

आमार प्रदर्शन

मुनिराज भीर्वाविजवजी महाराजना सद्गुण सुखिण्य पंच्यासजी भीपुण्य-
विजवजी महाराजनी सधेरजापी आ प्रन्व भीमहेसाधानिवासी खर्षस्व श्रेष्ठ
मायेकलाठ विक्रमदासना पुण्यसरजाये छपाववामां वाच्यो छे तेनो इठ राव
वेमना सपु बापु श्रेष्ठ उचमलाठ विक्रमदासनी संमतिची खर्षस्वनां धर्मपत्नी
बाइ नापी सफे छांवा करकची मळेछो छे आ सत्कार्य माटेनी आपी मोटी
उदारता माटे वेमनो अंतःकरवची उपकार मानवामां आवे छे

Published by Babaldas Nagindas Doshi, Secretary Kari Jala Karvyakar Mandal-Maharaja.

Printed by Ramchandra Yeshu Shedge, at the Nirnaya Nagar Press,
24-25 Kolhat Lane, Bombay

स्वर्भद्र शेट भाषिकतात त्रीकभद्यम पाठ्य,
भद्रसायुध भुवराज

अथ चन्द्रप्रभा (हैमकौमुदी) ।

श्रीबीतरागाय नमः ।

प्रणम्य श्रीमदर्हन्त, सुयोषां प्रक्रियां वृषे ।
चन्द्रप्रभामिषां सिद्धहेमचन्द्रानुसारिणीम् ॥ १ ॥
श्रीहेमचन्द्राचार्याय नमः स्वार्याय सिद्धये ।
पद्मप्रभाषान्मनीषा मे न स्वलेत्कुप्रधिद्विधौ ॥ २ ॥

अर्हम् ॥११११॥

अर्हमित्यक्षर परमेश्वरवाचक शास्त्रादी प्रणिषेयम् ।

सिद्धिः स्याद्वादात् ॥१११२॥

निष्पानिष्पाद्यनेकधर्माणामेकवस्तुनि स्त्रीकारः स्याद्वादात् । तत् प्रकृतानां
पानां सिद्धिर्ज्ञेयः । एकस्यैव ह्रस्वदीर्घाद्विधिधानं नानाकारकसयोग-
नाधिकरण्यादिक च स्याद्वादात् विना न घटते ।

लोकात् ॥१११३॥

इहासुक्त (यत्) सङ्गायापवर्णाज्ञायादि तदन्त्येभ्यो वैयाकरणादिभ्यो
म् । अतः परेभ्य एव वर्णसमाज्ञायो वेद्यः । तत्र-

औदन्ताः स्वराः ॥१११४॥

अकाराद्या स्त्रीकारपर्यन्ता वर्णाः स्वरसङ्गाः स्युः । अ आ इ ई उ ऊ ऋ
ॠ ए ऐ ओ औ ।

एकद्वित्रिमात्रा ह्रस्वदीर्घप्लुताः ॥१११५॥

मात्रा वर्णोच्चारणसमयविशेषः । एकद्वित्रिभ्युच्चारणमात्रा स्वरा ह्रस्वदीर्घप्लु-
सङ्गाः स्युः । अ इ उ ऋ ॠ इत्याः । आ ई ऊ ऋ ॠ ए ऐ ओ औ दीर्घाः ।
आ एकमात्राः । द्विमात्रा दीर्घाः । अ इ इ उ इ इत्याद्यास्त्रिमात्राः प्लुताः ।
रूपमात्रात्मनमर्द्धमात्रकमिति अर्धमात्रिकयोर्ष्वजनयोः समुदायैकमात्रत्वे
ससङ्गाया अमात्रात्प्रतक्ष्य इत्यत्र तोऽन्तो न भवति ।

अनवर्णा नामी ॥१११६॥

अपर्णरहिता खरा नामिसङ्गा स्युः । इ ई उ क ञ क ख ए ऐ

लृदन्ताः समानाः ॥१११७॥

अकाराणा लृकारान्ता खरा समानसङ्गाः स्युः । अ आ इ ई
क ख ए ।

ए ऐ ओ औ सन्ध्यक्षरम् ॥१११८॥

अ अः अनुस्वारविसर्गौ ॥१११९॥

अकाराणुच्चारणार्थी । अं इति नासिकपोषाम्यं । अः इति कण
क्रमाप्रनुस्वारविसर्गसंज्ञी स्याताम् ।

कादिव्यञ्जनम् ॥१११२०॥

क आदिव्यस्य स कादि । कादिवर्णो इकारपर्यन्तो व्यञ्जनसङ्ग
क ग य ङ । ष छ ज झ ञ । ट ठ ड ढ ण । त थ द ध न । प फ
पर ल व । श ष स ह । कस्य कादि । कादिरिष्यपि विग्रह । तेन
विसर्गश्च गृहीत । तावपि व्यञ्जनसङ्गी स्याताम् ।

अपञ्चमान्तस्थो घुद् ॥१११२१॥

पञ्चमान्तव्यापजं काठिवर्णो घुदसङ्ग स्यात् । क ञ ग घ
झ । ट ठ ड ढ । त थ द ध । प फ य म । श ष स ह ।

पञ्चको वर्गः ॥१११२२॥

कादिषु यो य पञ्चपर्णपरिमाणं प्रसिद्धः स वर्गसङ्ग स्यात् ।
क । ष छ ज झ ञ । ट ठ ड ढ ण । त थ द ध न । प फ य भ म ।

यरलवा अन्तस्थाः ॥११११५॥

स्पष्टम् । ता' सानुनासिका निरनुनासिकाश्च भेदा ।

अं अः × क × प शषसाः शिद् ॥११११६॥

अनुस्वारो विसर्गो ब्रह्माकृतिर्गजकुम्भाकृतिश्च वर्ण' शपसाश्च शिदसञ्ज्ञाः । अकारककारपकारा उच्चारणार्था ।

तुल्यस्थानास्यप्रयत्नः स्वः ॥११११७॥

पञ्च पुञ्जलस्कन्धस्य वर्णभाषापत्तिस्तत्स्थानम् उर'कण्ठादि, आस्ये प्रयत्न' रान्तर' सरन्म' । तुल्यौ वर्णान्तरेण सद्यशौ स्थानास्यप्रयत्नौ यस्य स वर्णस्तं गति स्वसङ्घ स्यात् । तत्र स्थानानि यथा—अवर्णविसर्गकवर्गहकारा' कण्ठ्या' । उर्ध्वतुल्यस्थानोऽवर्ण', ह्रिसर्गाधुरस्यौ, कवर्गो जिह्वामूल इत्यम्ये । इवर्णवर्ण' शास्तालभ्या' । उवर्णपवर्गोपभ्रानीया ओष्ठ्या' । ऋवर्णटवर्गरपा मूर्धन्या' । इवर्णौतवर्गलसा दन्त्या । ए ऐ (कण्ठ) तालभ्यौ । ओ औ ओ(कण्ठो)ष्ठ्यौ । षो ण्तोष्ठ्या । जिह्वामूलीयो जिह्वप' । नासिकयोऽनुस्वार' । ऋ ऌ ण न मा' स्वस्था नासिकास्थानाः ॥

अथास्यप्रयत्नः ॥

स्पष्ट करण वर्ग्याणाम् । ईपस्पष्ट करण परलवानाम् । ईपद्रिभृत करण तापसहानाम् । विवृत करण स्वरणाम् । तत्र तावप्रयोऽकारा' । उदात्तानुदात्तस्व रेतमेवात् । उच्चैरुपलभ्यमान उदात्तः । नीचैरनुदात्तः । समधृत्वा स्वरित । अपोऽपि सानुनासिकनिरनुनासिकमेवात् पोडा । मुखेन नासिकया सहोच्चार्य तायाः सानुनासिक, तदन्वो निरनुनासिक' । एते पद् भेदा द्रुत्वस्य । एषं दीर्घतुल्ययोः । इत्यष्टादश भेदा अवर्णस्य परस्पर स्वा । एवमिषर्णास्तावन्त' ताः । उवर्णाः स्वाः । ऋवर्णाः स्वाः । लृवर्णाः स्वाः । लृवर्णस्य दीर्घा न सन्तीति कश्चित् । प्रयोगादर्शनात् । सन्ध्यक्षराणां द्रुत्वा न सन्तीति तानि प्रत्येकं द्वादश भेदाणि । तत्र एकारास्तालभ्या विवृततराः स्वा' । ऐकारास्तालभ्या अतिविवृततराः स्वाः । ओकारा ओष्ठ्या विवृततराः स्वाः । औकारा ओष्ठ्या अतिविवृततराः स्वाः । वर्ग्याः पञ्च पञ्च परस्पर स्वा' । यलवामामनुनासिकोऽननुनासिकश्च द्वी भेदौ मियः स्वौ । रेफशपसहानां स्वतुल्यस्थानास्यप्रयत्नस्वाश्च स्वसंज्ञा । सूत्रे प्रात्यग्रहणं बाह्यप्रयत्नमिषेधार्थम् । ते हि आसन्नः (अ१११२०) इत्पत्रैवोपयो गिनः । न पुनः स्वसंज्ञायाम् । के पुनस्त्वौ, बियारसपारौ, द्वासनादौ, घोषवद पोषवत्ता, अल्पप्राणमहाप्राणता, उदात्तोऽनुदात्ताः स्वरितदधेत्येकादश । तत्र वर्ग्याणां प्रथमद्वितीयाः × क × पविसर्गशपसाश्चैत्येतेषा बियार द्वास्तोऽघो ष्वेति माह्यप्रयत्नप्रथम् । वर्ग्याणां तृतीयतुर्धपश्चमान्तम्या हकारोऽनुस्वारश्चेत्येपा

सवारो नावो घोषश्चेति अयम् । वर्ग्याणां प्रथमद्वितीयपञ्चमा
 इतरे चर्षे महाप्राणा । पयां वाञ्छत्सु वर्णनिष्पत्तिकालावूर्ध्वं वायुबशेनोत्पद्यमाना
 मत्वात् । स्पृष्टतादपस्तु स्थानास्यप्रयत्नस्यापारेण वर्णोत्पत्तिकाल एव सहकारिण्य
 इति तेषामान्तरत्त्वम् । अत्र केऽपि वर्गेष्वध्यायानां चतुर्णां पञ्चमे परे यमो नादात्
 पूर्वसदृशो वर्णं प्रसिद्धयतीत्याहुः । पल्लिकृत्नीं चत्सु अग्निं घमन्तीत्याव
 क्रमेण कश्चगधेभ्यः परे तत्सदृशा यमा । तेऽपि विबारादिअपवन्त । स्थानग्रह
 किम् ? कश्चतपामां तुल्यास्यप्रयत्नानामपि मिश्रस्यानानां स्वत्वं नास्ति । तेन
 तर्थां तर्ह्यमिष्यत्र घुटो घुटि स्वे वा (१।१।४८) इति पकारस्य तकारे न छोप
 आस्यप्रयत्नग्रहणं किम् ? चवर्ग्यशामां तुल्यास्यानामामपि मिश्रास्यप्रयत्नानां न
 स्वत्वम् । तेन अरुक्कश्च्योततीअत्र घुटो घुटि स्वे वा (१।१।४८) इति शकारस्य
 चकारे न छोप । तपरो वर्णस्तन्मात्रस्य ग्राहकः । अतोति रोकः (१।१।१९) ।

वृद्धिरारैदौत् ॥३।३।१॥

आकार आर ऐकार औकारश्च प्रत्येकं वृद्धिसंज्ञाः स्युः ।

गुणोऽरेदौत् ॥३।३।२॥

अर पत् औत् एते प्रत्येकं गुणसंज्ञाः स्युः ।

क्रियार्थो घातुः ॥३।३।३॥

कृति क्रिया प्रवृत्तिर्यापार इति यावत् । पूर्वापरीमृता साध्यमानलक्षणात्,
 सा पञ्चार्थोऽभिधेय यस्य स शब्दो घातुसंज्ञः स्यात् ।

न प्रादिरप्रत्ययः ॥३।३।४॥

प्रादिभ्याद्यन्तर्गणः । स घातुर्भातोरवयवो न स्यात् । त न्युदस्य ततः पर
 पय घातुर्षेयः । अमखयः—न चेत्ततः परः प्रत्ययः स्यात् ।

चादयोऽसत्त्वे ॥३।३।५॥

सस्य सिद्धसंख्यावद् इष्यम्, इत्तदिव्यादिसर्बनामभ्यपदेश्य, विशेष्य
 मिति यावत् । ततोऽन्यत्र वर्तमानाभ्यादयोऽभ्यपसंज्ञाः स्युः ।

**घातोः पूजार्थस्वतिगतार्थाधिपर्यतिक्रमार्था-
 तिवर्जं प्रादिरुपसर्गं प्राक् च ॥३।३।६॥**

घातोः मध्यम्भी तद्वर्षघोती प्रादिन्पसर्गसंज्ञाः स्यात् । तस्मात् प्रा
 ण्यते, न परेण न व्यञ्जितः । पूजार्थो सती

अपित्वा । प्राविर्गतिसंज्ञोऽपि क्रियाप्रयोगे । प्रादयश्चादावन्तर्गणरूपा निपाताः ।
 परा अप सम् अनु अव निस् हुस् एतौ रान्तावपि । बि आङ् नि प्रति परि
 अपि अपि सु च् अति अभि । भवेत्यभ्यय विभाषायाम् । ख रूप शब्दस्या
 शब्दसंज्ञायाम् । शब्दस्य ख रूप सञ्ज्ञि स्यात् शब्दशास्त्रे या संज्ञा तां त्रिमुच्य ।

विशेषणमन्तः ॥७१४११३॥

विशेषण विशेष्यसमुदायस्यान्त' अबयव' स्यात् । अतः स्पमोत् (११४१५७)
 अत्रात् इत्युक्तेऽकारान्तसमुदायो आदीयते । विराम' शब्दावसानम् । वर्णानां
 सन्निधिना कथम' संहितासंज्ञम् ।

स्यौजसमौशसृटाम्याम्भिसृडेम्याम्भ्यसृडसि-
 म्याम्भ्यसृडसोसामृडथोस्सुपा त्रयी त्रयी
 प्रथमादिः ॥११११८॥

स्यादीनां प्रथयानां त्रयी त्रयी यथासंख्य प्रथमा द्वितीया-तृतीया-चतुर्थी
 पञ्चमी-षष्ठी-सप्तमीसंज्ञा स्यात् ।

स्यादिविमक्तिः ॥११११९॥

स्यादपस्पादपश्च प्रथया' सुपस्वामहिपर्वन्ता विमक्तिसंज्ञा' स्यु' ।

तदन्त पदम् ॥१११२०॥

स्याचन्तं स्याचन्त' च शब्दरूपं पदसंज्ञ स्यात् । अरामन्तरितो व्यञ्जनसमु-
 दाय' सयोग' । 'दीर्घो विसर्गानुस्वारयुक्सयोगपरो गुरुः । असंयोगपरो ह्रस्वो
 विसर्गानुस्वारितो छद्मः ॥ १ ॥'

सविशेषणमारव्यात वाक्यम् ॥१११२६॥

स्याचन्त पदमाख्यातम् । विशेषणै' प्रयुज्यमानैरितरैर्या' सहित प्रयुज्यमा
 नमन्यद्वाऽऽख्यात वाक्यसंज्ञं स्यात् । धर्मो नो रक्षतु । धर्मो नो रक्षतु इत्यादि ।

अप्रयोगीत् ॥१११३७॥

इह शास्त्र अपदिश्यमानो वर्णस्तस्समुदायो वा कार्यार्पणुपाहितो यो लौकिके
 शाब्दप्रयोगे न दृश्यते स पक्षापगच्छतीति इस्संज्ञ' स्यात् । प्राप्तस्य वर्णस्य त
 त्समुदायस्य वाऽदर्शनविधिर्लक्षणपक्षोपसंज्ञ' स्यात् ।

अनन्तः पञ्चम्याः प्रत्ययः ॥१११३८॥

पञ्चम्यर्षोद्विधीयमान' शब्द' प्रत्ययसंज्ञः स्यात् । अनन्तशब्दोच्चारणेन श्चे विधीयते । इति सहाप्रक्रिया ॥

अथ परिभाषाप्रकरणम् ।

प्राचीनपस्तमोमेदी, कमलोद्भाससिद्धिद' ।

मीनामेयभिरं जीयान्मूठराजो जिनेश्वरः ॥ १ ॥

नामिनो गुणवृद्धी । गुणवृद्धिशब्दाभ्यां यत्र गुणवृद्धी विधीयते तत्र नामिन इति पदसुपास्येयम् । स्वरस्य ह्रस्वदीर्घसुता' ।

आसन्नः ॥७१४१२०॥

इहासन्नानासन्नप्रसङ्गे यथास्य स्थानार्थप्रमाणादिभिरासन्न एव विधि' स्यात्

सप्तम्या पूर्वस्य ॥७१४१०५॥

सप्तम्या निर्दिष्टे यत्कार्प्यमुच्यते तत्पूर्वस्याऽनन्तरस्य स्थाने स्यात् ।

पञ्चम्या निर्दिष्टे परस्य ॥७१४१०४॥

पष्ठ्याऽन्यस्य ॥७१४१०६॥

पष्ठीनिर्देशेन यत्कार्प्यमुच्यते तत्तस्यान्यकार्प्यस्य स्थाने स्यात् ।

अनेकवर्णः सर्वस्य ॥७१४१०७॥

अनेकवर्णं आदेश' पठ्या निर्दिष्टेऽपि सर्वस्य स्यात् ।

प्रत्ययस्य ॥७१४१०८॥

प्रत्ययस्य स्थाने विधीयमान आदेश' सर्पस्य स्यात् ।

प्रत्ययः प्रकृत्यादेः ॥७१४११५॥

यस्माद् य' प्रत्ययो विधीयते सा तस्य प्रकृति' । प्रत्यय' प्रकृत्यादे' समुदायस्य विशेषणं स्यात् । मोनाधिकस्य । परासिद्धं, भिल्यादन्तरद्वयम्, अन्तरद्वाचानबकारं पष्ठीयं प्रसारोत्तरतया । असिद्ध' पहिरद्वयन्तरद्वे । मानिष्टार्था' शास्त्रप्रकृतिः । इति परिभाषापिशेष' ॥

अथ खरसन्धिप्रकरणम् ।

समानानां तेन दीर्घः ॥१२।१॥

समानवर्णानां तेन-तज्जातीयेन परेण समानेन सहिताना दीर्घः स्यात् ।
आसन्नः, द्वयोः पूर्वपरयोः स्थाने एको दीर्घः स्यादिति सहार्थः । लोकास्संहिता ।
प्यञ्जनमखर परेण सयोऽप्यमित्यर्थः । वृषम अग्ने अजितौ इति स्थिते वृषमा
जितौ इति जातम् । एव द्वपि इव द्वर्षीदम् । मनु उदयः मनुदयः । पितृ ऋषम
पितृषम । लृक्कारः लृकारः । तव आस्यं तवास्यम् । भद्रा आगता भद्राऽऽ
गता । मुनि ईश मुनीश । भी इष्टा भीष्टा ।

ऋत्ति ह्रस्वो वा ॥१२।२॥

समानानामृत्कारे लृकारे च परे ह्रस्वो वा स्यात् । महा ऋषिः महृषिः ।
कन्या लृकारः कन्यलृकारः । पक्षे महर्षिः । कन्यलृकारः । ह्रस्वविधानेन काप्यान्तरं न
स्यादिति ह्रस्वस्यापि ह्रस्वः । षाल ऋदयः । पक्षे षालदयः । नव ऋषिः । नवर्षिः ।
कश्चिद्भु ह्रस्वत्वाभाषपक्षे सन्धिभेष न मनुते । तेन लृदा ऋदय इत्यप्याह ।

ऋस्तयोः ॥१२।५॥

लृकारऋकारयोः स्थाने यथासंख्य परेण ऋता लृता च सहितयोर्ऋकारो
द्विमात्र आदेशः स्यात् । लृ ऋषम ऋषमा । होतृ लृकारः होतृकारः ।

लृत् ऋत् ऋलृभ्या वा ॥१२।३॥

अत्र पूर्वलृकारस्य परेण ऋकारेण सह ऋ इत्यादेशोऽपि विकल्पेन स्यात् ।
स च रेफद्वयात्मकः । ऋकारस्वरयुक्तश्च । एष द्विमात्रः । द्वाभ्यां रेफाभ्यामेका
मात्रा, त्रितीया ऋकारस्येति । एव पूर्वलृकारस्य परेण लृकारेण सह वा लृ इत्या
देशोऽपि । द्वौ लृकारौ । तयोर्भेदा मात्रा, एका लृकारस्वरस्य इति द्विमात्रिकता
ज्ञेया । खरव्यञ्जनसमुदायरूपावेतौ ।

ऋतो वा तौ च ॥१२।४॥

पूर्वऋकारस्यापि परेण ऋता सह ऋ इत्यपि, परेण लृता सह लृ इत्यपि वा
देशो ज्ञेयः । ऋता-पितृषमः पितृषमः पितृऋषमः । लृता-होतृलृकारः होतृकारः
होतृलृकार इत्यादि ।

अवर्णस्येवर्णादिनैदोदरल् ॥१२।६॥

अवर्णस्य स्थाने इवर्ण-उवर्ण-ऋवर्ण-लृवर्णः परे सह यथासंख्यमेव भोत्
अह अह इत्येत आदेशाः स्युः । जिन ईशः जिनेशः । वेय इष्टः वेयेष्टः । माछा

इक्ष्य' मात्वेक्ष्य' । आत्र उदकं आत्रोदकम् । महाच्छदि' महर्दिः । अत्र हर्दि' (११३११) आदिमा पक्षे द्वित्वे महर्दिः ।

धुटो धुटि स्वे वा ॥११३४८॥

व्यञ्जमात्परस्य धुट' स्वे धुटि परे लुग्वा स्यात् । एव द्वित्वाभावे एकत्वम् एकत्वम् । द्वित्वे छोपे च तपेव । द्वित्वे द्वित्वम् एकत्वम् । एकत्वेपि छोपे केवलेकप मिति श्रैरूप्यं शेषम् । महर्दि', महर्दिः, महर्दि' । तबल्लकारः तबल्लकार' ।

अत्रवर्गस्यान्तस्थातः ॥११३३३॥

अन्तस्थातः परस्य व्यकारवर्जितस्य वर्गस्यानु द्वे रूपे वा स्याताम् । तबल्लकार' ।

ऋणे प्रदशार्णवसनकम्बलवत्सरवत्सत- रस्यार् ॥११२१७॥

प्रादीर्ना सप्तमामवर्णस्य ऋणे परे परेण ऋता सहाऽऽ स्यात् । प्र ऋणं प्रार्णम् । दृश ऋण' दृशार्णो' दृश' । ऋण ऋणम् ऋणार्णम् । वसनऋणं वसनार्णम् । एवं कम्बलार्णम् । वत्सरार्णम् । वत्सतरार्णम् । पक्षे ऋल्लिति इत्थो वा (११२१२) । प्र ऋणं, दृश ऋणमिच्छादि ।

ऋते तृतीयासमासे ॥११२१८॥

ऋतशब्दे परेऽवर्णस्य स्थाने ऋता सहाऽऽ स्यात् । तौ चेभिमिस्तमिमिति माबेकत्र तृतीयासमासे भवतः । शीतेन ऋत' शीतार्तः । दुःखेन ऋतः दुःखार्तः । तृतीयेति किम् ? परमर्त' । ऋतेन कृत' ऋतकृत' परमर्तासी ऋतकृतञ्च परमर्त' कृत' । अत्र मिमिस्तमिमितिमाबेकत्र तृतीयासमासे न सास्तेन न भवति ।

ऋत्यारूपसर्गस्य ॥११२१९॥

उपसर्गस्यावर्णस्य स्थाने ऋकारादीं प्रातो परे ऋकारेण सहाऽऽ स्यात् । स र्वापवादः । प्र ऋच्छति प्रार्च्छति । परा ऋप्नोति परार्प्नोति । अत्र ऋल्लिति इत्थो वा (११२१२) इति न इत्थ' ।

नाम्नि वा ॥११२१९०॥

उपसर्गस्यावर्णस्य ऋकारादीं नामावयवे प्रातो परे परेण ऋकारेण सहाऽऽ वा स्यात् । प्र ऋपभीपति इति स्थिते प्रार्पभीपति, प्रर्पभीपति । ऋकारेणापि । उप ऋकारीपति उपार्कारीपति उपर्कारीपति ।

लृत्याल् वा ॥ १२११ ॥

अपसर्गस्यावर्णस्य लृकारादौ नामधातौ परे परेण लृता सहाल् वा स्यात् ।
अप लृकारीयति उपास्कारीयति, उपस्कारीयति ।

ऐदौत्सन्ध्यक्षरैः ॥ १२१२ ॥

अवर्णस्य सन्ध्यक्षरैः परे सह ऐत् औत् इत्यादेशौ ययासन्न स्याताम् । तब
एया तबैया । तब ऐन्त्री तबैन्त्री । तब ओक तबीकः । तब औमल्य तबौमल्यम् ।

ऊटा ॥ १२१३ ॥

अवर्णस्योटा सहौकारः स्यात्, आसन्नः । या अग्रे क्तः पीतः । छावयति
पावयतीति क्विपि णिछोपे अनुनासिके ष्टुः श्रुः ॥ ४१११०८ ॥ इत्पूटि छी पी

प्रस्यैप्योढोढ्यूहे स्वरेण ॥ १२१४ ॥

प्रशाब्दस्यावर्णस्य एप एप्य ऊढ ऊढि ऊह इत्येतेषु परेण स्वरेण सह ऐ औ
स्याताम् । प्र एपः प्रैपः । प्र एप्यः प्रैप्यः । प्र ऊढः प्रौढः । प्र ऊढिः प्रौढिः । प्र ऊहः
प्रौहः । अर्थबद्धान्ने नानर्थकस्येति प्रोढवानिच्छप्रोकार एव । ईपे ईप्ये च प्रैपः प्रैप्यः
इत्येकार एव ।

खैरस्वैर्यक्षौहिण्याम् ॥ १२१५ ॥

खैर खैरिन् अक्षौहिणीत्येतेषु अवर्णस्य परेण स्वरेण सह ऐत् औत् स्याताम् ।
सस्य ईरः खैरः । घम् । ख ईरोऽप्रति खैरमास्यताम् । खैरिणी । अक्षौहिणी ।

अनियोगे लुगेवे ॥ १२१६ ॥

नियोगोऽवधारणम् । तद्वन्माषोऽनियोगः । तद्विषये एवेत्यव्यये परेऽवर्णस्य
लुक् स्यात् । इह एव इहेव । नियोगे तु इहैव तिष्ठ मा गा दूरे । शक अ-पुः शक
न्युः, कुल अटा कुलटा, पतत् अकृतिः पतकृतिः, सीमन् अन्तः सीमन्तः केश
बिम्यासे, इह ईपा इलीपा, ममस् ईपा मनीषेत्यादि सर्वे इपोदरादिस्वास्तिसदृम् ।

वौष्टौतौ समासे ॥ १२१७ ॥

ओष्ठशब्दे ओष्ठुशब्दे च परेऽवर्णस्य लुग्वा स्यात् तौ चेन्नित्तिनिमित्ति
नावेकत्र समासे स्तः । यिम्य ओष्ठी यिम्योष्ठी । पक्षे यिम्योष्ठी । यिम्योष्ठः । यि
म्योष्ठः । स्पृख ओष्ठुः स्पृखोष्ठुः । स्पृखीष्ठुः । समाम इति किम् ? हे राजपुत्रौष्ठ पश्य ।

ओमाडि ॥ १२१८ ॥

अवर्णस्य ओमि भावदेशे च लुक्स्यात् । अथ ओम् अथोम् । आडि-आ

ऊहा ओहा। अघ ओहा अघोहा। आङ्गि वीर्घत्वेन सिद्धे लुग्विधाममन्वर्थक स्या-
दिति आङ्गित्याङ्गदेशो गृह्यते। आ इहि एहि, शिव एहि शिवेहि।

उपसर्गस्यानिणेषेदोति ॥ १२११९ ॥

उपसर्गस्यावर्णस्य इण् एष्वर्जिते एकाराद्यौ ओकाराद्यौ च घाती परे लुक्
स्यात्। प्र एळयति प्रेळयति। प्र ओपति प्रोपति। इणेष्वर्जिते किम्? उप एति
उपैति। प्र एषते प्रैषते।

वा नाञ्चि ॥ १२१२० ॥

मामाषयश्च एकारादावोकाराद्यौ च घाती परे उपसर्गावर्णस्य लुग्वा स्यात्।
उप एङ्कीयति उपेङ्कीयति। पक्षे उपेङ्कीयति। प्र ओपपीयते प्रोपपीयते।
पक्षे प्रोपपीयते।

इवर्णादेरस्वे स्वरे यवरलम् ॥ १२१२१ ॥

इवर्णावर्णञ्चवर्णल्लवर्णानामस्त्रे स्वरे परे यवरल इत्येते भादेशाः स्युः
संज्ञितायां विषये। वृषि अत्र इति स्थिते स्थानासप्तत्वादिकारस्य यकारः।

अदीर्घाद्विरामैकव्यञ्जने ॥ १२१२२ ॥

अदीर्घास्त्ररात्परस्य रश्चरवर्जितस्य वर्णस्य स्थाने विरामेऽसंयुक्तव्यञ्जने
च परेऽनु द्वे रूपे वा स्याताम्। इति षकारस्य द्वित्वम्।

स्थानीवाऽवर्णविधौ ॥ ७१४१०९ ॥

भादेशाः स्थानियत्स्यादवर्णविधौ न चेत्कार्यं वर्णाभयं स्यात्। एवं चेद्
षकारे स्थानियद्भावेन श्रत्वात् षकारस्य द्वित्वं न स्यात्, द्वित्वे श्रवर्जनादिति
न यिन्यम्। वर्णाभयत्वेन स्थानियद्भावनियेधात्।

स्वरस्य परे प्राग्विधौ ॥ ७१४११० ॥

परनिमित्तं श्रत्वादेशाः स्थानियत्स्यात् ष्ववर्जितेऽप्यवर्जिते च पूर्वस्य विधौ
कर्तव्यं। वर्णार्थमित्थम्। अनेन षकारस्य स्थानियद्भावे प्राप्तेऽपि-

न सन्धितीयकिद्विदीर्घाऽसद्विधाव-

स्कृकि ॥ ७१४१११ ॥

मपि विधौ, वीपिधौ, पविधौ, पिम्बिधौ, द्विशब्दे भावप्रदाननिर्वशाद्वित्त्वं
विधौ, वीर्घविधौ, संयोगस्यादौ स्कोलुग (१११५८) इति मकारककारलुग्वर्जि-
तेऽसद्विधौ, श्रत्वादेशाः परनिमित्तौ न स्थानियत् स्यात्। इति नियमः।

तृतीयस्तृतीयचतुर्थे ॥ १३१४९ ॥

पुटः स्थाने तृतीये चतुर्थे च परे आसन्नस्तृतीयं स्यात् । इति अस्य वः ।

पदस्य ॥ २११८९ ॥

पदान्ते वर्तमानस्य संयोगस्य लुगन्तादेशः स्यात् । स च परस्यादिविधौ च पूर्वस्मिन्नसन् द्रष्टव्यः । इति यलोपे प्राप्ते असिद्ध बहिरङ्गमन्तरङ्गे इति प्रकारस्य परनिमित्तस्य बहिरङ्गस्याऽसिद्धत्वात्तत्र प्रकारलोपः ।

ततोऽस्याः ॥ १३१३४ ॥

ततः अन्वर्गात्परस्या अस्या-अन्तस्यायाः स्थाने द्वे वा स्याताम् । तेन प्रकारे प्रकारे च द्वित्वधिकत्वात्प्राप्तरूप्यम् । वृष्यत्र, वृष्यत्र, वृष्यत्र, वृष्यत्र । अग्नेवर्णादेरिति पञ्चमीभ्याख्याने वृषियत्र । एषु तकारद्वित्वे वृषा रूपाणि । एव मुनि अर्थः मुन्यर्थः, मयु इवं मणिवदम्, पितृ अङ्ग पित्रङ्गम्, लृ आकृतिः लाकृतिः ।

पुत्रस्यादिन्पुत्रादिन्याक्रोशे ॥ १३१३८ ॥

आदिन्शब्दे पुत्रादिन्शब्दे च परे पुत्रशब्दस्य तकारस्याक्रोशविषये द्वे रूपे न स्तः । पुत्रादिनी त्वमसि पापे । पुत्रपुत्रादिनी भव । आक्रोशो किम् ? तत्त्वकपने द्वित्व वा स्यादेव । पुत्रादिनी सर्पिणी पुत्रादिनी सर्पिणी । पुत्रहृती पुत्रहृती । पुत्रजग्धी पुत्रजग्धी । संयुक्तव्यञ्जनेऽपीच्छन्त्येके । इन्द्रः इन्द्रः । अन्द्रः अन्द्रः । सर्वत्र न द्वित्वमिष्यन्ते । अर्कः । ब्रह्मा । अदीर्घादिति किम् ? वाअम् । पाअम् । अम्बित्वाधिकारात् स्वङ्गः स्वङ्गः, स्वङ्गः, स्वङ्गः, इष्यादी कत्वे गत्वे वा कृते पञ्चाद्वित्वम् । हरि अर्घ्यः इति स्थिते प्रकारे कृते ।

र्हादर्हस्वरस्यानु न वा ॥ १३१३१ ॥

स्ररात्पराम्नां रेफहकाराम्नां परस्य रहस्वरवर्जितस्य वर्णस्य स्थाने अनु द्वे रूपे वा स्याताम् । इर्ष्यर्ष्यः । नहि अस्ति नञ्यस्ति । व्यञ्जनात्पञ्चमान्त स्यापाः सरूपे वा ॥ १३१४७ ॥ व्यञ्जनात्परस्य पञ्चमस्यान्तस्यायाश्च सरूपे वर्णे परे लुग्या स्यात् । इर्ष्यर्ष्यः । अदितेरयमादिस्व्यः स्यात्पीपाकः आदित्य इति वा । लोपपक्षे द्वित्वाभावापक्षे चैक्यकारं रूपं समानमेव । लुङ्करणफलं तु आदित्यो देवताऽस्येति विग्रहे अनिदम्पणपवादे च दिव्यदित्यादित्ययमपत्युत्तरपदात्म्य (१३११५) इति व्ये आदिस्व्यम् आदित्य वा इविः । सरूप इति किम् ? माहात्म्यम् ।

एदौतोऽयाय् ॥ ११२२३ ॥

एकारकारपोः स्थाने खरे परेऽय् आय् इत्येताच्चादेशौ स्याताम् । पपासं क्यमनुदेश' समामानाम् । ने अन नयनम् । नै अक' नायकः । निर्बिषोषणं खर पदम् तेन हरये इत्यादौ खेऽपि स्यात् ।

ओदौतोऽवाव् ॥ ११२२४ ॥

ओदौतो' खरे परेऽवावी स्याताम् । ओ अन लवनम् । औ अकः लावकः ।

य्यक्ये ॥ ११२२५ ॥

ओदौतो' स्थाने क्यपर्ययकारादौ प्रत्यये परेऽब् भाव् च स्यात् । गो पति गभ्यति । गो यम् गभ्यम् । नौ पति नाभ्यति । नौ यम् नाभ्यम् । प्रत्ययक्यनात् इह न भवति गोयूतिः । श्लोकाद्वयसंज्ञाया मु गभ्यतिरिति श्रुत्येवरादिस्थात् ।

क्षय्यजय्यौ शक्तौ ॥ ४१३१० ॥

निपाखी क्षि जि इत्येतयोः । जेतुं शक्य क्षप्यम् । जेतुं शक्य जप्यम् । अन्यत्र क्षेय पाप, जेय मनः ।

क्रय्यः क्रयार्थे ॥ ४१३११ ॥

क्रय्यं, क्रपाय पदद्वे प्रसारित वस्तु । क्रयमन्त्यत्र ।

ऋतो रस्तद्धिते ॥ ११२२६ ॥

ऋत ऋकारस्य पकारादौ तद्धिते परे रादेशः स्यात् । पितरि साधु पिभ्यम् ।

खरे वा ॥ ११२२४ ॥

अषर्णभोभगोअघोभ्य' परयोः । पदान्तस्ययोर्यकारबकारयो' खरे परे लुग्वा स्यात्, स चासन्धिः । पदो इह पदविह पट इह । ते आहुः तपाहुः त आहुः । तस्मै इह तस्मापिद् तस्मा इवम् । वृक्षौ इह वृक्षाविह वृक्षा इह ।

इतावतो लुक् ॥ ७१२१४६ ॥

अप्यपानुकरणे अनेकम्परशाप्त् योऽत् तस्यती परे लुक् स्यात् । परत् अग्रे इति परिति ।

न द्वित्वे ॥ ७१२१४७ ॥

धीप्मापामनुकरणशाप्त् द्वित्वेऽदिस्य न लुक्स्यात् ।

घुटस्तृतीयः ॥ २।१।७६ ॥

पदान्ते घुटां तृतीयः स्यात् । पटत्पटदिति ।

तो वा ॥ ७।२।१४८ ॥

द्विस्त्रेऽप्यत्र अदित्यवयवेऽकार स्यत्त्वा केवलस्य तकारस्य वा लुक् स्यात् ।
पात्पदेति, पटत्पटदिति वा ।

एदोतः पदान्तेऽस्य लुक् ॥ १।२।२७ ॥

पदान्ते स्थितादेकारावोकाराश्च परस्याकारस्य लुक् स्यात् । ते अत्र तेऽत्र ।
पटो अत्र पटोऽत्र ।

गोर्नाङ्ग्यवोऽक्षे ॥ १।२।२८ ॥

गोरोकारस्य पदान्ते वर्तमानस्य अक्षे परे माङ्गि गम्ये अथ इष्यमकारान्त
आदेशः स्यात् । गो अक्षः गवाक्षः, वातायनः । अन्यत्र गो अक्षाणि गोऽक्षाणि ।

इन्द्रे ॥ १।२।३० ॥

गोरोतोऽवादेश इन्द्रे परे । गो इन्द्रः गबेन्द्रः ।

खरे वाऽनक्षे ॥ १।२।२९ ॥

गोरोकारस्य पदान्ते अथ इष्यमादेशो वा स्यात् अनक्षे खरे । गो ईशा
गवेशः । गवीशः । गो अत्र गवाग्रम् ।

वात्यसन्धिः ॥ १।२।३१ ॥

गोरोकारस्य पदान्ते वर्तमानस्याऽकारे परेऽसन्धिर्वा स्यात् । गो अग्रम् ।
गोऽग्रम् ॥

इति धीचन्द्रप्रभायां प्रक्रियाया स्वरसन्धिः ।

अथाऽसन्धिप्रकरणम् ।

सर्वदा विजयामन्दी महामेकपलक्षणः ।

भ्रीहैमद्युतिमाङ्गीयाद्वजितो जितशाघ्रवः ॥ १ ॥

घृतोऽनितौ ॥ १।२।३२ ॥

इतिप्राप्यवर्जिते खरे घृतोऽसन्धिः स्यात् । सन्धिकार्यभाग न स्यादित्यर्थः ।
पहि देवदत्त इ अत्र तव कार्यम् । जिनदत्त इ इदमानय । अमिताभिति किम् ?
सुसोक इ इति सुसोकेति ।

ह्रस्वोऽपदे वा ॥ १।२।२२ ॥

इबर्णोदीनामस्ये खरे परे ह्रस्वो वा स्यात्, अपदे न चेत्तौ निमित्तनिमि
त्तिनायेकत्र पदे 'भवत' । नदी एषा नदि एषा । दधि अत्र दधि अत्र । इह
ह्रस्वस्यापि ह्रस्व' काव्यान्तरनिवृत्त्यर्थम् । बन्ती अत्र बन्ति अत्र । पक्षे मयेवा,
दृष्यत्र, चक्षयत्र । अपद इति किम् ? नयाः । नद्यर्थ', वाप्यम्ब', इत्यादावन्तर्बर्ति-
विमत्तपपेक्षया पदभेदेऽपि समासे सख्यैकपद्यम् ।

अस्त्रीशूद्रे प्रत्यभिवादे भोगोत्रनाम्नो वा ॥ ७।४।१०१ ॥

यदभिवाचमानो गुरुः कुशलानुपोगेनाऽऽशिषा वा युक्त वाक्यं प्रयुक्ते स
प्रत्यभिवादस्तस्मिन्नस्त्रीशूद्रविषये वर्तमानस्य वाक्यस्य खरेष्वन्त्या खरो भोसश-
ब्दस्य गोत्रस्य नाम्नो वाऽऽमङ्ग्यस्य सम्बन्धी हुतो वा स्यात् । अभिवादये देवद
त्तोऽह्र त्वाभिति शिष्येणोक्ते गुरुः प्रत्याह, आयुष्मानेभि भोः ३, आयुष्मानेभि
भो वा । आयुष्मानेभि देवदत्त ३, आयुष्मानेभि देवदत्तेति वा । गोत्रेऽपि—
अभिवादये गार्ग्यगोत्रोऽह्रमित्युक्ते, गुरुः भो कुशल्यसि गार्ग्य ३, गार्ग्येति
वा प्राह । राजन्यविशोरपि गोत्रत्वमस्येव । अभिवादयेऽह्रमिन्द्रवर्मा इत्युक्ते
भो आयुष्मानेधीद्रवर्म ३न् । पक्षे आयुष्मानेधीन्द्रवर्मन् । आयुष्मानेधी
न्द्रपालित ३, आयुष्मानेधीन्द्रपालितेति वा । स्त्रीशूद्रवर्जनं किम् ? अभिवादये
गार्ग्यह्रमित्युक्ते भो आयुष्मती मय गार्गि । अभिवादये तुपजकोऽह्रमित्युक्ते
भो आयुष्मानसि तुपजक । मात्र हुतः । शूद्रप्रथमिवादात् । नास्ति गोत्रे वाऽ-
नुप्रयुज्यमाने एव हुतो मान्यश्चेति केषित् । तस्मिन्ने आयुष्मानेधीत्यत्र न हुत' ।
नाम्नो गोत्रस्य वाऽप्रयोगात् ।

देहैष्वेपामेव ॥ ७।४।१०० ॥

दूरादामङ्ग्यस्य सम्बन्धिनोर्होहायोर्वाक्ये पद्यतप्रत्ययोरन्त्यखर' हुतो वा
स्यात् । हे ३ देव । देव हे ३ ।

दूरादामङ्ग्यस्य गुरुर्वकोऽनन्त्योऽपि लृत् ॥ ७।४।९९ ॥

यद्य सद्द्वयप्रमात् विशेषेण प्रपत्नः स्यात्तद्गूरम् । वाक्यस्य खरेष्वन्त्या खरो
दूरादामङ्ग्यपदस्य सम्बन्धी गुरुर्वाऽनन्त्योऽपि ककारवर्जित' खरस्तापा लृकार
भेको दूरादामङ्ग्यस्य सम्बन्धी स हुतो वा स्यात् । आगच्छ भो व ३ वदत्त,
देवद ३ त्, देवदत्त ३ इत्य कुठ या सक्तून् पिय । दूरादिति किम् ? शृणु देवदत्त ।
अत्र न दूरस्यस्यामङ्गणम् । आमङ्ग्यस्येति किम् ? आगच्छतु देवदत्त' । आमङ्ग्य
विशेषणे न हुत' । आगच्छ भो कपिलक माणवक । अत्र विशेषणे माणवक

शब्दे न हुत' । गुरुरिति किम् ? अनन्त्यस्य लघोर्मा भूत् । एक इति किम् ? एकशब्दे यौगपद्येन हुतद्रूप न स्यात् । अनन्त्योऽपीति किम् ? अनन्त्यस्यैव मा भूत् । लृकारग्रहणमन्वदिति प्रतिषेधनिवृत्त्यर्थम् । अथ ऋकारस्य प्रतिषेधे लृकारस्य क' प्रसङ्गः ? उच्यते, इत्मेव शापकमृषर्णग्रहणे लृवर्णस्यापि ग्रह' स्यात् । तेनापीद्व्यपदित्यादौ ऋवर्णकार्प्यं लृवर्णस्यापि सिद्धम् । अन्वदिति किम् ? कृष्णमि ३ अथ पद्मा कृष्णमिथ ३ । अथ कृ इत्यस्य न हुत' ।

इ ३ वा ॥ १२।३३ ॥

इ ३ इति हुत' स्वरे परे याऽसन्धि' स्यात् । इतौ हुतो न प्राप्त' अन्यत्र प्राप्त' इत्युभयत्र विकल्प । लुनीद्दि ३ इति लुनीहीति । चिनुहि ३ इदम् । चिनुहीदम् ।

ईदूदेद्विवचनम् ॥ १२।३४ ॥

ईत् ऊत् पत् इत्येषमन्तं द्विवचन स्वरे परेऽसन्धि' स्यात् । मुनी इह । भान् एतौ । माते इमे । पथेते इति । एषां हुतानामितौ परेऽप्यसन्धिः । अमी ३ इति षाय् ३ इति । तथ अग्रे ई कामौ इत्यत्र पूर्वैण सन्धिः स्यादेव । परकार्प्यं एषास पिः । तथे आस्ताते ।

अदो मुमी ॥ १२।३५ ॥

अदससम्भन्निमौ मुमी इत्येतायसन्धी स्यातां स्वरे परे । अमुमुईचः । अमी अश्वाः । अदसिति किम् ? अम्पद्य रोगिषाचकोऽप्यम् ।

चादिः स्वरोऽनाद् ॥ १२।३६ ॥

आइवर्जभादिरम्पयः स्वर' स्वरे परेऽसन्धि' स्यात् । अ अपेहि । आ एव मन्पसे । आ एव पु तत् । इ इन्द्रं पद्य । अनादिति किम् ? आ ईपकुष्णम् ओष्णम् । आ इहि । एहि आ उदकान्तादोदकान्तात् । भा आर्ष्येभ्य आऽऽर्ष्येभ्यो यशो गत गौतमस्य । 'ईपदर्थे त्रिपायोगे, मर्याद्रामिषिषौ च य' । एतमात कित विद्याद्वाक्पस्मरणपोरङ्कित् ।

ओदन्तः ॥ १२।३७ ॥

ओकारान्तभादि' स्वरेऽसन्धि' स्यात् । अहो अत्र । मिषो अत्र मिषोऽत्र । नाय चादिः ।

सौनवेतौ ॥ १२।३८ ॥

सिन्निमित्ताक ओदन्त इतौ परऽसन्धि' स्यात् । पदो इति । पटपिनि । पट इति ।

ऊँचोञ् ॥ १२।३९ ॥

उच्चशास्त्राद्विरितौ परे षाऽसन्धि' स्यात् । असन्धिपक्षे वम ऊँ इत्येवं-
रूपो दीर्घोऽनुनासिको वा स्यात् । व इति ऊँ इति चिति । एवं वैरूप्य सिद्धम् ।

अञ्चवर्गात् स्वरे वोऽसन् ॥ १२।४० ॥

अकारवर्जितवर्गोभ्य' पर वञ् स्वरे परे वो वा स्यात्, स वासन्-अमृतवत् ।
किञ्च वक्तं किन्मुक्तम् । बस्याऽसत्त्वात्तानुस्वार' ।

अ इ उ वर्णस्यान्तेऽनुनासिकोऽनीदादेः ॥ १२।४१ ॥

अवर्णस्येवमस्योवर्णस्य चान्ते विरामे धतमामस्यानुनासिक आदेशो वा
स्यात्, अनीदादे'-अपेक्ष्यमीदृवेद्विचयन (१२।३४) मित्यादिसूत्रसम्बन्धी स्यात् ।
सामँ साम । वधिँ वधि । मयँ मयु । वधिँ अत्र वधि अत्र । वृक्षेणँ अत्र,
वृक्षेण अत्र । विरामत्वात् सन्धि' । अनीदादेरिति किम् ? अग्नी । वायू । अमू ।
अमी । किञ्च । बिष्णोः सम्बोधने ऊँ इति । पाठसिपुत्रादौ इति । न सन्धिः
॥ १२।६२ ॥ वक्तो बक्ष्यमाणञ्च सन्धिर्विरामे न भवति । वधि अत्र । ते आहु' ।
तत् सुभाति । संहितायां तु सन्धिरेव ॥

इति प्रकृतिभावः ।

अथ व्यञ्जनसन्धिः ।

सेमाह्वज' म्रिय पुष्णन् मुष्णामुष्णांशुबक्षमः ।

शाम्मब' सिद्धये मेऽस्तु श्रीहेमवधिमाक्षरः ॥ १ ॥

तवर्गस्य श्चवर्गएवर्गाम्या योगे चटवर्गौ ॥ १३।६० ॥

तवर्गस्य म्याने शकारेण चवर्गेण वा योगे चवर्गः तथा पकारेण एवर्गेण वा
योगे यथासंख्यं एवर्ग' स्यात् । तव् अद्ये घोते, वस्य जत्वे, तस्य बक्ष्यमाणे प्रथ-
मत्वे तथ्य घोते । भवाद्य घोते । तव् भरति तवरति । तव् अपति तज्यपति । पूर्व
चवर्गयोगे चाय् ना याञ्जा । यज् नः यज्ज' । पूर्वशकारे प्रतियेषो बक्ष्यत । पूर्व
कारेण पेप् ता पेष्ठा । पूप् नः पूष्णः । तव् टीकते, वस्य इत्थे, तस्यापि इत्थे,
तदीकते । पूर्वेण एवर्गेण ईद् त ईदे । अत्र तज्यपतीत्यादी तवर्गस्य चवर्गौ कृते
यजः कगम् (१३।८६) इति न स्यात् । असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे इति ।

सस्य शर्षौ ॥ १३।६१ ॥

सकारस्य म्याने शकारचवर्गयोगे शकारः स्यात्, तथा पकारटवर्गयोगे
पकार' स्यात् । ह्रस्व अद्ये षति वृक्षति । मस् जति, षति । पकारेण अद्ये

सु इति स्थिते सो रुः (२।१।७९) इति सस्य रु । तस्य रेफस्य शपसे शपस घा
(१।१।६) इति सस्ये नाम्यन्तस्ये (२।३।१५) घनेन सुपः पत्ये ततोऽनेन पूर्वसस्य
पत्यम् । सर्पिष्पु । टवर्गेण पापदपि । यम्मण्पि ।

न शात् ॥१।३।६२॥

शकारात्परस्य तवर्गस्य षवर्गो न स्यात् । अभाति । विभः ।

पदान्ताट्टवर्गादनाम्नगरीनवतेः ॥१।३।६३॥

पदान्ते वर्तमानाट्टवर्गात्परस्य माम्नगरीनवतिवर्जितस्य तवर्गस्य सकारस्य
ष पदुक्तं तन्न स्यात् । किमुक्तम् ? तवर्गस्य टवर्गः, सकारस्य पकारः । पट्ट मयनम्,
मधुलिट् तरति । पट् सन्तः । पदान्तात्किम् ? ईद्रे । अनाम्नगरीनवतेरिति किम् ?
पण्णाम् । पण्णगरी । पण्णवति ।

पि तवर्गस्य ॥१।३।६४॥

पदान्ते वर्तमानस्य तवर्गस्य पकारे परे टवर्गो न स्यात् । तत् षोडा ।
भवान् पठः ।

धुटस्तृतीयः ॥२।१।७६॥

धुर्त्वा पदान्ते वर्तमानानां तृतीयः स्यात् । याक् ईशः यागीश । चित्
रूपः चिद्रूपः ।

तृतीयस्य पञ्चमे ॥१।३।११॥

वर्गतृतीयस्य पदान्ते वर्तमानस्य पञ्चमे परे स्यान्पासशोऽनुनासिको वा
स्यात् । ऋ ष ण न मा अनुनासिकाः । घेति पदान्ते इति अनुनासिक इति
थानुवर्तते । एषमन्यथापि सापेक्षं पद सूत्रान्तरादनुवर्तनीयम् । याग् मन' पाद्-
मनः । तद् नेत्र तपोध्रम् ।

प्रत्यये च ॥१।३।२॥

पदान्ते वर्तमानस्य तृतीयस्य पञ्चमादौ प्रत्यये नित्यमनुनासिकः स्यात् ।
याग् मयम् याध्णयम् । पण्णाम् । ककुन्नन्त इत्यत्र पयादिगणे दस्य निपातः ।

लि लौ ॥१।३।६५॥

पदान्ते तवर्गस्य टकारे परे आमन्नमया टकारो स्याताम् । निरनुनासि-
कस्य स्थाने निरनुनासिक । मानुनासिकस्य स्थाने मानुनासिकः । तद् लुनासि
तदुनासि । भवान् लिग्ननि भवति ।

उदः स्यास्तन्मः सः ॥१३१४४॥

उद' परयोः स्यास्तन्म इत्येतयो' सकारस्य लुक् स्यात् । उत्पानम् । उत्त-
ममम् । उद कर्ष्यं स्यानमस्य तन्नोत्स्यात् एव । नात्र सलुक् । उदो घातुविशो
पणात् । उत्स्कन्दतीति उत्स्कन्दो रोगविशेषः । तत्र प्रचोदरादिस्थात् सिद्धः
सलुक् ॥

ततो हश्चतुर्थः ॥१३१३॥

ततस्तृतीयात्पदान्ते वर्तमानात्परस्य इकारस्य पूर्वसर्गण्यनुषो वा स्यात् ।
वाग् हीन' । वाग्धीमः । अज् इली अज्झली । तव् हितम् तद्वितम् ।

प्रथमाद्घुटि शश्छः ॥१३१४॥

पदान्ते वर्तमानात्प्रथमात्परस्य धाकारस्याघुटि परे णो वा स्यात् । बाक्
शूर' बाक्शूर' । तव् स्त्रोकेन, दस्य चर्गत्वेन अकारे कृते—

अघोषे प्रथमोऽशिटः ॥१३१५०॥

शिङ्गितस्य घुट' स्यामेऽघोषे परे प्रथम' स्यात् । तच्च स्त्रोकेन । प्रथमादिति
किम् ? प्राक् शूरः । अघुटीति किम् ? बाक् अपोतति ।

तौ मुमो व्यञ्जने स्वी ॥१३११४॥

मोऽनुस्वार' पदान्ते व्यञ्जने परे । त्वम् पचसि त्व पचसि । त्वम् तरसि ।
त्व तरसि । पक्षे मकारस्यामुनासिकोऽपि परस्य छ' । त्वम्पचसि त्वन्तरसि ।
मकारस्य साक्षणिकत्वात् मोऽप्रशान इत्यादिना न सकार' । पदान्ते किम् ? ग
म्यते । छ इत्यागमस्यापदान्तेऽनुस्वारः स्यादनुनासिको वा । चम् चम्यते चक्रम्यते
पक्षे चङ्क्रम्यते । एवं मकारस्यानुस्वारे सयन्ता । अनुनासिके सयन्ता । त्व
लोक' स्त्रीलोकः । क व' कम्प्यः ।

शिङ्हेऽनुस्वारः ॥१३१४०॥

अपदान्ते प्रां मकारमकाराणां स्थाने शिटि हे च परेऽनुस्वारोऽनु स्यात् ।
यशाम् सि यशांसि । प्रामिति बहुवचनाद् घृहणमित्यत्र णत्व वंश इत्यादी यत्वं
य चाधित्वाऽनेमामुस्वार एव स्यात् । शिङ्हे इति किम् ? मन्यते । अनु इत्येव ।
पिण्डि शिण्डि इत्यादी पिपुशिपोर्हौ तस्य पित्वे पत्य इत्ये च शिङ्गभावात्
अप्रत्ययस्य मकारस्यानुस्वारो न स्यात् ।

झा धुङ्गोऽन्त्योऽपदान्ते ॥१३१३९॥

अपिनि यमन । अपश्राम्न प्रां मकारमकाराणां धुदसङ्गने यं परे तस्यैव

खोऽन्वोऽनु स्यात् । गम् अग्रे ता गन्ता । शाम् त' शान्त' । शन् किता शङ्किता ।
 अन् चिता अश्रिता । भ्रामिति बहुवचनात्कुर्यन्ति कृपन्तीत्यादौ नकारस्य णस्य
 वाधित्वाऽनेन पुनर्नकाररूपो वर्गान्त्य एव । कान्त्वा भ्रात्वेत्यत्र नकारे कृते णत्व-
 वाधाय पुनर्नकार' । पर्जन्यवह्मक्षणाप्रवृत्ते' । केचिरवपदान्ते भ्रामनुस्वारमिच्छन्ति
 लाघवात् ।

सम्राट् ॥१३१६॥

निपातोऽयम् ।

मनयवलपरे हे ॥१३१७॥

पदान्ते मकारस्यानेऽनुस्वारानुनासिकौ वा स्याताम्, मनयवला' परे यस्मा
 दीदृशो हकारे परे । किम् छलयति किंछलयति किम् छलयति । किम् हुते किं
 हुते किन्दृते । किम् छ' किं छ' किर्ये छ' । किम् हलयति किं हलयति
 किर्हे हलयति । किम् ह्रावयति किं ह्रावयति किर्हे ह्रावयति ।

ङ्णोः कटावन्तौ शिटि न वा ॥१३१७॥

पदान्ते ङकारणकारयोः शिटि परे ययासंख्य कट इत्येतावन्तौ वा
 स्याताम् । प्राङ् शोते प्राङ्कशोते प्राङ्कषेते । पक्षे ययासितम् । सुगण् शोते ।
 सुगण्ड शोते सुगण्ड षेते । पक्षे ययासितम् ।

शिब्राद्यस्य द्वितीयो वा ॥१३१८॥

स्पष्टम् । प्राङ् अग्रे पठ' कान्ते प्राङ्क पठः प्राङ्क् पठ' । सुगण्ड
 पठः सुगण्डपठ' । सम्राट्सु सम्राट्सु ।

ङ्णः सः त्सोऽश्चः ॥१३१९॥

पदान्ते ङकाराद्यकाराद्य परस्य सकारस्य तकारादिः सकारादेशो वा स्यात् ।
 अञ्चः—आचयवञ्चैस्सकारो न स्यात् । पद् सीदन्ति पद्सीदन्ति । ङकारमिर्वेशा-
 द्दत्त्वं न स्यात् । केचिद्दत्त्वमप्याहुः । पद्सीदन्ति । भवान्साधुः भवान्साधुः ।
 अञ्च इति किम् ? पद्भ्योतन्ति । ऋयुतेः सकारोपदेशाच्चकारस्य सकारोपदिष्ट
 कार्प्यं विज्ञायते । तेन मधु ऋपोततीति क्विप् । मधुऋयुतमाचष्टे इति णाबन्धस्य
 रादिलोपे, पुनः क्विपि णिलोपे प्रथमायां सौ तद्धुकि च पञ्चोपे संपोगस्यादौ
 स्तोर्लुगिति शलोपे चस्य कत्वमे मधुगिति सिद्धम् ।

नः शि श्च ॥१३११९॥

पदान्ते नकारस्य शो परे श्च इत्यापमादेशो वा स्यादश्च । भवान् अघ्रे शूरः, भवान् शूरः । मयमापुटी (१।३।४) ति छत्वे भवाश्चूरः । पुटो पुटीति चलोपे भवाश्चूरः । पक्षे भवाश्चूर इति । जचशा जचछा जचछौ जचौ रूपचतुष्टयम् । आवेशच्छत्चलोपानां विकल्पकरणादिह ॥ १ ॥ आवेशापलाप्त चकारस्य कत्वम् ।

ह्रस्वान् इण्णो द्वे ॥१३१२७॥

इत्यास्परेपां रुणनानां पदान्ते अरे परे द्वे रूपे स्याताम् । कुह आस्ते कुह्नास्ते । सुगण इह सुगणिह । पचन् आस्ते पचमास्ते । कुर्षन् आस्ते कुर्षन् आस्ते । पहिरङ्गस्य द्वित्वस्यासिद्धत्वाण्णत्वं न । उणादय इत्यादी स्वरूपनिर्देशाद्यत इत्यादी तु अनुविधानपलाप्त द्वित्वम् ।

स्सटि समः ॥१३१२२॥

समिधेतस्य स्सटि पर सकारोऽन्तादेशः स्यात् । अनुस्वारानुमासिकौ च पूर्वस्य । संस्कर्ता । संस्कर्ता ।

लुक् ॥१३१२३॥

समिधेतस्य स्सटि परे लुक् स्यात् । धृत्पयोगानुस्वारानुमासिकौ । संस्कर्ता । मतान्तरे तु तावपि स्याताम् । ततो द्विसकारं रूपद्वयम् । एकसकारमपि रूपद्वयम् । तत्रादीर्षाद्विरामैके (१।३।३९) खादिना सकारद्वित्वे त्रिसकारकं रूपद्वयम् । सयुक्तव्यञ्जनेऽपीच्छन्तीति मताभयणात् । औत् अन्तो पक्षिन् स औवन्त, औकारसामीप्यवान् इति ध्युत्पत्त्याऽनुस्वारस्यापि अरत्वात् । तत एक द्विसकारवर्ता भयानां मानुनासिकानां रूपाणां शिहः मयमद्वितीयस्ये (१।३।३५)ति कद्वित्वे पद् रूपाणि । एवं सामुम्भारणामपि पद् । कल्यादिः कादिरिति व्याख्यानेऽनुस्वारस्य व्यञ्जमत्त्वञ्जरीघादि (१।३।३९)ति द्वित्वे द्वादश रूपाणि । एवमष्टादशानां रूपाणां तकारद्वित्वे चान्तरेण पुनर्द्वित्वे एकत द्वित अत्रिमिति रूपाणि चतुष्पञ्चाशत् । अ इ ष वर्णस्यान्ते (१।२।४१) इत्यादिमाऽनुनासिकऽष्टणतरूपाणि ।

पुमोऽशिञ्चघोपेऽरुयागि र. ॥१३१९॥

पुमिधेतस्य रोऽन्तादेशः स्यात् शिदस्यापजितेऽशुदपरेऽघोपे परे, अनुस्वारानुमासिकौ च पूर्वस्य ।

पुंसः ॥२।३।३॥

पुंसश्चात्रसम्पत्तिनो रेफस्य कस्वपफेषु स' स्यात् । पुम् कौकिल' पुस्को किल' पुँस्कोकिल' । पुम् पुघ' पुस्पुघ्र पुँस्पुघ्र' । अशिदिति किम् ? पुशिर' । अघोप इति किम् ? पुदास' । अघुदपरे इति किम् ? पुभीरम् । अत्यागीति किम् ? पुद्दृष्यानम् ।

नोऽप्रशानोऽनुस्वारानुनासिकौ च पूर्वस्याधुद् परे ॥१।३।८॥

पदान्ते नकारस्य प्रशान्यर्जितस्याऽधुदपरेषु चटतेषु छठेषु वा परेषु यथा संख्यं ञ प स इत्येते आदेशाः स्युः । अनुस्वारानुनासिकौ च पूर्वस्य—अनुस्वार आगमोऽनुनासिकश्चादेशः पूर्वस्य क्रमेण स्याताम् । भयान् चरति भयाँभरति भयाँँभरति । भयान् टीकने भयाँटीकने भयाँँटीकने । भयान् तरति भयाँ स्तरति भयाँँस्तरति । अप्रशानिति किम् ? प्रशान् चरति । अघुदपरे इति किम् ? भयाँत्सङ्कः प्यङ्गमुष्टिः ।

नूनः पेषु वा ॥१।३।१०॥

नून' पकारे रोऽन्तादेशो वा स्यात् । अनुस्वारानुनासिकौ च पूर्वस्य ।

रः कखपफयोः ऋः ऋः ॥१।३।५॥

पदान्ते रेफस्य कखे पफे च परे यथासंख्यं × क × पापादेशो वा स्याताम् । नृ × पादि । ऋँ × पादि । नृ' पादि ऋँ' पादि नृ' पादि । वेत्पिथ्यत्र बहुषु यन ग्यास्यर्थे तेनाधुदपर इति निवृत्तम् । तेन नृ' प्सातीत्याद्यपि भवति ।

द्विः कानः कानि सः ॥१।३।११॥

कान नामन्तस्य द्विरुक्तस्य कानि परे स स्यात्, तत्पक्षेऽनुस्वारानुनासिकौ च पूर्वस्य । काँस्वान् काँस्थान् । द्विरिति किम् ? कान कान् पश्यति । अत्रैक' किं प्रक्षेऽपस्तु क्षेपे । रम्याधिकारेणैव मिद्रे सकारपरणं ग्यवापनाभम् ।

भ्रातृपुत्रकस्कादयः ॥२।३।१४॥

पुत्रे चात्रा रेफस्याने यथासंख्यं नृमपत्वमत्स्या मापण' स्युः । भ्रातृपुत्र' । भार्पिपुण्डिका । धनुष्यपाणम् । बस्तः । बीनरपुत्र' । मारुतर' इत्यादयः । भ्रातृनिगणोपम् ।

स्वरेभ्यः ॥११३३०॥

स्यरात्परस्य छस्य पदान्तेऽपदान्ते च द्वे रूपे स्तः । इच्छति । द्वीच्छति ।
तव च्छत्रम् ।

अनाङ्माङो दीर्घाद्वा छः ॥११३३२८॥

आङ्माङ्वर्जितपदसम्बन्धिभनो दीर्घात्परस्य पदान्ते छस्य द्वे रूपे वा
स्याताम् । कन्याच्छत्रम् कन्याच्छत्रम् । अनाङ्माङिति किम् ? आच्छाया ।
माच्छिवत् ।

पुताद्वा ॥११३३२९॥

पदान्ते वर्तमानादीर्घस्यानाङ्पुतात्परस्य छकारस्य द्वे रूपे वा स्याताम् ।
आगच्छ भो इन्द्रभूते ३ च्छत्रमानय । आगच्छ भो इन्द्रभूते ३ छत्रमानय ।
दीर्घादिष्वेव । आगच्छ भो देवदत्त ३ छत्रमानय ।

चटते सद्वितीये ॥११३३७॥

पदान्तरेफस्य चटतेषु सद्वितीयेषु परेषु यथासंख्यं शा प स इष्येते आदेशा-
स्युः । कट् अमे चरति कञ्चरति । कट् छादयति कश्छादयति । कट् टीकते
कष्टीकते । कट् ठः कष्टः । कट् तरति कस्तरति । कट् धुञ्चति कस्युञ्चति ।

शिष्यघोषात् ॥११३३५५॥

अघोषात्परे शिषि पदान्ते रेफस्य विसर्गं एव मियमात्स्यात् । तेन सख
XकX पा न स्युः । कट् त्सरुः कः त्सरुः । बासः क्षीमम् । सर्पिः प्सातम् ।

व्यत्यये लुग्वा ॥११३३५६॥

शिषः परोऽघोष इति व्यत्ययः । तस्मिन् सति पदान्ते वर्तमानस्य रेफस्य
लुग्वा स्यात् । कट् छीञ्चति कष्टीञ्चति कः छीञ्चति ।

शपसे शपसं वा ॥११३३६॥

पदान्ते रेफस्य शपसेषु परेषु शपसा वा स्युः । कट् शोते कश्शोते । कट्
पष्टः कल्पष्टः । कट् साधुः कस्साधुः । पक्षे-

र. पदान्ते विसर्गस्तयोः ॥११३३५३॥

पदान्ते रेफस्य विसर्गः स्यात् । तपो-यिरामाघोषयोः परयोः । कः शोते ।
कः पष्टः । कः साधुः ।

रः कखपफयोः कौ ॥१३५॥

स्पष्टम् । कः करोति कःकरोति । कः लनति कःलनति । कः पचति कःपचति । कः फलति कःफलति । पक्षे विसर्गः । कः करोति । कः लनति । कः पचति । कः फलति ।

प्रत्यये ॥१३६॥

अभ्ययस्य यो रेफस्तस्य प्रत्ययविषयेषु कल्पकेषु स' स्यात् । पयस्पाशम् । पयस्कल्पम् । पयस्कम् । अनभ्ययस्येति किम् ? प्रातः कल्पम् । प्रातःकल्पम् । पाशादयस्त्रिदिता ।

रोः काम्ये ॥१३७॥

अभ्ययस्य रेफस्य रोरेष काम्यप्रत्यये परे स' स्यात् । पयस्काम्यति । रोरेति किम् ? गी' काम्यति । अह' काम्यति ।

नामिनस्तयोः पः ॥१३८॥

'प्रत्यये' 'रो' काम्ये' इत्येतत्प्रागुक्तसूत्रद्वयविषये नामिन उच्यते रेफस्य प' स्यात् । सर्पिष्पाशम् । सर्पिष्कल्पम् । सर्पिष्कम् । सर्पिष्काम्यति । तपोरेति किम् ? मुनि' करोति मुनिःकरोति । गी' काम्यति गीःकाम्यति ।

नमस्पुरसो गतेः कखपफि रः सः ॥१३९॥

नमस्पुरसोर्गतिसंज्ञयो रेफस्य कल्पकेषु स' स्यात् । नमस्कृतम् । पुरस्कृतम् । साक्षादादिस्वादिक्लपाङ्गितिसंज्ञा । अन्यत्र नम' करोति । नमःशब्दमुच्चारयतीत्यर्थः । पुरोऽस्तमभ्यय(१३९) मितिनिष्ठ गतिसंज्ञा । तेन पुरस्करोति । अगतिखे पुर' करोति नगराणि विपसे ।

निर्दुर्वहिराविष्प्रादुश्चतुराम् ॥१४०॥

एषां रेफस्य कल्पकेषु परेषु प' स्यात् । निष्कृतम् । दुष्कृतम् । परिष्कृतम् । आधिष्कृतम् । प्रावुष्कृतम् । यतुष्कण्टकम् । नैष्कल्पमित्यादि । एकदेशविकृतमभ्ययत् ।

सुचो वा ॥१४१०॥

सुजन्तानां रेफस्य प' स्यात् कल्पकेषु । द्विष्करोति । द्वि' करोति ।

तिरसो वा ॥१४१२॥

गतिसंज्ञायां तिरसो रेफस्य कल्पकेषु सो वा स्यात् । तिरस्कृतम् । तिर'कृतम् ।

वेसुसोऽपेक्षायाम् ॥२।३।११॥

इसुसप्रत्ययान्तस्य यो रेफस्तस्य कस्यपकेषु परेषु यो वा स्यात् । स्वामिति
मिक्तपदे चेत् परस्परापेक्षे स्याताम् । सर्पिः करोति सर्पिष्करोति । घनुः करो
ति घनुष्करोति । मुहुरित्यव्युत्पन्नमव्ययम् । तेन मुहुः पठति अत्र न पत्वम् ।
अपेक्षायामिति किम् ? तिष्ठतु सर्पिः विष स्वमुदकम् । इसा साहचर्यादिस औणा-
दिकस्य ग्रहणं तेन अमुःकुलामि इत्यादी जिहाम्खीपो न पत्वम् ।

नैकार्थेऽक्रिये ॥२।३।१२॥

न विद्यते क्रिया प्रवृत्तिमिमिस्य यस्य तस्मिन्नेकार्थे-समानाधिकरणे पदे
पत्कस्यपक तस्मिन् पर इसुसन्तस्य रेफस्य यो न भवति । पूर्वस्वापवादः । सर्पि-
काष्ठकम् । पशुः पीतकम् । पकार्थे इति किम् ? सर्पिष्कुम्भे । घनुषुठपस्य ।
अक्रिय इति किम् ? सर्पिष्कियतेऽद्य ।

समासेऽसमस्तस्य ॥२।३।१३॥

पूर्वेणासमस्तस्येसुसप्रत्ययान्तस्य सम्पन्निनो रेफस्य कस्यपके परे यो निव
स्यात् । समासे-तौ चमिमिसमिमिसिमोर्भावे । अयस्कृतम् । यशस्कामः । अयस्कंसः ।
अयस्कृन्म । अयस्कृदा । अयस्कृणी । अयस्पाशम् । नामग्रहणे छिद्रबिंशिष्ठ
स्यापि ग्रहणात् अयस्कृन्मी, अयस्पात्री । अत किम् ? गी कारः । अनव्यय
स्यति किम् ? स कामः । समासे किम् ? पशः करोति ।

अतः कृकामिकसकुम्भकुशाकर्णिपात्रेऽनव्य- यस्य ॥२।३।५॥

अकारात्परस्थानव्ययस्य रेफस्य कृकम्पादित्येषु कस्यपकेषु परेषु सः स्यात्
एकत्र समासे निमित्तनिमित्तिसोर्भावे । अयस्कृतम् । यशस्कामः । अयस्कंसः ।
अयस्कृन्म । अयस्कृदा । अयस्कृणी । अयस्पाशम् । नामग्रहणे छिद्रबिंशिष्ठ
स्यापि ग्रहणात् अयस्कृन्मी, अयस्पात्री । अत किम् ? गी कारः । अनव्यय
स्यति किम् ? स कामः । समासे किम् ? पशः करोति ।

शिरोऽधसः पदे समासैक्ये ॥२।३।४॥

एतयो रफस्य पदघञ्चरे परे सः स्यात् समामीक्ये । शिरस्पदम् । अधस्प
दम् । समामे किम् ? शिरः पदम् । एष्य इति किम् ? परमशिरःपदम् ।
परमाधःपदम् ।

इति व्यञ्जनसन्धि ॥

अथ रेफसन्धिः ।

सदा संभरबाहुम्या य सिद्धिकमलाऽऽभयत् ।
 श्रीसिद्धाङ्गमुषो लोके स्मरत्येव तदनुत्तम् ॥ १ ॥

स्वीजसमीशसित्यादिना सि प्रत्यये देवसु अर्घ्य इति स्थिते ।

सौरुः ॥२११७२॥

पदान्ते सकारस्य करादेशः स्यात् ।

सजुषः ॥२११७३॥

स्पष्टम् । उकारोऽरो' सुपिर इत्यत्र विशेषणार्थः । देवसु अर्घ्यः ।

अतोति रोरुः ॥११३२०॥

पदान्तेऽकारात्परस्य रोरकारे परे उकारः स्यात् । अवर्णस्येति भोत् । एवोत्
 पदान्तेऽस्य लुक् । देवोऽर्घ्यः । अत इति किम् ? अग्निरत्र । देवा अत्र । सुभोत् ३
 यत्रन्वसि । अतीति किम् ? क इह । सर्वज्ञ आस्ते । पय अ ३ मिदस्त ।

घोषवति ॥११३२१॥

अत परस्य पदान्ते रो' स्यामे घोषवति परे उकारः स्यात् । जिनो जयति ।
 अहोम्याम् । घोषवतीति किम् ? क' करोति । अत इति किम् । मुनिर्गच्छति ।
 सुभोत् ३ देहि । रोरिअनुष पासेह प्रातरत्र । पातर्गच्छ । देवासु इह इति
 स्थिते रुत्वम् ।

रोर्यः ॥११३२६॥

अवर्णभोगोअघोम्य परस्य पदान्ते वर्तमानस्य रो' स्याने खरे परे यकार
 आवेशः स्यात् । ततः खरे वा इति पलोपे देवा इह । पक्षे देवापिह । भोसु
 भगोसु अघोसु इति सकारान्ता मिपाता । तेषां रोर्यस्वे कृते ।

अस्पष्टावर्णात्त्वनुञि वा ॥११३२५॥

अवर्णभोगोअघोम्य परयो' पदान्ते वकारयकारयो' स्याने अस्पष्टौ
 ईपस्पष्टतरौ प्रत्यासत्तेर्यकारयकारौ खरे परे स्याताम् । भो यंत्र । भगो यंत्र ।
 अघो यंत्र । जिह्वाभोपाद्यमध्यमूलामा दीयित्य यदुच्चारणे सोऽस्पष्टः । पक्षे पलोपे
 भो अत्र । भगो अत्र । अघो अत्र । अवर्णास्तु परयोर्भ्यांरुप्रवर्जिते खरे परेऽस्पष्टौ
 वा स्याताम् । पटविह । पटविह । पट इह । असाविन्दुः । असाविन्दुः । असा
 इन्दुः । कपिह । कपिह । क इह ।

व्योः ॥११३२३॥

अवर्णात्परपो' पदान्ते वर्तमानयोर्भकारयकारयोर्षोपवति परे लुग् भवति । सचाऽसन्धि' । वृक्षव् गच्छति इति स्थिते वृक्ष गच्छति । घोपवतीति किम् ? वृक्षव् करोति । अवर्णादित्येव । तद्ग्व् गच्छति । पदान्त इत्येव । भय्यम् । देवा-याहु' । देवायाहु' । देवा भाहुः । भोस् प्रभृतिभ्यो मित्यमत्पष्टायेव । तेन द्विरूप्य मेव । अत्रि परेऽपि द्विरूप्यम् । पठ उ । पठवु । षपलोपात्पष्टयोरभावात् । केषिणु इत्यानस्य षकारस्य लोपमेवोत्रिपरे मन्यन्ते । तन्मते क व आगतः । भो व एहि । भगो व एहि । अघो व याहि । अपरे तु भोभगोअघोभ्य' स्वरे परे मित्यं लोप-मेवेच्छन्ति ।

अवर्णभोभगोऽघोर्लुगसन्धिः ॥११३२२॥

अवर्णाद्भोभगोऽघोभ्यश्च परस्य रोर्षोपवति परे लुक् स्यात् स चासन्धि' । स-धेर्निमित्तं न स्यात् । देवा यान्ति । अकाराणु परस्य घोपवतीत्यनेनोत्त्वमेव । भो गच्छसि । भगो यासि । अघो इससि ।

रोलुप्यरि ॥२।७।७५॥

अहन्शब्दस्य स्यावेर्लुपि सस्वरेफे परे पदान्ते रोऽन्तादेश' स्यात् । क्त्वा-पयादः । अहरेति । अहरपीते । अहर्गण' । दीर्घाद्वाभासौ मासश्च दीर्घाहर्मास' । लुपीति किम् ? हे दीर्घोहोऽत्र । इह सेर्दीर्घक्याबिख्यादिना लुक् । न पुनरनतो लुपिति लुप' । अरीति किम् ? अहोरात्र' । अहो रूपम् । अहो रयेन ।

अहः ॥२।१।७४॥

अहन्शब्दस्य पदान्ते हरित्थपमादेश' स्यात् स चासन् परे स्याद्विबिधी' च पूर्वभिमम् । दीर्घाण्यहाभि यस्मिन् दीर्घाहा निदाघ' । अत्र क्त्वस्यासत्वात्ता न्तसङ्गतो नदीर्घ' । अवर्णभोभगो इत्यादिमा रुडोप' । अहोभ्याम् । अह-सु । पदान्तत्वं त्वम् ।

नामसिदयव्यञ्जने ॥११३२१॥

सिति प्रत्यये षकारयर्जिते व्यञ्जनादौ च परे पूर्वं नाम पदसंज्ञ स्यात् ।

न क्ये ॥११३२२॥

क्यन् क्यङ् क्यङ्पां प्येन घट्टणम् । मकारान्त नाम क्ये प्रत्यये परे पदसंज्ञ स्यात् ।

वाहर्षत्यादयः ॥११३।५८॥

एते निपात्या । अहर्पति । अहर्गण । अहःपति । अहःपति । आकृति
 जोष्यम् । तेन गीर्पति । गीःपति । गीःपतिः ।

रोरेलुग्दीर्घश्चादिदुतः ॥१३१४८॥

रेफस्य रेफे परेऽनुलुक् स्यात् । अत इत उतश्च पूर्वस्य दीर्घः । पुनर-अग्रे
 मते पुना रमते । अग्निरु रयेन अग्नी रयेन । अन्वित्येष अहोःपम् । अत्र पूर्वमे
 । रोःस्य रेफामावाह्लुग्दीर्घामाघः सिद्धः ।

ढस्तङ्गे ॥१३१४२॥

ढकारस्य तन्निमित्ते ङे परेऽनुलुक् स्यात् । अदिदुतां दीर्घः । छिद् इम् ली
 म् । तङ्गे इति किम् ? मपुलिङ्गीकते । अन्वित्येष । लोढा । मोढा । अत्र गुणे
 हते पञ्चात् ङलोपः । अन्यथा पूर्वमेव ङलोपे दीर्घं च लीढा मूढा इत्यनिष्टरू
 पापत्तिः ।

तदः सेः स्वरे पादार्था ॥१३१४५॥

तदः परस्य सेः स्वरे परे लुक् स्यात्सा चेत्पादार्था पादपूरणी स्यात् । सेप
 वाधारपी रामः । पादार्थेति किम् ? स एष भरतो राजा ।

एतदश्च व्यञ्जनेऽनग्नञ्समासे ॥१३१४६॥

एतदस्तदश्च परस्य सेर्लुक् स्यात् । व्यञ्जने परेऽफप्रत्यये नञ्समासे च न
 स्यात् । एपस् वत्से एप वत्से । सस् वत्से स वत्से । परमैपस् करोति परमैप करोति ।
 परम सस् कुरुते परम स कुरुते । अनग्नञ्समासे इति किम् ? एपकः करोति ।
 सको याति । अनेपो याति । असो याति । व्यञ्जन इति किम् ? एपोऽत्र सोऽह
 मजे श्रीप्रमम् ।

इति रेफसन्धिः सम्पूर्णा ।

अथ स्वरान्ताः पुल्लिङ्गाः ।

श्रीपञ्चमार्हतो मेघजन्मनो वचसो रसः ।

मङ्गलायाऽस्तु जातस्य साङ्गहृत्स्या जयभिये ॥ १ ॥

अघातुविभक्तिवाक्यमर्थवन्नाम ॥१३१२७॥

अर्थोऽभिधेयः स्वार्थो व्रम्य लिङ्गं सख्या शक्तिरिति द्योत्यञ्च समुच्चयादिः ।
 तद्वच्चदस्य घातुविभक्तयन्तवाक्यवर्जित नामसंज्ञः स्यात् । देवः । मनिः । साधः ।

शुक्ल । घातुविभक्तिवर्जम् किम् ? अहन् । वृक्षान् । अयजन् । अत्र नामसंज्ञा
भाषाघातो नोऽनह इति नकारलोपो न । विभक्त्यन्तवर्जनाच्च आपञ्जीप्प्रभृति
प्रत्ययान्तानां नामसंज्ञा स्यात् । माळा । गौरी । तद्वितप्रत्ययान्त* । औपगवः ।
आक्षिप्तः । कृतप्रत्ययान्त* । कर्ता । कारक* । वाक्य क्रियाकारकपदसमुदाय* ।
साधुर्धर्मं प्रूते इति । तद्वर्जनादर्थवत्समुदायस्य समासादेर्नामसंज्ञा स्यादेव ।
धिग्रह* । राजपुरुष* । ईपदसमाप्तो गुडो यदुगुडा द्राक्षा । अर्थवदिति किम् ?
वनम् । वनम् । नान्तस्यावधेर्मा भूत् । अनुकरणशब्देऽर्धवत्त्वे सति सविभक्ति
त्वेऽपि नामत्वम् । पश्चिमाह । च* समुच्चये । मेर्बिंश* । यदाऽर्धवत्त्वं न विवक्ष्यते
तदा नामसंज्ञा न स्यात् । गविष्यमाह ।

शिर्षुद् ॥१११२८॥

जस्रशसोरादेश शिर्षुद्संज्ञा स्यात् ।

पुस्त्रियोः स्यमौजस् ॥१११२९॥

औरिति प्रथमाद्वितीयाद्विचचनयोरभिधेयेण ग्रहणम् । सि औ जस् भम्
औ इत्येते प्रत्यया पुंसि क्रियां च युद्संज्ञा* स्युः । आमङ्गये विहित प्रथमैकवचन
विहाय शेषमुद् इति ।

स्वरादयोऽव्ययम् ॥१११३०॥

पते शम्भा वाचका इति नामत्वेऽप्यभ्ययसंज्ञा* स्यु ।

परः ॥७१४११८॥

य* प्रत्यय* स प्रकृते* पर एव स्यात् ।

स्पर्धे ॥७१४११९॥

द्वयोर्बिभ्योरन्यत्र सावकाशयोस्तुल्यमलपोरेकत्रानेकत्र चोपनिपात* स्पर्धेः ।
तत्र य* धृप्रपाठे पर* स एव विधिः स्यात् । शसोता इत्यादेर्यकाशो वेदमि
त्यादौ । ननुमकस्य धिरित्यादेस्तु महान्तीत्यादौ । इह तुमय प्राप्तं वनानि । अत्र
परत्वाच्छिरेव । वेवम् इति स्थितं—सो ऋ । रा पदान्ते विसगस्तपो । वेव* ।
नाम्न* प्रथमैकद्विपद्दौ इति पश्यमाणसूत्राद्वास्तुद्वित्वं देव औरिति द्विवचन धार्यम् ।
पेदौत्स* ध्यक्षरेः ।

समानामर्थेनैकशेषः ॥३११११८॥

अर्थेन समानां समानार्थानां शब्दानां सहोक्तौ गम्यमानापामेकः शिष्य
तेऽर्थादन्ये निघतन्त ।

स्यादावसंख्येयः ॥३।१।११९॥

सरूपार्थं घञनम् । सर्वस्मिन् स्यादौ विभक्तौ समाना तुल्यरूपाणा सहोक्तौ
गम्यायामेकं शिष्यते सख्येयवाचिशब्दरूप वर्जयित्वा । देवश्च देवश्चेति एकशेषे
देवौ । वस्तुपदस्ये यद्दुवचनम् ॥ देव जस् इति स्थिते जकारो जसह' (इत्यादौ)
विशेषणार्थः ।

अत आः स्यादौ जसूम्याम्ये ॥१।४।१॥

स्यादौ जसि भ्यामि यकारे च परेऽकारस्याकार' स्यात् ।

लुगस्यादेत्यपदे ॥

अपदादायकारे एकारे च परेऽकारस्य लुक् स्यात् । इत्यस्य वाभायाऽऽकारक-
रणम् । वीर्यस्ये देवा' । देव भम् इति स्थिते—

समानादमोतः ॥१।४।४६॥

समानात्परस्यामोऽकारस्य लुक् स्यात् । देवम् । देवौ ।

शसोऽतासश्च नः पुसि ॥१।४।४९॥

शस' सम्बन्धिनाऽऽकारेण सह प्रकृते' समानस्यासन्नो वीर्य' स्यात् । तत्स
विभोगे च पुङ्क्तिगविषये शस' सकारस्य नकार' स्यात् । देवान् ।

टाडसोरिनस्यौ ॥१।४।५॥

अकारात्परयोऽष्टाब्जसो' स्याद्योर्यथासक्यमिनस्यावादेशौ स्याताम् । देवेन ।
देवाभ्याम् ।

भिस ऐस् ॥१।४।२॥

अकारात्परस्य स्यादेभिस् ऐस् स्यात् । अनेकवर्ण' सर्वस्य । देवै' । ऐस्करण
सन्निपातलक्षणो विधिरभिहित तद्विधातस्येति न्यायस्यामित्यत्वापत्कम् । तेना-
तिजरसै' ।

डेडस्योर्यातौ ॥१।४।६॥

अकारात्परयोर्दे' ङ्सीत्येतयोर्ष आत् इत्यादेशौ स्त' । देवाय । देवाभ्याम् ।

एद्दहुस्रमोसि ॥१।६।६॥

बह्वर्षविषये सकारादौ अकारादावोसि च स्यादौ परेऽकारस्यैकार आदेशा'
स्यात् । देवेभ्य' । देवात् । देवाभ्याम् । देवेभ्यः । देवस्य । देवयो' । देव आम्
इति स्थिते—

ह्रस्वापश्च ॥१६।३२॥

ह्रस्वान्ताद्रापन्तास्त्रीदृवन्ताश्च दाभ्यात्परस्याम' म्याने नामित्वादेश'

दीर्घो नाम्यतिसृचतसृपूः ॥१४।४१॥

तिसृषत्तसृषकाररफान्तपरिजितशब्दसम्बन्धिन' पूर्षस्य समानस्या-
मामि परे दीर्घ' स्यात् । वेवानाम् । अप् इति प्रतिषेधेन नकारेण व्यञ्जन
पञ्चानामित्वाद्दीर्घ' । देष इ इत्यध्यायर्णस्येत्वादिना गुणे-हेवे । डेवयो ।
इत्यग्र एत्वे कृते ।

नाम्यन्तस्थाकवर्गात्पदान्तः कृतस्य

सः शिङ्गान्तरेऽपि ॥२।३।१५॥

नामिनोऽन्तस्थायाः कवर्गाश्च परस्य पदान्त' कृतस्य
पिनो वा सकारस्य पकार' स्यात् । शिङ्गा नकारेण व्यञ्जनेऽपि स्यात् ।

अदेतः समोर्लुक् ॥१४।४४॥

अकारादेशकाराबामभ्येऽर्षे वर्तमानात्परस्य सेस्तद्वादेशस्यामश्च
हे देव । हे देवी । हे देवा । स्यादेशेनैषामोऽपि लुक्सिद्धौ वृष्यन्वयत हे
अथ वकारस्य तुगमापार्थम् । एवं जिमादयोऽकारान्ता' । सर्वादीना
सर्वादप' अगन्ताभ्यनुविशतिः । व्यञ्जान्ता' एकादश । सर्वे
अन्य अन्यतर इतर इतर इतम त्व स्वत् वेन सम सिम एती सर्वाभी
अपर वक्षिण इतर अपर अपर एतं सप्त व्यञ्ज्यार्थाः । अमाय्
पार्थ' अन्तरं पुरीषर्षे पहिर्षोर्गार्थ' उपसंख्यानार्थश्च त्यद् तद् पद्
एतद् पद् इति गुप्स्यु' मक्तु अमायु' किम् इत्यसंज्ञायां सर्वादिः । सर्वे
सर्वे जसु इति म्यिने ञकार इत् ।

जस इः ॥१४।५॥

सर्वादेशकारान्तस्य जस' म्याने इकारः स्यात् ।
सप्त । सर्वम् । सर्वा । सप्तान् । सप्त वा

रपृवर्णाभौ ण एकपदेऽनन्तसाल्च-
टतवर्गशसान्तरे ॥२।३।५३॥

रेफकारश्चवर्णोऽप्य' परस्यानन्तस्य नकारस्य रपृथ्वीरेव एकपदे स्थितस्य ण
 म' स्यात् न भेदमिहितिनिमित्तिनोरन्तरे लकारश्चटतयर्गा' शसौ च भवत' ।
 नैव । सर्वाभ्याम् । सर्वे ।

सर्वादेः स्मैस्मातौ ॥११४१७॥

सर्वादेरकारान्तस्य केऽस्यो' स्मैस्मादित्पादेशौ स्तः । सर्वस्मै । सर्वाभ्याम् ।
 वैभ्य' । सर्वस्मात् । सर्वाभ्याम् । सर्वेभ्य' । सर्वस्य । सर्वयो' ।

अवर्णस्यामः साम् ॥११४१५॥

अवर्णान्तस्य सर्वादे' पृथीयद्बुधचनस्यामः सामित्पादेशः स्यात् । सर्वेषाम् ।
 सकिपातन्यायानित्पादेश्वम् ।

डेः स्मिन् ॥११४१८॥

सर्वादेरकारान्तस्य सप्तम्या ऋष्येतस्य स्मिन्निष्ठादेशः स्यात् । सर्वस्मिन् ।
 सर्वयो' । सर्वेषु । हे सर्व । हे सर्वो' । हे सर्वे । एवं परमसर्वः । असर्व' । किंसर्व' ।
 निष्ठादेशोऽप्येव सर्वादि' । जगद्वाची तु न सर्वादिः । वमशाब्दो द्वित्रिबिंशतिष्ठस्य
 वाचको द्विशब्दश्चित्रिबिंशतश्चान्त' । गणपाठस्तु हेत्वर्थप्रयोगे सर्वविभक्त्यर्थ' ।
 वमी इत् । उमाभ्यां हेतुभ्याम् । वमयोर्हेत्वोरिति । वमयकारो ऋयर्थ' । वमयी
 इष्टिः । प्रकृत्यन्तरत्वाज्जसि उभये इत्येकमेव रूपम् । उमयस्मै । उमयस्मात् ।
 नास्य द्वित्रिबिंशन् । कैयटवचनात् । अन्यस्मै । अन्यस्मात् । अन्यतरशाब्दोऽप्युत्प
 तस्यरोत्तरपक्षो वा । नाय उतरप्रत्ययान्तः । इतरस्मै । इतरस्मात् । उतरउतमौ
 प्रत्ययो । ततस्तदन्ताः कतरकतमाद्यो प्राञ्जा' । एतौ स्वार्थिकप्रत्ययो । प्रकृतिद्वा
 रणैव सर्वादित्वे सिद्धे पृथग्ग्रहणमत्र प्रकरणेऽन्वेषां स्वार्थिकप्रत्ययानामग्रहणार्थम् ।
 एवं पतरततरयतमततमैकतरैकतमाद्य' । इह न, सर्वतमाय । त्वशाब्दोऽ-
 न्यार्थ' । त्वस्मै । त्वत् व्यञ्जनान्त' । तस्य स्मायादेरसम्भवे गणपाठो हेत्वर्थप्रयोगे
 सर्वविभक्त्यर्थोऽकप्रत्ययार्थश्च । त्वत् हेतुम् । अज्ञातात् त्वत् त्वकत' । नेमशाब्दोऽ
 र्थायः । नेमस्मै । समस्मै । सिमस्मै । मर्वस्मै । देहीत्यर्थ' । अन्यत्र समाय देशाय ।
 स्वाभिधेयापेक्षे चापची मियमो व्यबस्योऽप्यते । तदर्थे । पूर्वस्मै । परस्मै इत्यादि ।
 अन्यत्र दक्षिणाय प्रबीणाय । दक्षिणायै दानायेत्यर्थ' । आत्मनि आत्मीये वा स्व
 शाब्द' । यत्स्वस्मै रोचते तत्स्वस्मै ददाति । यदात्मने रोचते तदात्मीयाय जनाय ददा-
 तीत्यर्थ' । ज्ञातौ भवे वा स्वशाब्दो वेषवत् । पहिन्निधेन । पाद्येन वा योगे उपसंख्यान
 वपसवीयमाने वाऽर्जेऽन्तरशाब्दः सर्वादि' । अन्तरस्मै गृहाय । नगरमाहाय चाण्ड
 लादियद्दृष्टयेत्यर्थ' । चाण्डालादियद्गृहपुत्राय नगराभ्यन्तरगृहाय वेत्यर्थः । अन्तरस्मै
 पटाय पटपुष्टये तृतीयाय चतुर्थाय वा । प्रथमस्य पाद्यमावाहित्तीयस्य पाद्यपो
 गातिसदमेव सर्वादित्वम् । पुरि तु न सर्वादि' । अन्तरायै पुरे कुप्यति । चाण्डा

सादिपुष्पै इत्यर्थः । मन्पार्थोऽन्तरशाब्दो देववत् । एव खदादी सर्वादिष्वे आया-
 इय आठेर इत्यस्वे कृते ज्ञेया । द्वियुष्मद्भवत्वस्मदः आयादयो न सम्भवन्ति इति ।
 सबभिमत्त्वादिप्रयोजनम् । प्रियसर्पाय । अतिसर्पाय । द्व्यन्पापेष्वादी देववत् ।
 गौणमाभात् । त्यक्तपितृक इत्यादाबन्तरद्वत्वात्पूर्वमेवावयवेऽक । एव मक्तपि
 तृकः । भवत्त्वित्यस्योकारो ऋयर्थः । मयती । गणपाठोऽप्यकप्रत्ययाद्यर्थः । एकश-
 ष्ठो नित्यमेकवचनान्तः । सव्यार्थ इत्येके । मतान्तरेऽन्यार्थोऽप्येकशब्दः । कस्यापि
 संज्ञार्थां सवादिर्न । सर्वो नाम कश्चित्तस्मै सर्वाय । इति सर्वादिभिवेकः ।

नवम्यः पूर्वम्य इस्मात्स्मिन्वा ॥२१४१६॥

पूर्वादिभ्यो नवम्यो पयास्याम ये इस्मात्स्मिन्वादेशा उक्तास्ते वा स्युः ।
 पूर्वं । पूर्वाः । पूर्वस्मात् । पूर्वात् । पूर्वस्मिन् । पूर्वेण । एव परे । परा । स्त्रे स्वा ।
 आत्मीया आत्मामो वा । अन्तरे अन्तरा वा शाटका । परिधामीया इत्यर्थः ।

तृतीयान्तात् पूर्वावर योगे ॥२१४१३॥

पूर्व अवर इत्येतौ सर्वादी तृतीयान्तात्परौ योगे सम्पन्ने सति सर्वादी
 न स्तः । मासेन पूर्वाय मासपूर्वाय । समासार्थभाक्त्येऽपि न सर्वादित्वम् ।
 मासेन पूर्वाय ।

न सर्वादिः ॥२१४१२॥

द्वन्द्वे समासे न सर्वादित्वम् । दक्षिणोत्तरपूर्वाणाम् । कतरकतमकाः ।
 अध्राऽसर्वादिष्वात्कप्रत्यय एव । तेन द्वन्द्वे चेति जसि न विकल्पः । स्वार्थिक-
 प्रत्ययान्तानां भिवेभाद्वा ।

द्वन्द्वे वा ॥२१४११॥

द्वन्द्वे समासेऽकारान्तस्य सर्वादेः सम्पत्तिनो जस इर्वा स्यात् । कतरकतमे ।
 कतरकतमाः ।

नेमार्धप्रथमचरमतयाल्पकतिपयस्य वा ॥

नेमार्दीनि नामानि । तथाप्यो प्रत्ययी । तेषामकारान्तानां जस इर्वा स्यात् ।
 नेमे । नेमा । दोष सर्ववत् । भर्दे । भर्वा । एव प्रथमचरमयोरपि । द्वितये ।
 द्वितया । प्रितय । प्रितयाः । द्वये । द्वयाः । त्रये । त्रयाः । अद्य तपि रक्षणे
 अयि गतौ अमयोरपि अकारान्तशब्दावपि । पर ध्यान्प्रथमतो विशेषप्रतिपत्ति
 नैदि मन्वद्वाचलक्षणमिति न्यायासदित्तस्यैव ग्रहः । द्वयेपामिअद्य प्रयोगात् ।

व्याकरणान्तर द्वयमीपन्तीत्यर्थान्तरेण । पस्मनेमे । परमनेमा । अर्धका इत्ये
कमेव ।

तीयं डित्कार्ये वा ॥११४१४॥

तीयप्रत्ययान्त शब्दरूप क्तितां डित्कार्ये कर्तव्ये वा सर्धादि
स्यात् । द्वितीयस्मै । द्वितीयाय । तृतीयस्मै । तृतीयाय । एव ऋस्यादौ किति
सर्षवत् । पक्षे वेषवत् । स्त्रीलिङ्गेषु द्वितीयस्यै । द्वितीयायै । इत्यादि ।
अर्धबहुवचने नानर्धकस्येति पदुजातीयाय । द्वितीयकाय । नात्राऽक । किन्तु
कप्रत्यय एव । डित्कार्ये बिना सर्धादित्वनिपेयात् ।

जराया जरस्वा ॥२११३॥

जराशब्दस्य अस्मिन्निधिनि अन्यसम्बन्धिनि वा खरादौ स्यादौ वा जरसादेश
स्यात् । अनेकवर्णस्वात्सर्धादेशे प्राप्ते निर्दिश्यमानस्यादेशा इति । एकदेशयिकृ
तमनन्यवत् । निर्जरसौ । निर्जरसः । निर्जरसम् । इनादीन् बाधित्वा परसूत्रा-
द्वरसु । निर्जरसा । निर्जरसैः । एसादेशोमैव सिद्धौ पेश्करणसाफल्यत् । निर्ज-
रसे । निर्जरसः २ । निर्जरसो २ । निर्जरसाम् । निर्जरसि । अत्र शेष पक्षे च
वेषवत् ।

दन्तपादनासिकाहृदयासृग्भूषोदकदोर्यकृच्छकृतोद-
त्पन्नसहृदसन्धूपक्षुदन्दोपन्यकच्छकन्वा ॥२१११०१॥

दन्तादीना यपासस्य शसादौ दत् पव् इत्याठय आदेशा वा स्युः । दन्त ।
दन्तौ । दन्ताः । दन्तम् । दन्तौ । दन्तान् । दत् । दता । दन्तेन । दते । दन्ताय ।
दतः । दन्तात् । दताः । दन्तस्य । दतोः । दन्तयोः । दताम् । दन्तानाम् । दति ।
दन्ते । अण्वनादावपि । दन्ताम् । दन्ताभ्याम् । दन्तिः । दन्तैः । इत्यादि ज्ञेयम् ।
पादः । पादौ । पादाः । पादम् । पादौ । पदः । पादान् । पदा । पादेन । पद्व्याम् ।
पादाभ्याम् इत्यादि ।

मासनिशासनस्य शसादौ लुग्वा ॥२१११००॥

पयां शसादौ स्यादौ परे लुगन्तादेशो वा स्यात् । मासः । मासाः । मासभ्या
मिति स्थिते स्रोतः । अर्धमोमगोऽधोरिति लुकि माभ्याम् । मामिः । मास्तु ।
केचिन्नु माभ्याम् । मास्तु इत्याहुः । पुटस्तृतीय इति सकारस्य वकारकरणात् ।
पक्षे वेषवत् । यूपशब्दे यूपसादेशोऽनोऽस्येति बह्व्यमाणेनाऽकारलोपे यूपणः ।
यूपभ्याम् । यूपभिः । सप्तम्येकवचने ईङी भेति बह्व्यमाणेनाऽकारलोपविकल्पेन
यूपिणः, यूपणि । पक्षे स्वमौजस्तु च वेषवत् ।

संख्यासायवेरहस्यादन् ॐ ॥११४१५०॥

संख्यावाचिशब्दभ्यः सायशाब्दाद्विशब्दाच्च परस्याहशब्दस्य ङी परेऽहभित्या
देशो वा स्यात् । द्रुपोरहोर्मवः द्वयह् । अस्य सप्तम्येकवचने द्वयह्नि । ईङी वेति
अकारस्तुम्बिकल्पात् द्वयह्नि । पक्षे शेष च वेचवत् । एष भ्यहि । भ्यह्नि । भ्यहे
इत्यपि । सायाह्नि । सायाह्मि । सायाहे । भ्यहि । भ्यह्नि । भ्यहे । इत्यादन्ता ।
विश्वपा । ऐद्वीत्सन्भ्यक्षरे । विश्वपौ । समानामामिति वीर्धे । विश्वपा ।
विश्वपाम् । विश्वपौ । शमि ।

लुगातोऽनापः ॥२१११००॥

आभ्यर्जितस्याकारस्य ङी न्यायमुदक्षरे परे लुक् स्यात् । विश्वपा । विश्वपा । वि-
श्वपे । विश्वपाभ्याम् । इत्यादि । एव हाहाशब्दः । तस्यापि शसि हाह । हाहा । हा-
हे । हाहः २ हाहोः २ हाहाम् । हाहि । हाहात् । ह हाहाः । इत्यादन्ता । मुनि ।

इदुतोः खेरीदूत् ॥११४१२१॥

विशब्दार्जितस्येदन्तस्योदन्तस्य ङीता सह यपासख्यमीदृताभित्यादेशौ
स्याताम् । मुनी ।

जस्येदोत् ॥११४१२२॥

इदन्तस्योदन्तस्य च जसि परे एत् ङोत् इत्यादेशौ स्तः । मुनयः । मुनिम् ।
मुनी । मुनीन् ।

टः पुसि ना ॥११४१२४॥

इदुदन्तात्परस्य टस्तृतीयैकवचनस्य ना इत्यादेशः स्यात् । मुमिना । मुनिभ्याम्
१ । मुनिमि ।

ठित्यदिति ॥११४१२३॥

अदितिठिति स्यादौ परे इदन्तस्योदन्तस्य ङीतोतावादेशौ स्तः । मुनये । मुने
अस्य इति स्थिते—

एदोद्गथा ङसिऽहसोर ॥११४१३५॥

एदोद्गथा परपोर्बसिऽहसोः स्थामे रेफः स्यात् । अकार चचारणार्थः । मुने २ ।
मुन्यो २ ।

ठिर्हो ॥११४१२५॥

इदुदन्तात्परो ठिर्हो स्यात् ।

डित्यन्त्यस्वरादेः ॥२११११४॥

स्वराणां सन्निविष्टानां मध्ये योऽन्त्य स्वरस्तदादेः शब्दस्वरूपस्य ङिति परे लुक् स्यात् । मुनौ । मुनियु ।

ह्रस्वस्य गुणः ॥११४१४१॥

आमङ्गयेऽर्धे वर्तमानस्य सिना सह मुत्तत्वाङ्गस्वस्यैव गुणः स्यात् । आसन्नः । हे मुने । हे मुनी । हे मुनय । अतिक्रान्त स्त्रियमतिस्त्रि पुरुषः । स्त्रिया इति षड्यमाणेनेयादेशे अतिस्त्रियौ । असि अतिस्त्रिय । अस्त्रेरिति ज्ञापकात्परेणापि इयादेशेनेत्कार्म्यं न याप्यते । धाम् शसीति अतिस्त्रिम् अतिस्त्रियम् नर पदय । अतिस्त्रियौ । अतिस्त्रियः । अतिस्त्रीन् नरान् पदय । अतिस्त्रिणा । अतिस्त्रिम्याम् । अतिस्त्रिमिः । अतिस्त्रये । अतिस्त्रे २ । अतिस्त्रियाः २ । अतिस्त्रीणाम् । अति स्त्री । अतिस्त्रियु । हे अतिस्त्रे । 'ओस्यौकारे ष नित्य स्यादम्शसोस्तु विभाषया । इयादेशोऽपि नान्यत्र स्त्रियाः पुस्त्युपसर्जने ॥१॥' इकारान्तं सन्निधाब्दं ।

ऋदुशनस्पुरुदसोऽनेहसश्च सेर्डा ॥११४१८४॥

सन्निधाब्दादिकारान्ताद्दन्तादिव्यञ्ज परस्य संर्डा इत्यादेशः स्यात् । अन्य स्वरादिषोपे सप्ता । किंसत्ता । प्रियसप्ता ।

सख्युरितोऽशावैत् ॥११४१८३॥

इदन्तस्य सन्निधाब्दस्य तत्सम्बन्धिभ्यन्यत्सम्बन्धिभिर्वा शिबर्जिते शेषे द्रुटि परे ऐकारोन्तादेशः स्यात् । सस्त्रायौ । सस्त्रायः । सस्त्रायम् । सस्त्रायौ । सस्त्रीन् । सुसस्त्रायौ । प्रियसस्त्रायौ । किंसस्त्रायौ । परमसस्त्रायौ इत्यादावपि । तृतीयैकवचने—

न नाडि देत् ॥११४१२१॥

केचलसन्निपतेः परस्य टावचनस्य भादेशो ङिति परे एकारब्योक्तः स न स्यात् । इषर्णादेरिति पत्वे सप्ता । सन्निम्याम् । सन्निमि । सस्ये ।

खितिस्त्रीतीय उर् ॥११४१३६॥

खितिस्त्रीतीसम्बन्धिन इषर्णस्यामीयपकारात्परयोऽसिसो' स्यामे वद् इत्या देशः स्यात् । सख्युः । अत्र स्त्रिकथनात् सन्निधाब्दस्त्रिकथनात्पतिघाब्दं । स्त्रीती दीर्घकथनात्सस्त्रायमिच्छतीति क्वनि क्विपि यत्शोपे सस्त्रीशाब्द इकारान्तं । पतिमिच्छतीति क्वमि क्विपि पत्तोपे पतीरीकारान्तो घ्राब्द । तस्यापि असिसो' सख्युः पत्युरित्येव । तत्र योऽनेकस्वरस्येति यकारः । सस्यो' । सखि ङि इत्यत्र—

केवलसखिपतेरौः ॥११४१२६॥

केवलसखिपतिभ्यामिदन्ताभ्यां परो द्विरी' स्यात् । मख्यी । एष पख्यौ । प्रियसखी । सुसखौ । अतिसखौ । बहुसखौ । नरपतावित्यादौ ङिङोरिव केवल-
स्वामायात् । तेन सुसखिना सुसख्ये इत्यादि । य इति किम् ? यत्र पख तत्रै
षोऽ । तनातिसखेः अतिपते' इत्यत्र म । पति' । पती । पतयः । पतिम् । पती ।
पतीन् । मखिवदघ्रे । पख्या । पख्ये । पख्युः । पख्यो' २ । पतिषु । हे पते । सखी
मतिवान्तोऽतिसखि । लिङ्गविशिष्टपरिभाषाया अनिख्यत्वात् । राजन् सखेरिति
सूत्रेण नाद् समासान्त' । गोभ्यान्ते इख इत्यादिना इखत्वे लक्षणप्रतिपदोक्तयो'
प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणान्मुनिवत् । कति शम्भो बहुषचनान्त' ।

डत्यतु सख्यावत् ॥११४१३८॥

इतिप्रत्ययान्तमत्रुप्रत्ययान्त नाम सख्यापत्स्यात् । सख्या एकङ्गादिका ।
तत्कार्यं भजतीत्यर्थः ।

डतिष्णः सख्याया लुप् ॥११४१५४॥

इतिप्रत्ययान्तस्य पकारनकारान्ताया' सख्यायाश्च सम्बन्धिनोर्जसृशसो
लुप् स्यात् । कति । कति । कतिभि । कतिभ्य' । मिपकतिर्मुनिवत् । लुगित्येष
सिद्धौ लुप् स्यानिषद्भावनिषेधार्थ' ।

लुप्यञ्चुल्लेनत् ॥११४११२॥

परस्य प्रत्ययस्य लुपि मत्वां लुम्भूतपरमिमित्तक पूर्वस्य कार्यं न स्यात् ।
प्युत्करणमेनत्करण लकरण च यर्जयित्वा । 'मन्ता सख्या इतिर्युष्मदस्मच्च स्युर
लिङ्गका' ।' इतिपचनामिषु सम्पाः ।

त्रेस्रयः ॥११४१३४॥

आम मय्या'घनन्निदान्त्स्य त्रय इत्यादेश' स्यात् । त्रयाणाम् । परमत्रया
णाम् । गौणत्वे न । अतित्रीणाम् । प्रियत्रीणाम् । केषिषु गौणत्वेऽपि प्रियघया
णामिति मन्यन्ते । त्रिदाश्रो बहुषचनान्त एव । त्रिदाश्रो त्रिषचनान्त' ।

आद्वेर ॥२११४१॥

द्विदाश्रमभिष्याप्य स्वत्रात्रीनाम तस्य तत्सम्बन्धिनि स्यादौ तसादौ तद्विते
च प्रत्यय परेऽन्तर' स्यात् । द्वी' । द्वाभ्याम् ३ । द्वयो' २ । सन्नापां गौणत्वे च
माशर' । द्विनाम क्वमित् । द्विः । द्वी । द्वय । अनिद्वि' । मुनिवत् । प्रापाये पर
मद्वी । उदुलोप्र ऋपरपत्यमौदुलोमिः । पाहादिभ्यो गोत्रे इतीग्र । औदुलोमी ।
पदुत्—

लोमोपत्येषु ॥६१२३॥

लोमन्शब्दात्प्राग् जितीयेऽर्धेऽपत्यलक्षणे अःप्रत्यय' स्यात् । अपत्येष्विति बहु-
 वचनाद्ब्रह्मस्वै अः । अन्यत्रेधन्तत्वादिकारन्तवद्रूपाणि । उडुलोमा । उडुलोमान् ।
 उडुलोमै । एष शरलोमै । एषमन्येपीदन्ता रविकधिप्रमुखा मुनिवस्ताभ्या' ।
 एकारान्ता अपि साधुमानुषिष्णुप्रभृतयो मुनिशब्दसाधनसूत्रैरेव साहचर्या
 स्ताभ्या' । भामु । भानू । भानव' । भानुम् । भानू । भानून् । भानुना । भानु
 म्याम् । भानुभि' । भानवे । भानुभ्याम् । भानुभ्य' । भानो' २ । भान्वोः २ ।
 भानूनाम् । भानौ । भानुषु । हे भानो । हे भाम् । हे भानव' । ईकारान्तो घातं
 प्रमिमीते इत्युणासौ वातप्रमी' । वातप्रम्यौ । वातप्रम्यः । हे वातप्रमी' । समाना
 वमोऽन्त' । वातप्रमीम् । वातप्रम्यौ । वातप्रमीन् । वातप्रम्या । वातप्रम्ये । वात
 प्रम्यः २ । वातप्रम्यो' २ । वातप्रम्याम् । दीर्घस्वाङ्ग नाम् । औ समानानामिति
 दीर्घ' । वातप्रमी । वातप्रमीषु । एवं पपी ययी प्रमुखा' । पपीः सूर्य' । ययीर्नार्ण' ।
 कियन्ते मु अमि शसि औ च विशेषः । वातप्रम्यम् । वातप्रम्यः । वातप्रम्यि ।
 किम्बृत्तेरसुषिपस्त्रौ इति वक्ष्यमाणयत्वम् । यह्य' भेयस्यो यस्य स बहुभेयसी
 नर' । दीर्घकृपाविति वक्ष्यमाण सेर्लुक् । बहुभेयस्यौ नरौ । बहुभेयस्यो नरा' ।
 वामभ्ये निष्पदिद्विरिति ब्रह्मस्वै हे बहुभेयसि नर । शसि बहुभेयसीन् । बहुभे
 यस्या नरेण । किन्सु क्रीदत इति वक्ष्यमाणाद्वासादयो निष्पम् । बहुभेयस्यै ।
 बहुभेयस्याः २ । बहुभेयसीनां नराणाम् । बहुभेयस्यां नरे । शेषमौणादिकृपातप्र-
 मीवत् । कुमारीवाचरतीति क्विपि । कुमारी ब्राह्मण ।

योऽनेकस्वरस्य ॥२१५६॥

अनेकस्वरस्य घातोरिवर्णस्य प्रत्ययस्वरे परे पकार' स्यात् । इति यस्वै
 कुमाय्यौ । कुमार्य' । कुमाय्यै ब्राह्मणाय । स्वरकुटीय स्वरकुटी तस्यै स्वरकुटी
 ब्राह्मणायेत्यादि ज्ञेयम् । अतिलक्ष्मीशाब्देऽन्यन्तत्वाङ्ग सेर्लुक् । अतिलक्ष्मी' ।
 शेष बहुभेयसीवत् ।

घातोरिवर्णोवर्णस्येयुव् स्वरे प्रत्यये ॥२१५०॥

घातुसम्बन्धिष्वन इवर्णस्योवर्णस्य च स्वरादौ प्रत्यये परे क्रमादिय एव इत्या
 देशौ स्याताम् । मीः । नियौ । निय' ।

निय आम् ॥१४५१॥

निय' परस्य के' सप्तम्येकवचनस्थाम् स्यात् । नियाम् ।

सयोगात् ॥२१५२॥

घातोरिवर्णोवर्णस्य घातो' सयोगात्परस्य प्रत्ययस्वरे इयुवो स्तः । च्चोरप

वाद् । सुभी । सुभिपौ । सुभियं । सुभियम् । सुभियौ । सुभियं । सुभिया । सुभीन्वाम् । सुभीभिः । वेयुषोः स्त्रिया इतिवक्ष्यमाणत्वेन विकल्पादौदासादयं । तेन सुभियै । सुभिये । सुभिया २ । सुभियं २ । सुभियो २ ।

आमो नाम्वा ॥१।४।३९॥

इयुषोः सम्यपिनौ यौ स्त्रीवृत्तौ तदन्ताच्चात्परस्य तदन्तसम्बन्धिन आमो नाम् वा स्यात् । सुभियाम् । सुभीणाम् । सुभियि । सुभियाम् । सुभीषु । हेसुभीः । हे सुभियौ । हे सुभियं । एष अयम् । सुभी । सुभियौ । सुभियं । सुभु ध्यायन्तीतिविग्रहे सुभियाम् । शोभना धीर्घेपामितिविग्रहे सुभीनाम् । सुभियाम् । एष यवक्रियौ । शुद्धियौ । परमधियौ । हुस्वियता धीर्घयोस्तौ हुर्धियौ इति विग्रहे दुरिषस्य धीशब्द प्रति गतित्वमेष नास्ति । यत्किंवायुक्ता प्रादयस्त प्रत्येब गतिसज्ञा इति षचनात् । सखायमिच्छतीति सम्भीयति । ततः क्तिप् । अङ्गोप-यङ्गोपौ । अङ्गोपस्य स्यामिद्यत्वाद्योऽनेकस्वरस्येति यकारे प्राप्ते कौ लुसं न स्यामि वत् । सन्धी । सन्धी शसि यत्तम् । सन्धी । कौ सन्धि । सद् स्वेन वर्तते इति सन्तस्मिच्छतीति सन्धी । सुनमिच्छतीति सुती । यत्त्वे सन्धी । सुन्धी । स्मितिस्त्रीतीय षड् इत्यत्र धीर्घस्यापि ग्रहणात् सन्धी । सुन्धी । त्वनमिच्छतीति त्वनी । त्वन्धी । क्षाममिच्छतीति क्षामी । पपां ऋसिञ्चसोर्यत्वे—

कादेशोऽपि ॥२।१।६॥

इस्युक्तकारस्य स्यामे आदेशः कादेशः स यकारादन्यत्र परे काव्ये स्यादिविधौ य कर्त्तव्येऽसन् शेष । इति मन्वनत्वयोरमश्वात् स्मितिस्त्रीत्वादिना षड् । त्वन्धी । क्षाम्युः । प्रस्त्रीम्यु । हुष्की । पकी । अनयोर्ऋसिञ्चसोरपि सयो-गादिति शुष्कियं । पक्षियं ।

क्विन्वृत्तेरसुधियस्तौ ॥२।१।२८॥

क्विन्तेनैव या वृत्तिः समासस्तस्याः सुधीवर्जितायाः सम्यपिनो चातोरि षणोर्बणस्य स्थाने श्वराक्षी स्यादौ प्रत्यये परं तौ प्रागुक्ता यकारवकारौ स्याताम् । उधी । उधी । उध्यं । ग्रामण्यौ । ग्रामण्यं । सेनापौ । सेनान्यं । निष आम् । निषाम् । उध्याम् । ग्रामण्याम् । सेनान्याम् । परम नयतीति परमन्धौ । परमंयं । परमन्धासी नीयति विग्रहे परमनियौ परमनियं । सुपूर्वधीवर्जनात् प्रधीं । प्रध्यौ । प्रध्यं । प्रध्या । प्रध्यै । प्रध्यां । प्रधीनाम् प्रध्याम् । प्रध्योः । प्रधीषु । हे प्रधीः । हे प्रधी । हे प्रध्यं । इतीदन्ताः । हृद् । हृद्दी । हृद् । हृद्म् । हृद्दी । हृद् । हृद् । हृद् । हृद् २ । हृद्दी २ । हृद्दीम् । हृद्दी । अतिचम् । अतिचम्या विलादि वानममीवत् । वत्करणात् हे अतिचम् । द्विस्तु अतिचम्यै । अतिचम्या

२। अतिषमनाम् । अतिषम्वाम् । सुद्ध । सुत्वौ । सुल्य । खलपृ । खलप्यौ । खलप्य । एषु स्याद्युत्पत्ते प्रागेव कियन्तन समास ।

द्वन्पुनर्वर्षाकारैर्भुवः ॥२११५९॥

एभिं सह पा किञ्चुत्तिस्तस्या भुवो धातोरुवर्णस्य स्यादौ खरादौ प्रत्यये परे ष' स्यात् । इन् हिंमन् भवतीति इन्म् । कियन्त' । सविष' कीटः । इन्म्बौ । इन्म्ब' । खलपृषत् । औणादिकड-मृशाभ्ये तु इन्म्बौ । इन्म्बः । इत्यादिङ्गुषत् । पुनर्मुर्विस्वास्त्री । पुनर्म्बौ । पुनर्म्ब' । वर्षामूरोपधिविशेषो वदुरम्ब । वर्षाम्बौ । वर्षाम्ब' । कारे भवति कारम् । कारम्बौ । कारम्ब' । करशाभ्येऽपि करम्बौ । करम्ब' । काराशाभ्येऽपि । काराम्बौ । काराम्ब' । इत्यादिभिरेव भुव इति नियमार्थं सूत्रम् । तेमैतैरेव भुवो धो नान्यैरिति सिद्धम् । स्वयम्भुषौ । स्वयम्भुषः । उल्ल' । उल्ल' । उल्ल' । उल्ल' । सयोगपूर्वकत्वात् स्वयम्भुषत् । इशोर्भवति इग्म् । स्वयम्भुषत् । कारामूरपि स्वयम्भुषदिति कश्चित् ।

स्यादौ वः ॥२११५७॥

अनेकखरस्य धातोरुवर्णस्य स्यादौ खरे प्रत्यये षकार' स्यात् । वसुमिष्ण-
तीति क्यनि क्तिपि वसू' । वस्यौ । वस' । स्यादाभिति किम् ? लुलुबतु । इत्यू
वन्ताः । पितृशाब्दे सेर्बा । पिता ।

अर्द्धौ च ॥२११३९॥

भक्त' स्याने ङी घृदि च परेऽरिखादेशः । पितरौ । पितरः । पितरम् ।
पितरी । पितृन् । पित्रा । पितृन्प्याम् । पितृभिः । पित्रे ।

ऋतो डुर ॥२११३८॥

भक्त' परयोर्भसिःसोर्दुर' स्यात् । पितुः २ । पित्रो' २ । पितृणाम् । पितरि ।
पितृषु । इत्यस्य घृणः । हे पितः । हे पितरी । हे पितरः ।

मातुर्मातः पुत्रेऽर्द्धे सिनाऽमन्त्र्ये ॥२११४०॥

मातृशाब्दस्य आमन्त्र्ये पुत्रे प्रदासायां गन्पमानायां सिना सह मात इत्य
काराम्त आदेश' स्यात् । हे गार्गिमात ।

तृ खसृनमृनेष्टृत्वष्टृक्षत्ताहोतृपोतृप्रशास्त्रो

घुञ्च्यार् ॥२११३८॥

तृति तृष्टृमोर्ग्रहणम् । तदन्तस्य अस्मादिशब्दार्मां च भक्त' स्याने तदन्त
त्सम्प्रदिभि घृदि परे आत् स्यात् । कर्तृशाब्द' । कर्तारी कटस्य । कर्तार' । कर्तारम् ।
कर्तारी । कर्तृन् । कर्त्वा । कर्तृभ्याम् । कर्तृभि' । कर्त्रे । कर्तु' २ । कर्त्रोः २ । कर्तु-

णाम् । कर्तरि । कर्तृषु । हे कर्ता । नस्यारौ । मस्यारौ । स्वस्यारौ । जस्यारौ । होतारौ ।
पोतारौ । प्रसास्यारौ । अतिकर्तारौ । वृशभ्यस्पर्षवतो ग्रहणेन प्रत्ययग्रहणात्
नप्त्रादीनामभ्युत्पन्नानां सप्ताशब्दानां वृशभ्यस्य ग्रहण न स्यादिति तेषां पूषग्
ग्रहणम् । व्युत्पत्तिपक्षे वृग्रहणेनैव सिद्धे नप्त्रादिग्रहण नियमार्थम् । तेन नान्ये
पामौणादिकानां पितृप्राश्नादीनाम् । ना । नरी । नरा । हे न । इभ्याम् । इभिः ।
ब्रे० । नु० २ ।

नुर्वा ॥११४४८॥

वृशभ्यस्य नामिपरे वा वीर्षे स्यात् । नृणाम् । नृणाम् । नरि । वपु ।

क्रुशस्तुनस्तृच पुंसि ॥११४५७॥

क्रुशः परो पस्तुन् प्रत्ययस्तस्य शोषे घृष्टि परे वृजावेशे स्यात् पुंसि । क्रोष्टा ।
क्रोष्टारौ । क्रोष्टार । क्रोष्टारम् । क्रोष्टारौ । अतिक्रोष्टा । प्रियक्रोष्टा । असिद्धं
बहिरङ्गमन्तरङ्गे इति न ऋभिस्यदित इति कश् । शसि क्रोष्टुनिशेष । शोष इति
किम् । हे क्रोष्टो ।

टादौ खरे वा ॥११४५२॥

टादौ खरे परे कृषा परस्य तुनस्तृजावेशो वा स्यात्पुंसि । क्रोष्टा । क्रोष्टुमा ।
क्रोष्टे । क्रोष्टषे । क्रोष्टुः २ । क्रोष्टोः २ । क्रोष्टरि । क्रोष्टी । आभि क्रोष्टुमामि
शेष । मित्यत्वात् पूर्व मामादेशो खराभावात् । मिस्रम्यां भ्यस्तु उकारान्तबहुपा-
यि । इति ऋवन्ताः । कृ नृ गृ पृषां पातृमामनुकरणे प्रकृतिबहुवचनकरणमिति विक
ल्पेनातिदेशात् कर्ता कृतीर् इतीरित्यादेशो कीः । किरौ । किरः । तीः । तिरौ ।
तिर । गी । गिरौ । गिर । इत्यादिगीर्षत् । पक्षे कृ । क्रौ । क्रः । क्रुम् । क्रौ ।
क्रुन् । क्रः । के । इत्यादि । इति ऋवन्ताः । विवृल्ल् छामे इत्यस्यानुकरणे ककारो
पविष्ट कार्प्यं लृकारेऽपि विश्रायते इति सेर्षाः । विवा । विवृली । विवृल्ल् ।
स्याभिप्रत्यासस्या अह्नी शेषरादेशोऽप्यङिति । असिङ्सोस्तु ऋतो डुर । विवृल्ल् ।
इत्यादि । इति ऋवन्ताः । अतिहे । अतिह्यौ । अतिह्य । अतिह्यम् । हे
अतिहे । अवेतः स्पमोर्लुङ् । हे अतिह्यौ ।

आ रायोव्यञ्जने ॥२११५॥

वृशभ्यस्य तद्वत्ससम्बन्धिनि व्यञ्जनादौ स्यादौ परे आकारः स्यात् । राः ।
रायौ । रायः । हे रा । राभ्याम् । राभिः । राभ्यः । रासु । पब घुराः ।

ओत और्घुटि ॥११४७४॥

ओकारस्य ओत पब बिहिने घृष्टि परे औ स्यात् । गौ । मावौ । गावः ।
बिहितविशेषणाभिप्रणव । तुनातेर्बिधि गुणे लीः । छावौ । छावः । हे गौः ।
हे अगीः ।

आअम् शसोऽता ॥११४७५॥

ओकारस्याम् शसोरकारेण सहाकार' स्यात् । गाम् । गा' पश्य । गषा ।
गषे । गो' २ । गषोः २ । गषाम् । गषि । गोषु । ग्लौः । ग्लौषौ । ग्लौष' ।
इष्यादौ खरे पर आवादेश' । ग्लौभ्याम् । ग्लौभि' । ग्लौषु । हे ग्लौ ।

इति खरान्ता पुल्लिङ्गा ॥

अथ स्वरान्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।

सदाखिसेवित' पात्रै' परीत' प्राप्तसौरभः ।

राजहसप्रियो जीयाञ्जिनः पद्मप्रमः प्रसु' ॥ १ ॥

पद्माश् इति स्थिते—

दीर्घडधाव्व्यञ्जनात्सेः ॥११४४५॥

दीर्घाभ्यां व्याभ्यां व्यञ्जनाच्च परस्य सेर्लुक् स्यात् । पद्मा । माला ।

औता ॥११४२०॥

आपन्तस्य सम्यन्भिन्नोकारेण सहावन्तस्यैव एकारः स्यात् । पद्मे । माले ।
ईपदसमाप्ते ऋट्टे बहुसट्टे मञ्चकौ । जसि पद्माः । मालाः । पद्माम् । मालाम् ।
पद्मे । माले । जसि पद्माः । मालाः पश्य ।

टौस्येत् ॥११४१९॥

आवन्तस्य सम्यन्भिन्नोऽसौः परयोरेकारः स्यात् । पद्मया । मालया । पद्मा
भ्याम् । मालाभ्याम् । पद्मामिः । मालामिः ।

आपो ङिता यै यास् यास् याम् ॥११४१७॥

आपन्तस्य ङितां ङे ङसिङ्ङीनां यै यास् यास् यामित्वादेशाः क्रमेण स्युः ।
पद्मायै । मालायै । पद्मायाः । मालाया' । पद्मयो' २ । मालयोः २ । पद्मानाम् ।
मालानाम् । पद्मायाम् । मालायाम् । पद्मास्तु । मालास्तु ।

एदापः ॥११४४२॥

आमङ्गणेऽर्धे आपन्तस्य सिना सहीकार' स्यात् । हे पद्मे । हे माले ।

नित्यदिङ्ङिस्वराम्बार्थस्य ह्रस्वः ॥११४४३॥

त्रिष्वं वेभ्यः शब्देभ्यः परेषां ङितां वैवासावपः स्युस्ते नित्यदितस्तेषां द्विस्व
राणाम्भ्यार्थानामापन्तामामामङ्गणेऽर्धे सिना सह ह्रस्वः स्यात् । हे सि । हे
अतिङ्ङि । हे देवि । हे गौरि । हे तस्मि । हे करमोरु । हे न्यधु । हे पयु । हे

यर्पासु । हे पुमर्षु । हे भतिलक्ष्मि । हे जन्म्य । हे अक । हे अत्त । हे अल्ल । हे
 अनम्य । हे परमाम्य । हे प्रियाम्य । द्विविति किम् । हे पातप्रमीः । हे हह । हे
 धामणीः । हे ललपु । निव्यप्रहणादिह न हे भीः । हे त्रीः । हे नू । हे त्रू ।
 कप सुभु । हे भीरु । स्त्रीपर्यायत्वावृद्धि कृते भविष्यति । द्विव्यर इति किम् ।
 हे अम्भाडे । हे अम्भाडे । हे अम्भिके ।

सर्वादेर्दस्पूर्वाः ॥११४१८॥

सर्वादेरावन्तस्य ङितां धी पासू पासू यामस्ते बसपूर्वाः स्युः । सर्वस्यै । सर्वस्याः
 सर्वस्या । सर्वस्याम् । परमसर्वस्यै । इदमः स्त्रियाम् अन्यै इत्यादि । द्वितीयास्यै ।
 द्वितीयायै । नाञ्च प्रियसर्वायै । गौणत्वात् । क्यं वक्षिणपूर्वस्यै इति । वक्षिणा
 चासौ पूर्वा भेति कर्मधारयात् । वक्षिणस्याः पूर्वस्याञ्च विशेष्येदन्तराल मा
 दिक् वक्षिणपूर्वा तस्यै वक्षिणपूर्वायै इत्येव । वरा । जरसौ । जरसः । जरसम् ।
 जरसौ । जरसः । जरसा । जरसे । जरसः २ । जरसो २ । जरसाम् । जरसि ।
 पक्षे व्यञ्जनादौ च पद्यावत् । जरामतिक्रान्ता स्त्री अतिजरा । विभक्तेराया व्यञ्ज
 यानाञ्च जरसु । नासिकाशब्दे शासादौ नसः । मसा । नोभ्याम् । नोभिः ।
 नसे इत्यादि । पक्षे घृदि च पद्यावत् । मिशाशब्दे मिशाः । मिशाः । निश्यामि
 स्यञ्च घृदतृतीय इति जकारे कृते मिश्याम् । सुपि जकारस्य प्रथमत्वे सस्य शया-
 भिति सुपः सकारस्य चाकारे प्रथमादघृदीति शस्य छत्वे मिच्छु । जकारस्य परे
 गत्वे प्राप्ते असत्त्वात् चञः कगमिति न गत्वम् । कश्चिद् यजसुजेत्यादिना बक्ष्य-
 मापेन पक्षे परस्य तृतीयत्वेन बल्ले निश्याम् । निश्विः । सुपि इः सः त्सोऽञ्च
 इति तकार टत्वे शिष्याद्यस्य द्वितीयो भेति टकारतकारपोष्ठकारपकारौ । न पदा
 न्ताद्वर्गादिव्यादिना टवर्गत्वमपि न । तेम निश्वस्तु । निश्वस्तु इत्याह । घृतना
 शब्दे घृत् शासादौ घृतमाया इति मते घृतः । घृता । घृत्याम् । पक्षे घृदि च पद्या
 वत् । तीर्थपा विन्धपावत् । मतिर्घृदि मुनिवत् । स्त्रीलिङ्गाच्चसो नत्व मेति मती ।
 मत्या । मतिभ्याम् । मतिभिः ।

स्त्रिया ङिता वा दै दासु दासु दाम् ॥११४२८॥

स्त्रीलिङ्गादिवन्तादुदन्ताच्चव्यात्परेर्पा तद्वत्सम्बन्धिमां स्यादेर्ङितां च
 ङसि ङसु ङीनां स्थाने ङमावु वै दासु दासु दाम् पते आवेशा वा स्युः । विकल्प
 सुप्रमिदम् । मल्लै । मतये । मत्याः २ । मतेः २ । मत्याम् । मती । कन्या पतिर्यस्य
 पत्या वा कन्यापत्न्यै कन्यापतये पुरुषाय स्त्रियै वा । प्रियमुद्वै । प्रियमुद्वपं
 स्त्रियै मराय वा । पपु सप्तमस्तार्थस्य पुरुषत्वेऽपि पत्यादिशास्त्रामां स्त्रीत्वमस्ति ।
 केचित् प्रियमुद्वये प्रियपेनने पुरुषापत्येवबाहुर्न दित आवेशाः । कश्चित्पुरुषपिशो
 पणे अतिशक्त्यै प्रियपेन्यै पुरुषापत्येय स्यादित्याह । तन्मतेऽतिशक्त्येऽतिथनने
 स्त्रियै इत्येव न पुमर्षिकल्पः । आमक्ये हे मते, हे बुद्धे । पच स्मृतिमुत्पादय ।

त्रिचतुरस्त्रिसृचतसृ स्यादौ ॥२१११॥

स्त्रियां त्रिचतुरोस्तद्वतस्सम्बन्धिनि स्यादौ विभक्तौ तिसृचतसृइष्यादेशौ क्रमात् स्त ।

ऋतोरः स्वरेऽनि ॥२११२॥

तिसृचतसृसम्बन्धिनि ऋकारस्य तद्वतस्सम्बन्धिनि स्यादौ स्वरे परतो रा देशः स्यात् । तिस्र' । तिस्र' । तिसृभि' । तिसृभ्य' २ । तिसृणाम् । तिसृषु । प्रियास्त्रिचो यस्य प्रियतिस्रा पुरुष' । प्रियतिस्रौ । प्रियतिस्र' । प्रियतिस्रम् । प्रियतिस्राः । प्रियास्त्रय' पुरुषा यस्याः, यद्वा प्रियाणि त्रीणि गृहाणि यस्या' सा प्रियत्रि' स्त्री । अथयथस्य त्रिशाब्दस्य पुंसि नपुंसके च वृत्तेर्मतिषद्रूपाणि । आभि प्रियत्रीणाम् । प्रियत्रयाणामिष्यन्ते । अनीति किम् ? प्रियतिसृणी कुले इत्यत्र रादेशस्य परस्वाभ्योऽन्तः पूर्वं न स्यात् । रकारकरणात् । शस्तेतिर्धीर्घत्वम् अर्द्धं चेत्यर्द्धतो बुद् इत्येतेपामपवाद' । प्रियतिस्रौ । प्रियतिस्र' । प्रियतिस्रि इष्यादि । आभेर इत्यकारस्ये वक्ष्यमाणेन आदितिसृत्रेणाप । द्वे । द्वे । द्वाभ्याम् ३ । द्वयो' २ । देवी । देव्यौ । देव्यः । देवीम् । देव्यौ । देवी । देव्या । देवीभ्याम् । देवीभि' ।

स्त्रीदूतः ११४।२९॥

नित्यस्त्रीलिङ्गादीकारान्तावृकारान्ताच्च परेषां तद्वतस्सम्बन्धिनां स्यादेर्किंतां स्थाने ऋमाहै वास् वास् वाम् इत्यादेशाः स्यु' । देव्यै । देव्या' । देवीनाम् । देव्याम् । देव्यो' । देवीषु । हे देवि । एव नदी । नद्यौ । नद्य' । नद्यै । नद्या' २ । नद्याम् । छस्मीशब्देऽङ्ग्यन्तात्वात् सेर्लुङ् । छस्मी' । शेष देवीषत् । अतिलक्ष्यै । अतितक्ष्यै । अतिबध्यै स्त्रियै पुरुषाय वा । कुमारीवाचरतीति अयनि क्विपि यलोपे कुमारी तस्यै कुमार्यै स्त्रिये नराय वा । अरकुटीष अरकुटी तस्यै अरकुटीयै स्त्रियै पुरुषाय वा । स्त्रिया इत्यनुवर्तमाने पुनः स्त्रीग्रहण नित्यस्त्रीविषयपार्यम् । तेनेह न भवति प्रामण्ये काल्प्ये स्त्रियै । ईदृत् इति किम् ? मात्रे । बुद्धिरे । बुद्धये । घेनवे । अति कुमारये इत्यत्र ईदृत् इति वर्णविधिस्थेन स्यामिषङ्गाद्यो नास्तीति न दिदादेशा' ।

स्त्रियाः ॥२११५४॥

स्त्रीशाब्दस्य अरादौ प्रत्यये परे इय स्यात् । स्त्री । स्त्रियौ । स्त्रिय' ।

वाम् शसि ॥२११५५॥

स्त्रीशाब्दस्यानि शसि च परे बेयादेश' स्यात् । स्त्रियम् । स्त्रीम् । स्त्रियः । स्त्री' । अतिस्त्रियम् । अतिस्त्रियम् नरम् । अतिस्त्रिय' । अतिस्त्रीनरान् । अयनाद्यन्तस्य घातुत्वात् घातोरिषणोर्षणस्येत्यादिना नित्यमियादेश' । स्त्रीवाचरतीति स्त्री प्राचरण' । तं स्त्रियम् । तान् स्त्रियः । स्त्रिया । स्त्रीभ्याम् । स्त्रीभि' । स्त्रिये ।

स्त्रिया २ । स्त्रियोः २ । स्त्रीणामिष्यत्रास्त्रिया इतिनिर्वेधेनेपुव्वत्त्वादेः स्त्रीवृद्धा-
 म्रितेन कार्ष्येण बाधकल्पनात् पूर्वं नाम् । स्त्रीषु । हे स्त्रि । स्त्रीशब्दो न बाहुरि-
 तिसयोगाद्विद्येन नेप् । स्त्रियमतिक्रान्ता स्त्री अतिस्त्रि । पुव्वत् । शसि अ-
 तिस्री । अतिस्त्रिया । क्विस्तु स्त्रिया क्तितां वेति विकल्पः । अतिस्त्रिये । अतिस्त्रिये ।
 अतिस्त्रिया २ । अतिस्त्रेः २ । अमि अतिस्त्रीणामिष्येव । अतिस्त्रियाम् । अतिस्त्रौ ।
 स्त्री । स्त्रियौ । स्त्रियाः ।

वेयुवोऽस्त्रियाः ॥११४॥३०॥

इयुवो सम्बन्धिनी पौ स्त्रीवृत्तौ ततः परेषां तद्वत्सम्बन्धिनां स्यादेर्कितां
 स्यामे क्त्वात् वै वास् वास् वाम् इत्येते आदेशा वा स्युः स्त्रीशब्द बर्जयित्वा ।
 स्त्रिये । स्त्रिये । स्त्रियाः । स्त्रियाः । स्त्रीणाम् । स्त्रियाम् । अतिस्त्रिये । अतिस्त्रिये
 स्त्रिये नराय था । ष्युस्त्रिये ष्युस्त्रिये स्त्रिये नराय वा । प्रचीशब्दस्य तु केषाञ्चि-
 म्मते लक्ष्मीवद्रूपम् । पदान्तरं बिना स्त्रियां वर्तमानत्वं मिष्यस्त्रीत्वमिति स्त्रीका-
 रात् । लिङ्गान्तरानभिधायकत्वं मिष्यस्त्रीत्वमिति केषटानुसारिमते पुबद्रूपम् ।
 प्रकृष्टा पीरिति विग्रहे तु लक्ष्मीवत् । अमि शसि च प्रष्यम् । प्रष्याः । इति प-
 थिषोप । सुप्तु पीर्यस्या सा सुप्तु प्यायति वेति विग्रहे सुधीः स्त्रीवत् । मतान्तरे
 पुव्वत् । सुप्तु शोभना वा धीः सुधीः स्त्रीवदेव । ग्रामणीः पुंवत् । ग्रामनयनं
 कालपवनं वा पुंघर्म एवोत्सर्गात् । केवलस्यैव स्त्रिया विधोयत्वात् । उकारान्तो
 रसुशब्दो मतिवत् । एव तमुपेमुममुक्ता ।

स्त्रियाम् ॥११४॥३१॥

स्त्रियां वर्तमानस्य कुश परस्य तुनस्त्वजादेशा स्यात् निर्निमित्तः । क्रोद्ध
 इति जाते बह्व्यमाण ऋन्तस्वात् स्त्रीमस्य । क्रोद्धी । क्रोद्ध्वी । क्रोद्ध्व्य । इति
 वेधीवत् । म् । सुवी । सुव ।

भ्रूश्रोः ॥२११॥५३॥

भ्रू इत्यनयोःवर्णस्य संपोगात्परस्य क्षरादौ प्रत्यये परे उप् स्यात् । भ्रूः ।
 भ्रुवी । भ्रुव । हे सुभ्रु । इति प्राद्यक्तमूकन्तत्वात् हे करमोह इत्यादिवत् । भ्रुवै ।
 भ्रुवे । भ्रुवा २ । भ्रुव २ । भ्रूणाम् । भ्रुवाम् । भ्रुवि । भ्रुवाम् । ललपू पुंवत् ।
 पुनर्मू । इन् इति बत्वेन परेणोव्वापात् । हे पुनर्मू । पुनर्म्वम् । पुनर्म्वौ । पुनर्म्वम् ।

कवर्गेकस्वरवति ॥२१३॥७६॥

पूर्वपदस्याद्रपुबर्णात् परस्य कवर्गवति एकस्वरवति च उत्तरपदे सति उत्तरप-
 दस्यनागमस्य स्यादेव ककारस्य ण स्यात् । परोऽपि ककारो नामादेशेन बाध्यते
 पुनर्मूणाम् । कर्णाम् । भेक्यां पुनर्मबायां स्त्री इतिवचनात् हे कर्णाम् । भेक्यां
 पुनर्मबायां स्त्री कर्णाम्द्वरे पुमामिति पाठव । भेकजातो मिष्यस्त्रीत्वामावात् हे

वर्षाम् । कैपटभते पुनर्मखायां तु हे वर्षाम् । वर्षाम्बौ । वर्षाम्ब । अयम्ब
 पुंभत् । वपूजम्बावयो वेवीषत् । खियां दृतोऽस्यवादेकीरिति वक्ष्यमाणत्वात्स्र
 खादिभ्यो न कीप्रत्ययः । 'स्रसा तिस्रश्चतस्रश्च मनान्द्रा दुहिता तथा । याता मा
 तेति ससैते स्रसावय षदाहृता' ॥ १ ॥ 'स्रसा । दृस्रष्ट इष्वादिना स्रसारौ ।
 स्रसारः । माता पितृभत् । शसि मान् । द्यौर्गौषत् । राः पुंभत् । नौगलौषत् ।
 इति खरान्ता श्रीलिङ्गा ॥

अथ खरान्ता नपुसकलिङ्गा ।

सुपार्श्वं शाश्वतो भास्वान् विश्वेपां पङ्कशोपण ।
 शृषिभ्यामुदपाङ्गुप्रतिष्ठास्रन्मन' शुषि' ॥ १ ॥

अतः समोम् ॥११४।५७॥

अकारान्तस्य नपुसकस्य स्यनोरम् स्यात् । समानादमोत् । कुलम् । हे
 कुल । अत्रामादेशो सति भवेत् । समोर्लुङित्यमो लुक् । तत्सम्बन्धिषिज्ञानात्
 मियकुल' पुमान् । अमोऽकारोऽतिजरस कुलमित्याष्यम् ।

औरी ॥११४।५६॥

नपुंसकस्यौपत्ये ईं स्यात् । कुले । परमकुले ।

नपुसकस्य शिः ॥११४।५५॥

नपुसकस्य अस्रशसो' शिः स्यात् ।

खराच्छौ ॥११४।६५॥

जस्र शसादेशे शौ परे खरान्ताप्रपुसकात्परो नोऽन्त' स्यात् ।

निदीर्घः ॥११४।८५॥

शोपे घृष्टि परे षो नकारस्तस्मिन् परे पूर्वस्य खरस्य दीर्घः स्यात् । कुलानि
 १ । शोप तृतीयाद्यौ वेबषत् । एष घनघनादय' ।

पञ्चतोऽन्यादेरनेकतरस्य दः ॥११४।५८॥

नपुसकानामन्यादीनां सर्धादिगणपठितानां पञ्चाना सम्पच्चिनोः स्यमो'
 स्यामे द् इत्यादेश' स्यादेकतर विना । अन्यत् । अन्ये । अन्यामि । एषमन्यत
 रत् । इतरत् । कतरत् । कतमत् । पतरत् । पतमत् । ततरत् । ततमत् । एकत
 सत् । हे अन्यत् । अनेकतरस्येति किम् ? एकतरम् । तत्सम्बन्धिषिज्ञानात् मियान्यं
 कुलम् । इह तु स्यात् परमान्यत् । अनन्यत् । अन्यतमपाब्दस्यान्यतममित्येव ।
 अतिजरशान्दे' खरम्करणे सलिपातपरिभाषानित्यत्वे जरस् । अतिजरम् । अति
 जरसम् ।

यो नाम्यन्त' शब्दोऽन्यतो विशेष्यशात् नपुंसक' स दादौ खरे परे
 पुबद्धा स्यात् । यथा पुंसि नागमइस्वी न स्तस्त्रपात्रापि न स्त' । इह शब्दा
 द्विविधा । केचिद्व्यादिवशातिशब्दा' खतो लिङ्गभाज' । परे गुणक्रियाद्वय्या-
 दिसम्बन्धात् पद्म' सूद् प्रमुखा विशेष्यानुसूपलिङ्गभाज' । ग्रामणि । ग्रामणिनी ।
 ग्रामणीनि । ग्रामण्या । ग्रामणिना कुष्ठेन । ग्रामण्ये । ग्रामणिने कुलाय । ग्रा-
 मण्य' २ । ग्रामणिन' २ । शेष वारिबत् । प्रियास्त्रिभो यस्य तत् प्रियत्रि कुलम् ।
 स्यमोर्लुपा लुप्तत्वेन प्रत्ययलक्षणाभावात् तिस्रादेश' । प्रियास्त्रिभो यस्य कुल
 स्येति विग्रहे नामिनो लुप्तेति स्यानिषद्भावात् प्रियतिस्त्रु । अनीतिनिषेधात्
 प्रियतिसृणी । प्रियतिस्रा । प्रियतिसृणा । इत्यादि विकल्पात् । प्रियतिसृणां
 कुलानाम् । नात्र दीर्घ' । प्रियास्त्रय' प्रियाणि त्रीणि वा यस्य प्रियत्रि कुलम् ।
 नात्र तिस्रादेश' । अथयचक्यर्थाभावात् ।

द्व्यस्थिसक्थ्यङ्गोऽन्तस्यान् ॥१११६३॥

एषां नपुंसकानां नाम्यन्तामां तदन्तस्सम्बन्धिनि दादौ खरे परेऽन्तस्यान्
 इत्यादेश' स्यात् । द्वभि । द्विनी । द्वीनि । द्वन् आ इतिस्थिते ।

अनोऽस्य ॥२१११०८॥

अनोऽकारस्य ङीस्याद्यद्दक्षरेपरे लुक् स्यात् । दन्ना । अत्र विशेष्यविधाना
 त्परोऽपि नाऽऽगमोऽनादेशेन बाध्यते । दन्ने । दन्न' २ । दन्नो' २ । दन्नाम् ।

ई ङौ वा ॥२१११०९॥

अनोऽकारस्य औ प्रत्ययादेशे ङौ च परे लुक् स्यात् । द्वनि । द्विनि । शेषं
 वारिबत् । सुभि । सुपिनी । सुपीनि । हे सुभे । हे सुभि । सुभिया । सुभिना ।
 प्रध्या । प्रभिना । अपु । अपुणी । अपुणि । हे अपु । हे अपो । अपुणा । अपुणे ।
 अपुणः २ । अपुणोः २ । अपुणाम् । अपुणि । एवमभ्युप्रमुखा' । सानु । सानुनी
 साम्नि । अत्र दादादौ सूइत्यादेशे ङुनि । सानुनि इति केचित् । खुना । सा
 मुना । प्रियभोष्टु । प्रियक्रोष्टुनी । प्रियक्रोष्टुनि । दादौ प्रियक्रोष्टु । प्रियक्रोष्टुना ।
 प्रियक्रोष्टे । प्रियक्रोष्टवे । प्रियक्रोष्टुने । सुलु । सुलुनी । सुलुनि । सुल्बा । सु
 लुना । कर्तु' । कर्तुणी । कर्तुणि । हे कर्त' । हे कर्तु' । कर्त्रो' । कर्तुणा । कर्त्रे' । कर्तुणे
 कर्तुः २ । कर्तुणः २ । कर्त्रो' २ । कर्तुणो' २ । कर्तुणाम् । कर्तरि । कर्तुणि । ङीबे
 इति इत्यस्वे प्रकारेकारयोरित् । ओकारौकारयोर्भाष्य' । प्रष्टु । प्रष्टुनी । प्रष्टुनि ।
 परि । प्ररिणी । प्ररीणि । एकदेशविकृतस्यानन्यस्वाकारायो व्यञ्जने इत्यास्वे परा
 म्याम् । परामि' । प्ररीणाम् । पराणामिति कश्चित् । सुनु । सुनुनी । सुनुनि ।
 सुनुना । सुनुने ।

इति स्वरास्ता नपुंसकलिङ्गा ॥

अथ व्यञ्जनान्ताः पुलिङ्गाः ।

दशानुबिम्बैर्मैखदर्पणान्तरा विकासकाशो दशदिष्टु चन्द्र ।

मेधाभिनन्दीय वपासनेन चन्द्रमम सप्रभव भियेऽस्तु ॥ १ ॥

चकारान्तं सुबाष्शाप्ः ।

चजः कगम् ॥२११८६॥

चकारजकारयोर्भुटि प्रत्यये पदान्ते च कगी स्याताम् । घृदस्तृतीय इति गले

विरामे वा ॥१११५१॥

विरामे वर्तमानस्याशिदो घृट् प्रथमो वा स्यात् । सुबाक् । सुबाग् । सु
बाचौ । सुबाचः । सुबाग्भ्याम् । सुबाक्स्तु इति स्थिते मास्यन्तस्येवादिना च
कपयोयोगे ङ् । इति लोकात् । सुबाहु । हे सुबाक् । हे सुबाग् । प्रकर्षेणाञ्
तीति बिग्रहे किपि प्राष्शाप्ः ।

अञ्चोऽनर्चायाम् ॥११२१४६॥

अञ्चोरपूजार्थं वर्तमानस्यैषोपान्त्यमकारस्य लुक् स्यात् किति किति च परे
अनर्चायामिति किम् ? अञ्चितोऽतिपिः । प्राष् स इति स्थिते ।

अचः ॥११४१६९॥

अञ्चतेर्षातोर्भुटन्तस्य तदतस्सम्बन्धिनि घृटि परे घृटः प्राक् नोऽन्ताः स्या
दीर्घस्याभितिसेर्लुकि पदस्येति चकारलुकि ।

युजश्चक्रुञ्चो नो ङः ॥२११७१॥

युजश्चक्रुञ्चा मकारस्य पदान्ते ङकारः स्यात् । प्राक् । प्रां घृद्वर्गे इत्यने
पत्वम् । प्राञ्चौ । प्राञ्चः । प्राच् अस इति स्थिते ।

अच्च् प्राग्दीर्घश्च ॥२१११०४॥

अञ्जिति लुप्तमकारस्याञ्चतेर्निर्देशः । अच् इति नाम णिक्प घृटि वर्जिते पका
रादौ खरादौ च प्रत्यये षरे च् इति व्यञ्जनमन्त्र स्यात् । पूर्वस्यानन्तरस्य खरस्य
दीर्घः स्यात् । प्राञ्चः । प्राञ्चा । प्राग्भ्याम् । प्राग्मि । प्राञ्चे । प्राञ्चः । हे प्राक् ।
प्रत्यञ्चतीति प्रत्यक् । प्रत्यञ्ची । प्रत्यञ्च । प्रत्यञ्चम् । प्रत्यञ्चौ । अञ्चोऽञ्च चकार
माप्राचस्यानात् निमित्ताभावे नैमित्तिकस्य पकारस्याप्यभावे पूर्वकारस्य दीर्घे च
प्रतीच । प्रतीचा । प्रत्यग्भ्याम् इत्यादि । अमुम् अञ्चतीति बिग्रहे ।

सर्वादिविष्वग्देवाङ् डद्रि. कथञ्चौ ॥३१२१२२॥

सर्वादिविष्वग्देवशास्त्रार्था च परः क्तिबन्तेऽञ्चतामुत्तरपदे परे च्द्रिरिष्यन्त

।।व। अवत्रि अच् इति जाते षकारे अवद्भ्यच् स इति स्थिते प्राग्वत् सेर्लुकि
 ल्येति षकारलोपे नान्ते च । नकारस्य ङकारस्ये प्राप्ते ।

वाद्गौ ॥२।१।४६॥

। अवसोऽव्रावन्ते सति षकारस्य मकारो वा स्यात् । द्वावन्न षकारी । तत्र
 विकल्पे सति मातृषणोऽन्तु इत्यनेन मकारोत्तरघर्णमात्रस्योषणस्ये वातूरूप्यम् ।
 अवमुयद् । अमुद्भ्यद् । अमुमुयद् । अवद्भ्यद् । एषु त्रिइत्यस्य षकाररेफयोर्मध्ये वृत्त्य
 मत्ते रेफस्योत्थम् । अवमुयद्भौ । अवमुयद्भ । अवमुयद्भम् । अवमुयद्भौ । शसि
 वदमुईष । अवमुईषा । अवोमुमीति न सन्धिः । अवमुयग्भ्याम् इत्यादि । एष च
 सम्प्रपसुष्य साध्यम् । विश्वद्भ्यद् । देवद्भ्यद् । उवद् । उवद्भौ । उवद्भ । शसादी ।

उद्व उदीच् ॥२।१।१०३॥

। उद्वोनाम्नोणि क्यप्पुद्भर्जे षकारादौ ध्वरादौ च प्रत्यये परे उदीच् इत्यादेशः
 स्यात् । उदीष । उदीषा । उवग्भ्याम् ।

सहसमोः सधिसमी ॥३।२।१२३॥

। क्विप्तेऽञ्जती परे सहस्य सधिः सम समि इत्यादेशो स्तः । सहाञ्जतीति स
 षद् । समञ्जतीति सम्पद् । सधीष । समीषा ।

तिरसस्तिर्यति ॥३।२।१२४॥

। अकारादौ क्विप्तेऽञ्जती परे तिरसस्तिरि' स्यात् । तिर्यञ्चौ । तिर्यञ्च । अका
 ।दाधिति किम् ? शसादी छरे च इच् शोपे मा मूत् । तिरञ्च । तिरञ्चा । तिर्य
 म्याम् । तिर्यङ्गु । अर्षार्थे तु भञ्जतेर्नकारस्य लुग न स्यादिति । प्राञ्चशब्दे सौ
 म्य इति न नोऽन्तः । प्राञ्च । प्राञ्चौ । प्राञ्चः । शसादी प्राञ्चः । प्राञ्चा । प्राञ्चभ्याम् ।
 प्राञ्चु । प्राञ्च्यु । एवं प्रत्यञ्चशब्देऽपि । प्रत्यञ्चः । कुन्चशब्दे युञ्जकुञ्जोऽनोऽ इति
 शौघनिर्वेदेशादेव मलोपाभावात् कुञ्च । कुञ्चौ । कुञ्चः । कुञ्चा । कुञ्चभ्याम् ।
 कुञ्चश्चशब्दे—

संयोगस्यादौ स्कोर्लुक् ॥२।१।८८॥

। घुटि प्रत्यये पदान्ते च संयोगस्यादौ वर्तमानयोः सकारककारयोर्लुक् स्यात् ।
 त्ति सलोपे ।

यजसृजमृजराजभ्राजभ्रस्जत्रश्चपरित्राजः

शः पः ॥२।१।८७॥

। यजादीनां प्रातृमां यज', शकारस्य च घुटि प्रत्यये परे पदान्ते च प' स्यात् ।

इति पक्षे तृतीयत्वेन ङकार विरामेवेति मूलवृद्ध । मूलवृद्ध । मूलवृद्धौ । मूलवृद्ध्याम् । मूलवृद्धसु । उकारान्तं शब्दप्राप्तं शब्द । तस्यानुनासिके च छ् शब्द इति ङकारे कृते तस्य पक्षे तृतीयत्वे एत्वे शब्दप्राप्तं । शब्दप्राप्ती । शब्दप्राप्तः । शब्दप्राप्तौ । शब्दप्राप्तः इत्यपि कश्चित् । तन्मते शस्वमनित्यम् । पत्वम् । शब्दप्राप्तसु । उकारान्तो देवेज् । तस्य देवेद् । देवेद् । देवेद्भ्याम् । क्तिबन्तत्वात् ष्यत् । उपपजतीति उपपद्य् । विष्णुप्रत्ययान्तोऽप्यम् । तेन न ष्यत् । तीर्थवृद्ध । वृद्ध । वृद्ध । वृद्धौ । वृद्ध । वृद्ध्याम् । सम्राट् । सम्राजौ । सम्राट्भ्याम् । सम्राट्सु । हे सम्राट् । वृद्ध । वृद्ध । तस्य चर्वायोगाच्छकारः । तस्य तृतीयस्तृतीयचतुर्थे इति उकारे वृद्धी । वृद्धः । वृद्ध्याम् । परिभाट् । परिभाट् । परिभाजौ । परिभाज । परिभाज्याम् ।

युज्रोऽसमासे ॥१४१७१॥

युजृपी योगे इत्यस्यासमासे युञ्जन्तस्य घृटि परे घुटः प्राक् नोऽन्तः स्यात् । युज् । युजौ । युज् । असमासे इति किम् ? अद्वययुक् । अद्वययुग् । अद्वययुजौ । अद्वययुज् । ऋषिभिर्देवा किम् ? युजिच् समाप्ती इत्यस्य मा मूत् । युक् । युजौ । युज् । युजमापन्ना समाप्तिं प्राप्ता इत्यर्थः । विभ्राजशब्दद्वयम् । एको राजृसङ्घपरितः । तस्य विभ्राट् । विभ्राट् । विभ्राट्भ्याम् इति पक्षे ङत्वम् । द्वितीयस्तु राजृद्भ्रेषुद्घ्राजृ वीक्षी । इत्यस्य गत्वमेष विभ्राक् । विभ्राग । विभ्राग्भ्याम् इत्यादि । विभ्राजा वित्यादि द्वयोस्तुल्यमेष । ऋती पजतीति ऋत्विज् । जस्य वक्ष्यमाण ऋत्विजदि शिष्यादिसूत्रेण ग् । ऋत्विक् । ऋत्विग् । ऋत्विग्भ्याम् । विश्वाराट् । विश्वराजौ । विश्वराजः । अथ वीषत्वं समासे बक्ष्यते । ऊर्जशाब्दः । ऊर्ज् । ऊर्ज् । ऊर्जौ । ऊर्ज् । ऊर्ज्याम् इत्यादि ।

रात्सः ॥२११९०॥

पदान्ते संपोगे रेफात्परस्य मस्वीब लुक् स्यात् । इति पक्षेऽनेन न कलोपः । तकारान्तो मरुत्शाब्दः । मरुत् । मरुत् । मरुत् । मरुत् । मरुत्भ्याम् । मरुत्सु । मरुत्शाब्दे—

ऋदुदितः ॥१४१७०॥

ऋदित ऋदितश्च युञ्जन्तस्य तदतस्तस्यन्धिनि घृटि परे घुटः प्राक् खरात्परो नोऽन्तः स्यात् । समरुत्तोरिति दीर्घस्य महान् । महन्ती । महान्तः । शेषे घृणीत्येव । हे महन् । महन्तः । महता । महत्भ्याम् इत्यादि । शतृप्रत्ययान्तामां घृटि दीर्घांभाषो पिशोपः । पषत् । पषन्ती । पषन्तः । हे पषन् । उकारानुपगमो भवत्शाब्दः ।

अम्वादेरत्वसः सौ ॥१४१९०॥

भल्वन्तस्यासन्तस्य च स्वादिपरिज्ञितस्य सन्धिपिन खरस्य शेषे सौ परे वीषः

स्यात् । भवान् । भवन्तौ । भवन्तः । हे भवन् । एष मनुप्रख्ययान्ताः । गोमान् । गोमन्तौ । गोमन्तः । अभ्यादेरिति किम् ? पिण्डं प्रसते इति पिण्डप्र' । अर्थवद्ग्रहणे नानर्पकस्येत्येव सिद्धेऽम्भादेरिति षचनमनिनस्रमन्ग्रहणान्यर्थवता चानर्पकेन च तदन्तविधिं प्रयोजयन्तीति न्यायज्ञापनार्थम् तेन खरणा' । खुरणा इत्यादि । अघातोरिष्यकृत्वाऽम्भादेरिति करण भ्यादीनामेष निषेधकम् । तेन गोमन्तमिच्छतीति क्यनि क्तिपि गोमान् । शोष इत्येष । हे भवन् । नान्तविधौ अच' । ऋदु वित इति निम्नयोगविधेर्भ्यादेर्धातोर्न नोऽन्त' । सत्राद् । तिसृघातोस्तिव् इत्यादौ ऋदित्वेऽपि घुबन्तत्वाभावात् नोऽन्त' इति । शत्रन्तभवच्छब्देन दीर्घ' । भवन् । भवन्तौ । भवन्तः । ददत् । दधत् । इत्यादौ नान्ते प्राप्ते ददन्त इति जाते अन्तो नो लुक् इति षक्ष्यमाणस्र्वाकारस्य लुक् । ददत् पुरुष' । ददतौ । ददतः । ददन्नाम् । देपीद्वेषीकोर्कित्वेनाऽऽत्मनेपदे प्राप्तेऽनिष्ठात्वाच्छान्दसत्वाद्वा परस्मैपदम् । दीप्यत । वेष्यत् । दीप्यतौ । वेष्यतौ । इति केषित् । धकारान्तो मय् । धिरामे वा । मत् । मव् । मयौ । मय' । मद्भ्याम् । दान्तास्त्वदादप । तेषु प्रथम युष्मदस्मदोऽप्यु लिङ्गेषु समान रूपम् । तयोरलिङ्गत्वात् । मुख्यस्ये गौणस्ये च रूपाणां साधन यथा ।

त्वमहं सिना प्राक् चाकः ॥२११२॥

युष्मदस्मदोस्तदतस्सम्बन्धिना सिना सह क्रमात्त्वमहमित्यादेशौ स्याताम् । तौ चाक्ताः प्रसङ्गेऽक' प्रागेव स्त' । त्वम् । अहम् । परमत्वम् । अतित्वम् । अतिक्रान्तस्थामिति चाक्यात् । परमाहम् । अत्यहम् । अतिक्रान्तो मामिति चाक्यात् । अकृप्रत्यये त्वकम् । अहकम् । द्विवचने—

मन्तस्य युवावौ द्वयोः ॥२११३॥

द्वित्वविशिष्टेऽर्थे वर्तमानपौर्युष्मदस्मदोर्मकाराद्यसानस्यावयवस्य तदतस्सम्बन्धिनि स्यादौ परे क्रमाद्युवाव इत्यादेशौ स्त' । यदा सखरावेतौ तदा अव् इति यिष्ठेप' । तेनाऽकारेण सह लुगस्यादेत्यपदे इति करणाकारमात्र शेष' । युषव् आषव् इति स्थिते—

अमौ मः ॥२११४॥

युष्मदस्मद्भ्यां परपोस्तदतस्सम्बन्धिनोरम् औ इत्येतयोर्म् इति व्यञ्जनमात्रमादेश' स्यात् ।

युष्मदस्मदोः ॥२११५॥

युष्मदस्मद्व् इत्येतयोस्तदतस्सम्बन्धिनि व्यञ्जनादौ स्यादौ परे आकारोऽन्तादेशः स्यात् । इति दकारस्यात्वे युषाम् । आषाम् । यदा व्यञ्जनान्तायेतावादेशौ तदा अदित्यस्याकारो बकारे सन्धेयः । मन्तस्येति किम् ? मकाराद्यर्थवता स्यात् ।

ननु सर्वस्य । तेन युवकाम्याम् । आद्यकाम्यामित्यत्राक मुति । युवयोराम-
योरित्यत्र तु वस्य परस्य सिद्धम् ।

यूय वय जसा ॥२१११३॥

युष्मदस्मदोस्तदतत्सम्बन्धिना जसा सह क्रमात् यूय वयमित्यादेशौ स्तः ।
माकृ चाकृ । यूयम् । वयम् । यूयकम् । वयकम् ।

त्वमौ प्रत्ययोत्तरपदे चैकस्मिन् ॥२११११॥

एकत्वविशिष्टेषु यत्तमानयोर्युष्मदस्मदोर्मान्तावप्यस्य तदतत्सम्बन्धिनि
स्यादौ परे प्रत्ययोत्तरपदयोश्च भ्रमात्सम इत्यादेशौ स्तः । अत्रापि अबुभिस्ये
त्वम इति च सस्वरादेशे सुगस्येत्कारलुकि वकारस्य युष्मदस्मदोरित्यात्वे
त्वाम् । माम् । भ्यङ्गनान्तादेशोऽकारः सन्धेयः । त्वाम् । माम् ।

शसो नः ॥२१११७॥

युष्मदस्मदां परस्य तदतत्सम्बन्धिना शसः स्यात् न इत्यादेशः स्यात् ।
युष्मदस्मदोरिति वकारस्याकारः । समानानां तेन दीर्घः । युष्माम् । अस्मान् ।
तृतीयैकवचनः ।

टाड्योसि यः ॥२१११७॥

युष्मदस्मदोः खान्पसम्बन्धिषु टा ङि ओस् एतु परेषु पकारोऽन्तादेशः
स्यात् । त्वया । मया । युवद् अग्रे म्याम् वस्याऽऽत्वे युवाम्याम् । आवाम्याम् ।
युष्मामिः । अस्मामिः । वकारस्याकारात् ।

तुम्य मद्य ड्या ॥२१११४॥

युष्मदस्मदोः खान्पसम्बन्धिषु च प्रत्ययेन सह तुम्यम् मद्यम् इत्यादेशौ
स्तः प्राक्चाकः । तुम्यम् । मद्यम् । तुम्यकम् । मद्यकम् । युवाम्याम् । आवाम्याम् ।
माग्वत् ।

अम्यम् म्यसः ॥२१११८॥

युष्मदस्मदां परस्य खान्पसम्बन्धिषु भ्यसद्बहुवचनस्य स्थानेऽ-
भ्यमादेशः स्यात् ।

जेपे लुक ॥२१११८॥

पत्र प्रत्यये आत्वपकारौ विहितौ ततोऽभ्यः शेषस्तस्मिन् स्यादौ परे युष्म
दस्मदोरतस्य लुक स्यात् । अनम दमाप । युष्मभ्यम् । अमभ्यम् । अकारोऽत्र
भ्यङ्गन परे आत्वपकारौ तस्मिन्पृथक् । 'शसो नः' 'भ्यमो भ्यम्' इत्यवृत्त्वा पुरत एव

जादेशनिर्वेणात् अन्यमित्यादेशः । शेषे लुगिति वस्य लुकि लुगत्यादेश्यादिनाऽ
कारलुकि युष्मन्म्यम् ।

उसेश्वाद् ॥२१११९॥

युष्मदस्मद्भ्यां परस्य खान्यसम्पन्निनो ऋसेस्तस्वइपरितस्य भ्यस' स्थाने-
ऽव् इत्यादेश' स्यात् । ख म इत्यादेशे कृते शेषे लुक् इति वलोपे लुगस्येत्कार
लुकि स्वद् । मद् । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् । युष्मद् । अस्वद् ।

तव मम उसा ॥२१११५॥

युष्मदस्मदोस्तवतस्सम्पन्निना ऋसप्रत्ययेन सह क्रमात् तव मम इत्यादे
शौ स्त' । प्राक् चाक' । तव । मम । तवक' । ममक' । युवयोः । आषयोः ।

आम आकम् ॥२११२०॥

युष्मदस्मद्भ्यां परस्य खान्यसम्पन्निन आमः स्थाने आकमित्यादेश'
स्यात् । शेषे लुगिति वलोपः । युष्माकम् । अस्माकम् । स्वपि । मपि । युवयो' ।
आषयो' । युष्मासु । अस्मासु । अतिक्रान्तस्त्वाम् अतिस्वम् । अतिक्रान्तो माम्
अत्यहम् । युवाम् अतिक्रान्तोऽतिस्वम् । आवामतिक्रान्तोऽत्यहम् । अतिक्रान्तो
युष्मानतिस्वम् । अतिक्रान्तोऽस्मानत्यहम् । प्रियस्त्व, प्रियौ युवाम्, प्रिया यूय
वा यस्य प्रियस्त्वम् । एव प्रियाहम् । एषु परसुधास्त्वमयोर्युवावयोश्च विधिं विहाय
स्वमहमादेशौ । एषं यूय वय तुभ्य मर्षं तव मम एतेज्वादेशोपु ज्ञेयम् । तेन त्वां
मां वा अतिक्रान्त' अतिस्वम् । अत्यहम् । अतिस्वाम् । अतिमाम् । अतियूयम् ।
अतिषयम् । अतिस्वाम् २ । अतिमाम् २ । अतिस्वान् । अतिमान् । अतिस्वया ।
अतिमया । अतिस्वाभ्याम् । अतिमाभ्याम् । अतिस्वाभि' । अतिमाभिः ।
अतितुभ्यम् । अतिमह्यम् । ज्ञामि प्राग्बत् । अतिस्वभ्यम् । अतिमभ्यम् ।
अतिस्वत् । अतिमत् । ज्ञामि प्राग्बत् । अतिस्वत् । अतिमत् । अतितव ।
अतिमम । अतिस्वयो' । अतिमयोः । अतिस्वाकम् । अतिमाकम् । अतिस्वपि ।
अतिमपि । ओसि प्राग्बत् । अतिस्वासु । अतिमासु । युवामावां वाऽतिक्रान्त
इति विग्रहे सिजसङ्केऽस्तु परेषु प्राग्बत् । प्रथमाद्वितीयाद्विषयनेऽपि च अति-
युवाम् । अस्यावाम् तिष्ठत' । अतियुवाम् अस्यावाम् एक द्वौ वा पश्य । अतियुवान्
अस्यावान् । अतियुवया अस्यावया कृतम् । अतियुवाभ्याम् । अस्यावाभ्याम् ।
एव भ्यामृषयेऽपि । अतियुवाभि' । अस्यावाभि' । चतुर्थी न्यसि अतियुवभ्यम् ।
अस्यावभ्यम् । ऋसिभ्यसो' अतियुवत् । अस्यावत् । ओसि अतियुवयो ।
अस्यावयो' । अतियुवाकम् । अस्यावाकम् । अतियुवपि । अस्यावपि । अतियुवासु ।
अस्यावासु । युष्मानस्मान्वाऽतिमान्त इति विग्रहे सिजसङ्केऽस्तु परेषु प्राग्बत् ।
औकारद्वयेऽपि चेति प्रथमपद्येऽप्यतियुष्मानमत्यस्मामिति रूप समानमेव ।

अतियुष्मान् । अत्यस्मान् । अतियुष्मया । अत्यस्मया । अतियुष्मान्याम् ।
 अत्यस्मान्यामिति भ्याम्प्रयेऽपि तुल्यम् । अतियुष्मामिः । अत्यस्मामिः । अतुर्षी
 ण्यसि अतियुष्मन्म्यम् । अत्यस्मन्म्यम् । असिभ्यसोर्द्वयोरपि अतियुष्मत् अत्य
 स्मत् । असि अतियुष्मयोः अत्यस्मयोः । अतियुष्माकम् । अत्यस्माकम् । अति
 युष्मयि । अत्यस्मयि । अतियुष्मासु । अत्यस्मासु । एष मियस्वम् मियाइमिष्या
 विरूपाणि । सङ्ग्रहसूक्ता अप्यत्र 'सौ स्तस्त्वमहमादेशौ जसि यूय वय तथा ।
 तुभ्यं मद्य च अस्थान असस्तवममाविह ॥ १ ॥ एभिस्त्वमयुवावानां वापः सूत्रैः
 परस्थितैः । द्व्येकसंख्ये समासार्थं तयोर्बेद्व्येकतार्पता ॥ २ ॥ अन्यसंख्ये समा
 सार्थं तयोर्द्व्येकत्ववाचिनोः । स्यातां त्वमौ युवावौ आदेशौ समस्यमानयोः ॥ ३ ॥
 समासार्थो द्व्येकसंख्यो बहुषं युष्मदस्मादी । त्वमौ युवावौ न स्यातां स्वरूप
 स्थितिरेतयोः ॥ ४ ॥ ननु त्व स्त्री अहं स्त्री इत्यत्र युष्मद् सू अस्मद् सू इति
 स्थिते सिना सहैकादेशकरणान्न स्त्रीभ्यञ्जकत्वापो व्यक्तिः । पर द्विबचने युवावा
 वेद्यो सखरत्वेऽप्यवा व्यञ्जानन्त्वेऽपि दिशा वाचा इत्यादिवत्कथं नाप । इति
 चेन्न । अखिद्वे युष्मदस्मादी इति नाप । अय युष्मानस्मान्वाऽऽबद्ध इति णिचि
 क्तिपि तल्लुकि च युष्म् अस्म् इति मान्तत्वे रूपाणि यथा त्वम् । अहम् । युवाम् ।
 आवाम् । यूयम् । वयम् । त्वाम् । माम् । युवाम् । आवाम् । युवान् । असान् ।
 युष्मा । अस्मा । युवाभ्याम् ३ । आवाभ्याम् ३ । युपामि । असाभिः । तुभ्यम् ।
 मद्यम् । युपभ्यम् । असभ्यम् । युपत् २ । असत् २ । तव । मम । युष्यो २ ।
 अस्योः २ । युपाकम् । असाकम् । युष्मि । अस्मि । युपासु । असासु । अत्र

मोर्वा ॥२।२।१॥

युष्मदस्मादोर्मकारान्तयोस्तदत्सम्बन्धिमि शेषे स्यादौ परे मकारस्य वा
 लृक स्यात् । युपभ्यम् । युष्मभ्यम् । असभ्यम् । अस्मभ्यम् । एषं असिभ्यसो
 युपत् । असत् । युष्मत् । अस्मत् । आमि युपाकम् । असाकम् । युष्माकम् ।
 अस्माकम् । शेषे इत्येव । शसि मिसि स्यपि च युष्मदस्मादोरिष्यात्वम् । अपानयो
 रादेशविशेषाः ।

पदाद्युग् विमत्तयैकवाक्ये वसूनसौ च बहुत्वे ॥

२।१।२१॥

द्वितीयाचतुर्षीपठायुग्बन्धिमि । तथा सह पदात्परयोर्युष्मदस्मादो क्रमात्
 पस् मस् इत्यादेशौ वा स्याताम् बहुत्वे । तत्रोत्पदं युष्मदस्मादौ चैकस्मिन्
 वाक्ये भवतः । परमो रक्षतु वो सोका परमो रक्षतु मः सदा । नमो वः श्रीजिना
 द्युद ज्ञानं नो दीयतां वनम् ॥ १ ॥ दर्शनं वो जिनापीशा पाप हरतु नो रपात् ।
 परमो रक्षतु युष्मान्स पस्ते वाक्य विकल्पमात् ॥ २ ॥ पदादिति किम् ? युष्मान्

रक्षतु नामेयोऽस्मान् प्रसीदतु नामिन् । बाक्यान्तरे न स्यात् । ओदन पचत युष्मार्कं भविष्यति ।

द्वित्वे वां नौ ॥२११२२॥

समविभक्तिद्विषषणैः सह पदात्परयोर्दुष्मदस्मदोर्वां नौ वा स्याताम् । पातु वां नौ जिमोऽप तु दद्याद्वां नौ परं पदम् । मनो वां नौ सदा भूपाद्दं धर्मं जिमोदिते ॥ १ ॥ पक्षे पातु युवां जिन इत्यादि ।

द्वेहसा ते मे ॥२११२३॥

पदात्परयोर्दुष्मदस्मदोर्केँ ऊस् इत्येताभ्यां सह ते मे इत्यादेशौ वा स्याताम् । धर्मो दद्यातु ते भ्रैयभारिभ्रं मे गुणोऽवलम् । जिनार्थं चन तेऽस्ति धम मे धर्म-साधनम् ।

अमा त्वा मा ॥२११२४॥

पदात्परयोर्दुष्मदस्मदोरमा द्वितीयैकबचनेन सह त्वा मा इत्यादेशौ वा स्याताम् । धर्मस्त्वा रक्षताञ्जेन पालयेन्मा क्षमापरम् ।

नित्यमन्वादेशे ॥२११३१॥

कथितानुक्तधनमन्वादेशः । तद्विषये पदात्परयोर्दुष्मदस्मदोर्दुर्बुक्तं वस् नस् चादि तन्मिष्य स्यात् । यूपं विनीतास्तन्नो गुरवो मानयन्ति । वयं विनीतास्तन्नो गुरवो मानयन्ति ।

चाऽह इ वैव योगे ॥२११३९॥

च अह इ वा एव इत्येतैर्पाँगे सम्मग्ये पदात्परयोर्दुष्मदस्मदोर्दुर्बुक्तं वस्तन सादि तन्न स्यात् । जिनस्त्वा मां च रक्षतु । योगप्रद्विणात् साक्षाद्योगेऽयं निषेधः । पारम्पर्ये तु स्वादेशे । पाश्वोँ बीरश्च मे स्वामी ।

दृश्यर्थेश्चिन्तायाम् ॥२११३०॥

दृश्यर्थेषां तु निश्चिन्तायां वर्तमानैर्पाँगे वस्तनसादिर्न स्यात् । चेतसा स्वां समीक्षते । शुद्धस्तव कार्प्यमालोचयति । परम्परासम्बन्धेष्यं निषेधः । भक्त-स्तव रूप निष्पापति । चिन्तायामिति किम् ? जनो च पश्यति । चक्षुषा पश्य तीक्ष्णः ।

सपूर्वात्प्रथमान्ताद्वा ॥२११३२॥

पूर्वपदसहितात् प्रथमान्तात्परयोर्दुष्मदस्मदोरन्वादेशो वसादप आदेशा वा स्युः । यूपं विनीतास्तन्नो गुरवो मानयन्ति । तद्गुरवो युष्मान् मानयन्ति वा ।

असदिवामञ्च्यं पूर्वम् ॥ २११२५ ॥

युष्मदस्माद्भ्यां पूर्वं सम्बोधन पदमविद्यमानमिव स्यात् । ततो बसुमसा दयो न स्युः । अमणा युष्मान् रक्षतु धर्मः । ग्रामश्लेघ्र ते स्वमयो इत्यादौ चैत्र पदस्य सम्बोधनस्यासत्त्वेऽपि ग्रामपदापेक्षयाऽन्वादेशे नित्यं ते मयादिविधानम् । ननु सपूर्वात्प्रयमान्ताद्देति विकल्पः । इवकरणं किम् ? अघर्षणं पया स्यात् । आ मरुपमिति किम् ? धर्मो वो रक्षतु ।

जसुविशेष्य वाऽऽमञ्च्ये ॥ २११२६ ॥

युष्मदस्माद्भ्यां पूर्वसम्बोधनान्तं पद विशेषणमूते सम्बोधनपदे परेऽसदिव वा स्यात् । पूर्वेण नित्यं प्राप्ते विकल्पः । जिना शरण्या युष्मान् शरणं प्रपद्ये । पक्षे जिना शरण्या च शरणं प्रपद्ये । इहान्वादेशेऽपि विकल्पः । जसिति किम् ? साधो सुविहितोऽथो शरणं प्रपद्ये । विशेष्यमिति किम् ? शरण्याः साधवो युष्मान् शरणं प्रपद्ये ।

नान्यत् ॥ २११२७ ॥

युष्मदस्माद्भ्यां पूर्वं जसन्तादन्यत् सम्बोधनपद विशेष्य सम्बोधने तद्विशेषणमूते परेऽसदिव न स्यात् । जिन भगवँस्त्वा शरणं प्रपद्ये । जिनो भगवन्तो मां शरणं प्रपद्ये ।

पादाद्योः ॥ २११२८ ॥

मिपतपरिमाणमाश्रयपिण्डः पादः । तदादिस्यपोयुष्मदस्मादोर्न बल सादि स्यात् । बीरो विश्वेश्वरो नापो युष्माकं कुलदेवता । स एव नापो भगवानस्माकं पापनाशन ॥ १ ॥ खद् तद् पद् पतद् प्रमुखाणामाद्वेर इत्यकारे वका रस्याने वृत्ते लुगस्यादेश्यपदे इत्यकारलुकि—

तः सौसः ॥ २११४२ ॥

खदादीनां सम्बन्धिनि सौ परे तकारस्य स' स्यात् । खः । खी । ख । खम् । इत्यादि सप्तवत् । सम्बन्धिषड्भमाभेद् मिपत्यद् युमान् । खच्छ्रस्तच्छ्रार्थ एव । सः तौ ते । यः यौ ये । पय' एतौ एते ।

त्यदामेनदेतदो द्वितीयादौसवृत्त्यन्ते ॥ २११३३ ॥

खदादीनां सम्बन्धिनि एतदित्यस्य द्वितीयायां टायामोसि च परतोऽन्वादेशो वाच्ये एनदादेशः स्यात् । द्विभित्कर्तुमुक्तस्य पुनः कपनमन्वादेशः । उद्दिष्टमतद्व्ययनमपो एनद्रमुजानीत । एतक मापुमाचक्ष्यकमप्यापयापो एनमेध घृत्राणि । अघ्न माकोऽप्यादेशः । सुशीलावेतावयो एनौ शूरवो मानयन्ति ।

सुस्थिता एते तदेनान् देवा अपि भजन्ति । टापाम् एतेन रात्रिरपीताऽपो एते-
नाहरप्यपीतम् । ओसि एतयोर्ज्ञान निर्मलमपो एनयोर्महती कीर्ति । अबुध्यन्त
इति किम्? अपो परमेतं पश्य । अन्त इति किम्? एतम् एतां वा भित्तक एन-
च्छिद्यतकः । अधार्पात्प्रकरणाद्वाऽपेक्ष्ये निर्ज्ञाते सति समासोऽन्वादेशश्च । एतम् ।
एतौ । एतान् । दोषं सर्व्ववत् । बान्तो पुष ।

गडद्वादेश्चतुर्थान्तस्यैकस्वरस्यादेश्चतुर्थः स्वोश्च प्रत्यये ॥२११७७॥

एस्य गडद्वादां कोऽप्यादौ स्यात् चतुर्थ्यन्तान्ते स्यात्स्यैकस्वरस्य भास्वश्च
एवस्यादेश्चतुर्थं भासन्न स्यात् । एदान्ते सकारादौ षड्शास्त्रादौ च प्रत्यये परे ।
सुत् । सुव् । सुवी । सुप । सुङ्गाम् । सुस्तु । नान्तो राजन् । तस्य निदीर्घं
इति दीर्घं ।

नाम्नो नोऽनङ् ॥२११९१॥

एदान्ते वर्तमानस्य नाम्नो नकारस्य लुक् स्यात् । स षेद्द्वन्द्वसम्बन्धी
न स्यात् । स चासन् स्यादिविधौ । पर इति निवृत्तम् । दीर्घव्यापिति सेर्लुकि ।
पञ्चाक्षकारस्य लुक् । राजा । जनह इति किम्? अहरिति । अत्र रोलुप्यरीति
सूत्रेणाह्नशास्त्रस्य नस्य रेफ । अमतो लुभितिसूत्रेण लुम्बिभानात् । अहोरूप
मित्यत्र अह इतिसूत्रेण नकारस्य रुक्त्वम् । रेफत्वरुक्त्वयोरसत्त्वात्प्रकारलोप प्रासः
सोऽनङ् इति कपनात्प्रतिपिद्यः । एदान्त इत्येष । राजामौ । राजानः । राजा
नम् । शासादौ स्वरेऽनोऽस्यैककारलुकि तवर्गस्येत्यादिना नकारस्य षत्वे ज्योर्ज्ञे ।
राज्ञः । राज्ञा । राजभिः । राज्ञे । राज्ञः २ । राज्ञोः २ । राज्ञाम् । ईडी वेति
राज्ञि । राजनि । राजसु । स्यादिविधौ मञ्जोपस्यासत्त्वाद् भ्याम्याकारः, भिस्यैस्,
भ्यसि सुपि चैकार एते विधयो न स्युः । नकारस्य सत्त्वेनाकारान्ताभावात् ।

नामन्त्र्ये ॥२११९२॥

आमन्त्र्येषं नाम्नो नकारस्य लुक् स्यात् । हे राजन् । एतस्मादेव ज्ञापकात्
सेर्लुकि स्यानिबद्धात्वेनाऽप्राप्तुविभक्तीत्यादिना मामसहाया न निषेध । एषवा ।
एष्वामौ ।

न वमन्तसंयोगात् ॥२११९११॥

एकारान्तान्मकारान्ताश्च संयोगात्परस्यानोऽकारस्य लुक् स्यात् । एव्यनः ।
एव्यना । आत्मानो २ । आत्मानः । हे आत्मन् । प्रतिदिवा । प्रतिदिवानो ।

भ्वादेर्नामिनो दीर्घोर्वोर्व्यञ्जने ॥२।१।६३॥

भ्वादेर्भातोरेवचमूलयो रेफवकारयोस्तस्यैव भ्वादेर्नामिनो दीर्घः स्याद्व्यञ्जने परे । असद्विषी-स्यरादेशस्य स्यानिषङ्गावनिपेषात् प्रतिदीर्घः । प्रतिदीर्घा ।

इन्हन्पूर्पार्यम्गः शिस्योः ॥१।४।८७॥

इहन्तस्य हमादीनां च सम्पत्तिनः स्यस्य शौ शोपे सौ च परे दीर्घः स्यात् । निदीर्घ इत्येव दीर्घं सिद्धे नियमार्थोऽयं पोग' । वृष्ठी । वृष्ठीमौ । वृष्ठीना । वृष्ठीमा । वृष्ठीभ्याम् । हे वृष्ठीन् । विन्प्रत्ययान्ता अप्येवम् । तपस्वी । तपस्विमौ । बाग्मी । बाग्मिनी । वृषहा । कर्बुकेकसरबतीति णत्वे वृषहणी । वृषहण' । शसादी सरेऽकारस्योपे—

हनो हो घ्नः ॥२।१।११२॥

हन्तेर्ह इत्येवरूपस्य घ्न इत्यादेशः स्यात् । वृषप्रः । औ तु वृषप्रि । वृष हणि । पूपा । पूपणी । अर्यमा । अर्यमणौ । अर्यमिण । अर्यमणि । हे पूपन् । हे अर्यमन् ।

श्वन्युवन्मघोनो ङी स्याद्यघुदस्वरे व उः ॥२।१।१०६॥

एषां ससरो वकारो टी स्याद्यघुदस्वरे परे वः स्यात् । श्वा । श्वानी । श्वान' । हे श्वन् । श्वनः । श्वना । श्वभ्याम् । युषा । युषानी । युषाम' । हे युषन् । पूनः । मघवा । मघवामौ । मघवानः । हे मघवन् । मघोन' । मघोना । मघवभ्याम् । मकारान्तनिर्वेशात् मघा देवविद्योपाः सन्त्यस्य मघवान् । मघवगती । मघवन्त' । शसि मघवतः । मघवता । मघवभ्याम् इत्यादि । अघ्न वकारस्य मकार' । अर्ब नृशब्दे अर्बा । अर्बाणी । अर्बाण' । केपित्तु सिम्मुक्त्वा मकारस्याने अर्बणक्षसा वनप्रः इति तु आदेश विधाय ऋदुदित इति मागमे अर्बन्ती । अर्बन्तः । अर्ब ऋषामित्यादिरूपाण्याहुः ।

पथिन्मथिनृमुक्षः सौ ॥१।४।७६॥

एषां नकारान्तानामन्तस्य सौ परे आकार' स्यात् । इति नकारस्याकारत्वे,

एः ॥१।४।७७॥

पथ्यादीनां नान्तानामिकारस्य घृटि परे आकारः स्यात् । पथा इति जाते,

थोन्य ॥१।४।७८॥

पथिन्मथिनोर्नाम्नयोम्यकारस्य घृटि परे न्य इत्यादेशः स्यात् । नात्र दीर्घ उपाधिस्यादिना सेलुक् । पर्णविषी स्यानिषङ्गावनिपेषात् । पथाः । हे पथाः ।

पन्थानौ । पन्थान' । सुप्रत्ययेऽपि नकारान्तनिर्देशात् पन्थानमिच्छतीति क्यनि
 क्तिपि पथीः । पथ्यौ । पथ्य' ।

इन्डीस्वरे लुक् ॥११४।७९॥

पथ्यादीनां नामानां की प्रत्ययेऽप्युद् स्यादौ च स्यादौ परे इन्धययो लुक्
 स्यात् । पथ' । पथा । अभेदनिर्देशः सर्वादेशार्थ' । मन्या' । मन्यामी । मन्यान' ।
 मय' । मसुक्षा' । मसुक्षाणौ । मसुक्षाण' । मसुक्ष' । पथन् । ससन् । मथन् ।
 वथन् एते संख्याशब्दा । तेषु बहुवचनान्तस्वात् कतिप्य इति जस्रशसोर्लुपि
 पञ्च २ । पञ्चमि' । पञ्चम्य' २ ।

संख्याना णाम् ॥११४।३३॥

रेफ्यकारमकारान्तामां संख्याशब्दानामाम' स्थाने नाम् स्यात् । दीर्घो
 नामीति दीर्घे नाम्नो नोऽमह' इति न लुकि पञ्चामाम् । पञ्चसु । प्रियपञ्चादयो
 राजवत् । पथ सप्तदशः ।

वाचन आ स्यादौ ॥११४।५२॥

अष्टन् शब्दस्य तदन्तसम्बन्धिनि स्यादौ परे वाऽऽकारान्त आवेशा' स्यात् ।

अष्ट और्जस्रशसोः ॥११४।५३॥

अष्ट इति कृताखस्याष्टन्शब्दस्य निर्देशा' । अष्टशब्दस्य जस्रशसो' स्थाने
 औकारावेशा' स्यात् । अष्टौ २ । अष्ट २ । परमाष्टौ । अनष्टौ । अष्टमि' । अ
 ष्टमि' । अष्टम्य २ । अष्टम्य' २ । अष्टामाम् । अष्टासु । अष्टसु । प्रियाष्टा' ।
 प्रियाष्टा । प्रियाष्टौ । प्रियाष्टानौ । प्रियाष्टा' । प्रियाष्टान । प्रियाष्टान् । प्रिया-
 ष्टानम् । प्रियाष्टः । प्रियाष्टुः । प्रियाष्टा । प्रियाष्टा । प्रियाष्टाम्याम् । प्रियाष्ट
 म्याम् । प्रियाष्टामि' । प्रियाष्टमिः । इत्यादि । पान्त' स्वप्रशब्दः ।

अपः ॥११४।८८॥

अपः स्वरस्य शोभे वृद्धि दीर्घे' स्यात् । आप' । आपौ । आप' । हे आप' ।
 आप' । आपोऽने इति बहुवचनोऽन्तादेशो अन्त्याम् । भान्तस्सुण्डिन्शब्द' । तद्य
 गडववादेरिति कस्य कस्ये सुण्डिन् । सुण्डिन् । सुण्डिन्मौ । सुण्डिन्म' । गर्दममा-
 चष्टे णी क्तिपि गर्भे' । गपथ' । गर्भवभ्याम् । भान्त इवम् ।

अयमिय पुस्त्रियोः सौ ॥२।१।३८॥

स्वरादिसम्बन्धिनि सौ परे पुसि स्त्रिमां चेट्म' स्थाने कमाद् अयम्
 इयम् इत्यादेशी भवत् । अयम् पुमान् । परमायम् । अनयम् । स्वरादिसम्बन्ध
 विशामात् अतीवम् पुमानिष्यन्न न स्यात् । साकोप्यपमादेशा' ।

इदमः ॥२११३४॥

अत्रा सम्बन्धिनि इदमो द्वितीयादौस्वन्वादेशो एतद् भवति, अतुलने ।
उद्दिष्टमिदमभ्ययनमयो एतदनुजानीम' । विषयने आद्रेर इति मस्याखे,

दो मः स्यादौ ॥२११३५॥

अत्रा सम्बन्धिनि स्यादौ परे इदमो वकारस्य म' स्यात् । इमी परमेमौ ।
परमेमे । इमम् । इमौ । इमान् । इमकौ । इमके । इमकम् । इमकौ । इमकान् ।
जतीदमौ । प्रियेदमौ ।

टौस्यनः ॥२११३७॥

अत्रा सम्बन्धिनि टापामोसि च परेऽक वर्जितस्येदम' स्थाने अन इत्या-
देश' स्यात् । अनेन । अत्रा सम्बन्धिज्ञानात् अतीदमा । अनक इत्येव । इमकेन ।

अद्वयजने ॥२११३५॥

अत्रादिसम्बन्धीदम् शब्दो व्यञ्जनादौ स्यादौ परेऽन्वादेशोऽद् भवति, अद्
कान्ते । तकार वचनार्थ' । इमकाभ्यां दौक्षकाभ्यां राभिरधीता अपो आभ्या
सहरन्धीतम् । सौ तु परत्वादपमादेशः । उत्तरानामगितिबचनादिह साक एव
विधिः ।

अनक् ॥२११३६॥

अत्रा व्यञ्जनादौ स्यादौ परेऽक वर्जित इदमकारः स्यात् । अनेदमिर्देश'
सवादेशार्थः । आभ्यन्तबधेकस्मिन् ॥ एकस्मिन् त्रियमार्ण कार्पर्यमादाविधानात्
इव स्यात् । आभ्याम् । पमि' । अकि तु

इदमदसोऽक्येव ॥११४३॥

एतयोरक्येव अकारात्परस्य मिस ऐस् स्यात् । इमकेऽ । अस्मै । आभ्याम् ।
पम्यः । अस्यात् । आभ्याम् । पम्यः । अत्य । अनयोः । पयान् । अस्मिन् । अ
मयोः । पयु । अदावेः । सम्प्रोषनं मास्तीत्युत्सर्ग' । अ अत्रे मिस इत्यमेव वि
धाय पमिः । पम्मात्परमशाब्दाकारेण सन्निकार्पर्यं विधेयम् । न पुन' परम इत्येव
कारस्य अ इतीदमादेशाकारेण सन्निविधेय इति । पूर्वोत्तरयोः पूर्वं कार्पर्यं कृते
पम्मात्सम्प्रिकार्पर्यमिति नियमात् । परमैभि' ।

किमः कस्तसादौ च ॥२११४०॥

अत्रा सम्बन्धिनि स्यादौ तसादौ च प्रत्यये परे किम् शब्दस्य स्थाने क
इत्यकारान्तादेश' स्यात् । कः । कौ । कं । कम् । कौ । सर्वशाब्दवत् । रेकान्तम् ।
तुरशाब्दो महवचनान्तः ।

वाः शेषे ॥१४१८२॥

शेषे ह्यटि परेऽमडुच्चतुरोरुकारस्य वाः स्यात् । चत्वारः । चतुरः । चतुर्भिः । चतुर्भ्यः । चतुर्णाम् । चतुर्भ्युः । अन्नारोः सुपि र इति षडयमाणसूत्रेण रस्य रत्वं, न बिसर्गः । प्रियचत्वाः । प्रियचत्वारी ।

उतोऽनडुच्चतुरो वः ॥१४१८१॥

सम्बोधने सौ । हे प्रियचत्वाः ।

मोनो म्बोश्च ॥२११६७॥

मकारान्तस्य म्बादेरन्त्यस्य पदान्ते मकारश्चकारयोश्च परयोर्मकारादेशो भवति स चासन् परे । प्रशाम्पतीति प्रशान् । प्रशामी । प्रशामः । प्रशान्म्या-
मिष्यादि । एष प्रताम् । प्रदान् । परिह्वान् । प्रशान्म्यामित्यत्र नत्त्वस्यासिद्धत्वा
सलोपामावः । म्बोः । जगन्मि । जंगवः । म्बोमेति किम् । प्रशामी । म इति
किम् । छित् । मकारान्तः प्रियविशब्दः ।

दिव औः सौ ॥२११११७॥

दिवोऽन्तस्य सौ परे औः स्यात् । प्रियचौः । प्रियदिवौ । प्रियदिवः । प्रिय
दिवम् । हे प्रियचौः ।

उः पदान्तेऽनूत् ॥२११११८॥

पदान्ते दिवोन्तस्य उः स्यात्, स चानूत् स उकारो दीर्घो न स्यात् । प्रिय
शुभ्याम् । प्रियशुभिः । प्रियशुभुः । अचौर्घोर्भवतीति शुभवतीत्यत्र दीर्घश्चिपञ्चि-
ष्यादिमा न दीर्घः । शान्तो विशशब्दः । तस्य यजसृजेष्वादिना पत्वे विद् ।
विद् । विशौ । विशः । विश्याम् । विद्सु । विद्सु ।

ऋत्विजूदिशूद्दशूस्पृशूस्त्रजदधृपुष्णिहो गः ॥२११६९॥

एषां पदान्ते षर्तमानानां गोऽन्तादेशः स्यात् । तादृक् । तादृग् । तादृशी ।
तादृशः । तादृग्याम् । तादृष्टु । एष सदृशः, सुदिशः, पूतस्वशः प्रमुष्णाः ।

नशो वा ॥२११७०॥

नशाः पदान्ते गोऽन्तादेशो वा भवति । जीवस्य मशम जीवमक् । जीव
मग् । जीवनद् । जीवनद् । जीवनग्याम् । जीवनद्ग्याम् । पदान्त इत्येव । जीव
मशी ।

सजुपः ॥२११७३॥

सजुपो कः स्यात्पदान्ते ।

पदान्ते ॥२१॥६४॥

पदान्ते धर्तमानयोः म्यादिसन्म्यधिभनोरेफ्यकारयोः परपोस्तस्यैव म्भावेर्ना
मिनो वीषीं भयति । सज् । सज्प्री । सज्पु । सज्प्याम् । सज्पु । सज्प्यु । हे
सज् । पिपठिपतीति पिपि, अङ्गोपे पिपठिप् स इति स्थिते,

णपमसत्परे स्यादिविधौ च ॥२१॥६०॥

इहाद्याप्यायीसूत्रे इतः सूत्राठारभ्य यस्पर कार्यं तत्र णत्व पत्वं चासत्
असिद्धं ब्रह्मण्यम् । णत्वपत्वयोरपि मध्ये पत्वे विधेये णत्वमसिद्ध ज्ञेयम् । तथा
पूर्वसिद्ध स्यादिविधौ स्याद्यधिकारविधौ णत्व पत्व चासत् । णपशास्त्र बाऽसत्
स्यात् । अत्र पिपठिपञ्चम्ये पत्वमसत्किन्तु सकार एव । तेन सोऽरिति रुत्वम् ।
अत्र णत्वस्यासत्त्वात् अमोऽस्येत्यकारलोपः स्यादिविधौ च । अर्पम्याः । अर्वाणौ ।
सर्पीपि । अत्र णत्वपत्वयोरसत्त्वात्पान्त्वदीर्घत्वं सिद्धम् । पिपठीः । पिपठिपौ ।
पिपठिपः । पिपठीभ्याम् । नाम्यन्तस्येति सूत्रे शिङ्मान्तरेऽपीतिकथनात् पिपठीः
सु इतिस्थिते सु इत्यस्य पत्व पिपठीःपु । शपसे शपस वा । पिपठीप्यु । घृष्णो
तीति वृष्णपञ्चम्ये गत्वे वृष्ण । वृष्ण । वृष्णौ । वृष्णः । वृष्ण्यम् । रत्नमुप
शब्दे घुटस्तृतीय इति ङत्वे रत्नमुट् रत्नमुट् । रत्नमुपौ । रत्नमुपः । रत्नमुट्भ्याम् ।
पप्रशाप्नो बहुवचनान्तः । पद् । पद् । पद्भिः । पद्भ्य २ । सख्यानां ण्णांमिति
नामादेशोऽनाम्मगरीनबतेरितिपर्युदासाभ्यणादृबर्गत्वम् । प्रत्ययत्वाभिष्य णत्वम् ।
पण्णाम् । पद्भ्यु पद्भ्यु । परमपद् । परमपण्णाम् । गौणत्वे तु प्रियपप २ ।
प्रियपपाम् । चिकीर्षशब्दे रात्स । चिकी । चिकीर्षी । अरोः सुपि र इति न पा ।

नरात्स्वरे ॥२१॥३७॥

रेफात्परस्य शिष्टो द्वित्व न स्यात्स्वरे परे । चिकीर्षु । दोषशब्देऽपि पत्व
स्यासत्त्वात्सोऽरिति रुत्वम् । विसर्गः । दो । दोषौ । दोष । दस्तपदेश्यादिना
दोषनशासादौ वा । दोष्णः । दोषाः । दोष्णा । दोषा । दोषु । दोष्यु । दोषसु ।
पिपक्षतीति त्रिपि अङ्गोपे पिपक्षसु इति स्थिते वीर्षभ्यापिति सेर्लुकि पत्वस्या
सत्त्वात् पदस्येति संयोगान्तस्य सकारस्य लुकि यजसृजेति पत्वे घुटस्तृतीय
इति तृतीयत्वे पत्व ङत्वे चिरामे वा पियद् । पियद् । पियक्षी । संयोगस्यादौ
सोऽरिति कलोपे तक्षशब्दे तद् । तद् । तक्षी । तक्षः । गोरट् । गोरट् । गोरक्षी ।
गोरक्षः । संयोगान्तलोपे तु तक् । तग् । गोरक् । गोरग् । पिपक्षशब्दे क्त्वात्
क्त्वात्संयोगान्तस्य लोपः । पिपक्ष । पिपग् । एव मय्यातोर्विभक् । विपग् । वृ
पातोर्विभक् । पिस गतौ । सुसु पसतीति सुपीः । सुपिसौ सुपिसः । सुपी
भ्याम् । सुपीपु । सुपीप्यु । पं सुसुः । सुस लण्डने । सुसुसी । सुसुसी । चिद्भ्य

शब्दे ऋवुदित इति नागमे न्समहतोरिति वीर्धत्वे पदस्येति सयोगान्तलोपे वि
द्वान् । विद्वांसौ । विद्वांसः । हे विद्वान् ।

कसउष्मतौ च ॥२१११०५॥

णिफ्यद्युह्यजिते यस्वरादौ मतौ च प्रत्यये परे कस उष् स्यात् । विदुषः ।
विदुषा ।

संस्रध्वंसूकस्सनद्धो दः ॥२११६८॥

संस्रध्वसोः कसप्रत्ययान्तस्य सकारान्तस्यामडुहशब्दस्य च योऽन्तस्तस्य
पदान्ते वकारः स्यात् । विद्वन्माम् । विद्वन्सु । सेविवान् । सेविषांसौ । सेवि
षांसः । निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभाव इति इद् निवृत्तिः । सेदुषः । से
दुषा । सेदिवन्माम् । न्समहतोरित्यत्र महच्छन्दसाहचर्याच्छुद्धयातोः किय
न्तस्य न वीर्धः । सुहिन् । सुहिंसौ । सुहिंसः । सुहिन्म्याम् । सुहिन्सु । ष्वत् ।
ष्वन् । ष्वसौ । ष्वसः । ष्वन्म्याम् । एष ऋत् ।

पुंसोः पुमन्स् ॥११४१७३॥

पुम्सइत्येतस्योदितस्तदतस्सन्म्यन्नि श्रुति परे पुमन्सु इत्यादेशः स्यात् ।
पुमान् । पुमांसौ । पुमांसः । हे पुमन् । पुंसः । पदस्येति सलुकिः पुन्म्याम् ।
पुन्मिः । पुंसिः । पुंसुः । नात्र पत्वम् । मकारस्यानुस्वारात् । उकारानुबन्धः भ्रैयस्
शब्दः । ऋवुदित इति नागमे न्समहतोरिति वीर्धे च भ्रैयान् । शिब्वेऽनुस्वारः ।
भ्रैयांसौ । भ्रैयांसः । हे भ्रैयन् । भ्रैयोन्म्याम् । भ्रैयःसु । ऋवुदानस्पुर्वसोऽनेह
सम्भ सेर्षाः ॥ उशाना । उशानसौ । उशानसः ।

वोशनसोनश्रामन्न्ये सौ ॥११४१८०॥

आमङ्गपेऽर्थे वर्तमानस्योशनसः सौ परे मकारः पक्षे लुक् च वा स्यात् ।
हे उशानन् । हे उशान । हे उशानः । उशानोन्म्याम् । उशानः सु । एषम् अनेहा ।
अनेहसौ । अनेहसः । हे अनेहः । पुरुदसा । पुरुदससौ । पुरुदससः । पुरुदसो
न्म्याम् । वेषाः । वेषसौ । वेषसः । हे वेषः । अन्वादेरित्युक्तेर्म वीर्धः । सुष्टु वल्ले
सुषः । सुषसौ । सुषसः । पिण्ड प्रसते पिण्डप्रः । पिण्डप्रसौ । पिण्डप्रसः ।

अदसो दः सेस्तु डौः ॥२११४३॥

एवाविसम्बन्धिनि सौ परेऽदसौ वकारस्य सकारः स्यात् सेस्तु डौः स्यात् ।
असौ । अकि च असकौ । हे असौ । हे असकौ विद्वान् । एवामिति सम्बन्ध
विज्ञानात् अएवा इत्यत्र न डौः । स्त्रियामपि असौ । असकौ स्त्री । हे असौ ।
हे असकौ स्त्रिः । अत्र एवादीनां सम्बोधनाभाव इति प्रायिकम् । तेन हे एक
स्वम् । हे स्त्री युवाम् । हे अनेके यूयम् पठतेत्यादौ न कोऽप्यनन्ययः ।

असुको वाऽकि ॥२११४४॥

असुको वाऽकि सति असुक् इत्यादेशो वा निपात्यते । असुक् । हे असुक् । पक्षे प्रागुक्तम् । द्विष्यन्वादी आदेशे इति अस्वे लुकि भीकारे च कृते अदौ इति जाते ।

मोऽवर्णस्य ॥२११४५॥

अवर्णान्तस्य अवादेशसो दकारस्य मकारः स्यात् ।

मादुवर्णोऽनु ॥२११४७॥

अदसो मकारात्परस्य वर्णमात्रस्योवर्णं स्यात्, अनु कावर्णान्तरस्य प-
भ्यात् । यथासन्न हि एकमात्रिकस्यैकमात्रिकः । द्विमात्रस्य द्विमात्रं । पुनस्त-
द्व्युतं । अम् । सर्वादिखाद्यस इ ।

बहुष्वेरीः ॥२११४९॥

बहुष्वेषु वर्तमानस्यादसो मकारात्परस्यैकारस्यैकारः स्यात् । अमी । अ-
दम् । अम् । अमून् । अम वा इति स्थिते,

प्रागिनात् ॥२११४८॥

अदसो मात्रपरस्य वर्णमात्रस्येनावेशात् प्रागुवर्णः स्यात् । अमुना । अम्-
भ्याम् । अमीमि । अकि तु अमुकैः । अमुष्मै । अमूभ्याम् । अमीभ्यः । अमु-
प्यात् । अमुप्य । अमुपोः । अमीपाम् । अमुष्मिन् । अमीपु । हान्ताः । अनडुह-
शाब्दे वा शेषे इति अनडु वाह इति जाते,

अनडुहः सौ ॥११४१७२॥

अनडुहो घुञ्जन्तस्य तदन्तस्मभ्यपिनि सौ परे घुटं प्राक् मोऽन्तं स्यात् ।
पदस्येति इकारलोपे लोपस्याऽस्रश्वात्कारलोपो म । अनडान् । अनडाही । अन-
डाहः । हे अनडुन् । अनडाहम् । असम्भस इत्यादिना दकारस्ये अमडुदुभ्याम् ।
अमडुस्तु ।

होघुट्पदान्ते ॥२११८२॥

इकारस्य घुटि प्रत्यये परे पदान्ते च इकारः स्यात् । लिट् । लिट् । लिट् ।
लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् । लिट् ।
हे लिट् । हे लिट् । एष पणानि गृह्णीति पणंघुट् प्रमुष्माः ।

म्वादेर्दादेर्घः ॥२११८३॥

म्वादेर्षातोषीं दादिरवययस्तस्य यो इकारस्तस्य घुटि प्रत्यये परे पदान्ते
च घः स्यात् । गडदवादेरिति प्रकारे गोघुक् । गोघुक् । गोघुही । गोघुहः । गोघु

ग्याम् । इत्य षत्वे तस्यापोये प्रथम इति क्त्वे तु इत्यस्य स' पत्वे कपसयोगे च गोपुष्ट ।

मुहद्मुहष्णुहष्णिहो वा ॥२११८४॥

एषां इकारस्य घृष्टि प्रत्यये पदान्ते च घकारादेशो वा स्यात् । पक्षे इकार' । मुह । मुह । मुक् । मुग् । मुही । मुहः । मुग्ग्याम् । मुह्ग्याम् । मुष्टु । मुदसु । मुहस्तु । एव मुक् । मुग् । मुह । मुह इत्यादि । वष्णिह्शब्दे ऋत्विजित्यादिना मित्य गत्वे वष्णिक् । वष्णिग् । वष्णिग्ग्याम् । वष्णिक् । हे वष्णिक्-ग् । तुरा साहयतीति तुरापाद् । साहे' साहि स' यो वाच्यः । तुरासाहौ । तुरासाहः । तुरापाद्ग्याम् । बाहो वा ऊद् वाच्य' शसादौ खरे । विश्वीहः । विश्वीहा । विश्वबाह्ग्यामित्यादि ॥

इति व्यञ्जनान्ताः पुच्छिङ्गाः ॥

अथ व्यञ्जनान्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।

निधिः कृत्तानामवधिर्षलानां पयोमिधि' भीसुबिधिर्गुणामाम् ।

सुग्रीवशोभयनासजन्मा रामावतार' स शिब तनोतु ॥ १ ॥

घकारान्ता वाच्य ऋच् त्वच् प्रमुखा' प्राग्वत् । एवादीनामात्रे इत्यत्वे भात् । ता । सी सः । स्या । खे । ख्या । सर्वाशब्दवत् । सा । ते । ता । या । ये । या' । एया । एते । एताः । एतया । एतयो' । अन्वादेशे एमाम् । एने । एना' । एमया । एमयो' २ । घान्त' समिध' । समिद्—द् । समिधौ । समिधः । समिध्ग्याम् । पान्तोऽपराधो पद्भुवचमान्त' । अप इति दीर्घत्वे आपः । शसि अप' पद्य ।

अपोऽद्दे ॥२११४॥

अपराधस्य तदन्तस्सन्धनिधि भादौ स्यादौ परेऽद्वित्यादेशः स्यात् । अद्दिः । अद्वन्त्याः २ । अपाम् । अप्तु । मदीबिधोपणे खाप खापी इत्यादि पुञ्जत् । ककुप—च् । ककुप्तु । इदम्शब्दे । इपम् । द्विषन्ने आत्रे इत्यकारे, भात् । दो मः स्यादौ । इमे । इमा' । इमाम् । इमे । इमाः । अनया । आग्याम् । आमिः । अस्त्री । आग्याम् । आग्या । अस्या' । आग्याम् । आग्य' । अस्याः । अनयोः । आसाम् । अस्याम् । अमयोः । आसु । रेफान्तान्तुराशब्द' । तस्य अतसु इत्या देशे अतस्रः २ । अतस्रमिः । अतस्रभ्यः २ । अतस्रणाम् । अतस्रपु । हे अतस्र' । गिरुशब्दस्य पदान्ते इति दीर्घत्वे गीः । गिरौ । गिरः । हेगी' । गिरा । गीर्णाम् । अरोः सुपि र' । गीर्णु । एषं पुरपुरावयः । दिवशब्द' पुञ्जत् । दिवशब्दे ऋत्वि- गित्यादिना गत्वे दिक्—ग् । दिशौ । दिशः । हे दिक्—ग् । दिग्ग्याम् । दिष्टु । आशिपुशब्दे पत्वस्यासिद्धत्वात् सोऽरिति क्त्वे, पदान्ते इति दीर्घे आशी' । आशिपौ । आशिप' । आशीर्णाम् । आशीप्यु । हे आशी' । अद्वस्रशब्दे

सेहोः । वकारस्य सकारः । असौ । द्विबचमादौ अत्वे, मत्वे, आपि, विभक्ति
कार्प्यामन्तर मातृबर्णोन् । अम् । अम् । अम् । अम् । अम् । अम् । अमुया । अम्
भ्याम् । अमूमि । अमुष्यै । अमुस्याः २ । अमुयो । अमुपाम् । अमुप्याम् ।
अमुपु । इान्त उपामह्वाभ्यः ।

नहाहोर्धतौ ॥२१॥८५॥

महेर्भ्रूस्थानस्याह्वा घातो सम्बन्धिनो हकारस्य पुटि प्रत्यये पदान्ते च
पथाक्रम भकारतकारावादेशौ स्याताम् । उपामत्—वृ । उपानही । उपानह् ।
उपामवृभ्याम् । उपानत्सु । हे उपामत्—वृ ।

इति व्यञ्जनान्ताः श्रीलिङ्गा ।

अथ व्यञ्जनान्ता नपुंसकलिङ्गाः ।

श्रीवत्सशालीसुममोभिराजामुजम्मज्ज्या कृतमूरिभक्ति ।

नन्दानुरागोऽनबमोऽथ सभ्याम्बित जमत्वे वृशामत्वमापत् ॥ १ ॥

चकारान्तं प्रत्यक्षशब्दः । चज् कगमिति कत्वे प्रत्यक्ष—ग्र । औकारेऽपु
द्वस्वरत्वात् अथ प्राग्दीर्घत्वेति । प्रतीची । प्रत्यक्षि २ । सम्यक्—ग्र । समीची ।
सम्यक्षि २ । शोषं पुबत् । गोक्ष्शब्दे गत्यर्थत्वे स्त्रीषे सौ परे गोऽश् स इतिस्थिते,
अमतो लुप् । अश् इति विश्लेषे खरे वाऽमक्षे इत्यवादेशो दीर्घत्वे चज् कगम् ।
बिरामे वा । गवाक्—ग्र । वाव्यस्यपरिव्यस भौ गो अक्—ग्र । पदोत्तः पदान्ते-
ऽव्यलुगित्यकारलोपे गोक—ग्र एव पद् रूपाणि । गतौ अत्रोऽमर्चायामिति मलो
पाभावे गोऽन् च् शब्दे सेर्लुपि अन् च् इति विश्लेषे गो अन् च् इति कृते पद्
स्येति च्लोपे पुञ्ज्जुञ्चो मो ङ इति मकारस्यापि चकारे ओकारस्यावादेशो
गवाक् । गो अक् । अकारलुकि गोक । एवं नञ् रूपाणि । तत्र पुन कगर्का
द्विस्वेऽष्टावृषा रूपाणि सौ । औकारे औरीरितीकारे कृते अक्ष प्रागित्यनेन च्
शोषे गत्यर्थे गोषी इत्येकमेव रूपम् । पूजार्थं गवाञ्ची । गो अञ्ची । गोऽञ्ची । एतु
अदीर्घादिति जद्विस्वे पद् रूपाणि । अत्र अ इ व बर्णस्थान्तेऽनुमासिक इति
मानुनासिक । द्विस्वत्वेवादेर्निषेधात् । एवं सप्त रूपाणि प्रथमाद्विबचने । जसि
मुदां प्रागिति मोऽन्त प्राप्त । नपुंसकस्य शिरितीकारे प्रायश्चवादेशो गवाञ्चि ।
असन्धौ गो अञ्चि । अतो लुकि गोऽञ्चि । एतद्रूपत्रयं पूजार्थेऽपि समानम् । तत्र
पातोर्भकारस्यालोपात्स्वरास्वरस्य घटोऽभावात् मोऽन्त । ततोऽदीर्घादिति अ
द्विस्वे पद् रूपाणि । तत्राप्यनुनासिकत्वे द्वादश रूपाणि । एवं रूपसमुच्चये सप्त
भिन्नात्प्रथमायां रूपाणि । तथैव द्वितीयायामपि । तृतीयैकवचने गत्यर्थं गोवा ।
पूजार्थं गवाञ्चा । गो अञ्चा । गोञ्चा । इति रूपत्रये द्वाद्विस्वे पद् । एतु सप्तसु अनु
मासिकत्वे चतुर्दश रूपाणि । एवं ङसि ङस् ओस् आम् कि प्रत्ययपरत्वे चतु
र्दशानां पञ्चिर्गुणने चतुरशीति रूपाणि । श्यामि गत्यर्थं गवागभ्याम् । गोअग

भ्याम् । गोग्भ्याम् । एषु त्रिष्वद्वीर्षाविति द्वित्वम् । सयुक्तव्यञ्जनेऽपीष्टिरिति
 मताभ्रयणात् । पूजार्थेऽपि गद्याङ्भ्याम् । गोअङ्भ्याम् । गोऽङ्भ्याम् । इत्यत्र
 ऋद्वित्त्वे द्वादश रूपाणि । ततोऽस्या इत्यनेन भकारात्परयकारद्वित्वे 'चतुर्विंशति' ।
 मद्वित्वेऽष्टाचत्वारिंशत् । एव भ्यसि परेऽपि ज्ञेयम् । मिसि तु गतौ गद्वित्वे पू
 जायां ऋद्वित्वे चतुर्विंशति रूपाणि । अतुष्ट्यैकवचने औकारवदेव सप्त रूपाणि ।
 एव प्रथमायां ३७, द्वितीयायाम् ३७, तृतीयैकवचने १४, भ्याम् अयेऽपि ४८,
 ४८, ४८, मिसि २४, ऋ इत्यस्य ७ भ्यसोः ४८, ४८, ऋसि १४, ऋत् १४, ओसि
 १४, आमि १४ औ १४, ओसि १४, सुपि ८४ रूपाणि । तथाहि गवाङ् । गो
 अङ् । गोऽङ् । एषु ऋद्वित्वे पङ् । तत् शिट इति पद्वित्वे द्वादश । अनुनासिके
 चतुर्विंशति' । पूजार्थे ऋणो कटौ इति कान्तपक्षे ऋद्वित्वे पङ् । शिष्याणस्य द्वि
 तीयो वेति ककारस्य स्वत्वे द्वादश । तत् शिट इति पद्वित्वे 'चतुर्विंशति' । अनु
 नासिकत्वेऽष्टाचत्वारिंशत् । पूजार्थेऽपि कागमाभावे गद्याङ् । गोअङ् । गोऽ
 ऋङ् । एषु च ऋद्वित्वे पङ् । अनुनासिकत्वे १२ सर्वमम्मेलने चतुरशीतिः । सम्बो
 धन विना सर्वस्यादौ सप्तविंशत्यधिकपञ्चशती । सम्बोधनयोगे चतुःपष्ट्यधिक
 पञ्चशती रूपाणि । सङ्गृह्य । नपुसके स्याद् गोचक्षान्देऽर्चागस्यो रूपपट्टतिः ।
 असन्प्यवादेशसुग्भनेषाधिकशतप्रमा ॥ १ ॥ मब स्वम्सुप्सु पङ्भाविपङ्के
 धीण्येव असृशसोः । रूपाणि द्शके शोषे चत्वारिह विचारय ॥ २ ॥ शौळपक्षेषु
 मामेन द्वित्वे यद्वाऽनुनासिके । विकल्पनेन ज्ञेयानि रूपाणीह सुधीम्बरे ॥ ३ ॥
 तिर्यक्—ग । तिर्यङ् । तिर्यङ् । पूजायाम् । तिर्यङ् । तिर्यङ् । तिर्यङ् । शोष
 पुषत् । जान्तोऽञ्ज । असृक्—ग । असृजी । असृक्लि । दन्तपादेष्यादिना श
 सादौ असानि । अला । असृजा । असन्प्याम् । असृग्भ्याम् । हे असृक्—ग ।
 कर्जशाब्दे कर्ज—र्ग । कर्जी । कर्ज इ इति स्थिते

र्लो वा ॥११४६७॥

रेफळकाराभ्यां परा या धुङ्जातिस्तदन्तस्य नपुंसकस्य घुटि परे घुट् माक्
 नोऽन्तो वा स्यात् । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि । कर्ज्जि ।
 मिदधोन्व्यात्पर इति रेफात्पूर्वं मागमे नरजानां सयोग' ऋमिकः । रनजानां
 सयोगो मतान्तरे कर्ज्जीत्यत्र नुमो निषेव' । तान्तः । जगद्—ङ् । जगती । जगन्ति ।

अवर्णादश्चोऽन्तो वाऽतुरीङ्गयोः ॥२११११५॥

भावर्जितादवर्णात्परस्यातुरन्त् इत्यादेशो या स्यात् ईङ्गयो' परत' । तुदत् ।
 तुदती । तुदन्ती । तुदन्ति । भात् । भाती । भाप्ती । भान्ति ।

श्यशवः ॥२११११६॥

इषात् शवश्च परस्यातुरीङ्गयोः परतोऽन्त इत्यादेशो नित्यं स्यात् । भवत् ।
 भवन्ती । भवन्ति । दीष्यत् । दीष्यन्ती । दीष्यन्ति । महत् । महती । न्समहत्तोः-

तिदीर्घं महान्ति २। यकृत्शकृतो' शसादी यकन्, शकन् वा। यकृन्ति। यकानि।
यक्ता। यकृता। शकृन्ति। शकामि। शक्ता। शकृता इत्यादि। वदत्। वदती।

शौ वा ॥४१२।९५॥

द्रुक्कजक्षपञ्चत' परस्यान्तो नकारस्य शि प्रख्ये परे वा लुक् स्यात्। व
दन्ति। वदति। अमतो लुभिति लुब्धविषानात् न छदाद्यत्वम्। स्यत्। स्ये।
स्यानि। तत्। ते। तानि २। यत्। ये। यामि २। पतत्। पते। पतानि २।
अन्यादेशे एमद्। एमे। एनामि। शोप पुषत्। बेभिद्यते' क्विपि बेभिद्—त्।
बेभिदी। बेभिदि। शौ अल्लोपस्य म्यानिबत्वात् अणुञ्जन्त्वात् नोञ्जन्तः। खरा
च्छाबिस्त्वपि न। स्यविधौ स्यानिबत्वाभावात्। पय बेष्ठीद्। बेष्ठीदी। बे-
ष्ठीदि। कुसानि। अहन्प्रथमे सौ परेञ्जतो लुभिति सेर्लुपि रो लुप्यरीति
नकारस्य रुत्वे अहः। ईको बेति विकल्पात्कारलुकि अह्नी। अह्मी। अहामि २।
अह्ना। अह्ना इति नकारस्य रुत्वे घोपवतीत्युत्वे अहोभ्याम्। अहोमि। अहि।
अहनि। हे अहः। ब्रह्म। ब्रह्मणी। ब्रह्माणि २।

ह्रीवे वा ॥२।१।९३॥

आमङ्गपनाशो नकारस्य ह्रीये लुग्वा भयति। हे ब्रह्मन्। हे ब्रह्म। दण्डि।
दण्डिनी। दण्डीमि। खप। खपी।

नि वा ॥१।४।८९॥

अपः परस्य नागमे सति पूर्वस्वरस्य घुटि वा दीर्घः। खाम्पि। खम्पि।
अखाम्पि। अखम्पि। यहाम्पि। यहम्पि। इदम्। इमे। इमानि। २। किम्।
के। कानि। २। रेफान्तो वाद् शब्दः। वा'। वारी। वारि। वारा। वाम्प्याम्।
वार्यु'। हे वा'। अतुर' शौ। अत्वारि २। विमल्ला चौर्यत्र तत् विमल्लशु अहः।
विमल्लद्विपी। अन्तर्धर्तिन्या विमत्त्या पूषपदस्येबोत्तरपदसज्ञाभासौ—

वृत्यन्तोऽस्ये ॥१।१।२५॥

श्रुति' परार्थामिषायी पदसमुदायः समासादिः, तस्या अन्त' पद न
स्यात्। इति पदत्वनिपथात् व' पदान्तऽमत् इति पम्पोस्त्वं न। विमल्लदिषि अ
हानि। मस्य तु पत्वे पदसज्ञेय। दपिसेक्। अत्र पदसज्ञार्था पदादित्वाभास्य
न्तस्येत्यादिना न पकारः। पदमध्यपस्यस्य सकारस्य पत्वमिति अनुपशब्दे अनुः।
पनुपी। पनुपि। पनुभ्याम्। पय अशु'। अशुपी। अशुपि २। इषि'। इषिपी।
हर्षीपि २। विपत्तिपतेः शिप'। म्पादूर्नामिन इति दीर्घः। पिपटी'। पिपटिपी।
पिपटिपि २। मात्र मोऽन्तो वनिद्वत्। पिपटीभ्याम्। पय'। पयसी। पर्यासि।
पयसा। पयोभ्याम्। पय तपम् वषम् प्रमुष्वा। सुपुम्। सुपुसी। सुपुमांसि
कुमानि। भदः। अन्ततो लुप। द्विषत्तमे अम इति जात मादृवर्णोऽनु। अम्।

अमूनि २। खनकुत—वृ। खनकुही। वा' शोपे। खनकांहि गृहाणि। काष्ठ-
तद्—इ। काष्ठतक्षी। काष्ठतक्षि। घुटा प्रागिति बहुवचनात् घुद्वयपूर्वोऽपि
नोऽन्तः। काष्ठतक्ष्याम् इत्यादि।

इति व्यञ्जनान्ता नपुसकलिङ्गा ।

अथाऽव्ययप्रकरणम् ।

भेयानय सविनय नपनिश्चितोर्हन् समानमानयतु मा भियतप्रसादै' ।

यस्सभिषामधिभिना सकलार्थसिद्धि' सञ्जायते जयमयी हि मयीहितार्थे ॥१॥

अथाऽव्ययानि । नन्ता सख्या इतिर्युष्मत्सप्त स्युरलिङ्गका' । पद वाक्य-
मध्ययं वेद्यसख्यं च तद्बहुलम् ॥ १ ॥ सप्तश त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च भिन्नक्तिषु ।
वचनेषु च सर्वेषु पक्षे इति तदव्ययम् ॥ २ ॥

स्वरादयोऽव्ययम् ॥१॥३०॥

स्वर । अन्तर । सनुतर । पुनर । प्रातर । सायम् । नक्षत्रम् । अस्तम् । दिवा ।
दोषा । अस् । श्वस् । उषस् । नीचस् । दानैस् । अयश्चम् । क्षपक्ष । क्षते । आ-
रात् । शृषक्ष । राश्री । चिरम् । मनाक्ष । ईपत् । जोपम् । तूष्णीम् । पक्षिस् ।
समया । निकषा । अषस् । खयम् । कृषा । नद्य । हेतौ । अद्वा । इद्वा । सामि ।
वत् । सदा । सना । वपषा । समत् । सनात् । तिरस् । अन्तरा । अन्तरेण ।
व्योक । कम् । चाम् । सहसा । बिना । नामा । खस्ति । खाहा । खषा । अलम् ।
वपद् । औपद् । वौपद् । अन्यत् । अस्ति । वपांशु । क्षमा । विहापसा । मिष्ट्या ।
सृषा । सुषा । पुरा । मियो । मिषस् । प्रायस् । सुहृस् । प्रयाहु । प्रबाहुकम् ।
प्रबाहुक्ष । आर्ष्यहलम् । अनीक्षणम् । साकम् । सार्द्धम् । नमस् । हिक्क । अप ।
अम् । आम् । प्रताम् । प्रदान् । प्रतार । मा । मारु । इत्यादि । आकृतिगणोऽय
स्वरादि' । आदयोऽसत्त्वे । च । वा । इ । अह । एष । एवम् । नूनम् । शम्बत् ।
युगपत् । भूपस् । कृपत् । सृपत् । कुवित् । नेत् । चेत् । वण । कश्चित् । यत्र । नह ।
इन्त । नहि । सकिम् । किम् । आकिम् । नकिम् । अकिम् । नद्य । पाषत् ।
तावत् । त्वै । तुषै । म्वै । मुषै । रैषै । औपद् । वौपद् । खाहा । खषा । वपद् ।
तुम् । तयाहि । खलु । किल । अप । सुष्टु । अ । आदह । वपसर्गप्रतिरूपाः ।
अवदत्तमित्यादय' । भिन्नक्तिप्रतिरूपा' । अहंयुः । अस्तिक्षीरा इत्यादय' । स्वर-
प्रतिरूपा' । अ । आ । इ । ई । उ । ऊ । ऋ । ॠ । लृ । लृ । ए । ऐ । ओ । औ ।
पशु । शुकम् । यषा । कषा । याद् । पाद् । अह । हे । हे । नो । अये । अयि ।
एकपदे । युत् । आत् । अय चादिरप्याकृतिगण' ।

अघणूतस्वाद्याशसः ॥१॥३२॥

पण्वर्जितास्तस्वाद्य' शस्पर्यन्ता ये प्रत्ययास्तदन्त शब्दरूपमध्यय स्यात् ।
येषा अर्जुनतोऽभवन् । अर्जुनपक्षे इत्यर्थ' । तत् । तद्य । इह । क । कदा । एतर्हि ।

अयुना । इवामीम् । सद्यः । अद्य । परेद्यधि । पूर्वेद्यु' । उभयद्यु' । पश्य् । परारि ।
 पेपमः । कर्हि । तथा । कथम् । पत्रधा । एकधा । ऐक्यम् । द्वेषम् । द्वेषा । पत्र
 कृत्व' । द्वि' । सकृत् । बहुधा । प्राक् । दक्षिणात् । पश्चात् । पुर' । पुरस्तात् ।
 उपरि । उपरिष्ठात् । दक्षिणा । दक्षिणाहि । दक्षिणेन । बाजन्तम् । सावन्तम् ।
 ग्रान्त शब्दरूप बहुधा' । अधणिति किम्? पथि द्वेषामि । सशायत्रेषामि । आशस
 इति किम्? पञ्चतिरूपम् ।

विभक्तिथमन्ततसाद्याभाः ॥११३३॥

विभक्त्यन्तप्रतिरूपकास्यमबसामा ये तसाद्य' प्रत्ययास्तदन्तप्रतिरूपकाश्च
 ये शाब्दास्ते सर्वेऽप्यपानि स्युः । अहयु' । शुर्मयुः । अस्तिक्षीरा गौ' । कृताः ।
 यथाकथम् इति । अहम् । शुभम् । कृतम् । पर्याप्तम् । पेन । तेन । चिरेण । अ
 न्तरेण । ते । मे । अह्वाय । चिराय । चिरस्य । अकस्मात् । अन्योम्यस्य । एक
 पदे । अग्रे । प्राहे । बेलापाम् । मात्रायाम् । एते स्याद्यन्तप्रतिरूपाः । अस्ति ।
 मास्ति । असि । अस्मि । विद्यते । भवति । एहि । ब्रूहि । मग्ये । शाहे । अस्तु ।
 भवतु । पूर्यते । स्यात् । आस । आह । वर्तते । पाति । मिपाति । पश्य । पश्यत ।
 आतह । आदह । इत्यादयस्याद्यन्तप्रतिरूपकाः ।

वत्तस्याम् ॥११३४॥

वत् तसि आम् एतत्प्रत्ययान्त' शाब्दोऽप्यय स्यात् । मुनेरहं मुनिवत् इ
 सम् । क्षत्रिया इव क्षत्रियवत् विद्या युष्यन्ते । पीलुमूलेमैकदिक पीलुमूलतो
 विद्योतते विद्युत् । वरसा एकदिक वरस्त' । आम् तदित एव । बवैस्तराहायति ।

क्त्वा तुमम् ॥११३५॥

क्त्वा तुम् अम् एतत्प्रत्ययान्त' शाब्दोऽप्यय स्यात् । कृत्वा । पूत्वा । प्रजम्ब ।
 निपस्य । कर्तुम् । स्तोतुम् । आरम् आरम् । दापं दापम् । कश्चिद् जीवसे विबध्यै
 इत्यादि । वदेतो' । विसृप । इति अन्वसि तोसुन् कसुसन्तोऽप्ययसंज्ञ' स्यात् ।

गतिः ॥११३६॥

गतिसंज्ञा' शाब्दा अपि अभ्ययसंज्ञाः स्युः । अदः कृष्य । अत्राऽप्यपत्वा
 द्विसर्ग एव नत्वतः कृकमित्यादिना सकार' ।

अव्ययस्य ॥१२१७॥

अभ्ययसम्पन्निभ' स्यादेर्भुप स्यात् । तत्सम्भ'धात् स्वद् अतिक्रान्तोऽति
 स्वद्, तस्यातिस्वरः, अत्युपैस' । पद्यप्यभ्यये तदन्तविधिरस्ति तथापि न गौणे ।
 सदशमित्यादिभ्रुतिर्लिङ्गकारकमहत्याभावपरा ।

वा चाप्योस्तनिक्रीघामहोर्वषी ॥१२११५६॥

अथ इत्युपसगस्य तमि श्रीणाख्योः परपो' । अप्युपसगस्य घाग् महोः पर

पूर्वा ब पि इत्यादेशौ क्रमात्सः । अवनस' । वतस' । अवक्रय' वक्रय' । अपि पानम् । पिपानम् । अपिनदः । पिनद' । अषगाह' । षगाहः इत्यादि । घातु- नियम नेष्टन्त्येके । ता ते क्त क्तवतु इत्यादौ भति उपसर्गेऽपि भतो लोप इत्य म्ये । षष्टि भाशुरिरहोपमबाप्योरुपसर्गयो' । आप च व्यञ्जमान्तानां यथा वाचा निशा दिशा ।

इत्यव्ययानि ।

अथ स्त्रीप्रत्ययाः ।

नियतलिङ्गानलिङ्गान्निघाप पुलिङ्गानां स्त्रीलिङ्गविपिरभिधीयते ।

आत् ॥२।४।१८॥

अकारान्ताभ्राह्मः स्त्रियां वृत्तौ गम्यायामाप् प्रत्ययः स्यात् । पद्मा । अम्बा । माला । सर्वा । पा । सा । लदा ।

अजादेः ॥२।४।१९॥

अजादिभ्योऽजादिसम्यन्त्रिभिर्यां वर्तमानेभ्य आप स्यात् । जातिलक्षण स्त्रीबापनार्थं वचनम् । अजा । एडका । अम्बा । चटका । मूपिका । एयु जातिलक्षणो स्त्रीः । पाळा । घत्सा । मन्दा । विलाता । होडा । एयु वयोलक्षणश्च स्त्रीर्म । कुञ्जा । वण्णिहा । देवविधा एयु व्यञ्जनान्तत्वात्प्राप्तौ वचनम् । एवेडा । कमिष्ठा । मध्यमा एयु पुयोगेऽप्याप् । कोबिला जातावपि । नरुषोन्मुखात् । अमूखा । अजादिसम्यन्त्रिभिरज्ञानात् नेह । पञ्चाजी ।

स्त्रिया नृतोऽस्वस्त्रादेर्डीः ॥२।४।१॥

अकारान्ताहकारान्ताश्च स्वस्त्रादिवर्जिताभ्राह्मो स्त्रीप्रत्यय स्यात् । राशी । कर्पी । हर्पी । वण्णिमी । सुपपी । अमृमुक्षी सेना ।

अघातूददितः ॥२।४।२॥

घातुषर्जं य उदिद्विष प्रत्ययोऽप्रत्ययो वा तदन्ताभ्राह्म' स्त्रियां स्त्रीः स्यात् । मवन्ती । पचन्ती । वीष्यन्ती । अघास्विति किम्? चुकन् । चुदिन् ।

अञ्च. ॥२।४।३१॥

अञ्चन्ताभ्राह्मः स्त्रियां स्त्रीः स्यात् । प्राची । प्रतीची ।

णस्वराघोपाद्घनोरश्च ॥२।४।४॥

णान्तास्वरान्ताद्घोपान्ताश्च घो विहितो घन् प्रत्ययस्तदन्ताभ्राह्म' स्त्रियां स्त्रीः स्यात् । तस्तभिपोगे च वनोऽन्तस्य रः स्यात् । घन् कनिष् कनिष् सामान्येण ग्रहणम् । ओणुघातोः ओणु घन् इति स्थिते यन्याद् पञ्चमस्येति णस्यात्त्वे

अवाधा नरः । अवाधरी ब्राह्मणी । पापातोर्षीवरी । सहकृत्वरी । मेरुदम्बरी ।
शर्बरी । अघोपादिति किम् ? राजपुष्पा ।

वा बहुव्रीहेः ॥२१४१५॥

णस्वराघोपाद्विहितो यो धन् तदन्ताद्बहुव्रीहेः स्त्रियां ङीर्भा स्यात् । रम्भा
न्तादेशः । प्रियाबाधरी । प्रियाधाबा ।

ताभ्यां वाऽऽप् डित् ॥२१४१५॥

मसन्तास्तदन्ताय षड्व्रीहेः स्त्रियामाप् वा स्यात्स ष डित् । प्रियाबाबा ।
प्रियाबाबे ।

वा पादः ॥२१४१६॥

बहुव्रीहेस्तस्मिन्सकपादशास्त्रान्तास्त्रियां ङीर्भा स्यात् । द्विपदी । द्विपात् ।
त्रिपदी । त्रिपात् । ऋषि पादः पात् पदे ॥

इति मिपातौ । त्रिपात् ऋषि ।

त्रिपदा गायत्री । द्विपदा । एकपदा । नाम्तसस्याया अतिङ्गत्वात् पञ्च ।
सप्त मयः । नात्र ङीः । अतएव मल्लुकि सति आषपि म ।

मनः ॥२१४१४॥

मसन्ताभ्याम् स्त्रियां ङीर्न स्यात् । सीमा । सीमामौ । पामा । पामामौ ।

अनो वा ॥२१४११॥

असन्ताद्बहुव्रीहेः स्त्रियां ङीर्भा स्यात् । बहुराज्ञी । बहुराज्ञ्यौ । बहुराजा ।
बहुराजे । बहुराजा । बहुराजानौ । उपान्खलोपिन एवाय विधिः ।

नाम्नि ॥२१४११२॥

असन्ताद्बहुव्रीहेः स्त्रियां सज्ञायां नित्यं ङीः । सुराज्ञी नाम ग्रामः । वेदे तु
शातमूर्ध्नि ।

नोपान्खवतः ॥२१४११३॥

पस्योपान्खलोपो नास्ति स उपान्खवाम् । तस्मादसन्ताद्बहुव्रीहेः स्त्रियां
ङीर्न स्यात् । नायमनो वेति सुधोक्तस्यैव नियमः किन्तु स्त्रियां घृत इत्यस्यापि ।
सुपर्वा । सुपर्वाणी । सुपर्मा । सुपर्माणी । एवं नोपान्खलोपिनोऽसन्तस्य बहु
व्रीहेः स्त्रियां ङीरूप्यम् । ङीप् ङाप् विकल्पेन । उपान्खवतस्तु ङाप्यतिपेभाम्यां
ङीरूप्यम् ।

दास्य ॥२१४११०॥

संख्यादेशान्मन्वाद्याभ्याम्नो षड्व्रीहेः स्त्रियां ङीः स्यात् । द्विदास्यी । संख्या
विना । उदामानम् । उदामाम् । उदामी ऋषीं पश्य ।

अस्यायत्तक्षिपकादीनाम् ॥२११११॥

यसत्क्षिपकादिवर्जितस्य नाञ्जो योऽकारस्तस्यानिप्रत्ययावयवे ककारे परे इकार' स्यात् । कीदृशो ककारे? आप्परे । भायेव परो यस्मात्त विभक्तिः स आप्परेस्तादृशो । सर्षिका । कारिका । पाठिका । पाषिका । मद्रिका । भद्रिका । अख्येति किम्? मौका । गौका । अनित्कीत्येष । जीवका । आशिष्यकन् । इवा पुसोऽनित्क्यापपरे इत्यनुष्टुप्तेरनित इति पर्युधासेन प्रत्ययग्रहणेन अन्न न भवति । शक्नोतीति शका । आप्परे इत्येष । कारकः । आवेष परो यस्मादिति नियम' किम्? यद्गुपरिधाजका मधुरा । यद्गुमद्रका सेना । विभक्त्यन्ताद्यमाप् । तेनेका रनियेष' । यथादिवर्जनं किम्? यका । सका । क्षिपका । घुषका । अख्येत्प्रकार एव व्याख्यामात् । तेन राकेत्यत्र नेकार' । मरिका । मामिका । अनयोरिकारो मिपाद्यते । भरान् कायतीति मरिका । आतो षोऽङ्गावाम' () इति ङः । ममेयं मामिका । अत्र तद्विप्रत्यय' मामकी इत्येष केचल मामक इति सूत्रेण नाप् ॥

स्वज्ञाजभस्त्राधातुल्यकात् ॥२१११०८॥

स्वज्ञाजभस्त्रेभ्यस्त्रयाऽभातोरेत्यप्रत्ययस्य च यावययचौ यकारककारौ तान्पर्या य परस्याऽऽप' स्यानेऽनित्प्रत्ययावयवे ककारे आप्परे इकारो वा स्यात् । कुत्सिता स्त्रा ज्ञातिः खिका । खका । अखका । अखिका । असर्षादिस्त्राभात्राङ् । किन्तु कप् । एव शका । शिका । अशका । अशिका । अजका । अजिका । पथम् अमखका । अमखिका । यकारात्परस्य वा । इभ्यका । इभ्यिका । आर्यका । आर्यिका । ककारात्परस्य वा । षट्कका । षट्किका । धातुल्यवर्जनं किम्? सुनयिका । अशोक्तिका । वाक्षिणाखिका । इहखिका । उपत्यका । अपित्यका । अत्र क्षिपकादिस्त्राभेकार' । अक् प्रत्यये सांकाश्ये भवा साङ्गादियका । यकेति किम्? अम्बिका । शुभ पातीति शुभयाः । साऽज्ञाता शुभयिका । षत्सरपदलोपे नेकारो वाप्य' । देववक्तिका । देवका ।

तारकावर्णकाऽष्टका ज्योतिस्तान्तवपितृदेवत्ये

॥२१११०८॥

तारकादय' शब्दा' क्रमेण ज्योतिरादिष्वयैष्वकारस्याऽऽहृतेकारा निपाद्यन्ते । तरतेर्णके, तारका मक्षत्र कनीनिका च । अन्यत्र तारिका । वर्णका प्रावरणविशेषः । अन्यत्र वर्णिका । अष्टका पितृदेवत्ये कर्मणि । अन्यत्राष्टिका स्वारी ।

वौ वर्तिका ॥२११११०॥

पक्षिणि वाप्ये वर्तिकाशब्द इकारो वा । वर्तकाऽपि ।

द्वेषसूतपुत्रवृन्दारकस्यम् ॥२१४१०९॥

एवामन्तस्थानिप्रखपावपवेकारे भाप्परे परे वेकार' स्यात् । द्विके । द्वके । पयिका । पयका । मध्यपूर्वकत्वे मेकारः । अनेयका । सूतिका । सूतका । पुत्रिका । पुत्रका । वृन्दारिका । वृन्दारका । एष शब्दस्य सर्वादेरेवेच्छतीतीयेर्णके पयिका । पता एव पयिकाः ।

इच्चापुंसोऽनित्क्याप्परे ॥२१४१०७॥

अपुच्छिन्नार्पाच्छ्रद्रिहितस्याप' स्थाने इकारो इत्यञ्ज वा स्यात् । नकारा मुय-मवर्जितस्य प्रत्ययस्यावपबभूते ककारे भाप्परे परतः । अस्या कटा । कटिका । कटका । कटाका । गङ्गिका । गङ्गका । गङ्गाका । अपुस इति किम् । अकटिका । आप इत्येव । मातृका ।

अणभेयेकण्णजस्रवृत्ताम् ॥२१४१२०॥

अणादिप्रखपानां षोऽकारस्तदन्ताभ्राप्तः प्रत्यासत्सेस्तेषामेवाणादीनां वाच्यापां स्त्रियां वर्तमानाद् ङी' स्यात् । औपगभी । तापसी । कुम्भकारी । पेम्बी । औरसी । वेदी । छात्री । शीरी । सौपर्णेयी । शीलेयी । एष य् प्रत्ययः । इकण् । भाक्षिकी । छावणिकी । नभि । छैणी । लजि । पौंली । टिति । जानुदभी । जानुद्वयसी । जानुमाथी । पञ्चतपी । शाकीकी । अस्तनी । निष्ठाचरी । सहचरी । कुरुचरी ।

अस्य ह्यर्था लुक् ॥२१४१८६॥

ङी प्रत्यये परे पूर्वस्थाकारस्य लुक् स्यात् । प्रत्ययसाहचर्यादागमस्य द्वितो ङीर्न स्यात् । पठिता विद्या ।

यवो डायन् च वा ॥२१४१६७॥

पठप्रत्ययान्तात् स्त्रियां ङी' स्यात्, तत्सन्निधौ डायन् चान्तो वा स्यात् ।

व्यञ्जनान्तद्वितस्य ॥२१४१८८॥

व्यञ्जनात्परस्य तदित्यकारस्य लुक् स्यात् इयाम् । गर्गस्यापत्यं पौत्रादि स्त्री पार्गी । पत्ने । गार्ग्योपणी । द्वीपे भया द्वीप्या । अथ द्वीपावतुसमुद्रं एष इति न ङीः । देवस्यापत्यं स्त्री देयी । अथ देवाद्यभेदस्य प्रगिजतीपार्यत्वात् ङीः इति केचित् ।

लोहितादिशकलान्तात् ॥२१४१६८॥

लोहितादिभ्यः शाकलान्तेभ्यो यन्तेभ्यो ङीः स्यात्स्त्रियाम्, तत्सन्निधौ वापन् चान्त' । लोहित्यापनी । बाल्यापनी । शाकल्यापनी ।

कौरव्यमाण्डूकासुरेः ॥२१४१७०॥

एभ्यः क्रियां ङीः स्यात्तत्सप्तियोगे षायन् चान्तः । कौरव्यायणी । माण्डू
कायनी । आसुरायणी ।

वयस्यनन्ते ॥२१४१२१॥

अनन्त्यवयोवापिनोऽवन्तात्ताभः क्रियां ङीः स्यात् । कुमारी । किशोरी ।
कठमी । वषूटी । चिरण्टी । तरुणी । तलुमी । कन्या । मर्या । सुग्धा । अजादि ।

द्विगोः समाहारात् ॥२१४१२२॥

समाहारद्विगुसंज्ञकाभाभोऽवन्तात्स्त्रियां ङीः स्यात् । भिलोकी । पञ्चाजी ।
त्रिफलेष्वजादिः । म्पनीका सेमा ।

परिमाणात्तद्वितलुक्व्यविस्ताचितकम्बल्यात् ॥२१४१२३॥

परिमाणान्ताद्विगोरवन्तात्तद्वितलुकि क्रियां ङीः स्यात् । द्वाभ्यामाह-
काम्यां ऋता द्वावृक्ती । म्यावृक्ती । परिमाणादिति किम् ? पञ्चभिरन्धैः ऋता
पञ्चाम्या । द्विषाता । तद्वितलुकीति किम् ? द्विपण्या । अविस्तादिति किम् ?
द्वाभ्यां विस्ताभ्यां ऋता द्विविस्ता । द्वाविस्ता । द्विकम्बल्या ।

काण्डात्प्रमाणादक्षेत्रे ॥२१४१२४॥

प्रमाणवाचिकाण्डाभ्यान्तावक्षेत्रविषयद्विगोस्तद्वितलुकि सति क्रियां
ङीः स्यात् । द्वे काण्डे आयामप्रमाण यस्या द्विकाण्डी । त्रिकाण्डी रज्जुः । अक्षेत्र
इति किम् ? द्विकाण्डा क्षेत्रमक्तिः ।

पुरुषाद्वा ॥२१४१२५॥

प्रमाणवाचिपुरुषान्ताद्विगोस्तद्वितलुकि क्रिया ङीर्वा स्यात् । द्विपुरुषी ।
द्विपुरुषा परिजा ।

रेवतरोहिणाद्दे ॥२१४१२६॥

रेवतरोहिणाम्यां नक्षत्रघाष्ट्याभ्यां क्रियां ङीः स्यात् । रेवत्यां जाता रेवती ।
रोहिण्यां जाता रोहिणी । अत्र जातार्थस्याणो लुकि ङीलुकि च पुनरनेन
ङीर्भवति ।)

स्त्रियामूघसोन् ॥७१३१६९॥

ङीठिणे न बहुमीहो इति मिहृते ङाङीविकल्पयो प्राप्तयोः—

उमः ॥२१४७॥

ऊचमिति कृतसमाधान्तनकारस्य प्रहणम् । तदन्ताङ्गाः स्त्रियां ङीः स्यात् बहुव्रीहौ । कुण्डोष्ठी । स्त्रियामिति किम्? कुण्डोपो वैमुक्तम् । स्रव्याय्य पादेरपि । इष्ठी । अत्युष्ठी । बहुव्रीहविलेख । ऊपोऽतिशान्ता अत्युषा ।

सख्यादेर्हायनाद्वयसि ॥२१४९॥

संख्यादेर्हायनशब्दान्ताभान्नो बहुव्रीहेः स्त्रियां वयसि गम्यमाने ङी स्यात् । द्विहायनी । चतुर्हायणी । चतुर्देर्हायनस्य वयसि इति मकारस्य णत्वम् । त्रिहायणी बहया । वयसीति किम्? द्विहायना त्रिहायना शाला ।

केवलमामकभागधेयपापापरसमानार्य्यकृतसु- मङ्गलमेपजात् ॥२१४२९॥

एभ्यः स्त्रियां ङी स्यान्नास्ति । केवली नाम व्योतिः । मामकी । भागधेयी । पापी । अपरी । समानी । आर्य्यकृती । सुमङ्गली । मेपजी । नाङ्गीलेख । केवला । मामकशब्दोऽभन्तास्तेन ङीसिद्धोऽपि नास्ति नियम्यते । तेन मामिका बुद्धिरित्यसंज्ञायां लोके । अत्र अमलक्षणोऽपि ङीर्न ।

पतिवत्न्यन्तर्वत्न्यौ भार्यागर्मिण्योः ॥२१४५३॥

भार्या ङीषङ्गर्तुका । तस्यां वाच्यायां पतिमच्छन्दात् ङीः स्यात्प्रकृते पतिबन्नादेशः । तथा गर्मिण्यां स्त्रियां वाच्यायामन्तर्वच्छब्दात् ङी प्रकृतेरन्तर्बन्नादेशश्च स्यात् । पतिवन्ती । अन्तर्बन्ती । भार्य्येति किम्? पतिवती नृः । गर्मिणीति किम्? अन्तरस्वल्पां शालायां पठः ।

पत्युर्नः ॥२१४४८॥

पत्यन्ताद्बहुव्रीहेः स्त्रियां ङीर्वा स्यात् तत्सम्भियोगे इकारस्य नकारादेशश्च । इह पतिरुत्था इहपत्नी इहपतिर्वा ।

सादेः ॥२१४४९॥

सपूर्वात्पतिशब्दात्स्त्रियां ङीर्वा स्यात्प्रकृतेर्नकारान्तादेशः । पूर्वेण सिद्धे नूनर्बन्तं बहुव्रीहिसिद्धिपर्यम् । ग्रामस्य पतिग्रामपत्नी ग्रामपतिर्वा । सादेरिति किम्? पतिरित्यं ङी ग्रामस्य ।

सपत्न्यादौ ॥२१४५०॥

पतिशब्दात् स्त्रियां नित्यं ङीर्नकारान्तादेशः । समाम् पतिर्वस्या स पत्नी । एकपत्नी ।

ऊढायाम् ॥२४।५१॥

पस्युः क्रेवलात् पतिपरिणीताया ङीः स्यान्नान्तादेशश्च । पत्नी । यज-
मानस्य पत्नी । वृषलस्य पत्नी ।

पाणिगृहीतीति ॥२४।५२॥

इतिशब्दः प्रकारार्थः । पाणिगृहीतीत्यादयो निपात्याः ।

पूतक्रतुवृषाकप्यमिकुसितकुसीदादौ च ॥२४।६०॥

एम्पो षवयाधिभ्यस्तथोगास्त्रिपां ङीः स्यात्तथोगे ऐकारभ्रान्तादेशः ।
पूतक्रतोर्भाष्यां पूतक्रतायी । वृषाकपायी । अम्नायी । कुसितायी । कुसीदायी ।

मनोरौ च वा ॥२४।६१॥

मनोर्यवयोगान्टीर्षा तत्सप्तियोगे औकार ऐकारभ्रान्तादेशः । मनायी ।
मनायी । मनुः ।

श्येतैतहरितभरतरोहिताद्वर्णात्तो नश्च ॥२४।३६॥

एम्पो वर्णवाधिभ्यः स्त्रियां ङीर्षा स्यात् तद्भाष्ये तकारस्य नकारः । द्येनी ।
श्येता । पनी । एता । हरिणी । हरिता । भरणी । भरता । रोहिणी । रोहिता ।
एत्वे लोहिनी । लोहिता ।

क्लः पलितासितात् ॥२४।३७॥

आम्पा ङीर्षा स्त्रियां तद्भाष्ये तकारस्य ङादेशश्च । पलिती । पलिता । अ-
सिती । असिता । अचद्रातशब्दस्य विशुद्धार्थत्वाद्यदातेति ।

गौरादिभ्यो मुख्यान्ङीः ॥२४।१९॥

गौरादेर्मुख्याङ्गणात् स्त्रिया टीः प्रत्ययः स्यात् । गीरी । शपली । बल्मायी ।
सारङ्गी । पिशाङ्गी । नर्तकी । अनङ्गाही । अनङ्गही । पिप्पल्यादयश्च । मुम्पादिति
किम् । बहुमदा भूमिः । आफृतिगणोऽप्यम् ।

सूर्यागस्त्ययोरीये च ॥२४।८९॥

अनयोर्पकारस्य ङीप्रत्यये ईपप्रत्यये च लुक् स्यात् । सूर्यस्य भार्या मानुषी
घरी । अगस्त्यस्यपमागस्ती ।

मत्स्यस्य यः ॥२४।८७॥

अस्य यकारस्य लृक् स्यात् ङीप्रत्यये परे । मत्सी ।

तिष्यपुष्ययोर्भाणि ॥२।४।९०॥

मस्य नक्षत्रस्य सम्बन्धी अणु भाण । तस्मिन् परे तिष्यपुष्ययोर्वकारस्य
लक्ष स्यात् । तिष्येण च त्रयुक्तेन युक्ता तैषी पौषी राशिः ।

भाजगोणनागस्थलकुण्डकालकुशकामुककटकवरा-
त्पक्वावपनस्थूलाकृत्रिमामत्रकृष्णायसीरिरंसुश्रो-
णिकेशपाशे ॥२।४।३०॥

भाजादिभ्यो दशम्यः क्रमात्पक्वाद्यर्थेषु क्षिपां ङीः स्यान्नाभिः । भाज्यत
इति भाजी पक्वा चेत् । भाजा भन्या । गोणी आवपनं चेत् । गोणा भन्या ।
नागी स्थूला चेत् । नागाऽन्या । जातौ तु नागी एव तस्याः स्त्रीस्यान्नाभात् ।
गजबाभी नागशब्दं स्थूलगुणयोगादन्यत्र प्रयोगे नागी । सर्पबाभी तु दीर्घ्या
भागा । खली अकृत्रिमा चेत् । खलाऽन्या । कुण्डी जमघ्न चेत् । कुण्डाऽन्या ।
यस्तु कुण्डोऽधुते यदौ जातजस्तत्र जातिलक्षणो ङीः स्यात् । काली कृष्णा चेत् ।
कालाऽन्या । कुशी आपसी चेत् । कुशाऽन्या । कामुकी रिरंसुभेत् । कामुका
भन्या । कटी भोणी चेत् । कटा भन्या । कवरी केशपाशाभेत् । कवराऽन्या ।
जानपदी वृत्तिभेत् । जानपदाऽन्या । इत्यप्यम्यः ।

नीलात्प्राणयोष्योः ॥२।४।८७॥

नीलात्प्राणयोष्योः क्षिपां ङीः स्यात् । नीली बहवा । नीली
गौः । नीली ओषधिः । प्राणयोरोष्योरिति किम् ? नीला शारी ।

क्वाच्च नास्ति वा ॥२।४।१८॥

नीलात्प्राणोः क्वान्ताच्च शब्दरूपात् क्षिपां ङीर्वा स्यान्नाभिः । नीली ।
नीला । प्रवृद्धा चासौ बिल्वना च प्रवृद्धवित्नी । प्रवृद्धवित्नी ।

स्वरादुतो गुणादखरोः ॥२।४।३५॥

स्वरात्परो य उकारः सामर्थ्यादेकवर्णभ्यवहितस्तदन्ताहुणवाचिनः अक्ष-
जिताभासः क्षिपां ङीर्वा स्यात् । खरी । खदुः । साष्ठी । सापुः । स्वरादिति
किम् ? पाण्डुर्भुः । पत इति किम् ? घृषिः । गुणादिति किम् ? आसुः ङी ।
अखरोरिति किम् ? अरु ङी । पतिवरा कन्या ।

नवा शोणादेः ॥२।४।३१॥

शोणादेर्गणात् क्षिपां ङीर्वा स्यात् । शोणी । शोणा । षण्डी । षण्डा ।
यही । यहुः । एवं मायाऽपि काचित् । गुणवचमाच्च पूर्वैर्गैव सिद्धिः ।

इतोऽक्त्यर्थात् ॥२।४।३२॥

इकारान्ताभाङ्गं स्त्रियां ङीर्षां स्यात् स्यर्षप्रत्ययान्तं विना । राधिः । राधीः ।
भूमिः । भूमी । शकटिः । शकटी । अक्षयर्षादिति किम्? कृतिः । इति । अज
नमिः इत्यादि ।

पद्धतेः ॥२।४।३३॥

स्त्रियां ङीर्षां स्यात् । पद्धतिः । पद्धती । स्यर्षं घचनम् ।

शक्तेः शस्त्रे ॥२।४।३४॥

शक्तिशब्दाच्छस्त्रे स्त्रिया ङीर्षां स्यात् । शक्तिः । शक्ती । शस्त्रे इति
किम्? शक्तिः सामर्थ्यम् ।

घवाद्योगादपालकान्तात् ॥२।४।५९॥

घषो भर्ता । तद्वाचिनोऽकारान्ताद्योगात् सम्भ्रमात् स्त्रिया वर्तमानात्
नाम्नो ङीं स्यात् पालकान्तवर्जम् । प्रष्टस्य भार्या प्रष्टी । गणकी । योगादिति
किम्? देवदत्ताः प्रियः । देवदत्ता भार्या । पालकान्तवर्जनात् गोपालकस्य भार्या
गोपालिका भार्या । ज्येष्ठा अजादौ ।

सूर्यादेवताया वा ॥२।४।६४॥

सूर्यशब्दात्सम्भ्रमात् स्त्रियां वर्तमानात् ङीर्षां, तत् सप्तियोगे आन्
शान्तं । सूर्या । सूर्याणी । देवतायामिति किम्? सूर्यस्यादित्यस्य भार्या मानुषी
सुती । कुन्ती ।

वरुणेन्द्ररुद्रभवशर्वमृडादान्दाचान्तः ॥२।४।६२॥

एभ्यो घचनामभ्यस्तघोगे स्त्रियां ङीं स्यात्, तद्भावे शानन्तोऽपि । वरुणस्य
भार्या वरुणानी । एभम् इन्द्राणी । रुद्राणी । भवानी । शर्वाणी । मृडानी ।

मातुलाचार्य्योपाध्यायाद्वा ॥२।४।६३॥

एभ्यो घचनामभ्यस्तघोगात् स्त्रियां ङीं स्यात् तद्भावे शानन्तो वा । मातु-
लानी । मातुली । आचार्याणी । आचार्या । उपाध्यायानी । उपाध्यायी । या तु
अयमेवाध्यायिका तत्र वा ङीः । उपाध्यायी । उपाध्याया । न्यय व्याख्यात्री
आचार्या ।

आर्य्यक्षत्रियाद्वा ॥२।४।६६॥

आर्यां स्त्रियां ङीर्षां तद्भावे आन् व । आर्याणी । आर्या । क्षत्रियाणी ।

क्षत्रिया । अपवयोगेऽयं विधिः । पवयोगे तु आर्यस्य स्त्री आपर्षी । क्षत्रियी ।
केचिन्तु आपर्ष्यपदस्यामे अर्ष्यपदं पठन्ति । अर्याणी । अर्या स्वामिनी । वैश्यजा
तिर्वा स्त्री । पुंयोगे तु अर्या । क्षत्रियी । कथं ब्रह्मणीति । ब्रह्माणमानयति
जीवयतीति ब्रह्मणी । अथ कर्मणोऽण् ।

क्रीतात्करणादेः ॥२१४१४॥

करणमादिरवयवो यस्य तस्मात् क्रीतान्तास्मान्नः स्त्रियां स्त्री स्यात् । अ
श्वेन क्रीयते स अश्वक्रीती । करणग्रहणं किम् ? सुक्रीता । बुक्रीता ।

कादल्पे ॥२१४१५॥

कप्रत्ययान्तास्मान्नः करणादेरल्पायं स्त्रियां स्त्रीः स्यात् । अत्रलिसिंही चो ।
सूपलिसिंही स्याली । अल्पास्त्रा । अल्पसूपेअर्थः । अल्प इति किम् ? चन्द्रनाशु
लिसिंही स्त्री । अमल्पेन चन्दनेन लिसिंहीत्यर्थः ।

यवयवनारण्यहिमादोपलिप्युरुमहत्त्वे ॥२१४१६॥

यवादिभ्यः क्रमादोपादी गम्यमाने स्त्रियां स्त्रीः स्यात् तत्सक्षियोगे आम्
शान्तः । वृष्टो यवो यवामी । यवभामां लिपिर्यवनानी । वरु अरण्यमरण्यानी ।
महद्विमं हिमानी । लिपीति किम् ? यवनस्य भार्या यवनी ।

स्वाङ्गादेरकृतमितजातप्रतिपक्षाद्बहुव्रीहेः ।

॥२१४१६॥

स्वाङ्गादे' कृतादिबर्जितकान्ताद्बहुव्रीहे' स्त्रियां स्त्री स्यात् । उन्मिनी ।
केशाबिह्वनी । कृतादिबर्जनात् वन्तकृता । वन्तमिता । वन्तजाता ।

अनाच्छादजात्यादेर्नवा ॥२१४१७॥

आच्छादबर्जिता पा जातिस्त्रादे' कृतादिबर्जितकान्ताद्बहुव्रीहे' स्त्रियां
स्त्रीर्वा स्यात् । शाङ्गरो जग्भोऽमया शाङ्गरजग्भी । शाङ्गरजग्भा । वृषिपीती ।
वृषिपीता । अनच्छादेति किम् ? बस्त्रच्छासा । कात्यादेरिति किम् ? मास्यपाता ।
पूर्वेणापि न स्यात् । अस्वाङ्गादित्वात् । अकृतादेरित्येष । कुण्डकृता ।

असहनञ्विद्यमानपूर्वपदात्स्वाङ्गादक्रोडादिभ्यः

॥२१४१८॥

सहमञ्चविद्यमानयजितपूर्वपदं पस्थान् तदन्तात्प्रोडादिगणवर्जिताम्ना
प्रोद्दन्तात्स्त्रियां स्त्रीर्वा स्यात् । अतिशान्ता केशानिति अतिकेशी । अतिकेशा ।
पीनस्तनी । पीनस्तना । मासिषेस्यादिद्युत्रे ओठादिभ्य एव संपयोगोपान्येष इति

नियमात्र ङी' । सुगुल्फा । असह्यन्यविद्यमानपूर्वपदादिति किम्? सकेशा । अकेशा । विद्यमानकेशा । स्वाहादिति किम्? बहुयथा । अक्रोडादिभ्य इति किम्? कल्याणक्रोडा । क्रोडाशब्दः स्त्रीह्रस्वलिङ्ग' । अधिकारोऽद्रव मूर्ते प्राणिस्य स्वाहसुरूपते । प्युत च प्राणिनस्तत्तन्निभ च प्रतिमादियु ॥१॥ विकार', सुशोका । द्रवः, सुखेदा । अमूर्त', सुज्ञाना । अप्राणिस्य, सुमुम्भा शाला । प्युत च प्राणि नस्तदिति किम्? अप्राणिस्यादपि पूर्वोक्तापया स्यात् । सुकेशी । सुकेशा । रथ्या । अनाग्नि शूर्पनखी । पक्षे आप । शूर्पनखा । चन्द्रमुखी । चन्द्रमुखा । तन्निभ च प्रतिमादियु । सुस्तनी सुस्तना या प्रतिमा ।

नासिकोदरौष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाङ्गगात्रकण्ठात् ॥२१४३९॥

असहादिपूर्वपदेभ्य' एभ्य' स्वाङ्गेभ्य' क्रियां ङीर्षा स्यात् । पूर्वेण सिद्धे नियमार्थमिदम् । बहुभ्यरेभ्यश्चेद्भवति नासिकोदराम्भामेष नान्येभ्य' । सपोगो पान्स्याश्चेद्भवति ओष्ठादिभ्य एवेति । तेन सुजघनेत्यादि । शुङ्गनासिकी । शुङ्गनासिकेत्यादि ।

नखमुखादनाग्नि ॥२१४४०॥

असहादिपूर्वपदाम्भामाभ्यां स्वाहाभ्यां क्रियां ङीर्षा स्यात् । अनाग्नि शूर्प नखी । पक्षे आप । शूर्पनखा । चन्द्रमुखी । चन्द्रमुम्भा । अनाग्नीति किम्? शूर्पणखा ।

पुच्छात् ॥२१४४१॥

असहादिपूर्वपदादस्मादपि ङीर्षा । सुपुच्छी । सुपुच्छा ।

कवरमणिविषशरादेः ॥२१४४२॥

नित्य ङी' । कपर कर्षुरं कुटिल वा पुच्छमस्या इति कपरपुच्छी । मणिः पुच्छेऽस्या इति मणिपुच्छी । विषं पुच्छेऽस्या इति विषपुच्छी । शरः पुच्छेऽस्या इति शरपुच्छी ।

पक्षाच्चोपमादेः ॥२१४४३॥

उपमानपूर्वात्पक्षात्पुच्छाच्च ङी' स्यात् । उरुकस्येव पक्षावस्या इत्युरुकपक्षी शाखा । उरुकपुच्छी सेना । प्राङ्मुखीत्यादि नखमुखादिष्यादिना ।

अशिशोः ॥२१४४८॥

पत्तयाहङ्गुरीदे' क्रियां ङी' स्यात् । अशिश्वी । अशुष्वा ।

नारी सखी पद्म श्वश्रुः ॥२।७६॥

एते शम्भ्रा' स्त्रियां ह्यन्ता उङ्न्ताश्च निपात्यन्ते । धूमरयोर्ङ्यां नारादेशे
मारी । सन्धिशाब्दात्सन्त्रशाब्दाच्च पट्टवीहेटी । सखी । सक्यु' स्त्री । पद्मशाब्दा
वजातापूर्व । पद् । श्वशुरस्य स्त्री प्रययोगान् कीमासौ ऊट् । शकाराकारलोपश्च ।

जातेरयान्तनित्यस्त्रीशूद्रात् ॥२।४।५४॥

जातिबाधिनोऽकारान्तामाह स्त्रियां ङी' स्यात्, न चेतयान्त नित्यस्त्री-
बाधि जाति' शूद्रो वा स्यात् । आकृतिग्रहणा जाति' काचित् । अनुवृत्तसम्प्रा
मप्यङ्ग्येत्वर्थ' । यथा गोत्वादिः । सकृदुपवेशाम्यङ्ग्यत्वे मति अधिलिङ्गाज्या ।
यथा ब्राह्मणत्वादिः । अधिलिङ्गत्वं देवदत्तावेरप्यस्तीति सकृदुपवेशाम्यङ्ग्यत्वे
सतीत्युच्यम् । तथा गोश्वरणलक्षणं जाति' । तदुक्तम्—'आकृतिग्रहणा जाति
लिङ्गानां न च सर्वमाह । सकृदाप्यातनिर्ग्राह्या गोश्व च शरणैः सह ॥ १ ॥'
कुमुदी । शूद्री । तटी । पाथी । ब्राह्मणी । वृषली । तथा नाहायमी । चारायणी ।
औपगवी । कठी । पट्टी । जातेरिति किम्? शुण्डा । शुक्ला । वृसा । देवदत्ता ।
अयान्तेति किम्? इम्या । क्षत्रिया । आर्या । श्वश्रुपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्र
गौरादिपाठात् ङीः । नित्यस्त्रीजातिवर्जनात् मक्षिका । यूका । मृदा । बलाका ।
शूद्रवर्जमात् शूद्रा । महाशूद्रीति आमीरजातिविशेषो महाशूद्र इति । नात्र
शूद्रशब्दो जातिबाधी । किं तर्हि महाशूद्र' । यद्य तु शूद्र एव जातिबाधी तत्र
भयत्वेन ङीनिषेधः । महती चासौ शूद्रा च महाशूद्रा । प्रययोगे तु शूद्रस्य
स्त्री शूद्री ।

पाककर्णपर्णवालान्तात् ॥२।४।५५॥

पाकाद्यन्तजातिबाधिनो नाम्नः स्त्रियां ङी' स्यात् । ओदनपाकी । शङ्क
कर्णी । शालपर्णी । गोवासी । औपधिविशेषा एते ।

असत्काण्डप्रान्तशतैकाश्च. पुष्पात् ॥२।४।५६॥

सदादिवर्जशब्दपूर्वात्पुष्पशब्दान्ताजातिबाधिनो नाम्नः स्त्रियां ङीः स्यात् ।
शङ्खपुष्पी, सुवर्णपुष्पी । असदादिति किम्? सत्पुष्पा । काण्डपुष्पा । प्रान्त
पुष्पा । शतपुष्पा । एकपुष्पा । प्राकपुष्पा । मत्स्यकपुष्पा ।

असमञ्जाजिनैकशणपिण्डात्फलात् ॥२।४।५७॥

समादिवर्जपूर्वपदाज्जातिबाधिनो नाम्नः स्त्रियां ङी' स्यात् । वासीफली ।
औपधिविशेष । समादिप्रतिषेधः किम्? संफला । मञ्जफला । अजिमफला ।
पकफला । शणफला । पिण्डफला ।

अनञो मूलात् ॥२।४।५८॥

नञ्प्रतिपूर्वपदान्मूलान्ताच्चातिवाचिनः स्त्रियां ङी' स्यात् । धर्ममूली ।

इञ्इतः ॥२।४।७१॥

इञ्प्रत्ययान्ताप्राञ्च इकारान्तात् स्त्रियां ङी' स्यात् । सुतगमेन निर्धृत्ता इति इभि प्रत्यये सौतङ्गमी ।

नुर्जातेः ॥२।४।७२॥

मनुष्यस्य पा जातिस्त्रवाचिनो नाम्न इकारान्तात् स्त्रियां ङी' स्यात् । अ वन्तेः कुन्तेऽपत्यमिति व्य' । तद्गोपे अवन्ती । कुन्ती । वाक्त्री । यकारोपान्त्या वपि । वदमेयस्यापत्यमौदमेयी । मनुष्ये पञ्च भाष्येऽप्य विधिः । तेन तिस्रिरि' । नाम्न ङी' ।

उतोऽप्राणिनश्चायुरज्ज्वादिभ्यः ऊङ् ॥२।४।७३॥

इकारान्तान्मनुष्यजातिवाचिनोऽप्राणिजातिवाचिनश्च नाम्नः स्त्रियामूङ् स्यात्, युष्वाध्वान्तं रज्ज्वादींश्च बर्जयित्वा । कुरुः । इक्ष्वाकूः । अप्राणिनश्च अ लाम् । कर्कन्धूः । ब्रह्मा यन्धुरस्या ब्रह्मयन्धूः । घत इति किम्? वधू' । नाधोङ् । ष्टि हि सति वधूमतिक्रान्तोऽतिवधूरिष्यत्यातिब्रह्मयन्धुरिष्यधेष इष' स्यात् । अप्राणिनश्चेति किम्? आतुः । कृकवाङ् । जाती किम्? पटुः । धिक्कीर्णुः स्त्री । अयुरज्ज्वादिभ्य इति किम्? अष्यर्युर्ब्राह्मणी । कप तर्हि भीरु गत नियर्तते इति? भीरुशब्दस्य क्रियावाचित्वाच्चातिलक्षणोऽङ्मात्रे सम्बोधने ओकार' प्राप्नोति मैषम् । ताञ्छीलिकानां सङ्गाप्रकारस्वान्मनुष्यजातिवचनत्वम् । तथा षोड्ढि सति इक्ष्वाख सिष्यति । अन्ये तु 'असूर्यपश्यरूपा ख किन्तु भीरुरार्यसे' इति प्रयो गदर्शनाच्चातिवचनत्वमनिच्छन्त ऊङ् न मन्यन्ते । रज्ज्वादिबर्जनाद्रज्ज् इतुः ।

वाङ्इतकट्टुकमण्डलोर्नाञ्चि ॥२।४।७४॥

यादृशध्वान्ताप्राञ्च कट्टुकमण्डलुभ्यां च नाञ्चि विषये स्त्रियामूङ् स्यात् । मद्रथाङ् । कट्टु' । कमण्डलु' । नाम्नीति किम्? वृत्तयाङ् ।

उपमानसहितसहितसहशफवामलक्ष्मणादूरोः

॥२।४।७५॥

उपमानादिपूर्वपदापृथग्शब्दात्स्त्रियामूङ् स्यात् । कर्मोः । सहितोः । इत्यादि । लक्ष्मणोः । आदिशब्दाद्ब्रह्मणोः । उपमानादेरिति किम्? वृत्तोः । पीनोः ।

षावटाद्वा ॥२१४६९॥

पकारान्ताभाभोऽबडशब्दाच्च यदन्तास्त्रिष्यां ङीर्षा स्यात्तस्त्रिष्योगे वा
पम् चान्तः । पीतिमाप्या । पीतिमाप्यापणी । आबध्या । आबध्यापनी । अब
दशब्दो गर्गादिः ।

यूनस्त्रिः ॥२१४७७॥

युचन्शब्दास्त्रिष्यां तिः प्रत्यय स्यात् । मकारान्तस्यात् ङीर्षासौ तदप-
चाद् । युचतिः । यूनीक्यपि कश्चित् । न तत् शिष्टसम्मतम् । कथं युचती । पीते
रौणादिकात् क्वितिप्रत्ययादितोऽन्त्यर्पादिति ङीः । यद्वा पीते चात्रन्तात्
ङीप्रत्यये षोष्पम् ।

अनार्षे वृद्धेऽणिजो बहुस्वरगुरूपान्त्यस्यान्त्यस्यप्यः

॥२१४७८॥

अनार्षे वृद्धे यावणिभी तदन्तस्य बहुस्वरस्य गुरूपान्त्यस्य नाभोऽन्तस्य एव
इत्यादेशः स्यात् । कुमुदस्येव ग-भोऽस्य कुमुदगन्धिः । तदपत्यं पीत्रादिङ्गी
इत्यणः । तस्य स्यादेशः । कौमुदगन्ध्या वैबवभ्या ।

गोश्रान्ते ह्रस्वोऽनशिसमासे यो बहुव्रीहौ ॥२१४९६॥

गौणस्याकियो गोशब्दस्य उपाद्यन्तस्य च नाभोऽन्ते वर्तमानस्य इत्य-
स्यात् । न चेर्षं शिसमासात् इयन्तबहुव्रीह्यन्तो वा स्यात् । चित्रा गाभो
पत्य स चित्रशु । कौशाभ्या निर्गतो मिष्कौशाभिः । गङ्गामतिकान्तोऽति
गङ्ग । अतिबामोऽः । गौणस्येत्वे च । सुगौः । किंगौ । राजकुमारी । परमब्रह्म
च-त् । नक्षत्रमाता । अकिप इत्यब । गामिच्छति क्यम् गम्यतीति क्तिप् । गौ ।
ततः प्रियो गौरस्य प्रियगीः । कुमारीमिच्छतीति क्यम् । क्तिप् । कुमारी । ततः
प्रियञ्चासौ कुमारी च प्रियकुमारी चैव । गोभ्यति किम् । अतितर्षीः । अति
छद्मीः । अतिभीः । अतिच । अन्त इति किम् । गोकुलम् । कुमारीप्रियः ।
कन्यापुरम् ।

द्वयापो बहुलं नाम्नि ॥२१४९९॥

अयान्तस्यायान्तस्य च नाम्न उच्यते परे सज्ञायां इत्य- स्याद्बहुत्वम् । भर
णिगुप्तः । रोहिणिमिश्रः । महिदत् । शिखबहुः । शिखप्रत्यः । गङ्गमहः । गङ्ग-
देवी । गङ्गादेवी । संज्ञायां किम् । नदीस्रोतः । अद्रापाद् । कश्चित् । नान्दीतृर्ष्यम् ।

त्वे ॥२१४९००॥

अयान्तस्य स्वे परे बहुल इत्य- स्यात् । रोहिणित्वम् । रोहिणीत्वम् ।
अजत्वम् । अजात्वम् ।

उधादीदूतः के ॥२१४१०४॥

हीप्रत्ययस्याकारेकारोकाराणां च के प्रत्यये परे ह्रस्व स्यात् । कुमारिका ।
सदिका । सोमपिका । लक्ष्मिका ।

न कचि ॥२१४१०५॥

ध्यादीदूत कचि प्रत्यये परे ह्रस्वो न स्यात् । बहुकुमारीक । बहुसोम
पाकः । बहुप्रथमबन्धूकः ।

नवापः ॥२१४१०६॥

वाप कचि परे ह्रस्वो वा स्यात् । बहुमालाक । बहुमालक । कजभावे ।
बहुमाल ।

इति श्रीप्रत्ययप्रकरणम् ।

अथ विभक्त्यर्थप्रकरणम् ।

वासुदेव्य वपुषः सुरागता, प्यातभाभि वषतः सुरागता ।
मन्ममस्यपि वषे सुरागता, विस्मृतिं तदितरे सुरागता ॥ १ ॥

क्रियाहेतुः कारकम् ॥२१११॥

क्रियार्यां हेतुः कारण कर्मादिकारकसङ्गम् । तत्र द्रव्याणां स्वपराभ्रयस
मभेतक्रियानिर्धर्तक सामर्थ्यं शक्तिः । सा शक्तिः सहसूर्यावद्रव्यभाविनी क्रिया
मभनकाले द्याविर्भवति । करोतीति कारकमित्यन्वर्थसज्ञासमाभ्रयणाधानाभि
तस्यापारस्य हेत्वादेर्निमित्तमात्रेण कारकसज्ञा न स्यात् ।

स्वतन्त्र. कर्ता ॥२११२॥

क्रियाहेतुमृतो यः क्रियासिद्धावपरायस्वतया प्राधान्येन विवक्ष्यते स कार-
कविशेषः कर्ता स्यात् ।

नाम्नः प्रथमैकद्विवहौ ॥२१२३१॥

एकत्वद्वित्वबहुत्वविशिष्टेषु पर्यन्तमानाङ्गान् परा पथासंख्यं स्वौजसलक्षणा
प्रथमा विभक्तिः स्यात् । कर्मादिशक्तिषु द्वितीयादीनां विभक्तीनां विभास्यमा
नत्वादिह विशेषानभिधानाच्च परिशिष्टेषुमात्रे प्रथमेति विज्ञायते । तत्र द्विती
यादिनिर्मुक्तं स्वार्थद्रव्यलिङ्गसख्याशक्तिः लक्षणं समग्रोऽसमग्रो वा नामार्थोऽ-
र्थमात्रम् । तेषु शब्दस्वार्थेषु प्रवृत्तिमिमित्त स्वरूपजातिगुणक्रियाद्रव्यसम्बन्धा
दिरूप स्वतन्त्रादिप्रत्ययानिधेय भावो विशेषण गुण इति व्याख्येयः स्वार्थः ।

सत्त्वमूर्तं विशेष्य ब्रह्मम् । सत्त्वे निबिद्यतेऽपैति पृथग्जातिषु दृश्यते । आवे-
पञ्चाक्रियाजस्य सोऽसत्त्वप्रकृतिर्गुण ॥ १ ॥ पूर्वापरीमृतावपवा साध्यमानरूपा
कृतिः क्रिया । उपाप्मव्यपादिसंस्कारहेतुः शब्दधर्मोऽर्थधर्मो वा लिङ्गम् । एक
त्वादिसंख्या अर्थधर्मः । शक्तिः क्रियोत्पत्तिहेतुरित्यादि । समुच्चयो नामार्थः ।
वित्याः । उचित्यः । गौः । अन्वः । शुक्लः । कारकः । दण्डी । छत्री । इत्यादि ।
अलिङ्गत्वे त्वम् । अहम् । पञ्च । कति । अलिङ्गमसंख्यम् । बधैः । नीचैः । तद्व्य
यस्तुसङ्क्षेपः । स्वाद्यन्तपदसामानाधिकरण्ये प्रथमेऽर्थमाद्यं चोपचरितमपि त्रौणो
धीहिः । न चैकः द्वी अथ इत्यत्रोक्तार्थानामभयोगात् विभक्तेरप्राप्तिः । भिमिस्त
मेकमित्यत्र विभक्त्या नाभिधीयते । तद्वत्तस्तु यदेकत्वं विभक्तिस्तत्र वर्तते ॥ १ ॥
प्रथमेको घट इति घटमिष्टा सक्या सिनाऽभिधेया । एक इति स्पष्टार्थम् विशेष-
णम् । तत्र विभक्तिस्तु साधुत्वार्थमिति व्याख्येयम् ।

आमन्त्र्ये ॥२१२३२॥

प्रसिद्धतत्त्वसम्पत्स्य किमप्याख्यातुमभिमुक्तीकरणमामन्त्र्य तद्विषय आ-
मन्त्र्यः । तस्मिन्नर्थे वर्तमानाद्वाङ्मन्त्रः प्रथमा विभक्तिर्भवति । हे देव ।

कर्तुर्व्याप्य कर्म ॥२१२३३॥

कर्त्रा क्रियया पद्विशेषेणाभुमिष्यते तत्कारकं व्याप्य कर्मसंज्ञं स्यात् ।
मनु क्रियया कटादिजन्यं तद्भु क्रियाया अन्तरमाधि कार्यमस्तु पर न कारक ।
क्रियाहेतुत्वाभावादिति चेन्न । कटादेरपि कर्त्रादिकारकमिष्टशक्तिरूपवत्त्वेन स-
त्त्वात् । अन्यथा नासतो जायते भाव इति वस्तुपत्तिरेव दुरापा । असतो भवने
यन्व्यापुमादेरपि उत्पत्तिः प्रसज्येत । अतएव चम्पादी इय व्याकरणसिद्धान्तकौ-
मुदी विरच्यते इति प्रयोगः । तत्कर्म श्रेया । निर्बल्यविकार्यं प्राप्य च । तत्र यद्
पच्यस्याऽसत्प्रतिभास जायते जन्ममा वा प्रकाश्यते तन्निर्बल्यम् । कर्त्वं करोति ।
पुत्रं प्रसूते । प्रकृत्युच्छेदेन गुणान्तराभावेन वा पद्विकृतिं प्राप्यते तद्विकार्यम् ।
काष्ठं दहति । कन्यामर्लङ्गुले । यत्र तु क्रियाकृतो विशेषो नाप्यते तत्प्राप्यम् ।
जादिस्य पश्यति । ग्रामं गच्छति । कर्तुः किम् ? मापेत्त्वन्व पद्मति । कर्मण ईप्सिता
भावा न तु कर्तुः । वीति किम् ? पयसा ओदनं शुद्धं । अत्र करणस्य मा सूत् ।

वाऽकर्मणामणिकर्ता गौ ॥२१२३४॥

अविषहितकर्मणामकर्मकाणामणिगवस्यायां वा यः कर्ता स गौ सति वा
कर्म स्यात् । पचति चैत्र । पाचयति चैत्रं चैत्रेण वा ।

कर्मणि ॥२१२३४०॥

गीणाद्वाङ्मन्त्रः कर्मणि कारके द्वितीया स्यात् । आख्यातपदेनासमानाधिकरणं
गीणम् । उक्ते तु प्रथमैवस्तुक्तम् । उक्तं कृत्वादितादिसमासैः कारकादिकम् ।

उक्तार्थानामप्रयोगाल्प्रथमा नाममात्रत' ॥ १ ॥ क्रियते कटः । कृतः पट' । पञ्चति
 वैश्र' । स्नामीय चूर्णम् । दानीयो मृनि' । भयानको व्याघ्र' । आस्यतेऽस्मिन्नास
 नम् । गोमान् । शतेन श्रूत' शतिक' । समासे न । मत इन्द्राय नतेन्द्र' ।
 इत्यादि । कृषिलिपातेनोक्तम् । विपवृक्षोऽपि सवर्ष्यं स्वयं छेत्तुमसात्प्रतम् । पुन'
 कर्म त्रिविधम् । इष्टमनिष्टमनुभय च । यद्वधातु क्रियाऽऽरभ्यते तद्विष्ट पटादि ।
 यद्विष्टं प्राप्यते तद्वनिष्ट विपं भक्षयति । अर्हि लक्षयति । यत्र नेष्टा न च द्वेप
 स्तवनुभयम् । ग्रामं गच्छन् वृक्षमूलान्युपस्पृशातीति । पुनस्तत्कर्म द्विविधम् ।
 प्रधानेतरमेवात् । तच्च द्विकर्मकेषु बुद्धिभिक्षिरुधिप्रच्छिधिगद्गशास्त्रधंषु याचि
 जयत्यादियु च स्यात् । गां दोग्धि पय' । पौरव गां भिक्षते । गामवरुणादि
 वजम् । छात्र पन्याम पृच्छति । वृक्षमवधिनोति फलानि । शिष्य धर्मं श्रुते
 शास्त्रि वा । कुर्वं याचते शान्तिम् । याचिरिहानुनयार्थः । तेन भिक्षार्याङ्गेद' ।
 गर्गान् शतं जयति । अमृतमन्मोर्धि मन्नाति । वेधवस्त मुष्णाति शतम् । नीह-
 कृपमहृपर्षा तथा । ग्राममजां नयति हरति कर्पति बहति या । तण्डुलानोदन
 पचति । उभयोः कर्मणो-र्यादेः प्रधानेतरता यथा । आरभ्यते क्रिया पक्षे तदु-
 ग्वाद्यं प्रधानकम् ॥ १ ॥ तस्मिन् क्रियया यस्तु व्याप्यतेऽन्यद्गवादिक्कम् । तद्व-
 प्रधान गौणाख्य गोपालो दोग्धि गां पयः ॥ २ ॥ यदा पयोर्था कर्त्रादे' प्रवृत्ति
 रवियक्षिता । तदा मुख्यप्रासन्नियानाङ्गादेरेष मुख्यता ॥ ३ ॥ गौण कर्म बुद्ध्या
 दीनां प्रत्ययो वक्ति कर्मज' । गौः पयो बुद्ध्यातेऽनेन शिष्योऽर्थे गुरुणोच्यते ॥ ४ ॥
 न्यादीनां कर्मणो मुख्यस्योक्तत्वे प्रत्ययो यथा । नीपते गौर्द्विजैर्ग्राम भारो ग्राम
 मपोहते ॥ ५ ॥

कालाध्वभावदेश वाऽकर्म चाऽकर्मणाम् ॥२१२१२३॥

कालो मुहूर्तादिः । भङ्गा गन्तव्य' क्रोशादिः । भाव' क्रिया गोदोहादिः ।
 देशो जनपदग्रामनदीपर्यन्तादि' । अकर्मकार्णां पातूनां प्रयोगे कालादिराधार'
 कर्मसंज्ञो वा स्यात् । अकर्म च, यत्रापि पक्षे कर्मसंज्ञा तत्राऽकर्मसंज्ञापि वा
 स्यात् इत्यर्थ' । मासमास्ते । मास आस्यते । क्रोशं स्रपिति । क्रोश' सुप्यते ।
 गोदोहमास्ते । गोदोह आस्यते । कुरुनास्ते । कुरव आस्यन्ते । अभिवक्षितक
 र्माणोऽप्यकर्मका' । मासं पचति । मासः पच्यते । क्रोशमधीते । क्रोशोऽधीयते ।
 कालादिरिति किम्? शप्यार्यां शोते ।

गतिबोधाहारार्थशब्दकर्मनित्याकर्मणामनीखाद्यदि- ह्यशब्दायक्रन्दाम् ॥२१२१५॥

गत्याद्यर्थानां शब्दकर्मणां नित्याकर्मकार्णां च मीसाद्यदिह्यतिशम्भायति
 क्रन्दित्तितानां पातूनामणियस्यार्यां य' कर्ता मणौ सति कर्म स्यात् । गच्छति
 मैत्रो ग्रामम् । गमयति मैत्रं ग्रामं वैश्र' । जानाति शिष्यो धर्मम् । ज्ञापयति

शिष्यं धर्मं गुरुः । मुञ्जे पुत्र ओदनम् । भोजयति पुत्रमोदनं माता । शब्दः
 क्रिया व्याप्यं वेपां ते शब्दकर्मणः । मैत्रो ब्रह्म जल्पति । जल्पयति मैत्रं ब्रह्म
 वणिक् । शब्दं कर्म—शृणोति शब्दं मैत्रं । भाषयति शब्दं मैत्रम् । निष्कार-
 म्क, आस्ते मैत्रः । आसयति मैत्रं मैत्रः । कालाश्वभावदेशैः सर्वेऽपि पातव-
 सकर्मका एव । तेनायकर्मोपेक्षया निष्कारकस्व ज्ञेयम् । गतीत्यादि किम् ?
 पचत्योदनं मैत्रः । पाचयत्योदनं मैत्रेण मैत्रं । अणिक्कनंति किम् ? गमयति मैत्रो
 मैत्रम् । तमन्यः प्रमुञ्जे, गमयति मैत्रेण मैत्रं जिनवत् । अनीत्याद्यदीति किम् ?
 नयति भारं मैत्रः । नाययति भारं मैत्रेण भट्टी । स्वादयत्यन्नं मैत्रेण । आशु-
 त्योदनं मैत्रेण । ह्राययति मैत्रं मैत्रेण । शाश्वत्याययति मैत्रं मैत्रेण । क्रन्दयति मैत्रं
 मैत्रेणेत्यादी कर्मसंज्ञाप्रतिषेधास्त्वस्यापाराश्रय कर्तृत्वमेव ।

भक्षेर्हिसायाम् ॥२।२।६॥

भक्षेर्हिसार्धस्यैवाणिङ्कर्ता णौ कर्म स्यात् । भक्षयन्ति सस्य बलीबर्दाः ।
 तान् प्रमुञ्जे, भक्षयति सस्यं बलीबर्दान् मैत्रः । हिसायामिति किम् ? भक्षयति
 पिण्डीं शिष्टानां । बनस्पतीनां सचेतनत्वादिसार्धः । पिण्ड्यां तु सिद्धान्तत्वात् ।

दृश्यमिवदोरात्मने ॥२।२।९॥

दृशेरभिपूर्वस्य भवतेऽस्मात्मनेपदविषयेऽणिङ्कर्ता णौ कर्म वा स्यात् । पश्यन्ति
 मृष्या राजामम् । वर्षापते राजा मृष्यान् मृष्यैर्वा । अभिभवति शिष्यो गुरुम् ।
 अभिवादयते गुरुः शिष्यं शिष्येण वा ।

बहेः प्रवेयः ॥२।२।७॥

प्रवीयते प्राजतिक्रियया व्याप्यते यः स प्रवेयः । बहेरणिङ्कर्ता णौ प्रवेयः ।
 कर्मसंज्ञः स्यात् । बाहयति रथं बाहान् सूतः । प्रवेय इति किम् ? बाहयति भारं
 मैत्रेण । मात्रं मैत्रं प्रवेयः ।

हृकोर्नवा ॥२।२।८॥

हरतोः करोतेऽवाणिङ्कर्ता णौ कर्म वा स्यात् । विहरति देवामाचार्यः । विहा-
 रयति देवामाचार्यमाचार्येण वा । कारयति कटं मैत्रं मैत्रेण वा ।

अघेः शीङ्स्थास आधार ॥२।२॥

अधिपूर्वाणामेयामाधारः कर्म स्यात् । अधिघोते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा
 ग्रामं मैत्रः ।

वाभिनिविश. ॥२।२॥

अभिनीत्येतत्समुदायपूर्वस्य विद्याराधारः कर्म वा स्यात् । ग्राममभिनिवि-

हाते । पर्वतमभिनिविशते । ग्रामोऽभिनिविश्यते । ग्रामोऽभिनिविष्टः । व्य-
स्थितभिभाषेयम् । कथित्कर्मसञ्ज्ञैव कथित्राधारसञ्ज्ञैव भवति । कल्याणोऽभिनि-
विशते ।

उपान्वध्याङ्गवसः ॥२१२२१॥

उप अनु अपि आरुमिर्विशिष्टस्य वसतेराधारः कर्मसंज्ञो भवति । उपव-
सति अनुवसति अधिवसति आवसति ग्रामं क्षेत्रं । अन्यादिसाहचर्यावुपस्य
स्यानार्यस्यैव ग्रहणं न पुनरनशनार्यस्य । ग्रामे उपवसति । भोजनादिमिदृतिं
कृत इत्यर्थः ।

सर्वोभयाभिपरिणा तसा ॥२१२३५॥

सर्वादिभिस्सन्तैर्युक्ताग्नौणात्मानो द्वितीया स्यात्त पृष्ठी । सर्वतो ग्रामे
वमाभि । एषमुभयत इत्यादि ।

द्वित्वेऽधोऽध्युपरिभिः ॥२१२३४॥

पर्युक्ताग्नौणात्मानो द्वितीया एवमेव द्वित्वे सति स्यात् । अधोऽधो
ग्राम नदी । उपर्युपरि ग्रामं पक्षिणः । अप्यधिग्राम क्षेत्राणि ।

गौणात्समयानिकपाहाधिगन्तराऽन्तरेणातिथे- नतेनैर्द्वितीया ॥२१२३३॥

समपार्श्वि षटः । निकपार्श्वि षटः । हा मैत्र व्याधिर्वर्षते । विहृ मूर्द्धम् ।
अन्तरा निपथं नीलं च मेरुः । अन्तरेण धर्मं न सुखम् । अतिहृदं कुरुत् महवृ-
षत् । कुर्वतिक्रमेण वृद्धमित्यर्थः । येन पश्चिमां गतस्तेन पश्चिमां भीतः ।

हेतुसहार्थेऽनुना ॥२१२३५॥

हेतुर्जनकः । सहार्थस्तुल्ययोगो विद्यमानता च । एतद्विषयोऽपि सहार्थस्त-
पोर्धर्तमानावनुना युक्ताग्नौणात्मानो द्वितीया स्यात् । जिनजन्मोत्सवमन्वागच्छन्
सुराः । तेन हेतुनेत्यर्थः । पर्वतमन्ववसिता सेना । तेन सह सम्प्रदेत्यर्थः । पराऽपि
हेतौ तृतीयाऽनेन भाष्यते ।

उत्कृष्टेऽनुपेन ॥२१२३९॥

उत्कृष्टेऽर्थे धर्तमानाननुपाभ्यां युक्ताग्नौणात्मानो द्वितीया स्यात् । अनुसि-
द्धसेनु कथय । अनुजिनं देवा । उपोमास्वार्ति सङ्गहीतार । तस्मादन्वे हीमा
इत्यर्थः ।

भागिनि च प्रतिपर्यनुभिः ॥२१२३७॥

स्त्रीरूपमाणोऽशो भागस्तस्वामी भागी । तत्र लक्षणादियु चार्थेषु धर्त-
१ ५ ११

मानाङ्गीणास्नाह्न प्रतिपर्यनुभिर्युक्ताद्वितीया स्यात् । यद्यत्र मे प्रति मां परि
 मामनु स्यात् । योऽत्र मम भागः स्यात्स दीयतामित्यर्थः । लक्षणे, वृक्षं प्रति वृक्ष
 परि वृक्षमनु वा विद्योतते विद्युत् । धीप्सायाम्, वृक्ष वृक्ष प्रति सेचनम् । वृक्ष
 वृक्ष परिसेचनम् । वृक्ष वृक्षमनु नरः स्थितः । इत्थंभूते, साधुर्देवदत्तो मातर
 प्रति परि अनु वा ।

लक्षणवीप्स्येत्यंभूतेष्वभिना ॥२।२।३६॥

लक्षण विह्वम् । अथययजः समुद्रापस्य क्रियादिना साकल्येन प्राप्तीच्छा
 धीप्सा, तत्कर्म धीप्स्यम् । केनपित्रिपक्षितेन पित्रोपेण भाय इत्थंभावः । तद्वि
 पय इत्थंभूतः । एष्यर्षेयु यत्मानाङ्गीणास्नाह्नोऽभिना युक्ताद्वितीया स्यात् ।
 वृक्षमभि विद्योतते विद्युत् । वृक्षवृक्षमभिसेकः । साधुर्देवदत्तो मातरमभि ।
 लक्षणादिष्विति किम्? यद्यत्र ममाभि स्यात्तदीयताम् । पूजार्थं स्वयोर्नोपसर्गग
 तिलक्षण संज्ञाद्रूपम् तेन । सुसिक्त भवता । सुस्तुत भवता इत्यत्रानुपसर्गस्वाह्न
 पत्वम् । पूजार्थां किम्? सुपिक्त किं तवाऽत्र? क्षयोऽयम् ।

गतार्थावधिपरी ॥२।२॥

अप्यागच्छति । आगच्छत्यधि । पर्यागच्छति । आगच्छतिपरि । अत्र न
 घातोः प्राक्त्वनियमः । पदार्थं क्रिया तस्मिन्निष्पन्ने क्रियायां प्रवृत्तिरतिशयः ।
 अतिसिक्त भवता । अतिभ्रमण स्तुतिः सेकश्च कृत इत्यर्थः । अत्र न पत्वम् ।
 अतिसिक्त्वेष्वत्र समासाऽभाये यथादेशो न ।

क्रियाविशेषणात् ॥२।२।४१॥

क्रियाया यद्विशेषण तद्वाचिनो गौणास्नाह्नो द्वितीया स्यात् । मृदु पचति ।
 मद् गच्छति । पदार्थसम्भायनान्वयसर्गगर्होसमुचयेषु चोत्प्रेष्यपिर्मापसर्गसह
 इति वाच्यम् ॥ सर्पिपोऽपि स्यात् । सम्भायमायां मसमी बहयते । तस्या एव
 यिपपरूपक्रियायां बर्तुर्गोर्भ्यप्रयुक्त दोर्लभ्य चोत्प्रेष्यपिण्डम् । स्याद्विष्यनेन
 सम्बन्धने । इत्यनुपसर्गस्वाह्न पत्वम् । सर्पिप इति पठ्ठी तु अपिदात्रेन गम्यवि
 न्दोरपथपापयविभाषमन्धये । इयमेव अपिदात्रस्य पदार्थचोत्कृता नाम ।
 वासिभट्टानं संभाषनम् । अथयसर्गः वाप्यारानुज्ञा । गर्हो क्षपः । समुचयो
 द्विभ्यादिक्रियादिसयोगः । अपि स्तुधीन जिमम् । अपि स्तुप्च स्तुप्च । पित्रेव
 दशम् अपि स्तुपाद्पत्वम् । अपि मिषः । अपि स्तुदि ।

कालाघ्नोर्व्याप्ती ॥२।२।४२॥

अन सम्बन्धिना इत्थगुणक्रियारूपेण वाच्येन सम्बन्धो व्याप्तिरत्यन्तमं
 योगः । तस्यां चोत्पायां वाच्यमि न यत्मानाङ्गीणास्नाह्नो द्वितीया स्यात् ।
 भासं गुह्यानाः । भास बन्धाणी । माममधीत । प्रोक्तं पचनः । प्रोक्तं चत्वा

मयी । क्रोधामयीते । व्यासाविति किम् ? भासस्य द्विरधीते । क्रोशस्य क्रोशो वैकदेशे गिरिः ।

साधकतमं करणम् ॥२१२१४४॥

क्रियासिद्धावभ्यवधानेन प्रकृष्टोपकारक विवक्षित तत्कारक करणसङ्ग
स्यात् । काष्ठैः स्यात्स्यां पचति । दात्रेण लुनाति । तमग्रहणमपादानादिसङ्गा
विधी तरतमयोगो भास्तीतिज्ञापनार्थम् । तेन कुशलास्पतति । गङ्गायां घोषः ।

हेतुकर्तृकरणेत्यंभूतलक्षणे ॥२१२१४४॥

फलसाधनयोग्य पदार्थो हेतुः । इत्य कश्चित्प्रकारं भूत आपन्न इत्यम्भूतः,
स लक्ष्यते येन स इत्यभूतलक्षणः । हेत्वादिष्वर्षेषु गौणामात्रस्तृतीया स्यात् ।
यमेन कुलम् । चैत्रेण कृतम् । दात्रेण लुनाति । इत्यभूतलक्षणेऽपि, 'मवान् कम
पञ्चलुना छात्रमब्राक्षीत् ।

यद्देवैस्त्रद्वदाख्या ॥२१२१४५॥

यस्य भेदिनः प्रकारवतो भेदैः प्रकारैर्विधेयैस्त्रद्वतोऽर्षस्य प्रसिद्धिः स्यात्
द्वाभिमो गौणामात्रस्तृतीया स्यात् । प्रकृष्टा चारुः । अक्ष्णा काणः । गोत्रेण
गार्ग्यः । प्रायेण वैपाकरणः । तद्वदिति किम् ? अक्षि काण पश्य । आस्येति
किम् ? अक्ष्णा धीर्ष इति न स्यात् । तथाऽप्रसिद्धेः ।

व्याप्ये द्विद्रोणादिभ्यो वीप्सायाम् ॥२१२१५०॥

व्याप्ये वर्तमानेभ्यो द्विद्रोणादिभ्यो वीप्सायां तृतीया वा स्यात् । द्विद्रो
णेन धान्य क्रीणाति । द्विद्रोण द्विद्रोण क्रीणाति वा ।

करणं च ॥२१२१९१॥

वीप्यतेः करणं कर्मसंज्ञ च । चकारात्सज्ञाद्वयसमावेशः । अक्षैरक्षान्वा
वीप्यति ।

सिद्धौ तृतीया ॥२१२१४३॥

फलप्राप्तौ घोष्यायां कालाच्चनोर्ष्यासी गौणामात्रस्तृतीया स्यात् । भासेन
मासाभ्यां भासेर्बाऽऽबक्ष्यकमधीतम् । क्रोशेन प्राकृतमधीतम् । सिद्धाविति
किम् ? भासमधीत परमाचारो नापात ।

सहार्थे ॥२१२१४५॥

सहार्थस्तुल्ययोगो विद्यमानता च । तस्मिन् गम्ये गौणामात्रस्तृतीया
स्यात् । पुत्रेण सहऽऽगतः । पुत्रेण सह स्पृहो गोमान् । एव सार्धं समं योगेऽपि ।
अर्पाङ्गम्येऽपि सहार्थे । दृढो यूना ।

समोज्ञोऽस्मृतौ वा ॥२१२५१॥

अस्मृतौ वर्तमानस्य सम्पूर्वस्य जानाते। कर्मणि वा तृतीया स्यात् । मात्रा सजानीते मातरं वा । सम इति किम् ? मातरं जानाति । ऋ इति किम् ? मातरं संबेत्ति । अस्मृताविति किम् ? मातरं सजानीते स्मरतीत्यर्थः ।

दामः सम्प्रदानेऽधर्म्ये आत्मने च ॥२१२५२॥

सम्पूर्वस्य दाम' सम्प्रदानेऽधर्म्ये वर्तमानाभाङ्गस्तृतीया स्यात्तत्सन्निधौ च दाम आत्मनेपदनेच । दास्या सम्प्रयच्छते कामी । धर्म्ये तु परस्य सम्प्रयच्छति ।

कृताद्यैः ॥२१२४७॥

एभिर्मिथेपापैर्युं कान्तृतीया स्यात् । कृत तेन । अलं प्रसहेत् । किं गतेन ।

कर्माभिप्रेयः सम्प्रदानम् ॥२१२५५॥

कर्मणा क्रियया वा करणरूपेण यमभिप्रेयते भद्रानुग्रहादिकाम्यया यम-मिसम्भ्रान्नाति स कर्माभिप्रेयः कारक सम्प्रदानसङ्घं स्यात् ।

चतुर्थी सम्प्रदाने ॥२१२५३॥

शीणाभाङ्गचतुर्थी स्यात् । देवाय बलिं ददाति । द्विजाय गर्तं दत्ते । शि-ष्याय धर्मसुपदिशति । राज्ञे कार्प्यमावेदयति । क्रियाभिप्रेयः ॥ बले शोते । पुत्राय सप्तद्वते । देवेभ्यो नमति ।

रुचिक्वप्यर्थधारिभिः प्रेयविकारोत्त- मर्णेषु ॥२१२५५॥

इष्यर्थैः हृष्यर्थैर्भारिणा च पातुना योगे कृमालयेये विकारे उत्तमर्णं च वर्त-मानाङ्गीणाङ्गाङ्गचतुर्थी स्यात् । मैत्राय रोचते धर्मः । मुनये खदते रुचि । तस्या-मिच्छापसुत्पादपतीत्यर्थः । प्रेय इति किम् ? मैत्राय रोचते मोदको मासुर्प्येज । अत्र मासुर्प्येशाङ्गाङ्ग चतुर्थी । हृष्यर्थैर्विकारे मूत्राय कल्पते पचाग् । धारिणो उत्तमर्णं, मैत्राय शत चारयति । उत्तमर्णो चनिकः ।

श्वाघहुस्थाशपा प्रयोज्ये ॥२१२६०॥

श्वापादिभिर्भातुमिपौंगे श्वाप्ये प्रयोज्येऽर्थे वर्तमानाङ्गीणाङ्गाङ्गचतुर्थी स्यात् । मैत्राय श्वापते हुते तिष्ठते शपते वा । श्वापादि कुर्वाणः क्व परं वा श्वाप्यं जानन्त मैत्र प्रयोजयतीत्यर्थः ।

स्पृहेर्व्याप्य वा ॥२१२२६॥

सम्प्रदानम् ॥ पुष्पेभ्यः स्पृहयति । पुष्पाणि वा स्पृहयति । व्याप्यमिति किम् ? पुष्पेभ्य' स्पृहयति धने । अद्यापारस्य मा सृत् ।

ऋधदुहेर्ष्यासूयार्थैर्य प्रति कोपः ॥२१२७॥

ऋषाधर्षामां प्रयोगे यं प्रति कोपः स सम्प्रदान स्यात् । मैत्राय ऋष्यति
दुहति ईर्ष्यति अहृषति वा ॥ कोप इति किम् ? भार्यामीर्ष्यति । मैत्रामन्योऽ
ब्राह्मीदिति । कोपोऽमर्षः । द्रोहोऽपभिकीर्षा । अपकार इत्यन्ये । ईर्ष्या परस
न्पत्तावक्षमा । असूया शुण्णिषु दोषाधिष्करणम् ।

नोपसर्गात्क्रुधिदुहा ॥२१२८॥

उपसर्गात्परान्यां क्रुधिदुहिभ्यां योगे य प्रति कोपसत्कारकं सम्प्रदान न
स्यात् । मैत्रमभिक्रुष्यति । मैत्रमभिदुहति वा । सोपसर्गो सकर्मकाधिति
द्वितीया ।

यद्वीक्ष्ये राधीक्षी ॥२१२९॥

वीक्ष्यं विमतिपूर्वं निरूपणीयम् । विप्रभविषय' । तद्विषया क्रियाऽपि
वीक्ष्यम् । परसम्बन्धिनि वीक्ष्ये राष्ट्रतिरीक्षतिश्च वर्तते तस्मिन् वर्तमानाद्ग्री
णाभ्राज्ञ' सामर्ष्याद्वापि वीक्षिभ्यामेव युक्तावतुर्षी स्यात् । मैत्राय राष्ट्रति ईक्षते
वा । तस्य वैय पर्यालोचयतीत्यर्थः ।

प्रत्याहः श्रुवाऽर्थिनि ॥२१३०॥

प्रत्याहभ्यां परेण शृणोतिना युक्तादभिलाषुके वर्तमानाद्ग्रीणाभ्राज्ञवतुर्षी
स्यात् । द्विजाय गां प्रतिशृणोति । आशृणोति । याचितोऽयाचितो वा प्रति
जानीते ।

प्रत्यनोर्गृणाऽऽख्यातरि ॥२१३१॥

आभ्यां परेण गृणातिना योगे आख्यातरि वर्तमानाद्ग्रीणाभ्राज्ञवतुर्षी
स्यात् । आचार्याय प्रतिगृणाति । आचार्यायानुगृणाति । आचार्यांस्तमनुबधति ।
प्रदांसन्तं या प्रोत्साहयतीत्यर्थः ।

परिक्रयणे ॥२१३२॥

त्रियतकाल मृष्यादिना स्वीकरणेऽर्थे करणे वर्तमानाद्ग्रीणाभ्राज्ञवतुर्षी वा
स्यात् । दातेन दाताय वा परिक्रीतः ।

तादर्थ्ये ॥२१३३॥

किञ्चिद्भस्तु सम्पादयितुं पत्यवृत्त तदादर्थम् । तस्य भाये तादर्थ्ये सम्य-
विज्ञेये बोधे नाभ्राज्ञवतुर्षी स्यात् । पश्यत्पाद' । 'स्यमाय मृत पत्तो नरो धर्माय
संपमम् । धर्मं मोक्षाय मेपाधी पम दानाय मुक्तये ॥ १ ॥'

उत्पातेन ज्ञाप्ये ॥२।२।५९॥

चतुर्थी । 'भाताय कपिला विद्युत्' ।

हितसुखाम्याम् ॥२।२।६५॥

योगे चतुर्थी वा । आतुराय आतुरस्य वा हितम् । वैत्राय वैत्रस्य वा सुखम् ।

तुमोर्थो भाववचनात् ॥२।२।६१॥

क्रियार्थां क्रियार्थाणां पस्तुम् अक्षयत तत्कार्यं ये भावे घञादयो विधा
स्यन्ते तदन्तात्तान् चतुर्थी स्यात् । पाकाय व्रजति । पक्व व्रजतीत्यर्थः । हेतुदती
पाशोपेपञ्चपञ्चादः ।

गम्यस्याप्ये ॥२।२।६२॥

पस्थार्थो गम्यते न च शब्दः प्रयुज्यते स गम्यः । तस्य तुमः कर्मणि चतुर्थी
स्यात् । द्वितीयापञ्चादः । कलेभ्यो याति । कलान्याहर्तुं यातीत्यर्थः ।

शक्तार्थवपदनम स्वस्तिस्वाहास्वधामि. ॥२।२।६९॥

एभिर्योगे चतुर्थी स्यात् । शक्तो वैत्रश्चैत्राय । वपञ्चमये । नमोऽईन्द्राय ।
स्वस्ति भीहीराय । अन्नये स्वाहा । पितृभ्यः स्वधा । ममस्कृत्य देवामित्यत्र जह
त्वार्थवृत्तिपञ्चाभयणात्कर्मणि द्वितीया । नमस्यति जिनामित्यादिबत् । नम
स्कारेण क्रियाविशेषेण देवामित्यस्य योगो न पुनर्नमसा केवलेन । नमस्वतीत्य
त्रापि नमस्य चातुना योगो न तु नमसा । स्वस्तिशब्दः क्षेमार्थः । तद्योगे आशि
प्यपि परस्वामित्यमेव । स्वस्ति सहाय मूपात् ।

मन्यस्यानावादिभ्योऽतिकुत्सने ॥२।२।६२॥

मन्यतेभ्योऽप्ये यतमानाचतुर्थी वा स्यात् तिरस्कारे । न त्वां तृणाय तृणं
वा मन्ये । दिवात्रिरय न तु तनादि । न त्वां तृण मन्ये । अनावादिभ्य इति
किम् ? न त्वां माय मन्ये । न्री काक अस्य द्युक छगाल एते मायादयः ।

गतेर्नवाऽनाप्ते ॥२।२।६३॥

गत्यर्थकमणि वा चतुर्थी स्यात् । ग्राम गच्छति ग्रामाय वा । गतेरिति
किम् ? त्रिष्वं गच्छति । मेकं गच्छति । अन्न ज्ञानार्थं गमि । अनाप्ते इति किम् ?
पान गच्छति । वृष्योगे तु परस्वात्पञ्चमेव । ग्रामस्य गन्ता । द्वितीयैवेत्यन्ये ।
ग्राम गन्ता । चतुर्थी चेत्यन्ये । ग्राम गन्ता । ग्रामाय गन्तेति । यदा अगमार्गा
माग एवात्रमिष्यत तदा चतुर्थी स्यात् । उत्पत्तेन पन्थार्थं पथे वा गच्छति ।

अपायेवधिरपादानम् ॥२।२।२९॥

भाष्यधिकं गमनमपायं तत्र पत्रपपिमूनमपायेनामपिष्ठित तत्कारकमपा-
दानं स्यात् ।

पञ्चम्यपादाने ॥२१२६९॥

प्रामाद्याति । घावतोऽश्वात्पतति । कारक किम्? वृक्षस्य पर्णं पतति । कायिकापायवह्वद्विजन्माऽप्यपाय एव । अधर्मासुगुप्तते विरमति वा । धर्मो त्रमाद्यति । सौरभ्यो विभेति उद्विजते वा । प्राणार्थयोगेऽपि । यवेभ्यो गां रक्षति मिचारयति वा । अन्तर्भौ । उपाध्यायादन्तर्घसे । जनिकर्तुः प्रकृतौ । बीजादहुरो जायते ।

आख्यातर्युपयोगे ॥२१२७३॥

आख्यातरि चक्षुरि उपयोगे नियमपूर्वकविद्याग्रहणविषये गौणास्त्राज्ञं पञ्चमी स्यात् । उपाध्यायादधीते । उपयोगे किम्? नटस्य गापां शृणोति ।

गम्ययपः कर्माधारे ॥२१२७४॥

प्रयोगेऽपठितयथादेशस्याध्याहरणीयस्य यत्कर्म आधारश्च तद्वाचिनो गौणास्त्राज्ञः पञ्चमी स्यात् । द्वितीयासप्तम्यपवादः । प्रासादात्प्रेक्षते । भासनाद्विलोकते । प्रासादमारुह्यासने चोपविश्य प्रेक्षत इत्यर्थः । श्वशुरात्प्रिहेति । श्वशुर वीक्ष्ये-त्यर्थः । गम्यमानाऽपि क्रिया कारकविभक्तेर्निमित्तम् । कस्मान्धमिति केनापि पृष्ठे प्राप्त इति क्रिया गम्या । तदुत्तर नया इति । अत्रापि प्राप्त इत्येव बोध्यम् ।

गते गम्येऽध्वनोऽन्तेनैकार्थ्यं वा ॥२१२१०७॥

यतोऽवधेर्विचक्षिताध्वनोऽन्तोऽवसान भावलक्षणं तस्याऽध्वनोऽन्तेनैकार्थ्यं वा स्यात् । तद्विभक्तिस्तस्माद्भवतीत्यर्थः । गतध्वये गम्यमाने । लोकमध्यात् लोकान्तं सप्तम्यर्थः । यमाव् प्रामो योजने योजनं वा । अध्वन इति किम्? कार्तिभ्या आग्रहायणी मासे ।

प्रभृत्यन्यार्थदिकृशब्दवहिरारादितरैः ॥२१२७५॥

प्रभृत्यर्परम्यापैर्विकृशब्दैर्वहिसु आरात् इतर इत्येतैश्च प्राप्तेर्युक्ताग्नौणास्त्राज्ञः पञ्चमी स्यात् । कार्तिभ्याः प्रभृति । प्रीप्सादारभ्य । अन्यो मैत्रात् । मित्रमैत्रात् । प्रामात्पूर्वस्यां दिशि वसति देशेऽपि दिक्शब्देन योगे । पूर्व उच्चपिपा गोर्नर्त् । पश्चिमो रामाद्युपिठिरः । पूर्वमैत्रात्फाल्गुनः । शोशाद्भय विष्यति । बहिर्षा माद्वदः । भाराद्भामात्क्षेत्रम् । समीपे इत्यर्थः । भाराम्मैत्रात्पीठम् । पूरे इत्यर्थः । भारादित्यस्य प्रयोगे मिष्य पञ्चमी । इतरमैत्रात्सस्य द्वितीयो मैत्रादिरित्यर्थः । इतरध्वयोऽयं द्वयोःपक्षक्षितयोर्मध्यादन्यतरवचनः । तेनान्यार्थाद्भेदः ।

आहावधौ ॥२१२७०॥

अवधिर्मर्षादाऽभिधिभिरपि । तद्विषय इति तस्यापि ग्रहणम् । अवधौ

घर्तमानादाका युक्ताङ्गोणाङ्गान् पञ्चमी । आपाटकिपुत्रादुष्टो मेघः । पादतिपुत्रं
मर्पादीकूल तद्विभवाप्य वा वृष्ट इत्यर्थः ।

पर्यपाम्यां वर्ज्ये ॥२१२७१॥

वर्जनीयार्थे आम्भ्यां युक्ताङ्गान् पञ्चमी स्यात् । परि ग्रामादुष्टो मेघः । ग्रामं
वर्जयित्त्वत्यर्थः । अग्रग्रामात् गतञ्जीरः । ग्रामं त्यक्त्वा गत इत्यर्थः । वर्ज्ये इति
किम् ? अपश्चाद्वो मैत्रस्य ।

यतः प्रतिनिधिप्रतिदाने अतिना ॥२१२७२॥

प्रतिनिधिर्मुख्यतुल्योऽर्थः । प्रतिदानं गृहीतस्य प्रत्यर्पण विशोधनमिति
यावत् । ते यतः स्यातां तत्र वर्तमानाङ्गोणाङ्गान् पञ्चमी स्यात् । प्रयुक्तो वासु
देवात्प्रति । कृष्णातुस्य इत्यर्थः । तिलेभ्यः प्रति मापान् तस्मै प्रयच्छति । तिलो
छात्वा मापान् दत्ते इत्यर्थः ।

ऋणाद्धेतोः ॥२१२७६॥

हेतुमूलकणवाचिनो गौणाङ्गान् पञ्चमी स्यात् । तृतीयापवादः । शाताद्व्यः ।
हेतोरिति किम् ? शातेन बन्धितः । शातमत्र कर्तृपदम् ।

गुणादस्त्रियां न वा ॥२१२७७॥

गुणहेतावस्त्रीच्छिष्टे पञ्चमी वा स्यात् । जाभ्यात् जाभ्येन वा बद्धः । गुणेति
किम् ? धमेन कुलम् । अस्त्रियां किम् ? बुद्ध्या मुक्तः । अस्त्र्याभिर्भूमात् । सर्वं
धमेकान्तात्मकं सत्त्वाभ्यपघानुपपत्तेः इत्यादी । भाभ्यादेर्भूमादिर्हेतुः किन्तु तदङ्गा
मस्य । पञ्चमी तत्र गन्धयया कर्माभारे इति । भूमादिकमुपलभ्याभ्यादि प्रति
पसव्या ।

पृथग् नाना पञ्चमी च ॥२१२११३॥

आम्भ्यां योगे गौणाङ्गान् पञ्चमी तृतीया च स्यात् । पृथक् मैत्रात् । मैत्रेण
वा । नामा मैत्रात् मैत्रेण वा । यदा पृथगनानाशब्दावन्यार्थो तदा प्रसूत्रादि
सूत्रेण पञ्चमी सिद्धा । तृतीयार्थं तु बचमम् । यदा त्वसहापार्थो तदा पञ्चमीविधिः ।

विना ते तृतीया च ॥२१२११५॥

विनायोगे गौणाङ्गान् द्वितीयापञ्चम्यौ तृतीया च स्युः । विना धर्मेण
धर्मात् धर्मं वा कुतः सुखम् ?

ऋते द्वितीया च ॥२१२११४॥

ऋते इत्यभ्यय वर्जने । तद्योगे माभो द्वितीया पञ्चमी च स्यात् । ऋते
धर्मात् धनम् । ऋते शानात् सुक्तिः । चित्रं यथाभयसृते । मन्त्रं विक्रियते रागसृते ।

स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयादसत्त्वेकरणे ॥२१२७९॥

एभ्योऽब्रह्मवचनेभ्ये करणेऽर्थे पञ्चमी वा स्यात् । स्तोकेन स्तोकाद्वा मुक्तम् ।
ब्रह्मे तु स्तोकेन विषेण इत् । करणत्वात्सृतीया ।

आरादर्थः ॥२१२७८॥

दूरार्थरन्तिकार्थेऽत्र योगे गौणाद्वाङ्गं पञ्चमी वा स्यात् । दूर विप्रकृष्ट वा
ग्रामस्य ग्रामाद्वा घनम् ।

असत्त्वारार्थाद्वाडसिद्धयम् ॥२१२१२०॥

अब्रह्मवचनो दूरार्थादन्तिकार्थाद्य टा इति किं अम् पते प्रत्यया' स्युः ।
नामार्थमात्रे विधिरपम् । दूरेण दूरात् दूरे दूर वा पर्यतम् । एव ग्रामाद् ग्रामस्य
वाऽन्तिकेन अन्तिकत्वात् अन्तिके अन्तिक वाऽऽगतम् । ब्रह्मवचने तु दूरं पन्था' ।

शेषे ॥२१२८३॥

कर्मादिभ्योऽन्यः स्वस्वामिभाषादिसम्बन्ध' शेषस्तत्र वर्तमानाद्गौणाद्वाङ्गः
पठ्ठी स्यात् । राज्ञः पुरुष' । कर्मादीनामपि कारकाणां सम्बन्धमात्रविषयक्षया
पठ्ठी भवत्येव । मापाणामस्त्रीयात् । सुभाषितस्य शिक्षते । सतां गतम् । न ते
सुम्बस्य जानते । शोतेऽर्हत्स्वरणयो' । वृक्षस्य पर्णं पतति । महतां विभापते ।
कर्मादिकस्य सतोऽप्यविषया । वृष्णशुक्लपक्षयोऽब्रह्मस्य प्रभाया इव । यज्ञ
अमुदरा कन्या इत्यादिषत् ।

हेत्वर्थैस्तृतीयाद्याः ॥२१२११८॥

हेतुनिमित्तकारणमिति । एतदर्थं शब्दैर्युक्तासौरेष समानाधिकरणाद्गौ
णाद्वाङ्गस्तृतीयाद्या विभक्तय' स्यु' । घनेन हेतुना । घनाय हेतये । घनाद्धेतो' ।
घनस्य हेतो' । घने हेतौ वसति । एव निमित्तकारणशब्दाभ्यामप्युदाहरणीयम् ।

सर्वादे सर्वाः ॥२१२११९॥

हेत्वर्थयुक्तास्तमानाधिकरणात्मर्षाधर्माङ्ग' सर्वा विभक्तयः स्यु' । को हेतु
र्षमति चैत्रः । एष क हेतुम् । केन हेतुना । कस्य हेतये । कस्माद्धेतो' । कस्य
हेतो' । कस्मिन् हेतौ घमति चैत्र' ।

रिरिष्टात्स्तादस्तादसतसाता ॥२१२८२॥

रिरिष्टात् स्तात् अन्तात् असु अतसु भात् एतत्प्रत्ययान्तैर्युक्ताद्गौणाद्वाङ्गं
पठ्ठी स्यात् । उपरि ग्रामम् । उपरिष्टाद् ग्रामस्य । परस्ताद् ग्रामस्य । अयत्
स्ताद् गृहस्य । पुरस्ताद्दिशस्य । ण्यम् अवस्तात् । अयस्तात् । असुप्रत्यये पुरो

ग्रामस्य । अतसि, दक्षिणतो ग्रामस्य । आतिप्रस्रये, भभराद्ग्रामस्य । दक्षिणाद्
ग्रामस्य । पञ्चाशदस्य । पञ्चम्यपवादो योगः ।

द्वितीयापष्ठ्यावेनेनानञ्चेः ॥२।२।११७॥

एनेन योगे द्वितीयापष्ठ्यौ, न चेत्सोऽञ्चे' परो विहितो भवति । दक्षिणेन
ग्राम ग्रामस्य वा वसति । एबमुत्तरेण परेण ग्राम ग्रामस्य वा वसति । अनञ्चे
रिति किम्? प्राग् ग्रामात् ।

अज्ञाने ज्ञः पष्ठी ॥२।२।१८०॥

अज्ञानेऽर्धे वर्तमानस्य ज्ञानाते सम्प्रतिपत्ति करणे वर्तमानाज्ञीणाज्ञानः
पष्ठी स्यात् । सर्पियो जानीते । सर्पिया करणभूतेन ज्ञानम् । अत्र ज्ञापातुः
प्रष्टृत्वर्थः ।

स्मृत्यर्थदयेशः ॥२।२।१११॥

एवामाप्य कर्म वा स्यात् । मातु स्मरति । सर्पियो व्रपते । लोकानामीष्टे ।
पक्षे द्वितीया । मातर स्मरति । सर्पिव्रपते । लोकानीष्टे ।

कृगः प्रतियत्ने ॥२।२।११२॥

पुनर्यज्ञः प्रतिपत्तो गुणापानम् । तत्र कृगो व्याप्य कर्म वा स्यात् । एषो
वृकस्योपस्कृत्ने । एषोवृक वा ।

रुजार्थस्याज्वरिसन्तापेर्भावे कर्तरि ॥२।२।११३॥

भावकतृकाणा ऽपरिसन्तापिविजर्ज्ज्जार्थाना व्याप्य कर्म वा । शौरस्य शौरं
वा रुजति व्यथयति पीडयति वा रोग' । भाव इति किम्? मैत्र रुजति स्तेप्सा ।
स्तेप्सा द्रव्यं न भाव' । रोगो व्याधिरामय इत्यादयो भावरूपाः कर्तारः ।

नाथः ॥२।२।११०॥

आशीरर्षस्य नाथत्वर्थाप्य कर्म वा स्यात् । सर्पियो नापते । सर्पिर्नापत
षा । सर्पिर्मे भूयादित्याजास्त इत्यर्थः । आत्मनेपदमस्याजिपि, तदमय' पुत्रमुप
नापति पाठाय । उपपाष्यते इत्यर्थः ।

जासनाटक्राथपियो हिंसायाम् ॥२।२।११४॥

हिंसायां नामयां व्याप्य कर्म वा स्यात् । जमण ताडनं कुरादि' । घृम पिम
जम पदण हिंसायाम् । अयमपि तथा । शौरस्य शौर शोभासयति । नटण अत्र
स्यम्भ न तु णट् कृत्वा । शौरस्योभाटयति । क्राथिर्पटादि' । शौरस्योत्क्राथयति ।
क्राथेः कर्मसंज्ञायां शौरमुत्क्राथयतीति द्रष्टव्यः । शौरस्य विनष्टि । हिंसायामिति
किम्? शौर एव नोत्क्राथयति मोक्षयतीत्यर्थः ।

निप्रेम्यो घ्नः ॥२१२१॥

समस्तप्यस्तविपर्यस्तमिप्रपूर्वस्य हन्तेर्ष्याप्य कर्म वा स्यात् । चौरस्य मिहन्ति । प्रहन्ति । निप्रहन्ति प्रणिहन्ति वा । कर्मत्वविषयभाषां द्वितीया । चौर मिहन्तीत्यादि ।

विनिमेयश्चूतपणंपणव्यवहोः ॥२१२१६॥

क्रेपविक्रेयोऽर्षो विनिमेय' । चूतपणो चूतजेयम् । तौ पणतेर्भातोर्ष्यबपूर्वस्य हरतेश्च सम्बन्धिनौ कर्मसज्ञौ वा स्याताम् । शतस्य पणायति । दशानां व्यवहरति । पक्षे शतं पणायति । दश व्यवहरति । विनिमेयश्चूतपणमिति किम् ? साचून् पणायति स्तौतीत्यर्थः । शलाका व्यवहरति । विगणयन् गोपायतीत्यर्थः ।

न ॥२१२१८॥

विनिमेयश्चूतपणौ द्विषो व्याप्नौ कर्मसज्ञौ न स्याताम् । शतस्य दीव्यति ।

उपसर्गादिवः ॥२१२१७॥

उपसर्गात्परस्य द्विषो व्याप्नौ विनिमेयश्चूतपणौ वा कर्मसज्ञौ स्त' । शतस्य शतं वा प्रदीव्यति ।

नवा सुजर्थैः काले ॥२१२१९६॥

सुषोऽर्षे वारलक्षणे प्रयुज्यमाने कालेऽधिकरणे सप्तमी वा स्यात् । पक्षे शोषे पष्ठी । द्विरहि सुक्ले । पक्षे द्विरहो सुक्ले । सुजर्थैः किम् ? अहि सुक्ले ।

कर्मणि कृतः ॥२१२१८३॥

कृदन्तस्य सम्बन्धिमि कर्मणि गौणामात्र पष्ठी स्यात् । तीर्थस्य कर्ता । ग्रामस्य गमनम् । द्वितीयापवाद' ।

कर्तरि ॥२१२१८६॥

कृदन्तस्य कर्तरि पष्ठी । भवत' स्वाप' । भवत' आम्बिका ।

वैकत्र द्वयोः ॥२१२१८५॥

द्विकर्मकपातोर्द्वयोः कर्मणोरेकत्र पष्ठी वा स्यात् । अजाया नेता ग्रामस्य । यद्वा भर्जा नेता ग्रामस्य ।

द्विहेतोरुच्यणकस्य वा ॥२१२१८७॥

उपधिकारविहिताभ्यामणकाभ्यामन्यस्य द्वयोः कर्तृकर्मपष्ठो' प्राप्तिहेतोः कृत' कर्तरि पष्ठी वा स्यात् । आम्बयों गपां दोहोऽगोपेनागोपस्य वा । अच्यण

कस्येति किम्? विकीर्णं मैत्रस्य काष्ण्यानाम् । वैदिका वैत्रस्य काष्ठानाम् ।
प्राप्ते विभाषेयम् । विविधा सूत्रस्य कृतिराचार्य्यणाचार्य्यस्य वा । वर्तमान
क्तस्य योगेऽपि पष्ठी । राज्ञां मतो युद्धः पूजितो वा ।

कयोरसदाधारे ॥२१२११॥

सतो वर्तमानादाधाराभ्याम्भिन्नं विहितं यो क्तौ क्तकवत् तयो रक्त
कर्मोः पष्ठी न स्यात् । घटः कृतो मैत्रेण । घट कृतवान्मैत्र । असदाधार
किम्? राज्ञां ज्ञातः । ज्ञानेऽदिकृदन्तसूत्रेण वर्तमाने क्तः । आधार
किम्? इदमेवां इतिर्तं चापितं वा । अथार्थादाधारे इति क्तः ।

वा क्लीवे ॥२१२१२॥

क्लीवे विहितस्य क्तस्य कर्त्तरि पष्ठी वा न स्यात् । छात्रस्य छात्रेण
इतितम् ।

तृन्नुदन्ताव्ययकस्वानातृशशतृङ्गिकचस्वलर्थस्य ॥२१२१०॥

तृन्नुदन्तस्याभ्ययस्य कसोरानस्यातृशः शतृङ्गिणकचस्वलर्थस्य च क्त
कर्मकर्मोः पष्ठी न स्यात् । वदिता जनापवादान् । कन्यामत्करिष्णुः । क
कृत्वा । ओदन भोक्तुम् । पाय पायं पयो पाति । ओदन पेक्षितान् । तत्र वि
ज्ञान् । आमेष्टनेन कामशामशामुत्सृष्टानुबन्धविशेषाणां ग्रहणम् । घटं चक्राण
चक्षममनुमानः । मलय पचमानः । सपुर्मूपयमाणः । ओदनं पचमानः । कटं करि
ष्यमाणः । अशीयम् सूत्रम् । कट कुर्वन् करिष्यन् वा । परीपई सासहिः । शमा
सोम पपिः । कटं कारको पाति । चकारेभिर्वेशात् णकोऽन्न न प्राञ्जः । घटस्य
पूरकः । सुकरो घटस्त्वया । ईपत्करो घटो भवता ।

द्विषो वातृशः ॥२१२१८४॥

अतृशस्तस्य द्विषः कर्मणि पष्ठी वा । चौरस्य द्विषन् चौर वा । सर्वोऽयं
कारकपञ्चा मियेषः । शोषे पष्ठी तु स्यादेव । वदिता जनापवादस्य । गेहस्य
जिष्णुः ।

अकमेरुकस्य ॥२१२१८३॥

कमपातुर्बर्जाकप्रथयान्तस्य कर्मणि न पष्ठी । भोगानभिलाषुक्तः । अकमे-
रिति किम्? दास्याः कामुकः ।

एष्यदणेनः ॥२१२१९४॥

पप्पस्यर्धे ऋणे च विहितस्येनः कर्मणि पष्ठी न स्यात् । इन्द्रणिमोर्महात्

ग्राम गमी । ग्राम गामी । ग्राममागमी । ग्राममागामी । शत वापी । पृथ्व
गति किम् ? अवश्यकारी कटस्य । साधुवापी विसस्य ।

कृत्यस्य वा ॥२।२।८८॥

कृत्यस्य कर्तारि गौणान्नाहः पृथी वा स्यात् । मया मम वा पूज्यो जिन' ।
कर्तारि किम् ? नेयो माणवको गायानाम् ।

नोभयोर्हेतोः ॥२।२।८९॥

वभयोः कर्तृकर्मणो' पृथीहेतुर्यः कृत्यस्तस्योमपोरेव पृथी न स्यात् । नेतव्या
ग्राममजा मैत्रेण ।

क्रियाश्रयस्याधारोऽधिकरणम् ॥२।२।९०॥

क्रियाभयस्य कर्तु' कर्मणो वा य आधारस्तत्कारकमधिकरणं स्यात् ।

सप्तम्यधिकरणे ॥२।२।९५॥

अधिकरणे कारके गौणान्नाहः सप्तमी स्यात् । द्विधि देवाः । कटे शोते कु
मारी । तिलेषु तैलम् । गुरी वसति । पुत्रे सप्तम्यते । अङ्गुल्यग्रे करिशतम् । अम
न्यत्र भाषो विपयस्तस्मै प्रभवति वैपयिकम् । सुधि मनुष्याः । एकदेशमाधस
योग उपस्येपस्तत्र भवमौपस्येपिकम् । पर्यङ्के शोते । यथाधाराधेययो' सर्वाधयव
योगस्तत्रभिष्यापकम् । वृद्धि सर्पि । तन्तुषु पट' । भाषेयसद्विधिमाम्रेण क्रिया
इतु तस्सामीपिकम् । गङ्गायां घोष । घटे गापस्तिष्ठति । निमित्तमेव नैमित्ति
कम् । शरदि पुष्पयन्ति वनानि । औपचारिक सृपचारे भवम् । राजा मम सृष्टि
मप्ये इत्यादि ।

व्याप्येक्तेनः ॥२।२।९९॥

इष्टमनेनेत्याद्यर्थे तद्विते इन्वङ्पते । कप्रत्यया ताद्य इन् तदन्तस्य व्याप्ये
वर्तमानाङ्गीणासाहः सप्तमी स्यात् । अर्षीत व्याकरणमनेनेत्याधीती व्याकरणे ।

साधुना ॥२।२।१०२॥

अनेन योगे नाह' सप्तमी । साधुर्मैत्रो राजनि । साधुर्मातरि । अप्रत्यादा-
विल्लेव । तेन साधुर्मैत्रो राजानं प्रति राजान परि राजानमनु राजानमभि तत्रवा
एवने विधिरयम् ।

अप्रत्यादावसाधुना ॥२।२।१०१॥

असाधुशम्भ्रयोगेऽप्येवम् । असाधुर्मैत्रो मातरि ।

तुल्यार्थेस्तृतीयापष्ठ्यौ ॥२।२।११६॥

तुल्याभैषाणि नाग्नस्तृतीया पट्टी च स्यात् । मात्रा तुल्य' । मातुस्तुल्यः ।
अर्घ्यग्रहण पर्यायार्थम् । उपमा नास्ति देयस्वेत्यादौ न तुल्यता, तेन न तृतीया ।

तद्द्रायायुष्यक्षेमार्थार्थेनाशिवि ॥२१२१६६॥

तद्वित्तिहितसुखयोः परामर्श' । हिताद्यर्थैर्युक्ताङ्गोणामाग्नभ्रतुर्था वा स्यादा
शिवि । हित जीवानां जीवेश्यो वा भूयात् । सुखं प्रजानां प्रजाभ्यो वा भूयात् ।
अपकपनात् श सहाय सहस्य वा भूयात् । 'अत्र हीराय हीरस्य वा भूयात् ।
कल्याण श्रीवीराय वीरस्य वाऽस्तु । आयुष्यमस्तु यत्राय यत्रस्य वा ।

तद्युक्ते हेतौ ॥२१२१००॥

हेतुनिमित्त कारणम् । तेन योगे हेतोर्नाग्न' सप्तमी स्यात् । हेतुतृतीयाप
वादः । 'अर्मेणि द्वीपिन इन्ति वन्तयोइन्ति कुञ्जरम् । केशेषु चमरी इन्ति मीमि
पुष्कलको हतः ॥' सीमाऽण्डकोश' । पुष्कलको ग'पसृग' । तद्युक्त इति किम् ?
चेतनेन धान्यं लुनाति ।

यद्वावो भावलक्षणम् ॥२१२१०६॥

यस्य क्रिययाऽपरा क्रिया लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात् । गोषु बुद्धमानासु
गतः । यत्र क्रियाईणां कारकस्य तद्विपर्ययो वा । यथा ऋदेषु सुजामेषु दरिद्रा
आसते । ऋदेष्वासीनेषु दरिद्रा मुञ्जते । यत्र क्रियानईणामकारकस्य तद्विप
र्ययो वा । यथा दरिद्रेष्वासीनेषु ऋदा मुञ्जते । दरिद्रेषु सुजामेषु ऋदा आसते ।
तत्रापि भावलक्षणं स्यादिति सप्तमी ।

पट्टी वाऽनादरे ॥२१२१०८॥

अनादरे गम्यमान भावलक्षणे पट्टी वा स्यात् । पक्षे पूर्वेण सप्तमी । अतो
लोकस्य इदिति लोके वा प्राप्ताजीत् पुत्रः ।

स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैः

॥२१२१९८॥

पमिपोंगे गौणाग्नः सप्तमी वा स्यात् । पक्षे शेषे पट्टी । गोषु गर्वा वा
स्वामी । गोषु गर्वा वा दायाद इत्यादि । स्वामीश्वराधिपतीतिपर्यायग्रहणात्
पर्यायान्तरयोगे न स्यात् । ग्रामस्य राजा । ग्रामस्य पतिः ।

कुशलायुक्तेनासेवायाम् ॥२१२१९७॥

कुशलो निपुणः । आयुक्तो व्यापृत' । आभ्यां योगे आपारनाग्नः सप्तमी
वा स्यात् भासेवायां तात्पर्ये गम्यमाने । कुशलो विद्याग्रहणे । आयुक्तस्तपश्च

रणे । पक्षे आधाराविबक्षणात् दोषे पठ्ठी । आसेषायामिति किम् ? कुशलश्चिअ कर्मणि न च करोति । आयुक्तो गौ शकटे आकृष्य मुक्तो न तु व्यापृत इत्यर्थः । अत्र सप्तम्येष ।

सप्तमी चाविभागे निर्धारणे ॥२।२।१०९॥

जातिगुणत्रियादिभिः समुदायादेकदेशस्य बुद्ध्या पृथक्करणं निर्धारणम् । तस्मिन् गम्यमाने गौणाम्नाम्न पठ्ठी सप्तमी च स्यात्, अविभागोऽद्यांशिनोरैक्ये कपयिष्ठम्वान्म्वमाने । वृणां वपु वा क्षत्रियं शूर । शाल्य शूकधान्यानां शूकपापेषु वा पथ्यतमा । गर्वां गोपु वा कृष्णा बहुक्षीरा । गच्छतां गच्छत्सु वा पाष्य शीघ्रतम । अविभाग इति किम् ? मायुराः पाटलिपुत्रकेभ्य आढ्य तरा । मैत्राशैत्रं पट्ट । अयमस्मादधिक । अत्र शाब्दान्नेदम्यैव प्रतीतिर्नतु कपयिदैक्यस्येति पञ्चम्येष ।

निपुणेन चार्चयाम् ॥२।२।१०६॥

निपुणशब्देन साधुशब्देन च योगे सप्तमी स्यादार्चयां गम्यमानापाम् । पृथपषाद् । मातरि निपुण । पितरि साधु । अर्चयामिति किम् ? निपुणो मैत्रो मातु । मातैष त निपुण मन्यते इत्यनर्चया न स्यात् । अत्रत्यादाविष्येष । निपुणः शैत्रो मातर प्रति परि अनु अग्नि वा ।

प्रसितोत्सुकाववद्धैः ॥२।२।४९॥

एभिर्वोगे आधाराद्वृत्तेर्गौणाम्नाम्नस्तृतीया वा स्यात् । केशैः केशेषु वा प्रसित । गृहेणोत्सुकः । गृहे उत्सुकः । केशैरवषट्ठः केशेषु वा । सम्बन्धविषय क्षायां पठ्ठीषापनार्थं वचनम् ।

कालेभाक्षवाधारे ॥२।२।४८॥

काले वर्तमानाभक्षत्रयाशिनो गौणाम्नाम्न आपारे तृतीया वा स्यात् । पुष्येण पुष्ये वा पायसमभीयात् । मघानिर्मघासु वा मयुरौदनम् ।

क्रियामध्येऽध्वकाले पञ्चमी च ॥२।२।११०॥

क्रिययोर्मध्ये योऽध्वा कालश्च तस्मिन् वर्तमानाद्गौणाम्नाम्न पञ्चमी स्यात् । त्सप्तमी । इहस्योऽय क्रोशो क्रोशाद्वा सप्त्य विष्यति । अथ मुक्त्वा मुभिर्द्य-
हाद् भोक्ता । द्व्यहे वा भोक्ता ।

अधिकेन भूयसस्ते ॥२।२।१११॥

अधिकशब्देन योगे भूयोवाशिनो गौणाम्नाम्न सप्तमीपञ्चम्यौ स्याताम् । अभिको द्रोणं स्यात् । स्यात् वा ।

तृतीयाल्पीयसः ॥२।२।११२॥

मूषोबाधिनाधिकेन योगेऽल्पीयोवाचकाङ्गौणाद्वाभ्रस्तृतीया स्यात् । अधिका
स्वारी द्रोणेन । ओके लोफाद्वाऽधिको जैनपमः ।

स्वेशेऽधिना ॥२।२।१०४॥

श्रे ईशित्तप्ये ईशे च स्वामिनि वर्तमानादधिना युक्ताङ्गौणाद्वाभ्रः सप्तमी
स्यात् । अधि मगधेपु ञ्णिकः । अधिञ्णिके मगधाः । पद्यीबाधार्थं योगः ।

उपेनाधिकिनि ॥२।२।१०५॥

उपेन युक्तादधिकिनि वर्तमानाङ्गौणाद्वाभ्रः सप्तमी स्यात् । उपक्ताप्यां
द्रोणः । द्रोणोऽधिकः स्वार्था इत्यर्थः । उपपराभेऽईदृणाः । परार्थादधिका इत्यर्थः ।

स्वाम्येऽधि ॥३।१।१३॥

अधि इक्षेतद्व्यय स्वामित्वे गम्यमाने कृगो धातोः सम्पन्निच गतिसङ्ग वा
स्यात् । चैत्रं प्रामेऽधिकृत्वाधिकृत्वा वा गतः । स्वामिनं कृत्वत्यर्थः । स्वाम्य इति
किम् ? प्राममधिकृत्योविद्य गच्छामि । गतिसङ्गाऽभावे धातोः प्राक्स्वामियमः ।
अधिकृतः कृतोऽपि प्रामे चैत्र ।

इति श्रीचन्द्रप्रभायां प्रक्रिकायां विभक्त्यर्थाधिकारः ।

अथ समासप्रकरणम् ।

सत्क्रियासुकृतवर्मेण फल, सत्क्रियासुकृतवर्मेणः क्षिती ।

धनुरास विमलः सुतोऽमरैर्मोहजित्तपमवस्तुतोमरैः ॥ १ ॥

विभक्त्यर्थनिर्णवात्पदनिर्णयः । अथ पदयोजमलक्षणः समासः प्रतिपाद्यते ।

समर्थ पदविधिः ॥७।४।१२२॥

पदसम्बन्धी यो विधिः स समर्थमित्येव ।

नामनाम्नैकार्थ्ये समासो बहुलम् ॥३।१।१६॥

नाम नाम्ना सहैकार्थ्यं परस्परान्वयलक्षणे सामर्थ्ये सति समाससङ्गं
स्यात् । बहुलं बहुत्वप्रद्वृत्त्यादिरूपं मन्तव्यम् । लक्षणमधिकारभेदम् । तेन विशो
पसङ्गाऽभावेऽपि पक्षैकार्थ्यं तत्राऽनेन समासविधिः । विस्पष्टं पदुः विस्पष्टपदुः ।
नामेति किम् ? चरन्ति गाधो घममस्य । नाहति किम् ? मैत्रं पचति । बहुलप्र
हणात्कृषिदनामापि समस्यते । भात्यर्कोऽग्रति भात्यर्के नभः । कृषिदनाह्नापि ।
अनुप्यचसत् । अथ अनु वि अग्रे अबलत् इतिस्यिते नित्यस्यिः समासफलम् ।
धादिभोक्तृत्वात् स्यादिः । पदत्वार्थमुत्पन्नस्य सेः ह्यीपत्ये लुपः ।

ऐकार्थ्ये ॥३१२८॥

ऐकार्थ्यमैकपथम् । तन्निमित्तस्य स्वादेर्लुप्स्यात् । पाप्मुलकात्कन्थे इवेत्यादौ
इथेन नित्यसमासो विभक्त्यलोपश्च । ऐकपथ समासफलम् ।

विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यूढ्यर्थभावात्ययासंप्रतिप-
श्चात्क्रमख्यातियुगपत्सद्वक्सम्पत्साकल्यान्तेऽ-

व्ययम् ॥३११९॥

विभक्त्यादिष्वर्थेषु वर्तमानमव्यय नाम नाम्ना सहैकार्थ्ये सति पूर्वपदार्थ
ऽभिधेये नित्यं समस्यते सोऽव्ययीभाषसञ्ज्ञ' स्यात् । विभक्तिशाब्देन विभक्त्यर्थः
कारकम् । स्त्रियां गृहकार्थ्यं निधेयमिति भावये स्त्रियामित्यत्र सप्तमी तदर्थयो
तकमपीत्यव्यय स्त्रीनाम्ना समस्यते । स्त्री अपि इति स्थिते ।

प्रथमोक्तं प्राक् ॥३१११४॥

समासप्रकरणे प्रथमान्तपदेन पदुक्तं तत्प्राक् पूर्वं निपतति । द्वन्द्वैकत्वाव्य-
यीभावौ इति सिद्धानुशासनात्स्त्रीषष्ठे इत्यः । अधिक्रि इति कृते नाम्नाः प्रथ-
मेति प्रथमा ।

अनतो लुप् ॥३१२१६॥

अकारान्तवज्र्याव्ययीभावस्य स्वादेर्लुप् स्यात् । अभिस्त्रि पश्य कृतमि-
त्यादि । समीपे, कुम्भस्य समीपे ।

अमव्ययीभावस्यातोऽपकुम्भ्याः ॥३१२१२॥

अदन्तादव्ययीभावात्परस्यावेरम् स्यात् पञ्चमी वर्जयित्वा । उपकुम्भ-
मस्ति पश्य कृतम् । उपकुम्भ स्वामी ।

वा तृतीयायाः ॥३१२१३॥

अदन्ताव्ययीभावस्य तृतीयाया' स्थाने वाऽम् स्यात् । उपकुम्भेन कृतम्
उपकुम्भ वा ।

सप्तम्यावा ॥३१२१४॥

अदन्ताव्ययीभावस्य सप्तम्या वा अम् स्यात् । योगविभाग उत्तरार्थः ।
उपकुम्भे उपकुम्भ वा निधेदि ।

ऋद्धनदीवशस्य ॥३१२१५॥

यस्य समृद्धिः सुशब्दादिमा घोष्यते तदन्तस्य नघन्तस्य वक्ष्यान्तस्य बाद
 न्तस्याप्यपीभावस्य सप्तम्या अमादेशो भवति । मद्राणां समृद्धिं सुमद्रं वसति ।
 विगता ऋद्धिर्भृद्धिः । पयमानासृद्ध्यभावो वुर्यपनम् । एष दुर्मिक्षम् । मक्षिका
 णामर्भावो निर्मक्षिकम् । अमक्षिकम् । अत्यपोऽतीतत्वम् । सतोऽतिक्रान्तिः ।
 अतिवर्षम् । वर्षाणामतीतत्वम् । अतिहिमम् । हिमच्छस । असम्प्रतीतिः । सम्प्रति
 नोपयुज्यते । अतिनिग्रम् । अतिकम्पसम् । माय निद्रायाः कम्पस्य वा समयः ।
 पश्चात्पूर्णे, अनुरय पाति । रथस्य पश्चादित्यर्थः । पश्चाच्छब्दस्य नात्र समासः ।
 भाष्ये ततः पश्चात्स्वसते इति प्रयोगात् । तेन पश्चात्प्रमिति न स्यात् । क्रम
 आमुपूर्वम् । अनुज्येष्ठं प्रथिषान्तु । ज्येष्ठानुक्रमेणेत्यर्थः । स्याति प्रथा । इति
 भद्रपाद् । भद्रबाहुशब्दो लोके प्रकाशते इत्यर्थः । पुगपदेककार्थः ।

अकालेऽव्ययीभावे ॥३११४६॥

सहस्य स' स्यात् नमु काछे । सपक्रम् । अक्षेणीककाख गदां घेहि । अत्राणि
 वा पुगपदेहि । सहस्रार्थे, समतम् । व्रतसहस्रमित्यर्थः । सस्या सहस्रः ससलि ।
 सम्पत् सिद्धिः । सत्रस्य साधूनाम् । सम्पन्न ब्रह्मत्यर्थः । क्षत्राणां सम्पत्तिं सप्त
 भ्रम् । अद्वैराधिक्य समृद्धिः । सम्पत्तिरनुरूप आत्मभावः । इत्यनयोर्भेदः ।
 साकल्पमशेषता । सद्गुणमस्ति । न किञ्चित्प्यजतीत्यर्थः । अन्तः समाप्तिः । मपि
 पञ्चैपणमधीते । पिण्डैपणापर्यन्तमधीते इत्यर्थः । समाप्तिर्बिकलेऽप्यप्ययने प्रती
 यते इति साकल्पेऽन्तभावः । पूर्वपदार्थ इत्येव । समृद्धा मद्राः सुमद्राः ।

योग्यतावीप्सानतिवृत्तिसादृश्ये ॥३११४०॥

एव्यर्थेप्यप्यय मानैकार्थ्ये सति पूर्वपदार्थे समस्यते सोऽव्ययीभावः । अनु
 रूपं वेद्यते । रूपस्य योग्य कुरुते इत्यर्थः । अर्थमर्थं प्रति प्रत्यर्थम् । वीप्सायां
 द्वितीयाविधानाद्वाक्यमपि । अर्थमतिवृत्तिः पदार्थानतिक्रमः । यथाशक्ति पठ ।
 शक्तिमनतिक्रम्य पठ । नात्र विन्यासविशेष इति क्रमाद्भेदः । सादृश्ये, सशी
 लमनयोः । समान शीलमित्यर्थः । सादृश्यमनैव सिद्धे सादृश्यग्रहण मुख्यसाद
 र्यपरिग्रहणार्थम् ।

यथाऽथा ॥३११४१॥

याप्रत्यपरहित यथेत्यप्ययमप्युत्पन्नं नाम्ना मिल्यं समस्यते । यथाकथं वेद्यते ।
 रूपानुरूपमित्यर्थः । यथापूढ लमर्थय । अथा इति किम् ? यथा वैद्यस्तथा मैद्यः ।
 पूर्वैव सिद्ध सादृश्ये निवेपार्थं पचनम् ।

यावदियत्त्वे ॥३११३१॥

यावदमग्रमतिधीन् भोजय । यावदित्यप्ययममप्यय चह गृह्यते ।

नित्यं प्रतिनाडल्पे ॥३११३७॥

शाकस्याल्पस्य शाकप्रति । सूपस्य मात्रा सूपप्रति ।

सख्याक्षशलाकं परिणा द्यूतेऽन्यथावृत्तौ ॥३११३८॥

अथपावृत्तिः पराजय' । एकपरि । अक्षपरि । शलाकापरि । एकेन भक्षेण

शलाकया वा न तथा वृत्त यथा पूर्वं जयी भवेत् ।

पर्यपाद्भवहिरचूपञ्चम्या ॥३११३२॥

पर्यादीनि नामानि पञ्चम्यन्तेन समस्यन्ते । परित्रिगर्तम् । एषमपधिग

र्तम् । आग्रामम् । एष वहिर्ग्रामम् । प्राग्राम वृष्टो मघ' ।

लक्षणेनाभिप्रत्याभिमुख्ये ॥३११३३॥

अभिप्रती समस्येते सोऽभ्यपीभाव' । अभ्यग्नि प्रत्यग्नि शलमा' पतन्ति ।

समीपे ॥३११३५॥

अनु इत्येतन्नाम समीपेऽर्थे समस्यते सोऽभ्यपीभावः । अनुषनस्य अनुषम

मशानिर्गत' ।

दैर्घ्येऽनुः ॥३११३४॥

पस्य दैर्घ्यमनुना षोडशते तेन लक्षणमूलेनानु' समस्यते । अनु गङ्गां दीर्घे

त्यनुगङ्ग वाराणसी । अनुयमुन मधुरा ।

तिष्ठद्ग्वित्यादयः ॥३११३६॥

मिपात्वा यथायोगमन्यपदार्थे पूर्वपदार्थे चाभिपेये । तिष्ठन्ति गाधो यस्मिन्

काले गर्भग्रहणाय दोहाय वस्त्रेभ्यो निषासाय जलपानार्थं वा सकलास्तिष्ठद्ग्व ।

बहद्ग्व । आयतीगधम् । मलेयधमित्यादि ।

पारे मध्येऽग्रेऽन्तः पष्ठथा वा ॥३११३०॥

एते पठ्यन्तेन नाज्ञा वा समस्यन्तेऽभ्यपीभावोऽयम् । पारे गङ्गाया' पारे

गङ्गम् । मध्ये गङ्गाया मध्येगङ्गम् । एकारान्तस्य मिपातमात् । पक्षे तत्पुरुषो

वाक्यं च ।

वश्येन पूर्वार्थे ॥३११२९॥

वशो द्विधा । विधया जन्ममा च । तत्र भवो वश्य' । तत्राचिनाज्ञा सख्या

धाधि नाम समस्यते । एको ह्युमिर्भ्यांकरणस्यैकमुनि व्याकरणस्यास्ति । विधाधि

धावतामभेदविषयतया एकमुनि द्विमुनि त्रिमुनि व्याकरणम् । सप्तकाशयो

वश्येन अस्य सप्तकाशि राज्यस्य ।

नदीभिर्नाम्नि ॥३११२७॥

नदीभि' संज्ञायामन्यपदार्थे नाम समस्यते सोऽप्यपीभाष' । उन्मत्तगङ्गा
नाम वेशाः । धनैर्गङ्गा ।

सख्या समाहारे ॥३११२८॥

सख्या मदीबाषिभि' सह समस्यते समाहारे गम्ये । द्वयोर्यद्युनयोः समा
हारो द्वियद्युनम् । त्रिगङ्गा ।

शरदादेः ॥७३१९२॥

शरदाद्यन्तादप्यपीभाषादस्वात् समासान्त' । शरद' समीपमुपशरदम् ।
प्रतियिपाषाम् ।

जराया जरस् च ॥७३१९३॥

उपजरसम् ।

प्रतिपरोऽनोरव्ययीभावात् ॥७३१८७॥

एतत्पूर्वाद्भिक्षाब्दान्तात्प्राग्बत् । भक्षिणी प्रति प्रत्यक्षम् । अक्षणे' पर
परोक्षम् । अक्षयेऽप्यपीभाष' । अक्ष्ण' समीपमन्वक्षम् ।

अवर्णोवर्णस्य ॥

अवर्णान्तस्येवर्णान्तस्य चापदस्य तद्धिते परे लुप् स्यात् । परस् शब्दोऽ
प्ययमप्रत्यक्षार्थ' । परोक्ष' समय इति तु अत्रावेराकृतिगणात्प्रत्यये न स्यात् ।

सकटाम्याम् ॥७३१८६॥

माग्यत् । समक्षम् । कटाक्षः ।

अनः ॥७३१८८॥

अनन्तादप्यपीभाषादत् । उपराजम् ।

नोऽपदस्य तद्धिते ॥७३१६१॥

मकारान्तानामपदसङ्गकानां तद्धिते परेऽम्बुक्षरादेर्लुक् स्यात् ।

नपुसकाद्वा ॥७३१८९॥

अनन्तात्तपुंसकात्प्राग्बद्वा । उपचर्मम् । उपचर्म' ।

गिरिनदीपौर्णमास्याग्रहायण्यपञ्चमवर्ग्याडा

॥७३१९०॥

अत्समासान्त । गिरेरन्त' अन्तर्गिरम् । अन्तर्गिरि । नद्याः समीपे उपन
वम् उपनदि । उपसमिषम् । उपसमित् ।

इत्यव्ययीभाव ।

श्रितादिभिः ॥३११६२॥

द्वितीयान्त नाम श्रितादिभि' समस्यते सोऽप समासस्तत्पुरुष । धर्म
श्रितो धर्मश्रित' । ससारमतीत ससारतीत । ग्राम गमी ग्रामगमी ।

प्राप्तापन्नौ तथाच्च ॥३११६३॥

प्राप्तापन्नौ सामर्थ्यात्प्रथमान्तौ तथा द्वितीयान्तेन नाम्ना समस्येते । तत्पु
रुपोऽपम् । तत्सश्रियोगेऽनयोरन्तस्याकार' स्यात् । प्राप्तजीविका । आपन्नजी
विका । प्राप्तगधी । आपन्नगधी स्त्री । अकारकरण रूपेकार्योत्तरपदाभावात्परत'
स्त्रीपुंशदित्यादिना पुंशद्भावे प्राप्ते सिद्ध्यर्थम् । पुँद्विभे तु प्राप्ते जीविकां प्राप्तजी
विक' पुमान् । श्रितादिभिरितिसमासे द्वितीयान्तस्यापि प्रथमोक्तत्वेन पूर्वनि
पातः । ततो जीविकाप्राप्तः । जीविकापन्न इत्यपि भवति ।

स्वय स्वामि केन ॥३११५८॥

इदमभ्यपयद्वयं कान्तेन नाम्ना प्राग्वत् । स्वयधौतो पदौ । स्वयपिलीनमा
भ्यम् । आत्मनेत्यर्थ' । सामिकृतम् । सामिसृक्तम् । अर्थमित्यर्थः । समासादेक
विभक्तिस्तद्वितोत्पत्ति' । स्वापधौति' । सामिकृतस्यापत्य सामिकृति' । सामि
कृती । सामिकृतायनिः ।

द्वितीया खट्वा क्षेपे ॥३११५९॥

द्वितीयान्त खट्वेतिनाम क्षेपे गम्ये कान्तेन प्राग्वत् । खट्वाखटो जाल्मो
सुक्ले । नित्यसमासोऽपम् । नदि वाक्येन निन्दा गम्यते ।

काल. ॥३११६०॥

कालवाचिद्वितीयान्त कान्तेन प्राग्वत् । मास प्रमितो मासप्रमितः प्रति
पञ्चद्रः । मास प्रमातुमारभ्य इत्यर्थः । अज्यात्पर्य वचनम् ।

व्याप्तौ ॥३११६१॥

व्याप्तौ या द्वितीया तद्वन्त व्यापक्याधिना समस्यते स तत्पुम्प' । कान्त
पिनाऽपि समासः । घृहर्त सुम्प घृहर्तसुम्पम् ।

तृतीया तत्कृतैः ॥३११६५॥

तृतीयान्त नाम तत्कृतैर्गुणवचनैः समस्यते स तत्पुरुषः । शङ्खलया लण्डं
शङ्खलालण्डभ्रैः । तत्कृतैरिति किम्? अक्षणा काणः ।

ऊनार्थपूर्वाद्यैः ॥३११६७॥

तृतीयान्त नाम ऊनार्थैः पूर्वाद्यैश्च नामभिः प्राग्वत् । मापेणोभं मापोनम् ।
मासेन पूर्वः मासपूर्वः । माघा सहस्रो मातृसहस्राः । आकृतिगणोपम् । तेन
मापेणाधिक मापाधिकम् । घान्येनार्थो घान्यार्थः ।

कारक कृता ॥३११६८॥

कर्तृकरणरूप कारक तृतीयान्त स्यात् । तत्कृतवन्तेन नाम्ना प्राग्वत् । आ
त्मना कृतम् आत्मकृतम् । परकृतम् । कृतसंगतिकारकस्यापि ॥ न्यायो
ऽयम् । वैश्रेण नम्निर्मिन्नभ्रैश्चनसनिर्मिन्नः । करणम्, नलैर्निर्मिन्नो नम्नि
र्मिन्नः । षडुच्चारिकारात् स्तुतिनिन्दार्थतायां प्रायेण कृत्ये सह समासः । कर्तरि,
कारकेषा नदी । पूर्णैस्त्वर्थः । श्रवणैः रूपः । करणे, वातश्लेषेण तुणम् । एव मू
हृत्वर्थः । स्तुतिभिन्नाभ्यामन्यत्रापि बुसोपेभ्यम् । तुणोपेभ्यम् । तेजसोऽस्पता
ऽऽस्याप्यते । घनघाव्यः । कृष्णसाभ्यत्वमुप्यत । तृतीयान्तमन्त्रेण समस्यते । द्वा
सकृत ओदमो दध्योदनः । गुणेन मित्रा घाना शुद्धघानाः ।

चतुर्थी प्रकृत्या ॥३११७०॥

चतुर्थ्यन्तमर्थाद्विकृतिवाचिनाम प्रकृतिवाचिना नाम्ना सह समस्यते स
तत्पुरुषः । यूपाय दारु यूपदारु । प्रकृत्येति किम्? रचनाय स्याती । अचङ्गना-
योद्धकल्मः ।

हितादिभिः ॥३११७१॥

चतुर्थ्यन्त नाम हितादिभिः प्राग्वत् । गोभ्यो हितं गोहितम् । गोसुम्भम् ।
गोरक्षितम् । गोपतिः ।

तदर्थार्थेन ॥३११७२॥

चतुर्थ्यन्त नाम तदर्थेनार्थार्थाप्येन नाम्ना प्राग्वत् । विभ्रे इदं विघर्थं पयः ।
महार्थं धनम् । उदकार्थो घटः । डेऽर्थे इति वाच्यतिङ्गना । मित्रसमासश्चाप्यम् ।

पञ्चमी भयाद्यैः ॥३११७३॥

पञ्चम्यन्त नाम भयाद्यैः प्राग्वत् । वृकाभ्य वृकभयम् । एव सुष्वापेतः ।
पञ्चम्यन्त इत्यादि ।

केनाऽसत्त्वे ॥३१।७४॥

असत्त्वे धर्तमानाया पञ्चमी तदन्त नाम क्तप्रत्ययान्तेन नाम्ना प्राग्बत् ।
स्रोक्तान्मुक्तः । वृत्ताद्वागत' । असत्त्वे ऋसेरिखल्लुप ।

परःशतादिः ॥३१।७५॥

निपात्या' । शतात्परे पर' शताः । परः सहस्राः ।

षष्ठ्ययत्नाच्छेषे ॥३१।७६॥

शेषे या पष्ठी तदन्त नाम नाम्ना समस्यते स तत्पुरुष' । अयत्नात् न चेतस
शपो नाथ इत्यादियत्नाद्भवति । राज्ञ' पुरुषोराजपुरुष' । राज्ञो गोक्रीर राजगो
क्षीरम् । राजगव्या' क्षीरं राजगवीक्षीरम् । अयत्नादिति किम्? सर्पियो नाथितम् ।

याजकादिभिः ॥३१।७८॥

पठ्यन्त नाम याजकादिनामभि' प्राग्बत् । ब्राह्मणाना याजको ब्राह्मणया
जक' । देवपूजक' ।

सर्वपश्चादादयः ॥३१।८०॥

एते पष्ठीतत्पुरुषा' सावषः स्यु' । सर्वेषां पश्चात् सर्वपश्चात् । सर्वधिरजी
वति । तदनु । तदुपरिष्ठात् । पदं पक्षे । अष्ययस्य निषेधो बक्ष्यते तदपवादोऽ
यम् । सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेत इति तरलोपाज्ज्ञेयम् ।

कृति ॥३१।७७॥

प्रागुक्तं सूत्रद्वय कर्मणि कृत कर्तरि () एतद्भूयोक्ता कृतप्रत्यय
मिमिसा या पष्ठी तदन्त नाम नाम्ना समस्यते । तत्पुरुषोऽयम् । सिद्धसेनकृति' ।
गणपरोक्तिः । इष्मनो ब्रह्मन इष्मद्ब्रह्मनः । पलाशापालन । सर्पिर्ज्ञानम् । मिर्षा
रणपठ्या तथा प्रतिपदबिहितपठ्या न समास । कृणां क्षत्रिय' शूरः । अज्ञाने
ज्ञः पष्ठीतिप्रतिपदबिहिता । सर्पियो ज्ञानम् ।

तृप्तार्थपूरणाव्ययात्तृशशत्रानशा ॥३१।८५॥

तृप्तार्थे पूरणप्रत्ययान्तैरभ्यपैरतृशान्तै' शत्रान्तैरानशान्तैश्च मामभिः पठ्यन्त
नाम न समस्यते । फलानां तृप्तः । तीर्थकराणां पोषशा शान्तिः । राज्ञः सा
क्षात् । रामस्य द्विपन् राषणः । चैत्रस्य पचन् । अष्यगाना पाचन्तः प्रीप्रतमाः ।
चैत्रस्य पच्यन् । चैत्रस्य पचमान' । चैत्रस्य बक्ष्यमाण' । सर्वत्र सम्प'चे पष्ठी ।

ज्ञानेच्छार्थार्थाधारक्तेन ॥३१।८६॥

ज्ञानार्थादिच्छार्थादर्थाद्य धर्तमाने प' क्तप्रत्ययो यच्च अर्थार्थाधारं

बिहितस्तदन्तेन नाम्ना पठ्यन्तं नाम न समस्यते । राज्ञां ज्ञात' । राज्ञामिष्ट
राज्ञां पूजितः । मृतार्पणान्तेन तृतीयासमासस्य पठ ।

अस्वस्थगुणैः ॥३११८७॥

वे शुणाः स्वात्मन्येषावतिष्ठन्ते न द्रव्ये ते स्वस्याः । अस्वस्थगुणवाचिभि
र्भूमिभिः सह पठ्यन्त नाम न समस्यते । पदस्य शुक्ल' । शुक्लस्य मधुर' । अन्न
र्यात्प्रकरणाद्वाऽपेक्ष्य षण्णादेर्निज्ञाने य इमे शुक्लादयस्ते पदस्येति सामर्थ्या
पत्तेः समासः प्राप्नोतीति प्रतिपिष्यते ।

तृतीयायाम् ॥३११८४॥

कर्तरि या तृतीया तस्यां सत्यां कर्मजा पठी न समस्यते । आश्रयों न
दोहोऽगोपेन ।

न कर्तरि ॥३११८२॥

योक्ता पठी तदन्त नामाकप्रत्ययान्तेन न समस्यते । भवत शायिका ।
भवत आसिका ।

कर्मजा तृचा च ॥३११८३॥

कर्मबिहितपठ्यन्त नाम कर्तृबिहिताकप्रत्ययान्तेन तथा तृजस्तेन नाम्ना च
समस्यते । ओदनस्य भोजकः । सखूनां पापक' । भर्षां छष्टा । पद्मस्य भर्ता ।
पथ्यर्षमर्षशब्दस्य पाजकादित्वात्समासः । मूर्भर्ता । त्रिसुवनविधातुश्च कठश्च
इति शेषपठ्या समासः ।

अकेन क्रीडाजीवे ॥३११८१॥

क्रीडायां जीविकायां च मय्यायां पठ्यन्त नामाकप्रत्ययान्तेन समस्यते ।
उद्दालकपुष्पमञ्जिका । क्रीडाधिपयोऽपम् । जीविकायां, दन्तलेखकः । निलस
मामोऽपम् ।

पत्तिरथौ गणकेन ॥३११७९॥

पत्तौ पठ्यन्तौ गणकेन सह समस्यते । परीनां गणकः । पत्तिगणकः । एवं
रथगणकः ।

पूर्वापराधरोत्तरमभिद्वेनांशिना ॥३११५२॥

अथ एषद्वेषास्तद्धानशी । पूर्वादय' शम्भू' सामर्थ्यार्थेणवाचिनोऽंशिता
मह समस्यन्त न चरमो'ञ्जी भिन्न' प्रतीयत । स च तत्पुरुष' । पूर्व' कापस्य
पूर्वराय' । एवमपरकाय इत्यादि । अभिद्वेनेति किम्? पूर्व' छायाणामामन्नपत्त ।
प्रसन्नप्रप्रतिपत्त' किम्? पूर्व' पाणिपादस्य । अदिनेति किम्? पूर्वो' नामे' त्रायस्य ।

सायाहादयः ॥३११५३॥

ने निपात्यन्ते । सायमह सायाह । मध्याहः । मध्यन्दिनम् । मध्य रात्र् । पार्श्वमरात्र् । यद्बुधचनमाकृतिग्रहणार्थम् । पृष्ठीसमासवाचनार्थं तु यच्च नम् । पूर्वे पश्चात् इत्यादिष्वस्समुदायवाचिनामशेषि वृष्टिदर्शनात् सामानाधिकरण्ये सति कर्मधारयेणैव सिद्ध साय च तदहम् सायाह इत्यादि ।

समेशोऽर्घं न वा ॥३११५४॥

समांशवाच्यर्घशब्दोऽशिना प्राग्बत् । अर्घं पिप्पल्या अर्घपिप्पली । पर-
लिङ्गो इन्द्रोऽशीति स्त्रीलिङ्गता । पक्षे पिप्पल्या अर्घम् । समेश इति किम् ?
प्रामार्थः । अभिज्ञेनेत्येव । अर्घं पिप्पलीनाम् ।

जरत्यादिभिः ॥३११५५॥

असमांशार्थ आरम्भ । अर्घशब्दो जरत्यादिभिरशिमिरिमिभै सह वा
समस्यते स च तत्पुरुष । अर्घो जरत्या अर्घजरती । यद्बुधचनमाकृतिग्रहणा
र्थम् । इदमपि पृष्ठीसमासवाचनार्थं वचनम् ।

द्वित्रिचतुष्पूरणायादयः ॥३११५६॥

द्विप्रमुखा पूरणप्रत्ययान्ता अग्र इत्यादयश्च शब्दा अशिना मह प्राग्बत् ।
द्वितीय भिक्षाया द्वितीयभिक्षा । अग्र इत्यस्य अग्रहस्तः । एव तलपाद् । पक्षे
भिक्षाद्वितीयभिक्षादि । तृसार्थेति याधिखा पृष्ठीसमासो विकल्पात् ।

कालो द्विगौ च मेयैः ॥३११५७॥

मेयवाचिना कालवाचिनामेकवचनान्त द्विगौ च विषये वर्तमान समस्यते
तत्पुरुषोऽयम् । मासो जातस्य यस्य स मासजात । एको मासो जातस्य यस्य
स एकमासजात । द्वे अहनी सुप्तस्य यस्य स द्व्यहसुप्त । कथं द्व्यहजात ? द्वयो-
रहो समाहारो द्व्यहः । द्व्यहो जातस्येति विग्रहात् । अन्यथा द्वे अहनी जातस्य
द्व्यहजात । काल इत्येकवचन द्विगोरन्यत्र प्रयोजकम् । तेन मासो मासा वा
जातस्येत्यत्र न स्यात् । द्विगौ तु द्वी मासी जातस्य द्विमासजात इति स्यात् ।

सप्तमी शौण्डाद्यैः ॥३११५८॥

सप्तम्यन्तं शौण्डाद्यै प्राग्बत् । अक्षेषु शौण्डोऽक्षशौण्ड । ईश्वराधीन ।
अपीनशब्दोऽयम् ।

सिंहाद्यैः पूजायाम् ॥३११५९॥

सप्तम्यन्त नाम सिंहाद्यै समस्यते पूजायां गम्यमानाया स तत्पुरुष ।
समरे सिंह इव इति समरसिंह । रणव्याप्तम् ।

काकाद्यैः क्षेपे ॥३११९०॥

सप्तम्यन्त काकाद्यैः प्राग्बत् । तीर्थे काक इव तीर्थकाकः । तीर्थम्बा ।

कृद्येनावश्यके ॥३११९५॥

सप्तम्यन्त नाम य एषात् इतिकृषप्रत्ययान्तेन प्राग्बत् । मासे द्यम् । केचि-
दणमयेच्छन्ति तामते पूर्वाह्णे गेयमिति न स्यात् । आबश्पक इति किम् ? मासे
देया मिक्षा ।

नाम्नि ॥३११९४॥

सप्तम्यन्त नाम्ना प्राग्बत्सज्ञायाम् । अरण्येतिलका । बनेकसेरुका । स-
प्तम्या अलुप । नित्यसमामोऽयम् ।

तत्राहोरात्राशम् ॥३११९३॥

तत्रेति अहो रात्रेर्भाषाशेषिनश्च सप्तम्यन्ता' चा'तेन प्राग्बत् । तत्रति
सप्तम्यन्तानुकरणम् । तत्र मृतम् । पूर्वाह्णमृतम् । अपररात्रमृतम् । तद्विज्ञान-
त्पत्ति' समामफलम् । तत्राहृति' पुमान् ।

क्तेन ॥३११९२॥

क्षेपे सप्तम्यन्त क्तान्तेन प्राग्बत् । भस्मानि हुतम् । प्रबादे मृषितम् । नित्य
समामाश्रित ।

पात्रेसमितेत्यादयः ॥३११९१॥

तत्पुण्या निपात्या' क्षेप । पात्रेसमित' । गेहेश्वर' । गेहेनर्की । उदुम्बरमशकः ।

पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलम् ॥३११९७॥

एष कालोऽस्यार्थस्य स पूर्वकाल । तत्राधि नामैकादीमि चैकायानि परेण
नाम्ना समम्यन्त स तत्पुण्य' कमपारयश्च समाम स्यात् । पूषे ग्नात्' पश्चादनु-
त्थितः ज्ञानानुत्थित' । पीतप्रतिपद' । एकनाथ' । सर्वशैला' । जरसैपायिका' ।
पुराणमीर्षामक्षा' । जयोद्रुचम् । जयलज्जानम् । बिशयण विद्योप्येणेतिमिद पुन
वचन पूषमिपमाथम् ।

दिग्धिक सज्ञातद्धितोत्तरपठे ॥३११९८॥

दिग्धाधि त्राम तथा अधिकमित्येतय नामैकाथ परेण नाम्ना समम्यन्त स
जाया तथा तद्धित न प्रत्यय विपयमृत उकारपदे न परत' तत्पुण्य' कमपारय
भाषम् । दक्षिणाः बोशला' दक्षिणबोशला' । एवंनामामो दशाः । पूर्वेपु काम

शमी । एतन्नामा ग्रामः । नित्यसमासोऽयम् । तद्विते पूर्वस्यां शालायां भव
 पूर्वशाल' । आपरशालः । अधिक्या पठ्या श्रीनः अधिकपठिक' । नित्यसमा
 सोऽयम् । उत्तरपदे, दक्षिणो गौर्धनमस्य दक्षिणगवधनः । पूर्वगवधिय' । अधि
 कगवधिय' । एषु तत्पुरुषलक्षण' समासान्त । नित्यसमासः । श्रयाणामेकार्थी
 भाव एव उत्तरपदसम्भवात् । तत्र च द्वयोर्भ्यपेक्षाभावात् ।

संख्या समाहारे च द्विगुश्चानाङ्गययम् ॥३११९९॥

अनेकस्य कथयित्तेकत्व समाहार । मस्या परेण नाज्ञा प्राग्वत्, संज्ञाया
 तद्विमिषये उत्तरपदे च पर समाहारेऽभिषेये तत्पुरुषः कर्मधारयभ्यायमेव भाऽ
 नाभि भमज्ञाया द्विगुमज्ञ' स्यात् । पञ्चाज्ञा । मत्सर्पय । द्वयोर्मात्रोरपत्य द्वैमा-
 तुर । पञ्चानां नापितानामपत्य पाञ्चनापिति । उत्तरपदे, पञ्च गायो घनमस्य
 पञ्चगवधनः । पञ्च मायः प्रिया यस्य स पञ्चनायप्रियः । पञ्चानां पूलानां समा
 हार' पञ्चपूली । पञ्चानां राज्ञा समाहार' पञ्चराजी । एष पञ्चकुमारी । दशकु
 मारी । पञ्चानां गवां समाहार' पञ्चगवधम् । पात्राद्विजर्जिताद्वदन्तोत्तरपद समा
 हारे द्विगुरत्रापन्तान्तो वाऽयस्तु सर्वो नपुंसक ।

निन्द्य कुत्सनैरपापाद्यैः ॥३११२००॥

निन्द्य निन्दाहेतुभि' प्राग्वत् । यैपाकरणभ्यासौ न्सृषिश्च यैपाकरणस्य
 सृषि । अपापाद्यैरिति किम् ? अणकमापित' । विशेष्यस्य पूर्वनिपातार्थे सूत्रम् ।

उपमान सामान्यैः ॥३११२०१॥

शालीय शाली । शाली चासौ इयामा च शालीइयामा स्त्री । शालीव इया
 मेत्यर्थ' । पर्व घनइयाम' । इह पूर्वपद तत्सदृशो लाक्षणिकमिति सूचयितुमिय
 शब्द' । उपमानमिति किम् ? देवदत्ता इयामा । सामान्यैरिति किम् ? भग्निर्मा
 णवकः । गौर्षाहीक' । उपमान सामान्यैरेव पूर्व निपाततीति निपम्यते ।

उपमेय व्याघ्राद्यैः साम्यानुक्तौ ॥३११२०२॥

उपमेयवाच्येकार्थमुपमानवाचिभिर्ष्याघ्राद्यैः साधारणवर्मानुक्ती समस्यते
 तत्पुरुष' कर्मधारयभ्यायम् । पुन्यभ्यासौ व्याघ्रश्च पुन्यव्याघ्र' । पुन्यसिंह' । सा
 म्यानुक्तापिति किम् ? पुरुषो व्याघ्र इय शर' ।

विशेषण विशेष्येणैकार्थं कर्मधारयश्च ॥३११२०३॥

विशेषणवाचि नाम विशेष्यवाचिना नाज्ञा सह समस्यते तत्पुरुष' कर्म
 धारयश्च स्यात् । नील च तदुत्पल च नीलोत्पलम् । रक्षा चामौ गौश्च रक्तगवी ।
 पुमाभ्यासौ गौश्च पुगव' । कथिप्रियाम् । भरसिंह' । व्ययच्छेद्यप्यप्यच्छेद्यभा
 वन ममाम' । तक्षकः सर्प' । छोहितसक्षकः । रामो जामदग्न्य ।

पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमग्न्यमध्यम- वीरम् ॥३१११०३॥

पूर्वमिपातत्रियमार्थं सूत्रम् । पूर्वभासौ पुरुषश्च पूर्वपुरुष' । अपरपुरुष
इत्यादि । वीरपुरुष' । कथमेकवीर इति? स्वर्गे परमिति हि वीरेक इति युक्त
मिति । बहुलाधिकाराद्भविष्यति ।

श्रेण्यादिकृताद्यैरञ्च्यर्थे ॥३१११०४॥

श्रेण्यादि नाम कृताद्यैरेकार्थं समस्यते ऽञ्च्यर्थे गम्यमाने स तत्पुरुषः । कर्म
धारयश्च । अश्रेणय श्रेणय' कृता' श्रेणिकृता पुरुषाः । ऽञ्च्यर्थे इति किम्? ।
श्रेणय' कृता' । नाऽत्र समासोऽनेन सूत्रेण । गतिकन्यस्तत्पुरुष इति तु स्यादेव ।
अणिकृताः ।

क्त नञादिभिन्नैः ॥३१११०५॥

एकार्थं क्तान्त नाम नञादिभिन्नैः प्राग्बत् । कृत च तदकृतं च कृताकृतम् ।
सुक्तासुक्तम् । इदं क्तावपवस्वादेकदेशाधिकृतस्याम्पस्वाञ्च 'मेव' । पूतापषितम् ।
आदिशब्दात्कृतापकृतम् ।

सेदनानिटा ॥३१११०६॥

सेद् क्तान्त नञादिभिन्नेनानिटा न समस्यते । पषितमपूतम् । शाकपार्थि
यादयो मयूरव्यसकादित्वात् । शाकप्रियः पार्थिव' शाकपार्थिव' । पर्यदेवजाभ्रण' ।

सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्ट पूजायाम् ॥३१११०७॥

सदादि मामैकार्थं पूज्यमामभि' प्राग्बत्सत्कारे । सन्मूनि' । महापुरुष' ।
जातीयैकार्थेऽञ्च्येरित्यनेन ङाः । पूजायामिति किम्? उत्कृष्टो गो' । कर्ममायुञ्जत
इत्यर्थः ।

वृन्दारकनागकुञ्जरैः ॥३१११०८॥

पभिः पूज्यनामैकार्थं प्राग्बत् । गोवृन्दारकः । व्याघ्रादेराकृतिगणस्वादेव
सिद्धे पूजायामेवमिति नियमार्थं वचनम् ।

युवाखलतिपलितजरद्वलिनैः ॥३११११३॥

युवसितिनामैकार्थं ललत्यादिभिः प्राग्बत् । युवा चासी ससतिश्च युवश्च
छति' । युवपठित' । युवजरन् । युवपलिन' । युवतिः ललतिर्युवश्चछति' । लिङ्ग-
विशिष्टपरिभाषया युवजरती ।

कतरकतमौ जातिप्रश्ने ॥३१११०९॥

एतावेकार्यौ जातिनाम्ना प्राग्बत् । कतरम्भासौ कठम्ब कतरकठ' । कतम
कसाप' ।

किंक्षेपे ॥३११११०॥

किमेतन्नामैकार्ये क्षेपे गम्ये निन्द्यनाम्ना प्राग्बत् । कुत्सितो राजा किंराजा
पो न रक्षति ।

पोटायुवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहृष्टक्य-
णीप्रवक्तृश्रोत्रियाध्यापकधूर्तप्रशसारूढैर्जातिः

॥३१११११॥

जातिनामैकार्ये' पोटादिभि' प्रशसारूढैश्च प्राग्बत् । इत्या आसी पोटा च
इभ्यपोटा । पुरुषबेषा स्त्री पोटा । प्रशसारूढै' । गोमतल्लिका गोमर्षिका । गोम
काण्डम् । गणोद्ग' गोतल्लज' । मतल्लिकादयो निपतल्लिङ्गा न विदोष्यल्लिङ्गानुगा' ।

कृत्यतुल्याख्यमजात्या ॥३११११४॥

कृत्यप्रत्ययान्त तथा तुल्याख्यं नामैकार्यमजात्या प्राग्बत् । भोज्य च तदुष्णं
च भोज्योष्णम् । तुल्यश्चेत् । अजात्या किम् ? भोज्य भोजन' । विशेषणसमा
सोऽपि नाऽत्र । वर्णा वर्णेन ॥ प्राग्बत् । कृष्णसारङ्गः ।

कडारादयः कर्मधारये ॥३११११५८॥

कडारजैमिनि' । जैमिनिकडार' ।

कुमारः श्रमणादिना ॥३११११५॥

कुमारी आसौ श्रमणा च कुमारश्रमणा । पुंस्यपि कुमारम्भासौ अस्याप
कम्ब कुमाराध्यापक' ।

चतुष्पाद्गर्भिण्या ॥३११११२॥

चतुष्पाद्गर्भादिजातिस्तद्गर्भि नाम गर्भिणीति नाम्ना सह प्राग्बत् । गोग
र्भिणी । महिषगर्भिणी' ।

मयूरव्यसकेत्यादयः ॥३११११६॥

एते तत्पुरुषसमासा निपात्या' । व्यंसको पूर्तः । मयूरम्भासौ व्यसकम्ब
मयूरव्यसकः । उदक् पावक च उवाचकम् । उचित पावचित च वा । निमित्त

य प्रथितं च निश्चयप्रथम् । नास्ति किञ्चनाल्पेव्यकिञ्चन । एहि ईडे इति जल्पो
 पश्चिन् कर्मणि काले वा तदेहीड वर्तते । एहियच्चम् । एहीडादयोऽप्यपत्राभै
 समासा । आख्यातमाख्यातेन क्रियासातथ्ये ॥ अभीत पिबतेत्येवं यत्र सतत
 कथ्यते सा क्रिया अभीतपिबता । एवं खादतमोदता । पचतभृञ्जता । उदरो-
 त्स्वजा । उद्वमधिपमा । असातथ्येऽपि दान्तः स्वकर्मणा बहुलमाभीष्ट्ये कर्तारि
 समासाभिधेये ॥ जहिजोड । जहिस्तम् । मास्य कुतोऽपि भयमस्तीति अङ्
 तोभय । अयो राजा राजान्तरम् । भिद्येय चिन्माघ्रम् ।

ईषट्ठुणवचनै ॥३११६४॥

ईषदित्यध्यय गुणवचनैर्नामभिः समस्यत स तत्पुरुष' । ईषठ्लपं पिङ्ग
 ईषत्पिङ्गल' । ईषद्रक्तम् ।

नञ् ॥३११५१॥

मञ् नाम्ना समस्यते समासोऽप्य तत्पुरुष' ।

नञत् ॥३१२१२५॥

नञ्शब्द उत्तरपदपरेऽकार' स्यात् । न गौरगौ' ।

अन् स्वरे ॥३१२१२९॥

नञ्स्वरादापुसारपदे परेऽन् स्यात् । अनुचैः । अनजः । अनन्त' ।

त्यादौ क्षेपे ॥३१२१२६॥

त्याद्यन्ते पदे परे मिन्द्रार्धं नञ् अकार' स्यात् । अपचसि त्वं जास्य । मैक-
 भेत्यादौ नद्याम्नेन माम् मान्नेतिसमास' ।

नगोऽग्राणिनि वा ॥३१२१२७॥

नग इक्ष्यं निपाल्योऽग्राणिनि । नग' अगो वा पर्वत' । नगा अगा वा वृक्षा' ।

नखादयः ॥३१२१२८॥

पतदाद्या' शब्दा अगृताकाराद्यादेशा निपाल्यन्ते । मञ् नञ्नाद् नपात्
 मभेदा मासत्य मद्युषि नकुल नपुमक मक्षय नक माकादयः ।

गतिक्न्यस्तत्पुरुषः ॥३११४२॥

कु इत्यध्यय पापाल्यपोरस्ति । गतिसङ्गता' कुञ्च माम् नाम्ना मिल्य सम
 स्यते स च समासोऽन्यो बहुव्रीचादिषिलक्षणरहितस्तत्पुरुषसङ्ग' स्यात् ।

ऊर्याद्यनुकरणच्चिडाचश्च गतिः ॥३११२॥

कर्पादयोऽनुकरणामि च्यन्ता वाजन्ताश्च शब्दा अपसर्गाश्च धातो' सम्बन्धे सति गतिसज्ञा' स्युः । करीकृत्य । वररीकृत्य । साइकृत्य । शुक्लीकृत्य । पटपटा कृत्य । प्रकृत्य ।

कारिका स्थित्यादौ ॥३११३॥

गतिः । कारिकाकृत्य । स्थितिं यत्र क्रिया वा कृत्वेष्वर्थे ।

भूषादरक्षेपेऽलंसदसत् ॥३११४॥

अलं सत् असद्विद्येते शब्दा यथासंख्य भूषादरक्षेपेऽर्थेषु वर्तमाना धातो' सम्बन्धो गतिसज्ञा भवन्ति । अलकृत्य । सत्कृत्य । क्षेपे असत्कृत्य ।

अग्रहानुपदेशेऽन्तरदः ॥३११५॥

अन्तरद'शब्दो गतिसंज्ञो अग्रहायनुपदेशो धार्ये । अन्तर्हस्य । मध्ये हिं सित्वा शब्दन् गत इत्यर्थः । अद् कृत्वैतत्करिष्यामीति चिन्तयति । अग्रहे किम् । अन्तर्हस्य भूषाकान् ह्येनो गत' । अनुपदेशो किम् ? अदः कृत्वा गतः परस्य कथयति ।

कणेमनस्तृप्तौ ॥३११६॥

गती । कणेहस्य पय' पिबति । तापस्तिपथति याचकृत्यः । पय मनोहस्य ।

पुरोऽस्तमव्ययम् ॥३११७॥

गतिः । पुरस्कृत्य । पूर्वं कृत्वेष्वर्थः । अस्तङ्गत्वाऽर्क' पुनरुदेति ।

गत्यर्थवदोऽच्छः ॥३११८॥

अच्छेष्वभ्ययमाभिधानार्थं तद्गत्वर्थानां तथा वदश्च धातो' सम्बन्धे गति' । अच्छगत्य । अच्छोच । अभिमुखं गत्वोक्त्या चेत्यर्थः ।

तिरोऽन्तर्धौ ॥३११९॥

गति' । तिरोमूय ।

कृगो नवा ॥३११२०॥

तिरः कृत्य । तिरस्कृत्य । पक्षे तिरस्कृत्वा ।

उपाजेऽन्वाजे ॥३११२१॥

वा गतिः । उपाजेकृत्य । उपाजेकृत्वा । अन्वाजेकृत्य । अन्वाजे कृत्वा । अग्रस्य यथायान कृत्वेष्वर्थः ।

साक्षादादिश्च्यर्थे ॥३११२४॥

कृगो घातो' सम्पचिम' साक्षाद्राद्य' शष्ठा वा गतिसज्ञा' । साक्षात्कृत ।
साक्षात्कृत्वा वा गत' । असाक्षाद्भूत साक्षात्कृत्वेत्यर्थः ।

मध्येपदेनिवचनेमनस्युरस्यनत्याधाने ॥३११११॥

एतान्यनुपक्षेपऽभाक्षर्ये वा गतिसज्ञामि । मध्येकृत्य मध्येकृत्वा वा इत्यादि ।

नित्यं हस्ते पाणाबुद्धाहे ॥३१११५॥

कृगि घातो गती । हस्तेकृत्य । पाणौकृत्य । भायां कृत्वेत्यर्थः ।

प्राध्वं वन्धे ॥३१११६॥

प्राध्वकृत्य । वन्धनेनानुकृत्यं विधायेत्यर्थः ।

जीविकौपनिपदौपम्ये ॥३१११७॥

गती । जीविकाभिश्च कृत्वा जीविकाकृत्य । उपनिपदमिबोपनिपत्कृत्य ।
कुत्सित' पुरुष' कुपुरुषः ।

दुर्निन्दाकृच्छ्रे ॥३१११८॥

दुरित्यभ्ययं नि-शयां कष्ट चार्थं नाम्ना समस्यते सोऽन्यस्तत्पुरुष' । निन्दित'
पुरुषो दुष्पुरुष' । कृच्छ्रेण कृत दुष्कृतम् ।

सु पूजायाम् ॥३१११८४॥

सुइत्यभ्यय प्राग्वत् । शोमनः पुग्ण' सुपुरुष' । शोमनो राजा सुराजा ।

अतिरतिक्रमे च ॥३१११८५॥

प्राग्वत् । अतिस्तुत भवता । अतिसिक्त भवता । अतिप्रमेण स्तुतिसेकौ
कृतावित्यर्थः ।

आहल्पे ॥३१११८६॥

प्राग्वत् । ईपत्कदार भाक्कदार' । आपदमासुक्तमित्यादी क्रियायोगाद्
तिसमाम एव ।

**प्रात्यक्षपरिनिरादयो गतक्रान्तकुष्टग्लानक्रान्ताद्य-
र्था. प्रथमाद्यन्तैः ॥४१११८७॥**

प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया, ज्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीया, उवाद्यः कुष्टा
द्यर्थे तृतीया, पयाद्यो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थ्या, निरादय' आस्ताद्यर्थे पञ्चम्या,
नित्य समस्यते सोऽन्यस्तत्पुरुष' । प्रागतः प्रवृष्टो या-चाप्य प्राचाप्य' । प्रवृष्टो
पुरुः प्रवृष्टः । अतिक्रान्तः शाष्टामतिशाष्ट' । अपवृष्टः कोविद्यया उच्यते ।

परिग्रहामोऽध्ययनाय पर्यध्ययन' । निष्क्रान्त' कौशाम्या मिष्कीशाम्बिः ।
गताद्यर्था इति किम्? वृक्ष प्रति विद्योतते विद्युत् ।

अव्ययं प्रवृद्धादिभिः ॥३११४८॥

समस्यते । पुम' प्रवृद्धम् । श्लेषसीपसम् ।

उस्युक्तं कृता ॥३११४९॥

कृतप्रत्ययविधायके सूत्रे ऋसिमा पञ्चम्यन्तेन नाम्नोक्त उस्युक्त तत्कृदन्तेन
नाम्ना मित्य समस्यते सो ऽम्पस्तत्पुरुषः । कुम्भ करोतीति कुम्भकार' । इह च
गतिकारकउस्युक्तामां विभक्त्यन्तानामेष कृदन्तैर्विभक्त्युत्पत्ते' प्रागेव समास
इष्यते । तेन कुम्भ भस् कार इत्यलौकिक प्रक्रियाषाप्यम् । ऋणमा णमा वा
तुल्यविधानं उस्युक्तमव्ययेन समस्यते । अयथाकारं सुक्ते । अतिपिबेद् भोज-
यति । उस्युक्तमिति किम्? बेला भोजम् । अग्ने भोजम् । अग्ने मुक्त्वा । सप्तमी-
निर्देशेन उस्युक्तत्वानामाश्र समास' ।

तृतीयोक्तं वा ॥३११५०॥

पशोस्तृतीयया इति कृत्सूत्रादारभ्य यस्तृतीयोक्तं नाम तन्नाम्ना वा सम
स्यते सोऽन्यस्तात्पुरुष' । मूलकोपदशा सुक्ते । मूलकेनोपदर्शं वा । कत्वान्तेनाप्य
व्ययं वा कथित् । क्वैः कृत्वा । क्वैः कृत्य ।

सङ्ख्याव्ययादङ्गुलेः ॥७३१२४॥

पतदन्तास्तत्पुरुषाद् समासान्तः स्यात् । द्वयोरङ्गुल्यो' समाहारो द्व्यङ्गु-
लम् । द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्येत्यत्र प्रमाणे मात्रद् । तस्य लुपि ततः समासान्ते
द्व्यङ्गुल दाद । अक्षयात्, निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् ।

संख्यातैकपुण्यवर्षादीर्घाच्च रात्रेरत् ॥७३११९॥

एभ्य' सर्वाशेषादिभ्यश्च पराद्वाश्रिषाभ्यान्तास्तत्पुरुषावस्स्यात् । संख्याता
राशि' सख्यातराश्रः । एकराश्रः । पुण्यराश्रः । पूर्वराश्र' । द्वयो राभ्योः समाहारो
द्विराश्रम् । अतिक्रान्तो राशिमतिराश्रः ।

गोस्तत्पुरुषात् ॥७३११०५॥

अलुकि भद् स्यात् । राहो गौः राजगवी । अलुकीत्येष । पञ्चभिर्गोभिः
कीत' पञ्चगु' ।

राजन्सखेः ॥७३११०६॥

पतदन्तास्तत्पुरुषावद् । देवराजः । अतिराजी । राजसखः ।

अहः ॥७३११६॥

एतदन्तादप्यट् । उक्तमाह । एकाहम् । पुण्याहम् ।

सख्यातादहश्च वा ॥७३११७॥

सख्याताहः । सख्याताहः ।

सर्वाशसख्याव्ययात् ॥७३११८॥

सर्वमहः सर्वाहः । पूर्वाहः । द्विपोरहोर्मयो द्वणहः पटः । द्वणही भट्टका ।

श्रुद्धादीनाम् ॥२३११९६॥

एषु णत्व न । वीर्णाही प्राण्टः ।

अतोऽहस्य ॥२३१७२॥

रेफादिमतोऽकारान्तात्पूर्वपदात्परस्याह्वाभ्यस्य नकारस्य णत्वं स्यात् । सर्वाहः । अत इति किम् ? निरहम् ।

द्विगोरन्नहोऽट् ॥७३१९९॥

अधन्तादहन्दाभ्याश्च द्विगोः समाहारेऽर्धेऽट् स्यात् । घातराजी । घातरा जम् । अहः ।

उरसोऽग्ने ॥७३११४॥

अग्नें मुत्सं प्रधानं वा तपोरसोऽट् स्यात् । अश्वानामुर इवाऽश्वोरसम् । मुत्सोऽश्व इत्यर्थः ।

सरोऽनोऽश्मायसो जातिनाम्नोः ॥७३११५॥

एतदन्तात्तत्पुरुपावद् स्याज्जाती संज्ञार्या ष । जातसरसम् । उपामसम् । महानसम् । स्पृताहमः । अमृताहमः । कनकाहमः । जातिविशेषा एते । सोऽहि तायसमिति ना इत्येके ।

ग्रामकौटात्तक्षणः ॥७३१०९॥

अट् । ग्रामस्य तक्षा ग्रामतक्षः । ग्रामसाधारणः । कौटतक्षः । खतक्षः । न केनाऽपि प्रतिपद्य इत्यर्थः ।

प्राणिन उपमानात् ॥७३१११॥

द्युमोऽट् । ध्याय इष ध्यायः । स यासौ श्वा ष ध्यायश्वः ।

अप्राणिनि ॥७३११२॥

अप्राणिनि ष उपमानयात्री श्वन्दाभ्यस्त्वन्तावद् । श्वेष श्वा । आकर्ष्यशासौ श्वा षाऽऽकष्यश्वः । प्राकटश्वः ।

पूर्वोत्तरमृगाच्च सक्थनः ॥७३११३॥

एभ्य उपमानवाचिनश्च शम्भ्वात्परो यः सक्थिपशब्दस्तवन्तावद् । पूर्वसक्थम् ।
उत्तरसक्थम् । मृगसक्थम् । फलकसक्थम् ।

नावः ॥७३१०४॥

अर्धशम्भ्वात्परो षो नौस्तवन्तात्तथा द्विगोश्च नौशम्भ्वान्तावद् स्यात् । अर्ध
नाव' । अर्धनावी । द्विनावम् । त्रिनावम् । अलुकीत्येव । द्वाभ्यां नौभ्यां ऋतीतो
द्विनी । पञ्चनौ' ।

वार्षाच्च ॥७३१०३॥

स्यारीशम्भ्वावल्लुकोऽट् वा स्यात् । अर्धं न्यार्याः अर्धस्वारम् । अर्धस्यारी ।

स्वार्या वा ॥७३१०२॥

द्विगो' स्यार्या अद् वा । द्विस्वारम् । द्विस्वारि ।

वाञ्जलेरल्लुकः ॥७३१०१॥

द्विभ्रिभ्यां परो योऽञ्जलिशब्दस्तवन्ताद्विगोरद् वा स्यात्, मध्येद्विगुस्तद्धित
लुगन्तः स्यात् । द्वयोरञ्जल्यो' समाहारो द्व्यञ्जल द्व्यञ्जलि वा । अल्लुक इत्येव ।
द्वाभ्यामञ्जलिभ्यां ऋतीतो द्व्यञ्जलिः ।

नवव्ययात्सख्याया डः ॥७३११२३॥

अनवा' । निर्गतस्त्रिंशतोऽङ्गुलिभ्यो निस्त्रिंश' । निर्गतानि त्रिंशतो निस्त्रिं
शानि षर्षाणि ।

राष्ट्रख्याद्ब्रह्मणः ॥७३१०७॥

राष्ट्रवाचिन' परो षो ब्रह्मन् तवन्तावद् । सुराष्ट्रे ब्रह्मा सुराष्ट्रब्रह्म ।

कुमहद्ब्रथा वा ॥७३१०८॥

पापो ब्रह्मा कुब्रह्मः । कुब्रह्मा वा ।

जातीयैकार्थेऽच्चेः ॥३२।७०॥

महत्तोऽध्यन्तस्य जातीपप्रत्यये एकार्थे चोत्तरपदे परे बान्तादेशः स्यात् ।
महान् प्रकारोऽस्य महाजातीय' । महौच्चासौ धीरश्च महाधीरः । महादेवः । एकार्थे
इति किम्? महत्' सेषा महत्सेषा । जातीप इति किम्? प्रकृष्टो महान् मह
त्तर' । वैयधिकरण्येऽपि ।

महतः करघासविशिष्टे डाः ॥३१२।६८॥

षा । महतः करो महत्करः । महाकर' ।

स्त्रियाम् ॥३१२।६९॥

पूर्वेण सिद्धे नियमार्थमिदम् । महत्याः करो महाकरः । महत्या घासो
महाघासः ।

पुवत्कर्मधारये ॥३१२।५।७॥

इति पुंस्त्रावेऽप्यात्वम् । महानघमी । अच्चेरिति किम्? अमहान् महान्
सम्पन्नो महद्भूतश्चन्द्रः ।

हविष्यष्टनः कपाले ॥३१२।७३॥

धीर्घोऽन्तादेश' स्यात् । अष्टाकपाल इति ।

गवि युक्ते ॥३१२।७४॥

अष्टागर्भं शकटम् ।

नाम्नि ॥३१२।७५॥

अष्टापदम् ।

ऋषौ विश्वस्य मित्रे ॥३१२।७९॥

विश्वामित्र' ।

नरे ॥३१२।८०॥

विश्वानर' कश्चित् ।

वसुराटोः ॥३१२।८१॥

विश्वारसु' । विश्वाराट् । विश्वराजौ ।

द्वित्र्यष्टाना द्वात्रयोऽष्टाः प्राक्शतादन-
शीति बहुव्रीहौ ॥३१२।९२॥

द्वौ च षष्ठा च द्वादश । द्व्यपिका षष्ठेति वा । द्वात्रिंशतिः । द्वात्रिंशत् ।
अयोषष्ठा । अयोत्रिंशति' । अयस्त्रिंशत् । अष्टादश । अष्टात्रिंशति' । अष्टात्रिं
शत् । प्राक्शतादिति किम्? द्वित्र्यष्टानम् । द्व्यष्टीति' । द्विर्वशा द्विवशा षष्ठा ।
प्राक् शतादित्यन्ते संख्यापरिग्रहादिह न भवति । द्वैमातुर' ।

चत्वारिंशदादौ वा ॥३१२१३॥

प्रागुक्तम् । द्वित्रिस्वारिंशत् । द्वात्रिस्वारिंशत् । त्रिस्वारिंशत् । त्रयस्वारिंशत् । अष्टस्वारिंशत् । अष्टत्रिस्वारिंशद्वा ।

न विंशत्यादिनैकोऽच्चान्तः ॥३११५९॥

एकशब्दस्तृतीयातो न विंशत्यादिना मात्रा समस्यते स तत्पुरुषः । एकशब्दस्य चादन्तः स्यात् । एकेन न विंशतिः, एकात्रविंशतिः । पक्षे एकाद्वनविंशतिः । एकात्रविंशत् । एकाद्वनविंशत् । नविंशत्यादिनेतिनिर्देशात्प्रविष्टकारो न ।

एकादशपोडशपोडत्पोढा- पड्डा ॥३१२११॥

पते निपात्या कृतदीर्घत्वात् । एकोत्तरादश एकत्र दश चेति वा एकादश । अत्रैकस्य दीर्घत्वम् । पयोऽम्सस्योत्स्य दस्य इत्यमिति । अत्र परलिङ्गो द्वन्द्वोऽशीतिपरलिङ्गमेव । अर्धपिप्पली । द्विगुप्रासापत्राल पूर्वगतिसमासेषु परलिङ्गतामिषेपात् । पञ्चसु कपालेषु सस्कृतः पञ्चकपालः पुरोडाशः । प्रासो जीविकां प्रासजीविकः । अलङ्कमार्यं अलङ्कमारिः । निष्कौशाभिवः । अश्वत्रय वडया य अश्ववडय समाहारे । अन्यत्र अश्ववडधी । वडवाशब्दस्त्रयोऽश्ववडधेतिस्त्रयनिर्देशादेव । अश्ववडवान् । अश्ववडवैरिति । पूर्वरात्र इत्यादिषु रात्राहाहाः पुंसि पूर्वाहः । द्वयहः । परलिङ्गापवादोऽप्यम् । संख्यापूर्वो द्विगु ॥ रात्रान्तः स्त्रीषे । द्विरात्रम् । त्रिरात्रम् । अपःपा । परलिङ्गः । अपय तु पयशब्दादकारान्तात् । अर्धर्षादयः पुंसि स्त्रीषे च । अर्धर्षः । अर्धर्षम् । ध्वजः । ध्वजम् । एष तीर्थशरीरादयः ।

जात्याख्यायां नवैकोऽसंख्यो बहुवत् ॥२१२१२॥

एकोऽप्यर्धः संख्यावाचिषिषोपणरहितो बहुवत्स्यात् । सम्पन्नो यमः । सम्पन्ना यवाः । मुनिः पूज्यः । मुनयः पूज्याः ।

अविशेषणे द्वौ चास्मदः ॥२१२१२॥

असादो द्वावेकत्रार्थो बहुवद्भवति, अविशेषणे । आवां भूयः । अहं प्रथीमि । वयं भूमः । विशेषणे तु । आयां गार्ग्यो भूय इत्येव ।

फाल्गुनी प्रोष्ठपदस्य मे ॥२१२१२३॥

द्विख्ये बहुपद्मा स्यात् । पूर्वे फाल्गुन्यौ । पूर्वाः फाल्गुन्यः । पूर्वे प्रोष्ठपदे । पूर्वाः प्रोष्ठपदाः । पुष्पार्पाङ्गे पुनर्षसु ॥ नक्षत्रार्पात्पुष्पशब्दात्परो नक्षत्रपापी पुनर्षसुशब्द एक एवार्थः स्यात् । उदितौ पुष्पपुनर्षसु । पर्यापि तिप्पुनर्षसु ।

गुरावेकश्च ॥२।२।१२४॥

गौरमार्थं द्वावेकश्च बहुवत्स्यात् । खं गुरय' । यूप गुरव' । युवां गुर । यूपं गुरवः । पात्रादिषर्जितादन्तोत्तरपदः समाहारे । द्विगुरभावनान्तो वाऽन्यस्तु सधो नपुंसकम् ॥ १ ॥ खल मृथि तथा लक्ष्य बेप्योऽह' सुदिनेकत' । भूमोऽसं क्पात् एकार्थं पथ' सकृपाभ्यपोत्तर' ॥ २ ॥ द्वन्द्वैकत्वाभ्यपीभावी क्रियाभ्यप विशेषणे । कृष्णा' शाना' अल् जिन्भावे आत्पारवादिः समूहजः ॥ ३ ॥ गाय-
न्याद्यण् स्वार्यऽभ्यक्तमथा नञ्कर्मधारय' । तत्पुरुषो बहुर्ना' चेच्छाया शाला' यिना समा ॥ ४ ॥ राजषर्जितराजार्थराक्षसादेः पराऽपि च । आद्यापुपक्रमोपक्षे-
बन्धोक्षीनरनाम्नि च ॥ ५ ॥ मेना शाला सुरा छाया निशा घोर्णा दशशात्परा ।
'भाङ्गणो गृह्तः स्थूणा सकृया दन्ता गतादिका ॥ ६ ॥ इत्यादि लिङ्गानुशास-
नम् । तत्पुरुषो मञ्कर्मधारय इति वचनाद्दृष्टेनो राजा । असेना । परमसेना ।
इति तत्पुरुष ।

अथ बहुव्रीहि ।

एकार्थं चानेक च ॥३।१।२२॥

एकमनेबं शैकार्थं नामाभ्यर्थं च नाम्ना द्वितीयाद्यन्तस्यान्यपदत्वार्थं सम-
स्यते स समासो बहुव्रीहिसमः । समानाधिकरणमेकार्थम् । नता इन्द्रा प स
मतेन्द्रः । विद्राबिता दोषा येन स विद्राबितदोष' । वत्त दाम येम्यस्ते वत्त
दानाः । धीतं दौस्व्य येम्यस्ते धीतदौस्व्या' । अमन्त शानं यपु तेऽमन्तशानाः ।
आकृष्टा बहुो नरा यं स आम्बइपहुमरो गजः । उषैर्मुन्मस्य स उषैर्मुक्तः ।
एकार्थं इति किम् ? पञ्चभिर्मुक्तमस्य । द्वितीयाद्यन्त्यार्थं इत्येव । वृष्टे मेधे गत' ।
बहुलाधिकाराद्राजन्वती भूरनेन, प्राग् प्रामोऽस्मात्, पञ्च मुक्तबन्तोऽख्येत्वाद्वा
न समासः ।

उष्ट्रमुखादयः ॥३।१।२३॥

उष्ट्रस्य मुक्कमिब मुक्क पस्य स उष्ट्रमुक्कः । प्रादिपूर्वं धातुर्ज पदं समस्यते,
विकल्पेन चोत्तरपदलोपः । प्रपतितामि पर्णामि अस्येति प्रपतितपर्णाः । प्रपर्णाः ।
मन्पूर्वमस्यर्थं पद समस्यते वा चोत्तरपदलोपः । अबिद्यमानः पुत्रः अपुत्रः ।
अस्तीत्यभ्यर्थं विभक्तिप्रतिरूपकम् । अस्तिक्षीरमस्या अस्तिक्षीरा गीः ।

परत स्त्री पुंवत्स्येकार्थेऽनुङ् ॥३।२।४९॥

परतो विदोप्यबशाद्या स्त्रीलिङ्गः चाप्यः स स्त्रियां बतमाने एकार्थं तुल्या-
धिकरणे उत्तरपदे परे पुवत्स्यात्, मभेद्वन्तः । पञ्चन्ती भार्या यस्य स पञ्-

ज्ञाप्यः । कल्याणी यासौ पञ्चमी च कल्याणपञ्चमी । पट्टी च मृग्री च ते पट्टी-
 मृग्री । ते भायें अख्येति पट्टीमृग्रीभ्याम् । अत्र मन्दूपदानां परस्परार्थसङ्गमाद्य
 र्थस्य मृदुशब्दस्य ह्रस्वस्येन भार्याशब्देन सामानाधिकरण्यात् पुंल्लङ्कारो न पट्टीश-
 ब्दस्य व्यवधानात् । एवं चित्राजरङ्गः । कर्मधारयपूर्वपदे तु द्वयोरपि पुंल्लङ्कारः ।
 जरङ्गिभ्यः । कर्मधारयोत्तरपदे तु चित्रजरङ्गधीकः । परत इति किम् ? षड्भा
 भायें । स्त्रीति किम् ? ग्रामणि कुल इष्टिरस्य ग्रामणिदृष्टिः । कृपेकार्थ इति
 किम् ? कल्याणी वस्त्रम् । स्त्रीग्रहणं किम् ? कल्याणी प्रधानमस्य कल्याणीप्र-
 धानः । एकार्थ इति किम् ? कल्याण्या माता कल्याणीमाता । अनुक्ति किम् ?
 बानोरुमायें । प्रसङ्गप्रतिषेधोऽप्यम् ।

पूरणीभ्यस्तत्प्राधान्येऽप ॥७३११३०॥

पूरणप्रख्यानत यस्त्रीलिङ्गं तदन्ताद्बहुव्रीहेरप स्यात्, तस्याः पूरण्याः प्राधा-
 न्येन समासेनाऽभिधीयमानोऽर्थः प्रधान स्यात् । कल्याणी पञ्चमी यासौ राष्ट्रीणां
 ताः कल्याणीपञ्चमा राष्ट्रयः ।

प्रमाणीसङ्ख्याङ्गः ॥७३११२८॥

प्रमाणीशब्दान्तात्सङ्ख्याभाषिशब्दान्ताच्च बहुव्रीहेर्दः स्यात् । स्त्रीप्रमाणी
 येषां ते स्त्रीप्रमाणाः कुटुम्बिनः ।

सुज्वार्थे सख्या संख्येये संख्यया बहुव्रीहिः

॥३१११९॥

सुबोऽर्थं वारः । वार्यो विकल्पः सद्यो वा । सुज्वार्थं वर्तमान सख्या
 बाधि नाम संख्येये वर्तमानेन सवपाबाधि नाम समस्यते ऐकार्थ्ये स बहुव्रीहिः ।
 श्रौ वा प्रयो वा द्विभ्राः । पञ्चपाः । द्विदशाः । त्रिदशाः ।

आसन्नादूराधिकाध्यर्धादिपूरण द्वितीयाद्य- न्यार्थ ॥३११२०॥

आसन्नादीनि नामानि अर्धशब्दपूर्वपद च पूरणप्रख्यानतं नाम संख्येये
 कार्थ्ये समस्यते, द्वितीयाद्यन्तस्यान्यपदस्यार्थे संख्येयस्वरूपेऽभिधेये स समासो
 बहुव्रीहिः । आसन्ना दश दशात् वा येषां ते आसन्नदशाः । अदूरदशा । अधि
 कदशाः । अल्पर्षदशाः । अर्धपञ्चमा दशातयो येषां तेऽर्धपञ्चमर्षदशाः । नव
 तिरिष्यर्धः ।

ऋन्नित्यदितः ॥७३११२२॥

ऋकारान्तामित्यदितश्च शब्दाद्बहुव्रीहे कश्च समासान्तः स्यात् । कल्याण

पञ्चमीकः पक्षः । अत्र तिरोहितावपवनेत्य पक्षस्याप्यपवार्थतया रात्रिरप्रवा
नम् । बहुकर्तृको घटः । बहुकुमारीको वेशः । बहुप्रलय-पूको ग्रामः । निजप्रहर्ष
किम् ? एधुम्भीः । एधुम्भीकः । छम्बधू । छम्बधूकः । न कश्चि ॥ नवाऽऽपः ।
मियपक्षाकः । मियपक्षकः ।

नाऽऽप्रियादौ ॥३१२५३॥

पूरण्यप्यत्ययान्ते क्वेकार्थे उत्तरपदे प्रियादौ च परे परतः स्त्री पुंश्च स्यात् ।
कल्याणी पञ्चमी यासां तां कल्याणीपञ्चमा रात्रयः । कल्याणी प्रियाऽऽस्व
कल्याणीप्रियः । अप्रियादाविति किम् ? कल्याणपञ्चमीकः पक्षः । सामान्ये बहु-
सकम् । इहं मक्तिर्यस्य स इहमक्तिः ।

क्यङ्मानिपित्तद्धिते ॥३१२५०॥

क्यङ् प्रत्यये मानिनि शब्दे चोत्तरपदे पिति तद्धित च परे परतः स्त्री
अनूङ् पुंश्चत्स्यात् । द्वेमीबाचरतीति द्वेतापते । वर्शनीयां मन्पते वर्शनीयमा
न्ययमस्याः । तद्धितपिति, अजायै हितमज्ज्यम् । पित्तपदि, बह्वीनां पूरणी
बहुतिपी । एचरदि, मृतपूर्वा पट्टी पट्टचरी । पित्तसि, बह्वीन्यो बहुतः । अए,
बह्वीयु बहुअ । प्शास्, बह्वीन्यो देहि बहुशो देहि । पाशए, मिम्या वर्शनीया
वर्शनीयपाशा । तमए, इयमानामतिशयेन पक्षा पक्षतमा । तरए, इयमनयो-
रतिशयेन पक्षा पक्षतरा । एच वर्शनीयरूपा । वर्शनीयकल्पा । वर्शनीयद्वेष्या ।
इस्वा वर्शनीया वर्शनीयका । कपं पट्टीका मृष्ट्रीका ? ज्यादिवृताः के इत्यत्र स्त्रीप्र
हणं पुंश्चत्स्यात् । तेन इत्यः । पदितरा । पदितमा । पिङ्गहणात्पट्टीमयम् ।

त्वते गुणः ॥३१२५९॥

परतः क्यङ्गुणवचनः शब्दस्त्वतयोः परतः पुंश्चत् । पट्टया भावः पट्टत्वम् ।
पट्टता । गुण इति किम् ? कर्त्रीत्वम् ।

एयेमायी ॥३१२५२॥

तद्धिते एयप्रत्ययेऽप्रापी पञ्च पुंश्चत् । अप्रापी देवताऽस्येत्याग्रेयः । इह न ।
द्वयैमेयः । रौहिणेयः ।

जातिश्च णितद्धितयस्वरे ॥३१२५१॥

पुंश्चत् । णौ, पट्टीमाचष्टे पट्टपति । तद्धिते ये, एन्यां सापुरेणः । ओहिम्यां
साधु ओहितम् । तद्धितस्वरे, अबला इह भावत्कम् । इकण् । इकारलोपः ।
अबला इहं अबलीयम् । वारवीयः । इयमासामतिशयेन पट्टी पट्टिद्या । पट्टीपट्टी ।
इस्तिमीनां समूहो वास्तिकम् । सापन्न इत्यत्र सपण्यादावितिसूत्रे सपत्नीति
समुदायनिपातनात् । अतएव सपत्नी भार्या पत्य स सपत्नीभार्यः इत्यत्र न पुंश्च
त्त्वात् । सपत्न्यार्य सापन्न इति वा भविष्यति ।

रिति ॥३१२५१॥

परतः क्यम् इति प्रथये पुषत् । पद्मी प्रकारोऽस्याः पद्मजातीया ।

सर्वादयोऽस्यादौ ॥३१२६१॥

सर्वादिर्गण' परत' स्त्रीपुषत्, न चेततः परः स्यादिः स्यात् । सर्वासां स्त्रिय' सर्वस्त्रिय' । एकस्या' क्षीरमेकक्षीरम् । एकस्या भागतमेकरूप्यम् । एक मयम् । तस्यां बेलायां तदा । सर्वाभिच्छति सर्वकाम्यति । सर्विका भार्याऽस्य सर्वकभार्य । सर्वा प्रियाऽस्य सर्वप्रिय' ।

मृगक्षीरादिषु वा ॥३१२६२॥

मृग्या' क्षीरं मृगक्षीरम् मृगीक्षीरं वा ।

तद्धिताककोपान्त्यपूरण्याख्याः ॥३१२५४॥

तद्धितप्रथयस्याकप्रथयस्य च य' ककारस्तुपान्त्याः पूरणीप्रथयान्ताः तपाऽऽख्याः सज्ञाश्च परतः स्त्रिय' पुंश्च स्तु' । पाषिकाभार्यः । तद्धिते, मद्रिका भार्यः । पूरणी, द्वितीयाभार्यः । आख्या, वृक्षाभार्यः ।

तद्धितः स्वरवृद्धिहेतुररक्तविकारे ॥३१२५५॥

अरस्यामाया वृद्धेर्हेतुर्यस्तद्धितस्तदन्तः स्त्रीलिङ्गः पुंश्च स्यात्, रक्तार्थवि कारार्थं यिमा । माधुरीभार्यः माधुरीमानिनी । तद्धित इति किम् ? कुम्भकारी भार्याऽस्य कुम्भकारभार्यः । अरक्तविकार इति किम् ? कपायेण रक्ता कपायी । सा कन्या यस्य स कपायकन्यः । विकारे, हेतो विकारो हैमी । सा मुद्रिकाऽस्य स हैममुद्रिकः ।

स्वाङ्गान्डीर्जातिश्चामानिनि ॥३१२५६॥

स्वाङ्गामिहितो यो स्त्रीस्तदन्तो जातिघाष्टश्च परतः स्त्री न पुषत्, अमा निनि । सुकेशीभार्य' । शूद्राभार्य' । अमामिनीति किम् ? सुकेशामानिनी । कठ मानिनी । अत्र जातिनियेभादस्त्रिनीनां समूहो हास्तिकमिति पुंश्चान्नो न स्यादिति न चाक्यम् । तस्मिन्ने जातिघोष्यादौ तद्धितयस्मरे इति विशेषात् । आसन्नविद्या इत्यत्र प्रमाणीसक्याद् इति उपलये ।

विंशतेस्तेर्ङिति ॥७१४६७॥

विंशतिघाष्टस्यापदस्य ति इत्यस्य सर्वस्य लुक् स्यात् ङिति । एवमदूरविद्या ।

अव्ययम् ॥३१२१॥

अक्षयं सकपया समस्यते । वप समीपे ददा येषां ते उपदशाः । नच एका ददा बेस्यर्थः । एवमुपविद्याः । उपविद्याः ।

दिशो रूढ्यान्तराले ॥३११२५॥

दिशामरूढ्यैव दिशाम्ना समस्यतेऽन्तरालेऽभिधेये । दक्षिणस्याः पूर्वस्या
आन्तरालं या दिक् सा दक्षिणपूर्वा । एव पूर्वोत्तरा ।

तत्रादायमिथस्तेन प्रहृत्येति सरूपेण युद्धेऽन्य- यीभावः ॥३११२६॥

तत्रेति सप्तम्यन्त मिथ आदायेति क्रियासमभिध्याहारे तथा तेनेति तृती
यान्तं मिथः प्रहृत्येति क्रियाभ्यतिहारे सरूपेण नाम्ना युद्धविषयेऽन्यपदार्थे सम
स्यते सोऽन्ययीभावः । अन्यार्थस्वाद्गृहीद्विहि रपि इति केचित् । केशेषु केशेषु
मिथो गृहीत्वा कृत युद्ध केशाकेशि ।

इच्युद्धे ॥७१३७४॥

समासान्तः इच्यस्वरे दीर्घ आद्य इच्यस्वरादायुत्तरपदे परे पूर्वपदस्य दीर्घ
आकारआन्तादेशः स्यात् । पाहुषु पाहुषु मिथो गृहीत्वा व्यासक्त बाहूबाह्वि ।
पाहापाह्वि ।

अस्वयंभुवोऽब् ॥७१४७०॥

स्वयंभूर्भस्यापदस्योर्णान्तस्य तद्धिते परेऽब् इत्यादेशः स्यात् । एवं भुष्वा
भुष्टि । भुष्टीभुष्टि । अस्वर इति किम् ? अस्पसि ।

सहस्तेन ॥३११२४॥

सहेति नाम तुल्ययोगे विद्यमानार्थे च वर्तमान तृतीयान्तेन प्राग्बत् ।

सहस्यसोऽन्यार्थे ॥३१२१४३॥

पहुष्वीहायुत्तरपदे परे सहस्य सो वा स्यात् । पुत्रेण सह सपुत्रः । सहपुत्रो
वाऽऽगतः । सकर्मकः । सलोमकः ।

नाशिष्यगोवत्सहले ॥३१२१४८॥

आशिषि गम्यायां गवाविवर्जिते उत्तरपदे परे सहस्य सो न स्यात् ।
सस्ति श्रीविजयसेनाय सहपरिचाराय ।

वहोर्डे ॥७१३७३॥

वमसद्गो पद्म ततो बहुन्तास्तमासान्तो वः कश्च न भवति । उपबहवा ।
वपगणा । इति तु आन्तमेव ।

सकथ्यक्ष्णः स्वाङ्गे ॥७१३१२६॥

टः दीर्घं सक्थि यस्य स दीर्घसक्थः । विशालाक्ष' । दिश्वद्विशालाक्षी ।
पद्माक्ष' । पद्माक्षी ।

बहुव्रीहेः काष्ठे टः ॥७।३।१२५॥

अङ्गुल्यन्तावस्माद् स्यात् । द्वे अङ्गुली यस्य तद्व्यङ्गुल काष्ठम् । बहुव्रीहे
रिति किम् ? द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्या द्व्यङ्गुला यष्टिः ।

द्वित्रेर्मूर्ध्नो वा ॥७।३।१२७॥

त्रिमूर्ध' । त्रिमूर्ध' । पक्षे त्रिमूर्धा । त्रिमूर्धा ।

भाञ्जेतुः ॥७।३।१३३॥

अप् । मृगो नेता यासां ता मृगनेत्रा । पुष्पनेत्रा' ।

अन्तर्वहिन्यां लोमः ॥७।३।१३२॥

अप् । अन्तर्लोम' । पहिलोम' ।

अस्थूलाच्च नसः ॥७।३।१६१॥

स्थूलवर्जितात्पूर्वपदात्स्वरसुराभ्यां च परस्य नासिकाशब्दस्य नस इत्या
देश' स्यात् अदन्तो बहुव्रीहौ नाभि ॥ इरिव नासिकाऽस्य दृणसः । स्वरणस' ।

पूर्वपदस्थान्नाम्न्यगः ॥२।३।६४॥

पूर्वपदस्याद्दृष्टवर्णात्परस्य नस्य ण स्यात्तु गकारव्यवधाने । अस्थूला
त्किम् ? स्थूलनासिकाः ।

खुरस्वरान्नासिकाया नस् ॥७।३।१६०॥

नाभि । खरा खरस्येव वा नासिका यस्य स्वरणा' । स्वरणसौ । पक्ष खुरणा' ।
पक्षे नस इत्यदन्तोऽपि । खुरणस' ।

उपसर्गात् ॥७।३।१६२॥

प्राग्वत् । प्रगता प्रहृदा वा नासिका यस्य स प्रणसः । उन्नता चङ्गता वा
नासिका यस्य तदुन्नतं मुखम् । असर्गार्थो योग' ।

नसस्य ॥२।३।६५॥

पूर्वपदस्थाभिन्नित्वात्परस्य नसस्य नो ण स्यात् ।

वेः खु स्र अम् ॥२।३।१६३॥

वे परस्य नासिकाशब्दस्य बहुव्रीहौ सुखम् इत्येते आदिशा' स्यु' । विशुः ।
बिस' । बिम्' । ख्योऽपि इति केचित् । बिस्य । गोनासस्तु नासाशब्दस्य ।

सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरस्रैणीपदाजपदप्रो-
ष्ठपदभद्रपदम् ॥७।३।१२९॥

एते बहुव्रीहौ षप्रत्ययान्ता निपात्याः । शोभन प्रातरस्य सुप्रातः । शोभनं
श्वोऽस्य सुश्वः । शोभन दिवाऽस्य सुदिवः । शारेरिव कुक्षिरस्य शारिकुक्षः ।
अतस्रोऽस्रयोऽस्य अतुरस्रः । पण्या इष पादा अस्यैणीपदः । भजपदः । प्रोष्ठो
गोः । तस्येव पादा अस्य प्रोष्ठपदः । भद्रपदः ।

नव्सुदुर्म्यः सक्तिसक्थिहलेर्वा ॥७।३।१३६॥

एभ्यः परे ये सक्त्यादयस्तदन्ताद्बहुव्रीहेरप स्यात् । असक्तः । असक्तिः ।
सुसक्तः । सुसक्तिः । दुःसक्तः । दुःसक्तिः । पञ्चमसप्यः । अहल इत्यादि ।

मृतिप्रत्ययान्मासादिकः ॥७।३।१४०॥

मूल्यर्षे षिहितप्रत्ययान्तान्मासशब्दादिकः प्रत्ययः स्यात् । पञ्च मृतिरस्य
पञ्चकः । पञ्चको मासोऽस्य पञ्चकमासिकः ।

प्रजाया अस् ॥७।३।१७३॥

मज्रादेः परस्य प्रजान्तस्य बहुव्रीहेरस् स्यात् । अप्रजाः । अप्रजसाधित्वादि ।

मन्दाल्पाच्च मेघायाः ॥७।३।१३८॥

प्राग्बत् । अमेघाः । सुमेघाः । मन्मेघाः । अल्पमेघाः ।

द्विपदाद्धर्मादन् ॥७।३।१४१॥

धर्मशब्दान्ताद्विपदादन् स्यात् । साधुधर्मा । परमः सौ धर्मो यस्य स पर
मस्वधर्मकः । नाश्राम् । सन्दिग्धसाध्यधर्मैत्यादौ तु कर्मधारयपूर्वपदो बहुव्रीहिः ।
एवं परमस्वधर्मैत्यपि साधु ।

सुहरिततृणसोमाज्जन्मात् ॥७।३।१४२॥

अन् तपैव । जन्मो भक्ष्ये दन्ते च । शोभनो जन्मो यस्य स सुजन्मा ।
सुजन्मानी ।

द्विदण्ड्यादि. ॥१।३।७५॥

गणोऽयमिजन्तः साधुरेव । द्वौ दण्डावस्मिन् प्रहरण द्विदण्डिः प्रहरति ।
द्विदण्ड्यादि । उभाइस्ति । उभयाइस्ति ।

सप्राज्ञानोर्जुज्ञौ ॥७।३।१५५॥

सम्प्रपूर्वाजानोर्बहुव्रीहौ जुहो एती स्त' । प्रगते जानुनी अस्य प्रजु' । सगते
जानुनी अस्य सजु' । पर्वं प्रह । सहाः ।

वोद्धात् ॥७३१५६॥

वर्द्धु' । ऊर्द्धः । पक्षे ऊर्द्धजानु' ।

घनुषो घन्वन् ॥७३१५८॥

शार्ङ्गधन्वा ।

वा नाञ्चि ॥७३१५९॥

शतधन्वा । शतधनु' ।

जायाया जानिः ॥७३१६४॥

युवतिर्जायाऽस्य युवजानि ।

सुपृत्युत्सुरभेर्गन्वादिगुणे ॥७३१४४॥

एभ्यः पराङ्गम्बशाब्दाद्बहुव्रीहौ इत्समासान्त' स्यात् । सुगन्धि' । पूति
गन्धिः । उद्गन्धिः । सुरभिगन्धिः । मेह शोभमा गन्धा ब्रह्म्याण्यस्य सुगम्ब
आपणिक' । अत्र ब्रह्म्यार्थो गन्धशाब्दो न तु गुण ।

वागन्तौ ॥७३१४५॥

स्त्रादिपूर्वादाहार्यगुणवृत्तिगन्धशाब्दात्ताद्बहुव्रीहेरिडा । सुगन्धि सुगन्धं
वा शरीरम् ।

वाऽल्पे ॥७३१४६॥

अल्पार्थे इत्समासान्तो वा । सूपस्य गन्धो छेशो यत्र सूपगन्धि सूपगन्धं
वा भोजनम् । घृतगन्धि घृतगन्धं वा ।

वोपमानात् ॥७३१४७॥

पद्मस्येव गन्धोऽस्य पद्मगन्धि पद्मगन्ध वा मुसम् ।

पात्पादस्याहस्त्यादेः ॥७३१४८॥

उपमानात्परस्य पादस्य पात् इत्यादेशा' स्यात् बहुव्रीहौ । अपाद्यस्येव पादा
वस्य व्याघ्रपात् । इत्यादिर्वर्जमादस्तिपादः ।

कुम्भपद्यादिः ॥७३१४९॥

अथ गण' कृतपद्मानो व्यन्तश्च बहुव्रीहौ निपाद्यते । कुम्भपदी स्त्री । पुरुषा
कुम्भपादः ।

सुसंख्यात् ॥७३११५०॥

परस्य पाठस्य पात् । शोमनी पादावस्य सुपात् । द्विपात् । त्रिपात् ।

वयसि दन्तस्य दत् ॥७३११५१॥

सध्यासुपूर्वस्य दन्तशब्दस्य बहुव्रीही वयसि गम्यमाने दत् इत्यादेशः
स्यात् । सुदन् बालः । सुदन्ती स्त्री । चतुर्वन् । पङ्क्तन्ता अस्य पोषन् ।

स्त्रिया नाम्नि ॥७३११५२॥

अय इष वन्ता यस्या सा अयोवती । फालवती ।

श्यावारोकाद्वा ॥७३११५३॥

इषावदन् । इषावदन्तः । अरोकवन् । अरोकवन्तः । निर्वीक्षिका । निक्षि
द्रा वा वन्ता यस्य स एवमुन्पते ।

वाऽग्रान्तशुद्धशुभ्रवराहाहिमूषिकवृषशिखरात्

॥७३११५४॥

अग्रान्तेभ्यः शुद्धादिभ्यश्च परस्य दन्तशब्दस्य वत् इत्यादेशो वा स्यात् ।
कुङ्कुमलाप्रवन् । कुङ्कुमलाप्रवन्तो वा । शुद्धवन् । शुद्धवन्त इत्यादि ।

ककुदस्यावस्थायाम् ॥७३११६७॥

वयसि गम्यमाने ककुदशब्दस्य लुक् स्यात् बहुव्रीही । अजातककुद
पालः । पूर्णककुत्तरुणः । सप्तककुद् ।

त्रिककुद्विरौ ॥७३११६८॥

त्रिककुदोऽन्त्रः ।

व्युदः काकुदस्य लुक् ॥७३११६५॥

विगत काकुद तालु अस्यति विककुत् । एवमुत्काकुत् ।

पूर्णाद्वा ॥७३११६६॥

पूर्णकाकुद् । पूर्णकाकुद् ।

हृदयस्य हृत्सासलेखाण्ये ॥३२१८४॥

हृदयस्य सासलेखयोन्तरपदयोरणि ये च प्रत्यये परे इत्यादेशः । हृत्सासः ।
हृत्सेणः । लसोऽप्राणतो म तु घमन्तः । हृदयस्य लेखो हृदयलक्षः । हृदयं
लिम्बतीति हृत्सेणः । अणि तद्धिते हार्दम् । सौहार्दम् । हृदयस्य प्रियो हृदयः ।
लेखप्रहणाग्रहापकावृत्तरपदाधिकारे प्रत्ययप्रहणे तदन्तप्रहणे नास्ति ।

सुहृद्दुर्हन्मित्रामित्रे ॥७३११५७॥

सुहृत् । दुर्हन् ।

दध्युरःसर्पिर्मधूपानच्छालेः ॥७३११७२॥

यहुव्रीहौ कच् । प्रियदधिक' । द्यूदोरस्क' । प्रियसर्पिण्क' । इत्यादि ।

पुमनहुन्नौपयोलक्ष्म्या एकत्वे ॥७३११७३॥

प्रियः पुमानस्य प्रियपुस्कः । प्रियलक्ष्मीक' । एकत्वे इति किम् ? द्वौ पुमांसी यस्य श्रुत्स्वे द्विपुमान् । द्विपुस्क' । यहुपुमान् । यहुपुंस्क' ।

नत्रोऽर्थात् ॥७३११७४॥

अनर्थकम् । नत्र' किम् ? अपार्थम् । अपार्थकम् ।

शेषाद्वा ॥७३११७५॥

अनुक्तसमासान्ताच्छेषाद्द्विव्रीहे' कच् वा स्यात् । महायशस्कः । महायशा' । यहुमाताक' । यहुमाल' ।

इनः कच् ॥७३११७०॥

इमन्ताद्द्विव्रीहेः स्त्रियां कच् स्यात् । यद्यो वृण्डिनोऽस्यां पुर्वो यहुवृण्डिका । अमिनफान्प्रहणापर्थयता वानर्थकेन च तदन्तविधिं प्रयोजयन्ति । यहुवाग्निमका । स्त्रियां किम् ? यहुवृण्डी, यहुवृण्डिको ग्रामः । शेषादिति किम् ? प्रियपप ।

न नाम्नि ॥७३११७६॥

शेषादिति कच् सहायां न स्यात् । विश्वे देषा अस्य विश्वदेवो नाम नर' । पद्मभीर्नाम स्त्री ।

ईयसो. ॥७३११७७॥

ईयसन्तास्समासात्कच् न स्यात् । यद्यः श्रेयांसोऽस्य यहुश्रेयान् । लिङ्गविशिष्टस्यापि ग्रहणात् यहुय' श्रेयस्योऽस्य यहुश्रेयसी ।

सहात्तुल्ययोगे ॥७३११७८॥

सहादेय यहुव्रीहेः कच् न स्यात् । सपुत्र आगत ।

भ्रातुः स्तुतौ ॥७३११७९॥

कच् न स्यात् । शोभनो भ्राताऽस्य सुभ्राता । स्तुतौ किम् ? मूर्ध्भ्रातृकः ।

नाडीतत्रीभ्या स्वाङ्गे ॥७३११८०॥

स्वाङ्गबाधिनाञ्जीतञ्जीशाम्दान्तात्कश्च म स्यात् । बहुनाञ्जि काय । बहुतञ्जी
 र्ग्रीषा । तञ्जीरिह घमनी । ऋप्रख्ययान्तस्वाभावान् इत्य' । स्वाङ्ग इति किम् ।
 बहुनाञ्जीकः स्तम्भः । बहुतञ्जीका बीणा ।

निष्प्रवाणिः ॥७१३१८१॥

निपातोऽप्यम् । निष्प्रवाणिः कम्बला । तन्नादधिरोद्भूत इत्यर्थ' । प्रवाणी
 तन्तुबापशलाका ।

सुऊवादिभ्यः ॥७१३१९२॥

कश्च म स्यात् । जातिवचना ऊञ्जन्ता पते । अतएवाऽऽमङ्ग्ये सी इत्य' ।
 रे सुभु ।

विशेषणसर्वादिसंख्यं बहुव्रीहौ ॥३१३१५०॥

प्राक् निपतति । चिन्नगुः । कण्ठेकाल' । सप्तम्यन्त विशेषणम् । सर्वशुद्ध' ।
 त्रिशुद्धः । मिषोऽनयो' समासे सक्यापूर्वम् । ह्यन्य' । भ्यन्यः । स्वर्षे पर
 मिति । सक्या समासे ॥ समासमात्रे संख्याबाधिनामानुपूर्वे पूर्वे निपतति ।
 आनुपूर्व्या' सक्यायाः । पूर्वनिपातार्थे बचनम् । त्रिधा' । द्वन्द्वेऽपि द्वावश ।

त्रियः ॥३१३१५७॥

अयं प्राग्वा । शुद्धमियः । मियशुद्ध' ।

गङ्गादिभ्यः ॥३१३१५६॥

एभ्यः सप्तम्यन्त वा प्राक् । गङ्गाः कण्ठे यस्य स गङ्गकण्ठः । कण्ठेगङ्ग' ।
 कश्चिन्न । बहेगङ्गुरित्येव ।

क्ताः ॥३१३१५१॥

कान्त नाम सर्वे बहुव्रीहौ प्राक् । कृतकटा ।

जातिकालसुखादेर्न वा ॥३१३१५२॥

एभ्यः कान्तं वा प्राक् । पाणिग्रहीता । ग्रहीतपाणि' । कालः, मासपाता ।
 पातमासा । सुखजाता । जातसुखा ।

आहिताभ्यादिषु ॥३१३१५३॥

अत्र कान्तं वा प्राक् । आहितोऽग्निर्धेन स आहिताग्नि' । अभ्याहित' ।

प्रहरणात् ॥३१३१५४॥

प्रहरणाभाज्ज' कान्तं वा प्राक् । उच्यतोऽसिरनेन अस्युच्यतः । उच्यतासि' ।

न सप्तमीन्द्वादिभ्यश्च ॥३११५५॥

इन्द्रादे' प्रहरणवाचिनश्च सप्तम्यन्त न प्राक् । चक्रपाणि । इन्दुमौलि ।
कथित पाणिपत्र' ।

इति बहुव्रीहि' ।

अथ द्वन्द्वसमासः ।

चार्ये द्वन्द्वः सहोक्तौ ॥३१११७॥

नाम नाम्ना सहोक्तिविषये चार्थे वर्तमान समस्यते समासो द्वन्द्वनामा
स्यात् । समुच्चयान्वाच्येतरेतरयोगसमाहाराभ्यां । तत्रैकस्मिन्नर्थेऽनेकस्य क्रिया
वेस्तुल्यबलतया बौकन समुच्चयः । यथा मैत्र' पचति पठति च । चैत्रो मैत्रश्च
पचति । गुणप्रधानभावमात्रविशेषे समुच्चय एवान्वाच्य । यथा घटो भिक्षामट
र्गा चानय । अनयोर्विषये न समास । अन्योन्यानपेक्षेण द्रव्याणामन्योन्यसा
पेक्षाणामुद्भूतावयवभेद' समूह इतरेतरयोग' । मैत्रश्च चैत्रश्च घट कुर्वति इति
चैत्रमैत्रौ घटं कुर्वति । अत्रावयवानामुद्भूतत्वात्तस्मिन्नन्वयं त्रिष्वं बहुष्व च स्यात् ।
न्यग्मूलावयवभेदः समूह' समाहार' । घवश्च स्वदिरश्च पलाशश्च तिष्ठति इति
घवश्चदिरपलाश तिष्ठति । यद्वर्तिपदै' प्रत्येकं तद्वर्णानां युगपदभिधानं सा स
होक्ति' । चैत्रमैत्रौ घट कुर्वति । अत्र चैत्रोऽपि द्वयर्थो मैत्रोऽपि द्वयर्थः । चकार-
लभ्योऽयमर्थ' । समाहारस्य चैकत्वादेकवचनम् । सूत्रे लघ्वक्षरादी एकग्रहणा
द्वन्द्वमपि द्वन्द्वः । होतृपोतृनेष्टोद्गातार' । द्वयोर्द्वयोर्द्वन्द्वं कृत्वा पुनर्द्वन्द्वे होता
पोतामेष्टोद्गातार इत्येव ।

राजदन्तादिषु ॥३१११४९॥

एषु पूर्वप्रयोगाद् परम् । दन्तानां राजा राजदन्त' ।

धर्मार्थादिषु द्वन्द्वे ॥३१११५९॥

धर्मार्थादी द्वन्द्वे प्राप्तपूर्वनिपात वाऽनिपतपूर्वम् । अर्थधर्मा । धर्मार्थौ ।
भाष्यस्तौ । अन्तादी ।

लघ्वक्षरासखीदुत्स्वराद्यल्पस्वरार्च्यमेकम् ॥३१११६०॥

लघ्वक्षर सन्निवर्जकारोकारान्त क्षराद्यकारान्तमल्पस्वरमर्च्यवाचिशब्द-
रूप द्वन्द्वे समासे प्राङ्निपतति । यत्र चानेकसम्भवस्तत्रैकमेव । शरशीर्षम् ।
अग्नीषोमौ । अग्निधूमम् । पतिस्तुतौ । वायुतोषम् । सन्निवर्जनं किम्? सुतस
त्पापो । सन्निस्तुतौ । ग्रहणयता नाम्ना न तदन्तविधिरिति तदन्तनिषेध । बहु
४ प. १८

सस्त्रियदुग्धमौ स्पष्टं परमेव । म्रीहियवौ । इदुतोः कामचार । पतिवसू । स्वरा
 यत् । अस्त्रशास्त्रम् । स्पष्टं परम् । सट्टस्वरम् । इन्द्रवायु । अर्केन्दु । अल्पस्वर,
 स्रक्त न्यग्रोषौ । स्पष्टं परम् । घवसद्विरी । बागम्री । अर्घ्य, अद्रामेव ।

मासवर्णभ्रात्रनुपूर्वम् ॥३१११६१॥

फाल्गुमेषधौ । वैद्यशत्रौ । भीमार्जुनी । रामकेशवौ ।

भर्तुतुल्यस्वरम् ॥३१११६२॥

भ नक्षत्रम् । ऋतुवाचि नाम तुल्यसक्यस्वर इन्द्रे प्राक् । कृत्तिकारोहिण्याः ।
 हेमन्तशिशिरी ।

प्राणितूर्याङ्गाणाम् ॥३१११३७॥

एपां इन्द्र एकार्थं स्यात् । प्राणिपादम् । मार्दङ्गिकपाणविकम् । एयु समा
 हारनियमः ।

सेनाङ्गशुद्रजन्तूनाम् ॥३१११३४॥

एपां षड्रुत्वे प्राग्यत् । अश्वरथम् । यूकालिक्षम् ।

चरणस्य स्थेणोऽद्यतन्यामनुवादे ॥३१११३८॥

अद्यतन्या पी स्या इण् इत्येतौ घातू तयोः कर्तृत्वे ये चरणास्तन्नाम्नां इन्द्र
 एकार्थः स्यात् । प्रलठात्कठकलापम् । उद्गात्कठकौयुमम् ।

अङ्गीवेऽध्वर्युक्रतौ ॥३१११३९॥

पञ्चद्विहितो यः ऋतुस्तद्वाचिमाममपुसकानां इन्द्रः प्राग्यत् । अर्काश्व
 मेपम् । अङ्गीय इति किम् ? राजसूययाजपेये । अण्ययुग्रहणं किम् ? इयुवजौ ।

निकटपाठस्य ॥३१११४०॥

येषामप्येगूणां निकटाः पाठास्तद्वाची इन्द्रः प्राग्यत् । पदमपीते पदकः ।
 एष क्रमकः । पदकश्च क्रमकश्च पदकप्रमकम् । पदानन्तरं क्रमस्य पाठात्पाठयो
 र्निर्कटपाठत्वम् ।

फलस्य जातौ ॥३१११३५॥

फलवाचिनां षड्रुत्वे जाती पिपक्षितायां खैर्इन्द्रः प्राग्यत् । पदराणि चाम
 सकानि च पदरामलकम् ।

अप्राणिपश्वादे ॥३१११३६॥

प्राणिप्य पश्वादिमुद्योक्तोप्यथ येऽप्ये इत्यमृताः पदार्थास्तेषां जातिश-
 च्छानां खैर्इन्द्रः प्राग्यत् । आरा च शग्नी च आराशम्नि । प्यक्तिविभक्षायामा
 राशम्नि आराशल्याविमे ।

नदीदेशपुरां विलिङ्गानाम् ॥३११४२॥

विविधलिङ्गानां नदीदेशपुराधिनां खैर्द्रन्द्रः प्राग्वत् । अम्पखेरावती चोन्वे
राधति । गङ्गाशोणम् । कुरवन्न कुरुक्षेत्रं च कुरुक्षेत्रम् । प्रामर्जं वेदम् ।
जाम्बव च शाङ्किनी च जाम्बवशाङ्किन्यो भामौ ।

विरोधिना द्रव्याणां न वा द्वन्द्वः स्वैः ॥३११४३॥

येषां निष्पद्यिरोधस्तेषां खैर्द्रन्द्रः प्राग्वत् वा । सुखदुःखम् । सुखदुःखे ।
शीतोष्णम् । शीतोष्णे ।

पशुव्यञ्जनानाम् ॥३११४३२॥

एषां खैर्द्रन्द्रः प्राग्वद्वा । गोमहिषम् । गोमहिषी । दधिघृतम् । दधिघृते ।

नित्यवैरस्य ॥३११४४॥

जन्तोः खैर्द्रन्द्रः प्राग्वत् । अहिनकुलम् ।

पात्र्याशुद्रस्य ॥३११४४३॥

पात्र्याशुद्राधिनां खैर्द्रन्द्रः प्राग्वत् । तक्षापस्कारम् । वैशुके पात्रं सस्का
रेण शुष्यति तं । पात्रमहन्तीति पात्र्या ।

गवाश्वदिः ॥३११४४४॥

अयं द्वन्द्वः प्राग्वत् । गवाश्वम् । अजाधिकम् ।

तरुतृणधान्यमृगपक्षिणा बहुत्वे ॥३११४४५॥

एषां बहुत्वे प्रत्येकं द्वन्द्वः स्वैः प्राग्वत् वा । हस्तन्यग्रोषम् । हस्तन्यग्रोषा ।
कुशाकाशम् । कुशाकाशा । तिलमापम् । तिलमापाः । अश्वयैणम् । अश्वयैणा ।
शुकयकम् । शुकयकाः ।

अश्ववडवपूर्वापराधरोत्तराः ॥३११४४६॥

अयोऽप्येते द्वन्द्वाः खैरेकार्पा वा श्युः । अश्ववडवम् । अश्ववडवौ । द्रसल
मिपास्यते । पूर्वापरम् । पूर्वापरे ।

न दधिपयआदिः ॥३११४४७॥

दधिपयमधुतिर्द्रन्द्रो नैकार्थः स्यात् । दधिपयसी । सर्पिर्मधुनी । हरिबा
सौ । सर्पाश्च द्रमसी । एव चण्डालघृतपादयः ।

सख्याने ॥३११४४८॥

इयत्तापरिच्छेदः सख्यानम् । बर्तिपदापर्यामां सख्याने गन्पमाने द्वन्द्व एकार्थो

म भवति । दशगोमहिषा । पतावन्ति दधिचूतानि । बहव पाणिपादाः । इयन्तो
गवाभ्याः ।

वान्तिके ॥३११४७॥

द्रव्यसकपाषणमे द्रव्य पक्षार्थं वा स्यात् । उपगता दश पस्य येषां वा
उपदशं गोमहिषम् । उपदशा गोमहिषाः । एव दन्तोष्ठम् । दन्तोष्ठाः ।

आद्वन्द्वे ॥३१२३९॥

विद्यापोनिसम्पत्तयाधिनामृतां द्रव्ये पूर्वपदस्याकारः स्यात् उत्तरपदे परे ।
होतापोतारी । मातापितरी । पुत्रे, पितापुत्राविति ।

वेदसह श्रुतावायुदेवतानाम् ॥३१२४१॥

इहोत्तरपदे आकारः स्यात् । इन्द्रासोमी । शुनासीरी । अग्रामरुगी ।
अग्नेन्द्री । वेधतेति किम् ? स्कन्दविशाखौ । वायुवर्जनात् वायव्यी । अग्निवायू ।

ईः पोमवरुणेऽग्नेः ॥३१२४२॥

अस्य पोमे वरुणे च परे ईः स्यादेवताद्रव्ये । पोमेतिनिर्देशादेव ईकारस
भियोग पस्यम् । अग्नीपोमी । अग्नीवरुणौ । वेधताद्रव्य इत्येव । अग्निसोमी
माणवकौ ।

समासेऽग्नेः स्तुतः ॥२१३१६॥

सस्य पः । अग्निष्ठत् ।

ज्योतिरायुर्मर्या च स्तोमस्य ॥२१३१७॥

सस्य पः । ज्योतिष्टोम । आयुष्टोमः ।

इवृद्धिमत्यविष्णौ ॥३१२४३॥

विष्णुवर्जं वृद्धिमत्युत्तरपदे परे देवताद्रव्येऽग्नेरिकारोऽन्तादेशः स्यात् ।
ईकाराकारपोरपवादः । अग्रामरुगी वेधते अस्य अग्निमान्त कर्म । पञ्चमग्नीव
रुणौ वेधते अस्याऽग्निवास्त्र कर्म । वृद्धिमतीति किम् ? आग्नेत्र कर्म । आतो
ने व्रवदणस्येति वृद्धिर्न । विष्णुमिषेपादाप्रवैष्णवम् ।

दिवो धावा ॥३१२४४॥

देवताद्रव्ये दिवशाब्जस्योत्तरपदे परं धावा इत्यादेशः स्यात् । धीम् भूमिम्
धावाम्मी ।

दिवस् दिवः पृथिव्या वा ॥३१२४५॥

दिवस्पृथिव्यौ । दिवस्पृथिव्यौ । पापापृथिव्यौ । सकारनिर्देशात् सस्य
रस्यम् ।

उपासोषसः ॥३१२४६॥

उपास्य सूर्योपासासूर्यम् ।

मातरपितर वा ॥३१२४७॥

माता च पिता च मातरपितरौ । पक्षे मातापितरौ ।

चवर्गदपहः समाहारे ॥७३१९८॥

चवर्गान्ताइकारपकारइकारान्ताइन्द्रात्समाहारेऽत्समासान्त' स्यात् । वाक्-
त्वचम् । श्रीऋजम् । सम्पद्भिपदम् । याधिल्वपम् । छत्रोपानहम् । समाहार इति
किम्? प्राष्टदशरदौ ॥

इति द्वन्द्व ।

अथैकशेष ।

समानामर्थेनैकशेषः ॥३११११८॥

देयौ । देया' । यत्रञ्च कुटिलञ्च यत्रौ कुटिलौ । यत्रदण्डञ्च कुटिलदण्डञ्च
यत्रदण्डौ कुटिलदण्डौ वा ।

वृद्धो यूना तन्मात्रभेदे ॥३१११२४॥

वृद्धो यूना सहोक्तावेकः शिष्यते । गार्ग्यञ्च गार्ग्यायणञ्च गार्ग्यौ । तद्वर्ध
प्रत्ययमात्रकृतं 'चेत्तयो' कृत्स्नं वैरूप्य स्यात् । वृद्धः किम्? गर्गगाग्यायणौ ।
यूना किम्? गर्गगाग्यायणौ । तन्मात्रभेद इति किम्? गार्ग्यायणस्यापनौ । भाग्यपि
सिभाग्यपित्तिकौ । अत्रार्थभेद' ।

स्त्रीपुवच्च ॥३१११२५॥

पृथ्वीवापि युववापिमा सहोक्तौ शिष्यते स च 'श्रीशब्द' पुल्लिङ्गे स्यात् ।
गार्गी च गार्ग्यायणञ्च गार्ग्यौ । गार्गी च गार्ग्यायणौ च गर्गी' । पुंयङ्गायान्ही
मिश्रसौ पनो लुप । गर्गान् । शसोऽनासञ्चनः पुमि इति मत्वम् ।

पुरुषः स्त्रिया ॥३१११२६॥

सहोक्तौ शिष्यते तद्वक्षण ण्य विशेष्येत् । हसी च हसञ्च हसौ ।

भ्रातृपुत्राः स्वसृदुहितृभिः ॥३१११२१॥

भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ । पुत्रञ्च दुहिता च पुत्री ।

कृविमन्येनैक च वा ॥३१११२८॥

कृषिं मामान्येना कृषिेन सहोक्तौ प्राग्बत् तन्मात्रभेदे तय वैचयत्स्यात् ।

शुक्ल च वस्त्रं शुक्लञ्च कम्बलः तद्विदं शुक्लम् । ते इमे शुक्ले वा । स्त्रीपुंसयोर्षो-
गेऽपि । शुक्लं च वस्त्रं शुक्लञ्च कम्बलं शुक्ला च शादी तद्विदं शुक्लम् । तानीमानि
शुक्लानि वा ।

पिता मात्रा वा ॥३१११२२॥

माता च पिता च पितरौ । मातापितरौ वा ।

श्वशुरः श्वश्रूम्या वा ॥३१११२३॥

श्वशुरा सहोक्तौ श्वशुरो वा शिष्यते । श्वश्रुञ्च श्वशुरञ्च श्वशुरौ । श्वश्रू-
चुरौ वा ।

त्यदादिः ॥३१११२०॥

त्यदादिरेकः शिष्यतेऽन्येनात्यदादिना सहोक्तौ । स च चैत्रञ्च तौ । अदा
दीनां मिथः सहोक्तौ यत्पर तस्यैकशेषः । स च पञ्च यौ । पञ्च एव च पत्नी ।
अदामादिरित्यर्थे पूर्वशेषोऽपि । स च पञ्च तौ । स्त्रीपुंसपुंसकानां सहचचने
स्यात्परसिद्धमिति । सा च चैत्रञ्च तौ । स च देवदत्ता च तौ । सा च कुठे च
तानि । स च कुल च ते । स च कुलुटः सा च मयूरी ते कुलुटमयूर्याभिने । पर
सिद्धो द्वन्द्वोऽशीतिसमासार्थस्य सिद्धातिवेशात्तद्विशेषणस्य अदादेरपि तद्विद-
तैव म्याप्येति ।

ग्राम्याशिशुद्विशफसधे स्त्रीप्रायः ॥३१११२७॥

ग्राम्याणामशिशुनां त्रिस्तुराणां पशुनां सहे स्त्री प्राग्बत् । गावञ्च स्त्रियो
गावो वृषभा इमा गावः । एकशकपशुदाहरणे पुरुषैकशेषः । अश्वामेमे अश्व-
मेमा अभ्रमेऽश्व इति पुष्टिर्हं शिष्टम् ।

स्यादावसख्येयः ॥३१११२९॥

सर्बस्मिन् स्यादौ विभक्तौ तुल्यरूपाणामेकः शिष्यते सख्येयवाचिशेषं
वर्जयित्वा । अक्षञ्च शकटस्य अक्षञ्च देवतं अक्षञ्च पिभीतकः अक्षाः । एवं
पादाः । मापाः । द्येमी च द्येनी च द्येयी ।

इत्येकशेषः ।

परार्थाभिधानं वृत्तिः । सा पञ्चपा । कृतद्वितसमासैकशेषसनाद्यन्तपातु-
रूपात् । तद्वर्षप्रतिमासमर्षो याग्यपापारो वाक्यं विग्रहः । स लौकिकोऽलौकिक
कञ्च । परिनिष्ठितत्वात्प्रयोगार्हं लौकिकः साधुः तदन्वोऽलौकिकोऽसाधुः । यथा
राज्ञः पुत्र्यः प्रथमा । द्वितीयो राजन् अस्य पुरुष स इति । अविग्रहो मिथ्यसमा-
सोऽल्लपदविग्रहो वा । समासञ्चतुर्विधं प्रायोबाद् । अभ्ययीभावस्तत्पुरुषो पशु
मीर्हिर्द्वन्द्वञ्च । पर्वा लक्षणासम्भवे नाम नाभतिसमासः केषलः । वृषप्रति वम्म

समाप्तमित्यादौ पूर्वपदार्थाऽप्राधान्येऽपि अभ्ययीभावः । अतिमालादाद्युत्तरपदा
 र्थाऽप्राधान्येऽपि तत्पुरुषः । द्वित्रा इत्यावाचन्यपदार्थाऽप्राधान्येऽपि बहुव्रीहिः ।
 दन्तीष्ठमित्यादावुभयपदार्थाऽप्राधान्येऽपि द्वन्द्वः । नाम नाम्ना तथाऽऽख्यातेर्क-
 स्युक्तं नाम नामभिः । घातुनाऽऽख्यातमाख्यातेन आऽऽख्यातं च नामभिः ॥ १ ॥
 नाम नाम्ना, राज्ञः पुरुषः । आख्यातेन नाम, पर्यभूयत् । कस्युक्तं नाम नामभिः,
 कुम्भकारः । घातुना, कटम् । आख्यातमाख्यातेन, पिपतस्वादता क्रिया । नाम्ना
 ऽऽख्यातम्, कृन्तादिष्वक्षणा । एहीहादपोऽन्यपदार्थे इति मयूरव्यंसकादित्वा
 त्समासः ।

इति सर्वसमासशेषः ॥

ऋक्पूःपथ्यपोऽत् ॥७३॥७६॥

ऋक् पुर पथिन् अप इत्येतद्वन्तात्समासादकारः समासान्तः प्रत्ययः स्यात् ।
 ऋक्पूःपथ्यपोऽत् । ऋक्पूः समीपमुपसर्गम् । पथिन् पूः श्रीपुरम् । जलपथः । विमलाप
 सरः ।

द्वन्तरनवर्णोपसर्गादप ईप् ॥३२॥१०९॥

द्वि अन्तर् आभ्यामनवर्णोपसर्गात्तेभ्यश्चोपसर्गोभ्यः परस्यापशब्दस्योत्तरपदस्य
 ईप् इत्यादेशः स्यात् । द्विषा गता आपो यस्मिन्निति द्वीपम् । अन्तरीपम् । समी
 पम् । नीपम् । उपसर्गादिति किम् ? शोभना आपः स्यापः । पूजिता आपोऽस्यापः ।
 स्वती पूजायां नोपसर्गात्तेन न समामान्तः । अनवर्णोति किम् ? प्रापम् । परापम् ।
 अवर्णान्ताद्वेति पाणिनिः । प्रेपम् । परेपम् ।

अनोर्देशे उप् ॥३२॥११०॥

अनो परस्याऽऽपो देशोऽभिधये उप् स्यात् । अनूपो देशः ।

धुरोऽनक्षस्य ॥७३॥७७॥

समामादत्स्यात् । राज्यपुरा । अक्षे तु अक्षपूः ।

प्रत्यन्ववात्सामलोमः ॥७३॥८१॥

एतत्पूर्वमामलोमान्तात्समासादत्स्यात् । प्रतिलोमम् । अनुलोमम् । अय
 लोमम् ।

सख्यापाण्डुककृष्णाद्भूमौ ॥७३॥७८॥

अत्समामान्तः स्यात् । द्रुपोर्म्यो ममाहारो द्विभूमम् । द्वे भूमौ अस्य
 द्विभूमः प्रामादः । पाण्डुभूमम् । पाण्डुभूमो देशः ।

सख्याया नदीगोदावरीभ्याम् ॥७।३।५१॥

संख्यापूर्वाभ्रदीगोदापर्यन्तादृष्यपीभावाद्वात् स्यात् । पञ्चनवम् । सप्तगो
दावरम् ।

अक्षणोऽप्राण्यङ्गे ॥७।३।८५॥

अक्षिशब्दास्तात्समासाद्वात्स्यात्समासान्तः । गणामक्षीय गणाक्ष ।

नाभेर्नाम्नि ॥७।३।१३४॥

नाभ्यन्तयद्गुह्रीहेरप स्यात्सज्ञायाम् । पञ्चनामः ।

ऋक्सामर्ग्यजुपधेन्वनहुहवाङ्मनसाहोरात्ररात्रि-
दिवनक्तदिवाहर्दिवोर्वष्टीवपदष्टीवाक्षिभ्रुवदार-
गवम् ॥७।३।९७॥

पतेऽप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । ऋक् च साम च ऋक्सामम् । ऋग्यजुषम् ।
धेनुभ्रानङ्गोऽथ धेन्वनहुह्री । वाक् च ममङ्ग वाङ्मनसे । अङ्ग रात्रिभ्राहोरात्र ।
रात्रिभ्र दिवा च रात्रिन्दिषम् । नक्त च द्विषा च नक्तन्दिषम् । अङ्ग दिवा
वाहर्दिवम् । ऊरु वाष्टीवन्ती च ऊर्वष्टीवम् । पादौ वाष्टीवन्ती च पादष्टीवम् ।
अक्षिणी च भ्रुवौ वाक्षिभ्रुवम् । वाराम् गापम् वारगपम् ।

नवसुव्युपत्रेश्चतुरः ॥७।३।१३१॥

पञ्च पराचतुरन्ताद्गुह्रीहेरप स्यात् । अचतुरः । सुचतुरः । विशचतुरः ।
वपचतुराः । विशचतुराः ।

स्त्रिया. पुंसो द्वन्द्वश्च ॥७।३।९६॥

स्त्रीपूर्वपुंसशब्दा ताद्वन्द्वत्कर्मधारयाच्चात्स्यात् । स्त्री च पुमौश्च स्त्रीपुंसम् ।
स्त्री चासी पुमांश्च स्त्रीपुंसः ।

द्वित्रेरायुप. ॥७।३।१००॥

समाहार त्रिगोरद समासान्तः । द्वयायुपम् । त्रयायुपम् ।

पुरुपायुपद्विस्तावत्रिस्तावम् ॥७।३।१२०॥

पतेऽप्रत्ययान्तास्तत्पुरुपा निपात्यन्ते ।

श्वसोवसीयस. ॥७।३।१२१॥

यसुमञ्चप्रादीयसी मनो अन्त्यस्वरादेश्च लोपे वसीयस । शोभनं वसीयः ।
श्वसुशब्दः प्रशासायाम् ॥ श्वोवसीयसोऽस्तमामान्तः । श्वोवसीयसम् ॥

निसश्च श्रेयसः ॥७।३।१२२॥

निस्र शब्दात् श्वस्र शब्दाय पराश्रेयसस्तत्पुरुषावत्स्यात् । निश्चित भेयो निभेयसम् । शोभन भेय' श्वभेयसम् ।

जातमहदृद्धादुक्षणः कर्मधारयात् ॥७।३।१९५॥

पृथ्यः परादुक्षान्तात्कर्मधारयावत्स्यात् । जातभासी वक्षा च जातोक्ष' । महोक्षः । वृद्धोक्षः ।

सरजसोपशुनानुगवम् ॥७।३।१९४॥

एतेऽप्यपीभाषा अवन्ता निपात्यन्ते । सह रजसा सरजसम् । साकल्प समासः । शुनः समीपे उपशुनमस्ति । गामन्यायतमनुगव यानम् । वैर्ष्येऽनु' । अन्यत्र गो' पश्चादनुगु यानम् ।

गोष्ठतेः शुनः ॥७।३।११०॥

गोष्ठमति आभ्यां परात् श्वन् शब्दान्तात्तत्पुरुषावद्दृ स्यात् । गोष्ठे श्वा गोष्ठश्व' । अतिश्वो वराह' । अतिश्वी सेया । अतिनीचेत्यर्ष' ।

ब्रह्महस्तिराजपल्याद्वर्चसः ॥७।३।८३॥

पृथ्य' पराद्वर्चस्रशब्दात्समासावत्स्यात् । ब्रह्मणो वचं ब्रह्मवर्चसम् ।

समवान्धात्तमसः ॥७।३।८०॥

पृथ्य परात्तमस' समासेऽत्स्यात् । सन्तमसम् । अयतमसम् । अचतमसम् ।

तप्तान्ववाद्ब्रह्मसः ॥७।३।८२॥

एतत्पूर्वाद्ब्रह्मस्रशब्दात्समासेऽत्स्यात् । तत्तरदसम् । अनुरदसम् । अयरदसम् ।

प्रतेरुरसः सप्तम्याः ॥७।३।८४॥

प्रत्युरसम् । विभक्तयर्षेऽप्यपीभाष' ।

उपसर्गादध्वनः ॥७।३।७९॥

पातुयोगे उपसर्गसहात्मादे' परादृष्यनो'त्समासान्त स्यात् । प्रगतोऽध्वान माष्यो रथ' ।

पूजास्वतेः प्राकृतात् ॥७।३।७२॥

पूजार्षात्पतिममासात्समासान्तो न स्यादृष्टमीद' । काष्ठे ट इत्यत' प्रागे षाय मिषेय' । सुराजा । अतिराजा । एतेरिति किम् ? परमराज' । पूजेति किम् ? गामतिशान्तमतिगयम् । प्राकृतादिति किम् ? स्वद्वलम् । स्वस्त' ।

न किमः क्षेपे ॥७३॥७०॥

निन्द्रायां याः किम् तस्मात्परे ये ऋगादयस्तदन्तात्समासान्तो न स्यात् ।
किंभू या न तथा शुर्भी । किंराजा यो न रक्षति । किंसखा ।

नवृतत्पुरुषात् ॥७३॥७१॥

समासान्तो न स्यात् । अचक्ष । भराजा । असखा । अपन्या । अपचम् ।
पय इत्यदन्ताशब्दस्य । पयो विभाषेति पाणिनिः ।

वहोर्द्वे ॥७३॥७२॥

असद्वे बहन्तात्समासात् षः कश्च न स्यात् । आसजा वह्नो येर्वा ते
आसन्नवहवः ।

इति समासान्ताः ।

न अक्षरपदे लुप इतिपदप्रथमनुवर्तनीयम् ।

असत्त्वे ङसेः ॥३१२॥१०॥

असत्त्वे विहितो यो ङसिस्तस्योत्तरपदे परे लुप् न स्यात् । स्त्रोकाम्बुक् ।
एवमन्तिकार्षेयूरार्षेयूरार्षेभ्यः परङ्सेरपि । अन्तिकदागतः । विदूरादागतः ।
कृष्णाम्बुक् ।

ब्राह्मणाच्छंसी ॥३१२॥११॥

अत्र ङसर्लुपभावो निपाज्यते । ऋत्विग्विशेषो ब्राह्मणाच्छंसीतिनामा ।

ओजोऽङ्गः सहोऽम्भस्तमस्तपसष्टः ॥३१२॥१२॥

पम्पस्तृतीयैकवचनस्य लुप म । ओजसा कृतम् । अङ्गसा कृतम् । अर्ज
वेन कृतमित्यर्थः । इत्यादि ।

पुजनुपोऽनुजान्धे ॥३१२॥१३॥

पुंसाऽनुजः । यस्याग्रजः पुमान् स एवमुच्यते । अनुपाधो जात्यन्धः ।

आत्मनः पूरणे ॥३१२॥१४॥

आत्मना द्वितीयः ।

मनसश्चाज्ञायिनि ॥३१२॥१५॥

मनसाऽज्ञायु शीघ्रमस्येति मनसाज्ञायी ।

नाम्नि ॥३१२१६॥

मनसादेवी ।

परात्मम्यां ङेः ॥३१२१७॥

परस्मैपदम् । आत्मनेपदम् ।

अद्भ्यञ्जनात्सप्तम्या बहुलम् ॥३१२१८॥

अकारान्ताद्भ्यञ्जनान्ताद्य परस्या' सप्तम्या' प्रायो लुप् न स्यात् नाम्नि । पुषिष्ठिर' । बहुलग्रहणात्कपिङ्गयति । जलकुङ्कुट' । प्रामसूकर' । कपिद्विकल्प' । स्वधिसार' ।

गवि युधेः स्थिरस्य ॥३१२१९॥

आभ्यां स्थिरस्य सस्य प' स्यात् । गविष्ठिरः । अरण्येतिलका' । गभीतिब-
चनादलुप् । पिवादिपाठाद्वा ।

तत्पुरुषे कृति ॥३१२२०॥

व्यञ्जनात्परस्या' सप्तम्या' गृहन्ते उत्तरपदे तत्पुरुषे लुप् न स्यात् । इदि
शृक् । विविशृक् । स्तम्भेरम' । कर्णेजप' ।

प्राकारस्य व्यञ्जने ॥३१२२१॥

प्राचां देवो य' कारनामा रक्षानिर्वेशस्तस्य भाङ्ग्यद्भ्यञ्जनात्परस्या' सप्तम्या
न लुप् स्यात् व्यञ्जनादायुत्तरपदे । मुकुटेकार्पापणः । हलेद्विपदिका । द्यपदि
भापकः । प्रागिति किम्? यूधे देय' पशु' यूधपशु' । व्यञ्जनादौ किम्? अशिकटे
देये उरण' अयिकनेरण' । अयिकट' अयिसमूह' । प्रत्येक तेषु देयः । अद्भ्यञ्ज
नादिति किम्? नद्यां दोह' नदीदोह' । प्रत्येक देय' ।

मध्यान्ताद्गुरौ ॥३१२२२॥

सप्तम्या न लुप् । मध्येगुरुः । अन्तेगुरुः । लुपमपि कश्चित् ।

अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे ॥३१२२३॥

कण्ठेकाल' । उरसिलोमा । अमूर्धमस्तकादिति किम्? मूर्धदिगम् । मस्त
कदिगम् । स्वाङ्गादिति किम्? अक्षशीण्ट' । अचाम इति किम्? मुग्गचाम' ।-

वन्धे घञि नवा ॥३१२२४॥

हस्तेवन्ध' । घनेप' । हस्तप' । चत्रप' ।

कालात्तनतरतमकाले ॥३१२४॥

अल्पतनात्कालात्तन' शब्दात्परस्या' सप्तम्या वा न लुप् तनादी परे
कालशब्दे चोत्तरपदे परे । पूर्वाह्वेतन' । पूर्वाह्वेतनः । पञ्च तरादी ।

वर्षक्षरावराप्सरःसरोरोमनसो जे ॥३१२५॥

पन्थ' सप्तम्या वा अलुप् जे उत्तरपदे परे । वर्षेज' । वर्षेज' । ममसिजः ।
मनोज इत्यादि ।

द्युप्रावृद्वर्षाशरत्कालात् ॥३१२६॥

द्विप्रमृतेः शब्दात्परस्या' सप्तम्या न लुप् । द्विविज' । प्रावृषिजः ।

शयवासिवासेष्वकालात् ॥३१२७॥

पतेषु पदेषु परेषु सप्तम्या अलुप् वा स्यात् । विलेशयः । विलेशय' । बने
वासी । बनवासी । गच्छः । इत्यादि ।

अपो ययोनिमति चरे ॥३१२८॥

अपशब्दात्परस्याः सप्तम्या यप्रत्यये योमिमतिचरेपूत्तरपदेषु न लुप् ।
अप्त्तु 'मव' अप्सप्तम्याः । अप्सुयोनिः । अप्सुमतिः । अप्सुचर' ।

नेन्सिद्धस्ये ॥३१२९॥

इन् प्रत्ययान्ते परे सिद्धस्ये इति चोत्तरपदे परे सप्तम्या लुप् नेति न,
किन्तु स्यादेव । स्पण्डिलशापी । साङ्गाद्यसिद्धः । समस्य' ।

पृथ्या. क्षेपे ॥३१३०॥

भौरस्य क्लृप्तमित्यादी न लुप् । दासस्य भार्या । क्षेपे इति किम् ? द्विजकुलम् ।

पुत्रे वा ॥३१३१॥

दात्याः पुत्र' । दासीपुत्र' ।

पश्यद्वाग्दिशो हरयुक्तिदण्डे ॥३१३२॥

पन्थः परस्याः पृथ्या' क्रमेण हरयुक्तिदण्डेषु उत्तरपदेषु न लुप् स्यात् ।
पश्यतोहर' । याचोयुक्तिः । दिशोदण्ड' ।

अदसोऽकजायनणो ॥३१३३॥

अदसः पृथ्या अकजायनणविषय उत्तरपदे तथा आयनणमत्यये च परे

लुप न स्यात् । अमुष्य पुत्रस्य भावः आमुष्यपुत्रिका । आमुष्यकुष्ठिका । शीरा-
दित्वादकम् । आमुष्यापणः । नडादित्वादापणम् ।

देवाना प्रियः ॥३१२३४॥

निपातोऽप्यम् ।

शोपपुच्छलाङ्गुलेपुनास्त्रि शुनः ॥३१२३५॥

श्वन्शम्भ्रास्परस्याः पठ्या लुप न स्यात् शोपादायुस्तरपदे परे । शुन' शोप
मिष शोपमस्य शुनः शोप । शुन' पुच्छ' । शुनोलाङ्गुलः । मात्रीति किम् ?
श्वशोपम् ।

वाचस्पतिवास्तोष्पतिदिवस्पतिदिवोदासम् ॥३१२३६॥

पते पठ्या अलुपि निपास्यन्ते माम्नि ।

ऋतां विद्यायोनिसम्बन्धे ॥३१२३७॥

ऋकारान्तानां विद्याकृते योनिकृते च सम्बन्धे वर्तमानानां तत्सम्बन्धि
न्येबोस्तरपदे परे पठ्या न लुप । होतुः पुत्रः । होतुरन्तेवासी । पितुः पुत्रः । पितु
रन्तेवासी । नेह । पितृधनम् ।

स्वसृपत्योर्वा ॥३१२३८॥

ऋदन्तात् पठ्या वाञ्छुप । होतु' स्वसा । होदन्त्यसा । स्वसुः पतिः । स्वसृपतिः ।

मातृपितुः स्वसुः ॥३१२३९॥

मातृपितृभ्यां परस्य स्वसृशब्दस्यस्य पः स्यात् समासे । मातृपितृभ्याः ।
पितृपितृभ्याः । असमासे तु मातुः स्वसा । पितुः स्वसा ।

इत्यलुप समासः ।

ऋदुदित्तरतमरूपकल्पब्रुवचेलद्गोत्रमतहतेषु

वा ह्रस्वश्च ॥३१२४३॥

ऋदुदिब परतः स्त्रीलिङ्गः शम्भ्रस्तरादिप्रत्ययेषु मुबादिषु कृपेकार्थेषु उत्तर-
पदेषु ह्रस्वान्तः पुष्य था स्यात् । पषन्तीतरा । पषन्तितरा । पषत्तरा । श्रेयसी
तरा । श्रेयसितरा । श्रेयस्तरा । विदुपीतरा । विदुपितरा । विदुत्तरा । पषन्ती
वासी मुबा च पषन्तीमुबा । पषन्तिमुबा । पषद्दुबा ।

उच्यः ॥३१२६४॥

अच्यन्तस्य परत' श्रीलिङ्गस्य तरादौ प्रत्यये ऋवादिषु चोत्तरपदेषु इच्छोऽन्त-
देशः स्यात् । गौरितरा । गौरितमा । मर्तकिरूपा । कुमारिकरूपा । ब्राह्मभि-
रुवा । गार्गिचेष्टी । गार्गिमता । अच्य' किम्? वृत्तातरा । मद्रिक्रातरा । परत'
स्त्रीष्वेव । आमसकीतरा । अमेकस्वरस्यैवाऽयं विधिः ।

न वैकस्वराणाम् ॥३१२६६॥

पहुवचनात् । परस्त्रीतिनिवृत्तम् । एकस्वरस्य अच्यन्तस्य तरादिषु प्रत्य-
येषु ऋवादिपूत्तरपदेषु रुपेकार्थेषु वा ह्रस्व' स्यात् । स्त्रीतरा । स्त्रितरा । इच्छ
भार्या स्त्री । श्रितमा । श्रितमा । अस्यापच्य स्त्री ई । ईरूपा । ईरूपा । कस्य भार्या
की । किकरूपा । कीकरूपा । शिशुवा । शीशुवा । इत्यादि । अच्यन्तस्येव । स्त्रीतरा ।
श्रितमा ।

ऊच्यः ॥३१२६९॥

ऊच्यन्तस्य प्रागपत् । अच्यप'भूतरा । अच्यप'भुतरा । पक्षे भूवीर्यं ।

पदः पादस्याज्यातिगोपहते ॥३१२९५॥

पादशब्दस्य आजि आति ग उपहृत इत्येषु परेषु पद इत्यादेशः स्यात् ।
पादाभ्यामजति भतति वा पदाजिः । पदातिः । पदगः । पदोपहतः । अजेर्ष्यं
भावो निपातमात् ।

हिमहतिकपिये पद् ॥३१२९६॥

पूत्तरपदेषु पादस्य पद्भवति । पादयोर्हिमम् पदिमम् । पदति' । पादक-
णशील' । पत्कापी । पादौ विष्यन्ति पद्याः शर्करा' । पादयोर्मेवा' पद्या' पांसव' ।
पद्यं घृतम् । पादार्थं पाद्यमिति पाद्यार्थे इति निपातनात् । पादशब्दसम्बन्धि-
ष्वेव यत्प्रत्यये विधिः । द्विगुसमाससम्बन्धिनि तु द्वाभ्यां पादाभ्यां क्रीत द्विपा-
द्यम् । पणपादमापाद्य इति प' ।

ऋच. शशसि ॥३१२९७॥

ऋचः । पादस्य पद् । पार्त् पाद गापन्त्या' शंसतीति पच्छो गापर्थी शंसति ।

शब्दनिष्कघोपामिश्रे वा ॥३१२९८॥

पदादेशः । पच्छम्' । पादशब्द' । पदिष्कः । पादमिष्क' । पदोप' ।
पादपोप' ।

नाङ्युत्तरपदस्य च ॥३२११०७॥

उदकस्य पूर्वपदस्य उत्तरपदस्य वा माञ्जि उद इत्यादेशः । उदमेघः । उत्तर-
पदस्य, क्षीरोदः ।

उदकस्योदः पेपंधिवासवाहने ॥३२११०४॥

उदपेपं पिनष्टि । उदधिघटः । उदवासः । उदवाहनः ।

वैकव्यञ्जने पूर्वे ॥३२११०५॥

उदकुन्मः । उदककुन्मः । उदपात्रम् । उदकपात्रम् । खरे, उदकामत्रम् ।

मन्थौदनसक्तुविन्दुवज्रभारहारवीवधगाहे वा

॥३२११०६॥

उदकमन्यः । उदमन्यः । इत्यादि ।

वेदूतोऽनव्ययवृद्धीचङ्गीयुवः पदे ॥२१४१९८॥

ईकारोकारयोरुत्तरपदे इत्सो वा स्यात् मन्वेत्ताबव्ययप्लुतौ ईषूषौ ङीइयुव्
स्यामौ च भवतः । लक्ष्मीपुत्रः । लक्ष्मीपुत्रः । प्रामणिपुत्रः । प्रामणीपुत्रः । ब्रह्म
बन्धुपुत्रः । ब्रह्मबन्धुपुत्रः । अव्ययादिघर्जनं किम् ? काण्डीमृतम् । ऊरीकृतम् ।
ईष, कारीपगन्धीपुत्रः । ङी, गार्गीपुत्रः । इयुव, मीकुलम् । हीत्स्वितिः । अमङ्गी ।
पञ्चमीयुवम् ।

भ्रुवोऽच्च कुंसकुट्योः ॥२१४१९०१॥

भ्रुवाभ्ये कुंसकुट्योरुत्तरपदयोः परयोईत्सोऽकारश्च स्यात् । कुंसुत् ।
भ्रुकुत् । कुट्टिः । भ्रुकुटिः । अकुत् । अकुटिरित्यप्यन्ये ।

प्या पुत्रपत्योः केवलयोरीच् तत्पुरुषे ॥२१४१८३॥

ह्रस्व आबन्तः प्या पुत्रपतिशब्दयोः केवलयोः परपोस्तत्पुरुषे समासे ईच्
भवति । कारीपगन्ध्यापाः पुत्रः कारीपगन्धीपुत्रः । कारीपगन्ध्यायाः पतिः
कारीपगन्धीपतिः । व्यबस्थितभिन्नापया इत्सो न । परमकारीपगन्धीपुत्रः ।

वन्धौ बहुव्रीहौ ॥२१४१८४॥

मुख्य आपन्तः प्या पन्धुशब्दे केबले परे बहुव्रीहौ भवति । कारीप
गन्ध्यायः पुरत्याः कारीपगन्धीपन्धुः ।

मातमातृमातृके वा ॥२१४१८५॥

कारीपगन्ध्या माता यस्य स कारीपगन्धीमातः । कारीपगन्ध्यामातः । एवं

कारीपगपीमाता । कारीपगप्यामाता । कारीपगन्धीमातृकः । कारीपगन्ध्यामा
तृकः । मात इतिनिर्देशान्मातृशब्दस्य पुत्रप्रदांसामङ्ग्यं विनाऽपि पञ्चे मात इत्य-
दन्त आदेशः । अन्यथा मातृशब्देनैव गतार्थत्वान्मातशब्दोपादानमनर्थकं स्यात् ।
अदन्तलक्षणं कश्च प्रत्यपोऽप्यतपश्च विकल्प्यते ।

मालेपीकेष्टकस्यान्तेऽपि भारितूलचिते ॥२।४।१०२॥

मालादीनामन्ते वर्तमानानां केवलानां च भारिसुक्ष्मेपूस्तरपदेषु इत्यं स्यात् ।
मालां विभक्तिं इत्येवशीलो मालभारी । मालभारिणी । पद्मपूर्वायां मालायां
तथैव । इपीकतूलम् । मुञ्चेपीकतूलम् । इष्टकचितम् । पकेष्टकचितम् । इदमेवा
न्तप्रहणं ज्ञापकं प्रहणयता माला न तदन्तविधिरिति । तेन दिग्भपादोपहत
सौत्रनाडिरिखाद्री पदादेशापनञ् प्रत्यपादयो न स्युः ।

सत्यागदास्तोः कारे ॥३।२।११२॥

सत्यादिभ्यः कारे परे मोञ्जन्तः स्यात् । सत्यं करोति सत्यद्वारः । अगदद्वारः ।
अस्तुद्वारः ।

धेनोर्भव्यायाम् ॥३।२।११८॥

मोञ्जन्तो वा स्यात् । धेनुभस्या । अनुभस्या । निखमिति पाणिनिः ।

लोकपृणमध्यन्दिनानभ्याशमित्यम् ॥३।२।११३॥

एते शब्दाः कृतपूर्वपदमान्ता निपात्यन्ते । लोकं पृणति लोकस्य वा पृणो
लोकपृणः । मध्य दिमस्य मध्यदिनम् । अश्रोतेर्षमि अभ्याश इति रूपम् ।
अनभ्याश दूरमित्य गन्तव्यमभ्याऽनभ्याशमित्य । दूरारपाज्य इत्यर्थः ।

भ्राष्ट्रमेरिन्धे ॥३।२।११४॥

आभ्यामि-पशब्दे उत्तरपद परे मोञ्जन्तः स्यात् । भ्राष्ट्रस्य इ-पः भ्राष्ट्र-
मि-पः । अग्निमि-पः ।

अगिलाद्विलगिलगिलयोः ॥३।२।११५॥

गिलान्नशब्दवर्जितात्पूर्वपन्तरप गिलशब्द गिलगिले चोत्तरपद् मोञ्जन्तः
स्यात् । तिमिं गिलतीति तिमिद्विलः । तिमिनां गिलगिलः तिमिद्विलगिलः ।
अगिलादिति किम् ? तिमिद्विल मन्थ्य गिलतीति तिमिद्विलगिलः । पूर्वगिलश-
ब्दात्प्राय मोञ्जन्तः ।

भद्रोष्णात्करणे ॥३।२।११६॥

उष्णाद्वरणम् । भद्रद्वरणम् ।

नवाऽखित्कृदन्ते रात्रेः ॥३१२११७॥

मोऽन्त स्यात् । रात्रिचरः । रात्रिचरः । रात्रिमटः । रात्र्यटः । लिङ्गर्म
किम् ? रात्रिमन्यमहः ।

खित्यनव्ययारूपो मोऽन्तो ह्रस्वश्च ॥३१२१११॥

अनव्ययस्वार्थास्वरान्तस्वारूपश्च लिट्प्रत्ययान्ते वत्सरपदे मोऽन्तः स्यात् ।
पषासम्भब ह्रस्वव्यान्तादेश स्यात् । जमन्यः । परस्वात्पुंयद्भावो ह्रस्वेन बाध्यते ।
कालिमन्या । अनव्ययस्येति किम् ? दोषामन्यमहः । अरुप इत्येव । अरुन्तुवः ।
अरुः शब्दोपादानादनव्ययस्य व्यञ्जनान्तस्य मोऽन्तो न स्यात् । गीर्मन्यः ।

नाम्नि ॥३१२१४४॥

सहस्य स स्यात्सहायाम् । सपलाश वनम् ।

अदृश्याधिके ॥३१२१४५॥

सहस्य सः । साम्नि कपोत । सपिशाचा भाष्या । सराक्षसीका निशा ।
राक्षसी निशायाऽनुमेया । अधिके, सत्रोण्य न्वारी ।

ग्रन्थान्ते ॥३१२१४७॥

वत्सरपदेऽक्षिप्तम्ययीभावे सहस्य सः । समुहूर्ते ऽप्योतिपमधीतम् ।

समानस्य धर्मादिषु ॥३१२१४९॥

समानस्य स इत्यादेशो धर्मादिपूत्तरपदेषु । सधर्मा । सजातीयः । सह
पक्षेण सपक्षः । सहधर्मेण सधर्मा । तस्य भावः साधर्म्यम् । अथवा साहृदयार्थः
सहृदयः सहृदयः सस्या ससखीति पथा । तेनायमलपदविग्रहो बहुव्रीहिः
समासः । सहृदयः पक्षोऽस्येत्यादि इति केचित् । सत्रोण्य न्वारी । निपातोऽयम् ।

दृग्दृशदृक्षे ॥३१२१५१॥

समानस्य सः स्यात् । समान इव दृश्यते सहृदयः, सहृदयः, सहृदयः ।

भीरुष्ठानादयः ॥२१३३३॥

समासे कृतपत्वाः सापवः । भीरुष्ठां स्यात् भीरुष्ठानम् । असमासे भीरो
स्यामम् । अहुलीनां सत्रोऽहुलिपक्षः । अन्यत्र अहुलेः सङ्घः ।

एत्यकः ॥२१३२६॥

ककारवर्जितासाम्यन्तस्यात्कवर्गात्परस्य सस्य पः स्यादेकारे परे नाम्नि । इति
पेणः । भीपेण । अक इत्येव । विष्णवसेनः । माम्यतस्याकवर्गादिति किम् ?
सर्वसेनः ।

मादितो वा ॥३१२७॥

इकारान्तासक्तप्रवाचिनो वा प्रागुक्तम् । रोहिणियेणः । रोहिभिसेन ।
अपापो बहुल नाभि इति इस्त्र । इत इति किम् ? दातभियक्सेन ।

आशीराशास्थितास्थोत्सुकोतिरागे ॥३१२१२०॥

अपधीद्वितीया तादन्वयान्द्रादाशिपमभृतिषु उत्तरपदेषु दोऽन्तः स्यात् ।
अन्याआशी' अन्यदाशी' । अन्यदाशा ।

ईयकारके ॥३१२१२१॥

अन्यशास्त्रादीषु कारके च पदे दोऽन्तः स्यात् । अन्यस्यायमन्यदीप' । गहा
दिस्वादीप' । अन्यस्यान्येन कारकः अन्यत्कारकः ।

अन्यत्यदादेराः ॥३१२१५२॥

अन्यशास्त्रस्य स्वदादेभ्य इगृह्णादक्षेपु आकारोऽन्तादेशः स्यात् । अन्य इष
दृश्यतेऽन्यादक्षः । अन्यादक्ष' । अन्यादक्ष' । तादक्षः । तादक्ष' । तादक्षः । पादक्षः ।
पादक्ष' । पादक्ष' । अमूदक्षः । अमूदक्षः । अमूदक्ष' ।

इद् किमीत्की ॥३१२१५३॥

इदमीकाररूपं किमीकाररूपं स्याद्गादिपूत्तरपदेषु । अपमिष दृश्यते
ईदक्षः । ईदक्ष' । ईदक्षः । क इय दृश्यते कीदक्षः । कीदक्ष' । कीदक्षः ।

को कत्तत्पुरुषे ॥३१२१३०॥

स्वरादाद्युत्तरपदे परे को कत्तत्स्यात् । कुत्तिसतोऽम्ब' कत्तम्ब' । कत्तम्बम् ।

रथवदे ॥३१२१३१॥

कत्तय' । कत्तयः ।

तृणे जाती ॥३१२१३२॥

कत्तृणम् ।

कच्चि ॥३१२१३३॥

पुशाप्स्य किं शाप्स्य वा त्रिशप्ते परे कत्त स्यात् । कुत्तिसताक्षय' के वा
अय' कत्तयः ।

काक्षपथोः ॥३१२१३४॥

अक्षपथिन् इत्यतपोरुपपत्तयो' को वा स्यात् । कुत्तिसतोऽक्षः । पाशाकादि'
काक्षः । कुत्तिसत' प'थाः कापपम् । कुत्तिसत' प'था अग्निन्देश इति कापपो
देशः । सप्तोऽपि ककु कुत्तिसतोऽक्षः (१) काक्ष' । पथिन्शाप्त्रनिर्देशात्पथापेऽ-
प्युत्पन्ने पथशाप्ते न स्यात् । कुत्तिसतः पयोऽस्य कुत्तयं वनम् । अनीपत्तृर्थाय वचनम् ।

पुरुषे वा ॥३२०१३५॥

कापुरपः । कुपुरपः ।

अल्पे ॥३२०१३६॥

ईपदर्थे कुशाब्दस्य उत्तरपदे परे कादेशः स्यात् । ईपन्मयुरम् कामपुरम् ।

ईपदस्य काम्त्वम् ।

काकवौ वोष्णे ॥३२०१३७॥

उष्णे उत्तरपदे परे कुशाब्दस्य काकवौ वा स्याताम् । ईपत्कुत्सितं वा उष्णं कोष्णम् । कबोष्णम् । ईपत्कुत्सितं वा उष्णमत्र कोष्णं कबोष्णो वा देशः । तत्पुरुषे कबुष्णम् । बहुव्रीहौ कवादेशो न । कूष्णो देशः ।

दिक्शब्दात्तीरस्य तारः ॥३२०१४२॥

दक्षिणस्या दिशाः, दक्षिणस्य देशस्य वा तीरं दक्षिणतारम् । वाऽनुवर्तना दक्षिणातीरम् । पूर्वतारम् । पूर्वतीरम् ।

स्वामिचिह्नस्याविष्टाष्टपञ्चभिन्नच्छिन्नच्छिद्रस्रुव-

स्वस्तिकस्य कर्णे ॥३२०१८४॥

स्वामिचिह्नस्याशिनो विष्ठादिबर्जितस्य कर्णशब्दे उत्तरपदे वीर्षान्तादेशः स्यात् । द्विगुणाकर्णः । चिह्नस्येति किम् ? शोभनकर्णः । नेह । विष्टकर्णः । अष्ट कर्णः । इत्यादि ।

गतिकारकस्य नहिवृतिवृषिव्यधिरुचिसहितनौ

कौ ॥३२०१८५॥

गतिसंज्ञकस्य कारकवाशिनो नद्यादियु कियन्तेपूत्तरपदेषु परेषु वीर्षान्ता देशः स्यात् । उपनद्यति उपनद्यते वा उपनत् । परीणत् । नीवृत् । प्रावृत् । मर्माधित् । नीरुक् । तुरापाद् । छान्दसोऽय इत्यर्थः । भीरुछानादित्वात्प स्वम् । परीतत् । गमां काचित्ति नखोपः । गतिकारकस्येति किम् ? पदुरुक् । तिग्मरुक् ।

कोटरमिश्रकसिद्धकपुरगशारिकस्य वणे ॥३२०१८६॥

एषां कृतणत्वे वमशब्दे परे वीर्षः स्यात् नाग्निः । अजनागिरिः । किं-
शुक्लागिरिः ।

वलच्यपित्रादेः ॥३२०१८२॥

बलधि प्रत्यये परे पित्रादिवर्जितानां स्वरान्तानां दीर्घः स्यात् । कृषीबलः ।

अनजिरादिवहुस्वरशरादीनां मतौ ॥३१२।७८॥

अजिरादिवर्जितानां बहुस्वराणां शरादीनां च मतौ प्रत्यये दीर्घः स्यात् ।
अमरावती । शरादि, शरावती । मणीवती । चार्दीबाह्यामगिरिः । बहुबचनमा-
कृतिगणार्थम् । तेन मृगावती । पद्मावतीत्यादि । बहुस्वरेति किम् ? ग्रीहिमती ।
माझीत्येव । बलपवती कन्या । शरवती तृणा ।

अपीलवादेर्वहे ॥३१२।८९॥

नाम्पन्तस्य वहे उत्तरपदे दीर्घः स्यात् । क्षपीवहम् । कपीवहम् । पर्वणा
मनी नगरे । घान्ते बहुशब्दे क्षपीवह' । मुनीवहः । अपीलवादेरिति किम् ?
पीलुवहम् ।

शुनः ३१२।९०॥

श्वशब्दस्योत्तरपदे दीर्घः स्यात् । शुमो वृत्तः श्वावृत्तः । श्वाकर्णः ।
कषिद्रा । श्वापुच्छः । श्वपुच्छ' । श्वापवम् । श्वपवम् ।

घञ्युपसर्गस्य बहुलम् ॥३१२।८६॥

घञन्ते उत्तरपदे उपसर्गस्य बहुलं दीर्घः स्यात् । परीपाकः । मीहारः ।
प्रतीहार' । प्रभाबः प्रभार इत्यादौ न दीर्घः ।

नामिनः काशे ॥३१२।८७॥

नाम्पन्तस्योपसर्गस्याजन्ते काशशब्दे उत्तरपदे दीर्घः स्यात् । नीकाशः ।
वीकाशः । घञ्युपसर्गस्यादौ अमनुष्य इति पाणिनि' । अमनुष्यपति किम् ?
मिपावः ।

**निष्प्रागेन्तः खदिरकाश्यांशरेष्ठुलक्षपीयूक्षाम्यो
वनस्य ॥२।३।६६॥**

णस्य स्यात् । निर्वण' । प्रबणम् । पारमप्येऽन्तेऽन्तः पठ्या बेल्लम्पपीमावे
पूर्वपदस्यैकार' । अघेवणम् । अन्तर्वणम् ।

द्वित्रिस्वरौपधिवृक्षेभ्यो नवाऽनिरिकादिभ्यः

॥२।३।६७॥

द्वित्रिस्वरेभ्य इरिकादिवर्जिभ्य ओपधिवृक्षबाधिभ्यः परस्य वनस्य मस्य
णो वा स्यात् । वृषावनम् । वृषावणम् । मियवृक्षणम् । मियवृक्षणम् । मेह इरि
कावणम् ।

वाह्याद्वाहनस्य ॥२१३।७२॥

वाह्यावाचिनो रेफादिमतं पूर्वपदात्परस्य वाह्यमशब्दस्य नस्य णः स्यात् । इष्टुवाहनम् । वाह्यादिति किम् ? सुरवाहनम् । वाह्यशब्देनात्र भारमात्रमारोप्य यदुच्यते तदेव ।

पानस्य भावकरणे ॥२१३।७९॥

पूर्वपदस्याभिमित्तात्परस्य पानस्य नस्य णत्वं वा स्यात् । क्षीरपाणम् । क्षीरपाणम् । करणेऽपि । कपायपाणाः । कपायपानं । कस्तं । भावकरण इति किम् ? पीयतेऽस्मिन्निति पानः । क्षीरपानो घोषः ।

देशे ॥२१३।७०॥

समुदायेन चेदेशो गम्यते तदा पामशाब्दस्य णत्वम् । पीयते इति पानम् । क्षीरं पानं येषां ते क्षीरपाणा वशीनरा । सुरापाणा प्राच्याः ।

गिरिनद्यादीनाम् ॥२१३।६८॥

पर्यां नकारस्य वा णः स्यात् । गिरिणदी । गिरिनदी । चक्रणितम्बा । चक्रणितम्बा । गिरिणस्यः । गिरिनस्यः । मापोनं । मापोणं ।

वोत्तरपदान्तनस्यादेरयुवपक्काहः ॥२१३।७५॥

पूर्वपदस्याभिमित्तात्परस्योत्तरपदान्तभूतस्य तथा नागमस्य स्यादेव नकारस्य णो वा स्यात्तत्स नकारो युषादिप्रपसम्भवी स्यात् । मापवापिणी । मापवापिनौ । नागमे, धीहिवापाणि । धीहिवापानि कुलानि । स्यादेः, मापवापेण । मापवापेन । मेह, गर्गाणां भगिनी गर्गभगिनी । उत्तरपदेति किम् ? गर्गाणां भगं गर्गभगः । सोऽस्यास्तीतिसमासपदादिन, गर्गभगिणी । अत्रोत्तरपदस्यान्तो नकारो न भवति इति विकल्पो न स्यात् । कवर्गकस्वरवतीति प्रागुक्तम् । वृथ हणौ । स्वर्गकामिणौ । स्वर्गकामाणि । उरःकेण । गुरुमुन्नेण । क्षीरपेण ।

पदेऽन्तरेऽनङ्गतद्धिते ॥२१३।९३॥

आङ्गन्तं तद्विज्ञानं च वर्जयित्वाऽप्यस्मिन् पदे निमित्तनिमित्तानोरन्तरे मो णत्व न । मापकुम्भवापेन । अनाङ्गिति किम् ? प्राणदम् । पर्याणदम् । अतद्धित इति किम् ? आर्द्रगोमयेण ।

वर्चस्कादिष्ववस्करादयः ॥३१२।४८॥

कुत्सितं चर्चं चर्चस्कम् । निन्दादिष्वर्थेषु अवस्करादयः शब्दाः कृतवापसा वृत्तरपदा साधवः । अवस्करः अक्षमलं तत्सयोगादेशोऽवस्करः । अवकरोऽन्यः । कुत्सुम्बुरुणि कलानि । कुत्सुम्बुरुः । तिण्डुकवृक्षः । अपरस्परा अवरस्परा

वा । क्रियासातत्ये अपरस्पराः सार्पा गच्छन्ति । सततमभिच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः ।
 अन्यत्रापरपरा गच्छन्ति जमाः । जाड्यर्थमनुते ॥ अन्यत्राचर्ये शोभनं कर्म ।
 गोप्यत्वं गोसेविते प्रमाणे च ॥ गावः पद्यन्तेऽस्मिन् गोप्यत्वे देशः । गोभिः
 सेवितो ग्रामसमीपः । प्रमाणे गोप्यद्वयं वृष्टो मेघः । गोप्यद्वयमात्रम् । अन्यत्र
 गो पद्यम् । प्रतिष्कशा सहायं प्रस्कण्णहरिभन्नावृपी मस्करो बेशुदण्डयोः ।
 अन्यत्र मकरः । विट्किराः शकुनी । अन्यत्र विकिरः । कास्तीराजस्तुम्बे नगरे ॥
 अन्यत्र कारतीरम् (?) । अजतुव । कारस्करो वृक्षे ॥ अन्यत्र कारकरः । पारस्करो
 देशनाम्नि ॥ तस्करः चौरः । अन्यत्र तस्करः । वृहस्पतिः । प्रायो मुमिस्रस्य चित्त
 प्रायश्चित्त व्रतम् । वमस्य पतिरिव्यादिराकृतिगणोऽयम् ।

ऋफिडादीनां डश्च लः ॥२१३१०४॥

ऋफिडादीनामूरो लृळौ डकारस्य लृळो भवति । लृफिडः । लृफितः ।
 ऋफिडः । ऋतकः । लृतकः इत्यादि ।

जपादीनां पो वः ॥२१३१०५॥

एषां पस्य षो वा भवति । जषा । जषा । अषिष्टपः । अषिष्टपः । अषाषी ।
 अषाषी । जषाव्यं प्रयोगतोऽनुसर्तव्या ।

वृषोदरादयः ॥३१२१५५॥

एवं प्रकारा शब्दा विहितलोपागमवर्णविकाराः शिष्टप्रयोगास्तावच्च एव
 स्युः । वृषव् वृषरमुदरे वाऽस्य । तलोपः । जीयनस्य मृतः पुटवः प्राः । जीमृतः ।
 वनलोपः । वारिणो वाहको बलाहको घनः । पूर्वपदस्य यः । उच्चारणदावेर्ल
 इत्यादेशः । वृरासः । वृर्जनः । वृष्टो दासः वृडाशः । मर्षां रीतीति मयूरः । वृष
 न्तोऽस्यां सीदतीति वृमी । भ्रमन् रीतीति भ्रमरः । वर्णागमो वर्णविकारपर्ययश्च द्वी
 चापरी वर्णविकारनाशौ । पातोऽस्योर्ध्वान्तिशयेन योगस्तदुच्यते पञ्चविध निरुक्तम् ।

भीजिनवर्माभ्युदयाय षासप्रमोघनेमोऽबलपुण्यकाऽथा ।

अत्रप्रभां धीरकृपानुपातञ्जकार मेघः शरदि प्रसप ॥ १ ॥

भीहीरः कनकम्पितौ परिणतः भीशीलसिद्धौ यथा, लोके स्वात्ममत्ताधि
 षास विखसचारित्रभाजः प्रियः । धर्मः भीजिमदेशितः शतरविः भीहेमचन्द्र
 प्रभा-रम्यः प्राणिकृपामयः स हि तथा चित्ते सतां भामताम् ॥ १ ॥ निर्व्यं भीहृ
 पभाहृतः प्रणमनात् तत्पादपद्मभियां छधीमूय मन्वेन्मुमण्डलसङ्गासा तु द्वील
 प्रभः । भीमेपाद्विजयाहवाचकवरो वृत्तिं व्यपादादिमां शुद्धभीगुरुसिद्धहेमव
 चनेभ्यः प्रभापामिमाम् ॥ १ ॥ इति भीमन्महोपाध्यायभीमेषविजयगणि विर
 चित्तार्पा चन्द्रप्रभाख्यार्पा प्रज्ञिवापां प्रपमहृत्तिः सपूर्णा ।

इति समासाभयविषयः ।

अथ तद्धितप्रकरणम् ।

श्रीमन्नामेयनामेयवर्द्धमानजिनाममन् ।
तद्धितोपदेशेन तानेव प्रस्तुते सदा ॥ १ ॥

तद्धितोऽणादिः ॥६१११॥

इतो वक्ष्यमाणा अणादिप्रत्ययास्तद्धितसज्ञाः स्युः । मास्त्रेव । आश्रसेभिः ।
श्रैशासेयः ।

पौत्रादि वृद्धम् ॥६११२॥

परमप्रकृतेरपत्यवतो यत्पौत्राद्यपत्य तद्बृद्धसज्ञं स्यात् । गर्गस्यापत्यं पौत्रादि
गार्ग्यः । एव चास्स्यः । पौत्रादीति किम् ? अनन्तरापत्ये गार्गिः । चास्ति ।

वश्यज्यायोभ्रात्रोर्जीवति प्रपौत्राद्यस्त्री युवा ॥६११३॥

वशो भवो वश्यः । पित्रादिर्ज्यापान् भ्राता वयोधिकः एकपितृकः एक-
मातृको वा प्रपौत्र । परमप्रकृतेऽस्तुर्ध्वं स्त्रीवर्जितप्रपौत्राद्यपत्य जीवति वश्ये
व्येष्टभ्रातरि वा युवसज्ञः स्यात् । गार्ग्यायणः । चास्स्यायनः । वश्यज्यायोभ्रात्रो
रिति किम् ? अन्यस्मिन् जीवति गार्ग्यः । कनिष्ठेऽपि गार्ग्यः । जीवतीति किम् ?
सृते गार्ग्यं । प्रपौत्रादीति किम् ? पौत्रो गार्ग्यं । अस्तीति किम् ? स्त्री गार्गी ।

सपिण्डे वयः स्थानाधिके जीवद्वा ॥६११४॥

पयोरेकसप्तमः पुरुषस्तावन्प्योन्यस्य सपिण्डौ स्तः । वयो पौत्रादिस्थानं
पितापुत्रादीत्यादि परमप्रकृते स्त्रीवर्जं प्रपौत्राद्यपत्य वयस्यानाभ्यां द्वाभ्यामप्य-
धिके सपिण्डे जीवति जीवतेव युवसज्ञं वा स्यात् । पितृव्ये पितामहस्य भ्रातरि
वा वयोधिके जीवति जीवद्गार्ग्यस्यापत्य गार्ग्यः गार्ग्यायणो वा । एव चास्स्यः
चास्स्यायनो वा । सपिण्ड इति किम् ? अन्यत्र गार्ग्यं । वयस्यानाधिके इति
किम् ? द्वाभ्यामपतरेण वा न्यूनत्वे गार्ग्यं । जीवदित्येव । सृते गार्ग्यं । प्रपौ-
त्रादि किम् ? पौत्रो गार्ग्यं । स्त्री गार्गी ।

युववृद्ध कुत्सार्चं वा ॥६११५॥

युवा च वृद्ध चापत्यं यथासख्यं कुत्सायामर्चायां च विषये युवसज्ञं वा
स्यात् युवापत्ये कुत्सायां पक्षे युवत्वं निवर्तते । तत्र वृद्धप्रत्ययेनाभिधानं स्यात् ।
गार्ग्यस्यापत्यं युवा कुत्सितो गार्ग्यः गार्ग्यायणो वा जाल्मः । गुर्वापत्यो भूत्वा
सतप्तो प स एवमुच्यते । कुत्सायाम् अन्यत्र गार्ग्यायणं वृद्धत्यार्चायां पक्षे
युवत्वं स्यात्तत्र युवप्रत्ययेनाभिधानं स्यात् । वृद्धस्यापत्यं वृद्धमर्चितं तद्यमभान्

गार्ग्यापणो गार्ग्यो वा अर्थापामन्यन्न गार्ग्य एव । गर्गस्यापत्यं पौत्रादि स्त्री
गार्गी ।

संज्ञा दुर्वा ॥६।१।६॥

या संज्ञा हठा अस्त्री इत्येष नियुज्यते सा दुग्मज्ञा वा स्यात् । वैश्व
स्त्रीयाः । वैश्वस्ता । सिद्धसेनीयाः । सैद्धसेनाः ।

त्यदादिः ॥६।१।७॥

दु'संज्ञ' स्यात् । त्यद्रीपम् ।

वृद्धिर्यस्य स्वरेष्वादिः ॥६।१।८॥

यस्य शब्दस्य स्तराणां मध्य आदिः स्वरो वृद्धिसंज्ञ' स्यात्स शप्त्रो दुसंज्ञ'
स्यात् । औपगवस्येद्रमौपगवीपम् । आम्रगुसायनिः ।

प्राग्जितादणू ॥६।१।१३॥

तेनजितजपरीष्पस्म्वनस्तु एतत्स्त्रप्राद्वर्षाग्येऽर्षा अपस्वात्पस्तेष्वपचाद्वि
पयं विनाऽण्प्रत्ययो या स्यात् ।

हसोऽपत्ये ॥६।१।२८॥

पष्टयन्तामाम्नोऽपत्येऽर्षेऽणाद्वयः स्युः । उपगोरपत्यमौपगव' ।

आद्यात् ॥६।१।२९॥

अपस्वाधेप्रत्यया भाद्यात्परमप्रकृतेरेव पौत्राद्यपत्यपूयजामामापरमप्रकृतेः
पारम्पर्येण सम्बन्धादपत्यं स्यात् । तत्र तैस्ती सम्बन्धविभक्षायामनन्तरवृद्धयुक्त
भ्योऽपि प्रत्ययः प्राप्नोतीति नियमार्थोऽयं योग' । तेकाध्य' इति विभक्तिलुक्ति
उपगु अण् इतिमित्ये, णकारो वृद्धार्थः ।

वृद्धिः स्वरेष्वादेर्णिगिति तद्धिते ॥७।४।१॥

त्रिति गिति तद्धिते जाच्यस्वरस्य वृद्धि' स्यात् ।

अस्वयम्बुवोऽण् ॥७।४।७०॥

अयम्बुवर्जोपणस्यापदस्य तद्धित परेऽण् स्यात् । औपगव' । स्त्री चर्द्रीपगवी ।

धनादे. पत्यु ॥६।१।१४॥

पमाद्वर्णान्तरतो घ' पतिताञ्चन्तदन्ताढनपनीत्यपमादे' प्राग्जनीवेऽर्षे'ण्
प्रत्ययो वा स्यात् । पनपतरपत्यं तत्र भय' तत आगतां या पानपतः । जाभ्य
पत' । गाणपतः । शादपत्यमित्युत्तरस्युत्पण ।

अनिर्दम्यणपवादे च दित्यदित्यादित्ययमपत्यु- त्तरपदाञ्ज्यः ॥६।१।१५॥

दिति अदिति आदित्ययमशब्देभ्यः पत्युत्तरपदाच्च प्राग्विजतीयेऽर्धे इत्सम
र्धे वर्जितेऽपत्यादावर्धे योऽणोऽपषाद्प्रत्यपस्तत्रिपये व्यं स्यात् । दित्तेरपत्य वैत्यः ।
अदित्तेरपत्यमादित्यः । दितिर्वैभताऽस्येति वैत्यम् । अदितिर्देवताऽस्येत्यादित्यम् ।
आदित्यो देवताऽस्येत्यादित्यम् । यमस्य याम्यम् । पत्युत्तरपदम्, दृहस्पतिर्वैषो
ऽस्य भार्गस्पत्यम् । अत्राणोऽपषादः ।

पृथिव्या जाञ् ॥६।१।१८॥

पृथिव्या भवः पार्थिव' । अत्रप्रत्यये पार्थिवी घटिका । अत्रप्रत्यये पार्थिवा ।

देवाद्यञ् च ॥६।१।२१॥

अकाराद्यजपि । देवस्येद् देवादागत वा वैश्यम् । देवम् । यजन्ताद्यजन्ताच्च
की । वैषी वाक् । मत्तान्तरे व्योऽपि । वैश्या ।

बहिषष्टीकण् च ॥६।१।२६॥

बहिस् इत्येतस्मात्प्राग्विजतीयेऽर्धे टीकण्, अकाराद् अ' । बहिर्जातो पा-
हीक. । पाञ्च ।

प्रायोऽव्ययस्य ॥७।४।६५॥

अपदे तद्वित्तेऽन्वस्वरादिलुक् । टकारो अ्यर्थ' । बाहीकी ।

अः स्थान्नः ॥६।१।२२॥

स्थामन् शब्दात्प्राग्विजतीयेऽर्धे अः प्रत्ययः स्यात् । अश्वस्थाज्ञोऽपत्यमश्व
स्थाम' ।

लोम्नोऽपत्येषु ॥६।१।२३॥

अ' स्यात् । उडुलोमा' । उडुलोमैः । यद्ब्रह्मचरानात्सौत्रादेकत्वद्वित्ये अ पाह्ना-
दिस्वादित् । औडुलोमिमा । औडुलोमिभ्याम् ।

उत्सादेरञ् ॥६।१।२९॥

उत्सस्येदमौत्सम् । औदपानम् । अणपवादे च उत्सस्यापत्यमौत्स' ।
तरुण्या अपत्यं तारुण' । तालुन' ।

कल्यमेरेयण् ॥६।१।२७॥

आभ्यामेयण् स्यात् । कलिवैभताऽस्य, कलौ भय, कसेरिदं, कसेरागत कास-

पम् । एवमात्रेणम् । भवद्दृष्ट इदम् । अणपवादः । आगत निमित्तमुत्पातः
संयोगो हित् ॥ एष्वर्येषु तथैव ।

प्राग्बतः स्त्रीपुंसाञ्जञ् ॥६।१।२५॥

प्राग्बतो येऽर्थास्तेष्वनिवन्म्यणपवादे च स्त्रीषाम्ब्राह्मणसुषाम्ब्राह्मणमात्रञ्जञ्भौ
प्रत्ययौ स्याताम् । स्त्रिया अपत्यं स्त्रीणः । स्त्रीणां समूहं स्त्रीणम् । स्त्रीषु भव
स्त्रीण । स्त्रीणामिष स्त्रीणी । एवं पौंस्त्रः । पौंस्त्रम् । पौंस्त्री । एवं मिमित्तोत्पातसं
योगहितेष्वर्येषु । प्राग्बत इति किम् ? स्त्रियामर्हं कृत्स्न स्त्रिया तुल्यमिति वा
स्त्रीषत् । पुंषत् ।

द्विगोरनपत्ये यस्वरादेर्लुवद्धिः ॥६।१।२४॥

अपत्यर्थादन्वय प्राग्जितीयेऽर्थे उत्पन्नस्य द्विगो परस्य पकारादेः स्वरादेः
प्रत्ययस्य सकृदुत्पत्त्यात् न तु द्विः । द्वयो रययोर्द्विरभ्या वाऽयं बोधा द्विरव ।
रपात्सादेरिति य' । पञ्चसु कपालेषु संस्कृतं पञ्चकपाला । पञ्चरादेः किम् ?
पञ्चभ्यो गर्गभ्य आगतं पञ्चगर्गमयम् । अद्विरिति किम् ? पञ्चसु कपालेषु संस्कृतं
पञ्चकपाल तस्येवं पाञ्चकपालम् । एवं त्रैषेदम् । द्विगोरिति किम् ? पौंशात् ।
प्राग्जितादिष्वेव । द्वौ रयौ बह्विति द्विरभ्य' । बह्वीत्यादिना य' । तस्य न लुप् ।
अनपत्ये किम् ? द्विमातुरः ।

न प्राग्जितीये स्वरे ॥६।१।२३५॥

गोत्रे उत्पन्नस्य बहुषु या लुप् बह्व्यते सा प्राग्जितीयेऽर्थे यो विधीयते स्वरा
विस्तम्भिन् विपयमूले न स्यात् । गर्गाणां छात्रा गार्गीया' । वात्सीयाः । गर्ग
भार्गविका द्वन्द्वप्राग्जितीये विवादेऽकृत्स्नपत्यस्तस्मिन्नणो लुप्प्रतिषेधो निपा
त्यते । गर्गाणां वृद्धानां भृगणां च वृद्धानां यूनां विवाहः । गर्गभार्गविका ।

तद्धितयस्वरेऽनाति ॥२।१।९२॥

भ्यञ्जनात्परस्यापत्यस्य पकारस्य तद्धिते पकारादौ आकारवर्जं स्वरादौ च
परे लुक् स्यात् । गार्ग्यं साधु' गार्ग्य' । गर्गाणां समूहो गार्गकम् । प्राग्जितीय
इति किम् ? अधिभ्यो हित् आत्रीय' । गार्गीय' । गार्गीयमिति वीक्षितः । स्वर
इति किम् ? गर्गभ्य आगत गर्गमयम् । गर्गरूप्यम् ।

यूनि लुप् ॥६।१।२३७॥

यून्यपत्ये विहितस्य प्रत्ययस्य प्राग्जितीये स्वरादौ प्रत्यये विवक्षितेऽनुत्पन्न
एष लुप्स्यात् । लुपि सर्वा यो यत्' प्रामोति स तत् उत्पद्यते । पांटाहृत' ।
तस्यापत्यं युवा पांटाहृता' । पांटाहृति । मिमताण्येति ण' । तस्य ष्याथा इति
प्राग्जितीये स्वरादौ चिकीर्षितेऽस्य णप्रत्ययस्य लुप् । तत् इदन्तं प्रकृतिरूप
सम्पत्तमिति वृद्धेऽत्र इत्यत्र । पांटाहृता' ।

पीलासाल्वामण्डूकाद्वा ॥६।१।६८॥

एभ्योऽपत्येऽण् वा स्यात् । पैल' । पैलेप' ।

द्विस्वरादणः ॥६।१।१०९॥

द्विस्वरादणन्तादपत्ये आपनिघ्नप्रत्यय' स्यात् ।

पैलादेः ॥६।१।१४२॥

अस्माद्यनि विहितस्य प्रत्ययस्य लुप्स्यात् । पीलाया अपत्य पैल' । तस्यापत्य युवा पैलायनि' । आपनिघ्नो लुपि पैल' पुत्र' पिता च ।

पुरुमगधकलिङ्गसूरमसद्विस्वरादण् ॥६।१।११६॥

एभ्यो द्विस्वरेभ्यश्च राष्ट्रक्षत्रिषवाधिभ्य' सरूपेभ्यो राजन्यपत्ये चार्धेऽण् स्यात् स च द्वि' । अजोपवाद' । अङ्गस्य राजाऽङ्गस्यापत्य वा आङ्गः । तस्यापत्यमिति द्विस्वरादण इत्यायनिघ्न' । तस्य,

अत्राक्षणात् ॥६।१।१४१॥

अत्राक्षणाधिनिो वृद्धप्रत्ययान्ताद्यनि विहितस्य प्रत्ययस्य लुप् स्यादिति नित्यं लुप् । आङ्ग' पिता पुत्रश्च ।

प्राच्ये जोऽतौल्वल्यादेः ॥६।१।१४३॥

प्राच्यगोत्रे य इच्छ तदन्तात्तौल्वल्यादिर्बर्जिताभ्युन्यपत्ये विहितस्य प्रत्ययस्य लुप्स्यात् । पद्मागारस्याऽपत्यम् ।

अत इञ् ॥६।१।३१॥

अकारान्ताद् ऋसन्ताभान्नोऽपत्येऽर्धे इञ् स्यात् ।

यञिञः ॥६।१।५४॥

वृद्धे विहितौ यौ यञिञौ तदन्ताभ्युन्यपत्ये आयमण् स्यात् । पाद्मागारापयण' । अनेन लुपि पाद्मागार' पिता पुत्रश्च । प्राय इति किम् ? दाक्षिः पिता । पाद्मायण' पौत्र' । तौल्वल्यादिर्बर्जन किम् ? तौल्वलि' पिता । तौल्वलायन' पुत्र' ।

वायनणायनिजोः ॥६।१।१३८॥

आयनण आपनिघ्नश्च युन्यपत्ये विहितस्य प्राग्जतीये ऋरादौ प्रत्यये षिप्यमूने लुप्त्वा स्यात् । गर्गस्यापत्य गार्ग्य' । तस्याऽपत्यं युवा गार्ग्यायण' । यद्रिघ्न इत्यायनण' । तस्य ऋषाभ्रा गार्गीया गार्ग्यायणीया वा । दोरीयः ॥ यूमि लुपि इति नित्यलुपि प्राप्ते विकल्पोऽयम् ।

यस्कादेर्गोत्रे ॥६।१।१२५॥

यस्कादिभ्यो य' प्रथमो विहितस्तदन्तस्य यद्वृत्त्वे गोत्रार्थे वर्तमानस्य य-
स्कादेर्ध' स प्रथमस्तस्यास्त्रिया यिपये लुप्यात् । यस्कस्यापत्य यास्कः ।

शिवादेरण् ॥६।१।६०॥

शिवादिभ्यो ऋसन्तेभ्योऽपत्यमात्रेऽण् स्यात् । यास्कस्याऽपत्य युवा यास्क-
यनि । द्विस्वरादण इत्यायमिञ् । गोत्र इति किम् ? यास्काद्गणाध्या' । परस्क्याऽ-
पत्यानि यस्का' । तत्प्रतिकृतयो यास्का इत्यत्र गोत्रे उत्पन्नस्यापि प्रथमस्य मेदानी
तदन्त प्रतिकृतिपु वर्तमानं गोत्रे इति न भवति । स्त्रियां तु यस्का' स्त्रिय' ।
ऋसोऽपत्यमात्रं विषक्षित न सिद्धसस्यादि । तेन द्वयोर्बहुषु स्त्रीलिङ्गादौ च
स्यात् । औपगवा' । औपगवी' । तस्येदमित्येयाणादिमिद्वाद्यपत्यविषयायां तस्या-
पवाद्वापार्थमुत्सर्गस्तेन भानोरपत्य भामब' । अत्र दोरीय इति ईपो न । आद्या
दितिस्तुत्रादारम्भ' प्राक् नियमार्थ उक्त । उपगोरपत्यमनन्तर वृद्ध वा औपगब' ।
तस्याप्यौपगबि' । औपगबेरप्यौपगब' । गर्गस्याऽपत्यं पौत्रादिर्गार्ग्य' । गार्ग्यस्यापि
गार्ग्य' । गार्ग्यायणस्यापि गार्ग्य' । अनन्तराद्योऽपि परमप्रकृतिरूपेणैवाऽपत्ये
प्रथमानुत्पादयन्ति ।

वृद्धाद्युनि ॥६।१।३०॥

यून्यपत्ये विषक्षिते य' प्रथम' स आद्यावृद्धात्परमप्रकृतेषु वृद्धप्रथमस्तद-
न्तास्यात् । आद्यादितिस्तुत्रापवाद' । वृद्धादिति युनि प्रकृतिर्बिधीयते । गर्ग
स्यापत्यं वृद्धं गार्ग्यः । तस्यापत्य युवा गार्ग्यायण' । दक्षस्यापत्यं पौत्रादिर्दक्षि' ।
तस्यापत्य युवा दाक्षायण' । नडस्यापत्य माडायन' । तस्यापत्यं युवा माडायनि' ।
यूनीति किम् ? गार्ग्य' । माडायन' । आद्यादित्येव । उपगोरपत्यं वृद्धमौपगब' ।
तस्यापत्यं युवा औपगबिः । गार्ग्यायणस्यापत्य युवा गार्ग्यायण' । अत्रायमण
इय च न स्यात् ।

अत इञ् ॥६।१।३१॥

अदन्तात्पञ्चान्तादपत्ये इय स्यात् । अणोपवाद' । दक्षस्यापत्यं दाक्षि ।
अस्यापत्यमिः ।

वाहादिभ्यो गोत्रे ॥६।१।३२॥

वापत्यसन्तामस्य लभ्यपदेशसंज्ञाकारणवृत्तिरपिर्वा प्रथमपुरुषस्तदपत्य
गोत्र वाहादिभ्यो ऋसन्तेभ्यो गोत्रेऽपत्येर्धे इम् स्यात् । अनकारान्तायो वाचक
वाचमार्थमारम्भ' । पाहोरपत्य वाहबि' । आकृतिगण' ।

वर्मणोऽचक्रात् ॥६।१।३३॥

चक्रवाच्यवर्जितात्परो यो वर्ममूलाच्छस्तदन्तादपत्येऽर्धे इय । ऐतदर्थि' ।

अजादिभ्यो घेनोः ॥६११३४॥

आजाघेनधि' ।

ब्राह्मणाद्वा ॥६११३५॥

ब्राह्मणघेनधि' । ब्राह्मणघेनध' ।

भूयः सम्भूयोऽम्भोऽमितौजसः स् लुक् च ॥६११३६॥

भूयसोऽपत्य भौयि' । साम्भयिः । आम्भि' । आमितौजि' ।

व्यासवरुटनिपादसुधातृविचण्डालादन्यस्य चाक्
॥६११३८॥

पम्भोऽपत्ये इच् स्यात् भन्ते चाक् । व्यासस्यापत्य वैयासकि' ।

शालङ्क्यौदिपाडिवाङ्गलिः ॥६११३७॥

एते निपाताः । शालङ्कोरपत्य शालङ्कि' । उदकस्यौदि' । पण्णां पाडि' ।

वाच वदति वाग्वाद् तस्यापत्यं वाङ्वालि' ।

य्वः पदान्तात्प्रागैदौत् ॥७१४५॥

ष्णिगिति तद्विते इषणोषणपोर्धृदिप्रसङ्गे तयोरेव स्थाने य्वौ चकारषकारी
पदान्ते ताम्बां प्राक् ऐदौतौ भन्तौ स्याताम् । मैयायिकः । सुहृ—शोभनोऽन्व
सम्भस्तस्यापत्य सौषम्भि' । वैयाघ्रकि' ।

कुञ्जादेर्जायन्य. ॥६११४७॥

वृद्धे । कुञ्जस्यापत्यं वृद्ध कौञ्जायन्य' । कौञ्जायन्यी । पद्भुस्त्रेषु ।

स्त्री बहुष्वायनञ् ॥६११४८॥

कुञ्जादिभ्यो पद्भुस्त्रे वृद्धे आपनय् स्यात् स्त्रियां तु अपद्भुस्त्रेऽपि । कुञ्जस्या
पत्नानि कुञ्जायना' । स्त्री वेत् कौञ्जायनी । अनन्तरापत्ये कौञ्जि' ।

नडादिभ्य आयनण् ॥६११५३॥

वृद्धे । नाडायन' । चारायण' । भमन्तरे नाडि' ।

हरितादेरजः ॥६११५५॥

वृद्धे । बिहितो योऽय् तदन्ताद्हरितादे' पृथपत्ये आपनण् । हरितस्यापत्य
युष्वा हरितायनिः । बिद्वादिरन्तर्गणोऽयम् ।

यञिञ्. ॥६११५४॥

गागर्पायण' । अनातीत्युक्तेर्यलुक् नैष ।

दर्भकृष्णामिशर्मरणशरद्वच्छुनकादाप्रायणब्राह्म-
णवार्धगण्यवासिष्ठभार्गववात्स्ये ॥६।१।५७॥

पथ्य आप्रायणादिषु वृद्धेष्वपत्येषु आपनणं स्यात् । दर्भस्यापत्यमाप्रायण
श्रेयार्माण्यः । अन्यो दार्भिः । कृष्णाद्ब्राह्मणे । काष्णायणो ब्राह्मणः । अन्य
कार्ष्णिः । शारद्वृत्तायनो भार्गवः । शौनकायनो वात्स्यः ।

जीवन्तपर्वताद्वा ॥६।१।५८॥

वृद्धे आपनणं । जैवन्तायनं । जैवन्ति । पार्वतीयः पार्वतिः ।

द्रोणाद्वा ॥६।१।५९॥

द्रीणिः । द्रीणायनं । माघ वृद्धार्धः ।

विदादेवृद्धे ॥६।१।४१॥

विदस्यापत्यं वृद्ध वैदः । अनन्तरो वैदिः । वैदो । विदाः ।

राष्ट्रक्षत्रियात्सरूपाद्राजापत्येद्रिरञ् ॥६।१।११४॥

राष्ट्रवाचिनो राष्ट्रवाचिसरूपाश्च क्षत्रियवाचिनः क्षत्रियवाचिसरूपाश्च यथा-
संख्यं राजानि क्षत्रियेषुपत्ये वाऽञ्च स्यात् । स च त्रिसंज्ञः स्यात् ।

बहुष्वस्त्रियाम् ॥६।१।१२४॥

प्रयन्तस्य शब्दस्य बहुषु वर्तमानस्य योऽत्रिस्तस्याऽस्त्रियां लुप्स्यात् । विदे
हानां राजानो विदेहाः । पाञ्चालः । पाञ्चाली । पञ्चालाः । राज्ञोऽपत्यानि पञ्चालाः ।
स्त्रियां तु पञ्चालस्यापत्यानि पाञ्चाल्यः । विद उर्ध्वं कश्यप इत्यादि विदादिः ।

गर्गादेर्यञ् ॥६।१।४२॥

वृद्धापत्ये । गार्ग्यः । वात्स्यः । अनन्तरो गार्गिः । गोत्र इत्येव । अन्यो
गार्गिः । गर्गिमाह्नः कस्यापि पुत्रो गार्ग्यं गार्ग्यो । बहुषुत्वे,

यञ्चोऽश्यापर्णान्तगोपचनादेः ॥६।१।१२६॥

यद्यन्तस्याभन्तस्य च बहुषुत्वे गोघार्धे यः प्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप्स्यात् ।
दृयापर्णगोपचनादिगण विदादेरन्तर्गतम् विहाय गर्गाः वत्साः विदाः उर्ध्वाः ।
स्त्रियां तु गार्ग्यं । गोत्र इत्येव । औत्साः । पौनर्महाः पौत्रा वीहिजाः ।

मधुवधोर्ब्राह्मणकौशिके ॥६।१।४३॥

वृद्धापत्ये यञ् । माधव्यो ब्राह्मणः । माधवोऽन्यः । माधव्यः कौशिकः ।
माधवोऽन्यः । यज्ञोर्गोविपाठम सिद्धे नियमार्थमित्यम् । गर्गादिफलं तु लोहि

तादिशकलान्तात् षायन् भान्त' । पाप्मव्यायणी । पत्रोच्चापञ्च च षडी स्यात्-
योगे षापन् अन्तो वा । गार्गि' । गार्ग्यापणी वा ।

कपिवोधादाङ्गिरसे ॥६॥१४४॥

अङ्गिरसा प्रसिद्धे वृद्धापत्ये यद् । कपेरपत्य वृद्ध' आङ्गिरस' काप्य' । कापे-
योऽन्यो बोध्य' ।

वतण्डात् ॥६॥१४५॥

वतण्डस्यापत्य वृद्धमाङ्गिरसो घातण्य' ।

स्त्रियां लुप् ॥६॥१४६॥

घतण्डी आङ्गिरसी चेत् । जातिलक्षणो षी । अनाङ्गिरसे तु शिषादिपा-
ठात् अणि घातण्डी । लोहितादित्याद्वातण्डापनी ।

अश्वदेः ॥६॥१४७॥

वृद्धापत्ये आयनञ् । आश्वायन' ।

भर्गाङ्गिते ॥६॥१५१॥

तथैव । भार्गापण' त्रैगतोऽन्यो 'भार्गि' । शिषादेरेण अतद्भ्रमादेरपवाद' ।
शिषस्यापत्यं शीष' । गाङ्ग' । पक्षे तिकादेरायनिष् । गाङ्गापनि' । अपत्ये एयण् ।
गाङ्गेय' ।

अदोर्नदीमानुपीनाम्नः ॥६॥१६७॥

अपत्येऽण् स्यात् । नैयण् । यामुन' । नार्मद्व' । अदोरिति किम्? वासव-
दत्तेय' । नामघृहणं किम्? शौभनेय' ।

शपभरद्वाजादात्रेयः ॥६॥१५०॥

आयनञ् । शापायनः । भारद्वाजायन' । आत्रेय' ।

ऋषिवृष्णयन्धककुरुम्यः ॥६॥१६१॥

अपत्येऽण् । मेञ् । वासिष्ठ' । गौतम' । वृष्णि, वासुदेव' । अग्न्यङ्गोष्णे,
श्वफल्क' । कुरु, नाकुल' । साहदेव' । शौरियोहादि' । इत्यपवादोऽय मध्येपवा
दन्यायात् ।

इतोऽनिजः ॥६॥१७२॥

इत्यन्तर्जनाद्विस्तरादिकारान्तादपत्ये एयण् । नामय' । आत्रेय' ।

सख्यासम्भद्रान्मातुर्मातुर्च ॥६॥१६६॥

संख्याषाधिन' सम्भद्र इत्येताभ्या परस्य मातृशब्दस्याऽपत्येऽण् स्यात् ।

मातुश्च मातुर इत्यादेशः । द्वयोर्माघोरपस्य द्वैमातुरः । पाण्मातुरः । घान्यमले
घान्यामात्रोर्द्वयोरपस्य द्वैमाघः ।

कन्यात्रिवेण्याः कनीनत्रिवण च ॥६।१।६२॥

अपस्येऽण् । तथोगे एतावादेशौ स्तः । कनीमो घ्यासः कर्णश्च । त्रिवेण्या
अपस्यं त्रैवणः ।

विकर्णछागलाद्वात्स्यात्रेये ॥६।१।६४॥

कमादेतदर्थयोरपस्येऽण् । वैकर्णो वात्स्यः । वैकर्णिरन्यः । छागल आत्रेयाः ।
छागलिरन्यः ।

शुक्लाम्यां भरद्वाजे ॥६।१।६३॥

शुक्लाद् शुक्लाया वाऽपस्येऽण् । शौक्लो भारद्वाजः । शौक्लिः शौक्लेयो वाऽन्यः ।
मामग्रहणे लिङ्गविशिष्टस्यापीतिसिद्धे परस्वादिस्वरादनघा इत्यस्य बाभार्थं शुक्ल-
न्याम् इत्यादीयते ।

पीलासाल्वामण्डूकाद्वा ॥६।१।६८॥

पैळः । पैलेयः । माण्डूकः । माण्डूकेयः । माण्डूकिः ।

उथापृत्यूढः ॥६।१।७०॥

एयण् । सौपर्णेयः । वैमतेयः । यौबतेयः । कामण्डलेयः । बाह्यादित्वास्ती
मिधः । शिबादित्वात्सापन्नः ।

द्विस्वरादनघाः ॥६।१।७१॥

द्विस्वरान् घ्यास्यन्तादनदीवाचिमोऽपस्ये एयण् । दस्ताया अपस्य दास्तेयः ।
पार्थ इत्यत्र तस्येदमित्यण् । विकर्णकुपीतकात्काश्यपे अथिशोपे एयण् । वैकर्णेयः
काश्यपः । वैकर्णिरन्यः ।

श्रुवो श्रुव् च ॥६।१।७६॥

अस्मादपस्ये एयण् श्रुन् इत्यादेशाच्चास्यः । श्रोत्रेयः ।

प्राद्वाहणस्यैये ॥७।४।२१॥

प्रशाब्दात्परस्य वाहणशब्दस्य ण्य प्रत्यये ङिति तदित्ते परः स्वरेच्चादेः स्वरस्य
वृद्धिः स्यात् । आदेः पूर्वस्य तु प्रशब्दस्य वा वृद्धिः । प्रयाहयतीति प्रवाहणः ।
तस्यापस्यं प्रयाहणेयः । याहणेति आकारे वृद्धिकरणं पुबन्नायनियेपार्थम् । तेन
प्रवाहणयी भाषा यस्य स प्रवाहणेपीभार्थः इति ।

एयस्य ॥७।४।२२॥

एयप्रत्ययान्तायपयात् प्राद्वाहणशब्दस्य ङिति तदित्ते स्वरे-

प्रादे' खरस्य वृद्धि' स्यात् । आदेस्तु प्रशब्दस्य वा । प्रबाहणेयस्यापस्य युवा
 प्रबाहणेयि' । प्राबाहणेयि' । कल्याणादारिन् चान्तस्य अपत्ये एयण् स्यात् ।
 इन् इत्यय चान्तस्यादेश' । कास्याग्निनेयः ।

कुलटाया वा ॥६।१।७८॥

कौलदिनेय' । कौलटेय' । कुलटाऽत्र भिक्षुकी सती । व्यभिचारिण्यां तु
 सुद्रालक्षण परणेव । कौलटेर' । सुहृदोऽपत्य सौहार्द' । सुभगाया अपत्यं सौभा
 गिनेयः । हृद्भ्रगसिन्धोरिति पूर्वोत्तरपदयोर्धृद्धि' । चटकाण्णैरः क्षियाम् तु लुप ॥
 लुप । चटकस्य चटकाया चाऽपत्यं चाटकैर' ।

क्यपत्ये ॥६।१।७९॥

चटका । अजादिस्वात् आप ।

श्रुद्राम्य एरण्वा ॥६।१।८०॥

अपत्ये । नाणेयणौ । काणाया अपत्य काणेर' । पक्षे काणेय' । दास्या,
 दासेरः । दासेय' । नव्या माटेर' । माटेय' ।

गोघाया दुष्टे णारश्च ॥६।१।८१॥

गौघार' । गौघेर' । योऽङ्घिना गोघायां जन्यते । गोभेयोऽन्य' ।

जण्टपण्टात् ॥६।१।८२॥

जाण्टार' । पाण्टार' । जाडार' । पाण्डार इत्यपि ।

चतुष्पाद्भ्य एयञ् ॥६।१।८३॥

सुरभे' सौरभेय' । शाबलेय' ।

गृष्ट्यादेः ॥६।१।८४॥

गृष्टेरपत्य गार्ष्टेय' । पाडवेयो वृषे निपातोऽप्यम् । वृषोऽत्र यो गर्भे धीजं
 निपिञ्चति ।

रेवत्यादेरिकण् ॥६।१।८६॥

रेवतिक' ।

वृद्धस्त्रिया क्षेपे णश्च ॥६।१।८७॥

वृद्धप्रस्रयाम्नास्त्रीवाचिन शम्प्रादपत्ये ण' प्रत्यय' स्यात् । चकारादिकण्
 च निन्दायां शम्प्यायाम् । पितुरसंविज्ञामे मात्रा व्यपदेशोऽपत्यस्य क्षेप' । गार्ग्या
 अपत्य युवा गार्गी गार्गिको जास्म' ।

भ्रातुर्व्यः ॥६।१।८८॥

अपत्ये भ्रातुर्व्य' । भ्रातृव्य' ।

ईयः स्वसुश्च ॥६।१।८९॥

भ्रातृशष्पात्स्वसृशष्पात्वापत्ये ईय' । स्वस्त्रीय' । भ्रात्रीय' ।

मातृपित्रादेर्डेयणीयणौ ॥६।१।९०॥

मातृप्यसुरपत्यं मातृप्यसेय' । मातृप्यस्त्रीयः । पितृप्यसेयः । पितृप्यस्त्रीयः ।

श्वशुराद्यः ॥६।१।९१॥

श्वशुरशष्पात्पत्ये यः स्यात् । श्वशुर्य' ।

जातौ राज्ञः ॥६।१।९२॥

राज्ञोऽपत्य राज-यः ।

क्षत्रादियः ॥६।१।९३॥

क्षत्रस्यापत्यं क्षत्रियः । क्षाधिरन्य' ।

मनोर्याणौ पश्चान्तः ॥६।१।९४॥

जातौ । मनुष्या' । मानुषा' । मानुषी' ।

माणवः कुत्सायाम् ॥६।१।९५॥

अणि निपातोऽप्यम् ।

कुलादीनः ॥६।१।९६॥

कुलस्यापत्य कुलीन' । राजकुलीन' ।

यैयकजावसमासे वा ॥६।१।९७॥

कुलान्तात्केवसशष्पात् अपत्ये य-एयक्य एती वा स्त' । इत्यम् । कुल्याः ।
कीलेयकः । कुलीन' । पदुकुल्य' । पदुकीलेयक' । पदुकुलीनः ।

दुष्कुलादेयण्वा ॥६।१।९८॥

दुष्कुलेय । दुष्कुलीन' ।

महाकुलाद्वाऽजीनजौ ॥६।१।९९॥

ईत्यम् । महाकुल' । महाकुलीन' । महाकुलीनः ।

कुर्वादेर्न्य' ॥६।१।१००॥

अपत्ये । कीरन्यः । अक्षधियवचनोऽत्र कुरुः । क्षधियवचनान्तु ।

दुनादिकुर्वित्कोशलजादाञ्ज्यः ॥६।१।११८॥

दु, अन्वष्टानामपत्यमान्वष्ट्य' । अन्वष्टा' । नादि, निपत्यस्यापत्य मैपध्य' ।

नियथा । कुरोरपत्य कौरभ्यः । पङ्क्त्ये कुरवः । इकारान्तः, अघन्तेरपत्यमाबन्धः ।
 अबन्तयः । कौन्धः । कुन्तयः । कौशलस्यापत्य कौशल्यः । कौशलाः । एषम्
 भाजायः । अजादाः । त्रिसंज्ञस्वाद्ङ्ङुत्वे लुप् । कुर्यादेभ्यं तु कौरभ्याः ।

सम्राजः क्षत्रिये ॥६।१।१०१॥

अस्मादपत्ये ध्यः । सम्राजोऽपत्य साम्राज्यः क्षत्रियः । साम्राजोऽभ्यः ।
 बाहादिस्वात्साम्राजिरपि ।

सेनान्तकारुलक्ष्मणादिश्च ॥६।१।१०२॥

हरियेणस्यापत्य हरियेणिः । हरियेण्यः । चार्दकिः । चार्दक्यः । लाक्ष्मणिः ।
 लाक्ष्मण्यः ।

सुयाम्नः सौवीरेण्वायनिञ् ॥६।१।१०३॥

सौयामायनिः । सौयामोऽभ्यः ।

पाण्डाद्वतिमिमताणश्च ॥६।१।१०४॥

आभ्यां सौवीरेणु जमपदार्थेऽपत्येऽण् आपनिञ् च प्रत्ययौ स्तः । पाण्डाद्वते
 रपत्यं युवा सौवीरगोघ्नः पाण्डाद्वतः । पाण्डाद्वतापनिर्वा ।

भागवित्तिताणर्विन्द्वाऽकशापेयान्निन्दायामिकण्वा

॥६।१।१०५॥

भागवित्तितादेर्यन्यपत्ये इकण्वा । पक्षे आपनण् इच्छ च । भागवित्तिकः ।
 भागवित्तापयो वा जास्मः । तार्णविन्द्विकः । तार्णविन्द्विर्वा । आकशापे
 यिकः । आकशापेयिर्वा ।

सौयामायनियामुन्दायनिवाप्यायणेरीयश्च वा

॥६।१।१०६॥

सौयामायन्योदरीयश्च वा । सौयामायनिकः । सौयामायनिः । वाणो लुक् ।

दग्गुकोशलकर्मारच्छागवृषाद्यादि ॥६।१।१०८॥

दग्गुकोशलादेरपत्ये यकारादिरापनिञ् । दग्गुभ्यापनिः ।

अवृद्धाद्दोर्न वा ॥६।१।११०॥

आम्रगुप्तापनिः । आम्रगुप्तिः ।

पुत्रान्तात् ॥६।१।१११॥

गार्गीपुत्रापनिः । गार्गीपुत्रिः ।

चर्मिर्वर्मिगारेटकार्कट्यकाकलङ्कावाकिनाच्च कश्चा-
न्तोऽन्यस्वरात् ॥६।१।११२॥

चर्मिन्चर्मि प्रभृतिभ्यः पुमान्ताश्च दृसश्चकारापत्ये चापनिच, तद्योगेऽन्यत्र
रात्पर' ककारोऽन्त' । चार्मिकापणि' । चार्मिण । संयोगादिन ॥ इत्यन्तस्य संयो
गादेरणि परेऽन्तस्वरादेर्लुप्तं स्यात् ।

अदोरायनिः प्रायः ॥६।१।११३॥

त्रिपुष्ठापनि' । त्रैपुष्टिः । श्रीविजयापनि' । श्रीवैजयि' । कश्चित् । दाक्षि
णाक्षि' । अथ त्रिसंज्ञा ।

गान्धारिस्वाल्वेयाम्याम् ॥६।१।११५॥

राष्ट्रक्षत्रिया सरूपराजापत्ये त्रि'संज्ञे दुःखक्षणस्यापचादोऽञ् । गान्धारीर्षा
राजा गान्धारे राज्ञोऽपत्य वा गा'धार । गा'धारौ । गान्धारय' । पुरुमगादि
ष्वण् प्रागुक्तो त्रि' ।

साल्वांशप्रत्यग्रथकलकूटाऽश्मकादिन् ॥६।१।११७॥

त्रि' संज्ञाः । बहुम्पराणां राजा, बहुम्परस्याऽपत्यमौबुम्परिः । बहुषु लुप' ।
साल्वा नाम जमपदस्तवंशा बहुम्परादय' इति राष्ट्रभाषिन' ।

पाण्डोर्द्व्यण् ॥६।१।११९॥

स च त्रि' । पाण्डूनां राजा पाण्डोरपत्यं वा पाण्ड्य' । पाण्ड्यौ । पाण्ड्यः ।
पाण्ड्या इति तु कुरवो जमपदस्तस्य राजा पाण्डुरिति शिवापण् ।

शकादिभ्यो द्रेर्लुप् ॥६।१।१२०॥

शकानां राजा शकस्यापत्यं वा शकाः ।

कुन्त्यवन्तेः स्त्रियाम् ॥६।१।१२१॥

आभ्यां द्वेर्न्यस्य लुक् स्त्रियां वाच्यायाम् । कुन्तेरपत्यं स्त्री कुन्ती । एव
मवन्ती ।

द्रेरञ्जणोऽप्राच्यमर्गादेः ॥६।१।१२३॥

प्राच्यान् 'मर्गादींश्च मुफस्थाऽप्यप्तात्परस्यामोऽणश्च द्वे' स्त्रियां लुप' । अत्र
सेनस्यापत्यं अरसेमी । अणो लुप' । मर्गी । मर्सी । अणो लुप' ।

कुरोर्वा ॥६।१।१२२॥

कुवदाभ्यादेर्न्यस्य वा लुप' । कुरोरपत्यं स्त्री कुरत् । कौरभ्यापयी ।

कौण्डिन्यागस्त्ययोः कुण्डिनागस्ती च ॥६।१।१२७॥

कौण्डिन्य आगस्त्य इत्येतयोर्बहुत्वे गोत्रार्थयज्ञोऽण्भास्त्रियां लुप्स्यात् । तद्योगे कुण्डिन अगस्ति इत्यादेशौ स्तः । कुण्डिन्या अपत्य कौण्डिन्या । गर्गा दिक्षाद्यत् । कौण्डिन्यौ । कुण्डिनः । आगस्त्यः । आगस्त्यौ । अगस्तयः ।

मृग्वह्निरसकुत्सवसिष्ठगोतमात्रेः ॥६।१।१२८॥

पृम्यो यः प्रत्ययस्तदन्तस्य बहुत्वे गोत्रेऽर्थं वर्तमानस्य यः प्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप् । भार्गवः । भार्गवौ । मृगवः । पृथमह्निरसः । कुत्साः । वसिष्ठाः । गोतमाः । पृम्यो गो लुप् । स्त्रियां तु भार्गव्यः ।

प्राग्भरते बहुस्वरादिञः ॥६।१।१२९॥

बहुस्वराभाज्ञो य इच्छ तदन्तस्य बहुत्वे प्राग्गोत्रे भरतगोत्रे वर्तमानस्य यः सप्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप्स्यात् । पाप्तागारिः । पाप्तागारी । पभागाराः । भरते गोत्रे, आर्जुनिः । आर्जुनाः ।

वोपकादेः ॥६।१।१३०॥

प्राग्वत् । उपकाः । औपकायनाः । लमकाः । सामकायनाः । स्त्रियः औप कायन्यः ।

तिककितवादी द्वन्द्वे ॥६।१।१३१॥

अस्मिन् गोत्रापत्ये वर्तमाने बहुत्वे तैकायनि कैतवायनि प्रभृतीनां यः सप्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप् । तैकायनञ् कैतवायनञ् तिककितयाः ।

द्रादेस्तथा ॥६।१।१३२॥

आह्वञ्च वाह्वञ्च सौह्वञ्च अह्वञ्चस्तुष्ठाः । अत्र द्विस्वरलक्षणस्याणो लुप् बहु प्यस्त्रियामित्यतः सूत्रादारभ्य ये लोपनीयाः प्रत्ययास्ते द्रादयो शेषाः ।

वाऽन्येन ॥६।१।१३३॥

द्रादेरन्येन सह द्रादीनां द्वन्द्वे बहुत्वे वर्तमाने यः स द्रादिप्रत्ययस्तस्य तथा या लुप्स्याद्यथा पूर्यमद्बद्द्राक्षयः आह्ववाह्वद्राक्षयः ।

द्वेकेषु षष्ठ्यास्तत्पुरुषे यज्ञादेर्वा ॥६।१।१३४॥

पठीतस्तुदपे षष्ठ्यत् तस्याः षष्ठ्या विषये द्वयोरेकस्मिन् वर्तते यत्रादिः प्रत्ययस्तस्य तथा या लुप्स्यात् । यथा पूर्यम् । गार्ग्यम्य गार्ग्ययोर्वा कुष्ठं गर्गकुलम् । गार्ग्यकुलम् ।

चर्मिर्मिगारेटकार्कथकाकलङ्कावाकिनाच्च कश्चा-
न्तोऽन्त्यस्वरात् ॥६।१।११२॥

चर्मिर्मिगारेटकार्कथकाकलङ्कावाकिनाच्च कश्चा-
न्तोऽन्त्यस्वरात् ॥६।१।११२॥

अदोरायनिः प्रायः ॥६।१।११३॥

अदोरायनिः प्रायः ॥६।१।११३॥

गान्धारिस्वाल्वेयाम्याम् ॥६।१।११५॥

गान्धारिस्वाल्वेयाम्याम् ॥६।१।११५॥

साल्वाशप्रत्यग्रथकलकूटाऽश्मकादिञ् ॥६।१।११७॥

साल्वाशप्रत्यग्रथकलकूटाऽश्मकादिञ् ॥६।१।११७॥

पाण्डोर्ध्वण् ॥६।१।११९॥

पाण्डोर्ध्वण् ॥६।१।११९॥

शकादिम्यो द्रेर्लुप् ॥६।१।१२०॥

शकादिम्यो द्रेर्लुप् ॥६।१।१२०॥

कुन्त्यवन्ते. स्त्रियाम् ॥६।१।१२१॥

कुन्त्यवन्ते. स्त्रियाम् ॥६।१।१२१॥

द्रेरञ्जणोऽग्राच्यभर्गादेः ॥६।१।१२३॥

द्रेरञ्जणोऽग्राच्यभर्गादेः ॥६।१।१२३॥

कुरोर्वा ॥६।१।१२२॥

कुरोर्वा ॥६।१।१२२॥

कौण्डिन्यागस्त्ययोः कुण्डिनागस्ती च ॥६।१।१२७॥

कौण्डिन्य आगस्त्य इत्येतयोर्बहुत्वे गोत्रार्थयत्रोऽणञ्जास्त्रियां लुप्स्यात् ।
तद्योगे कुण्डिन अगस्ति इत्यादेशौ स्तः । कुण्डिन्या अपत्य कौण्डिन्या । गर्गा
दित्वापत् । कौण्डिन्यौ । कुण्डिनः । आगस्त्यः । आगस्त्यौ । अगस्त्यः ।

भृग्वङ्गिरसकुत्सवसिष्ठगोतमात्रेः ॥६।१।१२८॥

एभ्यो यः प्रत्ययस्तदन्तस्य बहुत्वे गोत्रेऽर्थे वर्तमानस्य यः प्रत्ययस्तस्यास्त्रियां
लुप् । भार्गवः । भार्गवौ । भृगवः । एवमङ्गिरसः । कुत्सा । वसिष्ठाः । गोतमाः ।
एभ्यो णो लुप् । स्त्रियां तु भार्गव्यः ।

प्राग्भरते बहुस्वरादिञः ॥६।१।१२९॥

बहुस्वराभाभो य इच्छ तदन्तस्य बहुत्वे प्राग्गोत्रे भरतगोत्रे वर्तमानस्य यः
सप्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप्स्यात् । पाप्तागारिः । पाप्तागारी । पत्तागाराः । भरते
गोत्रे, आर्जुनिः । आर्जुनाः ।

वोपकादेः ॥६।१।१३०॥

प्राग्वत् । उपकाः । औपकायना । समकाः । सामकायनाः । स्त्रियः औप
कायम्यः ।

तिककितवादौ द्वन्द्वे ॥६।१।१३१॥

अस्मिन् गोत्रापत्ये वर्तमाने बहुत्वे तैकायनि कृतयायनि प्रभृतीनां यः
सप्रत्ययस्तस्यास्त्रियां लुप् । तैकायनञ्च कृतयायनञ्च तिककितयाः ।

द्वादेस्तथा ॥६।१।१३२॥

आद्भ्य पाद्भ्य सौध्र्यभ्य अद्भ्यद्भ्यसुभ्या । अत्र द्विव्यरलक्षणस्याणो लुप् बहु
त्वस्त्रियामिष्यत् । सुभ्रादारभ्य ये लोपनीयाः प्रत्ययास्ते द्वादयो ज्ञेयाः ।

वाऽन्येन ॥६।१।१३३॥

द्वादेरन्येन सह द्वादीनां द्वन्द्वे बहुत्वे वर्तमाने यः स द्वात्रिंशत्प्रत्ययस्तस्य
तथा वा लुप्स्याद्यथा पूर्वमद्भ्यद्भ्यदाक्षयाः भाद्भ्याद्भ्यदाक्षयः ।

द्वेकेषु पष्ठ्यास्तत्पुरुषे यत्रादेर्वा ॥६।१।१३४॥

पष्ठीतत्पुरुषे यत्पठ तस्याः पष्ठ्या यिपये द्वयोरेवस्मिन् वर्तते यथादिः प्रत्य
यस्तस्य तथा वा लुप्स्यात् । यथा पूर्वम् । गार्ग्यम्य गार्ग्ययोर्वा कुष्ठ गार्ग्यलुप् ।
गार्ग्यकुत्सम् ।

द्रीजो वा ॥६१११३९॥

मार्गिजतीये खर इति निवृत्तम् । त्रिसप्तो य इत् तदन्तात्परस्य युवप्रल-
पस्य सुब्बा स्यात् । सुवम्बरस्यापत्यमौदुम्भरि । सात्वाशोखादिना तस्यापत्यं
युवा औदुम्भरिः । औदुम्भरायणो वा । पत्रिज इत्यायनम् ।

त्रिदार्पादणिजोः ॥६१११४०॥

त्रित् आर्पणं योऽपत्यप्रत्ययस्तस्य तदन्तात्परस्य युवप्रत्ययस्य अणं इनञ्
सुप्स्यात् । त्रित्, त्रिकस्यापत्यं त्रिकायनिः । तस्याप्यपत्यमौत्सर्गिकोऽण् । तस्य
सुप् । त्रिकायनिः पिता पुत्रञ्च । आर्पाद्, वासिष्ठं पिता पुत्रञ्च ।

केकयमित्रयुप्रलयस्य यादेरिय् च ॥७१४१२॥

एषां विगतिं तद्विते खरेण्वादेः खरस्यष्टद्विर्पोदेञ्च शास्त्ररूपस्य इयादेशः
स्यात् । केकयस्यापत्यं केकयः । राष्ट्रक्षत्रियेत्यादिनाऽण् ।

दण्डिहस्तिनोरायने ॥७१४१४५॥

परे मानस्यखरादित्कुम्प्यात् । दण्डिनोऽपत्यं दण्डिनायनः । हस्तिनोऽपत्यं
हस्तिनायनः । मन्वाचायनम् ।

वाशिनायनौ ॥७१४१४६॥

मानस्यखरादित्कुम् । वाशिभोऽपत्यं वाशिनायनिः । अष्टदाहोनबेसायनिम् ।
एषे जिह्वाशिनः । मार्गिज्जाशिनः । मार्गिज्जाशिनेयः । शुभ्रादित्वादेपण् ।

इकण्यार्थवर्णः ॥७१४१४९॥

मानस्यखरादित्कुम् । अथर्षाणबेसि आथर्षणिकः । न्यापादेरिकण् ।

सारवैक्वाकमैत्रेयभ्रौणहत्यवैवत्यहिरण्मयम् ॥७१४१३०॥

एते शब्दा अणादिप्रत्ययान्ता कृताद्यलोपाद्यो निपात्यन्ते । इत्वाकोरप
स्यमैक्वाकः । राष्ट्रक्षत्रियेत्यादिनाऽण् । मित्रपोरपत्यं मैत्रेयः । शृष्ट्यादित्वादेया ।
त्रिपुलोप । राशोऽपत्यं राजन्व इत्यादौ ।

अनोद्येये ॥७१४१५०॥

अन्नस्य रयवर्जिते ये परेऽखम्बरादेर्मल्लुक् ।

अवर्मणो मनोऽपत्ये ॥७१४१५१॥

वर्मन् वर्जमन्तस्यापत्येऽर्थं विहितेऽणि अन्वखरादित्कुम्प्यात् । अन्नसा
भोऽपत्यं भाद्रसामः । मन् इति किम् ? सुखनोऽपत्यं सौखन । कर्मणि अन्नव-
र्मणोऽपत्यं आन्नवर्मण ।

हितनाम्नो वा ॥७।४।६०॥

अस्यस्वरादेश्लुक् । हितनामो ब्राह्मणः ।

अनपत्येअणि ॥७।४।५५॥

अणि अन्यस्वरादेश्लुक् । ब्रह्मण इद् ब्राह्मणम् । ब्रह्मण इप ब्राह्मी ओपपि ।
ब्राह्मम् अल्लं ।

जातौ ॥७।४।५८॥

अनपत्य एवाय नियम्यते । तेन अयर्मण इत्यादिनाऽपि न लुक् । ब्रह्मणोऽ
पत्यं ब्राह्मणं । जाताविति किम् ? ब्रह्मणोपत्यं ब्राह्मो नारद् ।

उक्ष्णो लुक् ॥७।४।५६॥

अपत्येऽणि अन्यस्वरादेश्लुक् । आक्ष पदम् । उक्ष्णोऽपत्यमौक्ष्णं ।

पादिहन्धृतराज्ञोऽणिपकारादेरनोहनः ॥२।१।११०॥

धृतराजमिष्येतयोश्चाकारस्याणि परे लुक्स्यात् । उक्ष्णं । ताक्ष्णं । घ्रीणात् ।
घार्तराज्ञः । पादीति किम् ? सामनं । जण्येय । ताक्ष्ण्यं ।

कुलाख्यानाम् ॥२।४।७९॥

पुणिकमुणिकायां कुलाख्यास्तामामनार्ये वृद्धेऽणिप्रन्तानामेषामन्तस्य
प्यादेशः स्यात् । पौणिफ्या ।

भोजसूतयोः क्षत्रियायुवत्योः ॥२।४।८१॥

पूतपोरन्तस्य प्यादेशः । भोज्या भोजमदाजा क्षत्रिया । सूत्या प्राप्तपीषना
मानुषी ।

दैवयज्ञिशौचिवृक्षिसात्यमुत्रिकाण्टेविद्धेर्वा ॥२।४।८२॥

एषामिप्रन्तानां त्रिषामन्तस्य प्यादेशो वा । दैवपण्या दैवपत्री । इत्य
पस्यापिकारः ।

यित्रमेण मुयिन्त्रचक्रिणो

यः करोति यदापरिन्तं भ्रमात् ।

धृतराजजननाम्बुजे रपि-

र्षीर्ययापियजपतेऽङ्गज क्रिया ॥ १ ॥

रागाट्टोरक्ते ॥६।२।१॥

रजपतेऽनेनेति रागं । तद्वाग्निना प्रसृतीपान्तादणायां स्युः । वृसुम्भेनरत्त
यत्त शौसुम्भम् । शौहुम्भम् । माग्निष्ठम् ।

द्रीजो वा ॥६।१।१३९॥

प्राग्जितीये स्वर इति नियुक्तम् । त्रिसङ्गो य इत् तदन्तात्परस्य युवप्रत्ययस्य लुम्बा स्यात् । उदुम्बरस्यापत्यमौदुम्बरि' । सात्सर्वाशोखादिना तस्यापत्य युवा औदुम्बरिः । औदुम्बरापणो वा । यन्निज इत्यायनण् ।

जिदार्पादणिजोः ॥६।१।१४०॥

जित् आर्यम् योऽपत्यप्रत्ययस्तस्य तदन्तात्परस्य युवप्रत्ययस्य अण इत्यल्लुम्ब्यात् । जित्, तित्कस्यापत्यं तैकापनि' । तस्याप्यपत्यमौत्सर्गिकोऽण् । तल्लुप् । तैकापनिः पिता पुत्रम् । आर्पाद्, यासिष्ठ' पिता पुत्रम् ।

केकयमित्रयुप्रलयस्य यादेरियु च ॥७।४।२॥

एपां ष्णिगिति तद्विते सरेष्वादेः स्वरस्यवृद्धिर्पादेः शब्दरूपस्य इयादेः सा स्यात् । केकयस्यापत्यं कैकयः । राष्ट्रभ्रभियेखादिनाऽण् ।

दण्डिहस्तिनोरायने ॥७।४।४५॥

परे नान्यस्वरादिलुक्स्यात् । दण्डिमोऽपत्यं दण्डिनायनः । हस्तिनोऽपत्यं हास्तिनायनः । नडाचायनण् ।

वाशिनायनौ ॥७।४।४६॥

मान्यस्वरादिलुक् । वाशिनोऽपत्यं वाशिनायनिः । अहृदाहोनबेस्यापनिम् । एये जिह्माशिमः । प्राग्जिह्माशिनः । प्राग्जिह्माशिनेयः । शुभ्रादित्वादेयण् ।

इकण्यार्थर्वणः ॥७।४।४९॥

मान्यस्वरादिलुक् । अथर्षाणंवेत्ति आथर्षणिकः । म्यापादेरिकण् ।

सारवैश्वाकमैत्रेयभ्रौणहत्यधैवत्यहिरण्यम् ॥७।४।३०॥

एते शाब्दा अणादिप्रत्ययान्ता' कृताद्यलोपादयो निपात्यन्ते । इश्वाकोरपत्यमैश्वाकः । राष्ट्रभ्रभियेखादिमाऽण् । मिश्रयोरपत्यं मैत्रेयः । गृष्ट्यादित्वादेया । अयुक्तोपः । रामोऽपत्यं रात्मन्या इत्यादी ।

अनोद्येये ॥७।४।५०॥

अनन्तस्य रयर्जित ये परेऽन्त्यस्वरादेर्लुक् ।

अवर्मणो मनोऽपत्ये ॥७।४।५१॥

वर्मन् वर्जमनन्तस्यापत्येऽर्षे विहितेऽणि अन्त्यस्वरादिलुक्स्यात् । अत्र सा ङोऽपत्यं भाद्रसाम' । मन् इति किम् ? सुखनोऽपत्यं सौखन' । कर्मणि अकर्मणोऽपत्यं आकर्मणः ।

हितनाम्नो वा ॥७।४।६०॥

अन्वखरादेर्लुक् । हितनामो ब्राह्मण ।

अनपत्येअणि ॥७।४।५५॥

अणि अन्वखरादेर्लुक् । ब्रह्मण इव ब्राह्मणम् । ब्रह्मण इय ब्राह्मी ओपधि ।
ब्राह्मम् अर्द्धम् ।

जातौ ॥७।४।५८॥

अनपत्य एवायं नियम्यते । तेन अवर्मण इत्यादिनाऽपि न लुक् । 'जातानोऽ
पत्य ब्राह्मण' । जाताविति किम् ? ब्रह्मणोपत्य ब्राह्मोनारद ।

उक्ष्णो लुक् ॥७।४।५६॥

अपत्येऽणि अन्वखरादेर्लुक् । औक्ष पदम् । उक्ष्णोऽपत्यमौक्ष्णः ।

पादिहन्धृतराज्ञोऽणिषकारादेरनोहनः ॥२।१।११०॥

धृतराजभिक्षेतपोऽकारस्याणि परे लुक्स्यात् । उक्ष्ण । ताक्ष्णः । शीघ्रात् ।

पार्तराज्ञः । पाद्वीति किम् ? सामन' । अण्येय । ताक्ष्ण्यः ।

कुलाख्यानाम् ॥२।४।७९॥

पुणिकृष्णिकाया कुलाख्यास्तासामनार्यं पृथ्व्यणिप्रन्तामामेपागगतस्य
प्यादेशः स्यात् । पौणिक्या ।

भोजसूतयोः क्षत्रियायुवत्योः ॥२।४।८१॥

एतयोरन्तस्य प्यादेश' । भोज्या भोजयशजा क्षत्रिया । यगा प्रागपीषमा
मानुषी ।

दैवयज्ञिशौचिवृक्षिसात्यमुग्रिकाण्ठेविद्धेर्वा ॥२।४।८२॥

एपामिप्रन्तानां स्त्रियामन्तस्य प्यादेशो वा । ध्रुवपत्रया दैवयज्ञी । इण
पत्यापिकारः ।

विभ्रमेण भुविष्ठाप्रभ्रमिणो

य करोति षडायर्निन' प्रमात ।

धृतराजजननाम्बुजे रधि-

र्षीययान्त्रिजपनेऽद्भ्रजः भ्रिया ॥ १ ॥

रागाट्टोरक्ते ॥३।२।१॥

रागपनेऽनेनेनि राग' । तद्वाचिनाममृतीया नाट्टणाया' इयु' । कुरुम्भनरक
पत्र कामुम्भम् । कौटुम्भम् । माञ्जिठम् ।

लाक्षारोचनादिकण् ॥६१२२॥

लाक्षिकम् । नाण् रीचमिकम् ।

शकलकर्ममाद्धा ॥६१२३॥

शाकलिकम् । पक्षेऽण् शाकलम् ।

नीलपीतादकम् ॥६१२४॥

अकहस्येतौ । प्रत्यपी स्तः । मीलेन नील्या वा रक्त मीलम् । पीतेन रक्त पीतकम् ।

हरिद्रामहारजनाभ्यामञ् ॥

हरिद्रम् । माहारजनम् ।

उदितगुरोर्भाद्युक्तेऽब्दे ॥६१२५॥

उदितगुरुणा पुष्येण पुक्तं वर्षं पीपम् ।

चन्द्रयुक्तात्काले लुप्त्वप्रयुक्ते ॥६१२६॥

काले चन्द्रयुक्तनक्षत्राभिनस्तृतीयान्ताद्युक्तेऽर्धेऽणादि पुष्येण चन्द्रयुक्तेन विशिष्टं दिनं पीपम् । अग्रयुक्ते काठयाचके शब्दे तु लुप्त्व स्यात् । पपाऽद्य पुष्य ।

द्वन्द्वदीयः ॥६१२७॥

राधा आनुराधे वेतिद्वन्द्वे राधानुराधीयमद् ।

श्रवणाऽश्वत्थान्नाम्न्यः ॥६१२८॥

अश्रवणाश्वत्थान्नाम्नि । अश्रवणेन अश्रयुक्तेन पुक्ता अश्रवणा राशिः । अश्रवो मुहूर्तः । अश्वत्थेन अश्रयुक्तेन पुक्ताऽश्वत्था राशिः । अश्वत्थो मुहूर्तः । नाम्नीति किम् ? आपणी राशिः ।

दृष्टे सास्त्रिनाम्नि ॥६१२९३॥

शुभेन दृष्टं माम् शौचम् । अश्राण् । कलिना दृष्टं कालेपम् । पपण् ।

तेन च्छेन्न रथे ॥६१२९१॥

पत्रेणच्छेन्नो रथो धाम् ।

पाण्डुकम्बलादिन् ॥६१२९२॥

पाण्डुकम्बलेन च्छेत्ताः पाण्डुकम्बलो रथः । अपूपपतिं कुमारिं उपपत्तः कुमारः पतिः । तत्र अय इत्यण् ।

तत्रोद्धृते पात्रेभ्यः ॥६।२।१३८॥

शरावे उद्धृत ओदनः शाराय' ।

स्थण्डिलाच्छेते त्रती ॥६।२।१३९॥

स्थण्डिले शयितु नियमोऽस्य म्याण्डिलो व्रती ।

सस्कृते भक्ष्ये ॥६।२।१४०॥

भ्राष्ट्रे सस्कृता भ्राष्ट्रा' ।

शूलोखाद्यः ॥६।२।१४१॥

सस्कृते । शूले सस्कृतभटक' शूल्यः । अहमन्नमिह प्रोक्त शूलो विक्रय
वक्ष्यते । अहशूला जनपदा' शिवशूलाभक्तुःपपा इति ॥ १ ॥ शूल्य शूलाकृत
मांसमिति तु आमिष भोग्यवस्तुनि इति गौटवचनाद् । उन्वापां सस्कृत
सुख्यम् ।

दध्न इकणः ॥६।२।१४३॥

दधि सस्कृतं वाधिकम् ।

वोदश्वितः ॥६।२।१४४॥

उदकेन श्वपति उदश्वित् । तत्र सस्कृतमौदश्वितम् । औदश्वित्कम् । इक
ण्येध्न इकार लुप ।

क्षीरादेयण् ॥६।२।१४२॥

क्षीरे संस्कृता भक्षा क्षैरेपी पवाणः ।

सास्य पौर्णमासी ॥६।२।१९८॥

सेति प्रथमान्तादस्येति पद्यार्थेऽणाद्य' स्युः । प्रथमान्त चैत्पौर्णमासीविशे
षण स्यात् नाग्नि । पौषी पौर्णमासी अस्य पौषो मास' । अण् ।

आग्रहायण्यश्वत्यादिकण् ॥६।२।१९९॥

नाग्नि । प्रथयान्त चैत्पाम स्यात् । आग्रहयणिङो माम' । अश्वत्याऽश्विनी ।
तद्युक्ता पौर्णमासी अस्य आश्वत्थिको मास' । चैत्री कार्तिसी ।

फाल्गुनीश्रवणाद्वा ॥६।२।१००॥

इकण् । चैत्रिकश्चैत्रो वा श्रवणाया' श्रावणिक' श्रावणी वा ।

देवता ॥६।२।१०१॥

साऽख्येऽनुश्रुतामत्रार्थमणादय' । जिनो देवताऽस्य जैन' । शैब' । बौद्ध' ।
आग्नेयो ब्राह्मण' । तेन्द्र हवि' ।

कसोमाट्ट्यण् ॥६।२।१०७॥

को ब्रह्मा देवताऽस्य काय हवि' । श्रीदेवताऽस्य आपम् । कसोमतव्यण्
टित्वात्कापी इष्टिः । सौमी ऋक् ।

शुक्रादियः ॥६।२।१०३॥

शुक्रो देवताऽस्य शुक्रियम् ।

पैगाक्षीपुत्रादेरीयः ॥६।२।१०२॥

पिगाक्षीपुत्रो देवताऽस्य पैगाक्षीपुत्रीय इवि' ।

शतरुद्रात्तो ॥६।२।१०४॥

इयईपम् ॥ शतरुद्रीयम् । शतरुद्रियम् ।

महेन्द्राडा ॥६।२।१०६॥

एतो । महेन्द्रीयम् । महन्द्रियम् । शतरुद्रादनयोर्द्विगावपि त्रिधानसाम
ध्यात्त लुप् ।

वाय्वृतपित्रुपसो यः ॥६।२।१०९॥

वायव्यम् ।

ऋतोरस्तद्धिते ॥१।२।२६॥

रिष्यम् ।

द्यावापृथिवीशुनासीराभीपोममरुत्वद्वास्तोप्य-

तिगृहमेधादीययो ॥६।२।१०८॥

अणोऽन्यस्य वापवात् । यौम् पृथिवी य द्यावापृथिवीयम् । द्यावा
पृथिव्यम् ।

महाराजभ्रोष्ठपदादिकण् ॥६।२।११०॥

माण् । माहाराजिक् । माहाराजिरी ।

कालाद्भवत् ॥६।२।१११॥

यथा मागे भव मागिक्म् । तथा मागो देवताऽस्य मागिक् देवता नामा
स्यादी देवतापामां शम्भामामास्यादी पिपय पूर्वोत्तरपश्चोरात्रे नरस्य वृद्धि
र्ङिति तद्धिते । आग्निमाध्यन्तं ।

आतो नेन्द्रवरुणस्य ॥७।४।२९॥

आकारान्तात्परस्य इन्द्रस्य वरुणस्य चोत्तरपदस्य स्वरेष्वादे स्वस्य न वृद्धिः स्यात् । अग्निमेन्द्रश्च अग्नेद्रौ । तौ देवताऽस्य आग्नेन्द्र सूक्तम् । सौमेन्द्र इषि । परस्येति किम् ? ऐन्द्रामो यज्ञः । ऐन्द्रावरुण पौर्णमासीतिनिपातनादण् । पूर्णमासा अग्नेण युक्ता पौर्णमासी तिथिः ।

पितृमातुर्व्यङ्गुल आतरि ॥६।२।६२॥

पितृभ्राता पितृभ्यः । मातृभ्राता मातृभ्यः ।

पित्रोर्दामहद् ॥६।२।६३॥

पितुः पिता पितामहः । मातुर्माता मातामही ।

पृथ्याः समूहे ॥६।२।९॥

अणादिः । आयाणा समूहभाषम् ।

भिक्षादेः ॥६।२।१०॥

भिक्षाणां समूहो भैक्षम् । गर्भिणीनां समूहो गर्भिणम् ।

अनपत्ये ॥७।४।५५॥

अणि परेऽन्त्यस्यरादेर्न लुक् । युष्मतीनां समूहो यौष्मत् । यौष्ममिष्यन्त्यः । शशन्तादमिष्यः ।

गोत्रोक्षवत्सोऽपूवृद्धाजोरभ्रमनुष्यराजन्यराज-

पुत्रादकञ् ॥६।२।१२॥

स्त्रापत्यसन्तानस्य अप्यपदेशकारिणः प्रथमपुरुषस्यापत्य गोत्र गोष्यमप्यपत्येभ्य वत्सादिभ्यः समूहेऽकञ् स्यात् । औपगधानां समूह औपगधकम् । गार्ग्यकम् । घार्दकम् । मानुष्यम् ।

न राजन्यमनुष्ययोः ॥२।४।९४॥

अके न पकारलुक् । राजन्यकम् ।

केदाराण्यश्च ॥६।२।१३॥

पादकञ् । केदार्यम् । केदारिकम् ।

गणिकाया ण्यः ॥६।२।१७॥

गणिक्यः ।

कवचिहस्त्यचित्ताच्चेकण् ॥६।२।१४॥

कावचिकम् । हास्तिकम् । इस्तिनां इस्तिनीनां वा समूहः । चाप्यिकम् ।

ब्राह्मणमाणववाहवाद्यः ॥६।२।१६॥

ब्राह्मण्यम् । माणव्यम् । वाहव्यम् ।

पृष्ठाच्च ॥६।२।२२॥

पृष्ठा' पृष्ठशब्दोऽह'पर्याय' । पृष्ठा ऋतु' ।

ग्रामवन्धुगजसहायात्तल् ॥६।२।२८॥

ग्रामाणां समूहो ग्रामता । जनता । व'पुता । तान्त निर्व्यं क्षियाम् ।

धेनोरनजः ॥६।२।१५॥

धेनूनां समूहो धेनुकम् । अनज इति किम् ? अधेनूनां समूह आधेनवम् ।

उत्सादेरञ् ॥६।२।१९॥

केशाद्वा ॥६।२।१८॥

प्य' । केशानां समूह' केशपम् । केशिकम् ।

वाऽश्वादीयः ॥६।२।१९॥

अश्वीपम् । आश्वम् ।

पर्श्वी द्वण् ॥६।२।२०॥

पर्श्वीशब्दात्समूहेऽर्धे द्वण् स्यादिकण् । पर्श्वीनां समूह' पार्श्वम् । विल्लाव
न्यस्वरलुक् ।

ईनोऽहः ऋतौ ॥६।२।२१॥

अहां समूहः अहीन' ऋतु' । आहमन्यत् ।

पाशादेश्च ल्यः ॥६।२।२५॥

पाशानां समूह' पाश्या । वृण्पा । अल्पा । गल्पा । रल्पा । बाष्पा ।

गौरथवाताद्भल्कट्यलूलम् ॥६।२।२४॥

गवां समूहो गोघ्रा । रथकव्या । वातानां समूहो वातूल' ।

श्वादिभ्योऽञ् ॥६।२।२६॥

शुर्नां समूह' शौबम् ।

खलादिभ्यो लिन् ॥६।२।२७॥

खलामां समूहं खलिनी । डाकिनी । कुटुम्बिनी । आकृतिगण ।

अवेर्दुग्धे सोढदूसमरीसम् ॥६।२।६४॥

अवेर्दुग्धमविसोढम् । अविदूसम् । अबिमरीसम् ।

राष्ट्रेऽनङ्गादिभ्यः ॥६।२।६५॥

देशे वाच्ये पठ्यन्तादङ्गादिवर्जमण् स्यात् । शिषीनां देशं शीष ।

राजन्यादिभ्योऽकञ् ॥६।२।६६॥

राजन्यानां देशो राजन्यकम् ।

वसातेर्वा ॥६।२।६७॥

वासातकम् । पक्षे वासातम् ।

भौरिक्यैपुकार्यादेर्विधमक्तम् ॥६।२।६८॥

भौरिक इत्येषमादिभ्यः ऐपुकारि इत्येषमादिभ्यश्च देशे वाच्ये क्रमाद्विध
भक्तौ स्याताम् । माण् । भौरिकिविधम् राष्ट्रम् । ऐपुकारिमक्तम् ।

आदेश्छन्दसः प्रगाथे ॥६।२।११२॥

अमुष्ठादिरस्येति अनुष्ठा । प्रथमे मन्त्रविशेषस्वार्थे विष्टपेच द्वैष्टमम् ।

योद्धृप्रयोजनाद्युद्धे ॥६।२।११३॥

अणादि । विषापरत पोद्दारोऽस्य युद्धस्येति वैषापर युद्धम् । प्रयोजना
दपि, छुमत्रा प्रयोजनमस्य युद्धस्य सौमत्रं युद्धम् ।

प्रहरणात्क्रीडाया ण. ॥६।२।११६॥

दण्डं प्रहरणमस्यां दण्डा क्रियेत्स्वर्ध ।

तद्धेत्यधीते ॥६।२।११७॥

व्याकरणमधीते वेत्ति वा वैपाकरण ।

न्यायादेरिकण् ॥६।२।११८॥

न्याय वेत्त्यधीते वा नैयायिक ।

पदकल्पलक्षणान्तक्रत्वाख्यानाख्या-
यिकात् ॥६।२।११९॥

इकण् तद्व्येस्यधीते वेत्यर्थे । पदान्ते, पूर्वपदिकः । कल्पान्ते, पैदकल्पिकः ।
सप्तगान्ते गौसप्तगिकः ।

अकल्पात्सूत्रात् ॥६।२।१२०॥

इत्तिस्त्र वेत्ति धार्तिस्त्रत्रिकः । अकल्पादिति किम् ? सौघः । काल्पसौत्रः ।

अधर्मक्षत्रत्रिससर्गाङ्गाद्विद्यायाः ॥६।२।१२१॥

धर्मादिबर्जे विद्याषाण्डान्तास्तद्व्येस्यधीते वेत्यर्थे इकण् स्यात् । सार्पबिद्यिकः ।
अधर्मादेरिति किम् ? वैद्यः । ज्ञात्रवैद्यः । ध्रिविद्यां वेत्ति वा वैद्यिष्यः ।

ससर्वपूर्वाल्लुक् ॥६।२।१२७॥

सबार्तिकमधीते सबार्तिकः । ससहृहः । अध्राणो लुप् । सकस्यः । अत्रे
कणो लुप् । एव सर्ववेदः । सर्वतश्च । अध्राण् । कथं द्विवेदः ? द्विगोरनपले
यस्वरादेशुश्च मधिष्यति ।

पदोत्तरपदेभ्य इकः ॥६।२।१२५॥

तद्व्येस्यधीतेऽर्थे । पूर्वपदिकः ।

पदक्रमशिक्षामीमासासाम्नोऽकः ॥६।२।१२६॥

पदं वेत्ति पदकः । एव क्रमकः । शिक्षकः । मीमांसकः ।

अनुब्राह्मणादिन् ॥६।२।१२३॥

ब्राह्मणसहस्रो ग्रन्थोऽनुब्राह्मणम् । तदधीतेऽनुब्राह्मणी । अनुब्राह्मणिनी ।
अण्वापनार्थमिदम् ।

सङ्ख्याकात्सूत्रे ॥६।२।१२८॥

सख्यायां परो यः प्रत्ययः कस्तादन्ताद्व्येस्यधीतेऽर्थे उत्पन्नप्रत्ययस्य लुप् । अष्ट-
बध्यायां परिमाणमस्य अष्टकं सूत्रम् । तद्विदन्त्यधीयते वा अष्टकाः पाणिनीयाः ।
द्वादशा आर्हताः ।

गाथिविदथिकेशिपणिगणिनः ॥७।४।३४॥

एवामिहन्तानामणि अन्यस्वरादेर्न लुक् । पणन पण' । सोऽस्यास्तीति पणी ।
तस्य घृत्वापत्य पाणिन' । ततो युनि इय् । पाणिनि' । अत्रभिद्वार्यादणिजोरिख
मेन त इधो लुप् । तत्र ऋप्यणो प्रहात्प्रोक्तात् प्रोक्तार्यप्रत्ययान्ताभाज्जो घेस्य
पीत इत्यर्थे उत्पन्नस्य प्रथमस्य लुप्स्यात् । पाणिनिना प्रोक्त पाणिनीयम् । द्वोरीय ।

तदत्रास्ति ॥६।२।७०॥

अस्मिन्नर्थेऽणादि' । उदुम्परा' सन्ध्यास्मिन्नौदुम्परो घेशः ।

तेन निर्वृत्ते च ॥६।२।७१॥

षकारादुत्तरध चातुर्यिकप्रत्ययविधानम् । कुशाम्बेन निर्वृत्ता कौशाम्बी ।

निवासादूरभवे इति देशे नाम्नि ॥६।२।६९॥

पञ्चन्ताभाज्जो निवासोऽदूरमथ इत्यनयोरर्थयोरणादि' । शिबीनां निवास'
श्रीव' । विदिशाया अदूरमथ वैदिशं नगरम् । वैदिशो जनपद' । घरणा च
असिञ्च घरणासी तयोरदूरमथा घाराणसी । घृपोदरादिस्वात्रस्य वीर्यः । णस्य
ह्रस्वः । खलतिकस्य पर्वतस्य दूरमथानि बनानि इतिवेषानामैव तादृक् नाऽत्र
प्रत्यय' । नापि लुपल्लिङ्गसूत्र्ये अपि प्रसिद्धे एष ।

नद्यां मतुः ॥६।२।७२॥

तस्य निवास' तस्यादूरमथ' तदत्रास्ति तेन निर्वृत्त चेत्पर्यन्तुष्टये यथाई
मत्तु' स्यात् नद्यां देशे नाम्नि । प्रत्ययान्त चेन्नदीविषय देशस्य नाम स्यात् ।
नदीनामेत्यर्थ' । नाण । उदुम्परा' अस्यां सन्त्युदुम्परायती नदी । भागीरथेन
निर्वृत्ता भागीरथी ।

मद्भादेः ॥६।२।७३॥

चातुर्यिको मतु' । देशे नाम्नि प्रत्ययान्त चेद्देशस्य नाम स्यात् । अणोप-
वाद्' । अमर्ष्ये षचनम् । मधुमान् देश' ।

नडकुमुद्वेतसमहिपाङ्गिन्मतुः ॥६।२।७४॥

मद्भान् । कुमुद्भान् । वेतस्वान् । महिष्मान् देश' ।

नडशादाद्वलः ॥६।२।७५॥

माग्धत् । नड्वलम् । शाद्वलम् ।

शिखाया. ॥६।२।७६॥

माग्धत् । शिखापल नगरम् ।

शिरीषादिककणौ ॥६।२।७७॥

शिरीषाणामदूरनषो ग्राम' शिरीषक' । शैरीषक' ।

शर्कराया इकणीयाण्च ॥६।२।७८॥

चात् इककणावपि । शर्करा अग्निन्देश सन्ति शार्करिक' । शार्करीय' ।
शार्कर' । शार्करिक' । शार्करकः । शिरीषा' शाकराभ्येदेशवृत्तय' एवेति न पूर्व
वत् चातुरधिकत्वं देशानामवस्थात् ।

रोऽश्मादेः ॥६।२।७९॥

अश्मर' । यूपरः ।

प्रेक्षादेरिन् ॥६।२।८०॥

प्रेक्षी । फलक्षी ।

तृणादेः सल् ॥६।२।८१॥

तृणसा । मदसा ।

काशादेरिल. ॥६।२।८२॥

काशिलम् । बाशिलम् ।

अरीहणादेरकण् ॥६।२।८३॥

आरीहणकम् । आण्डवकम् ।

सुपन्थ्यादेर्ज्य. ॥६।२।८४॥

सुपन्थ्यम् ।

सुतङ्गमादेरिञ् ॥६।२।८५॥

सुतङ्गमि' । मोमभित्ति' ।

बलादेर्य. ॥६।२।८६॥

बलयम् ।

अहरादिम्योऽञ् ॥६।२।८७॥

आहम् । औमम् । तेन निर्भूतमित्यर्थे काककणभ्यापवादोऽप्यम् ।

सख्यादेरेयण् ॥६।२।८८॥

साम्येय' । साम्बिद्रुत्तयः ।

पन्थ्यादेरायनण् ॥६।२।८९॥

देशे नास्ति । पान्थायन' । नागमोऽतएव निपातनात् ।

नडादेः कीयः ॥६।२।९२॥

मडकीय' ।

कृशाश्वादेरीयण् ॥६।२।९३॥

काशांश्चीय' । आरिष्टीय' ।

ऋश्यादेः कः ॥६।२।९४॥

ऋह्यक' । न्यप्रोपकः ।

वाराहादेः कण् ॥६।२।९५॥

वाराहकम् । पाठाषाकम् ।

कुमुदादेरिकः ॥६।२।९६॥

कुमुदिकम् । पिल्बजिकम् ।

अश्वत्थादेरिकण् ॥६।२।९७॥

आश्वत्थिकम् । कौमुदिकम् । इति चातुरार्थिका' ॥

विकारे ॥६।२।३०॥

पठ्यन्तादणादय' ।

पुरुषात्कृतहितवधविकारे चैयञ् ॥६।२।२९॥

चात्समूहेऽपि । पुरुषेण कृत' पौरुषेयो ग्रन्थ' । पुरुषाय हितं पौरुषेयम् । जिज्ञासासनम् । पौरुषेयो विकार' । समूहे, पौरुषेयम् । अहमनो विकारः आहमन' । आहमं वा । अहमनो विकारेऽन्त्यस्यरादिलुक् । सृष्टि' सृष्टिका मार्तिकः । अर्द्धस्यार्द्ध' ।

प्राण्योपधिवृक्षेम्योऽवयवे च ॥६।२।३१॥

अणादय' । कापोतम् । मायूरम् सखिम् ।

तालाद्धनुषि ॥६।२।३२॥

विकारेऽण् । ताल वनु' ।

अपुजतोः पोऽन्तश्च ॥६।२।३३॥

अपुणो विकार' आपुपम् । अपुणो विकारे जातुपम् ।

शम्या लः ॥६।२।३४॥

विकारेऽवयवे चाण् स्यात् । तपोगे लोऽन्तः । शम्या विकारोऽवयवः शा
मील भस्म । शामीली शाब्दा ।

पयोद्रोर्यः ॥६।२।३५॥

पयसो विकारः पयस्यम् । द्रोर्दारुणो विकारो द्रम्पम् ।

उष्ट्रादकञ् ॥६।२।३६॥

भीष्टिका जहा ।

उमोर्णाद्वा ॥६।२।३७॥

उमातसी औमकम् औमम् । ऊर्णाया विकारः और्णकः और्णः कम्बलः ।

एण्या एयञ् ॥६।२।३८॥

ऐणेय सूत्रम् । ऐणेपी ष्टक । श्रीसिद्धनिर्वेषात्पुंलिङ्गेऽणोर्ब । ऐर्णं स्यत्तम् ।
एणेदति ।

कौशेयम् ॥६।२।३९॥

निपातोऽपम् । षल सूत्र या, न तु भस्मनि ।

परशव्याद्यलुक् च ॥६।२।४०॥

परशये इर्दं परशाम्पम् । तस्माद्विकारेऽण् । पकारस्य लुक् । परशाम्पस्या
यसो विकारः पारशाम् । अणसिद्ध एव । यशलुगर्धं यचनम् । अपेह यमृहण
किमर्धम् । तद्भावेऽपि अपर्णेषर्णस्यत्यन्तलुक्मिद्धौ लुग्ग्रहणादस्याभावेऽन्त्यस
द्वेषास्यापि यकारस्य लुगस्तु । सत्यम् । यमृहण यशच्छसमुद्रापत्न्यैश्च लोपार्धम् ।
तेमोत्तरस्ये सरस्य परे प्राग्विपावित्यस्यानुपस्थानाद्यकारलोपेऽर्णस्यतीकार
लोपः स्यात् ।

कसीयाञ्ज्य. ॥६।२।४१॥

कंसायद् कसीयम् । तत्रापि विकारे कान्जम् । ज्यप्रत्ययः । तपोगे यलुक् च ।

हेमार्थान्माने ॥६।२।४२॥

अण । हाटकस्य विकारो हाटको निष्कः । अत्रार्थग्रहणात्मेमाण् । हेमो
निष्कः । अत्र परत्याजेमादित्यणोऽन्त्यः ।

द्रोर्वय ॥६।२।४३॥

द्रोर्विकारो द्रुवपम् मानम् ।

मानात्क्रीतवत् ॥६१२४४॥

मानात्क्रीतवत्प्रत्यय' । शतेन क्रीतं शक्यम् । शक्तिकम् । तथा शतस्य विकार' शक्यम् शक्तिकः ।

हेमादिभ्योऽञ् ॥६१२४५॥

हेमो विकारो हेमम् पीठम् । हेमी यष्टिः ।

अभक्ष्याच्छादने वा मयद् ॥६१२४६॥

भक्षनो विकारो भक्षमयम् । भासन वा । वृषामयम् । वीर्यम् ।

शरदर्भकूदीतृणसोमवल्बजात् ॥६१२४७॥

पन्थो भक्ष्याच्छादनवर्जं विकारोऽवयवे च निव्य मयद् स्यात् । नाण् । शर-
मयम् । दर्भमयम् । तथा-

एकस्वरात् ॥६१२४८॥

प्राग्बत् । बाह्यमयम् । स्वन्मयम् । गीर्मयम् । मृमयम् ।

दोरप्राणिनः ॥६१२४९॥

दुसङ्गकान्मयद् प्राग्बत् । माण् । भाञ्जमयम् । तन्मयम् ।

गोः पुरीषे ॥६१२५०॥

गोमयम् । अन्यत्र गम्यम् पय' ।

त्रीहेः पुरोडाशे ॥६१२५१॥

विकारे निव्यं मयद् । नाण् । त्रीह्रिमय' पुरोडाश' ।

तिलयवादान्नि ॥६१२५२॥

तिलमयम् । नान्नि तैलम् । यवानां विकारो याव' । स एव यावकः ।

पिष्टात् ॥६१२५३॥

पिष्टमयम् ।

नान्नि कः ॥६१२५४॥

पिष्टस्य विकार' पिष्टिका ।

क्षोगोदोहादीनञ् हियङ्गुश्चास्य ॥६१२५५॥

अस्माद्विकारे ईमद्य तथोगे हियङ्गु' प्रकृतेरादेश' । क्षोगोदोहस्य विकारो हियङ्गुबीजम् । मन्मीतं घृत वा ।

अपो यञ्वा ॥६।२।५६॥

विकारे । अपां विकार' भाष्यम् । अम्मयम् वा ।

लुञ्चङ्गुलं पुष्पमूले ॥६।२।५७॥

मल्लिकाया विकारोऽवयवो वा पुष्प मल्लिका । एष्वणो मयटो वा लुपि ।

डथादेर्गौणस्याकिपस्तद्धितलुक्क्यगोणी-

सूच्योः ॥२।४।९५॥

अथादे' प्रत्ययस्य गौणस्याकिपन्तस्य तद्धितलुकि सति लुक्स्यात् । गोणी सूचीशास्त्रपोस्तु न लुक् । आमलक्या' फलमामलकम् । बदर्या' बदरम् ।

प्लक्ष्मादेरण् ॥६।२।५९॥

विकारोऽवयवे वा । विषानसामर्ष्यासास्य लुप । प्लक्षस्य विकारोऽवयवो वा प्लक्षम् । मैषमोषम् ।

जञ्वा वा ॥६।२।६०॥

जाम्बवम् । पक्षे जञ् ।

न द्विरद्भुवयगोमयफलात् ॥६।२।६१॥

द्भुवय गोमय फलवाचि च बर्जमन्यस्मात्प्रो विकारावयवयोर्भिः प्रत्ययो न स्यात् । कपोतस्य विकारोऽवयवो वा कपोत' । कपोतस्य विकारोऽवयवो वेति दोरमाणिम इति मयट् न स्यात् ।

इति प्रकीर्णकप्रत्ययाभिकारः ।

जितो न केनाप्यरिणान्तरेण यः,
क्षमा समा पेन बशीकृतारिण' ।

सुवर्धनेऽतिप्रियतामुपयुपा,
सोऽर्हस्र' स्यान्नरमिद्विसम्पदे ॥ १ ॥

शेषे ॥६।३।१॥

अपत्यादिविकारान्तः प्रागुक्तोऽपस्ततो'न्य' शेषस्तप्राणादि' स्यात् ।

पारावारादीन ॥६।३।६॥

शेषे । पारावार भयो जातो वा पारावारीण' ।

व्यस्तव्यत्यस्तात् ॥६३।७॥

अवारपारीण' । व्यस्तादपि पारीण' । अवारीण' ।

राष्ट्रादियः ॥६३।३॥

राष्ट्रे ऋत', कुशलो, जातो, भवो वा राष्ट्रियः । अन्यत्र राष्ट्रस्यापस्व राष्ट्रिः ।

ग्रामादीनञ्च ॥६३।९॥

ग्रामीण' । चाद्य' । ग्राम्यः ।

कन्यादेश्चैयकञ् ॥६३।१०॥

कुस्मिताकन्य' कन्य' । तत्र जात्यादि' काभ्रैयकः । ग्रामेयक' ।

कुलकुक्षिग्रीवाच्छ्वाऽस्यलङ्कारे ॥६३।१२॥

कौलेयकः श्वा । कौलोऽन्य' । कौक्षेयकोऽसि' । कौक्षोऽन्य' । ग्रैवेयको भूपणम् । ग्रैवमन्यत् ।

नद्यादेरेयण् ॥६३।२॥

प्राग्जतीये शेषे जातादौ । मादेय' । मादेयः । वाराणसेय' ।

दक्षिणापश्चात्पुरसस्त्यण् ॥६३।१३॥

नाण् । दक्षिणस्या जाताो दक्षिणात् । या दक्षिणात्प्रयमेत्यादिनाऽऽदन्त स्वम् ।

रङ्कोः प्राणिनि वा ॥६३।१५॥

शेषेऽयं टापनण् । राङ्क्वापण' । पक्षेऽण् । राङ्कषः । गौ' । प्राणिनीति किम् ? राङ्कष' कम्पलः । मनुष्ये तु कञ्छादिपाठाप्राङ्कषो मनुष्य' ।

बह्व्युर्दिपर्दिकापिश्याष्टायनण् ॥६३।१४॥

बाह्वापन' । और्दापन' । पार्त्रायन' । कापिशायिनी व्राक्षा ।

द्युप्रागपागुद्वप्रतीचो यः ॥६३।८॥

अप्यपेभ्योऽन्यप्येभ्यश्च शेषे । द्विषि भय दिव्यम् । प्राच्यम् । अपाच्यम् ।

दूरादेत्यः ॥६३।४॥

दूरे भवो दूरेत्य' ।

उत्तरादाहञ् ॥६।३।५॥

औत्तराहः पुरुषः । औत्तराहा स्त्री । औत्तराहीति उत्तराहिद्वान्वाङ्गवा
धेऽणि ।

कन्थाया इकण् ॥६।३।२०॥

कान्थिकः । कन्था नाम ग्रामः ।

वर्णावकञ् ॥६।३।२१॥

वर्णुर्मदः । तस्यार्ध्वं देशोऽपि वर्णुस्तद्विपर्ययकन्थाशब्दात्कान्थकः ।

केहामात्रतसस्यच् ॥६।३।१६॥

कस्याः । इह्यः । अमात्यः । तद्यत् । ततस्थः ।

नेर्ध्रुवे ॥६।३।१७॥

स्यच् । मिथम् ।

निसो गते ॥६।३।१८॥

निर्गतो वर्णाभ्रमेभ्यो निष्प्रव्याण्डालः ।

ह्रस्वात्तान्ति ॥२।३।३४॥

नाम्नो षिङ्गिते तादौ परे ह्रस्वात्तान्ति परस्य सः पः स्यात् ।

रूप्योत्तरपदारण्याणः ॥६।३।२२॥

बाकंरूप्यः । आरण्याः सुमनसः ।

ऐषमोक्षःश्वसो वा ॥६।३।१९॥

शोपेऽर्धे स्यच् । ऐषमस्थम् । श्वस्थम् । पक्षे ।

सायचिरप्राह्वेप्रगेऽव्ययात् ॥६।३।८८॥

पम्प्योऽव्ययेभ्यश्च कालेऽर्धे शोपे तनद् । ऐषमस्तनम् । श्वस्तनम् ।

श्वस्तादिः ॥६।३।८४॥

कालबाधिनः शोपे तकारादिकण् स्यात् । शौचस्तिकः ।

दिक्पूर्वादनाम्न ॥६।३।२३॥

शोपेऽर्धेऽण् नास्ति । नतु णः । पौर्वशास्त्रम् ।

मद्रादञ् ॥६।३।२४॥

एषपु मद्रेषु भवः पौर्वमद्रः ।

शकलादेर्यञः ॥६१२७॥

, यमन्तेभ्यः शकलादिभ्यः शोपेऽञ्च स्यात् । शकलस्य वृद्धापत्य शाकल्य ।
तस्य च्छात्रः शाकलः । एव काण्वः ।

वृद्धे जः ॥६१२८॥

वृद्धस्य वृद्धापत्य वाक्षि । तस्य च्छात्रा वाक्षा ।

भवतोरिकणीयसौ ॥६१३०॥

शोपे । भवतो भवत्वा इवं भावत्कम् । भावत्की । भवदीया । उकारान्त-
भवच्छब्दादेः । भवत इदं भावतम् ।

परजनराज्ञोऽकीयः ॥६१३१॥

परकीयः । जनकीयः । राजकीयः । स्वकीयमित्तिगहादित्वादीये ।

दोरीयः ॥६१३२॥

शोपे । द्वेषदत्तीयः । तद्वीयः । गार्गीयः । गोन्द्वीयः ।

काश्यादे. ॥६१३५॥

णिकेकणौ स्तः । काशिकः । काशिका । काशिकी ।

वोशीनरेषु ॥६१३७॥

सौदर्शनीकः । सौदर्शनिका । सौदर्शनीयः ।

उवर्णादिकण् ॥६१३९॥

उवर्णान्तादेशयापिनः शोपे इकण् । नाण् । शयरजम्बवा भवः शाम्बर
जाम्बुकः । ण्तसामा ग्रामः ।

ईतोऽकञ् ॥६१४१॥

ईकारान्तादेशयापिनो दुसजकाच्छोपेऽकञ् । काकन्या भवः काकन्दकः ।

प्रस्थपुरवहान्तयोपान्त्यधन्वार्थात् ॥६१४३॥

देशयापिनो शोः शोपेऽकञ् । मास्ताप्रम्यकः । मान्द्रीपुरकः । फाल्गुनायकः ।
साह्यायकः । पारे धन्वनि भयः पारेधन्वकः ।

रोपान्त्यात् ॥६१४२॥

प्राग्देशयापिनो शोः शोपेऽकञ् । पाटलिपुत्रकः । ईपत्यापवादः ।

बहुविषयेभ्यः ॥६३१४५॥

देशेभ्यो बहुवचनविषयेभ्यः शेषेऽकम् । नाणादिः । अङ्गेषु जात आङ्गकः ।
बाङ्गकः ।

धूमादेः ॥६३१४६॥

देशवाचिनोऽस्मादकम् । घौमकः । तीर्थकः । अदेशार्थेऽपि धूमादिपाठाद्भि
देहानां क्षत्रियाणामित्त्वं वेदेऽकम् ।

समुद्रानृनावोः ॥६३१४८॥

शेषे । साम्प्रको मनुष्यः । साम्प्रदिका नी ।

नगरात्कुत्सादाक्ष्ये ॥६३१४९॥

केनाप मुपित इह नगरे मनुष्येण इतिवचने सम्भाषणे पतन्मोषणं नाग
रके निवेपम् । केमेवं पिष्य लिखितमिह नगरे मनुष्येणेतिवचने सम्भाष्यते पत
नागरके । वृक्षा हि तत्र ते ।

अरण्यात्पथिन्यायाध्यायेभनरविहारे ॥६३१५१॥

पथ्यादी वाच्येऽकम् । आरण्यकः पन्था न्यायोऽप्याय इभो नरो वि
हारो वा ।

गोमये वा ॥६३१५२॥

आरण्यका गोमया । आरण्यानि वा गोमयानि ।

कुरुयुगन्धराद्वा ॥६३१५३॥

कुरुयु मयः कौरवकः । कौरवो वा ।

कञ्छादेर्नृनृस्थे ॥६३१५५॥

अकम् । काञ्छको जनः । काञ्छकमस्य इतितम् ।

कोपान्त्याच्चाण् ॥६३१५६॥

इत्वाङ्गेषु जात वेत्वाकः ।

पर्वतात् ॥६३१६०॥

ईषः । पर्वतीयो राजा ।

अनरे वा ॥६३१६१॥

पर्वतीयानि पार्श्वतानि फलानि । पक्षेऽण् । पार्श्वतापनि ।

गहादिभ्यः ॥६।३।६३॥

गहादिभ्यो यथायोग्यदेशवाचिन' शेषे ईप' स्यात् । अणाद्यपवादः । गहीय' ।
न्तस्यीय' । मुखतीय' । पार्श्वतीयः ।

पृथिवीमध्यान्मध्यमश्चास्य ॥६।३।६४॥

देशवाच्य ईप' । प्रकृतेर्मध्यमादेशश्च । पृथिवीमध्ये जातो भयो वा मध्य
पे ।

वा युष्मदस्मदोऽजीनजौ युष्माकास्माक चास्यैकत्वे
तु तवकममकम् ॥६।३।६७॥

युष्माक युषयोर्षा पौष्माक' । पौष्माकीण' । अस्माकमाद्ययोर्षा आस्माकः ।
मास्माकीन' । पक्षे दोरीय' । युष्मदीय' । अस्मदीय' । तवायं तावक' । ताव-
तीन' । मामक' । मामकीन' । पक्षे स्वदादित्वेन वुसंज्ञकत्वादीय' । स्वदीय' ।
दीयः ।

द्वीपादनुसमुद्र ण्यः ॥६।३।६८॥

समुद्रसमीपे द्वीपवाचिन' शेषेऽर्षे ण्य' स्यात् । द्वैप्यो मनुष्य' । द्वैप्यमस्य
इसितम् । अन्यत्र नदीसमीपे द्वैपको व्यास' । द्वैपकमस्य इसितम् द्वैपम् ।

अर्द्धाद्यः ॥६।३।६९॥

अर्द्धम् ।

सपूर्वादिकण् ॥६।३।७०॥

पौष्कार्द्धिक' । यौवमार्द्धिक' ।

दिक्पूर्वात्तौ ॥६।३।७१॥

येकणौ । पूर्वार्द्धम् । पौर्वार्द्धिकम् ।

ग्रामराष्ट्रांशादणिकणौ ॥६।३।७२॥

पूर्वार्द्धे भव' पौर्वार्द्ध' । पौर्वार्द्धिक' ।

मध्यान्मः ॥६।३।७६॥

मध्ये जातो भयो वा मध्यम' ।

पश्चादाद्यन्ताग्रादिमः ॥६।३।७५॥

पश्चिम' । अघ्राद्यपत्वादन्यस्तरादिलोप' । आदिम' । अन्तिम' । अग्रिम' ।

मध्ये उत्कर्षापकर्षयोरः ॥६।३।७७॥

उत्कर्षापकर्षयोर्मध्ये वर्तमानमध्यशब्दाच्छेदेऽप्रत्ययः स्यात् । मध्यपरिमाणो मध्यः पण्डितः । मध्या गुणा । मध्या स्त्री ।

अध्यात्मादिभ्य इकण् ॥६।३।७८॥

अध्यात्मं मधमाध्यात्मिकम् ।

समानपूर्वलोकोत्तरपदात् ॥६।३।७९॥

समानग्रामे कृतो भवो या सामानग्रामिकः । देहलौकिकः । पारलौकिकः ।

वर्षाकालेभ्यः ॥६।३।८०॥

वर्षाशब्दात्कालयापिभ्यश्च शेषे इकण् स्यात् । अणोपवाद् । वर्षासु भवो वार्षिकः । मासिकः । आर्द्रमासिकः । साषत्सरिकः । आह्निकः । वैश्वसिकः । नैशिकः । प्रादोपिकः ।

शरदः श्राद्धे कर्मणि ॥६।३।८१॥

शेषेऽर्धे इकण् । शारदिकः श्राद्ध कर्म । अन्यत्र शारदो मेघः ।

नवा रोगात्पे ॥६।३।८२॥

शारदिकः शारदो या रोगः । एषमात्पः । अन्यत्र शारदः वधिः ।

निशाप्रदोपात् ॥६।३।८३॥

इकण् । नैशिकः । नैशः । प्रादोपिकः । प्रादोपः ।

चिरपरुत्परारेस्त्रः ॥६।३।८५॥

एभ्यस्त्रप्रत्ययः । चिरसम् । परुत्रम् । पक्षे सापमित्यादिना तनद् । चिरन्तमम् ।

पुरो न ॥६।३।८६॥

पुरा मच्च पुराणम् । पुरातनम् ।

पूर्वाह्नपराह्नात्तनद् ॥६।३।८७॥

पूर्वाह्नः जातो भवो या पूर्वाह्नतमः । काळातनेत्यादिना सप्तम्या वाऽलुपः । पक्षे पौषाह्निकः ।

सायञ्चिरप्राहे प्रगेऽव्ययात् ॥६।३।८८॥

नित्यं तनद् । सायम्जनम् । चिरम्जनम् । निर्वेणात्तन्मान्तत्वं निपातनात् । प्राहेतनम् । प्रगेतनम् । अनयोरेदन्तत्वं च । विभातनम् । पुनम्जनम् । प्रात्तनम् ।

भर्तुसन्ध्यादेरण् ॥६।३।८९॥

नक्षत्रनाम्न ऋतुनाम्न सन्ध्यादिकालनाम्नश्च क्षेपेऽण् । मेकण् । पुष्येण चन्द्रयुक्तेन युक्तं कालं पुष्यं । पुष्ये भव' पौष' । रौहिण' । स्वाती सौषात' । प्रैष्म' । वासन्त' । आमापस्य' । स्वातेरुद्रयस्थान स्वातीयम् । राधीयम् । शम्भुश्चन्द्रादिकणपि । शाश्वतम् । शाश्वतिकम् ।

संवत्सरात्फलपर्वणोः ॥६।३।९०॥

अण् । सांवत्सरं फलम् । सांवत्सर पर्व ।

हेमन्ताद्वा तलुक च ॥६।३।९१॥

अण' सन्धियोगे । हेमनम् । हेमन्तम् । हेमन्तिकम् । तदन्तविधिना पूर्वहेमनम् । अंशाद्गतोरित्युत्तरपदवृद्धि' ।

प्रावृष एण्यः ॥६।३।९२॥

प्रावृषि भव' प्रावृषेण्य' । प्रावृषि जात' प्रावृषिक' ।

स्थामाजिनान्तालुप् ॥६।३।९३॥

एतदन्ताभ्यैपिकप्रत्ययस्य लुप् । अन्वत्यामनि जातो भवो वा अन्वत्यामा । अ' स्यान्न इत्यप्रत्ययस्तस्य लुप् । सिंहाजिने जातो भवो वा सिंहाजिन' ।

तत्र कृतलघ्वक्रीतसम्मृते ॥६।३।९४॥

अणाद्या पयणाद्या' प्रत्यया' स्यु' । यदन्त्येभ्य उत्पादितं तत्कृतं, यत्प्रतिग्रहादिना प्राप्तं तद्वृष, यन्मूल्येन स्वीकृतं तत्क्रीतं, यत्सम्भाष्यते सम्माति वा तत्सम्मृतम् । मधुरार्या कृतो लघ्व' क्रीत' सम्मृतो वा माधुर' ।

पथः पन्थ च ॥६।३।१०३॥

जाते । पथि जात' पन्थकः । अकप्रत्ययो माण् ।

अश्च वामावास्यायाः ॥६।३।१०४॥

जातेऽर्धेऽप्रत्ययोऽश्च स्याताम् । अमावास्यायां जातोऽमावाह्यकः । पक्षे सन्ध्याद्यण् । अमावास्याय' ।

सिन्ध्वपकरात्काणौ ॥६।३।१०५॥

जाते । सि' युक्त' । सिन्धव' । अपकरे कश्चरे जात' अपकरकः । आपकर' ।

श्रविष्ठापादादीयण् च ॥६।३।१०६॥

पादश्च । भाणोऽपवाद' । श्रविष्ठाभिन्नन्त्रयुक्तामिर्युक्तः काल' श्रविष्ठ' । तासु जात' श्रविष्ठीय' । श्रविष्ठः । आपादीय' । आपाद' ।

फल्गुन्याष्टः ॥६।३।१०६॥

जाते । फल्गुन्योर्जातं फल्गुनं । फल्गुनी स्त्री । अणमपि केष्विदिच्छन्ति । फाल्गुनं ।

बहुलानुराधापुष्यार्थपुनर्वसुहस्तविशाखास्वाते- र्लुप् ॥६।३।१०७॥

एभ्यः परस्य जातेऽर्थे नक्षत्राणो लुप्त्यात् । बहुलाभिम्बन्द्रपुक्ताभिर्युक्तः कासोऽपि बहुलास्तासु जातो बहुलः । अत्राणो लुपि ऋग्वेदेऽगौणस्येवादिनाऽऽपोऽपि लुक् ।

चित्रारेवतीरोहिण्याः स्त्रियाम् ॥६।३।१०८॥

जातेऽर्थे लुप् । चित्रार्या जाता चित्रा । रेवत्यां रेवती । पुंसि चैत्रं ।

प्रोष्ठमद्राज्जाते ॥ ७।४।१३॥

प्रोष्ठमद्रास्परस्य पदशब्दस्य स्वरेष्वादे खरस्य वृद्धिः स्याज्जातेऽर्थे ङिति तद्धिते । प्रोष्ठपदासु जातं प्रोष्ठपादं । मद्रपादं ।

स्थानान्तगोशालखरशालात् ॥६।३।११०॥

जातार्थप्रत्ययस्य लुप् । गो स्थाने जातो गोस्थानं । गोशाले गोशालान्या जातो गोशालः ।

वत्सशालाद्वा ॥ ६।३।१११॥

लुप् । वत्सशाला । वात्सशाला । नाम्नि द्वावपि विधी ।

सोदर्यसमानोदर्यौ ॥६।३।११२॥

निपातौ । समाने उदरे जातं सोदर्यं समानोदर्यौ वा । निर्देशादेव समा मस्य समाचं ।

साधुपुष्यत्पच्यमाने ॥६।३।११७॥

कालाद्यपायोगं प्रत्ययः । हेमन्ते साधु हेमनमनुत्पेपमम् । हेमन्तम् । हेम न्तिकम् । वसन्ते पुष्प्यन्ति वासन्त्यं कुम्भक्षता । धैष्यः । पाठकाः शरदि पष्प्यन्ते । शारदाः शालयः ।

उप्ते ॥६।३।११८॥

हेमन्ते उष्प्यन्ते हेमना वचाः ।

आश्वयुज्या अकञ् ॥६।३।११९॥

आश्वयुज्यासुता आश्वयुज्यका ।

ग्रीष्मवसन्ताद्धा ॥६।३।१२०॥

वासन्तक वासन्त सस्यम् ।

व्याहरति मृगे ॥६।३।१२१॥

जयिनिच ॥६।३।१२२॥

भवे ॥६।३।१२३॥

एष्वणादि ।

दिगादिदेहागाद्यः ॥६।३।१२४॥

भवेऽर्थे । विद्यय' । वर्ग्य' । अप्सु भवोऽप्स्तस्य' । निशा व्याहरति नैशिको नैशो वा शुगाल' । निशायामुद्देश्यमप्ययमम् निशा तत्र जयी निशा स नैश' । नैशिकः ।

कालाद्देये ऋणे ॥६।३।१२५॥

मासे देयमृण मासिकम् ।

मध्याद्दिनण्णोयामोऽन्तश्च ॥६।३।१२६॥

मप्ये भवा माप्यन्दिनाः । माप्यमः । मप्यमीय' ।

जिह्वामूलाङ्गुलेश्चैयः ॥६।३।१२७॥

भये । जिह्वामूलीय' । अहलीय' । मप्यीय' ।

वर्गान्तात् ॥६।३।१२८॥

कवर्गीय' ।

चतुर्मासान्नाम्नि ॥६।३।१२९॥

भवेऽण् चतुर्थे मासेषु भया चातुर्मासी । अत्र द्विगोरनपत्ये इत्यादिना न प्रत्यपल्लप' । अनाम्नी । चतुर्मासेषु भवद्दचतुर्मास । वर्षाकालेभ्य इति कण् । तस्य ।

यज्ञे व्यः ॥६।३।१३०॥

चातुर्मास्य पशुकर्म ।

तस्य व्याख्याने च ग्रन्थात् ॥६।३।१३१॥

तस्येति पष्ट्यन्ताद्वाक्याख्यानेऽर्थे तत्रेति सप्तम्यन्ताद्य ग्रन्थाद्भेदेऽर्थेऽणादिः । कृतां व्याख्यान कृत्सु भय मा कार्तम् । प्रातिपदिकीयम् ।

सेर्निवासादस्य ॥६।३।२१३॥

प्रथमान्तात्पठ्यर्थेऽणादिह्रस्वेप्रथमान्तो निवास' । मयुरा निवासोऽस्य मायुर' ।

आभिजनात् ॥६।३।२१४॥

अभिजनाना वा घनानामय निवास आभिजन' । तस्मात्त्रिवासादस्येत्यर्थेऽणादि' । मयुराऽस्याभिजनो निवास इति मायुर' ।

सिन्ध्वादेरञ् ॥६।३।२१५॥

प्राशुक्तानां सहायं । सिन्धुरभिजनो निवासोऽस्य सैषय' ।

सलातुरादीयण् ॥६।३।२१७॥

तस्मिन्नर्थे । सलातुरोऽभिजनो निवासोऽस्य सलातुरीय' पाणिनि' । बहुधा वृद्धते बाहुप रूपम् । आषण' शम्भ' । औपमियश्च' पुरुष' । इयदि पिष्टा वार्यद्वा' सकृत् । वल्लुखले क्षुण्णा औल्लुखला यवा' । अम्बेरुद्धते आश्वो रथाः । चतुर्भि रूद्धते चातुरं शकटम् ।

इति शेषाधिकार ॥

आकर्ष्यमाण्यं गवां रसैरसौ रूपेऽपि कुम्भे चरणोन्मुम्बेऽप्यपात् ।

प्रभाक्षिशेष परमानमस्तु रत्प्रयोघनान्मङ्गिजिन' सतोऽपतात् ॥ १ ॥

इकण् ॥६।४।१॥

अण' पूर्णो विधि' । अधिकारोऽयमापादम् ।

तेन जितजयदीव्यत्स्वनत्सु ॥६।४।२॥

तेनेति तृतीयान्ताजिते जयति वीर्यपति स्वनति चार्थे इकण्यस्य' स्यात् । अक्षैर्जितमाक्षिकम् । अक्षैर्जयति भाक्षिक' । कुदालेन स्वनति कौदासिक' ।

सस्कृते ॥६।४।३॥

तेनेति तृतीयान्तादक्षिणार्थे इकण् स्यात् । द्रव्यं सस्कृतं वाचिकम् । मारी चिकम् । उपाप्पायेन सस्कृत उक्तार्थमापित औपाप्पायिकः । विषया सस्कृतो वैधिकः ।

कुल्लथकोपान्त्यादण् ॥६।४।४॥

नेकण् । कुल्लथे' सरसूत कौल्लथम् । कौल्लथस्यपि वदियत् । कोपान्त्ये, तिस्रिदीवन सस्कृत तैत्तिदीरम् । कृत्तगोपान्त्यादपीत्यय' । मौडम् । मारघम् इत्यादि ।

संसृष्टे ॥६।४।५॥

इकण् । मिश्रणमात्र ससर्गं इति संस्कृताङ्ग्रेव । वज्रा संसृष्ट वाभिकम् ।
पैप्पलिकम् ।

तरति ॥६।४।९॥

तेनेत्यनुवर्तते । उडुपेन तरत्यौडुपिकं ।

नौद्विस्वरादिकः ॥६।४।१०॥

नावा तरति नाविकं । नाविका । घटिक । जविकः । पाङ्ककं ।

चरति ॥६।४।११॥

चरपातुर्गल्पयो भक्षणार्थश्च प्राञ्च । इस्तिना चरति हास्तिकं । घाण्टिकं ।
आफपिकः । वज्रा चरति मुङ्गे दाधिकम् । घार्तिकं । आकपं खर्णनिकपोपलं ।

पर्पादेरिकट् ॥६।४।१२॥

पर्येण चरति पार्षिकः । पार्षिकी । पङ्कचारकाष्ट पर्यं ।

चूर्णमुद्गाम्यामिनणौ ॥६।४।१३॥

चूर्णेन संसृष्टाश्चूर्णिनोऽपूपा । मौद्गं ओदनं । मौद्गी पचाय् ।

श्वगणाद्वा ॥६।४।१४॥

चरत्यर्थे इकट्वा । श्वगणेन चरति श्वगणिकः । श्वगणिकी । इकणि श्वगणिक ।

पदस्यानिति वा ॥७।४।१२॥

पदशब्दान्तस्य श्वादे श्चरत्येकारचर्जिङ्गितद्विते वा प्रागुकारो वा
स्यात् । शुभ इष पदमस्य श्वापदम् । तस्य विकारः शीघापदम् ।

वेतनादेर्जीवति ॥६।४।१५॥

वेतमेन जीवति वेतनिकः ।

व्यस्ताच्च ऋयविक्रयादिक. ॥६।४।१६॥

ऋयविक्रयेण जीवति ऋयविक्रयिकः । ऋयिकः । विक्रयिकं ।

वस्त्रात् ॥६।४।१७॥

वस्त्रं मूल्यम् । तेन जीवति वस्त्रिकः ।

आयुषादीयश्च ॥६।४।१८॥

आयुषीयः । आयुषिकः । आयुषिका । इकमस्यपात् ।

प्रायो बहुस्वरादिकण् ॥६।३।१४३॥

तस्य व्याख्याने भवे चापे प्राथमिकम् आरुपातिकम् ।

तत आगते ॥६।३।१४९॥

अणादि । मायुर । गप्य । ग्रामीण । ग्राम्य ।

विद्यायोनिःसम्बन्धादकञ् ॥६।३।१५०॥

आगतेऽपे । आचार्यकम् । औपाध्यायकम् । दीप्यकम् ।

पितुर्यो वा ॥६।३।१५१॥

विभ्यम् । पक्षे पैतृकम् ।

ऋत इकण् ॥६।३।१५२॥

आगतेऽपे । प्रशास्तृकम् । योनिःसम्बन्धे मातृकम् ।

ऋवर्णोवर्णदोसिसुसशश्वदकस्मात्त इकस्येतो

लुक् ॥७।४।७१॥

ऋवर्णान्तावर्णान्तादोसशश्वदकस्मात्तद्वर्णम् । पैतृकम् ।
स्येकारलुक् शश्वदकस्माद्दर्जम् । पैतृकम् ।

देविकारिशिञ्जपादीर्घसत्रश्रेयस्तप्राप्ता वाः ॥७।४।३॥

प्यरप्यादेः । स्वरस्य ङिति तद्धिते प्राप्ताऽप्राप्ता वा ष्टुद्विस्तत्प्रसङ्गे आकारा
देशो वा स्यात् । देविकार्या भव दार्षिकमुदकम् । शश्वदप्ये स्तम्भ । मन्त्रार्थे
शश्वदप्ये स्यलाः । शालपः । दीपसत्रे भव दार्षिकसत्रम् । अयोऽपिकृत्य कृत आय
सम् शश्वदशाहम् ।

गोत्रादङ्कवत् ॥६।३।१५५॥

प्रत्ययविधिः पञ्चम्यन्तादागतेऽपे । विद्वानामङ्को पैद । तथा विवेच्य जा
गतं पैदम् । दाक्षम् ।

नृहेतुम्यो रूप्यमयटो वा ॥६।३।१५६॥

पैत्रादागत ऐत्ररूप्यम् । ऐत्रमय वा । हेतुर्थे, सामरूप्यम् । साममयम् ।

प्रभवति ॥६।३।१५७॥

प्रत्ययविधिः । हिमयतः प्रभवति हिमयती गद्वा ।

वैद्वर्य्य ॥६।३।१५८॥

विद्वरात्प्रभवति वैद्वर्य्यः । निपातोऽप्यम् ।

त्यदादेर्मयद् ॥६।३।१५९॥

प्रभवस्यर्धे । तन्मयम् । तन्मयी ।

तस्येदम् ॥६।३।१६०॥

पृष्ठवन्तादिद्वयर्धे यथायोग्यमणादि । उपगोरिदमौपगवम् । मायुरम् ।
रेखम् । कालेषम् । खेणम् । पालः । गव्यम् । पारीण । मानवीय ।

तेन प्रोक्ते ॥६।३।१६१॥

प्रकथंण व्याख्यातमध्यापित वा प्रोक्तम् । ननु कृतम् । तस्मिन्नर्थेऽणादि ।
मद्रभाष्टुना प्रोक्तानि भाद्रपाहृषानि उत्तराध्यायनानि । पाणिनिना व्याख्यातं
पाणिनीयम् ।

उपज्ञाते ॥६।३।१९१॥

प्रथमत उपवेशेन विना ज्ञातमुपज्ञातम् । प्रथमत कृत पोपज्ञातम् । तस्मिन्न
र्थेऽणादिर्यथायोग्यम् । पाणिनिनोपज्ञात पाणिनीयम् ।

अमोऽधिकृत्य ग्रन्थे ॥६।३।१९८॥

द्वितीयान्तादणादि । सुमद्रामधिकृत्य कृतो ग्रन्थः सौमद्रः । उपोर्तीष्य
पिकृत्य कृतो ग्रन्थो उपोतिपम् ।

द्वन्द्वात्प्रायः ॥६।३।२०१॥

ईयः । याफ्यपदीयम् । प्रायः कथनादेषामुत्तरम् ।

अभिनिष्क्रामति द्वारे ॥६।३।२०२॥

द्वितीयान्तादभिनिर्गच्छत्यर्थं यथायोग्यमणादि । तथेदभिनिष्क्रामद्वारं
स्यात् । मयुरामभिनिष्क्रामति द्वितीयाद्वारं मायुरम् ।

गच्छति पथि दूते ॥६।३।२०३॥

अणादिः । मयुरां गच्छति मायुरः पन्थाः दूतो वा ।

भजति ॥६।३।२०४॥

प्राग्वत् । मयुरां भजति मायुरः । नादेयः ।

टस्तुल्यदिशि ॥६।३।२१०॥

तृतीयान्तास्तुल्यदिगर्थेऽणादि । सुद्राणां पर्वतनैरुदिससौवामनी विशुत् ।

तसिः ॥६।३।२११॥

धर्मैकदिक सुपतः । पार्श्वः ।

सेर्निवासादस्य ॥६।३।२१३॥

प्रथमान्तात्पद्यर्थेऽणादिद्वेषेत्प्रथमान्तो निवास' । मधुरा निवासोऽस्य
माधुर' ।

आभिजनात् ॥६।३।२१४॥

अभिजमानां वा यवानामय निवास आभिजन' । तस्माभिवासादस्येत्यर्थे
ऽणादिः । मधुराऽस्याभिजमो निवास इति माधुर ।

सिन्ध्वादेरञ् ॥६।३।२१६॥

मायुक्तानां सहायै । सिन्धुरभिजनो निवासोऽस्य सिन्धव' ।

सलातुरादीयण् ॥६।३।२१७॥

तस्मिन्नर्थे । सलातुरोऽभिजमो निवासोऽस्य सलातुरीय' पाणिनि' । बाधुषा
पृथक्ते बाधुषं रूपम् । आबण' शब्द' । औपनिषद्' पुरुष' । इपदि पिष्टा दार्पदा'
सक्तव' । वस्तुस्तले क्षुण्णा औत्सला यवा' । अन्वैद्व्यते आद्वो रयः । अतुभि'
व्यते वातुरं शकटम् ।

इति शेषाधिकार ॥

आकर्ण्यमापूर्व गवां रसैरसौ वृषेऽपि कुन्मे चरणोन्मुन्वेऽप्ययात् ।
प्रमाधिदोषं परमाममस्फुरत्प्रबोधमानन्मह्निजिन' सतोऽवतात् ॥ १ ॥

इकण् ॥६।४।१॥

अण' पूर्णो विधि' । अधिकारोऽयमापादम् ।

तेन जितजयदीव्यत्स्वनत्सु ॥६।४।२॥

तेनेति तृतीयान्ताद्विभ्रते जयति दीप्यति जमति चार्थे इकण्यस्य' स्यात् ।
अक्षैर्जितमाक्षिकम् । अक्षैर्जयति आक्षिकः । कुरातेन जमति कौराक्षिक' ।

सस्कृते ॥६।४।३॥

तेनेति तृतीयान्ताद्विभ्रथे इकण् स्यात् । वज्रा सस्कृत वाधिकम् । मारी
धिकम् । उपाध्यायेन सस्कृत वक्तार्यप्रापित औपाध्यायिकः । विषया सस्कृतो
वैधिकः ।

कुलत्थकोपान्त्यादण् ॥६।४।४॥

मेकण् । कुलत्थैः सस्कृत कीलत्थम् । कौलमित्यपि कश्चित् । कोपान्त्वे,
तिप्तिबीकेन संस्कृत तैप्तिबीकम् । कवर्गोपान्त्वाद्पील्यन्ते । मौडम् । सारथम्
इत्यादि ।

संसृष्टे ॥६।४।५॥

इकण् । मिश्रणमात्र ससर्ग इति संस्कृताद्भेद । वृत्ता संसृष्ट वाचिकम् ।
पैप्पलिकम् ।

तरति ॥६।४।९॥

तेनेत्यनुवर्तते । अङ्गुपेन तरत्यौडुपिक ।

नौद्विस्वरादिकः ॥६।४।१०॥

नावा तरति नाधिक । नाविका । घटिक । जविकः । वाहुकः ।

चरति ॥६।४।११॥

चरणातुर्गत्यर्थो भक्षणार्थश्च घ्राह्य । इस्तिना चरति हास्तिक । घाण्टिकः ।
जाफपिकः । वृत्ता चरति भुङ्क्ते वाचिकम् । घार्तिक । आकप । खर्णनिकपोपल ।

पर्पादेरिकट् ॥६।४।१२॥

पर्पेण चरति पार्षिकः । पार्षिकी । पङ्कचारकाष्ट पर्य ।

चूर्णमुद्गाभ्यामिनणौ ॥६।४।१३॥

चूर्णेन संसृष्टाश्चूर्णिनोऽप्युपा । मौद्ग । भोदन । मौद्गी यवाग्न ।

श्वगणाद्वा ॥६।४।१४॥

चरत्यर्थे इकट्वा । श्वगणेन चरति श्वगणिक । श्वगणिकी । इकणि श्वागणिक ।

पदस्यानिति वा ॥७।४।१२॥

पदशान्दान्तस्य श्वादे शान्दस्येकारवर्जिज्जितितद्धिते च प्रागुकारो वा
स्यात् । शुभ इव पदमस्य श्वापदम् । तस्य विकारः शौभापदम् ।

वेतनादेर्जीवति ॥६।४।१५॥

वेतनेन जीवति वेतनिकः ।

व्यस्ताच्च क्रयविक्रयादिकः ॥६।४।१६॥

क्रयविक्रयेण जीवति क्रयविक्रयिकः । क्रयिक । विक्रयिकः ।

वस्रात् ॥६।४।१७॥

वस्रं मूत्र्यम् । तेन जीवति वस्रिकः ।

आयुधादीयश्च ॥६।४।१८॥

आयुधीयः । आयुषिक । आयुषिका । इकप्रत्ययात् ।

हरत्युत्सङ्गादेः ॥६।४।२३॥

इकण् । उत्सङ्गेन हरत्योत्सङ्गिकः ।

भस्त्रादेरिकट् ॥६।४।२४॥

भस्त्रपा हरति भस्त्रिक । भस्त्रिकी ।

विवधवीवधाद्वा ॥६।४।२५॥

हरत्यर्थे इकण् । विवधेन हरति विवधिकः । पक्षे इकण् विवधिकः । वेवधकी ।

निर्वृत्तेऽश्रुद्यूतादेः ॥६।४।२०॥

इकण् । अक्षयुतन निर्वृत्तमाक्षयुतिष धरम् ।

भावादिमः ॥६।४।२१॥

भायप्रत्ययान्तासिद्धेऽर्थे इन्द्रप्रत्यय । पाकन निर्वृत्तम् पाकिमम् ।

ओजःसहोम्भसो वर्तते ॥६।४।२७॥

एभ्य इकण् वर्तते इत्यर्थे । ओजसा पलेन वर्तते ओजसिकः । साहसिक ।

आम्भसिकः ।

परेर्मुखपार्श्वत् ॥६।४।२९॥

पततार्थे इकण् । परिमुक्त वर्तते पारिसुगिकः । परिपार्श्वं वर्तते

पारिपार्श्विक ।

पक्षिमत्स्यमृगार्थाद् घ्नति ॥६।४।३१॥

पक्षिणो घ्नति पक्षिकः । मारिमणः । मार्गिकः ।

परिपन्थात्तिष्ठति च ॥६।४।३२॥

परिपन्थ तिष्ठति घ्नति वा परिपन्थिकश्चात् ।

अवृद्धेर्गृह्णाति गर्ह्ये ॥६।४।३४॥

वृद्धिनाम् गृह्णात्यर्थे इकण् । द्विगुण गृह्णाति द्विगुणिकः । द्विगुणिकः । अद्

द्वेतिनि षिम् । वृद्धिं गृह्णाति पापगमय ।

दण्डकादगादिकश्च ॥६।४।३६॥

दण्डमिच्छादण्ड गृह्णाति दण्डकादण्डिकः । गादिकदि दण्डकादण्डिकी ।

परदारादिभ्यो गच्छति ॥६।४।३८॥

इकण् । पारदारिक ।

माथोत्तरपदपदव्याक्रन्दाद्भावति ॥६।४।४०॥

धावत्यर्थे । दण्डमाय भावति दण्डमायिक ।

सुखातादिभ्यः पृच्छति ॥६।४।४२॥

इकण् । सुखात पृच्छति सौख्यतिक ।

प्रभृतादिभ्यो ब्रुवति ॥६।४।४३॥

प्रभृत भ्रूते प्रामृतिकः । नैपुणिकः । क्रियाविशेषणादपमिकण् । कश्चिदन्य-
त्रापि । स्वर्गमन भ्रूते सौवर्गमनिकः ।

माशब्दइत्यादिभ्यः ॥६।४।४४॥

शुवतीत्यर्थे इकण् । माशब्द इति भ्रूते माशब्दिकः । माशब्दः क्रियतामिति
भ्रूते इत्यर्थः ।

शाब्दिकदार्ढरिकलालाटिककौकुटिकम् ॥६।४।४५॥

शाब्दिकदार्ढरिकाया निपाता ।

समूहार्थात्समवेते ॥६।४।४६॥

इकण् समाजसमवेते । समाज समवेति सामाजिकः । सामबापिकः ।

पर्षदो ण्यः ॥६।४।४७॥

पार्षद्यः ।

सेनाया वा ॥६।४।४८॥

सेना समवेति सैन्यम् । पक्षे समूहार्थादिव्यादिना इकण् । सैनिकः ।

धर्माधर्माच्चरति ॥६।४।४९॥

इकण् । धर्मं चरति धार्मिकः । आधर्मिकः ।

षष्ठ्या धर्म्ये ॥६।४।५०॥

षष्ठ्यन्ताद्धर्म्येण इकण् । धर्मो न्यायानुसृतो जात्याचारस्तरसहित धर्म्यम् ।
शुल्कशाखायां धर्म्ये शौल्कशाखिकम् । आपणिकम् ।

क्रन्नरादेरण् ॥६।४।५१॥

पठ्यन्तेभ्यो धर्म्येऽर्थे । नुर्नरस्य धर्म्ये नार, क्रियां नारी । महिष्या महिषम् ।

अवक्रये ॥६।४।५३॥

अवक्रयो भावकः । तदर्थे इकण् । आपणस्याऽप्यत्रय आपणिकः ।

तदस्य पण्यम् ॥६।४।५४॥

अपूपा' पण्यमस्य आपूपिक' । लावणिक' ।

शिल्पम् ॥६।४।५७॥

तदस्येत्थर्षे इकण् । नृद्वहवादन शिल्पमस्य मार्दङ्गिक' । वैणविक' ।

शीलम् ॥६।४।५९॥

तदस्येत्थर्षे इकण् । शील स्वभाव' । अपूपमक्षणं शीलमस्य आपूपिक' ।
ताम्बूलिक' ।

अङ्गस्थाच्छत्रादेरञ् ॥६।४।६०॥

अङ्गप्रथयान्तासिष्ठतेइच्छप्रहत्यादिभ्यश्च शीलेऽर्षे । आस्था शीलमस्य
भास्य' । नैष्ठ' । उपसर्गाद्वात इत्यङ् । आन्तस्य' । मित्रादित्वावङ् । छर्षं शील
मस्य छात्रः ।

प्रहरणम् ॥६।४।६२॥

तदस्येत्थर्षे इकण् । असि' प्रहरणमस्य आसिकः ।

परश्वधाद्वाण् ॥६।४।६३॥

पारश्वध' । पक्षे इकण् । पारश्वधिकः ।

शक्तियष्टेष्टीकण् ॥६।४।६४॥

शक्तिः प्रहरणमस्य शाक्तीक' । शाक्तीकी । शाक्तिकस्तु शक्त्या जीवतीति
वेतने इकणा सेत्स्यति ।

नास्तिकास्तिकदैष्टिकम् ॥६।४।६६॥

मिपाता' ।

भक्ष्य हितमस्मै ॥६।४।६९॥

तदस्मै इत्यर्थे इकण् । अपूपा भक्ष्य हितमस्मै आपूपिक' ।

नियुक्त दीयते ॥६।४।७०॥

अस्मै इत्यर्थे इकण् । अग्ने भोजनमस्मै दीयते इत्यामभोजनिकः । आणा
मियुक्तमस्मै दीयते आणिकः ।

भक्तौदनाद्वा णिकद् ॥६।४।७२॥

भक्तमस्मै मियुक्तं दय भास' । भक्तिकः । पक्षे इकण् । भक्तिकः ।

नवयज्ञादयोऽस्मिन्वर्तन्ते ॥६।४।७३॥

अघ्रायें इकण् । नावयज्ञिकः । पाकयज्ञिकः ।

तत्र नियुक्ते ॥६।४।७४॥

इत्यर्थे इकण् । द्वारे नियुक्तो वीथारिकः ।

द्वारादेः ॥७।४।६॥

द्वार इत्येवमादेर्यौ च्यौ सत्समीपस्य स्वरेष्वादेः स्वस्य वृद्धिप्रसङ्गे ताभ्या
प्रागैदौतौ स्याताम् ।

अगारान्तादिकः ॥६।४।७५॥

वेषागारिकः ।

अदेशकालादध्यायिनि ॥६।४।७६॥

आशुचाबध्यायी आशुचिकः । अकाले सात्त्विकः ।

निकटादिषु वसति ॥६।४।७७॥

निकटे वसति नैकटिकः । आमसधिकः ।

सतीर्थ्यः ॥६।४।७८॥

निपातोऽयम् । तीर्थमत्र गुरुः । समानतीर्थे वसति सतीर्थ्यः ।

प्रस्तारसंस्थानतदन्तकठिनान्तेभ्यो व्यव-
हरति ॥६।४।७९॥

प्रस्तारादेर्ष्यवहरतीत्यर्थे इकण् । प्रस्तारे ष्यवहरति प्रास्तारिकः ।

सङ्ख्यादेश्चार्हदलुचः ॥६।४।८०॥

आर्हदर्थ्यं यावत् इत ऊर्हं प्रकृतेर्ष्यमाणायाः केषलायास्तदन्तायाश्च सं-
ख्यापूर्वायाः बक्ष्यमाणः प्रत्ययः स्यात् । न चेत्यप्रकृतिलुगन्ता स्यात् । पारायण
धरति पारायणिकः । द्वे पारायणे अभीते द्वैपारायणिकः । अभिविधौ आहो
प्रहणावर्हदर्थेऽपि । द्वे महस्त्रे द्विमाहस्त्रम् । अलुच इति किम् ? द्वाभ्यां शूर्पाभ्या
ऋत द्विशूर्पम् । अत्र शूर्पाद्वाऽत्रिल्यत् ।

अनाम्न्यऽद्विः प्लुप् ॥६।४।१४१॥

इति लुप् । द्विशूर्पेण ऋत द्विद्वौर्षिकम् । नात्र पुनः शूर्पाद्वा इत्यञ् ।

गोदानादीनां ब्रह्मचर्ये ॥६।४।८१॥

इकण् । गोदानस्य ब्रह्मचर्यं गोदानिकम् ।

देवव्रतादीन् डिन् ॥६।४।८३॥

देवव्रतं चरति देवव्रती । महाव्रती ।

डकश्चाष्टाचत्वारिंशत् वर्षाणाम् ॥६।४।८४॥

वर्षाणां सम्पिबिनोऽष्टाचत्वारिंशत्षष्ट्याद्गतवृत्तेऽभरत्यर्षे ङ स्यात् वा
डिन् । अष्टाचत्वारिंशद्वर्षाणां व्रतमष्टाचत्वारिंशत् चरति अष्टाचत्वारिंशकः ।
अष्टाचत्वारिंशी ।

चातुर्मास्यन्तौ यलुक च ॥६।४।८५॥

चातुर्मासशब्दाद् व्रतवृत्तेऽभरतीत्यर्षे तौ ङकडिनौ स्याताम् । यलोपश्च ।
चातुर्षु मासेषु भवामि यज्ञेज्य इतिज्य' । चातुर्मास्यानि नाम यज्ञा' । तत्सहचरि
तानि व्रतामि चातुर्मास्यानि तानि चरति चातुर्मासकः । चातुर्मासी ।

तद्यात्येभ्यः ॥६।४।८७॥

इकण् । क्रोशशतं याति शीघ्रशतिकः । यौजनिको वृत्तः ।

पथ इकट् ॥६।४।८८॥

पथाम याति पथिक' । द्वौ पन्थामौ याति द्विपथिकः ।

नित्य णः पन्थश्च ॥६।४।८९॥

पन्थाम नित्यं याति । पथिन् शब्दस्य पन्थ आदेशः । पन्थ' । पन्था स्त्री ।

तस्मै योगादेः शक्ते ॥६।४।९४॥

इकण् । योगाय शक्तो योगिक । सान्तापिकः ।

योगकर्मभ्या योकजौ ॥६।४।९५॥

योगाय शक्तो योग्य । कर्मणे शक्त कार्मुकम् ।

तेन हस्ताद्यः ॥६।४।१०१॥

हस्तेन देयं कार्प्यं वा हस्त्यम् ।

शोभमाने ॥६।४।१०२॥

वस्त्रेण शोभमानं पात्रिकं वपु' । कौण्डलिकं मुष्मत् ।

कर्मवेपाद्यः ॥६।४।१०३॥

कर्मणा शोभते कर्मण्य शौर्यम् । वेपेण शोभते वेप्यो नट ।

कालात्परिजय्यलम्यकार्यसुकरे ॥६।४।१०४॥

कालबाधिन' शास्त्रात्परिजेयलभ्ये कार्ये सुकरे भार्ये इकण् । परितो जेतु
शक्य परिजय्यम् । मासेन परिजय्यो मासिक शब्द' । सप्तसरेण कार्यं सां
त्सरिकम् । मासेन सुकरो मासिक' शाब्द' ।

निर्वृत्ते ॥६।४।१०५॥

अह्ना निर्वृत्तमाह्निकम् । सांषत्सरिकम् ।

त भाविभूते ॥६।४।१०६॥

मास भूतो मास भावी वत्सषो मासिकः । मास भूतो मासिको योग' ।

तस्मै मृताधीष्टे च ॥६।४।१०७॥

तादर्थ्य'चतुर्थ्यन्तकालबाधिशशास्त्राद्भूतेऽधीष्टे भार्ये इकण् । मासाय भूतो
वेतनेन क्रीतो मासिक' कर्मकर' । मासायाधीष्ट उपाध्यायो मासिक' । मासम
भ्यापनीयोऽधीष्ट इत्यर्थ' । एवं वार्षिकः । सावत्सरिक' ।

समाया ईनः ॥६।४।१०९॥

निर्वृत्तभूतभाविभूतापीष्टमासशास्त्रात्पञ्चस्यैषु ईन' स्यात् । समया निर्वृत्त'
समाभूतो भावी वा समाये भूतोऽधीष्टो वा समीन' ।

रात्र्यहःसवत्सराच्च द्विगोर्वा ॥६।४।११०॥

एतदन्तात्समासशास्त्राच्च द्विगोर्निर्वृत्ताविपञ्चविपये ईन' । द्वाभ्यां
रात्रिभ्यां निर्वृत्तो द्विरात्रीण' । द्व्यहीन । द्विसमीन' । पक्षे द्वैरात्रिक' । इकण् ।

वर्षाद्वा वा ॥६।४।१११॥

वर्षशब्दान्ताद्द्विगोरर्धपञ्चकेऽप्रत्यय' स्यात् ईनस्य वा । पक्षे इकण् । द्वाभ्यां
वर्षाभ्यां निर्वृत्तो द्विवर्ष', द्विवर्षीण', द्विवार्षिक' इति स्वरूपम् । एव भूतभास्य
धीष्टभूतार्थ' । तत्रापि भाविनि न वृद्धिरिति शेष' ।

सख्याधिकाम्या वर्षस्याभाविनि ॥७।४।१८॥

सख्याशास्त्रादधिकशब्दात्परस्य वर्षशब्दस्य द्विगति तद्विने स्यरे स्यादे'
स्वरस्य वृद्धि' स्यात्, ननु भाविन्यर्थ' । भाविनि द्वैवार्षिक' घान्यम् । द्वैवार्षिक' वत्सय' ।

प्राणिनि भूते ॥६।४।११२॥

वर्षशम्भान्ताद्दिगोर्मृतेऽयऽप्रलय' स्यात् । स चेद्भूत' प्राणी स्यात् । द्वे वर्षे भूतो द्विषणो वारकः । त्रिषणो वस्त' । अप्राणिनि, द्विषणो द्विषणीणो द्विषार्थिकः सरकः । भूत इति किम् ? शोषार्थेषुष्टये विकल्प एव । द्विषण' । द्विषणीण' । द्विषार्थिको मनुष्य' । नित्योऽय विधि' ।

मासाद्वयसि यः ॥६।४।११३॥

द्विगो' । द्वौ मासौ भूतो द्विमास्यो वारक' । वयसीति किम् ? द्वैमासिको मापक' । भूत इत्येष । द्वौ मासौ भावी द्वैमासिको युवा । ~

सोऽस्य ब्रह्मचर्यतद्वतो. ॥६।४।११६॥

प्रथमान्तात्कालयाधिनोऽस्येति पष्ठ्यर्थे इकण् स्यात् । ब्रह्मचर्ये तद्वति च वाच्ये । मासोऽस्य ब्रह्मचर्यस्य मासिकं ब्रह्मचर्यम् । सांवत्सरिकम् । मासिको ब्रह्मचारी ।

प्रयोजनम् ॥६।४।११७॥

सोऽस्येति वर्तते । जिनमद्' प्रयोजनमस्य जैनमधिकं ह्यम् ।

स्वर्गस्वस्तिवाचनादिभ्यो यलुपौ ॥६।४।१२३॥

स्वर्ग' प्रयोजनमस्य स्वर्गम् । पशस्यम् । आयुष्यम् । धन्यम् ।

स्वस्तिवाचनादिभ्य इकणो लुप् ।

स्वस्तिवाचन प्रयोजनमस्य स्वस्तिवाचनम् ।

समयात्प्राप्तः ॥६।४।१२४॥

सोऽस्येत्यनुवर्तनीयम् । समय' प्राप्तोऽस्य मामयिकः व्याप्पाय' ।

ऋत्वादिभ्योऽण् ॥६।४।१२५॥

ऋतु' प्राप्तोऽस्य आनयं पुष्य फलम् ।

कालाद्य ॥६।४।१२६॥

वास्पस्तापसः ।

दीर्घः ॥६।४।१२७॥

वालोऽस्य कालिकमृणम् । कालिकी सम्पत् । इकण् ।

त्रिंशद्विंशतेर्दकोऽसंज्ञायामार्हदर्थे ॥६।४।१२९॥

त्रिंशता क्रीतं त्रिंशकम् । विंशत्या क्रीतं विंशकम् । त्रिंशतमार्हति
त्रिंशकः । विंशकः ।

संख्याडतेश्चाशत्तिष्टेः कः ॥६।४।१३०॥

शब्दन्तल्यन्तल्यन्तल्यर्जसंख्याया इतिप्रख्ययान्ताश्च त्रिंशद्विंशतिभ्यामार्हदर्थे
कः प्रत्ययः स्यात् । द्वाभ्यां क्रीतं द्विकम् । त्रिकम् । चतुष्कम् । गणकम् । पाषाणकम् ।
पाषाणकम् । कतिभिः क्रीतं कतिकम् । त्रिंशत्कम् । विंशतिकम् ।

शतात्केवलादतस्मिन्येकौ ॥६।४।१३१॥

कापभादी अस्मिन् स चेदर्थो बस्तुनः प्रकृत्यर्थादभिन्नो न स्यात् । शतेन क्रीतं
शतिकम् । अर्हति दशः । शतिकः । शतं वर्षाणि मानमस्य शतम् । शतिकः । के-
कादिति किम्? द्वयुक्तर शतं तेन क्रीतो द्विशतिकः । अतस्मिन्निति किम्? शतं
मानमस्य शतकं स्तोत्रम् ।

वातोरिकः ॥६।४।१३२॥

अख्यन्तायाः संख्यायाः आर्हद्वर्षाद् योऽर्थो बह्व्यते तस्मिन्निकप्रत्ययो वा
स्यात् । पाषाणिकम् । पाषाणकम् ।

कसार्द्धात् ॥६।४।१३५॥

आर्हदर्थे इकट् । कंसकम् । कसकी ।

सहस्रशतमानादण् ॥६।४।१३६॥

आर्हदर्थेन केकणौ । सहस्रेण क्रीतं साहस्रं । शतमानेन शतमानः ।

शूर्पाद्वाञ् ॥६।४।१३७॥

आर्हदर्थेकेकण् । शूर्पम् । पक्षे शूर्पिकम् ।

वसनात् ॥६।४।१३८॥

वसनात्प्रादाहर्दर्थे । वसनेन क्रीतं वासनम् ।

विंशतिकात् ॥ ६।४।१३९॥

विंशतिकप्रादाहर्दर्थेऽञ् स्यात् । विंशतिर्मानमस्य विंशतिकम् । तेन क्रीतं
विंशतिकम् । संख्याडतेरिति कः ।

द्विगोरीनः ॥६।४।१४०॥

विंशतिकप्रादाहर्दर्थे इनः प्रत्ययः स्यात् । द्विविंशतिकीनम् ।

अनाह्यद्विः प्लुप् ॥६।४।१४१॥

द्विगोराईदधे' उत्पन्नस्य पित्तुप सकृत्स्यान्नतु द्वि' अनाह्यि । द्वाभ्यां कसाभ्यां
क्रीते द्विकसम् ।

नवाऽणः ॥६।४।१४२॥

द्विगोर्लुम्भा स्यान्नतु द्वि' । द्विनह्वम् । द्विसाह्वम् ।

मूल्यैः क्रीते ॥६।४।१५०॥

मूल्यबाधिनस्तृतीपान्तात्क्रीतऽधे' यथायोगमिकणाद्य' । प्रत्येन क्रीत
प्रास्थिकम् । सप्तस्था साप्ततिकम् । वृत्तौ सकृत्प्राधिशेषणानवगमाद्विचक्षणबहुव
चनान्तात् स्यात् । प्रत्याभ्यां प्रत्यैर्वा क्रीतमिति । यद्य सस्याविशेषावगमे प्रमा
णमस्ति तद्य स्यादेव । द्वाभ्यां क्रीत द्विकम् । त्रिकम् । द्वाभ्यां मस्याभ्यां क्रीत
द्विप्रत्यम् ।

तस्य वापे ॥६।४।१५१॥

पठ्यन्ताद्वापेऽधे' यथायोगमिकणाद्य' । उच्यतेऽस्मिन्निति वाप' शेषम् ।
प्रत्यस्य वाप प्रास्थिकम् ।

वातपित्तश्लेष्मसन्निपाताच्छमनकोपने ॥६।४।१५२॥

वातस्य शमन कोपनं वा वातिकम् ।

हेतौ सयोगोत्पाते ॥६।४।१५३॥

शतस्य हेतुरीश्वरसयोग' शस्य' । शतिकः । साह्व' । उत्पाते, सङ्गामो-
त्पाताय साङ्गामिकमिन्द्रपनु' ।

पुत्राद्येयौ ॥६।४।१५४॥

पुत्रस्य हेतुः संयोग उत्पातो वा पुत्र्यः । पुत्रीय' ।

पृथिवीसर्वभूमेशज्ञातयोश्चाञ् ॥६।४।१५६॥

पृथिव्या ईशा' पार्थिव' । सर्वभूमः सार्वभौमः । पृथिव्या ज्ञात' पार्थिव'

अनुशतिकादीनाम् ॥७।४।२७॥

एषां शम्भानां ङिति तद्विते परे बभयो' अरेप्वादे' अरस्य वृद्धिः स्यात् ।

लोकसर्वलोकादज्ञाते ॥६।४।१५७॥

एतदधे' आभ्यामिकण् । लोकात्ज्ञातो लौकिकः । सार्वलौकिकः ।

तं पचति द्रोणाद्वाञ् ॥६।४।१६१॥

पक्षे इकण् । द्रोण पचति द्रौण' । द्रौणिक' । द्रौणिकी स्याती गृहिणी वा ।
द्री द्री द्रोणी पचति द्विद्रोणी । अनान्यद्वि' प्लुप इत्यत्रिकणोलुप ।

सम्भवद्वहरतोश्च ॥६।४।१६२॥

प्रस्यं पचति सम्मपति अवहरति प्रास्यिकः कटाह' । प्रास्यिकी स्याती ।

वशादेर्भाराद्धरद्वहदावहत्सु ॥६।४।१६६॥

वशाभार हरति वहति भाषहति वा वाशाभारिक' । वशान् हरति वहति
वा वांशिकः ।

सोऽस्य मृतिवस्त्राशम् ॥६।४।१६८॥

पञ्चास्य मृत्तिर्षेतमं पञ्चक' कर्मकर' । पञ्चास्य वस्त्र नियतकालकथमूल्यं
पञ्चकः पट' । पञ्चास्याशा' पञ्चक मगरम् ।

मानम् ॥६।४।१६९॥

सोऽस्येति धर्तते । प्रस्यो मानमस्येति प्रास्यिको राशि' ।

जीवितस्य सन् ॥६।४।१७०॥

इति वचनाद्नान्यद्वि' प्लुयिति प्राप्तावपि लुप न स्यात् । पठिर्जीवममा
नमस्य पाठिक' । साप्ततिकः । वार्षशतिकः ।

सख्यायाः सधसूत्रपाठे ॥६।४।१७१॥

पञ्च गायो मानमस्य पञ्चक' सध' । अष्टाधर्यापामानमस्याष्टक सिद्धैमम् ।
अष्टौ रूपाणि मानमस्याष्टकः पाठोऽपीत' ।

नाम्नि ॥६।४।१७२॥

पञ्च संख्या मान येषां ते पञ्चका' शकुन्तय' ।

विशत्यादयः ॥६।४।१७३॥

तस्येव मानमिष्यर्षे निपाता' । द्वेर्दशद्वये विंशत्य', शतिप्रत्यय' । द्री दशती
मानमेषां सद्स्येषानां घटादीनां विंशति । त्रेस्त्रिंशत्यः शस्यप्रत्यय' । त्रयोदशती
मानमेषां त्रिंशत् । चत्वारिंशत् शास्त्राणि ।

पञ्चदशद्वर्गे वा ॥६।४।१७५॥

निपातावेतौ । पञ्च मानमस्य वर्गस्य पञ्चद्वर्ग' । पञ्चको वर्गः । दशद्वर्ग' ।
दशको वर्ग' ।

स्तोमे डद् ॥६।४।१७६॥

ऋगादीनां समूहः स्तोम । पञ्चदश ऋषो मानमस्य पञ्चदशः स्तोमः ।
विंशः । पञ्चविंशः । त्रिंशः ।

तमर्हति ॥६।४।१७७॥

इत्यर्थे यपायोगं प्रत्ययाः । श्वेतच्छममर्हति श्वेतच्छत्रिकः । वैषिकः । शलाः ।
शतिकः । साहस्रः ।

दण्डादेर्यः ॥६।४।१७८॥

अर्हत्यर्थे । दण्डमर्हति दण्ड्याः ।

यज्ञादियः ॥६।४।१७९॥

यज्ञमर्हति यज्ञियो वेषो यज्ञमानो वा ।

पात्रात्तौ ॥६।४।१८०॥

पात्रमर्हति पात्र्यः । पात्रियः ।

दक्षिणाकटङ्गरस्थालीविलादीययौ ॥६।४।१८१॥

दक्षिणादेरीययौ । दक्षिणामर्हति दक्षिणीयो दक्षिण्यो वा शुकः । कडङ्ग-
रीयाः कडङ्गर्षो वा गौः । कडङ्गरं मापादिकाष्ठम् ।

छेदादेर्नित्यम् ॥६।४।१८२॥

छेदं नित्यमर्हति ऋषिकः । वैदिकः ।

विरागाद्विरङ्गश्च ॥६।४।१८३॥

नित्यं विरागमर्हति वैरङ्गिकः ।

शीर्षच्छेदाद्यौ वा ॥६।४।१८४॥

शीर्षच्छेद्यः । शीर्षच्छत्रिकः शौरः ।

शालीनकौपीनार्त्विजीनम् ॥६।४।१८५॥

शालामवेशामर्हति शालीनः अपृष्टः । कूपमवेशामर्हति कौपीनः । कौपीन-
शब्दः पापकर्मणि शोपनीयपायुपम्ये तद्रावरणं शीवरत्नण्डेऽस्ति । ऋत्विजमर्हति
आर्त्विजीनो यज्ञमानः । ऋतुमुद्दिश्य जिनपूजाकरः ।

इति येष्णोऽधिकारः ॥

योऽलङ्कारमणिर्बन्धुव घशिनां सौमिधिनामा जिनो,
 योऽलङ्कारमणीचकार भजनात्सौमिधिमेषाक्षयया ।
 ब्रह्मानन्दनमेव पादबिलुठच्छ्रीकच्छपं मानसे,
 ब्रह्मानन्दनतीर्थेप प्रणित्वे जन्मोदधेस्तारकम् ॥ १ ॥

यः ॥७१११॥

अधिकारसूत्रम् ।

वहतिरथयुगप्रासङ्गात् ॥७११२॥

एभ्यो बहुत्वर्थे या स्यात् । रथं वहति रथ्य' । द्वौ रथौ वहति द्विरथ्यः । युगं वहति युग्य' । प्रासङ्गो बस्सदमनकाष्ठम् वहति प्रासङ्ग्यः ।

धुरो यैयण् ॥७११३॥

धुर्यः । यैरेयः ।

वामाद्यादेरीनः ॥७११४॥

वामा पूर्वामधुरा । समासान्तादाप । तां वहति वामधुरीण' । सर्वधुरीण' ।

अश्रैकादेः ॥७११५॥

एकशब्दाद्भुरन्ताद्बहुत्वर्थे अ' स्यात् । अकारादीमन्त्र । एका एकस्य वा भूः एकधुरा । तां वहति एकधुरः । एकधुरीणः ।

हलसीरादिकण् ७११६॥

हल वहति हालिक' । सीरिक' ।

शकटादण् ॥७११७॥

शाकट वहतीति शाकटो गो' । द्वयो' शकट्योर्वो'वा द्विशकटा । द्वे शाकटे वहति द्वैशाकट' ।

विध्यत्यनन्येन ॥७११८॥

पादौ विध्यन्ति पद्याः शार्करा' ।

घनगणालुब्धरि ॥७११९॥

घन लब्धा घन्याः । गणं लब्धा गण्य' ।

णोऽज्ञात् ॥७१११०॥

अज्ञ लब्धा अज्ञ' ।

द्वयपद्यतुल्यमूल्यवश्यपथ्यवयस्यधेनुष्यागार्हपत्यज-
न्यधर्म्यम् ॥७।१।११॥

इषादयो निपाता यपास्रमर्षविशेषेभु । इदपत्य प्रिय इयमीषयम् । इषो
वेषाः ।

नौविषेण तार्यवघ्ये ॥७।१।१२॥

नावा तार्यं नाभ्यम् । जस्रम् । विषेण बघ्यो विष्य ।

न्यायार्थादनपेते ॥७।१।१३॥

न्यायादमपेत म्याम्यम् । अर्पादनपेतमर्ष्यम् ।

मतमदस्य करणे ॥७।१।१४॥

इष्ट साम्य ज्ञानं मतिर्षा मतशाब्देमोष्यते । मतस्य करणं मस्रम् । मदस्य
कर्यं मयम् ।

तत्र साधौ ॥७।१।१५॥

सभाषां साधुं सम्यः । शरणे साधुः शरण्य ।

पथ्यतिथिवसतिस्वपतेरेयण् ॥७।१।१६॥

पथि साधु पापेयम् ।

पर्षदो ण्यणौ ॥७।१।१८॥

पर्षदि साधुः पार्षद्य । पार्षदः ।

सर्वजनाण्येनञौ ॥७।१।१९॥

सार्वजन्य । सार्वजनीन ।

प्रतिजनादेरीनञ् ॥७।१।२०॥

प्रतिजनीन । इत् पुगे साधुरैर्दपुगीन ।

कथादेरिकण् ॥७।१।२१॥

कापिकः । वैकपिकः ।

देवतान्तात्तदर्थे ॥७।१।२२॥

प' स्यात् । अग्निदेवतायै इदमग्निदेवस्यम् । देवताशाब्देन स्वामी देवस्य
इविरादे' प्रतिप्रदीता सम्प्रदानमिति चतुर्थी ।

पाद्यार्घ्ये ॥७११२३॥

निपातौ ।

ण्योऽतिथेः ॥७११२४॥

तदर्थे । अतिथ्यर्थमातिथ्यम् ।

सादेश्चातदः ॥७११२५॥

इतोऽग्रे तदितिचूष यावद्विधि' केवलस्य सादेश्च वेप' ।

हलस्य कर्षे ॥७११२६॥

इस्या । इत्यो वा । द्विहस्या ।

सीतया सङ्गते ॥७११२७॥

सीतया सङ्गत सील्यम् । द्विसील्यम् ।

इति यस्य विधिः ॥

ईयः ॥७११२८॥

जातदोषेभिकृत' ।

हविरन्नभेदापूपादेर्यो वा ॥७११२९॥

आमिक्षायै आमिह्यम् । आमिह्नीयम् । ओदनायेमे ओदन्या' । ओदनी-
पा वा तण्डुला' । अपूपायेदमपूप्यम् । अपूपीयम् । पषापूप्यम् । पषापूपीयम् ।

उवर्णयुगादेर्वः ॥७११३०॥

माऽग्रेयाः । शङ्ख इव शङ्ख्यम् । पिबभ्य' कर्पास' । युगाय हितम् युग्मम् ।

नाभेर्नम्वादेहाशात् ॥७११३१॥

नाभये हित मभ्यमङ्गनम् । अक्रापयषो माभि' । देहांशे तु नाभये हितं
नाभ्यं तैलम् ।

न्चोवोधस' ॥७११३२॥

कपसे हितमौषन्यम् । नकारभ्रान्तादे' ।

शुनो वश्चोदूत् ॥७११३३॥

जातदोषेभ्यश्चाद्याः स्यात्, वकारस्योकाररूप' स्यात् । शुने हित शुन्यं
शून्य वा । नाद्य ईयः ।

कम्बलाञ्जाम्नि ॥७११३४॥

जौर्णापल्लशतं परिमाण कम्बलोऽस्य स्यात् कम्बल्या ।

तस्मै हिते ॥७११३५॥

वस्त्रेभ्यो हितं वस्त्रीयम् । पित्रीयम् ।

न राजाचार्यब्राह्मणवृष्णः ॥७११३६॥

एभ्यो हितार्थेऽपि कृतं प्रत्ययो न स्यात् । राज्ञे हितमिति वाक्यमेव ।

प्राण्यङ्गरथखलतिलयववृषत्रह्यमापाद्य. ॥७११३७॥

वस्त्रेभ्यो हितं वन्त्यम् । बभ्रुप्यम् । कण्ठ्यम् । नाभ्यम् ।

अव्यजात्थ्यप् ॥७११३८॥

अभिम्यो हितमभिय्यम् । अजेभ्यो हितमजथ्यम् ।

चरकमाणवादीनञ् ॥७११३९॥

चरकेभ्यश्चारकीणम् । माणषीम् ।

भोगोत्तरपदात्मम्यामीन. ॥७११४०॥

मातृभोगाय हितो मातृभोगीणः । पितृभोगीणः । आत्मने हित आत्म
मीनः । अनात्ममीनम् ।

ईनेऽध्वात्मनो. ॥७११४१॥

नाम्न्यस्त्रादिलोपम् ।

पञ्चसर्वविश्वाज्जनात्कर्मधारये ॥७११४२॥

एभ्यो हितेऽर्थे ईनम् । नात्रयम् । पञ्चजनेभ्यो हित पञ्चजनीनः । रथकारप-
ञ्चम वा चातुर्षण्यं पञ्चजनम् । एषं सर्वजनीनम् ।

धर्मं शकर्मधारये वा ॥

पञ्चानां जमं पञ्चजनम् । तस्मै हितं पञ्चजनीयम् ।

महत्सर्वादिकण् ॥७११४३॥

महते जनाय हितो माहाजनिकम् ।

सर्वाणो वा ॥७११४३॥

सर्वस्मै हितं सार्वम् । पक्षे ईयम् । सर्वायम् ।

परिणामिनि तदर्थे ॥७११४४॥

पपायोगमीपावय' । अङ्गारेम्य इमानि अङ्गारीपाणि । अङ्गारार्पानीत्यर्थ । शङ्खम्यं वाक ।

चर्मण्यञ् ॥७११४५॥

परिणामिनि तदर्थे । चर्मायेद् चार्मं चर्म । सनङ्गवे इद् सनङ्गम्यम् । सनङ्ग-
अर्मधिकारः ।

ऋषभोपानहाञ्ज्यः ॥७११४६॥

परिणामिनि । आर्षम्य' ।

छदिर्वलेरेयण् ॥७११४७॥

छदिपे इमानि छदिपेपाणि तृणानि । बलये इमे पाछेयास्तण्डुलाः ।

परिस्वाऽस्य स्यात् ॥७११४८॥

परिणामिनि । परिष्वा आसामिष्टकाना स्यादिति पारिस्त्रेप्य इष्टका' ।

अत्र च ७११४९॥

प्रथमान्तात्सप्तम्यर्थे षण्ण । परिष्वा अस्यां स्यात्पारिस्त्रेयी भूमि' ।

तद् ॥७११५०॥

तदिति प्रथमान्तात् अस्येति पञ्चम्यर्थे परिणामिनि अत्रेति सप्तम्यर्थे च
ईयाणा' । प्रक्षरा आसां स्यु' प्रकारीया इष्टका' । प्रासादीय वाक ।

ईयस्याप्यवधि पूर्ण ॥

तस्यार्हे क्रियाया वत् ॥७११५१॥

तस्येति पञ्चम्यन्तादर्थे चत्प्रत्यय' स्यात् । पत्यर्हे क्रिया स्यात् । राज्ञोर्हे
राजवत् वृत्तमस्य राज्ञ' ।

स्यादेरिवे ॥७११५२॥

स्याद्यन्तादिवाच्ये चत्प्रत्यय' । इवार्थ' सादृश्य क्रियागतं चेत्स्यात् । अन्ध
वदावति वैश्रः । देववत्पश्यति मुनिः ।

तत्र ॥७११५३॥

तत्रेति चत्स्यात् । मथुरायामिव मथुरावत् विस्त्वां प्रासात् ।

तस्य ॥७११५४॥

पञ्चम्यादिवाये घत् । वीजस्येव मैत्रस्य गावश्चैत्रवत् ।

भावे त्वत् ॥७११५५॥

तस्येति पञ्चम्याद्भावे पत्नी स्याताम् । शोभ्येस्य प्रवृत्तिनिमित्तं प्रप्यत्तस्यो भेदको गुणो भावः । प्रकृतिजन्ययोषे प्रकारो भावः इति धीक्षिता ।

प्राक्त्वादगडुलादेः ॥७११५६॥

ब्रह्मणस्य इति सूत्र यावत् स्वतलोरनुवृत्तिर्ज्ञेया । गडुलादिर्बर्जं नमतसु क्वावत्प्रत्यादेः । न शुक्लं अशुक्लं । तस्य भावोऽशुक्लत्वम् । अशुक्लता । युपती तु न युपोऽयुपस्तस्य भावः कर्म वा आयुष्यम् । आशुत्तुष्यम् ।

पृथ्वादेरिमन्वा ॥७११५८॥

पृथोर्भावः प्रथिमा । पृथुत्वम् । पृथुता । वायव्यनाश्रुणादि । पार्थिवम् । अदिमा । स्रुत्वम् । स्रुता । मार्दवम् । पृथुस्रु इत्यादिना रं ।

वर्णदृढादिभ्यष्टघणू च वा ॥७११५९॥

शुक्लस्य भावः शोक्त्वम् । शुक्लिमा । शुक्लत्वम् । शुक्लता । शिवात्तस्य शितिमा । शितित्वम् । शितिमा । शोक्तम् । वायव्यनाश्रुत्तुष्यत्तस्य वायव्यत्वम् । वायव्यम् । अदिमा । इत्त्वम् । इतता । अर्हतो भावः कर्म वा अर्हत्त्वं इति कर्त्तव्यम् । पञ्चमौषिणी ।

पतिराजान्तगुणाङ्गराजादिभ्यः कर्मणि च ॥७११६०॥

अधिपतेर्भावः आधिपत्यम् । अधिपतित्वम् । अधिपति । अधिपति । अधिराज्यम् । अधिराजता । पञ्च सौराज्यम् । द्रव्यात्मदे उच्यते इति वेदांते गुणाङ्गाः । मौज्यम् । सूत्रता । सूत्रत्वम् । वैदुष्यम् । रश्मि । रश्मि । वाप्यम् । कविता । कवित्वम् ।

अर्हतस्तो न्त च ॥७११६१॥

अर्हताः पञ्चम्यादि-
अरिहनात्प्रजोहनात्प्रहस्यानायासात् । अर्हताः शयाम् इन्द्रादिकृता पूजामर्हन् तस्य मा-
अर्हता ।

सहायाद्वा ॥७११६२॥

सहायस्य भावः कर्म वा सहाय्यम् । साहाय सहायता ।

सखिवणिग्दूताद्यः ॥७११६३॥

सख्युर्मात्रं कर्म वा सख्यम् । सखित्वम् । सखिता । वणिग्पम् । दूत्यम् ।
वणिग्पमपि राजादित्वात् । दौत्यम् ।

स्तेनाञ्जलुकं च ॥७११६४॥

स्तेनस्य 'मात्र' स्तेपम् ।

कपिज्ञातेरेयण् ॥७११६५॥

कपेर्मात्रं कर्म वा कपेपम् । ज्ञातेपम् ।

प्राणिजातिवयोऽर्थादञ् ॥७११६६॥

अश्वस्य 'मात्र' कर्म वा अश्वम् । अश्वत्वम् । अश्वता ।

युवादेरण् ॥७११६७॥

यूनो युवतेर्मात्रं 'मात्र' कर्म यौवनम् । चौरादिपाठात् यौवतिका ।

हायनान्तात् ॥७११६८॥

मात्रे कर्मणि च अण् । ग्रैहापनम् । ग्रैहायनम् । पक्षे स्वतलौ ।

श्ववर्णालुच्वादेः ॥७११६९॥

छत्रादिः समीपो यस्य ईदृशो श्ववर्णान्तश्च श्ववर्णान्तश्च श्ववस्तस्याङ्गादे
कर्मणि चाण् स्यात् । स्वतलौ । श्ववर्णान्तं कर्म वा श्ववम् । श्ववित्वम् । श्वविता ।
शङ्कने शङ्कनम् । मुनेर्मौनम् । छत्रादेरिति किम् ? पाण्डुकम् ।

पुरुषद्वयादसमासे ॥७११७०॥

पौरुषम् । हार्दम् । समासे तु परमपुरुषत्वम् ।

श्रोत्रियाद्यलुकं च ॥७११७१॥

मात्रे कर्मणि च । तद्योगे पलुकं स्यात् । स्वतलौ । श्रोत्रियस्य 'मात्र' कर्म
वा श्रोत्रम् । श्रोत्रियत्वम् । श्रोत्रियता । चौरादित्वात् श्रोत्रियकमपि ।

योपान्त्याद्गुरूपोत्तमादसुप्रख्यादकञ् ॥७११७२॥

श्रिमन्मृतीनामन्त्यसुप्तमम् । तत्समीपसुप्तोत्तमम् । तद्गुरुर्यस्य तस्माद्यकारो
पाण्ड्यात्सुप्रख्यवर्जिताङ्गादे कर्मणि चाकञ् स्यात् । स्वतलौ । रमणीयस्य 'मात्र'
कर्म वा रामणीयकम् । औपाण्यायकम् । आचार्यकम् ।

चौरादेः ॥७१।७३॥

अकृत् स्वतलो च । चौरस्य भाव कर्म वा चौरिका । चौरकम् । चोरकम् । चोरता ।

द्वन्द्वाल्लित् ॥७१।७४॥

अकृत् भावे कर्मणि च । शैष्योपाज्यायका ।

ब्रह्मणस्त्वः ॥७१।७७॥

सृष्टिगवापिनो ब्रह्मन्शब्दात्प्रत्ययः । इयापवात् । ब्रह्मत्वम् । जातिवा-
पिनो ब्रह्मन् शब्दात्प्रत्ययः । ब्रह्मत्वम् । ब्रह्मता ।

शाकटशाकिनौ क्षेत्रे ॥७१।७८॥

इक्षूणां क्षेत्रमिहृशाकिनम् ।

धान्येभ्य ईनञ् ॥७१।७९॥

मोहनीनम् ।

त्रीहिशालेरेयण् ॥७१।८०॥

त्रैहेयम् । शालेयम् ।

यवयवकषट्टिकाद्यः ॥७१।८१॥

मेनद्य । यम्पम् । पषष्पम् । पष्टिष्पम् ।

वाणुमाषात् ॥७१।८२॥

पक्षे ईमभ । अणम्पम् । आणवीनम् ।

वोमाभङ्गतिलात् ॥७१।८३॥

वमाषाम्पत्य क्षेत्रम् औम्पम् । औमीन भाग्यम् । भाङ्गीन तैलम् । तैलीनम् ।

अलाञ्वाश्च करो रजसि ॥७१।८४॥

वमादिभ्रपात् । अलाञ्वां रज्ज् अलाञ्कम् । वमाकटम् ।

अह्ना गमेऽश्वादीनञ् ॥७१।८५॥

अश्वस्येकेनाह्ना गम्भ आश्वीनोऽष्वा ।

कुलाजल्पे ॥७१।८६॥

शैलीनं वष ।

पीलवादेः कुणः पाके ॥७११८७॥

पीलुनां पाकं पीलुकुणं । शमीकुणं ।

कर्णादेर्मूले जाहः ॥७११८८॥

कर्णजाहम् । अक्षिजाहम् ।

पक्षात्तिः ॥७११८९॥

पक्षमूल पक्षति ।

हिमादेलुः सहे ॥७११९०॥

हिमस्य सह हिमेलु ।

बलवातादूलः ॥७११९१॥

बलस्य सह बलूल । वातूल ।

शीतोष्णतृप्रादालुरसहे ॥७११९२॥

शीतस्यासह शीतालु । उष्णालु । तृमालु । तृम बुलम् ।

यथामुखसंमुखादीनस्तद्दृश्यतेऽस्मिन् ॥७११९३॥

यथामुखं दृश्यतेऽस्मिन् यथामुखीमो दर्पणं । सम्मुखं दृश्यतेऽस्मिन् सम्मुखीनम् ।

सर्वादेः पथ्यङ्गकर्मपत्रपात्रशरावं

व्याप्नोति ॥७११९४॥

सर्वाशब्दपूर्वाद्यपादेरीनं । सर्वपथं व्याप्नोति सर्वपथीनो रथं । सर्वाङ्गीणं श्रेहं ।

आप्रपदम् ॥७११९५॥

पतन्नाद्वितीयान्ताङ्ग्यामोतीत्यर्थे ईनः । आप्रपदीनं पदं । प्रपद पादाग्रम् ।

अनुपद वद्धा ॥७११९६॥

अनुपदीना अपामत् । पदप्रमाणेत्यर्थं ।

सर्वान्नमत्ति ॥७११९७॥

सर्वाङ्गीणो भिद्यु ।

तदस्य सञ्जातं तारकादिभ्य इतः ॥७।१।१३८॥

तारकाः सञ्जाता अस्य तारकितं नमः । पुष्पितस्तकः ।

गर्मादप्राणिनि ॥७।१।१३९॥

गर्भः सञ्जात एषां गर्भिता शक्यः । अप्राणिनीति किम् ? गर्भं सञ्जातोऽस्या दास्या इति वाक्यमेव ।

प्रमाणान्मात्रद् ॥७।१।१४०॥

जानुनी प्रमाणमस्य जानुमात्र जलम् ।

हस्तिपुरुषाद्वाण् ॥७।१।१४१॥

हस्ती प्रमाणमस्य हस्तिनम् । हस्तिमात्रम् ।

वोर्द्ध्वं दम्नद् द्वयसद् ॥७।१।१४२॥

ऊर्ध्वप्रमाणवाचिनो नाम्नः पञ्चमं एतौ स्तः । पक्षे मात्रद् । ऊर्ध्व प्रमाणमस्य ऊर्ध्वम् । ऊर्ध्वयसम् ।

मानादसशये लुप् ॥७।१।१४३॥

द्वी हस्तौ प्रमाणमस्य द्विहस्तः । द्विषितस्ति ।

शन्शद्विंशते. ॥७।१।१४६॥

शान्ताच्छदन्ताश्च संख्याशास्त्राद्विंशतेश्च मानपृष्ठे प्रथमान्तात्पञ्चमं स शये गम्ये मात्रद् स्यात् । द्वितोऽपवाद् । दश मानमेषां स्याद्दशमात्राः । विंशतिमात्राः ।

डिन् ॥७।१।१४७॥

सशय इति निष्पत्तम् । मात्रद् । पञ्चदशाहोरात्राः प्रमाणमस्य पञ्चदशी अर्धमासः । पञ्चदशिनौ । पञ्चदशिनः । एव त्रिंशती । त्रिंशिनौ । त्रिंशिनो मासाः । विंशिमो अर्धमेघ्राः । डिन् प्रत्ययः ।

इद् किमोत्तरियकिय् चास्य ॥७।१।१४८॥

इद्शास्त्रात्किम्शास्त्राच्च तदिति प्रथमान्तान्मानपृष्ठेः पञ्चमं मेघेऽनुप्रत्ययः स्यात् । तद्योगे द्वयोः इय किय इत्यादशौ स्तः । इद् माममस्य इपान् पटाः । किं माममस्य कियान् पटः । इयती । कियती ।

यत्तदेतदोर्धावादिः ॥७१११४९॥

पञ्चदशेऽङ्गं प्रथमान्तेश्चो मानदृत्ते' पञ्चम्ये मेयेऽनुप्रसय' । स च बावादि' ।
यत्परिमाणमस्य यावान् । एतावान् ।

यत्तत्किमः संख्यायां डतिर्वा ॥७१११५०॥

एभ्यः सख्यामानदृत्तिभ्यः पञ्चम्ये सकृदेये मेये डतिर्वा स्यात् । पक्षेऽनु' ।
या सकृदा मानमेया यति । सा संख्या मानमेयां तति' । यावन्त' । तावन्त' । का
सकृदा मानमेयां कति । कियन्त' ।

अवयवात्तयद् ॥७१११५१॥

अवयवायै संख्यानाम् प्रथमान्तात्पञ्चम्येऽवयविनि तयद् स्यात् । अक्षारोऽ
वयवा अस्मां वसुष्टयी । सप्ततयी । द्वितयी ।

द्वित्रिम्यामयद्वा ॥७१११५२॥

द्वौ अवयवौ तद्वयम् । त्रयम् ।

द्वादेर्गुणान्मूल्यक्रेये मयद् ॥७१११५३॥

द्वौ गुणौ मूल्यमस्य क्रेयस्य द्विमयम् । एव त्रिमयम् ।

अधिक तत्सङ्ख्यमस्मिन् शतसहस्रे श-

तिशदशान्ताया डः ॥७१११५४॥

विंशतिरपिक्ता अस्मिन् योजनशते तद्विंशयोजनशतम् ।

सख्यापूरणे डद् ॥७१११५५॥

एकादशानां पूरणं एकादश' । द्वादश' । त्रयोदश' । स्त्री चतुर्वशी ।

विंशत्यादेर्वा तमद् ॥७१११५६॥

पक्षे षट् । विंशते' पूरणो विंशतितम' । विंश' ।

शतादिमासार्द्धमाससंवत्सरात् ॥७१११५७॥

शतस्य पूरणं शततमः । मासतमो दिवस' । संवत्सरतमो मासः ।

पञ्चादेरसङ्ख्यादेः ॥७१११५८॥

पष्टे' पूरणं पष्टितम' । असंख्यादेरिति किम् ? एकपष्टितम' । पक्षे एकपष्टा ।

नो मद् ॥७१११५९॥

नान्तशाब्दान्मद् । पञ्चानां पूरणं पञ्चम' । सप्तम' । नवम' । दशम' ।

यत्तदेतदोर्डावादिः ॥७१११४९॥

पत्तदेतद्भ्य प्रथमान्तेभ्यो मानपृष्ठे पृष्ठयै मेपेऽतुप्रलय । स च षावादिः ।
पत्परिमाणमस्य पाषान् । एताषान् ।

यत्तत्किमः सख्यायां डतिर्वा ॥७१११५०॥

एभ्य संख्यामानपृष्ठिभ्य पृष्ठयै सख्येपे मेपे इतिर्वा स्यात् । पक्षेऽतुः ।
या सख्या मानमेपां यति । सा संख्या मानमेपा तति । यावन्त । तावन्त । का
सख्या मानमेपां कति । कियन्त ।

अवयवात्तयद् ॥७१११५१॥

अवयवार्थे संख्यानाम् प्रथमान्तात्पृष्ठयैऽवयवविनि तयद् स्यात् । चत्वारोऽ-
वयवा अस्यां चतुष्टयी । सप्ततयी । द्वितयी ।

द्वित्रिम्यामयङ् ॥७१११५२॥

द्वौ अवयवौ तद्वयम् । त्रयम् ।

द्वादेर्गुणान्मूल्यक्रेये मयद् ॥७१११५३॥

द्वौ गुणौ मूल्यमस्य क्रेयस्य द्विमयम् । एव त्रिमयम् ।

अधिक तत्सङ्ख्यमस्मिन् शतसहस्रे श-

तिशदशान्ताया डः ॥७१११५४॥

त्रिंशतिरधिका अस्मिन् योजनशते तद्विंशयोजनशतम् ।

संख्यापूरणे डद् ॥७१११५५॥

एकादशानां पूरण एकादश । द्वादश । त्रयोदश । स्त्री चतुर्विंशी ।

विंशत्यादेर्वा तमद् ॥७१११५६॥

पक्षे षट् । विंशते पूरणो विंशतितम । विंश ।

शतादिमासार्द्धमाससवत्सरात् ॥७१११५७॥

शतस्य पूरण शततमः । मासतमो द्विसप्त । सषत्सरतमो मास ।

पष्ठ्यादेरसङ्ख्यादेः ॥७१११५८॥

पष्ठेः पूरण पष्ठितम । असंख्यात्प्रति किम् ? एकपष्ठितम । पक्षे एकपष्ठ ।

नो मद् ॥७१११५९॥

मान्तशाब्दान्मद् । पञ्चानां पूरण पञ्चम । सप्तम । नवमः । दशम ।

यथाकामानुकामाल्यन्तं गामिनि ॥७१११००॥

पपाकामं गामी पपाकामीनं । अनुकामीनं । अल्यन्तीनः ।

पारावार व्यस्तव्यत्यस्तं च ॥७१११०१॥

गामीत्यर्थे ईनः । पारावारं गामी पारावारीणं । पारीणं । अचारीणः ।
अचारपारीणः ।

अध्वानं येनौ ॥७१११०३॥

अध्वानमलहासी अध्वन्यः । अध्वनीनः ।

अभ्यमित्रमीयश्च ॥७१११०४॥

अभ्यमित्र्यं अभ्यमित्र्णीणं । चायेतौ । अभ्यमित्र्णीणः ।

समांसमीनाद्यश्चीनाद्यप्रातीनागवीनसाप्तपदीनम्

॥७१११०५॥

समांसमीनादपो निपाताः । समां समां गर्भं धारयतीति समांसमीना गौः ।

तस्य तुल्येकः सज्ञाप्रतिकृत्योः ॥७१११०६॥

अश्वतुस्य अश्वकः इयमः । अश्वकं रूपम् । अश्विका प्रतिमा ।

न नृपूजार्थध्वजचित्रे ॥७१११०९॥

पञ्चानुस्यं पुरुषं चक्षुः । मात्र कप्रस्यं । पूजार्थेपि न । अर्हतस्तुल्यं
विम्बम् । एवं ध्वजादिषु च प्रस्यं ।

शाखादेर्यः ॥७११११४॥

शाखास्तुल्यं शाख्यः ।

कुशाग्रादीयः ॥७११११६॥

कुशाग्रीया धुरिका । बुद्धिरपि तीक्ष्णत्वात् ।

शर्करादेरण् ॥७११११८॥

शर्करापास्तुल्यं शर्करं दधि ।

अः सपत्न्या ॥७११११९॥

सपत्न्यास्तुल्यं सपत्नः ।

वेर्विस्तृते शालसङ्कटौ ॥७१११३३॥

विशाळ' । विसङ्कट' । पांणिनीये विनष्टम्यां नानाञ्जी इत्युक्तं तदधिकम् ।
विना नामा इत्यप्ययम् ।

कटः ॥७१११२४॥

विकटं ।

अवाल्कुटारश्चावनते ॥७१११२६॥

अवकुटार' । अवकट' ।

नासानतितद्वतोष्टीटनाटभ्रटम् ॥७१११२७॥

नासाया मते अषटीटम् । अषभ्रटम् ।

विडविरीसौ नीरन्ध्रे च ॥७१११२९॥

नासानतौ तद्वति नरे नीरन्ध्रे चेति । निविडा निविरीसां नासिका । निविडा
साम्ना केशाः ।

क्लिन्नाल्लुश्चक्षुषि चिल्पिल्लुल् चास्य ॥७१११३०॥

क्लिं प्लिं लुं लुं चक्षु' । तद्योगात्पुरुषोऽपि चिंल्ल' । पिंल्ल' । लुल्ल' ।

अवेः सघातविस्तारे कटंपटम् ॥७१११३२॥

सङ्घाते अविकटः । तद्विस्तारे अषिपटः ।

पशुम्यः स्थाने गोष्ठः ॥७१११३३॥

गर्वा स्थान गोगोष्ठम् । अश्वगोष्ठम् ।

द्वित्वे गोयुगः ॥७१११३४॥

अश्वगोयुगम् ।

षट्त्वे षड्भवः ॥७१११३५॥

अश्वानां षट्त्वम् अश्वषड्भवम् ।

तिलादिभ्यः स्नेहे तैलः ॥७१११३६॥

तिलानां स्नेहस्तिलतैल' । तैल इत्यय प्रत्यय' ।

तत्र घटते कर्मणष्टः ॥७१११३७॥

कर्मणि घटते कर्मठ' ।

तदस्य सञ्जातं तारकादिभ्य इतः ॥७।१।१३८॥

तारकाः सञ्जाता अस्य तारकिर्तं नमः । पुष्पितस्तकः ।

गर्भादप्राणिनि ॥७।१।१३९॥

गर्भं सञ्जातं यथा गर्भिता शाक्यः । अप्राणिनीति किम् ? गर्भं सञ्जातोऽस्या द्राक्षा इति वाक्यमेष ।

प्रमाणान्मात्रद् ॥७।१।१४०॥

जानुमी प्रमाणमस्य जानुमाघ्र जलम् ।

हस्तिपुरुषाद्वाण् ॥७।१।१४१॥

हस्ती प्रमाणमस्य हस्तिमम् । हस्तिमाघ्रम् ।

वोर्द्ध्वं दध्नुद् द्वयसद् ॥७।१।१४२॥

ऊर्द्ध्वप्रमाणवाचिनो नाम्नः पठ्यर्थे एती स्तः । पक्षे माघ्रद् । ऊर्द्ध्वं प्रमाणमस्य ऊर्द्ध्वमम् । ऊर्द्ध्वपसम् ।

मानादसशये लुप् ॥७।१।१४३॥

द्वौ हस्तौ प्रमाणमस्य द्विहस्तः । द्विषितस्तिः ।

शन्शद्विंशतेः ॥७।१।१४६॥

शान्ताच्छदन्ताश्च संख्याशब्दाद्विंशतेश्च मानपूत्ते प्रयमान्तात्पठ्यर्थे स शये गम्ये माघ्रद् स्यात् । द्वितोऽपवादः । दश मानमेयां स्याद्दशमाघ्राः । विंशतिमाघ्राः ।

डिन् ॥७।१।१४७॥

सशय इति मिपूत्तम् । प्राग्बत् । पञ्चदशाहोराघ्राः प्रमाणमस्य पञ्चदशी अर्धमासः । पञ्चदशिनो । पञ्चदशिनः । एष विंशती । विंशतिनी । विंशतिनो मासाः । विंशतिनो मन्वेन्द्राः । डिन् प्रत्ययः ।

इद् किमोत्तुरियकिय् चास्य ॥७।१।१४८॥

इदशब्दात्किम्शब्दाच्च तदिति प्रयमान्ताम्मानपूत्तेः पठ्यर्थे मेघेऽनुप्रत्यया स्यात् । तद्योगे द्वयोः इय किय इत्यादशौ स्तः । इत्वं मानमस्य इयान् पदः । किं मानमस्य कियान् पदः । इयती । कियती ।

यत्तदेतदोर्डावादिः ॥७१११४९॥

पत्तदेतद्व्य प्रथमान्तेभ्यो मानश्रुत्ते' पठ्यर्थे मेयेऽतुप्रख्य' । स च शावादि' ।
पत्परिमाणमस्य यावान् । एतावान् ।

यत्तत्किमः संख्यायां डतिर्वा ॥७१११५०॥

एभ्य' सख्यामानश्रुत्तिभ्य पठ्यर्थे संख्येये मेये इतिर्वा स्यात् । पक्षेऽतु' ।
या संख्या मानमेपां पति' । सा संख्या मानमेपां तति' । यावन्त' । तावन्त' । का
संख्या मानमेपां कति । कियन्त' ।

अवयवात्तयद् ॥७१११५१॥

अवयवार्थे संख्यानाम् प्रथमान्तात्पठ्यर्थेऽवयवविनितयद् स्यात् । अखारोऽ
वयवा अर्था बहुवृत्तयि । सप्ततयी । द्वितयी ।

द्वित्रिम्यामयद्वा ॥७१११५२॥

श्री अवयवौ तद्वयम् । त्रयम् ।

द्वादेर्गुणान्मूल्यक्रेये मयद् ॥७१११५३॥

श्री शुणौ मूल्यमस्य क्रेयस्य द्विमयम् । एव त्रिमयम् ।

अधिक तत्सङ्ख्यमस्मिन् शतसहस्रे श-

तिशदशान्ताया डः ॥७१११५४॥

विंशतिरधिका अस्मिन् योजनशते तद्विंशत्योजनशतम् ।

सख्यापूरणे डद् ॥७१११५५॥

एकादशानां पूरणे एकादश' । द्वादश' । त्रयोदश' । चतुर्दशी ।

विंशत्यादेर्वा तमद् ॥७१११५६॥

पक्षे वद् । विंशते' पूरणो विंशतितम' । विंश' ।

शतादिमासार्द्धमाससवत्सरात् ॥७१११५७॥

शतस्य पूरणे शततमः । मासतमो द्विषस' । सप्तसरतमो मास' ।

पष्ट्यादेरसङ्ख्यादेः ॥७१११५८॥

पष्टे' पूरणे पष्टितम' । असंख्यादेरिति किम् ? एकपष्टितम' । पक्षे एकपष्टा ।

नो मद् ॥७१११५९॥

नान्तिशब्दान्मद् । पञ्चानां पूरणे पञ्चम' । सप्तम' । नवम' । दशम' ।

पित्तिथद् बहुगणपूगसङ्घात् ॥७१११६०॥

सख्यापूरणे तिपद्, स च पित् । यद्गर्नां पूरणो बहुतिथः । यद्गर्नां पूरणी बहुतिथी । पित्करणं पुमङ्गाभाष्यम् ।

अतोरिथद् ॥७१११६१॥

अस्यन्तास्सह्याशाब्दात्पूरणे इपद् स च पित् । नाञ्च इद् । इयतां पूरण इपतिथः । इपतिथि' । कियतिथ' । कियतिथी ।

पद्कतिकतिपयात्थद् ॥७१११६२॥

स च पित् । पण्णां पूरण' पठः । पठ्ठी । कतिथ' । कतिथी ।

चतुरः ७१११६३॥

पद् । चतुर्णां पूरणश्चतुर्थ' ।

येयौ च लुक च ॥७१११६४॥

चतुर्शाब्दात्पूरणे प ईय पतौ स्त्वं, चकारलुक् । तुर्य' । तुरीय' ।

द्वेस्तीयः ॥७१११६५॥

द्वयो' पूरणो द्वितीय' । द्वितीया ।

त्रेस्तृ च ॥७१११६६॥

त्रिशाब्दात्पूरणे तीय' । तद्योगे त्रि इत्थस्य तृ इत्यादेश' । तृतीय' ।

पूर्वमनेन सादेश्चेन् ॥७१११६७॥

पूर्वमितिक्रियाविशेषणाद्वितीयान्तात्केबलादप्य धा सपूर्वाभावानेनेति तृतीयायं कर्तरि इन् स्यात् । पूर्वमनेन पूर्वी । पूर्विणो । पूर्वी कटम् । सपूर्वात्, कृतं पूर्वमनेन कृतपूर्वी कट' ।

इन्द्रियम् ॥७१११७४॥

निपातोऽप्यम् । इन्द्र आत्मा तद्विद्भिन्द्रियम् ।

तेन वित्ते चञ्चुचणौ ॥७१११७५॥

विषया वित्तो ज्ञातो विद्याचञ्चु' । विद्याचण' ।

धनहिरण्ये कामे ॥७१११७८॥

कः प्रत्यय' स्यात् । धनकामो धनकः चैत्रत्य ।

स्वाङ्गेषु सक्ते ॥७१११८०॥

केसोषु सक्तः वेदाकः ।

उदरे त्विकणाद्यूने ॥७।१।१८१॥

उदरे सक्त औदरिकः । आद्यून' । न पिजिगीपायान् । किन्तु शुसुक्ष्मा-
त्यन्तपीडित' ।

अशं हारिणि ॥७।१।१८२॥

अशको वायाव' ।

तन्त्रादचिरोद्धृते ॥७।१।१८३॥

तन्त्रकः ।

शीताच्च कारिणि ॥७।१।१८६॥

शीत मन्द करोति शीतक' अलस' । वृष्ण क्षिप्त करोति वृष्णको वृक्षा ।

अधेरारूढे ॥७।१।१८७॥

स्वार्थे । अधिको द्रोण' स्वार्था' ।

अनोः कमितरि ७।१।१८८॥

अनुकामपते अनुक' ।

अभेरीश्च वा ॥७।१।१८९॥

अभिक' । अभीकः ।

सोऽस्य मुख्यः ॥७।१।१९०॥

देवदत्तो मुख्योऽस्य देवदत्तकः सद्' ।

उदत्सोरुन्मनसि ॥७।१।१९२॥

उद्गतं मनोऽस्य वृत्क' । वस्तु गतं मनोऽस्य वस्तुकः ।

प्रायोऽन्नमस्मिन्नाग्नि ॥७।१।१९४॥

शुद्धाप्रा' प्रायेण प्रायो पाऽन्नमस्या शुद्धापूपिका पौर्णमासी । तिलापूपिका
कृशरिका ।

कुल्मापादण् ॥७।१।१९५॥

कुल्मापा' प्रायेण प्रायो पाऽन्नमस्या कौल्मापी । कौल्मासीखपि ।

वटकादिन् ॥७।१।१९६॥

वटकिनी ।

पित्तिथद् बहुगणपूगसद्घात् ॥७।१।१६०॥

सख्यापूरणे तियद्, स च पित् । यद्गर्ना पूरणो बहुतिया । बहुर्ना पूरणी
बहुतिथी । पित्करण पुषङ्गाचार्यम् ।

अतोरिथद् ॥७।१।१६१॥

अखन्तात्सहस्राशम्घात्पूरणे इथद् स च पित् । माथ इद् । इयता पूरण
इयतिथ' । इयतिभि' । कियतिथ' । कियतिथी ।

पद्कतिकतिपयात्थद् ॥७।१।१६२॥

स च पित् । पण्णां पूरण' पठः । पठी । कतिथ' । कतिथी ।

चतुरः ७।१।१६३॥

थद् । चतुर्णां पूरणश्चतुर्थ' ।

येयौ च लुक च ॥७।१।१६४॥

चतुरशम्घात्पूरणे य ईय एतौ स्त', चकारलुक । तुर्य' । तुरीय' ।

द्वेस्तीयः ॥७।१।१६५॥

द्वयोः पूरणो द्वितीय' । द्वितीया ।

त्रेस्तृ च ॥७।१।१६६॥

त्रिघाशम्घात्पूरणे तीय' । तद्योगे त्रि इत्यस्य तृ इत्यादेश' । तृतीया ।

पूर्वमनेन सादेश्चेन् ॥७।१।१६७॥

पूर्वमितिक्रियाविशेषणाद्वितीयान्तात्केबलादथ वा सपूर्वाशानेमेति तृती
पार्थे कर्तरि इन् स्यात् । पूर्वमनेन पूर्वी । पूर्विणी । पूर्वी कटम् । सपूर्वात्, कृतं
पूर्वमनेन कृतपूर्वी कट' ।

इन्द्रियम् ॥७।१।१७४॥

निपातोऽपम् । इत्र आत्मा तद्विद्रियमित्त्रियम् ।

तेन वित्ते चञ्चुचणौ ॥७।१।१७५॥

विद्यया वित्तो ज्ञातो विद्याचञ्चु' । विद्याचण' ।

धनहिरण्ये कामे ॥७।१।१७८॥

कः प्रत्यय' स्यात् । धनकामो धनकः चैत्रय' ।

स्त्राङ्गेषु सक्ते ॥७।१।१८०॥

केशेषु सक्त' केशक' ।

उदरे त्रिकणाद्यूने ॥७१११८१॥

उदरे सक्त औदरिकः । आपून' । न विजिगीषावान् । किन्तु बुभुक्षया
त्यन्तपीडित' ।

अशं हारिणि ॥७१११८२॥

अशको द्रापाद' ।

तन्त्रादचिरोद्धृते ॥७१११८३॥

तन्त्रकः ।

शीताच्च कारिणि ॥७१११८६॥

शीत मन्दं करोति शीतक' अलस' । उष्ण क्षिप्रं करोति उष्णको वृक्ष' ।

अघेरारूढे ॥७१११८७॥

स्वार्थे । अघिको द्रोण' न्यार्या' ।

अनोः कमितरि ७१११८८॥

अनुकामपते अनुक' ।

अभेरीश्च वा ॥७१११८९॥

अभिक' । अमीकः ।

सोऽस्य मुख्यः ॥७१११९०॥

देवदत्तो मुख्योऽस्य देवदत्तकः मह' ।

उदत्सोरुन्मनसि ॥७१११९२॥

उद्गत मनोऽस्य उत्कः । उत्सु गतं मनोऽस्य उत्सुकः ।

प्रायोऽन्नमस्मिन्नान्नि ॥७१११९४॥

गुडापूपा' प्रायेण प्रायो बाऽन्नमस्या गुडापूपिका पौर्णमानी । तिलापूपिका
कृशारिका ।

कुल्मापादण् ॥७१११९५॥

कुल्मापा' प्रायेण प्रायो याऽन्नमस्या कौल्मापी । कौल्मासीत्यपि ।

वटकादिन् ॥७१११९६॥

वटकिनी ।

पित्तिथद् बहुगणपूगसङ्घात् ॥७।१।१६०॥

सख्यापूरणे तिपद्, 'स च पित् । पहनां पूरणो बहुतिथ' । बहुनां पूरणी बहुतिथी । पित्करणं पुनःप्रावार्यम् ।

अतोरिथद् ॥७।१।१६१॥

अखन्तात्सहस्राशब्दात्पूरणे इपद् स च पित् । नाथ षद् । इपतां पूरण इपतिथः । इपतिथि' । कियतिथः । कियतिथी ।

पद्कतिकतिपयात्थद् ॥७।१।१६२॥

स च पित् । पण्णां पूरणं पद्यः । पद्यी । कतिथ' । कतिथी ।

चतुरः ७।१।१६३॥

षद् । अमुष्णां पूरणञ्चतुर्थ' ।

येयौ च लुक च ॥७।१।१६४॥

चतुरशब्दात्पूरणे य ईय पतो स्त', अकारलुक । तुर्थ' । तुरीयः ।

द्वेस्तीयः ॥७।१।१६५॥

द्वयो' पूरणो द्वितीयाः । द्वितीया ।

त्रेस्तृ च ॥७।१।१६६॥

त्रिशाब्दात्पूरणे तीय' । तद्योगे त्रि इत्यस्य तृ इत्यादेश' । तृतीयाः ।

पूर्वमनेन सादेश्चेन् ॥७।१।१६७॥

पूर्वमितिक्रियाविशेषणाद्वितीयान्तात्केषलादथ वा सपूर्वाचानेमेति तृतीयायै कर्तरि इन् स्यात् । पूर्वमनेन पूर्षी । पूर्षिणौ । पूर्षी कटम् । सपूर्वात्, कृतं पूर्वमनेन कृतपूर्षी कट' ।

इन्द्रियम् ॥७।१।१७४॥

निपातोऽयम् । इन्द्र आत्मा तद्धिङ्गमिन्द्रियम् ।

तेन वित्ते चञ्चुचणौ ॥७।१।१७५॥

विषया वित्तो ज्ञातो विद्याचञ्चु' । विद्याचण' ।

घनहिरण्ये कामे ॥७।१।१७८॥

कः प्रत्यय' स्यात् । घनकामो घनकः चैद्यस्य ।

खाङ्गेषु सक्ते ॥७।१।१८०॥

केशेषु सक्तः केशकः ।

उदरे त्विकणाद्यूने ॥७।१।१८१॥

उदरे सक्त औदरिकः । आद्यून' । न विजिगीषावान् । किन्तु बुभुक्षया
खन्तपीडित' ।

अंशं हारिणि ॥७।१।१८२॥

अशको वापाद' ।

तन्त्रादचिरोद्धृते ॥७।१।१८३॥

तन्त्रकः ।

शीताच्च कारिणि ॥७।१।१८६॥

शीत मन्द्र करोति शीतक' अलस' । उष्ण क्षिप्र करोति उष्णको दक्ष' ।

अघेरारूढे ॥७।१।१८७॥

स्वार्थे । अघिको द्रोण' सार्या' ।

अनोः कमितरि ७।१।१८८॥

अनुकामपते अनुक' ।

अभेरीश्र वा ॥७।१।१८९॥

अमिक' । अभीकः ।

सोऽस्य मुख्यः ॥७।१।१९०॥

वेबदत्तो मुख्योऽस्य वेबदत्तकः सह' ।

उदत्सोरुन्मनसि ॥७।१।१९२॥

उद्गतं मनोऽस्य वत्कः । वस्तु गत मनोऽस्य वस्तुकः ।

प्रायोऽन्नमस्मिन्नान्नि ॥७।१।१९४॥

गुडाशूपा' प्रायेण प्रायो वाऽन्नमस्या गुडाशूपिका पौर्णमासी । तिछाशूपिका
कृशरिका ।

कुल्मापादण् ॥७।१।१९५॥

कुल्मापा' प्रायेण प्रापो वाऽन्नमस्यां कौल्मापी । कौल्मामीत्यपि ।

वटकादिन् ॥७।१।१९६॥

वटकिनी ।

साक्षाद्द्रष्टा ॥७१११९७॥

साक्षाच्छब्दाद्द्रष्टा इत्यर्थे इन् स्यात् । साक्षी । साक्षिणी । साक्षिणोऽईन्त
प्रायोऽभ्ययस्येत्थन्त्यस्यरादिलुक् नाप्तीत्येव । साक्षाद्द्रष्टाऽईन् जयति ॥

इति यादिप्रत्ययाधिकारः ॥

द्विबिजस्यस्य पिता यदुपासको (सः) विजय कुरुताद्विजयाङ्गम् ।
रभिन्नममाङ्गमीदिपु (१) भजनमाजनजैनजनार्जने ॥ १ ॥

तदस्यास्त्यस्मिन्निति मत्तुः ॥७१२१॥

तद्वितिप्रथमान्तात्स्येति पञ्चम्येऽस्मिन्निति सप्तम्यर्थे वा मत्तु' प्रत्ययः स्यात् ।
पत्तत्प्रथमान्तमस्ति समानाधिकरणं चेन्नवति । शोभोऽस्य सन्ति गोमान् । यथाः
सन्त्यस्मिन् पद्यमान् ।

मावर्णान्त्योपान्त्यापञ्चमवर्गान्मतोर्मो वः ॥२११९४॥

मन्मावर्णम् मावर्णो तौ प्रत्येकमन्ती प्रान्तौ यस्य तस्मात्तथाऽपञ्चमवर्गा-
न्ताव माङ्ग परस्य मतोर्मकारस्य बकारादेशः स्यात् । किमस्यास्तीति किंवात् ।
इदवान् । मकारोपान्त्यात् शमीवान् । सस्मीवान् । अवर्णान्तः, वृक्षवान् । माता
वान् । अवर्णोपान्त्यात्, अईद्वान् । पपसान् । अपञ्चमवर्गात्, मरुत्वान् ।

नस्तं मत्वर्थे ॥१११२३॥

साम्तं तान्त माम मत्वर्थे परे पर्व न स्यात् । नास्ति कपीवती । एव माक्षी मदी ।

चर्मण्वत्यष्टीवच्चक्रीवत्कक्षीवद्भुमण्वत् ॥२११९६॥

चर्मण्वत्त्यादयो नास्ति निपाता । चर्मण्वती मदी ।

उदन्वान्घो च ॥२११९७॥

निपात । उदन्वान् घटो मेपञ्च । पस्मिन् जल स्यात्स एवमुच्यते । नास्ति
उदन्वान् समुद्रः ।

राजन्वान् सुराङ्गि ॥२११९८॥

राजन्वान् । सुराङ्गि निपाता । शोभनो राजा यस्यां सा राजन्वती च् ।

नोर्म्यादिभ्यः ॥२११९९॥

पञ्च' परस्य मतोर्मस्य वत् न स्यात् । ऊर्मिमान् । पद्यमान् । कुरुत्मान् ।

आयात् ॥७१२२॥

गुणादिभ्यो ष' रूपात्प्रशास्तादृतादितिबह्व्यमाणसूत्रं पाषाद्विपय भाषाः
एतस्मात्प्रत्ययाणां प्रकृतयो निर्दिश्यन्ते, ताभ्यो मत्तुः स्यात् ।

नावादेरिकः ॥७२१३॥

नौरस्यास्मिन् वास्तीति नापिक' । नौमान् ।

शिखादिभ्य इन् ॥७२१४॥

शिखी । शिखावान् । माखी । मालावान् ।

व्रीह्यादिभ्यस्तौ ॥७२१५॥

व्रीह्योऽस्यास्मिन्वा सन्तीति व्रीहिक' । व्रीहिमान् ।

अतोऽनेकस्वरात् ॥७२१६॥

मत्वर्थे इक इन् पती स्त' । वृण्डिक' । वृण्डी । वृण्डवान् । छत्रिकः । छत्री । छत्रवान् ।

अर्थार्थान्ताद्वावात् ॥७२१८॥

अर्थशब्दादर्थान्ताद्वावाच्चिनो मत्वर्थे इक इन् पती स्त' । अर्थनमर्थ' । सोऽस्यास्तीति अर्थिकः । अर्थी । प्रतीपमर्थेन प्रत्यर्थ' सोऽस्यास्तीति प्रत्यर्थिकः । प्रत्यर्थी ।

व्रीह्यर्थतुन्दादेरिलश्च ॥७२१९॥

कसमा अस्यास्मिन्वा सन्ति कलमिल' । कलमिक' । कलमी । कलमवान् ।

खाङ्गाद्विवृद्धात्ते ॥७२१९०॥

इक इन् इन् इति त्रयोऽपि स्तु' । विष्टदी महान्तौ कर्णावस्य कर्णिल' । कर्णिकः । कर्णी । कर्णवान् ।

वृन्दादारकः ॥७२१९१॥

मत्वर्थे । वृन्दारकः । वृन्दवान् ।

शृङ्गात् ॥७२१९२॥

शृङ्गारकः । शृङ्गवान् ।

फलवर्हाच्चेनः ॥७२१९३॥

फलिनः । फलवान् । पर्हिण' । पर्हियान् ।

मलादीमसश्च ॥७२१९४॥

मलीमस' । मलिन' । मलवान् ।

मरुत्पर्वणस्तः ॥७२१९५॥

मरुत्तः । मरुत्वान् । पर्वत' । पर्ववान् ।

वलिबटितुण्डेर्भः ॥७१२१६॥

वलिभ' । बटिभ' । तुण्डिभ' ।

ऊर्णाहशुभमो युस् ॥७१२१७॥

ऊर्णायु' । उरघ्न' । अह्यु , अह्वारी । शुभंयु' कल्याणबुद्धि' ।

कशंभ्या युस्त्रियस्तुतवमम् ॥७१२१८॥

कयु' । शंयु' । कन्ति' । शन्ति' । कष' । शय' । कन्तु' । शन्तु' । कन्त' । शन्त' । कष' । शंष' । कम्भ' । शम्भ' ।

बलवातदन्तललाटादूलः ॥७१२१९॥

वातूल' । ललाटूल' । मनुभ' ।

प्राण्यङ्गादातोलः ॥७१२२०॥

पूङ्गाल' । जङ्गाल' । शिण्गाल' । पूङ्गायान् ।

सिध्मादिशुद्रजन्तुरुग्म्यः ॥७१२२१॥

सिध्मान्यस्य सन्ति सिध्मयान् । गडुल' । गडुमान् ।

प्रज्ञापणोदकफेनाल्लेलौ ॥७१२२२॥

प्रज्ञाल' । प्रज्ञिल' । प्रज्ञायान् । पणल' । पणिल' । पणयान् ।

कालाजटाघाटाक्षेपे ॥७१२२३॥

कालाल' । कालिल' । कालाल' । कालिल' । जटाल' । जटिल' । घाटाल' । घाटिल' । क्षेपे मनुर्न ।

वाच आलाटी ॥७१२२४॥

क्षेप या । वाचाल' । वाचाट' । मनुन ।

ग्मिन् ॥७१२२५॥

वाचो मत्स्ये । वाग्मी वागयान् । (वाग्मान्) । गवार' मत्स्ये चेत्यनुनासिकमिश्रपथ' ।

मध्वादिभ्यो र ॥७१२२६॥

मधुर' । मधु म्नादर्थे । गुण तु मधुर क्षीरम् ।

कृष्यादिभ्यो बलच् ॥७१२२७॥

कृषीबल' ।

वलच्यपित्रादेः ॥३१२८२॥

स्तराणां द्वीर्षः पित्राद्विबर्जम् । दन्तावल् । कचिद्रुलच् । रजस्रला ।

लोमपिच्छादेः शैलम् ॥३१२८॥

छोमश' । लोमवान् । रोमश' । रोमवान् । पिच्छल' । पिच्छवान्

नोद्गादेः ॥३१२९॥

अङ्गाम्यस्या अङ्गना । सुभगा स्त्री (शुभगात्री) । अन्यघ्राद्भवती ।

शाकीपलालीदूर्वा ह्रस्वश्च ॥३१२९०॥

पम्यो न' स्यात् । तद्योगे ह्रस्वश्च । शाकिन' शाकीमान् । (शाकिमान्) ।

वर्तुणः । पलाशिनः ।

विश्वचो विषुश्च ॥३१२९१॥

विष्णवगतान्यस्य सन्ति विषुण' सूर्य' ।

लक्ष्म्या अनः ॥३१२९२॥

लक्ष्मीरस्यास्ति लक्ष्मणः ।

प्रज्ञाश्रद्धार्चवृत्तेर्णः ॥३१२९३॥

प्राज्ञ' । आद्' । आर्ष' । वार्त' ।

ज्योत्स्नादिम्योऽण् ॥३१२९४॥

ज्योत्स्नाऽस्मिन् ज्योत्स्नः पक्ष' । ज्योत्स्नी रात्रि' ।

सिकताशर्करात् ॥३१२९५॥

सैकत' । शार्कर' ।

इलश्च देशे ॥३१२९६॥

सिकतिल' । सैकत' ।

द्युद्रोर्म. ॥३१२९७॥

द्युशब्द उकारान्त' । द्युमो देश' । द्यौर्द्युर्वाऽस्मिन् द्युम' । द्युम' ।

काण्डाण्डभाण्डादीर. ॥३१२९८॥

काण्डीरः ।

कच्छा डुर. ॥३१२९९॥

कच्छुरः ।

दन्तादुन्नतात् ॥७१२४०॥

दन्तुरा ।

मेघारथान्नवेरः ॥७१२४१॥

मेघिरा । रथिरा ।

कृपाहृदयादालुः ॥७१२४२॥

कृपाकृतः । हृदयालुः ।

केशाद्वः ॥७१२४३॥

केशव । केशी । केशवान् । केशिकः । केशव इति विष्णुवाची स्वयंशब्दोऽप्यम् ।

मण्यादिम्यः ॥७१२४४॥

मणिस्रः ।

हीनात्स्वाङ्गादः ॥७१२४५॥

अण्डः कर्णोऽस्यास्तीति कर्णः ।

अभ्रादिम्यः ॥७१२४६॥

मत्स्ये षः स्यात् । अभ्राण्यसिद्धम्रम् नमः ।

अस्तपोमायामेघास्रजो विन् ॥७१२४७॥

पशासी । पशवान् ।

आमयादीर्घश्च ॥७१२४८॥

आमयासी ।

स्वान्मिन्नीशे ॥७१२४९॥

मिन्मत्स्यस्तस्य प्रकृतेर्दीर्घः । आमी ।

गोः ॥७१२५०॥

मिन् । गोमी ।

ऊर्जोविन्वलावश्चान्तः ॥७१२५१॥

ऊर्जः शब्दान्मत्स्ये विन्वलावश्चेती प्रत्ययौ स्तः । प्रकृते आसु चान्तः ।

ऊर्जसी । ऊर्जस्रः । अगवान् ।

तमिस्रार्णवज्योत्स्नाः ॥७२।५२॥

मिपाता ।

गुणादिभ्यो यः ॥७२।५३॥

गुण्यः पुरुषः । हिम्यः पर्वतः । गुणवान् । हिमवान् ।

रूपात्प्रशस्ताहतात् ॥७२।५४॥

प्रशस्त रूपमस्यास्तीति रूप्यो गौ । आहत रूपमस्यस्मिन् रूप्यः कार्पा-
पणः । आपादिस्यस्य पूर्णोऽवधिः ।

पूर्णमासोऽण् ॥७२।५५॥

पूर्णमासः द्रोऽस्यामस्ति पौर्णमासी ।

गोपूर्वादत इकण् ॥७२।५६॥

गौशतिकः ।

निष्कादेः शतसहस्रात् ॥७२।५७॥

निष्कशतिकः ।

एकादेः कर्मधारयात् ॥७२।५८॥

एका गौरेकगवः । सोऽस्यास्तीत्यैकगधिकः ।

सर्वादेरिन् ॥७२।५९॥

सर्वं पञ्च सर्वपनम् । तदस्यास्तीति सर्वपनी ।

वातातीसारपिशाचात्कश्चान्तः ॥७२।६१॥

वातादेरिन्, कश्चान्तः । वातकी ।

पूरणाद्भयसि ॥७२।६२॥

पञ्चमो मासोऽस्यास्तीति पञ्चमी बालकः ।

सुखादेः ॥७२।६३॥

सुखी ।

मालायाः क्षेपे ॥७२।६४॥

माली ।

धर्मशीलवर्णान्तात् ॥७१२६५॥

मुनिधर्मो । यतिनाली । प्राक्प्रणयणी ।

वाहूर्वादेर्वलात् ॥७१२६६॥

वाहूपली ।

मन्माञ्जादेर्नाम्नि ॥७१२६७॥

मन्नेभ्य इन् नाम्नि । दामिनी । मान्नेभ्यश्च, प्रपमिनी । मामिनी । अम्ना-
देरपि, अम्जिनी । कमलिनी ।

हस्तदन्तकराज्जातो ॥७१२६८॥

हस्तोऽस्यास्तीति हन्ती । कृती ।

वर्णाद्ब्रह्मचारिणि ॥७१२६९॥

वर्णो ब्रह्मचर्यम् । तद्रम्याम्नीति वर्णा ।

पुष्करादेर्देगे ॥७१२७०॥

पुष्करिणी देहा ।

प्रकारे जातीयर् ॥७१२७१॥

पदु' प्रकारोऽस्य पदुजातीय ।

पष्ट्या रूप्यपृचरद् ॥७१२८०॥

पत्नी सा । राप्पो भूतपूर्वो ष्यो राप्कृष्य' । राजपरा ।

भूतपूर्वे पृचरद् ॥७१२८१॥

राप्पो । भूत' पूर्व' आदा' भादरापरा ।

व्याश्रये तसु. ॥७१२८२॥

मानावशाभय'पै' शस्य पष्टय'नासासु' श्याम् । दया भक्तुदग । अर्द्ध'व
पदा । रवि' कणन' । कणपदा ।

पर्यभे सर्वोभये ॥७१२८३॥

परित' । अमितः ।

आद्यादिभ्य ॥७१२८४॥

आदिन' । मत्पदा' । अत्पदा' । अत्पदा' ।

क्षेपातिग्रहाव्यथेष्वकर्तुस्तृतीयायाः ॥७१२।८५॥

वृत्तेन क्षितो वृत्ततः क्षितः ।

पापहीयमानेन ॥७१२।८६॥

आम्यां योगेऽकर्तृवाचिनस्तृतीयान्तात्तस्य स्यात् । वृत्तेन पापो वृत्ततः

पापः । वृत्तेन हीयते वृत्ततो हीयते ।

प्रतिना पञ्चम्याः ॥७१२।८७॥

भीहीरगुण्णौतमतः प्रति गौतमतुल्यः । मापानस्य तिष्ठेभ्यः प्रतियच्छति

तिष्ठतः प्रतियच्छति ।

अहीयरुहोऽपादाने ॥७१२।८८॥

तस्युर्वा स्यात् । ग्रामतः आगच्छति ग्रामाद्वा । पौरतश्चौराद्वा विभेति ।

अहीयरुहः इति किम् ? सार्पादीपते । पर्यतादबरोइति ।

किमद्यादिसर्वाद्यवैपुल्यवहोः पित्तस्य ॥७१२।८९॥

किंशब्दाद्वादिषर्जं सर्वादेरवैपुल्यवाचिनो बहुशब्दाच्च पञ्चम्यास्तस्य स्यात्

स च पित् । कस्मात्कृतः सर्वतः । यतः । ततः । पट्टतः । अनेन इत्यर्थः स्यात् ।

इतोऽतः कुतः ॥७१२।९०॥

एते निपाताः । इदमः इतः । एतदः अतः । किमः कृतः ।

भवत्वायुष्मदीर्घायुर्देवानामियैकार्थात् ॥७१२।९१॥

एतैः समामाधिकरणात्किमद्वादीति सूत्रोक्तात्पित्तस्य स्यात् । स भवान् ।

ततो भवान् । तौ भवन्तौ । ततो भवन्तौ । ते भवन्तः इत्यादि सर्वासु विभ

क्तिषु ज्ञेयम् ।

त्रय्य ॥७१२।९२॥

प्राग्वदेव विधिः । स भवान् । तत्रभवान् । तौ भवन्तौ । तत्रभवन्तौ ।

इत्यादिषु । सप्तम्या तु तस्मिन् भवति । तत्र भवति । ततो भवति धैरुष्यम् ।

ककुत्रात्रेह ॥७१२।९३॥

एते अयन्ता निपाताः ।

सप्तम्याः ॥७१२।९४॥

सप्तम्यन्तात्किमद्वादीति सूत्रोक्तात् अत्र प्रथमः स्यात् । कस्मिन् कुत्र ।

सर्वत्र । यत्र । तत्र । यत्र । पित्तरणात्पुण्यत्वादेव यहीषु यत्र ।

धर्मशीलवर्णान्तात् ॥७१२६५॥

मुनिधर्मी । पतिशाली । ब्राह्मणवर्णी ।

वाहूर्वादेर्वलात् ॥७१२६६॥

वाहृमली ।

मन्माञ्जादेर्नाम्नि ॥७१२६७॥

मन्मन्तेभ्य इन् नाम्नि । हामिनी । मान्तेभ्यम्भ, प्रथमिनी । मामिनी । अञ्जा-
देरपि, अञ्जिनी । कमलिनी ।

हस्तदन्तकराञ्जातौ ॥७१२६८॥

हस्तोऽस्यास्तीति हस्ती । करी ।

वर्णाद्ब्रह्मचारिणि ॥७१२६९॥

वर्णो ब्रह्मचर्यम् । तदस्यास्तीति वर्णी ।

पुष्करादेर्देशे ॥७१२७०॥

पुष्करिणी देशः ।

प्रकारे जातीयर् ॥७१२७१॥

पदुः प्रकारोऽस्य पदुजातीयः ।

पष्ठ्या रूप्यपृचरद् ॥७१२८०॥

पती स्तः । राज्ञो मृतपूर्वोऽथो राजरूप्यः । राजपृचः ।

मृतपूर्वे पृचरद् ॥७१२८१॥

स्वार्थे । मृतः पूर्वं आद्यः आद्यपृचः ।

व्याश्रये तसु. ॥७१२८२॥

नानापक्षाभयेऽर्थे गम्ये पश्यन्नास्तात् स्यात् । देवा भक्तान्तः । अर्जुन-
पक्षः । रपिः कणनः । कर्णपक्षः ।

पर्यमे सर्वोभये ॥७१२८३॥

परितः । अमितः ।

आद्यादिभ्य ॥७१२८४॥

आदितः । मप्यनः । जन्ननः । अग्रतः ।

क्षेपातिग्रहाव्यथेष्वकर्तृस्तृतीयायाः ॥७।२।८५॥

वृत्तेन क्षिप्तो वृत्तत' क्षिप्त' ।

पापहीयमानेन ॥७।२।८६॥

आभ्यां योगेऽकर्तृवाचिनस्तृतीयान्ताससुः स्यात् । वृत्तेन पापो वृत्तत' पाप' । वृत्तेन हीयते वृत्ततो हीयते ।

प्रतिना पञ्चम्याः ॥७।२।८७॥

ग्रीहीरगुणौत्तमत' प्रति गौतमतुल्य' । मापानसौ तिलेभ्य' प्रतियच्छति तिलतः प्रतियच्छति ।

अहीयरुहोऽपादाने ॥७।२।८८॥

तस्युर्वा स्यात् । प्रामत' आगच्छति प्रामाद्वा । पौरतभौराद्वा विभेति । अहीपरुह' इति किम् ? सार्पाद्वीयते । पर्वतादधरोइति ।

किमद्यादिसर्वाद्यवैपुल्यवहोः पित्तसु ॥७।२।८९॥

किंशाम्नाद्वादिषर्जं सर्वादेरवैपुल्यवाचिनो पद्मशाम्नाच्च पञ्चम्यास्तसु स्यात् स च पित् । कस्मात्कुत' । सर्वत' । यतः । तत' । पद्मृत' । अनेन इत्यस्वं स्यात् ।

इतोऽतः कुतः ॥७।२।९०॥

पते निपाता' । इदम' इत' । एतत्' अत' । किम' कुत' ।

भवत्वायुष्मदीर्घायुर्देवानाप्रियैकार्थात् ॥७।२।९१॥

एतै' समानाधिकरणात्किमद्वादीति सूत्रोक्तात्पित्तसु स्यात् । स भवान् । ततो भवान् । तौ भवन्तौ । ततो भवन्तौ । ते भवन्त' इत्यादि सर्वासु विभक्तिषु शेषम् ।

त्रय्य ॥७।२।९२॥

प्राग्भवेव विधि' । स भवान् । तत्रभवान् । तौ भवन्तौ । तत्रभवन्तौ । इत्यादिषु । सप्तम्या तु तस्मिन् भवति । तत्र भवति । ततो भवति धैरूप्यम् ।

ककुत्रात्रेह ॥७।२।९३॥

पते भ्रयन्ता निपाता' ।

सप्तम्याः ॥७।२।९४॥

सप्तम्यन्तात्किमद्वादीतिसूत्रोक्तात् अप् प्रत्यय' स्यात् । कस्मिन् कुत्र । सर्वत्र । यत्र । तत्र । पद्मत्र । पित्करणात्पुण्यज्ञापे पहीपु पद्मत्र ।

किंयत्तत्सर्वैकान्यात्काले दा ॥७।२।९५॥

कस्मिन् कदा । यदा । तदा । सर्वदा । एकदा । अन्यदा ।

सदाद्युनेदानींतदानीमेतर्हि ॥७।२।९६॥

एते निपाता' कालेऽर्थे ।

सद्योऽद्यपरेद्यव्यह्नि ॥७।२।९७॥

एते निपाता' अह्नि वाच्ये । समानऽह्नि सद्य' । अस्मिन्नह्नि अद्य । पर
स्मिन्नह्नि परेद्यवि ।

पूर्वापराधरोत्तरान्यान्यतरेतरादेद्युस् ॥७।२।९८॥

पूर्वेषु । इत्यादि ।

उमयाद् द्युश्च ॥७।२।९९॥

वाद्येषु । उभयस्मिन्नह्नि उभयषु' । उभयेषु' ।

ऐपमः परुत्परारि वर्षे ॥७।२।१००॥

अस्मिन् वर्षे ऐपम' । पूर्वस्मिन् परस्मिन् वा परुत् । पूर्वतरे परतरे वा वर्षे
परारि ।

अनद्यतनेर्हि ॥७।२।१०१॥

कस्मिन्नद्यतने काले कर्हि । यर्हि । तर्हि । अन्यर्हि । एतस्मिन् काले
पतर्हि । अमुष्मिन् अमुर्हि । पतुर्हि ।

प्रकारे था ॥७।२।१०२॥

सर्वेण प्रकारेण सर्वथा । यथा । तथा । उभयथा । अन्यथा ।

कथमित्थम् ॥७।२।१०३॥

निपाती । केन प्रकारेण कथम् । अनेन एतेन वा इत्थम् ।

सङ्ख्याया घा ॥७।२।१०४॥

एकेन प्रकारेण एकधा । द्विधा । त्रिधा । चतुर्धा । शतधा । बहुधा ।
गणधा । कतिधा । यावदा । तावदा ।

विचाले च ॥७।२।१०५॥

विचालो द्रव्यस्य सख्यायाः । परमस्यावप्ति' । एकस्यानेकीभावा' ।
तस्मिन् गम्ये सख्याया वा स्यात् । एको राशिर्द्वौ त्रियेत द्विधा त्रियेत । त्रिधा

क्रियते । एको राशिर्द्विषा भवति । त्रिषा भवति । द्वि' करोति । एवमन्योपि ।
अनेक एकः क्रियते एकषा क्रियते ।

वैकाद्धयमञ् ॥७।२।१०६॥

एकशब्दात्प्रकारे विषाळे च वाक्ये व्यमञ् प्रत्यय' स्यात् । एकेन प्रकारे
वैकध्यम् । एकषा सुक्ते । अनेकमेक करोति ऐक्य करोति ।

द्वित्रैर्द्धमत्रेषौ वा ॥७।२।१०७॥

द्वाभ्यां प्रकारान्वां द्वेषम् । त्रैषम् । द्वेषा । त्रेषा । वा वचनान्, द्विषा ।
त्रिषा वा । एकं राशिं द्वौ करोति द्वेषम् । त्रैषम् । द्विषा । त्रिषा । द्वेषा त्रेषा
करोति ।

तद्वति घण् ॥७।२।१०८॥

द्विभिन्वां तद्वति प्रकारवति विषालवति वाऽभिधेये घण् प्रत्यय' स्यात् ।
द्वौ प्रकारौ भागौ वा एषां द्वैषानि । त्रैषानि । राजद्वैषानि । राजत्रैषानि । द्वैषी
भाष' । त्रैषीभाष' ।

वारे कृत्वस् ॥७।२।१०९॥

वार' क्रियाया आश्रुसिस्तम्भिन् सख्याया वारवति वात्पर्ये कृत्वस् स्यात् ।
पञ्च वारा अस्य पञ्चकृत्यो सुक्ते ।

द्वित्रिचतुरः सुच् ॥७।२।११०॥

द्वौ वारावत्य द्विसुक्ते त्रिसुक्ते चतुसुक्ते ।

एकात्सकृच्चास्य ॥७।२।१११॥

एकं वार सुक्ते सकृच्चुक्ते । पवत्येति सुलोप' ।

वहोर्द्वासन्ने ॥७।२।११२॥

पद्' भासना वारा अस्य पद्' सुक्ते ।

**दिक्शब्दादिगूदेशकालेषु प्रथमापञ्चमी-
सप्तम्याः ॥७।२।११३॥**

स्वार्थे वा स्यात् । प्राची दिग् रमणीया प्राग् रमणीयम् १, प्राग्देशो रमणीय'

प्राग्मणीयाः २, प्राङ्गालो रमणीयाः प्राग्मणीयाः ३ । प्राच्या दिशः, प्राचो वेशात्, प्राचा काशात् आगतः, सर्वत्र प्रागागत इत्येवम् । प्राच्या दिशि, प्राचि वेशे २ वा वसति प्राग्बसति । लुबधेरिति घालुप् । लुपि सखां ष्यादेरिआदिना ङीलुप् ।

ऊर्द्धाद्रिरिष्टातावुपश्चास्य ॥७।२।११४॥

दिगादित्रये प्रथमादित्रयान्तात् रिरिष्टात् एतौ स्तः । प्रापचात् । उर्द्ध-
ब्दस्य उप इत्यादेशः । अपरि रम्यम् उपरिष्ठाद्रम्यम् आगतः वसति इति दिशि
वेशो षोवाहरणम् ।

पूर्वावराधरेभ्योऽसस्तातौ पुरवधश्चै- पाम् ॥७।२।११५॥

एभ्यो दिगाद्यर्थेषु प्रथमाद्यन्तेभ्योऽस्य अस्तात् प्राग्बिभिनैव स्यात् । परा
दिग् वेशः कालो वा रम्यः परस्ताद्रम्यः । एवमपरस्ताद्रम्यः ।

दक्षिणोत्तराच्चात् ॥७।२।११७॥

प्रागुक्तविधिनैवास्तस्य स्यात् । दक्षिणा दिग् वेशो वा रम्यो दक्षिणतो
रम्यः । उत्तरा दिग्वेशः कालो वा रम्य उत्तरतो रम्यः । एव परतो रम्यम् । अ-
रतो रम्यम् । एवं चापरशाब्दस्य चातुरूप्यम् । दक्षिणशाब्दाः कालेऽसम्मवति
दिग्देशावृत्तिरेव ।

अधरापराच्चात् ॥७।२।११८॥

प्रागुक्तविधिनैव भातप्रत्ययः । अकारादक्षिणोत्तराभ्यां च । अधरा दिग्
वेशः कालो वा रम्यः अधराद्रम्यः । एवं चापरशाब्दस्य षैरूप्यम् ।

वा दक्षिणात्प्रथमासप्तम्या आः ॥७।२।११९॥

दक्षिणा रम्यम् । दक्षिणावसति । पक्षेऽतस्तातौ । दक्षिणतो रम्यम् । दक्षि-
णाद्रम्यम् । आ प्रथमः पञ्चम्यन्तात् । दक्षिणात् आगतः । दक्षिणादागतः ।

आही दूरे ॥७।२।१२०॥

दूरे दिशि वेशो वा दक्षिणशाब्दात् आहि इत्येतौ स्तः । ग्रामाहूरा दक्षिणा
दिग् वेशो वा रम्यः । एव दक्षिणाहि रम्यः ।

वोत्तरात् ॥७१२१२१॥

प्रथमा सप्तम्यन्तात् आ आही स्त । उत्तरा रम्यम् । उत्तराहि रम्यम् ।
पक्षे अतसाती । उत्तरत । उत्तरात् ।

अदूरे एनः ॥७१२१२२॥

दिगाद्यर्थेषु प्रथमासप्तम्यन्तात् दिक्शब्दाददूरे एन प्रत्ययः स्यात् । अस्मा
त्पूर्वा अदूरा दिग् रम्या देशः कालो वा । पूर्वैणास्य परस्य पूर्वैणास्य वसति ।

लुवञ्चैः ॥७१२१२३॥

अस्यन्तादिगाद्यर्थेषु प्रथमासप्तम्यन्तात् ए प्रत्ययो विहितः वा एनो वा
तस्य लुप्त्वात् । प्राची दिगादूरा वा रम्या प्राग् रम्या । रम्यो देशः कालो वा
रम्यः पश्चाद्गम्यः । तद्गुपि स्त्रीप्रत्ययस्यापि लुप् ।

पश्चोपरस्य दिक्पूर्वस्य चाति ॥७१२१२४॥

अपरशब्दस्य केवलस्य दिक्पूर्वस्य चाती प्रत्यये परे पश्चादेशः स्यात् ।
अपरा दिग्देशः कालो वा रम्यः पश्चाद्गम्यः । दक्षिणा च सा अपरा च दक्षिणा
परा दिक् देशो रम्यः दक्षिणपश्चाद्गम्यः । एवमुत्तरपश्चाद्गम्यम् ।

वोत्तरपदेऽर्द्धे ॥७१२१२५॥

अपरमर्द्धे पश्चाद्गम्यं अपरार्द्धे वा ।

कृन्वस्तिम्या कर्मकर्तृम्या प्रागततत्त्वे च्विः

॥७१२१२६॥

करोते कर्मणः अस्तिकर्तृम् प्राक् पूर्वमतद्रूपस्य तस्ये णम्यमाने नाप्तद्वियः
प्रत्ययः स्यात् । प्राग् अशुक्लं शुक्लं करोति शुक्लीकरोति पठम् । अशुक्लं शुक्लो
भवति शुक्लीभवति । शुक्लीस्यात् ।

अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसा लुक् च्वौ ॥७१२१२७॥

एयामन्तस्य लुक् स्याद्यौ परे । अनक्तः अरुः करोति अरुकरोति । अरुः
भवति । अरुस्यात् । महारुकरोति । मनीकरोति । वमनीकरोति ।

इसुसोर्वहुलम् ॥७१२१२८॥

लुप् । असर्पिः सर्पिः करोति सर्पीकरोति नयनीयम् । बाहुलकात् मपनि ।
सर्पिः करोति ।

व्यञ्जनस्यान्त ईः ॥७१२१२९॥

इपदीभषति शिष्टा । इपङ्गवतीष्यपि ।

व्याप्तौ स्यात् ॥७१२१३०॥

कर्मकर्तृभ्यां प्रागतश्चे व्याप्तिः सर्वात्मना द्रव्येणाभिसम्बन्धः, तस्यां गम्य
मानायां कृत्वस्त्रियोगे सात्स्यात् । अनभिर्मग्निं करोति अभिसात्करोति ।

जातेः सम्पदा च ॥७१२१३१॥

कृत्वस्त्रिभिः सम्पदा च योगे करोते कर्मणः कृत्वस्त्रिकर्तुः सम्पदिकर्तुः
प्रागतश्चे जाते समानस्य व्याप्तौ सात्प्रत्ययः । अस्यां सेनायां सर्वशस्त्रमभिसा
त्करोति भषति । अभिसात्सम्पद्यते ।

तत्राधीने ॥७१२१३२॥

कृत्वस्त्रिभ्यां कर्मकर्तृभ्यामिति चानुपलभते । तत्रेतिमसम्पन्तात्कृत्वस्त्रिस
म्पदियोगे सात्स्यात् । राजनि अधीनं राजसात् ।

देये त्राच ॥७१२१३३॥

देवेऽधीन देय करोति देवप्रा करोति ।

सप्तमीद्वितीयान्ताद्देवादिभ्यः ॥७१२१३४॥

व्यापे प्रा वा स्यात् । देपेपु षसति । देपप्रा षसति । देवान् करोति ।
द्वयप्रा करोति ।

तीयशम्बवीजात्कृगाकृषौ डाच् ॥७१२१३५॥

कृगा कृषौ डाच् । क्षेत्र द्वितीयवार करोति द्वितीया करोति क्षेत्रम् ।
दाम्पाकरोति । वीजाकरोति क्षेत्रम् ।

सद्गुण्यदेर्गुणात् ॥७१२१३६॥

द्विगुण कर्षणं करोति द्विगुणाकरोति ।

समयाद्यापनायाम् ॥७१२१३७॥

समयाकरोति तन्नुपायः । अगम्यस्त पट दास्यामीति कालक्षय करो
तीत्यथः ।

सपत्रनिष्पत्रादतिन्यथने ॥७१२१३८॥

डाच । सपत्राकरोति गृहम् ।

निष्कुलाभिष्कोषणे ॥७१२१३९॥

दाभिम् निष्कुलाफरोति । पीजनिष्काशन करोतीत्यर्थः ।

प्रियसुखादानुकूल्ये ॥७१२१४०॥

बाष् । प्रियाकरोति गुह्यम् । सुम्पाकरोति । गुरोरानुकूल्य करोतीत्यर्थः ।

दुःखात्प्रातिकूल्ये ॥७१२१४१॥

दुःखाकरोति शत्रुम् । शत्रोः प्रतिकूल करोतीत्यर्थः ।

शूलात्पाके ॥७१२१४२॥

शूलाकरोति मांसम् ।

सत्यादशपथे ॥७१२१४३॥

बाष् । सत्याकरोति षण्णिन्भाण्डम् ।

मद्रभद्राद्वपने ॥७१२१४४॥

बाष् । मद्र षपम करोति मद्राकरोति । मद्राकरोति ।

अव्यक्तानुकरणादनेकस्वरात्कृम्वस्तिना अनितौ

द्विश्च ॥७१२१४५॥

पटत्करोति । पटपटाकरोति ।

डाच्यादौ ॥७१२१४६॥

अल्पकानुकरणस्यानेकस्वरस्याच्छ्रान्तस्य द्वित्वे सत्यादौ पूर्वपदस्यातस्त-
कारस्य लुप्तत्वात् । पटपटाकरोति ।

बहुल्पात्कारकादिष्टानिष्टेषां ॥७१२१५०॥

पहुल्ये घन ददाति बहुशो घनं ददाति । अल्पशो घनं ददाति । अपहल्पा
र्थत्वे गा ददाति न शस् ।

सख्यैकार्थाद्वीप्साया शस् ॥७१२१५१॥

सख्यावाचिन एकस्वरविशिष्टार्थवाचिनश्च कारकाभिधापिनो मासो पी
प्सायां बोध्याया शस् स्यात् । एकैक ददाति एकशो ददाति । द्वौ द्वौ द्विश' ।
त्रिश' । तावच्छ' । कतिश' । गणशः । एकार्थं माप माप देहि मापशो देहि ।

सङ्ख्यादेः पादादिभ्यो दानदण्डे चाकल्लुक्
च ॥७।२।१५२॥

सख्यायां पादन्ताभ्यां दानदण्डे च वीप्सायां विपयेऽकल् स्यात्, तद्योगे प्रकृतेरन्तस्य लुक् स्यात् । द्वौ पादौ ददाति द्विपदिकां ददाति । द्वौ पादौ दण्डितं द्विपदिकां दण्डितं । द्वे दाते व्यवसृजते द्विपदिकां व्यवसृजति । द्विपदिकां दण्डितं । वीप्सायां, द्वौ द्वौ पादौ सुक्ते द्विपदिकां सुक्ते ।

तीयाट्टीकण् न विद्या चेत् ॥७।२।१५३॥

स्वार्थे । द्वितीयमेव द्वैतीयिकम् । तृतीयम् । तार्तीयिकम् ।

निष्फले तिलात्पिञ्जपेजौ ॥७।२।१५४॥

निष्फलस्तिलं तिलपिञ्जं । तिलपेजं ।

प्रायोऽतोर्द्वयसद्मात्रद् ॥७।२।१५५॥

पावदेव यावद्द्वयसम् । यावन्मात्रम् ।

मर्त्तादिभ्यो यः ॥७।२।१५६॥

मर्त एव मर्त्यः । मृत एव मृत्युः । भाग्यम् ।

नामरूपभागाद्धेयः ॥७।२।१५८॥

स्वार्थे । नामैव नामधेयम् । रूपधेयम् । भागधेयम् ।

नवादीनतनन्न च नू चास्य ॥७।२।१६०॥

नवमेव नवीनम् । नूतनम् । नूतम् । मध्यम् । अकाराद्यप्रत्ययोऽपि ।

देवात्तल् ॥७।२।१६२॥

स्वार्थे । देव एव देवता ।

प्रात्पुराणे नश्च ॥७।२।१६१॥

स्वार्थे । अकारादीनतन्नाश्च । प्रगतं कालेन पुराणमुच्यते । प्रणम् । प्रीणम् । प्रतनम् । प्रतम् ।

होत्राया ईयः ॥७।२।१६३॥

स्वार्थे । होत्रमेव होत्रीयम् ।

भेषजादिभ्यष्टथण् ॥७।२।१६४॥

भेषजमेव भेषज्यम् । अमन्तमेव आनन्त्यम् । पेटिष्यम् । आतुषर्ष्यम् ।

प्रज्ञादिभ्योऽण् ॥७।२।१६५॥

स्वार्थे । प्रजानातीति प्रज्ञ' । प्रज्ञ एव प्राज्ञ' । प्राज्ञी कन्या । घणिगेघ वाणिज' ।

श्रोत्रौषधिकृष्णाच्छरीरभेषजमृगे ॥७।२।१६६॥

स्वार्थेऽण् । श्रोत्राच्छरीरे, श्रोत्रमेव श्रोत्रम् शरीरम् । श्रोत्रमेवान्यत् । औषधिरेषौषधम् ।

कर्मणः सन्दिष्टे ॥७।२।१६७॥

स्वार्थेऽण् । कर्मण कर्मणम् । सन्दिष्ट कर्म करोतीत्यर्थ' ।

वाच इकण् ॥७।२।१६८॥

सन्दिष्टेऽर्थे वाचम्यत्रादिकण् । वागेव वाचिकम् वक्ति । मित्यं विधिद्वयम् ।

विनयादिभ्यः ॥७।२।१६९॥

स्वार्थे इकण् वा स्यात् । विनय एव वैनयिकम् । समय एव सामयिकम् ।

उपायाद्ब्रुस्वश्च ॥७।२।१७०॥

स्वार्थे इकण्वा स्यात् तद्योगे ब्रुस्वश्च । उपाय एषौषयिकम् ।

मृदस्तिकः ॥७।२।१७१॥

स्वार्थे । मृदेव मृदस्तिका ।

ससौ प्रशस्ते ॥७।२।१७२॥

मृदूष्वात्प्रशस्तेऽर्थे सल एतौ स्त' । प्रशस्ता मृत् मृत्स्ना । मृदूषा इत्यपि ।

इति मत्स्यार्थिकाधिकारः ॥

राजीमतीत्याश्रयसाधनानां, राजीमतीत्याजबिचौ धनानाम् ।

शिवानुग विजहीतमेमि' (?) समुद्रजन्मा वसुधाऽनुषासु' (?) ॥ १ ॥

प्रकृते मयट् ॥७।३।१॥

प्राशुप्येण प्राधान्येन च कृत प्रकृतम् । तस्मिन्नर्थे नाप्तो मयट् स्यात् । अर्धं प्रकृतम् असमयम् । दधिभयम् । टकारोऽप्यर्थ' । पयागमयी । स्वार्थिकाः प्रत्यया सिद्धवचने अतिवर्तन्तेऽपि । पयाग' प्रकृता पयागमयम् ।

अस्मिन् ॥७।३।२॥

सप्तम्यर्थे मयट् । अर्धं प्रकृतमस्मिन्नसमयं भोजनम् ।

तयोः समूहवच्च बहुषु ॥७।३।३॥

प्रकृतविषये सप्तम्यर्थे विषये च बहुषु वर्तमानाभ्याम् समूहवत्प्रत्ययः स्यात् । चकारान्मयद् च । अपूपा प्रकृता आपूपिकम् । अपूपमयं पर्व । वेनुकम् । वेनुमयम् ।

निन्द्ये पाशप् ॥७।३।४॥

निन्द्यो निषग् निषक्पाशः ।

प्रकृष्टे तमप् ॥७।३।५॥

सर्वे शुक्ला पटा, अपमेयां प्रकृष्टः शुक्लः शुक्लतमो गौरपम् । पा सुसर्ष शकटं वहति गोतमोऽयम् । इयं गोतमा । पा प्रतिवर्षं विजायते ।

द्वयोर्विभज्ये च तरप् ॥७।३।६॥

द्वाभिमौ पट्ट अयमनयो प्रकृष्ट पट्ट पट्टतर ।

क्वचित् स्वार्थे ॥७।३।७॥

अभिन्नमेव अभिन्नतरकम् । उच्चैरेवोच्चैस्तराम् ।

किन्त्याद्येऽव्ययादसत्त्वे तयोरन्तस्याम् ॥७।३।८॥

किंशाब्दाभ्यादान्तात् एकारान्तादव्ययेभ्यश्च परयो तरसमप्रत्यययोरन्त स्यामादेशः स्यात् अद्रभ्ये । इदमनयोरतिशयेन किंपचति किंतराम्पचति । इद मेयामतिशयेन किं पचति किन्तमां पचति । एव द्वयोर्विभागे पठतितराम् । पट्टमां पठतितमाम् । प्रगेतराम् । प्रगेतमाम् । मितराम् । सुतराम् । नतराम् । असम्भे किम् ! उच्चैस्तरस्तकः । पट्ट उच्चर । उच्चमः ।

गुणाङ्गाद्वेष्टेयस् ॥७।३।९॥

अयमेयामतिशयेन पट्ट पट्टिष्ठ । पट्टतम । अयमनयोरतिशयेन पट्टः पटीयान् । पट्टतर । एव उचिष्ठः । गरिष्ठः । लघीयान् । गरीयान् ।

त्यादेश्च प्रशस्ते रूपप् ॥७।३।१०॥

प्रशस्त पठति पठतिरूपम् । अत्र स्त्रीये एकवचनमेव । क्रियाप्रधानत्वात् । पपिष्ठतरूप । एकार पुबङ्गाचार्य ।

अतमवादेरीपदसमाप्ते कल्पप्प्रदेश्यप्देशीयर
॥७।३।११॥

ईपदसमाप्त पचति पचतिकल्पम् । पचतिदेश्यम् । पचतिदेशीयम् ।

नाम्नः प्राग्बहुर्वा ॥७३१२॥

ईपदसमासेऽर्थे नाम्नो बहुप्रत्ययः स्यात् । स च प्रकृते प्राक् न परः । ईपद समासः पदुः । बहुपदुः । बहुमुक्तम् । बहुगुडा प्राक्षा । पक्षे कल्पयाद्याः ।

न तमवादि. कपोऽच्छिन्नादिभ्यः ॥७३१३॥

छिन्नादिर्जमन्यस्मात्कष्ययान्तात्तमयादिर्न स्यात् । अयमेपां प्रकृष्टः पदुकः । अयमनयोः प्रकृष्टः पदुकः । नाम्नः तमपः । न तरपः । प्रकर्षवद्यपि कुत्सित्वादिष्विष्येक्षायामतमयादिः स्यात् । अयमेपां प्रकृष्टः पदुः कुत्सितः पदुतमकः । अयमनयोः पदुतरकः ।

अनत्यन्ते ॥७३१४॥

अस्मिन्नर्थे कथन्तासु तमयादिः । अनत्यन्त छिन्न छिन्नकम् । इदमेपां प्रकृष्ट छिन्नकमित्येष । इदमनयोर्भिन्न भिन्नकम् ।

यावादिभ्यः कः ॥७३१५॥

स्वार्थे । याव एव यावकः । मणिरेव मणिकः । अस्याकृतिगणत्वात् भिन्नतरकम् । बहुतरकम् सिद्ध्यति ।

कुमारीक्रीडने यसोः ॥७३१६॥

स्वार्थे कः । कन्दुरेव कन्दुकः । उक्कण्टकः । समुद्रकः । दोलिका । ईयस्यन्तात्, भेषानेष भेषकः ।

लोहितान्मणौ ॥७३१७॥

स्वार्थे । लोहित एव लोहितको मणिः । कश्चिन्न । लोहितो मणिः ।

रक्तानित्यवर्णयोः ॥७३१८॥

रक्ते लोहित एव लोहितकः पटः । अनित्यवर्णे, लोहितक मेघरूपम् कोपेन ।

कालात् ॥७३१९॥

कालादिना रक्तेऽनित्ये वा वर्णेऽर्थे कः स्यात् । काल एव कालकः पटः । अनित्यवर्णे कालक मूलम् बिलम्बेण ।

शीतोष्णादृत्तौ ॥७३२०॥

कः । शीत एव शीतकः ऋतुः । पवमुष्णकः ।

लूनवियातात्पशौ ॥७३२१॥

स्वार्थे कः । लून एव लूनकः । विपातकः पटुः । एजाशन्वः ।

ज्ञाताद्वेदसमाप्तौ ॥७३१२२॥

वेदं समाप्य ज्ञातः ज्ञातकः ।

तनुपुत्राणुवृद्धतीशून्यात्सूत्रकृत्रिमनिपुणाच्छादन-
रिक्ते ॥७३१२३॥

एष्वर्थेषु कः । तनो' सूत्र तनुकम् । भङ्गादिमयम् कल्पादिषु कृत्रिमा पुत्राः
पुत्रकः । निपुणो निष्णातोऽण्ड' अण्डकः व्रीहि' । वृद्धती आच्छादनं वृद्धतिका ।
शून्य एव शून्यकः ।

भागेऽष्टमाब्जः ॥७३१२४॥

अष्टम एव अष्टमो भागः । अष्टमो जिनश्चन्द्रमसः । नात्र ।

षष्ठात् ॥७३१२५॥

षष्ठ एव षष्ठो भागः ।

माने कश्च ॥७३१२६॥

षष्ठ एव षष्ठकः । भागे तु षष्ठ ।

एकादाकिन्चासहाये ॥७३१२७॥

चकारात्कम् । एक एव एकाकी । एककः ।

प्रागनित्यात्कप् ॥७३१२८॥

निष्पद्यन्सङ्कीर्तमात्प्राग्येऽर्पास्तेषु कपधिकृतो वेदितव्यः ।

त्यादिसर्वादे. स्वरेष्वन्त्यात्पूर्वोऽक् ॥७३१२९॥

कपोऽपवादः । कुत्सितमस्पृशाम वा पचति पचतकि । पचतकाः पचन्तकि ।
सर्वादेः, सर्वके । विश्वके । सर्वकस्यै । यकत्पिता । तकत्पिता । त्वकत्पिता ।
मकत्पिता ।

युष्मदस्मदोऽसोभादिस्यादे ॥७३१३०॥

सकारादिभकाराणुकारादि च भिभक्तिं विहाय स्याद्यनयोर्युष्मदस्मदोः
अरेष्वन्त्यात्पूर्वोऽक् स्यात् । युष्मदस्मदो' स्वरेष्वन्त्यात् पूर्वस्यापवादः । त्वपका ।
मयका । त्वपकि । मयकि । युष्माककम् । अस्माककम् । परमस्वपका । परमम-
यका । युष्मदस्मद् इति किम् ? तकया । पकया । सबकेण । इमकेम । अमुकेन ।
इमके । अमुके । भवकन्तौ । भवकन्त । असोभादिस्यादिरिति किम् ? युष्मासु ।
अस्मासु । युवकयोः । आवकयो । युवकाभ्याम् । आवकाभ्याम् । युष्मकाभि ।
अस्मकाभि ।

अव्ययस्य कोट्ट च ॥७।३।३१॥

प्राग् नित्याद्येऽर्थास्तेषु गन्धेषु अल्पयश्चरेऽन्वयात्स्म्यरात्पूर्वमक प्रत्यय' स्यात् । तद्योगे ककारान्तमल्पय तस्य छकारोन्तादेश' स्यात् । कपोपचाद' । कुत्सितमल्पमज्ञात घोषैरुषकै' । नीचै' । नीचकै' । भिक्क, घकित् । हिरुक्क । हिरुकुद् । पृथक्क, पृथकद् ।

तूष्णीकाम् ॥७।३।३२॥

निपातोऽप्यम् । कुत्सितमल्पमज्ञात वा तूष्णीं तूष्णीकामास्ते ।

कुत्सिताल्पाज्ञाते ॥७।३।३३॥

यथायोग कपादप' । कुत्सितोऽल्पोऽज्ञातो वाऽभ्रोऽश्वक' । गर्दमफ' । घृतकम् । तैलकम् । मिन्यकि ।

अनुकम्पातद्युक्तनीत्योः ॥७।३।३४॥

अनुकम्पायां तथाऽनुकम्पायुक्तनीतौ च गम्यायां यथायोग कपादप' स्यु' । अनुकम्प्य' पुत्र' पुत्रकः । घत्सकः । पालकः । जनकैः । स्वपितकि । जल्पतकि । पृक्कि । अनुकम्पमान एष पुत्रे पुत्रक गृहकि । उरमद्गके उपपिज ।

अजातेर्नृनाम्नो बहुस्वरादियेकेल वा ॥७।३।३५॥

अनुकम्पायं इय इक इल एते प्रत्यया' स्युजानिश्चन्द्र पिना । अनुकम्पितो देवदत्तो देवियः । देविक । देविल' । कपपि । देवदत्तकः । जिनिय । जिनिक' । जिनिल' । जिनदत्तक' । अजातेरिति किम्? महिपक' । एष जातिश्चन्द्रो मनुष्य नामापि ।

वोपादेरडाकौ च ॥७।३।३६॥

कनुकम्पित उपेन्द्रदत्त उपद' । उपकः । उपिकः । उपिल' । पक्षे कप । उपेन्द्रदत्तकः ।

ऋवर्णोवर्णात्स्वरादेरादेर्लुक् प्रकृत्या च ॥७।३।३७॥

ऋवर्णान्तावुवर्णान्ताद्य परम्यानुकम्पायां विहितस्य म्यरादे' प्रत्ययस्यादे-र्लुक्, तद्य ऋवर्णान्तोवर्णान्त प्रकृत्या तिष्ठति । अनुकम्पितो मातृदत्तो मातृप' । मातृक' । मातृल' । अनुकम्पितो यापुदत्तो यापुप' । यापुकः ।

लुक्युत्तरपदस्य कम ॥७।३।३८॥

घनाभो यदुत्तरपद तस्य ते लुग्या इति लुकि मनि तत' कम्पत्यपो न स्यात् अनुकम्पायाम् । कपादीनामपवाध' । देवदत्तो देव' । अत्र ।

ते लुग्वा ॥३११०८॥

नामविपये पूर्वांतरपदे लुग्वा स्याताम् । इति परपदलोपः । अनुकम्पितो
 वेबः वेबकः । एबमनुकम्पितो यजो यजकः । पकारः पुवङ्गावार्थः । नका इवा
 मुंसोऽनित् क्वाप्परे इत्यत्र पर्युदासायः । अनुकम्पिता दधी दधिकः । अत्र कपि
 सति पिस्वात् आप्परेऽपि ककारे इत्य न स्यात् । उत्तरपदस्येति किम्? वेबदत्ता
 दत्ता । अत्र ते लुग्वेति पूर्वपदस्य लुक् । अनुकम्पितो व्याप्राजिनो नाम मनुष्यो
 व्याप्रकः । सिंहकः ।

पद्वृज्जकस्वरपूर्वपदस्य स्वरे ॥७३१४०॥

अनुकम्पायाम् । अनुकम्पितो आगाशीर्षागद्वस्तः । बाधियः । पद्वृज्जेति
 किम्? अनुकम्पितः पद्वृज्जलिः । पद्वियः । पद्विकः । पद्विलः ।

द्वितीयात्स्वरादूर्द्ध्वम् ॥७३१४१॥

अनुकम्पार्षस्वरादौ प्रत्यये परे प्रभृतेर्द्वितीयस्वरादूर्द्ध्वदाप्स्वरूपस्य लुक् । अनु
 कम्पितो वेबदत्तो वेवियः । वेविकः । वेविलः ।

सन्ध्यक्षरात्तेन ॥७३१४२॥

अनुकम्पार्षस्वरादौ प्रत्यये परे । द्वितीयात्सन्ध्यक्षरेण सह लुक् । अनुक-
 म्पितः कुपेरदत्तः कुपियः । कुपिकः । कुपिलः ।

शेवलाद्यादेस्तृतीयात् ॥७३१४३॥

ऊर्द्ध्वं लुक् । अनुकम्पितो शेवसदत्तः शविलियः ३ ।

क्वचित्चुर्यात् ॥७३१४४॥

अनुकम्पितो बृहस्पतिदत्तो बृहस्पतियः ३ ।

पूर्वपदस्य वा ॥७३१४५॥

तथैव लुक् । अनुकम्पितो वेबदत्तो दस्तियः ३ । पक्षे वेवियः ३ ।

ह्रस्वे ॥७३१४६॥

पयायोगं कषादयः । ह्रस्वः पठः पठकः । ह्रस्वं पचति पचतकिः । ह्रस्वाः सर्वे
 सर्वके ।

कुटीशुण्डाद्ः ॥७३१४७॥

ह्रस्वा कुटी कुटीरः । शुण्डारः ।

शम्या रुरी ॥७३१४८॥

ह्रस्वा शमी शमीकः । शमीरः ।

कृत्वा डुपः ॥७३१४९॥

कृत्वा ।

कासूगोणीम्यां तरद् ॥७३१५०॥

इखा कासू कासूतरी । गोणीतरी । पुङ्खिङ्गे कासूतर' । गोणीतर' । कासू
शक्तिनामायुषम् ।

वत्सोक्षाश्वर्षभाद्भासे पित् ॥७३१५१॥

इखो वत्सो वत्सतर' ।

वैकाद्रयोर्निर्द्वाये डतरः ॥७३१५२॥

पकतरो भवतो कठ पदुर्गन्ता ।

यत्तत्किमन्यात् ॥७३१५३॥

पतरो भवतो पदुर्गन्ता । ततर आगच्छतु । एवमन्यतर' । पक्षयोर्भवतो
पदु' स आगच्छतु ।

वहूनां प्रश्ने डतमश्च वा ॥७३१५४॥

यत्तत्किमन्यात् । पतमो भवतां मध्ये शूरस्तमोऽभ्येतु । चकाराडुतर' ।

वैकात् ॥७३१५५॥

वहूनामेकस्य निर्धारणे डतम' । एकतमो भवता वीर' शूरो वा । वा वच
मादकः । एककः ।

कातमवादेश्वानत्यन्ते ॥७३१५६॥

कान्तास्केवलसमवाचन्तादनत्यन्तेऽर्षे कप् स्यात् । अनत्यन्त भिन्न भिन्न
कम् । अनत्यन्त भिन्नतम भिन्नतमकम् । ष्व भिन्नतरकम् । भिन्नकल्पकम् ।

न सामिवचने ॥७३१५७॥

अनत्यन्तेऽर्षे कप् न स्यात् । सामि अनत्यन्त भिन्नमेव कृतम् ।

नित्यञ्जिनोऽण् ॥७३१५८॥

अत्रिप्रत्ययान्तात् स्यार्षे नित्यमण् स्यात् । तत्र प्रत्ययसूत्र यथा ।

व्यतिहारोऽनीहादिभ्योऽञ् ॥७३१५९॥

व्यतिहारण व्यतिहार' । परस्परस्य कृतप्रतिश्रुति' । व्यतिहारदियवेभ्यो
धानुभ्य' इहादिषर्जे म्रिपां ञ् स्यात् । परस्परमाक्रोशनभ्यायक्रोशी भ्याबहासी
इत्यादिरिन् प्रत्ययान्त' ।

अभिष्याप्तौ भावेन विन् ॥५॥३१९०॥

क्रियास्यसम्पत्तिर्न साकल्येनाभिसम्पत्तौ अभिष्याप्तिस्तस्या गम्यमानार्थाभावे चातोरभिन् इत्येतौ स्तः । नित्यपचनात्केवलस्य प्रथयान्तस्य प्रयोगो नास्ति । समन्ताद्भव साराविणः । साह्यौटिनम् । अभिष्याप्तौ भावे विन् ।

विसारिणो मत्स्ये ॥७॥३१५९॥

स्वार्थेऽण् । विसरतीति विसारी । गृहादित्वापिण् । मत्स्यश्चेद्द्विसारिणः ।

पूगादमुख्यकाञ्च्यो द्विः ॥७॥३१६०॥

अर्थकामप्रधाना सपा पूगास्तद्वाभिनाम्न स्वार्थेभ्यः स्यात् । स च द्विसङ्घः । न चेत्युपगनाम । सोऽस्य मुख्य इति सूत्रे विहितकप्रत्ययान्त स्यात् । लौहृष्वभ्यः । लौहृष्वभ्यौ । बहुत्वे द्विसङ्घकत्वाद्भुक्ति लोहृष्वजा पूगा । द्वौभ्यः । द्वौभ्यौ । शिबयः ।

व्रातादस्त्रियाम् ॥७॥३१६१॥

शरीरायासजीविनः सहा व्रातास्तद्वायिमाज्ञोऽस्त्रियां वर्तमानास्वार्थेभ्यः स्यात् । स च द्विः । कापोतपाक्यः । कापोतपाक्यौ । कपोतपाकाः ।

शस्त्रजीविसघाञ्च्यह वा ॥७॥३१६२॥

स च द्विः । शाबर्षः शाबर्षौ । शबरः ।

वाहीकेष्वद्राह्णराजन्येभ्यः ॥७॥३१६३॥

शस्त्रजीविसघास्वार्थेभ्यः ज्यद् नित्यम् । स च द्विः । कुण्डीविद्याः । शस्त्रजीविसंघः । कौण्डीविद्यः । कौण्डीविद्यौ । कुण्डीविद्याः ।

वृकादेण्यण् ॥७॥३१६४॥

स च द्विः । वार्क्यः । वार्क्यौ । वृकाः ।

यौद्येयादेरञ् ॥७॥३१६५॥

स च द्विः । युधाया भपत्यं यौद्येयः । यौद्येयाः ।

पश्चादेरण् ॥७॥३१६६॥

स च द्विः । पशोरपत्य माणवकाः पश्चाः । द्विस्त्ररावणो लुपः । ते शस्त्रजीविसंघः पार्श्वः ।

दामन्यादेरीय ॥७॥३१६७॥

स्वार्थे स च द्विः । दमनस्यापत्य यद्भवः कुमारः दामनयः । ते शस्त्रजीविसंघो दामनीयः । दामनीयौ । दामनयः ।

श्रुमच्छमीवच्छिखावच्छालावदूर्णावद्विदमृदभि- जितो गोत्रेऽणो यञ् ॥७।३।६८॥

इत्यादिगणे गोभ्रायें योऽण् तदन्तेभ्य' स्रायें यञ् स्यात्सष द्वि' । शुमतोऽ-
पत्यम् । अण् । तदन्तायञ् । औमत्य' । औमत्यो । औमता' । शैखावता' । श्रीम
ऋन्द्रादपीच्छन्त्येके ।

समासान्तः ॥७।३।६९॥

एतस्त्वृषात्परत' पादसमाप्तिं यावत् ये प्रथयास्ते समासावयवा' स्युः । ते
च समासाधिकारे प्रायुक्ता' ।

इति प्रकृताथर्यप्रत्ययाधिकार ॥

शङ्खेभर' शाश्वत एष भास्वानसन्निभ' पार्श्वयिमुर्दिषाऽपि ।

पद्यामिसेभ्य' सकलार्थसिद्धिं देयास्तदीपस्तुतिनिश्चितामाम् ॥ १ ॥

वहीनरस्यैत् ॥७।४।४॥

अस्य ङिति तद्धिते खरेप्वादे' खरस्यैकारादेश' । वहीनरस्यापत्य वैहीनरि' ।

न्यग्रोधस्य केवलस्य ॥७।४।७॥

एतच्छब्दस्य यकारस्य समीपे य' खरेप्वादि' खरस्तस्य वृद्धिप्राप्तौ तत एव
यकारात्प्रागैकारागम' स्यात् ङिति तद्धिते । न्यग्रोधस्य विकारो नैयग्रोध' ।

न्यङ्कोर्वा ॥७।४।८॥

न्यङ्कोरिद नैयङ्कवम् न्याङ्कवम् वा ।

न अस्वाङ्गादेः ॥७।४।९॥

अप्रत्ययान्तस्य स्वाङ्गादेभ्य ङिति तद्धिते प्व' प्राक् ऐकारीकारो न स्या-
ताम् । व्याब्रजोशी । व्याप्त्युक्षी । व्यतिहारे नीहादिभ्यो य इति न' । ततो निर्वं
अभिनोऽण् इत्यण् । स्वाङ्गादि, स्वाङ्गस्यापत्यं स्वाङ्गि' । व्याङ्गि' । स्वागतमित्याह
स्वागतिकः । व्यायहारिकः ।

श्वादेरिति ॥७।४।१०॥

श्वादेर्नाञ् इकारादौ ङिति तद्धिते च प्रागौकारो न स्यात् । श्वमस्त्रस्या-
पत्यं श्वामस्त्रि' । स्वागणिकः ।

इञः ॥७।४।११॥

श्वादेरिच्च प्रत्ययान्तस्य ङिति तद्धिते या प्रागौकारो न स्यात् । श्वामस्त्रे-
रिदं श्वामस्त्रम् ।

पदस्यानिति वा ॥७।४।१२॥

पदशब्दान्तस्य श्वाठेरिकारवर्जं ङिति तद्धिते च प्रागौकारो वा स्यात् ।
शुभ इष पदस्य श्वापदम् । तस्य विकारं शौबापदं श्वापदम् । अनितीति
किम् ? श्वापादिकः ।

प्रोष्ठभद्रपदाज्जाते ॥७।४।१३॥

उत्तरपदस्य पाठ इत्यसौ वृद्धिः । प्रोष्ठपदास्तु जातं प्रोष्ठपाठः । भद्रपादो
माणिक्यः ।

अशादूतो. ॥७।४।१४॥

अंशाबाधिनं शब्दात्परस्य उत्तरपदस्यस्य ऋतुबाधिनं प्राग्वत् । पूर्वांस्तु
वर्षांस्तु मभं पूर्ववार्तिकः । अपरवार्तिकः ।

सुसर्वाद्धाद्राष्टस्य ॥७।४।१५॥

प्राग्वत् । सुपञ्चाष्टेषु मभं सौपाञ्चालकः । सर्वमागधकः ।

अमद्रस्य दिशः ॥७।४।१६॥

दिग्बाधिनं परस्य राष्ट्रबाधिनं प्राग्वत् । पूर्वपाञ्चालकः । मद्रवर्जनात्
पौर्बमद्रं । अन्यथापि । श्रौ कुट्टौ प्रयोजनमस्य द्विकौडविकः ।

अर्द्धात्परिमाणस्याऽनतोवात्वादे. ॥७।४।२०॥

अर्द्धकुडबेन क्रीडमर्द्धकौडविकम् । विकल्पात्पूर्वोत्तरपदादि आर्द्धकौड
विकम् ।

नजः क्षेत्रज्ञेश्वरकुशलचपलनिपुणशुचेः ॥७।४।२३॥

नजः क्षेत्रज्ञादेः श्वरेष्वादेः श्वरस्य वृद्धिः स्यात्, भादेस्तु नजो वा । अक्षेत्र
ज्ञस्येदम् भाक्षेत्रज्ञम् । अक्षेत्रज्ञम् । अक्षेत्रज्ञस्य 'मभं' कर्म वा अक्षेत्रज्ञम् ।
राजादिस्वाह्यणः ।

जङ्गलधेनुवलजस्योत्तरपदस्य तु वा ॥७।४।२४॥

जङ्गलादेः पूर्वपदस्य ङिति तद्धिते तथा भिल्यं वृद्धिः स्यात् उत्तरपदस्य
पुनर्बा । कुङ्जजङ्गलेषु मभं कौञ्जद्रलः । कौञ्जाङ्गलः ।

हृद्गसिन्धो. ॥७।४।२५॥

भादेः उत्तरपदस्य भेतिद्वयमनुवर्तते । हृदाद्यन्तानां पदद्वयेऽपि तथा वृद्धिः
स्यात् । हृद्वा इदं सौहादम् । सौभाग्यम् । सङ्गुपमानां सिन्धवः सङ्गुसिन्ध
वस्तेषु साङ्गुसिन्धवः ।

देवतानामात्वादौ ॥७१४२८॥

वृद्धिं समासे प्रोक्तम् आकारादिकरणे । अग्निश्च विष्णुश्च देवता अस्या
प्रावैष्णवम् सूक्तम् । ऐन्द्रापौष्ण इयि । अग्निश्चेन्द्रश्च तौ देवते अस्य आग्नेन्द्रम् ।
ऐन्द्रावरुणम् ।

सारवैक्वाकमैत्रेयभ्रौणहत्यवैवत्यहिरण्यम् ७१४३०॥

सारवाद्योऽणप्रत्ययान्ता कृता अयं छोपाद्यो निपाता । सरष्वां वर्ष
सारव जलम् । इक्ष्वाकोरपत्यमैक्ष्वाक । मित्रयोरपत्यं मैत्रेय ।

वान्तमान्तितमान्तितोऽन्तियान्तिपत् ॥७१४३१॥

अन्तम अन्तितम अन्तित अन्तिप अन्तिपद् एते निपाता । विक्र-
ल्पात् पक्षे, अन्तिकतमः । अन्तिकित । अन्ति अस्य पक्षे अन्तिकप । अन्तिपद्
पक्षे अन्तिकसव् ।

विन्मतोर्णीष्टेयसौ लुप् ॥७१४३२॥

स्रग्विषणमाशष्टे स्रजयति । अतिशयेनायमेपां स्रग्धी स्रजिष्ठ । अयमनयो-
रतिशयेन स्रग्धी स्रजीयान् ।

अल्पयूनो. कन्वा ॥७१४३३॥

कमयति कमिष्ठः । कनीयान् । पक्षे अल्पयति । यवपतीत्यादि ।

प्रशस्यस्य श्रः ॥७१४३४॥

णीष्टेयश्च । श्रपति श्रेष्ठः । श्रेयान् ।

वृद्धस्य च ज्यः ॥७१४३५॥

ज्ययति । ज्येष्ठ ।

ज्यायान् ॥७१४३६॥

इपसि निपात ।

वाढान्तिकयोः साधनेदौ ॥७१४३७॥

साधयति साधिष्ठ । साधीयान् । नेदयति नेदिष्ठ । नेदीयान् ।

प्रियस्थिरस्फिरोरुगुरुवहुलतृप्रदीर्घवृद्धवृन्दारुकस्येमनि च प्रास्थास्फावरगरवहत्रपद्राघवर्षवृन्दम् ॥७१४३८॥

एयामेते आदेशाः स्युः इमनिणीष्टेयस्तु । प्रियस्य प्रादेशे प्रेमा । प्रापयति
प्रेठा प्रेयान् । स्थिरस्य स्था । स्थेमा । स्थापयति स्थेठा । स्थेमान् इत्यादृप ।

पृथुमृदुमृशकृशदृढपरिवृढस्य ऋतो रः ॥७।४।३९॥

इमनिणीष्ठेयस्तु । प्रथिमा । प्रथिष्ठः । प्रथीयान् इत्यादयः ।

वहोर्णीष्ठे मूय् ॥७।४।४०॥

मूययति मूयिष्ठः ।

मूर्लुक् चवर्णस्य ॥७।४।४१॥

पद्मशब्दस्येमनीयसो परतो मू इत्यादेशाः, अनपोरिबर्णस्य लुक् । मूमा । मूपान् । मूपांसौ ।

स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रश्चुद्रस्यान्तस्थादेर्गुणश्च नामिनः

॥७।४।४२॥

स्थूलादीनां पपायोगमिमनिणीष्ठेयस्तु अन्तस्थादेरवयवस्य लुक्, नामि-
नश्च गुणः स्यात् । स्थययति स्थयिष्ठः । स्थयीयान् । द्रययति द्रयिष्ठः । द्रयीयान् ।
ययिष्ठः । हृसीयान् । क्षेपिष्ठः ।

त्यन्तस्वरादेः ॥७।४।४३॥

तृप्त्यपस्यान्तस्वरादेश्चावयवस्य इमनिणीष्ठेयस्तु परेषु च लुक् स्यात् । कर्तृ
मन्तमाचष्टे करयति । करिष्ठः । करीयान् । कर्तारमाचष्टे करयति । मातयति ।
भ्रातयति । इत्यावनर्णकत्वात्पृथुशब्दस्य न स्यात् । पटिमा । लधिमा ।

नेकस्वरस्य ॥७।४।४४॥

अन्त्यस्वरादेर्लुक् न इमनिणीष्ठेयस्तु च । स्रजयति । स्रजिष्ठः । एकस्वरस्येति
किम् ? वसुमन्तमाचष्टे वसयति । वसिष्ठः ।

प्रायोऽव्ययस्य ॥७।४।४५॥

अप्ययस्यापदसङ्गतस्य तद्वितेऽन्त्यस्वरादेः प्रायो लुक् स्यात् । स्वर्भबः सौ ।
पदिर्जातो पाश्च । पाहीकः । पौमःपुन्यम् । परत आगतः पारतः ।

अनीनादद्यहोऽतः ॥७।४।४६॥

ईनः अत् अत् पर्जिते तद्वितेऽहोऽकारस्याऽपदस्य लुक् स्यात् । इकारमप्य-
स्यस्य लुक् । अहां समूह आहम् । अहा मिहृत्तमाहिकम् । इमे व्यहीमः । अति
समासान्ते, अन्वहम् । अदि, द्वपोरहोः समाहारः द्वयहः ।

विंशतेस्तेडिति ॥७।४।४७॥

लुक् । विंशत्या ज्ञीतः विंशकः ।

अकद्रूपाण्डोरुवर्णस्यै ॥७।४।६९॥

लुक् । जम्ब्या जोम्बेय' । कद्रूशब्दे काद्रुबेय' ।

ऋवर्णोवर्णदोसिसुसशश्वदकस्मात्त इकस्येतो लुक्
॥७।४।७१॥

मातुरागत मातृकम् । ऋत इकण् । शाबरजम्बुक' । सवर्णादिकण् । दोर्भ्यां तरति दौष्क' । सर्पि' पण्यमस्य सार्पिष्क' । धनु' प्रहरणमस्य धानुष्क' । तक्का रान्ता, उदम्बिता सस्कृत' औदम्बित्क' । शाश्वद्भ्रम शाश्वतिकम् । आकक्षिकम् । नात्रेकारलुक् ।

असकृत्सम्भ्रमे ॥७।४।७२॥

'भयादिभिश्चित्तव्याक्षेपात्प्रयोजुस्वरण सम्भ्रम' । तस्मिन् घोले यत्पदं वाक्य तदनेकवार प्रयुज्यते । अहि' २ । बुध्यस्व २ । सिधारमपि ।

मृशाभीक्षण्याविच्छेदे द्विः प्राक्तमवादेः ॥७।४।७३॥

क्रियाया' साकल्पम् अक्षयप्रक्रियाणां कात्स्न्यम् । मृशार्थ' । पौनापुन्य माभीक्ष्ण्यम् । सातस्य क्रियान्तरेरक्षयप्रधानमविच्छेदः । एषु यत्पदं वाक्य वा तत्र तमपादिप्रत्ययेभ्य' प्रागेव द्विरुच्यते । लुनीहि लुनीहि इत्येषां लुनाति । भोजम् २ व्रजति । अविच्छेदे, पचति २ । मन्दम् २ नुदति । प्राक्तमवादेः, पचति पचतितमाम् ।

नानावधारणे ॥७।४।७४॥

माना मृतानां भेदं नेयक्तापरिच्छेदो नानावधारणम् । तस्मिन् पञ्चञ्चरूप तद्विरुच्यते । अस्मात्कार्पापणादिह भवद्भ्यां माप २ देहि । श्रौ २ देहि । श्रीन् २ देहि ।

आधिक्यानुपूर्व्ये ॥७।४।७५॥

एतयोर्द्वयञ्चरूप तद्विरुच्यते । आधिक्य प्रकर्ष' । आनुपूर्व्यं क्रमानुल्लङ्घनम् । आधिक्ये नमो मम' । अधिकतम इत्यर्थ' । आनुपूर्व्ये, क्येष्ठं २ अनुप्रवेशाय ।

पूर्वप्रथमावन्यतोऽतिशये ॥७।४।७७॥

प्रकर्षे घोले द्वि' । पूर्वम् २ पुच्यति । प्रथम २ पच्यते ।

प्रोपोत्सम्पादपूरणे ॥७।४।७८॥

एतानि उपसर्गाणि द्विरुच्यन्ते । न चेत्पाठ' पूर्वत । प्रप्रज्ञात्मकपायाप्रेरु पोप्लववर्जितम् । उदुक्लव तपो यस्य ससम्भ्रयत त जिनम् ॥ १ ॥

सामीप्येऽधोऽध्युपरि ॥७१४७९॥

अधोधो भ्रामम् । अप्यधि भ्रामम् । उपर्युपरि भ्रामम् ।

वीप्सायाम् ॥७१४८०॥

गुणपत् प्रयोक्तृर्ष्यामुमिच्छा वीप्सा । तस्यां पञ्चशब्दरूप तद्विरुध्यते ।
शृङ्ग २ सिञ्चति । शृङ्गे २ अम्बा । सिञ्ज २ । क्षीण २ । नवम् २ मीति ।

शुष् चान्दावेकस्य स्यादेः ॥७१४८१॥

एकशब्दस्य वीप्सायां द्विरुक्तस्यादौ वर्तते य एकशब्दस्यस्तस्मिन्निधनं
स्यादेः शुष्प्यात् । एकैक । एकैकम् । एकैकस्या । एक एक एकस्या अत्र विराम-
स्यापिबक्षितत्वात् पुंशब्दावेऽपि सन्धिकार्यं न स्यात् ।

द्वन्द्वं वा ॥७१४८२॥

द्वन्द्वमिति वीप्सायां द्विरुक्तद्विशब्दस्यादौ स्यादेः शुष् । इकारस्याम्भावात् ।
वृत्तरभेकारस्यात् स्यादेऽम्भान्माभो वा निपात्यते । द्वन्द्व तिष्ठतु । द्वौ द्वी तिष्ठत ।
द्वन्द्वं कृतम् । द्वाभ्यां द्वाभ्यां कृतम् ।

रहस्यमर्यादोक्तिव्युत्क्रान्तिव्यञ्जपात्रप्रयोगे ॥७१४८३॥

द्वन्द्वमिति द्विशब्दस्य द्विबन्धनं शेष पूर्वबत् रहस्यादियु गम्यमानेषु निपा-
त्यते । रहस्ये, द्वन्द्व मन्त्रयते । रहस्य मन्त्रयते इत्यर्थः । मर्यादोक्ति, भाष्यतुरं हीमे
पदाबो द्वन्द्वं मियुमायन्ते । माता पौत्रेण तत्पुत्रेण मियुनेम पातीत्यर्थः । व्यु-
त्क्रान्तौ, द्वन्द्वं व्युत्क्रान्ता । द्विराद्येन निम्नमित्यर्थः । द्वन्द्वं यज्ञपात्राणि प्रयु-
क्तम् । द्वे द्वे प्रयुनक्तीत्यर्थः । रहस्यादिष्विति किम्? द्वौ तिष्ठत । द्वन्द्वः समासः ।
द्वन्द्व युगम् । अत्र द्वन्द्वं शब्दान्तरम् ।

लोकज्ञातेऽत्यन्तसाहचर्ये ॥७१४८४॥

द्विशब्दस्य पूर्वबत् द्वन्द्वमिति निपात्यते । द्वन्द्वं रामलक्ष्मणौ । द्वन्द्वमित्यत्र
नपुंसकत्वमनुप्रयोगस्य नपुंसकार्थम् ।

आवाधे ॥७१४८५॥

आपाधो ममपीडा । तद्विषये शब्दरूप द्विरुच्यते । तत्र चादौ पूर्वपदे
स्यादेः शुष्प्यात् । पू २ । गत २ । मद्य २ । न नकारोति दुस्धारणादिमा पीड-
मान प्रयोक्ता एव प्रयुञ्जे । अष्टमी २ ।

नवा गुणा. सदृशे रित् ॥७१४८६॥

गुणशब्दो मृष्यसदृशे गुणवति वर्तमाने वा द्वि स्यात् । आदौ वर्तमानस्य

स्यादे' पितृ ह्युपस्थात् । स च रिक्त । रिक्त्करण प्रतिपिद्वस्य पुत्रद्वारावस्थापि रिती-
तिविधानार्थम् । शुक्लशुक्ल रूप भीचन्द्रप्रमच्छाईत' । शुक्लशुक्ल' पदः ।

वाक्यस्य परिवर्जने ॥७।४।८८॥

परिशब्दो वर्जने वर्तमाने वा द्विरुच्यते । परि २ सौधीरेभ्यो वृद्धिर्मेघस्य ।
पक्षे परि सौधीरेभ्यो मेघविजयकरी वृद्धिः ।

प्रियसुख चाकृच्छ्रे ॥७।४।८७॥

प्रियसुखशब्दौ अकृच्छ्रे महले वर्तमानौ वा द्विरुच्येते तत्र चादी शब्दस्य
पस्य स्यादे' ह्युपस्थात् । प्रियप्रियेण ददाति । पक्षे प्रियेण ददाति । सुखसुखेना-
धीतेऽईशाम ।

इति भीचन्द्रप्रभायां प्रक्रियायां द्विरुक्तिसाधनम् ॥

विजयतां त्रिशासातनयः प्रभु' स्फुरतराष्टसहस्रसुलक्षण' ।
विजयमूलमिदं वरशासन, जयति यस्य दधत्परमोदयम् ॥ १ ॥

वीर' क्षीरगभीरमीरविजलैर्देवाचलस्योबकै

रिन्द्रैः ह्यसमहाभिपेचनविधि' श्रीवर्द्धमानाहय' ।

निष्पानन्दमसम्पदे भवतु मे सिद्धार्थमूपालम्

द्वेषः भीभिशासाहजो गजमदप्रोत्सर्पसमुपम' ॥ २ ॥

तदीपशिष्योऽम्बदिन्द्रमृतिर्बिमृत्तिकर्ता बहुलन्धिशाली ।

पक्षे प्रभु' पञ्चमवर्णनीय' स पञ्चम' भीगणमृत्सुधमा' ॥ ३ ॥

भीहीरविजयसूरिस्तदन्वये तपगणे समुदियाप ।

भीमदकम्परसाहि' प्रबोधितो येन जनशुक्र ॥ ४ ॥

भीविजयसेनसूरिस्ततोऽम्बद्विजयदेवसूरिरितः ।

पक्षेऽस्य सूरिमातुर्विजयप्रभुगणपतिव्यामृत् ॥ ५ ॥

तरुपद्मोदयशैले मौली रत्नोपमाजितसपत्ना' ।

भीविजयपरलमाज्ञा सूरिषरा दिमकरा धाम्ना ॥ ६ ॥

विजयन्ते ते गुरव' शैलशैरपीन्धुषत्सरे तेषाम् ।

आदेशादेशपते' स्त्रिति' कृता राजमान्यन्त' ॥ ७ ॥

चातुर्मास्यामस्या नाम्ना भी आगरावरास्यायाम् ।

नानायोगै' लक्षिता चन्द्रप्रभा सुधिया ॥ ८ ॥

तरुपरम्परा चैवम्—

भीश्वेताम्बरजैनधर्मवृपते' प्राधान्यमुद्गाययन्,

भीमान् हीरशुक्रजगद्गुरुरितिस्मार्तिं यथौ सद्भिषौ ।

धोषं प्रापदकम्बरक्षितिपतिम्ब्रीह पत्सन्निधौ,
 कीर्तिं शीरपयोधिमार्जनमभास्तद्रुक्मिन्दुर्बभौ ॥ ९ ॥
 तच्छिष्यं कनकादिमं सविजयं श्रीबाणकोऽस्यान्तिपत्,
 शीलविर्षिजयं कथिस्तत इमे शिष्यास्त्रयो जग्निरे ।
 छायां श्रीकमलम्बसिद्धिबिजयम्भारुत्वबाणबाणकोऽ-
 मीपां शिष्यवरं कृपादिविजयं प्राज्ञं समाज्ञान्मुषिः ॥ १० ॥
 श्रीमेघविजयनाम्नोपाध्यापोऽध्यापतत्परं परमं ।
 चन्द्रचन्द्रप्रभा चक्रे भामूदयबुद्धि वृद्धिकरी ॥ ११ ॥
 महोजिमाज्ञा मधवीक्षितेन सिद्धाम्तयुक्ता वरकौमुदी पा ।
 श्रीसिद्धहैमानुगता व्यपापि सैवाभिता भानुबिभोदयाय ॥ १२ ॥
 स्फुरथावश्योतिर्बलयममलं मेरुमभितो,
 दधल्याशाज्योतिर्बसनमुदये चार्कणशिनोः ।
 पञ्चलक्षाराहाराकृतमपि धरेत् चौर्ध्ववमिय,
 चिरं स्येपात्ताबन्मसि रसिनां तत्सुमनसा ॥ १३ ॥
 स्वाहे साष्टसहस्रलक्षणपरं ह्युत्तमिपेक्षः सुरैः,
 सेन्द्रैः साष्टसहस्रमानसहितैः कुम्भैश्च वृत्तैः स्तुतं ।
 ग्रन्थेऽप्यष्टसहस्रसम्मितातया सङ्गक्षणैर्लक्षिते,
 कुर्यात्सोऽन्युदयं धियां समुदयं धीरन्निखोकीगुरुः ॥ १४ ॥
 श्रीहैमचन्द्रसुगुरोर्विनयस्य सिद्धे
 शास्त्रार्णवोऽलमत पूर्णदशा रसेन ।
 दीपोत्सवस्य दिवसे कुशाळेन योऽसौ,
 सौभाग्यमेरुबिजपादिभिरीक्ष्यमाणः ॥ १५ ॥
 बिचार्य शोपमुत्सायं कार्यं पाणिप्रहोऽनया ।
 सन्ननेन रसाप्युद्धलक्षणान्चितया भिये ॥ १६ ॥
 इति श्रीमन्मेघविजयमहोपाध्यायविरचिता चन्द्रप्रभाख्या
 हैमकौमुदी समाप्तिमगाद्गाधयुणततिः ॥

श्रीशिवाय नमः ।

अथ द्वितीयावृत्तिः ।

श्रीमामिजस्याद्भुतयोगसिद्धेर्वपातुपातुर्गविपादपद्म ।
इरेर्महेज्यस्य रस प्रकृत्वा सत्यादिकृद्भाषिपोषकृत्वा ॥ १ ॥

क्रियार्थो घातुः ॥३३३॥

आख्यातप्रत्यया घातो प्रयोस्या ।

वर्तमाना तिव् तस् अन्ति, सिव् थस् थ, मिव्
वस् मस्, ते आते अन्ते, से आथे घ्वे ए वहे
महे ॥३३३॥

इमानि बचनानि वर्तमानसज्ञानि ।

सप्तमी यात् यातां युस्, यास् यात यात, यां
याव याम, ईत ईयाताम् ईरन्, ईथास् ईयाथाम्
ईध्वम्, ईय ईवहि ईमहि ॥३३३७॥

इयं विभक्तिः सप्तमीसज्ञा ।

पञ्चमी तुव् ताम् अन्तु, हि त, त, आनिव् आवव्
आमव्, ताम् आताम् अन्ताम्, स्व आथाम्
ध्वम्, ऐव् आवहैव् आमहैव् ॥३३३८॥

इयं विभक्तिः पञ्चमीसज्ञा ।

अस्तनी दिव् ताम् अन्, सिव् त त, अम्ब्व व म,
त आताम् अन्त, थास् आथा ध्वम्, इ
वहि महि ॥३३३९॥

अस्या अस्तनी सज्ञा ।

एताः शितः ॥३१३१०॥

एताम्बतत्र शित्संज्ञा ज्ञेया ।

अद्यतनी दि ताम् अन्, सि त त अम् व म, त
आताम् अन्त, थास् आथा ध्वम् इ
वहि महि ॥३१३११॥

इयमद्यतनी संज्ञा ।

परोक्षा णव् अतुस् उस्, थव् अथुस् अ, णव्
व म, ए आते इरे, से आथे ध्वे, ए
वहे महे ॥३१३१२॥

इमानि वचनानि परोक्षासंज्ञानि ।

आशीः क्यात् क्यास्ताम् क्यासु, क्यास्, क्यास्तम्
क्यास्त, क्यासम् क्यास्व क्यास्म, सीष्ट सीयास्ताम्
सीरन्, सीष्ठास् सीयास्थाम् सीध्वम्, सीय सीवहि
सीमहि ॥३१३१३॥

इमान्याशीः संज्ञानि ।

श्वस्त्रनी ता तारौ तारस्, तासि तास्थस् तास्थ, तास्मि
तास्वस् तास्मस्, ता तारौ तारस्, तासे तासाथे
ताध्वे, ताहे तास्वहे तास्महे ॥३१३१४॥

इयं विभक्तिः श्वस्त्रमी ज्ञेया ।

भविष्यन्ती स्यति स्यतस् स्यन्ति, स्यसि स्यथस् स्यथ,
स्यामि स्यावस् स्यामस्, स्यते स्येते स्यन्ते, स्यसे
स्येथे स्यध्वे, स्ये स्यावहे स्यामहे ॥३१३१५॥

इमानि वचनानि भविष्यन्तीसंज्ञानि ।

क्रियातिपत्तिः स्यत् स्यतां स्यन्, स्यस् स्यतं
स्यत, स्य स्याव स्याम, स्यत स्येता स्यन्त,
स्यथास् स्येथाम् स्यध्वम्, स्ये स्यावहि
स्यामहि ॥३३१६॥

इय क्रियातिपत्तिसंज्ञा ।

नवाद्यानि शतृक्सू च परस्मैपदम् ॥३३१९॥

सर्वासां व्यादिविभक्तीनामाद्यानि नववचनानि शतृक्सू च कृतौ प्रत्ययैः
पदानां परस्मैपदमितिसंज्ञा ।

पराणि कानानशौ चात्मनेपदम् ॥३३२०॥

सष्टम् ।

त्रीणित्रीण्यन्ययुष्मदस्मदि ॥३३१७॥

सर्वासां व्यादिविभक्तीनां त्रीणि त्रीणि वचनानि अन्यद्वयं युष्मद्वयं अस्म
द्वयं चाभिधेये यपाक्रम परिभाष्यन्ते ।

सति ॥५२१९॥

सन् विद्यमानं प्रारब्धापरिसमाप्तं क्रियाप्रपञ्चो वर्तमानस्त्ववर्षादातोर्ष
तंमामा स्यात् ।

तत्साप्यानाप्यात्कर्मभावे कृत्यक्तखलर्थाश्च ॥३३२१॥

तदात्मने पदं कृत्यक्तखलर्थाश्च प्रत्ययाः साप्यात्सकर्मकादातोः कर्मणि,
अनाप्यात्कर्मकाद्विधितकर्मकाच्च भावे भवन्ति ।

इङितः कर्तरि ॥३३२२॥

इकारेतो ङकारेतच्च धातोः कर्तृर्थात्मनेपदं स्यात् ।

ईगितः ॥३३१५॥

ईकारेतो गकारेतच्च धातोः फल्यति कर्तृर्थात्मनेपदं स्यात् ।

शेषात्परस्मै ॥३३१००॥

पूर्वोक्तादात्मनेपदविधानादग्यं सर्वो धातुः शेषस्तस्मात् परस्मैपदं स्यात्
कर्तरि ।

एकद्विवहुषु ॥३३१८॥

अभ्यादिषु यानि त्रीणि त्रीणि वचनान्युक्तानि तानि एकद्विवहुष्वर्षेषु परिभाष्यन्ते । आख्यातवाच्यकारकवाचिनि युष्मदर्थे युष्मदि प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्यमाने वा मध्यमप्रत्ययत्रिकम् । अस्मदर्थे प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्यमाने परस्मैपरे वाऽऽत्मनेपदे वाऽन्वप्रत्ययत्रय प्रयोज्यम् । शोषे प्रथमत्रिकम् । मूसत्तापाम् ॥ अस्मादातो कर्तरि विवक्षिते घृ तित् इतिस्थिते वकारो विष्कार्पायैः ।

कर्तर्यनद्ग्रथःशब् ॥३३१७॥

अवादिवर्जभातो कर्तरि विहिते शिति शब् प्रत्ययः स्यात् । शकारवकारौ कार्पायौ ।

नामिनो गुणोऽङ्किति ॥३३१९॥

नाम्पन्तस्य भातोः कित् क्तिर्जिते प्रत्यये परे आसन्नो गुणः स्यात् । अवा वेष्ट' । भवति । भवत' ।

शिवित् ॥३३२०॥

विद्वर्जं शित् क्तिरस्य्यात् । इति तसि गुणाग्रासावपि शवन्निमित्तो गुणः । लुगस्यादेत्यपदे इत्यकारलुकि, भवन्ति । भवमि । भवथ' । भवथ ।

मव्यस्या. ॥३३२१३॥

भातोर्विहिते मावी वादी च प्रत्ययेपरेऽत आ' स्यात् । भवामि । भवावा । भवाम' । स भवति । तौ भवत । ते भवन्ति । त्वं भवसि । पुषां भवथ' । वृष भवथ । अह भवामि । आषा भवाथ' । वष भवाम' ।

स्पर्धे ॥३३२१९॥

स च त्वं च भवथ' । स चाह च पचाव' । स च त्वं चाह च पचाम' ।

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसम्प्रश्नप्रार्थने ॥३३२८॥

विधिरग्रासे नियोग' । क्रियायां प्रेरणा । अज्ञातज्ञापनमित्येके । प्रेरणाया-
मेव यस्यां प्रत्याख्याने प्रत्यवायस्तन्निमन्त्रणम् । प्रेरणायामेव यस्यां प्रत्याख्याने
कामचारस्तदामन्त्रणम् । प्रेरणैव सत्कारपूर्विकाऽधीष्टम् । सम्प्रधारणा सम्प्रश्न' ।
प्रार्थन पाप्मा । पञ्चर्थेषु सप्तमी पञ्चमी च स्यात् । सम्भाषनाविषु च ।

यः सप्तम्या. ॥३३२२२॥

अत' परस्य सप्तम्या या इत्यस्योः स्यात् । शिष्यो गुप्सेवी भवेत् । भवेदसौ
मप्यस्तत्रभदानात् । भवेताम् ।

याम्युसोरियमियुसौ ॥४१२१२३॥

अकारात्परपोरनपोरेताभादेशी स्त् । भवेयु । भवे । भवेतम् । भवेत् । भवेयम् । भवेव । भवेम ।

प्रेषानुज्ञावसरे कृत्यपञ्चम्यौ ॥५१४१२९॥

न्यकारपूर्विका प्रेरणा प्रेष । अनुज्ञा कामभारानुमति । अक्षरं प्राप्तकृता । एतद्वर्षभ्रये पञ्चमीकृत्यन्तकृत्यप्रत्ययाश्च । कट करोतु भवानिति, प्राद्युक्त विष्यादिष्वपि पञ्चमी । द्विसन्ध्यभाषद्वयक करोतु भवान् । अक्ष्यपनापोषतो भवतु वैश्व । आशिष्वपि पञ्चमी ।

आशिषि तुह्योस्तातद् ॥४१२११९॥

स्पष्टम् । आयुष्मान् भवतु भवान् । भवताद्वा । भवताम् । भवन्तु ।

अतःप्रत्ययाल्लुक् ॥४१२१८५॥

धातो परस्यादन्तप्रत्ययस्य योऽकारस्तस्मात्परस्य हेर्लुक् स्यात् । भव । भवताद्वा । भवतम् । भवत । भवानि । भवाव । भवाम ।

अनद्यतने ह्यस्तनी ॥५१२१७॥

आन्याप्यानुस्थानादान्याप्याश्च सवेषानाद्दृक्भयत सार्धरात्र षाऽद्यतनकालस्तस्मिन् सति भूतेऽर्थे वर्तमानाद्वातोर्ह्यस्तनी स्यात् ।

ख्याते दृश्ये ॥५१२१८॥

लोकविज्ञाते दृश्ये प्रयोक्तुं शक्यदर्शने नूतानद्यतनेऽर्थे धातोर्ह्यस्तनी स्यात् । अङ्गत्सिद्धराजोऽञ्चन्तीम् । परोक्षापवाद । स्यात् इति किम्? चकार कर्त्तं वैश्व । दृश्य इति किम्? जघान कंसं किल वासुदेव ।

अङ्घातोरादिर्ह्यस्तन्यांचामाह ॥४१४१२९॥

ह्यस्तन्यामद्यतनीभियातिपत्थोश्च विषये धातोरादिरवयवोऽद् स्यात् न तु माङ्गयोगे । अभवत् । अभवत् । अभवताम् । अभवन् । अभव । अभवतम् । अभवत । अभवम् । अभवाव । अभवाम । ह्योऽभवत्प्रिनार्था ।

अविवक्षिते ॥५१२१४॥

परोक्षत्वेनाविवक्षिते नूतानद्यतने ह्यस्तनी स्यात् । अभवद्वीरोऽईन् ।

स्मेच वर्तमाना ॥५१२१६॥

नूतानद्यतनेऽर्थे वर्तमानाद्वातो स्मे पुरादौ षोपपदे वर्तमाना स्यात् । शिष्यास्तश्च भवन्ति स्म । पुरा भवति ते पदम् । अभवद्विष्यर्थे ।

अद्यतनी ॥५२॥४॥

मृतेऽर्धे घातो रघतनी स्यात् ।

सिजद्यतन्याम् ॥३१॥५३॥

अद्यतन्यां परस्यां घातो परं सिच् प्रथमं स्यात् । इकार उच्चारणार्थः ।
घकारो विशेषणार्थः ।

पिवैतिदामूस्थःसिचोलुप्परस्मै न चेद् ॥४१॥३६६॥

पम्यः परस्य सिचं परस्मैपदे लुप्स्यात् । लुप्तप्रियोने चैतेभ्यो नेद् स्यात् ।

भवतेः सिज्जुपि ॥४१॥३१२॥

सिचो लुपि भवतेर्म गुणः ।

अवौदाधौ दा ॥३१॥५॥

दा घा इत्येव रूपौ घातू दासंज्ञौ स्त । दावक सञ्चने ॥ दात बर्हि । वैव
शोचने ॥ अबवार्तं मुञ्जम् । एतौ बितौ घातू व्यपस्था । अन्नागमेऽद्यतन्यां सू
घातो । अमूत् । अमूताम् । अमू सू अन् इति स्थिते सिञ्छोपे घातो रिबर्णो बर्ण-
स्येत्सुवादेशे ।

मुवोव परोक्षाद्यतन्योः ॥४१॥२१३॥

अमयो परतो बान्तस्य मुव उपाम्बस्योत्स्यात् । अमूबन् । अमू । अमू-
तम् । अमूत् । अमूबम् । अमूब । अमूम ।

परोक्षे ॥५१॥२१२॥

मृतानघतमे परोक्षेऽर्धे घातो परोक्षा स्यात् । मृ णच् इति स्थिते । ञ्कारो
घृत्स्वर्णः ।

द्विर्घातु परोक्षाङ्गे प्राक्तुस्वरे स्वरविधे. ॥४१॥११॥

परोक्षार्थां ङे च प्रथमे परे घातुर्द्विः स्यात्, ञ्कारादौ तु द्विस्त्रिनिमित्ते ञ्कार-
कार्यात्प्रागेव द्विस्त्रिं स्यात् । तेन निनायेत्यादौ घृदे प्रागेव द्विस्त्रिम् ।

भूस्वपोरदुती ॥४१॥१७०॥

भूस्वपो परोक्षार्थां द्वित्वे सति पूर्वस्य ऋमात् अत् उच्य स्यात् ।

द्वितीयतुर्ययो पूर्वौ ॥४१॥१४२॥

द्वित्वे पूर्वपोर्द्वितीयतुर्ययो ऋमादाघतृतीयौ स्याताम् । आदेशे सुबोव
इत्युत्वे च यमूव भीवीरः । यमूवहु । यमूवु ।

स्कृञ्मृष्टुद्गुश्रुञ्चोर्व्यञ्जनादेः परोक्षायाम् ॥४१४८१॥

स्कृगस्तथा सर्वेषामुभय परस्य व्यञ्जनादेः परोक्षायाम् आविरिद् स्यात् । सु
मृ ष्टु ष्टु मृ ष्टु पतान् वर्जयित्वा । बमृषिष । बमृषिषु । यमृष । यमृष । यमृ
षिष । यमृषिम ।

कृतास्मरणातिनिह्वये परोक्षा ॥५१२११॥

कृतस्य व्यापारस्यास्मरणे तथाऽपलापेऽपरोक्षेऽपि मृतानघतमेऽर्थे घातो
परोक्षा स्यात् । सुप्तोऽह किल विषयार । नाह कलिङ्गान् जगाम ।

आशिष्याशीःपञ्चम्यौ ॥५१४३८॥

परस्येष्टार्थशंसनमाशी । तदर्थे घातोराशी पञ्चमी च विभक्तिर्भवति ।
मू क्वात् इति स्थिते । ककारो गुणनिषेधार्थः । मूयात्कस्याण विजयप्रमसुरिम्य ।
मूयास्ताम् । मूयासु । मूया । मूयास्तम् । मूयास्त । मूयासम् । मूयास । मूयास । मूयास ।

अनघतने श्वस्तनी ॥५१३५॥

अनघतनमविष्यत्यर्थे घातो श्वस्तनी स्यात् । मू ता इतिस्थिते ।

स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिद् ॥४१४३२॥

घातो परस्य मकारादेस्तकारादेर्भाषितः प्रत्ययस्वाविरिद् स्यात् नतु अम-
त्यय उणादियु च । भविता च पूजोत्सव । भवितारौ । भवितार । भवितासि ।
भवितास्य । भवितास्य । भवितासि । भवितास्य । भवितास्य ।

भविष्यन्ती ॥५१३४॥

सामान्यतो भविष्यदर्पाद्घातोर्भविष्यन्ती स्यात् । सादित्वादिति । भवि-
ष्यति । भविष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथ । भविष्यथ । भवि-
ष्यामि । भविष्याथः । भविष्यामः ।

पुरायावतो वर्तमाना ॥५१३७॥

अमयोरुपपदयोर्भविष्यदर्पाद्घातोर्धर्तमाना स्यात् । पुरामवति । पावङ्ग
वति । भविष्यतीत्यर्थः ।

कदाकर्णोर्नवा ॥५१३८॥

कदा भवति । कदा भविष्यति । एवं कर्हियोगे । कर्हि भवति । कर्हि
भविष्यति ।

माङ्ग्यद्यतनी ॥५।४।३९॥

माङ्ग्युपपदे घातोरघतन्वेष स्यात् । मा मृत् ।

सस्मे ह्यस्तनी च ॥५।४।४०॥

ससहिते माङ्ग्युपपदे ह्यस्तनी, अघतनी च स्यात् । मा स भवत् । मा स मृत् ।

अयदि स्मृत्यर्थे भविष्यन्ती ॥५।२।९॥

स्मृत्यर्थे घातावुपपदे मृतानघतनार्थे भविष्यन्ती स्यात् नतु पञ्चध्वेन योगे । सरसि साधो सिद्धार्द्रिं पास्यात् । पञ्चध्वयोगे तु सरसि मित्र पत्तत्र तपस्विनोऽभवात् ।

घातोः सम्बन्धे प्रत्ययाः ॥५।४।४१॥

घात्वर्णानां विशेषणविशेष्यभावे मति, अघयाकालमपि प्रख्यात् स्यु । विश्वहम्बाऽस्य पुत्रो भविता । मावि कृत्यमासीत् ।

प्रचये नवा सामान्यार्थस्य ॥५।४।४३॥

मृशामीक्ष्ये यथाविधीति च मानुवर्तेते । प्रचये घात्वर्णानां समुच्चये गम्ये सामान्यार्थस्य भातो परी हिस्वौ तप्त्वमौ तणुप्मदि वा स्याताम् । मीहीन् वप लुनीद्दि पुनीद्दि इत्येवं यत्यते यतते वा । पक्षे वपति लुनाति पुनाति इत्येव यत्यते चैत्रण । यतत चैत्र । सूत्रमधीप्व । नियुक्तिमधीप्व । आप्यमधीप्वेत्येवाधीते पक्षे सूत्रमधीते । नियुक्तिमधीते । आप्यमधीते इत्येवमधीते । एय तप्त्वमोरप्यु दाहरणीयानि ।

मृशामीक्ष्ये हिस्वौ यथाविधि तप्त्वमौ च तद्यु- प्मदि ॥५।४।४२॥

गुणक्रियाणामभिन्नपणादीनां क्रियान्तरैरप्यबद्धितानां साकस्य फलातिरेको वा मृशत्वम् । प्रथमक्रियाया विच्छेदादेः क्रियान्तरैरप्यबद्धितायाः पौनःपुन्यमा मीक्ष्यम् । सबकालऽपि वर्तमानाद्घातो सर्वविभक्तिवचनपिपय हिस्वौ स्त, यतो घातो यत्र च वारके हिस्वौ विधीयते तस्यैव घातोस्तत्कारकविशिष्टस्यानुप्रयोगे मति । तथा तप्त्वमौ हिस्वौ च बहुत्वविशिष्ट तप्त्वमप्यपिपि पुष्पमिधेये भयतो यथापिपि घातोऽनुप्रयोगे । लुनीद्दि लुनीद्दित्येवाप लुनाति । अधीप्वाधी-
प्वेत्येवापमधीत । लुनीत लुनीत इत्यय यूय लुनीय । लुनीद्दि लुनीद्दि वा । अधीप्वाधीप्वमित्यय यूयमधीप्वे । अधीप्वाधीप्वति वा ।

सप्तम्यर्थे क्रियातिपत्तौ क्रियातिपत्तिः ॥५।४।९॥

सप्तम्या अर्थो निमित्त हेतुफलरूपनादिका सामग्री कुतश्चिद्वैगुण्यात्क्रियाया
अनभिनिवृत्तौ सत्या अभिष्यत्पर्यायातो सप्तम्यर्थे क्रियातिपत्तिर्बिभक्ति
स्यात् । सुषुप्तिभेदमभिष्यत् सुभिक्षममभिष्यत् । अमभिष्यताम् । अमभि
ष्यन् । अमभिष्यन् । अमभिष्यन्तम् । अमभिष्यन्त । अमभिष्यन्म् । अमभिष्यन्व ।
अमभिष्यन्वाम् । एष वशापि बिभक्तयः ।

अदुरुपसर्गान्तरो णद्दिनुमीनानेः ॥२।३।७७॥

दुर्बजोपसर्गस्यादन्त शब्दस्याच्च रपृषर्णात्परस्य णद्दिनुमीनानिसन्धन्विषनो
नकारस्य णत्स्य स्यात् । णेति णोपदेशघातुप्रहणम् । उपसर्गाण्णात्बिभानात् ।
प्रमवाणि । दुर्बर्जनाहुर्भवाणि । अन्तर्मवाणि ।

अकस्वाद्यपान्ते पाठे वा ॥२।३।८०॥

पाठे घातूपदेशे कादिर्वा पकारान्तस्य यो घातुस्तद्वन्पस्मिन् घातौ परे
अदुरुपसर्गान्त शब्दस्याद्रपृषर्णात्परस्य ने नैस्य णत्स्य वा स्यात् । प्रणिभवति । प्रनि
भवति । इहोपसर्गाणामसमस्तत्वेऽपि संहिता निव्या । तदुक्तम्—सहितैकपदे
निव्या निव्या घातूपसर्गयोः । निव्या समासे वाक्ये तु सा बिभक्तामपेक्षते ॥ १ ॥
सूक्ष्माप्यामिति सत्ताद्यर्थोऽभ्रोपलक्षणम् । मुदो घटो भवति इत्यादाद्युत्पद्यते
इत्याद्यर्थात् । उपसर्गा अतपवार्थविशेषघोतकाः । प्रभवति । परभवति । सम्भ
वति । अनुभवति । अभिभवतीत्यादौ विविधार्थावगते । उक्तं च, उपसर्गेण
घातुर्थो यत्तादन्वयत्र नीयते । बिहाराहारसहारप्रहारप्रतिहारवत् ॥ १ ॥ परं पार्त्त
॥ २ ॥ अनुस्वार एकस्वरादनुस्वारेण इतीप्तिपेधार्थः ।

श्रौतिकृबुधिवुपाध्राध्मास्थान्नादाम्दृश्यतिशदसदः श्रुकृधिपिवजिघ्रघमतिष्ठमनयच्छश्यच्छशीयसीदम् ॥४।२।१०८॥

श्रुणोस्वाधीनां शिति परे भादयः क्रमात् स्युः । पिपेत्तदन्तत्वाच्च शक्ति घुणः ।
पिपति । पिपतः । पिपन्ति । पिपेत् । पिपेताम् । पिपेयुः । पिपतु । पिपतात् ।
पिपताम् । पिपन्तु । अपिपत् । अपिपताम् । अपिपन् । पिपेतिवाञ्छितिसि
न्धोपे अपात् । अपाताम् ।

सिज्विदोऽसुवः ॥४।२।९२॥

सिज्विदोऽसुवः घातो परस्यानः पुस स्यात् । पकार इत् ।

इडेत्पुसि चातो लुक् ॥४११९४॥

द्विष्यशिति खरे, इदि, एतिपुसि च परे भावन्तस्य चातोर्लुक् स्यात् ।
अपुः । अपा' । अपातम् । अपात । अपाम् । अपाव । अपाम ।

ह्रस्वः ॥४११३९॥

द्विष्वे सति पूर्वस्य ह्रस्वाः स्यात् ।

आतो णव औः ॥४१२१२०॥

आत' परस्य णव औ' स्यात् । पपौ ।

इन्ध्यसयोगात्परोक्षाकिद्वत् ॥४१३१२१॥

इन्धेर्भातोःसंयोगाच्च पराऽभित्परोक्षा किद्वत्स्यादिति किन्त्वादिभेदेषुसीष्वातो
लुक् । पपतुः । पपु' ।

सृजिद्विशिस्कृस्वराऽवतस्तृज्जित्यानिटस्थवः ४१४१७८

सृजिद्विशिष्म्या तथा स्तद्व्युक्तकृगो चातोस्तथा स्वरान्तावकारोपान्ध्यात्पृषि
निष्पानिटो षिहितस्य षच भादिरिद्वा स्यात् । पपिष । पपाप । पपपु' । पप ।
पपौ । पपिव । पपिम ।

गापास्थासादामाहाकः ॥४१३१९६॥

एपां किष्वाशिष्ये' स्यात् । पेयात् । पेयास्ताम् । पेयास्तु' । पेया' । पेयास्तम् ।
पेयास्त । पेयासम् । पेयास्त । पेयास्त ।

एकस्वरादनुस्वारेतः ॥४१४१५६॥

एकस्वरादनुस्वारेतो चातो' स्वाचशित भादिरिण्न स्यात् । पाता । पातारौ ।
पातारा । पास्यति । पास्यत' । पास्यन्ति । अपास्यत् । अपास्यताम् । अपास्यन् ।
भां ग'पोपादाने ॥ ३ ॥ जिघ्रति । जिघ्रेत् । जिघ्रतु । जिघ्रतात् । अजिघ्रत् ।

दधेघ्राशाच्छासो वा ॥४१३१६७॥

एभ्यः परस्य सिच' परस्मैपदे लुप् वा स्यात् । अमात् । पक्षे ।

स सिजस्तेर्दिस्योः ॥४१३१६५॥

सिजन्ताद्भातोःस्तेभ्य परयोर्दिस्योरादिरीत् स्यात् ।

यमिरमिनम्यात्. सोऽन्तश्च ॥ ४१४१८६ ॥

एभ्यस्तथाऽऽकारान्तेभ्यश्च परस्मैपदे परे सिच भादिरिद्वा स्यात्, एपां च
छोऽन्ताः ।

इट ईति ॥४।३।७१॥

इट' परस्य सिर्षईति परे लुक्स्यात् । अघासीत् । अघाताम् । अघासिष्ठम् । अघु' । अघासिपु' । अघा' । अघासी' । अघातम् । अघासिष्ठम् । अघात । अघासिष्ठ । अघाम् । अघासिपम् । अघाव । अघासिष्म । अघाम । अघासिष्म । परोक्षार्यां घाघ्रेति द्वित्वे ।

व्यञ्जनस्यानादेर्लुक् ॥४।१।४४॥

द्वित्वे पूर्वस्यानादेर्व्यञ्जनस्य लुक्स्यात् । द्वितीय तुर्पयोरिति घस्य गत्वे ।

गहोर्जः ॥४।१।४०॥

द्वित्वे पूर्वयोगर्गहोर्ज' स्यात् । जघौ । जघतु' । जघु' । जघिष । जघ्राष । जघशु' । जघ्र । जघौ । जघिष । जघिम ।

संयोगादेर्वाशिष्येः ॥४।३।९५॥

संयोगादेरावन्तस्य क्विप्वाशिष्येर्षा स्यात् । घेयात् । प्रायात् । घेयास्ताम् । प्रायास्ताम् । घेयासुः । प्रायासु' । प्राता । घ्रास्यति । अघ्रास्यत् । घ्मां शम्भ्राभि संयोगयो' ॥ ४ ॥ भ्रमति । ४ । अघ्मासीत् । घृष्मौ । घ्मापात् । घ्मेयात् । घ्माता । घ्मास्यति । अघ्मास्यत् । घ्मां गतिनिवृत्तौ ॥ ५ ॥

पः सोऽष्ट्र्यैष्ठिवण्वष्कः ॥२।३।९८॥

पाठे घास्त्रादे' पः स' स्यान्नतु छौष्ठिवण्वष्काम् । स्वरदन्व्यपरसकाराव्ययः क्षिप्रिद्विद्यद्विस्त्रिस्त्रिपयश्च । पोपवेशाः सुपिसृजिस्थास्तृसृसेष्टृषर्जम् ॥ १ ॥ निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभाव इति ठस्य षत्वे स्या घातु' । तिष्ठति ४ । अस्यात् । अस्याताम् । अस्यु' ।

अघोपे शिटः ॥४।१।४५॥

द्वित्वे पूर्वस्य शिटस्तस्मिन्नेवापोपे लुक् स्यात् । तस्यौ । तस्यतु' । तस्युः । तस्यिष । तस्याप ।

स्थासेनिसिधसिचसञ्जा द्वित्वेऽपि ॥२।३।४०॥

उपसर्गस्थाप्ताभ्यन्तस्थात्कबर्गाश्च परस्यैपामङ्गुष्पवचानेऽपि सस्य प' स्यात् द्वित्वेऽपि । अघित्तौ । स्येयात् । स्याता । स्यास्यति । अस्यास्यत् । अघा अभ्यासे ॥ ६ ॥ भ्रमति ४ । अघ्नासीत् । मघ्नौ । घ्नेयात् । घ्रायात् । घ्राता । घ्रास्यति । अघ्नास्यत् । दां दाने ॥ ७ ॥ पच्छति ४ । सिधो दासञ्जत्वात् पिपैतीत्यादिना

लुप् । अदात् । ददौ । गापाभ्येत्कारे देयात् । दाता । दास्यति । अदास्यत् ।
जि जि अभिमवे ॥ ८ ॥ जयति । जयेत् । जयतु । जयतात् । अजयत् ।

सिचि परस्मै समानस्याङिति ॥४।३।४४॥

समानान्तस्य घातो' परस्मैपदविषये सिचि, अङिति वृद्धि' स्यात् । अजै-
पीत् । अङ्गितीति किम् ? भूपातो' कुटादिस्थान्किस्थेन अधुवीत् । नात्र वृद्धि' ।
अजैष्टाम् । अजैषु' । अजैपीः । अजैष्टम् । अजैष्ट । अजैषम् । अजैष्व । अजैष्वम् ।

जेर्गिः सन्परोक्षयोः ॥४।३।३५॥

सनि परे परोक्षायाम् च परस्यां द्विस्त्वे सति पूर्वात्परस्य जेर्गिः स्यात् ।

नामिनोऽकलिहलेः ॥४।३।५१॥

नाम्यन्तस्य घातोर्नाम्नोषा कलिहलिहर्षस्य ङिति ङिति च वृद्धि' स्यात् ।
जिगाय । योऽनेकस्वरस्य । जिग्यतुः । जिग्यु' । जिग्यिष । जिगेय । जिग्यु' ।
जिग्य ।

णिद्वान्त्यो णव् ॥४।३।५८॥

परोक्षायामन्त्यो णव् वा णिस्स्यात् । जिगय जिगाय । जिग्यिष । जिग्यिषम् ।

दीर्घश्चिब्यद्चक्षयेषु च ॥४।३।१०८॥

चौ पकि पकिपये च पकारादाषाशिपि च परतोऽन्त्यस्वरस्य दीर्घ' स्यात् ।
जीयात् । जीयास्ताम् । जीयास्तु' । जेता । जेष्यति । अजेप्यत् । एताभिममवे
न्यूनीकरणे न्यूनीमबने वा । प्रथमे सकर्मकः । अरीक्ष्यति । द्वितीये सकर्मकः ।
अभ्यपमात्पराजपते । अभ्येतुं ग्नायतीत्यर्थः ।

परावेर्जे. ॥३।३।२८॥

भात्मनेपद् कर्तरि । विजपते । क्षि क्षये ॥९॥ अकर्मक' । अन्तर्माबितण्य-
र्थस्त्वे सकर्मकः । क्षयति । अक्षीपीत् । विक्षाय । विक्षिपतु' । विक्षिपु' । विक्ष-
पिष । विक्षेप । क्षीयात् । शेषं जिबत् । इं तु हु मु क्तं गतो ॥ १० ॥ अयति ।
अयेत् । अयतु । आयत् । आयताम् । आयन् । एपीत् । ऐष्टाम् । ऐषु' । इयाय ।
इपतु' । इयु' । योऽनेकस्वरस्येति द्विस्त्वे सति यत्थम् । द्रयति । अघतन्याम् ।

णिश्चिद्भुसुकम. कर्तरि ङ. ॥ ३।४।५८॥

इति चक्ष्यमाणविधिना अदुदृषत् । बुद्राव । बुद्रुवतु' । बुद्रुयुः । ध्वि बुर्बर्जमा-
घेद् । बुद्रोष । बुद्रात् । प्रोता । बुपातोस्तु बुद्विष । बुद्वोष । अवति । द्युभाय ।

शुभ्रुषु । शुभ्रुषु । मृयात् । मोता । मुषातो अथिति । णिभीति के असुसु-
षत् । सुप्रसवैश्वर्ययो ॥ ११ ॥ प्रसयोऽम्पनुज्ञानम् । सपति ४ ।

धूगसुस्तोः परस्मै ॥४१४१८५॥

एभ्यः परस्मैपठे सिच आदिरिट् स्यात् । इत्यध्रग्रहणे असाधीत् । पक्षे अ-
सौपीत् । अपोपठेश्वाङ्ग पत्यम् । सुसाथ । सुसोप । सुसथिष । पोपदेशोऽप्य-
वीक्षितमते । सूपात् । सोता । सोप्यति । धुं स्वैयेंच ॥ १२ ॥ आद्रती । ध्रुवति
४ । वीक्षितमतेऽप्य कुटादी गत्यर्थः । ध्रुवति । स्तृ चिन्तायाम् ॥ १३ ॥ स्मरति ४ ।
अस्मार्पीत् । अस्मार्ष्टाम् । अस्मार्षुः । स्तृ स्तृ इति द्वित्वे सति ।

ऋतोऽत् ॥४१४१३८॥

द्वित्वे सति पूर्वस्य ऋतोऽस्यात् । मस्मर ।

सयोगाद्दत्तैः ॥४१४१९॥

सयोगात्परोपपन्नान्तस्यान्तेऽङ्गकसुकानयज्यपरोक्षार्थां गुणः स्यात् । सस्म-
रु । सस्मरुः ।

ऋतः ॥४१४१७९॥

ऋकारान्ताद्वातोस्तृषि नित्यामिदो विहितस्य षथ आदिरिण् न स्यात् ।
सस्मर्य । सस्मरथु । सस्मर । सस्मार । सस्मरिष । सस्मरिम ।

क्ययडाशीर्ये ॥४१४१९०॥

सयोगात्परो पपन्नान्तस्यान्तेऽङ्गक्ययडाशीर्ये गुणः स्यात् । स्मर्यात् ।
स्मर्यास्ताम् । स्मर्यासु । स्मर्ता ।

हृन्तः स्यस्य ॥४१४१४९॥

हृन्तेः ऋवन्ताथ परस्य स्यस्यादिरिट् स्यात् । स्मरिष्यति । अस्मरिष्यत् । हुं
कौटिल्ये ॥ १५ ॥ स्मरति । अह्वारपीत् । जह्वार । अह्वरथु । अह्वर्य । ह्वर्यात् । औस्तृषा
प्योपतापयो ॥ १६ ॥ स्मरति ४ । अस्वारीत् । अस्वारिष्टाम् । पक्षे अस्वार्पीत् ।
अस्वार्ष्टाम् । सस्वार । सस्वारिष । तृषि नित्यानिट्स्वाभावात् विकल्पः । सस्वर्ये
त्यपि वीक्षितः । मस्वारिष । सस्वरिम । स्वर्यात् । औदित्त्वात् । स्वर्ता । स्वरिता ।
स्वरिष्यति । अस्वरिष्यत् । हृन्तः न्यस्येतिपरस्वामिदम् । नृ प्लथमतरणयोः
॥ १७ ॥ स्मरति ४ । अतारीत् । अतारिष्टाम् । अतारिषु । ततार ।

स्कृञ्छृतोऽकि परोक्षायाम् ॥४१४१८॥

सदा महितस्य कृगपन्तेस्तथा ऋवन्ताना थ परोक्षार्थां गुणः स्यात् ।
कोपठक्षितपरोक्षाया न गुणः । तद् इति जाते ।

तृत्रपफलभजाम् ॥४११२५॥

एषां चतुर्णामधित्परोक्षासेदृषयो परयो स्वरस्य, एः स्यान्न च द्विः । तेऽस्तु ।
तेऽस्तु । तेरिष ।

ऋता कृतीर् ॥४१४११६॥

दीर्घऋकारान्तस्य घातो कृत्तिकृत्ति च परे इट् स्यात् ।

म्वादेर्नामिनो दीर्घोर्वो व्यञ्जने ॥२११६३॥

तीपांत् ।

वृत्तो नवाऽनाशीः सिन्धुपरस्मै च ॥४१४१३५॥

वृत्तवृद्धः आभ्यां तथा ऋकारान्तेभ्यश्च परस्येदो दीर्घो वा स्यात्, ननु परो
क्षायामाशिपि सिन्धि परस्मैपदे च । तरिता । तरीता । तरिष्यति । तरीष्यति ।
अतरिष्यत् । अतरीष्यत् । सृ गतौ ॥ १७ ॥ सरति ४ ।

सर्व्यर्त्तेर्वा ॥३१४१६१॥

सुक्त आभ्यां कर्त्तर्यपतन्यां वाऽट् स्यात् । अत्र कषातुम्बाविरदादिर्षा ।

ऋवर्णदृशोऽङि ॥४१३१७॥

गुणः । असरत् । पक्षे असापीत् । असाध्याम् । सर्व्यर्त्ती जौहोत्यादिकाभिति
दीक्षितः । ससार । ससर्प । ससृच । ससृम । ऋविष्वासेद् ।

रिः शक्याशीर्ये ॥४१३११०॥

ऋकारान्तस्य घातोऽर्त्तः स्यान्न शे ऋये आशीर्यं च परे रिः स्यात् । सि-
पात् । सर्ता । सरिष्यति ।

वेगे सर्वेर्घाव ॥४१२१०७॥

श्रिति परे व्यादी । घावति । ऋ प्रापणे च ॥ १८ ॥ चाङ्गती । औतीत्यादिना
ऋच्छति ।

स्वरादेस्तासु ॥४१४१३१॥

स्वरादेर्भातोरादे स्वरस्य ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियातिपत्तिषु विषये वृद्धिः स्यात् ।
आर्षत् । आर्षताम् । आर्षन् । आर्षीत् । आर्ष्याम् । पक्षे सर्व्यर्त्तेर्वा भारत् । द्वित्वे
वृद्धौ । भार । भारत् । भारः ।

ऋवृव्येऽद् इद् ॥४१४१८०॥

अर्तेर्हृगो ष्ययतेरद्व्य घातो परस्य यय आदिरिद् स्यात् । आरिय । अर्यात् । अर्ता । अरिप्यति । आरिप्यत् । शृ शृ सेषने ॥ १९ ॥ गरति । अगपीत् । जगार । जगर्थ । जग्मिष । जग्मिष । मियात् । गर्ता । गरिप्यति । अगरिप्यत् । मू वरणे ॥ २० ॥ घृ हृर्णे । स्वरति । अघ्वार्पीत् । दघ्वार । दघ्वर्थ । ह्ये पाने ॥ २१ ॥ घयति ।

आत्सन्ध्यक्षरस्य ॥४१२११॥

घातो सन्ध्यक्षरान्तस्य आ स्यात्तु धिति । तत्तद्व दासशा ।

दृष्वेश्वेर्वा ॥३१४१५९॥

आन्यां कर्तर्यघातन्यां ङो वा स्यात् । द्विर्पातुरिति द्वित्वे पूर्वस्य ह्रस्वत्वे दृष्वे च अदबत् । अदघताम् । अदघन् । पक्षे दृष्वेति सिद्धोपे । अघात् । अघाताम् । अघु । विकल्पद्वये धैरूप्यमिति पभिरभिनम्यात् सोऽन्तश्च । अघासीत् । अघासिष्ठाम् । अघासिषु । दघौ । घाता । घोष पाबत् । घ्ये चिन्तायाम् ॥ २२ ॥ घ्यायति । अघ्यासीत् । दघ्यौ । दघ्यत् । दघ्यु । दघ्यिय । दघ्याय । घ्येयात् । घ्यायात् । ग्हे ह्येक्षये ॥ २३ ॥ घातुक्षये इत्यर्थे । म्हे गात्रभिनामे । कान्तिक्षये इत्यर्थे । ग्हापति । अग्हासीत् । जग्लौ । जग्लिय । जग्लाय । ग्हेयात् । ग्हायात् । घे न्यक्षरणे ॥ २४ ॥ घायति । अघासीत् । दघौ । ग्हे स्त्रे ॥ २५ ॥ ग्हे दृशौ ॥ २६ ॥ के गे रे शब्दे ॥ २७ ॥ अकासीत् । अगासीत् । अरासीत् । इत्यादि । छ्ये स्थे शब्दसंघातयो ॥ २८ ॥ छ्यायति । स्थापति । स्त्वे लदने ॥ २९ ॥ छे जे ये क्षये ॥ ३० ॥ क्षायति । जायति । सायति । अजासीत् । ससौ । जजौ । गापास्येत्थत्र स्यतेरेव प्रहणादस्य सापादित्यत्र नैकार । असासीत् । नात्र सि ङ्लुक् । छे म् पाके ॥ ३१ ॥ ये ओभे शोषणे ॥ ३२ ॥ पेयात् । अपासीत् । अपं गेबत् । आशिपि पापादिति दीक्षितं । ङ्गे भेष्टने ॥ ३३ ॥ ज्ञायति । देव शोभने ॥ ३४ ॥ दापति । दासज्ञाजभावादायात् । अदासीत् । इत्यत्र नैकारसिञ्छोपौ । तद्ध इत्सने ॥ ३५ ॥ तद्धति । फद्ध नीचैर्गतौ ॥ ३६ ॥ तद्ध कृच्छ्रजीवने ॥ ३७ ॥ मुक गतौ ॥ ३७ ॥ पुद्ध मापणे । मपण इत्यन्त्ये । ओसृ रामृ छासृ प्रासृ प्रासृ शोपणात्समर्थयो ॥ ३८ ॥ ओञ्जति । गुरुनाम्पादेरित्यामि । ओञ्जाकार । शासृ छासृ ष्यासौ ॥ ३९ ॥ कश्च इत्सने ॥ ४० ॥ लक्ष नक्ष णक्ष मक्ष रक्ष छक्ष मसु राख छासु रिखु इल इखु ईखु बस्य रशु लशु तशु अशु ऋशु ञशु बशु मशु सशु प्रशु तुशु रिशु छिशु गतौ ॥ ४१ ॥ ङकि लख् षख् इति द्वित्वे ।

१ अक्षरविपर्ययोः प्रतिपर्ययोश्च महात्मिनि वरिष्वापवा वा इत्यर्थे वैश्वे वगुरे इत्यत्र य दे इत्यत्र वा इति कर्म कश्चपुसंघातपूर्वमिति वागेः । परिभाषेभ्युदाहरे । गार्कोर्त्तरे षाम्भू मोक्षदिकयोः दे वा इत्येतयोः वाच्यदेव महात्मिनिष्वापवाः ये वपौवन्मित्राः ।

लघोरूपान्त्यस्य ॥४।३।४॥

घातोरूपान्त्यस्य नामिनो लघोरङ्किति गुणः स्यात् । इति गुणे ।

पूर्वस्यास्वे स्वेर्य्वोरियुव् ॥४।३।३७॥

द्विस्वे पूर्वस्येघणोर्घर्णयोरस्वे स्वेर्य्वोरियुवौ स्तः । उवोम् । ऊवतु । ऊवु । इह समानानां तेन दीर्घस्य पूर्वग्रहणेन ग्रहणाद्भ्रस्यः प्राप्नोऽपि न भवति सकृत्प्रवृत्त्यात् । परजन्यघञ्भ्रणप्रघृत्स्या इस्वे कृते ततो दीर्घः परस्वात् ।

उदितः स्वराञ्चोऽन्तः ॥४।४।९८॥

उदितो घातोः स्वरात्परो नोऽन्तः स्यात् । मङ्गति । स्वयु कम्पने च ॥ ४० ॥ चाद्रतौ । युगु जुगु युगु वर्जने ॥ ४३ ॥ गग्घ इत्सने ॥ ४४ ॥ वृषु पालने ॥ ४५ ॥ वर्जनेऽपीत्सने । शिशु आघ्राणे ॥ ४६ ॥ शिङ्गति । लघु षोपणे ॥ ४७ ॥ लङ्गति । पवगान्ताः । घृष शोके ॥ ४८ ॥ षोषति । कृष चाम्पे तार ॥ ४९ ॥ कौषति । कुञ्च गतौ ॥ ४९ ॥ कुञ्च च कौटिल्याल्पीभाषयोः ॥ ५० ॥ कुञ्च अपमपने ॥ ५१ ॥

नो व्यञ्जनस्यानुदितः ॥४।२।४५॥

व्यञ्जनान्तस्यानुदितो घातोरूपान्त्यस्य नकारस्य किति किति च परे लुक् स्यात् । कुःष्यात् । कुःष्यात् । लुःष्यात् । अच पूजायाम् ॥ ५२ ॥ अर्षति । आर्षत् । आर्षीत् । आर्षिष्ठाम् ।

अनातो नश्चान्त ऋदाद्यशौ सयोगस्य ॥४।३।६९॥

ऋदाद्येशोते सयोगान्तस्य च परोक्षार्या द्विस्वे पूर्वस्यादेरात्स्यानादन्यस्याकारस्याः स्यात् । कृतास्वान् नोऽन्तश्च । आनर्ष । आनर्षतु । आनर्षु । अर्ष्यात् । अर्षिता । अर्षिष्यति । अर्षु गतौ च ॥ ५३ ॥ चात्पूजायाम् ।

अञ्चोऽनर्चायाम् ॥४।२।४६॥

अःष्यात् । पूजायाम् । अःष्यात् । अम् चम् तम् त्वम् मम् मुम् मुम् मुम् म्लुक् म्लुक् म्लुक् परस्व गतौ ॥ ५४ ॥ गुञ्च म्लुक् स्तेये ॥ ५५ ॥ गतावपि केषित् ।

ऋदिच्छिस्तम्भृश्चृम्लुचृश्चृग्लुचृग्लुञ्चू- जौ वा ॥३।४।६५॥

ऋदितो घातोः श्चिप्रभृतिभ्यश्च कर्तयधतन्त्यां परस्मैपदे परे वाऽह् स्यात् । अमुचत् । अमोषीत् । अम्लुचत् । अम्लोषीत् । अमुचत् । अमोषीत् । अग्लुचत् । अग्लोषीत् । अग्लुञ्चीत् । परस्व गतावप्यस्य चापाविति सत्य चाः । सञ्चति । म्लेच्छ अल्पक्षार्यां चाधि ॥ ५६ ॥ म्लुञ्चति । बाह्व चाव्युष्टायाम् ॥ ५७ ॥

घञ्छति । छञ्छ छञ्छ लक्षणे ॥ ५७ ॥ छञ्छति । अनात् इति सूत्रेऽनाकार
 म्यानकथनार्त् । आछु आपामे ॥ ५८ ॥ आञ्छ । आञ्छतु । आञ्छु । कश्चिच्छु
 आनाञ्छ । आनाञ्छतुरिति । द्रोञ्छ छञ्चायाम् ॥ ५९ ॥ जिद्रीञ्छ । छञ्छो
 कौटिल्ये ॥ ६० ॥ छञ्छति । मूर्च्छा मोहसमुद्भायपो ॥ ६१ ॥ मूर्च्छति । स्फ
 र्छा विस्मृतौ ॥ ६२ ॥ स्फूर्च्छति । युञ्छ प्रमादे ॥ ६२ ॥ उञ्छ उञ्छे ॥ ६३ ॥
 घान्यकणादाने इत्यर्थे । उञ्छति ।

गुरुनाम्यादेरनृच्छणोः ॥३१४८८॥

गुरुर्नामी आदिर्षस्य तस्मादातो ऋच्छर्षुषर्जं परस्या' परोक्षाया' स्यात् आ
 मादेश' स्यात् । आमन्ताथ परे कृन्वस्त्वय' परोक्षान्ता अनुप्रयुज्यन्ते । उच्छाश्
 कार । घृज घृञु ष्यज ष्यञु प्रज प्रञु वज व्रज पञ्ज गतो ॥ ६४ ॥ घर्जति ।
 घृञति । प्रजति ।

वद्व्रजलः ॥४३१४८९॥

यद्व्रजोर्लकारान्तानां रेफान्ताना ष घातूनामुपान्धस्याकारस्य परस्मैपदे
 परे सिचि वृद्धि' स्यात् । ममाजीत् । सज्रति । कश्चिदात्मनेपदमपि । अज क्षेपणे
 ष ॥ ६५ ॥ चाङ्गतो । अजति ।

अघञ्क्यवलच्यजेर्वी ॥४१४१२॥

घञ् क्यप अछ अघ घर्जेऽङिति विषयमृतेऽजेर्वीत्यादेशो या स्यात् ।
 अवैपीत् । आजीत् । विषाय । विष्पतु' । अत्र वकारस्य घञ्जनपरत्वात् म्वाठे
 नाभिम् इति धीर्षे प्राप्ते स्वरस्य परे प्राग्विधाधिति स्थानियङ्गावेन म्वरपरत्वम् ।
 न घ न म'पीनि विषेष इति पाञ्चमम् । स्वरधीर्षयलोपेषु लोपस्यरादेशे पष न
 म्यानिधित्स्फुक्ते' । पवि सृजिद्वणीत्यादिना वेद् । विषयिष । यियेष । तदुक्तम् ।
 म्वरान्तोऽकारयान्ता पस्तृच्यनिट् पवि वेदयम् । ऋदन्तर्हङ्गिस्थानिट् आचन्य'
 मेट् परोक्षके ॥ १ ॥ पक्षे आजिष । विष्पयु' । विष्पय । विषाय । विषय । वि
 ष्यिष । आजिष । विष्पिम । आजिम । पीयात् । अउपात् । पना । मजिता ।
 वेदयति । मजिदपति । अवेदपत् । आजिप्यत् । घृञ् घृञु स्तेये ॥ ६५ ॥ ऋ
 जति । ऋजति । अर्जं पर्जं अर्जने ॥ ६६ ॥ अर्जति । आनर्जं । मर्जति । कर्जं
 वपने ॥ ६७ ॥ षकज । षर्जं माजने ष ॥ ६८ ॥ ष्वज मन्ये ॥ ६९ ॥ ष्वजाज ।
 षञ्चु गतिवैकल्ये ॥ ७० ॥ ष्वञ्जति । घृञ् कम्पने ॥ ७१ ॥ ष्जति । ष्जाम्कार ।
 द्रोस्फूर्जा यञ्जनिर्घोय ॥ ७२ ॥ स्फूर्जति । क्षीज कृञ् गुञ् गुञ्चु अच्यस्ते' शप्ते
 ॥ ७३ ॥ गोजति । गुञ्जति । एजसञ्चु तर्ज भर्तर्मे ॥ ७४ ॥ अनादेशादेरेक्यञ्ज-
 नमच्ये'न इति षड्यमाणमेत्वम् । एजतु' । लाज माञ्चु भर्जने ष ॥ ७५ ॥ लाजति ।
 लायति । लज लञ्चु युदे ॥ ७६ ॥ लजाज । जेजतु' । लजञ्चु । जजञ्चु । लजञ्चु । लज

हिंसायाम् ॥ ७७ ॥ भोजति । अतोजीत् । मुञ्जु चत्तने च ॥ ७८ ॥ मुञ्जति । गर्भं गमु
 यज यज्ज मुज मुञ्ज मुञ्ज शब्दे ॥ ७९ ॥ जगर्ज । जगर्जत् । जगर्ज । जगुर्जत् ।
 गज मवने च ॥ ८० ॥ चाच्छब्दे । मवम मवोस्पति । गजति । व्यञ्जनादेर्बोपा-
 न्त्यस्यात् इति वा वृद्धौ अगाजीत् । अगजीत् । त्यज हानौ ॥ ८१ ॥ त्यजति ।

व्यञ्जनानामनिटि ॥४१३४५॥

इति वृद्धौ । अत्याक्षीत् । घुहृहृस्त्रादिति सिञ्जुकि । अत्याक्तम् । अत्याहु ।
 तत्याज । पञ्च सङ्गे ॥ ८२ ॥

दंशसञ्जःशवि ॥४१२४९॥

इति मस्रोपे । सजति । रञ्जी रागे ॥ ८३ ॥

अकट्घिनोश्च रञ्जेः ॥४१२५०॥

रञ्जेरकटि घिनणि शवि बोपान्त्यस्य मस्य लुफ । रजति । रञ्जेरति
 केचित् । सजते ।

स्वञ्जश्च ॥२१२४५॥

उपसर्गस्याभिमित्तावस्य सस्य पत्वम् । परिव्यजते । द्वित्वे त्वादेरेष । परि
 पत्वजे । अय उचर्गान्ताः । शौडु गर्भे इत्यपि इचित् पाठः । शौह गर्भे । शौदति ।
 श्यौदति । पौह शब्दे । पौदति । म्हेह म्हेह उन्मादे । द्वितीयो वास्त । म्हेदति
 म्हेदति । कटे बर्षावरणयो । बकाट ॥ ८४ ॥ सिचि ।

न श्विजागृशसक्षणह्येदितः ॥४१३४९॥

इध्यादेर्हकारमकारयकारान्तानामेदितानां च पातूनां परस्मैपदे सेटि सिचि
 वृद्धिर्न स्यात् । अकटीत् । शट् क्जाविशरणगल्यबसावमेपु ॥ ८५ ॥ शटति । किट
 श्रिट् श्रासे ॥ ८६ ॥ शिट् पिट् अनादरे ॥ ८७ ॥ शोटति । सेदति । जटलट
 संघाते ॥ ८८ ॥ पिट् शब्दे च ॥ ८९ ॥ पेटति । मट् मृती ॥ ९० ॥ तट् उच्चारणे
 ॥ ९१ ॥ खट् काङ्क्षे ॥ ९२ ॥ णट् वृत्तौ ॥ ९३ ॥ पाठे चात्वादेर्णो न । नटति ।
 नोपदेशोऽपमित्थेके । प्रमटति । इट् वीक्षी ॥ ९४ ॥ पट् अकयवे ॥ ९५ ॥ चिट्
 परमेष्ठ्ये ॥ ९६ ॥ चेटति । चिट् शब्दे ॥ ९७ ॥ हेट् विजापायाम् ॥ ९८ ॥ जिहेट् ।
 वास्तोऽपमित्थेके । अट् पट् इट् किट् कट् कट् कट् गतौ ॥ ९९ ॥

अस्यादेरा. परोक्षायाम् ॥४१३६८॥

पातोर्द्वित्वे सति पूर्वत्वादेरकारव्याकारः स्यात् । आट् । आट्टुः । आडु ।
 पटति ।

व्यञ्जनादेर्बोपान्त्यस्यातः ॥४१३४७॥

व्यञ्जनादेर्बोपान्त्यस्याकारस्य सेटि सिचि परस्मैपदे परे वा वृद्धिः
 स्यात् । अपादीत् । अपदीत् ।

ञिति ॥४१३५०॥

प्रिति णिति च प्रत्यये परे घातोरुपान्थस्याकारस्य वृद्धि' स्यात् । 'पपाट ।

अनादेशादेरेकव्यञ्जनमध्येऽतः ॥४१३२४॥

अधित्परोक्षासेट्यबो परयो योऽनादेशादिर्धातुस्तत्सम्बन्धिभोऽकारस्या
सयुक्तस्यञ्जनमप्यगतस्यैकार' स्यान्नतु द्वि' । 'पेटत्' । 'पेटु' । 'घट' 'घेटने ॥ १०० ॥
यवाट ।

न शसदद्वादिगुणिनः ॥४१३३०॥

शसिद्वयो र्बकारादीनां गुणिना च धातूनां स्वरस्यैव न स्यात् । 'घवटत्' ।
'घवटु' । 'घटु' विभाजने ॥ १०१ ॥ 'वण्टति' । 'लुट' विलोडने ॥ १०२ ॥ 'वान्तोऽप
मिति कश्चित्' । 'कुटु' वैकल्पे ॥ १०३ ॥ 'कुण्टति' । 'मुट' प्रमर्दने ॥ १०४ ॥ 'बुट' 'बुटु'
अल्पीभावे ॥ १०५ ॥ 'बोटति' । 'बुण्टति' । 'रुटु' 'लुटु' स्तेये ॥ १०६ ॥ 'रुण्टति' ।
'लुण्टति' । 'स्फुट' 'स्फुट्ट' विधारणे ॥ १०७ ॥ 'अस्फुटत्' । 'अस्फोटीत्' । 'सट' भास्ये
॥ १०८ ॥ 'रट' 'रठ' च परिभाषणे ॥ १०८ ॥ 'रठति' । 'रराट' । 'रेटत्' । 'रठति' । 'पठ'
'स्पक्तापा वाचि ॥ १०९ ॥ 'पपाठ' । 'घठ' म्यौल्ये ॥ ११० ॥ 'घवठत्' । 'मठ' मद्
निवासपोश्च ॥ १११ ॥ 'अमठीत्' । 'अमाठीत्' । 'कठ' कृच्छ्रजीवने ॥ ११२ ॥ 'इठ'
'पठा'स्कारे ॥ ११३ ॥ 'उठ' 'रुठ' 'लुठ' उपधाते ॥ ११४ ॥ 'ओठति' । 'उबोठ' । 'ऊठत्' ।
'रोठति' । 'छोठति' । 'पिठ' हिंसासङ्घेऽशपो ॥ ११५ ॥ 'पेठति' । 'घाठ' कैतये च ॥ ११६ ॥
'शुठ' गतिप्रतिघाते ॥ ११७ ॥ 'कुटु' 'लुटु' आस्रस्ये च ॥ ११८ ॥ 'शुटु' दोषणे ॥ ११९ ॥
'अठ' 'रुटु' गतौ ॥ १२० ॥ 'अप' 'वान्ता' ॥ 'पुटु' प्रमर्दने ॥ १२१ ॥ 'मुटु' 'वण्डने' च
'मटु' भूषायाम् ॥ १२२ ॥ 'गटु' 'बटु' नैकदेशे ॥ १२३ ॥ 'गण्ड' गतमद्भननभियायामित्यर्थ' ।
'गण्डति' । 'शौटु' गर्भे ॥ १२४ ॥ 'पौटु' सम्बन्धे ॥ १२५ ॥ 'मेटु' 'मटु' 'म्लटु' 'लोटु' 'लौटु'
'वमादे ॥ १२६ ॥ 'शौडादयो' लोहवर्जादान्ता इत्यन्ये । 'रोटु' 'रोटु' 'तौटु' 'अनादरे'
॥ १२७ ॥ 'त्रीटु' विहारे ॥ १२८ ॥ 'चिन्नीट' । 'तुटु' 'तुटु' 'जीटु' 'तोडने ॥ १२९ ॥
'तोडति' । 'तूडति' । 'प्रयम' 'सयुक्त' 'वान्त' इत्येके । 'हूटु' 'हूटु' 'हूटु' 'हीटु' गतौ ॥ १३० ॥
'म्वोटु' प्रतिघाते ॥ १३१ ॥ 'विट' आक्रोशे ॥ १३२ ॥ 'अड' 'उचम' ॥ १३३ ॥ 'आड' ।
'आडत्' । 'लड' विज्ञासे ॥ १३४ ॥ 'एडति' । 'एत्से' । 'एडति' । 'बडु' मदे ॥ १३५ ॥
'अयमात्मनेपदेऽपि' । 'कण्डते' । 'बुडु' 'हावकरणे ॥ १३६ ॥ 'हावकरणमभिप्रायमूच'
'मम्' । 'बुडति' । 'बुडु' । 'अडु' अभियोगे ॥ १३७ ॥ 'अडुति' । 'आनडु' । 'बडु' 'कार्कश्ये'
॥ १३८ ॥ 'कडुति' । 'चकडु' । 'प्रयोऽप्येने' दोषान्स्था' । 'पपां' कृत्वि 'बुत्' 'अत्' 'कत्'
इति । 'अप' इयमीयान्तेषु णकारान्ता' । 'अण' 'रण' 'बण' 'मण' 'पण' 'मण' 'मण' 'मण'
'पण' 'वण' 'मण' 'कण' 'हण' 'चण' 'घण्ये ॥ १३८ ॥ 'अणमीत्यादि' । 'ओणु' 'अपनघने'
॥ १३९ ॥ 'ओणा'स्कार' । 'शोणु' 'पणगल्यो' ॥ १४० ॥ 'ओणु' 'ओण' सघाते ॥ १४१ ॥
'पैणु' गतिभेरणस्येपणेपु ॥ १४२ ॥ 'पैणति' । 'अप' 'तवर्गान्ता' ॥ 'अत्' 'सातत्यगमने' ।

अतति । आतीत् । आतिष्ठाम् । आतिषु । व्यञ्जनादेरिति किम् ? । मा भवा-
तीत् । धिते सज्ञाने ॥ १४३ ॥ अचेतीत् । अचेतिष्ठाम् । अचेतिषु ।
प्युतु आसेषने ॥ १४४ ॥ आसेषनमाद्रीकरणम् । अप्योतति । क्वदित्वाद्वाह ।
अप्युतत् । अप्योतीत् । अतु अतु अतु क्षरणे ॥ १४५ ॥ अप्योतति । अप्योतेत् ।
अप्योततु । अप्योतत् । अप्योतीत् । अतु भासमे ॥ १४६ ॥ अतु षचने ॥ १४७ ॥
अन्तति । कित निभासे रोगापनयने संशये च ॥ १४८ ॥ केतति ।

कितः सशयप्रतिकारे ॥३१४६॥

सन् स्यात् । विचिकित्सति । सशोते इत्यर्थः । व्याधिं चिकित्सति । प्रति
करोतीत्यर्थः । अम्यप्र चुरादिपाठान् केतयति । परस्त्व पथे च गतौ ॥१४९॥ पतति ।

श्वयत्यस्वचपतःश्वास्थवोचपप्तम् ॥४१३१०३॥

इति पसादेशो अपसत् । पपात् । पेततु । पेतु । पपति । अपपीत् । प्तौ
अपलादी । कुपु पुपु लुपु मपु मन्थ मान्य हिंसासंज्ञानयो ॥ १५० ॥ क्वदित्वा-
प्रलोपाभावात् । कुन्प्यात् । मन्प्यात् । मट्यात् । अर्द्ध गतियाचनयो ॥ १५१ ॥
आनर्द । नर्द नर्द गर्द शब्दे ॥ १५२ ॥ णोपदेशाभावात् णस्वम् । प्रनर्दति ।
णोपदेशोऽपि प्रणर्दति । तर्द हिंसायाम् ॥ १५३ ॥ कर्द कुरिसते शब्दे ॥ १५४ ॥
कुत्सिते कौक्ष इत्यर्थः । म्वर्द दशने ॥ १५५ ॥ अतु षचमे ॥ १५६ ॥ इतु परमे
श्वर्ये ॥ १५७ ॥ इन्द्रति । इन्द्राकार । पितु अपपथे ॥ १५८ ॥ पवर्गवृत्तीयादिः ।
पिन्द्रति । अषयष करोतीत्यर्थः । गिद्रु कृत्सायाम् ॥ १५९ ॥ स्वाह भक्षण ॥१६०॥
फकार इत् । प्वावति । म्पवावत् । अस्वादीत् । म्वद स्वैर्ये हिंसायां च ॥ १६१ ॥
स्वैर्येऽङ्गमक् । म्वदति । व्यञ्जनादरिति वृद्धौ । अम्वादीत् । अम्वदीत् । चम्वाद ।
पद स्वैर्ये ॥ १६२ ॥ पवर्गवृत्तीयादिः । पठति । अयाधीत् । अपदीत् । पषाद् ।
पेवतु । पेदु । वेदिथ । गद व्यक्षायाम् याधि ॥ १६३ ॥ गवति । अगादीत् । अग
दीत् । अगादिष्ठाम् । अगदिष्ठाम् । जगाद् ।

नेह्मार्मादापतपटगदनदवपीवहीशमूचिग्यातिवाति- द्रातिप्सातिस्यतिहन्तिदेग्धौ ॥२१३१७९॥

अदुर्गममर्गात्तव्याङ्गपृषणात्परस्य नरूपसर्गस्य स्वादादिषु घातुषु परसु ण
स्यात् । इकारयोगान्माद्गडोर्माशब्दन मद् । मातिमिनोतिमीनोनीर्मा म । दा
इति दामन्नाप्रहणम् । प्रणिगदति । रद्द विलेपन ॥ १७४ ॥ मदन इत्यर्थः । गद्
त्रिभियद्वा मप्यपते शब्द ॥ १७५ ॥

पाठे घात्वाटेणो न ॥२१३१७७॥

पाठविषय पाठ्यावणस्य न स्यात् । मृत्तिनर्दिमदिनादिनफिनाभूनापृनृपर्ज
णोपदेशात् । नाटीति मदन अपत्यन्दन इति चुरादपजनम् । मौवादिक्लृप्त तु

णट्टस्त्राखिलस्य प्रणट्टयति । तर्बर्गुत्पर्यान्तनाघतेर्नयोश्च कश्चिण्णोपदेशतामाह ।
 अद्गुरुपसर्गेत्वादिना समासेऽसमासे वा णत्वम् । प्रणट्टति । प्रणिनट्टति । डुनडु
 समृद्धौ ॥ १६६ ॥ नन्दति । उदित्वाप्रलोपो न । नन्धात् । षड् आल्हादनदीस्यो
 ॥ १७१ ॥ षषन्द्र । छद् ऊर्जने ॥ १७० ॥ छट्टति । षड् षेष्टायाम् ॥ १६७ ॥ कद्
 ऋद् ऋद् रोदनाह्वानयो ॥ १६८ ॥ छिद् परिदेवने ॥ १६९ ॥ स्कन्द गतिशोप
 णयोः ॥ १७० ॥ स्कन्ता । पिबू गत्वाम् ॥ १७३ ॥ असेषीत् । सिपष । सेषिता ।

स्थासेनिसिधसिचसञ्जा द्वित्वेऽपि ॥२१३४०॥

प्रतिपेषति । प्रतिपिपेष । प्रतिपिपेषिपति । प्रत्यपेषत् । परिनिविश्यो
 निपेषति ।

गतौ सेधः ॥२१३६१॥

इति । न पत्वम् । अभिसेषति । पिषौ शास्त्रमाह्वययो ॥ १७४ ॥ शास्त्रं
 शासनम् ।

धूगौदितः ॥४१४३८॥

धूग औदितश्च घातो परस्य स्तायशित आदिरिद्धा स्यात् । असैत्सीत् ।

धुड्हस्वाल्लगानिटस्तथोः ॥४१३१७०॥

धुडन्ताद्गत्या ताय घातो परस्यानिट् सिचस्तथो परपोर्लुक्स्यात् ।

अधश्चतुर्थान्तथोर्घः ॥२१३१७९॥

चतुर्थात्परयोस्तकारयकारयोर्षारूपयर्जादातोर्विदितयोर्षकार स्यात् ।
 असैदाम् । असैत्सु । असैत्सी । असैदम् । असैद । असैत्मम् । असैत्स्य ।
 असैत्स । पक्षे । असैषीत् । असैषिष्टामित्यादि । शुन्ध शुद्धौ ॥ १७० ॥ न लुक् ।
 शुष्पात् । स्तन घन घन घन घन घन घन घन ॥ १७० ॥ स्तनति । स्यनति । जुध
 मेति या णत्वम् । स्येनतु । मस्यनतु । यनति । अवाणीत् । अयनीत् । पयान ।
 पयनतु । यन पण अरतो ॥ १७७ ॥ सनति । असानीत् । असनीत् । ससान ।
 सेनतु ।

ये न वा ॥४१२१६२॥

गनसनजनां ये इति प्रत्यये परे नस्याफाते वा स्यात् । म-पात् । अन्य
 मते तु मायात् । मन्यादिति ष । य इत्यकारान्ननिर्वेदात्प्रय शितीनि षये
 मापते । म-पते । कने द्वीसिञ्चितगतिषु ॥ १७८ ॥ अय पदगाम्ना ॥ गुपौ
 रक्षणे ॥ १७० ॥

गुपौघूपविच्छिपणिपनेरायः ॥३१४१॥

एभ्यः स्वार्थे जाय प्रत्ययः स्यात् । जायप्रत्ययान्तानामपि स्वार्थविषयिण्ये
र्षस्वादात्सहा । गोपायति ।

अशवि ते वा ॥३१४१४॥

शुपादिभ्यस्त आषादयोऽशवि विपये वा स्युः । अगोपायीत् । अगोप्सीत् ।
अगोपीत् ।

घातोरनेकस्वरादाम्परोक्षायाः कृम्बस्तिचानुतद- न्तम् ॥३१४१४६॥

घातोरनेकस्वरात्परस्याः परोक्षायाः स्थान आमित्वादेशः स्यात् । आम्
न्ताच्च परे कृम्बस्तपो घातयः परोक्षास्ता अनु पश्चादनन्तर प्रयुज्यन्ते ।

अतः ॥४१३८२॥

अकारान्ताद्घातोर्बिहितेऽपिप्रिति प्रत्यये तस्यैव घातोर्लुगन्तादेशः स्यात् ।
गोपायाञ्कार । गोपायाम्बभूव । गोपायामास । पक्षे । शुगोप । शुगुपद्गुः ।
शुगुपुः । शुगोपिष । औदित्वाद्देशेति केचित् । शुगोप्ब । शुग्यात् । गोपाप्यात् ।
गोपिता । गोसा । गोपायिता । तप घूपमन्ताये ॥ १८० ॥ घूपायति । अघूपा
यीत् । अघूपीत् । घूपायाञ्कार । घूपुप । घूपायिता । घूपिता । रप सप जल्प
व्यक्ते षष्ठी ॥ १८१ ॥ अप मानसे च ॥ १८२ ॥ अप सान्त्वने ॥ १८३ ॥ पप
समवाये ॥ १८४ ॥ सृष्ट गतौ ॥ १८५ ॥

लृदिद्घुतादिपुष्यादे. परस्मै ॥३१४१६४॥

इत्यद् । असृपत् ।

सृशादिसृपो वा ॥४१४११२॥

इति वा अदागमे । सृसा । सृसा । सृप मन्दायां गतौ ॥ १८६ ॥ सृप सृप्प
सृप सृप्प सृक सृम्क हिंसायाम् ॥ १८७ ॥ तोपति । अतोपीत् । तुतोप । तुम्पति ।
अतुम्पीत् । तुतुम्प । तुतुम्पत् । संयोगात्परस्याः परोक्षायाः कित्वाभाषात्ततो
पाभाषः । आशिपि कित्वाभस्य लृक् स्यात् । तुप्यात् ।

प्रात्तुम्पतेर्गवि ॥४१४१७७॥

प्रात्परस्य तुम्प इत्यस्य घातोः स्तब्धादिः स्यात् गवि कर्तरि । प्रस्तुम्पति
वत्सो मातरम् । इहाची द्वी पञ्चमपञ्ची च मीरेफी अन्ये सरेफा । वर्ष रफ रडु

१. केरालिकते वहातेमिचिचकारे । प्रत्ययभेदे वापठितिमिचिचकारे । किमु घातभेदे-वर्ष ।
वर्षमन्मिच ।

अर्धं कर्षं स्वर्षं गर्षं चर्षं तर्षं नर्षं पर्यं यर्षं चर्षं पर्यं सर्षं रिषु रक्षु गतौ ॥ १८८ ॥
 कुषु भाष्ठादने ॥ १८९ ॥ कुम्बति । लुषु तुषु अर्धने ॥ १९० ॥ बुषु वक्रसयोगे
 ॥ १९१ ॥ बुम्बति । अङ्गुम्बीत् । बुङ्गुम्ब । सुम् सुम् स्त्रिम् पिन्म् मर्म हिंसापाम्
 ॥ १९२ ॥ शुम्भ मापणे च ॥ १९३ ॥ यम जम मैयुने ॥ १९४ ॥ यमति । अभ
 अतुर्पास्तपोर्षे ॥ पन्था ।

जमः स्वरे ॥४१४१००॥

स्वरात्परो नोऽन्तः । जम्भति ।

अङ्गप्रतिस्तब्धनिस्तब्धे स्तम्भः ॥२३४१॥

उपसर्गस्याभिनिस्तात्परस्य स्तम्भाते सस्य पत्न द्विखेऽप्यपि च । भिष्ट
 भाति । चित्तष्टम्भ । व्यष्टभात् । अङ्गप्रतिस्तब्धनिस्तब्ध इति किम् ? व्यतस्तम्भत् ।

व्यवात्स्वनोऽशने ॥२३४३॥

सस्य पत्न द्विखेऽप्यप्यपि । बिष्णति । भवप्यणति । सुक्के इत्यर्थः ।

सदोऽप्रतेः परोक्षायाम् त्वादेः ॥२३४४॥

प्रतिबर्जमुपसर्गस्याभिनिस्तात्परस्य सदो धातोः सस्य पत्न स्यात् । परो
 क्षायाम् तु द्विखे सति पूर्वस्यैव स्यात् । निपीदति । परोक्षायाम् त्वादेरेव । निप
 सात् । पम एम वैकल्पे ॥ १९५ ॥ ससाम । तस्ताम । मम शब्दमस्त्यो ॥ १९६ ॥
 ममति । आमीत् । माम । णम प्रहृत्से ॥ १९७ ॥ नमति । अमसीत् । ननाम ।
 नेमतु । नम्यात् । नन्ता । नस्यति । गम्स् गतौ ॥ १९८ ॥

गमिपद्यमश्छः ॥४१२१०६॥

एषां क्षिति छः स्यात् । गच्छति । लुदित्वादिक् । अगमत् । अगमताम् ।
 जगाम । गमहनेत्युपान्त्यलुक् अगमतु । अगमु । अगमिष । अगम्य । जगाम ।
 जगम । गम्यात् । गन्ता ।

गमोऽनात्मने ॥४१४५१॥

अक्षिति सादेरिट् । गमिष्यति । यम् उपरमे ॥ १९९ ॥ यच्छति । अय
 सीत् । स्वम् शब्दे ॥ २०० ॥ स्वमति । स्वमतु । सस्यमतु । क्रम् पाठ
 विक्षेपे ॥ २०१ ॥

१ अक्षितिः स्वरात्परोः । ४१४५१। अस्याप्युच्चारणोऽन्त इति आगामादीन् जमपाठोः स्वरादी प्रत्यये नोऽन्त-
 कपयः क्षान्तिर्भवः । अथमक्षितिः । अथास्याप्युच्चारणोऽन्त इति आगामादीन् जमपाठोः स्वरादी प्रत्यये नोऽन्त-
 इति आगामः । अत्रनीतीनाम् तु च अमित्यादात्-न अर्थावन्वयिणः—

आसन्लाशभ्रमक्रमत्रसिन्नुटिलपियसिसंयसेर्वा ॥३।४।७३॥

एभ्यः कर्तरि षिद्धिते शिति वा इयः स्यात् ।

क्रमो दीर्घः परस्मै ॥४।२।१०९॥

क्रमपातो दीर्घः स्यात्परस्मैपदविषये शिष्यऽस्यादौ । आम्पति । पठे
कामति ।

क्रमः ॥४।४।५३॥

अस्मात्परस्य स्ताद्यशित आदिरिट् स्यात्तनात्मनेपदे । मकारान्तत्वात्
शृद्धिः । अक्रमीत् ।

कडश्चन् ॥४।१।४६॥

द्वित्र्ये पूर्वपोः कडोऽग्रौ स्तः । अक्राम । अक्रमतु । क्रमिता । क्रमिष्यति ।
अमूछमूजमूझमूजिमू अदने ॥ २०२ ॥

ष्टिवृक्कुम्वाचमः ॥४।२।११०॥

ष्टिवेः कुमेराङ्पूर्वाभमेऽश्च शिति दीर्घः स्यात्, अस्यादौ । तिबादिभ्येऽनन्तरो
म स्यात् । ष्टीबति । क्वाम्पति । क्वामति । आचामति । अम द्रम इम्म मीसु गतौ
॥ २०३ ॥ अमोऽर्षभेदार्ष पुनः पाठः । द्रमति । अद्रमीत् । द्राम । इम्मति ।
अहम्मीत् । अहम्म । मीमति । अमीमीत् । मिमीम । इय इर्य क्वान्ती वा ॥ २०४ ॥
आङ्गुल्याम् । अङ्गीत् । मय्य वन्धने ॥ २०५ ॥ मव्यति । सुर्ष्य ईर्ष्य ईर्ष्य ईर्ष्यार्षा
॥ २०६ ॥ सुसर्ष्य । दन्व्यादिस्वात् पत्वम् । ईर्ष्यति । ईर्ष्यति । सुर्ष्ये सुर्ष्ये
अभिषये ॥ २०७ ॥ द्रवणाद्रवाणां परिचासममभिषयः । स्नाममित्यन्ये । द्युसुष्य ।
त्सर ष्टद्यगतौ ॥ २०८ ॥ अस्तारीत् । तत्सार । कमर हूर्धने ॥ २०९ ॥ अत्र अत्र
मत्र गतौ ॥ २१० ॥ आनत्र । अत्र मक्षण च ॥ २११ ॥ अरति । योर्ध गतेऽजातुर्ध
॥ २१२ ॥ अदित् । घोरति । जोर्ध प्रतिघाते ॥ २१३ ॥ गतेरिष्यमुवर्तते । जुषोर ।
दृष विफळा विशरण ॥ २१४ ॥ अफाळीत् । पफाळ । फेळतु । मीळ इमीळ
स्त्रीळ इमीळ निमेषणे ॥ २१५ ॥ मिमेषणं सङ्कोचः । पीळ प्रतिघम्भे ॥ २१६ ॥
प्रतिघम्भो रोपणम् । पीळ बर्णे ॥ २१७ ॥ बर्णोपलक्षितार्था क्रियायामिष्यर्षः ।
शीळ समाधौ ॥ २१८ ॥ समाधिरेकान्धम् । कीळ वन्द्ये ॥ २१९ ॥ कूल वरभे
॥ २२० ॥ शूल कजायाम् ॥ २२१ ॥ तूल निष्कर्षे ॥ २२२ ॥ निष्कर्षोऽन्तस्यस्य

बहिर्निस्सारणम् । पूछ सघाते ॥ २२३ ॥ मूळ प्रतिघायाम् ॥ २२४ ॥ फल नि-
 प्यसौ ॥ २२५ ॥ फुल्ल विकसने ॥ २२६ ॥ बुल्ल हावकरणे ॥ २२७ ॥ चिल्ल शौ-
 यिल्ये च ॥ २२८ ॥ पेल्ल फेल्ल शोल्ल पेल्ल सेल्ल वेहल्ल सल्ल तिल्ल तिल्ल पल्ल वेह्ल
 गतौ ॥ २२९ ॥ वेल्ल वेल्ल केल्ल केल्ल खेल्ल स्मल्ल चल्लने ॥ २३० ॥ खल्ल सचये च
 ॥ २३१ ॥ खल्ल खल्ल आशुगमने ॥ २३२ ॥ गल्ल चर्च अदने ॥ २३३ ॥ अगा-
 लीत् । अचर्चीत् । पूर्व पर्य मर्व पूरणे ॥ २३४ ॥ मर्व भवु शाय गतौ ॥ २३५ ॥ घ-
 न्वति । अशाचीत् अशाचीत् । कर्व खर्व गर्व द्वे ॥ २३६ ॥ जगर्व । छिव् छिव्
 निरसने ॥ २३७ ॥ छीषति ।

तिर्वा छिवः ॥४११४३॥

छिभेर्द्विखे पूर्वस्य तिर्वा स्यात् । तिष्ठेव । टिष्ठेव । चिञ्जेव । ज्जीव प्राणपा-
 रणे ॥ २३८ ॥ जिजीव । पीव मीव तीव नीव स्यौल्ये ॥ २३९ ॥ उर्वे सुर्वे पुर्वे
 दुर्वे पुर्वे जुर्वे अर्व मर्व शर्व हिंसायाम् ॥ २४० ॥ मुर्वे मय वचने ॥ २४१ ॥ गुर्वे
 वधमे ॥ २४२ ॥ पिबु मियु गिबु सेचने ॥ २४३ ॥ सेचनमित्येके । द्विबु विबु
 जिबु मीगने ॥ २४४ ॥ इबु व्याप्तौ ॥ २४५ ॥ इन्वति । इन्वाञ्चकार । अय रक्षण
 गतिप्रीतित्त्व्यधगमप्रवेदाभ्रवणस्याम्यर्थयाचनक्रियेच्छादीत्यभाष्यादिद्वनहिंसा-
 दहनमावृद्धिर्पु ॥२४६॥ अचति । आचीत् । मा भवानचीत् । कशा शम्भे ॥२४७॥
 सौत्रोऽपमित्येके । मिश मश रोपे च ॥ २४८ ॥ शश झुतिगतौ ॥ २४९ ॥ छल्प-
 ल्यगमन इत्यर्थः । गिशा समाधौ ॥ २५० ॥ दश दशने ॥ २५१ ॥ दधान दन्तकर्म ।

दशसञ्जः शवि ॥४१२१४९॥

अनयोऽपान्द्यनस्य लुक् स्यात् । दशति । सजति । शयीति किम् ? ददंश ।
 दशं प्रेक्षणे ॥ २५२ ॥ पश्यति ।

अः सृजिदशोऽकिति ॥४१४१११॥

अनयोऽसरात्परो घुवादौ प्रत्ययेऽदन्तः स्यात् । ननु किति । द्रवा इति
 जाते । स्पृशानानामनिटीतिहृदौ पजसृजेति शस्य पत्वे ।

पढो. क सि ॥२११६२॥

से परे पढो क स्यात् । नाम्यन्तस्येति सस्य पत्वे । अद्राक्षीत् । अद्राष्टाम् ।
 अद्राक्षु । अद्राक्षी । अद्राष्टम् । अद्राष्ट । अद्राक्षम् । अद्राक्ष्व । अद्राक्ष्म । पक्षे
 षादिच्छि-इत्यदि । ष्यर्णदशोऽकि गुणः । अदृशत् । अदृशाताम् । दृश । दृ-
 शतु । दृशु । दृशिशिप । दद्रष्ट । दृष्टात् । दृष्टा । द्रन्वति । घुपु शम्भे ॥२५३॥
 अघुपत् । अघोपीत् । चूप पाने ॥ २५४ ॥ लूप लुटौ ॥ २५५ ॥ रूप लुटौ ॥२५६॥

१ इदं किति शिवात् केचिन्मते (योगदशादीनामिच्छात्) आदावभाष्यदिद इति दृ दृशमावृद्धिः ।
 र् च व क सि

लृप नृप स्वये ॥ २५७ ॥ पूप प्रसवे ॥ २५८ ॥ सृषति । ऊष रजायाम् ॥ २५९ ॥
 ऊषाशकार । ईष लृषे ॥ २६० ॥ उष उषयनम् । कृष शिप जष श्रष कष मष
 मुष रुष रिष यूष जूष शप चप हिंसायाम् ॥ २६१ ॥ वृष सघाते च ॥ २६२ ॥
 मष भर्त्सने ॥ २६३ ॥ अपति । वैशुन्येन वक्त्रीत्यर्थः । जिपू विपू मिपू पिपू इपू
 वृपू सेषने ॥ २६४ ॥ षतुर्पो षहृमिर्न पठ्यते । सृपू सहने च ॥ २६५ ॥ भर्षति ।
 षपू मिपू सिपू मुपू षुपू वाहे ॥ २६६ ॥ ओपति । औपीत् ।

जाग्रुषसमिन्धेर्नवा ॥३१४४९॥

पन्थ' परस्या' परोक्षायाम् आन्धा स्यात् । कृम्बस्तप' परोक्षान्ताम्बानुभू-
 ष्यन्ते । ओषाशकार । पसे । षयोप । ऊपतु' । ऊपु' । षवोपिष । कृषं विठेस्ते
 ॥ २६७ ॥ कर्षति ।

स्पृशमृषकृशतृपटपो वा ॥३१४५४॥

पन्थोऽद्यतन्यां सिष्वा स्यात् ।

स्पृशादिसृपो वा ॥४१४११२॥

स्पृशादिपञ्चकस्य सृपश्च स्वरात्परो शुद्धादी प्रत्ययेऽदन्तो वा स्यात् ननु
 किति । अकाक्षीत् । षोप इशिवत् । इशितो नाम्युपान्स्यादिति सकि । अह-
 क्षत् । अकृक्षतामित्यादि । अवागमाभाव इत्यङ्गनाममिटीति वृद्धौ । अकाक्षी-
 दित्यादि । वृपू सहर्षे ॥ २६८ ॥ इपू अलीके ॥ २६९ ॥ जहर्ष । पुष पुष्टौ ॥ २७० ॥
 मृष तसु अलङ्कारे ॥ २७१ ॥ मृपति । तसति । तुस हस हस रस शब्दे ॥ २७२ ॥
 तोसति । लस स्तेपणक्रीडनयो' ॥ २७३ ॥ ललास । लेसतु' । घस्सू अदने ॥ २७४ ॥
 घसति । जय म सार्धेभिरिति 'केचित् । मरपप्रत्ययविषय प्रयेत्येके । घस्मर'
 अघसत् ।

घस्वसः ॥२१३३६॥

नाम्यन्तस्याकवर्गात्परस्य घसेर्बसश्च पातो' सस्य प' स्यात् । जघास ।
 जक्षतु' । जहृ' । जयसिप । जघस्य । जक्षयु' । जक्ष । जघास । जघस । जक्षिब ।
 जक्षिम । अघ ।

गमहनजनखनघस स्वरेऽनङि क्विति

लुक् ॥४१२१४४॥

पपाशुपान्त्यस्याङ्गर्जे स्वरादी हिति परे लुक्स्यात् । इत्युपान्त्यसोप'
 घस्ता ।

सस्तः सि ॥४१३१२॥

सकारान्तस्य पातोरधिति सादौ प्रथये परे तकारान्तादेश' स्यात् । घ
स्यति । लिङ्गाद्यभावाद्वाणिष्यप्रयोग इति केषित् ।

लृदिदूद्युतादिपुष्यादेः परस्मै ॥३१४१६४॥

लृदितस्तथा गुणादे' पुष्यादेश्च कर्तर्यघातन्या परस्मैपदेऽह स्यात् । इसे इसने
॥ २७० ॥ पिष्ट पेष्ट वेष्ट गतौ ॥ २७३ ॥ पिपिसिष्टु' । पिपेसतु । वेसति । शस्र
हिंसायाम् ॥ २७७ ॥ वृन्त्योष्मान्त' । न शमदठेत्येत्त्वं न । शशसतु' । शशसु' ।
शंसु स्तुतौ च ॥ २७८ ॥ शशाम । भाशिपि नलोप' । शश्यात् । मिह सेषने
॥ २७९ ॥ मेढा । मेह्यति । वह मस्मीकरणे ॥ २८० ॥ ठहति । भ्वादेर्वादेर्घ इति
हस्य घत्वे । गहदृषादेरिति दस्य घत्वे । वृञौ च । अधाक्षीत् । युद्धस्वादिति
सिञ्जलोपे । अघम्भतुर्पेति तस्य घत्वे । अदाग्याम् । अघाक्षु' । वठाह । देहतु' ।
ठेहृ' । वृह्यात् । वग्घा । घह्यति । चह कत्कने ॥ २८१ ॥ कत्कन वृम्भ' शाब्ध
च । अघहीत् । रह स्यागे ॥ २८२ ॥ अरहीत् । रहृ गतौ ॥ २८३ ॥ रंहति । वृह
वृहृ वृहृ वृदौ ॥ २८४ ॥ वृहति । वृहति । वृहति । वृहृ वृहृ घम्भे च ॥ २८५ ॥
अहृहत् । अघहीत् । वृहति । वृहृ तुहृ वृहृ अर्धने ॥ २८६ ॥ औहत् । औहीत् ।
ववोह । अनुहत् । अतोहीत् । अघुहत् । अघोहीत् । अर्ह मह पूजायाम् ॥ २८७ ॥
अर्हति । आर्हीत् । आनर्ह । अर्ह्यात् । अघ क्षान्ता बिंशति' । सेटश्च । पान्तेपु
पाठो युक्तो वैषिम्प्यार्थं खिह कृत' । उक्ष सेषने ॥ २८८ ॥ उक्षाश्चकार । रक्ष
पालने ॥ २८९ ॥ मक्ष मुक्ष सघाते ॥ २९० ॥ अक्षी व्याप्तौ च ॥ २९१ ॥

वाक्ष. ॥३१४१७६॥

अक्षते' दनुर्घा शय विषये । अक्ष्णोति । अक्षति । आक्षीत् । आष्टाम् ।
आक्षिष्टाम् । आनक्ष । अक्षिता । मष्टा । तक्षी स्वक्षौ तनूकरणे ॥ २९२ ॥ तनू
करण काश्यम् ।

तक्षः स्वार्थे वा ॥३१४१७७॥

दनु' स्यात् । तक्ष्णोति । तक्षति । इठमेय स्वार्थयश्चन प्रापकम् । अनेकार्था
घातय इति । अन्यत्र सन्तक्षति वाग्मि' टिप्प्यम् । निर्भस्मपतीस्वर्ध' । अत
क्षीत् । अताक्षीत् । स्वक्षति । स्वक्षिता । स्वष्टा । णिक्ष चुम्पने ॥ २९३ ॥ चुम्पन
घक्रसयोग' । अनुत्पसर्गेति णत्ये । प्रणिक्षति । निक्षिता । वृक्ष सूक्ष णक्ष गतौ
॥ २९४ ॥ यक्ष रोपे ॥ २९५ ॥ सघात इत्येके । स्वक्ष स्वप्ने ॥ २९६ ॥ स्वप्न
स्वग्रहणम् । मवरणं वा । अस्वक्षीत् । सूक्ष अनादर ॥ २९७ ॥ बाक्षु बाक्षु माक्षु
काहायाम् ॥ २९८ ॥ द्राक्षु प्राक्षु भ्याक्षु घोरवासिते च ॥ २९९ ॥ द्राक्षति ।
इतिभ्वाद्यप' परस्मैपदिम' ॥

अपात्मनेपदिनः ॥ पधि वृद्धी ॥ १ ॥ एषते ।

आतामाते आथामाथे आदिः ॥४।२।१२१॥

अत' परेपामेपामात इ' स्यात् । एषेते । एषन्ते । एषसे । एषेथे । इषन्ते ।
एषे । एषावहे । एषामहे । एषेत । एषयाताम् । एषेरन् । एषेथा' । एषेथावाम् ।
एषेष्वम् । एषेप । एषेवहि । एषेमहि । एषताम् । एषेताम् । एषन्ताम् । एषत ।
एषेयाम् । एषेष्वम् । एषै । एषावहे । एषामहे । एषेत । एषेताम् । एषन्त ।
एषया' । एषेयाम् । एषेष्वम् । एषे । एषेवहि । एषामहि । एषिष्ठ । ऐषिवाताम् ।

अनतोऽन्तोऽदात्मने ॥४।२।११४॥

अनकारात्परस्यात्मनेपठेऽन्त इत्यस्य अदादेश' स्यात् । ऐषिषत । ऐषिष्ठा' ।
ऐषिषायाम् ।

सो वि वा ॥४।३।७२॥

धातो धातौ प्रत्यये परे सस्य लुक् वा स्यात् । ऐषिष्वम् । ऐषिङ्म् । निरुं लु
गिति कश्चित् । ऐषिषि । ऐषिष्वहि । एषिष्वमहि । शुभ्रान्वादेरिष्यामि । एषाञ्चक्र

आमः कृगः ॥३।३।७५॥

आम' परादनुप्रमुक्तात्कृग आम एव पूर्व यो धातुस्तस्मादिब कर्तव्यात्मने
पठ स्यात् । एषाञ्चक्रान्ते । एषाञ्चक्रिरे । एषाञ्चकृषे । एषाञ्चक्राथे ।

नाम्यन्तात्परोक्षायतन्याशिपो धो ङः ॥२।१।८०॥

रेफान्ताभाम्यन्ताच्च धातो' परासां परोक्षायतन्याशिपां यो इ' स्यात् ।
एषाञ्चकृङ् । एषाञ्चक्र । एषाञ्चकृषहे । एषाञ्चकृमहे । एषाम्बम्ब । एषामास ।
कृम्वस्मि भानुतद' तमित्यनुप्रयोगवचनासासो मूमाच' । ऐषिषीष्ट । ऐषिषीया-
स्ताम् । ऐषिषीरन् । ऐषिषीष्ठा । ऐषिषीयाम्याम् । ऐषिषीष्वम् । ऐषिषीय ।
ऐषिषीषहि । ऐषिषीमहि । ऐषिता । ऐषितारी । ऐषितार' । ऐषितास । ऐषि-
तामाथे । ऐषिताथे । ऐषिताहे । ऐषिताम्वह । ऐषिताम्वहे । ऐषिष्यते । ऐषि-
ष्यते । ऐषिष्यन्त । ऐषिष्यसे । ऐषिष्येथे । ऐषिष्येथे । ऐषिष्ये । ऐषिष्यावहे ।
ऐषिष्यामह । ऐषिष्यत । ऐषिष्येताम् । इत्यादि । स्पर्धि सपर्थे ॥ २ ॥ सपर्थे
पराभिभवपथा । पात्वर्थेनोपसप्तद्वादकमक । सपथे । असपर्थिष्ठ । अयोष-
शिष्ट' । सपर्थे । स्पर्धिषीष्ट । स्पर्धिता । स्पर्धिष्यत । अस्पर्धिष्यत । गाहृ गतौ
॥ ३ ॥ गात । गात । गात । गामे । गाथे । गाथे । गी । गावहे । गामह । गत ।
गेयाताम् । गरन् । गाताम् । गाताम् । गाताम् । गाम्ब । गापाम् । गाप्यम् । गै ।
गावहे । गामहे । अगात । अगाताम् । अगात । अगाम्ब । जगे । गासीष्ट ।

गाता । गास्यते । अगास्यत । ष्मिद् ईपदसने ॥ ४ ॥ क्षयते । अक्षेष्ट । अक्षे
पाताम् । सिष्मिये । सिष्मियाते ।

हान्तस्थाक्षीड्म्यां वा ॥२११८१॥

परासां परोक्षाचतन्याशिपा घो ङ । इत्यनेन घस्य इत्वे सिष्मियिङ् । सि
ष्मियिष्थे । क्षेपीष्ट । क्षेता । क्षेप्यते । अक्षेप्यत । डीङ् विहायसा गतौ ॥ ५ ॥
डयते । अडयिष्ट । डिष्ये । डयिपीष्ट । डयिता । डयिष्यते । अडयिष्यत । उङ्
कुङ् गुङ् पुङ् कुङ् शप्ते ॥ ६ ॥ अषते । आवत । ऊवे । ओपीष्ट । वाष्मिष्मिष्म
बलीय इत्युय् । तत' समानदीर्घ' । ओता । ओप्यते । कवते । अकोष्ट । अको
पाताम् । चुकुषे । च्युङ् ष्युङ् शुङ् मुङ् लुङ् गतौ ॥ ७ ॥ रुङ् रेपणे च ॥ ८ ॥
षकाराङ्गतौ । रेपण हिंसाशब्दः । रोता । पुङ् पवने ॥ ९ ॥ पवन नीरजीकर
णम् । पवते । पविता । मूङ् घन्वने ॥ १० ॥ मवते । मविता । घृङ् अघष्वसने
॥ ११ ॥ परते । अघृत । घृपीष्ट । घर्ता । घरिष्यते । अघरिष्यत । मेङ् प्रणिदाने
॥ १२ ॥ प्रणिदान प्रत्यर्पणम् । प्रणिमयते । नेङ्मादा इत्यादिसूत्रे इयुक्तमात्र
हणात् । वैङ् ऋङ् रक्षणे ॥ १३ ॥ वयते ।

इश्च स्यादः ॥४१३४१॥

तिष्ठतेर्दासशकाच घातो' पर आत्मनेपदविषय' सिच् किरूत्स्यात् । तत्स
भियोगे स्यादोरन्वयस्येकार' स्यात् । अदित । अदिपाताम् । अदिपत । अदिपा' ।

देर्दिगिः परोक्षायाम् ॥४१३३२॥

देङ् इत्यस्य दिगि' स्यात् च द्वि' । दिग्ये । दिग्याते । द्रापते । अघ्रास ।
अघ्रासाताम् । अघ्रासत । तत्रे । तत्राते । तत्रिरे । द्रासीष्ट । द्राता । द्रास्यते ।
अघ्रास्यत । इर्देङ् गतौ ॥ १४ ॥ प्येङ् वृद्धौ ॥ १५ ॥ यकुङ् कीटिल्ये ॥ १६ ॥
पङ्कते । गताचपील्येके । मकुङ् मण्डने ॥ १७ ॥ मण्डन शोभनम् । अकुङ् लक्षण
॥ १८ ॥ आनङ् । शीकृङ् सेचने ॥ १९ ॥ गताचप्यन्ये । शीकृने । लोकृङ् वर्शने
॥ २० ॥ लोकृते । अलोकिष्ट । लुलोकृते । श्लोकृङ् सघाते ॥ २१ ॥ ग्र'ये इत्यर्थ' ।
स च ग्रन्थो व्यापारो मध्यमानस्य प्रपितु र्था । आद्येऽकर्मको द्वितीये सकर्मक' ।
श्लोकृते । प्रेकृङ् प्रेकृङ् चाश्रोत्साह ॥ २२ ॥ श्राङ्श्रोत्साह औदत्य वृद्धिश्च ।
प्रेकृते । रेकृङ् शकुङ् शङ्कायाम् ॥ २३ ॥ शङ्का सन्देह' पूर्वस्यार्थ' । द्वितीयस्य
घ्रासश्च । ककि लौल्ये ॥ २४ ॥ लौल्य गर्भभाषण्य च । ककने । चक्रे । कुकि
वृकि आवाने ॥ २५ ॥ कोकृते । इ'प्यसयोगादिति किरये । चुकुके । वपृके । चकि
तृप्तिप्रतिघातयो ॥ २६ ॥ चकृते । चक्रे । ककुङ् श्वकुङ् प्रपुङ् भ्रुकुङ् लुकुङ्
दीकृङ् प्रीकृङ् प्वक्कि चक्कि मक्कि तिक्कि टिकि टीकृङ् मेकृङ् लुकृङ् रपुङ्
लपुङ् गतौ ॥ २७ ॥ कङ्कते । कुकृते । तुकृते । प्वकृते । नाश्रादिपत्वम् । रहत ।

सहते । सपुद् भोजननिवृत्तावपि । अपुद् सपुद् गत्याक्षेपे ॥ २८ ॥ आक्षेपो स
 आरम्भ उपालम्भो वा । अक्षते । सहत । सपुद् कैतव च ॥ २९ ॥ बाह्यो
 रापुद् लापुद् सामर्थ्ये ॥ ३० ॥ रायते । लायते । प्रापुद् आयासे च ॥ ३१ ॥
 आयाम इत्यन्वे । लापुद् कल्पने ॥ ३२ ॥ लोपुद् वर्धने ॥ ३३ ॥ लोचते । लु
 लोचे । पथि सैचने ॥ ३४ ॥ मचते । शथि व्यक्तायां बाथि ॥ ३५ ॥ लालप्यादि ।
 कथि पचन ॥ ३६ ॥ कपुद् वीसौ च ॥ ३७ ॥ कचते । कचते । शचि सपुद्
 गतौ ॥ ३८ ॥ वधि वीसौ ॥ ३९ ॥ मथि मुपुद् कल्कने ॥ ४० ॥ मपुद् भारपो
 ष्ठायपूजनेषु च ॥ ४१ ॥ पपुद् व्यक्तीकरणे ॥ ४२ ॥ पृथि प्रसाधे ॥ ४३ ॥ लो
 पते । लुपुद् । पपुद् भ्रैपुद् ध्राजि वीसौ ॥ ४४ ॥ पजायते । भिभ्रैजे । बभ्राजे ।
 इपुद् गतौ ॥ ४५ ॥ इजते । इजायते । षजि गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु ॥ ४६ ॥
 अर्जते । नोऽन्ते । आचजे । ईजि कुम्भने च ॥ ४७ ॥ ईजते । ईजायते । षजुद्
 भूजैद् भर्जने ॥ ४८ ॥ भर्जनं पाकप्रकार । षजते । भर्जते । तिजि क्षमानिशा
 मयो ॥ ४९ ॥ निशान तीक्ष्णीकरणम् ।

गुप्तिजो गर्हाक्षान्तौ सन् ॥३१४५॥

स्वार्थे सन् ।

सन्यदश्च ॥४११३॥

सन्नन्तस्य घटन्तस्य च धातोराद्य एकस्वराद्ययो द्वि स्यात् ।

स्वार्थे ॥४१४६०॥

स्वार्थे सन आदिरिट न स्यात् ।

उपान्त्ये ॥४१३३४॥

नामिन्युपान्त्ये धातोर्निट् सन् किङ्कत्स्यात् । जुगुप्सत् । गर्हत इत्यर्थे ।
 अयत्र गोपायति । तितिक्षते । सहत इत्यर्थे । तेजने तु । तेजयति । पथि क-
 छने ॥ ५० ॥ स्फुटि विक्रमने ॥ ५१ ॥ स्फोटते । वेष्टि चष्टायाम् ॥ ५० ॥ वेष्टते ।
 गोष्टि लोष्टि मपाते ॥ ५३ ॥ षष्टि वेष्टन ॥ ५४ ॥ विवेष्टे । अदि द्विसातिक्रमयो
 ॥ ५० ॥ दोपान्त्यस्तोपास्यो वा । अहने । आनट् । एष्टि इष्टि विषापायाम् ॥ ५१ ॥
 ष्ठासत्र । जिहट् । मडुद् कडुद् शोके ॥ ५३ ॥ शोको घ्राप्यानम् । मण्डते ।
 कण्डते । मुडुद् पलायने ॥ ५८ ॥ मुण्डते । वडुद् एकवर्षायाम् ॥ ५० ॥ असहा
 यस्य गत्यामित्यर्थे । बण्डते । अडुद् पडुद् गतौ ॥ ६० ॥ आनण्ड । पण्डते ।
 वडुद् पिडुद् मपाते ॥ ६१ ॥ वण्डते । विण्डते । प्राडुद् वजायां च ॥ ६२ ॥
 पात्सघात । तासप्यादि । लुडुद् ताटम् ॥ ६३ ॥ कडुद् मये ॥ ६४ ॥ कण्डते ।
 मडुद् मग्ने च ॥ ६५ ॥ मण्ड । मुडुद् मनिपेक्षन्ते ॥ ६६ ॥ मुण्डते । वडुद्

१ इषो प्रापुद्वापु मयर्थेऽनारम्भवाये । कदा दीभन । रापु कपु प्रापु मयर्थे । प्रापु इत्यपि कश्चिद् ।
 प्रापु आवाये च । भारीमो वैर्नश्च—
 ६ व व वि

दाहं ॥ ६७ ॥ षडुह मडुह बेष्टने ॥ ६८ ॥ विभाजन इत्येके । विभाजन विभा
 गीकरणम् । अरमाभाषम् । मण्डते । मण्डने । मडुह परिभाषणे ॥ ६९ ॥ मुडुह
 मज्जने ॥ ७० ॥ मज्जन क्षोषनम् । मुण्डते । तुडुह तोडने ॥ ७१ ॥ शुडुह वरणे
 ॥ ७२ ॥ वरण स्वीकारः । शुण्डते । षडुह कोपे ॥ ७३ ॥ द्राडुह द्राडुह विशरणे
 ॥ ७४ ॥ द्राडाडे । द्राडाडे । द्राडुह स्थाघायाम् ॥ ७५ ॥ ताडुह्यादिः । शशाडे ।
 षडुह्यादित्वात् इत्य ल्ये शालते । वाडुह आग्राव्ये ॥ ७६ ॥ वाडते । हेडुह
 होडुह अनावरे ॥ ७७ ॥ हेडते । होडते । हिडुह गतौ च ॥ ७८ ॥ हिण्डते ।
 घिणह पुणह घुणह घृणणे ॥ ७९ ॥ घुणि घूर्णि अरणे ॥ ८० ॥ योणते । लुपूणं
 पणि व्यसहारस्तुलो ॥ ८१ ॥ शुपौ धूपेस्थाये । पणापति । पणापात्रकार । पेणे ।
 आपान्तस्य विस्वाभावाच्छेपादिति परस्मैपदम् । यतेह प्रयत्ने ॥ ८२ ॥ येते ।
 युवह शुवह मासने ॥ ८३ ॥ योतते । जोतते । बिपृह भपृह याचने ॥ ८४ ॥
 नापृह पाञ्जोपतापैश्वर्याशीषु ॥ ८५ ॥

आशिपि नाथः ॥३१३३६॥

आशिप्येषार्थे नाथते कर्तार्यात्मनेपद स्यात् । सर्पियो नाथते । सर्पिर्मं
 नृपादिस्याशास्ते । अन्यत्र नाथति । याचत इत्यर्थः । अघुह शैथिल्ये ॥ ८६ ॥
 शैथिल्यमगाहता । अघुह कौटिल्ये ॥ ८७ ॥ कतिथ स्थाघायाम् ॥ ८८ ॥ चकत्ये ।
 श्विडुह श्वैष्ये ॥ ८९ ॥ सकर्मकोऽकर्मकम् । बडुह सुखमिवादनयो ॥ ९० ॥
 बन्दते । अडुह सुखकल्याणयो ॥ ९१ ॥ मडुह स्तुतिमोदमदस्वमगतिषु ॥ ९२ ॥
 अमन्दिष्ट । स्पडुह किञ्चिच्चलने ॥ ९३ ॥ श्लिडुह परिदेवने ॥ ९४ ॥ सुदि इपे
 ॥ ९५ ॥ अकर्मकोऽपम् । मोदते । ददि दाने ॥ ९६ ॥ ददते । अददिष्ट । अददि-
 पाताम् । परोक्षार्थं दददे । दददाते । इदि पुरीपोत्सर्गे ॥ ९७ ॥ हस्ता । प्वदि
 स्वदि स्वादि आस्त्रादने ॥ ९८ ॥ आघ' पोपदेशो नेतरौ । यस्त्वृतिः खरान्त्य
 परा' सकारादय' पोपदेशा' स्मिथिदि खदि खञ्चि खपयम् । सृपि सृजि स्तुत्या
 सेकृसृचर्जम् ॥ प्वदिरनुमये सकर्मको कथायकर्मकः । खदते । उदि मानक्रीड
 पोम् ॥ ९९ ॥ म्वादेरिति शीर्षे । ऊर्दते । कुदि शुदि शुदि क्रीडापाम् ॥ १०० ॥
 शुदि म्यामे ॥ १०१ ॥ खुदि मभ्ये ॥ १०२ ॥ ऊर्दते । गौदते । शुगुदे ।
 पुदि क्षरणे ॥ १०३ ॥ सुदते । सुपूदे । द्रादि शब्दे ॥ १०४ ॥ अप्यक्ते शब्द इत्य
 न्ये । अभ्यक्तोऽपरिस्पृष्टवर्णः । द्रादते । द्रादेह सुप्ते च ॥ १०५ ॥ द्रादते । पदि
 कुस्सिते शब्दे ॥ १०६ ॥ पर्वते । स्डुडुह आप्रषणे ॥ १०७ ॥ आप्रषणमुत्सृष्ट उद्
 रण च । स्कुन्दते । गापृह प्रतिष्ठातिप्साप्रभ्येषु ॥ १०८ ॥ प्रतिष्ठायामकर्मकोऽ-
 पम् । यापृह रोदने ॥ १०९ ॥ रोदन प्रतिघातः । दधि धारणे ॥ ११० ॥ देषे ।
 नापृह नापृहत् ॥ १११ ॥ पधि पन्धने ॥ ११२ ॥ शान्दानिति सनि । धीम

१ सेह धर धरु वर कुत्सान्ते इत्यत्राप्युदाहरणम् । सेकाचः पोपदेशो ज्ञान्तिवृत्तः खञ्चि खपयः खपयः खपयः खपयः

६-४-४-४

स्सते चित्तम् । विक्रुत इत्यर्थः । पति स्तुतौ ॥ ११३ ॥ आयप्रत्यये । पनापति ।
 पनापायकार । पेने । पणियत् । ग्लैष्ट् दैन्ये च ॥ ११४ ॥ चाबलने । गताप-
 प्यन्ये । जिग्लेपे । मेष्ट् रेष्ट् सेष्ट् गती ॥ ११५ ॥ वेष्टान्तरप्राप्तिहेतुर्गति ।
 तत्र स्थितस्य स्पन्दन चलनमिति पृथगेषां पाठाः । हेष्ट् वेति कौशिकः । प्रपौषि
 छत्रायाम् ॥ ११६ ॥ अयते । तृथपफलव्यत्ये । जेपे । औदित्स्वादिङ् । अयिता ।
 असा । गुपि गोपनकुत्सनयो ॥ ११७ ॥ गोपते । गहायां समि जुगुप्सते ।
 अयुष्ट् रयुष्ट् शय्ये ॥ ११८ ॥ आनम्ये । रम्यते । लयुष्ट् अययसने च ॥ ११९ ॥
 लम्यते । कयुष्ट् वर्णे ॥ १२० ॥ कयते । वर्णो वर्णम् शुक्लादिभ्य । क्लीष्ट् अयार्थे
 ॥ १२१ ॥ चिह्वीमे । क्षीष्ट् मत् ॥ १२२ ॥ क्षीयते । क्षीष्ट् क्षीष्ट् क्षत्वि
 कत्यने ॥ १२३ ॥ यस्मिन् भोजने ॥ १२४ ॥ गस्मिन् पाठ्ये ॥ १२५ ॥ गस्मते ।
 रेष्ट् अयुष्ट् रयुष्ट् लयुष्ट् शय्ये ॥ १२६ ॥ छयुष्ट् स्कुष्ट् छुष्ट् स्तम्भे ॥ १२७ ॥
 स्तम्भः क्रियामिरोधः । पः स इति सत्ये । स्तम्भते । स्कुम्भते । छुष्टुमे । जयुष्ट्
 जमेष्ट् जृष्ट् गाग्रचिमांसे ॥ १२८ ॥ जम्भते ।

जमः स्वरे ॥११११००॥

जमेः खरात्परः खरादौ प्रत्यये भोजन्तः स्यात् । इति ने । जम्भते । जृम्भते ।
 मानि पूजायाम् ॥ १२९ ॥ जिचारे मीमांसते । अम्यप्र घञि मामः । तिष्ट्
 टिष्ट् छेष्ट् क्षरणे ॥ १३० ॥ तितिपे । तिष्टिपे । तिष्टपे । तेष्ट् कम्पने च ॥ १३० ॥
 तुपेष्ट् केष्ट् गेष्ट् कपुष्ट् यत्ने ॥ १३१ ॥ कम्पते । अकम्पिष्ट । अकम्पे । रमि
 रामस्ये ॥ १३२ ॥ आरमते । रुक्मिष् प्रासौ ॥ १३३ ॥ लभते । अलभ्य । लेभे ।
 लप्सीष्ट । लप्सा । लप्स्यते । भामि क्रोपे ॥ १३४ ॥ क्षमौ विपद्ने ॥ १३५ ॥
 अक्षमिष्ट । अक्षस्त । अक्षमिपे । अक्षसे । अक्षमिष्ये । अक्षष्ये ।

मो नो म्वोश्च ॥२११६७॥

मकारान्तस्य भ्वादेरन्तस्य पदान्ते वर्तमानस्य मकारबकारयोश्च परपोर्म
 कारादेशः स्यात् । स आसम् परे कार्ये । अक्षमिष्ये । अक्षण्वहे । अक्षमिष्ये ।
 अक्षण्वहे । आशिपि । क्षमिषीष्ट । क्षसीष्ट । क्षमिता । क्षन्ता । क्षमिष्यते ।
 क्षंस्यते । रमि क्रीडायाम् ॥ १३६ ॥ अय उबलादिः । रमते । अरस्त । रेमे ।
 रंसीष्ट । रन्ता । रस्यते । अरस्यत ।

व्याङ्परं रमः ॥३१३१०५॥

परधैपदम् । विरमति । स्परसीत् । विरराम । कम्पुष्ट् कास्तौ ॥ १३७ ॥
 कान्तिरिच्छा ।

कमेर्णिङ् ॥३१४१२॥

कमेर्षातोः शार्धे णिङ् प्रत्ययः स्यात् । कामयते ।

णिश्रिद्रुसुकमः कर्तरि ङः ॥३१४५८॥

ण्यन्तात् भ्यादिभ्यश्च कर्तर्यद्यतन्यां ङ प्रत्ययः स्यात् । अकाम् इ अ त इति स्थिते ।

णे रनिटि ॥४१३५३॥

अनित्यशिति प्रत्यये णेरुक् स्यात् । इप्पस्वगुणवृद्धिदीर्घतागमाना वा षकोऽयम् । इप् । अततक्षत् । पस्वम् । आटिटत् । गुणः । कारणा । वृद्धिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते । तागमः । प्रकार्यः ।

उपान्यस्यासमानलोपि शास्वृदितो ङे ॥४१२३५॥

समानलोपिशासकृच्छद्विषर्जितादातोरुपान्यस्य ऊपरे णौ इस्वः स्यात् । द्विर्भातुरिति द्वित्वे ।

स्वरादेर्द्वितीयः ॥४११४॥

स्वरादेर्भातोर्द्विस्वभाजो द्वितीयांश एकस्वरो द्विः स्यात् नस्वाद्यः ।

असमानलोपे सन्वल्लघुनि ङे ॥४११६३॥

न विद्यते समानलोपो यस्मिन् तस्मिन् ऊपरे णौ द्वित्वे सति पूर्वस्य लघुनि घास्वक्षरे परे समीप कार्प्यं स्यात् । सन्पस्वेष्वमुक्तमिहापि तथा ।

सन्यस्य ॥४११५९॥

घातोर्द्वित्वे पूर्वस्याकारस्य इः स्यात्सनि परे ।

लघोर्दीर्घोऽस्वरादेः ॥४११६४॥

अस्वरादेर्भातोर्के परे णाक्समानलोपे द्वित्वे पूर्वस्य लघोर्दीर्घः स्यात् लघुनि घास्वक्षरे परे । अर्थाकमतः । णिङ्भावपक्षे कमो के परे । अथकमतः । अयि षयि नयि पयि मयि रयि बयि गतौ ॥ १३८ ॥ अयते । आपिष्ट ।

दयायास्कासः ॥३१४११॥

एष्यः परोक्षाया आमादेशः स्यात्, अनुप्रयोगश्च कृम्बस्तीनाम् । अपाङ्गके ।

हान्तस्याञ्जीङ्म्या वा ॥२११८१॥

हकारादन्तस्याया जेरिटश्च परासां परोक्षाद्यतन्याशिपां षस्य ङो वा स्यात् । अयिपीष्यम् । अयिपीङ्म् ।

उपसर्गस्यौ ॥२१३१००॥

उपसर्गस्य रेफस्यापतो परे षः स्यात् । ज्ञापते । पलापते । निरयते । इर

पत इत्यग्र मिसदुसोदस्वस्यासत्वात् लखम् । निर्दुरोस्तु मिल्यते । दुष्करो ।
 उदयतीष्यद्य इ दु द्दु सुं गतौ इति इघातुः खमते । परमते चात्मनेपदमन्त्रि
 यक्षिको क्तिस्करणाच्चापनात् । तपि णपि रक्षणे च ॥ १३९ ॥ चाङ्गती । प्र-
 यते । पूर्वस्य तु प्रनयते । दपि वामगतिर्हिंसादहमेयु च ॥ १४० ॥ द्याङ्के ।
 ऊयैः तन्तुसन्ताने ॥ १४१ ॥ ऊयाङ्के । पूयैः दुर्ग-पविशरणयो ॥ १४२ ॥
 पुपूये । कूर्यैः शब्दोन्दमयोः ॥ १४३ ॥ सन्दमं ह्येवमम् । दुर्ग-येऽपीत्येके । स्मा-
 यैः विघ्नने ॥ १४४ ॥ क्षमायिता । स्फायैः भोप्यायैः वृदी ॥ १४४ ॥ व्याप्ते ।

दीपजनबुधिपूरितायिप्यायो वा ॥३१४६७॥

पश्वः कर्तयैद्यतन्यास्ते परे अिञ्चल्ययो वा स्यात्, तलुङ् च । अप्वाधि ।
 पक्षे अप्यायिष्ट ।

प्यायः पी ॥४११९३॥

प्यायः पी' स्यात् परोक्षायां पञ्चि च । पिच्ये । पिप्याते । पिच्यिरे । तापृ-
 सन्तामपालनयो' ॥ १४५ ॥ तापते । अतापि । अतायिष्ट । बलि बलि सवरणे
 ॥ १४६ ॥ वबले । वबले । शलि चसमे च ॥ १४७ ॥ तालप्यादिः । शालते । मलि
 मलि धारणे ॥ १४८ ॥ मेले । ममले । मलि मलि परिभाषणार्हिंसादानेयु ॥ १४९ ॥
 यमले । यमले । कलि शब्दसङ्ख्यामयो' ॥ १५० ॥ कलते । चकले । कलि अशब्दे
 ॥ १५१ ॥ अशब्दस्तुष्णीभाषः । शब्दार्थोऽयमित्येके । अम्पक्तशब्दार्थ इत्यपरे ।
 कलते । तेष्टुः देष्टुः देयने ॥ १५२ ॥ तितेये । तितेये । पेष्टुः सेष्टुः केष्टुः लेष्टुः
 गेष्टुः गेष्टुः पेष्टुः सेष्टुः मेष्टुः म्लेष्टुः सेबने ॥ १५२ ॥

परिनिवेः सेवः ॥२११४६॥

सस्य पस्वमहम्यबायेऽपि । परिपेबते । द्वितीयस्य तु । परिसेबते । पर्यले-
 यत । परिसिसेध । रेष्टुः पबि गतौ ॥ १५३ ॥ रेवते । पवते । वेबे । काष्टुः वीती
 ॥ १५४ ॥ काषाते । ह्येशि वापमे ॥ १५५ ॥ ह्येशते । चिह्येशे । भापि च स्वकार्या
 बाधि ॥ १५६ ॥ चास्त्रेशि' । भापते । अभापिष्ट । ईपि गतिर्हिंसादर्शनेयु ॥ १५७ ॥
 ईपते । दुरुभास्यादेरिति परोक्षायाभाभि । ईपाङ्के । गेष्टुः अन्विष्णायाम् ।
 अन्विषणमन्विष्णायाम् । पष्टुः प्रयते ॥ १५८ ॥ जेष्टुः जेष्टुः पष्टुः जेष्टुः गतौ ॥ १५९ ॥
 जेपते । नेपते । एपते । एपाङ्के । जेपते । रेष्टुः रेष्टुः अम्पके शब्दे ॥ १६० ॥
 रेपते द्विपत । जिहेये । परि हेहेमे ॥ १६१ ॥ पपते । पपर्ये । सुपुष्ट कान्तिकरणे
 ॥ १६२ ॥ उदिस्वात् । पुपते । अम्पुष्ट प्रमादे ॥ १६३ ॥ प्रमादोऽपलेपः । ससते ।
 भान्तोऽयमित्येके । बिधममते । काष्टुः शब्दबुत्सायाम् ॥ १६४ ॥ शब्दस्य
 बुत्सा रोग' । भासि दुघासि दुग्धासि वीती ॥ १६५ ॥ पमासे । घ्रासन्तासे
 ॥ १६६ ॥ ति या श्ये' घ्रास्यते । घ्रासते । जूघमे ॥ १६७ ॥ ल्येत्से । घ्रम ।
 यघ्रासे । म्हास्यत । म्हासते । म्हेस । म्पुष्ट । राष्टुः पाष्टुः शब्द ॥ १६८ ॥

णसि कौटिल्ये ॥ १६७ ॥ प्रणसते । व्यसि भये ॥ १६८ ॥ व्यसते । अन्यसिष्ट ।
 बभ्यसे । भेषु इति चन्द्र । भेषते । आइ चासुइ इच्छापाम् ॥ १६९ ॥ आसं
 सते । प्रसुइ ग्लसुइ भदने ॥ १७० ॥ घसुइ करणे ॥ १७१ ॥ घसते । मूर्धन्या
 न्तोऽयमिति चन्द्र । ईहि चेटायाम् ॥ १७२ ॥ ईहते । ईहाञ्जे । अडुइ ग्लिहि
 गतौ ॥ १७३ ॥ अहते । आनहे । ग्लेहते । पिग्लिहे । गर्हि गह्नि कुत्सने ॥ १७४ ॥
 बर्हि बह्नि प्रापाये ॥ १७५ ॥ बर्हि बह्नि परिभाषणार्हिसाच्छादनेषु ॥ १७६ ॥
 वानेऽप्यन्ये । वन्स्योऽप्यादी । अबह्निष्यम् । अबह्निङ्म् । येइइ जेइइ चाइइ प्रयजे
 ॥ १७७ ॥ बिषेहे । जिजेहे । बषाहे । ब्राइइ निक्षेपे ॥ १७८ ॥ सिद्राक्षेपे इत्येके ।
 ब्राइते । वद्राहे । ऊहि तर्क ॥ १७९ ॥ ऊहते । ऊहाञ्जे । तर्क वरपेक्षा । गाहौइ
 विलोढने ॥ १८० ॥ विलोढन परिमलनम् । अगाहिष्ट । अगाइ । जगाहे । गा
 हिपीष्ट । घाहीष्ट । गाहिता । गाढा । गाहिष्यते । घाक्ष्यते । पहि मर्षणे ॥ १८१ ॥
 एबलादिरयम् । सहते ।

असोडसिव्रसहस्सटाम् ॥२१३४८॥

परिनिबिभ्य परेपामेपा सस्य पा स्यात् सोडविषय बर्जयित्वा । विपहते ।
 निपहते ।

स्तुस्वञ्जश्चाटि नवा ॥२१३४९॥

परिनिबिभ्य परस्य स्तुस्वञ्जोरसोऽसिव्रसहस्सटां चाटि सति सस्य वा प
 स्यात् । पर्यपहत् । पर्यसहत् । असहिष्ट । सेहे । सहिपीष्ट ।

सहलुभेच्छरुपरिषस्तादेः ॥४१४१४६॥

एभ्यस्तादेरशित इडा स्यात् । सहिता । पक्षे । इत्य इत्वे, तस्य षत्वे,
 घस्यापि इत्वे, सहिचहेरिति इलोपे, ओकारे च । सोडा । असोऽ इति किम् ?
 बिसोडा । मा परिसीपिषत् । ग्लहौइ प्रहणे ॥ १८२ ॥ जसहते । जग्लहे । औदि-
 स्वाद्रेइ । ग्लहिता । ग्लाडा । ग्लहौइ इत्येके ॥ १८३ ॥ गर्हते । अगर्हिष्ट । इडभावे ।

हशिदो नाम्युपान्त्यादृशोऽनिटः सक् ॥३१४१५५॥

इशिदन्ताप्त्याम्युपान्त्यादृशिर्जिताप्रनिदो पातोरेषतन्यां परत सक् प्र
 ख्य स्यात् । अपृक्षत ।

स्वरेऽतः ॥४१३१७५॥

सकोऽकारस्य स्वरादौ प्रथये परे लुक्स्यात् । अपृक्षताताम् । अपृक्षन्त ।
 इत्यादि । बहुइ महइ इदौ ॥ १८४ ॥ भंहते । भहते । दक्षि शैष्ये च ॥ १८५ ॥
 घुक्षि विक्षि सम्दीपमङ्गेशानजीवनेषु ॥ १८६ ॥ घुक्षते । विक्षते । वृक्षि वरणे
 ॥ १८७ ॥ विक्षि विद्योपादाने ॥ १८८ ॥ भिक्षि पाञ्जापाम् ॥ १८९ ॥ वीक्षि

मा-उ-गोपनगननिगमप्रतादोषु ॥ १०० ॥ व्रीक्षणे । अत्रीक्षिष्ट । विरीक्ष ।
 इक्षि क्षान्त ॥ १०१ ॥ इक्षणे । एक्षन् । एक्षिष्ट । ईक्षाञ्च । इत्यात्मनेपदिन् ॥
 जपोमपदिन् ॥

शान्दान्मान्बधानिगानार्जवविचारवैरूप्ये दीर्घश्चेत् ॥३१४।७॥

एव्यं ग्राधं मन ग्यात् । एव्यर्थेषु द्विव्यंने गृने दीपम पूर्वप्रकाश ।
 नीनामनि । नीनामन । दीदामनि । दीदांमन । भिग्न मबागाम् ॥ १ ॥ अ-
 यनि । अयन । निधीनिदे । अग्निभियन् । भग्निभियन् । निभाय । निधि-
 गन् । निधिप । भीयात् । भयिषीष्ट । अविता । अयिष्यति । अयिष्यन् ।
 अयिष्यन् । अयिष्यन् । नीय प्राण ॥ ० ॥ निनयिष । निनय । निविष ।
 मृग भरत् ॥ ३ ॥ भरति । भरते । अभाषीत् । अभाषीम् । अभाषुं । अभूत् ।
 अभूतात् । अभूयत् । वमार । वभ्रन् । वभ्रथं । वभृथ । वभूम । अभून् ।
 । वत् ॥ इतिनिपपात्र । वभ्रे । वभ्रान् । व्रियात् । मृषीष्ट ।

क्रवर्णात् ॥३१४।३६॥

कवर्णात्-नादात् । परावनिदावात्मनयत्रविषय गिगागिष । विद्वृष्टन ।
 इति विषयात् गुण । अता । अरिष्यति । अरिष्यन् । अमरिष्यत् । अमरिष्यन् ।
 इग इरत् ॥ ४ ॥ इरत् प्राण । नीवार ग्यात् मानन च । इरति । इरत् । अ-
 यीत् । अयत् । अहार । अहथ । अहृथ । अहृत् । अहृथ । हियात् । हयीष्ट । इत् ।
 इरिष्यति । इरिष्यन् । मृग पारणे ॥ ५ ॥ परति । परत् । अपापीत् । अभूत् ।
 इष्टत् करत् ॥ ६ ॥

कृगतनादेरु ॥३१४।८३॥

कृगतनादेरु गजाकनरि विरिन् तिनि रं मय्यत् ग्यात् । अर्थं मयादि
 मय्य वादारी-मय्य वदिन् गिषा पुरक्यादिति ॥ ३१४।१० ॥ मित्तुत् ।
 कवथम् । मय वरति । वरत् । इत्यापदि भवति ।

उभो ॥३१४।९॥

वाता वायार वा इत्यनयादिति मय्यत् मय्य ग्यात् । वरति ।

अत त्रियुत् ॥३१४।८०॥

कृगो यिच ॥४।२।८८॥

कृग' परस्योकारस्य पादौ वकारे मकारे चापिति प्रत्यये लुक् स्यात् । कुवे' । कुर्म' ।

न कुरुञ्छुरुः ॥२।१।६६॥

अनयोर्नामिनो रेफेन दीर्घ' । कुर्यात् । करोतु । कुरुतात् । कुरुताम् । कुर्वन्तु ।

असयोगादोः ॥४।२।८६॥

असयोगात्परो य वकार' प्रत्ययस्तत' परस्य हेर्लुक्स्यात् । कुरु । कुरुतात् । कुरुन्तु । कुरुत । करवाणि । करवाष । करवाम । अकरोत् । अकुरुताम् । अकुरुन् । अकरो' । अकुरुताम् । अकुरुत । अकरवन् । अकुर्व' । अकुर्म' । अकार्षीत् । अकार्षीम् । अकार्षु' । अकार्षी' । अकार्षीम् । अकार्षे' । अकार्षम् । अकार्ष्व' । अकार' । अकृतु' । अकुरु' । अकुरु' । अकुरु' । अकुरु' । अकार । अकर । अकृव । अकृम । क्रियात् । क्रियास्ताम् । क्रियासु' । क्रिया' । क्रियास्तम् । क्रियास्त । कर्ता । करिष्यति । अकरिष्यत् । कुरुते । कुर्वते । कुर्वते । कुर्वते । कुर्वीताम् । कुर्वीरन् । कुरुताम् । कुर्वीताम् । कुर्वताम् । कुरुष्व । कुर्वीषाम् । कुरुष्वम् । करये । करवाषहे । करवामहे । अकुरुत । अकृत । अकृपाताम् । अक्रे' । कृपीष्ट । कर्ता । करिष्यते । अकरिष्यत ।

सम्परेः कृगः स्सद् ॥४।४।९१॥

आभ्यां परस्य कृग आदि' स्सद् स्यात् । सत्स्करोति । परिष्करोति ।

उपाङ्गुपासमवायप्रतियलविकारवाक्या- ध्याहारे ॥४।४।९२॥

उपात्परस्य कृगो भूपादिवर्धयेषु आदि'स्सद् स्यात् । उपस्करोति कन्याम् । इत्यादि । द्विषी अभ्यक्ते शब्दे ॥७॥ द्विषति । द्विषते । ईदित्वात्फलवति कर्तुरि इगित इत्यात्मने पदम् । अन्यत्र शेषात्परस्मैपदेषु पठित' स चास्य पाठो गतौ फलवत्कर्तृर्षपि परस्मैपदार्थ' । अङ्गुगती च ॥ ८ ॥ गतिपूजयोरयम् । अङ्गति । अङ्गते । कृयाङ्गु पाञ्चरायाम् ॥ ९ ॥ याचति । याचते । द्विदपमित्येके । उपर्षीष पाके ॥ १० ॥ पचति ।

व्यञ्जनानामनिटि ॥४।३।४५॥

व्यञ्जमान्तस्य घातो' परस्मैपदविषयेऽनिटिसिषि परे समानस्य वृद्धि' स्यात् । अयाङ्गीत् । यद्बचन जात्यर्थम् । व्यञ्जनस्वजात्याक्रान्तेकानेकव्यासिप रिग्रहार्थे याचत् । तेनामेकव्यञ्जनव्यपघानेऽपि स्यात् । अराङ्गीत् । पयाच ।

पन्थात् । पक्ता । पक्ष्यति । अपक्ष्यत् । पक्षते । पक्षेत । पक्षताम् । अपक्षत । अप-
 पक्त । पेषे । पक्षीष्ट । पक्ता । पक्ष्यते । अपक्ष्यत । राजृग् जुञ्जाजृग् वीसौ ॥ ११ ॥
 राजति । राजते । भ्राजति । भ्राजते । जुञ्जमेति वा एत्वे । रेजतु । रराजद्गु ।
 रेजे । रराजे । भ्रेजतु । बभ्राजतु । भ्रेजे । बभ्राजे । भ्राजेरिह पाठो राजृसाह-
 चर्यार्थं स्तेन यजसृजेल्यब्राह्मणं ग्रहणम् । पूर्वस्य तु गत्वे । बिभ्राह । बिभ्राह
 इत्यादि । भन्वेद्यं पाह्य विकल्प्यतामिति चेत् । पुनः पाठः आत्मनपदानिखल-
 ज्ञापनार्थं । तेन छमति छमते सेवति सेवते इत्यादि सिद्धम् । लाभीये
 विभवेऽप्यहो भरपतिं सेवन्ति किं मानिनः । भर्जी सेवामोम् ॥ १२ ॥ भजति ।
 भजते । अभ्राहीत् । अभक्त । यमाज । भेजे । भन्थात् । भक्षीष्ट । भक्ता ।
 भक्ष्यति । भक्ष्यते । अभक्ष्यत् । अभक्ष्यत । रक्षीं रागे ॥ १३ ॥ रजति । रजते ।
 अराह्णीत् । अरह्ण । अरह्णाताम् । रेटु परिभाषणयाचमयो ॥ १४ ॥ रेटति । रेटते ।
 वेणुर्ग गतिज्ञानचिन्तामिशामनवादिष्यग्रहणेषु ॥ १५ ॥ वादिष्यग्रहणं वायमा-
 ण्डस्य वादनाय ग्रहणम् । विवेण । विवेणे । चतेर्ग याचने ॥ १६ ॥ अचतीत् ।
 अचतिष्ट । प्रोथृग् पर्यासौ ॥ १७ ॥ पर्यासिं पूर्णता । मिथृग् मेघार्हिसयो ॥ १८ ॥
 मेथृग् सङ्गमे च ॥ १९ ॥ मिमेथ । मिमेथे । चदेर्ग याचने ॥ २० ॥ अचवीत् । चेदे ।
 ऊनुन्द्ग निशाममे ॥ २१ ॥ बुन्दति । पुन्दते । क्वदिखाद्वाक्कि । अमुवत् । अउ-
 ङ्दीत् । अमुिबष्ट । धान्नोऽप्यमिति नन्वी । णिहर्ग णेहर्ग कुरसासंनिकर्षयो ॥ २२ ॥
 निमिवत् । निनेदत्तु । निमिदे । निनेदे । मिहर्ग मेहर्ग मेघार्हिसयो ॥ २३ ॥
 मिमिवत्तु । मिमेदत्तु । मेथृग् सङ्गमे च ॥ २४ ॥ चामेघार्हिसयो । छृषृग् मृषृग्
 उन्दे ॥ २५ ॥ चन्व ह्लेवमम् । शर्दते । शर्दति । मर्षते । मर्षति । बुषृग् बोषने
 ॥ २६ ॥ अमुपत् । अयोधीत् । अयोधिष्ट । च्चनृग् अयदारणे ॥ २७ ॥ गमहन
 व्याप्तुकि । चयत्तु । चये । दानी अमखण्डने ॥ २८ ॥ आर्जवे । वीदांसति ।
 वीदांसते । दानी तेजने ॥ २९ ॥ मिदाने । वीदांसति । वीदांसते । अर्षा-
 म्भरे तु सनोऽभावे प्रत्ययान्तराण्यपि । शर्षी आक्रोशो ॥ ३० ॥ शपति । शपते ।
 अशाप्तीत् । अशाप्त । शशाप । शोपे । चायृग् पूजानिषामनयो ॥ ३१ ॥ व्यपी
 गतौ ॥ ३२ ॥ अव्यपीत् । असी मूषणपर्यासिचारणेषु ॥ ३३ ॥ घावृग् गतिशुद्धयो
 ॥ ३४ ॥ वीषृग् कपीवत् ॥ ३५ ॥ वीषति । वीषते । अमृदित्यमित्येके । दाहृग्
 दामे ॥ ३६ ॥ कपी आदामर्भवरणयो ॥ ३७ ॥ मेथृग् भये ॥ ३८ ॥ भ्रपृग् चतने
 च ॥ ३९ ॥ पपी वापनस्पर्शनयो ॥ ४० ॥ धान्नोऽप्यमित्येक । सपी कप्तौ
 ॥ ४१ ॥ कान्तिरिच्छा । भ्राशान्साशो ॥ ४२ ॥ ति वा इये । अमिलप्यति ।
 अमिलपति । अमिलप्यते । चपी भक्षणे ॥ ४३ ॥ छपी हिंसायाम् ॥ ४४ ॥
 चष्ठाप । चष्ठापे । त्विपी वीसौ ॥ ४५ ॥ त्वेपति । त्वेपते । अस्विक्षत् । अस्वि-
 क्षत । अस्विक्षाताम् । अस्विक्षन्त । अपी जसी गत्वादामयोऽय ॥ ४६ ॥ आस ।
 आसे । दाहृग् दामे ॥ ४७ ॥ माहृग् मामे ॥ ४८ ॥ माम पर्तनम् । माहति ।
 माहते । शुदीर्ग संवरणे ॥ ४९ ॥

गोहः खरे ॥४१२४२॥

कृतगुणस्य शुह् खरे परे उपान्यस्य ऊत्स्यात् । गृह्ति । गृह्ते । अगृहीत् । इबभावे सक । अग्रुक्षत् । अग्रुष्टाम् । अग्रुक्षताम् । अग्रुष्टि । इबभावे । शुह्दिहेति वा सको लुकि । अग्रह । अग्रुक्षत । अग्रह । अग्रुष्टात् । गृहिता । गोहा । इष्याति । म्लक्ष्मी भक्षणे ॥ ४९ ॥ म्लक्षति । म्लक्षते । म्लक्षीष्यन्ते । यर्जी वैषपूजासंगतिकरणदानेषु ॥ ५० ॥ यजति । यजते । अयाक्षीत् । अयष्ट ।

यजादिवश्वचः सस्वरान्तस्था ष्वृत् ॥४११७२॥

यजादेर्वश्वचोश्च परोक्षार्यां द्विस्वे पूर्वस्य सस्वरान्तस्था ष्वृत् । इकारोक्ता रक्तकारा' प्रध्यासत्ते' स्यु' । इयाज ।

यजादिवचेः किति ॥४११७९॥

यजादेर्धातोर्वचश्च तादृग ष्वृत् स्यात्किति । ईजतु' । ईजु' । इयजिय । इयष्ट । ईजिष । ईजिम । ईजे । इज्यात् । यक्षीष्ट । यष्ट । यक्ष्यति । यक्ष्यते । दुवर्षीं धीजसन्ताने ॥ ५१ ॥ क्षेत्रे विकिरण इत्यर्थ' । गर्भाधाने छेदने च । केशान्वपति । वपते । अवाप्सीत् । अवप्त । वपाप । ऊपतु' । ऊपे । उप्यात् । वप्सीष्ट । वप्ता । वप्स्यति । वप्स्यते । वेगं तन्तुसन्तामे ॥ ५२ ॥ वयति । अवासीत् ।

वेर्वय् ॥४११९९॥

वेग' परोक्षार्यां वय वा स्यात् । उवाय । यजादिवचे' किति' ष्वृत्ति, द्विस्वे ऊयिति स्यात् ।

न वयो य् ॥४११७३॥

वेगादेशस्य वयो यकार' परोक्षार्या ष्वृत् स्यात् । ऊयतु' । ऊयु' । उवयिष । ऊययुः । ऊय । उवाय । उवय । ऊयिष । ऊयिम । वयादेशाभावे ।

वेरयः ॥४११७४॥

वेगोऽयकारान्तस्य पूर्वस्य परस्य च परोक्षार्यां ष्वृत् स्यात् । भास्त्वयक्ष रस्येत्यास्त्रे । ववौ ।

अविति वा ॥४११७५॥

वेगोऽयकारान्तस्य अविति णवादौ परे ष्वृत् स्यात् । वयतु' । ऊवतु' । वयु' । ऊयु' । द्विस्वे कृते परस्वादातोऽवादेशो पश्चात्समानदीर्घ' । ववाप । वविष । खरान्तस्वादिङ्कल्प' । ऊपात् । वाता । पास्यति । अवास्यत् । वयते । अवास्त । ऊये । ऊये । ऊयिषे । ऊविषे । पक्षे । ववे । वविषे । वासीष्ट । व्येगं सवरणे ॥ ५३ ॥ व्ययति । अव्यासीत् ।

व्य स्थवृणवि ॥४१२३॥

व्यपतेस्यधि णवि च विपयभूते आत्स न स्यात् । द्वित्वे ।

ज्याव्येव्यविच्यचिव्ययेरिः ॥४१३१७१॥

एषां परोक्षार्थां द्वित्वे पूर्वस्य इ' स्यात् । नामिनोऽकठिहृत्तेरितिषुद्धौ ।
विभ्याय । विभ्यतुः । विभ्यु । ऋषृभ्येऽव ॥४१४१॥ इति निखमिद् । विभ्यपिब ।
विभ्याय । यजाठिबचेरिति बीयात् । व्याता । व्यास्यति । व्यपते । अभ्यास ।
विभ्ये । विभ्यये । व्यासीष्ट । ह्येर् स्पृधांशच्छयो ॥ ५४ ॥ आह्वयति ।

हालिप्सिचः ॥३१४६२॥

एभ्योऽघतन्यामद् स्यात् । आहत् । आहताम् । आहन् ।

द्वित्वे हः ॥४१३१८७॥

हेनो द्वित्वपिपये सखरान्तस्या ष्ट् स्यात् । हु हु इति द्वित्वे । आहु
हान । घातोरिवर्णोर्बर्णेत्युच्चारेश' । आहुहुबतु' । आहुहविप । आहुहोष ।
आहुयात् । आह्वाता । आह्वास्यति । आह्वयते ।

वाऽऽत्मने ॥३१४६३॥

हालिप्सिचिभ्योऽघतन्यामद्वा स्यादात्मनेपदे परे । आहत् । आह्वात् ।
आहेताम् । आह्वासाताम् । आहुहुवे । आहुहुविपे । आह्वासीष्ट ।

ह. स्पर्धे ॥३३१५६॥

आहृएर्बाद् ह्यतः स्पर्धेऽर्थे आत्मनेपदमेव स्यात् । महो महमाह्वयते ।
अपत्र गामाह्वयति ।

सनिवे. ॥३३१५७॥

एभ्योऽप्यात्मनेपदमेव । बर्ही प्रापणे ॥ ५५ ॥ वहति । अवाहीत् । सहिब-
होरोषावर्णस्येत्योस्य । अबोहाम् । अवाह्यु । उवाह । ऊहत् । उवहिय । इहना-
वपक्षे उवोड । उव्यात् । वोडा । वस्यति । अवस्यत् । वहते । उवोड । अवहा-
ताम् । अवहत् । ऊहे । ऊहिये । वहीष्ट । वोडा । वस्यते । अवस्यत् । प्रा-
प्रहः ॥३३१०३॥ इत्यनेन परस्मैपदमेव । मयहति । मते यजावापुमयपदिन' ।
हुओश्च गतिषुद्धयो ॥ ५६ ॥ स्वयति । ह्येस्वेर्बा ॥३३१५९॥ इति बैकल्पिके के द्वि-
पातुरिति द्वित्व सपोगादितीपादशे । अदिशिच्यत् । पक्षे ऋविष्ठी ॥३३१५९॥
त्यादिमाऽकि ।

श्वयत्यसूचपत. श्वास्थवोचपसम् ॥४१३१०३॥

एषां यनुपणासकि पर श्व अस्य योष पत इत्येते ऋमास्सु' । अश्वत् ।

अम्बताम् । अम्बन् । पक्षे सिधि इडागमे, इति च, मन्वीतिष्टद्विनिपेधे, गुणे,
उपादेशे, सिञ्छोपे । अम्बयीत् । अम्बयिष्ठाम् । अम्बयिषु । अम्बयी ।

वा परोक्षायङि ॥४॥११९०॥

अं सखरान्तस्या परोक्षायङ्गे ष्वंदा स्यात् । ततः शु शु इति द्वित्रे शु-
शाब् । शुशुवत् । शुशुवुः । शुशुषिष । पक्षे । शिश्वाय । शिश्वियत् । शि-
श्वियु । शिश्वयिष । यजादिष्वेरिति ष्वृति श्वात् । श्वास्ताम् । श्वास्तु ।
श्वयिता । श्वयिष्यति । बद् व्यक्तायां वाचि ॥५७॥ बद्धि । बद्धजस्र् ॥४॥११४८॥
इति वृद्धौ । अवादीत् । अवादिष्ठाम् । अवादिषु । मैष वादी । उवात् ।
ऊवत् । ऊवु । उवदिष । उवात् । वदिता । वस निवासे ॥ ५८ ॥ वसति ।
सस्वसि ॥४॥११७२॥ इतिते । अवास्तीत् । अवास्ताम् । अवास्तु । उवास ।
वसस इति पक्षे ऊपत्तुः । ऊपु । उवसिष । उवस्य । उवास । उवस । उव्यात् ।
वस्यति । एते अयं परस्मैपदिन । भूत् यजादि ।

अथ शुतादि । शुति वीसौ ॥ १ ॥ चोतते ।

द्युञ्चोऽद्यतन्याम् ॥३॥११४४॥

शुतादेरद्यतन्यां कर्तृर्पात्मनेपद् वा स्यात् । ङदिङ्शुतादी ॥३॥११४४॥ ङङ् ।
अद्युतत् । अद्योतिष्ठ ।

द्युतेरिः ॥४॥११४१॥

द्युतेर्द्वित्रे ष्वंस्वोकारस्य इ' स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । दिद्युतिरे । दिभि-
दाङ् स्नेहमे ॥ १ ॥ मेदते । अमिदत् । अमेदिष्ठ । दिक्षिदाङ् दिष्विदाङ् मो
चने च ॥ २ ॥ आस्त्रोहने । अक्षिदत् । अक्षेदिष्ठ । स्वेदते । अखिदत् । अखे
दिष्ठ । रुधि अनिप्रीती च ॥ ३ ॥ वादीसौ । रोचते । अरुचत् । अरोचिष्ठ ।
द्युटि परिवर्तने ॥ ४ ॥ योदते । अद्युदत् । अद्योदिष्ठ । रुटि लुटि लुठि प्रतिपाते
॥ ५ ॥ श्विताङ् वर्णे ॥ ६ ॥ अश्वितत् । अश्वेतिष्ठ । द्युमि वीसौ ॥ ७ ॥ अद्यु-
मत् । अशोमिष्ठ । द्युमि सञ्चमे ॥ ८ ॥ सञ्चलन रूपान्यथास्वम् । शोमते ।
अद्युमत् । अशोमिष्ठ । णमि तुमि हिंसायाम् ॥ ९ ॥ अनमत् । अनमिष्ठ ।
अद्युमत् । अतोमिष्ठ । अन्मूङ् विश्वासे ॥ १० ॥ वन्त्यादि । अन्मते । अन्न-
मत् । अन्नमिष्ठ । अद्युङ् अद्युङ् अवचंसने ॥ ११ ॥ अद्यते । अद्यत् । अद्य-
दिष्ठ । अद्यसत् । अद्यंसिष्ठ । अद्युङ् गतौ च ॥ १२ ॥ अकारावचंसने । अ-
सते । अद्यसत् । अद्यंसिष्ठ । वृत्तुङ् वर्तने ॥ १३ ॥ वर्तते । अद्युतत् । अद्यतिष्ठ ।
वृते । वर्तिपीष्ठ । वर्तिता ।

वृञ्चः स्वसनोः ॥३॥११४५॥

शुतादिभ्यं पञ्चभ्यं स्वे समि च प्रत्यये कर्तृर्पात्मनेपद् वा स्यात् । वस्व्यति ।
वर्तिष्यते । अवस्व्यत् । अवर्तिष्यत ।

न वृश्चः ॥४१४५५॥

वृत्तुः वृष्टुः वृष्टुः स्यन्दौः कृपोः पम्प्यः पञ्चम्यो पातुम्यः परस्य स्ताङ्
शित आविरिण न स्यात् । अमात्मने । स्यन्दिकूपोरोविच्छ्रक्षण इङ्गिकल्पः पर
त्वावनेन वाष्यते । अमात्मन इत्येष । वर्तिता । स्यन्दौः स्रवणे ॥ १४ ॥ स्यन्-
तेर्मलोपे । अस्यद्त् । अस्यन्दिष्ट । अस्यन्त । अस्यन्त्साताम् । सत्यन्दे । सत्य-
न्दिपे । सत्यन्त्से । सत्यन्दिष्चे । स्यन्दिपीष्ट । स्यन्त्सीष्ट । स्यन्दिता । स्यन्ता ।
स्यन्त्स्यति । स्यन्दिष्यते । स्यन्त्स्यते । अस्यन्त्स्यात् । अस्यन्दिष्यत । अस्य-
न्त्स्यत ।

निरभ्यनोश्च स्यन्दस्याप्राणिनि ॥२१३५०॥

निरभ्यनुभ्यन्नात्परिमिविभ्यञ्च परस्याप्राणिकर्दकस्य स्यन्देः सस्य षो वा
स्यात् । अनुप्यन्वते । अनुस्यन्वते वा जलम् । वृष्टुः वृष्टौ ॥ १५ ॥ षर्षते । अह
षत् । अषर्षिष्ट । षवृषे । षत्स्यति । षर्षिष्यते । वृष्टुः शब्दकुत्सायाम् ॥ १६ ॥
वृष्टुः कृपोः सामर्थ्ये ॥ १७ ॥

ऋरल्लं कृपोऽकृपीटादिषु ॥२१३५१॥

कृपेर्षातोर्षकारस्य लृकारो रफस्य च ल स्यात् कृपीटादीन् विहाय । क-
स्यते । अहृषत् । अकल्पिष्ट । पञ्चे ।

सिजाशिषावात्मने ॥४१३५५॥

एतावनिदौ नामिन्पुपान्थे सति पातो परावात्मनेपदविषये क्लृप्तस्या
ताम् । तेन । अहृषत् । अहृषे । अहृषिषे । अहृष्ये । इत्यादि स्यन्दिषत् ।

कृप श्वस्तन्याम् ॥३३४४६॥

कर्तव्यात्मनेपद वा स्यात् । कल्पिता । कल्पा । परस्मैपदपञ्चे न-
वृश्च ॥४१४५५॥ इतीप्पिनपेधात् । कल्पा । एष कल्पितासे । कल्पासे । कल्पासि ।
कल्पिष्यते । कल्प्यते । कल्प्यति । सम्पूर्णो गुताविर्गुतादिञ्च ॥

अथ ष्वसादप । ष्वल वीसौ ॥ १ ॥ शेषादिति परस्मैपदम् । ष्वसति ।
श्व सम्पर्धमकौटिल्यप्रतिष्टम्भबिलेखनेषु ॥ २ ॥ सम्पर्धनं मिश्रता । बिलेखनं
कषणम् । कोषति । परस्मैपदे च गतौ ॥ ३ ॥ पूर्वमुक्ती । पतति । पयति । अप-
धीत् । कषे निष्पाके ॥ ४ ॥ मषे विलोचने ॥ ५ ॥ अमधीत् । पशुं विशारणगत्य
वसादनेषु ॥ ६ ॥ श्रीतीत्यादिना मीढादेशे । सीदति । अमवत् । सेदिष । स-
स्य । निषीदति । प्रतिबजनात्प्रतिसीदति । शब्द शातने ॥ ७ ॥ शातम तम्
करणम् ।

शदे शिति ॥३३४४१॥

शिजापिनोऽष्वादात्मनेपद स्यात् । शीपादेशे । शीयते । अशादत् । श

धाव । दासा । दास्यति । युष्म अवगमने ॥ ८ ॥ अक्षगमन ज्ञापनम् । योषति ।
अमुस्वारेद्वयमित्येके । अभीत्सीत् । कुषम् उद्गिरणे ॥ ९ ॥ अभमीत् ।

जुष्ममेति ॥४१२१६॥ वा एष्वे । भेमतु' । वषमतु' । भ्रम् चलने ॥ १० ॥
भ्रासन्मलाशे ॥४१३७३॥ ति वा इये । भ्रम्पति । भ्रमति । भ्रेमतु' । वभ्रमतु' । क्षर
सचलने ॥ ११ ॥ अक्षारीत् । चल कम्पने ॥ १२ ॥ चलति । अचालीत् । जल
घात्ये ॥ १३ ॥ घाल्य जडत्वम् । टल टूल वैह्वये ॥ १४ ॥ छल स्याने ॥ १५ ॥
अपोपदेशोऽपमित्यन्ये । हल चित्तेस्त्रने ॥ १६ ॥ णल गन्धे ॥ १७ ॥ ग-भोऽर्जनम् ।
मत्वे । नलति । प्रणलति । पल प्राणनधान्यापरोषयो' ॥ १८ ॥ पचाल । वेलतु' ।
बेलु' । पुल महत्त्वे ॥ १९ ॥ कुल चन्दुसत्स्थानयो' ॥ २० ॥ पल फल शल
गती ॥ २१ ॥ फेलतु' । फेलु' । फलिशास्यो' पुन' पाठो ज्मलादिकार्यार्थ' । शले-
परस्मैपदार्थम् । हुल हिंसासवरणयोश्च ॥ २२ ॥ चाङ्गती । लुश आह्वानरो-
दनयो' ॥ २३ ॥ इशिद् इति सकि । अकुक्षत् । क्रोष्टा । कस गती ॥ २४ ॥ क-
सति । रुह अन्मनि ॥ २५ ॥ बीजजन्ममीष्यन्ते । बीजजन्माङ्कुरोत्पत्ति' । रो
इति । अरुक्षत् । रोडा । रमिं श्रीडापाम् ॥ २६ ॥ पहि मर्षणे ॥ २७ ॥ घटिप्
षेष्टायाम् ॥ १ ॥ घटते । घटादेर्ह्रस्वो दीर्घस्तु वा षिणम्परे ॥४१२२४॥ इति घ-
टादिसङ्गाफलं षक्यते । अघटिष्ठ । जघटे । घटिता । घटिष्यते । घटादीनामने-
कार्थत्वेऽपि पठितार्थेणैव घटादिकार्यभिज्ञानम् । तेन उद्धाटयति कमलघनम् ।
प्रधिघाटयिता समुत्पतन् हरिवम्ब' कमलाकरानिबेद्यादिसिद्धम् । विघटयती-
ष्यादि तु अजन्तस्य णिक्त्यहुलं नाङ्ग' कृगादिषु ॥४१४२॥ इति करोष्यर्थे णिषि-
रूपम् । क्षञ्ज् गतिद्वययो' ॥ २ ॥ क्षञ्जते । अक्षञ्जि । अक्षञ्जि । क्षञ्ज क्षञ्जम् ।
क्षाञ्जम् क्षाञ्जम् । व्यपिप् 'भयचलनयो' ॥ ३ ॥ व्यपते । अभ्यषिष्ट । व्याष्ये
॥४११७१॥ इष्यादिना विष्यये । प्रषिप् प्रक्याने ॥ ४ ॥ प्रषते । अप्रषिष्ट । पषये ।
अदिप् मर्वने ॥ ५ ॥ अर्वते । अत्रादि । अत्रदि । अर्वम् अर्वम् । अ्राद् अ्रादम् ।
स्वदिप् स्रवने ॥ ६ ॥ स्रवन् चिदारणम् । स्रवते । कडुद् कडुद् कडुद् वैह्वये
॥ ७ ॥ वैकस्य इति च'द्र' । कन्दते । कन्दते । क्वन्दते । कपि कृपायाम् । कपते ।
अिस्वरिप् संप्रमे ॥ ८ ॥ स्वरते । इष्ये । स्वरपति । प्रसिप् विस्तारे ॥ ९ ॥ प्रसते ।
प्रसब इष्यन्ते । वक्षि हिंसागल्यो' ॥ १० ॥ वक्षते । भां पाके ॥ ११ ॥ अँ पाके
॥ १२ ॥ आँ पाके ॥ १३ ॥ इष्यस्य च घटादिकार्यार्थ' पाठ' । अपपति । अ-
भापि । अभपि । अप अपम् । आपम् आपम् । अन्यत्र आपयति । स्त् आष्याने
॥ १४ ॥ अरपति । आष्यामादन्व्यथ अरपति । इ' मये ॥ १५ ॥ दरति । दर-
पति । मयादन्व्यथ काष्ठं दारयति । नू मये ॥१६॥ घटादिरयम् । क्षणन्त प्रयुक्ते ।
नरयति । मयादन्व्यथ । नारयति । एक स्तक प्रतिघाते ॥ १७ ॥ स्तकति । पोप
देशात्वात् पत्वे । तिष्ठकयिपति । द्वितीयस्य तु । तिस्तकयिपति । चक तृती च
॥ १८ ॥ अकति । अकयति । अपमात्मनेपदेऽपि । अकते । अक कुदिस्वार्थं गतौ
॥ १९ ॥ अकति । णौ इष्यत्वे । अकयति । कस्ते इत्सने ॥ २० ॥ कक्षति । अक-

स्तीत् । अग अकवत् ॥ २१ ॥ रगे राङ्गायाम् ॥ २२ ॥ लगे सङ्गे ॥ २३ ॥ इवे
 हगे पगे सगे षगे स्थगे संवरणे ॥ २४ ॥ संवरणमाच्छादनम् । षट् मट वरिभा-
 वणे ॥ २५ ॥ वेष्टने । वाटयति । मृत्तौ । माटयति । मट मृत्तौ ॥ २६ ॥ षटयति
 शास्त्राम् । अन्यत्र नाटयति । गड सेचने ॥ २७ ॥ गडति । ऋषिडासीवा
 ॥२१११०४॥ मिति लखे । गलति । हेड वेष्टने ॥ २८ ॥ इस्त्रखे । हिडयति ।
 इस्त्रषिषामास गुणाः । अहिडि । अहीडि । हिड हिडम् । हीडं हीडम् । उड मि-
 होन्मपने ॥ २९ ॥ लडयति जिह्वां कुङ्कुरः । अन्यत्र । छाडयति । लखे । लख-
 यति । लाडयति । लड बिडासे इत्यस्यैवार्थविशेषे घटादिकार्यार्थमिह पाठः । ऋ-
 कण रण गती ॥ ३० ॥ फणति । ञ्जने ॥४११२६॥ ति वा पत्वे द्वित्वाभावे च
 फेणतुरिस्वादि । गतेरन्यत्र फाणयति घटम् । मिःलोहयतीत्यर्थः । काणयति ।
 राणयति । शाब्दे तु षाणयति । शण अण दाने ॥३१॥ शणति । शणयति । अन्यत्र
 शाणयति । अणति । अणयति । दापयतीत्यर्थः । चौरादिकस्य तु विभाषयति ।
 ऋष ऋष ऋष ऋष हिंसार्या ॥ ३३ ॥ ऋषयति । चौरस्योत्क्रापयतीति तु यौजा-
 दिकस्य । प्रमन्ताद्वा णिष् । जासमाटक्रायेतिनिर्वेशाद्वा इत्वाभाव । उ-
 ऊर्जने ॥ ३४ ॥ ऊर्जम प्राणनं बलं च । छट्ण ऊर्जने इति पठिष्यमाणोऽप्यूर्जने
 घटादिकार्यार्थमिह पठितं । छट्यत्यग्नि । स्वार्थे णिष् । छाटयन्त प्रपुङ्गे इति
 णिग्वा । ऊर्जनादन्यत्र छाटयति गृहं तृणै । मरु इर्यग्लेषजयो ॥ ३५ ॥ मरु-
 हर्य इत्यस्यार्थविशेषे इत्वार्यं पाठः । मटयति । अन्यत्र माटयति । प्रमाटयति ।
 घन स्तन च्चम शाब्दे ॥ ३६ ॥ लम अवर्तसने ॥ ३७ ॥ लनयति । शाब्दे तु ल-
 मयति । लम हिंसायाम् ॥ ३८ ॥ लमयति । शाब्दे तु लानयति । क्वर रोगे ॥३९॥
 क्वरति । क्वरयति । चळ कम्पने ॥ ४० ॥ चळयति । अन्यत्र चालयति । इत्
 झल चळने ॥ ४१ ॥ झलयति । झलयति । क्वळ वीर्ये च ॥ ४२ ॥ क्वळयति ।
 अन्यत्र क्वाळयति । इति घटादयः । म्वादिराकृतिगणाः । तेन बुलुम्पतीत्यादि-
 सङ्गह । इति म्वादयो भातव ॥

सुसिद्धसेनाऽप्यभवममस्करी

यया तुर्ला कोऽप्यद्वेषास मस्करी ।

चकासि साऽनन्तचतुष्टयी स्वयी

शितर्जिमानस्त जगप्रपीपते ॥ १ ॥

ऋतेर्हीयः ॥३१४॥३॥

षट् पूणागतिद्विपु इत्यतः स्वार्थे षीयः प्रत्ययः स्यात् । कर्तीयते । आर्ती

१ हे ईशिका । हे मिद । हे अचम । हे अचमपीपते । यया अचमत् चतुष्टया सुसिद्धसेनाऽपि अमस्करी अचमत् ।
 तंसा यया सुसिद्धसेना कोऽपि अस्करी (अस्काती) तुर्ब (तुर्ब) वाद्वेषात् वा अनन्तचतुष्टयी अचमत्प्रपीपते-
 चारीर्षीर्षका लयी ययवती चकति । अचिपुःकते ईशिका पाठा च च इत्योच्यते अचमत्प्रपीपतीः । १
 व. व. वि.

पीठ । ऋतीयाभ्रके । अशक्ति ते वेति ऋतीयाभावे दोषात्परस्मै इति परस्मैपदम् ।
आर्तीत् । आनर्त । ऋतीयिपीठ । ऋत्यात् । ऋतीयिता । अर्तिता । ऋतीयि-
प्यते । अर्तिष्यति ।

घातोः कण्ठ्वादेर्यक् ॥११४८॥

कण्ठ्वापति । अकण्ठ्वापीत् । कण्ठ्वायामास । कण्ठ्वाप्यात् । कण्ठ्वापिता । कण्ठ्-
यते । अकण्ठ्वापिष्ट । इत्यादि । अद् प्सांश्च मङ्गणे ॥ २ ॥ कर्तव्यनञ्च इत्यत्रादि
वर्जनात् शब्द । अस्ति । अस्त । अदन्ति । अद्यात् । अस्तु । अस्तात् । अस्ताम् ।
अदन्तु ।

ह्रस्वुटो हेर्धिः ॥११२८३॥

ह्रस्वुटन्ताश्च परस्य हेर्धिः स्यात् । अदि । अत्तात् । अत्तम् । अत्त । अदानि ।
अदाश्च । अदाम ।

अदश्चाद् ॥११४१०॥

असेरुत्पञ्चकाश्च द्विसोरादिरद् स्यात् । आदत् । आत्ताम् । आदन् ।
आदः । आत्तम् । आत्त । आदम् । आद् । आप् ।

घस्त्व सनद्यतनीघञचलि ॥११४१७॥

एषु पञ्चअदेर्यस्त्व स्यात् । खदित्पुतादीष्वङि । अघसत् ।

परोक्ष्यायां न वा ॥११४१८॥

अदे' परोक्षार्या वा घस्त्व आदेशः । जघास । द्वित्वे गमहेत्सु ॥११२४४॥
पान्त्वस्रुकि, अघोपे प्रथम ॥११३५०॥ इति घस्य कत्वे, अघस ॥ २१३३९॥ इति
सस्य पत्वे । जघत्तु । जघ्नुः । ऋष्येज् ॥११४१८०॥ इति निव्यमिद् । जघसिष ।
जघास । जघस । जक्षिव । जक्षिम । अस्यादे ॥११४१६८॥ रिति । आद । आदत्तु ।
आदु । आदिष । अद्यात् । अत्ता । अत्स्यति । प्ताति । प्तापात् । प्तातु ।
अप्सात् । अप्साताम् ।

वा द्विषातोऽनः पुस् ॥११२१९१॥

द्विष आदन्ताश्च परस्वान् पुस्वा स्यात् । अप्त्तुः । अप्त्तान् । अप्त्तासीत् ।
अप्त्तासिष्टाम् । अप्त्तासिष्टु । प्त्सौ । प्त्सतु । एवं भांश्च वीसौ ॥१॥ भाति ।
अभासीत् । बभौ । बभिव । बभाष । स्यांश्च प्रकथने ॥ ४ ॥ आख्याति । आ-
ख्यात् । आचक्ष्यौ । यांश्च प्रापणे ॥ ५ ॥ गतौ इष्ये' । याति । यायात् । यातु ।
अयात् । अयाताम् । अयु । अयान् । अयासीत् । पयौ । भांश्च गतिगन्धनयो'
॥ ६ ॥ ष्णांश्च शौचे ॥ ७ ॥ भांश्च पाके ॥ ८ ॥ त्रांश्च कुत्सितगतौ ॥ ९ ॥ पांश्च
रक्षणे ॥ १० ॥ पायात् । मांश्च माने ॥ ११ ॥ अस्याशिषि नापास्ये ॥ ११३९६॥

स्येत्से । मेयात् । दाक्क लवने ॥ १२ ॥ इत्यस्य दायात् । दायास्ताम् । राक्क दावे ॥ १३ ॥ छाक्क आदाने ॥ १४ ॥ द्राक्कपि दाने इति चन्द्र । प्राक्क पूरणे ॥ १५ ॥ अमासीत् । इण्क्क गतौ ॥ १६ ॥ एति । अवित् शितो कित्वाहुणाभावे । इत् ।

ह्णिणोरप्विति व्यौ ॥४॥३॥१५॥

होरिणञ्च नामिन' सरादी अप्विति अभिति च शिति परे क्रमात् ष्यौ स्त' । यन्ति । एपि । इष' । इष । एमि । इब' । इम' । इयात् । एतु । इतात् । इताम् । यन्तु । इदि । इतात् । इतम् । इत । अयानि । अयाब । अयाम ।

एत्यस्तेवृद्धिः ॥४॥४॥३०॥

इणिकोरस्तेञ्च अस्तन्यां वृद्धि' स्यात् । यत्त्वाहुगपचादोऽप्यम् । ऐत् । ऐताम् । आयन् । ऐः । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐब । ऐम । विवैतिदे ॥ ४॥३१६६ ॥ ति सिञ्जुपि ।

इणिकोर्गा ॥४॥४॥२३॥

इणिकोरघातम्यां गाः स्यात् । अगात् । अगाताम् । अगु' । द्वित्वे द्वितीयस्य नामिन' ॥४॥३१६२॥ इति वृद्धि' । पूर्वस्य इय अग्रे आय इत्यस्यसरत्वात् । इयाप ।

इणः ॥२॥१॥५१॥

इणो घातो' सरादी प्रत्यये परे इय स्यात् । यत्त्वापचात् । ईपतु' । ईयु' । वेदि द्वितीयस्य गुणेऽप्यादेशे च इय पूर्वस्य । इयपिष । इयेष । ईपिब । ईपिम । व्रीर्षेऽपीति दीष' । ईयात् । ईयास्ताम् । ईयास्तु' । एता । एप्पति । ऐप्यत् ।

आशिषीणः ॥४॥३॥१०७॥

अपमर्गात्परस्य इण ईकारस्य कृति यादावाशिषि इत्स स्यात् । अदिपात् । अमपत् आम्रपणे नान्तादिषत् । अभीपात् । ईकारस्येत्सेच । समेयात् । समी याठिति तु मौवादिक्स्य । इक्क सरणे ॥ १७ ॥ अषिपूर्व एवापम् । अप्वेति । अभीत' ।

इको वा ॥४॥३॥१६॥

इक्क सरादाबधिति शिति यस्त्वं वा स्यात् । अभीपन्ति । अप्विपन्ति । शोपमिण्यत् आशिषि इत्स बिना । अभीपात् । अभीपा' । बीक्क मजमकाम्हास-नन्नादनेपु च ॥ १८ ॥ बेति । धीत' । विपन्ति । बेपि । बेमि । बीदि । अवेत् । अभीताम् । अवियन् । अबेपीत् । अबेष्टाम् । बिचाप । बिष्प्यतु' । धीयात् । वेता । वेप्पति । अपेप्यत् । अत्र इक्क इति पाठवन्तरप्रक्षेप' । एति । ईत । इयन्ति । ईयात् । ऐपीत् । शुन अभिगमने ॥ १९ ॥

उत औ विति व्यञ्जनेऽद्वेः ॥४।३।५९॥

अद्विरुक्तोकारान्तस्य घातो व्यञ्जनादौ विति परे औ स्यात् । यीति ।
 घृतः । युक्त प्रसभैश्चर्ययो ॥२०॥ प्रसभोऽन्यनुज्ञानम् । सौति । सुत* । सुबन्ति ।
 सुयात् । सौतु । सुतात् । असौत् । असौपीत् । असौष्टाम् । सुपाथ । सुयुषतु* ।
 सुयात् । सोता । सोप्यति । तुक्त वृत्तिहिंसापूरणेषु ॥ २१ ॥ सौत्रोऽयमिति
 वीक्षित* ।

यद् तुरुस्तो बहुलम् ॥४।३।६४॥

यद्स्तुगन्तास्तुस्तुभ्यश्च परो व्यञ्जनादौ विति इत् बहुलं परादि* स्यात् ।
 तौति । तवीति । तुत* । तुबन्ति । बहुलप्रहणात् शुक् स्तुतौ ॥ २२ ॥ इत्यस्यापि ।
 नौति । नवीति । नुत* । नुबन्ति । नुयात् । नौतु । नवीतु । नुताम् । नुबन्तु ।
 अमौत् । अनवीत् । बाहुलकात् । नुवीत* । नुयात् । नुवीयात् । इति सर्वत्र ईत्
 इत्याहु* । अनावीत् । नुनाथ । नुनुबतु* । नूयात् । नभिता । नभिप्यति । एवम् ।
 युक्त मिश्रणे ॥ २३ ॥ यौति । यवीति । ष्युक्त तेजने ॥ २४ ॥ ष्युक्त प्रसभणे ॥२५॥
 अस्नावीत् । हु ह्रु रु क्तुक् शब्दे ॥ २६ ॥ रौति । रवीति । अरावीत् । सौति ।
 अस्नावीत् । अन्व्योऽनिट् । अकौपीत् । सौतिषत् । आथौ यौतिषत् । रुक्क असु
 विमोचने ॥ २७ ॥

रुत्पञ्चकाच्छिदयः ॥४।४।८८॥

रुत्पादे* पञ्चत* परस्य व्यञ्जनादे* शितोऽ पादेरादिरिट् स्यात् । रोदिति ।
 रुदितः । रुदन्ति । रुधात् । रोदितु । रुदितात् । रुदिताम् । रुदन्तु । रुदिहि ।
 रुदितात् । रुदितम् । रुदित । रोदानि । रोदाथ । रोदाम ।

दिस्योरीद् ॥४।४।८९॥

रूपञ्चकात् शितोर्विस्योरादिरीद् स्यात् । अरोदीत् । अरुद्भाद् ॥ ४।४।९० ॥
 इत्यङ्गागमे । अरोदत् । अरुदिताम् । अरुदन् । अरोदी* । अरोदः । अरु-
 दितम् । अरुदित । अरोदम् । अरुदिष । अरुदिम । सेदस्वावद्यतन्याम् । अरो-
 दीत् । पक्षे रुदिष्ठीत्यादिनाऽङि । अरुदत् । अरोदिष्टाम् । अरुदताम् । अरो-
 दीयु* । अरुदन् । रुद । अरुदतु* । रुदु* । रुधात् । रोदिता । रोदिप्यति ।
 निष्वपक् शये ॥ २८ ॥ स्रपिति । स्रप्यात् । स्रपितु । अस्रपीत् । अस्रपत् ।
 अस्नाप्सीत् । अस्नाप्तम् । अस्नाप्यु* । द्वित्वे नृस्वपो ॥४।४।९०॥ रिति पूर्वस्वोत्वे ।
 सुप्भाप । किति ।

स्वपे र्यङ्गे च ॥४१३।८०॥

स्वपे र्यङ्गे के किति च प्रत्यये ष्टुत् स्यात् । इति ष्टुत् । सुपुपुत् । सुपुत् । सुपुपिप । सुपुप्य । सुप्यात् । स्वप्ता । स्वप्स्यति । स्वप्स्यत् ।

अवः स्वपः ॥२।३।५७॥

निर्गुःसुभिर्पूर्वस्य षकाररहितस्वपे सस्य प । सुपुपुपुत् । अन स्वसत् प्राणने ॥ २९ ॥

द्वित्वेऽप्यन्तेऽप्यनितेः परेस्तु वा ॥२।३।८१॥

अतुरुपसर्गान्त'शब्दस्याद्रपृषर्णात् परस्यानितेर्नकारस्य द्वित्वे वाऽद्वित्वे चान्तेऽवानन्ते वर्तमानस्य ण' स्यात्, परिपूर्वस्य तु वा । प्राणिति । प्राण्यात् । प्राणितु । प्राणीत् । प्राणत् । प्राणीत् । प्राणिष्टाम् । प्राणियु' । प्राण । प्राणत् । प्राण्यात् । प्राणिता । प्राणिप्यति । ण्व श्वसित्तिरपि । अद्यतन्यां स्पञ्जनावेरिति वा पूढी । अश्वासीत् । अश्वमीत् । शश्वास । शश्वसत् । अक्षक् भक्षइसनयो' ॥ ३० ॥ अक्षिति । अक्षित' ।

अन्तो नो लुक् ॥४।२।९४॥

द्व्युक्तजक्षपञ्चत' परस्यान्तो नकारस्य लुक् स्यात् । अक्षति । अक्ष्यात् । अक्षितु । अजक्षत् । अजक्षीत् । अजक्षिताम् ।

द्व्युक्तजक्षपञ्चतः ॥४।२।९३॥

कृतद्वित्याज् जक्षपञ्चतश्च परस्य शितोऽन' पुस् स्यात् । अजक्षु' । अजक्षीत् । अजक्ष । अक्ष्यात् । अक्षिता । अक्षिप्यति । इति इत्पञ्चकम् । दरिद्राच्च दुर्गता ॥ ३१ ॥ दरिद्राति ।

इ दरिद्रः ॥४।२।९८॥

दरिद्रो स्पञ्जनावौ शिष्यचित्ति जात इ' स्यात् । दरिद्रित' ।

शश्चातः ॥४।२।९६॥

द्व्युक्तजक्षपञ्चत' सश्च शिष्यचित्ति आकारस्य लुक् स्यात् । दरिद्रति । दरिद्रासि । दरिद्रियात् । अदरिद्रात् । अदरिद्रिताम् । अदरिद्रः ।

दरिद्रोऽद्यतन्या वा ॥४।३।७६॥

अस्यापणन्यां यिपये वा लुक् स्यात् । अदरिद्रीत् । अदरिद्रिष्टाम् । अदरिद्रियु' । पक्षे । अदरिद्रासीत् । अदरिद्रासिष्टाम् । अदरिद्रासियु' । पातोरेनके ॥३।४।४६॥ स्वामि । दरिद्राश्चकार ।

अशित्यस्सन्णकचूणकानटि ॥४१३७७॥

सादिसन् णकच् णक अनट्ट एतान् विनाऽशिति प्रस्यये विपयन्ते वरि-
 द्रातेरन्वस्य लुक स्यात् । आतो णक् औ ॥४१३१२०॥ रित्यत्र ओ इत्येव सिद्धे
 औकारो वरिद्रातेराखोपे अचणार्थम् । वदरिद्रौ । वदरिद्रतु । वरिद्रपात् । वरि-
 द्रिता । वरिद्रिप्पति । जागृक् निद्राक्षये ॥ ३२ ॥ जागर्ति । जागृयात् । जागर्तु ।
 नामिनो गुण ॥४१३१॥ इति गुणे ।

व्यञ्जनाद्दे. सश्च दः ॥४१३७८॥

घातोर्भ्यञ्जनान्ताद्देर्लुक स्यात्, ययासम्भष घातुसकारस्य च द् । अजाग' ।
 अजागृताम् । पुस्या ॥४१३१॥ चिति गुण' । अजागरुः । सेः सूदाश्च र्वा ॥४१३
 ७९॥ इति सूत्रेण रौ कृते अजाग' । अजागृन्म् । अजागृत । अजागरम् । अजा-
 गृय । अजागृम । न श्ची ॥ ४१३४९ ॥ ति वृद्धिर्न । अजागरीत् । अजागरिष्टाम् ।
 अजागरिषु' । जागृपे ॥४१३४९॥ यामि । जागराश्चकार ।

आधोऽश एकस्वरः ॥४१३१२॥

अनेकस्वरस्य घातो राद्य एकस्वरोऽधपय' परोक्षायाम् ङे च परे छिः स्यात्
 अजागार ।

जागुः किति ॥४१३६॥

गुण' स्यात् । जजागरतु' । अजागरुः । जजागरिष । जजागरयु' । अजागर ।

जागु जिणवि ॥४१३५२॥

अस्य षिणति षौ णभ्येय च वृद्धि' । अन्यत्र गुण' । अजागार । जजागर ।
 अजागरिष । अजागरिष । जागर्मात् । जागरिता । जागरिप्पति । अकाष्टक
 दीप्तौ ॥ ३३ ॥ ऋकारेत् । अकास्ति । अकास्त' । अकासति । अकास्यात् । अकास्तु
 ह्युटो हेर्षि ॥४१३६३॥ (रिति षौ) सोधि वा लुक ॥४१३१२२॥ अकाधि । पक्षे
 वृत्तीपत्ये सस्य व' । अकाद्रि । अकापीत्येय भाष्यम् । अचकात् । अचकास्ताम् ।
 अचकास्तु' । अचका' । अचकात् । अचकास्तम् । अचकास्त । अचकासीत् । अच-
 कासिष्टाम् । अचकासिषु' । अकासाश्चकार । अकास्यात् । अकासिता । अकासि-
 प्यति । शासक अनुशिष्टौ ॥ ३४ ॥ चास्ति ।

इसासः शासोऽद् व्यञ्जने ॥४१४११८॥

शास्ते रशास्यासोऽदि छिति व्यञ्जनावौ च इस् स्यात् । शिष्टः । शासति ।
 शास्ति । शिष्टः । शिष्ट । शासि । शिष्य' । शिष्य' । शिष्यात् । शास्तु ।
 शिष्टात् । शिष्टाम् । शासतु ।

शाससूहनःशाप्येधिजहि ॥४१२८४॥

एषां त्रयाणां ह्यन्ताना यथासस्य शाप्येधिजह्य' स्यु' । शाधि । शिष्टात् । शिष्टम् । शिष्ट । शासानि । शासाव । शासाम । अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशाः । अशात् । अशिष्टम् । अशिष्ट ।

शास्त्यसूवक्तिख्यातेरङ् ॥३१४८०॥

एभ्योऽघतन्मामङ् स्यात् । अशिपत् । शशास । शशासतु' । शशासुः । शिष्यात् । शासिता । शासिष्यति । वक्त्र भाषणे ॥ ३५ ॥ वक्ति । वक्तः । वचन्ति । निषचन्ति प्रयोगस्य स्याद्वाद्मत्तर्प्यो दर्शनात् । वक्ति । वक्त्र' । वप्सात् । वक्तु । वक्ताम् । वचन्तु । वग्धि । वक्तात् । अवक्त्र । शास्त्यस्य ॥३१४॥ ३०॥ इत्यङ् । श्यव्यस्य ॥३१३१०३॥ इतिषोषादेशे । अवोचत् । द्वित्वे षृति । उवाच । यजादिबन्धे ॥३१३७२॥ रिति षृति । ऊचतुः । ऊचु' । उवचिष । उवच्य । उच्यत् । वक्ता । वक्ष्यति । मृजौक् शुद्धौ ॥ ३३ ॥ उघोरुपान्थस्ये ॥३१३४॥ ति शुणे ।

मृजोऽस्य वृद्धिः ॥४१३४२॥

मृजेर्गुणे सख्यकारस्य वृद्धि' स्यात् । यजसृजे ॥२११८१॥ ति पत्वे । मार्ष्टि । मृष्ट ।

ऋतःस्वरे वा ॥४१३४३॥

मृजेर्भ्रत' स्वरे परे वृद्धि' र्वा स्यात् । मार्जन्ति । मृजन्ति । पठोः कः सी ॥२१३॥ ति कत्वे । मार्ष्टि । मृष्टः । मृष्यात् । मार्ष्टु' । मृष्टात् । मृष्टाम् । मृजन्तु । मार्जन्तु । हे स्तु पि' । मृष्टि । मृष्टात् । मृष्टम् । मृष्ट । मार्जानि । मार्जाव । मार्जाम । अमार्ष्टु' । अमार्ष्टु' । अमृष्टाम् । अमार्जन् । अमृजन् । अमार्ष्टु' । अमार्ष्टु' । अमृष्टम् । अमृष्ट । अमार्जम् । अमृष्टव । अमृष्टम । औदित्वादिङ्कित्ये । अमार्जीत् । अमार्जीत् । ममार्जु' । ममार्जन्तुः । ममृजन्तु' । ममार्जु' । ममृष्टु' । ममार्जिष । मृष्यात् । मार्जिता । मार्ष्टा' । मार्जिष्यति । मार्ष्यति । सस्तुक् सन्ने ॥ ३७ ॥ उदित्वाप्ते, पुटो पुटि म्बे ॥२१३४८॥ तितो लुकि ष । सस्ति । विवक्त्र ज्ञाने ॥३८॥ वेत्ति । विस्तः । विदन्ति । वस्ति । विस्थाः । विस्था । वेधि । विद्' । विद्य' ।

तिवा णव. परस्मै ॥४१२११७॥

वेत्ते' परेषां तिवादीनां णवादीनि नब वा क्रमात्स्यु' । वेद । विद्वत्' । विदु' । वेत्स्य । विद्वयुः । विद्व । वेद । विद्व । विद्य । विद्यात् । विद्याताम् । विद्युः ।

पञ्चम्या कृग् ॥३१४५२॥

वेत्तेः परस्या' पञ्चम्या' क्तिदात् वा स्यात् । तदन्ताय कृगोऽनुप्रयोग' ।

विदाङ्करोत् । विदाङ्कुरु । विदाङ्करवाणि । पक्षे । वेद्यु । विस्तात् । विस्ताम् ।
 विदन्तु । विदि । विस्तात् । विस्तम् । विस्त । वेदानि । वेदाय । वेदाम । अवेत् ।
 अवेद् । अविस्ताम् । सिन्धिवदोऽमुब ॥४१२१२॥ अविद्यु । से सवृषां च रुषां
 इति रो । अये । अयेत् । अविस्ताम् । अविस्त । अवेदम् । अविद् । अविद्य ।
 अवेदीत् । अवेदिष्टाम । अवेदियु ।

वेत्तेः कित् ॥३१४५१॥

वेत्ते' परस्या' परोक्ष्याया आम् वा स्यात् स च कित् । विदाङ्कार ।
 पक्षे । विषेद् । विषिदत्तु । विषिद्यु । विषेदिय । विषात् । विषास्ताम् । वि
 षाद्यु । वेदिता । वेदिष्यति । अवेदिष्यत् । इनक हिंसागस्यो ॥ ३९ ॥ हन्ति ।
 नेङ्मादेति ॥२१३१७९॥ गत्ये । प्रणिहन्ति ।

यमिरमिगमिनमिहनिमनिवनतितनादेर्धुङ् क्किति ॥४१२५५॥

एषां युद्धादौ किति किति च परेऽन्तस्य लुपस्यात् । इत' । गमहनेत्युपा
 न्यलुकि, हनो ह्ये म् ॥२१३१११॥ इति मादेशे । मन्ति । हसि । ह्य' । ह्य' ।
 हन्मि । हन्व' । हन्मः ।

वमि वा ॥२१३८३॥

अदुरुपसर्गान्तस्याव्रादे हन्ते नो णो वा स्यान्वो' परयो' । प्रहन्मि ।
 प्रहप्मि । प्रहन्व' । प्रहण्व' । प्रहण्म' । प्रहण्म' । विष्पादौ । ह्न्यात् ।

हन. ॥२१३८२॥

अदुरुपसर्गान्तस्याव्रादे' परस्य हन्ते र्मस्य ण' स्यात् । प्रहण्यात् । हन्तु ।
 हतात् । हौ । जहि । हनानि । अहन् । अहताम् । अहन् ।

अद्यतन्या वा त्वात्मने ॥४१४२२॥

अद्यतन्यां विषये हनो षय' स्यात्, आत्मनेपदे तु वा । इट्ईती ॥४१३१७१॥
 ति सिञ्छोपे ।

अतः ॥४१३८२॥

अदन्ताद्वातो विहितोऽशिति प्रत्यये चातो लुप्स्यात् । इत्यकारलुकि । अब
 भीत् । अबधिष्टाम् । अबधियु ।

त्रिणवि घन् ॥४१३१०१॥

घौ णधि च परे हन्तेर्घन् स्यात् । घातोऽपवादः । ततो द्वित्रे । द्वितीयतुर्घ

शाससूहनःशाष्येषिजहि ॥४१२।८४॥

एषां त्रयाणां जन्तामां यथासक्य शाष्येषिजह्य' स्यु' । शाषि । शिष्टात् । शिष्टम् । शिष्ट । शासानि । शासाय । शासाम । अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशा । अशात् । अशिष्टम् । अशिष्ट ।

शास्त्यसूवक्तिव्यातेरङ् ॥३।४।८०॥

एष्योऽघतन्यामङ् स्यात् । अशिपत् । शशास । शशासतुः । शशासु' । शिष्यात् । शासिता । शासिष्यति । वक्त्रक भाषणे ॥ ३५ ॥ वक्ति । वक्त' । वपन्ति । निबबन्ति प्रयोगस्य स्याद्वाङ्मन्त्र्यां दर्शनात् । वक्ति । वक्त्र' । वप्यात् । वक्तु' । वक्ताम् । वबन्तु । वग्धि । वक्तात् । अवक्त' । शास्त्यसू ॥३।४।८०॥ इत्यङ् । श्वपत्यसू ॥४।३।१०३॥ इतिषोभादेशे । अवोचत् । द्वित्वे षृति । उवाच । पजादिवचे ॥४।१७२॥ रिति षृति । ऊचतुः । ऊचु' । उवचिष । उवच्य' । उच्यात् । वक्ता । वक्ष्यति । मृजौक शुद्धौ ॥ ३६ ॥ लघोरुपान्त्वस्ये ॥४।३।४॥ ति शुणे ।

मृजोऽस्य वृद्धिः ॥४।३।४२॥

मृजेर्गुणे सख्यकारस्य वृद्धि' स्यात् । यजसृजे ॥२।१।८१॥ ति पत्वे । मार्ष्टि । मृष्टः ।

ऋतःखरे वा ॥४।३।४३॥

मृजेऽस्य' खरे परे वृद्धि' र्वा स्यात् । मार्जन्ति । मृजन्ति । पढोः कः सी ॥४।३।४३॥ तिकस्ये । मार्ष्टि । मृष्टः । मृष्यात् । मार्ष्टु' । मृष्टात् । मृष्टाम् । मृजन्तु । मार्जन्तु । हे स्तु पि' । मृष्टि । मृष्टात् । मृष्टम् । मृष्ट । मार्जानि । मार्जाव । मार्जाम । अमार्द्र' । अमार्द्रु' । अमृष्टाम् । अमार्जन' । अमृजन् । अमार्द्र' । अमार्द्रु' । अमृष्टम् । अमृष्ट । अमार्जम् । अमृज्व' । अमृज्म । औदित्वादिङ्किकस्ये । अमार्जात् । अमार्जात् । ममार्ज' । ममार्जतु' । ममृजतु' । ममार्जु' । ममृजु' । ममार्जिष । मृष्यात् । मार्जिता । मार्ष्ट' । मार्जिष्यति । माक्ष्यति । सस्तुक स्वप्ने ॥ ३७ ॥ उदित्वाप्ते, घुटो घुटि खेषे ॥३।३।४८॥ ति तो लुकि' ष । सस्ति । विदक ज्ञाने ॥३८॥ येति । विस्त' । विदन्ति । पेरिस् । यित्थ । यित्थ । येधि । विद्र' । विष्ठा' ।

तिवा णव. परस्मै ॥४।२।११७॥

येत्ते' परेषां तिवादीनां णवादीनि षव या त्रमात्स्यु' । वेद । विदतु' । विद्रु' । यत्थ । विद्रयुः । विद्र । वेद । विद्र । विष्ठा । विष्ठात् । विष्ठाताम् । विष्णु' ।

पञ्चम्या कृग् ॥३।४।५२॥

येत्ते' परस्या' पञ्चम्या' विद्राम् या स्यात् । तदन्ताव कृगोऽनुमपोग' ।

अस्ति ब्रुवो भूवचावशिति ॥४१४१॥

अमयोरेतौ स्याताम् । अमूत् । यमूष । इष्याधि प्राग्वत् । पसक स्वमे ॥४२॥
सस्ति । सस्तः । ससन्ति । अससीत् । अससीत् । यस्तुपन्ता अपि घातयोऽत्रा
दिगणस्या एव साध्याः । इति परस्मैपदिन' ॥

इक्ष् अघ्ययने ॥ १ ॥ अधिपूर्वोऽय प्रयोगे । अधीते । घातोरिबर्णोऽर्ण
स्वेतीयावेधे । अधीयाते । अधीयते । अधीये । अधीयीत । अधीताम् । अधी
याताम् । अधीयताम् । अध्ययै । गुणापादेऽयो' करणाधनुपसर्गस्य यस्वम् । पूर्व
घातुरुपसर्गेण युज्यते तत' प्रत्ययकार्येण इति गुणात्पूर्व' समानानामिति दीर्घ'
प्राप्त' । इक्ष् अघ्ययने इति निर्देशात् भवति । अध्यैत । अध्यैयाताम् । अध्यैयत ।
घातोरिबर्णोऽर्णस्ये ॥२११०॥ ति इयावेधे, खरावेस्तासु ॥४१४१॥ इति वृद्धि' ।
अध्यैपि । अध्यैबहि । अध्यैमहि ।

वाद्यतनीक्रियातिपत्यो गीङ् ॥४१४१२८॥

अनयोर्विमत्तयोरिङो गी र्वा स्यात् । अघ्यगीष्ट । अघ्यैष्ट । अघ्यगीपाताम् ।
अघ्यैपाताम् । अघ्यगीपत । अघ्यैपत ।

गाः परोक्षायाम् ॥४१४१२६॥

इक्ष्परोक्षार्था विषये गा' स्यात् । अभिजगे । अघ्येपीष्ट । अघ्येता । अघ्ये
प्यते । अघ्यगीप्यत । अघ्यैप्यत । शीङ् स्वमे ॥ २ ॥

शीङ् एः शिति ॥४१३१०४॥

शीङ् शिति परे प्रकारोऽन्तावेधो भवति । शेते । शयाते ।

शीङोरत् ॥४१२११५॥

शीङ् परस्यात्मनेपदस्यस्यान्तो रत् स्यात् । शेरते । शयीत । शेताम् । शया
ताम् । शेरताम् । शेप्य । अशेत । अशपिष्ट । शिश्ये । शयिपीष्ट । शयिता ।
शयिप्यते । अशयिप्यत । पूञोक् प्राणिगर्भविमोचने ॥१॥ सूते । सुषीत । सूताम् ।
विच्छित्तोऽकिस्वाद्गुणे प्राप्ते ।

सूतेः पञ्चम्याम् ॥४१३१३३॥

गुणो न स्यात् । सुषे । असूत । औदिस्वादिद्विकल्प' । असपिष्ट । असपि
पालाम् । असपिपत । पक्षे । असोष्ट । असोपाताम् । असोपत । सुपुषे । सुपु
षिये । सोपीष्ट । सपिपीष्ट । सोता । सपिता । सोप्यते । सपिप्यते । असोप्यत ।
असपिप्यत । णिञ्चुश्च शुद्धौ ॥ ३ ॥ निञ्जे । निञ्जे । शिञ्चुकि अघ्यक्ते शब्दे ॥ ४ ॥
शिञ्जे । एवं पूषेष्ट पूञ्चुष्ट पिञ्चुकि सम्पर्धने ॥ ५ ॥ मिञ्जने इत्यर्थः । पूक्ते । पूक्ते ।
पिञ्जे । वृजैकि वज्जने ॥ ६ ॥ वृक्ते । वृक्ते । ईञ्चिक् स्तुतौ ॥ ७ ॥ ईङ् । ईङ्गते । ईङ्गते ।

घोरि ॥४११४२॥ ति घस्य गत्वे, गहोर्ज' । जघाम । हनो द्वित्वे, गमहने ॥४११४३॥ त्पुपान्व्यलुकि ।

अडे द्विनो हो घः पूर्वात् ॥४११३४॥

द्विनोर्द्वयजं प्रथये द्वित्वे सति पूर्वात्परस्य हो च' स्यात् । जघत् । जघु' । जघनिष । जघन्थ । जघन्थु' । जघ् । जघाम । जघन । जघिष । जघिम ।

हनो वघ आशिष्यञौ ॥४११३५॥

आशीर्षिषये हन्ते षातोर्षच' स्यात् मत्तु औ । वघ्यात् । वघ्यास्ताम् । वघ्यास्तु' । हन्ता । हन्त'त्यस्य ॥४११३६॥ इतीटि इनिष्यति । वघाक् कान्ते ॥ ४० ॥ यजसृजे ॥२११८१॥ ति पत्वे, तवर्गस्ये ॥१११६०॥ ति टत्वे । वघि ।

वशेरयङि ॥४११८३॥

वशे' सस्वरान्तस्या अयङि ङिति ष्टस्य्यात् । उष्टः । उष्टान्ति । वशि । उष्ट । उष्ट । वदिम । उश्च' । उष्टम' । उष्ट्यात् । वष्टु । उष्ट्यात् । उष्ट्याम् । उष्टान्तु । उष्टि । उष्ट्यात् । उष्टम् । उष्ट । वशानि । वशाच । वशाम । अवष्ट । अवष्ट । ष्टिति । स्वरावेस्तासि ॥४११३१॥ ति वृद्धौ । औष्ट्याम् । औष्ट्यान् । अवष्ट । अवष्ट । औष्ट्याम् । औष्ट । अवशाम् । औश्च' । औष्टम । ष्यञ्जनावेर्षोपान्व्यस्ये ॥४११३७॥ ति वृद्धौ । अवशीत् । अवशीत् । अवाशिष्ट्याम् । अवशिष्ट्याम् । द्वित्वे, यजादिबभ्र-बभ्र ॥४११७२॥ इति ष्टिति । वृद्धौ । उवाश । वशेरयङी ॥४११६३॥ ति ष्टिति । द्वित्वे । ऊवाशु' । ऊवाशु' । उवशिष । उवाश । उवश । ऊशिष । ऊशिम । उष्ट्यात् । वशिता । वशिष्यति । असक् सुचि ॥ ४१ ॥ अस्ति ।

शास्त्यो लुक् ॥४१२१९०॥

आप्रथयस्यास्तेभ्यातः शिष्यविति लुक्स्यात् । स्त' । सन्ति ।

अस्तेः सि ह स्वेति ॥४१३१७३॥

अस्ते' सस्य लुक्स्यात्, सात्री प्रथये परे, एकारे तु प्रथये सकारस्य ह' स्यात् । असि । स्यः । स्य । अस्ति । अ' । अ' । स्यात् । स्याताम् । स्यु' ।

प्रादुरुपसर्गाद्यस्वरेऽस्ते ॥२१३१५८॥

प्रादु'चाभ्यादुपसर्गाद्यनिमित्ताच्च परस्यास्ते' सकारस्य पादौ स्वरादौ च परे प' स्यात् । प्रादुष्यात् । निष्यात् । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु । शाससृजन्-शास्येभिजहि ॥४१२१६॥ पपि । स्तात् । स्तम् । स्त । असाभि । असाच । असाम । स' सिजस्त' ॥४१३१५-५॥ इतीदागमे, एवस्तेरिति वृद्धौ च । आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आस्ताम् । आस्त । आसम् । आल । आस ।

अस्ति व्रुवो भ्रूवचावशिति ॥४१४१॥

अनयोरेतौ स्याताम् । अन्त् । वमूष । इत्यादि प्राग्बत् । पसक स्वमे ॥४२॥
सस्ति । सस्त । ससन्ति । असासीत् । अससीत् । मङ्गलपन्ता अपि घातषोडश
दिगणस्या एव साध्याः । इति परस्मैपदिन ॥

इह्क् अघ्यपने ॥ १ ॥ अधिपूर्वोऽय प्रयोगे । अधीते । घातोरिषर्णोर्बर्ण
स्वेतीयादेशे । अधीयाते । अधीयते । अधीये । अधीयीत । अधीताम् । अधी
याताम् । अधीयताम् । अघ्यये । गुणायादेशयो' करणादनुपसर्गस्य यस्वम् । पूर्व
घातुरुपसर्गेण युज्यते तत प्रत्ययकार्येण इति गुणात्पूर्वं समानानामिति दीर्घ
प्राप्त । इह् अघ्यपने इति निर्वेशान्न भवति । अघ्येत । अघ्येयाताम् । अघ्येयत ।
घातोरिषर्णोर्बर्णस्ये ॥२११०॥ ति इयादेशे, खरादेशास्तु ॥४१४१॥ इति वृद्धि ।
अघ्येपि । अघ्यैबहि । अघ्यैमहि ।

वाद्यतनीक्रियातिपत्यो गीङ् ॥४१४२८॥

अनयोर्बिभक्तयोरिङो गीर्वा स्यात् । अघ्यगीष्ट । अघ्येष्ट । अघ्यगीयाताम् ।
अघ्येयाताम् । अघ्यगीयत । अघ्येयत ।

गाः परोक्षायाम् ॥४१४२६॥

इह्परोक्षार्पा बिपये गा' स्यात् । अभिजगे । अघ्येपीष्ट । अघ्येता । अघ्ये
प्यते । अघ्यगीप्यत । अघ्येप्यत । शीङ्क् स्वमे ॥ २ ॥

शीङ् एः शिति ॥४१३१०४॥

शीङ् शिति परे एकारोऽन्तादेशो भवति । शीते । शयाते ।

शीङोरत् ॥४१२११५॥

शीङ् परस्यात्मनेपदस्यस्यान्तो रत् स्यात् । शोरते । शयीत । शीताम् । शया
ताम् । शोरताम् । शोष्व । अशेत । अशपिष्ट । शिश्ये । शपिपीष्ट । शपिता ।
शपिप्यते । अशपिप्यत । पूञ्च प्राणिगर्भविमोचने ॥३॥ सूते । सुयीत । सूताम् ।
बिच्छितोऽकिस्बाहुणे प्राप्ते ।

सूतेः पञ्चम्याम् ॥४१३१३॥

गुणो न स्यात् । सुषे । असृत । औदित्वादिङ्कल्प' । असविष्ट । असपि
याताम् । असपिपत । पक्षे । असोष्ट । असोयाताम् । असोपत । सुषुषे । सुषु-
षिपे । सोपीष्ट । सपिपीष्ट । सोता । सपिता । सोप्यते । सपिप्यते । असोप्यत ।
असपिप्यत । गिञ्चक दृष्टी ॥ ६ ॥ निङ्के । निङ्के । शिञ्चकि अघ्यक्ते शब्दे ॥ ४ ॥
शिङ्के । एव शूषेह् दृष्टुह् पिञ्चकि सम्पर्धने ॥ ५ ॥ मित्रणे इत्यर्थः । शृक्ते । शृङ्के ।
पिङ्के । वृजैकि बर्जने ॥ ६ ॥ वृक्ते । शृक्ते । ईङ्कि स्तुती ॥ ७ ॥ ईङ्के । ईङ्गते । ईङ्गते ।

ईशीडः सेध्वे स्वध्वमोः ॥४१४।८७॥

आभ्यामेध्विष्ट स्यात् । ईडिपे । ईटापे । ईडिध्वे । ईडे । इडुहे । ईडुमरे ।
 ईडीत । ईडाम् । ईडिध्व । ईडिध्वम् । ईरिक् गती कम्पमे च ॥८॥ ईते । ईरीत ।
 ईताम् । ऐते । ऐरिष्ट । ईराश्रके । ईरिपीष्ट । ईरिता । ईरिप्यते । ऐरिष्यत ।
 ईशिक ऐश्वर्ये ॥ ९ ॥ ईष्टे । ईशिपे । ईशिष्वे । ईशीत । ईष्टाम् । ऐष्ट ऐशिष्ट ।
 ईशाश्रके । ईशिपीष्ट । ईशिता । ईशिप्यते । ऐशिष्यत । असिक् आश्रादने
 ॥ १० ॥ अस्ते । अस्ते । अस्ते । असीत । इत्यादि । आक् श्शास्त्रि इच्छायाम् ॥११॥
 आशास्ते । आशासाते । प्रशाश्रहे इक्षप्यम् । आसिक् उपवेदाने ॥१२॥ आस्ते
 आसीत । आस्ताम् । आस्व । आप्चम् । आसै । आस्त । आसिष्ट । वपाया
 स्कास' ॥१३॥ इत्यामि आसाश्रके । आसिपीष्ट । आसिता । आसिप्यते ।
 आसिष्यत । गिसुकि शुम्भन ॥ १३ ॥ उदिश्वामोऽन्त' । मिस्ते । कसुकि गति
 शातमयो ॥ १४ ॥ कस्ते । अयमनुदित् । कस्ते । तात्त्व्यान्तोऽप्यपम् । कष्टे ।
 कशात । कक्षे । कङ् । अक्षिक् व्यक्तायां वाचि ॥१५॥ कर्षनेऽप्यन्ये । सयोगादी
 कस्य सोपे । आचष्टे । आचक्षते । आचक्षते । आचक्षे । आचक्षते । आचक्षे ।
 आचक्षीत । आचक्षाम् । आचष्ट । आचक्षताम् । आचक्षत ।

चक्षो वाचि ख्याग् क्शाग् ॥४१४।४॥

वागर्पस्याशिति चिपपे चक्षो धातोः स्यांग् क्शांग् पती स्तः ।

नवा परोक्षायाम् ॥४१४।५॥

स्पष्टम् । अनुस्वार इदुनिपेध्वर्य' । गकार उभयपदार्थ' । द्वितीयादक्ष
 फल्युक्तः । कस्य युक्त इत्यन्ये । कङ् युक्त इत्यपरे । अफशासीत् । अिप्रतिबत् ।
 अफशास्त । शास्त्वसि ॥११॥०॥ स्याठिनाठि । आस्यत् । आस्यत । द्वित्व,
 व्यञ्जनस्यामादे लुगि ॥११॥४॥ ति शलुकि, कल्दपत्रि ॥११॥४॥ ति चत्वे ।
 आचक्षौ । आचक्षे । द्वितीयतुर्पयो ॥११॥४॥ रिति स्वस्य कत्वे च । आचक्षौ ।
 आचक्षय । पक्षे । अचक्षे । आचक्षायत् २ । आचक्षोयात् २ । आचक्षोषीष्ट २ ।
 आचक्षता २ । आचक्षाम्यति २ । आचक्षाम्यत । अद्य भाष्ये लृप्तादिरपमादेशः ।
 शास्यपोबलसिद्धकाण्डे म्यितम् । इत्यात्मनेपदिन' ॥

ऊणुगल् आच्छादने ॥ १ ॥

वोर्णो. ॥४१३।६०॥

ऊर्णोतिरदृशस्य व्यञ्जनादौ विम्यौषो स्यात् । ऊणाति । ऊर्णोति । ऊर्णत ।
 ऊणुपन्ति । ऊर्णोपि । ऊर्णोपि । ऊणुपात् । ऊर्णोतु । ऊर्णोतु ।

न दिस्योः ॥४१३६१॥

ऊर्णोते दिंस्यो परयो रौर्न स्यात् । और्णोत् । और्णुगाम् । और्णुषन् ।

वोर्णुगः सेटि ॥४१३४६॥

ऊर्णोते सेटि सिधि परस्मैपदे परे वृद्धिर्वा स्यात् ।

वोर्णोः ॥४१३१९॥

ऊर्णोतिरिद्धा चिद्धस्स्यात् । और्णावीत् । और्णवीत् । और्णुवीत् । और्णाधि
ष्ठाम् । और्णुधिष्ठाम् । और्णुधिष्ठाम् ।

अयि रः ॥४१३१६॥

खरादेर्भातो द्वितीयस्यैकखरस्य सपोगादिस्यो रेफो धिर्न स्यात् । रेफावन
न्तरे पकारे तु रेफो द्विः स्यात् । णत्वस्यासिद्धत्वाद्गुणाम्भ्यस्य द्वित्वम् । आम्भ्यञ्जे
ऊर्णुषर्जनाभामादेश । ऊर्णुनाष । ऊर्णुनुषतु । ऊर्णुनुषु । ऊर्णुनुषिष । ऊर्णुन
षिष । ऊर्णुयात् । ऊर्णुषिता । ऊर्णुषिता । ऊर्णुषिष्यति । ऊर्णुषिष्यति । और्ण
षिष्यत् । और्णुषिष्यत् । ऊर्णुने । ऊर्णुषाते । और्णुषिष्ट । और्णुषिष्ट । पुगक्
स्तुतौ ॥ २ ॥ उत औ ॥४१३१९॥ रिष्यौत्वे । स्तौति । स्तधीति । स्तुत । स्तुषन्ति ।
स्तुयात् । स्तौतु । स्तवीतु । स्तुतात् । अस्तौत् । अस्तवीत् । स्तुषञ्जभाटि नवा
॥४१३४९॥ इति बैकल्पिके पथे । पर्यस्तौत् । पर्यष्टौत् । एष ष्यष्टौत् । ष्यस्तौत् ।
पुगस्तोः परस्मै ॥४१३८५॥ इतीगामे । अस्तावीत् । अस्ताधिष्ठाम् । अस्ता-
षियु । तुष्टाय । तुष्टवत् । तुष्टुषु । स्फुष्टमृष्ट ॥४१३८१॥ इत्यादौ स्तुषर्जनाभेद ।
तुष्टोष । तुष्टमष्टु । तुष्टष । तुष्टाय । तुष्टव । तुष्टव । तुष्टम । स्तोता । स्तोप्यति ।
अस्तोप्यत् । श्रृंगक व्यक्तार्था बाधि ॥ ३ ॥

व्रूत्. परादिः ॥४१३१६३॥

व्रूपातो रुकारात्परो व्यञ्जनादौ विति ईत् परादि स्यात् । व्रवीति । व्रूत् ।
व्रुषन्ति ।

व्रूगः पञ्चाना पञ्चाहश्च ॥४१२११८॥

व्रूग परेषां तिषादीनां पञ्चानां णच्चादयः पञ्च वा स्युः । तद्योगे आह्रश्च ।
आह । आह्रतु । आह्रु । नडाहोर्षतौ ॥२११८५॥ इति हकारस्य तकार ।
आस्थ । आह्रयु । व्रूयात् । व्रूवीतु । व्रूवाणि । अग्रवीत् । अग्रवम् । अस्तिष्टुबो
रि ॥४१३११॥ ति षच्चादेशे । भवोषत् । उवाथ । इत्यादि षच्चात्पुषत् । व्रूते ।
व्रूवीत् । व्रूनाम् । व्रूबे । अग्रूत् । अयोषत् । ऊपे । वक्षीष्ट । वक्ता । वक्ष्यते ।
अवक्ष्यत् । द्विषीक अमीतौ ॥ ४ ॥ द्वेष्टि । द्विष्यात् । द्वेष्ट । द्विष्यात् । द्विषि ।

द्वेषाणि । अद्वेद् । अद्वेह । वा द्विपातोऽम' पुस् ॥४१२९१॥ इति पुसि । अद्विपु' ।
अद्विपन् । द्विषाट् ॥४१३५५॥ इति सकि । अद्विषत् । विद्वेष । द्विष्यात् । द्वेष्य ।
द्वेष्यति । अद्वेष्यत् । द्विष्टे । द्विषीत । द्वेषै । अद्विषि । अद्विषत । विद्विष ।
द्विषीष्ट । द्वेष्या । द्वेष्यते । अद्वेष्यत । दुर्हीक क्षरणे ॥२॥ भ्वावे दीर्घे र्घः ॥२११८३॥
इति इत्य घत्वे । अपभ्रतुर्पात्तयोर्घ' ॥२११७९॥ इति पत्वे । दोग्धि । दुग्ध' ।
दुहन्ति । गङ्गवभावे ॥२११७७॥ रिति वस्य पत्वे । भोक्षि । दुग्ध' । दुग्ध । दोग्धि ।
दुह् । दुग्धा' । दुग्धात् । दोग्धु । दुग्धि । दोग्धानि । अघोक् । अघोग् । अपुक्षत् ।
दुवोह । दुग्धात् । दोग्धा । दोग्ध्यति । अघोक्ष्यत् । दुग्धे । दुहीत । दुग्धाम् ।
पुस्व । पुग्धम् । दोग्ही । अदुग्ध । अपुक्षत ।

दुहदिहलिहगुहो दन्त्यात्मने वा सक. ॥४१३७४॥

एभ्यः परस्य सको लुग्वा स्यादन्त्यादावात्मनेपद परे । अदुग्ध । अदुहदि ।
अपुक्षाषदि । दुवुहे । पुक्षीष्ट । दोग्धा । भोक्ष्यते । अपोक्ष्यत । ण्यं दिर्हीक छपे
॥ ६ ॥ वेग्धि इत्यादि । लिहीक आद्यादने ॥ ७ ॥ इत्य ङत्वे, तस्य पत्वे, ङत्वे,
ङलोपे, दीर्घे च । लीह' । लिहन्ति । लिह्यात् । छेद्दु । लीदि । छेहामि । अछेट् ।
अछेहम् । अलिक्षत् । लिछेह । लिह्यात् । छेडा । छेक्ष्यति । अछेक्ष्यत् । लीहे ।
लिक्षे । लीहं । सको वा छोपे । अलीह । अलिक्षत । अलिहदि । अलिक्षाषदि ।
अलिक्षामदि । इत्युभयपदिम् ॥

अथाठादौ ह्रादिरन्तर्गण ॥

दुग्ध वानादमयो ॥ १ ॥

हव शिति ॥४११२२॥

द्वि' स्यु' । अहोति । अहृत' । अन्तो नो लुक् । इति नलुकि । द्विणोरभिति
प्यौ । इति पत्वे । अहति । अहोपि । अहृपात् । अहोतु । अहृतात् । अहृताम् ।
अहृतु । अहृदो हेर्षि' । अहृषि । अहृषामि । अहृहोत् । अहृक्तजक्षपञ्चत
॥४१२९३॥ इति पुसि शुणे । अहृहृत् । अहृहो । अहृह्वम् । अहृषीत् ।
अहृषाम् ।

भीहीमृहोस्त्रिव्वत् ॥३१४५०॥

एभ्यः परोक्षाय आम्बा स्यात्सञ्च तिप्पत् । अहृषाञ्कार । अहृष । अहृ
वत् । अहृषु' । अहृषिप । अहृष । हृपात् । होता । होष्यति । ओर्हाक स्वागे
॥ २ ॥ जहाति ।

हाकः ॥४१२१००॥

अस्य व्यञ्जमादौ शिति इषा स्यात् । जहित' । पक्षे ।

एषामी व्यञ्जनेऽदः ॥४१२१७॥

द्व्युक्तजक्षपञ्चत' भाप्रत्ययानामाकारस्य शिष्यविति व्यञ्जनादावी स्यात्
मनु दासंज्ञस्य । जहीत' । मञ्जात इत्यालुकि । जहति । जहासि । जहिय' । जहीप' ।

यि लुक् ॥४१२१०२॥

यादौ शिति हाक भा लुक्स्यात् । जह्यात् । जह्याताम् । जह्यु' । जहातु ।
जहितात् । जहीतात् । जहिताम् । जहीताम् । जहतु ।

आ च हौ ॥४१२१०१॥

जहाते द्व्युक्तस्य ही परे आकार इकारश्च या । जहाहि । जहिहि । जहीहि ।
जहितात् । जहीतात् । इति हौ पञ्चरूपी । अजहात् । अजहिताम् । अजहीताम् ।
अजह्यु' । अहासीत् । जहौ । जहतु' । जहिय । जहाप । गापास्यासे ॥४११९५॥
ति एकारे । हेयात् । हाता । हास्यति । अहास्यत् । जिनीक मये ॥३॥ विभेति ।

मियो न वा ॥४१२१९९॥

मियो व्यञ्जनादौ शिष्यविति इर्भा स्यात् । पिमित' । विमीत' । विम्यति ।
विमिपात् । विमीपात् । विमेतु । विमितात् । विमीतात् । विम्यतु । अविमेत् ।
अविमिताम् । अविम्यु' । अमैपीत् । मीहीष्यामि । विमयाञ्चकार । पञ्चे ।
विमाय । विम्यतुः । विम्यु' । विमयिष । विमेय । मीपात् । मेता । मेव्यति ।
हीक सञ्जायाम् ॥४॥ जिह्रेति । जिहीत' । सयोगादित्तीय' । जिह्रियति । जिह्री
यात् । जिह्रेतु । जिह्रीतात् । अजिह्रेत् । अजिह्रीताम् । अजिह्र्यु' । अह्रैपीत् ।
जिह्रयाञ्चकार । जिह्राय । ह्रीयात् । ह्रेता । ह्रेव्यति । अह्रेव्यत् । एक पाठ
नपूरणयोः ॥ ५ ॥

पृसृमाहाहामिः ॥४११५८॥

पर्यां पञ्चानां शिति द्विस्त्रे पूर्वस्य इ' स्यात् । ततो शुणे । पिपति । पिपृत' ।
पिप्रति । पिपृयात् । पिपृष्टु । पिपृतात् । पिपृताम् । पिप्रतु । अपिप' । अपिपृ
ताम् । अपिपृकः । अपिप' । अपार्षीत् । अपार्षीत् । पपार । पप्रतु' । पप्रु' । पपर्य' ।
प्रियात् । पता । परिष्यति । वीर्यान्तोऽप्ययम् । तदा ।

ओष्ठ्यादुर् ॥४१४११७॥

भातो रोष्ठ्यात्परस्य कत' किति किति षट् स्यात् । म्बादेर्नामिन इति वीधे' ।
पिपृत' । पिपुरति । पिपृयात् । पिपृष्टु । पिपृतात् । पिपृष्टि । पिपृतात् । अपिपः ।
अपारीत् । अपारिष्टाम् । पपार ।

द्वेषाणि । अद्वेष्ट । अद्वेष्ट । वा द्विपातोऽम' पुस् ॥४।२।९१॥ इति पुंसि । अद्विष्टु ।
 अद्विष्टन् । द्विष्ट । ॥३।१।५०॥ इति सकृ । अद्विष्टत् । द्विष्टेप । द्विष्ट्यात् । द्विष्ट्या ।
 द्वेक्ष्यति । अद्वेक्ष्यत् । द्विष्टे । द्विष्टीत् । द्वेषै । अद्विष्टि । अद्विष्टत । द्विष्टिषे ।
 द्विष्टीष्ट । द्वेष्टा । द्वेक्ष्यते । अद्वेक्ष्यत । दुर्हीक क्षरणे ॥५॥ म्भावे क्वीदे र्घः ॥१।१।८१॥
 इति ह्रस्व घञे । अषभ्भतुर्पास्तयोर्ष ॥२।१।७०॥ इति घञे । दोग्धि । दुग्ध' ।
 दुहन्ति । गङ्दयाते ॥२।१।७०॥ इति वस्य घञे । घोक्षि । दुग्ध' । दुग्ध । घोक्षि ।
 दुह् । दुग्धा' । दुग्धात् । दोग्धु । दुग्धि । दोग्धानि । अघोक् । अघोग् । अपुक्षत् ।
 दुदोह । दुग्धात् । दोग्धा । घोक्ष्यति । अघोक्ष्यत् । दुग्धे । दुहीत् । दुग्धाम् ।
 पुस्य । दुग्धम् । दोहै । अदुग्ध । अपुक्षत ।

दुहदिहलिहगुहो दन्त्यात्मने वा सकः ॥४।३।७४॥

एभ्य परस्य सको लुग्धा स्यादन्त्यादाचारत्मनेपदे परे । अदुग्ध । अदुहहि ।
 अपुक्षाबहि । दुदुहे । पुक्षीष्ट । दोग्धा । घोक्ष्यते । अघोक्ष्यत । एष दिर्हीक लोपे
 ॥ १ ॥ देग्धि इत्यादि । लिर्हीक आस्वादाने ॥ ७ ॥ इत्य दत्त्वे, तस्य घञे, इत्वे,
 हलोपे, वीर्धे च । लीह' । लिहन्ति । लिह्यात् । छेडु । लीहि । छेहामि । अछेष्ट ।
 अछेष्टम् । अलिक्षत् । लिछेह । लिह्यात् । छेडा । छेक्ष्यति । अछेक्ष्यत् । लीहे ।
 लिक्षे । लीहान् । सको वा लोपे । अलीह । अलिक्षत । अलिहहि । अलिक्षाबहि ।
 अलिक्षामहि । इत्युभयपदिन' ॥

अयाटादौ ह्यादिरन्तर्गण ॥

दुक् वामादनयो' ॥ १ ॥

ह्व शिति ॥४।१।१२॥

द्वि' स्यु' । अहोति । अहतः । अन्तो मो लुक । इति मलुकि । द्विणोरपिति
 म्यी । इति घञे । अहति । अहोपि । अह्यात् । अहोतु । अहतात् । अहताम् ।
 अहतु । अहो हेर्षि' । अहधि । अहामि । अहोत् । अहोत् । अहोत् । अहोत् ।
 ॥४।१।१२॥ इति पुंसि शणे । अहह्यु । अहो । अहह्यम् । अहोपीत् ।
 अहोषाम् ।

भीहीमृहोस्तिव्वत् ॥३।४।५०॥

एभ्य' परोक्षायाम्वा स्यात्स्य तिप्पत् । अह्यात्कार । अह्यात् । अह्य
 पतु' । अह्यु' । अह्यधि । अह्योप । ह्यात् । होता । होप्यति । ओर्हीक स्याग्
 ॥ २ ॥ जहाति ।

हाकः ॥४।२।१००॥

अस्य म्यञ्जमादौ शिति इवा स्यात् । अहित' । पक्षे ।

एषामी व्यञ्जनेऽदः ॥४१२१७॥

द्व्युक्तजक्षपञ्चत' भाप्रत्ययानामाकारस्य शिष्यबिति व्यञ्जनादावी स्यात्
ननु दासंशस्य । जहीत' । मञ्जात इत्यालुकि । जहति । जहासि । जहिय' । जहीष' ।

यि लुक् ॥४१२१०२॥

यादौ शिति हाक आ लुक्स्यात् । जह्यात् । जह्याताम् । जह्यु' । जहातु ।
जहितात् । जहीतात् । जहिताम् । जहीताम् । जह्यु' ।

आ च हौ ॥४१२१०१॥

जहाते द्वर्षकस्य हौ परे आकार इकारश्च या । जहादि । जहिदि । जहीदि ।
जहितात् । जहीतात् । इति हौ पञ्चस्पी । अजहात् । अजहिताम् । अजहीताम् ।
अजह्यु' । अहासीत् । जहौ । जह्यु' । जहिय । जहाय । गापास्यासे ॥४१२११॥
ति एकारे । हेयात् । हाता । हास्यति । अहास्यत् । जिभीक भये ॥३॥ विभेति ।

भियो न वा ॥४१२११॥

भियो व्यञ्जनादौ शिष्यबिति इर्षा स्यात् । भिमित' । भिमीत' । भिम्यति ।
भिमियात् । भिमीयात् । भिमेतु । भिमितात् । भिमीतात् । भिम्यतु । अभिमेत् ।
अभिभिताम् । अभिमयु' । अभैवीत् । मीहीष्यामि । भिनयाञ्कार । पक्षे ।
भिनाय । भिम्यतु' । भिम्यु' । भिमियिष । भिनेष । भीपात् । भेता । भेप्यति ।
हीक सञ्जायाम् ॥४॥ जिह्रेति । जिहीत' । सपोगाधिलीय । जिह्रियति । जिह्री
यात् । जिह्रेतु । जिह्रीतात् । अजिह्रेत् । अजिह्रीताम् । अजिह्र्यु' । अह्रीपीत् ।
जिह्रयाञ्कार । जिह्राय । ह्रीपात् । ह्रेता । ह्रेप्यति । अह्रेप्यत् । एक पाठ
नपूरणयोः ॥ ५ ॥

पृश्महाहामिः ॥४११५८॥

एषां पञ्चानां शिति द्विले पूर्वस्य इः स्यात् । ततो गुणे । पिपर्ति । पिपृत' ।
पिप्रति । पिपृयात् । पिपृहु' । पिपृतात् । पिपृताम् । पिप्रतु । अपिप' । अपिपृ
ताम् । अपिपृकः । अपिप' । अपार्षीत् । अपार्षीम् । पपार । पप्रतु' । पप्रु' । पपर्थ' ।
पियात् । पर्ता । परिप्यति । दीर्घान्तोऽप्यपम् । तदा ।

ओष्ठ्यादुर् ॥४१११७॥

पातो रोष्ठ्यात्परस्य क्त' किति टिति वर स्यात् । म्यादेर्नामिन इति धीचं ।
पिपर्त्त' । पिपुरति । पिपूर्षात् । पिपृहु' । पिपर्त्तात् । पिपर्त्ति' । पिपर्त्तात् । अपिपः ।
अपारीत् । अपारिष्टाम् । पपार ।

द्रेपाणि । अद्रेद् । अद्रेद् । वा त्रिपालोजनं पुस् ॥४११९१॥ इति पुसि । अद्रिप् ।
 अद्रिपन् । ह्रिषिद् ॥४११९२॥ इति सकि । अद्रिक्षत् । विद्रेप । विद्रिप्यात् । द्रेष्ठा ।
 द्रेक्ष्यति । अद्रेक्ष्यत् । द्रिष्टे । द्रिपीत । द्रेपै । अद्रिपि । अद्रिक्षत । विद्रिप ।
 द्रिष्ठीष्ट । द्रेष्ठा । द्रेक्ष्यते । अद्रक्ष्यत् । कुर्हीक शरणे ॥५॥ म्भाते दादे र्घः ॥२११८३॥
 इति ह्रस्य घत्वे । अपभ्रमुर्षात्तयोर्षः ॥२११७९॥ इति घत्वे । दोग्धि । दुग्धं ।
 दुहन्ति । गङ्गदवादे ॥२११७७॥ इति वृत्त्य घत्वे । धोक्षि । दूग्धं । दुग्ध । धोधि ।
 दुह् । दुग्धं । दुग्धात् । दोग्धु । दुग्धि । दोग्धानि । अपोक्ष । अपोग् । अपुक्षत् ।
 दुदोह । दुग्धात् । दोग्धा । धोक्ष्यति । अपोक्ष्यत् । दुग्धे । दुहीत । दुग्धाम् ।
 पुग्ध । पुग्ध्यम् । दोहै । अदुग्ध । अपुक्षत ।

दुहदिहलिहगुहो दन्त्यात्मने वा सक. ॥४१३७४॥

एभ्य परस्य सको लुग्वा स्याद् स्यादावात्मनेपदे परे । अदुग्ध । अदुहदि ।
 अपुक्षाषदि । वुदुहे । पुक्षीष्ट । षोग्धा । धोक्ष्यते । अपोक्ष्यत् । एव विर्हीक लोपे
 ॥ ६ ॥ देग्धि इत्यादि । लिर्हीक आस्त्रादने ॥ ७ ॥ ह्रस्य हत्वे, तस्य घत्वे, हत्वे,
 हलोपे, वीर्ये च । लीह् । लिहन्ति । लिह्यात् । लेहु । लीहि । लेहानि । अलह् ।
 अलेहम् । अलिक्षत् । लिखेह । लिह्यात् । लहा । लेक्ष्यति । अलेक्ष्यत् । लीहे ।
 लिक्षे । लीहां । सको वा लोपे । अलीह् । अलिक्षत । अलिहदि । अलिक्षाषदि ।
 अलिक्षामदि । ह्रस्युभयपरिमं ॥

अथादादौ ह्यादिरन्तर्गण ॥

हुक् दानादनयो ॥ १ ॥

ह्व शिति ॥४१११२॥

वि स्यु । श्रुहोति । श्रुहृतः । अन्तो नो लुक् । इति मलुकि । द्विगोरधिति
 ष्यौ । इति घत्वे । श्रुहति । श्रुहोपि । श्रुह्यात् । श्रुहोतु । श्रुहतात् । श्रुहताम् ।
 श्रुहतु । श्रुहोते हेर्षिः । श्रुहभि । श्रुहवानि । अश्रुहोत् । श्रुक्श्रुक्षपञ्च
 ॥४१११३॥ इति पुसि शुणे । अश्रुह्यु । अश्रुहो । अश्रुह्यम् । अश्रुहीत ।
 अश्रुहीष्टाम् ।

भीहीमृहोस्त्रिच्वत् ॥३१४५०॥

एभ्यः परोक्षायाम् आम्बा स्यात्सच तिम्वत् । श्रुह्याश्कार । श्रुहाष । श्रुह्य
 ष्यु । श्रुह्यु । श्रुह्यिष । श्रुहोष । ह्र्यात् । होता । होष्यति । ओर्हीक आगे
 ॥ २ ॥ जहाति ।

हाकः ॥४१२१००॥

अस्य व्यञ्जमादौ शिति र्षा स्यात् । जहित् । पक्षे ।

भीहीम् इत्यामि । विमरान्मभूयेत्यादि । पक्षे । यमार । यम्रुत् । यमृत् । म्रुत्
इतीप्तिनपेये । यमर्ध । यमृव । यमृम । म्रियात् । मर्ता । मरिप्यति । अम
रिप्यत् । यिमृते । यिम्रीत । यिमृताम् । अयिमृत् । अमृत् । अमृपाताम् ।
यम्रे । मृपीष्ट । मर्ता । मरिप्यते । अमरिप्यत् । गिजुकी शौचे च ॥ ४ ॥
चकारात्पोपणे ।

निजां शित्येत् ॥४१५७॥

निजबिजबिपां शिति द्वित्वे पूर्वस्यैत् । नेनेक्ति । नेनेक्त । नेनिजति ।
नेनेक्ति । नेनिष्पात् । नेनेक्तु । नेनिष्कात् । नेनेग्धि ।

द्व्युक्तोपान्त्यस्य शिति स्वरे ॥४१५८॥

द्विरुक्तस्य चातोरुपान्त्यस्य नामिनः शिति स्वरादौ गुणो न स्यात् । नेनि
जानि । अनेनेक्त । अनेनेग् । अनेनेष्काम् । अनेनेज्जु । ऋदिष्ठी ल्यादि
नाञ्कि । अनिजत् । अमिजताम् । पक्षे । अनैक्षीत् । अनैष्काम् । अनैष्टु ।
मिनेज । मिज्यात् । नेक्ता । मेक्ष्यति । अनेक्ष्यत् । नेनेक्ते । मेनिजीत । नेनि
ष्काम् । अनेनेक्त । अनिक्त । अनिक्षाताम् । निनिजे । निक्षीष्ट । नेक्ता । नेक्ष्यते ।
अनेक्ष्यत् । बिजुंकी प्रयग्भावे ॥ ५ ॥ वेवेक्ति इत्यादि निजिषत् । बिप्सुकी
व्याप्तौ ॥ ६ ॥ वेवेष्टि । वेवेष्टः । वेवेपति । वेवेप्यात् । वेवेष्टु । वेवेष्टात् ।
अवेवेष्ट । अवेवेष्ट । लृदिष्वादि । अपिपत् । बिपेप । बिप्यात् । वेष्टा ।
वेक्ष्यति । अवेक्ष्यत् । वेवेष्टे । वेवेपीत । वेवेष्टाम् । अवेवेष्ट । इदिष्ट
इति सक्ति । अबिष्टत । विषिष्टो । विक्षीष्ट । वेष्टा । वेक्ष्यते । अवेक्ष्यत् । इति
पञ्चमयपदिनः ॥

शास्त्रान्तरे धृक् क्षरणदीप्त्योः ॥ १ ॥ इक् प्रसङ्गकरणे ॥ २ ॥ सूक् गतौ
॥ ३ ॥ मसक् मस्तेनदीप्त्योः ॥ ४ ॥ यमस्ति । यमस्यात् । यमस्तु । अयमत् ।
अमासीत् । अमसीत् । यमास । मस्यात् । मस्ता । मस्यति । किक् किनक्
ज्ञाने ॥ ५ ॥ चिकेति । चिकेत्ति । घुरक् स्वरे ॥ ६ ॥ तुतोर्ति । तुतूर्त् । तुतु
रति । यिपक् शब्दे ॥ ७ ॥ द्विषेष्टि । द्विषिष्टः । चन्क् धान्ये ॥ ८ ॥ दधन्ति ।
दधन्त । दधन्ति । जनक् जममे ॥ ९ ॥ जजन्ति । अजन्त्यात् । अजायात् ।
णधि । अजाम । जन्त्यात् । जायात् । गांक् स्तुतौ ॥ १० ॥ जिगाति । जिगात् ।
जिगति । इति द्वादशोद्वादशो चातमः ॥

अथ दिवाटयः ।

व्याप्तैव भामो सुयशभिया क्षमा स्तुतेह भानो सुयशभियाहिकैः ।
पपोर्यभूष प्रमुनाहुतोद्गम् भीषर्ममाथ स शिषाय नायकः ॥ १ ॥

१ भामो सुयश भिया व्याप्तैव क्षमा इति शिष्येभ्यः कैः भामोः पूर्वस्य सुयश भिया इह स्तुता व स्तुतेत्यर्थः
अवधोर्धयोः प्रमुनाहुतोद्गम् र्यभूष स नायकः भीषर्ममाथ शिष्याव अणु—र्यं र्यर्धमभिसिद्धा ।

ऋः शृद्ध्रः ॥४१४२०॥

एषा परोक्षायामृवा स्यात् । पप्रतु' । पक्षे । स्कृच्छृत्तोऽकि परोक्षायामि-
ति गुणे । पपरतुः । पपञ्च । पूर्वात् । परिता । परीता । परिष्यति । परीष्यति ।
पञ्च गतौ ॥ ६ ॥ ऋ ष इति द्वित्वे, पूर्वस्येत्वे, द्वितीयस्य गुणे, पूर्वस्यात्वे ऋ
प्योरियुष् इतीयादेशे । इयति । इयुत' । इयति । इयुयात् । इयतु' । इयुतात् ।
इयुहि । इयुतात् । इयराणि । ऐय । ऐयुताम् । ऐयः । ऐय' । ऐयुतम् । ऐयुत ।
ऐयरम् । ऐयुष । ऐयुम । सर्व्य सं षां ॥३१४१॥ इत्यनेनाङि । भारत' । पञ्च ।
आपीत् । भार । आरतु' । आञ्च । ऋषृन्येऽङ् इतीदि । आरिष । अर्पात् ।
अर्ता । अरिष्यति । एते पद द्वौ परस्मैपदिन' ॥

ओहाङ्क गतौ ॥ १ ॥ एवामीर्ष्यञ्जनेऽङ् इतीत्वे जिहीते । मञ्जे स्यात्कि ।
जिहाते । जिहते । जिहीत । जिहीताम् । अजिहीत । अहास्त । जहे । हासीष्ट ।
हाता । हास्यते । अहास्यत । माङ्क मानशाप्त्रयो' ॥ २ ॥ मिमीते । मिमाते ।
मिमते । मिमीपे । मिमीत । मिमीताम् । अमिमीत । अमास्त । मने । मासीष्ट ।
माता । मास्यते । माशास्मनेपदिनी ॥

दुर्दाङ्क वाने ॥ १ ॥ दाधातु' घोषा इत । द्वित्वे । ह्रस्वे । दधाति । मञ्ज
स्यात्कि । दत्ताः । ददति । ददासि । दत्ताः । दधात् । ददातु । ददात् ।

हौ द् ॥४११३१॥

दासशस्य हौ परे ए' स्यात्तच्च द्वि' । देहि । दधात् । अदधात् । अदधात् ।
अदधुः । अधात् । अदाताम् । अद्' । दधी । दधिष । दधाप । देयात् । दाता ।
दत्ते । अदित । ददे । दासीष्ट । दाता । दास्यते । अदास्यत । दुर्दाङ्क पारणे च
॥ २ ॥ आदाने । द्वितीयतुर्पयो रिति दत्तम् । दधाति ।

धाग स्तथोश्च ॥२११७८॥

अतुर्पान्तस्य धागो दकारादेरादेऽतुर्पस्तपो' स्त्वोश्च परयो' । पत्त' । दधति ।
दधासि । दत्त' । दत्थ' । दत्थात् । दधातु । दत्तात् । दत्ताम् । दधतु । देहि ।
अदधात् । अधात् । दधौ । धेयात् । धाना । धास्यति । अधास्यत् । धत्ते । दधाने ।
दधते । धत्से । दधाथे । धद्' । दधीत । धत्ताम् । धत्त' । अधत्त । अधित ।
धामीष्ट । धाता । धास्यत । अधास्यत । अध्रासिद्वस्वाद्भनसामर्ष्याद्वाऽऽतो
लोपस्य भ्ररादेऽस्य'पि म्यानिद्यङ्गाद्यो न स्यात् । दुर्दाङ्क धारणपोपणयो' ॥ ३ ॥
धृ धृ इति द्वित्वे । धृष्टमाद्याभि रितिष्व । धिमर्ति । धिमृत् । धिभ्र
नि । धिमर्षि । धिमर्तु' । अधिम' । अधिमृताम् । अधिमरु । अधमापीत् ।

भीहीम् इत्यामि । भिमराप्पमूयेत्यादि । पक्षे । यभार । यभ्रतु । यभ्रु । भ्रत
 इतीग्निपेधे । यभर्थ । यभृष । यभृम । भ्रियात् । भर्ता । भरिष्यति । अभ
 रिष्यत् । विभृते । विभ्रीत । विभृताम् । अभिभृत । अभृत । अभृपाताम् ।
 यभ्रे । भृपीष्ट । भर्ता । भरिष्यते । अभरिष्यत् । णिजुक्ती शौचे च ॥ ४ ॥
 चकारात्पोपणे ।

निजां शित्येत् ॥४११५७॥

निजविजविपां शिति द्वित्वे पूर्वस्यैत् । नेनेक्ति । नेनेक्ति । नेनेजति ।
 नेनेक्षि । नेनेज्यात् । नेनेक्षु । नेनेक्तात् । नेनेग्धि ।

द्रधुक्तोपान्त्यस्य शिति स्वरं ॥४१३१४॥

द्विरुक्तस्य घातोरुपात्यस्य नामिन शिति स्वरद्वौ गुणो न स्यात् । नेनि
 जानि । अनेनेक् । अनेनेग् । अनेनेक्ताम् । अनेनेक्षु । ऋदिच्छ्री त्यादि
 नाऽङ्कि । अनिजत् । अनिजताम् । पक्षे । अनैक्षीत् । अनैक्ताम् । अनैक्षु ।
 मिनेज । निज्यात् । नेक्ता । नेक्ष्यति । अनेक्ष्यत् । नेनेक्ते । नेनेजीत । नेने
 क्ताम् । अनेनेक्त् । अनिक्त । अनिक्षाताम् । निनेजे । निक्षीष्ट । नेक्ता । नेक्ष्यते ।
 अनेक्ष्यत् । विजुक्ती वृषभभाये ॥ ५ ॥ वेवेक्षि इत्यादि निजियत् । विप्लुक्ती
 व्याप्तौ ॥ ६ ॥ वेवेष्टि । वेवेष्टः । वेवेष्टि । वेवेष्ट्यात् । वेवेष्टु । वेवेष्टात् ।
 अवेवेष्ट । अवेवेष्टु । लृदिस्वादङ्कि । अविपत् । विवेप । विप्यात् । वेष्टा ।
 वेष्ट्यति । अवेष्ट्यत् । वेवेष्टे । वेवेष्टीत । वेवेष्टाम् । अवेवेष्ट । इषिट
 इति सक्ति । अविस्तत । विविष्टो । विक्षीष्ट । वेष्टा । वेष्ट्यते । अवेष्ट्यत् । इति
 पङ्कभयपदिन ॥

शास्त्रान्तरे घृक् क्षरणदीप्त्यो ॥ १ ॥ इक् प्रसङ्गकरणे ॥ २ ॥ सूक् गतौ
 ॥ ३ ॥ भसक् भस्संनदीप्त्यो ॥ ४ ॥ यमस्ति । यमस्यात् । यमस्तु । यममत् ।
 अमासीत् । अमसीत् । यभास । मस्यात् । मस्ता । मस्त्यति । किंक् कितक्
 ज्ञाने ॥ ५ ॥ थिकेति । थिकेत्ति । थुरक् स्वरणे ॥ ६ ॥ तुतोर्ति । तुमूर्त् । तुतु
 रति । थिपक् शब्दे ॥ ७ ॥ थिपेष्टि । थिपेष्टः । थनक् धान्ये ॥ ८ ॥ दधन्ति ।
 दधन्त । दधन्ति । जनक् जनने ॥ ९ ॥ जजन्ति । जजन्यात् । जजायात् ।
 णधि । जजाम । जयात् । जायात् । गाक् स्तुतौ ॥ १० ॥ जिगाति । जिगात् ।
 जिगति । इति हावयोऽद्रावयो घातथ ॥

अथ टिघाटय ।

द्वेषासैव भामो सुपदाभिया क्षमा स्तुतेह भानो सुपदाभियाहिकैः ।
 पयोर्धन्य प्रमुनाञ्जुतोऽङ्गम् श्रीपमंताथ स जियाय नापकः ॥ १ ॥

१ भामोः सुपदाभियाः स्तुतेह धमा दि निबद्धव का भामोः पूर्वप सुपदाभिया इह स्तुता न स्तुतेत्यप
 अत्रकोपयोः प्रमुनाञ्जुतोऽङ्गम् धन्यं स नापकः श्रीपमंतायाः विघातः अरु—यः धर्षयन्दिभ्यः ।

ऋः शृद्ध्रः ॥४१४१२०॥

ग्यां परोक्षाया मृषां स्यात् । पप्रतु । पक्षे । स्फुञ्चृतोऽकि परोक्षायासि-
ति गुणे । पपरतु' । पपरुः । पूर्यात् । परिता । परीता । परिप्यति । परीप्यति ।
भ्रक्ष गतौ ॥ १ ॥ भ्र भ्र इति द्वित्वे, पूर्वस्येत्वे, द्वितीयस्य गुणे, पूर्वस्यास्य लो-
प्योरियुष् इतीयादेशे । इपति । इपुत' । इपृति । इपृपात् । इपुतु' । इपृतात् ।
इपृहि । इपृतात् । इपराणि । ऐप' । ऐपृताम् । ऐपरुः । ऐप' । ऐपृतम् । ऐपृन ।
ऐपरम् । ऐपृष । ऐपृम । सत्यं सँ र्षा ॥३॥३१॥ इत्यनेनाङि । आरत् । पप्र ।
आपीत् । आर । आरतु' । आरुः । ऋषृष्पेऽद् इतीटि । आरिष । अर्यात् ।
अर्ता । अरिप्यति । एते पदं ह्यादी परस्यैपदिन' ॥

ओङ्ङाङ्क गतौ ॥ १ ॥ एपामीर्ष्यञ्जनेऽद् इतीस्वे जिङ्ङीते । भञ्जे स्यालुकि ।
जिङ्ङाते । जिङ्ङते । जिङ्ङीत । जिङ्ङीताम् । अजिङ्ङीत । अङ्ङास्त । अङ्गे । ङासीष्ट ।
ङाता । ङास्यते । अङ्ङास्यत । मांङ्ङक मानशाब्धयो' ॥ १ ॥ मिमीते । मिमाते ।
मिमते । मिमीये । मिमीत । मिमीताम् । अमिमीत । अमास्त । ममे । मासीष्ट ।
माता । मास्यते । ङाभात्मनेपदिनौ ॥

द्वदाग्य दाने ॥ १ ॥ दापातु' शेषा इत । द्वित्वे । हञ्जे । ददाति । ददा-
स्यालुकि । दत्तः । ददति । ददासि । दत्थ' । दद्यात् । ददातु । दत्तात् ।

हौ दः ॥४११३१॥

दासजस्य हौ परे प' स्यामच द्वि' । डेहि । दत्तात् । अददात् । अदत्ताम् ।
अददु' । अददात् । अददाताम् । अदुः । ददौ । ददथि । ददाथ । देपात् । दाता ।
दत्ते । अदित । दद । दासीष्ट । दाता । दास्यते । अदास्यत । दुर्भाङ्क धारणे च
॥ १ ॥ दादाने । द्वितीयतुर्पयो रिति दत्थम् । दपाति ।

धाग स्तथोश्च ॥२११७८॥

चतुर्थान्तस्य धागो दकारादेशेऽन्तुर्धस्तथो' रूपोऽप्य परयो' । दत्त' । दपति ।
दपासि । दत्थ' । दत्थ । दप्यात् । दपातु । दत्तात् । दत्ताम् । दपतु । डेहि ।
अदपात् । अमात् । दपी । पेपात् । धाना । पास्यति । अपास्यत् । पते । दधान ।
दपते । दत्त । दपाथे । दद् । दपीत । दत्ताम् । दत्थ । अदत्त । अपित ।
पासीष्ट । धाना । पास्यत । अपास्यत । अधामिद्वत्याङ्गचनसामर्थाङ्गाङ्गो
लापस्य स्वराददास्यऽपि म्यानिषडाधो न स्यात् । दुर्भाङ्क धारणयोपणयो' ॥ ३ ॥
शृ भृ इति द्वित्वे । पृम्माहाङामि रितिस्त्वे । विभर्ति । विभृत् । विभ्र-
ति । विभर्ति । विभर्तु' । अपिभ' । अपिभृताम् । अपिभरुः । अभापीत् ।

भीहीम् इत्यामि । विभराम्भमृषेत्यादि । पक्षे । यमार । यम्रुत् । यष्टु । षत
इतीणिनपेपे । यमर्ष । यमृष । यमृम । भ्रिपात् । भर्ता । भरिप्यति । अम
रिप्यत् । यिमृते । भिघ्रीत । यिमृताम् । अयिमृत् । अमृत् । अमृपाताम् ।
यष्टे । मृपीष्ट । भर्ता । भरिप्यते । अमरिप्यत् । गिजुकी शौचे च ॥ ४ ॥
चकारात्पोपणे ।

निजां शित्येत् ॥४११५७॥

निजयिजयिषा शिति द्वित्वे पूर्वस्यैत् । नेनेक्ति । नेनेक्त' । नेनिजति ।
नेनेक्षि । नेनिज्यात् । नेनेक्तु । नेनिक्तात् । नेनेग्धि ।

इधुक्तोपान्त्यस्य शिति स्वरे ॥४१३१४॥

द्विरुक्तस्य घातोरुपान्त्यस्य नामिन' शिति खरादौ गुणो न स्यात् । नेनि
जानि । अनेनेक्त । अनेनेग् । अनेनेक्ताम् । अनेनेक्तु । ऋदिष्ठी त्यादि
माऽक्ति । अनिजत् । अनिजताम् । पक्षे । अनैक्षीत् । अनैक्ताम् । अनैक्षु' ।
निमेज । निज्यात् । नेक्ता । नेक्ष्यति । अनेक्ष्यत् । नेनेक्ते । नेनिजीत । नेनि
क्ताम् । अनेनेक्त । अनिक्त' । अनिह्नाताम् । निमिजे । निक्षीष्ट । नेक्ता । नेक्ष्यते ।
अनेक्ष्यत् । भिजुंकी वृषगन्भावे ॥ ५ ॥ वेवेक्षि इत्यादि निजिषत् । विप्स्की
ध्यासौ ॥ ६ ॥ वेवेष्टि । वेविष्टः । वेविषति । वेविष्यात् । वेवेष्टु । वेविष्टात् ।
अवेवेष्ट । अवेवेष्ट । लृदिष्ठादक्ति । अविषत् । विषेप । विष्यात् । वेष्ट ।
वेक्ष्यति । अवेक्ष्यत् । वेविष्टे । वेविषीत । वेविष्टाम् । अवेविष्ट । इषिट
इति सक्ति । अविक्षत । विविषो । विक्षीष्ट । वेष्टा । वेक्ष्यते । अवेक्ष्यत् । इति
पञ्चमयपदिन' ॥

शास्त्रान्तरे घृक् क्षरणदीप्त्यो' ॥ १ ॥ इक् प्रसङ्गकरणे ॥ २ ॥ सृक् गतौ
॥ ३ ॥ भसक् भर्त्सनदीप्त्यो' ॥ ४ ॥ यमस्ति । यमस्यात् । यमस्तु । अयमत् ।
अमासीत् । अमसीत् । यमास । भस्यात् । भस्ता । भत्स्यति । किंक् कितक्
ज्ञाने ॥ ५ ॥ चिकेति । चिकेत्ति । तुरक् स्वरणे ॥ ६ ॥ तुतोर्ति । तुतूर्त' । तुतु
रति । विपक् शब्दे ॥ ७ ॥ द्विषेष्टि । द्विषिष्ट' । घन्क् भान्ये ॥ ८ ॥ द्यन्ति ।
द्यन्त' । द्यनति । जनक् जममे ॥ ९ ॥ जजन्ति । जजन्यात् । जजापात् ।
णभि । जजान । जन्यात् । जायात् । गाक् स्तुतौ ॥ १० ॥ जिगाति । जिगात्' ।
जिगति । इति हादयोऽत्रादयो घातय' ॥

अथ दिवाद्य' ।

ध्यासैब भानो' सुयश'भिया क्षमा स्तुतेद् भानो' सुयश'भियादिकैः ।
ययोर्धभूय प्रमुताद्भुतोऽद्भुम्' श्रीपरमेनाथ' स शिषाय मायकः ॥ १ ॥

१ भानोः सुयश'भिया ध्यासैब क्षमा दि दिवाद्य' का भानोः धर्षस' सुयश'भिया इह स्तुता न स्तुतयत्तैः
अथयोर्धभूयोः प्रमुताद्भुतोऽद्भुम्' धर्षस' स मायकः श्रीपरमेनाथः शिषाय अस्तु—ध' धर्षस'भुमिभः ।

दिवृच् व्रीडाजयेष्ठापणिपुतिस्तुतिगतिपु ॥ १ ॥ दिवादे' इप' ॥३॥४७२॥
 मर्तरि शिति । म्यादेर्नामिन इति दीघं । दीव्यति । दीव्येत् । दीव्यतु । अवी
 व्यत् । अदेवीत् । विदेय । दिदिव्यतु । दिदेविष । वीव्यात् । देविता । देविष्यति ।
 अदेविष्यत् । जृप मृपश् जरसि ॥ २ ॥ कृतां कृतीर । जीर्यति । कृदिच्छृ
 ष्यादिनाजकि मवर्णदशोऽधीति गुण' । अजरत् । पक्षे । अजारीत् । अजार ।
 स्फृच्छृतोऽकि परोक्षामा मिति गुणे ।

जृभ्रमवमत्रसफणस्यमस्वनराजभ्राज- भ्रासम्लासो वा ॥४॥१॥२६॥

ण्णामभित्परोक्षासेदृषधो' परपो खरस्यात एकारो वा स्यात् । न शैते द्वि
 स्यु' । जेरत्तु' । पक्षे । अजरत्तु' । जीर्यात् । जरिता । जरीता । घृतो नवा इति वेदो
 दीघं' । जरिष्यति । जरीष्यति । अजरिष्यत् । अजरीष्यत् । शौचं तक्षणे ॥ ३ ॥

ओतः श्ये ॥४॥२॥१०३॥

घातोरोकारस्य इये परे लुग्मवति । इयति । इयेत् । इयतु । अइयत् ।
 अशात् । अशासीत् । शशी । शायत् । शाता । शास्यति । अशास्यत् । पं
 दौच् छौच् छेदमे ॥ ४ ॥ पौच् अन्तकर्मणि ॥ ५ ॥ यति । ण्यति । स्यति ।
 इत्यादि । ग्रीहच लज्जायाम् ॥ ६ ॥ ग्रीष्यति । द्यतैच् नर्तने ॥ ७ ॥ मृष्यति । अन
 र्तीत् । ननर्त् । मृष्यात् । नर्तिता ।

कृतचृतनृतलृदतृदोऽसिच' सादे वा ॥४॥४॥५०॥

पभ्य' परस्य सिज्वर्जं सादेरशित भादिरिद्धा स्यात् । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति ।
 कुपश् घृतीभाये ॥ ८ ॥ कृष्यति । अकोपीत् । कुकोष । कृष्यात् । कोयिता ।
 पुपश् हिंसायाम् ॥ ९ ॥ गुपश् परिवेष्टने ॥ १० ॥ राषश् घृदौ ॥ ११ ॥ वृद्धे
 न्यग्र रामोति । रादा । व्यपश् ताडने ॥ १२ ॥

ज्याव्यवः किति ॥४॥१॥८१॥

अनयो' किति किति मस्वरा'तम्या पृत् स्यात् । विष्यति । अष्पास्सीत् ।
 अष्पाट्टाम् । अष्पाट्टसु' । उपाग्यधी ति पूर्वस्येत्वे । विष्याथ । वृति द्विस्ये ।
 विषिपनु' । विष्यपिष । विष्यद् । विष्यात् । व्यट्टा । व्यट्टस्यति । अष्प
 र्म्यत् । क्षिपश् म्रेण ॥ १३ ॥ क्षिष्यति । विक्षेप । क्षेप्ता । पुष्पश् विषमने ॥१४॥
 पुष्प्यति । अपुष्पीत् । तिम तीम टिम टीमश् आर्द्रीभाये ॥ १५ ॥ तिष्यति ।
 तीष्यति । तिष्यति । स्तीष्यति । पिपृश् उतौ ॥ १६ ॥ मीष्यति । अमपीत् ।
 मिषेय । अमोदमिग् महम्मटाम् । परिपीष्यति । द्विस्येऽपि । अट्यपि । परिपि
 पप । भिचृन् गतिशोपणयो' ॥ १७ ॥ श्रीष्यति । क्षिभष । टिष् क्षिपृच् निर

सने ॥ १८ ॥ घ्रीष्यति । तिर्षा ष्टिष इतितौ । तिष्टेष । तिष्टेव । क्षीष्यति ।
 इपच् गती ॥ १९ ॥ इष्यति । इयेष । ऊद्विष्यमिष्यन्ये । तन्मते । इष्टा । पपि-
 स्वा । इष्टः । इष्टवान् । ण्सूष् निरसने ॥ २० ॥ निमित्ताभाषे नैमित्तिकस्याप्य
 भाव इति णस्य मत्से लस्यति । घटादिरपमित्येके । तन्मते णौ इष् । लसयति ।
 ण्युस अवने ॥ २१ ॥ इति त्रमिष्ठा । सुस्यति । सुष्णोस । ऋसूष् हृतिदीप्त्योः
 ॥ २२ ॥ ऋस्यति । अक्कासीत् । अक्सीत् । असैश् मये ॥ २३ ॥ आसम्भासे
 ति या इये । अस्यति । असति । अक्कासीत् । अक्सीत् । तत्रास । जू अमे ति
 वैकारे । अससु । तत्रसतु । स्युसश् षाहे ॥ २४ ॥ स्युस्यति । अप्योसीत् ।
 बुष्योस । पइ पुइच् शक्ती ॥ २५ ॥ सष्यति । सुष्यति । ससाइ । सेइतु ।
 सुपोइ । सुपुइतु । पुपंच पुष्टौ ॥ २६ ॥ पुष्यति । लदिवृशुताधिपुष्यादे रिष्या
 दिनाऽङ्कि । अपुपत् । पुपोप । पुष्यात् । पोष्ठा । पोष्यति । षषश् समवाये
 ॥ २७ ॥ षष्यति । औषत् । लुदश् षिलोटने ॥ २८ ॥ लुष्यति । अलुदत् ।
 मिष्विदांच गात्रप्रक्षरणे ॥ २९ ॥ सिष्यति । असिदत् । ष्विदौच् आर्षीभाषे
 ॥ ३० ॥ ष्विष्यति । मिमिदाच् लेङ्ने ॥ ३१ ॥

मिदः श्ये ॥४।३।५॥

मिद्रेकपान्त्वस्य इये गुण' स्यात् । मेषति । अमिदत् । णम तुमश् हिंसायाम्
 ॥ ३२ ॥ नष्यति । तुष्यति । अनमत् । अतुमत् । निष्विदाच् मोषने च ॥ ३३ ॥
 चास्लेङ्ने । ष्यति । अष्विदत् । सुषश् सुसुक्षायाम् ॥ ३४ ॥ सुष्यति । अशु-
 षत् । क्षोदा । पिषच् सरादौ ॥ ३५ ॥ सष्वे । सिष्यति । असिषत् । सिषेष ।
 षषश् शूद्री ॥ ३६ ॥ षष्यति । आर्षत् । आनर्ष । अर्षिता । गृषश् अभिकाःक्षा
 याम् ॥ ३७ ॥ गृष्यति । अगृषत् । अगर्ष । गृष्यात् । रषौश् हिंसासराद्धो ॥ ३८ ॥
 सरादि' पाक' । रष्यति । अरषत् ।

रध इटि तु परोक्षायामेव ॥४।४।१०१॥

रष्यते' सरात्पर' श्वरादौ प्रत्यये नोऽन्तो मषति । इटि तु परोक्षायामेव ।
 ररन्ध । रर'यतु' । ररन्मिष । औद्विष्वान्द्रेट । रषिता । रद्धा । पिष्योऽनन्तर
 रषौश् हिंसायां बेलकरण संरादिमेव गमयति । शुषश् शौचे ॥ ३९ ॥ शुष्यात् ।
 शुषश् कोपे ॥ ४० ॥ कुष्यति । कुषश् कोपे ॥ ४१ ॥ कुष्यति । गुषश् स्याकुलत्वे
 ॥ ४२ ॥ गुष्यति । अगुषत् । गुणोप । गोपिता । गुप स्प लुपश् भिमोङ्ने ॥ ४३ ॥
 अयुपत् । अरुपत् । अलुपत् । षिषश् क्षेपे ॥ ४४ ॥ षूपश् समुच्छाये ॥ ४५ ॥
 स्तूप्यति । अस्तूपत् । लुमश् गार्घ्ये ॥ ४६ ॥ लुष्यति । अलुमत् । सहलुमे
 ति षेट । लोमिता । लोष्या । लुमश् सञ्चलने ॥ ४७ ॥ लुष्यति । लुपाश्
 लूसौ ॥ ४८ ॥ लुष्यति । स्पृशमृशमृषत्पदपो या स्पृशादि सृपो या त्रप् इति
 जाते । शूद्री च । अत्राप्सीत् । अत्राप्सीत् । पक्षे औद्विष्वान्दिटि । अतर्पीत् ।

विष्णु श्रीवाजयेष्वापणिशुतिस्तुतिगतिषु ॥ १ ॥ विवादे' इय' ॥१४१७॥
 कर्तरि शिति । स्वादेर्नामिन इति वीचं । वीष्यति । वीष्येत् । वीष्यतु । अवी-
 ष्यत् । अवेषीत् । विदेव । विदिबन्तु' । विदेषिय । वीष्यात् । देषिता । देषिष्यति ।
 अवेषिष्यत् । जूप' मूपश्च जरसि ॥ २ ॥ कृतां कृतीर । जीर्षति । ऋदिष्ठी
 स्वादिनाऽकि ऋषर्णदृशोऽकीति शुण' । अजरत् । पक्षे । अजारीत् । अजार ।
 स्कृष्णुतोऽकि परोक्षायामिति शुणे ।

जृभ्रमवमत्रसफणस्यमस्वनराजभ्राज- भ्रासम्लासो वा ॥४११२६॥

एयामभिस्यरोक्षासेदृषयो' परयो' खरस्यात् एकारो वा स्यात् । म' चैते द्वि-
 स्यु' । जेरत्तु । पक्षे । अजरत्तु । जीर्षात् । जरिता । जरिता । वृत्तो नवा इति बेदो
 वीर्ष' । जरिष्यति । जरिष्यति । अजरिष्यत् । अजरीष्यत् । शौच' तक्षणे ॥ ३ ॥

ओतः श्ये ॥४१२१०३॥

भातोरोक्षारस्य श्ये परे छुग्मभति । श्यति । श्येत् । श्यतु । अश्यत् ।
 अशात् । अशासीत् । शाशौ । शायात् । शाता । शास्यति । अशास्यत् । एष
 दोश्च' छौश्च' छेदने ॥ ४ ॥ शौश्च' अन्तकर्मणि ॥ ५ ॥ श्यति । छ्यति । श्यति ।
 श्यादि । वीश्च' छत्रापाम् ॥ ६ ॥ शीष्यति । श्येत् नर्तने ॥ ७ ॥ श्यति । अन-
 र्तीत् । ननर्त् । नृष्यात् । मर्तिता ।

कृतचृतनृतछृदतृदोऽसिचः सादे र्वा ॥४१४५०॥

एष्य' परस्य सिञ्चर्जे सादेरशित आदिरिद्धा स्यात् । नर्तिष्यति । नस्स्यति ।
 कुपश्च' प्रतीभावे ॥ ८ ॥ कृष्यति । अक्षोपीत् । कुकोप । कृष्यात् । कोपिता ।
 पुपश्च' हिंसापाम् ॥ ९ ॥ शुषश्च' परिषेष्टने ॥ १० ॥ राषश्च' हृदौ ॥ ११ ॥ हृरे-
 न्यत्र राज्ञोति । रादा । श्यश्च' ताडने ॥ १२ ॥

ज्याव्यघः किति ॥४११८१॥

अमयो' किति किति सखरान्तस्या प्युत् स्यात् । विष्यति । अष्यास्सीत् ।
 अष्यादाम् । अष्यास्तुः । ज्याव्यपी ति पूर्वस्येत्वे । विष्याच । प्युति द्वित्वे ।
 विषियन्तु' । विष्यषिय । विष्यद् । विष्यात् । व्यद्वा । व्यस्यति । अष्य-
 त्यत् । क्षिपश्च' मरणे ॥ १३ ॥ क्षिष्यति । शिष्येप । शेषा । पुष्पश्च' विकसनने ॥१४॥
 पुष्प्यति । अपुष्पीत् । तिम' तीम' छिम' छीमश्च' आर्षीभावे ॥ १५ ॥ तिम्यति ।
 तीम्यति । सिम्यति । स्तीम्यति । पिष्यश्च' वृत्तौ ॥ १६ ॥ सीष्यति । असेषीत् ।
 सिषेव । असोऽसिश्च' सहस्रदाम् । परिपीष्यति । द्वित्वेऽपि । अठ्यपि । परिपि-
 पेय । शिष्यश्च' गतिशोपणयो' ॥ १७ ॥ शीष्यति । क्षिमेव । छिष् क्षिष्य' मिर

सने ॥ १८ ॥ ष्टीभ्यति । तिर्षा ष्टिष इतितौ । तिष्टेव । टिष्टेव । क्षीभ्यति ।
 इपच् गतौ ॥ १९ ॥ इभ्यति । इयेव । ऊद्विद्ययमित्यन्ये । तन्मते । इष्ट्वा । ण्वि-
 त्वा । इष्टः । इष्टवान् । ण्वसूच् निरसने ॥ २० ॥ निमित्ताभाषे नैमित्तिकस्याप्य
 भाव इति णस्य नस्त्वे लस्यति । घटादिरयमित्येके । तन्मते णौ इष्य' । लसयति ।
 ण्वसू अदने ॥ २१ ॥ इति त्रिमिळा । स्तुस्यति । सुष्णोस । ऋसूच् ह्रुतिदीप्त्योः
 ॥ २२ ॥ ऋस्यति । अऋसीत् । अऋसीत् । असैच् भये ॥ २३ ॥ आसन्थासे
 ति वा इये । अस्यति । असति । अऋसीत् । अऋसीत् । तऋस । जु भ्रमे ति
 वैकारे । अस्रत् । तऋस्रत् । म्युसच् ठाहे ॥ २४ ॥ व्युस्यति । अभ्योसीत् ।
 बुभ्योस । पृह् पुह्च् शक्ती ॥ २५ ॥ सभ्यति । सुभ्यति । ससाह । सेहत् ।
 सुपोह । सुपुहत् । पुषच् पुष्टौ ॥ २६ ॥ पुष्पति । लृद्विच्युतादिपुष्पादे रिष्या
 दिनाऽङ्कि । अपुपत् । पुपोप । पुष्पात् । पोष्टा । पोष्यति । उषच् समवाये
 ॥ २७ ॥ उष्यति । औषत् । लुद्व्य विलोटने ॥ २८ ॥ लुव्यति । अलुदत् ।
 विष्विवांच गात्रप्रक्षरणे ॥ २९ ॥ सिष्यति । अम्विठत् । क्लिद्वीच् आर्द्राभाषे
 ॥ ३० ॥ क्लिष्यति । त्रिमिवाच् स्नेहने ॥ ३१ ॥

मिदः श्ये ॥४१३५॥

मिदेरुपान्त्रस्य इये गुण' स्यात् । मेघति । अमिदत् । णम तुमच् हिंसायाम्
 ॥ ३२ ॥ मभ्यति । तुभ्यति । अनमत् । अतुमत् । निक्षिवाच् मोषने च ॥ ३३ ॥
 चात्स्नेहने । म्रियति । अम्रियत् । सुषंच् मुमुक्षायाम् ॥ ३४ ॥ सुष्पति । अधु-
 चत् । भोदा । पिचश् सरादौ ॥ ३५ ॥ सत्वे । सिष्पति । असिघत् । सिषेघ ।
 ऋषश् वृद्धौ ॥ ३६ ॥ ऋष्पति । आर्षत् । आनर्ष । अर्षिता । शृषश् अनिकाङ्क्षा
 याम् ॥ ३७ ॥ शृष्पति । अशृषत् । जगर्ष । शृष्पात् । रषौश् हिंसासराङ्क्षो' ॥ ३८ ॥
 सरादि' पाक' । रष्यति । अरषत् ।

रध इटि तु परोक्षायामेव ॥४१४१०१॥

रष्यते' स्वरास्पर' सरादौ प्रत्यये नोऽन्तो भयति । इटि तु परोक्षायामेव ।
 ररन्ध । ररघत् । ररन्धिष । औदित्स्वादेष्ट । रषिता । रदा । पिष्योऽनन्तर
 रषौच् हिंसाया चेत्यकरण सरादिमेद् गमयति । शुषच् शौचे ॥ ३९ ॥ शुष्प्यात् ।
 शुषच् कोपे ॥ ४० ॥ शुष्पति । शुषच् कोपे ॥ ४१ ॥ कुष्पति । शुषच् व्याकुलत्वे
 ॥ ४२ ॥ कुष्पति । अशुषत् । शुगोप । गोपिता । युष ण्य लुपश् विमोहने ॥ ४३ ॥
 अयुपत् । अरुपत् । अलुपत् । षिष्य क्षेपे ॥ ४४ ॥ शृषच् समुच्छ्रापे ॥ ४५ ॥
 स्तुष्पति । अस्तुषत् । लुमश् गार्घ्ये ॥ ४६ ॥ लुभ्यति । अलुमत् । सल्लुमे
 ति वेद् । लोमिता । लोष्पा । लुमश् सञ्चलने ॥ ४७ ॥ लुष्पति । तृषांच
 तृषी ॥ ४८ ॥ तृष्पति । सृशश्शकृपत्पृषो वा सृशादि सृषो वा त्रर इति
 जाते । शृदौ च । अघाप्सीत् । अताप्सीत् । पक्षे औदित्स्वादिति । अतर्षात् ।

दिव्यच् श्रीडाजयेष्ठापणिसुतिस्तुतिगतिपु ॥ १ ॥ दिषावे' इय ॥३॥४७२॥
 कर्तरि शिति । म्भावेर्नामिन इति दीर्घे । दीव्यति । दीव्येत् । दीव्यतु । अदी
 व्यत् । अदेवीत् । दिदेव । दिदिवत् । दिदेविष । दीव्यात् । देविता । देविष्यति ।
 अदेविष्यत् । जृप मृपच् जरसि ॥ २ ॥ कृतां कृतीर् । जीर्यति । कृदिष्यी
 स्वादिनाऽकि ऋषर्णहशोऽकीति शुण । अजरत् । पक्षे । अजारीत् । जजार ।
 स्कृष्णृतोऽकि परोक्षायामिति शुणे ।

जृभ्रमवमत्रसफणस्यमस्वनराजभ्राज- भ्रासम्लासो वा ॥४॥१॥२६॥

एयामभित्परोक्षासेद्भयो' परयो' स्वरस्यात एकारो वा स्यात् । न चैते द्वि
 स्यु' । जेरसु' । पक्षे । अजरसुः । जीर्यात् । जरिता । जरीता । कृतो नभा इति धेदो
 दीर्घे । जरिष्यति । जरीष्यति । अजरिष्यत् । अजरीष्यत् । शौच् तक्षणे ॥ ३ ॥

ओतः श्ये ॥४॥२॥१०३॥

घातोरोकारस्य इये परे लुग्भवति । इयति । इयेत् । इयतु । अइयत् ।
 अशात् । अशासीत् । शाशौ । शायत् । शाता । शास्यति । अशास्यत् । एष
 दोश् छौश् छेदने ॥ ४ ॥ पौच् अन्तकर्मणि ॥ ५ ॥ यति । छयति । स्यति ।
 इत्यादि । ग्रीहृच् छद्यापाम् ॥ ६ ॥ ग्रीह्यति । शतैश् नर्तने ॥ ७ ॥ सृष्यति । अन
 र्तीत् । ननर्त् । मृत्यात् । मर्तिता ।

कृतचृतनृतहृदतृदोऽसिचः सादे वा ॥४॥४॥५०॥

एभ्य' परस्य सिष्णर्जं सादेरशित आदिरिद्धा स्यात् । नर्तिष्यति । नस्त्यति ।
 कुयच् पूतीभाये ॥ ८ ॥ कृष्यति । अकोषीत् । कुकोष । कृष्यात् । कोषिता ।
 गुपश् हिंसायाम् ॥ ९ ॥ गुपश् परिषेठने ॥ १० ॥ राषच् हृदौ ॥ ११ ॥ हृरे
 न्यघ राज्ञोति । रादा । व्यषच् तादने ॥ १२ ॥

ज्याव्यघः किति ॥४॥१॥८१॥

अनयो' किति किति सखरान्तस्या ष्यत् स्यात् । विष्यति । अष्यात्सीत् ।
 अष्यादाम् । अष्यात्सु' । ज्याव्यधी ति पूर्वस्येत्वे । विष्याथ । ष्यति द्वित्वे ।
 विषियतु' । विष्यपिथ । विष्यद् । विष्यात् । व्यद्वा । व्यत्स्यति । अष्य-
 त्यत् । क्षिपश् प्रेरणे ॥ १३ ॥ क्षिष्यति । विक्षेप । क्षेप्ता । पुष्पश् विकसनो ॥१४॥
 पुष्प्यति । अपुष्पीत् । तिम तीम छिम छीमश् आर्त्रीभाये ॥ १५ ॥ तिम्यति ।
 तीम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । पिसृच् उतौ ॥ १६ ॥ सीष्यति । असर्षीत् ।
 सिषेब । असोडमिषु सहस्वराम् । परिपीष्यति । द्वित्वेऽपि । अत्यपि । परिपि
 पेय । अिसृच् गतिशोषणयो' ॥ १७ ॥ ग्रीष्यति । शिभ्रेष । छिषु क्षिषु निर

सने ॥ १८ ॥ ष्टीभ्यति । तिर्षा ष्टिष इतितौ । तिष्टेष । टिष्टेष । क्षीभ्यति ।
 इपच् गतौ ॥ १९ ॥ इभ्यति । इयेप । ऊदिव्यमिख्यन्ये । तन्मते । इष्टा । ण्यि
 स्वा । इष्ट । इष्टवान् । ण्सुश्च निरसने ॥ २० ॥ निमित्ताभाषे नैमित्तिकस्याप्य
 भाष इति णस्य नखे सस्यति । घटादिरपमिखेके । तन्मते णौ इस्व । सस्यति ।
 ण्युस् अवने ॥ २१ ॥ इति इमिळा । स्तुस्यति । सुष्णोस । ऋसुश्च हुतिदीस्यो
 ॥ २२ ॥ ऋस्यति । अक्रासीत् । अक्रसीत् । असैच् भये ॥ २३ ॥ आसन्हासे
 ति वा श्ये । अस्यति । असति । अत्रासीत् । अत्रसीत् । तत्रास । जृ अने ति
 बैकारे । असतु । तत्रसतु । भ्युसच् दाहे ॥ २४ ॥ भ्युस्यति । अभ्योसीत् ।
 युष्णोस । पद् पुहच् शक्तौ ॥ २५ ॥ सद्यति । सुद्यति । ससाह । सेइत् ।
 सुपोह । सुपुइत् । पुपच् पुष्टौ ॥ २६ ॥ पुप्यति । लुद्विष्णुताविपुण्यादे रिख्या
 दिनाऽङ्कि । अपुपत् । पुपोप । पुप्यात् । पोष्टा । पोष्यति । वषच् समवाये
 ॥ २७ ॥ वष्यति । औषत् । लुद्वच् षिलोटने ॥ २८ ॥ लुव्यति । अलुदत् ।
 त्रिप्विदांश्च गात्रप्रक्षरणे ॥ २९ ॥ स्त्रियति । अस्त्रित् । क्लिदौच् आर्द्राभाषे
 ॥ ३० ॥ क्लियति । त्रिमिधाश्च स्नेहने ॥ ३१ ॥

मिदः श्ये ॥४।३।५॥

मिदेरुपान्यस्य श्ये गुण म्यात् । मेद्यति । अभिदत् । णम तुमच् हिंसायाम्
 ॥ ३२ ॥ नभ्यति । तुभ्यति । अनमत् । अतुमत् । निक्ष्विदाच् मोषने च ॥३३॥
 पात्स्नेहने । क्ष्वियति । अक्ष्विवत् । धुषच् युमुक्षायाम् ॥ ३४ ॥ धुष्यति । अधु
 घत् । क्षोदा । पिषच् सरादौ ॥ ३५ ॥ सखे । सिष्यति । असिघत् । सिषेप ।
 ऋषच् वृद्धौ ॥ ३६ ॥ ऋष्यति । आर्षत् । आनर्ष । अर्षिता । शृषच् अभिकाङ्क्षा
 याम् ॥ ३७ ॥ शृष्यति । अशृषत् । जगर्ष । शृष्यात् । रघौश्च हिंसासराह्यो ॥ ३८ ॥
 सराद्रि पाक । रष्यति । अरभत् ।

रघ इटि तु परोक्षायामेव ॥४।४।१०१॥

रष्यते सरात्पर सरादौ प्रत्यये नोऽन्तो भवति । इटि तु परोक्षायामेव ।
 ररन्व । ररघत् । ररिष्य । औदिक्वाट्टे । रघिता । रदा । पिष्योऽनन्तर
 रघौश्च हिंसायां खेयकरण सराद्रिमेव गमयति । शुषच् शौचे ॥ ३९ ॥ शुष्यात् ।
 भुषच् कोपे ॥ ४० ॥ भुष्यति । कुपच् कोपे ॥ ४१ ॥ कुप्यति । शुषच् व्याकुलत्वे
 ॥ ४२ ॥ शुष्यति । अगुप्त् । जुगोप । गोपिता । युप न्य लुपच् विमोहने ॥ ४३ ॥
 अयुपत् । अरुपत् । अलुपत् । विपच् क्षेपे ॥ ४४ ॥ वृषच् सवृष्णाय ॥ ४५ ॥
 स्तृप्यति । अस्तृपत् । लुमच् गार्ध्णे ॥ ४६ ॥ लुम्यति । अलुमत् । सहलुमे
 ति वेद् । लोभिता । लोम्भा । धुमच् सद्यत्ने ॥ ४७ ॥ धुम्यति । तृपाय्
 वृषौ ॥ ४८ ॥ तृप्यति । सृशसृषाकृपत्पृषपो वा सृशादि सृषो वा त्रप इति
 जाते । वृद्धौ च । अत्राप्तीत् । अताप्तीत् । पक्षे औदिक्वादिटि । अतर्पीत् ।

दिव्य श्रीटाजयेष्वापणितुतिस्तुतिगतिपु ॥ १ ॥ दिवादे' ह्य' ॥३॥५७॥
 फर्त्तरि शिति । ग्यादेर्नामिन इति वीचं । वीम्यति । वीम्येत् । वीम्यतु । अदी
 प्यत् । अदेषीत् । दिवेय । दिदिवतु' । दिवेविय । वीम्यात् । देविता । देविप्यति ।
 अदेविप्यत् । जृप जृपच् जरसि ॥ २ ॥ कृतां कृतीद् । जीर्षति । कृदिष्ठी
 व्यादिनाऽङि ऋषण्दशोऽङीति गुण' । अजरत् । पक्षे । अजारीत् । अजार ।
 स्तृञ्श्रुतोऽङि परोक्षाया मिति गुणे ।

जृभ्रमवमत्रसफणस्यमस्वनराजभ्राज- भ्रासम्लासो वा ॥४॥१२६॥

प्यामवित्परोक्षासेदपयो' परपो' खरस्यात् प्रकारो वा स्यात् । न चैते द्वि'
 स्यु' । जेरतु । पक्षे । जजरसुः । जीर्षात् । जरिता । जरीता । दृतो नया इति चेटो
 वीचं' । जरिप्यति । जरीप्यति । अजरिप्यत् । अजरीप्यत् । शौच' तक्षणे ॥ ३ ॥

ओतः श्ये ॥४॥२१०३॥

पातोरोकारस्य इय परे लुग्भषति । इपति । इपेत् । इपतु । अइपत् ।
 अशात् । अशासीत् । शाशौ । शायात् । शाता । शास्यति । अशास्यत् । पक्षे
 शौच' शौच' उदने ॥ ४ ॥ पौच' अन्तकर्मणि ॥ ५ ॥ षति । ष्यति । स्यति ।
 इत्यादि । व्रीश्च सञ्जायाम् ॥ ६ ॥ व्रीम्यति । वृतेश्च नर्तने ॥ ७ ॥ नृत्यति । नम
 र्तीत् । नमर्त् । नृत्यात् । नर्तिता ।

कृतचृतनृतद्दृदृदोऽसिच' सादे वा ॥४॥४५०॥

गभ्य' परस्य सिग्भर्ज सादेरशित भादिरिद्वा स्यात् । नर्तिप्यति । नर्त्यति ।
 कुपच् कृतीभाषे ॥ ८ ॥ कृप्यति । अकोपीत् । कुकोप । कृप्यात् । कोपिता ।
 पुपच् हिंसायाम् ॥ ९ ॥ गुपच् परिवष्टने ॥ १० ॥ रापच् वृद्धौ ॥ ११ ॥ वृद्धे
 'पत्र राप्नोति । रादा । ष्यपच् ताडने ॥ १२ ॥

ज्याव्यध. किति ॥४॥१८१॥

अनयो' किति किति मय्यरान्तम्या प्यत् स्यात् । पिप्यति । अप्यास्मीत् ।
 अग्यादात् । अग्यात्सु' । ज्याप्यधी ति पूर्वस्येत्वे । बिप्याप । प्यति द्वित्ये ।
 पिपिपतु । पिप्यपिप । बिप्यद् । पिप्यात् । प्यद्वा । प्यत्स्यति । अप्य
 स्यत् । क्षिपच् प्ररण ॥ १३ ॥ क्षिप्यति । शिषेप । क्षेप्ता । पुप्यच् पिबमने ॥१४॥
 गुप्यति । अगुप्यीत् । तिम तीम छिम छीमच् आर्त्रीभाषे ॥ १५ ॥ तिप्यति ।
 तीम्यति । मिप्यति । मीम्यति । पिपूच् उतौ ॥ १६ ॥ मीप्यति । अमपीत् ।
 मिप्य । लामोडमिष् मद्स्मदात् । परिपीप्यति । द्वित्येऽपि । अटपि । परिपि
 पय । अिष्च गतिशोपणयो' ॥ १७ ॥ श्रीप्यति । क्षिप्येप । छिप् क्षिप् र निर

सत् । जसूच् मोक्षणे ॥ ६७ ॥ अस्यति । अजसत् । हिंसार्पोऽप्ययमित्येके । तसू
 वसूच् उपक्षये ॥ ६८ ॥ तस्यति । अतसत् । वस्यति । अवसत् । षसूच् स्तम्भे
 ॥ ६९ ॥ वस्यति । अवसत् । वषास । वषसत् । वसिता । वुसच् वत्सर्गे ॥ ७० ॥
 वुस्यति । अमुसत् । मुसच् खण्डने ॥ ७१ ॥ मसैच् परिणामे ॥ ७२ ॥ मस्यति ।
 अमसत् । शम् वसूच् उपशामे ॥ ७३ ॥

शम्सप्तकस्य श्ये ॥४।२।११॥

दीर्घं स्यात् । शान्यति । अशामत् । शामिता । तमूच् कांक्षायाम् ॥ ७४ ॥
 अमूच् खेदतपसोः ॥ ७५ ॥ अमूच् अनवस्थाने ॥ ७६ ॥ क्षमौच् सहने ॥ ७७ ॥
 औदित्वात् । क्षमिता । क्षन्ता । क्षमिष्यति । क्षस्यति । मक्षैच् हर्षे ॥ ७८ ॥
 क्लमूच् ग्लानौ ॥ ७९ ॥ भ्रासन्भासेति वा श्ये । (छिच् क्लम्बिति) दीर्घं । क्लान्य
 ति । क्लामति । अक्लमत् । क्लमिता । इति शम्सप्तकम् । मुहौच् वैचिष्ये ॥ ८० ॥
 मुष्यति । इक्षिकल्पे । मुहृद्बुहृत्सुहेति वैकल्पिकवस्वत्वान्याम् । मोग्घा । मोढा ।
 मोहिता । मोक्षति । मोह्मिष्यति । प्णुहौच् उद्विरणे ॥ ८१ ॥ सुष्यति । अस्तु
 इत् । ओहिता । ओग्घा । ओढा । दुहौच् जिघांसायाम् ॥ ८२ ॥ द्रोग्घा ।
 द्रोढा । द्रोहिता । द्रोहिष्यति । द्रोक्ष्यति । पिण्हौच् प्रीतौ ॥ ८३ ॥ लोग्घा ।
 लोढा । लोहिता ॥ वृत् पुपादिः । इति परस्मैपदिनः ॥

पृञ्चैच् प्राणिप्रसवे ॥ १ ॥ क्षपते । असोष्ट । असषिष्ट । सुपुषे । औदि
 त्वादिकल्प पापित्वा ।

उवर्णात् ॥४।४।५॥

उवर्णान्तादेकस्वराद्वातोर्विहितस्य कित आदिरिण्न स्यात् । इतीप्पिनपेये
 प्राप्ते । स्तृस्तृष्टृ इष्वादिना परस्वामिष्यमिद् । सुपुषिपे । सुपुषिषहे । सोता ।
 सयिता । वृक्ष्य परितापे ॥ २ ॥ दीक्ष्य क्षये ॥ ३ ॥ दीयते । सिषि । अदास्त ।
 अदास्याः ।

दीय्दीढः किति स्वरे ॥४।३।९३॥

दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिहे । दिदीयिष्ये ।

यवकिति ॥४।२।७॥

वीढो यपि अकृति च प्रत्यये विपयमृते आकारोऽन्तादेशः स्यात् । दाता ।
 दास्यते । अदास्यत् । डीक्ष्य विहायसा गतो ॥ ४ ॥ पीक्ष्य आधारेऽनादरे च
 ॥ ५ ॥ पीयते । अपेष्ट । विष्ये । पेता । मीक्ष्य हिंसायाम् ॥ ६ ॥ मीयते । रीक्ष्य
 अवणे ॥ ७ ॥ रीयते । लीक्ष्य विश्लेषणे ॥ ८ ॥ लीयते ।

लीङ्लिनो वा ॥४।२।९॥

लीयतेर्लिनातेश्च यपि अङ्मलउवर्जितऽकृति च प्रत्यये विपयमृते आका

पक्षेऽङ्कि । अतृपत् । ततर्प । तृप्यात् । असा । तर्सा । तर्पिता । अर्प्यति ।
तर्प्यति । तर्पिष्यति । टपौष् । हर्पमोहनयोः ॥ ४९ ॥ हृप्यतीत्यादि । णशौच्
अदर्शने ॥ ५० ॥

नशः शः ॥२॥३॥७८॥

अदुरुपसर्गान्तस्याप्रादे' परस्य शान्तस्य नशो णस्व स्यात् । प्रणश्यति । श
इति किम्? प्रनष्ट' ।

नशे नैश् वाऽङ्कि ॥४॥३॥१०२॥

अनेशात् । अमशात् । ननाश । नद्यात् ।

नशो घुटि ॥४॥४॥१०९॥

नशा' खरात्परो मोऽन्त' स्यात् घुडादौ । नष्टा । पक्षे । नशिता । नंश्यति ।
नशिष्यति । कुशाच् स्तेपणे ॥ ५१ ॥ कुश्यति । अणुशात् । कोशिता । मृश
अशूष् । अश'पतन ॥ ५२ ॥ मृश्यति । न लुकि । अश्यति । अङ्कि । अमृशात् ।
मृशाच् वरणे ॥ ५३ ॥ मृश्यति । अमृशात् । अर्शिता । कृशाच् तमुत्वे ॥ ५४ ॥
मृश्यति । अकृशात् । कर्शिता । शुपच् शोपणे ॥ ५५ ॥ शृष्यति । अशुपत् ।
शुपच् बैकृत्वे ॥ ५६ ॥ शृष्यति । अशुपत् । शिष्यच् आशिङ्गने ॥२७॥ शिष्यति ॥

श्लिपः ॥३॥४॥५६॥

श्लिपो घातो रनिटोऽघातन्यां सफ प्रत्ययः स्यात्, नत्वद् । अश्लिषत् ।
पुपादेरबो याप' । अनिट इत्येय । श्लिप् दाहे इत्यस्य सेट' अश्लेपीत् । अभासी
दित्यर्थ । शिःश्लेप । श्लिष्यात् । श्लष्टा ।

नासत्त्वाश्लेपे ॥३॥४॥५७॥

श्लिपो घातो रघाण्वाश्लेपे वर्तमानात्सक प्रत्ययो न भवति । उपाश्लिषत्
जतु काष्ठ च । समाश्लिषद् गुम्कुलम् । पृथग्योगात्पूर्वेणापि प्राप्त' प्रतिषिष्यते ।
स्पत्यश्लिषत् काष्ठानि । असत्त्वाश्लेप इति किम्? व्यत्यश्लिषन्त मियुनानि ।
तृपूष् दाह ॥ ५८ ॥ शृष्यति । अशुपत् । अन्विडपमित्येक । त्रिषुपच् पिपासा
याम् ॥ ५९ ॥ शृष्यति । अतृपत् । तुप टपच् तुष्टौ ॥ ६० ॥ शृष्यति । अनुपत् ।
तोष्टा । हृष्यति । अटपत् । हर्पिता । रुषच् रोपे ॥ ६१ ॥ रुष्यति । अरुपत् ।
भरोप । श्युप श्युम पुसच् विभागे ॥ ६२ ॥ श्युष्यति । अष्युपत् । श्युष्यति ।
अष्युसत् । पुस्यति । अपुसत् । विमच् प्रेरणे ॥ ६३ ॥ मिस्यति । अपिसत् ।
कुसच् श्लेपणे ॥ ६४ ॥ कुस्यति । अकुसत् । अमृष् क्षेपण ॥ ६५ ॥ अमृष्यति ।
पुपादित्वाऽङ्कि । श्वपत्यम् इत्यम्यादश । आस्पत् । भास । अस्यात् । अ
सिता । पय्यच् प्रपले ॥ ६६ ॥ पय्यति । पसति । सयस्यति । संपसति । अप

सत् । जसूच मोक्षणे ॥ ६७ ॥ अस्यति । अजसत् । हिंसापोंऽप्ययमित्येके । तसू
 वसूच उपश्रये ॥ ६८ ॥ तस्यति । अतसत् । वस्यति । अदसत् । वसूच स्वम्भे
 ॥ ६९ ॥ वस्यति । अवसत् । ववास । ववसत् । यमिता । वुसच उत्सर्गे ॥ ७० ॥
 वुस्यति । अवुसत् । वुसच खण्डने ॥ ७१ ॥ मसैच परिणामे ॥ ७२ ॥ मस्यति ।
 अमसत् । शम् वसूच उपशमे ॥ ७३ ॥

शम्सप्तकस्य श्ये ॥४।२।१११॥

वीर्घं स्यात् । शाम्यति । अशामत् । शामिता । तमूच कांक्षायाम् ॥ ७४ ॥
 अमूच स्वेदतपसो ॥ ७५ ॥ अमूच अनवस्थाने ॥ ७६ ॥ क्षमौच सहने ॥ ७७ ॥
 औदित्वात् । क्षमिता । क्षन्ता । क्षमिष्यति । क्षस्यति । मदैच ह्ये ॥ ७८ ॥
 क्लमूच ग्लानौ ॥ ७९ ॥ भ्रासन्थासेति वा ट्ये । (छिषू क्लम्बिति) वीर्घं । क्लाम्य
 ति । क्लामति । अक्लमत् । क्लमिता । इति शम्सप्तकम् । मुहीच वैषित्ये ॥ ८० ॥
 मुह्यति । इदिकल्पे । मुहद्मुहसुहेति वैकल्पिकप्रत्ययस्वाम्याम् । मोग्घा । मोढा ।
 मोहिता । मोह्यति । मोहिष्यति । प्णुहौच उद्विरणे ॥ ८१ ॥ सुह्यति । असु
 हत् । स्लोहिता । स्लोग्घा । स्लोढा । दुहौच जिघांसायाम् ॥ ८२ ॥ द्रोग्घा ।
 द्रोढा । द्रोहिता । द्रोहिष्यति । द्रोह्यति । णिहौच प्रीती ॥ ८३ ॥ खेग्घा ।
 खेढा । खेहिता ॥ वृत् पुषादि । इति परस्मैपदिन ॥

पूञ्च प्राणिप्रसवे ॥ १ ॥ स्यते । असोष्ट । असषिष्ट । सुपुषे । औदि
 त्वादिङ्गिकल्प यापित्वा ।

उवर्णात् ॥४।४।५॥

उवर्णान्तादेकस्तरादातोर्विहितस्य किं आदिरिण्न स्यात् । इतीप्तिपेपे
 प्राप्ते । स्फुसृष्टम् इत्यादिना परस्वामित्यमिद । सुपुषिये । सुपुषिवहे । सोता ।
 सपिता । वृश्च परितापे ॥ २ ॥ वीश्च क्षये ॥ ३ ॥ वीयते । सिषि । अदास्त ।
 अदास्या ।

दीय्दीढः किति स्वरे ॥४।३।९३॥

द्विदीये । द्विदीपाते । द्विदीपिरे । द्विदीपिहे । द्विदीपिष्वे ।

यवकिति ॥४।२।७॥

वीङ्गे यपि अङ्किति च प्रत्यये विषयमूते आकारोऽन्तादेशः स्यात् । दाता ।
 दास्यते । अदास्यत् । वीश्च विहायसा गतो ॥ ४ ॥ वीश्च आपारेऽनादरे च
 ॥ ५ ॥ वीयते । अषेष्ट । दिष्वे । वेता । वीश्च हिंसायाम् ॥ ६ ॥ वीयते । वीश्च
 अवणे ॥ ७ ॥ वीयते । वीश्च चिच्छेपणे ॥ ८ ॥ वीयते ।

लीङ्गिनो वा ॥४।२।९॥

लीयनेर्लिनात्तेषु यपि अङ्गमङ्गर्जितङ्किति च प्रत्यये विषयमूते आका

पक्षेऽङ्गि । अदृपत् । ततर्प । दृप्यात् । असा । तर्षा । तर्पिता । अर्ष्यति ।
तर्ष्यति । तर्पिष्यति । दृषीच् इर्षमोहनयोः ॥ ४९ ॥ दृप्यतीत्यादि । नशीच्
अदर्शने ॥ ५० ॥

नशः शः ॥२३१७८॥

अदुरुपसर्गान्तस्यात्रादेः परस्य दान्तस्य नशो णस्व स्यात् । प्रणश्यति । श
इति किम् ? प्रनष्टः ।

नशे नैश् वाऽङ्गि ॥४१३१०२॥

अनेशात् । अनशात् । मनाश । नश्यात् ।

नशो ध्रुटि ॥४१४१०९॥

नशा खरात्परो नोऽन्तः स्याद् ध्रुवादी । नष्टा । पक्षे । नशिता । नश्यति ।
नशिष्यति । कुशाच् श्लेषणे ॥ ५१ ॥ कुश्यति । अकुशात् । कोशिता । मृश
भ्रंशच् अघपतने ॥ ५२ ॥ मृश्यति । न लुकि । भ्रश्यति । अङ्कि । अमृशात् ।
शृशाच् वरणे ॥ ५३ ॥ शृश्यति । अपृशात् । कर्षिता । कृशाच् तनुत्वे ॥ ५४ ॥
कृश्यति । अकृशात् । कर्षिता । श्लुषच् शोषणे ॥ ५५ ॥ श्लुष्यति । अश्लुषत् ।
दुर्षच् वैकृष्ये ॥ ५६ ॥ दुष्यति । अदुषत् । श्लिषच् आलिङ्गने ॥ ५७ ॥ श्लिष्यति ॥

श्लिषः ॥३१४५६॥

श्लिषो घातो रमितोऽद्यतन्यां सक्त प्रत्ययः स्यात्, नस्वङ् । अश्लिषत् ।
पुपादेरको पापः । अनिट इत्येव । श्लिषु दाह इत्यस्य सेट् अस्तेपीत् । अपाक्षी
दित्यर्थः । शिःश्लेष । श्लिष्यात् । श्लेषा ।

नासत्त्वाश्लेषे ॥३१४५७॥

श्लिषो घातो रमाण्याश्लेषे वर्तमानात्सक्त प्रत्ययो न भवति । अपाश्लिषत्
जतु काष्ठ च । समाश्लिषद् गुरुकुष्ठम् । शृष्ययोगात्पूर्वेणापि प्राप्तः प्रतिश्लिष्यते ।
श्लेषश्लिषत काष्ठानि । असत्त्वाश्लेष इति किम् ? श्लेषश्लिषन्त मिथुनानि ।
हृषूच् दाहे ॥ ५८ ॥ हृष्यति । अहृषत् । अमृषिदपमित्येके । मितृपच् पिपासा
याम् ॥ ५९ ॥ हृष्यति । अहृषत् । हृष हृषच् हृष्टौ ॥ ६० ॥ हृष्यति । अहृषत् ।
तोष्ट । हृष्यति । अहृषत् । इर्षिता । रुषच् रोषे ॥ ६१ ॥ रुष्यति । अरुषत् ।
करोप । व्युप व्युस पुसच् विभागे ॥ ६२ ॥ व्युष्यति । अव्युषत् । व्युष्यति ।
अव्युसत् । पुष्यति । अपुसत् । पिसच् मेरणे ॥ ६३ ॥ पिष्यति । अपिसत् ।
कृसच् श्लेषणे ॥ ६४ ॥ कृष्यति । अकृसत् । असूषच् श्लेषणे ॥ ६५ ॥ अष्यति ।
पुपादित्वादिङ्कि । श्वयत्यस्य इत्यस्यादेशः । आस्यत् । आस । अस्यात् । अ
सिता । पद्यच् प्रयत्ने ॥ ६६ ॥ पद्यति । पसति । सपस्यति । संपसति । अप

सत् । जसूच् मोक्षणे ॥ ६७ ॥ जस्यति । अजसत् । हिंसार्थोऽप्ययमित्येके । तसू
 वसूच् उपक्षये ॥ ६८ ॥ तस्यति । अतसत् । वस्यति । अवसत् । वसूच् स्तम्भे
 ॥ ६९ ॥ वस्यति । अवसत् । ववास । ववसत् । वसिता । वुसच् वत्सर्गं ॥ ७० ॥
 वुस्यति । अवुसत् । मुसच् खण्डने ॥ ७१ ॥ मसूच् परिणामे ॥ ७२ ॥ मस्यति ।
 अमसत् । शम् वसूच् उपशामे ॥ ७३ ॥

शम्सप्तकस्य श्ये ॥४।२।१११॥

दीर्घं स्यात् । शाम्यति । अशामत् । शामिता । तमूच् कांक्षायाम् ॥ ७४ ॥
 अमूच् श्वेतपसो' ॥ ७५ ॥ अमूच् अनवस्थाने ॥ ७६ ॥ क्षमौच् सहने ॥ ७७ ॥
 औदित्वात् । क्षमिता । क्षन्ता । क्षमिष्यति । क्षस्यति । मवूच् हर्षे ॥ ७८ ॥
 क्लमूच् ग्लानौ ॥ ७९ ॥ प्रासम्भासेति वा श्ये । (छिच् क्लम्भिति) दीर्घं । क्लाम्य
 ति । क्लामति । अक्लमत् । क्लमिता । इति शम्सप्तकम् । मुहौच् वैचित्र्ये ॥ ८० ॥
 मुह्यति । इदिकल्पे । मुहद्मुहसुहेति वैकल्पिकवत्त्वद्वयान्याम् । मोग्घा । मोहा ।
 मोहिता । मोह्यति । मोहिष्यति । ष्णुहौच् वद्विरणे ॥ ८१ ॥ सुह्यति । असु
 हत् । लोहिता । लोग्घा । लोहा । दुहौच् जिघांसायाम् ॥ ८२ ॥ द्रोग्घा ।
 द्रोहा । द्रोहिता । द्रोहिष्यति । द्रोह्यति । ङिहौच् प्रीती ॥ ८३ ॥ खेग्घा ।
 खेहा । खेहिता ॥ शृत् पुपादि' । इति परस्मैपदिन' ॥

पुहौच् प्राणिप्रसवे ॥ १ ॥ स्यते । असोष्ठ । असविष्ठ । सुपुषे । औदि
 त्वादिङ्गिकल्प पाषित्वा ।

उवर्णात् ॥४।४।५॥

उवर्णान्तादेकस्वराद्वातोर्विहितस्य क्ति आदिरिष्ण स्यात् । इतीप्तिनेये
 प्राप्ते । कृच्छ्रम् इत्यादिना परत्वात्सिष्यमिद् । सुपुषिषे । सुपुषिवहे । सोता ।
 सविता । वृश्च परितापे ॥ २ ॥ वीह्य क्षये ॥ ३ ॥ वीयते । सिषि । अवास्त ।
 अवास्या' ।

दीय्दीढः कृति स्वर ॥४।३।९३॥

दिदीये । दिदीयाते । दिदीपिरे । दिदीपिद्दे । दिदीपिष्ये ।

यवकृति ॥४।२।७॥

वीहो यपि अङ्किति च प्रत्यये विषयमूते आकारोऽन्तादेश' स्यात् । दाता ।
 दास्यते । अदास्यत् । डीह्य बिहापसा गती ॥ ४ ॥ डीह्य आधारेऽन्तादरे च
 ॥ ५ ॥ डीयते । अपेष्ट । दिष्ये । वेता । डीह्य हिंसायाम् ॥ ६ ॥ डीयते । डीह्य
 अवणे ॥ ७ ॥ डीयते । डीह्य बिभ्येपणे ॥ ८ ॥ डीयते ।

लीह्लिनो वा ॥४।२।९॥

लीपतेर्लिनातेश्च यपि अष्टम्बलज्जर्जितङ्किति च प्रत्यये विषयमूते आका

पक्षेऽङ्कि । अतृपत् । ततर्प । तृप्यात् । घसा । तर्ता । तर्पिता । अर्प्यति ।
तर्प्यति । तर्पिष्यति । इपीच् । हर्षमोहनयो ॥ ४० ॥ हृप्यतीत्यादि । णशोच्
अदर्शने ॥ ५० ॥

नशः शः ॥२१३७८॥

अदुरुपसर्गान्तस्पाद्वादे परस्य शन्तस्य नशो णस्य स्यात् । प्रणश्यति । श
इति किम् ? प्रनष्टः ।

नशे नेश् वाऽङि ॥४१३१०२॥

अनेशात् । अनशात् । ननाश । नदयात् ।

नशो धुटि ॥४१४१०९॥

नशा' म्यरास्परो नोजन्त' म्याद् धुडादौ । नष्टा । पक्षे । नशिता । नश्यति ।
नशिष्यति । कुशाच् श्लेषणे ॥ ५१ ॥ कुश्यति । अकुशात् । कोशिता । भृश
भ्रशूच् अच'पतने ॥ ५२ ॥ भृश्यति । न लुकि । भ्रश्यति । अङ्कि । अमृशात् ।
वृशाच् वरणे ॥ ५३ ॥ वृश्यति । अपृशात् । वर्शिता । कृशाच् तनुत्वे ॥ ५४ ॥
कृश्यति । अकृशात् । कर्शिता । गुपच् शोपणे ॥ ५५ ॥ शृप्यति । अशुपत् ।
वुपच् बेकृत्वे ॥ ५६ ॥ शुप्यति । अशुपत् । श्लिषच् आशिङ्गने ॥ ५७ ॥ श्लिष्यति ॥

श्लिष. ॥३१४५६॥

श्लिषो घातो रमितोऽघन्यां सक् प्रत्ययः स्यात्, नखद् । अश्लिषत् ।
पुपादेरलो घाघ' । अनिट् श्लेष । श्लिष् दाहे इत्यस्य सेट' अश्लेपीत् । अघाशी
वित्यर्ष' । शिःश्लेष । श्लिष्यात् । स्रष्टा ।

नासत्त्वाश्लेषे ॥३१४५७॥

श्लिषो घातो रप्राण्याश्लेषे वर्तमानास्सक् प्रत्ययो न भवति । उपाश्लिषत्
जतु काष्ठं च । समाश्लिषत् शुनकुलम् । पृथग्योगात्पूर्वेषणापि प्राप्त' प्रतिपिष्यते ।
ष्यत्यश्लिषत् काष्ठानि । असत्त्वाश्लेषे इति किम् ? ष्यत्यश्लिषन्त मिथुनानि ।
हृपूच् दाह ॥ ५८ ॥ हृप्यति । अहृपत् । अनृदितयमित्येके । त्रितृपच् पिपासा
पाम् ॥ ५९ ॥ तृप्यति । अतृपत् । तुप इपच् तुष्टौ ॥ ६० ॥ तुप्यति । अतुपत् ।
तोष्टा । इप्यति । अइपत् । इर्पिता । इपच् रोपे ॥ ६१ ॥ इप्यति । अरुपत् ।
रुपे । व्युप व्युस पुसच् बिभागे ॥ ६२ ॥ व्युप्यति । अव्युपत् । व्युप्यति ।
अव्युसत् । पुस्यति । अपुसत् । पिसच् प्रेरणे ॥ ६३ ॥ पिस्यति । अपिसत् ।
कुसच् श्लेषणे ॥ ६४ ॥ कृस्यति । अकुसत् । असूच् श्लेषणे ॥ ६५ ॥ अस्यति ।
पुपादित्वाङ्गि । स्वपत्यत् इत्यस्यादेश' । आस्यत् । भास । अस्यात् । अ
सिता । पस्य प्रयत्ने ॥ ६६ ॥ पस्यति । पसति । सपस्यति । संयसति । अप-

धूर्यते । जूर्यते । तूरैषि स्वराया हिंसाया च ॥ २७ ॥ तूर्यते । अतूरिष्ठ । तुतूरे ।
 घूरावप' पट् हिंसायां च । घूरैश्च गूरैषि गती ॥ २८ ॥ घूर्यते । अघूरिष्ठ । तुघूरे ।
 गूर्यते । अगूरिष्ठ । जुगरे । गूरैषि स्वन्मे ॥ २९ ॥ गूर्यते । शुगरे । गूरैषि वाहे
 ॥ ३० ॥ गूर्यते । शुघरे । ह्रिशिच् वपतापे ॥ ३१ ॥ ह्रिश्यते । अह्रिशिष्ठ । शि
 ह्रिशो । ह्रेशिता । ह्रेशिपीष्ट । ह्रेशिप्यते । लिशिच् अल्पस्वे ॥ ३२ ॥ लिश्यते ।
 लिशिष्टो । छेष्टा । काशिच् वीसौ ॥ ३३ ॥ काश्यते । चकाशो । वाशिच् शब्दे
 ॥ ३४ ॥ वाश्यते । वाशिता । इत्यात्मनेपदिन' ॥

शाकीच् मर्षणे ॥१॥ शाक्यति । शाक्यते । अशाकीत् । अशाक्त । शशाक ।
 शोके । शुचूगैच् पूतीमावे ॥ २ ॥ श्लेद इत्यर्ष' । शुच्यति । शुच्यते । अशोबीत् ।
 अशुचत् । अशोषिष्ट । शुशोष । शुशुषे । रलीच् रागे ॥ ३ ॥ रभ्यति । रभ्यते ।
 शर्पीच् आक्रोशे ॥ ४ ॥ शप्यति । शप्यते । मृपीच् तितिह्नायाम् ॥५॥ मृप्यति ।
 मृप्यते । अमर्षीत् । अमर्षिष्ट । ममर्ष । ममृषे । णर्हीच् ष'घने ॥ ६ ॥ नह्यति ।
 नह्यते । अनात्सीत् । अनह । ननाह । नेहे । नह्यात् । नत्सीष्ट । नद्या २ । न
 त्स्यति । नत्स्यते । इत्युमपपदिन' ॥ विषादिर्न्वाविषवाकृतिगणः । तेन क्षीयते ।
 मृग्यतीत्यादि । इति दिवावप' ॥

अथ स्वादय ।

पुंगव् अभिपषे ॥ १ ॥ अभिपष' लपन पीडन स्नान सुरासन्धान च ।
 सामेऽकर्मक' ।

स्वादेः श्रुः ॥३१४॥७५॥

स्वादे' कर्तृविहिते शिति श्रु' स्यात् । अमोरि ॥३१३॥ ति शुणे । सुमोति ।
 सुमुत' । सुन्वन्ति ।

वम्यविति वा ॥३१२॥८७॥

असयोगात्परस्य प्रथमस्योकारस्य लुग्वा स्यात्, अषिति वादौ मादौ च
 परे । सुन्व' । सुमुवः । सुन्व' । सुमुम' । सुनुपात् । सुनोत् सुनुतात् । असयो
 गादे ॥३१२॥८६॥ रिति हेर्लुङ् । सुमु । सुमुतात् । सुनवानि । असुनोत् । पूग्
 स्तो ॥३१३॥८५॥ रितीटि । असाबीत् । सुपाव । सुपात् । सोता । सोप्यति ।
 सुमुते । सुन्वाते । सुन्वते । सुन्वहे । सुनुवहे । सुन्वीत् । सुनुताम् । सुनवै ।
 असुमुत । असोष्ट । सुपुबे । सोपीष्ट । सोता ।

उपसर्गात्सुगुसुवसोस्तुस्तुमोऽव्यप्यद्वित्वे ॥२१३॥३९॥

इति सस्य पा । अभिपुणोति । अभ्यपुणोत् ।

रोऽन्तादेशो वा स्यात् । छेता । छाता । छेप्यते । छास्यते । व्रीहृच् वरणे ॥ ९ ॥ व्रीप्यते । अत्रेष्ट । विव्रिये । वृत्स्वादि । तत्फल तु कपोस्तस्य मत्वम् । व्रीहृच् पामे ॥ १० ॥ व्रीप्यते । ईहृच् गतौ ॥ ११ ॥ ईयते । अयाञ्चने । व्रीहृच् व्रीती ॥ १२ ॥ व्रीप्यते । पर्विच् गतौ ॥ १३ ॥ पयते ।

विच्तेपदस्तल्लुक् च ॥३१४६६॥

पद्यतेरद्यतन्यास्ते परे विच् तद्योगे तल्लुक् च । अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । पेदे । पत्सीष्ट । पत्ता । पत्स्यते । अपत्स्यत । विर्विच् सत्तापाम् ॥ १४ ॥ विच्यते । अविस्त । विविदे । विर्विच् दैन्ये ॥ १५ ॥ विच्यते । पुर्विच् सम्प्रहारे ॥ १६ ॥ युप्यते । सिजाशिपोरत्र विच्वात् । अयुद्ध । अयुत्साताम् । अयुत्सत । युयुषे । युत्सीष्ट । योद्धा । योत्स्यते । अनोरुर्विच् कामे ॥१७॥ अनुकप्यते । बुर्वि मर्विच् ज्ञाने ॥ १८ ॥ युप्यते । अयुद्ध ।

दीपजनवुधपूरितायिप्यायो वा ॥३१४६७॥

अभोधि । असुत्साताम् । वुधुषे । वुत्सीष्ट । बोद्धा । भोत्स्यते । मन्यते । अमस्त । अमंसाताम् । मेने । मसीष्ट । मन्ता । मंस्यते । अनिच् प्राणने ॥ १९ ॥ अन्यते । आनिष्ट । आमे । अनिता । गान्तोऽप्ययमित्येके । युर्विच् समाधौ ॥ २० ॥ अकर्मकः । युप्यते । सूर्जिच् विसर्गे ॥ २१ ॥ अकर्मकः । ससृज्यते । असृष्ट । असृक्षाताम् । ससृजे । ससृजिये । अह्वीष्ट । अह्व । अह्व्यते । जनैश्च प्राबुर्भाषे ॥ २२ ॥

जा ज्ञानोऽत्यादौ ॥३१४१०४॥

ज्ञान् इत्येतयोः क्षिति परे जा इत्यादेशः स्यात् अत्यादौ, तिबादिभ्यो नन्तरो न स्यात् । जायते । अत्यादाक्षिति किम् ? यञ्जुपि जंजन्ति । दीपजने ॥३१४१०४॥ ति विधि ।

न जनवधः ॥३१४१५४॥

अनयोः कृति ष्णिति षी च वृद्धिर्न स्यात् । अजनि । अजनिष्ट । गमहने ॥३१४१५४॥ त्पुपान्खलुकि । जहे । जहाते । जशिरे । जशिये । जनिपीष्ट । जनिता । जनिष्यते । अजनिष्यत । वीपैषि वीसौ ॥ २३ ॥ वीप्यते । अवीपि । अवीपिष्ट । दिवीपे । तर्विच् पेश्वर्ये वा ॥ २४ ॥ तप्यते । अतप्त । अतप्साताम् । तप्सीष्ट । तप्ता । तप्यते । पूरैषि आप्यायने ॥ २५ ॥ पूर्यते । अपूरि । अपूरिष्ट । उपूरे । पूरिपीष्ट । पूरिता । पूरिष्यते । पूरैश्च पूरैषि जरायाम् ॥ २६ ॥

१ अनोः वतो रचवात्तुः कामे-काम इच्छा विधातुः पाप्मानन्तो-इवात्ताच्छ्वोवसृष्टश्च ३१४१५४ इति बाधित्वा इववधश्च-र्न वर्षीयन्मिवाः ।

घूर्यते । जूर्यते । तूरैषि खरायां हिंसाया च ॥ २७ ॥ तूर्यते । अतूरिष्ट । तुतूरे ।
 घूरादय' पद हिंसायां च । पूरेः गूरैषि गतौ ॥ २८ ॥ घूर्यते । अघूरिष्ट । तुघूरे ।
 गूर्यते । अगूरिष्ट । तुगूरे । गूरैषि स्तन्मे ॥ २९ ॥ गूर्यते । तुगूरे । गूरैषि वाहे
 ॥ ३० ॥ घूर्यते । तुघूरे । क्लिशिच् उपतापे ॥ ३१ ॥ क्लिश्यते । अक्लिशिष्ट । षि
 क्लिशे । क्लेशिता । क्लेशिपीष्ट । क्लेशिप्यते । लिशिच् अल्पत्वे ॥ ३२ ॥ लिश्यते ।
 खिलिशे । छेष्टा । काशिच् वीसौ ॥ ३३ ॥ काश्यते । चकाशे । वाशिच् शब्दे
 ॥ ३४ ॥ वाश्यते । वाशिता । इत्यात्मनेपदिन' ॥

शर्कीच् मर्षणे ॥१॥ शक्यति । शक्यते । अशाक्षीत् । अशक्त । दाशाक ।
 शोके । शुश्रूषेच् पूतीभाषे ॥ २ ॥ क्लेद इत्यर्थ' । शुष्पति । शुष्पते । अशोषीत् ।
 अशुष्पत् । अशोषिष्ट । शुशोष । शुशुषे । रञ्जीच् रागे ॥ ३ ॥ रज्यति । रज्यते ।
 शर्पीच् आक्रोशे ॥ ४ ॥ शप्यति । शप्यते । मृपीच् तितिक्षायाम् ॥५॥ मृप्यति ।
 मृप्यते । अमर्षीत् । अमर्षिष्ट । ममर्ष । ममृषे । णर्हीच् घन्घने ॥ ६ ॥ नक्षति ।
 नक्षते । अनात्सीत् । अनद्ध । ननाह । नेहे । नक्षात् । नत्सीष्ट । नद्दा २ । न
 त्स्यति । नत्स्यते । इत्युभयपदिन' ॥ विषादिर्म्वाविषदाकृतिगणः । तेन क्षीयते ।
 मृग्यतीत्यादि । इति विषादप' ॥

अथ खादय ।

पुंगद् अभिपषे ॥ १ ॥ अभिपष' लपन पीडन आम सुरासन्धान च ।
 खानेऽकर्मक' ।

खादेः श्रुः ॥३१४॥७५॥

खादे' कर्तृविहिते शिति मृ' स्यात् । उभोरि ॥३१४॥२॥ ति शुणे । सुनोति ।
 सुनुत' । सुन्वन्ति ।

वम्यविति वा ॥३१२॥८७॥

असयोगात्परस्य प्रथमस्योकारस्य लुग्या स्यात्, अधिति षादौ मादौ च
 परे । सुन्व' । सुनुबः । सुन्म' । सुनुम' । सुनुपात् । सुनोतु सुनुतात् । असयो
 गादे ॥३१२॥८६॥ रिति हेर्लुक् । सुनु । सुनुतात् । सुनवानि । असुनोत् । भृगु
 स्तो ॥३१२॥८५॥ रितिटि । असाधीत् । सुपाष । सुपात् । सोता । सोप्यति ।
 सुनुते । सुन्वाते । सुन्वते । सुन्वहे । सुनुपहे । सुन्वीत् । सुनुताम् । सुनये ।
 असुनुत । असोष्ट । सुपुषे । सोपीष्ट । सोता ।

उपसर्गात्सुगुसुवसोस्तुस्तुभोऽद्यप्यद्वित्वे ॥२१३३९॥

इति सस्य प' । अभिपुणोति । अभ्यपुणोत् ।

रोऽन्तादेशो वा स्यात् । सेता । छाता । छेप्यते । छात्यते । व्रीह्यच् बरणे
॥ ९ ॥ व्रीयते । अवेष्ट । विप्रिये । वृत्स्वादि । तत्फलं तु कपोत्सस्य मत्स्यम् ।
पीह्यच् जाने ॥ १० ॥ पीयते । ईह्यच् गतौ ॥ ११ ॥ ईयते । अयाञ्च् । व्रीह्यच्
व्रीतौ ॥ १२ ॥ व्रीयते । पर्विच् गतौ ॥ १३ ॥ पप्यते ।

त्रिचूतेपदस्त्रलुक च ॥३१४६६॥

पद्यतेरद्यत्-यास्ते परे त्रिच् तद्योगे तल्लुक च । अपादि । अपत्साताम् ।
अपत्सत् । पेदे । पत्सीष्ट । पत्ता । पत्स्यते । अपत्स्यत् । विर्विच् सत्तायाम्
॥ १४ ॥ त्रिच्यते । अत्रिच । विविष्टे । त्रिर्विच् वेन्द्ये ॥ १५ ॥ त्रिच्यते । युषिच्
मम्प्रहारे ॥ १६ ॥ युष्यते । सिजाशिपोरश्च किरणात् । अयुद् । अयुत्साताम् ।
अयुत्सत् । युयुषे । युत्सीष्ट । योद्वा । योत्स्यते । जनोरुषिच् कामे ॥१७॥ अनु
रुच्यते । युषि मनिच् ज्ञाने ॥ १८ ॥ युष्यते । अयुद् ।

दीपजनबुधपूरितायिप्यायो वा ॥३१४६७॥

अधोषि । अद्युत्साताम् । बुयुषे । मुत्सीष्ट । योद्वा । मोत्स्यते । मय्यते ।
अमस्त । अमसाताम् । मेने । मसीष्ट । मन्ता । मस्यते । अमिच् प्राणने ॥ १९ ॥
अन्यते । आनिष्ट । आने । अनिता । णान्तोऽप्यपमित्येके । युजिच् समाधौ
॥ २० ॥ अकर्मकः । युज्यते । सृजिच् विसर्गे ॥ २१ ॥ अकर्मकः । सृज्यते ।
असृष्ट । असृसाताम् । ससृजे । ससृजिपे । असीष्ट । अष्ट । अह्यते । जनैश्च
प्रादुर्भावे ॥ २२ ॥

जा ज्ञानोऽत्यादौ ॥३१४६७॥

ज्ञान् इत्येतयोः शिति परे जा इत्यादेशः स्यात् । अत्यादौ, तिवादिभ्यश्च
नन्तरो न स्यात् । जायते । अत्यादायिति किम् । यद्दलुपि जजन्ति । दीपजने
॥३१४६७॥ ति त्रिषि ।

न जनवधः ॥३१४६८॥

जनयोः कृति ष्णिति धी च वृद्धिर्न स्यात् । अजनि । अजनिष्ट । गमहने
॥३१४६८॥ स्युपा-त्यलुकि । जजे । जजात् । जजिरे । जजिपे । जनिपीष्ट । ज
निता । जनिप्यत् । अजनिप्यत् । दीपयि दीप्ता ॥ २३ ॥ दीप्यते । अदीपि ।
अदीपिष्ट । द्विदीप । तपिच् एश्वर्ये वा ॥ २४ ॥ तप्यत् । अतप्त । अतप्साताम् ।
तप्सीष्ट । तप्ता । तप्यत् । पूरैषि आप्यायने ॥ २५ ॥ पूर्यते । अपूरि । अष्ट
रिष्ट । पुष्ट । पूरिपीष्ट । पूरिता । पूरिप्यत् । पूरैश्च जूरैषि जरायाम् ॥ २६ ॥

१ अतो वा इपचायुः कामे-कान् इत्यादिभ्यः वाच्यत्वात्-इत्यन्त्यादेशोऽयम् ॥३१४६८॥
२ अतो वा इपचायुः कामे-कान् इत्यादिभ्यः वाच्यत्वात्-इत्यन्त्यादेशोऽयम् ॥३१४६८॥

घूर्णते । जूर्णते । तूर्णेषु स्वराया हिंसाया च ॥ २७ ॥ तूर्णते । अतूर्णित् । तुतूर्णे ।
 घूर्णादयं पट् हिंसाया च । घूर्णेद् गुरैषि गतौ ॥ २८ ॥ घूर्णते । अघूर्णित् । कुघूर्णे ।
 गर्णते । अगर्णित् । जुगरे । गुरैषि स्तम्भे ॥ २९ ॥ गर्णते । शुगरे । घूर्णेषु दाहे
 ॥ ३० ॥ घूर्णते । कुघूर्णे । क्लिषिष् चपत्तापे ॥ ३१ ॥ क्लिष्यते । अक्लिषित् । चि
 क्लिषो । क्लेशिता । क्लेशिपीष्ट । क्लेशिष्यते । लिषिष् अल्पस्ये ॥ ३२ ॥ लिष्यते ।
 लिषिशो । छेष्ट । काशिष् दीप्तौ ॥ ३३ ॥ काश्यते । चकाशो । वाशिष् शब्धे
 ॥ ३४ ॥ वाश्यते । वाशिता । इध्यात्मनेपदिन' ॥

शक्नीच् मर्षणे ॥१॥ शक्यति । शक्यते । अशाक्षीत् । अशक्त । शशाक्त ।
 शोके । शुभृगैच् प्रतीभावे ॥ २ ॥ क्लेश इत्यर्थ' । शुच्यति । शुच्यते । अशोधीत् ।
 अशुचत् । अशोषित् । शुशोष । शुशुभे । रक्षीच् रामे ॥ ३ ॥ रज्यति । रज्यते ।
 शर्पीच् आश्रोशो ॥ ४ ॥ शप्यति । शप्यते । मृषीच् तितिक्षापाम् ॥५॥ मृष्यति ।
 मृष्यते । अमर्षीत् । अमर्षित् । ममर्ष । ममृषे । णर्षीच् ष घने ॥ ६ ॥ नक्षति ।
 नक्षते । अनात्सीत् । अनद्ध । ननाह । नेदे । नक्षात् । नत्सीष्ट । नद्वा २ । न
 हस्यति । नहस्यते । इत्यु'मयपठिन' ॥ दिवादिन्धादिषदाकृतिगण । तेन क्षीयते ।
 मृग्यतीत्यादि । इति दिवादय' ॥

अथ स्वादय ।

पुगट् अभिपषे ॥ १ ॥ अभिपष' खपन पीडन खान सुरासन्धान च ।
 खानेऽकर्मक' ।

स्वादेः शुः ॥३१४॥७५॥

स्वादे' कर्तृविहिते शिति शु' स्यात् । उमोरि ॥३१३॥ ति गुणे । सुनोति ।
 सुनुत' । सुन्वन्ति ।

वम्यविति वा ॥३१२॥८७॥

अस्रयोगात्परस्य प्रत्ययस्योकारस्य ह्रस्वा स्यात्, अपिति षादौ मादौ च
 परे । सुन्व' । सुनुष' । सुन्म' । सुनुम' । सुनुपात् । सुनोतु सुनुतात् । अस्रपो
 गादे ॥३१२॥८६॥ रिति हेर्लृक् । सुनु । सुनुतात् । सुनयानि । अस्रनोत् । धृगसु
 स्तो ॥३१२॥८५॥ रितिटि । असापीत् । सुपाय । सुपात् । सोता । सोप्यति ।
 सुनुते । सुन्याते । सुन्वते । सुन्वदे । सुनुवदे । सुन्यीत् । सुनुताम् । सुनर्ष' ।
 अस्रनुत । अस्रोष्ट । सुपुषे । सोपीष्ट । सोता ।

उपसर्गात्सुगसुवसोस्तुस्तुभोऽष्ट्यप्यद्वित्वे ॥२॥३१३९॥

इति सस्य षः । अभिपुणोति । अभ्यपुणोत् ।

रोऽन्तादेशो वा स्यात् । छेत्ता । छाता । छेप्यते । छास्यते । श्रीहृच् वरभे
 ॥ ९ ॥ व्रीयते । अवेष्ट । विम्रिये । वृस्त्रादि* । तत्कल तु क्तपोस्तस्य नत्वम् ।
 व्रीहृच् पाने ॥ १० ॥ वीयते । ईहृच् गतौ ॥ ११ ॥ ईयते । अयाञ्चते । व्रीहृच्
 व्रीती ॥ १२ ॥ व्रीयते । पर्विष् गतौ ॥ १३ ॥ पयते ।

त्रिचूतेपदस्तल्लुक् च ॥३१४६६॥

पयतेरघत-पास्ते परे त्रिचू तद्योगे तल्लुक् च । अपादि । अपत्साताम् ।
 अपत्सत । पेत्रे । पत्सीष्ट । पत्ता । पत्स्यते । अपत्स्यत । विर्विष् सत्तायाम्
 ॥ १४ ॥ विच्यते । अचित्त । विचिठे । विर्विष् वैन्वे ॥ १५ ॥ विच्यते । युर्विष्
 सम्प्रहारे ॥ १६ ॥ युच्यते । सिजाशिपोरघ किञ्चत् । अयुद्ध । अयुत्साताम् ।
 अयुत्सत । युयुषे । युत्सीष्ट । योद्धा । योत्स्यते । अनोर्षिष् कामे ॥१७॥ अनु
 रुच्यते । युर्वि मर्निष् ज्ञाने ॥ १८ ॥ रुच्यते । अयुद्ध ।

दीपजनबुधपूरितायिप्यायो वा ॥३१४६७॥

अधोधि । असुत्साताम् । पुषुषे । सुत्सीष्ट । योद्धा । भोत्स्यते । मन्यते ।
 अमस्त । अमसाताम् । मेमे । मसीष्ट । मन्ता । मंस्यते । अनिचू प्राणने ॥ १९ ॥
 अन्यते । आनिष्ट । आने । अमिता । गान्तोऽप्यपमित्येके । युजिष् समापौ
 ॥ २० ॥ अकर्मकः । युच्यते । सृजिष् विसर्गे ॥ २१ ॥ अकर्मकः । ससृज्यते ।
 असृष्ट । असृज्ञाताम् । ससृजे । ससृजिये । सक्षीष्ट । स्रष्टा । स्रस्यते । जनैश्च
 प्रादुर्भाषे ॥ २२ ॥

जा ज्ञानोऽत्यादौ ॥३१४६८॥

जाजन् इत्येतयोः दिति परे जा इत्यादेशः स्यात् अत्यादौ, तिबादिभेद
 नन्तरो न स्यात् । जायत । अत्यादायिति भिम् । यदलुपि जंजन्ति । दीपजने
 ॥३१४६७॥ ति त्रिचि ।

न जनवधः ॥३१४६९॥

अनयोः कृति ष्णिति त्री च कृट्तिर्न स्यात् । अजमि । अजनिष्ट । गमहन
 ॥३१४६४॥ ह्युपा-त्यलुपि । अजे । अजाते । अजिरे । अजिये । जनिपीष्ट । ज
 निता । जनिष्यत । अजनिष्यत । दीपयि वीप्ती ॥ २३ ॥ वीप्यते । अदीपि ।
 अदीपिष्ट । त्रिदीप । तर्पिष् गृह्यर्थे वा ॥ २४ ॥ तप्यत । अतप्त । अतप्साताम् ।
 तप्पीष्ट । तप्ता । तप्यत । पूरैषि आप्यारयन् ॥ २ ॥ पूर्यते । अपूरि । अपू
 रिष्ट । पूरूरे । पूरिपीष्ट । पूरिता । पूरिष्यत । पूरेह जूरैषि जरायाम् ॥ २५ ॥

* अनेो वरो वपकायु कात्रे-काम इत्यादिवादिनु कान्त्यामर्था-दवाभ्यामप्योक्तयुक्च ३१४६१ इति
 वाचिवा इत्यत्र-अ-र्धं कर्त्तव्यमिति ।

धूर्यते । जूर्यते । सूरैषि खराया हिंसाया च ॥ २७ ॥ तूर्यते । अतूरिष्ट । सुतूरे ।
 घूरादय' पट् हिंसायां च । घूरैश्च गुरैषि गतौ ॥ २८ ॥ घूर्यते । अपूरिष्ट । वुघूरे ।
 गूर्यते । अगूरिष्ट । जुगूरे । गूरैषि स्तन्मे ॥ २९ ॥ गूर्यते । शुगूरे । घूरैषि दाहे
 ॥ ३० ॥ चूर्यते । चुचूरे । क्लिशिच् उपतापे ॥ ३१ ॥ क्लिश्यते । अक्लिशिष्ट । चि
 क्लिशे । क्लेशिता । क्लेशिपीष्ट । क्लेशिप्यते । लिशिच् अल्पत्वे ॥ ३२ ॥ लिश्यते ।
 लिलिशे । लेष्टा । काशिच् वीसौ ॥ ३३ ॥ काश्यते । चकाशे । वाशिच् शब्दे
 ॥ ३४ ॥ वाश्यते । वाशिता । इत्यात्मनेपदिन' ॥

शर्कीच् मर्षणे ॥१॥ शक्यति । शक्यते । अशाक्षीत् । अशक्त । शशाक ।
 शोके । शुश्रूगैश्च पूतीभाषे ॥ २ ॥ क्लेद इष्यर्ष । शुष्यति । शुष्यते । अशोधीत् ।
 अशुषत् । अशोषिष्ट । शुशोच । शुशुषे । रक्षीच् रामे ॥ ३ ॥ रज्यति । रज्यते ।
 शर्पीच् आक्रोशे ॥ ४ ॥ शप्यति । शप्यते । मृपीच् तितिक्षापाम् ॥५॥ मृप्यति ।
 मृप्यते । अमर्षीत् । अमर्षिष्ट । ममर्ष । ममृषे । णर्हीच् मन्षने ॥ ६ ॥ नश्यति ।
 नश्यते । अनास्मीत् । अनद् । ननाद् । नेदे । नष्यात् । नस्सीष्ट । नद्वा २ । न
 स्स्यति । नस्स्यते । इत्युभयपदिन' ॥ द्विषादिर्भ्वादिषदाकृतिगण । तेन क्षीयते ।
 मृग्यतीत्यादि । इति द्विषादय' ॥

अथ स्वाटय ।

पुंगट् अभिषवे ॥ १ ॥ अभिषव' खपन पीडन स्नान सुरासन्धान च ।
 स्नानेऽकर्मक' ।

स्वादेः श्रुः ॥३१४॥७५॥

स्वादे' कर्तृषिद्धिते शिति सु' स्यात् । उभोरि ॥३१३॥ ति शुणे । सुनोति ।
 सुनुत' । सुन्वन्ति ।

वन्म्यविति वा ॥३१२॥८७॥

अमपोगात्परस्य प्रत्ययस्योकारस्य लुग्वा स्यात्, भविति वादौ मादौ च
 परे । सुन्य' । सुनुयः । सुन्म' । सुनुम' । सुनुपात् । सुनोतु सुनुतात् । असयो
 गादे ॥३१२॥८६॥ रिति हेर्लुक् । सुनु । सुनुतात् । सुनयानि । असुनोत् । पूग्मु
 स्तो ॥३१३॥८७॥ रित्तीटि । असापीत् । सुपाय । सुपात् । सोना । सोप्यति ।
 सुसुते । सुन्याते । सुन्वते । सुन्वदे । सुनुपट् । सुन्धीत् । सुनुनाम् । सुनयै ।
 असुनुत । असोष्ट । सुपुषे । सोपीष्ट । सोता ।

उपसर्गात्सुग्मुवसोस्तुस्तुभोऽन्यप्यद्वित्वे ॥२१३३९॥

इति सस्य प' । अभिपुणोति । अभ्यपुणोत् ।

सुगः स्यसनि ॥२१३६२॥

सस्य न पस्वम् । अभिसोप्यति । विंगद् वचने ॥ २ ॥ सिनोति । सिनुते ।
शिगद् निशाने ॥ ३ ॥ शिनोति । शिनुते । शिषाय । शिष्ये । शोता । इमिगद्
प्रक्षेपणे ॥ ४ ॥ मिनोति । मिनुते ।

मिग्मीगोऽखलचलि ॥४१२१८॥

मिनोतिमीनाद्यो र्यपि अलुअचमस्वर्जितेऽङ्किति च प्रत्यये विषयभूते
आकारोऽन्तादेशः स्यात् । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त । ममौ । ममिब ।
मिम्ये । मीयात् । मासीष्ट । माता २ । मास्यति । मास्यते । शिगद् वचने ॥ ५ ॥
मिनोति । मिनुते । मचेपीत् । मचेष्ट ।

चेः किर्वा ॥४१३३६॥

समि परोक्षायाम् च परतो द्वित्वे सति पूर्वात्परस्य चेः किर्वा स्यात् । चि
काय । चिषाय । चिष्यत् । पोऽमेकस्वरस्येति यकारे । चिष्ये । चिष्ये ।
चीयात् । चेपीष्ट । चेता । चेप्यति । चेप्यते । चृगद् कम्पने ॥ ६ ॥ चृनोति । चृनुते ।
अभाषीत् । अपषिष्ट । अपोष्ट । दुषाब । दुषबिष । दुषये । चृयात् । पबिषीष्ट ।
पोपीष्ट । पोता । पबिता । स्तृगद् आष्ठादने ॥ ७ ॥ स्तृणोति । स्तृणुते ।

सयोगादृत ॥४१४३७॥

सयोगात्परस्य ऋतः परयोरात्मनेपदे सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अस्ता-
पीत् । अस्तरिष्ट । अस्तृत । तस्तार । तस्तरत् । तस्तरे । क्यपकाशीर्षे ॥ ४ ॥ इति
इतिगुणे । स्तयात् । स्तरिपीष्ट । स्तृपीष्ट । कृगद् हिंसायाम् ॥ ८ ॥ कृणोति ।
कृणुते । अकारपीत् । अकृत । अकार । अकर्ष । अके । अकृहे । कृयात् । कृषीष्ट ।
कृगद् वरणे ॥ ९ ॥ कृणोति । कृणुते । अपारीत् ।

इद्सिजाशिपोरात्मने ॥४१४३६॥

कृतः परयोरात्मनेपदविषये सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अवरिष्ट ।
अवरीष्ट । अवृत । वषार । ऋकृष्यङ् इद् इति । अवरिष । वने । वियात् । वरि-
पीष्ट । वरीपीष्ट । वृपीष्ट । वरिता । वरीता । वरिष्यति । वरीष्यति । वरिष्यते ।
वरीष्यते । अवरिष्यत् २ । अवरीष्यत् २ । कृतो मये ॥ ४ ॥ इति वा दीर्घः ॥
इरयुमपपदिनः ॥

इद्गतिपृद्धो ॥ १ ॥ हिनोति । अदुरूपसर्गे ॥ २ ॥ इति णत्वे । प्रहिनोति ।
अहेपीत् । अरु हिहमो हो घः पूर्वात् ॥ ३ ॥ इतिषत् । जिषाय । हीयात् ।
हेता । हेप्यति । सुग् भवणे ॥ ९ ॥ श्रीती ॥ ४ ॥ इति ॥ १ ॥ आदिमा ऋ आदेशः ।

शृणोति । अश्रीषीत् । शुभाय । शुश्रुवतु । शुभोय । दुदुष्ट वपतापे ॥ २ ॥
 वृणोति । वृष्ट प्रीती ॥ ३ ॥ वृणोति । पर्ता । स्पृष्ट पालने च ॥ ४ ॥ चात्प्रीती ।
 स्पृणोति । सम्मार । स्पृष्ट इत्येके । स्पृणोति । शश्रुष्ट शक्तौ ॥ ५ ॥ शक्तोति । श
 क्तुत् । श्मो ॥ २११५३ ॥ रिस्युषादेशे । शक्नुवन्ति । शक्तुष । शक्तुम् । अस्
 योगाविति हेर्न लुक् । शक्नुहि । लृदिश्चावृदि । अशक्तत् । शशाक ।
 तिक तिग पद्यद् हिंसायाम् ॥ ६ ॥ आघायास्कन्दनेऽपीत्येके । तिन्नोति । तिन्नोति ।
 समोति । समाघ । सेघतु । आन्तद् व्यासौ ॥ ७ ॥ आमोति । आमुयन्ति । आ
 मयात् । आमोतु । आमृहि । आम्रबानि । आमोत् । आपत् । आप । आपत्तु ।
 आपु । आपिष । आपयु । स्पृष्ट प्रीणने ॥ ८ ॥ भ्रुभ्रादित्वाण्णस्वाभाषे । वृमोति ।
 वतर्पीत् । तर्पिता । वम्नूट वम्ने ॥ ९ ॥ वभोति । अबम्नीत् । वटम्म ।

दम्भः ॥४११२८॥

वम्भेरवित्परोक्षाया स्वरस्यैकारस्तयोगे नलुक्, नचाय द्वि । वेमत् ।
 वेस्तु ।

थेवा ॥४११२९॥

स्पष्टम् । वेमिष । वदम्भिष । वम्यात् । वम्भिता । राध सायद् ससिद्धौ
 ॥ १० ॥ रामोति । अरात्सीत् । रराष ।

अवित्परोक्षासेदथवो रेः ॥४११२३॥

राषेर्हिंसाभेऽवित्परोक्षासेदथवोः परत् स्वरस्यै स्यात्, नचाय द्वि । रेघतु ।
 रेघु । रेघिष । राष्पात् । रादा । ण्य सामोति । असात्मीत् । असादाम् । अ
 सात्सुः । अपोपदेशोऽयम् । मिसात्मति । पोपदेशोऽयमित्येके । तन्मते सिपा
 स्सति । कपूट वृद्धौ ॥ ११ ॥ मग्नोति । आम्रौत् । आनष । अर्पिता । कृष्ट
 हिंसाकरणयो ॥ १२ ॥ औती ॥ ४१२१०८ ॥ त्यादिना प्रादेश । कृणोति । उदि
 षपाप्ते । अकृष्णीत् । अकृष्ण । कृष्णिता । विघुट गतौ ॥ १३ ॥ औती ॥ ४१२१०९ ॥
 त्यादिना व्यादेशे । पिनीति । अधिन्यीत् । दिधिन्य । जिघृषाट प्रागल्भ्ये ॥ १४ ॥
 घृणोति । इति परसौपदिन ॥

अशौटि व्यासौ ॥ १ ॥ अभृते । असृयीत् । असृताम् । आभृम । आशिष्ट ।
 औदिश्यादिद्वा । आष्ट । आनशे । अक्षीष्ट । अशिषीष्ट । अष्ट । अदिना ।
 अक्षते । अशिष्यते । छिषिद् आस्कन्दने ॥ २ ॥ स्त्रिष्टने ॥ इत्यात्मनेपठिनौ ॥
 इति स्वाद्य ॥

अथ तुदादय ।

सुर्दीत् व्यपने ॥ १ ॥

सुगः स्यसनि ॥२३६२॥

सस्य न पत्त्वम् । अभिसोप्यति । पिग्दृ च घने ॥ २ ॥ सिनोति । सिनुते । शिगृदृ निशाने ॥ ३ ॥ शिनोति । शिनुते । शिशाय । शिश्ये । शेता । शिन्वते । शिन्वते ॥ ४ ॥ मिनोति । मिनुते ।

मिग्मीगोऽखलचलि ॥४१२८॥

मिनोतिमीनास्यो र्यपि म्बलमघ्मस्वर्जितेऽङ्किति च प्रत्यये विरचते आकारोऽन्तावेषा' स्यात् । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त । ममौ । ममि । मिम्ये । मीयात् । मासीष्ट । माता २ । मास्यति । मास्यते । मिग्दृ चपत्र ॥ ५ ॥ मिनोति । मिनुते । अपेपीत् । अपेष्ट ।

चेः किर्वा ॥४१३६॥

ममि परोक्षायं च परतो द्वित्वे सति पूर्वात्परस्य चे' किर्वा स्यात् । किर्वाय । चिषाय । चिष्यत् । योऽनेकस्वरस्येति यकारे । चिष्ये । चिष्ये । चिष्यात् । चेपीष्ट । चेता । चेप्यति । चेप्यते । चूगृदृ कम्पने ॥ ६ ॥ चूनोति । चूनुते । अपापीत् । अपविष्ट । अपोष्ट । कुषाय । कुषविष । कुषये । चूपात् । चिषीष्ट । चोपीष्ट । चोता । चिता । स्तृगृदृ आच्छादने ॥ ७ ॥ स्तृणोति । स्तृणुते ।

सयोगादृतः ॥४१३७॥

सयोगात्परस्य षट् परयोरात्मनेपदे सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अकृपीत् । अकृरिष्ट । अकृत । तस्तार । तस्तरत् । तस्तरे । अययकाशीर्षे ॥ ८ ॥ इतिगुणे । स्तार्यात् । स्तारिपीष्ट । स्तृपीष्ट । कृगृदृ हिंसायाम् ॥ ८ ॥ कृषोति । कृषुते । अकार्यात् । अकृत । अकार । अकार्य । अने । अकृहे । क्रियात् । कृरीष्ट । कृगृदृ चरणे ॥ ९ ॥ कृणोति । कृणुते । अचारीत् ।

इद्सिजाशिपोरात्मने ॥४१३६॥

वृत् परयोरात्मनेपदविषये सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अचरीष्ट । अचरीष्ट । अचृत । अचार । अचृष्यत् इद् इति । अचरिय । अचे । अचियात् । अचिपीष्ट । अचिपीष्ट । अचिपीष्ट । अचिता । अचिता । अचिप्यति । अचिप्यति । अचिप्यते । अचरिप्यत् २ । अचरीप्यत् २ । वृत्तो नये ॥४१३६॥ ति वा इति इत्युभयपत्रिनः ॥

हिङ्गतिष्टस्यो ॥१॥ हिनोति । अनुकम्पने ॥२॥ ३७॥ ति षत्वे । प्रहिनोति । अहैपीत् । अह हिहमो हो च' प्र्यात् ॥१॥ ३४॥ इतिषत्वे । जिषाय । इषीष्ट । हता । हेप्यति । सुद भवणे ॥ २ ॥ श्रीती ॥४१३७॥ व्यादिना शृ चारत् ।

शृणोति । अश्रौपीत् । शृभाय । शृशुषतु । शृश्रोष । शृशुद्र वपतापे ॥ २ ॥
 बुनोति । बुद् प्रीतौ ॥ ३ ॥ बुणोति । पर्ता । स्मृद् पालने च ॥ ४ ॥ चात्प्रीतौ ।
 स्मृणोति । सस्मार । स्मृद् इत्येके । स्मृणोति । शहृद् शक्तौ ॥ ५ ॥ शक्नोति । ज
 क्तुत् । श्रुम् ॥ २११६३ ॥ रिस्युषादेशे । शकुषन्ति । शहृष । शश्रुम् । अस
 योगादिति हेर्न लुक् । शहृदि । लृदिस्वादि । अशक्तत् । शशाक् ।
 तिक तिग पद्यद् हिंसायाम् ॥ ६ ॥ आभाषास्क्न्नेऽपीत्येके । तिन्नोति । तिन्नोति ।
 सम्नोति । ससाध । सेधतु । आम्भृद् व्यासौ ॥ ७ ॥ आम्रोति । आमृषन्ति । आ
 मृषात् । आम्रोषु । आमृदि । आम्रबानि । आम्रोत् । आपत् । आप । आपतु ।
 आपु । आपिष । आपयु । तृपद् प्रीणने ॥ ८ ॥ ह्युञ्जादिस्वाण्णस्वाभाये । तुमोति ।
 अतपीत् । तर्पिता । दम्भृद् धम्मे ॥ ९ ॥ दम्नोति । अदम्भीत् । वृदम्भ ।

दम्भः ॥४११२८॥

दम्भेरवित्परोक्षायां खरस्यैकारस्तद्योगे नलुक्, नषाय द्वि । वेभतु ।
 वेसु ।

थेवा ॥४११२९॥

स्पष्टम् । वेभिथ । वृध्मिथ । वृध्मात् । वृध्मिता । राष साधद् ससिद्धौ
 ॥ १० ॥ राम्नोति । अरात्सीत् । रराष ।

अवित्परोक्षासेदथवो रेः ॥४११२३॥

राधेहिंसार्थेऽवित्परोक्षासेदथवोः परत खरस्यै स्यात्, नषाय द्वि । रेधतु ।
 रेधु । रेधिष । राध्यात् । रादा । एष साम्नोति । असात्सीत् । असाद्याम् । अ
 सास्तु । अपोपदेशोऽपम् । सिसात्मति । पोपदेशोऽपमित्येके । तामते सिपा
 त्सति । ऋषृद् वृद्धौ ॥ ११ ॥ ऋन्नोति । आम्रोत् । आनप । अर्षिता । कृषृद्
 हिंसाकरणयो ॥ १२ ॥ औती ॥४१२१०८॥ स्यादिना प्रादेशे । कृणोति । वृदि
 पभाभे । अकृण्वीत् । कृण्व । कृण्विता । पिषुद् गतौ ॥ १३ ॥ औती ॥४१२१०९॥
 स्यादिना स्यादेशे । पिनोति । अपिन्वीत् । द्विपिन्य । त्रिषृपाद् प्रागल्भ्ये ॥ १४ ॥
 पूष्णोति । इति परस्मैपदिना ॥

अशौटि व्यासौ ॥१॥ अश्रुते । अश्रुवीत् । अश्रुताम् । आश्रुम् । आशिष्ट ।
 औदिस्वादिङ्गा । आष्ट । आनशे । अक्षीष्ट । अशिशीष्ट । अष्टा । अक्षिता ।
 अक्ष्यते । अक्षिप्यते । टिपिद् आस्कन्दने ॥ २ ॥ स्तिष्णते ॥ इत्यात्मनेपदिनौ ॥
 इति स्वादय ॥

अथ मुदादय ।

मुद्रीत् व्यपने ॥ १ ॥

सुगः स्यसनि ॥२३६२॥

सस्य न पत्वम् । अभिसोप्यति । पिंगद् बपने ॥ २ ॥ सिनोति । सिनुते ।
शिगद् निशाने ॥ ३ ॥ शिनोति । शिनुते । शिनाय । शिश्ये । शेता । शुभिगद्
प्रक्षेपणे ॥ ४ ॥ मिनोति । मिनुते ।

मिग्मीगोऽखलचलि ॥४१२८॥

मिनोतिमीनास्यो र्यपि खलमचूअल्यजितेऽङ्किति च प्रख्ये विषयमूले
आकारोऽन्तादेशा' स्यात् । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त । ममौ । मभिष ।
मिष्ये । मीयात् । मासीष्ट । माता २ । मास्यति । मास्यते । चिगद् बपने ॥ ५ ॥
चिनोति । चिनुते । मषेपीत् । अषेष्ट ।

चे. कि र्वा ॥४१३६॥

समि परोक्षायां च परतो द्वित्र्ये सति पूर्वात्परस्य चे' किर्वा स्यात् । चि
काय । चिषाय । चिष्यत् । योऽनेकस्वरस्येति यकारे । चिष्ये । चिष्ये ।
चीयात् । चेपीष्ट । चेता । चेष्यति । चेष्यते । चूगद् कपने ॥६॥ चूनोति । चूनुते ।
अपाषीत् । अपषिष्ट । अपोष्ट । चुषाव । चुषविष । चुषये । चूयात् । चषिषीष्ट ।
चोपीष्ट । चोता । चषिता । चूगद् आष्ठादने ॥ ७ ॥ चूणोति । चूणुते ।

सयोगादतः ॥४१४३७॥

सयोगात्परस्य क्त' परयोरात्मनेपदे सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अस्ता-
र्षीत् । अस्तरिष्ट । अस्तुत । तस्वार । तस्तरत् । तस्तरे । अययञाशीर्षीं ॥४१३०॥
इतिष्टुणे । स्तर्षीत् । स्तरिषीष्ट । स्तृषीष्ट । कृगद् हिंसायाम् ॥ ८ ॥ कृणोति ।
कृणुते । अकार्षीत् । अकृत । अकार । अकर्ष । अके । अकृद्दे । कृष्यात् । कृषीष्ट ।
कृगद् वरणे ॥ ९ ॥ कृणोति । कृणुते । अचारीत् ।

इद्सिजाशिपोरात्मने ॥४१४३६॥

इत्' परयोरात्मनेपदविषये सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अचरिष्ट ।
अचरीष्ट । अचृत । अचार । अचूष्यत् इद् इति । अचरिष । अचरे । अ्रियात् । अरि
पीष्ट । अरीपीष्ट । अृपीष्ट । अरिता । अरीता । अरिष्यति । अरीष्यति । अरिष्यते ।
अरीष्यते । अचरिष्यत् २ । अचरीष्यत् २ । अृतो मवे ॥४१३५॥ ति वा दीर्घः ॥
इत्सुभपदिना ॥

हिद्गतिहृद्यो ॥१॥ हिनोति । अवरूपसर्गे ॥२॥३७७॥ ति णत्वे । प्रहिणोति ।
अहिपीत् । अहे हिह्नो हो च' पूर्वात् ॥३॥३१॥ इतिषत्वे । जिषाय । हीयात् ।
हिष्यति । इद् अचने ॥ २ ॥ औती ॥३१३१॥ व्यादिना श्रु आदेशः ।

शृणोति । अश्रौषीत् । शृम्भाथ । शृम्भुवतु । शृम्भोष । शृम्भुद् वपतापे ॥ २ ॥
 वृणोति । वृद् प्रीतौ ॥ ३ ॥ वृणोति । पर्ता । स्तृद् पालने च ॥ ४ ॥ वृत्प्रीतौ ।
 स्तृणोति । सञ्चार । स्तृद् इत्येके । स्तृणोति । शङ्खद् शक्तौ ॥ ५ ॥ शङ्कोति । श्र
 क्तुत् । श्रुम्भो ॥ २१११२३ ॥ रित्युवादेशे । शङ्कुवन्ति । शङ्कुष' । शङ्कुम्' । अस
 योगादिति हेर्न लुक् । शङ्कुहि । लुक्विष्वावृद्धि । अशक्तत् । शङ्गाक ।
 तिक तिग पघद् हिंसायाम् ॥ ६ ॥ आभाषास्कन्दनेऽपीत्येके । तिक्तोति । तिक्तोति ।
 सप्तोति । ससाध । सेषतु' । आप्सृद् व्यासौ ॥ ७ ॥ आमोति । आमृवन्ति । आ
 मृयात् । आमोतु । आमृहि । आमृवानि । आमोत् । आपत् । आप । आपतु' ।
 आपु' । आपिष । आपघु' । वृषद् प्रीणने ॥ ८ ॥ हुम्भादिस्वाण्णस्वामाधे । तुम्भोति ।
 अतर्पीत् । तर्पिता । दम्भूद् दम्भे ॥ ९ ॥ दम्भोति । अदम्भीत् । दम्भम् ।

दम्भः ॥४११२८॥

दम्भेरधित्परोक्षाया अरस्यकारस्तयोगे नलुक्, नषाय द्वि' । वेभतु' ।
 वेभु' ।

थेवा ॥४११२९॥

स्पष्टम् । देभिष । द्दम्भिष । दम्भ्यात् । दम्भिता । राच साषद् संसिद्धौ
 ॥ १० ॥ रामोति । अरास्सीत् । रराष ।

अवित्परोक्षासेदथवो रेः ॥४११२३॥

राधेहिंसार्धेऽवित्परोक्षासेदथवोः परत्' अरस्ये' स्यात्, नषाय द्वि' । रेषतु' ।
 रेपुः । रेभिष । राप्यात् । रादा । एष साधोति । असास्सीत् । असाद्राम् । अ
 सात्सु' । अपोपदेशोऽप्यम् । सिसात्सति । पोपदेशोऽप्यमित्येके । तन्मते सिया
 त्सति । ऋषूद् वृद्धौ ॥ ११ ॥ ऋणोति । आर्णोत् । आनष । अर्थिता । कृषूद्
 हिंसाकरणयो' ॥ १२ ॥ औती ॥ ४११२०८ ॥ व्यादिना प्रादेशे । कृणोति । उक्त्
 स्वाधे । अकृण्वीत् । अकृण्वथ । कृण्विता । पिषुद् गतौ ॥ १३ ॥ औती ॥ ४११२०९ ॥
 व्यादिना प्यादेशे । पिनोति । अपिन्वीत् । दिपिन्य । जिषुयाद् प्रागल्भ्ये ॥ १४ ॥
 धृष्णोति । इति परस्मैपदिन' ॥

अशौटि व्यासौ ॥ १ ॥ अशुते । अशुषीत् । अशुताम् । आशुत । आशिष्ट ।
 औद्विष्वादिङ्गा । आष्ट । आनशे । अक्षीष्ट । अशिसीष्ट । अष्टा । अशिता ।
 अशुपते । अशिप्यते । ष्टिषिट् आस्कन्दने ॥ २ ॥ सिष्टुते ॥ इत्यात्मनेपदिनौ ॥
 इति साध्य' ॥

अथ लुदादय ।

मुदीत् व्यपने ॥ १ ॥

सुगः स्यसनि ॥२॥३६२॥

सस्य न पखम् । अभिसोप्यति । सिंग्द बचने ॥ २ ॥ सिनोति । सिनुते ।
शिगद् निशाने ॥ ३ ॥ शिनोति । शिनुते । शिशाय । शिश्ये । शेता । हुर्मिगद्
प्रक्षेपणे ॥ ४ ॥ मिनोति । मिनुते ।

मिग्मीगोऽखलचलि ॥४॥२॥८॥

मिनोतिमीनास्यो र्येपि म्बल्लमद्यभस्वर्जितेऽङ्किति च प्रलये बिचपमूते
आकारोऽन्ताद्रेण स्यात् । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त । ममौ । ममिब ।
मिम्ये । मीयात् । मासीष्ट । माता २ । मास्यति । मास्यते । सिंग्द बचने ॥ ५ ॥
मिमोति । मिनुते । अचेपीत् । अचेष्ट ।

चेः कि र्वा ॥४॥१॥३६॥

सनि परोक्षार्थां च परतो द्विस्ये सति पूर्वात्परस्य ये किर्वा स्यात् । चि
काय । चिषाय । चिफ्यतुः । पोऽनेकस्वरस्येति यकारे । चिकये । चिच्ये ।
चीयात् । चेपीष्ट । चेता । चेप्यति । चेप्यते । घृगद् कम्पने ॥६॥ घृनोति । घृनुते ।
अषाबीत् । अघविष्ट । अघोष्ट । दुषाब । दुषविध । दुषये । घृयात् । घृषिपीष्ट ।
घोपीष्ट । घोता । घयिता । स्तृगद् आच्छादने ॥ ७ ॥ स्तृणोति । स्तृणुते ।

सयोगादृतः ॥४॥४॥३७॥

सयोगात्परस्य प्रातः परयोरात्मनेपद् सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अस्ता-
र्पीत् । अस्तरिष्ट । अस्तृत । तस्तार । तस्तरतु । तस्तरे । स्ययकाशीर्षे ॥४॥३॥१॥
इतिगुणे । स्तयात् । स्तरिपीष्ट । स्तृपीष्ट । शृगद् हिंसायाम् ॥ ८ ॥ कृणोति ।
कृणुते । अकार्पीत् । अकृत । यकार । यकर्ष । यक्ते । यकृद् । क्रियात् । कृषीष्ट ।
शृगद् वरणे ॥ ९ ॥ कृणोति । कृणुते । अपारीत् ।

इद्सिजाशिपोरात्मने ॥४॥४॥३६॥

युतः परयोरात्मनेपदविषये सिजाशिपोरादिरिङ्गा स्यात् । अवरिष्ट ।
अवरीष्ट । अवृत । यवार । अङ्कम्पयद् इत् इति । वपरिष । वने । वियात् । वरि
पीष्ट । वरीपीष्ट । वृपीष्ट । वरिता । वरीता । वरिप्यति । वरीप्यति । वरिप्यते ।
वरीप्यते । अवरिप्यत् २ । अवरीप्यत् २ । युतो नये ॥४॥४॥३॥॥ ति वा दीर्घः ॥
इत्युभयपदिम् ॥

दिद्गतिवृद्धो ॥१॥ दिमोति । अङ्कम्पयम् ॥२॥३॥७॥ ति णस्वे । प्रदिणोति ।
अदेपीत् । अद्दिद्मो हो च पूर्यात् ॥४॥१॥३॥॥ इतिपत्वे । जिषाय । हीयात् ।
हेप्यति । मुं अचणे ॥ २ ॥ भ्रौती ॥४॥२॥१॥॥ स्यादिमा श्च आदेशः ।

शृणोति । अश्रुपीत् । शृभाष । शृश्रुषतु । शृश्रोष । शृश्रुत् उपतापे ॥ २ ॥
 वृनोति । वृद् प्रीतौ ॥ ३ ॥ वृणोति । वर्ता । स्मृद् पालने च ॥ ४ ॥ चाल्प्रीतौ ।
 स्मृणोति । सस्मार । स्मृद् इत्येके । स्मृणोति । शकृद् शक्ती ॥ ५ ॥ शक्नोति । श
 क्तुत् । शृभो ॥ २।१।२३ ॥ रिश्रुयादेशे । शकृवन्ति । शकृष । शकृम् । अस
 योगादिति हेर्न लुक् । शकृहि । लृदिस्त्रादङि । अशकत् । शशाक ।
 तिक तिग पञ्चद् हिंसायाम् ॥ ६ ॥ आभाषास्त्रन्दनेऽपीत्येके । तिन्नोति । तिन्नोति ।
 सन्नोति । ससाध । सेषतु । आप्लृद् व्यासौ ॥ ७ ॥ आमोति । आमृवन्ति । आ
 मृयात् । आमोतु । आमृहि । आमृबानि । आम्रोत् । आपत् । आप । आपतु ।
 आपु । आपिष । आपयु । तृपद् प्रीणने ॥ ८ ॥ श्रुभादिस्त्राण्णस्त्राभाषे । वृमोति ।
 व्रतपीत् । तर्पिता । वम्नृद् वम्ने ॥ ९ ॥ वन्नोति । अवन्मीत् । ववम्न ।

दम्भः ॥४११२८॥

दम्भेरवित्परोक्षाया खरस्यैकारस्तद्योगे नलुक्, नचाय द्वि । वेभ्तु ।
 वेभ् ।

श्रेवा ॥४११२९॥

स्पष्टम् । वेभिष । वृदम्भिष । वृम्पात् । वृम्भिता । राष सापद् ससिद्धौ
 ॥ १० ॥ रामोति । अरास्सीत् । रराष ।

अवित्परोक्षासेदथवो रेः ॥४११२३॥

राषेर्हिंसायैऽवित्परोक्षासेदथवोः परत् खरस्यै स्यात्, नचाय द्वि । रेभ्तु ।
 रेयु । रेषिष । राभ्यात् । राद्वा । एष सामोति । असात्सीत् । असाद्वाम् । अ
 सात्सु । अपोपदेशोऽयम् । सिसात्सति । पोपदेशोऽयमित्येके । तन्मते सिपा
 त्सति । ऋषुद् वृद्धौ ॥ ११ ॥ ऋन्नोति । आन्नोत् । आनर्ष । अर्षिता । कृषुद्
 हिंसाकरणयो ॥ १२ ॥ औती ॥ ४।२।१०८ ॥ स्यादिना ऋदेशे । कृणोति । वृदि
 ष्वाभे । अकृण्वीत् । अकृण्व । कृण्विता । चिषुद् गतौ ॥ १३ ॥ औती ॥ ४।२।१०९ ॥
 स्यादिना ष्यादेशे । चिनोति । अभिन्वीत् । दिधिन्व । चिषुपाद् प्रागल्भ्ये ॥ १४ ॥
 घृणोति । इति परस्मैपदिन ॥

अशौटि व्यासौ ॥ ११ ॥ अश्रुते । अश्रुषीत् । अश्रुताम् । आश्रुत । आशिष्ट ।
 औदिष्वादिङ् । आष्ट । आनशे । अक्षीष्ट । अशिशीष्ट । अष्ट । अशिता ।
 अश्रुते । अशिष्यते । छिषिद् आस्कन्धने ॥ २ ॥ स्त्रिमुते ॥ इत्यात्मनेपदिनौ ॥
 इति सादप ॥

अथ मुदादय ।

मुदीत् ष्ययने ॥ १ ॥

तुदादेः श. ॥३१४८१॥

शिति । तुवति । तुवते । अतौत्सीत् । अतुस । तुतोद । तुतुदे । तुघात् । तुत्सीष्ट । तोत्ता । अर्त्सीत् पाके ॥ २ ॥

मृज्जश्चअस्जप्रच्छः ॥४११८४॥

एषां किति किति च सस्वरान्तस्या ष्ट्व स्यात् । सस्य शयी ॥११३६१॥ इति शास्त्रे । स्यान्पासन्नत्वात् तृतीयस्त्वृतीयपञ्चतुर्थे ॥११३४९॥ इति शास्त्रे जत्वे । भृज्जति ।

मृज्जो भर्ज् ॥४१४१६॥

मृज्जतेरशिति चिपये भर्ज् इत्यादेशो वा स्यात् । लुप्ततिवनिर्वेशो पङ्क्तुनिवृत्त्यर्थः । वमर्ज्यते । अमार्जीत् । पक्षे सयोगस्यादा ॥३१४८८॥ चिति स लुकि । अघ्राहीत् । वमर्ज् । वमर्जतुः । पक्षे । वम्रज् । वम्रज्जतुः । वम्रज् । सयो गात्परस्वाप्त कित्त्वम् । वमर्जिष । वमर्ष्ट । वम्रजिष । वम्रष्ट । भृज्यात् । भर्ज् । म्रष्टा । मर्श्यति । म्रश्यति । मृज्जते । अमर्ष्ट । अम्रष्ट । वमर्जे । वम्रजे । मर्जीष्ट । म्रजीष्ट । क्षिपीत् म्ररणे ॥ ३ ॥ क्षिपति । अक्षेप्सीत् । क्षेप्ता । क्षेप्यति । क्षिपते । अक्षिप्त । चिक्षिपे । दिर्षीत् अतिसर्जने ॥ ४ ॥ दाने इत्यर्थः । दिशति । अदि क्षत् । दिक्षीष्ट । कृपीत् विलेखने ॥ ५ ॥ कृपति । स्पृशसृशे ॥३१४६३॥ ति वा सिचि । स्पृशादिसृशे वे ॥४१४१११॥ व्यवागमे । अक्काहीत् । अक्काहीत् । अकृक्षत् । अकर्ष्य । कृष्यात् । कष्टा । कर्षति । कर्ष्यति । कृपते । अकृष्ट । अकृक्षताम् । सिजाशिपावात्मने ॥४१३१६॥ इति कित्त्वम् । अकृक्षत । अकृष्ये । कृक्षीष्ट । कर्ष्यते । कर्ष्यते । मुष्कृती मोक्षणे ॥ ६ ॥ पिर्षीत् क्षरणे ॥ ७ ॥ बि हुती छात्रे ॥ ८ ॥ लुप्सृती छेदने ॥ ९ ॥ लिपीत् उपदेहे ॥ १० ॥ कृतीत् छेदने ॥ ११ ॥ क्षिर्दत् परिघाते ॥ १२ ॥ पिघात् अत्रपये ॥ १३ ॥ एते मुचादयः ।

मुचादितृफट्टफगुफशुभोम्मः शे ॥४१४१९॥

एषां शे परे स्वरान्तरो नोऽन्ताः स्यात् । मुचति । अमुचत् । अमुचत् । लु-दिन्त्वादङ् । मुमोच । मुच्यात् । मोक्षा । मोक्ष्यति । मुचते । अमुक । हाक्षिप सिष् ॥३१४१९॥ इत्यङि । अक्षिचत् । वात्मने ॥३१४१६॥ अक्षिचत । अक्षिक । अक्षिपत् । अक्षिपत । अक्षिप्त । चिन्दति । अचिदत् । वेत्ता । चिन्दते । अचित्त । वेत्स्यते । इत्युभयपदिनः ॥

कृतीत् छेदने ॥११॥ कृन्तति । अकर्तीत् । अकर्त । कृष्यात् । कर्ष्यति । कर्ति प्यति । चिन्दति । पिंशति । बृत् मुचादिः ॥ रिं पिं गती ॥२॥ रियति । पिपति ।

रेता । पेता । पित् धारणे ॥ ३ ॥ धियति । घेता । क्षित् निवासगव्यो ॥ ४ ॥
क्षियति । अक्षैपीत् । पूत् । प्रेरणे ॥ ५ ॥ सुषति । उपसर्गात्सुग् ॥ २३ ॥ इति
यत्ने । अभिपुषति । अभ्यपुषत् । अभिसुषाव । सधिता । मृतं प्राणव्यागे ॥ ६ ॥

त्रियतेरघतन्याशिषि च ॥३३४२॥

त्रियतेरात्मनेपद् स्यात् अघतन्यामाशिषि क्षिति च । रि' शक्याशीर्षे
॥३३३११०॥ इति रिखे । इयादेशे । त्रियते । अमृत । ममार । मृपीछ । मर्ता ।
मरिष्यति । कृत् विक्षेपे ॥ ७ ॥ किरति । गृत् निगरणे ॥ ८ ॥ कृता छितीद्
॥३३३११९॥ गिरति ।

नवा स्वरे ॥२३१०२॥

गिरते रस्य छो वा स्यात् स्वरे । गिलति । अगारीत् । जगार । गीर्पात् ।
गरिता । गरीता ।

किरो लवने ॥४१४१९३॥

उपात्किरते' स्सडादि' स्याल्लवने । उपस्किरति । लुनातीत्यर्थ' ।

प्रतेश्च वधे ॥४१४१९४॥

प्रतेरुपाच्च हिंसायां तथा । प्रतिस्किरति । उपस्किरति । लिखत् अक्षरधि
न्यासे ॥ ९ ॥ लिखति । लिखेख । ऐभिता । कुटादिरयमित्येके । तन्मते लिख
नीपमित्यादौ न गुण' । जर्षं जर्षत् परिभाषणे ॥ १० ॥ तर्जनेऽपीत्येके । जर्षति ।
अजर्षीत् । अजर्ष' । जर्षिता । आदिरयमित्यन्ये । जर्षति । णके । जर्षिका । स्वयत्
संबरणे ॥ ११ ॥ स्वयति । तस्वाच । ऋषत् स्तुतौ ॥ १२ ॥ ऋषति । आनर्ष' ।
आनृषत् । ओषस्षीत् छेदने ॥ १३ ॥ वृषति । वेदस्वात् । अवृषीत् । अत्रा
शीत् । वषम् । वषम्विष । वृष्यात् । वषिता । वषटा । प्रषत् शीप्तायाम् ॥ १४ ॥
प्रषम्बेति व्यृत् । वृषति ।

अनुनासिके च ऋः शूट् ॥४१११०८॥

अनुनासिकादौ घुटादौ च प्रत्यये परे धातो' उकारवकारयो' शकारोकारौ
भवत' । अमाक्षीत् । पमृष । वृष्यात् । प्रषा । प्रषति । ऋषत् इन्द्रियप्रलय
मूर्तिभावयो' ॥ १५ ॥ इन्द्रियप्रलय इन्द्रियमोह' । छस्य द्विखे । ऋषति । ऋष-
वर्जनात्तम् । स्कृषुतोऽकीति ॥४१११९॥ गुणे । आनर्ष' । आनर्षत् । ऋषिता ।
विषत् गतौ ॥ १६ ॥ अशधि ते वा ॥३३४१४॥ इत्यायप्रत्यये विष्ठापति ।
विष्ठाति । अविष्ठापीत् । अविष्ठीत् । विष्ठायां चकार । विविष्ठा । उष्ठीत्
विषासे ॥ १७ ॥ विषास' समाप्तिः । उष्ठाति । उष्ठावकार । मिष्ठात् वरुणे
॥ १८ ॥ मिष्ठाति । उष्ठात् उष्ठा ॥ १९ ॥ उद्दिवासे । उष्ठाति । उष्ठावकार ।

तुदादेः शः ॥३१४८१॥

शिति । तुदति । तुदते । अतीस्सीत् । अतुस । तुतोद । तुतुदे । तुपात् । तुस्सीष्ट । तोत्ता । अस्सीत् पाके ॥ २ ॥

मृज्जश्चमृज्जश्चः ॥४११८४॥

एषां किति किति च सखरान्तस्या ष्ट्वात् स्यात् । सख्य शयी ॥११३६१॥ इति शखे । स्यान्पासप्तत्वात् तृतीयस्तृतीयचतुर्थे ॥११३४९॥ इति शख्य जखे । मृज्जति ।

मृज्जो भर्ज् ॥४१४१६॥

मृज्जतेरशिति बिपये भर्ज् इत्यादेशो वा स्यात् । लुप्ततिवनिर्वेशो पक्ष लुप्तनिवृत्त्यर्थः । यमर्ज्यते । अमार्जीत् । पक्षे सयोगस्यादा ॥११४८८॥ किति स लुकि । अमार्जीत् । यमर्ज् । यमर्ज्तुः । पक्षे । यम्रज् । यम्रज्जुः । यम्रज् । सयो गात्परस्वाभ कित्त्वम् । यमर्जिष । यमर्ज् । यमर्ज् । यम्रज्जिष । यम्रज् । मृज्जात् । मर्ज् । म्रज्ज । मर्ज्यति । म्रज्यति । मृज्जते । अमर्ज् । अम्रज् । यमर्जे । यम्रजे । मर्जीष्ट । म्रजीष्ट । क्षिपीत् म्ररणे ॥ ३ ॥ क्षिपति । अक्षेप्सीत् । क्षेसा । क्षेप्स्यति । क्षिपते । अक्षिस । चिक्षिये । दिशीत् अतिसर्जमे ॥ ४ ॥ दाने इत्यर्थः । दिशति । अदि क्षत् । दिक्षीष्ट । कृपीत् बिषेक्षने ॥ ५ ॥ कृपति । स्पृशामृशो ॥११४६४॥ ति वा सिधि । स्पृशादिसृपो बे ॥४१४११२॥ स्वदागमे । अक्राक्षीत् । अक्राक्षीत् । अकृ- क्षत् । अकृष्ये । कृप्पात् । कृष्ठा । कृष्ठा । कृष्यति । कृष्यति । कृपते । अकृष्ट । अकृष्ताताम् । सिजाशिपावात्मने ॥४१३३५॥ इति कित्त्वम् । अकृष्णत । अकृष्ये । कृक्षीष्ट । कृष्यते । कृष्यते । मुञ्क्ष्ती मोक्षणे ॥ ६ ॥ पिषीत् क्षरणे ॥ ७ ॥ पि ष्ठीती लामे ॥ ८ ॥ लुप्क्ष्ती छन्दने ॥ ९ ॥ सिपीत् उपदेह ॥ १० ॥ कृतीत् छेदने ॥ ११ ॥ म्बिदत् परिपाते ॥ १२ ॥ पिशात् अघयने ॥ १३ ॥ एते मुचादयः ।

मुचादितृफट्फगुफशुभोम्भ. शे ॥४१४१९९॥

एषां शे पर स्वरात्परो नोऽन्तः स्यात् । मुचति । अमुचत् । अमुचत् । लु दिस्वावद् । मुमोच । मुच्पात् । मोक्ता । मोक्ष्यति । मुचते । अमुच । हासिष्ट सिष् ॥११४१९५॥ इत्यङि । असिचत् । वात्मने ॥११४१९३॥ असिचत् । असिक् । अलिपत् । अलिपत् । अलिस । बिन्दति । अबिदत् । येसा । बिन्दते । अबिक्त । बेत्स्यते । इत्युभयपठिनः ॥

मृतेत् छेदने ॥११॥ कृन्तति । अकृतीत् । अकृर्त । कृत्वात् । कर्त्स्यति । कर्त्ति प्यति । बिन्दति । पिशति । कृत् मुचादिः ॥ तिं पिं गती ॥२॥ रियति । पिपति ।

रेता । पेता । भित् चारणे ॥ ३ ॥ धियति । घेता । क्षित् निवासगल्यो ॥ ४ ॥
क्षियति । अक्षेयीत् । पूत् । प्रेरणे ॥ ५ ॥ सुषति । उपसर्गास्तुग् ॥ २३३१९ ॥ इति
पखे । अभिपुषति । अन्यपुषत् । अभिसुषाष । सविता । मृत् प्राणव्यागे ॥ ६ ॥

त्रियतेरद्यतन्याशिपि च ॥३३१४२॥

त्रियतेरास्मनेपदं स्यात् अद्यतन्यामाशिपि शिति च । रिं शक्याशीर्षे
॥३३११०॥ इति रिखे । इयादेशे । त्रियते । अमृत । ममार । मृपीष्ट । मर्ता ।
मरिष्यति । कृत् विक्षेपे ॥ ७ ॥ किरति । गृत् निगरणे ॥ ८ ॥ कृतां छितीद्
॥३३१११६॥ गिरति ।

नवा स्वरे ॥२३११०२॥

गिरते रस्य लो वा स्यात् स्वरे । गिलति । अगारीत् । अगार । गीर्यात् ।
गरिता । गरीता ।

किरो लवने ॥४१४१९३॥

उपास्किरते स्सबादि स्याल्लवने । उपस्किरति । लुनातीत्यर्थः ।

प्रतेश्च वधे ॥४१४१९४॥

प्रतेदपाद्य हिंसायां तथा । प्रतिस्फिरति । उपस्फिरति । लिखत् अक्षरधि
न्यामे ॥ ९ ॥ लिखति । लिखेद् । लेभिता । कुटादिरयमित्येके । तन्मते लिख
नीपमित्यादौ न गुण । जर्ष अर्षत् परिभाषणे ॥ १० ॥ तर्जमेऽपीत्येके । जर्षति ।
अजर्षीत् । अक्षर्ष । अर्षिता । आदिरयमित्यन्ये । अर्षति । णके । अर्षिका । त्वचत्
संवरणे ॥ ११ ॥ त्वचति । तत्त्वाच । ऋचत् स्तुतौ ॥ १२ ॥ ऋचति । आनर्ष ।
आनर्षत् । ओषस्वीत् छेदने ॥ १३ ॥ वृषति । वेदत्त्वात् । अग्रभीत् । अग्रा
शीत् । वषभ । वषभिय । वृष्यात् । वषिता । वषा । प्रच्छत् शीप्तायाम् ॥ १४ ॥
प्रहृषभेति षृत् । षृच्छति ।

अनुनासिके च च्छुः शूद् ॥४१११०८॥

अनुनासिकादौ पुटादौ च प्रत्यये परे पातोः छकारव्यकारयोः शकारोकारौ
भवतः । अमाक्षीत् । पप्रच्छ । षृच्छयात् । प्रष्टा । प्रक्षति । अष्टत् इन्द्रियप्रलय
मूर्तिभाषयो ॥ १५ ॥ इन्द्रियप्रलय इन्द्रियमोह । छस्य द्विखे । अष्टति । अष्ट
वर्जमाप्तम् । स्फृष्टुतोऽकीति ॥४११११॥ गुणे । आनर्ष । आनर्षत् । अष्टिता ।
विष्टत् गतो ॥ १६ ॥ अशधि ते वा ॥३३१४॥ इत्यायप्रत्यये विष्टापति ।
विष्टति । अविच्छापीत् । अविच्छीत् । विच्छायां चकार । विविच्छ । उच्छेत्
विवासे ॥ १७ ॥ यियास समाप्ति । उच्छति । उच्छाचकार । मिच्छत् उरुङ्गणे
॥ १८ ॥ मिच्छति । उच्छुत् उच्छे ॥ १९ ॥ उच्छिवासे । उच्छति । उच्छाचकार ।

तुदादेः श. ॥३१४८१॥

शिति । तुषति । तुषते । अतौस्सीत् । अतुस । तुतोद । तुतुदे । तुपात् । तुस्सीष्ट । तोसा । अस्तीत् पाके ॥ २ ॥

अहत्रश्चअस्जप्रच्छः ॥४११८४॥

एषां किति किति च सखरान्तस्या ष्ट्वात् स्यात् । सख्य शायी ॥१११६९॥ इति शब्दे । स्यान्वासन्नस्यात् तृतीयस्तृतीयचतुर्थे ॥१११४९॥ इति शस्य जत्वे । भृञ्जति ।

मृञ्जो भर्ज् ॥४१४६॥

मृञ्जतेरशिति बिपये भर्ज् इत्यादेशो षा स्यात् । लुप्तत्वमिर्देशो यद् लुप्तनिवृत्त्यर्थं । यमर्ज्यते । अमार्ज्जीत् । पक्षे सयोगस्याद् ॥४१४८८॥ किति स लुकि । अम्रास्तीत् । यमर्ज् । यमर्ज्जतुः । पक्षे । यम्रज् । यम्रज्जतुः । यम्रज्जुः । सयो गात्परस्वाङ्ग किस्वम् । यमर्जिष । यमर्ज् । यम्रजिष । यम्रज् । मृञ्ज्यात् । मर्ज् । म्रज् । मर्ज्यति । म्रज्यति । मृञ्जते । अमर्ज् । अम्रज् । यमर्ज् । यम्रज् । मर्ज्जीष्ट । म्रज्जीष्ट । क्षिपीत् प्रेरणे ॥ ३ ॥ क्षिपति । अक्षेप्सीत् । क्षेसा । क्षेप्यति । क्षिपते । अक्षिप्त । अक्षिपे । दिर्घीत् अतिसर्जने ॥ ४ ॥ दाने इत्यर्थः । दिशति । अदिक्षत् । दिक्षीष्ट । कृपीत् बिलेच्छने ॥ ५ ॥ कृपति । स्पृशामृशे ॥४१४५४॥ ति वा सिषि । स्पृशादिच्छपो वे ॥४१४१११॥ अवागमे । अकास्तीत् । अकार्ज्जीत् । अकृक्षत् । अकर्ष । कृष्यात् । कृष्टा । कर्षा । कर्षयति । कर्षयति । कृपते । अकृष्ट । अकृक्षाताम् । सिजाशिषावात्मने ॥४१४३६॥ इति कित्त्वम् । अकृक्षत । अकृषे । कृक्षीष्ट । कर्षयते । कर्षयते । मुञ्जन्ती मोक्षणे ॥ ६ ॥ पिर्षीत् क्षरणे ॥ ७ ॥ पिर्षन्ती सामे ॥ ८ ॥ लुप्सन्ती छेदने ॥ ९ ॥ सिर्षीत् उपदेहे ॥ १० ॥ फृत्तत् छेदने ॥ ११ ॥ निवृत् परिघाते ॥ १२ ॥ पिशात् अयपये ॥ १३ ॥ पते मुचादय ।

मुचादितृफटफगुफशुभोम्भः शे ॥४१४९९॥

एषां शे परे खरात्परो नोऽन्तः स्यात् । मुञ्जति । अमुञ्जत् । अमुञ्जत् । लृदिष्यादङ् । मुमोष । मुष्यात् । मोरता । मोर्यति । मुञ्जते । अमुक्त । हालिष् मिच् ॥४१४६२॥ इत्यष्टि । असिचत् । वात्मने ॥४१४६३॥ असिचत । असिक्त । अलिपत् । अलिपत । अलिप्त । विन्दति । अपिदत् । बेसा । विन्दते । अबिस्त । वेरस्यते । इत्युमपपदिन ॥

कृमैत् छेदने ॥१॥ कृन्तति । अकर्तीत् । अकर्त । कृत्यात् । अकर्म्यति । कर्तिष्यति । विन्दति । पिशाति । शृत् मुपाठि ॥ रिं पिं गतो ॥२॥ रिपति । पिपति ।

शब्दयोः ॥ ५६ ॥ पुरत् अग्रगमने ॥ ५७ ॥ सुरत् सभेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐश्वर्य
 दीप्तयो ॥ ५९ ॥ सुरति । अपोपदेशास्वात्पस्वामाये । सुसोर । पोपदेशोऽयमि
 ल्येके । स्फुरत् स्फलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फुरति । पस्फार । किलत् श्वैत्रकीडनयोः
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिसमक्षेपणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेल । हिलत् हावकरणे ॥ ६३ ॥
 शिलत् सिलत् वञ्छे ॥ ६४ ॥ अपोपदेशास्वात्पस्वामाये । सिसेल । पोपदेशोऽय
 मिल्येके । सियेल । तिलत् ओहने ॥ ६५ ॥ चलत् विलसने ॥ ६६ ॥ चिलत् वसने
 ॥ ६७ ॥ चिलत् धरणे ॥ ६८ ॥ वृन्त्योऽद्यादि । गिलत् गहने ॥ ६९ ॥ णस्य नत्वे ।
 मिलति । मणिलति । मिलत् श्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिमेल । स्पृशत् सस्पर्शे
 ॥ ७१ ॥ अस्पाक्षीत् । अस्पाक्षीत् । अस्पृक्षत् । पस्पर्श । स्पृश्यात् । स्पृष्टा । स्पृष्टी ।
 स्पृक्षति । स्पृक्षति । कर्शं रिशत् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ मृशत् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 विंशत् प्रवेशने ॥ ७४ ॥ अविक्षत् । वेष्टा । वेष्टयति । लिशं कपैत् गतौ ॥ ७५ ॥
 अलिक्षत् । आनर्ष । इषत् इच्छायाम् ॥ ७६ ॥ गमिष्यमश्छत् ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । ऐच्छत् । ऐपीत् । इयेष । एपिता । पष्टा । मिषत् स्पर्शायाम् ॥ ७७ ॥
 वृहोत् उद्यमे ॥ ७८ ॥ उद्यम उदरणम् । वृहति । वर्हिता । बर्हा । वृही वृहौ स्तृही
 स्तृहोत् हिंसायाम् ॥ ७९ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्हा । अतृ-
 हीत् । अतार्हीत् । वृहिता । वृण्वा । स्तृहति । अस्तर्हीत् । अस्तृक्षत् । अस्तृ-
 हीत् । अस्तार्हीत् । स्तृभ्रात् । अप कुटादि । कुटत् कौटिल्ये ॥ ८० ॥ कुटति ।
 अकुटत् ।

कुटादेर्ङिद्वद्विणित् ॥ ४१३१७ ॥

कुटादेर्गणात्परो मित्ङिद्वर्जित् प्रत्ययो विद्वद्भवति । अकुटीत् । कुटिता ।
 अद्विणित् इति किम् ? कुकोट । शुत् पुरीषोत्सर्गे ॥ ८० ॥ शुभति । अशुपीत् । शुता ।
 शुत् गतिस्पर्शयोः ॥ ८१ ॥ शुभति । अशुपीत् । शुभाष । णूत् स्वबने ॥ ८२ ॥
 शुभति । अनुषीत् । शुभाष । शुभिता । शूत् विपूनने ॥ ८३ ॥ शुभति । शुभाष ।
 शुभिता । कुषत् सकोषने ॥ ८४ ॥ स्पृषत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४१३१८ ॥

ङिति सस्वरान्तस्या व्यृत् । विषति । विषिता । विषितुम् । विषित्वा ।
 अब्यापीत् । व्याभ्येव्यप इति इः । विव्याष । विविषत् । विष्यात् । व्यषिता ।
 गुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ गुजति । अगुजीत् । जुगोज । जुटत् प्रतीघाते ॥ ८७ ॥
 जुटति । जुघोट । जुटिता । गादिर्बान्तभापमित्यन्ये । जुडति । जुड जुड जुटत्
 छेदने ॥ ८८ ॥ जुटति । जुघोट । जुडति । जुडति । आसभ्लासेति बाह्ये ।
 जुड्यति । जुटिता । जुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ जुटति । अजुटीत् । जुटत् आक्षे-
 पप्रमर्दनयोः ॥ ९० ॥ जुटति । न्यादिस्यस्य मोदतीति जु जुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । पुट लुठत् संरूपणे ॥ ९२ ॥ पुटति । लुठति ।

उज्ज्वल धारिणी ॥२०॥ उज्जति । उज्जान्मभूत् । सुजत् विसर्गे ॥ २१ ॥ सुजति ।
 ज एजितशो-किति ॥२१॥१११॥ असाक्षीत् । ससर्ज । सुजितदशी ॥२१॥१११॥
 ति वदि । समग्र । ससर्जिय । सुज्यात् । स्रष्टा । स्रजोत् मदे ॥ २२ ॥ स्रजति ।
 अरौक्षीत् । स्रोज । सुजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ सुजति । भोक्ता । कुमस्रोत्
 सुदो ॥ २४ ॥ मज्जति ।

मस्जेः स ॥४१४१११०॥

मस्जे खरात्परस्य सस्य पुदि परे नोज्जत् स्यात् । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् ।
 अमाङ्गु । ममज्ज । ममज्जिय । ममइम्भ्य । मज्जयात् । मज्जा । मज्जयति । जर्ज
 मर्जत् परिभाषणे ॥ २५ ॥ जर्जति । मर्जति । उज्जत् उत्सर्गे ॥ २६ ॥ जोपान्त्रो
 ऽपम् । उज्जति । उज्जान्मभूत् । जुडत् गतौ ॥ २७ ॥ जुडति । अजोडीत् । पूड
 जुडत् चुल्बने ॥ २८ ॥ पूडति । अपर्डीत् । मुडति । मर्दिता । कडत् मदे ॥ २९ ॥
 मङ्गनेऽपमित्यम् । कुटादिरयमित्येके । पुणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ पुणत् कौटिल्ये
 ॥ ३१ ॥ पुणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ पुणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ पुणत् शुभे
 ॥ ३४ ॥ पुणत् प्रतिज्ञाने ॥ ३५ ॥ कुणत् शम्भोपकरणयो ॥ ३६ ॥ पुणपूर्णत्
 प्रमणे ॥३७॥ पुणति । पूर्णति । पूतैत् हिंसाग्रन्थयो ॥ ३८ ॥ पूतति । चत्स्यति ।
 चर्तिष्यति । पुवंत् प्रेरणे ॥ ३९ ॥ पुवति । पाणिनीयास्त्वैममुभयपदिमं पठन्ति ।
 पवृत्त्वं अत्रसाधने ॥४०॥ भौती ॥४१॥१०९॥ त्यादिना सीवादेशे । सीवति ।
 इतिब्रह्मादेशार्थे । सीवती । सीवन्ती । अत्रादिपाठस्तु णविकल्पार्थे । सावः ।
 सव । विभत् विभाने ॥ ४१ ॥ अयेषीत् । जुन जुनत् गतौ ॥ ४२ ॥ जुनति ।
 जुजोव । जुनति । शोभिता । जुपत् स्पर्शे ॥ ४३ ॥ जुपति । जुष्णोप । षोसा ।
 रिष्णु कथमपुदहिंसादानेषु ॥ ४४ ॥ रिष्कति । खरादिरयमित्येके । ऋफति ।
 वृफत्स्फत् वृसी ॥ ४५ ॥ मुष्पादित्फे ॥४६॥१११॥ ति न । वृष्कति । नविधानव
 तान्त्रुगभावाः । ततर्क । मलुकि । वृफति । अतृष्कीत् । पास्ताबेतावित्यम् । शो
 मलुक् च नेप्यते । वृपति । वृष्पति । ऋफत्स्फत् हिंसायाम् ॥ ४६ ॥ ऋफति ।
 आमर्क । मलुक् नेऽपमित्येके । ऋष्कति । इकारोपान्त्रो । रात्रिभ्यायमित्यन्याः ।
 तन्मते शोभलोपानिष्ठौ । रिष्कति । रिरिष्क । इफ इष्कत् उत्क्लेशे ॥ ४७ ॥
 शुष्पादीति मे । इष्कति । वृर्क । इफति । वृष्क । इष्पात् । शुफ शुष्कत्
 ग्रन्थने ॥४८॥ शुष्कति । शुगोफ । शुफति । शुगुष्क । शुष्पात् । उम उम्भत् पूरणे
 ॥ ४९ ॥ उम्भति । उबोम । उभति । उम्भाङ्कार । उम्भिता । शुभ शुम्भत्
 शोभार्थे ॥ ५० ॥ शुम्भति । शुशोम । शुभति । शुशुम्भ । इमैत् प्रम्ये ॥ ५१ ॥
 इभति । वृर्भ । शुभत् भिमोहने ॥ ५२ ॥ भिमोहम् व्याकुलीकरणम् । लुभति ।
 लुलोभ । लोम्भा । लोभिता । कुरत् शब्दे ॥५३॥ कुरति । सुरत् विखनने ॥५४॥
 उस्तोर । सुरत् छेदने च ॥ ५५ ॥ छेदनं विखेखनम् । सौरिता । पुरत् भीमार्थे

शंख्योः ॥ ५६ ॥ मुरत् अग्रगमने ॥ ५७ ॥ मुरत् संवेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐम्बर्ष
 वीस्यो ॥ ५९ ॥ सुरति । अयोपदेशात्प्रात्पस्थाभावे । सुसोर । पोपदेशोऽयमि-
 ख्येके । स्फरत् स्फलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फरति । पस्फार । क्लिप्तत् श्वैत्यकीडनयो'
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिस्त्रमक्षेपणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेल । हिलत् हाश्चरणे ॥ ६३ ॥
 शिल सिलत् उन्धे ॥ ६४ ॥ अयोपदेशात्प्रात्पस्थाभावे । सिलेत् । पोपदेशोऽय-
 मिय्येके । सिलेत् । तिलत् खेहने ॥ ६५ ॥ चलत् चित्तसने ॥ ६६ ॥ चिलत् बसने
 ॥ ६७ ॥ चिलत् वरणे ॥ ६८ ॥ वन्त्योऽप्रादिः । णिलत् गहने ॥ ६९ ॥ णस्य नखे ।
 निलति । प्रणिलति । मिलत् श्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिमेल । स्पृष्टात् सस्पर्शे
 ॥ ७१ ॥ अस्पर्शीत् । अस्पर्शीत् । अस्पृष्टत् । पस्पर्श । स्पृष्ट्यात् । स्पष्टा । स्पष्टी ।
 स्पृश्यति । स्पृश्यति । कर्षा रिधात् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ स्पृष्ट्यात् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 विधात् प्रवेशने ॥ ७४ ॥ अविक्षत् । वेष्टा । वेक्षति । लिशं कपैत् गतौ ॥ ७५ ॥
 अलिक्षत् । आनर्ष । इपत् इच्छायाम् ॥ ७६ ॥ गमिपद्यमश्छ' ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । ऐच्छत् । ऐपीत् । इयेप । एपिता । पष्टा । मिपत् स्पर्शायाम् ॥ ७७ ॥
 वृष्टौत् उद्यमे ॥ ७८ ॥ उद्यम उदरणम् । वृहति । वर्हिता । वर्हा । वृहौ तुंही स्तृही
 रतुंहीत् हिंसायाम् ॥ ७९ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्हा । अतृ-
 हीत् । अतार्हीत् । वृहिता । वृण्हा । स्तृहति । अस्तर्हीत् । अस्तृक्षत् । अस्तृ-
 हीत् । अस्तार्हीत् । स्तृष्ट्यात् । अय कृटादि' । कृटत् कौटिल्ये ॥ ७९ ॥ कृडति ।
 अकृडत् ।

कुटादेर्द्विद्विजित् ॥ ४१३१७ ॥

कुटादेर्गणात्परो भित्तिर्जितः प्रत्ययो द्विद्विजति । अकृटीत् । कृटिता ।
 अम्भित्ति किम्? कुकोट । शुत् पुरीपोत्सर्गे ॥ ८० ॥ शुचति । अशुपीत् । शुता ।
 शुत् गतिस्यैर्षयो ॥ ८१ ॥ शुचति । अशुपीत् । शुत्राव । णूत् स्ववने ॥ ८२ ॥
 शुचति । अनुषीत् । शुमाव । शुचिता । पूत् बिघ्नने ॥ ८३ ॥ शुचति । शुषाव ।
 शुचिता । कुचत् सकोचने ॥ ८४ ॥ व्यचत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४१३१८२ ॥

कृति सस्वरान्तस्या ष्टत् । विचति । विचिता । विचिषुम् । विचिष्वा ।
 अच्यपीत् । ज्याभ्येभ्यश्च इति इ' । विच्याच । विचिषत् । विच्यात् । व्यचिता ।
 शुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ शुजति । अशुजीत् । शुगोज । शुटत् प्रतीघाते ॥ ८७ ॥
 शुटति । शुषोट । शुटिता । गादिर्बान्नाभ्यामिल्य'ये । शुचति । शुट शुट शुटम्
 छेदने ॥ ८८ ॥ शुटति । शुषोट । शुटति । शुटति । भासम्भासेति वाश्ये ।
 शुचति । शुटिता । शुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ शुटति । अशुटीत् । शुटत् आक्षे-
 पप्रमर्दनयो ॥ ९० ॥ शुटति । म्वादिस्वस्य मोदतीति तु शुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । शुट लुठत् संश्लेषणे ॥ ९२ ॥ शुटति । लुठति ।

वञ्ज आर्जवे ॥२०॥ वञ्जति । वञ्जाम्यमूढ । वृञ्जत् विसर्गे ॥ २१ ॥ वृञ्जति ।
 अ वृञ्जिदृशोऽकिति ॥४१४१११॥ अस्नाहीत् । ससर्ज । वृञ्जिदृशी ॥४१४१७९॥
 ति घेदि । सखद्य । ससर्जिय । वृञ्ज्यात् । खटा । वृजोत् । मङ्गे ॥ २२ ॥ वृञ्जति ।
 अरोहीत् । वरोज । वृजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ वृञ्जति । भोक्ता । वृमस्जोत्
 वृदौ ॥ २४ ॥ वृञ्जति ।

मस्जे. सः ॥४१४१११०॥

मस्जे' थरात्परस्य मस्य घुटि परे नोऽन्त' स्यात् । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् ।
 अमाङ्गु' । ममख । ममखिय । ममङ्मय । मङ्ग्यात् । मङ्गा । मङ्गयति । जर्जे
 झर्ज्ञत् परिमापणे ॥ २५ ॥ जर्जति । झर्ज्ञति । वृञ्जत् वत्सर्गे ॥ २६ ॥ वृञ्जति ।
 ज्यम् । वृञ्जति । वृञ्जाङ्कार । वृञ्जत् गती ॥ २७ ॥ वृञ्जति । अजोषीत् । वृञ्
 मृञ्जत् सुम्बने ॥ २८ ॥ वृञ्जति । अपर्षीत् । मृञ्जति । मर्षिता । कञ्जत् मवे ॥ २९ ॥
 मङ्गणेऽपमित्यन्ते । कुटादिरयमित्येके । वृणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ वृणत् कौटिल्ये
 ॥ ३१ ॥ वृणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ वृणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ वृणत् श्रुमे
 ॥ ३४ ॥ वृणत् प्रतिज्ञाने ॥ ३५ ॥ वृणत् चाष्ट्रोपकरणयो' ॥ ३६ ॥ वृणवृणोत्
 ध्रमणे ॥३७॥ वृणति । वृणन्ति । वृतेत् हिंसाग्रन्ययोः ॥ ३८ ॥ वृत्ति । वृत्स्यति ।
 वृत्तिप्यति । वृत्तत् प्रेरणे ॥ ३९ ॥ वृत्ति । पाणिनीयास्त्रेणमुभयपदिन पठन्ति ।
 पद्वृत्त् अषसावने ॥४०॥ वृत्ती ॥४१४१०९॥ ध्यादिना सीदादेशे । सीदति ।
 असदत् । ससाद । वृत्तादिपठितेनैव सिद्धे बेहास्य पाठोऽवर्णावृत्त ॥२१११११५॥
 इतिवान्तादेशार्थः । सीदती । सीदन्ती । वृत्तादिपाठस्तु णविकल्पार्थ' । सादः ।
 सद' । विषत् विषाने ॥ ४१ ॥ अवेषीत् । वृण वृणत् गती ॥ ४२ ॥ वृणति ।
 वृणोन । वृणति । शोनिता । वृणत् स्पर्शे ॥ ४३ ॥ वृणति । वृणोप । वृणा ।
 रिफत् कपनयुद्धहिंसादायेषु ॥ ४४ ॥ रिफति । खरादिरयमित्येके । ऋफति ।
 वृफत् ऋफत् वृषी ॥ ४५ ॥ वृषादिवृफे ॥४१४१९५॥ ति मे । वृफति । मविषानव
 लाम्लुगमाव' । ततर्क' । नलुकि । वृफति । अदृम्फीत् । पान्तावेतामित्यन्ते । शे
 नलुक् ष मेप्यते । वृपति । वृप्पति । ऋफत् ऋफत् हिंसायाम् ॥ ४६ ॥ ऋफति ।
 आनफ । नलुकं नेऽण्त्वयेके । ऋफति । इकारोपान्त्यो । रादिभ्यामित्यन्त' ।
 तन्मते शोनलोपामिष्टौ । रिफति । रिरिफ् । इफ इफत् उत्केशे ॥ ४७ ॥
 वृषादीति ने । इफति । वृफ' । इफति । वृफ् । इफ्यात् । वृफ वृफत्
 ध्रम्यने ॥४८॥ वृफति । वृगोप' । वृफति । वृगुम्फ । वृफ्यात् । वम वम्मत
 पूरणे ॥ ४९ ॥ वम्मति । वबोम । वमति । वम्माङ्कार । वम्मिता । वृम वृम्मत
 शोमार्थे ॥ ५० ॥ वृम्मति । वृषोम । वृमति । वृवृम्म । इमेत् ध्रम्ये ॥ ५१ ॥
 इमति । वृम । वृमत् विमोहने ॥ ५२ ॥ विमोहनं व्याकुलीकरणम् । वृमति ।
 वृषोम । वृष्पा । वृष्मिता । वृरत् शब्दे ॥५३॥ वृरति । वृरत् विसमने ॥५४॥
 वृधोर । वृरत् घेदने च ॥ ५५ ॥ वृध्वन विध्वंसनम् । वृरिता । वृरत् मीमार्थ

धाम्ब्रयोः ॥ ५६ ॥ पुरत् अग्रगमने ॥ ५७ ॥ मुरत् सवेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐश्वर्य
 वीर्योः ॥ ५९ ॥ सुरति । अपोपदेशत्वात्पत्वाभावे । सुसोर । पोपदेशोऽयमि
 त्येके । स्फरत् स्फलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फरति । पस्फार । किलत् श्वैल्यक्रीडनयोः
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिस्वमक्षेपणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेल । हिलत् हायकरणे ॥ ६३ ॥
 शिल सिलत् सञ्छे ॥ ६४ ॥ अपोपदेशत्वात्पत्वाभावे । सिलेत् । पोपदेशोऽय
 मित्येके । सिलेत् । तिलत् खेदने ॥ ६५ ॥ बलत् बिलसने ॥ ६६ ॥ बिलत् बसने
 ॥ ६७ ॥ बिलत् बरणे ॥ ६८ ॥ वल्ल्योऽप्यादि* । गिलत् गहने ॥ ६९ ॥ गल्य नत्वे ।
 निलति । प्रणिलति । मिलत् श्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिमेल । स्पृशत् सस्पर्शे
 ॥ ७१ ॥ अस्पाक्षीत् । अस्पाक्षीत् । अस्पृक्षत् । पस्पर्श । स्पृश्यात् । स्पष्टा । स्पर्ष्टा ।
 स्पृश्यति । स्पृश्यति । रशं रिशत् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ मृशत् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 बिंशत् प्रवेशने ॥ ७३ ॥ अबिंशत् । वेष्टा । बेक्ष्यति । लिषा न्नपैत् गतौ ॥ ७४ ॥
 अलिंशत् । आनर्प । इपत् इच्छायाम् ॥ ७५ ॥ गमिपद्यमश्छः ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । पेच्छत् । पेपीत् । इयेप । पपिता । पष्टा । मिपत् स्पर्शायाम् ॥ ७६ ॥
 वृहौत् वध्यमे ॥ ७७ ॥ वध्यम सद्वरणम् । वृहति । वर्हिता । वर्धा । वृही वृही स्तृही
 स्तृहौत् हिंसायाम् ॥ ७८ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्धा । अतृ-
 हीत् । अतार्हीत् । वृहिता । वृण्ढा । स्तृहति । अस्तर्हीत् । अस्तृक्षत् । अस्तृ-
 हीत् । अस्तार्हीत् । स्तृष्यात् । अप कुटादि* । कुटत् कौटिल्ये ॥ ७९ ॥ कुटति ।
 अकुटत् ।

कुटादेर्द्विद्वद्भिन्ति ॥ ४।३।१७ ॥

कुटादेर्गणात्परो भित्तिर्गर्जितः प्रत्ययो द्विद्वद्भवति । अकुटीत् । कुटिता ।
 अद्विन्तिदिति किम्? कुकोट । शुत् पुरीयोत्सर्गे ॥ ८० ॥ शुषति । अशुषीत् । शुता ।
 शुत् गतिस्यैर्ययोः ॥ ८१ ॥ शुषति । अशुषीत् । शुष्राव । शूत् स्ववने ॥ ८२ ॥
 शुषति । अनुषीत् । नुनाव । नुषिता । पूत् बिभ्रुने ॥ ८३ ॥ शुषति । शुष्राव ।
 शुषिता । कुषत् सकोचने ॥ ८४ ॥ व्यषत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४।३।८२ ॥

क्विति सस्वरान्तस्या ष्टत् । विषति । विषिता । विषितुम् । विषित्वा ।
 अब्याशीत् । उप्याभ्येष्प इति इ* । विष्प्राथ । विषितु* । विष्प्यात् । व्यषिता ।
 शुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ शुजति । अशुजीत् । जुगोज । शुटत् प्रतीघाते ॥ ८७ ॥
 शुटति । जुषोड । शुटिता । गादिर्वाङ्मन्त्रायमित्यपे । शुडति । शुट शुट शुटत्
 छेदने ॥ ८८ ॥ शुटति । शुषोड । शुटति । शुटति । प्रासम्भासेति वाश्ये ।
 शुव्यति । शुटिता । शुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ शुटति । अशुटीत् । शुटत् आक्षे-
 पप्रमर्दनयोः ॥ ९० ॥ शुटति । म्वादिष्यस्य मोटतीति तु शुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । शुट लुठत् सक्षेपणे ॥ ९२ ॥ शुटति । लुठति ।

वञ्ज्य अर्जये ॥२०॥ वञ्जति । वञ्जाम्यम्ब । सृजत् विसर्गे ॥ २१ ॥ सृजति ।
 अं सृजिदृशो किति ॥४१॥१११॥ अस्माकीत् । ससर्ज । सृजिदृशी ॥४१॥७९॥
 ति वेदि । मस्रठ । ससर्जिष । सृज्यात् । स्रष्टा । स्रजोत् भङ्गे ॥ २२ ॥ स्रजति ।
 अरौसीत् । स्रोज । स्रजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ स्रजति । मोक्ता । द्रुमस्रजोत्
 शुद्धौ ॥ २४ ॥ मञ्जति ।

मस्जेः सः ॥४१॥११०॥

मस्जे स्मरात्परस्य मस्य घुटि परे नोऽन्त स्यात् । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् ।
 अमाङ्गु । ममञ्ज । ममञ्जिष । ममङ्कष । मञ्ज्यात् । मङ्गा । मङ्गयति । जर्ज
 झर्जत् परिभाषणे ॥ २५ ॥ जर्जति । झर्जति । उञ्जत् वस्सर्गे ॥ २६ ॥ दोषान्खो
 ऽपम् । वञ्जति । वञ्जाम्यकार । जुञ्जत् गतौ ॥ २७ ॥ जुञ्जति । अजोडीत् । पूञ्
 सृञ्जत् सुम्बने ॥ २८ ॥ पूञ्जति । अपर्डीत् । सृञ्जति । मर्दिता । कञ्जत् मदे ॥ २९ ॥
 मङ्गणऽपमित्यये । कुटादिरपमित्येके । पूणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ तुगात् कौटिल्ये
 ॥ ३१ ॥ मृणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ दृणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ पुणत् शुम्बे
 ॥ ३४ ॥ मुणत् प्रतिगाने ॥ ३५ ॥ कुणत् शम्भोपकरणयो ॥ ३६ ॥ घुणघृणोत्
 घ्रमणे ॥३७॥ घुणति । घूर्णति । चृतैत् हिंसाघ्न्ययो ॥ ३८ ॥ चृतति । चर्त्स्यति ।
 चर्तिष्यति । गुदत् प्रेरणे ॥ ३९ ॥ नुदति । पाणिमीयास्त्वेममुमयपदिम पठन्ति ।
 पवृत्त् अथमावने ॥४०॥ भ्रीती ॥४१॥१०९॥ स्यादिना सीदादेशे । सीदति ।
 असदत् । समाद् । षष्ठादिपठितेनेय सिद्धे चेद्दास्य पाठोऽवर्णादक्ष ॥४१॥११०॥
 इतिषान्तादेशार्थं । मीढती । मीढन्ती । षष्ठादिपाठस्तु णविकल्पार्थं । सादः ।
 सदः । बिषत् विषाने ॥ ४१ ॥ अषेपीत् । शुन शुनत् गतौ ॥ ४२ ॥ शुनति ।
 शुजोन । शुनति । शोमिता । हृपत् स्पर्शे ॥ ४३ ॥ हृपति । चुष्णोप । छोसा ।
 रिफत् कपनयुद्धिंसादानेषु ॥ ४४ ॥ रिफति । खरादिरपमित्येके । कफति ।
 कृफत् कृषी ॥ ४५ ॥ मुष्पादित्युक्ते ॥४१॥१०९॥ ति न । कृष्कति । नबिषानब
 छाप्रलुगभाव । ततफ । नलुकि । कृफति । अकृष्कीत् । पान्तापेताविल्यन्ये । शो
 मलुक ष मप्यते । कृपति । कृष्पति । कृष्कम्फत् हिंसायाम् ॥ ४६ ॥ कृफति ।
 जानफ । मलुक नञ्छन्त्येके । कृष्कति । इकारोपान्खो । रादिभ्यापमित्यन्य ।
 तन्मते शोनलोपामिठौ । रिष्कति । रिरिष्क । इफ इष्कत् उत्कृष्टे ॥ ४७ ॥
 मुष्पादीति मे । इष्कति । इदफ । इफति । उइष्क । इष्पात् । शुफ शुष्कत्
 घ्न्यने ॥४८॥ शुष्कति । शुणोफ । शुफति । शुशुष्क । शुष्पात् । उम उम्मतत् पूरणे
 ॥ ४९ ॥ उष्मति । उषोम । उमति । उम्माङ्कार । उम्मिता । शुम शुम्मतत्
 शोमार्थे ॥ ५० ॥ शुम्मति । शुशोम । शुभति । शुशुम्म । इमैत् घ्न्ये ॥ ५१ ॥
 इमति । उदम । लुमत् विमोहन ॥ ५२ ॥ विमोहन स्याकुलीकरणम् । लुमति ।
 लुलोम । लोम्बा । लोमिता । कुरत् शम्भे ॥ ५३ ॥ कुरति । कुरत् बिम्बमने ॥५४॥
 कुसोर । कुरत् छेदने च ॥ ५५ ॥ छेदन विच्छेदनम् । स्वरिता । कुरत् भीमार्थ-

दाम्ब्योः ॥ ५६ ॥ सुरत् अग्रगमने ॥ ५७ ॥ मुरत् सवेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐश्वर्य-
 वीस्यो ॥ ५९ ॥ सुरति । अपोपदेशात्पत्वाभावे । सुसोर । पोपदेशोऽपमि-
 ल्येके । स्फुरत् स्फलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फुरति । पस्फार । किलत् शैल्यक्रीडनयो'
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिस्वप्नेषणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेळ । हिलत् हाषकरणे ॥ ६३ ॥
 शिल सिलत् उच्छे ॥ ६४ ॥ अपोपदेशात्पत्वाभावे । सिलेळ । पोपदेशोऽप-
 मिल्येके । सिलेळ । तिलत् स्नेहने ॥ ६५ ॥ चलत् बिलसने ॥ ६६ ॥ बिलत् बसने
 ॥ ६७ ॥ बिलत् वरणे ॥ ६८ ॥ वन्त्योऽप्यादिः । णिलत् गहने ॥ ६९ ॥ णस्य नखे ।
 निलति । प्रणिलमि । मिलत् स्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिमेळ । स्पृशत् सस्पर्शो
 ॥ ७१ ॥ अस्पाक्षीत् । अस्पाक्षीत् । अस्पृक्षत् । पस्पर्श । स्पृश्यात् । स्पष्टा । स्पष्टी ।
 स्पृक्षति । स्पृक्षति । रुश रिशत् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ स्पृशत् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 विंशत् प्रवेशने ॥ ७३ ॥ अविक्षत् । वेष्टा । वेक्षति । लिशं भाषैत् गती ॥ ७४ ॥
 अलिक्षत् । आनर्प । इपत् इच्छायाम् ॥ ७५ ॥ गमिपचमश्च ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । ऐच्छत् । ऐपीत् । इयेप । एपिता । एष्टा । मिपत् स्पर्शायाम् ॥ ७६ ॥
 वृहौत् वचने ॥ ७७ ॥ वचम उद्वरणम् । वृहति । वर्हिता । वर्डा । वृही वृही स्वृही
 रवृहौत् हिंसायाम् ॥ ७८ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्डा । अतृ-
 हीत् । अतार्हीत् । वृहिता । वृण्वा । रवृहति । अस्वर्हीत् । अस्वृक्षत् । अस्वृ-
 हीत् । अस्वार्हीत् । रवृह्यात् । अथ कुटादि' । कुटत् कौटिल्ये ॥ ७९ ॥ कुटति ।
 अकुटत् ।

कुटादेर्द्विद्विदब्धिन् ॥ ४१३१७ ॥

कुटादेर्गणात्परो भित्तिर्द्विजित' प्रत्ययो द्विद्विद्विद्वति । अकुटीत् । कुटिता ।
 अद्विद्विद्विति किम्? कुकोट । शुत् पुरीपोत्सर्गे ॥ ८० ॥ शुवति । अशुपीत् । शुता ।
 शुत् गतिस्वैर्ययो' ॥ ८१ ॥ शुवति । अशुपीत् । शुप्राथ । शूत् स्तवने ॥ ८२ ॥
 शुवति । अनुवीत् । शुनाथ । शुविता । शूत् विभूने ॥ ८३ ॥ शुवति । शुपाथ ।
 शुविता । कुषत् सकोचने ॥ ८४ ॥ व्यभत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४१३१८२ ॥

किति सखरान्तस्या व्यूत् । विचति । विचिता । विचिषुम् । विचिष्वा ।
 अभ्याचीत् । ज्याभ्येष्य इति इ' । विच्याच । विचिषत् । विचिष्यात् । व्यचिता ।
 शुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ शुजति । अशुजीत् । शुगोज । शुटत् प्रतीघाते ॥ ८७ ॥
 शुटति । शुघोट । शुटिता । गादिर्दान्ताभ्यापमित्यपे । शुटति । शुट शुट शुटत्
 छेदने ॥ ८८ ॥ शुटति । शुघोट । शुटति । शुटति । आमन्लासेति वाश्ये ।
 शुटति । शुटिता । शुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ शुटति । अशुटीत् । शुटत् आक्षे-
 पप्रमर्दनयो' ॥ ९० ॥ शुटति । भ्वादिभ्यस्य मोटतीति शु शुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । शुट लुटत् मश्लेषणे ॥ ९२ ॥ शुटति । लुठति ।

वञ्ज आर्जवे ॥२०॥ वञ्जति । वञ्जाम्यम्ब । सृजत् विसर्गे ॥ २१ ॥ सृजति ।
 अ' सृजिदृशोऽकिति ॥४४१११॥ अस्त्राक्षीत् । ससर्ज । सृजिदृशी ॥४४१७९॥
 ति वेदि । सस्रष्ट । ससर्जिष । सृष्यात् । स्रष्टा । स्रजोत् मङ्गे ॥ २२ ॥ स्रजति ।
 अरौक्षीत् । सरोज । स्रजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ स्रजति । भोका । दुमस्रजोत्
 शुद्धौ ॥ २४ ॥ मञ्जति ।

मस्जेः सः ॥४४१११०॥

मस्जे' स्ररात्परस्य सस्य घुटि परे नोऽन्त' स्यात् । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् ।
 अमाङ्गु' । ममञ्ज । ममञ्जिष । ममङ्कथ । मञ्ज्यात् । मङ्गा । मङ्गयति । अर्ज
 झर्जत् परिमाणे ॥ २५ ॥ जर्जति । झर्जति । उञ्जत् उस्सर्गे ॥ २६ ॥ उपान्त्रो
 ऽपम् । उञ्जति । उञ्जाम्भकार । जुञ्जत् गती ॥ २७ ॥ जुञ्जति । अजोषीत् । षृञ्
 सृञ्जत् सुम्बने ॥ २८ ॥ षृञ्जति । अपर्डीत् । षृञ्जति । मर्दिता । कञ्जत् मदे ॥ २९ ॥
 'मङ्गणेऽपमित्यम्पे । कुटादिरयमित्येके । षृणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ षृणत् कौटिल्ये
 ॥ ३१ ॥ षृणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ षृणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ षृणत् शुभे
 ॥ ३४ ॥ षृणत् प्रतिज्ञाने ॥ ३५ ॥ कुणत् शम्भोपकरणयोः ॥ ३६ ॥ षृणत् पूर्णत्
 ध्रमणे ॥३७॥ षृणति । घृणति । घृतेत् हिंसाग्रन्थयोः ॥ ३८ ॥ घृतति । चर्त्स्यति ।
 चर्त्सिष्यति । घुदत् मेरणे ॥ ३९ ॥ नुदति । पाणिनीयास्त्वेनमुभयपदिन पठन्ति ।
 पद्वृत् अवसादने ॥४०॥ भौती ॥४११०९॥ स्यादिमा सीदादेशे । सीदति ।
 असदत् । ससात् । स्वसादिपठितेनैय सिद्धे बेहास्य पाठोऽवर्णादश्च ॥२११११५॥
 इतिबान्तादेशार्थ' । सीदती । सीदन्ती । स्वसादिपाठस्तु णबिकल्पार्थ' । सादः ।
 सद्' । शिषत् विषाने ॥ ४१ ॥ अयेषीत् । शुन शुनत् गती ॥ ४२ ॥ शुनति ।
 शुजोम । शुनति । शोनिता । शृपत् स्पर्शे ॥ ४३ ॥ शृपति । शुष्णोप । घोसा ।
 रिफत् कथमयुद्धहिंसादानेषु ॥ ४४ ॥ रिफति । स्ररादिरयमित्येके । कफति ।
 तृफत्स्फत् दृष्टौ ॥ ४५ ॥ शृषादित्येके ॥४४१०९॥ ति न । तृम्फति । मविषानब
 छाभलुगमावः । ततर्क' । नलुकि । तृफति । अटम्फीत् । पान्तावेताभिल्यन्वे । शो
 मलुक च नप्यते । तृपति । तृम्पति । षफत्स्फत् हिंसायाम् ॥ ४६ ॥ षफति ।
 आनफ । मलुक मेष्णन्त्येके । षम्फति । इकारोपान्त्यो । रादिभ्यापमित्यन्य' ।
 तन्मते शोन्तोपानिष्टौ । रिम्फति । रिरिम्फ । हफ हम्फत् उत्क्षेपे ॥ ४७ ॥
 शुषादीति ने । हम्फति । उर्क' । हफति । उहम्फ । हफ्यात् । शुफ हम्फत्
 ग्रन्थमे ॥४८॥ शुम्फति । शुगोफ । शुफति । शुगुम्फ । शुम्फ्यात् । उभ उम्मत
 पूरणे ॥ ४९ ॥ उम्मति । उवोम । उमति । उम्माश्चकार । उम्मिता । शुम शुम्मत
 शोमार्ये ॥ ५० ॥ शुम्मति । शुशोम । शुमति । शुशुम्म । ह्मैत् ग्रन्थे ॥ ५१ ॥
 ह्मति । ददर्भ' । लुमत् विमोहने ॥ ५२ ॥ विमोहन्' स्याकुलीकरणम् । लुमति ।
 लुशोम । लोषा । लोनिता । कुरत् शप्ये ॥५३॥ कुरति । कुरत् विम्बनमे ॥५४॥
 कुशोर । कुरत् छेदने च ॥ ५५ ॥ छेदन' बिछेत्तनम् । खोरिता । कुरत् मीमार्य

धाम्बयोः ॥ ५६ ॥ सुरत् अग्रगमने ॥ ५७ ॥ सुरत् सवेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐश्वर्य
 वीस्यो ॥ ५९ ॥ सुरति । अपोपदेशास्वास्पत्वाभाये । सुसोर । पोपदेशोऽपमि
 त्येके । स्फरत् स्फलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फरति । पस्फार । किलत् श्वैस्वश्रीबनयो
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिस्वप्रक्षेपणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेल । हिलत् हावकरणे ॥ ६३ ॥
 शिलत् सिलत् सञ्छे ॥ ६४ ॥ अपोपदेशास्वास्पत्वाभाये । सिसेल । पोपदेशोऽप
 मित्येके । सिपेल । तिलत् जेहने ॥ ६५ ॥ चलत् बिलसने ॥ ६६ ॥ बिलत् बसने
 ॥ ६७ ॥ यिलत् धरणे ॥ ६८ ॥ वृन्त्योऽभ्यादिः । णिलत् गहने ॥ ६९ ॥ णस्य नत्से ।
 निलति । प्रणिलति । मिलत् श्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिनेल । स्पृशात् सस्पर्श
 ॥ ७१ ॥ अस्पाक्षीत् । अस्पाक्षीत् । अस्पृक्षत् । पस्पर्श । स्पृश्यात् । स्पष्टा । स्पष्टा ।
 स्पृश्यति । स्पृश्यति । क्शं रिशात् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ मृशात् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 विंशात् प्रवेशने ॥ ७३ ॥ अबिक्षत् । वेष्टा । वेष्टति । लिशं अपैत् गतौ ॥ ७४ ॥
 अलिक्षत् । आनर्प । इपत् इच्छायाम् ॥ ७५ ॥ गमिपद्यमद्छ ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । ऐच्छत् । ऐपीत् । इयेप । पपिता । पष्टा । मिपत् स्पर्शायाम् ॥ ७६ ॥
 वृहौत् उद्यमे ॥ ७७ ॥ उद्यम उद्वरणम् । वृहति । वहिता । वर्षा । तृहौ तृहौ स्तृहौ
 स्तृहौत् हिंसायाम् ॥ ७८ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्षा । अतृ
 हीत् । अतार्हीत् । वृहिता । वृण्डा । रतृहति । अस्तर्हीत् । अस्तृक्षत् । अस्तृ
 हीत् । अस्तार्हीत् । स्तृष्यात् । अय कुटादिः । कुटत् कौटिल्ये ॥ ७९ ॥ कुटति ।
 अकुटत् ।

कुटादेर्लिङ्गदङ्घिात् ॥ ४।३।१७ ॥

कुटादेशेणात्परो जित्णिङ्गर्जित' प्रथयो जिङ्गयति । अकुटीत् । कुटिता ।
 अङ्घिादिति किम्? कुकोट । गुत् पुरीपोत्सर्गे ॥ ८० ॥ गुषति । अगुपीत् । गुता ।
 गुत् गतिस्वैर्ययो ॥ ८१ ॥ गुषति । अगुपीत् । गुग्राष । गूत् स्वबने ॥ ८२ ॥
 नुषति । अनुषीत् । नुनाष । नुषिता । गूत् विघ्नने ॥ ८३ ॥ गुषति । गुषाष ।
 गुषिता । कुषत् सकोचने ॥ ८४ ॥ व्यषत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४।३।८२ ॥

कृति सखरान्तस्या ष्टत् । विषति । विषिता । विषितुम् । विषित्वा ।
 अष्याषीत् । व्याख्येव्यष इति इ' । विष्याष । विषियत्तु' । विष्यात् । व्यषिता ।
 गुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ गुजति । अगुजीत् । गुगोज । गुदत् प्रनीचान्ते ॥ ८७ ॥
 गुत्ति । गुषोट । गुटिता । गादिर्ज्ञान्तभाषमित्यन्ये । गुटति । गुट्ट गुट्ट गुट्ट
 छेदने ॥ ८८ ॥ गुटति । गुषोट । गुटति । गुटति । घ्रासम्लासेति भाष्ये ।
 गुट्यति । गुटिता । गुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ गुटति । अगुपीत् । गुटत् भाक्षे-
 पप्रमर्दनयो ॥ ९० ॥ गुटति । म्यादिस्वस्य मोडतीति तु गुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । गुट लुठत् सञ्छेपणे ॥ ९२ ॥ गुटति । लुठति ।

सञ्ज आर्जवे ॥२०॥ वञ्जति । उञ्जाम्यम्ब । सृजत् विसर्ग ॥ २१ ॥ सृजति ।
 अ' सृजिदृशोऽकिति ॥४१४१११॥ अञ्जाक्षीत् । ससर्ज । सृजिदृशी ॥४१४१७१॥
 ति वेदि । सद्यष्ट । समर्जिष । सृज्यात् । स्रष्टा । रुजोत् भङ्गे ॥ २२ ॥ रुजति ।
 अरौक्षीत् । नरोज । सृजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ सृजति । भोक्ता । हुमसृजोत्
 शुद्धौ ॥ २४ ॥ मञ्जति ।

मस्जेः सः ॥४१४११०॥

मस्जे' खरात्परस्य मस्य धुटि परे मोऽस्त' स्यात् । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् ।
 अमाङ्गु' । ममञ्ज । ममञ्जिष । ममङ्कष्य । मञ्जपात् । मङ्गा । मङ्गयति । जर्ज
 झर्जत् परिभाषणे ॥ २० ॥ जर्जति । झर्जति । उञ्जत् उत्सर्गे ॥ २१ ॥ दोपान्त्रो
 ऽपम् । उञ्जति । उञ्जाम्बकार । जुञ्जत् गतौ ॥ २७ ॥ जुञ्जति । अजोषीत् । पूढ
 मुञ्जत् सुम्ने ॥ २८ ॥ पूटति । अपर्षीत् । मृञ्जति । मर्षिता । कृञ्जत् मदे ॥ २९ ॥
 'मङ्गणेऽपमित्यन्ये । कुटादिरपमित्येके । पूणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ तुणत् कौटिल्ये
 ॥ ३१ ॥ मृणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ हुणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ पुणत् शुभे
 ॥ ३४ ॥ मुणत् प्रतिज्ञामे ॥ ३५ ॥ कुणत् चाप्योपकरणयो' ॥ ३६ ॥ पुणपूर्णत्
 घ्रमणे ॥३७॥ पुणति । पूर्णति । चृतैत् हिंसाग्रन्थयो' ॥ ३८ ॥ चृतति । चर्त्स्यति ।
 चर्तिष्यति । शुर्वत् प्रेरणे ॥ ३९ ॥ सुवति । पाणिनीयास्त्वेनमुमयपदिन पठन्ति ।
 पवृक्षत् अथसावने ॥४०॥ औत्ती ॥४१४१०९॥ व्यादिमा सीदादेशे । सीदति ।
 असदत् । ससाद् । उबळादिपठितेनेष सिद्धे बेहास्य पाठोऽवर्णावस ॥२११११५॥
 इतिबान्तादेशार्थ' । सीदती । सीदन्ती । उबळादिपाठस्तु णषिकल्पार्थः । सादः ।
 सद' । बिषत् बिषाने ॥ ४१ ॥ अवेधीत् । हुन ह्युमत् गतौ ॥ ४२ ॥ हुनति ।
 हुजोन । हुनति । शोमिता । हुपत् स्पर्शे ॥ ४३ ॥ हुपति । हुष्णोप । छोसा ।
 रिफत् कपनयुद्धहिंसादानेषु ॥ ४४ ॥ रिफति । खरादिरपमित्येके । ऋफति ।
 वृफत्स्फत् तृसो ॥ ४५ ॥ मुच्चादितृके ॥४१४११५॥ ति ने । वृम्फति । नबिषानब
 ळासुगमाब' । ततर्क' । मलुकि । वृफति । अतृम्फीत् । पान्तावेतामित्यन्ये । शो
 नलुक च मप्यते । वृपति । वृम्पति । ऋफऋम्फत् हिंसायाम् ॥ ४६ ॥ ऋफति ।
 आनर्क' । मलुक नेऽपमित्येके । ऋम्फति । इकारोपान्त्रो । रादिभ्यापमित्यन्य' ।
 तन्मते शोनसोपानिष्टौ । रिम्फति । रिरिम्फ । इफ इम्फत् उत्क्लेशे ॥ ४७ ॥
 शुच्चादीति ने । इम्फति । वृर्क' । इफति । इइम्फ । इम्फ्यात् । शुफ शुम्फत्
 घ्नन्त्ये ॥४८॥ शुम्फति । जुगोफ । शुफति । शुगुम्फ । शुम्फ्यात् । उम उम्मत पूरणे
 ॥ ४९ ॥ उम्मति । उषोम । उमति । उम्माङ्कार । उम्मिता । शुम शुम्मत
 शोमार्थे ॥ ५० ॥ शुम्मति । शुशोम । शुमति । शुशुम्म । इमैत् घ्नन्त्ये ॥ ५१ ॥
 इमति । वृर्क' । शुमत् विमोहने ॥ ५२ ॥ विमोहम् व्याकुलीकरणम् । लुमति ।
 लुशोम । लोम्भा । लोमिता । कुरत् शब्दे ॥५३॥ कुरति । सुरत् बिलमने ॥५४॥
 सुशोर । सुरत् छेदने च ॥ ५५ ॥ छेदं विखेकमम् । लोरिता । सुरत् भीमार्थ-

शब्दयोः ॥ ५६ ॥ पुरत् अत्रगमने ॥ ५७ ॥ मुरत् संघेष्टने ॥ ५८ ॥ सुरत् ऐश्वर्य-
 दीप्त्योः ॥ ५९ ॥ सुरति । अयोपदेशात्पत्स्वामाभे । सुसोर । पोपदेशोऽयमि-
 ल्येके । स्फुरत् स्फुलत् स्फुरणे ॥ ६० ॥ स्फुरति । पस्फार । किलत् श्वैत्यक्रीडनयोः
 ॥ ६१ ॥ इलत् गतिस्वप्नेपणेषु ॥ ६२ ॥ इलति । इयेल । हिलत् हासकरणे ॥ ६३ ॥
 शिल सिलत् लच्छे ॥ ६४ ॥ अयोपदेशात्पत्स्वामाभे । सिलेख । पोपदेशोऽय-
 मिल्थेके । सिलेख । तिलत् खेहने ॥ ६५ ॥ खलत् खिलसने ॥ ६६ ॥ खिलत् बसने
 ॥ ६७ ॥ खिलत् धरणे ॥ ६८ ॥ वन्त्योऽप्यादिः । णिलत् गहने ॥ ६९ ॥ णस्य नखे ।
 निलति । प्रणिलति । मिलत् श्लेषणे ॥ ७० ॥ मिलति । मिमेल । स्पृशत् सस्पर्शं
 ॥ ७१ ॥ अस्पर्शीत् । अस्पर्शीत् । अस्पृशत् । पस्पर्श । स्पृश्यात् । स्पष्टा । स्पष्टी ।
 स्पृश्यति । स्पृश्यति । रुशं रिशात् हिंसायाम् ॥ ७२ ॥ स्पृश्यात् आमर्शने ॥ ७३ ॥
 विंशत् प्रवेशने ॥ ७४ ॥ अविशत् । वेष्टा । वेष्टयति । लिशं ऋषैत् गतौ ॥ ७५ ॥
 अलिशत् । आनर्ष । इषत् इच्छायाम् ॥ ७६ ॥ गमिष्यमश्छ ॥ इति छत्वे ॥
 इच्छति । ऐच्छत् । ऐषीत् । इयेष । एषिता । एष्टा । मिषत् स्पर्शायाम् ॥ ७७ ॥
 वृहौत् वषमे ॥ ७८ ॥ वषम वडरणम् । वृहति । वर्हिता । वर्हा । वृहौ तुंही स्तृहौ
 रतृहौत् हिंसायाम् ॥ ७९ ॥ वृहति । अतर्हीत् । अतृक्षत् । तर्हिता । तर्हा । अतृ-
 हीत् । अतार्हीत् । तृहिता । तृष्ठा । स्तृहति । अस्तर्हीत् । अस्तृक्षत् । अस्तृ-
 हीत् । अस्तार्हीत् । स्तृष्ठात् । अष कुटादिः । कुटत् कौटिल्ये ॥ ८० ॥ कुटति ।
 अकुटत् ।

कुटादेर्द्विद्विजित् ॥ ४१३१७ ॥

कुटादेर्गणात्परो वित्णिद्विजित् प्रत्ययो द्विद्विजति । अकुटीत् । कुटिता ।
 अम्भिदिति किम्? कुकोट । कुत् पुरीपोत्सर्गे ॥ ८० ॥ कुवति । अकुपीत् । कुता ।
 कुत् गतिस्यैर्षयो ॥ ८१ ॥ कुवति । अकुपीत् । कुभाष । कुत् स्ववने ॥ ८२ ॥
 कुषति । अकुषीत् । कुभाष । कुषिता । कुत् विघ्नने ॥ ८३ ॥ कुषति । कुषाष ।
 कुषिता । कुषत् सकोचने ॥ ८४ ॥ कुषत् व्याजीकरणे ॥ ८५ ॥

व्यचोऽनसि ॥ ४१३१८२ ॥

ङिति सखरान्तस्या ष्टत् । विचति । विचिता । विचिषुम् । विचिष्या ।
 अच्यपीत् । च्याष्येष्य इति इ । विच्याष । विचिषुम् । विचिष्यात् । व्यचिता ।
 गुजत् शब्दे ॥ ८६ ॥ गुजति । अगुजीत् । जुगोज । गुटत् प्रतीघाते ॥ ८७ ॥
 गुटति । जुघोट । गुटिता । गादिर्बान्ध्यायमित्यन्ये । गुटति । गुट गुट गुटत्
 छेदने ॥ ८८ ॥ गुटति । जुघोट । गुटति । गुटति । प्रासम्भासेति धाशये ।
 गुटयति । गुटिता । गुटत् कलहकर्मणि ॥ ८९ ॥ गुटति । अगुटीत् । गुट् नाक्षे-
 पममर्दनयोः ॥ ९० ॥ गुटति । न्वादिस्वस्य मोदतीति तु गुट प्रमर्दने इत्यस्य ।
 स्फुटत् विकसने ॥ ९१ ॥ स्फुटिता । गुट लुठत् सस्त्रेपणे ॥ ९२ ॥ गुटति । लुठति ।

सञ्ज आर्जये ॥२०॥ उञ्जति । उञ्जाम्यम्ब । सृजत् विसर्गे ॥ २१ ॥ सृजति । अ' सृजिहशोऽकिति ॥४१४१११॥ अस्माक्षीत् । ससर्ज । सृजिहणी ॥४१४१७॥ ति वेदि । सस्रष्ट । ससर्जिष । सृज्यात् । स्रष्टा । स्रजोत् । मष्टे ॥ २२ ॥ स्रजति । अरोक्षीत् । सरोज । सृजोत् कौटिल्ये ॥ २३ ॥ सृजति । मोक्षा । दुमस्रजोत् शुद्धौ ॥ २४ ॥ मस्रति ।

मस्जेः स. ॥४१४११०॥

मस्जे' खरात्परस्य मन्य धुटि परे मोऽन्त' त्यात् । अमाक्षीत् । अमाङ्गाम् । अमाङ्गु । ममस्र । ममस्रिष । ममस्रम्ब । मस्र्यात् । मङ्गा । मङ्गयति । जर्ज झर्जत् परिमापणे ॥ २५ ॥ जर्जति । झर्जति । उञ्जत् वत्सर्गे ॥ २६ ॥ जोपान्त्यो ज्यम् । उञ्जति । उज्ज्राङ्कार । जुडत् गतौ ॥ २७ ॥ जुडति । अजोषीत् । पूड सृष्टत् सुम्बने ॥ २८ ॥ पूटति । अपर्षीत् । मुडति । मर्षिता । कडत् मडे ॥ २९ ॥ मक्षणोऽपमित्यन्वे । कुटादिरयमित्येके । पूणत् प्रीणने ॥ ३० ॥ पुणत् कौटिल्ये ॥ ३१ ॥ मृणत् हिंसायाम् ॥ ३२ ॥ दृणत् गतिकौटिल्ययोश्च ॥ ३३ ॥ पुणत् शुभे ॥ ३४ ॥ मृणत् प्रतिज्ञाने ॥ ३५ ॥ कुणत् शम्भोपकरणयो ॥ ३६ ॥ पुणपूर्णत् ध्रमणे ॥३७॥ मृणति । पूर्णति । चृतैत् हिंसाय'पयो ॥ ३८ ॥ चृतति । चत्स्यति । चर्तिष्यति । शुवत् प्रेरणे ॥ ३९ ॥ सुवति । पाणिनीयास्त्वेममुमयपदिन पठन्ति । पवृत्त्वात् अषसावने ॥४०॥ औती ॥४१११०९॥ स्यादिना सीदादेशे । सीदति । असदत् । ससाद । ष्बछादिपठितेभ्य सिद्धे बेहास्य पाठोऽवर्णादस ॥४११११५॥ इतिपान्तादेशार्थः । सीदती । सीदन्ती । ष्बछादिपाठस्तु णधिकल्पार्थ' । सादा । सद' । विषत् विधाने ॥ ४२ ॥ अषेधीत् । जुन शुनत् गतौ ॥ ४३ ॥ जुनति । सुजोन । जुनति । शोनिता । छुपत् स्पर्शे ॥ ४४ ॥ छुपति । शुष्णोप । छोसा । रिफत् कपनयुद्धहिंसादानेषु ॥ ४५ ॥ रिफति । खरादिरयमित्येके । ऋफति । तृफत्स्फत् तृप्ती ॥ ४६ ॥ मुष्पादितृके ॥४१४१११॥ ति म । तृम्फति । नविधानष छामलुगमाशः । ततफ । मलुकि । तृफति । अतृम्फीत् । पान्तावेताचित्यन्वे । श नलुक ष नेप्यते । तृपति । तृम्पति । ऋफऋम्फत् हिंसायाम् ॥ ४७ ॥ ऋफति । आमर्फ । मलुक मच्छन्त्येके । ऋम्फति । इकारोपान्त्यो । रादिभ्यायमित्यन्व' । तन्मते शोनलोपामिष्टौ । रिम्फति । रिरिम्फ । इफ इम्फत् वल्केशे ॥ ४८ ॥ शुष्पादीति मे । इम्फति । इवर्फ । इफति । इइम्फ । इफ्यात् । शुफ शुम्फत् ध्रन्यमे ॥४९॥ शुम्फति । शुगोफ । शुफति । शुशुम्फ । शुष्प्यात् । उम उम्मत पूरणे ॥ ५० ॥ उम्मति । उषोम । उभति । उम्माङ्कार । उम्मिता । शुम शुम्मत शोमार्थे ॥ ५१ ॥ शुम्मति । शुशोम । शुभति । शुशुम्म । इमैत् ध्रन्ये ॥ ५२ ॥ इभति । इवर्म । लुमत् विमोहन ॥ ५३ ॥ विमोहम् प्पाङ्गुलीकरणम् । लुभति । लुलोम । लोम्भा । लोमिता । कुरत् शब्दे ॥-३॥ कुरति । कुरत् विचनने ॥५४॥ कुक्षोर । कुरत् छेदने ष ॥ ५५ ॥ छेदनं विवेचनम् । लोरिता । कुरत्

अरुद् । रुक्मे । रुसीष्ट । रिचूपी विरेचने ॥२॥ विरेचन निःसारणम् । रिणक्ति । रिङ्के । अरिचत् । अरैक्षीत् । अरिक्त । रेक्ता । विचूपी पृषग्भाषे ॥ ३ ॥ विनक्ति । विङ्के । अविचत् । अवैक्षीत् । अविक्त । युजूपी योगे ॥ ४ ॥ युनक्ति । युङ्कः । अयुनक्त । अयुजत् । अयौक्षीत् । युयोज । योक्ता । युङ्के । अयुङ्क । अयुक्त । युयुजे । युक्षीष्ट । योक्ता । मिचूपी विदारणे ॥ ५ ॥ मिनक्ति । मिनत् । अभि मत् । अभिदत् । अभैत्सीत् । मिनते । अभिस्त । एवं छिद्वंपी द्वैषीकरणे ॥ ६ ॥ छिनक्ति । छिन्यात् । छिनस्तु । छिन्धि । अछिनत् । अछिन ॥ ७ ॥ अच्येत्सीत् । अच्यिदत् । एवं छिनते । इत्यादि । छ्यचूपी सपेपे ॥ ८ ॥ छुणक्ति । छुङ्क्षे । छुक्षोव । अच्यचूपी वीक्षितेचनयो ॥ ९ ॥ चमनेऽप्यन्ये । छुणक्ति । छुन्ते । अच्युदत् । अच्युर्विष्ट । अच्युर्वीत् । कृतशृते ॥ तिषेद् । छत्स्यति । छर्विष्यति । अच्यचूपी हिंसानाघरणयो ॥१०॥ छुणक्ति । छुन्ते । अच्युदत् । अतर्वीत् । अतर्विष्ट । वेदि । तत्स्यति । तर्विष्यति । इत्युभयपदिन ॥

पृथैक सम्पर्के ॥ १ ॥ घृणक्ति । पृषर्ष । पृषिता । पृथैप वरणे ॥२॥ घृणक्ति । अचर्षीत् । जान्तोऽपमिष्यन्ते । जान्तोऽपि घर्षमार्ष इत्येके । घषर्ज । तन्नुतन्जौप सकोचने ॥ ३ ॥ तनक्ति, अतनक्त । ततञ्च । ततञ्ज । तङ्का । तञ्जिता । भञ्जोप आमर्षमे ॥ ४ ॥ भनक्ति । भङ्कः । भननक्त । भननजम् । भमाङ्गीत् । भनञ्ज । भज्यात् । भङ्का । भङ्क्ष्यति । भुजप पालनाभ्यषहारयो ॥५॥ भुनक्ति । भनो क्षीत् । भुमोज । भुज्यात् । भुङ्के । अष्टुक्त । वुस्तुजे । भुक्षीष्ट । अक्षीप व्यक्ति-भक्षणगतिषु ॥ ६ ॥ भनक्ति । भङ्कः । अङ्कन्ति । अङ्क्यात् । अनक्तु । अङ्क्षि । आनक्त । आनग ।

सिचोऽञ्जेः ॥१११॥८१॥

अञ्जे सिच आदिरिद् स्यात् । आजीत् । आनञ्ज । अञ्ज्यात् । औदिष्या व्रेद् । अञ्जिता । अञ्जा । ओविजैप भयचसनयो ॥७॥ चिनक्ति । चिवेज । उद्वि जिता । कृतैप वेष्टने ॥ ८ ॥ चुणक्ति । कर्तिता । कर्तिष्यति । कत्स्यति । वन्यैप ज्ञेदने ॥ ९ ॥ चनक्ति । चन्द्राङ्कार । शिष्यैप विशेषणे ॥ १० ॥ शिचनक्ति । शिचः । शिचन्ति । शिच्यात् । शिचन् दि इति स्थिते । हेर्धिः । वृतीयस्तृतीय इति पस्य षः । तवर्गस्येति ये र्धिः । झां शुङ्ग इति टवर्गपरस्वामस्य णः । घुदो घुटि खे वा इति बलोपे । शिण्डि । शिण्डि । शिचनपाणि । अशिचद् । अशिचद् । अशिचत् । शिशोप । शिच्यात् । शोष्ठा । शोक्ष्यति । अशोक्ष्यत् । पिप्ल्वं सषूर्णने ॥ ११ ॥ पिचि । पिष्टः । अपिचत् । पेष्टा । हिंसु वृहप हिंसा याम् ॥ १२ ॥ उदितः स्यरादिति नागमे । तद्दोपे ष । हिचि । हिंसु । हिंसु । हिंसन्ति । हिंस्यात् । हिचिस्तु । हिचिन्धि । व्यञ्जनादेः सञ्चद् ॥ अहिचत् । अहि चत् । अहिंसीत् । जिहिंस । हिंसिता ।

धान्तोऽपमिषन्त्ये । लुडति । अलुडीत् । कृडत् घसने ॥ ९३ ॥ घसन् भक्षन् ।
 घमस्वे इत्यन्त्ये । घनस्व साम्प्रता । कृडति । चकडं । कुडत् चास्ये च ॥ ९४ ॥
 कुडति । कुडत् रक्षायाम् ॥ ९५ ॥ कुडति । अगुडीत् । कुडत् वन्धे ॥ ९६ ॥ कुडति ।
 कुडत् तोडने ॥ ९७ ॥ कुडति । लुड लुड स्युडत् सघरणे ॥ ९८ ॥ कुडत् उस्सर्गे
 च ॥ ९९ ॥ चास्सघरणे । कुड कुडत् संघाते ॥ १०० ॥ सघरणेऽप्यन्त्ये । कुड कुड
 कुडत् निमज्जने ॥ १०१ ॥ घुणत् छेदने ॥ १०२ ॥ घुणति । अघुणीत् । कुबोच ।
 डिपत् क्षेपे ॥ १०३ ॥ डिपति । घुरत् छेदने ॥ १०४ ॥ घुरति । घुञ्छोर । घुर्पात् ।
 कुम्भुर इति दीर्घप्रतिषेधः । स्फुरत् स्फुरणे ॥ १०५ ॥ स्फुरति । चलन इत्यन्त्ये ।
 स्फुसत् । सचपे च ॥ १०६ ॥ इति परस्मैपदिनः ॥

कुड कुडत् शब्दे ॥ १ ॥ कुडते । अकुत । अकुचिष्ठ । कुचिता । गुरेति
 वषमे ॥ २ ॥ गुरते । जुगुरे । घृत् कुटादि । घृन्त् व्यापामे ॥ ३ ॥ रि शक्या-
 शीर्षे इति इयादेशः । व्याप्रियते । व्यापमे । पर्ता । इडत् आदरे ॥ ४ ॥ आत्रि
 पते । आदता । घृन्त् स्याने ॥ ५ ॥ घ्रियते । घ्रे । घर्ता । ओबिजैति भयचस-
 नपो ॥ ६ ॥ अय प्राय वरपूर्वः । वद्विजते ।

विजेरिद् ॥४१३१८॥

विज्रस्स्यात् । वद्विजिता । ओलजैवत् ओलसीति म्रीडायाम् ॥ ७ ॥ लज्जते ।
 अलज्जिष्ठ । लज्जते । भ्वाद्वा युक्तपाठाद्यप्येतौ प्रसिद्धानुरोधादिश्च पठितौ ।
 प्वर्जित् सङ्गे ॥ ८ ॥ सखे । अलज्जेतिपत्ये । परिप्वजते । परोक्षार्पां त्वादे
 रेच । परिपखजे ।

स्वजेर्नवा ॥४१३२२॥

परोक्षा किडत् । मलुकि । परिपखजे । स्तुल्लज्जभाटि न वा इति वैकल्पिके
 पत्ये ॥ पर्यप्वजत । पर्यखजत । खज्जा । नत्रा निर्विष्टस्यानिवत्त्वादिति । अल
 जिष्ठ । जुवैति म्रीतिसेवनपो ॥ ९ ॥ जुपते । इत्यात्मनेपदिनः । इति तुदादया ॥

अथ रुषादयः ।

रुषुंषी भायरणे ॥ १ ॥

रुषा स्वराच्छ्रुनो नलुक् च ॥३१४८२॥

रुषां स्वरात् श्रु प्रत्ययः स्यात् कर्त्तरि शिति, तद्योगे न लुक् च । रुषादि ।
 अशिति शिति भास्वोलुङि ल्यकारलोपे । रुष्यः । रुषन्ति । श्रुदिरुषादि ।
 अरुषत् । अरौस्मीत् । अरौद्वाम् । अरौस्सु । रुरोष । रुष्यात् । रोदा । रोत्स्य
 ति । अरौत्स्यत् । रुषे । रुषाते । रुषते । रुषीत् । रुषाम् । रुषथे । अरुष ।

१ इड वकारे इति आनुषाङ्गे कश्चिदि — १ वर्षावन्द्विजः । २ लुक् संघर्षे इत्यन्त्ये इड इत्यकारो
 वरं केचिन्परदिग् इति कश्चिदि — १ वर्षावन्द्विजः ।

अरुद्र । रुद्रपे । रुसीष्ट । रिचुपी विरेचने ॥२॥ विरेचनं मि'सारणम् । रिणक्ति ।
 रिङ्के । अरिचत् । अरैक्षीत् । अरिक्त । रेक्ता । विचुपी वृषगमाथे ॥ ३ ॥ विनक्ति ।
 विङ्के । अविचत् । अवैक्षीत् । अविक्त । युजुपी योगे ॥ ४ ॥ युनक्ति । युङ्कः ।
 अयुनक्त । अयुजत् । अयौक्षीत् । युयोज । योक्ता । युङ्के । अयुङ्क । अयुक्त ।
 युयुजे । युक्षीष्ट । योक्ता । मिदृपी बिदारणे ॥ ५ ॥ भिनक्ति । भिन्ता' । अभि
 नत् । अभिदत् । अभैत्सीत् । भिन्ते । अभिस्त । एवं छिदुपी द्वैधीकरणे ॥ ६ ॥
 छिनक्ति । छिन्धात् । छिनस्तु । छिन्धि । अछिनत् । अछिन' ॥ २ ॥ अच्यै
 स्सीत् । अछिदत् । एवं छिन्ते । इत्यादि । छुदुपी सपेपे ॥ ३ ॥ छुणक्ति ।
 छुदुदे । छुदोत् । छुदुदुपी वीक्षितेवनयो' ॥ ४ ॥ वमनेऽप्यन्ये । छुणक्ति ।
 छुन्ते । अच्यदत् । अच्यद्विष्ट । अच्यद्वीत् । कृतशृते ॥ तिबेद् । छत्स्यति ।
 छर्विष्यति । छुदुदुपी हिंसामादरणो' ॥५॥ छुणक्ति । छुन्ते । अतदत् । अतद्वीत् ।
 अतद्विष्ट । वेटि । तत्स्यति । तद्विष्यति । इत्युभयपदिन' ॥

शुचैक सम्पर्के ॥ १ ॥ घृणक्ति । पपर्ष' । पर्षिता । घृषेप वरणे ॥२॥ घृणक्ति ।
 अघर्षीत् । जान्तोऽपमित्यन्ये । जान्तोऽपि घर्जनार्थ इत्येके । घवर्ज । तन्नुतन्जौप
 सकोषने ॥ ३ ॥ तनक्ति । अतनक्त । ततञ्च । ततञ्ज । तञ्जा । तञ्जिता । अलोप
 आमर्दने ॥ ४ ॥ मनक्ति । मङ्क' । अमनक्त । अमनजम् । अमाङ्गीत् । यमञ्ज ।
 मञ्ज्यात् । मङ्गा । मङ्गक्ष्यति । मुजं पालमान्पवहारयो' ॥२॥ मुनक्ति । अनो
 क्षीत् । मुमोज । मुज्यात् । मुङ्के । अमुक्त । मुमुजे । मुक्षीष्ट । अत्रौप्यक्ति
 अक्षणागतियु ॥ ६ ॥ अनक्ति । अङ्क' । अङ्गन्ति । अज्यात् । अनक्तु । अङ्घि ।
 जानक्त । जानग ।

सिचोऽञ्जेः ॥४॥४॥८४॥

अञ्जे' सिच आदिरिद् स्यात् । आञ्जीत् । आमञ्ज । अज्यात् । औदित्वा
 द्वेद् । अञ्जिता । अञ्जा । ओषिजेप भयवसनयो' ॥७॥ विनक्ति । विवेज । वद्वि
 जिता । कृतैप घेष्टने ॥ ८ ॥ कुणक्ति । कर्तिता । कर्तिष्यति । कत्स्यति । वन्दैप
 द्वेदने ॥ ९ ॥ वनक्ति । वन्द्याञ्कार । शिप्स्वप विधोपणे ॥ १० ॥ शिमष्टि ।
 शिष्टः । शिपन्ति । शिष्यात् । शिन्प हि इति स्थिते । हेर्षि' । तृतीयस्तृतीय
 इति पत्य ष' । तवर्गस्येति चे र्षि' । प्रां पुङ्गर्ग इति टवर्गपरत्वात्प्रत्य ण' ।
 शुदो शुटि खे वा इति षलोपे । शिण्डि । शिण्डिह । शिनपाणि । अशिनद् ।
 अशिनद् । अशिपत् । शिषोप । शिष्यात् । शोष्ट । शोक्ष्यति । अशोक्षत् ।
 पिप्स्वप सवर्णने ॥ ११ ॥ पिनष्टि । पिष्टः । अपिशात् । पेष्ट । हिंसु दृष्टप हिंसा
 याम् ॥ १२ ॥ वदित' खरादिति नागमे । तद्धोपे ष । हिनस्ति । हिंस्त' ।
 हिंसन्ति । हिंस्यात् । हिनस्तु । हिन्धि । व्यञ्जनादे' सम्बद् ॥ अहिनत् । अहि
 नद् । अहिंसीत् । जिहिंस । हिंसिता ।

तृहः श्रादीत् ॥४॥३६२॥

तृहः श्रात्पर ईत्स्वाह्यजनादौ चिति । तृणेहि । तृणः । शिहेऽनुस्वार ॥
 तृहन्ति । तृणेक्षि । तृणः । तृणह । तृणेभि । तृह् । तृह् । तृह्यात् । तृणेडु ।
 तृणिह । अतृणेद् । अतर्हीत् । ततर्ह । तृह्यात् । तर्हिता । त्रिर्दिप् दीन्ये ॥ १३ ॥
 त्रिन्ते । त्रिम्बिदे । ज्ञेत्ता । त्रिर्दिप् विचारणे ॥ १४ ॥ चिन्ते । त्रिबिदे । त्रि
 न्येपि वीसौ ॥ १५ ॥ इन्ते । इन्से । ऐष । ऐम्पा । ऐन्धिष्ट । ऐषिषाताम् ।
 इन्धाञ्जे । पक्षे । समीषे । समीषिमहे । इषिषीष्ट । इन्धिता । इषिष्यते ।
 इति क्पादय ॥

अथ तनादय ।

तनूयी चिस्तारे ॥ १ ॥ कृग् तनादेरुः ॥ वभोरिति शुणे ॥ तनोति । तनुता ।
 तन्व । तनुष । अतानीत् । अतनीत् । तताम । तन्यात् । तमिता । तमुते ।
 तन्वाते । तन्वते । तनुबहे । तन्बहे ।

तन्भ्यो वा तथासि न्गोश्च ॥४॥३६८॥

तनादिभ्य परस्य सिचस्ते यासि च लुप वा स्यात्, तद्योगे न्गोश्च लुप,
 न चेद् । अतत । अतनिष्ट । अतमिपाताम् । अतनिपत । अतमिष्ठाः । अतथाः ।
 तेमे । तमिषीष्ट । क्षणूय क्षिणूयी हिंसायाम् ॥ २ ॥ क्षणोति । क्षणुत । न त्रिजा
 यथासे ति वृद्धिनिपेपे । अक्षणीत् । अक्षण । अक्षणतु । क्षण्यात् । क्षणिता ।
 क्षणिष्यति । क्षणुते । अक्षत । अक्षणिष्ट । अक्षपा । अक्षणिष्ठा । एव क्षिणो
 ति । क्षिणुते । अमु न पठन्त्येके । ऋणूयी गतौ ॥ ३ ॥ अणोति । अणुते । अणुमहे ।
 आर्त । आर्णिष्ट । तृणूयी अदने ॥ ४ ॥ तृणोति । तर्णोति । अथ लघोरुपान्त्वस्ये
 ति अप्रत्ययमिमिप्तो शुण । सञ्जापूर्वको भिभिरमिष्य इति न स्यात् । केपाश्चिन्मते
 स्यादपि । तृणुते । तर्णुते । घृणूयी वीसौ ॥ ५ ॥ घृणोति । घृणुते । जघर्ण । जघृणे ।
 पणूयी दामे ॥ ६ ॥ सनोति । सनुते । असानीत् । असनीत् । ससाम ।

सनस्तत्रा वा ॥४॥३६९॥

सन्नो न लुकि सत्यामा वा स्यात् । असात । असत । असमिष्ट । सेने ।
 सम्पात् । इत्युभयपदिन ॥

बभूयि याचने ॥ १ ॥ मभूयि बोधने ॥ २ ॥ बभुते । बबभे । मभुते । मेने ।
 इत्यात्मनेपदिनौ ॥ इति तनादय ॥

१ इत्यपि अङ्गमिदमकारणम् । तेन चङ्गमि चङ्गेति । इत्यङ्गुकारपरप्रथम-अङ्गमेवादीनां मते
 च गुण्य । अन्वेषां मते तुषा-चं वर्णान्त्वयिष्य ।

अथ ऋयादयः ।

तृर्जीगृह्ण द्रव्यधिनिमये ॥ १ ॥

ऋयादेः ॥३१४।७९॥

ऋयादेः कर्तृभिहिते शिति भाः स्यात् । ऋणीणाति । एषामीर्ष्वङ्गनेऽव् ॥
 ऋणीतः । मन्नात् इत्यालोपे । ऋणन्ति । ऋणीयात् । ऋणातु । ऋणीतात् ।
 ऋणीहि । अऋणात् । अऋणीत् । चिक्राप । चिक्रियतु । चिक्रियु । चिक्रियिष्य ।
 चिक्रेष्य । ऋयात् । ऋता । ऋप्यति । ऋणीते । ऋणाते । ऋणते । अऋष्ट ।
 चिक्रिये । ऋपीष्ट । त्रींशद् दृष्टिकान्वयो ॥ २ ॥ ऋणीति । ऋणीते ॥ त्रींशद्
 पाके ॥३॥ ऋणीति । ऋणीते । त्रींशद् हिंसायाम् ॥ ४ ॥ अङ्कुरसर्गेति णत्वे ।
 प्रऋणीति । प्रऋणीते । अमासीत् । ममौ । ममत् । ममिष ।
 ममाथ । मीयात् । माता । प्रऋणीते । अमास्त । ममे । मासीष्ट । त्रींशद् षण्णे
 ॥ ५ ॥ सिनाति । सिनीते । युगश्च षण्णे ॥ ६ ॥ पुनाति । पुनीते । अपीपीत् ।
 अपोष्ट । स्कुंगश्च आप्रवणे ॥ ७ ॥

स्तम्भूस्तुम्भूस्कम्भूस्कुम्भूस्कोः श्रा च ॥३१४।७८॥

स्तम्भादिभ्यः सौत्रेभ्यः स्कुगश्च कर्तरि शिति भा भुप्रत्ययश्च स्यात् ।
 स्कुनाति । स्कुनीते । स्कुनोति । स्कुनुते । अस्तौपीत् । अस्तोष्ट । सुस्ताप ।
 सुस्तुभे । स्कोता । स्तम्भादयश्चत्वारो रोधनार्थाः । प्रथमतृतीयौ स्तम्भार्थाः ।
 द्वितीयो निष्कोपणार्थः । तुष्यं चारण इत्येके । सर्वं परस्मैपदिन । मलोपे । षिट्
 भाति । अषट्भाति । ऋदिष्टीत्यादिनाऽडि । व्यष्टमत् । व्यष्टम्नीत् ।

स्कन्नः ॥२।३।५५॥

वेः परस्य स्कन्नाते सस्य निष्प प' स्यात् । विष्कन्नाति । भुप्रत्यये तु
 न । विष्कन्नोति ।

व्यञ्जनाच्छ्राहेरानः ॥३१४।८०॥

व्यञ्जनात्परस्य भायुक्तस्य हेरान' स्यात् । स्तमान । वस्तमान । स्कमान ।
 विष्कमाण । व्यञ्जनादिति किम् ? लुनीहि । भाहेरिति किम् ? अभाति । वस्त-
 भुहि । तुग् शब्दे ॥ ८ ॥ लुनीते । लुनाति । अभावीत् । सुस्तुभे । दृग्श्च हिंसा
 याम् ॥ ९ ॥ दृणाति । दृणीते । गतापित्वन्ये । दृग्श्च षण्णे ॥ १० ॥

प्यादेर्ह्रस्वः ॥४।२।१०५॥

प्यादे' शिति अस्यादौ परे ह्रस्व' स्यात् । पुनाति । पुनीते । अपावीत् ।
 पुपाय । पूपात् । पयिता । सिषि । अपयिष्ट । पुपुप । पविपीष्ट । दृग्श्च छेदने

॥ ११ ॥ सुनाति । सुनीते । पूगश्च कम्पने ॥ १२ ॥ पुमाति । पुमीते । पूगसुस्तो
परस्मै ॥ अघाधीत् । अघबिष्ट । अघोष्ट । दुषविष । घबिता । घोता । स्तृगश्च
आच्छादने ॥ १३ ॥ ह्रस्वः । स्तृणाति । स्तृणीते । अस्तारीत् । तस्तार
तस्तरत्तु । स्तीर्षात् । इष्ट । सिजाशियोरिति बेटि सिञ्च्यात्मनेपदे कृतो नवे
ति वा दीर्घः । अस्तरिष्ट । अस्तरीष्ट । अस्तीर्ष्ट । आशियि । स्तरिबीष्ट ।
स्तीर्षीष्ट । किञ्चादिश्च । कृगश्च हिंसायाम् ॥ १४ ॥ कृणाति । कृणीते ।
धृगश्च वरणे ॥ १५ ॥ कृणाति । कृणीते । अचारीत् । अचारिष्ठाम् । अचारिष्णु ।
अचरिष्ट । अचरीष्ट । असृष्ट । अचार । अने । धृयात् । अरिपीष्ट इर्षीष्ट । इत्पुम
यपदिमः ॥

कृमृधृश्च हिंसायाम् ॥ १ ॥ कृणाति । कृणीहि । अचारीत् । अचा-
रिष्ठाम् । अचृधृधृ ॥ बिशाशरत्तु । बिशाभ्रतुः । एष बिद्वरत्तुः । बिद्वरत्तु ।
निपपरत्तुः । निपप्रत्तुः । शशारिष । शशार्थः । शीयात् । शरिता । शरीता । पृश्च पा-
छमपूरणयोः ॥ २ ॥ कृणाति । पपार । पपरत्तुः । पप्रत्तुः । परिप्यति । परीप्यति ।
वृश्च वरणे ॥ ३ ॥ भरणेऽपि । कृणाति । मृश्च मर्जने च ॥ ४ ॥ मर्जनं पाकः ।
अकाराङ्करणे । भर्त्सन इत्यम्ये । मृणाति । बभार । वृश्च बिद्वरणे ॥ ५ ॥ भय
इत्यम्ये । कृणाति । ददार । दद्वरत्तुः । दप्रत्तुः । जृश्च बयोहानी ॥ ६ ॥ कृणाति ।
जजरत्तुः । जजकः । जरिता । जरीता । नृश्च नये ॥ ७ ॥ कृणाति । गृश्च दाप्ते ॥ ८ ॥
कृणाति । जगार । कृश्च गतौ ॥ ९ ॥ कृणाति । आरीत् । आरिष्ठाम् । अराञ्च
कार । ईर्ष्यात् । अरिता । अरीता । पूत् प्वादिर्षार्थादिभ्यः । अप्यांश्च बयोहानी
॥ १० ॥ अप्याभ्यघः कृति ॥ इति ष्युति ।

दीर्घमवोऽन्त्यम् ॥४॥१॥१०३॥

भेग्वर्जस्य ष्युवन्स्य दीर्घं स्यात् । इति दीर्घं प्वादेरिति ह्रस्वत्वे ।
जिनाति । अज्यासीत् । अप्याभ्येभ्यपिभ्यश्चिभ्यधेरिः इति पूर्वस्येत्वे । जिजयी ।
जीयात् । ज्याता । ज्यास्यति । रींश्च गतिरेपयो ॥ ११ ॥ रेपणं हिंसा ।
रिणाति । रिराय । रिर्षत्तुः । रींश्च श्लेषणे ॥ १२ ॥ छिनाति । छीद् छिनोर्षा
इत्याख्ये अछासीत् । अछीपीत् । छिन्नाय । छडी । छिस्पत्तुः । छेता ।
छाता । छींश्च वरणे ॥ १३ ॥ गताभित्यन्त्ये । छिनाति । अछीपीत् । बिच्छाय ।
च्छेता । एषींश्च गतौ ॥ १४ ॥ लिभ्नाति । छिल्लिष्यत्तुः । छुमश्च संबलने
॥ १५ ॥ ह्री । छुभाण । णभत्तुभश्च हिंसायाम् ॥ १६ ॥ पाठ इति मत्वे । मभ्नाति ।
अनुष्पणं ति मो णे । प्रणभ्नाति । मनाम । मेभत्तुः । तुभ्नाति । तुभान ।
शांश्च अचपोपने ॥ १७ ॥ जा ज्ञाजमोऽध्यादौ ॥ जानाति । जानीत । जामन्ति ।
जानासि । जामीष । जानीष । अज्ञासीत् । जज्ञी । ज्ञायात् । ज्ञेयात् । ज्ञाता ।
ज्ञास्यति । क्षिंश्च हिंसायाम् ॥ १८ ॥ क्षिणाति । क्षिन्नाय । क्षेता । क्षींश्च वरणे
॥ १९ ॥ क्षीणाति । क्षिन्नाय । क्षिन्निष्यत्तुः । प्वादिपरमित्येके । तम्पते इत्ये ।

मिणाति । मींश् भरणे ॥ २० ॥ मीणाति । हेठश् मृतप्रातुर्भावे ॥ २१ ॥ मृतप्रा
तुर्भायोऽतिक्रान्तोत्पत्तिः । तर्गस्येति नस्य णस्वे हेठणाति । हेठान । जिहेठ ।
हेठिता । मृदश् सुखने ॥ २२ ॥ मृदणाति । ममर्ह । मर्हिता । अन्यश् मोचनप्र
तिहर्षणयो ॥ २३ ॥ नो व्यञ्जनस्येति न छोपे मग्नाति ।

वाश्रन्थग्रन्थो नल्लुक् च ॥४११२७॥

अनयोरकारस्यैस्व वा स्यात्, म ल्लुक् च, न च द्वि, अपितपरोक्षाया
सेद् पयो परयो । अेषतु । शमन्यतु । मन्यश् बिलोडने ॥ २४ ॥ मग्नाति ।
हौ । मपान । ममन्य । मध्यात् । ग्रन्थश् सन्दर्भे ॥ २५ ॥ मग्नाति । जग्रन्थ ।
मेषतु । जग्रन्थतु । ग्रध्यात् । कुन्थश् सङ्गेशे ॥ २६ ॥ कुग्नाति । कुपान ।
शुकुन्थतु । मृदश् क्षोदे ॥ २७ ॥ मृदति । गुपश् रोपे ॥ २८ ॥ गुग्नाति ।
गुपान । यग्रश् यन्धे ॥ २९ ॥ यग्नाति । यपान । अमान्त्सीत् । यपन्धिष ।
यपय । यथा । भन्त्स्यति । कुपंश् मिष्कर्षे ॥ ३० ॥

निष्कुपः ॥४१४३९॥

निर् निस् सम्भवात् कुप परस्य स्ताद्यशित आदिरिङ्गा स्यात् । मिष्कोष्ठा ।
निष्कोपिता । सिषि । निरकोपीत् । निरकुक्षत् । क्षुमश् सञ्चने ॥ ३१ ॥
क्षुभाति । हौ । क्षुमान । अशश् । मृतप्रातुर्भावे ॥ ३२ ॥ अनुनासिके च च्चु
श्च ॥ इति वकारस्योऽटि । सौनाति । सौनीहि । अस्नावीत् । अन्वषीत् ।
चलाब । खषिता । ऊर्त् नेच्छन्त्येके । तन्मते । न्वन्नाति । चान्तोऽपमित्यपे ।
खञ्जाति । खचान । खिशौश् विपापने ॥ ३३ ॥ खिभाति । खिशान ।
औदित्वादिङ्गा । इडभावे सक् । अखिक्षत् । अखेक्षीत् । खेशिता ।
खेष्ठा । अशश् भोजने ॥ ३४ ॥ अभाति । अशान । आश्रात् । आशीत् ।
आश । अशिता । इपश् आमीरण्ये ॥ ३५ ॥ इष्णाति । इयेप । ईपतु ।
एपिता । विपश् विप्रयोगे ॥ ३६ ॥ विष्णाति । विपाण । अवेपीत् । विवेप ।
वेपिता । वृप वृपश् स्वेदममेचनपूरणेपु ॥ ३७ ॥ वृष्णाति । वृष्णाति । वृपश्
स्तेपे ॥ ३८ ॥ वृष्णाति । वृपाण । अपोपीत् । वृपश् वृष्टौ ॥ ३९ ॥ वृष्णाति ।
वृष्णीतः । वृपाण । अपोपीत् । वृपोप । वृप्पात् । पोपिता । वृसृश् उष्टे ॥ ४० ॥
वृल्लति । वृसान । अवृसीत् । अवृसीत् । इति परस्मैपदिनः ॥

ग्रहीश् उपादाने ॥ १ ॥ ग्रहग्रभे ॥ ति ष्यति ।

गृहोऽपरोक्षाय दीर्घः ॥४१४३४॥

गृहातेर्षिहितस्येदो दीर्घं स्यात्, अपरोक्षायाम् । गृहाति । अग्रहीत् ।
अग्रहीष्टाम् । अग्रहीपु । जग्राह । जगृहत् । जगृह । जग्रहिय । गृष्यात् ।
जमपपचयम् । गृहीते । अग्रहीष्ट । अग्रहीपाताम् । ग्रहीपीष्ट । गृह्ण सम्भक्तौ,

॥ ० ॥ सम्भक्तिः मसेया । इष्टिन इत्यात्मनेपदम् । पयामी रितीस्त्रे । वृणीते ।
इद मिजाशिपोरात्मने ॥ वृत्तो नयेति या दीर्घः । अवरिष्ट । अवरीष्ट ।
इदभाषपक्षे ऋषणादिति सिचि क्त्विच् । अहृत । धरिता । बरीता ।
इति ऋषादयः ॥

अथ चुरादयः ।

चुरण् स्तये ॥ १ ॥

चुरादिभ्यो णिच् ॥३१४१७॥

णभ्यः स्याथं णिच् स्यात् । यत्तमाना तिव् कर्तृर्पनद्वयः चाय् । गुणाया
देशौ । सपोरुपान्त्यस्येति पूर्वस्य गुणे । चोरयति । णिभिः ॥ इत्यादिना च
द्विस्त्रे । लघो दीर्घोऽप्यराद् ॥ णेरनिटि ॥ अचूचुरत् । अचूचुरताम् । अचूचुरन् ।
चोरयामास । चोरयात् । चोरयिता । चोरयिष्यति । अचोरयिष्यत् । अत्र णिचो
गित्वाभावात् फलपत्कतरि आत्मनेपद मास्ति । पाणिनिस्तु णिचभ्येति सूत्र
पशुमयपदिस्त्वमाह । एष चन्द्रोऽपीति लघुपामे । चोरयते । चोरयिषीष्ट ।
णिजन्तस्यामेकस्यरस्वाप्त यद् । णिजन्तात् णिगि चोरयते द्रव्यं पत्तिमिति ।
अत्र हे प्रलये णेरनिटी ॥ ति णिजो लुक्पपि णिजिति जाल्याभयणात् ।
समानलोपित्वाभावात् । उपान्त्यस्ये ॥ ति इत्ये ।

लघोर्दीर्घः ॥४११६४॥

इति पूर्वस्य दीर्घस्य च अचूचुरत् इत्येव । मनु अचुचोरत् इति । घृण घृणणे
॥ २ ॥ चारयति । ऋजन्तोऽपमित्येके । घृण स्रवणे ॥ ३ ॥ चारयामास । स्वस्क च
एकण् भाषणे ॥४॥ एक षण्ण मात्राने ॥ ५ ॥ नक्षयति । चक्ष चुक्ष्ण चषयन ॥ ६ ॥
टकुण् चषने ॥ ७ ॥ उद्विस्वरण णिचः पाक्षिकस्ये लिङ्गम् । टङ्कयति । टङ्कति ।
क्षर्षण् स्तवने ॥ ८ ॥ भार्गिकत् । पिषण् कुट्टन ॥ ९ ॥ पिषयति । पशुण् बिस्तारे
॥ १० ॥ प्रषयति । म्लेषण् म्लेषण ॥ ११ ॥ म्लेच्छनमप्यरुण चायः । ऊर्जण्
षलमाणनयोः ॥ १२ ॥ तुमु पिशुण् हिंसायल्लदाननिकननेषु ॥१३॥ क्षशुण् कृच्छ्र
जीषने ॥ १४ ॥ क्षश्रयति । पूषण् पूषायाम् ॥ १५ ॥ पूषयति । अपूषजत् । गज
माजण् श्राप् ॥ १६ ॥ गाजयति । मार्जयति । मणमन्तायप्येव पठन्ति । तिजण्
निष्ठात ॥ १७ ॥ तजयति । यजग्रजण् मागणमस्फारगण्योः ॥१८॥ मार्गणो बाण
स्तस्य मस्फार गती चण्णथः । याजयति । याजयति । यजण् हिंसायाम् ॥ १९ ॥
रोजयति । मटण् भयम्यन्त्रे ॥ २० ॥ चौरग्योऽघाटयति । मुत्ती पटादिस्वाङ्ग्यः ।
मटयति । मटति मन्त्री । मुट चुट् चुट्ट मुटण् छद्मे ॥ २१ ॥ चोटयति । चुण्ट
यति । चुण्टति । कुट्टण् कुरगने च ॥ २२ ॥ कुट्टयति । गुट्ट गुट्ट गुट्टण् जल्पीभाषे
॥ २३ ॥ गुट्टयति । गुट्ट गुट्टण् समूर्णन ॥ २४ ॥ आसार्थेऽपि पुट्ट चट्टयते । जट्ट

स्निग्ध अनादरे ॥ २७ ॥ अह अस्पीनाय इत्यके । सुण्डण स्तये च ॥ २६ ॥
 सुण्डयति । स्निग्ध स्नेहने ॥ २७ ॥ स्नेहयति । घट्टण चलने ॥ २८ ॥ म्वहण सघ-
 रणे ॥ २९ ॥ पट्ट स्फिटण हिंसायाम् ॥ ३० ॥ प्रपमो पलवामनिकेननेष्वपीत्यन्ये ।
 सदयति । स्फेटयति । स्फिटण अनादरे इत्यन्ये । स्फुटण परिहासे ॥ ३१ ॥ फीटण
 घर्षणे ॥ ३२ ॥ वन्ध इत्यन्ये । घट्टण विभाजने ॥ ३३ ॥ शान्तोऽयमित्येके । वण्ट-
 यति । वट्टण रोपे ॥ ३४ ॥ रोहयति । शठ श्वठ श्वट्टण सस्कारगत्वोः ॥ ३५ ॥
 शाठयति । श्वाठयति । श्वण्टयति । श्वण्टति । शुठण आलस्ये ॥ ३६ ॥ शोठयति ।
 शुट्टण शोषणे ॥ ३७ ॥ शुण्टयति । शुट्टण घेष्टने ॥ ३८ ॥ गुण्टयति । अवशु-
 ण्टति । लडण उपसेषायाम् ॥ ३९ ॥ लाडयति । लखे । उपछाडयति । जिहो-
 न्मयने घटादिस्त्राणिगि इत्ये लडयति । स्फुट्टण परिहासे ॥ ४० ॥ स्फुण्डयति ।
 ओलडण वस्त्रेपे ॥ ४१ ॥ ओलण्डयति । ओदिदयमित्यन्ये । लण्डयति । पीडण
 गहने ॥ ४२ ॥ पीडयति । ३६ ।

भ्राजभासभापदीपपीडजीवमीलकणरणवणभण- श्रणहेहेठलुटलुपलपा न वा ॥४१२३६॥

एषां ऊपरे णामुपान्त्यस्य इत्यो वा स्यात् । अपीपिटत् । अपिपीडत् ।
 पट्टयश्चन शिष्टप्रयोगानुसारेणान्येषामपि परिग्रहार्थम् । तेन अपुपूरत् अपुपूरदि-
 स्यादि । तडण आघाते ॥ ४३ ॥ ताडयति । म्वड म्वडुण भेदे । म्वाडयति । लण्ड-
 यति । कडुण मण्डने च ॥ ४४ ॥ कण्डयति । खुडुण मण्डन इत्येके । कुडुण
 रक्षणे ॥ ४५ ॥ कुण्डयति । गुडुण घेष्टने च ॥ ४६ ॥ बुडुण छेदने ॥ ४७ ॥ मडुण
 मूषायाम् ॥ ४८ ॥ मडुण कल्पणे ॥ ४९ ॥ दान्तोऽयमित्यन्ये । मन्दयति । पिडुण
 सघाते ॥ ५० ॥ पिण्डयति । पडुण इत्येके । पण्डयति । ईडण स्तुतौ ॥ ५१ ॥
 चडुण कोपे ॥ ५२ ॥ जुड पूर्ण घर्षण प्रेरणे ॥ ५३ ॥ प्रेरण दलनम् । जोडयति ।
 पूर्णयति । घर्णयति । वृण मृणण सकोषणे ॥ ५४ ॥ भणण ठामे ॥ ५५ ॥ आण
 यति । अशिमणत् । अशामाणत् । पूणण संघाते ॥ ५६ ॥ पूणयति । चितुण
 स्मृत्याम् ॥ ५७ ॥ उदित' धराभोऽन्त' । चिन्तयति । अचिचिन्तत् । चिन्तेति
 पठित्तप्ये उदिस्करण णिच' पाक्षिकस्ये छिद्रम् । तेन चिन्त्यात् । चिन्त्यत इत्यादौ
 नलोपो म । चिन्तति । चिन्तेत् । पुस्त युस्तण आदरानादरयो' ॥ ५८ ॥ मुस्तण
 संघाते ॥ ५९ ॥ मुस्तयति । कृणण सशब्दने ॥ ६० ॥

कृतः कीर्तिः ॥४१४१२२२॥

कृणण कीर्ति' स्यात् । कीर्तयति ।

ऋद्ववर्णस्य ॥४१२३७॥

उपान्त्यस्य ऋवर्णस्य ऊपरे णौ वा ऋ' स्यात् । अपीकृतत् । अचिकीर्तत् ।

स्वर्तं पयुण् गतौ ॥ ६१ ॥ स्वर्तयति । पन्वयति । आय' कृच्छ्रजीवनोऽपीत्यन्य
 अयण् प्रतिहृषं ॥ ६२ ॥ प्रतियस्य इत्यन्ये । आययति । अयण् वाचने वेति युजात्
 पठिष्यमाणोऽप्यथभेदादिह पुनरधीतः । आत्मनेपदेन रूपान्यत्वार्यभिह पाठ
 इत्येके । आययते । पृथण् प्रक्षेपणे ॥ ६३ ॥ पर्ययति । जपीपृथत् । अपपर्यत् ।
 पर्यण् इत्येके । पार्यण् इत्यन्ये । प्रयण् प्रख्याने ॥ ६४ ॥ प्राययति । ॐ ।

स्मृद्वत्वरप्रथमदस्तृस्पशेरः ॥ ४११६५ ॥

एषां धातूनामसमानलोपे रूपरेणौ द्विस्त्रे पूर्वस्याकारस्याकारोन्तादेशः
 स्यात् । इत्वापवाद् । अपप्रथत् । उदण् समरणे ॥ ६५ ॥ छादयति । ऊर्जने घटादि-
 त्वाद् द्वस्त्रे छदयति । युजादित्वात्सिद्धेरिह पाठ आत्मनेपदेन रूपान्यत्वार्य' ।
 छादयते । शुदण् सञ्चोदने ॥ ६६ ॥ संचोदनं नोदमम् । चोदयति । मिश्रण् सङ्घने
 ॥ ६७ ॥ मिन्दयति । नापमुदिदिति कौशिक' । मेदयति । अमीमिदत् । गुदण्
 निकेतने ॥ ६८ ॥ पूवनिकेतन इत्येके । म्बाधेरिति वीचं । गर्दयति । छर्वण
 पमने ॥ ६९ ॥ छर्वयति । इह गर्दण् घात्र इत्येके पेदु' । गर्दयति । मुपुण्
 हिंसायाम् ॥ ७० ॥ मुन्धयति । टातोऽपमित्यन्ये । गुण्ठयति । वर्धण् छेदन-
 पूरणयो' ॥ ७१ ॥ गर्धण् अनिकाह्वायाम् ॥ ७२ ॥ प'प पयण् सपमने ॥ ७३ ॥
 प'पयति । पाघयति । उपुण् गतौ ॥ ७४ ॥ क्षपुण् क्षान्तौ ॥ ७५ ॥ वृपण्
 समुष्णायै ॥ ७६ ॥ स्तृपयति । अपोपदेश इत्य'ये । वकारो ह्यन्य इत्येके । स्तोप
 यति । द्विपण् क्षपे ॥ ७७ ॥ ह्रपण् व्यक्तार्थां धासि ॥ ७८ ॥ ह्रापयति । उदु
 द्विपुण् सघाते ॥ ७९ ॥ अभिमर्दन इत्येक' । उम्पयति । द्विम्पयति । भान्ता
 यतावित्यन्ये । जृपण् माने ॥ ८० ॥ तालम्पादि' । द्रुस्पण् सजने च ॥ ८१ ॥
 पात् माने । उदु द्विपुण् क्षपे ॥ ८२ ॥ विहम्पयति । केपिशु वृद्धमूनपि भान्ता
 निहाधीपते । दाभयति । दम्भयति । विम्भयति । सम्पण् सम्प'ये ॥ ८३ ॥
 पोपद्रुशोऽपमित्य'य । तालम्पादिरयमिति द्रमिला' । शम्पयति । साम्भेत्येके ।
 साम्पयति । कुमुण् आच्छादने ॥ ८४ ॥ लुपुण् तुपुण् भवने ॥ ८५ ॥ तुपुण् इत्य
 प्यन्ये । तुम्पयति । पुषण् निकेतने ॥ ८६ ॥ पूर्ययति । यमण् परियेपणे ॥ ८७ ॥
 यामयति । अ'यण् । यामयति । यामण् क्षपे ॥ ८८ ॥ यामयति । य'युण् संको
 चने ॥ ८९ ॥ कुहुण् अनृतभाषण ॥ ९० ॥ कु'इयति । गादिरयमित्य'ये । गुद्र
 यति । श्यग्रण् गतौ ॥ ९१ ॥ तिलण् स्नेहने ॥ ९२ ॥ जलण् अपधारण ॥ ९३ ॥
 जालयति । सलण् शौच ॥ ९४ ॥ पुलण् समुष्णायै ॥ ९५ ॥ विलण् भद्रे ॥ ९६ ॥
 मिलेति कौशिकः । तलण् प्रतिष्ठापाम् ॥ ९७ ॥ तुलण् उन्मान ॥ ९८ ॥
 तोलयति । तुलपतीति तुलादाध्यात् शिप्यहलमिति शिपि रूपम् । तुलण्
 उरक्षप ॥ ९९ ॥ तुलण् निमज्जने ॥ १०० ॥ मूलण् रोहणे ॥ १०१ ॥ कल किल
 विलण् क्षपे ॥ १०२ ॥ पलण् रमण ॥ १०३ ॥ पालयति । इलण् पूरण ॥ १०४ ॥
 चलण् भृता ॥ १०५ ॥ गामलण् गामप्रयोग ॥ १०६ ॥ पापद्रुशो'यमित्यादि ।

साम सान्ख्यप्रयोगे इति चन्द्र । सामपति । असीममत् । घृशण् क्रातिकरणे ॥ १०७ ॥ घृशयति । मूर्धन्यान्तोऽयमित्यन्ये । श्लिषण् श्लेषणे ॥ १०८ ॥ लृषण् हिंसायाम् ॥ १०९ ॥ रुषण् रोषे ॥ ११० ॥ व्युषण् उस्सर्गे ॥ १११ ॥ व्योषयति । पसुण् नाशने ॥ ११२ ॥ पसयति । जसुण् रक्षणे ॥ ११३ ॥ पुसुण् अभिमर्दने ॥ ११४ ॥ बुम्भ पिस जस यईण् हिंसायाम् ॥ ११५ ॥ षिण् श्लेहने ॥ ११६ ॥ श्लेहयति । ब्रक्षण् श्लेच्छने ॥ ११७ ॥ भक्षण् भक्षणे ॥ ११८ ॥ पक्षण् परिग्रहे ॥ ११९ ॥ इति परस्मैपदिनः ॥

लक्ष्मीण् वर्धनाङ्गनयोः ॥ १ ॥ ईद्विस्वात्फलवति कर्तर्यात्मनेपदम् । अन्यत्र शेषादिति परस्मैपदम् । लक्षयते । लक्षयति । इत्यादि । इतोऽर्धयिशेषे लक्षिण् पर्यन्ताद्भुरादयः । ज्ञाण् मारणादिनियोजनेषु ॥ १ ॥

मारणतोषणनिशाने ज्ञश्च ॥४।२।३०॥

एष्वर्धेषु जानाते णिञ्यणिचि च णौ इत्यः स्यात् । णिणम्परे तु णौ वा दीर्घः । सज्ञपयति पद्यम् । अर्ती स्यादिना वक्ष्यमाणेन पुः । बिज्ञपयति शुरुम् । प्रज्ञपयति शास्त्रम् । आज्ञापयति मृत्यम् । व्युण् सहने ॥ २ ॥ व्यावयति शरान् । सहत इत्यर्थः । मूण् अवकल्पने ॥ ३ ॥ अवकल्पन मिथीकरणम् । भावयति वधौदनम् । विकल्पन इति नन्दी । भावये द्राह्मण तप । अवकल्पन इत्यर्थे । बुक्षण् भाषणे ॥ ४ ॥ सपण् इत्यन्ये । बुक्षयति श्वा चौरान् । रक एक रग लगण् आच्छादने ॥ ५ ॥ आघावसादन इत्यन्ये । रागयति । लागयति । णिणि घटाद्विस्वाङ्गस्ये रगयति । लगयति । लिणुण् मिथीकरणे ॥ ६ ॥ लिङ्गयति शास्त्रम् । स्त्रीपुनपुंसकलिङ्गैस्त्रिभ्रीकरोतीत्यर्थः । चर्षण् अग्नयने ॥ ७ ॥ चर्षयति शास्त्रम् । अञ्जण् विशेषणे ॥ ८ ॥ अञ्जयत्यर्थम् । उपस्तीकरोतीत्यर्थः । मुचण् प्रमोचने ॥ ९ ॥ मोचयति शरान् । प्रयोजन इत्यर्थे । मोचयति कुण्डले । प्रयो जयतीत्यर्थः । अर्जण् प्रतियज्ञे ॥ १० ॥ प्रतियज्ञः सस्कारः । अर्जयति हिरण्यम् । निवेशयतीत्यर्थः । भजण् विभाणने ॥ ११ ॥ विभाणन विपचनम् । घट स्फुटण् भेदे ॥ १२ ॥ घटण् सघाते ॥ १३ ॥ घाटयति । अन्यत्र णिणि ।

घटादेर्ह्रस्वो दीर्घस्तु वा णिणम्परे ॥४।२।३४॥

घटिष् चेट्टायामित्यादीनां णौ परे इत्यः स्यात्, णिणम्परे तु णौ वा दीर्घः । घटयतीत्यादि । ह्रस्वर्षाञ्च ॥ घेऽन्यत्र हिंसार्थाः पठ्यन्ते तेऽप्यत्र भुरादौ वेदि तभ्याः । घातयति । हिंसयतीत्यादि । अनेनैव सिद्धे भुरादिषु हिंसार्थानां पाठ आत्मनेपदादिगत रूपभेदार्थः । कण् निमीलने ॥ १४ ॥ काणयति । अशी कणत् । अषकाणत् । कण् दान्दे ॥ १५ ॥ कणयति । यतण् निकारोपस्कारयोः ॥ १६ ॥ निकारः श्वेदनम् । यातयत्यरिम् । उपस्कारे । यातयति चिद्र राजा । प्रच्छादयतीत्यर्थः । निरम्भ प्रतियज्ञे ॥ १७ ॥ निर्यातयति ऋणम् । शोषयती

स्वर्षः । शब्दण् उपसर्गात् भाषाविष्कारयोः ॥ १८ ॥ विशाब्दयति । योगविभा-
 गोऽमेति नन्दी । शब्दण् उपसर्गादिल्लेके । भाषाविष्कारयोरित्यपरः । प्रहृत्
 पति । द्वितीयोऽनुपसर्गार्थः । शब्दयति । पूवण् आभवणे ॥ १९ ॥ क्षरण इत्येके ।
 हृदयति । आकृन् नन्दण् सातल्ये ॥ २० ॥ आकृन्दयति । अर्पान्तरे तु आकृ-
 न्दति । प्यवण् आस्थादने ॥ २१ ॥ संवरण इत्यन्ये । आदयति । आसदः सकर्म-
 क्तात् । आस्थादयति यथागम् । हृदण् संसर्गे ॥ २२ ॥ मोदयति सकृन् सर्पिषा ।
 ससृजतीत्यर्थः । शृषण् प्रसहने ॥ २३ ॥ प्रसहनममिसंभवः । शर्षयत्परिम् ।
 अशीशृषत् । अशाशर्षत् । कृपण् अबकल्फने ॥ २४ ॥ तब मिथीकरण सामर्थ्ये
 च । कल्पयति । जम्भण् नाशने ॥ २५ ॥ जम्भयति । अमण् रोमे ॥ २६ ॥

अमोऽकम्यमिचमः ॥४१२२६॥

कम्यमिचमूर्ध्वमन्तस्य घातो गौपरे इत्स्व स्यात्, त्रिणस्परे तु गौ वा
 वीर्षः । आमपति । अरण् असंघाये ॥ २७ ॥ विचारयति । निम्बिनोतीत्यर्थः । अक्षणे
 तु अरति । पूरण् आप्यायने ॥ २८ ॥ वृलण् विदारणे ॥ २९ ॥ दास्यति । णिणि
 वृलयतीत्येके । दिवण् अर्धने ॥ ३० ॥ वेचयति शशूत् । पश पपण् बन्धने ॥ ३१ ॥
 पाशयति पादौरश्वम् । पाशयति । वन्धान्तोऽयमित्येके । पुपण् धारणे ॥ ३२ ॥
 पोपयथाभरणम् । हृपुण् विशाब्दने ॥ ३३ ॥ विशिष्टशब्दकरणे । मामाशब्दाने
 वेत्यर्थः । घोपयति । अविशाब्दान् इत्येके । अपघोपयति पापम् । अपहृते इत्यर्थः ।
 कदित्करणे चुरादिणिचोऽनित्यत्वे लिङ्गम् । अभुपत् । अघोपीत् । लुप्तपु-
 पुप्पमाणवा-इत्यादिसिद्धम् । नापमृदिवितिकीशिक । आकृन् क्रन्दे ॥ सातल्ये
 इत्यन्ये ॥ आघोपयति । मूप तसुण् अलङ्कारे ॥ ३४ ॥ उत्सासयति । जसण्
 तोऽने ॥ ३५ ॥ जासयति । असण् धारणे ॥ ३६ ॥ धारणमिति नन्दी । ग्रहण
 इत्येके । प्रासयति मृगान् । निराकरोतीत्यर्थः । बसण् ओहृच्छेदाबहरणेषु ॥ ३७ ॥
 अघहरणं मारणम् । बासयत्यरीन् । प्रसण् चरक्षेपे ॥ ३८ ॥ उच्छ इत्येके । प्रास-
 यति । उकारादिरयमित्येके । प्रसण् ग्रहणे ॥ ३९ ॥ प्रासयति कलम् । ससण्
 शिल्पयोगे ॥ ४० ॥ सासयति दाकृ । पान्तोऽयमित्येके । तासप्यान्त इति तु
 कौशिकः । अर्हण् पूजायाम् ॥ ४१ ॥ अर्हयति । आर्जिहत् । मोक्षण् असने
 ॥ ४२ ॥ मोक्षयति धारान् । अस्यतीत्यर्थः । अघ वर्णोभासाधोः ससत्रिशत् ।
 लोहू तर्कं रघु लघु लोहू विच्छ अशु तुशु पिशु लशु लशु मशु पद पुट लुट घट
 पड धृत पुष मरु इष शप भूप कृप शीष वश कुशु प्रसु पिसु कृसु वसु वई
 शृशु बहू अशु बहू मशुण् भाषार्थः ॥ ४३ ॥ भाषार्थमेति पारायणम् । भास-
 यति विशाः । दीपयति । इषयति । प्रकाशयतीत्यादि ।

जयात्मनपदिभः ॥ युणि लुगुन्सायाम् ॥ १ ॥ याचयते धर्मं जालमा ।
 अग्यप्र । पीति । पुमाति । पुनीते । मुजिरयमित्येके । योजयते । गृणि विशाने
 ॥ २ ॥ धारयते । विज्ञापन इत्येके । कृणि इति चन्द्रः । कारयते । यत्रिण् प्रथ

मने ॥ ३ ॥ वक्ष्यते । इदित्वाठेष गिजन्ताद्वात्मनेपदे सिद्धे प्रलम्भे वृषियञ्चे-
 रिति तद्विधान गिगन्तादफलवत्कर्त्र्थमित्येके । कुटिण् प्रतापने ॥ ४ ॥ मदिण्
 वृषियोगे ॥ ५ ॥ तृसिणोषन इत्यन्ये । तृसे सम्पत्तिं तृसिणोषने । मादयति ।
 हर्षग्लपनयो र्मादयति । विदिण् चेतनास्थाननिषासेषु ॥ ६ ॥ विषादेऽप्यन्ये ।
 प्रयेदयते वादिना । मनिण् स्तम्भे ॥ ७ ॥ स्तम्भो गर्भः । यलि भलिण् आभण्टने
 ॥ ८ ॥ आभण्डनं निरूपणम् । दिषिण् परिकूजने ॥ ९ ॥ देवयते गन्त्री । वृषिण्
 शक्तिपथे ॥ १० ॥ जावर्षयते भ्रामः । शक्तिं यज्ञातीत्यर्थः । शक्तियन्त्रः प्रजनना-
 सामर्ष्यमित्यन्ये । वर्षयते वर्षयरः । कुत्सिण् अवक्षेपे ॥ ११ ॥ लक्षिण् आलो-
 यने ॥ १२ ॥ अधार्यान्तरेऽप्यात्मनेपदिन एषोरुपन्ते । हिष्कि किष्किण् हिंसा-
 याम् ॥ १३ ॥ निष्किण् परिमाणे ॥ १४ ॥ तर्जिण् सन्तर्जने ॥ १५ ॥ वृटिण्
 अप्रमादे ॥ १६ ॥ आप्रदान इत्यन्ये । वृटिण् छेदने ॥ १७ ॥ ओटयते रज्जुः ।
 चान्तोऽपमित्येके । उओटयते तृणम् । शठिण् श्लाघायाम् ॥ १८ ॥ शाठयते ।
 दाटीति मन्वी । शलीति कौशिकः । कृणिण् सकोषने ॥ १९ ॥ तृणिण् पूरणे
 ॥ २० ॥ तृलेति चन्द्रः । भृणिण् आशायाम् ॥ २१ ॥ आशङ्कायामित्येके । विषिण्
 सवेदने ॥ २२ ॥ चेतयते । वस्ति गन्धिण् अर्धने ॥ २३ ॥ इपि डिपि इपि डिम्पि
 इम्मि इम्मिण् संघाते ॥ २४ ॥ स्पमिण् वितर्के ॥ २५ ॥ यमोऽपरिवेषणे गिधि-
 च इत्यत्र ण्यधिकारेऽपि गिज्प्रहणमन्येषां ह्रस्वाभाषार्थम् । तेन स्यामयत् इत्यत्रा-
 मन्तरथेऽपि ह्रस्वो न भवति । गिगि ह्रस्वे म्यमयति । शमिण् आलोषने ॥ २६ ॥
 शामयते । कुम्भिण् कुम्भयने ॥ २७ ॥ कुम्भयते । कुम्भयाञ्चक्रे । गुरिण् उच्यते
 ॥ २८ ॥ उद्गुरयते स्वङ्गम् । तन्निण् कुट्टुम्पआधारणे ॥ २९ ॥ कुट्टुम्पआधारणं
 कुट्टुम्पपरिहारः । तन्नयते । कुट्टुम्प इत्यपि धातुरिति चान्त्राः । कुट्टुम्पयते ।
 मन्निण् शुभ्रमापणे ॥ ३० ॥ ललिण् ईप्सायाम् ॥ ३१ ॥ गलिण् स्वाषण इत्येके ।
 गालयते । स्पशिण् ग्रहणश्लेषणयोः ॥ ३२ ॥ स्पाशयते । अपस्पशात् । वंशिण्
 वंशने ॥ ३३ ॥ वशयते । वशिण् दान इत्येके । वसिण् वंशने च । चार्हणने ।
 वसयते । भर्त्सिण् सन्तर्जने ॥ ३४ ॥ यक्षिण् पूजायाम् ॥ ३५ ॥ इत्यात्मन भाषा ॥

इतो युजादेः प्रागदन्ताः ॥ अत इत्यद्भुक्तः स्यानियस्याद्भुगृह्यो ममान-
 लोपित्वाद्य सन्वद्भाषदीर्घोपान्त्यह्रस्वानामभाषः । अद्भुण् लक्षणे ॥ १ ॥ अद्भु-
 यति । अस्यादन्तेषु पाठः पूर्वाभाष्यानुरोधेन । गिजभाषेऽनेकस्वरत्वाद्यद्भु-
 निवृत्त्यर्थ इत्येके । इमिडास्त्वेधप्रकाराणामदन्तत्वमामर्ष्याद्भोपाभाष मन्थन्ते ।
 तेन अद्भुपयति बुन्वापयतीत्यादि । ते हि ङिणीति वृद्धिं स्वरमात्रस्येच्छन्ति ।
 अनदन्त एषायमित्येके । श्लेषेण वंशने ॥ २ ॥ सुम्ब बुम्बण् तस्त्रियायाम्
 ॥ ३ ॥ अद्भुण् पदलक्षणयोः ॥ ४ ॥ अघण् पापकरणे ॥ ५ ॥ रघण् प्रतिपद्ये
 ॥ ६ ॥ अररचत् । सूषण् पैशुन्ये ॥ ७ ॥ अपोपदेशात्पत्वाभाषे असुम्भण् ।
 भाजण् पृथक्कर्मणि ॥ ८ ॥ मभाजण् प्रीतिसेवनयोः ॥ ९ ॥ प्रीतिदर्शनपोरि-
 त्यथे । लज लज्जण् प्रकाशने ॥ १० ॥ लजयति । लज्जयति । कृण् वाद ॥ १० ॥

आमन्त्रणेपीत्येके । पट पण् घन्धे ॥ ११ ॥ श्लेटण् मक्षणे ॥ १२ ॥ अविष्-
 टत् । खेड इति वेधनन्दी । म्योटण् क्षेपे ॥ १३ ॥ डान्तोऽपमिति वेध
 नन्दी । दान्तोऽपमिध्वम्पे । म्योटयति । पुटण् संसग ॥ १४ ॥ अपुपुटत् । बडुम्
 विभाजने ॥ १५ ॥ घण्टापपतीत्येके । शठ श्वठण् सम्यग्भापणे ॥ १६ ॥ वण्डव्
 वण्डनिपातने ॥ १७ ॥ वण्डयति । वण्डण् प्रभृतीनां पाठो घषामिषाम जिबं
 विनाऽपि प्रयोगार्थे । अत एवावन्तस्वमपि जनेकम्बरकार्यार्थं फलवत् । ब्रजण्
 गाघचूर्णने ॥ १८ ॥ वर्णण् वर्णक्रियाविस्तारगुणमचनेषु ॥ १९ ॥ पूर्णण् इरित
 मात्रे ॥ २० ॥ कर्णण् भेदे ॥ २१ ॥ कर्णयति । तूणण् सकोचने ॥ २२ ॥ बितूण
 यति मृच्चम् । गणण् संख्याने ॥ २३ ॥ गणयति ।

ई च गणः ॥४१॥६७॥

गणे रूंपरे गौ द्वित्वे पूर्वस्य ईम् अम् स्याताम् । अजीगणत् । अजगणत् ।
 कुण गुण केतण् आमन्त्रणे ॥ २४ ॥ आमन्त्रणं गृहोक्तिः । कुणयति । अजुकुणत् ।
 केतयति । अयं मित्रावणनिमन्त्रणयोरपीत्येके । पतण् गती वा ॥ २५ ॥ वाशब्दो
 णिजवन्तस्त्वयो र्युगपद्विकल्पार्थः । पतयति । अपपतत् । पक्षे । पतति । अपा
 तीत् । अपतीत् । घातण् गतिसुखसेवनयोः ॥ २६ ॥ सुखसेवनयोरित्येके । घात
 यति । वा इत्येके । घापयति । कथण् वाक्यप्रसङ्गे ॥ २७ ॥ वाक्यप्रतिषम इत्यन्ये ।
 प्रतिषमो विष्णोदोदीरणात् वदन इत्यपरे । कथयति । अथकथत् । केशिद्रण
 पतेरम्यस्यापि पूर्वस्येखमिच्छन्ति । तामते अथीकथदित्यपि । प्रकृत्यन्तर वाऽन्वे
 प्यम् । अथण् दीर्घस्ये ॥ २८ ॥ अथयति । छत्वे । स्रधयति । अशस्रधत् । छेदण्
 द्विधीकरणे ॥ २९ ॥ गदण् गर्जे ॥ ३० ॥ गदयति । अजगदत् । अघण् दृष्टुपसं
 हारे ॥ ३१ ॥ अघयति । आम्ब्रिषत् । नघवनमिति मस्य द्वित्याभावः । स्तनण्
 गर्जे ॥ ३२ ॥ स्तनयति । च्चनण् शब्दे ॥ ३३ ॥ च्चनयति । अक्चनमत् ।
 स्तेनण् चौर्ये ॥ ३४ ॥ स्तेनयति । अपोपद्रवात्वात् पत्वाऽभावे अतिस्रो
 नत् । एकस्तराणामेव पोपद्रवात्स्रोतेः । ऊनण् परिहाणे ॥ ३५ ॥ ऊनयति । मा
 भयानूनमत् । कृपण् दीर्घस्ये ॥ ३६ ॥ कृपयति । अथकृपत् । रूपण् रूपक्रिया
 याम् ॥ ३७ ॥ रूपक्रिया राजमुद्रादिरूपस्य करणम् । रूपयति । अरुत्पत् । क्षप
 छामण् भ्ररणे ॥ ३८ ॥ क्षपयति । छामयति । अलछामत् । छमणिति सन्धा ।
 छम्भयतीति तु तुल्यमिष प्राप्ताबिलस्य णिगि रूपम् । आमण् क्रोधे ॥ ३९ ॥ गोमण्
 उपलेपने ॥ ४० ॥ गोमयति मूमिम् । सामण् साम्बन्धने ॥ ४१ ॥ सामयति । प्रीण
 यतीत्यर्थः । आमण् आमन्त्रणे ॥ ४२ ॥ आमयति । अशामामत् । स्तोमण् स्थापा
 याम् ॥ ४३ ॥ स्तोमयति । व्ययण् विससमुत्सर्गे ॥ ४४ ॥ गताबिल्येके । व्यय
 यति । विसमिति भावन्तरमित्येके । विसयति । सूघण् विमोचने ॥ ४५ ॥ घ्रपन
 इत्यर्थः । सूघ्रयति । मूघण् प्रस्रवणे ॥ ४६ ॥ मूघयति । पार तीरण् कर्मसमाप्तौ
 ॥ ४७ ॥ पारयति । अपपारत् । कप्र गाघण् शैथिल्ये ॥ ४८ ॥ कप्रयति । अथ

कजत् । अजगात्रत् । विभ्रण् विभ्रक्रियाकृत्वाभिहृष्ट्यो ॥ ४९ ॥ विभ्रयति ।
 आलेख्य करोति । कृत्वाभित्पद्यति वेद्यर्थः । वैचिह्यकरणाद्योऽप्य न विभ्रक्रियार्थ
 इत्यन्ये । छिद्रण् भेदे ॥ ५० ॥ मिभ्रण् सम्पर्धने ॥ ५१ ॥ षरण् ईप्सायाम् ॥ ५२ ॥
 षरयति । अवषरत् । खरण् आक्षेपे ॥ ५३ ॥ खरयति । असखरत् । शारण्
 दीर्घल्ये ॥ ५४ ॥ सालभ्यादि । शरेति नन्दी । शारयति । अशशारत् । कुमारण्
 क्रीडायाम् ॥ ५५ ॥ कुमारयति । अशुकुमारत् । लान्तोऽपमित्येके । कुमालयति ।
 कलण् सख्यानगत्यो ॥ ५६ ॥ कलयति । क्षेपे तु कालयति गाः । शीलण् उप
 धारणे ॥ ५७ ॥ उपधारणमभ्यासः परिचयो वा । शीलयति । अशिशीलत् ।
 बेल कालण् उपदेशे ॥ ५८ ॥ अभिवेलत् । अचकालत् । बेलण् कालोपदेश इत्येके ।
 पस्यूलण् लघमपबनयो ॥ ५९ ॥ पस्यूलयति क्षेत्रं घान्य वा । अपपस्यूलत् ।
 बस्युलेख्यन्ये । अशण् समाघाते ॥ ६० ॥ समाघातो विमज्जनम् । अंशयति
 रिक्पम् । अत्रो दन्त्यान्त्यमाह । ष्यसयति । पपण् अनुपसर्ग ॥ ६१ ॥ पपयति ।
 अनुपसर्ग इति किम् ? प्रपयति । गबेपण् मार्गणे ॥ ६२ ॥ गबेपयति । अजगबे
 पत् । मृपण् क्षान्तौ ॥ ६३ ॥ मृपयति । अममृपत् । रसण् आस्त्रादनलोहमयो
 ॥ ६४ ॥ बासण् उपसेवायाम् ॥ ६५ ॥ निवासण् आष्ठादने ॥ ६६ ॥ निवास
 यति । अनिनिवासत् । अहण् कल्कने ॥ ६७ ॥ अचचहत् । महण् पूजायाम्
 ॥ ६८ ॥ अममहत् । रहण् व्यागे ॥ ६९ ॥ रहयति । अररहत् । रहुण् गतौ ॥ ७० ॥
 रहयति । स्पृहण् ईप्सायाम् ॥ ७१ ॥ पुष्पेभ्य स्पृहयति । स्प्रण् पारुष्ये ॥ ७२ ॥
 स्प्रयति । अरुक्षत् । इत्यदन्ताः परस्मैपदिनः ॥

सृगणि अन्वेषणे ॥ १ ॥ सृगयते । अर्धणि उपपाचने ॥ २ ॥ पूर्वाचार्यानु
 रोधाद्वन्तेष्वस्य पाठः । एष सत्रिगव्योरपि । केचिद्वन्तस्त्वयलात् अतोऽलुर्क
 याधित्वा वृद्धौ प्यागमे च अर्थापयते इत्यादि मन्यन्ते । आर्तधत् । पदणि गतौ
 ॥ ३ ॥ पदयते । अपपदत् । सग्रामणि युद्धे ॥ ४ ॥ सग्रामयते शूरः । असग्राम
 यत् । अय परस्मैपदीत्येके । सङ्ग्रामयति । शूर वीरणि विक्रान्तौ ॥ ५ ॥ सघ्रणि
 सन्धानक्रियायाम् ॥ ६ ॥ सन्तानक्रियायामित्येके । सघ्रयते शत्रुः । अससघ्रत् ।
 स्पृलणि परिहृहणे ॥ ७ ॥ स्पृलयते । गर्भणि माने ॥ ८ ॥ गर्भयते । अजगर्भत् ।
 गृहणि घृहणे ॥ ९ ॥ गृहयते । अजगृहत् । कुहणि विस्मापने ॥ १० ॥ कुहयते ।
 इत्यदन्ताः ॥

अथ विकल्पित गिभः ॥ युजण् सम्पर्धने ॥ १ ॥

युजादेर्न वा ॥३१४१२८॥

पम्भो गिस्वा स्यात् । योजयति । योजति । अययुजत् । अयोजीत् । छीण्
 व्रवीकरणे ॥ २ ॥ विलापयति । छयति । मीण् मत्तौ ॥ ३ ॥ गतावित्यन्ये । माप
 यति । मयति । अमीमयत् । अमायीत् । प्रीणण् तर्पणे ॥ ४ ॥

धूग्प्रीगोर्नः ॥४१२१८॥

अनयोर्णां नोऽन्तः स्यात् । प्रीणयति । गित्यस्य णिजभावे फलवत्कर्तृणां
 त्मनेपदार्थत्वात् । प्रपते । प्रपति । जयादेरेनमिच्छत्येके । तन्मते प्रापयति ।
 घृगण् कम्पने ॥ ५ ॥ घूनयति । अनुमन्पनिर्वृणो पङ्क्तुवमिष्टृष्य' । ठापावयति ।
 पेप्रापयति । घुयति प्रियति निष्टृष्यर्षभ । तिया शायानुषधेन निर्विष्टं यद्गुण
 च । एकस्वरनिमित्त च पमैतामि न यद्गुत्पि ॥ १ ॥ न नेच्छन्त्येके । धावयति ।
 पक्षे । घयत । घयति । अभायीत् । अपविष्ट । अपोष्ट । घृगण् आचरणे ॥ ६ ॥
 चारयति । चरति । चरते । जृणु घयोहानौ ॥ ७ ॥ जारयति । जरति । अजारीत् ।
 शीक शीकण् आमर्षणे ॥ ८ ॥ अशीशिकत् । मार्गण् अभेषणे ॥ ९ ॥ मार्गयति ।
 मार्गति । अमार्गीत् । वृषण् सम्पर्षणे ॥ १० ॥ समपीवृषत् । समपपर्षत् । अप
 र्षीत् । रिषण् विद्योजने च ॥ ११ ॥ वषण् भाषणे ॥ १२ ॥ सन्देशान
 इत्येके । पाचयति । चयति । चय्यात् । यजादिषधे रित्यत्र यौजादिकस्या
 ग्रहणात् प्युत् । अर्षिण् पूजायाम् ॥ १३ ॥ अर्षयति । अर्षते । वृजौण् वर्जने
 ॥ १४ ॥ वृजौण् शौचालङ्कारयो' ॥ १५ ॥ वृजोऽप्येति वृद्धि' । मार्जयति ।
 मार्जति । औदित्याद्भृद् । कटुण् शोके ॥ १६ ॥ कण्ठयति । क्त्पण्ठति । अन्य
 ग्रन्थण् सन्दर्भे ॥ १७ ॥ क्रष अर्दिण् हिंसायाम् ॥ १८ ॥ चौरस्योत्क्रापयति ।
 क्रयति । णिगि घटादिस्वाङ्गस्य चौरमुत्क्रापयति । अर्वयति । अर्वते ।
 वदिण् भाषणे ॥ १९ ॥ सन्देशान इत्यन्ये । वादयति । संवादते । वचद् ।
 यदिपीष्ट । छवण् अपचारणे ॥ २० ॥ छादयति । छदति । ऊर्जने घटादि
 स्वाङ्गस्ये छदयति । आङ्गः सवण् गतौ ॥ २१ ॥ आसादयति । आसीदति ।
 आसावृतीत्येके । आसावीत् । आसवीत् । अनुकारेस्वाभेदित्यन्ये । आसासीत् ।
 घृवण् सन्दीपने ॥ २२ ॥ छर्वयति । छर्वति । कृतचूते व्यग्र चूद् साह
 चयोद्गुमादेरेण ग्रहणेन इङ्गित्पामावः । छर्विष्यति । ऐदिवपमित्येके ।
 द्युषिण् द्युद्धौ ॥ २३ ॥ द्युषयति । द्युषत । अनिदिवपमित्येके । तमूण अद्या
 प्राते ॥ २४ ॥ अद्योपकरणयोरित्यन्ये । तामयति । तनति । अपसर्गादिष्ये । आता
 नयतीत्यादि । मानण् पूजायाम् ॥ २५ ॥ मानयति । मानति । मनणित्येके ।
 तपिण् वाहे ॥ २६ ॥ तापयति । तपते । तृपण् प्रीणने ॥ २७ ॥ सन्दीपन इत्येके ।
 आह्वण् सम्मन ॥ २८ ॥ सम्मनं प्राप्तिः । आपयति । आपिपत् । आपति ।
 आपत् । इमेण् भये ॥ २९ ॥ वर्मयति । वर्मति । ईरण् इत्ये ॥ ३० ॥ गतावि
 त्येके । ईरयति । ईरति । मृपिण् तितिहायाम् ॥ ३१ ॥ मर्षयति । मर्षते । शिपण्
 असर्षोपयोगे ॥ ३२ ॥ असर्षोपयोगोऽनुपयुक्तत्वम् । शोपयति । शोपति । बिप
 र्षोऽतिशये । बिषोपयति । बिषोपति । व्यशोपीत् । जुपण् परितर्कणे ॥ ३३ ॥
 परितर्पण इत्येके । जोपयति । जोपति । घृपण् प्रसङ्गने ॥ ३४ ॥ प्रसङ्गमभिभव' ।
 पर्षयति । अदीवृपत् । अवर्षत् । अपर्षीत् । आदिवपमित्येके । हिसुण् हिंसा

याम् ॥ ३५ ॥ हिंसयति । हिंसति । हिंस्यात् । गर्हणं चिनिन्दने ॥ ३६ ॥ पहण्
मर्षणे ॥ ३७ ॥ साहयति । सहति । असीपट् । असहीत् । बहुलमेतस्मिन्
नम् । यदेतद्ब्रह्म्यादिधातुपरिगणान् तद्वाहुल्येन निदर्शनत्वेन ज्ञेयम् । तेनाप्राप
ठिता अपि स्त्रीयप्रभृतयो लौकिकाः स्वन्मृप्रभृतय सौध्राह्लुम्यादयश्च वाक्य-
करणीया घातश्च उदाहार्याः । यद्वा भ्यादिगणाष्टकोक्ता अपि स्वार्थेणिजन्ता
बहुस्य भवन्ति । रामो राज्यमकारयत् । अकरोद्विस्वर्ष । इति चुरादयः ॥

अथ णिङ्न्तप्रकरणम् ।

मूढः प्राप्तो णिङ् ॥३१४१९॥

मुषो घातो प्राप्त्यर्थे वर्तमानात् णिङ् वा स्यात् । भाषयते । भषते । प्रामो
तीत्यर्थः । अयत्र भयतीत्येष । मूढ इति ङ्कारनिर्वृद्धो णिङ्भाषेऽप्यात्मनेप
दार्थः । प्राप्त्यर्थाभावेऽपि कश्चिदात्मनेपदमिष्यते । यथा, याषितारश्च नः सन्तु
वातारश्च भवामहे । आत्रोष्टारश्च नः सन्तु क्षन्तारश्च भवामहे ॥ १ ॥ प्राप्त्यर्थे
ऽपि परस्मैपदमित्यये । सर्वं भवति । प्रामोतीत्यर्थः ।

णिज्वहुल नाम्नः कृगादिषु ॥३१४४२॥

कृगादीनां घातूनामर्थे नाम्नो णिङ्प्रत्ययः स्यात् बहुलम् । बहुलप्रहणाद्य
स्माभ्याम्नो यद्विमल्यन्ताद्यस्मिन् घात्यर्थे इष्यते, तस्माभ्याम्नस्तद्विमल्यन्ताद्वात्यर्थे
भवतीति नियमो लभ्यते । पटुमाषष्ठे पत्यति । परस्वाहूदी सखां श्यन्त्यस्य
रादेरित्यस्यम्बरादिलोपः । अपीपटत् । आप्ये तु वृद्धेलोपो बलीयानिति अपप-
टत् । करोष्याषष्ठ इति घात्यर्थमात्र णिज्जर्थः । अश्वेनाक्रामति । अश्वयति ।
इत्यति । असिना हन्ति असयति । चित्र करोति चित्रयति ।

अङ्गाशिरसने णिङ् ॥३१४३८॥

अङ्गाशिरसने शङ्गात्कर्म्मणो निरसनेऽर्थे णिङ् प्रत्ययो वा स्यात् । इस्तौ
निरस्यति इत्यति ।

**श्वेताश्वश्वतरगालोडिताहरकस्याश्वतरे-
तकलुक ॥३१४४५॥**

एषां चतुर्णां गौ परे अश्वतरेतकानामेषामवयवानां लुक स्यात् । श्वेताश्वे
नातिक्रामति वा श्वेतयति । अश्वतरेणातिक्राम्यति अश्वयति । गालोडित
वाग्धिमर्षस्तकरोति आपष्टे वा गालोडयति । आहरकं कुटिलतरमाषष्ठे
आहरयति ।

पुच्छादुत्परिव्यसने ॥३१४३९॥

पुच्छादुत्परिव्यसने उदसने पर्यसने व्यसनेऽसने चाथे णिङ् प्रत्ययो वा भवति । उत्पुच्छयते । परिपुच्छयते । विपुच्छयते । पुच्छयते । इति शुरादयो भातवः ॥

अथ णिगन्तप्रकरणम् ।

प्रयोक्तृव्यापारे णिग् ॥३१४२०॥

कुर्बन्तं प्रयुक्ते तद्व्यापारे वाच्ये घातोर्णिग्या स्यात् । गकारस्तृमयपदाथं । भवन्त प्रयुक्ते । मामिनोऽकलिहस्तेरिति वृद्धौ भावयति । भवन्तं प्रायुक्ते इति वाच्ये भाषि वृ इति स्थिते जाते णिभिद्भुक्त्तुम् कर्तरि ङ इति के । उपान्त्यस्यासमामलोपीति इत्ये ततो गेर्लुकि असमामलोप इत्यादिना सन्वद्भावे ॥

ओर्जान्तस्थापवर्गेऽवर्णे ॥४११६०॥

घातोर्द्वित्वे सति पूर्वस्योकारान्तस्य अवर्णान्ते जान्तस्याऽपवर्गे परत सनि परे इकारोऽन्तावशा स्यात् । लघोर्दीर्घोऽस्तरादरिति वीथे । अभीभवत् ।

श्रुस्तुद्गुप्लुच्यो वा ॥४११६१॥

एषां सनि द्वित्वे सति पूर्वस्योकारस्यान्तस्थापामवर्णान्तायां परत इकारोऽन्तादेशो वा स्यात् । अशिभवत् । अशुभवत् । सन्यस्य ॥ शुभाबपिप्यति । शिभाबपिप्यति ।

आमन्ताल्वाय्येत्तावय् ॥४१३८५॥

आम् अन्त आलुप आष्य इङ् एषु परेषु णेरय स्यात् । भावयामास । भाष्यात् । भाषयिता । भाषयते । अभीभवत् । पाचयते । अपीपचत् । कारयति । अभीकरत् । कारयते । अभीकरत । राचयति । अरीरचत् । साचयति । अलीखवत् । पाचयति । अपीपचत् । दासयति । अशाशासत् । डीकृद् गतौ । डीकपति । अडुडौकत् । अचचकासत् । मतान्तरे । अभीचकासत् । ऋदिद्वर्जनात् इत्यनियेषः । राजयति । अरराजत् । अरन्त प्रयुक्ते । घटादित्वाङ्कत्वे । अरयति । स्मृदस्वरति अ । असस्मरत् । भ्राजभासेति वा इत्यस्ये पूर्वस्य सन्वद्भावेनेत्वम् । अयिभ्रजत् । अयभ्राजत् । अयिभ्रमत् । अयभ्रासत् । अदीदिपत् । अदिदीपत् । अभीपृतत् । ऋद्वर्णस्येति फत्व । पक्षे गुण । अचचर्तत् । साचयति । स्वपेर्यङ् वेति ॥ व्युत् । ततो द्वित्व । अष्टपुपत् ।

अर्तिरीऽलीऽहीऽकूयिऽक्ष्माऽय्याता पुः ॥४१२१२॥

एषामाकारान्तामां च णौ परे पुरत स्यात् । अर्तीति प्रापणार्थस्य गल्-
धस्य च प्रहणम् । तिपनिर्देशो यद्गुपि निष्पृष्यथ । अर्पयति । अरत्वेर्द्वितीया

इति द्वित्रे । आपिपत् । रीति रीयतिरिणाख्यो ग्रहणम् । रेपयति । श्लेषयति ।
 द्वेषयति । क्रोपयति । क्षमापैह विघ्नने । क्षमापयति । अत्र ।

ख्योः प्वय्यञ्जने लुक् ॥४१४१२१॥

पौ यवर्जस्यञ्जनादौ च प्रत्यये परे य्वोर्लुक् स्यात् । पुत्रदणमप्रत्ययार्थम् ।

णौ क्रीजीडः ॥४१२१०॥

पर्यां प्रयाणा णौ परे आत्स्यात् । ऋपयति । ञापयति । अख्यापयति ।

णौ सन्डे वा ॥४१४१२७॥

सन्परे ऊपरे च णौ इङो गा वा स्यात् । अय्यजीगपत् । अख्यापिपत् ।

चिस्फुरो र्नवा ॥४१२१२॥

चिन्मोते स्फुरते च णौ परे खरस्याद्वा स्यात् । चापयति । चाययति । स्फा
 रयति । स्फोरयति ।

वियः प्रजने ॥४१२१३॥

गर्भाधाने णावात्स्यात् । पुरोवातो गा प्रयापयति । गर्भवतीः करोतीत्यर्थः ।

जिघ्रतेरिः ॥४१२१३८॥

अस्य ऊपरे णौ वा इ स्यात् । अजिघ्रिपत् । अजिघ्रपत् ।

तिष्ठतेः ॥४१२१३९॥

तिष्ठतेरुपान्त्स्यस्य ऊपरे णाधिकारो भवति । अतिष्ठिपत् ।

सिध्यतेरज्ञाने ॥४१२११॥

अज्ञामार्थस्य सिध्यते णौ खरस्यात्स्यात् । अज्ञ साधयति । ज्ञाने तु सि
 ध्यन्त तस्य निश्चिन्वन्त प्रयुक्ते सेषयति तप साधु ।

णावज्ञाने गमुः ॥४१४१२४॥

अज्ञामार्थयो रिणिको र्गमु स्यात् णौ । गमयति । अधिगमयति । ज्ञाने तु
 प्रख्यापयति ।

रुहः पः ॥४१२१४॥

रुहे णौ पो वा स्यात् । रोपयति । रोहयति वा तरुम् ।

लियो नोऽन्तः श्लेहद्रवे ॥४१२१५॥

ली इति लीगल्लीनो सामान्येन ग्रहणम् । लिय श्लेहस्य द्रवेषधं णौ नोऽन्तः

स्याद्वा । घृत विलीनयति । बिलाययति वा । लिय इतीकारस्य प्रसङ्गादीकारा
न्तस्यैवाप्यं विधिः । कृताख्यस्य तु बह्व्यमाणो लकारपकारौ स्तः ।

लोलः ॥४१२१६॥

लालेर्लीय इति कृताख्यस्य च स्नेहप्रवेष्ट्येणौ परे लोऽन्तो वा स्यात् । घृत
बिलाययति । बिलाययति वा । स्नेहप्रथ इति किम् ? स्नेह बिलाययति । लोऽन्ते
ऽप्यतन्व्यां व्यलीलिनत् इत्यधोपान्त्यङ्गस्य ।

पातेः ॥४१२१७॥

णौ लोऽन्तः स्यात् । पालयति ।

वो विधूनने जः ॥४१२१९॥

वा इत्यस्य विधूमनेऽर्थे जोऽन्तः स्यात् । पाक्षिकेणोपवाजयति । अवीबजत् ।

पाशाच्छासावेव्याहो यः ॥४१२१२०॥

पपां सप्तानां णौ योऽन्तः स्यात् । पां पामे । पै शोपणे वा । पाययति ।

डे पिवः पीप्य् ॥४१२१३३॥

प्यन्तस्य पिबते षे परे पीप्य् स्यात् न च द्विः । अपीप्यत् । शोष, प्राप
यति । शोष, प्रापयति । सों सौ वा, सापयति । वेंग बापयति । अनात्मनिर्वे
शाद्वा गतिग-भनयो, ओर्वै शोपणे अनयोर्न । व्येग, व्यापयति । हुंग ह्यापयति ।
अवीबपत् । अशीशायत् इत्यादि । कृताख्यानं प्रहणादिह प्रकरण साक्षणिक
स्यापि प्रहणम् । तेन ऋापयतीत्यादि सिद्धम् ।

णौ डसनि ॥४१२१८८॥

हुंगः सस्वरान्तस्या ऊपरे सन्परे च णौ विपये ष्टृत्स्यात् । आज्रमासे-
त्यादिमा बोपान्त्यङ्गस्ये अजूहवत् । अजूहावत् ।

श्वे वाँ ॥४१२१८९॥

ष्टृत्प्राग्बत् सन्परे ऊपरे च णौ विपये । अजूहावत् । अशिश्वयत् ।

स्फाय् स्फाव् ॥४१२१२२॥

णौ । स्फावयति । अमेद्वनिर्वेदोऽन्ताधिकारनिष्ठस्यर्थः ।

गदेरगतौ शात् ॥४१२१२३॥

घीपतेरगत्यर्थे शात्स्यात् णौ । पुण्याणि शातयति । गतौ तु गां शावयति ।

ञ्जिति घात् ॥४।३।१००॥

इन्ते ङिति णिति च घात् स्यात् । घातयति ।

ऊद् दुषो णौ ॥४।२।४०॥

दुपेरुपान्त्वस्य णावृत्त्यात् । वृपयति ।

चित्ते वा ॥४।२।४१॥

चित्तकर्तृकस्य दुपेस्त्रा स्यात् । चित्तं दोषयति वृपयति वा मैत्र । गोहः
खरे इत्यृत्वे । गृहयति । अजगृहत् ।

णौ मृगरमणे ॥४।२।५१॥

रञ्जे नैलुप्तस्यात् । रजयति मृगान् ।

ज्वलद्बलद्बलभास्त्रावनूवमनमोऽनुपस-
र्गस्य वा ॥४।२।३२॥

एयामष्टामामनुपसर्गाणां णौ इत्यो वा स्यात् । ज्वलयति । ब्बालयति ।
अनुपसर्गस्येति फिम् ? प्रज्वलयति । प्रलापयति । प्रलापयति ।

कगेवनूजनैजूषूक्तस्रजः ॥४।२।२५॥

पर्या पण्णां णौ इत्य' स्यात्, त्रिणम्परे तु णौ वा दीर्घ' । जनयतीत्यादि ।

पर्यपात्स्वदः ॥४।२।२७॥

पर्यपात्स्वमेव परस्य स्वद्रे णौ परे इत्यो भवति, त्रिणम्परे तु वा दीर्घ' ।
परिस्त्रवयति । अपस्त्रवयति । अबादप्यन्ये । अबस्त्रवयति । घटादित्वात् सिद्धे
मियमार्थं बचनम् । अन्योपसर्गपूर्वस्य मासृदिति । प्रस्त्रावयति । अन्ये तु पर्य
पपूर्वस्य स्वदे ईस्त्रनिपेपमिच्छन्ति ।

शमोऽदर्शने ॥४।२।२८॥

अदर्शनेऽर्षे बर्तमानस्य शमे णौ परे इत्यो भवति त्रिणम्परे तु णौ वा दीर्घ' ।
शामयति रोगम् । निशामयति श्लोकान् । दर्शने तु निशामयति रूपम् । केचिद्
दर्शन एष इत्यमिच्छन्ति ।

यमोऽपरिवेषणे णिचि च ॥४।२।२९॥

अपरिवेषणे बर्तमानस्य यमे णिचिचि च णौ परे इत्यो भवति, त्रिण
म्परे तु णौ वा दीर्घः । यमयति । परिवेषणे तु यामयत्यतिधीन् । यामयति चन्द्र
मसम् । परिवेषणे इत्य इत्यन्ये ।

चहणः शाब्दे ॥४।२।३१॥

चह्नेभ्योरादिकस्य शाब्देऽर्थं वर्तमानस्य णिभि णौ परे ह्रस्वो भवति, त्रिण-
स्परे तु वा दीर्घः । चह्यति । णित्करणान्गौवादिकस्य न भवति । चाह्यति ।
अदन्तत्वात्सिद्धे दीर्घार्थं वचनम् । चाह्यिष्यते । चह्यिष्यते । साह्यतीत्यादि ।
न्यसीपहत् । अत्र असोऽसिधूसहस्सटाभिति सोषिपपस्य तथा ऋषिपपस्य च
वर्जमात् उपसर्गस्यनिमित्तादावे' सस्य पत्व म । एव पर्यसीपिबत् । आहिटत्,
आशिशात् इत्यादी । मित्यमपि द्विर्बचन बाधित्वोपान्त्यह्रस्वो द्वित्वात्प्रागेव ।
ओणे ऋदित्करणाद्धिहान्मा भवामिदिषदिष्यादौ न वृद्धि' । मा भवा प्रेदिषत् ।

न वदनं सयोगादिः ॥४।१।५॥

खरादे भान्तो द्वितीयस्यावपयस्यैकखरस्य वकारवकारनकारा' संयोगादयो
न द्वि' स्यु' । औन्दिवत् । अत्र नकारो न द्विः । आङ्गिबत् । अत्र अवृद्धातोर्व
कारो न द्वि' । आर्षिचत् । अत्र रेफो न द्विः । औन्दिजत् । अत्र वकारो न द्वि' ।

रभोऽपरोक्षाशवि ॥४।४।१०२॥

रभे' खरात्परो नोऽन्त' स्यात् परोक्षाशवर्जं खरे परे । आररम्मत ।

लभः ॥४।४।१०३॥

अत्यापि प्राग्बत् । अल्लम्मत । असम्मत । अव्वरत् । अत्र न लघो
दीर्घ' परत्वात् ऋद्धवर्णस्येति । अवीकृतत् । अचर्तत् । अमीसृजत् । अममार्जत् ।
मित्वेऽप्यन्तेऽप्यमिते' परेस्तु वा ॥२।१।८१॥ प्राणिणत् ।

यिः सन्वेर्ष्य. ॥४।१।११॥

ईर्ष्यते द्वित्वाभाजो यिः सन् वा द्वि' स्यात् । ईर्ष्ययति । सभि । ईर्ष्यिपि
यति । ईर्ष्यिययति । अत्र सन्त्येतीत्वम् । णिजन्ताव ङे प्रत्यये पकार एव द्विः
भूपते । ऐर्ष्ययत् । इति ण्यतप्रक्रिया ॥

अथ सन्नन्तप्रक्रिया ।

तुमर्हादिच्छाया सन्नतत्सनः ॥३।४।२१॥

यो चातुरिये' कर्म इपिणेव च समानकतृक्' म तुमर्हः, तस्मादिच्छायामर्थे
सन् वा स्यात् । नखिच्छासन्नतात् । पठितुमिच्छति इति बाक्ये प्रथमे इडागमे
च सति ।

सन्यङश्च ॥४११३॥

सन्नन्तस्य पञ्चन्तस्य षाण्णस्यरोशो द्विः स्यात् । सन्यस्येत्यनेन पूर्वस्येकारे
नाभ्यन्तस्येति पत्वे । पिपठिपति । अपिपठिपीत् । पिपठिपाञ्चकार । पिपठि
प्यात् । पिपठिपिता । पिपठिपिप्यति । खरादेर्द्वितीयः ॥ अटिन्तुमिच्छति
अटिठिपति । घस्त्वमनघतनीघञ्चलि ॥ अन्तुमिच्छति जिघत्सति । अजिघ
त्सीत् । ईर्ष्यते ईर्षिनो द्विस्त्वे ॥ ईर्ष्यिपिपति । ईर्ष्यिपिपति ।

ग्रहगुहश्च सन् ॥४१४५९॥

आभ्यामुषर्णान्ताच्च विहितस्य सन् आदिरिण् न स्यात् ।

रुद्विदमुपग्रहस्वपप्रच्छः सन् च ॥४१३३२॥

एभ्य' वत्त्वा सन् च क्तिन्त्स्यात् । कित्त्वात् ग्रहश्चेति ष्यति हो घुद्
पदान्ते इति इत्य ङत्वे, गङ्गयादेरिति घत्वे जिघृक्षति । युनूपति । रुदिपति ।
विधिदिपति । मुमुपिपति । सुपुप्तति । स्वापयितुमिच्छति ।

स्वपो णाबुः ॥४११६२॥

स्वपे णौ सति द्विस्त्वे पर्यस्य ङ' स्यात् । सुप्वापयिप्यति ।

नामिनोऽनिद् ॥४१३३३॥

नाभ्यन्ताद्वातोरेनिद् सन् क्तिन्त्स्यात् ।

स्वरहन्गमोः सनि घुटि ॥४१११०४॥

स्वरान्तस्य हन्गमोश्च घुडावी सनि दीर्घ' स्यात् । चिचीपति । चेकिर्बा ॥
चिकीपति । कृग' सनि दीर्घ' ईद् । चिकीर्षति । इन्तुमिच्छति, सनि, दीर्घ', द्विस्त्वे,
अङ्गे द्विहमोरिति घत्वे । जिघांसति ।

सनीङश्च ॥४१४१२५॥

इणिको रिङ्भाशानार्थे सनि परे गम्' स्यात् । अज्ञान इति विज्ञोपणमिण
एष नापयोरसम्भवात् ।

प्राग्वत् ॥३३३७४॥

सन' पूर्वो यो घातुस्तस्मादिष सन्नन्तारकर्तृप्रात्मनेपद् स्यात् । इद् । अपि
जिगांसते विद्याम् । इण् । जिगमिपति प्रागम् । ईक मातुरभिजिगमिपति ।

ज्ञाने तु । प्रतीपियति । जी सन्-के वेति वा इङ्गे गावेधे । अधितिगापियति ।
अध्यापियति ।

वी व्यञ्जनादेः सन्चाव्यः ॥४१३२५॥

वकार इकारे चोपान्त्ये सति व्यञ्जनादेर्भातोः परः क्त्वा सन् च सेदी
किद्वा स्याताम् । न तु पकारान्ताद्दकारान्ताच्च । दिशुतिपते । दिशोतिपते ।
लिखिलिपति । लिखेतिपति । उपान्त्ये । विमिस्सति । स्तोत्रमिच्छति तुष्टति ।
शृङ्ग' स्यसनो रित्यात्ममेपदधिकल्पे, न शृङ्ग इति परसौपदे इग्निपेधे च । विष्ट
स्सति । विधर्तिपते । कृतशृतृते तीङ्गिकल्पे । निवृत्सति । मिमर्तिपति ।

**इवृधभ्रस्जदम्भश्रियूर्णुभरज्ञपिसनितनिपतिवृ-
हरिद्रः सनः ॥४१४१७॥**

इवन्तादधादिभ्यश्च ऋदन्तेभ्यो हरिद्रातेश्च सन आदिरिङ्गा स्यात् । अनुना-
सिके च छ' छद् । इच्छति । दिवेविपति ।

ऋघ ईर्त् ॥४११७॥

ऋघः सादौ सनि ईर्त् स्यात् न च द्वि' । ईर्त्सति । अर्दिषिपति ।

मृजो भर्जू ॥४१४६॥

पिभर्क्षति । भिभ्रञ्जिपति ।

दम्भो धिप् धीप् ॥४११८॥

दम्भे सि सनि धिप् धीपो स्यातां न च द्वि' । पिप्सति । धीप्सति ।
द्विधम्मिपति । शिभीपति । शिभ्रपिपति । यु' । युयूपति । भोजान्तस्यापवर्गे-
ऽवर्णे इत्यनेन इकारः । पियधिपति । प्रोर्णुमूपति । प्रोर्णुमविपति । प्रोर्णुनुषिपति ।
भृग' स्वरहनेति धीर्धे ओष्ठ्यादुद् । युमूपति । पिभरिपति ।

ज्ञप्यापो ज्ञीपीप् न च द्विः सि सनि ॥४११६॥

शपेरापेश्च सि सनि पयासात्प ज्ञीपीपो स्याताम् । ज्ञीप्सति । जिज्ञापि-
पति । अषटादेर्जिज्ञापयिपति ।

सनि ॥४१२६१॥

सनादीनां पुटादौ सनि भा' स्यात् । मिपासति । सिसनिपति ।

तनो वा ॥४१११०५॥

तनेर्षुडादौ सनि वीषो वा स्यात् । तितांसति । तितसति । तितनिपति ।

रभलभशकपतपदामिः ॥४११२१॥

एषां स्वरस्य सि सनि इ' स्यात् च द्वि' । पित्सति । पिपतिपति । प्राप्सु
र्षति । प्राषिषरिपति । पुषूर्षति । विषरिपति । विषरीपति । तितीर्षति । तिन
रिपति । विदरिप्रासति । विदरिद्रिपति ।

ऋस्मिपूढञ्जशौकृगृहृप्रच्छः ॥४११४८॥

एभ्यो दशम्य' परस्य सन आद्विरिट् स्यात् । अरिरिपति । सि । सिञ्जपि
पते । पिपषिपते । अञ्जिजिपति । अञ्जिजिपते । चिकरिपति । चिकरीपति ।
जिगरिपति । जिगरीपति । आद्विदरिपते । आद्विषरिपते । षदिषीर्षुरिति तु
भौषादिकस्य । रुदधिदे (१४११३२) ति सनः किञ्चे । पिपृच्छिपति । आनुमिच्छति
ईप्सति । आरिप्सते । लिप्सते । स्यानुमिच्छति । तिष्ठासति ।

मिमीमादामित्स्वरस्य ॥४११२०॥

एषां प्रयाणां दासशकारां च सि मनि इत्स्यात् च द्वि' । मीग् । मीग
(१४१२८) इत्याखे । मित्सति । मित्सते । दित्सति । दित्सते । पित्सति ।
चित्सते ।

अव्याप्यस्य मुचेमौग्वा ॥४१११९॥

न च द्वि' । मोक्षति । सकर्मणस्तु । मुमुक्षति वत्सम् । लुनर्न् प्रयुक्ते लाय
पति । लायपितुमिच्छति । ओर्जा' तम्पापयर्गेऽयणं (१४११६०) इतीति । छिलाय
पिपति । पिपायपिपति । मुस्तुट्ट (१४११६१) इत्यादिना विकल्पेनेकारे शिभाय
पिपति । शुभ्रायपिपति । सुसिजोर्गर्हाक्षान्तौ ॥ ॥ शुयुप्सति । तिति
क्षते । कित' मदापप्रतिचारे ॥ चिकित्सति । दान्मान् पधाशिशानार्जययिषार
पैरूप्ये वीर्ष्येत' ॥ वीर्ष्यामति २ । वीर्ष्यांसति । मीर्ष्यांसति । वीमत्सते । वीहृप्
परितापे । दातुमिच्छति । विदासते । विद्रीपते ।

दीढः सनि ॥४१२१६॥

परे आत्य या स्यात् । दृशौट् द्विसापाम् । तितृक्षति दैमम् । अतितित
र्षिपति । जि जये । जेर्गिः स'परोक्षयो' ॥ ॥ जिगीपति । पिपृष्
तन्नुसन्ताने । मित्स्यपति । सिसेषिपति । दृष्ट पाप्ने । दित्सत । द्रष्ट । शि-
क्षति । शर्कीष् मपण । शिक्षते २ ।

राधेर्वधे ॥४११२२॥

सकारादी सनि परे स्वरस्येकारः स्यात् न द्वि । प्रतिरित्सति । अपरि
स्सति । अनक प्राणने । प्राणिणियति । उच्छे' यछाम्यां सहितस्येदो द्वित्वम् ।
अधिच्छियति । निमित्तापापे निमित्तिकस्याप्यपाय इति स्वनिव्यम् ।

श्वेर्वा ॥४११८९॥

अपरे । अशुशावत् । अशिश्वयत् । शुशावयिपति । शिघोपविज्ञानादन्तर-
इमपि वृद्ध्यादि च्युता पाठ्यते । तस्मिन् कृने वृद्धिरावादेशः । उपान्व्यह्लाः ।
ततो णौ कृतस्य स्थानिभत्वात् शोर्द्वित्वम् । तत' पूर्वदीप इति क्रम' । द्वित्वे इ' ॥
शुह्वयति । णौ । शुहावयिपति ।

उपसर्गात्सुवसोस्तुस्तुमोऽव्यप्यद्वित्वे ॥२१३३९॥

प्यन्तानामुपसर्गसम्बन्धे सति न भवति । अभिसावयति । अव्यपि ।
अम्यपुणोत् । सुप्वापयिपति । सिपेवयिपति । इत्यत्र ।

णित्तोरेवाऽखदस्विदसहः पणि ॥२१३३७॥

खदस्विदसहर्जं प्यन्तानां स्तौतरेषु च सम्बन्धिन' सस्य पत्न स्यात्,
माम्यन्तस्याकवर्गात्परत्वे सति पणि पत्नमूले सनि परे मान्येपाम् । सिपेवयि
पति । णित्तोरेषु पणि मान्यस्य । तेनेह न । सुस्रपति । एवकार' पण्येवणित्तो
रितिचिपरीतमियमनिवृत्तपर्थम् । तेन असीपिबत् तुष्टाव इह स्यात् । पणीति
किम्? सिपेव । पत्नं किम्? तिष्ठासति । सुप्युत्सति । पेपः ॥ इणोपातो' प्रतीपि-
पति । अधिपिपति । अत्र पणि निमित्तमूले पातोः सस्य पत्नमियम उक्तः ।
इति सनो द्विरुक्तत्वात् सस्य पातो' सम्बन्धित्वाभावाच्चिपमो न प्राप्नोति । खद
स्विदसहर्जं वर्जनात् । सिष्ठावयिपति । सिष्णेवयिपति । सिष्ठावयिपति । उपस
र्गादि (१५३॥३९॥) स्वादिस्वमेऽद्वित्व इत्युक्ते इह न पत्नम् । अभिसुप्पति । स्वार्थे
सम्भत्वात् सनि शुष्पिपति । इति सम्भन्ताः ॥

अथ यद्वन्तप्रक्रिया

व्यञ्जनादेरेकस्वराद्दृशाभीक्ष्ये यद्धा ॥३१४१॥

शीणक्रियाणामधिभ्रमणादीनां क्रियाम्तराम्यवधाने साकल्पेन सम्पत्ति'
क्रियातिरेको वा श्रुतात्वम् । शुष्मक्रियायाः पाकात्' क्रियान्तराम्यवधानेनाहृषि
रानीक्ष्यम् । तद्विशिष्टाधुत्तेर्ष्यञ्जनादेरेकस्वराद्गतोर्पदा स्यात् । उकार भात्मने
पदार्थ' । सम्यङ्भे (१५१॥३१॥) ति द्वित्वे ।

आगुणावन्यादेः ॥४११४८॥

घटन्तस्य द्वित्वे पूर्वस्य न्यायागमधर्जस्य आगुणौ स्याताम् । मृदा पुनः पुनः पचतीति वा पापच्यते ।

योऽशिति ॥४१३८०॥

घातोर्भ्यञ्जनात्परस्य योऽशिति लुक्स्यात् । अपापचिष्ट । पापचात्रके । पाप पिपीष्ट । पापचिता । पापचिप्यते ।

अद्यर्तिसूत्रिमूत्रिसूच्यशूर्णोः ॥३१४१०॥

पुष्पः सप्तम्यो मृदोऽर्धे आभीक्ष्ण्ये च यद्वा स्यात् । धराद्वितीय (१४११४१) इति द्व्यस्य द्वित्वे । व्यञ्जनस्यानादेर्लुगि (१४११४४) ति पूर्वरूपस्य यकारलोपे आत्वे च । अटाद्यत्ते । कययद्वादीयेषु (१४३१२०) ति गुणे । अपिर इति धर्जनात् ये परे रेफस्य द्वित्वं स्यादेव । अरार्पते । सोमूच्यते । मोमूच्यते । सोसूच्यते । अशाद्यते । दीर्घदिच्य (१४१३१०८) इति दीर्घे । तोमूच्यते ।

गत्यर्थात्कुटिले ॥३१४११॥

भ्यञ्जनादेरेकधराद्गुणार्थात्कुटिल एयार्धे घातोर्ध्वं स्यात् ।

मुरतोऽनुनासिकस्य ॥४११५१॥

अकारात्परो योऽनुनासिकस्तदन्तम्य षट् द्वित्वे पूर्वस्य मुरन्तं स्यात् । चञ्चम्यते २ । तोमूम (११४१२४) इत्यनुस्वारः ।

गूलुपसदचरजपजभदग्दहो गर्हो ॥३१४१२॥

गर्वाधिभ्य ण्म्योऽष्टाम्यो षट् स्यात् । कृतां द्वितीह ।

ग्रो यटि ॥२३११०१॥

रेफस्य छं स्यात् । जेगिम्यते । छोलुप्यत । सामघन ।

चरफलाम् ॥४११५३॥

एषां षट् द्वित्वे पूर्वस्य मुरन्तं स्यात् ।

तिचोपान्त्यातो ऽनोदः ॥४११५४॥

चरफला षट्ति तादी च प्रत्यय उपान्त्यस्यात् उं स्यात् । मयानोद्, गुणो न भवतीत्यर्थः । चञ्चम्यते २ । पञ्चम्यते २ ।

जपजभदहृदशभञ्जपशः ॥४११५२॥

पृषां पण्णां यञि द्वित्वे पूर्वस्य घुरन्त' स्यात् । जजप्यते २ । जंजम्यते २ ।
वृवृष्यते २ । वृवृष्यते २ ।

न गृणाशुभरुचः ॥३१४१३॥

पम्पक्लिम्पो यद् न स्यात् । निर्यं गृह्णाति । मृदां शोभते । मृदां रोचते ।

ईर्व्यञ्जनेऽयपि ॥४१३१९८॥

गापास्थासाद्रामाहाकां यवर्जे किति ङिति अशिति व्यञ्जनादाशी' स्यात् ।
जेगीपते । पेपीपते ।

घ्राघ्मोर्यङि ॥४१३१९५॥

ई' स्यात् । जेगीपते । पेप्मीपते ।

हनो घ्नीर्वघे ॥४१३१९९॥

जेगीपते । यम इति किम् ? जघन्यते ।

ङिति यि शय् ॥४१३१०५॥

शीङ' किति ङिति च पादौ शय् स्यात् । शाशय्यते ।

ऋतोरीः ॥४१३१०९॥

ङि च यद्दयव्येषु परेषु ऋदन्तस्य ऋतोरी' स्यात् । येऋीपते ।

ऋमता री. ॥४११५५॥

ऋमतां यञन्तामां द्वित्वे पूर्वस्य रीरन्त' स्यात् ।

नृतेर्यङि ॥२१३१५५॥

नकारस्य णत्वं न स्यात् । नरीदृष्यते । परीदृष्यते । ययपडाशीर्षे (१४१११०१)
इति गुणे ततो द्वित्वे । मास्मर्षते । वा परोक्षायङि ॥ शोशय्यते । शोशयीपते । यङो
लुपि शोशयीति । शोशययीति । प्यायः पी' ॥ पपीपते । लुपि । आपेयेति ।

वञ्चस्त्रसध्वसभ्रशकशपदस्कन्दोऽन्तो

नी. ॥४११५०॥

प्यामष्टानां यङि द्वित्वे पूर्वस्य नीरन्त' स्यात् । मोज्यञ्जनभ्ये (१४११४०१) ति
न लुकि । यनीय्यते । मनीय्यते । इत्यादि । योभूयते । जयोभूयति । योभूयाद्यङ्गे ।

बहुलं लुप् ॥३१४१४॥

यञ्जे लुप् बहुल स्यात् । फभित्प्रवृत्तिरिख्यादि । यद्बहुबन्तं परस्मैपदमवा-
दिबन् । यद्बहुस्तोरि (१४११६४) ति वा ईदागमे । योमधीति । योमोति । योमूतः ।
योमूवति । योमूयात् । योमोतु । योमधीतु । योमूहि । अयोमधीत् । अयोमोत् ।
अयोमधु । पियेतिदेति (१४११६५) सिञ्जुपि अयोमोत् । अयोमूताम् । अयोमूधु ।
अयोमूबन् । इति केषित् । योमूवाञ्चकार । योमूयात् । योमूयास्ताम् । योमविता ।
योमविष्यति । अयोमविष्यत् । जगमीति । जंगन्ति । यभिरभिनभिगमि
(१४२१५) इति मस्य लुकि । जगत' । जग्मति । मोनो म्बोञ्च ॥ जगन्मि ।
जगन्व' । जगन्म । एकस्वरग्रहणोक्तखासेपिनपेच' । अजगमीत् । जंगमिता ।
चलनीति । चलन्ति ।

आः खनिसनिजनः ॥४२१६०॥

गुणादौ ङिति । चन्त्याति चत्नति ।

न वृद्धिश्चाविति किल्लोपे ॥४२१११॥

अधिति प्रथमे यः कितो ङितञ्छोपस्तस्मिन् सति गुणो वृद्धिञ्च न स्यात् ।
मरीमूजन्ति ।

रिरौ च लुपि ॥४२१५६॥

अमतां यञ्जे लुपि द्वित्रे पूर्वस्य रिररीञ्चैते त्रयोऽन्ता' स्युः । चरिकरीति ।
चर्करीति । चरीकरीति । चरिकर्ति । चर्कर्ति । चरीकर्ति । चरिकृत' । चर्कृतः ।
चरीकृत' । चरिभति । चर्कति । चरीभति । अचरिकरारीत् ३ । चरिकरामास ३ ।
चरिभियात् ३ । चरिकरिता ३ । चरिकरिष्यति ३ । चरिभृतीति ३ । चरिभर्ति ३ ।
अचरिभृतीत् ३ । अचरिभर्व' ३ । गणनिर्विष्टखादङ् न स्यात् । अचर्यतीत् । एव
नरीमूतीति ३ । जरियुधीति ३ । जरिगद्धि । जरियुद्धि ३ । अजर्यत् ३ । अजरी
गुदाम् । रुत्वे लुकि द्वीषे च । अजर्या' । जरियुधीति ३ । जरिगर्धि । जरिगृह' ।
जरिगृहति । जरिगृहीयि । जरिगर्हि । जरिगृहीता । परिगृच्छीति । अनुनासि
के च (१४११७०८) ति छस्य शस्वे । परिपर्छि । परिपृष्ट । परिपृष्णति । परिपर्द्धिम् ।
परिपृष्णु' । अत्र पद्भिमिक्तो ष्टुत् । लुप्यपि अष्पृष्टेनदि (१७११११) ति
निषेधास्त्यानिवस्वम् । पूर्वं न गुणाशुमरुच (१३१४१३) इत्युक्त तद्गुणार्थ एव
निषिद्धम् । पौनःपुन्ये च रोरुष्यते । शोशुभ्यते इति स्यादेव । सोऽुष्यते । अनेक-
स्वरस्वादपोपदेशो पत्य म । स्सटि सपेस्त्रीपते ।

सिचो यटि ॥२१३६०॥

सिच्य सकारस्य न पत्य पटि । मिसेसिष्यते न ।

न कचतेर्यङः ॥४११४७॥

पङ्क्तस्य कचतेर्द्वित्वे पूर्वस्य कस्य चो न स्यात् । कोङ्कयते चरः । कीति-
कुचस्योस्तु । कोङ्कयते । मुरतोऽमुनासिकस्ये (१४११२१) स्यप्र तपरत्वाद्भूतपूर्वव्रीचस्य
न भोऽन्तः । 'मामण् ऋषे । पामाम्यते । ये नवे (१४११३२) ति जाजायते । जंज-
म्यते । वमयद्य छत्वे । वसीहृष्यते । वरीपृष्यते । स्येयेर्यङ्गे च ॥ सोमुष्यते ।

व्येस्यमोर्यङि ॥४११८५॥

प्राग्वत् । बेधीयते । बेवधीति । सेसिम्पते । सेसिमीति । सेसेन्ति । बहोर
पङ्क्ति । बावहपते । बायः कीः ॥४१११६॥ बायूङ् इत्येतस्य कीः स्याद्यङि । बेकी
पते । पास्पपीति । पास्पदि । अस्तन्याम् । अपास्पते । सिषिषस्य क्त्वे रोरेत्तुङ् ।
अपास्या । जागादि । जापास्ति । अजापात् । सिषिरुखपक्षे । अजापा । नाभृ ।
मानाधीमिति । नानान्ति । नानान्तः । दधि धारणे । दादधीति । दाददि । दादद ।
दापस्ति । अदापत् । अदाददाम् । अदादपुः । अदापः । अद्यतन्याम् । अदा
दाधीत् । अदादधीत् । योस्कुन्दीति । योस्कुन्ति । अयोस्कुन् । अयोस्कुन्ताम् ।
अयोस्कुन्दः । मोमुदीति । मोमोन्ति । अमोमुदीत् । अमोमोत् । अमोमुताम् ।
अमोमुदः । अमोमोः । अमोमोत् । अद्यतन्याम् । अमोमोदीत् । मोमोदिता ।
योक्कीति । योक्कीति । अस्तन्याम् । अयोक्कीत् । सिषिपक्षे । अयोक्कीः । वनीष
वीति । वनीषङ्कि । वनीषक्तः । वनीषयति । अवनीषवीत् । अवनीषन् । इन्तेर्य
ङ्गि । जघमीति । जघन्ति । जघतः । जंघति । जंघदि । अजंघमीत् । अजघन् ।
आशिपि तु यष्यात् । अवधीत् । अवधिष्टाम् । अघादेऽस्य द्वित्वं न स्यात् । म्याति
यत्वेन मासं सकृत्प्रवृत्तं प्रवृत्तमेवेति एकविषये पुनर्मिषेपात् । चञ्चुरीति । चञ्चूर्ति ।
चञ्चूर्त । अचञ्चुरीत् । अचञ्चू । योयोति । योयवीति । अयोयोत् । अयोयवीत् ।
अद्यतन्याम् । अयोयावीत् ।

न हाको लुपि ॥४११४९॥

ओहाङ्क स्यागे इत्यस्य द्वित्वे सति पूर्वस्य यञ्जे लुप्पाकारो न भवति ।
जहाति । जहेति । जाहेति । जाहानीत्यथ आणुणावन्यादेरि (१४११४८) आत्वं तु
पाणिनीये । एपामीष्यत्तनेऽङ् ॥ जाहीतः । अत्र हाकः आचही यित्कुक् गापास्ये
(१४११०९) छ्येते विषयो न संभवन्ति । भ्रष्टपन्थनिर्देशात् । जहति । जहासि ।
जहियः । जहीहि । अजहेत् । अजहात् । अजहीताम् । अजहृः । आशिपि । जहा
पात् । अजहासीत् । अजहासिष्टाम् । अजहिष्यत् । सोपुपीति । सोपोसि ।
लुप्तासुसे प्रत्ययाडक्षणात् स्येयेर्यङ्गे (१४११८०) ति न ष्टत् । इत्यनेकसरत्वादिपि न
पेषो न । तन्मते । सास्त्रपीति । सास्त्रसि । सास्त्रसः । सास्त्रयति । असास्त्रपीत् ।
असास्त्रः । अद्यतन्याम् । असास्त्रपीत् । षत (१४११७९) इति तपरत्वादिह न । कृ ।

भाकरीति । नृ । तातरीति । तातर्ति । तातीर्त' । तातिरति । तातीर्हि । तात-
 राणि । अतातरीत् । अतात' । अतातीर्ताम् । अतातरुः । अतातारीत् । अताता
 रिष्टामिखादि । अर्तेर्यद्दुपि द्वित्र्ये श्रुतोऽत् । अरर्ति । रिघोगे । पूर्वस्याखेखरेष्वो
 रियुत् । अरिपरिर्ति । अररीति । अरियरीति । अर्भतः । अरिघृमः । इवर्णादेरि
 (११२।२१) तिरखे अन्तो नो लुकि रेफान्त्स्यस्य रोरेलुगिति । आरति । अरिप्रति ।
 अर्भयात् अरिघृयात् । अरर्तु । अरिघृत्तु । अररीतु । अरिप्रीतीतु । अर्भतात् । अरि
 घृतात् । आरतु । अरिघृत्तु । आर' । आरिय' । आररीत् । आरियरीत् । आर्भ
 ताम् । आरिघृताम् । आररुः । आरियरुः । आर' । आरिय' । आररी' । आरि
 यरी । आरारीत् । आरियारीत् । अरराषकार । अरियरांषकार । आशिपि
 शुणयिधौ तिवा निर्वेशात् शुण' । रि'शाफ्याशीये ॥ रलुक् दीर्घ' । आरियात् ।
 अरिघृयात् । अररिता । अरियरिता । आररिप्यत् । आरियरिप्यत् । गृहीद्
 प्रहणे । जर्गुहीति ३ । जर्गुर्हि ३ । जर्गुड' ३ । जर्गुहति ३ । अजर्षर्द् ३ । यकार
 षकारान्तामामूढभाषिना यङ्गुपोऽभाष इष्टः । ऊद्भाषिनो भिषिमप्योस्तु यङ्गुप
 स्तेवेति न्याप्यम् । शोभिषीति । शोभोति । मामोति । मामषीति । मामूतः ।
 मामषति । मामोपि । मामषीपि । मामोमि । मामाष । मामूम । मामोतु । मामू
 ताम् । मामूहि । मामषानि । अमामषीत् । अमामोत् । अमामषम् । अमामाष ।
 अमामूम । अवरि । जाज्जर्ति । जाजूर्त' । खरि । तामूर्ति । तामूर्त' ।

भव्यविश्रिविज्वरित्वरेरूपान्त्येन ॥४१११०९॥

भप्यादीनामनुनासिकादौ फी घुहादौ च प्रत्यये षकारस्योपान्त्येन सह
 ऊद् स्यात् । ज्वरस्वरोरूपान्त्यो षकारात्पर' खर' । भिष्यविमवां तु पूर्व' । मप्यप
 न्पने । अय यान्त ऊद् भाषी । तेष्ट देवने इत्यादयो वान्ता ।

रलुक् ॥४११११०॥

रेफात्परयोश्चकारषकारयोरनुनासिकादौ फी घुहादौ च प्रत्यये लुक्स्यात् ।
 मुठं । मोमोर्ति । मोमूर्त' । मोमूर्छति । हुर्छा । जोहोर्ति । ह्य गती । जाह्वीति ।
 जाह्वति । जाह्वत । जाह्वयति । जाह्वीपि । जाह्वसि । प्योद्यप्यङ्गने लुक् ।
 मप्यस्या ॥ जाह्वामि । जाह्वाय' । जाह्वामः । हर्ष गनिकान्तयो' । जाह्वीति । जाह्वति ।
 जाह्वर्त' । जाह्वयति । जाह्वर्दि । अजाह' । अजाह्वर्ताम् । अजाह्वर्युः । तुपे हिंसायाम् ।
 तोतुर्षीति । तोतोर्ति । भ्यादेर्नामिन (१२।१।६३) इति दीर्घे । तोतुर्षति । तोप्योर्ति ।
 दोपोर्ति । अजेर्षी । वेयीपते । अस्य यद् लुप नास्ति । इत्यादि ।

इति षडन्तपरस्लुपन्ता ॥

अथ नामधातुप्रक्रिया

द्वितीयायाः काम्यः ॥३१४२२॥

द्वितीयायान्तादिच्छायां काम्यो वा भवति । इदं काम्यति । ऐदं काम्यीत् । इदं काम्यात्कार । इदं काम्यात् । इदं काम्यता । इदं काम्यिष्यति । ऐदं काम्यिष्यत् ।

अमाव्ययात्क्यञ्च ॥३१४२३॥

मन्ताभ्ययवर्जाद्वितीयायान्तादिच्छापामयं क्यञ् काम्यो वा स्यात् ।

क्यनि ॥३१४२१२॥

अवर्णान्तस्य क्यमि ई स्यात् । पुत्रमिच्छति पुत्रीयति । अपुत्रीयीत् । पुत्रीयामास । पुत्रीयिता । पुत्रकाम्यति । राजानमिच्छति राजीयति । गम्यति ।

आधाराच्चौपमानादाचारे ॥३१४२४॥

मन्ताभ्ययवर्जादुपमानाद्वितीयायान्तादाधाराच्च नात्र आचारे ष्यन्त्वा स्यात् । पुत्रमिधाचरति पुत्रीयति छात्रम् । प्रासाद इवाचरति प्रासादीयति कुठ्याम् ।

कर्तुः क्विगल्भक्लीवहोडाच्च डित् ॥३१४२५॥

कर्तुरुपमानादाचारेऽयं क्वि वा स्यात् । गल्मादिभ्यस्तु स एव डित् । अन्व इवाचरति अन्वति । गल्भते । क्लीपते । होडते ।

क्यङ् ॥३१४२६॥

कर्तुरुपमानादाचारे क्यङ् स्यात् । वीर्यंश्ची (१४११०८) ति वीर्यं । इह इवाचरति ईसापते । अहसापिष्ट । इसायाञ्चके । ईसायिपीष्ट ।

सोवाल्लुक् च ॥३१४२७॥

क्यङ् । पयापते । पयस्यते ।

ओजोप्सरसः ॥३१४२८॥

नित्यं सोल्लुक् । ओजस्वीवाचरति ओजापते । अप्सरापते । ओजाशब्दो घृति विषये लभति । कतोरीः ॥ मात्रीयते । क्यङ् मानिषित्तद्विते (१३१५०) इति पुंस्त्राये । द्येत्रीवाचरति द्येतापते । मपय (१३१२२) इति पदत्वे । राजापते । पपये (१३१५६) इत्यबादेशे । गम्यते ।

डाजलोहितादिभ्यः पित् ॥३१४३०॥

पन्था कर्तुम्यङ्भ्ययं पित्क्यङ् स्यात् ।

क्यङ्पो न वा ॥३१४३॥

क्यङ्पोन्तावात्मनेपद् वा स्यात् । पटपटायति । पटपटायते । टाञ्यावाधि
(७।२।१४९) तितलोप' । छोडितायति । छोडितायते ।

तपसः क्यन् ॥३१४३६॥

अप्सात्कर्मण कृतायर्थे क्यन्वा स्यात् । तप' करोति तपस्यति ।

नमोवरिवश्चित्रडोऽर्चासेवाश्चर्ये ॥३१४३७॥

यथासस्यमर्चादिष्वर्थेषु करोत्यर्थे क्यन् वा स्यात् । नमस्यति । परिषस्यति ।
पिश्रीयते । अर्चादिष्विति किम् ? नम' करोति । नम'शब्दमुच्चारयतीत्यर्थ' ।

श्रुत्तृङ्गर्धेऽशनायोदन्यघनायम् ॥३१४३९३॥

एष्वर्थेषु यथासस्यमशनापादय' क्यन्ता निपात्यन्ते । अशनायति । उद-
न्यति । घनायति ।

वृषाश्वान्मैथुनेस्सोऽन्तः ॥३१४३९४॥

आम्वा मैथुनार्पान्यां पयनि सोऽन्तः । वृषस्यति गौ । अम्बस्यति वड्या ।

अस् च लौल्ये ॥३१४३९५॥

भोगेऽजातिरेको लौल्यम् । तस्मिन् गम्ये क्यनि पर नाम्नः सोऽस् चान्त'
स्यात् । द्विसकारपाठात् दधिष्यति । दध्यस्यति । मधुष्यति । मध्यस्यति ।

नस्स. ॥२।३।५९॥

कृत द्विसकारसकारसपिन्' सस्य पो न स्यात् । सुपिस्स्यते ।

सत्यार्थवेदस्याः ॥३१४४४॥

एषां णिष् सधियोगे आ' स्यात् । सत्वापयति । अर्थापयति । वेद्रापयति ।
मिषम्विर (७।२।३८) ष्यादिना प्राचादेशे । मिषमाषष्टे प्रापयति ।

णिज्वहुल नाम्नः कृगादिषु ॥३१४४२॥

स्पृणमाषष्टे म्याषयति । त्वामिच्छति त्ययति । मामिच्छति मषति ।
युष्मानिच्छति युष्मषति । अम्नषति । गीर्षते । पूषते । द्वियमिच्छति द्वियष्यति ।
अमुमिच्छति अदम्यति । गार्गीयति । वाष्यति । कपीयति । ममिष्यति । क्षीरमि-
च्छति क्षीरम्यति वा' । लृषणमिच्छति लृषणम्यत्युष्ट' । स्वमिवापरति त्ययते ।
मषति । युषमिवापरति युष्मषण । अम्नषत । हरिणीवापरति हरितायते । मपरीय-
सपनायने । मपनीयने । मपरीयते । युषतिरिवापरति युषायते । पदीमृद्वपायिष-
पदीमृद्वयते । सयनामभ्य' कृपापारे । अ इवापरति । अति । अत । अन्ति ।

एत् । एताम् । एयुः । अतु । हौ । ज । जानि । जाब । आम । आत् । आता
 म् । भान् । आसीत् । परोक्षायाम् । अस्यादेरा' परोक्षायाम् ॥ (४११६८)
 आ अ इति स्थिते । आतो ण्य औरि (४२१२०) ति औ । अतुसाविषु इव
 स्तुसि षातो लुगि (४३१२४) ति आलुकि । अतुः । उ' । मालेबाचरति
 मालाति । षस्वन्याम् अमालात् । अमालासीत् । कबिरिबाचरति कबपति ।
 निषि परस्मापि (४११४४) ति वृद्धि' । अकवायीत् । गौरिबाचारीत् अगवीत् ।
 यिरिय यपति । अयायीत् । विवाप । विष्यतुः । भीरिव अयति । अभायीत् ।
 क्षिभाप । क्षिभियतुः । पितेव पितरति । आशिपि पित्रियात् । मूरिब मभति ।
 नाय सुयो व (४११४३) इति भवतेः सिञ्जल्प (४११२९) इति च । तत्र षातु
 पाठस्यस्यैव ग्रहणात् । अभायीत् । पुमाय । हरिब ब्रवति । अद्रावीत् । शिञ्जी
 (३१४ ८) ति न उप्रत्ययः ।

अहन्पञ्चमस्य कि किति ॥४११२०७॥

अहन्पञ्चमस्य षातो' स्वरस्य कौ धुडादौ च किति प्रत्यये दीर्घ' स्यात् ।
 अपमिवाचरति इवामति । राजेवाचरति राजानति । पया इव पथीमति ।
 षसुक्षीणति । कइवाचरति कति । फेत् । कतु । हौ । क । अकत् । अकः । अका
 सीत् । कश्चिदापारफाबपि दीर्घस्वमिच्छतीति मतात् भीष्माप्द्बदीर्घत्वे । काति ।
 परोक्षायाम् । कौ । माघवमने षक इति परोक्षायाम् । स्व इव स्वति ।
 णपि । सखौ । सख इतिरूप । म्यामास । स्वायकार इत्यतत् । गौरिबाचचार
 गवायकार । इत्यादि मतान्तर । अतएव पाणिनिर्मूलसूत्रे मेकाय इति न सूत्रि
 तयान् । 'कात्प्रत्ययादात्ममन्त्रे लिटि' इत्येव सूत्रितवान् ।

ञ्यर्थे मृशादेः स्तोः ॥३१४२९॥

मृशादिभ्य' कर्मभ्यश्च्यर्थे यपडा स्यात्, ययासमर्थं सकारतकारयो
 र्दुप्य च । अमृशो मृशो भवति मृशापते । उ' मनापते । अनोजस्यी ओजस्यी भवति
 ओजापत । अत्र तद्गुणैरेव च्यप इति धर्ममात्रसूत्रेन । अनोज ओजो भवती
 एष चाप्यम् । ष' दिया मृशा भवन्तीत्यपि अमृततद्गुणाभावात् । सुम
 भम् । अस्य मलोप । सुमनापत । शुरादौ सङ्घामणि युद्धे । तत्र सग्रामेति ना
 मापि । तस्मात्करोतीति णिष् । तस्मिन्निपोगेऽनुब' च आसङ्गते । युद्धे योज्य
 ग्रामशाब्द इति षणम'पि सामर्थ्यात् संग्रामशब्दे षातुपाठे समित्थनेन युक्त
 पाठः किञ्चिद् ज्ञापयति इति । तेन मन'शाब्दात्प्रमाण' न्यमनापत । उन्मनापते ।
 उदमनापत । एव चापगल्भते अवागल्भित्तेत्यादापि अवेत्यस्य वृषद्धरण षो
 ष्यम् । ज्ञापयत्येव राजानीयविषयत्वात् यत्रोपसगर्भं मन्त्रं भूयते न पुनरादे
 दान संयुक्त तत्रैव वृषद्धरणम् । एव च आ उड मोह' । न इवाप्य मोहापित्वा
 वेपोऽनन घृण' । अत्र उन्मनाप्य अवागल्भयनिपत न यप । अयमेवात्र गुरूणामा
 दाप' । न प्राद्विरागप' इति किरूत' । एवः प्राद्विराप्द्ब्याच्यन्तर्गणो' षातुगल्भस्य

गतिरन्यस्तत्पुरुष इति समासः । द्वितीयः असंग्रामयत शूरः इत्यादौ घात्वबयबः
समिति । विच्छ घातोर्धि इत्यबयबः । ततः प्रागेवाद् । उच्चाभैश्छत् औक्षीयत् ।
औक्षरीयत् औक्षीयत् । लोहितादिस्वात् इयामायति । घूमादीनां स्वतन्नाष्टसीनां
प्रकृतिविकारभावाप्रतीतेऽम्प्रयो नास्तीति तद्गृह्णन्तिभ्याः प्रख्ययः । अघूमवान् घूम
वान् भवति घूमायति । घूमायते इत्यादि । लोहिनीशब्दादपि क्यङ्क्त् लिङ्ग-
विशिष्टपरिभाषया । लोहिनीयति । लोहिनीयते ।

कष्टकक्षकृच्छ्रसत्रगहनाय पापे क्रमणे ॥३१४३१॥

कष्टादिभ्यो निर्देशादेव अतुर्ध्वन्तेभ्यः पापे वर्तमानेभ्यः क्रमणेऽर्थे क्यङ्क्
प्रख्ययो वा स्यात् । कष्टाय क्रमते कष्टायते । पापं कर्तुमुत्सहते । कष्टादीनां वृत्ति
विषये पापार्थानां द्वितीयान्तानां विकीर्षायामपि क्यङ्काच्य इत्यन्ये । पापं
विकीर्षतीत्यस्य पदविग्रहे कष्टायते । सत्रायते । कक्षायते ।

रोमन्थाद् व्याप्यादुच्चर्वणे ॥३१४३२॥

अभ्यबहुत द्रव्यं रोमन्थः । उद्गीर्यच्चर्वणमुच्चर्वणम् । रोमन्थात्कर्मण उच्च
र्वणेऽर्थे क्यङ्क् प्रख्ययो वा भवति । रोमन्थमुच्चर्वयति रोमन्थायते गौः । उद्गीर्ये
च्चर्वयतीत्यर्थः । उच्चर्वण इति किम् ? कीटो रोमन्थं वर्तयति । उद्गीर्यं पक्षिस्वक्त्म्
अपानप्रदेशाभिःस्रुतं वा द्रव्यं रोमन्थस्तद्गुटिकां करोतीत्यर्थः ।

फेनोष्मवाष्पघूमादुद्धमने ॥३१४३३॥

फेनादिभ्यः कर्मभ्यः क्यङ्क् प्रख्ययो वा स्यात् । फेनमुद्धमति फेनायते ।
वाष्पमुद्धमति वाष्पायते ।

शब्दादेः कृतौ वा ॥३१४३५॥

शाब्दादिभ्यः करोत्यर्थे क्यङ्का स्यात् । गिजपभादः । शब्दं करोति शाब्दा-
यते । वाशाब्दो व्यवस्थितविभाषायाम् । तेन गिजपि । शब्दयति ।

सुखादेरनुभवे ॥३१४३४॥

साक्षात्कारोऽनुभवस्तस्मिन्नर्थे सुखादिभ्यः कर्मभ्यः क्यङ्क्प्रख्ययो वा स्यात् ।
धीवरं परिभस्ते परिन्धीवरयते । संन्धीवरयते । न्धीवराण्यर्जयति । समार्जयति
वा । गिन्ध्यहुत्तमित्यनेन मुण्डयतीत्यादयः ।

व्रताद्भुजि तन्निवृत्त्योः ॥३१४४३॥

व्रतं शास्त्रविहितो नियमः । व्रताद्भोजने तन्निवृत्तौ च वर्तमानात्कृगाद्यर्थेषु
गिच् स्यात् । पय एव मया भोक्तव्यमिति व्रतं करोति गृह्णाति वा पयोव्रत
यति । सावधान्तं मया न भोक्तव्यमिति व्रतं करोति गृह्णाति वा सावधान्तं व्रत

यति । ब्रह्म समाच्छादयति संब्रह्मयति । इत्थिं कर्त्तिं वा गृह्णाति इलयति । कृत
 यति । इप्रत्यये अजइलत् । अचकलत् । सन्वद्भाषो वीर्घम्व म । नामिनोऽकसिहृत्ते
 (४।३।१) रिति भृक्ष्यभावे समानलोपित्वात् । कृत गृह्णाति कृतयति । तुलं केश
 जलतुलं विहरति विहन्ति वितुस्तयति । सेनयाऽभियाति अभियेणयति । स्यासे
 नीत्यादीनां प । अभ्ययेणयत् । अभिपियेणयिपयति । अभ्ययियेणयिपयत् । स्व
 सघरणे । स्वच गृह्णाति स्वचयति । एनीमाचष्टे एतयति । वरदमाचष्टे वारदयति ।
 पूर्युं प्रथयति । रुप्रत्यये अप्रथयत् । मृदुं ब्रदयति । अमब्रदत् । भृश कृशं इ
 भ्रशयति । कृशयति । ब्रडयति अप्रभ्रशत् । अचप्रशत् । अवब्रडत् । पूयुसुदुमृणे
 (७।४।३९) स्वादिना क्रतोरः । ऊढिमास्यत् औजिडत् । इत्वादीनामसत्त्वात्
 हतिशब्दस्य द्वित्वम् । षि इत्यस्य द्वित्वमित्यन्ये । औटिडत् । ऊढमास्यत् औजडत् ।
 इतशब्दस्य द्वित्वम् । इत्य द्वित्वे औडडत् । स्वां मां याचष्टे स्वापयति । मापयति ।
 मपर्यन्तस्य स्वमौ । लुगस्यादेश्यपदे (२।१।११३) इत्यतः प्रागेषान्यस्वरादिलोपे
 ङ्गिति दृष्टौ पुरन्त इत्यन्ये । स्वदयति । मदयति इत्यत्र मित्यत्वादन्यस्वरादिलो
 पात्प्राक् स्वमादेशौ । युवामावामाचष्टे युष्मयति । अस्मयति । विद्वांसमाचष्टे
 विद्मयति । णिषर्जनासोर् । उद्वममाचष्टे उद्वयति । अन्यस्वरादिलोप । उदीष्
 तु म । णिषर्जनात् । उदायत् । प्रत्यक्षमाचष्टे प्रतापयति । अप्रतापयिपयत् । अ
 प्यस्य (४।१।८) ति पिशब्दस्य द्वित्वम् । सम्यक्षमाचष्टे समापयति । अससमा
 यत् । तिर्यक्षमाचष्टे तिराययति । अध्वरन्धस्यरादिलोपेनापहारेऽपि पहिरइत्वे
 नासिद्धस्वाचिरसस्तिरि' वारद्वयमस्यस्यरादि लोपे पूर्य अच् इत्यस्य लोपोऽ
 मिद् द्वितीयोऽपि णिष्निमित्तासोपो न अगृह्यपरिभाषाया या हेप्रत्यये समा
 नलोपित्वाद्गुपान्यइत्सो म । अतितिरायत् । सप्र्यक्षमाचष्टे सप्राययति । असस
 प्रायत् । यिष्वत्प्र्यक्षमाचष्टे यिष्वत्प्राययति । अपिषिष्वत्प्रायत् । देयत्प्र्यक्ष करोति
 देयप्राययति । अदिदेवप्रायत् । अदत्प्र्यक्षम् आदवप्रायत् । अदमुयप्र्यक्षमाचष्टे अद
 मुभाययति । आदवमुभायत् । अमुमुयप्र्यक्षम् अमुमुभाययति । आमुमुमुभायत् ।
 मुषम् । भाययति । अयीभबत् । मुषम् । अचमुषयत् । भिषम् । अशिभिषयत् ।
 गाम् । अजूगयत् । रापम् । अरीरयत् । नायम् । अनूनयत् । स्वम्बम् । स्वम्बयति ।
 अमस्यम्बत् । पृहन् । मूपयति । अचमुषयत् । भाययतीति कश्चित् । पृहयतीत्य
 प्यपे । अग्निषणम् । अजयति । विमतोर्णीष्टेयसौ लुप ॥ श्रीमतीं श्रीमन्त
 वा आपयति । अशिभ्रयत् । पयश्चिनीमाचष्टे पयसयति । इहास्वस्यरादिलोपो
 म । तद्रपयादस्य विमो लुप' प्रभृत्त्वात् । स्पृल्म् । स्यययति । दूरम् । वृषयति ।
 दूरयतीति तु दूरमतति अपते वा दूरात् । दूरात् पुर्वति सतीत्यर्थे' । कश्चित्
 स्पृल्दूरपूर्नां करोत्यर्थे णौ वेच्छति । युवानमाचष्टे यवयति । वनयति ।
 अन्तिभमाचष्टे मद्रयति । पात्रम् । मापयति । प्रशस्पम् । अपयति । अशि
 भ्रत् प्रशसपतीत्यप्य । मद् भ्रग्यौ । उपसगस्य वृषकृते । वृट्टम् । उषयति ।
 यषयति । पिषम् । मापयति । म्पिरम् । म्यापयति । स्फिरम् । स्फापयति ।

गरयति । कृपम् । प्रपयति । शकम् । वरयति । पङ्कलम् । बंहयति । घुम् ।
वीर्षम् । द्राघयति । घृन्दारकम् । घृन्दयति । इति नामधातुमक्रिया ॥

अथ सौत्रा ।

धातोः कण्ङ्वादेर्यक् ॥३१४८॥

द्विविधा कण्ङ्वाद्यो धातवो नामानि च । तत्र कङ्गादिभ्यो धातुभ्यः सार्धं
पपस्यात् । कण्ङ्गयति । कण्ङ्गयते । महीयते । मन्तृयते । धातोरिति किम् ? कण्ङ्ग' ।
कण्ङ्गी । कण्ङ्ग' । कण्ङ्ग' गात्रविधर्षणे ॥ १ ॥ महीङ् पूजायाम् ॥ २ ॥ मन्तु अप
राधे ॥ ३ ॥ बल्गु पूजामाधुर्ययो ॥ ४ ॥ बल्गयति । असू उपतापे ॥ ५ ॥ अ
स्यति । असूगपीत्येके । असूयति । असूयते । छेद् छेद् घौर्षे पूर्वभावे स्वमे वीक्षी
च ॥ ६ ॥ छेद्यति । छेद्यति । छेदिता । छेदिता । छेला वीक्षी ॥ ७ ॥ इरस् इरज्
इरग् ईर्ष्यायाम् ॥ ८ ॥ इरस्यति । इरज्यति । भ्वादेर्नामिन (२।१।६३) इति वीर्षे ।
ईर्षयति । ईर्षयते । उपसू प्रभातीभावे ॥ ९ ॥ उपस्यति । वेद् घौर्षे स्वमे च ॥ १० ॥
मेघा आशुग्रहणे ॥ ११ ॥ मेघायति । कुपुम् क्षेपे ॥ १२ ॥ कुपुम्यति । मागघ परि
षेष्टे ॥ १३ ॥ नीचदास्ये इष्य'ये । तन्तस् पम्पस् कु'स्ये ॥ १४ ॥ सुस्वकु'म्यतस्त्रि
पायाम् ॥ १५ ॥ सुक्षयति । कु'म्यति । सुम्ब कु'म्बं धातु'मभतीत्यर्थ' । सपर पूजा
याम् ॥ १६ ॥ आरस् आराकर्मणि ॥ १७ ॥ भिपज् चिकित्सायाम् ॥ १८ ॥ भि
प्यज् उपसेवायाम् ॥ १९ ॥ इपुच् शरधारणे ॥ २० ॥ चरण चरण गतौ ॥ २१ ॥
सुरण् चौर्ये ॥ २२ ॥ तुरण् स्वरायाम् ॥ २३ ॥ मुरण् धारणपोषणयो ॥ २४ ॥
गङ्गद् धाक्स्वल्पने ॥ २५ ॥ पला केला वेला खेला पिछासे ॥ २६ ॥ खिल इत्यन्ये ।
लेम्बा सबलने च ॥ २७ ॥ अदन्तोऽयमिष्यपरे । लिट् अल्पकृतममयो ॥ २८ ॥ लि
ट्यति । छाद् जीवने ॥ २९ ॥ ह्यणीङ् रोपणे छत्रार्थां च ॥ ३० ॥ रेष्वास्त्राघासा
ध्वनयो ॥ ३१ ॥ द्रघस् परितापपरिचरणयो ॥ ३२ ॥ तिरस् अन्तर्घौ ॥ ३३ ॥
अगद् नीरोगस्ये ॥ ३३ ॥ वरस् पलायं ॥ ३४ ॥ वरस्यति । पल्लयान् भवतीत्यर्थ' ।
तरण गतौ ॥ ३५ ॥ पयस् प्रसृतौ ॥ ३६ ॥ समूयस् प्रमृतीभावे ॥ ३७ ॥ अम्पर
सम्पर सधरणे ॥ ३८ ॥ आकृतिगणोपम् । इति कण्ङ्वाद्य ॥

कण्ङ्गयते सनि सन्यङ्ङ्गे (४।१।३) ति द्विस्त्रे प्राप्ते ।

कण्ङ्वादेस्तृतीयः ॥४११९॥

कण्ङ्वादेधातोर्द्विस्त्रे प्राप्ते एकस्वरस्तृतीय पयापयो द्वि' स्यात् । कण्ङ्गियि
पति ।

नाम्नो द्वितीयाद्यथेष्टम् ॥४११७॥

स्वरादेर्नाम्नो धातोर्द्विस्त्रमाजो द्वितीयाठारभ्यैकस्वरोऽवपयो यथेष्ट द्वि' स्यात्
अशिम्बीयिपति । अम्बीयिपति ।

अन्यस्य ॥४११८॥

अरादेरन्यस्य व्यञ्जनावेर्नाम्नो घालोर्द्विस्वभाज एकस्वरौऽवयवो यथेह प्रथमो द्वितीयस्तृतीयो चाऽन्यतमो द्वि' स्यात् । पुपुञ्जीयपति । पुतिञ्जीयपति । पुञ्जीयिपति । पुञ्जीयन्तं प्रायुक्त अपुपुञ्जीयत् । अपुतिञ्जीयत् । अपुञ्जीयपत् । इन्त्रीयते' सनि द्वीषाम्पिशाब्दयोरन्यतरस्य द्विस्वम् । इन्विञ्जीयपति । इन्त्रियिपिपति । चिञ्ञीयपति । चन्विञ्जीयपति । चन्त्रियिपिपति । प्रियमाख्यातुमाचक्ष्णाण प्रेरयितु वेच्छति पिप्रापपिपति । प्रापिपपिपति । प्रापयिपिपति । वृष्म् । विश्वरयिपति । वररयिपति । वरयिपिपति । वाहम् । सिंसायपिपति इत्यादि रूपप्रथम् । पस्व तु नास्ति । पश् सन् ण्यन्तात्सन् । बोमूयिपयिपति । यद् भिच् सप्तन्तापिणच् । बोमूयपिपयतीत्यादि । द्विस्वे पुनर्द्विस्वं न ।

पुनरेकेषाम् ॥४१११०॥

एकेषामाचार्याणां मते द्विस्वे कृते पुनर्द्विस्व भवति । तुबोमूययिपति । सप्तन्तापिणचि बुमूयपति । यदन्तापिणगि बोमूयपति । यद्दन्तापिणगि बोमायपति । णिगन्तापिणग् भावयति । ण्यन्तात्सनि विभावयिपति । सन् यद् यद् लुपन्तेभ्यो न यद् । अनेकस्वरत्वात् । इति प्रथममाला ॥

अथ आत्मनेपदप्रक्रिया ।

क्रियाव्यतिहारेऽगतिर्द्विसाशब्दार्थहसोऽवश्चानन्यो- न्यार्थे ॥३३२३॥

इतरपिक्वीर्षितायां क्रियाया इतरेण करण क्रियाभ्यतीहारः । तस्मिन्नर्थे वर्तमानाद्गतिर्द्विसाशब्दार्थहसयजितादातोर्द्विभ्रिभ्यां च कर्तृर्पात्मनेपद स्यात् । न वेदन्योन्यार्था अन्नोन्पेतरेतरपरस्परशब्दा प्रयुज्यन्ते । व्यतिलुनते । सञ्जात (४२१०१) इत्या लुक् । अप्यस्ययोग्य लघ्वर्न कुर्वन्सीत्यर्थ । व्यतिपुनते । व्यतिहरन्ते भारम् । सम्प्रहरन्ते राजान् । सञ्चिदन्ते वगैः । इयद्दोर्गतिर्द्विभ्रिभ्यां न निपद्ये प्राप्ते प्रतिप्रसवार्थे ग्रहणम् । असक्त मुचि । व्यतिस्ते । व्यतिपाते । व्यतिपते । आरण्योर्लुक् (४२१००) । व्यतिपे । अस्ते' सिद्धस्वेति । सो पिबा । व्यतिष्ये । व्यतिहे । व्यतिपीत । पञ्चम्या पेयि व्यस्यमे । व्यस्यास्त । व्यतिराते ३ । व्यतिभाते ३ । व्यतिषमे ।

निविश ॥३३२४॥

आत्मनेपद स्यात् । निविशते ।

परिव्यवात्क्रियः ॥३३२७॥

ईगितोऽत्र फलघतोऽन्यत्र विधि' । परिक्रीणीते । विक्रीणीते । अयक्रीणीते ।

परावेर्जेः ॥३३२८॥

पराजपते । विजपते ।

दागोऽस्वास्यप्रसारविकासे ॥३३५३॥

आहूपूर्वाद्वातेः कर्तृर्पात्मनेपद् स्यात् । न चेतस्वमुखप्रसारो विकाशाभ्यर्थः स्यात् । मनमावृत्ते । अस्यास्येत्यादि किम् ? उद्यो मुखं व्याददाति । प्रसारयति । विकास इति किम् ? विपादिकां व्याददाति । विक्रितसतीत्यर्थः । स्व इति किम् ? व्याददते विपीलिका' पतङ्गस्य मुग्धम् ।

क्रीडोऽकूजने ॥३३३३॥

क्रीड' सम्पूर्वाद्वात्मनेपदम् । सक्रीडते । कूजने तु सक्रीडति षक्म् ।

अन्वाडपरैः ॥३३३४॥

अन्वादिभ्यः परात् क्रीडतेः कर्तृर्पात्मनेपद् स्यात् । अनुक्रीडते । आक्रीडते । परिक्रीडते । अपसर्गादिल्लेषः । माणवकमनुक्रीडति । तेन सह क्रीडतीत्यर्थः ।

गमेः क्षान्तौ ॥३३५५॥

आहूपूर्वावृण्यन्ताद्गमयतेः क्षान्त्यर्थे प्राग्बत् । आगमयते गुरुन् । कश्चित्कालं प्रतीक्षते इत्यर्थः ।

शको जिज्ञासायाम् ॥३३७३॥

ज्ञानानुसहितायात् शक्' सप्तन्तात् प्राग्बत् । विद्यासु शिक्षते । अहं ज्ञातुं शक्नुयामितीच्छतीत्यर्थः ।

आशिपि नाथः ॥३३३६॥

सर्पिपो नापते । सर्पिमें भूयादित्याशास्त्रे ।

हृगो गतताच्छील्ये ॥३३३८॥

गत प्रकार' साहृश्यम् ताच्छील्यम् । तस्य स्वभावात्तद्भावः । ताच्छील्यार्थं घृतेर्हरते प्राग्बत् । पैतृकमम्बा अनुहरन्ते । मातृक गाय' । पैतृक मातृक या साहृश्य गुणन' क्रियातो वा शीलयन्ति ।

अपस्किरः ॥३३३०॥

अपपूर्वास्किरतं सस्सद् वात् प्राग्बत् । अपस्किरते वृषो हृष्टः । कुङ्कुतो मङ्गपार्थी । श्वाभ्रपार्थी च ।

अपाच्चतुष्पात्पक्षिशुनिहृष्टान्नाश्रयार्थं ॥४१४१५॥

अपात्परस्य किरते' स्तब्बादि' स्यात् । इति स्तद् ।

नुप्रच्छः ॥३३३५४॥

आहृपूर्वाभ्यामाभ्यां घातुभ्यामास्मनेपदं स्यात् । आनुते । भापृच्छते ।

शप उपलम्भने ॥३३३३५॥

उपलम्भन प्रकाशनं शापनम् । तदर्पवृत्ते' शप' प्राग्बत् । मैत्राय शपते । मैत्र कश्चिदर्पं योपपतीत्यर्थः ।

सविप्रावात् ॥३३३६३॥

पश्य' परास्तिष्ठते' प्राग्बत् । सन्तिष्ठते । पितिष्ठते ।

प्रतिज्ञायाम् ॥३३३६५॥

अभ्युपगमार्पवृत्तेस्तिष्ठते' प्राग्बत् । नित्यं शास्त्रमातिष्ठते । अयमाहृपूर्वं पव प्रतिज्ञार्थं । नित्यमेव शब्द प्रतिजानीत इत्यर्थः ।

शीप्सास्थेये ॥३३३६४॥

परतोपाय रूपादिप्रकाशनं शीप्सा । स्थेयो विवादे प्रमाणं पुरुषः । तदर्प वृत्तेस्तिष्ठते' प्राग्बत् । गोपी कृष्णाय तिष्ठते । स्वाशय प्रकाशयतीत्यर्थः । सश्राप्य कर्णादियु तिष्ठते च । कणादीभिर्णेतृत्वेनाभ्यपतीत्यर्थः ।

ऊदोनूर्ध्वेहे ॥३३३६२॥

ऊर्ध्वं विना य ईद्वेष्टा तदूर्ध्वे' परास्तिष्ठतेः प्राग्बत् । मुक्तावृत्तिष्ठते । अमूर्ध्वं इति किम् ! पीठावृत्तिष्ठति ।

देवार्चामैत्रीसङ्गमपथिकर्तृकमन्त्र-
करणे स्थ ॥३३३६०॥

उपपूर्वास्तिष्ठतेरास्मनेपदं स्यात् । जिममुपतिष्ठते । रथिकानुपतिष्ठत । मैत्र्या हनुनाऽऽरापयति । यमुना गद्गामुपतिष्ठते । अयं पन्था दिह्दीमुपतिष्ठते । मन्त्र करण यस्यार्थस्य । साविष्ट्या यमुमुपतिष्ठते । आरापयतीत्यर्थः । अन्यत्र योपनेन पतिष्ठति । अयगच्छति ।

वा लिप्सायाम् ॥३३६१॥

मिद्धुर्धनिनमुपतिष्ठति उपतिष्ठते वा ।

उपात् स्थः ॥३३८३॥

उपपूर्वांसिष्ठतेरसति कर्मणि तथैव । भोजनस्य समये उपतिष्ठते । सखि हितो भवतीत्यर्थः ।

व्युदस्तपः ॥३३८७॥

कर्मण्यसति खेडङ्गे च कर्मणि कर्तार्यात्मनेपदं स्यात् । उक्तपते । वितपते रषिः । वीप्यते इत्यर्थः । उक्तपते वितपते पाणिम् । हस्त तापयतीत्यर्थः । व्युद इति किम् ? मिष्ठपति ।

निसस्तपेऽनासेवायाम् ॥३३३५॥

सस्य पत्वं स्यात् । इति पत्वम् ।

आडो यमहनः खेडङ्गे च ॥३३८६॥

असति कर्मणि खेडङ्गे च कर्मणि प्राग्वत् । आयच्छते । आहते । आपच्छते पादम् । आहते शिरः । अचत-यां बात्वात्मने (१४१४२१) इति वा अघादेशः । आबपिष्ठ । आवपिपाताम् ।

हनः सिच् ॥४३८६॥

हम पर आत्मनेपदे सिच् कित् । नकारलुक् । आहत । आहसाताम् । आहसत ।

यमः सूचने ॥४३३९॥

परदोषाधिष्करणार्थवृत्तेर्यम पर सिच् आत्मनेपदे कित्स्यात् । यसिरमि नमिगमीत्य ॥४३२५॥ मेन नकारलुक् । आपत । आपसाताम् ।

यम. स्वीकारे ॥३३५९॥

उपपूर्वादात्मनेपदं स्यात् । कम्पामुपपच्छते । वेदामुपपच्छते । उद्गाह एवे चान्दन्त्ये ।

वा स्वीकृतौ ॥४३४०॥

सिच् कित् । उपायत । उपायस्त महास्त्राणि । उपायस्त कन्याम् ।

समोगमृच्छिप्रच्छिथुवित्स्वरत्यतिदृशः ॥३३८४॥

सम परेभ्यो गन्पादिभ्य कर्मण्यसति कर्तार्यात्मनेपदं स्यात् ।

गमो वा ॥४१३३७॥

गम' परावात्मनेपदे सिजाशिषी क्त्विद्वा स्त' । सगसीष्ट । संगसीष्ट । समगत । समगस्त । समगसाताम् । समृच्छते । समृच्छिष्यते । समृच्छते । समृषुते । ज्ञामार्थे चिद्' ॥ - ॥ सचित्से । सचिदाते । सचिदते । अतीति भ्वादे रदादेश्य प्रहणम् । समिष्टृते । सम्पद्यते । संस्वरते । मासमृत । मासमृवाताम् । मासमृषत । समार्त । समार्थाताम् । समार्थत इति च भ्वादेः । इयतेस्तु मास मरत । मा समरेताम् । मा समरन्त । समारत । समारताम् । समारन्तेति । अत्र इनिगम्यादीनां कथमकर्मकतेति चेत् । "धातोरर्यान्तरे घृत्ते धात्वर्थेभ्योपसङ्गहात् । प्रसिद्धेरविषङ्गात् कर्मणोऽकर्मिका क्रिया ॥ १ ॥" यहति भारम् । मदी बहति । स्पन्दते इत्यर्थे । जीवति मृष्यति वा चैष' । अत्र जीव प्राणधारणे घृतेष्वाङ्गात्- विक्षेपे अनयोर्धारणविक्षेपरूपे धात्वर्थेऽपि सप्रहादकर्मकत्वम् । प्रसिद्धेर्यथा मेधो वर्पति । बह्विर्बलति । कर्मणोऽविषङ्गातो यथा-हितास य' सशृषुते स किं प्रमुः ।

उपसर्गादस्योहो वा ॥३३३२५॥

कर्तर्यात्मनेपद वा स्यात् । विपर्यस्यति । विपर्यस्यते वा । समृहति । समृहते वा । उपसर्गादस्योहो इत्य' ॥३३३२०९॥ पादौ किति । समृष्यात् ।

हः स्पर्धे ॥३३३५६॥

मह्यो मह्यमाह्वयते । संभिधेः ॥३३३५७॥ सहयते । उपात् ॥३३३५८॥ तथा । उपह्वयते ।

गन्धनावक्षेपसेवासाहसप्रतियत्न- प्रकथनोपयोगे ॥३३३७६॥

ग' घनादिवृत्तेः कृष्ण' कर्तर्यात्मनेपद स्यात् । ग' घनं परद्रोहामिप्रायेण पर दोषोद्धारमम् । मोत्साहनादिकमिख्यन्ते । वक्तुकृते मां जिघांसुः । उपकर्त्रे कथय तीत्यर्थः । अत्रक्षेपो भर्त्सनम् । बुध्तामपकृते । चिद्धरोति । महामात्वानुपकृते । सेवते । साहसमभिमृश्य प्रवृत्तिः । परदारान् प्रकृते । तेषु सहसा प्रवर्तते । प्रतिपन्नः सतो शुणान्तराधानम् । एषो वक्तव्योपकृते । प्रकथन कथनप्रारम्भ' । जनापवादान् प्रकृते । वक्तुमारमते इत्यर्थः । उपयोगो धर्मादौ विनियोगः । शतशुपकृते । धर्मादौ विनियुक्ते ।

अधे. असहने ॥३३३७७॥

प्रसहन् परामिषय' । क्षमोपि । त हापिचभे । भवादृशाभेदभिकुर्वति रतिम् परान् । क्षमन्ते इत्यर्थः ।

वेः कृगः शब्दे चानाशे ॥३३१८५॥

विपूर्वादिनाशार्थवृत्तेः कृगच्चात्मनेपदमसति कर्मणि शब्दे च कर्मणि ।
विङ्कुर्यते सैन्यवा । शोमनं बलगन्तीत्यर्थ । शब्दे कर्मणि ओष्ठा विङ्कुरते
स्तरान् । नानोत्पादयतीत्यर्थ ।

पूजाचार्यकर्मृत्युत्क्षेपज्ञानविगणनव्यये
नियः ॥३३३३९॥

पूजाचार्यकर्मृतिषु यथासंख्य कर्मकर्तृभास्वर्थविशेषणेषु गम्यमानेषु उत्क्षे-
पादिषु च भास्वर्थेषु वर्तमानास्यते कर्तार्यात्मनेपद स्यात् । पूजा सन्मान ।
नयते विद्वान् स्याद्वादे जीषादीन् पदार्थान् । युक्तिभिः स्थिरीकृत्य शिष्यबुद्धिं
प्रापयतीत्यर्थ । ते हि युक्तिभिः स्थिरीकृता पूजिता स्युः । आचार्यस्य भाषः
कर्म वा आचार्यकम् । तस्मिन्भाषकमुपनयते । स्वयमाचार्या भवन् माणवकम्
भ्यपनायात्मसमीप प्रापयतीत्यर्थ । मृतिर्घेतनम् । तत्र कर्मकरानुपमयते । घेत-
नेनात्मसमीप प्रापयतीत्यर्थ । शिष्टुमुदामयते । उपक्षिपतीत्यर्थ । ज्ञान प्रमेय
निष्पन्नम् । नयते तस्यार्थे । तत्र प्रमेय निम्बिनोतीत्यर्थ । विगणनमृणादेः शोष-
नम् । मद्रा कर विनयन्ते । राजप्राज्ञ भाग दानेन शोषयन्तीत्यर्थ । व्यप्ये
धर्मादिषु ध्यापारणम् । शत विनयते । धर्मार्थं तीर्थेषु विनियुक्ते ।

कर्तृस्थामूर्ताप्यात् ॥३३३४०॥

कर्तृस्थममूर्तं कर्म यस्य तस्मात्प्रयते कर्तार्यात्मनेपद स्यात् । अम विनयते ।

वृत्तिसर्गतायने ॥३३३८६॥

वृत्त्याद्यर्थवृत्तेः अम कर्तार्यात्मनेपद स्यात् । वृत्तिरप्रतिबन्धः, आत्मयापन
वा । शास्त्रे क्रमते बुद्धिः । तत्र न प्रतिहन्यते । आत्मानं यापयति वेत्यर्थ । सुग
वत्साह । तात्पर्यमनुज्ञा वा । सूत्राय क्रमते । तदर्थमुत्सहते । तायन स्फीयता
संतानं पालनं वा । क्रमतेऽस्मिन् योगाः । स्फीता भवन्तीत्यर्थ ।

परोपात् ॥३३३४९॥

पूरयाद्यर्थेषु अम प्राग्भत् । पराक्रमते । उपक्रमते । नियमार्थमिष्ठम् । नेह ।
अनुक्रामति । अन्ये तु पूरयाद्यभावेऽपीच्छन्ति ।

वेः स्वार्थे ॥३३३५०॥

स्वार्थे पादविक्षेप । तदर्थेऽपि अमस्तथा । साधु विक्रमने गज ।

प्रोपादारम्भे ॥३३३५१॥

तथा । प्रक्रमते भोषुम् । उपक्रमते पविशुम् ।

आद्यो ज्योतिरुद्गमे ॥३१५२॥

तथैव । आक्रमते सूर्यः । उदयते इत्यर्थः ।

क्रमोऽनुपसर्गात् ॥३१४७॥

विकल्पेनात्मनेपदम् । क्रमते भ्रामति वा ।

निह्वे ज्ञः ॥३१८६॥

शातमपजानीते । अपसृपतीत्यर्थः ।

ज्ञः ॥३१८२॥

जानातेरात्मनेपद् स्यादसति कर्मणि । सर्पिषो जानीते । सर्पिषोपायेन प्रयर्तते इत्यर्थः ।

सम्प्रतेरस्मृतौ ॥३१६९॥

शातेन शात वा संजानीते । अवेक्षत इत्यर्थः । शात प्रतिजानीते । अङ्गीकरोतीत्यर्थः । अस्तुताविति किम्? मातृमातर वा संजानाति । स्मरतीत्यर्थः । कर्मणिः शेषस्वविबक्षणां पटी ।

दीप्तिज्ञानयत्नविमत्युपसभापोपमन्त्रणे

वद् ॥३१७८॥

दीप्त्याद्यर्थे गम्यमाने वदते कृतपात्मनेपदं स्यात् । वदते विद्वान् स्याद्वादे । वस्तुतरबोपलम्भनादीप्यमानो यक्तीत्यर्थः । ज्ञानमवयोभा । शास्त्र वदते । वक्तुं वाञ्छं जानाति । यत्न उस्त्याह । तपसि वदते । तद्योस्तस्य । विमतिर्नामात् प्रतिपत्तिः । धर्मं विषयन्ते । विविधं जल्पन्तीत्यर्थः । उपसभापोपसन्त्वनम् । मूल्यामुपवदते । मान्स्वयति मधुरासायेन । उपमन्त्रणं रदस्युपकण्ठनम् । उपवदते क्लृप्तभार्याम् । उपलोमयति ।

व्यक्तवाचा सहोक्ती ॥३१७९॥

प्राग्बत् । सम्प्रवदन्ते धाम्ना । सम्भूय शब्द कुर्वन्तीत्यर्थः ।

विवादे वा ॥३१८०॥

विन्द्रार्थो वादो विवादः । व्यक्तवाचां सहोक्ती प्राग्बत् । सम्प्रवदन्ति सम्प्रवदन्ते वा मोहताः । परस्परप्रतिपक्षेण युगपद्विरुद्धं वदन्तीत्यर्थः ।

अनोः कर्मण्यसति ॥३१८१॥

अनुवदत' कर्मण्यसति आत्मनेपद् स्यात् । अमुं मादृशे पश्चात्त्र्ये वा ।

अनुषदते वैश्रो मैत्रस्य । अनुषदते आचार्यस्य शिष्य' । व्यक्तवाचामित्येव ।
अनुषदति वीणा ।

समो गिरः ॥३१२६६॥

प्रतिशार्यां प्राग्बत् । सगिरते । अन्यत्र संगिरति प्राप्तम् । गिर इति
निर्वेषाद्गुणातेर्न स्यात् ।

अवात् ॥३१३६७॥

गिरते' प्राग्बत् । अवगिरते । मेह । अवगृणाति । अधपूर्वस्य गुणाते' प्रयोगो
मास्तीत्ये ।

उदश्चरः साप्यात् ॥३१३३१॥

शुरुषचनशुचरते । प्युत्क्राम्पतीत्यर्थ' । साप्याविति किम् ? घूम उचरति ।
उदं गच्छतीत्यर्थ' ।

समस्तृतीयया ॥३१३३२॥

प्राग्बत् । रथेन संचरते ।

दामः सम्प्रदानेऽधर्म्ये आत्मने च ॥२१२५२॥

दास्या सम्प्रयच्छते ।

अननोः सनः ॥३१३७०॥

सन्नन्ताज्जानाते' कर्तृर्पात्मनेपद् स्यात् । अनुपूर्वाच्च न । धर्म जिज्ञासते ।
कपमौपस्यानुजिज्ञासते । अकर्मकारप्राग्बदिति नबिप्यति ।

श्रुवोऽनाद्प्रतेः ॥३१३७१॥

सक्षतात् शृणोते' प्राग्बत् । नाद्प्रतिपूर्वात् । श्रुम्पते श्रुन् । सश्रुम्
पते दाम्दान् । वैश्रं प्रति श्रुम्पते । अत्र प्रतेर्घातुना न सम्प्रघ' ।

स्मृदशः ॥३१३७२॥

आम्प्यां सन्नन्ताम्प्यां कर्तृर्पात्मानेपद् स्यात् । घुस्मूर्पते जिनम् । विद
सते देवम् ।

शदेः शिति ॥३१३४१॥

शीयते । शिति किम् ? गत्यति ।

म्रियतेरद्यतन्याशिपि च ॥३१३४२॥

अमृत । मृपीष्ट । म्रियते ।

प्राग्बत् सनः ॥३३१७४॥

शिष्यापिपते । एदिधिपते । निषिबिहते । शिष्यास्तमि । इत्थं । अ
दि न शदि त्रियति एष निमित्ते किन्तु शदे शित् । त्रिभारत्तम् ।
(३३१७५) ति नात्मनेपदम् ।

आमः कृगः ॥३३१७५॥

ईहाश्चके । एपाश्चके । कृग इति किम् ? एपाश्चम् । विभराश्च । विभ
श्चकारति इपमपि । पापश्चाश्चके । पापश्चाश्चकार ।

उत्स्वराद्युजेरयज्ञतत्पात्रे ॥३३१२६॥

उत्स्वराद्युजेरयज्ञतत्पात्रे कर्तार्यात्मनेपदं स्यात् । यज्ञतत्
जम् । उत्सुङ् । उत्सुङ्के । त्रियुङ्के । अयज्ञतत्पात्र इति किम् ? इत्त्वं यज्ञतत्
मयुमक्ति ।

सम. क्षणोः ॥३३१२९॥

सम्प्रदात्तुणीतः कर्तार्यात्मनेपदं स्यात् । सक्षुण्ते शस्त्रम् । उत्तप्रवर्तते ।

सुनजोऽत्राणे ॥३३१३७॥

प्राग्बत् । ओपत्तं सुङ् । अघाण इति किम् ? सुनक्ति इप । रात्त
सुजरर्थः ।

अणिकर्मणि कर्तृकाणिगोऽस्मृतौ ॥३३१८८॥

प्रपोत्तुष्यापार गिगुणः, अणिगबस्यायां कर्म गिगबस्यायां कर्ता ए
मोऽणिकर्मणि कर्तृकाणिगोऽस्मृतौ कर्तमानात्कर्तार्यात्मने
स्यात् । आरोहन्ति इति इतिपकाः । आरोहयत इस्ती इतिपकाः । अत्र
इतिपकान् महामात्रं । आरोहयति महामात्रं इतिपकाः । आरोहति
कर्तृपयि माम्भूत् आत्मनेपदम् । प्रपमणि कर्मकात् । कर्मेति किम् ? करणात् कर्त्त
माम्भूत् । पदपन्ति भूत्वा प्रतीपत् । अत्रपि प्रतीपो भूत्वात् । गिगिति वि
पस्य गिद्य तस्यैय कर्म कता स्यात् । तत्र प्रयुङ् । अत्रपि प्रतीपो भूत्वात् । गिगिति वि
ष्यत् । सुयत वेदारा व्यपमेय । त प्रयुङ् । अत्रपि प्रतीपो भूत्वात् । गिगिति वि
किम् ? आरोहन्ति इतिपकाः । आरोहयति महामात्रं । आरोहति इति
इति किम् ? आरोहन्ति इतिपकाः । आरोहयति महामात्रं । आरोहति इति
स्यायां मा भूत् । अस्मृताभिति किम् ? अस्मृताभिति महामात्रं । अस्मृताभिति
पमगुणम् ।

स्मिडः प्रयोक्तुः स्वार्थे ॥३३१९१॥

प्रयोक्तुः सकाशाद्यः स्वार्थः अयस्त्र वर्तमानाणिगन्तास्मपते कर्तृर्थात्मनेपद स्यात् । अस्य चान्तस्याकारोऽकर्तर्यपि स्यात् । जटिलो विस्मापयते ।

विभेतेर्भीष् च ॥३३१९२॥

प्यन्ताद्विभेतेः कर्तृर्थात्मनेपद स्यात् प्रयोक्तुः स्वार्थे अस्य च भीपादेशः । पक्षे तस्याकारश्चाकर्तर्यपि । मुण्डो भीपयते । मुण्डो भापयते । प्रयोक्तुः स्वार्थे इत्येष । कुञ्चिकया भापयति ।

प्रलम्भे गृधिवञ्चेः ॥३३१८९॥

आभ्यां णिगन्ताभ्यां वञ्चनेऽर्थे कर्तृर्थात्मनेपद स्यात् । यद्गु गर्भयते । यञ्चयते ।

लीङ्लिनोऽर्चाभिभवे चाच्चाकर्तर्यपि ॥३३१९०॥

लिपतिलिनातिभ्यां णिगन्ताभ्यामर्चाभिभवयोः प्रलम्भे चार्थे कर्तृर्थात्मनेपद स्यात् । अनयोश्चान्तस्याकर्तर्यप्याकारः स्यात् । जटाभिरालापयते । परैरात्मानं पूजयतीत्यर्थः । इषेनो यतिकामपलापयते । अभिभवतीत्यर्थः । कस्त्वामुल्लापयते । वञ्चयते इत्यर्थः ।

मिथ्याकृगोऽभ्यासे ॥३३१९३॥

मिथ्याशब्दयोगे कृगो णिगन्तादभ्यासाथे कर्तृर्थात्मनेपद स्यात् । पदं मिथ्याकारयते । खरादिवोपदुष्टमसकृदुच्चारयति ।

वदोऽपात् ॥३३१९७॥

फलवति कर्तरि वदतेरात्मनेपद स्यात् । न्यायमपवदते । फलवतीत्येष । अपवदति पर स्वभावतः ।

समुदाहोयमेरग्रन्थे ॥३३१९८॥

एभ्यः पराद्यमोऽग्रन्थपिपये प्रयोग फलवति कर्तरि आत्मनेपद स्यात् । प्रीहीन् सपच्छते । भारमुपच्छते । आपच्छते यस्मिन् । फलवतीत्येष । सपच्छति परस्य यस्मिन् । भग्रन्थ इति किम् ? वेदमुपच्छति । अधिगन्तुमुद्यमं करोतीत्यर्थः ।

ज्ञोऽनुपसर्गात् ॥३३१९६॥

फलवति कर्तरि आत्मनेपद स्यात् । गा जानीत ।

प्राग्वत् सनः ॥३३॥७४॥

शिशापिपते । एदिपिपते । निविषिक्षते । शिशात्सति । मुमूर्षति । अत्र हि न शदि त्रियति एम मिमित्ते किन्तु शदे शित् । त्रियतेरद्यतन्यादि भे (३३३४५) ति नात्मनेपदम् ।

आमः कृगः ॥३३॥७५॥

ईशात्रके । एषात्रके । कृग इति किम् ? एषाम्पदम् । विमरात्रके । विमरा-
त्रकारेति द्वयमपि । पापचात्रके । पापचात्रकार ।

उत्स्वराद्युजेरयज्ञतत्पात्रे ॥३३॥२६॥

उत् स्वरान्ताद्योपसर्गात्पराद्युनक्ते कर्तर्यात्मनेपदं स्यात् । यज्ञतत्पात्रत्र
जम् । उद्युक्ते । उपयुक्ते । नियुक्ते । अयज्ञतत्पात्र इति किम् ? इन्द्रं यज्ञपात्राणि
प्रयुमक्ति ।

समः क्ष्णोः ॥३३॥२९॥

सम्पूर्वात्क्ष्णोतेः कर्तर्यात्मनेपदं स्यात् । संक्ष्युते शास्त्रम् । उल्लेजपतीत्यर्थः ।

मुनजोऽत्राणे ॥३३॥३७॥

प्राग्वत् । ओदन ऋक्ते । अध्याण इति किम् ? मुनक्ति वृषः । इह पातन
द्युजेरर्थः ।

अणिकर्मणिक्कर्तृकाणिगोऽस्मृतौ ॥३३॥८८॥

प्रयोक्तव्यापारे णिगुक्ताः, अणिगवस्यायां कर्म णिगवस्यायां कर्ता यस्य
सोऽणिकर्मणिक्कर्तृकः । तस्याणिगन्ताद्यातोरेस्मृतौ वर्तमानास्कर्तर्यात्मनेपदं
स्यात् । आरोहन्ति इस्तिन इस्तिपका । आरोहयते इस्ती इस्तिपकाम् । आस्त्र
मृत इत्यर्थः । अणिगिति किम् ? आरोहति इस्तिनं इस्तिपकाः । आरोहयति
इस्तिपकाम् महामात्रः । आरोहयन्ति महामात्र इस्तिपका । अत्र द्वितीयणिगन्त
कर्तर्यपि भामृत् आत्मनेपदम् । प्रथमणिक्कर्तृत्वात् । कर्मति किम् ? करणादेः कर्तृत्वे
भामृत् । पश्यन्ति मृत्वा प्रवीपेन । दर्शयति प्रवीपो मृत्वा । णिगिति किम् ?
यस्य णिक तस्यैव कर्म कर्ता स्यात् । ततो णिगन्तान्मा भूत् । तुनाति केदार
शैत्रः । स्यते केदारा अपमेव । तं प्रयुक्ते । छाषयति केदार शैत्रः । कर्तृप्रहर्णं
किम् ? आरोहन्ति इस्तिनं इस्तिपका । तानेवमारोहयति महामात्रः । णिग
इति किम् ? आरोहन्ति इस्तिनं इस्तिपका । तान् आरोहयते इस्तीत्यणिगव-
स्यायां मा भूत् । अस्मृताभिति किम् ? स्मरति वमगुल्म कोकिष्ठः । स्मरत्येवं
वमगुल्मः ।

परस्मैपद स्यात् । अलयति । कम्पयति शास्त्राम् । गमयति भ्रामं गात्रैश्च । आहारा
 र्थेभ्यः । निगारयति भोजयति आशयति वैद्यमद्यम् । सूत्रमध्यापयति शिष्यम् ।
 पोषयति पद्म रवि । पोषयति काष्ठानि । प्राबयति रात्र्यम् । प्रापयतीत्यर्थः । द्राव
 यति लोहम् । विलापयतीत्यर्थः । आबयति मैत्रम् । स्पन्दयतीत्यर्थः । नाशयति
 पापम् । जनयति पुण्यम् । दृष्टुञ्छृणामश्चलनार्थं शेषाणां सकर्मकार्थमप्राणिकर्त्रे
 कार्थं च वचनम् ।

अणिगि प्राणिकर्तृकानाप्याणिगः ॥३३१०७॥

अणिगवस्थायां यः प्राणिकर्तृकोऽकर्मकश्च घातुस्तस्माणिगन्तात्परस्मैपदं
 स्यात् । आस्ते मैत्रः । आसयति मैत्रम् । शेते मैत्रः । शाययति मैत्रम् ।

**परिमुहायमायसपाद्घेवदवसदमादरुचनृतः
 फलवति ॥३३१९४॥**

फलवतीति भृङ्गि अतिशये वा मत्तु । यत्क्रियायाः फलमोदनादि यदर्थं
 मियमारभ्यते तद्वति कर्त्तरि वियङ्गिते परिपूर्वान्मुहेराद्पूर्वाभ्यां यमियसिभ्यां
 पियति घेद्वदवसदमादरुचनृतिभ्यश्च णिगन्तेभ्यः कर्त्तर्यात्मनेपद स्यात् । परि
 मोहयते वैद्यम् । आयामयते सर्पम् । आयसयते मैत्रम् । पापयते बटुम् ।
 घापयते शिशुम् । घादयते पालम् । यासयते पान्यम् । स्थापयतीत्यर्थः । दम
 यतेऽश्वम् । आदयते वैद्येण । गतिषोषादिसूत्रे आदिबर्जनात् अफलवति आद
 यत्यर्थं बटुमा वैद्यः । आदेनेच्छन्त्यन्ये । आदयति वैद्येण । रोषयते मैत्रम् ।
 नर्तयते मटम् ।

क्यद्दपो न वा ॥३३१४३॥

तथेयोदाहृतम् । निद्रायति । निद्रायते वा ।

द्युद्ध्योऽद्यतन्याम् ॥३३१४४॥

अगुतत् । अद्योतिष्ट । अरुयत् । अरोषिष्ट ।

वृद्ध्यः स्यसनोः ॥३३१४५॥

परस्वति । धर्तिष्यते । विवृत्सति । विधर्तिष्यते ।

कृप. श्वस्तन्याम् ॥३३१४६॥

कृत्सासि । कल्पितासे । पिकृष्यति । पिकल्पियते । पिकृत्सते । इति
 ध्रिरुप्यम् ॥ इति पदव्ययस्या ॥

पदान्तरगम्ये वा ॥३३१९९॥

अमन्तरसुप्रपञ्चकेन यदात्मनेपदमुक्त तत्पदान्तराङ्गम्ये फलवति कर्तरि वा स्यात् । स्वं शत्रु परिमोहयति परिमोहयते वा । स्वं पशु यजति यजते वा । स्वं कर्ष करोति कुरुते वा । स्वमन्त्रं गमयति गमयते वा । स्व शिरः कण्डूयति कण्डूयते वा । स्वां गां जानाति जानीते वा । स्व शत्रुमपबधति अपबधते वा । स्वान् ब्रीहिन् संयच्छति संयच्छते वा । इत्यात्मनेपदविषयः ॥

अथ परस्मैपदविधयः ।

शेषात्परस्मै ॥३३११००॥

कर्तरि । भवति ।

परानोः कृगः ॥३३११०१॥

कर्तरि परस्मैपदं स्यात् । पराकरोति । अनुकरोति ।

प्रत्यम्यते. क्षिपः ॥३३११०२॥

प्रतिक्षिपति । अमिक्षिपति । अतिक्षिपति । इदित्वात्कर्त्तरि फलवति प्रासत्यापवादोऽपम् । पवन्तुत्तरसुप्रपञ्चयेऽपि ।

प्राद्वहः ॥३३११०३॥

भवति ।

परेर्मृषश्च ॥३३११०४॥

परिपूर्वान्मृषेर्वहेश्च कर्तरि परस्मैपदं स्यात् । परिमृष्यति । परिवहति । पौआदिकस्य परिमर्षति ।

व्याङ्परि रमः ॥३३११०५॥

परस्मैपदं कर्तरि । विरमति । आरमति । परिरमति । इदित्वादात्मने पदापवादः ।

वोपात् ॥३३११०६॥

वा परस्मैपदं स्यात् । भार्पासुपरमति उपरमते वा । अन्तर्भूतगिगर्भोरभिरकर्मकः । उपरमति । उपरमते वा मन्तापः । उपरमति उपरमते वा पापात् ।

चल्याहारार्थेद्बुधयुधपुद्बुसुनशजन ॥३३११०८॥

पठेरर्थं कम्पनम् । तदर्थं आह ————— इति ।

परस्मैपद स्यात् । चलपति । कम्पयति शाकाम् । गमयति भ्राम गाञ्चैत्र । आहारा
 र्थेभ्यः । निगारयति भोजयति आशयति चैत्रमन्नम् । सूत्रमध्यापयति शिष्यम् ।
 घोषयति पद्म रवि । घोषयति काष्ठानि । प्राषयति राज्यम् । प्रापयतीत्यर्थः । द्राष
 यति सोऽम् । विष्ठापयतीत्यर्थः । स्नाषयति सैलम् । स्यन्दयतीत्यर्थः । नाशयति
 पापम् । जनयति पुण्यम् । वृद्धसूणामचलनार्थं शेषाणां सकर्मकार्थमप्राणिकर्त्र
 कार्यं च वचनम् ।

अणिगि प्राणिकर्तृकानाप्याणिगः ॥३३१०७॥

अणिगवस्थायां यः प्राणिकर्तृकोऽकर्मकश्च पातुस्तस्माणिगन्तात्परस्मैपदं
 स्यात् । भास्त्रे मैत्र । भासयति मैत्रम् । शोते मैत्र । घ्रापयति मैत्रम् ।

**परिमुहायमायसपाद्घेवद्वसदमादरुचनृतः
 फलवति ॥३३१९४॥**

फलवतीति भृञ्जि अतिशये वा मत्तु । पत्त्रियायाः फलमोक्षनादि पदर्थं
 मियमारभ्यते तद्वृत्ति कर्त्तरि विवक्षिते परिपूर्वान्मुद्देराद्दृपूर्वाभ्यां यमियसिभ्यां
 पिपति घेद्बद्वसदमादरुचनृतिस्यञ्च णिगन्तेभ्यः कर्त्तर्यात्मनेपदं स्यात् । परि
 मोहयते चैत्रम् । आयामयते सर्पम् । आयासयते मैत्रम् । पाययते वट्टम् ।
 घ्रापयते शिशुम् । वादयते बालम् । वासयते पान्थम् । स्थापयतीत्यर्थः । वम
 यतेऽश्वम् । आदयते चैत्रेण । गतिभोभादिस्तुत्रे आदिवर्जनात् अफलवति आद
 यत्यक्षं वट्टमा चैत्रम् । भादेनेच्छन्त्यन्ये । आदयति चैत्रेण । रोषयते मैत्रम् ।
 मर्तयते मटम् ।

क्यद्दपो न वा ॥३३१४३॥

तथैवोदाहृतम् । निद्रायति । निद्रायते वा ।

द्युद्धयोऽद्यतन्याम् ॥३३१४४॥

अधुतत् । अधोतिष्ठ । अरुषत् । अरोषिष्ठ ।

वृद्धथः स्यसनोः ॥३३१४५॥

वस्स्यति । वर्तिष्यते । विवृत्सति । विवर्तिषते ।

कृप. श्वस्तन्याम् ॥३३१४६॥

कृष्णासि । कल्पितासे । चिह्नप्यति । विकल्पयते । विकल्पयते । इति
 द्वैरुप्यम् ॥ इति पद्व्यवस्था ॥

पदान्तरगम्ये वा ॥३३१९९॥

अनन्तरसूत्रपदकेन पदात्मनपदमुक्त तत्पदान्तराद्गम्ये फलवति कर्तरि वा स्यात् । स्वं शत्रुं परिमोहयति परिमोहयते वा । स्वं यज्ञं यजति यजते वा । स्व कर्तं करोति कुरुते वा । स्वमर्थं गमयति गमयते वा । स्वं शिरं कण्ठयति कण्ठयते वा । स्वां गां जानाति जानीते वा । स्व शत्रुमपवदति अपवदते वा । स्वान् व्रीहीन् संपच्छति संपच्छते वा । इत्यात्मनेपदविधयः ॥

अथ परस्मैपदविधयः ।

शेषात्परस्मै ॥३३११००॥

कर्तरि । भवति ।

परानोः कृगः ॥३३११०१॥

कर्तरि परस्मैपदं स्यात् । पराकरोति । अनुकरोति ।

प्रत्यभ्यते. क्षिपं ॥३३११०२॥

प्रतिक्षिपति । अभिक्षिपति । अतिक्षिपति । इदित्वात्कर्तरि फलवति प्रासत्यापवादोऽपम् । पञ्चमुत्तरसूत्रद्रष्टव्येऽपि ।

प्राद्धहः ॥३३११०३॥

प्रपहति ।

परैर्मृपश्च ॥३३११०४॥

परिपूर्वांन्मृपेर्वहेश्च कर्तरि परस्मैपदं स्यात् । परिमृप्यति । परिबहति । पौजादिकस्य परिमर्पति ।

व्याङ्परि रमं ॥३३११०५॥

परस्मैपदं कर्तरि । विरमति । आरमति । परिरमति । इदित्वादात्मने पदापवादः ।

वोपात् ॥३३११०६॥

वा परस्मैपदं स्यात् । भार्यामुपरमति उपरमते वा । अन्तर्भूतगिगर्षोरभिरकर्मकः । उपरमति । उपरमते वा सम्तापः । उपरमति उपरमते वा पापात् ।

चल्याहारार्थेद्बुधयुधप्रुद्बुसुनशजन ॥३३११०८॥

बलेरर्थं कम्पनम् । तदर्थेभ्य आहारार्थेभ्य इकदिभ्यश्च गिगन्तेभ्यः कर्तरि

परस्मैपठ स्यात् । अलपयति । कम्पयति शास्त्रम् । गमयति ग्राम गात्रम् । आहारा
 र्थम् । निगारयति भोजयति आशयति चैत्रमक्षम् । सूत्रमभ्यापयति शिष्यम् ।
 बोधयति पद्म रवि । बोधयति काष्ठानि । प्राषयति राज्यम् । प्रापयतीत्यर्थः । ब्राव-
 यति लोहम् । बिष्टापयतीत्यर्थः । स्वाधयति तैलम् । स्पन्दयतीत्यर्थः । नाशयति
 पापम् । जनयति पुण्यम् । मुद्गुच्छूणात्मखलनार्यं घोषाणां सुकर्मकार्यमप्राणिकर्तृ
 कार्यं च वचनम् ।

अणिगि प्राणिकर्तृकानाप्याणिगः ॥३३१०७॥

अणिगवस्यायां यं प्राणिकर्तृकोऽकर्मकश्च धातुस्तस्मापिणगन्तात्परस्मैपठं
 स्यात् । आसे मैत्र । आसयति मैत्रम् । सोते मैत्र । शाययति मैत्रम् ।

**परिमुहायमायसपाद्घेवदवसदमादरुचनृतः
 फलवति ॥३३१९४॥**

फलवतीति मूर्ति अतिशये वा मनु । यत्क्रियायां कथमोत्पत्तिरिति
 मियमारभ्यते तद्वति कर्तरि विषक्षिते परिपूर्वांन्मुहराङ्पूर्वाभ्यां कर्त्तृ-
 पिपति घेद्वदवसदमादरुचनृतिभ्यश्च णिगन्तेभ्यः कर्त्तृपर्यायनेत्रेण । नृ-
 मोहयते चैत्रम् । आपामपते सर्पम् । आपासयते मैत्रम् । शाययते
 शिशुम् । वाद्ययते बालम् । यामयते पान्यम् । व्यापयते शिष्यम् ।
 आदयते चैत्रेण । गतिपोषादिमृत्रे आदिबन्धनेन । आदयति चैत्रम् ।
 पत्यसं यदुना चैत्र । आदेनेच्छन्त्यने । आदयति चैत्रम् । चैत्रेण
 मर्तपते नटम् ।

क्यङ्पो न वा ॥३३१९३॥

तथेयोदाहृतम् । निद्रापति । निद्रायने वा ।

द्युद्धयोऽद्यतन्याम् ॥३३१९२॥

अथ भाषोक्तिकर्मोक्तिरूपद्विविधबक्तोक्तिसाधनम् । यथा तत्र तस्मात्प्या-
दिमा आत्मनेपदमेव ।

क्यः शिति ॥३१४।७०॥

सर्वस्माद्भातोर्भावकर्मविहिते शिति क्यः स्यात् । अत्र कर्मणः प्रत्ययेनो-
क्तत्वात् क्रियायां कर्मापेक्षार्थबचनानि । पठ्यते ग्रन्थः । पठ्येते सुकोः । पठ्यन्ते
शास्त्राणि । भावो भावना । उत्पादना क्रिया । सा च घात्वर्थेन सर्वभातुवाच्या ।
भाषार्थप्रत्ययेन सैवानुच्यते । पुष्पदस्र्यां सामानाधिकरण्याभावादन्यदर्थ एव ।
विभक्तिवाच्याया भावनाया अद्रव्यरूपत्वेन द्विषाद्यप्रतीते न द्विवचनानि किन्तु
एकवचनमेव । तस्योत्सर्गिकत्वेन सख्यानपक्षेत्वात् । अनुक्तत्वात्कर्तरि वृ-
त्तीया । स्वया मया अन्यैश्च भूयते । अद्यतन्याम् ॥

भावकर्मणोः ॥३१४।६८॥

सर्वस्माद्भातोर्भावकर्मविहिते अद्यतन्यास्ते परे अिचप्रत्ययः स्यात्तलुक् च ।

स्वरग्रहदृशहन्म्यः स्यसिजाशीःश्चस्तन्यां जिद् वा ॥३१४।६९॥

स्वरान्ताद्ग्रहादेश्च विहितेषु भाषे कर्मणि चार्थे स्यसिजाशीःश्चस्तनीपु-
जिद्प्रत्ययो वा स्यात् । अनिदां घातूनामिद्विषामार्थं सेदां घातूनामिदो जिदक-
यनात्पाक्षिकवृद्धिविषानार्थमिदं सूत्रम् । अभावि । भाविपीष्ठ । भविपीष्ठ ।
भाविता । भविता । भाविष्यते । भविष्यते । अभाविष्यत । अभविष्यत ।
परोक्षार्थां यमूचे । पठ्यते । अपाठि । अपठिपाताम् । अपठिपत । पेठे । पठि-
पीष्ठ । पठिता । पठिष्यते । अपठिष्यत ।

रि शक्याशीर्ये ॥३१४।११०॥

क्रियते । अकारि । अकारिपाताम् । अकृपाताम् । अकारिपत । अकृपत ।
चक्रे । कारिपीष्ठ । कृपीष्ठ । कर्ता । कारिता । करिष्यते । कारिष्यते । अकारि-
ष्यत । अकरिष्यत ।

ईर्व्यञ्जनेऽयपि ॥३१४।९७॥

गीयते । पीयते । स्वीयते । सीयते । वीयते ।

आत् ऐः कृन्वौ ॥३१४।५३॥

आदन्तस्य घातोऽपि कृति वी च ऐः स्यात् । अदापि । अदापिपा-
ताम् । पक्षे ।

इश्च स्यादः ॥४।३।४१॥

अविपाताम् । अविपत । वदे । दायिपीष्ट । दासीष्ट । दायिता । दाता ।
दायिप्यते । दास्यते । अनुपूर्वत्वे सकर्मकस्य मूषातोः । अनुमूयते सुप् स्वामि
ना । अनुमूयसे स्व मया शास्त्री । अनुमूयेऽहं जनैर्हानी । अन्वभाषि भवो
भवता । ण्यन्तत्वे । भाष्यते । णेर्लुकि । अभाषि । अभाषिपाताम् । अभाष
यिपाताम् । भाषयाश्चक्रे । भाषयाम्भमूवे । भाषयामहे । परोक्षायामेकारे न
हकार इति पाणिनि । भाषिपीष्ट । भाषयिपीष्ट । भाषिता । भाषयिता ।
भाषिप्यते । भाषयिप्यते । सन्नन्तत्वे तु । पुमूयते । अमुमूयिष्ट । पुमूयाश्चक्रे ।
पुमूयिपीष्ट । पुमूयिता । पुमूयिप्यते । यङन्ते । योमूयते । अयोमूयिष्ट ।
योमूयाश्चक्रे । योमूयिपीष्ट । योमूयिप्यते । यङ्लुपि । अयोमूयिष्ट । योमू
याश्चक्रे । योभाषिपीष्ट । योभाषिता । योभाषिता । स्तूयतेऽहं । अस्तायि ।
अस्तायिपाताम् । अस्तोपाताम् । हुष्टुवे । स्तायिपीष्ट । स्तोपीष्ट । स्तायिता ।
स्तोता । स्तायिप्यते । स्तोप्यते ।

क्ययद्वाशीर्ये ॥४।३।१०॥

सयोगाद्दन्ताद्वातोरेतौ क्ये यञि आशिपि ये गुणः स्यात् । अर्पते ।
अर्पते । आरिता । अर्ता । परस्वाहित्यस्वाष ऋट् । सङ्क्रियते । औपदेशिक
संयोगाद्गङ्गात्क्यपद्वाशीर्ये (४।३।१०) इति न गुणः । नो व्यञ्जने (४।३।४२) ति
न लुक् । अस्वयते । उदित्यात् । न ष्यते । नाप्र नस्य लुक् । यद्वादेर्षृति । इज्यते ।

कृति यि शयू ॥४।३।१०५॥

शीष्ट । शय्यते ।

तनः क्ये ॥४।२।६३॥

अस्य आकारोऽन्तादेशो वा स्यात् । तापते । तप्यते ।

ये न वा ॥४।२।६२॥

जापते । जन्यते । मापते । सन्यते । आपते । षप्यते ।

तपः कर्त्रनुतापे च ॥३।४।९१॥

तपर्षातो' कर्मकर्त्रनुतापे चार्थे त्रिच् न स्यात् । अनुतापप्रणाह्लावे कर्म
णि च । अन्यत्रातस कितव' स्यमेव । कर्त्ररि । अतस तर्षासि साधु । अनुता
पेच । अन्वतस वैश्रेण । अन्ययातस पापः पापकार्येण । पापकार्यं कर्तुं । तेनाग्या-
हृत इत्यर्थः । कर्मण्यघ्ननी । धीपते । अपायि । अभाषिपाताम् । अपि
पाताम् । अग्लायिपाताम् । अग्लायताम् । षप्यते ।

अथ भाषोक्तिकर्मोक्तिरूपद्विविधवक्तोक्तिसाधनम् । यथा तत्र तत्साध्या-
दिना आत्मनेपदमेव ।

क्यः शिति ॥३१४।७०॥

सर्वस्माद्भातोर्भावकर्मविहिते शिति क्यः स्यात् । अत्र कर्मणः प्रत्ययेनो
क्तत्वात् क्रियायाः कर्मापेक्षार्थवचनानि । पठ्यते घञः । पठ्येते श्लोकौ । पठ्यन्ते
शास्त्राणि । भावो भावना । उत्पादना क्रिया । सा च भात्वर्थेन सर्वपातुषाच्या ।
भावाथप्रत्ययेन सैवानुद्यते । पुष्मदसत्र्यां सामामाधिकरण्यभावादन्यदर्थ एव ।
विभक्तिषाच्याया भावनाया अद्रव्यरूपत्वेन द्विवाचप्रतीते र्म द्विवचनादि किन्तु
एकवचनमेव । तस्यैस्सर्गिकत्वेन सख्यानपक्षेत्वात् । अनुक्तत्वात्कर्तारि वृ-
त्तीया । स्वया मया अन्यैश्च भूयते । अद्यतन्याम् ॥

भावकर्मणोः ॥३१४।६८॥

सर्वस्माद्भातोर्भावकर्मविहिते अद्यतन्यास्ते परे भिद्यप्रत्ययः स्यात्तलुक् च ।

**स्वरग्रहदृशहन्म्यः स्यसिजाशीःश्चस्तन्यां
जिद् वा ॥३१४।६९॥**

स्वरास्ताद्ग्राह्येभ्य विहितेषु भावे कर्मणि चार्थे स्यसिजाशीःश्चस्तनीयु
जिद्प्रत्ययो वा स्यात् । अनिटां घातूनामिद्विधानार्थं सेटां घातूनामितो जिद्क
यनात्पाक्षिकवृद्धिविधानार्थमिद् सूत्रम् । अभाषि । भाषिपीठ । भषिपीठ ।
भाषिता । भषिता । भाषिष्यते । भषिष्यते । अभाषिष्यत । अभषिष्यत ।
परोक्षार्थां यमूचे । पठ्यते । अपाठि । अपठिपाताम् । अपठिष्यत । पठे । पठि-
पीठ । पठिता । पठिष्यते । अपठिष्यत ।

रिः शक्याशीर्ये ॥४।३।११०॥

क्रियते । अकारि । अकारियाताम् । अकृपाताम् । अकारिष्यत । अकृष्यत ।
अक्रे । कारिपीठ । कृपीठ । कर्ता । कारिता । करिष्यते । कारिष्यते । अकारि-
ष्यत । अकरिष्यत ।

ईर्व्यञ्जनेऽयपि ॥४।३।९७॥

गीपते । पीपते । स्वीपते । सीपते । वीपते ।

आत ऐः कृञ्जौ ॥४।३।५३॥

आदन्तश्च घातोऽप्यिति वृत्तिर्वा च ऐः स्यात् । अदापि । अदापिया-
ताम् । पक्षे ।

इश्च स्यादः ॥४।३।४१॥

अधिपाताम् । अधिपत । वृद्धे । दायिपीष्ट । दासीष्ट । दायिता । दाता । दायिष्यते । दास्यते । अनुपूर्वत्वे सकर्मकस्य मूपातोः । अनुमूपते सुम्ब स्वामि ना । अनुमूपसे स्वं मया शास्त्री । अनुमूपेऽह जनैर्ज्ञानी । अन्वभाषि भवो भवता । ण्यन्तत्वे । भाष्यते । गेर्लुकि । अभाषि । अभाषिपाताम् । अभाष पिपाताम् । भावयाञ्चके । भावयाम्भमूषे । भावयामहे । परोक्षायामेकारे न इकार इति पाणिनि । भाषिपीष्ट । भाषयिपीष्ट । भाषिता । भाषयिता । भाषिष्यते । भाषयिष्यते । सप्तन्तत्वे तु । पुमूप्यते । अपुमूपिष्ट । पुमूपाञ्चके । पुमूषिपीष्ट । पुमूपिता । पुमूपिष्यते । यङन्ते । योमूप्यते । अपोमूपिष्ट । योमूपाञ्चके । योमूपिपीष्ट । योमूपिष्यते । यङ्लुपि । अपोमूषिष्ट । योमू पाञ्चके । योभाषिपीष्ट । योमयिता । योभाषिता । स्तूप्यतेऽईन् । अस्ताषि । अस्त्राधिपाताम् । अस्तोपाताम् । तुष्टुवे । स्ताषिपीष्ट । स्तोपीष्ट । स्तायिता । स्तोता । स्ताषिष्यते । स्तोष्यते ।

क्ययडाशीर्ये ॥४।३।१०॥

संयोगाददन्तादातोरतं च ष्ये षि आशिषि ये गुणः स्यात् । अर्यते । अर्यते । आरिता । अर्ता । परस्वामिष्यत्वाच्च षिट् । संस्क्रियते । औपदेशिक संयोगग्रहणात्क्ययडाशीर्ये (४।३।१०) इति न गुणः । नो ष्यञ्जे (४।३।४६) ति न लुक् । अस्यते । षट्स्वात् । म-यते । नाञ् नस्य लुक् । यत्रादेर्ष्विति । इज्यते ।

कृति यि शय् ॥४।३।१०५॥

शीङ् । शप्पते ।

तनः क्ये ॥४।२।६३॥

अस्य आकारोऽन्तादेशो वा स्यात् । तायते । तन्यते ।

ये न वा ॥४।२।६२॥

जायते । जन्यते । सायते । सन्यते । म्वायते । म्वायते ।

तपः कर्त्रनुतापे च ॥३।४।९१॥

तपेर्घातो' कर्मकर्त्रनुतापे चार्थे षिच् न स्यात् । अनुतापप्रणाश्याये कर्म णि च । अन्यवातस कितय' ह्यमेव । कनरि । अतस तर्पासि सायु' । अनुता पेच । अन्यतस क्षेत्रेण । अ-ववातस पापः पापकार्येण । पापकार्यं कर्तु' । तेनाग्या द्त इत्यर्थे । कमण्यघतनी । पीयते । अपायि । अघायिपाताम् । भधि पाताम् । अग्लायिपाताम् । अग्लासाताम् । द-यते ।

त्रिणवि घन् ॥४१३१०१॥

हन्तेर्षातो । अघानि । अघानिपाताम् । अहसाताम् । पक्षे बचादेशे ।
 अवधि । अवधिपाताम् । अघानिप्यत् । अहनिप्यत् । गृह्यते । अघ्राहि । अघ्रा-
 हियाताम् । अघ्राहीपाताम् । अघ्राहिङ्म् । अघ्राहिष्म् । अघ्राहीष्म् । अघ्राही-
 ष्म् । अगृहे । ग्राहिपीष्ट । ग्राहिपीङ्म् । ग्राहीपीङ्म् २ । ग्राहिता । ग्राहिता ।
 ग्राहिप्यते । दृश्यते । अवर्शि । अवर्शिपाताम् । सिच' कित्वात्तादन्त' । अद-
 क्षाताम् । दृश्ये । दर्शिपीष्ट । दृशीष्ट । दर्शिता । द्रष्टा । दर्शिप्यते । दृश्यते ।
 गिरतेरघात'पां ष्वमि चतुरधिकघातम् । तथाहि । त्रिटी न दीर्य' । अगारिष्म् ।
 पक्षे त्विटि कृतो नञे (४१४३५) ति वा दीर्यः । अगारिष्म् । अगारीष्म् । एषां
 अयाणां छत्वं इत्वं द्वित्वप्रथमं चेति पञ्चैकल्पिकानि इति पण्यवतिः । इदसिजा
 शिपोरात्मने (४१४३६) इति विकल्पादिबन्धात् षड्घर्णादि (४१३३६) ति कित्वात् ।
 षट्तां द्वितीर् (४१४१९) न्भावेर्नामिन (२११६३) इति दीर्यः । नान्यन्तात्परो
 क्षायतन्पाशिपो षो इ (२११८०) इति नित्यं इत्यम् । अगीर्ङ्म् । षड्मानां द्वि-
 त्वविकल्पेऽष्टौ । उक्तपण्यवत्या सह सङ्गुलने उक्ता सस्या सिद्धा । वेदि दीर्यं
 प्राचदीर्यं छत्वे द्वित्वप्रथमे तथा । विकल्पनेष्टरूपाणां घात वेदाधिकं मतम् ॥ १ ॥
 प्रयोक्तृष्वापारे णिग् कर्मणि क्य' णित्कुक् च । दाम्पते मोहो देवदत्तेन । घटादे
 इत्यो दीघस्तु वा त्रिणम्यरे (४१३३४) इति शामिता । शामिता । शामयिता ।
 शामिप्यते । शामिप्यते । शामयिप्यते यङन्ताणिणधि । शशाम्यते । अशंशामि ।
 अशंशामि । शंशामिता । शंशामिता । शशामयिता । यद्भुवन्ताणिणधि अप्ये-
 षम् । भाष्यमते त्रिटिदीर्घो मेति विशेषः । ण्यन्तस्याभावे दाम्पते मुनिना ।
 अशामि । अशामि । अमोऽकम्पमिषम' (४१२२६) आशामि । अशामि ।
 अपामि । षष हिंसायां ष्यङ्गान्त' । न जनवष (४१३५४) इति न इद्विः
 अवधि । जायुर्णिणवि (४१३५२) इति वृद्धौ अजागारि ।

भञ्जेर्ज्ञौ वा ॥४१२१४८॥

भञ्जेरुपाम्बस्य षी परे बालुक् स्यात् । भञ्जि । भञ्जि ।

त्रिखणमोर्वा ॥४१४१०६॥

छमतेर्ज्ञौ खणमि ष परे अरात्परो मोऽन्तो वा स्यात् । अछम्मि । अछामि ।

उपसर्गात्स्वल्घनोश्च ॥४१४१०७॥

उपसर्गात्परस्य छमते स्वल्पप्रोश्च तथा त्रिखणमो' परयोः स्वरात्परोऽन्तो
 ऽन्तो भवति । प्रालम्भि । द्विकर्मकाणां तु—'गौणं कर्म बुद्धादीनां प्रत्ययो बक्ति
 कर्मजा । 'पादीनां कर्मणो मुख्यस्योत्तस्य प्रत्यया घया ॥ १ ॥ गल्पार्थकर्मकाणां
 षिगन्तानां मुख्यकर्मणि । षोपाहारार्थेऽप्यकर्मकाणां तु ण्यन्तानामुभयत्र ॥ १ ॥

अथ कर्मकर्तृप्रक्रिया ।

यदा सौकर्यातिशयं चोत्पद्यते कर्तृव्यापारो न विवक्ष्यते तदा कारकान्त
राण्यपि कर्तृसंज्ञां छन्दते । स्वव्यापारे स्वतन्त्रत्वात् । तेन पूर्वं करणादिसप्तयेऽपि
सम्प्रति कर्तृत्वात् कर्तरि विभक्तिः । साध्यसिद्धिश्चनन्ति । काष्ठानि पचन्ति ।
स्यास्ती पचति । कर्मणस्तु कर्तृत्यविषयज्ञापार्थां प्राक् सकर्मका अपि प्रायेणाकर्मका
स्युः । तेभ्यो भावे कर्तरि च विभक्तिः । पच्यते ओदनेन । मिचते काष्ठेन । कर्तरि तु ।

एकघातौ कर्मक्रिययैकाकर्मक्रिये ॥३१४८६॥

एकस्मिन् घातौ कर्मस्यक्रियया पूर्वं दृष्ट्या एकाऽभिघ्ना सम्प्रत्यकर्मिका क्रिया
पस्य तस्मिन् कर्तरि कर्मकर्तृरूपे घातोर्त्रिफयात्मनेपदानि स्युः । वक्तं च,

“यत्र कर्मैव कर्तृस्व याति कर्ता तु नोच्यते ।

त्रिफयात्मनेपद घातोक्तः सा कर्मकर्तरि ॥ १ ॥”

कर्तुर्युक्तत्वात्प्रथमोच्यते । पच्यते ओदनेन । मिचते काष्ठम् । अपाधि । अ
भेदि । अकारि कटं खयमेव । करिष्यते कटं खयमेव । ननु भावे विभक्तौ कर्तु
र्द्वितीया स्यात् कर्तृपेय कर्मविषयज्ञात् । इति चेन्न । विभक्तिवाच्य एव पर्ता कर्म
क्रियामनुपगच्छति । तत एव भावे प्रत्ययादीनामुपपत्तिः । अतएव कृत्यकस्य
छर्पा कर्मकर्तरि न स्युः किन्तु भाव एव । भेत्तव्यं कुसूलेन । ननु पश्चिन्निघो
कर्मस्यां कर्मक्रियेति किम् ? करणाधिकरणाम्यामभिन्नक्रिये पूर्वोक्ते साध्यसि
द्धिश्चनन्तीत्यादी ना भूत् । एकक्रिय इति किम् ? अयत्पुदकम् कुण्डिका । अयत्पु
दकम् कुण्डिकाया । अत्र विसृजति निष्क्रामतीति त्रियाभेदादिक्रियत्वम् ।
अकर्मकक्रिय इति किम् ? मिचमानं कुसूलं पात्राणि मिचन्ति । किञ्च कर्तृस्य
क्रियेभ्योऽपि माभूत् कर्मक्रियेत्यत्र कर्मपदोपादानात् । गच्छन्ति घामं । आरोहति
हस्तीति । यत्र कर्मणि त्रियाकृतो विशेषो दृश्यते यथा पकेषु तण्डुलेषु यथा वा
छिन्नेषु काष्ठेषु तत्र कर्मस्या क्रिया भिन्ना स्यात् । नहि पकापकतण्डुले
वियव गतागतप्रायेषु वैरुक्षण्यमुपलक्ष्यते । करोतिरूपपादमार्थं उत्पत्तिश्च कर्मस्या ।
जनेन कारिष्यते घट इत्यादियज्ञोर्घातोर्भे कर्मकर्तृजा उक्तिः । अकर्मक्रिय इति
कर्तृविशेषणात् ।

पचिदुहेः ॥३१४८७॥

पचिदुहिभ्यामेकघातौ कर्मस्यक्रियया पूर्वदृष्ट्या अकर्मिकया सकर्मिकया वा
एकक्रिये कर्तरि कर्मकर्तृरूपे त्रिफयात्मनेपदानि स्युः । अपयादधिपपमुपस्था । अपा

१ क्रिया विदुर्निर्दिष्टाकर्म च । तत्र इत्यादी कर्तृत्वा ननु उक्तव्या-अर्थ-कर्म-कर्तृत्वाभ्यामपि
इत्यादीनामपि अत्राद्येन भेदात् । पं चर्षण्यभिधः ।

२ अनेन पचतिशब्दे करोतीतिभेदात्प्राक्पाठस्य च भेदात्पिनि भेदाभिधेति । प्राक्पा

त्रिणवि घन् ॥४॥३॥१०१॥

इन्तेर्भातोः । अघामि । अघामिपाताम् । अइसाताम् । पक्षे अघादेशो ।
 अघपि । अघभिपाताम् । अघानिप्यत । अइनिप्यत । अघाते । अघाहि । अघा
 हिपाताम् । अघाहीपाताम् । अघाहिङ्म् । अघाहिष्म् । अघाहीष्म् । अघाही
 ङ्म् । अघाहे । अघाहिपीठ । अघाहिपीङ्म् । अघाहीपीङ्म् २ । अघाहिता । अघाहिता ।
 अघाहिष्यते । अघप्यते । अघर्शि । अघर्शिपाताम् । सिच' कित्वात्तादन्त' । अइ
 क्षाताम् । अइक्षो । अइक्षीपीठ । अइक्षीठ । अइक्षिता । अइष्ठा । अइष्ठीप्यते । अइष्प्यते ।
 गिरतेरघातन्यां स्वमि अतुरधिकशतम् । तथाहि । अिटी न दीर्य' । अगारिष्म् ।
 पक्षे खिटि कृतो नवे (४१४३५) ति वा दीर्यः । अगारिष्म् । अगारीष्म् । एषां
 अघापां उत्स्व' इत्स्व' द्वित्वअप्यं चेति पञ्चैकल्पिकानि इति पण्यवतिः । इट्सिजा-
 शिपोरात्मने (४१४३६) इति विकल्पादिङ्भावे ऋवर्णादि (४१३३६) ति कित्त्वम् ।
 ऋतां ऋतीट् (४१४११६) स्वादेर्नामिन (२११६३) इति दीर्य' । नांम्यन्तात्परो-
 ष्ठाघतम्याशिपो षो इ (२११८०) इति नित्यं इत्त्वम् । अगीर्ङ्म् । इवमानां द्वि-
 त्वविकल्पेऽष्टी । उक्तपण्यवत्या सह सङ्गलमे उक्ता संख्या सिद्धा । वेदि दीर्घे
 आबदीर्घे उत्स्वे द्वित्वअप्ये तथा । विकल्पनेष्टरूपाणां शतं वेदाधिकं मतम् ॥ १ ॥
 प्रयोक्तृव्यापारे णिग् कर्मणि क्य' णित्कुक् च । शम्पते मोहो देववृत्तेन । घटावे
 इत्सो दीर्घस्तु वा त्रिणम्यरे (४२३३४) इति शामिता । शामिता । शामयिता ।
 शामिष्यते । शामिष्यते । शामयिष्यते पञ्चन्ताणिषि । शंशम्पते । अशंशामि ।
 अशंशामि । शंशामिता । शंशामिता । शशामयिता । यङ्लुचन्ताणिषि अप्ये
 षम् । भाष्यमते त्रिदिदीर्घां मेति विशेष' । ण्यन्तात्त्वाभावे शम्पते मुनिना ।
 अशामि । अशामि । अमोऽकम्पमिषमः (४२३२६) आशामि । अशामि ।
 अशामि । अष हिंसायां व्यञ्जनान्त' । न जनवष (४३३२४) इति न इङि'
 अघपि । जागुर्णिषि (४३३२२) इति इट्ठी अजागारि ।

भञ्जेर्वा वा ॥४॥२॥४८॥

भञ्जेरुपान्त्वस्य ङी परे बालुक स्यात् । अभाञि । अमञि ।

त्रिखणमोर्वा ॥४॥४॥१०६॥

अमतेर्मां खणमि च परे खरात्परो नोऽन्तो वा स्यात् । अखमि । अखामि ।

उपसर्गात्स्वल्वञोश्च ॥४॥४॥१०७॥

उपसर्गात्परस्य अमते' अलुपमोश्च तथा त्रिखणमो' परयोः खरात्परोऽनो
 ऽन्तो भवति । प्रासम्भि । द्विकर्मकाणां तु—'गीणं कर्म बुहादीनां प्रलयो वक्ति
 कर्मजः । म्यादीनां कर्मणो मुख्यस्योत्सवे प्रलया यथा ॥ १ ॥ गत्यर्थाकर्मकाणां
 णिगम्यतां मुख्यकर्मणि । योषाद्वारार्थशाप्यकर्मकाणां तु ण्यन्तामातुमप्यत्र ॥ २ ॥

अथ कर्मकर्तृप्रक्रिया ।

यदा सौकर्यातिशयं चोत्पद्यते कर्तृव्यापारो न विषक्ष्यते तदा कारकान्त
 ाप्यपि कर्तृसंज्ञां लभन्ते । अस्यापारे स्वतन्त्रत्वात् । तेन पूर्वं करणादिसत्त्वेऽपि
 सम्प्रति कर्तृत्वात् कर्तरि विभक्तिः । साश्चसिद्धिश्चनन्ति । काष्ठानि पचन्ति ।
 व्याली पचति । कर्मणस्तु कर्तृत्वविषयज्ञायां प्राक् सकर्मका अपि प्रायेणाकर्मका
 स्युः । तेभ्यो भावे कर्तरि च विभक्तिः । पच्यते ओदनेन । मिच्यते काष्ठेन । कर्तरि तु ।

एकधातौ कर्मक्रिययैकाकर्मक्रिये ॥३४॥८६॥

एकस्मिन् धातौ कर्मस्यक्रियया पूर्वं दृष्ट्या एकाऽभिज्ञा सम्प्रत्यकर्मिका क्रिया
 यस्य तस्मिन् कर्तरि कर्मकर्तृरूपे धातोर्विभक्त्यात्मनेपदानि स्युः । उक्तं च,

“यत्र कर्मैव कर्तृत्व पाति कर्ता तु मोच्यते ।

विभक्त्यात्मनेपदं धातोर्भक्तिः सा कर्मकर्तरि ॥ १ ॥”

कर्तृयुक्तत्वात्प्रथमोच्यते । पच्यते ओदनः । मिच्यते काष्ठम् । अपाधि । अ
 भेदि । अकारि कट् अयमेव । करिष्यते कट् अयमेव । ननु भावे विभक्तौ कर्तृ
 द्वितीया स्यात् कर्तयैव कर्मविषयत्वात् । इति चेन्न । विभक्तिवाच्य एव कर्ता कर्म
 क्रियामनुपज्जाति । तत एव भावे प्रत्ययादीनामुपस्थितिः । अतएव कृत्यक्तज-
 ल्पार्था कर्मकर्तरि न स्युः किन्तु भाव एव । भेदस्य कुसूत्रेण । ननु पश्चिमिधो
 कर्मस्यां कर्मक्रिययेति किम् ? करणाधिकरणाम्यामभिभक्तिपे पूर्वोक्ते साश्चसि
 द्धिश्चनन्तीत्यादौ मा मूत् । एकक्रिय इति किम् ? अथत्पुदकम् कुण्डिका । अथत्पु
 दकम् कुण्डिकाया । अत्र विसृजति निष्कामतीति क्रियामेवाभैकक्रियत्वम् ।
 अकर्मक्रिय इति किम् ? मिषमान कुसूल पात्राणि मिश्रन्ति । किञ्च कर्तृस्य
 क्रियेभ्योऽपि मामूत् कर्मक्रिययैत्यत्र कर्मपदोपादानात् । गच्छति ग्रामम् । आरौहति
 हस्तीति । यत्र कर्मणि क्रियाकृतौ विशेषो दृश्यते यथा पकेषु तण्डुलेषु यथा वा
 छिन्नेषु काष्ठेषु तत्र कर्मस्या क्रियाभिज्ञा तुल्या नेतरत्र । नहि पक्षापकतण्डुले-
 प्येव गतागतग्रामेषु बैलक्षण्यामुपलक्ष्यते । करोतिस्त्पादनार्थं उत्पत्तिश्च कर्मस्या ।
 अनेन कारिष्यते घट इत्यादियन्तार्थधातोर्न कर्मकर्तृजा भक्तिः । अकर्मक्रिय इति
 कर्तृविशेषणात् ।

पचिदुहेः ॥३४॥८७॥

पचिदुहिन्त्यामेवधातौ कर्मस्यक्रियया पूर्वदृष्ट्या अकर्मिकया सकर्मिकया वा
 एकक्रिये कर्तरि कर्मकर्तृरूपे विभक्त्यात्मनेपदानि स्युः । अपवादविषयमुक्तत्वात् । अपा

१ क्रिया विभक्तिर्विभक्त्यर्थः च । उच्यते इत्यादी कर्तृत्वात् ननु उच्यते-अर्थ-कर्मत्वकर्तृत्वावस्थाधेरोपाधिकं
 कृत्यत्वावधिकार्यविभक्त्या वैदनादिति व्यहृत्वाः । पं चर्त्तवन्मिभः ।

२ दृष्टेन पचतिपदं करोतीतिविभक्त्यावस्थावत्त्वं तत्र धातिरिति वैश्याधिकेति पराशर

वि ओद्मः स्वयमेव । पश्यते ओद्मः स्वयमेव । अदोहि गौः स्वयमेव । अदुग्ध गौः स्वयमेव । अपुस्तत । औद्गुम्बर फलं पचति बायुः । उद्गुम्बरः फलं पच्यते । अकर्मकस्य पूर्वेण सिद्धे सकर्मकार्ये वचनम् ।

तपेस्तपःकर्मकात् ॥३१४।८५॥

तपःकर्मकात् तपेरपान्तरे वृत्तेः कर्तरि विक्रियात्मनेपदानि स्युः । अन्वतत तपः सायुः । तेपे तपांसि सायुः । तपिरघ्न करोत्यर्थः ।

न कर्मणा विच् ॥३१४।८६॥

पश्चिदुद्गोः कर्मणा योगेऽनन्तरोक्ते कर्तरि विच् न स्यात् । अपक्तोद्गुम्बरः फलं स्वयमेव । अदुग्ध गौः पयः स्वयमेव ।

रुघ. ॥३१४।८९॥

रुघो धातोरनन्तरोक्ते कर्तरि विच् न स्यात् । अरुद् गौः स्वयमेव ।

स्वरदुहो वा ॥३१४।९०॥

स्यरास्तादातोर्दुहेऽनन्तरोक्ते कर्तरि विच् वा स्यात् । अकृत अकारि कटाः स्वयमेव । अलविष्ट अलावि केदारः स्वयमेव । अदुग्ध अदोहि गौः स्वयमेव ।

णिञ्जुश्र्यात्मनेपदाकर्मकात् ॥३१४।९२॥

ण्यन्तादातोः सुभिर्म्यां च तथाऽऽर्यनेपदविषये विधी अकर्मकेभ्यश्च कर्म कर्तरि विच् न स्यात् । पचस्योद्म वैध्रः । तं प्रायुक्त अपीपचत् ओद्म वैध्रेण वैध्रः । पुनरोद्मस्य द्युकरत्वेन कर्तृत्वे अपीपचतौद्मः स्वयमेव । प्राक्षावीर्णां देवदत्ताः । प्राक्षोष्ठ गौः स्वयमेव ।

ज्ञोः ॥३१४।९२॥

ज्ञोः परस्य स्ताद्यशित आदिरिट् स्यात् मत्वात्मनेपदे । उदशिमियत् दृष्यं दृष्यी । उदशिमियद् दृष्यं स्वयमेव । आत्मनेपदाकर्मकः । व्यकार्पीत् सैम्बर्ष वैध्रः बह्नायति सौत्यर्थः । व्यकृत सैः पचाः स्वयमेव । विकरोति धातुर्बह्नायेऽन्त-
मूर्तणिगर्घः कर्मस्यक्रियाः ।

सृजः श्राद्धे विक्रियात्मने तथा ॥३१४।८४॥

सृजो धातोः अद्वावति कर्तरि विक्रियात्मनेपदानि स्युः । तथा यथापूर्वं विहितानि । असर्जि मालां धार्मिकः । सृज्यते मालां धार्मिकः । अरूप्यते मालां धार्मिकः ।

मूपार्थसन्किरादिभ्यश्च विक्र्यौ ॥३।४।९३॥

मूपार्थेभ्यः सप्तन्तेभ्यः किरादिभ्यश्चकारात् णित्नुभ्यात्मनेपदाकर्मकेभ्यो पातुभ्यः कर्मकर्तरि विक्र्यौ न स्त । अलमकार्पीत्कन्यां चैत्र । अलमकृत कन्या स्वयमेव । एषमलङ्कुरिष्यते कन्या स्वयमेव । अधिकीर्षत्कटं चैत्र । अधिकीर्षीष्ट विक्रीर्षिष्यते । विक्रीर्षते कटं स्वयमेव । प्रस्तुते गौः स्वयमेव । उच्चरयते वृण्डः स्वयमेव । आत्मनेपदाकर्मकः । विकुर्वते सैः घषा स्वयमेव । व्यकृत । व्यकृपाताम् । व्यकृपत ।

कुपिरञ्जेर्व्याप्ये वा परस्मै च ॥३।४।७४॥

कुपिरञ्जिभ्यां व्याप्ये कर्तरि शिद्धिपये परस्मैपद वा स्यात् । तस्सशिपोगे इयञ्च नत्वात्मनेपदे । कुप्याति चैत्र पादम् । कुपयति कुप्यते वा पादः स्वयमेव । रञ्जयति रञ्जयते वा वरुण स्वयमेव । कोपिपीष्ट । रक्षीष्ट ॥ इति कर्मकर्तरि प्रक्रिया ॥

अथ विभक्त्यर्थाः ।

वा काङ्क्षायाम् ॥५।२।१०॥

स्मृत्पर्ये घाताद्युपपदे सति पञ्चपदि वा प्रयुज्यमाने प्रयोक्तुः क्रियान्तराकाङ्क्षायां सख्यां मृतानघतनेऽप्ये घातोर्मधिष्यन्ती वा स्यात् । स्मरसि मित्र पत्कश्मी रेयु वत्स्यामा, पत्तधौदनं भोक्ष्यामहे ।

हशश्चद्युगान्तःप्रच्छये ह्यस्तनी च ॥५।२।१३॥

हे शम्भति च प्रयुज्यमाने युगान्तः प्रच्छये च मृतानघतने परोक्षेऽप्ये वर्तमानामादातोर्धस्त्वनी परोक्षा च विभक्ती स्तः । इति हाकरोत् । इति ह चकार । शम्भदकरोत् । शम्भदकार । प्रच्छये किम् ? अगच्छस्व मयुरां जगन्ध वा ? वेत्येव सिद्धे ह्यस्तनीप्रहणात् स्मृत्पर्ययोगेऽपि ह्यस्तनी पृथ । स्मरसि मित्र कश्मीरेष्विति हाप्पैमहि ।

ननौ पृष्टोक्तौ सङ्घत् ॥५।२।१७॥

मनु शब्दे उपपदे पृष्टोक्तौ मृतार्थेऽपि वर्तमाना स्यात् । प्राधानशायपि । किमकार्पी कट चैत्र ? मनु करोमि भोः ।

१ आकाङ्क्षा च वात्पृथिव्येकाङ्क्षवर्तिगोचरत्वादिप्रत्ययेन वात्पृथकारकभावव्यतिरेक्यपुञ्जे वात्पृथव्यं बोधाकारक्येऽप्यपुञ्जे वात्पृथव्यत्वे वात्पृथव्यत्वे—

वि ओदनः क्षयमेव । पच्यते ओदनः क्षयमेव । अदोहि गौः क्षयमेव । अदुग्ध गौः
क्षयमेव । अपुस्तत । औदुम्यरं फलं पचति वायुः । उदुम्बरं फलं पच्यते । अकर्म-
कस्य पूर्वैण सिद्धे सकर्मकार्ये बचनम् ।

तपेस्तपःकर्मकात् ॥३१४।८५॥

तपःकर्मकात् तपेरर्थांतरे वृत्ते कर्तरि जिव्यात्मनेपदानि स्युः । अन्वतप्त
तपः साधुः । तेपे तर्पासि साधुः । तपिरन्न करोत्यर्थः ।

न कर्मणा जिच् ॥३१४।८६॥

पथिवुहो कर्मणा योगेऽमन्तरोक्ते कर्तरि जिच् न स्यात् । अपत्तोदुम्बरं
फलं क्षयमेव । अदुग्ध गौः पपाः क्षयमेव ।

रुघः ॥३१४।८९॥

रुघो पातोऽमन्तरोक्ते कर्तरि जिच् न स्यात् । अरुद्द गौः क्षयमेव ।

स्वरदुहो वा ॥३१४।९०॥

स्वरान्ताद्वातोर्बुद्भेऽमानन्तरोक्ते कर्तरि जिच् वा स्यात् । अकृत अकारि कटा
क्षयमेव । अलबिष्ट अलाबि केदारः क्षयमेव । अदुग्ध अदोहि गौः क्षयमेव ।

णिस्रुश्र्यात्मनेपदाकर्मकात् ॥३१४।९२॥

प्यन्ताद्वातोः सुभिम्यां च तथाऽऽत्मनेपदविषये विधौ अकर्मकेभ्यश्च कर्म
कर्तरि जिच् न स्यात् । पच्योदमं यैत्रः । त प्रायुक्त अपीपचत् ओदनं यैत्रेण
मैत्रः । पुमरोदनस्य सुकरस्वेन कर्तृत्वे अपीपचतौदनः क्षयमेव । प्रात्वावीज्ञां
देवदत्तः । प्रास्त्रोष्ठ गौ क्षयमेव ।

स्रोः ॥३१४।९२॥

स्रोः परस्य स्ताद्यशित आदिरिदं स्यात् मस्वात्मनेपदे । उदशिभियत् दण्डं
दण्डी । उदशिभियत् दण्डं क्षयमेव । आत्मनेपदाकर्मकाः । व्यकार्पीत् सैग्यबं
यैत्रं बलगपति स्वेत्यर्थः । व्यकृत सैग्यबं क्षयमेव । विकरोति पातुर्बलग्नेऽन्त-
र्भूतगिगर्पः कर्मस्यक्रियः ।

सृजः श्राद्धे जिव्यात्मने तथा ॥३१४।८४॥

सृजो पातोः अदावति कर्तरि जिप्पात्मनेपदानि स्युः । तथा पपार्थं
विहितानि । असर्जि मालां पार्मिकाः । सृज्यते मालां पार्मिकाः । अक्ष्यते मालां
पार्मिकाः ।

भूपार्थसन्किरादिभ्यश्च त्रिक्रयौ ॥३१४।९३॥

भूपार्थेभ्यः सप्तन्तेभ्यः किरादिभ्यश्चकारात् णित्स्वभ्यास्मनेपदाकर्मकेभ्यो पातुभ्यः कर्मकर्तरि त्रिक्रयौ न स्त । अलमकार्पीत्कर्ण्या चैत्र । अलमकृत कन्या स्वयमेव । एवमलङ्कारिष्यते कन्या स्वयमेव । अशिकीर्षत्कटं चैत्र । अशिकी र्षीष्ट शिकीर्षिष्यते । शिकीर्षते कटः स्वयमेव । प्रस्तुते गौः स्वयमेव । चञ्चपते वृण्डः स्वयमेव । आत्मनेपदाकर्मकः । विकुर्वते सैन्यवाः स्वयमेव । व्यकृत । व्यकृपाताम् । व्यकृपत ।

कुपिरञ्जेर्व्याप्ये वा परस्मै च ॥३१४।७४॥

कुपिरञ्जिभ्यां व्याप्ये कर्तरि शिद्धिपये परस्मैपदं वा स्यात् । तत्सप्तमिपोगे इत्यञ्च मत्वात्मनेपदे । कुप्याति चैत्र पाठम् । कुपयति कुप्यते वा पाठः स्वयमेव । रज्यति रज्यते वा वञ्जं स्वयमेव । कोपिपीष्ट । रक्षीष्ट ॥ इति कर्मकर्तरि प्रक्रिया ॥

अथ विभक्त्यर्थाः ।

वा काङ्क्षायाम् ॥५।२।१०॥

स्वल्पेण धाताद्युपपदे सति पञ्चपदि वा प्रयुज्यमाने प्रयोक्तुः क्रियान्तराकाङ्क्षायां सखां भूतानघतनेऽर्थे धातोर्भविष्यन्ती वा स्यात् । अरसि मिथ्र पत्कदमी रेपु वत्स्यामा, पत्तघौदन मोक्ष्यामहे ?

हृशश्चद्युगान्तःप्रच्छये ह्यस्तनी च ॥५।२।१३॥

हृ शश्चि च प्रयुज्यमाने युगान्तः प्रच्छये च भूतानघतने परोक्षेऽर्थे वर्तमानादातोर्भस्तनी परोक्षा च विभक्ती स्तः । इति हाकरोत् । इति ह्र चकार । शम्बदकरोत् । शम्बचकार । प्रच्छये किम् ? अगच्छस्त्व मयुरां जगन्य वा ? वेत्येव सिद्धे अस्तमीग्रहणात् स्वल्पेणयोगेऽपि अस्तनी एव । अरसि मिथ्र कदमीरेद्विति हाच्येमहि ।

ननौ पृष्टोक्तौ सद्वत् ॥५।२।१७॥

ननु शब्दे उपपदे पृष्टोक्तौ भूतार्थेऽपि वर्तमाना स्यात् । शास्त्रानशावपि । किमकार्षी कटं चैत्र ? ननु करोमि मोः ।

नन्वोर्वा ॥५।२।१८॥

मनु इत्येतयोः शम्भुपोरुपपदयो' वृष्टोक्ती मूले वर्तमाना वा स्यात् । किम-
कार्पीः कर्तं वैश्र ? न करोमि भो' । नाकार्पम् । कस्तत्राबोधत् । अहं नु व्रवीमि ।
अहं न्वबोधम् ।

शत्रानशावेप्यति तु सस्यौ ॥५।२।२०॥

वर्तमानार्थे वर्तमानाद्वातो' शश्रानशौ स्तः, पप्यति काले तु स्वप्रत्ययसहितौ
शश्रानशौ स्तः । यान् । यान्तौ । यान्त' । शयानः । शयानो । शयाना' । शिर
स्पन् । निरस्यमान' । समानविषयत्वाद्वर्तमानाऽपि । याति । यात' । यान्ति ।

तौ माड्याक्रोशेषु ॥५।२।२१॥

माडि उपपदे आक्रोशे गम्यमाने सति शश्रानशौ स्तः । मा पचन् वृषलो
शास्यति । मा पचमानोऽसौ मर्तुकाम' ।

वा वेत्तेः कसुः ॥५।२।२२॥

वर्तमानार्थे वेत्ते' कसुर्वा स्यात् । तत्र बं विद्वान् । पक्षे विद्वन् । संबिद्वान् ।

स्मे च वर्तमाना ॥५।२।२६॥

मृतानघतने परोक्षेऽपरोक्षे चार्थे वर्तमानाद्वातो' अशब्दे पुरादौ बोपपदे
वर्तमाना विभक्तिर्भवति । इति सोपाख्याय' कपयति । वृष्टति स पुरोभसम् ।
वसन्तीह पुरा छात्रा' ।

वाद्यतनी पुरादौ ॥५।२।२५॥

परोक्ष इति निवृत्तम् । मृतानघतने परोक्षेऽर्थे वर्तमानाद्वातो' पुरावाडुपपदे
अघतनी विभक्तिर्भा भवति । अपरोक्षे अस्तन्याः परोक्षे तु परोक्षाया अपवादः ।
अवास्तुरिह पुरा छात्राः । अवसभिह पुरा छात्रा' । ऊपुरिह पुरा छात्रा । वाच
यनात् पक्षे पद्याप्राप्ति । मृतमात्रविषयाया अघतन्या' सिद्धौ पुरादिपोगे तद्
चन स्तुत्यर्थेऽशम्भुस्त्वपोगे सामान्यविषयत्वाऽघतनी न भवतीति ज्ञापनार्थम् ।

कदाकर्णोर्न वा ॥५।३।८॥

एतयोर्योगे वस्त्यर्थे वर्तमाना वा । पक्षे भविष्यन्तीभ्यस्त्यौ वा । कदा
सुद्धे, भोक्ष्यते, भोक्ता वा ? कर्हि सुद्धे भोक्ष्यते वा भोक्ता ।

किंवृत्ते लिप्सायाम् ॥५।३।९॥

किंवृत्ते उपपदे प्रवृत्तिप्सायां गम्यायां वस्त्यर्थे वर्तमानाद्वातोवर्तमाना
वा भवति । पक्षे भविष्यन्तीभ्यस्त्यौ । क्ये भवतां भिक्षां वदाति । दास्यति
दाता वा ।

लिप्यसिद्धौ ॥५।३।१०॥

उन्मुमिप्यमाणो लिप्यः । तस्य सिद्धौ स्वर्गाद्यवासिलक्षणायां गम्यमा-
नायां वत्सर्व्यख्ये वर्तमानाद्दातोर्वर्तमाना वा स्यात् । पक्षे प्राग्वत् । योऽक्षे वृद्धाति
वास्यति दाता वा स स्वर्गं याति यास्यति याता वा ।

पञ्चम्यर्थहेतौ ॥५।३।११॥

पञ्चम्यर्थं प्रैपाविः, तस्य हेतुनिमित्त तस्मिन्नर्थं वत्सर्व्यति वा वर्तमाना स्यात् ।
पक्षे प्राग्वत् । उपाध्यायभेदागच्छति आगमिप्यति आगन्ता वा । अथ स्व सूत्र
मधीप्य ।

सप्तमी चोद्धर्मौहूर्तिके ॥५।३।१२॥

ऊर्द्धमुहूर्ताङ्गं ऊर्द्धमौहूर्तिकं पञ्चम्यर्थहेतौ वत्सर्व्यत्यर्थघातो सप्तमी वर्त-
माना च विभक्तिर्वा स्यात् । पक्षे प्राग्वत् । ऊर्द्धमुहूर्ताङ्गुपाध्यायभेदागच्छेद्
आगच्छति आगमिप्यति आगन्ता वा । अथ स्वं तर्कमधीप्य ।

सत्सामीप्ये सदृढा ॥५।४।१॥

सतो वर्तमानस्य सामीप्ये मृते भविष्यति सार्धं घातोर्वर्तमानयत्प्रत्यया-
स्यु । सतीतिसूत्रादारम्यापादपरिसमाप्तये विहिता प्रत्यया मृतमविप्यतोर्वाऽ
तिदिश्यन्ते । कदा चैत्रागतोऽसि ? अयमागच्छामि । आगच्छन्तमेव मां विद्धि ।
वाक्चनाद्यपाप्राप्तम् । अयमागमम् । एषोऽसि आगत । कदा चैत्र गमिष्यसि ?
एष गच्छामि । गच्छन्तमेव मां विद्धि । पक्षे एष गमिष्यामि । गन्तासि । गमि-
प्यन्तमेव मां विद्धि ।

भूतवच्चाशस्ये वा ॥५।४।२॥

अनागतस्य प्रियस्यार्थस्य आशसनं प्राप्नुमिच्छा आशसा तद्विषय आशस्य,
तस्मिन्नर्थं वर्तमानाद्दातोर्भूतवच्चकारात्सदृश्च प्रत्यया वा स्यु । आशंस्यस्य भवि-
ष्यदर्थेखाद्यमतित्देशः । वा ग्रहणाद्यपाप्राप्त च । उपाध्यायभेदागमत् एते तर्क-
मधीमहे । पक्षे उपाध्यायभेदागमिप्यति एते तर्कमध्यगीप्सहि । उपाध्यायभे-
दागत एतैस्तर्कोऽपीत । स चेदागच्छति एते तर्कमध्यपामहे । उपाध्यायभे-
दागन्ता एते तर्कमध्यपामहे । सामान्यातिदेशेन विशेषस्थानतिदेशाद् अस्तनी
परोक्षे न स्याताम् ।

क्षिप्राशसार्थयोर्भविष्यन्तीसप्तम्यौ ॥५।४।३॥

क्षिप्रार्थे आशसार्थे षोडशे आशसार्थघातोः त्रिमात्रविप्यन्तीसप्तम्यौ भ-
वत । उपाध्यायभेदागच्छति आगमत् आगमिप्यति आगन्ता क्षिप्रमाशु स्व-
रि तमरशीप्रमेते सिद्धान्तमध्यप्यामहे । क्षिप्रार्थेति वक्ष्ये भविष्यन्तीवचन
५. ४. ५

नन्वोर्वा ॥५।२।१८॥

मनु इत्येतयोः शब्दयोरुपपदयो' वृष्टोक्ती मूले वर्तमाना वा स्यात् । किम
कार्याः कर्तं चैत्र ? न करोमि भो' । नाकार्यम् । कस्तत्राबोधत् । अहं नु प्रवीमि ।
अहं न्वबोधम् ।

शत्रानशावेप्यति तु सस्यौ ॥५।२।२०॥

वर्तमानार्थे वर्तमानाद्वातो' शत्रानशाी स्त', एप्पति काले तु स्यप्रत्ययसहितौ
शत्रानशाी स्त' । पान् । पान्ती । यान्त' । शयानः । शयानी । शयानाः । निर
स्यन् । निरस्यमानः । समामविषयत्वाद्वर्तमानाऽपि । याति । यात' । यान्ति ।

तौ माडथाक्रोशेषु ॥५।२।२१॥

माडि उपपदे आक्रोशे गम्यमाने सति शत्रानशाी स्तः । मा पञ्च वृषसो
हास्यति । मा पञ्चमानोऽसौ मर्तुकामः ।

वा वेत्तेः कसुः ॥५।२।२२॥

वर्तमानार्थे वेत्ते' कसुर्वा स्यात् । तस्व विद्वान् । पक्षे विद्वन् । संबिद्वान् ।

स्मे च वर्तमाना ॥५।२।२६॥

मृतानघतने परोक्षेऽपरोक्षे चार्थे वर्तमानाद्वातो' अशब्दे पुरादौ बोपपदे
वर्तमाना विभक्तिर्भवति । इति स्तोपाध्याय' कथयति । एच्छति च पुरोपसम् ।
वसतीह पुरा छात्रा' ।

वाद्यतनी पुरादौ ॥५।२।२५॥

परोक्ष इति निवृत्तम् । मृतानघतने परोक्षेऽर्थे वर्तमानाद्वातो' पुरादाबुपपदे
अद्यतनी विभक्तिर्वा भवति । अपरोक्षे अस्तन्या' परोक्षे तु परोक्षाया अपवादाः ।
अवात्सुरिह पुरा छात्राः । अवसत्रिह पुरा छात्रा' । ऊपुरिह पुरा छात्रा' । वाव
चमात् पक्षे पयाप्राप्ति । मृतमात्रविभक्ताया अद्यतन्याः सिद्धी पुराविपोगे तद्
वचं स्पृष्टार्थेऽशब्दस्मयोगे सामान्यविभक्तायाऽद्यतनी न भवतीतिज्ञापनार्थम् ।

कदाकर्णोर्न वा ॥५।३।८॥

एतयोर्योगे बर्त्यत्यर्थे वर्तमाना वा । पक्षे भविष्यन्तीश्वस्यन्ती वा । कदा
मुझे, भोक्ष्यते, भोक्ता वा ? कर्हि मुझे भोक्ष्यते वा भोक्ता ।

किंवृत्ते लिप्सायाम् ॥५।३।९॥

किंवृत्ते उपपदे प्रवृत्तिप्सायां गम्यार्थां बर्त्यत्यर्थे वर्तमानाद्वातोवर्तमाना
वा भवति । पक्षे भविष्यन्तीश्वस्यन्ती । को भवतां भिक्षां ददाति । दास्यति
दाता वा ।

लिप्स्यसिद्धौ ॥५।३।१०॥

लघुमिप्पमाणो लिप्स्यः । तस्य सिद्धौ स्वर्गाद्यथासिलक्षणार्थां गम्यमा
नायां यत्स्यैष्यर्षे वर्तमानाद्वातोर्ध्वर्तमाना वा स्यात् । पक्षे प्राग्वत् । योऽक्षं वृदाति
वास्यति वाता वा स स्वर्गं याति यास्यति पाता वा ।

पञ्चम्यर्थहेतौ ॥५।३।११॥

पञ्चम्यर्थे 'प्रैपादि', तस्य हेतुनिमित्त तस्मिन्नर्थे यत्स्यति वा वर्तमाना स्यात् ।
पक्षे प्राग्वत् । उपाध्यायश्चेद्वागच्छति आगमिष्यति आगन्ता वा । अथ स्व सूत्र
मधीष्य ।

सप्तमी चोद्धमौहूर्तिके ॥५।३।१२॥

ऊर्द्धमुहूर्ताङ्गय' ऊर्द्धमौहूर्तिक' पञ्चम्यर्थहेतौ यत्स्यैष्यर्षपातो' सप्तमी पते
माना च विभक्तिर्वा स्यात् । पक्षे प्राग्वत् । ऊर्द्धमुहूर्ताङ्गुपाध्यायश्चेद्वागच्छेद्
आगच्छति आगमिष्यति आगन्ता वा । अथ स्व तर्कमधीष्य ।

सत्सामीप्ये सद्वद्वा ॥५।४।१॥

सतो धर्तमानस्य सामीप्ये भूते भविष्यति चाप्ये चातोर्ध्वर्तमानधत्प्रत्यया'
स्यु । सतीति सूत्रादारम्यापादपरिसमाप्तये विहिता' प्रत्यया भूतभविष्यतोर्थाऽ
तिष्ठिष्यन्ते । कदा चैत्रागतोऽसि ? अपमागच्छामि । आगच्छन्तमेव मां विद्धि ।
यावन्ननाद्यप्राप्तम् । अपमागमम् । एपोऽसि आगत । कदा चैत्र गमिष्यसि ?
एव गच्छामि । गच्छन्तमेव मां विद्धि । पक्षे एव गमिष्यामि । गन्तासि । गमि
ष्यन्तमेव मां विद्धि ।

भूतवच्चाशंस्ये वा ॥५।४।२॥

अनागतस्य मिपस्वार्पस्य आशसन प्राप्तुमिच्छा आशसा तद्विषय आशस्य',
तस्मिन्नर्थे वर्तमानाद्वातोर्ध्वतवचकारात्सद्रूप प्रत्यया या स्यु' । आशंस्यस्य 'भवि
ष्यदर्थत्वादयमतिदेश' । या ब्रह्मणाद्यप्राप्त च । उपाध्यायश्चेद्वागमत् एते तर्क
मधीमहे । पक्षे उपाध्यायश्चेद्वागमिष्यति एते तर्कमप्यगीप्सति । उपाध्यायश्चे
द्वागत' एतैस्तर्कोऽपीत' । स चैद्वागच्छति एते तर्कमप्येपामहे । उपाध्यायश्चे
द्वागन्ता एते तर्कमप्येतामह । सामान्यातिदेशान् विशेषस्यानतिदेशाद् अस्तनी
परोक्षे न स्याताम् ।

क्षिप्राशंसार्थयोर्भविष्यन्तीसप्तम्यौ ॥५।४।३॥

क्षिप्राप्ये आशमाप्ये चोपपदे आशसार्पचातो' क्रमाद्भविष्यन्तीसप्तम्यौ भ
यन्' । उपाध्यायश्चेद्वागच्छति आगमत् आगमिष्यति आगन्ता क्षिप्रमाद्यु स्वरि
तमरक्षीप्रमेते सिद्धान्तमप्येप्यामहे । क्षिप्राप्येनेति वक्ष्य्य भविष्यन्तीयचर्न
३. ५ ५

श्वस्तनी विषये भविष्यन्ती स्यादित्येवमर्थम् । उपाध्यायश्रेष्ठः शीघ्रमागमिष्यति एते श्वः शीघ्रमध्येष्यामहे । आशासार्धं स्वल्पपि । उपाध्यायश्रेष्ठागच्छति आगमत् आगमिष्यति आगन्ता आशांसे अवकल्पये सम्भावये युक्तोऽधीयीय । इषो रूपवद्वयो सप्तम्येष परत्वात् । अहमाशांसे क्षिप्रमधीयीय ।

सम्भावे सिद्धवत् ॥५।४।४॥

इतो शक्तिविशेषः, अद्रामं सम्भावन तस्मिन्विषयेऽसिद्धेऽपि वस्तुनि सिद्धवत्प्रत्यया स्युः । “समये चेत्प्रयत्नोऽमृदुवन्वन् विमृतयः । इये चेन्माष वोऽवर्षीत्समापरसत शालया ॥ १ ॥”

नानघतनः प्रवन्धासक्त्योः ॥५।४।५॥

धात्वर्षस्य क्रियायाः प्रथमे सातस्ये आसक्तौ सामीप्ये गम्यमाने घातो- रनघतनविहितः प्रत्ययो न स्यात् । अस्तनीश्वस्तन्योः प्रतिषेधः । पावञ्जीर्णं मृश मसमदात् । पावञ्जीर्णं मृशमस वृत्तवान् । पावञ्जीर्णं मृशमसं दास्यति । आस क्तौ येयं पौर्णमास्यतिक्तामता तस्यां जिनमहं प्रावर्तिष्ठ । प्रवृत्तः । येय पौर्णमा- स्यागामिनी तस्यां जिनपूजामहः प्रवर्तिष्यते ।

एष्यत्यवधौ देशस्यार्वाग्भागे ॥५।४।६॥

देशस्य योऽवधिस्ताद्वाधिन्युपपदे देशस्यैर्वाग्भागे य एष्यत्यर्षस्तत्र वर्त मामाद्रातो- रनघतमविहितः प्रत्ययो न स्यात् । योऽयमप्यागन्तव्य आशाशुभ्रयात् तस्य पद्वर बलन्यास्तत्र द्विरोदन भोक्ष्यामहे । द्विः सक्तून् पास्यामः ।

कालस्यानहोरात्राणाम् ॥५।४।७॥

देशावकाशस्यापि विषये विधिः परमहोरात्रवर्जम् । न चेत्सोऽर्वाग्भागोऽ- होरात्रसम्बन्धि भवतीत्यर्थः । योऽयमागामिसत्सरस्तस्य पद्वरमाग्रहापण्यास्तत्र जिनपूजां करिष्यामोऽतिथिन्यो वाम दास्यामहे । अनहोरात्राणामिति किम् ? योऽय मास आगामी तस्य योऽवत् पद्वरारात्रस्तत्र युक्ता द्विरप्येतामहे ।

परे वा ॥५।४।८॥

कालस्य योऽवधिस्ताद्वाधिन्युपपदे कालस्य परमागोऽनहोरात्रसम्बन्धिपि य एष्यत्यर्षस्तत्र घातो- रनघतमविहितः प्रत्ययो वा स्यात् । आगामिनो वर्षत्याग्र हापण्या परस्ताद् द्विः सूक्ष्ममध्येष्यामहे । अध्येतामहे वा । कालत्येव । आशाशु भ्रयाद्गम्येऽप्यनि बलन्याः परस्ताद्द्विरोदनं भोक्ष्यामहे । प्रथमासतिथिब्रह्माया मपि परत्वावपमेव विकल्पः । आगामिनं सत्सरस्य आग्रहापण्या परस्ताद् विधिः सूक्ष्ममध्येष्यामहे ।

भूते ॥५।४।१०॥

भूतेऽर्थे वर्तमानाद्वातो सप्तम्यर्थे क्रियातिपत्तौ क्रियातिपत्तिः स्यात् ।

सप्तम्युताप्योर्वाढे ॥५।४।२१॥

इत्यारम्य सप्तम्यर्थेऽनेन विधानम् । ततः पूर्वं वोतात्प्राग् (५।४।११) ति विकल्पो वक्ष्यते । इष्टो मया तव पुत्रोऽस्त्रार्थो चङ्गम्यमाणोऽपरम् अतिप्यर्थी यदि स तेन इष्टोऽभविष्यत् । उताभोक्ष्यत अप्यभोक्ष्यत न तु इष्टोऽन्येन पया गत इति न सुक्तवान् ।

वोतात्प्राक् ॥५।४।११॥

सप्तम्युताप्योर्वाढे ॥५।४।२१॥

इत्यत्र यदुतशब्दमङ्गीर्तनं ततः प्राक् सप्तमीनिमित्ते क्रियातिपत्तौ सख्या क्रियातिपत्तिर्वा स्याद्भूतेऽर्थे । कथं नाम सयतः सन् अनागादे तत्र भवानापाय कृतमसेषिष्यत पिग्गर्हामहे । पक्षे यथाप्राप्तम् । कथं सेवेत पिग्गर्हामहे ।

क्षेपेऽपिजात्वोर्वर्तमाना ॥५।४।१२॥

क्षेपो गर्हा । तस्मिन् वर्तमाने ऽपि जात्योरुपपदयोर्वर्तमाना विभक्तिर्भवति । कालसामाये विधानात् कालविक्षेपे विहिता प्रथया परत्वात्नेन याच्यन्ते । अपि तत्र भवान् जन्तून् हिनस्ति । जातु तत्र भवान् मृतान् हिनस्ति । कालत्रये ऽप्यय विधिः ।

कथमि सप्तमी च वा ॥५।४।१३॥

वाक्षेप इत्येष । कालत्रयेऽप्ययं विधिः । कथं चर्म्म लजे । लजसि वा । पक्षे कालत्रयविभक्तयः ।

किंवृत्ते सप्तमीभविष्यन्त्यौ ॥५।४।१४॥

क्षेप इत्येष । नात्र विकल्पः । सर्वविभक्त्यपवादः । किं तत्र भवानमृतं श्रूयात् वक्ष्यति वा । भूते क्रियातिपत्तौ चान्तिमा विभक्तिरपि । किं तत्र भवानमृतमवक्ष्यत् । पक्षे श्रूयात् । वक्ष्यति । अत्रद्वामर्षेऽन्यथापि ॥ अत्रद्वारायां न अद्भवे न सम्भाषयामि नावकल्पयामि तत्रभवामात्तमश्रूयात् । श्रूयिष्यति । एष किंवृत्तेरपि ॥ अमर्षे न मर्षयामि न क्षमे पिग् मिष्या नैतदस्ति तत्रभवात्तमादत्तम् आदधीत । आदास्यते वा । पक्षे भूते क्रियातिपाते चाऽन्तिमा । न अद्भवे न मर्षयामि तत्रभवानदत्तमश्रूयिष्यत् । पक्षे श्रूयात् । श्रूयिष्यति ।

किं किलास्त्यर्थयोर्भविष्यन्ती ॥५।४।१६॥

अत्रद्वामर्षयोर्भविष्यन्ती स्यात् न सप्तमी । न अद्भवे न क्षमे किं किल

श्वस्तनी विषये भविष्यन्ती स्यादित्येवमर्थम् । उपाध्यायश्रेष्ठ्यु' शीघ्रमागमिष्यति एते श्वः शीघ्रमध्येष्यामहे । आश्रासार्ये स्वस्वपि । उपाध्यायश्रेष्ठागच्छति आगमत् आगमिष्यति आगन्ता आशसे अवकल्पये सम्भावये युक्तोऽधीयीय । द्वयो रूपदयो' सप्तम्येय परस्वात् । अहमाशसे क्षिप्रमधीयीय ।

सम्भावेने सिद्धवत् ॥५।४।४॥

हृतो' शक्तिविशेष', अद्दानं सम्भावन तस्मिन्विषयेऽसिद्धेऽपि वस्तुनि सिद्धयत्प्रत्यया' स्यु' । "ममये येत्प्रयत्नोऽनूद्यवभूयन् विभूतय' । इये बेन्माय योऽप्यर्षीत्समापत्सत शालय' ॥ १ ॥"

नानद्यतनः प्रवन्धासक्त्यो' ॥५।४।५॥

धात्पर्यस्य क्रियायाः प्रप'ये सातस्ये आसक्तौ सामीप्ये गम्यमाने धातो- रनद्यतनविहितः प्रत्ययो न स्यात् । श्वस्तनीश्वस्तन्यो' प्रतिषेध' । धावन्नीव भृश मत्तमदात् । यावन्नीयं भृशमत्त दत्तवान् । यावन्नीव भृशमत्त दास्यति । भास शौ येयं पौर्णमास्यतिभ्रा'ता तस्यां जिनमह' प्रवर्तिष्ठ । प्रवृत्त' । येय पौर्णमा स्यागामिनी तस्यां जिनपूजामह' प्रवर्तिष्यते ।

एष्यत्यवधौ देशस्यार्वाग्भागे ॥५।४।६॥

देशस्य योऽप्यधिस्तद्वाग्निन्युपपदे देशस्यैर्वाग्भागे य एष्यत्यर्षस्तत्र वर्त मानाद्धानोरनद्यतनविहित' प्रत्ययो न स्यात् । योऽप्यमग्भागतप्य आश्राश्रुज्यात् तस्य यदपर यत्प्रत्यास्तत्र द्विरोदन भोक्ष्यामहे । द्वि' सक्तून् पाश्याम' ।

कालस्थानहोरात्राणाम् ॥५।४।७॥

देशायत्राणस्थायि विषये विधि' परमहोरात्रपर्यम् । न यत्सोऽर्वाग्भागोऽ- होरात्रमभ्यपि भयतीत्यर्थ' । योऽप्यमागामिसप्तत्सरस्तस्य यदपरमाप्रहायण्यस्तत्र जिनपूजां करिष्यामो'तिथिभ्यो दान दास्यामहे । अनहोरात्राणामिति किम् । यो'य माम आगामी तस्य योऽवर' पद्यदशारात्रस्तत्र युक्ता द्विरप्यतामहे ।

परे वा ॥५।४।८॥

कालस्य योऽप्यधिस्तद्वाग्निन्युपपदे कालस्य परमागोऽनहोरात्रसम्बन्धिनि प एष्यत्यर्षस्तत्र धातो'रनद्यतनविहित' प्रत्ययो वा म्यात् । आगामिनो वपत्याप्र हायण्या' परमादि' सूत्रमभ्यष्यामहे । अप्येतामहे वा । कालस्यत्येष । आश्राश्रु ज्यात्प्रान्तप्यऽप्यनि यत्प्रत्या । परमाद्विरोदन भोक्ष्यामहे । प्रवृत्त्यामशिविब्रह्माप- मपि परत्याश्रयमेव विचक्ष्य' । आगामिन' मपरमरम्य आप्रहायण्या' परमादि विच्छिन्न सूत्रमभ्येष्यामह ।

अयदि श्रद्धा घातौ न वा ॥५।४।२३॥

सम्भाषणार्थं घातायुपपदेऽलमर्थविषये सम्भाषणे गम्ये घातो सप्तमी वा स्यात् । पञ्चम्यन्त्रेण प्रयुज्यते । अहधेऽवकल्पयामि मुञ्जीत भवान् । पक्षे यथा प्राप्तम् । मोक्षयते भवान् । असुक्त भवान् । अयदीति किम् ? सम्भाषयामि यमुञ्जीत भवान् । मृते भविष्यति च क्रियातिपातेऽन्तिमा ।

सतीच्छार्थात् ॥५।४।२४॥

सतीतिवर्तमानार्थं वर्तमानादिच्छार्थाद्घातो सप्तमी वा स्यात् । पक्षे तु वर्तमानैव । इच्छेत् । इच्छति वा । उदयात् षष्ठि ।

वर्त्यति हेतुफले ॥५।४।२५॥

हेतु कारण फल कार्यम् । हेतुमृते फलमृते च वर्त्यत्यर्थं वर्तमानाद्घातो सप्तमी वा स्यात् । यदि शुस्नुपासीत शास्त्रान्त गच्छत् । पक्षे । यदि शुस्नुपा सिष्यते शास्त्रान्त गमिष्यति ।

कामोक्तावकञ्चिति ॥५।४।२६॥

कामो मे मुञ्जीत भवान् इत्यादौ सप्तमी भवत्येव । अकञ्चित् इति किम् ? कञ्चित् इति मे माता । इच्छार्थं सप्तमीपञ्चम्यौ ॥ नान्या विभक्तयः । इच्छामि मुञ्जीत भवान् । मुक्तां भवान् । एष कामये प्रार्थयेऽमिलयामि यद्गमीत्यादयः । नाप्रान्तिमा ।

इच्छार्थे कर्मणः सप्तमी ॥५।४।२७॥

इच्छार्थं घातायुपपदे कर्ममृतामुल्यकर्तृकाद्घातो सप्तमी भवति । मुञ्जी-
येति इच्छति । कर्मण इति किम् ? इच्छन् करोति । अत्र लक्षणमाद्यः । इच्छा
मि मुक्तां भवान् । विष्पादयोऽर्षो सप्तम्याः प्रागुक्ता । विषौ कट कुर्यात् करो
तु वा भवान् । आद्यः पूजां कृत्या मुञ्जीत । निमग्नणे । द्विमन्त्रमायदयक
कुर्यात् करोतु वा । आमग्नणे । इहासीत । आस्तां वा । अपीष्टे । पुत्रमग्न्यापयेद्
यान् । सम्पन्ने । भो इयाकरणमपीपीय उत सिद्धान्तमपीपीय । अष्ये वा । प्रा
र्थने । भो ज्योतिषमपीपीय । अष्ये वा । प्रेषादयोऽप्युक्तवराः । प्रेषो विधि ।
भयता कट कार्यः । भवान् कट करोतु । भवान् हि प्रपितोऽनुज्ञात । भयतोऽ-
वसरः कटकरणे ।

सप्तमी चोर्द्धमौहूर्तिके ॥५।४।३०॥

उर्द्धमौहूर्तिकेऽर्थं वर्तमानाद्घातो प्रेषादियु गम्यमानेषु सप्तमी कृत्या पञ्च
मी च स्युः । उर्द्धमौहूर्तीत् कट कुर्यात् करोतु वा भवान् । कार्यो वा कर्णे भयता ।

नाम तत्रभवान् परदारान् उपकरिष्यते । अस्यर्था अस्तिभवतिविद्यतय' । न
अद्वये अस्ति भवति विद्यते वा पक्षत्र भवान् परदारान् गमिष्यति । अत्र सप्तमी
निमित्त नास्तीति नान्तिमा ।

जातु यद् यदायदौ सप्तमी ॥५।४।१७॥

एतेपूपपत्रेषु अन्नद्वामर्पयोग्म्यत्वे सप्तमी स्यात् भविष्यन्ती । न अद्वये न
क्षमे जातु तत्र भवान् सुरां पिबेत् । पक्षत्र भवान् सुरां पिबेत् । यदा तत्र
भवान् सुरां पिबेत् । यदि तत्रभवान् सुरां पिबेत् । अत्रापि भूते क्रियातिपाते
वान्तिमा । न अद्वये न क्षमे जातु तत्र भवान् सुरामपास्यत् । पक्षे पिबत् ।
भविष्यति तु निष्यम् । जातु तत्र भवान् सुरामपास्यत् ।

श्लेषे च यच्चयत्रे ॥५।४।१८॥

गर्हाणां पक्ष पद्येतिशब्दयोगे अन्नद्वामर्पयोग्म्यत्वे सप्तमी । अन्नद्वामर्प-
योर्भविष्यन्त्याः श्लेषे तु सर्वाभिमत्कीमामपवाद' । श्लेषे पिग्गर्हामहे यत्र तत्रभ
वान् अस्मानाकोशेत् । पक्षस्यामे यत्रपक्षमणेऽप्येवम् । न अद्वये न क्षमे यत्र
यत्र वा तत्रभवान् अकल्प्य सेवेत् । अत्रापि सप्तमीनिमित्तमस्तीति भूते क्रिया
तिपाते वा क्रियातिपत्तिः । चित्रमेतत् यत्र यत्र वा तत्र भवानकल्प्यमसेवि-
ष्यत । पक्ष सेवेत् । प्यति तु निष्य चित्र पक्ष यत्र वा तत्र भवानकल्प्यम
सेविष्यत ।

श्लेषे भविष्यन्त्ययदौ ॥५।४।२०॥

पक्ष पद्मान्यां विनाऽन्यदुपपदं श्लेष' । तत्र चित्रे गम्ये भविष्यन्त्ययदौ । सर्वा
भिमत्तयपवादः । चित्र मूको नाम घर्मं वक्ष्यति । नान्तिमाऽत्र । अपवादिति
किम् ? चित्रं यदि समुद्धीत ।

सप्तम्युताप्योर्वादे ॥५।४।२१॥

सर्वाभिमत्तयपवाद' । उत कुर्यात् । अपि कुर्यात् । पाह करिष्यतीत्यर्थः ।
उताकरिष्यत् । अप्यकरिष्यत् । बोतात्प्रागिति निवृत्तम् । इतःप्रभृति सप्तमी-
निमित्ते सति भूते भविष्यति च क्रियातिपत्तिरित्यर्थः । पाह इति किम् ? उत
दण्डः पतिष्यति । प्रश्नो गम्यते ।

सम्भावनेऽलमर्थे तदर्थानुक्तौ ॥५।४।२२॥

अलमर्थः सामर्थ्यम् । तद्विषये सम्भावने अद्वामे गम्येऽलमर्थार्थशाब्दात्
योगेऽपि सप्तमी स्यात् । सर्वाभिमत्तयपवादः । शक्यसम्भावने अपि मासमुप-
सेत् । अपि गीतमीयमन्हापीधीत् । अघ्राक्यासम्भावनेऽपि शिरसा पर्षत मि
न्यात् । अपि समुद्रं दोष्यां तरेत् ।

अयदि श्रद्धा धातौ न वा ॥५।४।२३॥

सम्भाषनायं धाताद्युपपदेऽलमर्थविषये सम्भाषने गम्ये धातो' सप्तमी वा स्यात् । पञ्चम्यञ्जे प्रयुज्यते । अद्वेषेऽवकल्पयामि मुञ्जीत भवान् । पक्षे यथा प्राप्तम् । भोक्ष्यते भवान् । असुक्त भवान् । अपदीति किम् ? सम्भाषयामि पद्मुञ्जीत भवान् । मृते भविष्यति च भियातिपातेऽन्तिमा ।

सतीच्छार्थात् ॥५।४।२४॥

सतीतिवर्तमानार्थं वर्तमानादिच्छार्थाद्वातो सप्तमी वा स्यात् । पक्षे तु वर्तमानैव । इच्छेत् । इच्छति वा । उदयात् षष्ठि ।

वर्त्स्यति हेतुफले ॥५।४।२५॥

हेतु' कारण फल कार्यम् । हेतुमृते फलमृते च वर्त्स्यत्यर्थं वर्तमानाद्वातो' सप्तमी वा स्यात् । यदि गुरुनुपासीत शास्त्रान्तं गच्छेत् । पक्षे । यदि गुरुनुपा सिष्यते शास्त्रान्तं गमिष्यति ।

कामोक्तावकच्चिति ॥५।४।२६॥

कामो मे मुञ्जीत भवान् इत्यादौ सप्तमी भवत्येष । अकथितीति किम् ? कथिष्यति मे माता । इच्छार्थं सप्तमीपञ्चम्यौ ॥ ना'पा विभक्तयः । इच्छामि मुञ्जीत भवान् । मुद्गां भवान् । एष कामये प्रार्थयेऽभिलषामि षड्मीत्यादयः । नात्रान्तिमा ।

इच्छार्थे कर्मणः सप्तमी ॥५।४।२७॥

इच्छार्थं धाताद्युपपदे कर्ममृताद्युत्पकर्तृकाद्वातो सप्तमी भवति । मुञ्जी-
येति इच्छति । कर्मण इति किम् ? इच्छन् करोति । अत्र लक्षणमात्रं । इच्छा
मि मुद्गां भवान् । विष्पादयोऽर्था' सप्तम्याः प्राशुक्ता' । विधौ कटं कुर्यात् करो
तु वा भवान् । आद्र' पूजा कृत्वा मुञ्जीत । निमग्नणे । द्विस'प्यमायद्वयं
कुर्यात् करोतु वा । आमग्नणे । इहासीत । आस्तां वा । अधीष्टे । पुत्रमध्यापयेद्
वान् । सम्प्रभे । भो र्पाकरणमधीपीय उत सिद्धान्तमधीपीय । अध्ये वा । प्रा
र्षने । भो ऽपोतिपमधीपीय । अध्वये वा । प्रेपात्रयोऽप्युक्तचराः । प्रैपो विधि ।
भयता कट' कार्यः । भवान् कट' करोतु । भवान् दि प्रपितोऽनुजात । भयतोऽ
वसरः कटकरणे ।

सप्तमी चोर्द्धमौहूर्तिके ॥५।४।३०॥

उर्द्धमौहूर्तिकेऽर्थं वर्तमानाद्वातो' प्रैपादिषु गम्यमानेषु सप्तमी कृत्वा पञ्च
मी च स्यु' । उर्द्धमुहूर्तात् कट' कुर्यात् करोतु वा भवान् । कार्यो वा कटो भयता ।

नाम तत्रभवान् परदारान् उपकरिष्यते । अस्वर्षा अस्तिभवतिविद्यतप । न
अइषे अस्ति भवति विद्यते वा यत्तत्र भवान् परदारान् गमिष्यति । अत्र सप्तमी
मिमिक्ष नास्तीति नान्तिमा ।

जातु यद् यदायदौ सप्तमी ॥५।४।१७॥

एतेपूपपदेषु अत्रद्वामर्षयोग्म्यस्ये सप्तमी स्यात्त भविष्यन्ती । न अइषे न
क्षमे जातु तत्र भवान् सुरां पिबेत् । यत्तत्र भवान् सुरां पिबेत् । यदा तत्र
भवान् सुरां पिबेत् । यदि तत्रभवान् सुरां पिबेत् । अत्रापि मृते क्रियातिपाते
यान्तिमा । न अइषे न क्षमे जातु तत्र भवान् सुरामपास्यत् । पक्षे पिबेत् ।
भविष्यति तु निव्यम् । जातु तत्र भवान् सुरामपास्यत् ।

क्षेपे च यच्चयत्रे ॥५।४।१८॥

गर्हायां यच्च यत्रेतिषाम्प्रयोगे अत्रद्वामर्षयोग्म्यस्ये सप्तमी । अत्रद्वामर्ष
योर्भविष्यन्त्यां क्षेपे तु सर्वविभक्तीनामपवादः । क्षेपे षिग्गर्हामहे यच्च तत्रभ-
वान् अस्मानाक्रोशेत् । यच्चस्थाने यत्तत्रद्वामर्षयोग्म्यस्येत् । न अइषे न क्षमे यच्च
यत्र वा तत्रभवान् अकल्प्यं सेवेत् । अत्रापि सप्तमीमिमिक्षमस्तीति मृते क्रिया
तिपाते वा क्रियातिपत्तिः । अत्रमेतत् यच्च यच्च वा तत्र भवान् अकल्प्यमसेवि-
ष्यत् । पक्षे सेवेत् । पश्यति तु निव्य अत्र यच्च यच्च वा तत्र भवान् अकल्प्यम
सेविष्यत् ।

शेषे भविष्यन्त्ययदौ ॥५।४।२०॥

यच्च यत्राम्यां बिनाऽन्यदुपपदं शेषः । तत्र अत्र गम्ये भविष्यन्त्ययदौ । सर्व
विभक्त्यपवादः । अत्र मृक्तो नाम धर्मः वक्ष्यति । नान्तिमाऽत्र । अपवादिति
किम् । अत्र यदि समुञ्जीत ।

सप्तम्युताप्योर्वाढे ॥५।४।२१॥

सर्वविभक्त्यपवादः । उत कुर्यात् । अपि कुर्यात् । याद करिष्यतीत्यर्थः ।
उताकरिष्यत् । अप्यकरिष्यत् । योतात्प्रागिति निवृत्तम् । इतःप्रभृति सप्तमी
मिमिक्षे सति मृते भविष्यति च क्रियातिपत्तिरित्यर्थः । याद इति किम् । उत
दृष्टः पतिष्यति । प्रभो गम्यते ।

सम्भावनेऽलमर्थे तदर्थानुक्तौ ॥५।४।२२॥

अलमर्थः सामर्थ्यम् । तद्विषये सम्भावने अत्राने गम्येऽलमर्थार्थेषाम्प्र-
योगेऽपि सप्तमी स्यात् । सर्वविभक्त्यपवादः । शक्यसम्भावने अपि मासमुप-
सेत् । अपि गौतमीयमहापीपीत । अशाक्यासम्भावनेऽपि शिरसा पर्वतं नि-
न्यात् । अपि समुद्रं दोर्म्यां तरेत् ।

अयदि श्रद्धा धातो न वा ॥५।४।२३॥

सम्भाषनापे धातायुपपदेऽलमर्धधिपये सम्भाषने गम्ये धातो सप्तमी वा स्यात् । यच्छन्दश्चेन्न प्रयुज्यते । अक्षेऽवकल्पयामि मुञ्जीत भवान् । पक्षे यथा प्राप्तम् । भोक्ष्यते भवान् । अमुक्त भवान् । अयदीति किम् ? सम्भाषयामि यन्मुञ्जीत भवान् । मूते भयिष्यति च क्रियातिपातेऽन्तिमा ।

सतीच्छार्थात् ॥५।४।२४॥

सतीतिवर्तमानापे वर्तमानादिच्छार्थाद्दातो सप्तमी वा स्यात् । पक्षे तु वर्तमानैव । इच्छेत् । इच्छति वा । वक्ष्यात् वष्टि ।

वत्स्यति हेतुफले ॥५।४।२५॥

हेतु कारण फल कार्यम् । हेतुमूते फलमूते च वत्स्यत्यपे वर्तमानाद्दातो सप्तमी वा स्यात् । यदि गुस्नुपासीत शास्त्रान्त गच्छेत् । पक्षे । यदि गुस्नुपा मित्यपे शास्त्रान्त गमित्यति ।

कामोक्तावकञ्चिति ॥५।४।२६॥

कामो मे मुञ्जीत भवान् इत्यादौ सप्तमी भवत्येव । अक्षितीति किम् ? कक्षितीति मे माता । इच्छापे सप्तमीपञ्चम्यौ ॥ नान्पा विमत्तपः । इच्छामि मुञ्जीत भवान् । मुञ्जां भवान् । एय कामये प्रार्थयेऽभिलषामि वक्ष्मीत्यादयः । नाधान्तिमा ।

इच्छार्थे कर्मणः सप्तमी ॥५।४।२७॥

इच्छापे धातायुपपदे कर्ममूतागुल्यकर्तृधादातो सप्तमी भवति । मुञ्जी-
येति इच्छति । कर्मण इति किम् ? इच्छन् करोति । अत्र लक्षणभावः । इच्छा
मि मुञ्जां भवान् । विष्पादपोऽर्षा सप्तम्याः प्रागुक्ताः । विषो कट कुर्यात् करो
तु वा भवान् । आद् पूजां कृत्या मुञ्जीत । निमग्नणे । द्विसप्तम्यापयेक
कुर्यात् करोतु वा । आमग्नणे । इहासीत । आस्तां वा । अर्धीष्टे । पुत्रमप्यापयेक
यान् । सम्प्रक्षे । भो ष्पाकरणमधीपीप उत सिद्धान्तमधीपीप । अष्ये वा । प्रा
र्थमे । भो ज्योतिषमधीपीप । अप्ये वा । प्रेषादपोऽप्युक्तचराः । प्रैपो विधि ।
भवता कट कार्यः । भवान् कट करोतु । भवान् हि प्रपितोऽनुज्ञातः । भवतोऽ-
यसरः कटकरणे ।

सप्तमी चोर्द्धमौहृत्तिके ॥५।४।२८॥

उर्द्धमौहृत्तिकेऽपे वर्तमानाद्दातो प्रेषादियु गम्यमानेपु सप्तमी कृत्याः पञ्च
मी च स्युः । उर्द्धमूर्तात् कट कुर्यात् करोतु वा भवान् । कार्यो वा कणे भवता ।

ज्ञापक' । नन्दन' । नन्दक' । नन्दयिता । असरूप इति किम् ? ध्यणि यो न स्यात् । कार्यम् । षडिषयेऽण् न स्यात् । गोद' ॥ अनुषन्धोऽप्रयोगीति सारूप्यात् । प्राक्ते रिति किम् ? कृति । चिति' । रक्षितम् । रक्षणम् । घनादिर्न स्यात् । चिकीर्षा । जिहीर्षा । नात्र क्ति' । ईपत्पान इत्यादौ ल्यट् न स्यात् । अपवादत्वादिषिषये तु असरूपेऽप्युत्सर्ग' ।

बहुलम् ॥५११२॥

अधिकारोऽयम् । कृतप्रत्ययो यथा निर्विघ्नार्थादेरन्यत्रापि बहुल स्यात् । मुह्य स्वनेनात्मा इति मोहनीय कर्म । स्नानीय घूर्णम् । एय यानीयोऽश्व' । वीयतेऽम्भे इति वामियोऽतिथि' । समावर्तत तस्मादिति समावर्तनीयो शुम् । तिष्ठन्त्यस्मि सिति स्थानीय नगरम् ।

कर्तरि ॥५११३॥

कृतप्रत्ययोऽर्धविधेय विना कर्तरि स्यात् । अर्धान्तरवचने तु न ।

तत्साप्यानाप्यात्कर्मभावे कृत्यक्त-
स्वलर्थाश्च ॥३१३२१॥

तव्यानीयो ॥५११२७॥

यथा घातोरेतौस्त' । कर्तव्य करणीय स्वया । भाये औत्सर्गिकमेकवचन स्त्रीषत्व च । येनैव्यश्चयनीयो वा धर्मस्त्वया ।

व्याप्येधुरकेलिमकृष्टपच्यम् ॥५११४॥

धुरकेलिमौ प्रत्ययौ । कृष्टपच्यजघ्नो पान्तो व्याप्ये कर्तरि स्यात् । भासमि द्वियिदां धुर' पतयेंव कर्मकर्तुरमन्मवात् । भासुरः । मेधुर' । धिधुर' । भज्यते म्यपमेय भधुर काष्ठम् । मिधुरः पट' । धिधुरा रज्जु' । अत्र कर्मकर्तरि । पच्यन्त म्यप मेव पचेतिमा माया' । पत्स्या' । मिद्वेदिमास्तन्दुला । मेत्स्याः । कृष्टे पच्यन्त इति कृष्टपच्य' शाछप' ।

स्वरात् ॥२३१८५॥

धुर्धर्ग्योपमर्गम्यनिमित्तात्परस्य कृद्विषयस्य स्वराधुसारस्य नस्य ण' स्यात् । प्रयाणीयम् ।

निर्विण्ण. ॥२३१८९॥

निर्वर्थाद्विदः सत्ताष्टाभविधाराथात्परस्य से नकारस्य णत्वं निपात्यने । निर्विण्णः प्रायाजीत् । कश्चिश्च पेशरपीच्छति । निर्विण्णयानिति ।

स्मे पञ्चमी ॥५।४।३१॥

स्रदान्दे उपपदे प्रैपादिपु ऊर्द्धमौहर्तिके वर्तमानाद्वातोः पञ्चमी भवति ।
ऊर्द्धमौहर्तीभवान् कर्तं करोतु स्र । कृत्यसप्तम्यपवाद' ।

अधीष्टौ ॥५।४।३२॥

अप्येपणार्था गम्यमानार्थां स्मे उपपदे घातोः पञ्चमी स्यात् न सप्तमी । अह्र
स्र विद्वज्जुघतानि रक्ष शिक्षां प्रतिपद्यस्य ।

कालवेलासमये तुम्बाज्वसरे ॥५।४।३३॥

पूपपत्रेषु अवसरे गम्यमाने घातोस्तुम्बाज्वसरो वा स्यात् । कालो भोक्तुम् ।
वेला भोक्तुम् । समयोऽप्येतुम् । पक्षे कालो भोक्तव्यस्येत्यादि ।

सप्तमी यदि ॥५।४।३४॥

कालो पदधीषीत भवान् । वेला यद्गृहीत भवान् ।

शक्ताह्ने कृत्याश्च ॥५।४।३५॥

'भयता खलु भारो वाद्य' । षोडश्या' । चात्मसप्तमी । दृष्टत भवान् भार
यहेत् । भवान् हि शक्त' । खलु कन्या वाद्या । षोडश्या बहद्वा । भयानेतदर्हति ।

आशिष्याशीःपञ्चम्यौ ॥५।४।३६॥

आशासनमाशी' । तद्विषये वर्तमानाद्वातोराशीर्विभक्ति' पञ्चमी च स्यात् ।
जीपात् श्रीमाभिजन्मा । जीपास्तां पाश्वर्षीरो । जीपासु सबै जिना मर्द्दपञ्च ।
जपतु जिमशासनम् । जपताद्वा । आर्हस्यं श्रीसद्यप्रतिष्ठितं जपतु । श्रीगुरव'
सुषर्माया साम्प्रत जगति भानुशुते' स्यान्मृगाङ्ककपिरन्वितासुतापमतो भवति
घान्तिरित्यसौ मिदयेऽस्तु मम पित्रवारणात् ॥ १ ॥

इति श्रीचन्द्रप्रभायां प्रक्रियायामाख्यातप्रत्ययाधिकार सम्पूर्णः ।

अथ कृत्यप्रत्ययाधिकारः ।

आतुमोऽत्यादिः कृत् ॥५।१।१॥

घातोर्बिधीयमानस्यादिषर्जितो बह्व्यमाण' प्रत्ययस्तुमन्विष्याप्य कृतमङ्ग'
स्यात् । अत्यादिरिति किम् ? प्रणिस्ते । पदि कृतमङ्गा भवेत् मिसनिहनिन्द्' कृति
वा इति श्रुत्रण वा णसं स्यात् । असरूपोपपाद् घोत्समग' प्राणे' ॥ इत' मृत्रादारम्य
त्रिषां किरित्यन' प्राद्घोऽपवात्रमत्रिषय'पपाद् नाममानरूप उत्समग' श्रीत्सर्गितो
वा स्यात् । अबदयमाप्यम् । अबदयभयितप्यम् । अबदयभयनीयम् । ङ' । ज्ञाता ।

प्रापकः । मन्दन' । नन्दक' । नन्दयिता । असरूप इति किम् ? प्यणि यो न स्यात् ।
कार्यम् । इविपयेऽण् न स्यात् । गोद' ॥ अनुप' भोऽप्रयोगीति सारूप्यात् । प्राक्ते
रिति किम् ? कृति' । चिति' । रक्षितम् । रक्षणम् । घप्रादिर्न स्यात् । चिकीर्षा ।
जिहीर्षा । नात्र चि' । ईपत्वान् इत्याद्यौ सण् न स्यात् । अपषादत्याठिविपये तु
असरूपेऽप्युत्सर्ग' ।

बहुलम् ॥५११२॥

अधिकारोपम् । कृत्प्रत्ययो यथा निर्दिष्टार्थादेरन्यत्रापि बहुल स्यात् । मुष्म
स्येनारमा इति मोहनीय कर्म । स्नानीय घूर्णम् । एष पानीयोऽश्व' । वीयतेऽश्वै
इति वानियोऽतिथि' । समावर्तते तस्मादिति समावर्तनीयो गुरु । तिष्ठन्त्यस्मि
मिति स्थानीयं नगरम् ।

कर्तरि ॥५११३॥

कृत्प्रत्ययोऽर्धविशेष विना कर्तरि स्यात् । अर्धान्तरवचने तु न ।

तत्साप्यानाप्यात्कर्मभावे कृत्यक्त-

खलर्थाश्च ॥३१३२१॥

तव्यानीयौ ॥५११२७॥

यथा घातोरेतौस्त' । कर्तव्य करणीय स्वया । भाषे औत्सर्गिकमेकवचन
ह्रीषत्सं च । चेतव्यद्वचनीयो या धर्मस्त्वया ।

व्याप्येधुरकेलिमकृष्टपच्यम् ॥५११४॥

धुरकेलिमौ प्रलयौ । कृष्टपच्यशाब्दो यान्तो व्याप्ये कर्तरि स्यात् । भासमि
द्विविधां धुर' कर्तव्येव कर्मकर्तुरसम्भवात् । भासुरा । मेधुर' । विधुर' । भज्यते
स्यपमेय' भहुर फाष्ठम् । भिदुरः पट' । भिदुरा रज्जु' । अत्र कर्मकर्तरि । पच्यन्ते एष
मय पच्येतिमा मापा' । पक्तव्या । भिदेलिमास्तनुला । भेशव्याः । कृष्टे पच्यन्त
इति कृष्टपच्या' शाष्ठय' ।

स्वरात् ॥२१३८५॥

दुर्बर्गर्पापसर्गम्यनिमित्तात्परस्य कृद्विपयस्य स्वरादुत्तरस्य नस्य ण' स्यात् ।
प्रयाणीयम् ।

निर्विण्णः ॥२१३८९॥

निर्धुर्वादिदे । मत्तालाभविचारार्थात्परस्य क्ते नकारस्य णस्य निपात्यने ।
निर्विण्णः प्रामाजीत् । कश्चिद्यु पेशोरपीच्छति । निर्विण्णयानिति ।

स्मे पञ्चमी ॥५।४।३१॥

अशब्दे उपपदे प्रैपाविपु ऊर्ध्वमौहूर्तिके वर्तमानादातोः पञ्चमी भवति ।
ऊर्ध्वमौहूर्ताम्बान् कट करोतु स । कृत्यसप्तम्यपवादः ।

अधीष्टौ ॥५।४।३२॥

अध्येषणार्थां गम्यमानार्थां स्मे उपपदे घातोः पञ्चमी स्यात् न सप्तमी । अह
स विद्वज्जुगतानि रक्ष शिक्षां प्रतिपद्यस्व ।

कालवेलासमये तुम्बाऽवसरे ॥५।४।३३॥

पूपपदेषु अवसरे गम्यमाने घातोस्तुम्बल्यपो वा स्यात् । कालो भोक्तुम् ।
वेला भोक्तुम् । समयोऽप्येतुम् । पक्षे कालो भोक्तव्यस्येत्यादि ।

सप्तमी यदि ॥५।४।३४॥

कालो यदधीपीत भवान् । वेला यद्वृज्जीत भवान् ।

शक्ताहं कृत्याश्च ॥५।४।३५॥

भवता खलु भारो वाङ्म । बोद्धव्यः । वात्ससप्तमी । उद्येत भवान् भारं
पहेत् । भवान् हि शक्तः । खलु कन्या वाङ्मा । बोद्धव्या बहेद्वा । भवानेतदर्हति ।

आशिष्याशी.पञ्चम्यौ ॥५।४।३८॥

आशासनमाशी । तद्विषये वर्तमानादातोराशीर्विभक्तिः पञ्चमी च स्यात् ।
जीयात् श्रीनाभिजन्मा । जीयास्तां पार्श्वबीरी । जीयासु सर्वे जिना महर्षयश्च ।
जयतु जिनशासमम् । जयताद्वा । आर्हस्यं श्रीसद्यप्रतिष्ठित जयतु । श्रीगुरव
सुधर्माया सान्प्रत जगति भानुशुते स्यात्सुगाङ्गुचिरन्वितासुतापर्मतो भवति
शान्तिरित्यसौ सिद्धयेऽस्तु मम विम्वारणात् ॥ १ ॥

इति श्रीचन्द्रप्रभायां प्रक्रियायामाख्यातप्रत्ययाधिकार सम्पूर्णः ।

अथ कृत्यप्रत्ययाधिकारः ।

आतुमोऽत्यादिः कृत् ॥५।१।१॥

घातोर्विधीयमानत्वादिर्वाजितो बह्व्यमाणः प्रत्ययस्तुमन्विष्याप्य कृत्संज्ञः
स्यात् । अत्यादिरिति किम् ? मणिस्ये । यदि कृत्संज्ञा भवेत् निसमिक्षनिन्द् कृति
वा इति सूत्रेण वा गत्व स्यात् । असरूपोपवादे बोत्सर्ग प्राक्तेः ॥ इतः सुधादारभ्य
मित्र्यां क्तिरित्यतः प्राक् षोऽपवादस्तद्विषयेऽपवादे नासमानरूप उत्सर्ग औत्सर्गिको
वा स्यात् । अयद्वयभाष्यम् । अवद्वयभबितव्यम् । अवद्वयभबनीयम् । इः । शतात् ।

ज्ञापकः । नन्दन' । मन्दक' । नन्वपिता । असरूप इति किम् ? प्यणि यो न स्यात् । कार्यम् । ष्विपयेऽण् न स्यात् । गोद' ॥ अनुय' षोऽप्रयोगीति सारूप्यात् । प्राप्ते रिति किम् ? कृति' । चिति' । रक्षितम् । रक्षणम् । घनादिर्न स्यात् । भिकीर्पा । जिहीर्पा । नाद्य क्ति' । ईपत्पान इत्यादौ ष्वल् न स्यात् । अपवादव्याविषिपये तु असरूपेऽप्युत्सर्ग' ।

बहुलम् ॥५११२॥

अधिकारोऽयम् । कृत्प्रत्ययो यथा निर्विश्रार्थादेरन्यत्रापि बहुलं स्यात् । मुद्ग स्वनेनात्मा इति मोहनीय कर्म । स्वानीय चूर्णम् । एष यानीयोऽश्व' । वीपतेऽश्वे इति ठानियोऽतिथि' । समायर्तते तस्मादिति समावर्तनीयो गुरुः । तिष्ठन्त्यस्मि सिति स्वानीय नगरम् ।

कर्तरि ॥५११३॥

कृत्प्रत्ययोऽर्धविधेय चिना कर्तरि स्यात् । अर्धान्तरवचने तु न ।

तत्साप्यानाप्यात्कर्मभावे कृत्यक्त-

खलर्थाश्च ॥३१३२१॥

तव्यानीयौ ॥५११२७॥

यथा घातोरेतौस्त' । कर्तव्य करणीय स्वया । भाषे औत्सर्गिकमेकयचन ह्यीपस्व च । येनच्यद्वचनीयो वा धर्मस्त्वया ।

व्याप्येधुरकेलिमकृष्टपच्यम् ॥५११४॥

धुरकेलिमौ प्रत्ययौ । कृष्टपच्यद्वयो घान्तो व्याप्ये कर्तरि स्यात् । भासमि दिविदां धुर' कर्तव्येय कर्मकर्तुरसम्भवात् । भासुर' । मेदुर' । यिदुर' । भज्यते स्वयमेव भङ्गुर काष्ठम् । भिदुरः पट' । यिदुरा रज्जु' । अत्र कर्मकर्तरि । पच्यन्त स्वय मेव पचेलिमा माया' । पचन्त्या' । भिद्रेलिमास्तन्दुला । मेस्तव्या' । कृष्टे पच्यन्त इति कृष्टपच्य' शाब्दय' ।

स्वरात् ॥२३१८५॥

दुर्षण्योपसर्गस्यनिमित्तात्परस्य कृद्विपयस्य स्वरादुत्तरस्य मस्य ण' स्यात् । प्रपाणीयम् ।

निर्विण्णः ॥२३१८९॥

निर्षर्पादिदेः सत्ताष्टाभविचारार्थात्परस्य शे मकारस्य णत्वं निपात्यते । निर्विण्णः प्रायाजीत् । कश्चिद्य पेशरपीच्छति । निर्विण्णयानिति ।

स्मे पञ्चमी ॥५।४।३१॥

अशब्दे उपपदे प्रैपादिषु ऊर्ध्वमौहूर्तिभे वर्तमानाद्दातोः पञ्चमी भवति ।
ऊर्ध्वमौहूर्तान्नवान् क्त् करोतु स । कृत्यसप्तम्यपवाद' ।

अधीष्टौ ॥५।४।३२॥

अप्येपणार्थां गम्यमानार्थां स्मे उपपदे धातोः पञ्चमी स्यात् न सप्तमी । अह
स्य विद्वद्भ्रमुप्रतामि रक्ष शिक्षां प्रतिपद्यस्य ।

कालवेलासमये तुम्वाऽवसरे ॥५।४।३३॥

एपूपपदेषु अवसरे गम्यमाने धातोस्तुम्बल्यपो वा स्यात् । कालो भोक्तुम् ।
वेला भोक्तुम् । समयोऽप्येतुम् । पक्षे कालो भोक्तव्यस्येत्यादि ।

सप्तमी यदि ॥५।४।३४॥

कालो पदधीयीत भवान् । वेला पद्भुञ्जीत भवान् ।

शक्ताहं कृत्याश्च ॥५।४।३५॥

भवता अस्तु भारो वाद्य' । बोद्धव्यः । वात्ससप्तमी । उद्येत भवान् भार
बहेत् । भवान् हि शक्त' । स्वस्तु कन्या वाद्या । बोद्धव्या बहेद्वा । भवानेतदर्हति ।

आशिष्याशी.पञ्चम्यौ ॥५।४।३८॥

आशासममाशी' । तद्विपये वर्तमानाद्दातोराशीर्बिभक्ति' पञ्चमी च स्यात् ।
जीयात् श्रीनाभिजन्मा । जीयास्तां पार्श्वीरी । जीयासु' सर्वे जिना महर्षयश्च ।
जयतु जिनशासनम् । जयताद्वा । आर्हस्यं श्रीसपप्रतिष्ठितं जयतु । श्रीगुरव'
सुप्रमाणाः साम्प्रत जगति भानुद्यते' स्वाम्मुगाङ्करुषिरम्बितानुतापर्मतो भवति
शान्तिरित्यसौ सिद्धयेऽस्तु मम विप्रवारणात् ॥ १ ॥

इति श्रीचन्द्रप्रभायां प्रक्रियायामाख्यातप्रत्ययाधिकारः सम्पूर्णः ।

अथ कृत्यप्रत्ययाधिकारः ।

आतुमोऽत्यादिः कृत् ॥५।१।१॥

धातोर्बिधीयमानस्त्वादिर्बर्जितो बह्यमाण' प्रत्ययस्तुमविष्पाप्य कृत्संज्ञ'
स्यात् । अत्वादिरिति किम् ? प्रणिस्ते । यदि कृत्संज्ञा भवेत् मिसनिक्षनिन्द' कृति
वा इति सूत्रेण वा गत्व स्यात् । असरूपोपवादे बोत्सर्गः प्राक्तेः ॥ इतः सूत्रादारम्य
स्त्रियां क्तिरित्यत प्राक् षोऽपवादस्तद्विपयेऽपवादे मासमामरूप उत्सर्ग' जीत्सर्गिको
वा स्यात् । अत्रयभाष्यम् । अत्रयमभितप्यम् । अत्रयमवनीयम् । श' । प्राता ।

अभिचित्या ॥५११३७॥

निपातोऽपम् । अभिचित्या ।

स्वेयमृषोद्ये ॥५११३८॥

स्वनेः क्यपि स्वेयम् । मृयापूर्वाद्भवते' पक्षे ये प्राप्ते नित्य क्यप् । मृषोद्यम् ।
प्यणोपवाद् । निपातावेती ।

मृगोऽसंज्ञायाम् ॥५११४५॥

क्यप् । मूल्य' । पोप्यः । असंज्ञायां किम् ? भार्यो नाम क्षत्रियः । भार्यो पत्नी ।

समो वा ॥५११४६॥

समृल्यः । समार्थ' ।

कृवृषिमृजिशंसिदुहिगुहिजपो वा ॥५११४२॥

क्यप् । कृल्यम् । कार्यम् । वृष्यम् । बर्ष्यम् । मृष्यम् । मार्ग्यम् । शस्यम् ।
शास्यम् । शुष्यम् । गोष्यम् । कुष्यम् । दोष्यम् । जप्यम् । जाप्यम् ।

क्तेऽनितश्चजोः कर्गौघिति ॥४१११११॥

क्तेऽमितो भातोऽकारजकारयोः स्थाने घिति प्रत्यये क्रमात्कर्गौ स्याताम् ।
मार्ग्यः ।

न्यङ्कूदमेघादयः ॥४११११२॥

न्यङ्कादय' कृतकत्वा, उन्नादयः कृतगत्वा, मेघादय' कृतघत्वा निपात्यन्ते ।

जिविपून्योहलिमुञ्जकल्के ॥५११४३॥

जयतेर्विपूर्वाभ्यां च पूर्वीभ्यां यथासंख्य इतिमुञ्जकल्केषु कर्मसु वाप्येषु
क्यप् स्यात् । महद्बल इतिः । मुञ्जस्तृणविशेष' । कल्कस्त्रिफलादीनाम् । जीयते
निपुणेनेति जित्या जित्यो वा इतिः । पूह पूह वा । विपथितभ्याः । विपथो मुञ्ज' ।
विनेतव्यस्तौलादिना मध्ये इति विनीय' कल्कः । अन्यत्र जेयः । विपथ्य' । विनेय' ।
प्रत्यपिप्रदेऽण्दसि ॥ प्रतिगृह्यम् । अपिगृह्यम् । लोके सु प्रतिप्राह्यम् । अपिप्रा
ह्यम् ।

पदास्त्रैरिवाह्यापक्ष्ये ग्रहः ॥५११४४॥

क्यप् । प्रगृह्यं पदम् । अस्त्रैरी गृह्याः कामिनः रागादिपरतश्च इत्यर्थ' । पा-
ह्यायां ग्रामगृह्या सेना । पहिर्मता इत्यर्थः । स्त्रीलिङ्गभचनात्पुंसकपोर्न । पक्ष्ये
त्वहृद्य' । तव पक्षे । महृद्यः । मम पक्षे ।

सङ्गतेऽजर्यम् ॥५११५॥

। मध्यूर्धाजीर्यतेः यान्तो निपातः । न जीर्यतीत्यजर्यम् । सङ्गत इति चिम् । अजर' पठ' । घ्यणि अजार्यम् ।

नाम्नो वदः क्यप् च ॥५११३५॥

अनुपसर्गाभासः पराद्भव' क्यप्प्यौ प्रत्ययौ स्याताम् । ब्रह्मोपम् । ब्रह्मव' यम् । क्यपि ष्टुति कित्वात् ।

हत्याभूय भावे ॥५११३६॥

अनुपसर्गाभासः परौ हत्याभूयौ हत्येतौ क्यपयन्तौ निपात्येते । हन्ते' स्त्रीभावे क्यप् लकारभ्रान्तादेश' । ब्रह्मणो वध' ब्रह्महत्या । पाठहत्या । भवतेर्नर्तुसकभावे क्यप् । ब्रह्मभूय गताः । देवभूयं भेजे । नाम्न हत्येष । भ्रम्यम् । अनुपसर्गादित्थम् । प्रभम्यम् ।

दृष्टुगस्तुजुषेतिशास. ॥५११४०॥

एभ्य' क्यप्स्यात् ।

ह्रस्वस्य तः पित्कृति ॥४१४११३॥

इत्थाम्नापातो' पिति कृत्प्रत्यये तोऽन्तः स्यात् । इत्थः । अभीत्यः । आहृत् । आहृत् । वृग् इति ग्रहणाद् वृक्स्तु चार्था ऋत्विज' । स्तुत्थ' । लुत्थः । पतिवच' नावपते इट्ठ म स्यात् । उषेयम् । अष्येयम् । शिष्यः । शास्तेः आहृत्पूर्वत्वात् आशास्यम् ।

कुप्यमिद्योध्यसिध्यतिप्यपुप्ययुग्याज्यसूर्य

नास्त्रि ॥५११३९॥

पते क्यपयन्ताः सहाया' निपात्याः । ह्ये' क्यपि आद्री क्त्वं च घनेऽर्थे । गोपाप्यते तदिति कुप्य धमम् । गोप्यमन्यत् । मिथ' । उष्य' । एव मामागौ नदी । अन्यत्र । भेत्ता । उम्भिता । सिष्यतिप्यपुप्या नक्षत्रे । अन्यत्र । सेपना । तेपनः । पोषण' । युग्यं बाहमम् । अन्यत्र योग्यम् । आहृत्पूर्वादेशेर्भूतेऽर्थे क्यपि । जाग्य' न्यमेनेत्यास्यं ष्टुत् । आहृत्प्रत्ययम् । मोष्यन्नमस्य (४११४५) ति गठोप' । सरतेः क्यपि ऋकारम्पोर । सूर्यः ।

ऋदुपान्त्यादकृपिचृष्टुच. ॥५११४१॥

२ । ष्टुम् । ष्टुप्यम् । ष्टुप्यम् । ष्टुप्यम् । कृपि
५५५ ।

अग्निचित्या ॥५११३७॥

निपातोऽयम् । अग्निचित्या ।

खेयमृषोद्ये ॥५११३८॥

खनेः क्यपि खेयम् । मृषापूर्वाद्भवतेः पक्षे ये प्राप्ते नित्यं क्यप् । मृषोद्यम् ।
अप्यणोपवाद् । निपातावेती ।

मृगोऽसंज्ञायाम् ॥५११४५॥

क्यप् । मृग्य' । गोप्य' । असंज्ञायाम् किम् ? भार्यो नाम क्षत्रियः । भार्या पत्नी ।

समो वा ॥५११४६॥

समृष्यः । समार्य' ।

कृवृपिमृजिशसिदुहिगुहिजपो वा ॥५११४२॥

क्यप् । कृष्यम् । कार्यम् । वृष्यम् । बर्ष्यम् । मृष्यम् । मार्ग्यम् । शस्यम् ।
शास्यम् । शुष्यम् । गोष्यम् । बुष्यम् । वोष्यम् । जष्यम् । जाष्यम् ।

क्तेऽनितश्चजोः कर्गौघिति ॥४१११११॥

क्तेऽमितो धातोश्चकारजकारयोः स्यामे घिति प्रत्यये क्रमात्कर्गौ स्याताम् ।
मार्ग्यः ।

न्यङ्कूद्रमेघादयः ॥४११११२॥

न्यङ्कादय' कृतकत्वा, उद्गादयः कृतगत्वा, मेघादय' कृतघत्वा निपात्यन्ते ।

जिविपून्योहलिमुञ्जकल्के ॥५११४३॥

अयतेर्विपूर्वाभ्यां च पूनीभ्यां ययासंख्य इलिमुञ्जकल्केषु कर्मसु बान्धेषु
क्यप् स्यात् । महद्दल इति । मुञ्जस्तृणाविशेष' । कल्ककल्किकादीनाम् । जीयते
निपुणेमेति जित्या जित्यो वा इतिः । पूद् पूद् वा । विपवितव्यः । विप्यो मुञ्जः ।
विनेतव्यस्तैलादिना मध्ये इति विनीय' कल्कः । अन्यत्र जेयः । विपव्य' । विनेय' ।
प्रत्यपिग्रहेऽण्वसि ॥ प्रतिशुष्यम् । अपिशुष्यम् । लोके तु प्रतिप्राद्यम् । अपिप्रा
द्यम् ।

पदास्वैरिवाह्यापक्ष्ये ग्रहः ॥५११४४॥

क्यप् । प्रशुष्य पदम् । अस्वैरी शुष्याः कामिनः रागादिपरतश्च इत्यर्थ' । वा
ह्यायां प्रामशुष्या सेना । परिर्भृता इत्यर्थः । स्त्रीलिङ्गमचनात्पुंसपुंसकयोर्न । पक्ष्ये
त्वहृद्य' । तव पक्षे । महृद्यः । मम पक्षे ।

णेर्वा ॥२।३।८८॥

अबुरुपसर्गान्ताशब्दस्यनिमित्तात्परस्य ण्यन्तघातोर्विहितस्य खरादुत्तरस्य कृतो नस्य णो वा स्यात् । प्रयापणीयम् । प्रयापनीयम् । प्रयाप्यमाणम् । प्रयाप्य मामम् । ष्यष्पबधानेऽपि स्यात् । विहितविशेषणात् ।

व्यञ्जनादेर्नाभ्युपान्त्याद्वा ॥२।३।८७॥

अबुरुपसर्गान्त्याभिमित्तात्परो यो व्यञ्जनादिनाभ्युपान्त्यो घातुस्ततः परस्य कृद्विपयस्य खरादुत्तरस्य नस्य णो वा स्यात् । प्रकोपणम् । प्रकोपनम् ।

नाभ्यादेरेवने ॥२।३।८६॥

अबुरुपसर्गान्तस्याप्रवृषर्णात्परस्य नागमे सति माभ्यादेरेव घातोः परस्य खरादुत्तरस्य कृत्कारस्य णो भवति । प्रेङ्खणम् । प्रेङ्खणम् । नकारस्य ष्यबधामे प्राप्तिरेव मास्ति । प्रेन्वनम् । ण्यन्ताच्च णेर्वे (२।३।८८) ति विकल्पः । प्रमगणा । प्रमङ्गना ।

निसनिश्चनिन्दः कृति वा ॥२।३।८४॥

अबुरुपसर्गान्तस्याभिमित्तात्परस्यैषां कृत्प्रत्यये परे नो णो वा स्यात् । प्रणिस्ते । प्रणिस्तति । प्रणिन्दति ।

न ख्यापूगूमृभाकमगमप्यायवेपोणेश्च ॥२।३।९०॥

अबुरुपसर्गान्तस्याप्रवृषर्णात्परस्यैष्यो ण्यन्तेभ्योऽण्यन्तेभ्यश्च परस्य कृत् कारस्य णत्वं न स्यात् । प्रस्यानम् । प्रपबनम् । प्रभवनम् । प्रभानम् । ण्यन्तेभ्यो ऽपि । प्रस्यापनम् । प्रपाबनम् ।

य एच्चात् ॥५।१।२८॥

अबर्णव्यञ्जनाद्गण् ष्यते । ततः परिशिष्टात्खरान्ताद्घातोर्घः स्यात्, अन्त्य स्यात्कारस्य च प्रकारः स्यात् । दिस्त्वम् । धिस्त्वम् । जेपम् । जेपम् । गेयम् । शेपम् । नध्यम् । इष्यम् । लष्यम् । वेपम् । वेपम् ।

शकितकिचतियतिशसिसहियजिभजि- पवर्गात् ॥५।१।२९॥

शक्यादेः पवर्गान्ताच्च घातोर्घः स्यात् । ष्यणोऽपवादः । शक्यम् । तक्यम् । यत्यम् । यत्यम् । शक्यम् । सक्यम् । यज्यम् । भक्यम् । लष्यम् । लष्यम् । गम्यम् । पजेः लज्जपजप्रबध (४।१।११८) इति ष्यणि क्कगयोर्निषेधात् पज्यम् । भजर्वाद् लकाच् ष्यण् । विभाज्यम् ।

आढोयि ॥४१४१०४॥

आकः परस्य लमोनोऽन्तः स्यात् यादौ प्रत्यये विषक्षिते । आलम्प्यो गौः ।

उपात्स्तुतौ ॥४१४१०५॥

नोऽन्तो वा लने । उपलम्प्य' साधुः । उपलम्प्यो वा । स्तुताधिति किम् ? उपलम्प्या धार्ता । वध्य इति घ्यणे च । न जनवध (४१३५४) इति वृद्धिमियेषात् । पर्व जन्ममपि ।

यमिमदिगदोऽनुपसर्गात् ॥५११३०॥

य' प्रत्यय' स्यात् । यन्म्यम् । मद्यम् । गद्यम् । अनुपसर्गाधिति किम् ? आयाप्यम् । प्रमाद्यम् । मिगाद्यम् । पवर्गान्तस्वात्सिद्धे पनो नियमार्थं वचनम् । अनुपसर्गादिषु यथा स्यात् । बहुलवचनमात्करणेऽपि । माद्यत्तनेन मद्यम् । सोपसर्गादपि नियम्यमिति ।

चरेराडस्त्वगुरौ ॥५११३१॥

अनुपसर्गाचरेराडस्त्वगुराद्यर्थे य' प्रत्ययो भवति । अर्पः । आचर्यो देश' । गन्तव्य इत्यर्थ' । आकस्त्विति किम् ? अभिचार्यम् । अगुरौ किम् ? आचार्यो गुरुः ।

वर्योपसर्यावद्यपण्यसुपेयर्तुमतीगर्ह्य विक्रेये ॥५११३२॥

वर्याद्याः शाब्दा उपेयाद्यर्थेषु क्रमाद्यान्ता निपाद्यन्ते । वृणोतेर्ये वर्यां शतेन कन्या । वृष्यान्या । उपात्सर्तैर्ये उपसर्यां कतुमती चेद्गी' । गर्भग्रहणे प्राप्तसमया । अम्यप्रोपसार्यां शरदि मधुरा । नखपूर्णाद्द्वैर्ये अवधं पापम् । गर्ह्यम् । अम्यमन्यत् । आत्मनाम गुरोर्नाम नामातिक्रमणस्य च । अयेस्कामो न पृङ्गीपाडयेष्ठापत्यकलप्रयो ॥ १ ॥ पणेर्ये पण्या गौ' । विक्रेया इत्यर्थ' । अन्यत्र पाण्या साधु' । स्तुत्यर्थः ।

वह्य करणे ॥५११३४॥

वह्येः करणे यो निपाद्यते । बहुत्यनेन बह्यं शकटम् । बाह्यमन्यत् ।

स्वामिवैश्येऽर्यः ॥५११३३॥

अर्तैः स्वामिनि वैश्ये चाभिधेये धान्तो निपात' । अर्पः स्वामी । अर्पो वैश्य' । अन्यत्र । आर्यः साधु' ।

सङ्गतेऽजर्यम् ॥५॥१॥५॥

। मन्पूर्वाञ्जीर्यते। पान्तो निपातः । न जीर्यतीत्यजर्यम् । सङ्गत इति किम् । अजर' पट' । प्यणि अजर्यम् ।

नाम्नो वदः क्यप् च ॥५॥१॥३५॥

अनुपसर्गाभाङ्ग' पराद्भव' क्यप्प्यौ प्रत्ययौ स्याताम् । ब्रह्मोप्यम् । ब्रह्मव-
चम् । क्यपि ष्टुति कित्वात् ।

इत्यामूय भावे ॥५॥१॥३६॥

अनुपसर्गाभाङ्ग' परी इत्यामूयौ इत्येती क्यमन्ती निपात्येते । इम्ते' स्त्रीभावे
प्यप् तकारान्तादेशः । ब्रह्मणो बभः ब्रह्मइत्या । बाळइत्या । मबतेर्मर्पुसकभावे
क्यप् । ब्रह्ममूय गत' । वेबन्मूय भेजे । नाम्न इत्येव । मन्मूयम् । अनुपसर्गादित्येव ।
प्रमन्मूयम् ।

दृवृग्स्तुजुपेतिशासः ॥५॥१॥४०॥

पन्म' क्यप्त्वात् ।

इस्वस्य तः पितृकृति ॥४॥४॥११३॥

इत्यान्तपातोः पिति कृत्प्रत्यये तोऽन्त' स्यात् । इत्यः । अपीत्यः । आहृत' ।
आहृत' । दृग् इति ग्रहणाद् दृवृस्तु चार्था ऋत्विज' । स्तुत्या । जुष्यः । पतिवच
मावपते इत्येव न स्यात् । उपेयम् । अप्येयम् । शिष्य' । शास्तेः आहृपूर्वस्य
आशास्त्रम् ।

कुप्यभिद्योध्यसिध्यतिष्यपुष्ययुग्याज्यसूर्य

नाम्नि ॥५॥१॥३९॥

एते क्यमन्ता' सहायां निपात्याः । गुपे' क्यपि आद्री कर्त्वं च धनेऽर्थे ।
गोपाप्यते तदिति कुप्य धनम् । गोप्यमन्यत् । भिद्यः । उष्य' । पशं नामानौ नदी ।
अन्यत्र । भेसा । वज्रिज्ञाता । सिष्यपतिष्यपुष्या नक्षत्रे । अन्यत्र । सेधन' । तेपजः ।
पोपण' । युग्य बाहनम् । अन्यत्र योग्यम् । आहृपूर्वादेशेर्पुतेऽर्थे क्यपि । आन्य
म्वनमेत्यादर्थं घृतम् । आहृतमपत् । नोप्यक्तमस्ये (४११४२) ति नलोप' ।
सरतेः क्यपि षकारस्योर् । सुप' ।

ऋदुपान्त्यादकृपिचृदृचः ॥५॥१॥४१॥

कृप्यादियर्जादृपाम्ख्यास्क्यप् । शृष्यम् । कृष्यम् । शृष्यम् । शृष्यम् । कृपि
पातो' कन्प्यम् । शष्यम् । अष्यम् ।

अग्निचित्या ॥५११३७॥

मिपातोऽपम् । अग्निचित्या ।

खेयमृषोद्ये ॥५११३८॥

ल्लनेः क्यपि खेयम् । मृषापूर्वाद्भवते पक्षे ये प्राप्ते निख्य क्यप । मृषोद्यम् ।
व्यणोपबाहः । मिपातावेतौ ।

मृगोऽसन्नायाम् ॥५११४५॥

क्यप । मृष्य । पोष्य । असन्नायां किम् ? भार्या नाम क्षत्रियः । भार्या पत्नी ।

समो वा ॥५११४६॥

संमृष्यः । सभार्यः ।

कृवृषिमृजिशंसिदुहिगुहिजपो वा ॥५११४२॥

क्यप । कृष्यम् । कार्यम् । वृष्यम् । वर्ष्यम् । मृष्यम् । मार्ग्यम् । शस्यम् ।
शंस्यम् । शुष्यम् । गोष्यम् । वृष्यम् । दोष्यम् । जष्यम् । जाष्यम् ।

केऽनिटश्चजोः कर्गौघिति ॥४१११११॥

केऽनिटो धातोश्चकारजकारयोः स्यामे घिति प्रष्यये ऋमात्कगौ स्याताम् ।
मार्ग्यः ।

न्यङ्कृद्भ्रमेघादयः ॥४११११२॥

न्यङ्कृद्भ्रमेघादयः कृतकत्वा, उद्गादयः कृतगत्वा, मेघादयः कृतघत्वा निपात्यन्ते

जिविपून्योहलिमुञ्जकल्के ॥५११४३॥

जयतेर्षिपूर्वाभ्यां च पूनीभ्यां यथासक्यं हलिमुञ्जकल्केषु कर्मसु बाधयेत् ।
क्यप स्यात् । महदलं हलिः । मुञ्जस्त्वणविशेषः । कल्कश्चिफलादीनाम् । जीपते
निगुणेनेति जिव्या जिव्यो वा हलिः । पूरु पूर वा । विपवितव्यः । विपयो मुञ्ज
पिनेतव्यसैलादिना मध्ये इति विमीपः कल्कः । अन्यत्र जेयः । विपव्यः । पिनेयः
प्रत्यपिघहेऽण्डसि ॥ प्रतिगृह्यम् । अपिगृह्यम् । लोके तु प्रतिघ्राह्यम् । अपिग्रा
ह्यम् ।

पदास्त्रैरिवाह्वापक्ष्ये ग्रहः ॥५११४४॥

क्यप । प्रगृह्य पदम् । अस्त्रैरी गृह्याः कामिनः रागादिपरतन्त्र इत्यर्थः । वा
घायां घामगृह्या सेना । पद्भिर्नृता इत्यर्थः । स्त्रीलिङ्गवचनात्पुंसकपोर्न । पक्ष्ये
त्वङ्गृह्यः । तत्र पक्षे । मङ्गृह्यः । मम पक्षे ।

ऋवर्णव्यञ्जनाद् घ्यण् ॥५१११७॥

कार्यम् । धार्यम् ।

पाणिसमवाम्या सृजः ॥५१११८॥

पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्गा रहुः । समवसर्ग्यः ।

न वञ्चेर्गतौ ॥४११११३॥

वञ्चेरस्य कस्य न । वञ्चेर्षष् । वञ्चम् वञ्चति । गन्तव्य गच्छतीत्यर्थः । गता भिति किम् ? षष्ठं काष्ठम् । कुटिलमित्यर्थः ।

यजेर्यज्ञाङ्गे ॥४११११४॥

न जस्य गत्वम् । पञ्च प्रयाजाः । अन्यत्र । मयागाः ।

घ्यण्यावश्यके ॥४११११५॥

यजोः कर्गो न । अषट्पपाप्यम् । अषट्परुप्यम् ।

निप्राद्युजः शक्ये ॥४११११६॥

निपोष्ठु शक्यो निपोज्यः । प्रपोज्यः । मात्र गत्वम् ।

मुजो भक्ष्ये ॥४११११७॥

मोज्यमक्षम् । मोज्या यथाग्ः । अत्र न जस्य गाः । अन्यत्र मोज्या कम्बलाः ।

वचोऽशब्दनाम्नि ॥४११११९॥

धाप्यम् । शब्दसंज्ञार्थां धाप्यम् ।

त्यजयजप्रवचः ॥४११११८॥

कर्गो यपणि न । ह्याप्यम् । धाप्यम् । मयाप्यम् । शप्सृजार्थं प्रवचिप्र-
हणम् । प्रधाप्यः । पाठविशेषस्तदुपलक्षितमन्यो वा । वपसगनियमार्थं वा । प्रव-
चस्यैव वचः अशप्सृजार्थां मियेषो भवति मा-योपसर्गपूर्वस्य । अपिवाच्य मात्र
वचाराप्रस्य पठस्य यद्दाममहः । पथिम् पाठिष्ठा अपिब्रुवते तस्मिन्नेवामि
धानम् ।

उवर्णादावश्यके ॥५११११९॥

वप्य । धाप्यम् । धाप्यम् । पथियोगात्कर्तव्यम् ।

आसुयुवपिरपिलपित्रपिडिपिदभिच- म्यानमः ॥५११२०॥

आहूपूर्वाभ्यां सुनोतिनमिभ्यां यौत्यादिभ्यश्च ष्यण् स्यात् । पापबादः ।
आसाभ्यम् । याभ्यम् । बाभ्यम् । राभ्यम् । छाभ्यम् । प्राभ्यम् । वेभ्यम् । दभि-
सौभ्रो बभ्रने । दाभ्यम् । आभाभ्यम् । आनाभ्यम् । नमिरन्तर्भूतर्ष्यर्थः सकर्मकः ।
अकर्मकोऽपि ष्यर्थे सकर्मकः । यथा नेमि नमन्ति ।

परिचाय्योपचाय्यानाय्यसमूह्यचित्यममौ ॥५११२५॥

एतेऽग्नौ निपात्यन्ते । परिपूर्वाभिनोतेर्ष्यण् आपादेशश्च । परिचाय्योऽग्निः ।
परिषयोऽन्यत्र । एषमुपचाय्योऽग्निः । सपचेयोऽन्यः । आहूपूर्वाभ्यतेर्ष्यणि आया
देशे आनाभ्यो वक्षिणाग्निः । आनेयोऽन्यः । समुह्यते समूह्योऽग्निः । अन्यत्र
संवाह्यः । चित्योऽग्निः । चेयोऽन्यः ।

याज्यादानर्चि ॥५११२६॥

दानाय पठ्यते या ऋद्ध तस्यां याज्या । इष्यतेऽनयेति याज्या करणेऽर्थे
निपात्यते ।

वाऽऽधारेऽमावस्या ॥५११२१॥

अमापूर्वाद्भ्रसतेराधारे ष्यण् प्रत्यपो धातोः पक्षे ब्रह्म निपात्येते । अमा सह
वसतोऽस्यां धर्षाचन्द्रमसाभिति अमावस्या । अमावास्या वा ।

प्रणाय्यो निष्कामासम्मत ॥५११२३॥

प्रपूर्वाभ्यतेर्ष्यण् निष्कामेऽसम्मत ७ धाभ्ये । प्रणाय्योऽन्तेवासी । विपये
प्वनभिलाप इत्यर्थः । प्रणाभ्यभौरः । सर्वासम्मतः । प्रणेयोऽन्यः ।

धाय्यापाय्यसाहाय्यनिकाय्य ऋद्धमानह-

विर्निवासे ॥५११२४॥

अमादेशे ऋगाद्यर्थेष्यणन्ताः । धाप्या ऋक् । अन्या भेषा । मीयते येन तन्मा
मम् । पाप्यं इत्यादि । मेयमन्यत् । साहाय्यं इति । संमेयमन्यत् । निकायो
निवासः । तिषेयमन्यत् ।

सञ्चाय्यकुण्डपाय्यराजसूर्यं ऋतौ ॥५११२२॥

एते ऋतौ याभ्ये ष्यणन्ता निपाताः । प्रैपानुहायसरे क्वेति (५११२९)
स्वया गन्तव्यम् । गमनीयम् । गम्यम् । यद्यपि सामान्ये न भावकर्मणोर्विहिताः
कृत्प्रत्ययास्तत्रापि सर्वप्रत्ययापवादत्वात् पञ्चम्याभापो मासूदिति पुनर्विधीयन्ते ।

ऋवर्णव्यञ्जनाद् घ्यण् ॥५१११७॥

कार्यम् । वार्यम् ।

पाणिसमवाभ्यां सृजः ॥५१११८॥

पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्गा रज्जुः । समवसर्यः ।

न वञ्चेर्गतौ ॥४११११३॥

वञ्चेभ्यस्य कर्त्वं न । वञ्चेर्घञ् । वञ्चम् वञ्चति । गन्तव्य गच्छतीत्यर्थः । गता पिति किम् ? वञ्च काष्ठम् । कुटिलमित्यर्थः ।

यजेर्यज्ञाङ्गे ॥४११११४॥

य जस्य गत्वम् । यञ्च प्रयाजाः । अन्यञ्च - प्रयागः ।

घ्यण्यावश्यके ॥४११११५॥

अजोः कर्गौ न । अवश्यपाठ्यम् । अवश्यपरुष्यम् ।

निप्राद्युजः शक्ये ॥४११११६॥

मिपोक्तुं शक्यो मिपोज्यः । प्रपोज्यः । नात्र गत्वम् ।

मुजो भक्ष्ये ॥४११११७॥

भोज्यमन्नम् । भोज्या यवाद्यः । अन्न न जस्य नः । अन्यञ्च भोज्यः कम्बलः ।

वचोऽशब्दनाम्नि ॥४११११९॥

वाच्यम् । शब्दसंज्ञायां वाच्यम् ।

त्यजयजप्रवचः ॥४११११८॥

कर्गौ इयणि न । व्याज्यम् । याज्यम् । प्रवाच्यम् । शब्दसंज्ञार्थं प्रवचिप्र-
हणम् । प्रवाच्यः । पाठविशेषस्तदुपलक्षितप्रत्ययो वा । उपसर्गनिपमार्थं वा । प्रह-
र्षस्यैव वचोः अशब्दसंज्ञायां मिषेभ्यो भवति नाम्योपसर्गपूर्वस्य । अविवाच्यं नाम
वचाराधस्य पश्यत्य यद्वचाममहः । पश्मिन् पाश्चिका अविद्वृषते तस्मिन्नेवामि
धानम् ।

उवर्णादावश्यके ॥५११११९॥

उप्यण् । ताच्यम् । पाच्यम् । पश्मिपोगात्कर्ताच्यम् ।

आसुयुवपिरपिलपित्रपिडिपिदभिच- म्यानमः ॥५११२०॥

आहूपूर्वाभ्यां सुनोतिमभिभ्यां पौष्पादिभ्यश्च व्यण् स्यात् । पापवादः ।
आसाध्यम् । वाच्यम् । वाच्यम् । राच्यम् । छाच्यम् । प्राच्यम् । वेच्यम् । दमि-
सौत्रो बन्धने । दाच्यम् । आचाम्यम् । जानाम्यम् । नमिरन्तर्मृतण्यर्थं सकर्मकः ।
अकर्मकोऽपि पर्ये सकर्मकः । यथा नेमि ममन्ति ।

परिचाय्योपचाय्यानाय्यसमूहचिद्यममौ ॥५११२५॥

एतेऽग्नौ निपाद्यन्ते । परिपूर्वाभिनोतेर्घ्यण् आयादेशश्च । परिचाय्योऽग्निः ।
परिचयोऽन्यत्र । एवमुपचाय्योऽग्निः । उपचेयोऽन्यः । आहूपूर्वाभ्यपतेर्घ्यणि आया
देशे आमाप्यो दक्षिणाग्निः । आनेयोऽन्यः । समुपते समूहोऽग्निः । अन्यत्र
संवाह्यः । चित्तोऽग्निः । चेयोऽन्यः ।

याज्यादानर्चि ॥५११२६॥

दानाय पठ्यते या ऋक् तस्यां याज्या । इज्यतेऽनयेति याज्या करणेऽर्घ्ये
निपाद्यते ।

वाऽऽधारेऽमावस्या ॥५११२१॥

अमापूर्वाह्नसतेराधारे व्यण् प्रत्ययो चातो पक्षे ह्रस्वश्च निपाद्यते । अमा सह
वसतोऽस्यां सूर्याश्च द्रमसाविति अमावस्या । अमावास्या वा ।

प्रणाय्यो निष्कामासम्मते ॥५११२३॥

प्रपूर्वाभ्यपतेर्घ्यण् निष्कामेऽसम्मते च वाच्ये । प्रणाय्योऽन्तेवासी । विपदे
प्वनभिलाप इत्यर्थः । प्रणाप्यभौरः । सर्वासम्मते । प्रणेयोऽन्यः ।

घाय्यापाय्यसान्नाय्यनिकाय्य ऋद्धमानह- विर्निवासे ॥५११२४॥

ऋमादेशे अगाधयेर्घ्यणन्ता । पाप्वा ऋक् । अन्या भेषा । मीयते पेन तन्मा
मम् । पाप्यं हस्तादि । मेपमन्यत् । सान्नाय्यं इति । संनेपमन्यत् । निकाय्यो
निवासः । निचेयमन्यत् ।

सञ्चाय्यकुण्डपाय्यराजसूर्यं क्रतौ ॥५११२२॥

एते क्रतौ वाच्ये ऋणन्ता निपाताः । प्रयानुज्ञापसरे कस्येति (५५१२९)
स्वपा गन्ताप्यम् । शमनीयम् । गन्यम् । यद्यपि सामान्ये न मायकर्मणोर्विहितः
कृतप्रत्ययास्त्रयापि सर्वप्रत्ययापवादत्वात् पञ्चम्यावाधो मासुदिति पुनर्विधीयन्ते ।

ऋवर्णव्यञ्जनाद् घ्यण् ॥५१११७॥

कार्यम् । कार्यम् ।

पाणिसमवाभ्या सृजः ॥५१११८॥

पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्गा रज्जुः । समससर्ग्यः ।

न वञ्चेर्गतौ ॥४११११३॥

वञ्चेत्यस्य कस्य न । वञ्चेर्घ्य । वञ्चम् वञ्चति । गन्तव्यं गच्छतीत्यर्थः । गता
विति किम् ? वञ्च काष्ठम् । कुटिलमित्यर्थः ।

यजेर्यज्ञाङ्गे ॥४११११४॥

न कस्य गत्वम् । यज्ञ प्रयाजाः । अन्यत्र । प्रयागः ।

घ्यण्यावश्यके ॥४११११५॥

यज्ञोः कर्त्तौ न । अथङ्यपाङ्यम् । अथङ्यपरक्यम् ।

निप्राद्युजः शक्ये ॥४११११६॥

नियोरुं शक्यो नियोज्यः । प्रयोज्यः । नाञ् गत्वम् ।

मुजो भक्ये ॥४११११७॥

भोज्यमङ्गम् । भोज्या यवाद्यः । अञ् न कस्य गः । अन्यत्र भोग्याः कन्वठ' ।

वचोऽशब्दनाम्नि ॥४११११९॥

वाच्यम् । वाच्यसंज्ञार्था वाच्यम् ।

त्यजयजप्रवच. ॥४११११८॥

कौ घ्यणि न । आङ्यम् । याङ्यम् । प्रवाच्यम् । शब्दसंज्ञार्थं प्रवचिप्र
वणम् । प्रवाच्यः । पाठविशेषस्तदुपलक्षितमन्यो वा । उपसर्गनिघमार्थं वा । प्र
वच्ये वच्येः अशाब्दसंज्ञार्था नियेषो भवति नान्योपसर्गपूर्वस्य । अधिवाच्य नाम
वचाराजस्य परस्य वच्यममहः । यस्मिन् वाचिका अधिब्रुवते तस्मिन्नेवामि
थानम् ।

उवर्णादावश्यके ॥५११११९॥

घ्यण् । वाच्यम् । पाच्यम् । पक्षिपोगात्कर्त्तव्यम् ।

आसुयुवपिरपिलपित्रपिडिपिदभिच- म्यानमः ॥५११२०॥

आरूपूर्वाम्यां सुनोतिनमिभ्यां पौल्यादिभ्यश्च ष्यण् स्यात् । पापवाद' ।
आसाप्यम् । याप्यम् । बाप्यम् । राप्यम् । लाप्यम् । प्राप्यम् । वेप्यम् । वृभि'
सौष्ठो बन्धने । दाभ्यम् । आषाम्यम् । आनाम्पम् । नमिरन्त-रूर्ध्वतण्पर्य' सकर्मक' ।
अकर्मकोऽपि ण्यर्थे सकर्मकः । यथा नेमि नमन्ति ।

परिचाय्योपचाय्यानाय्यसमूहचित्यममौ ॥५११२५॥

एतेऽमौ निपात्यन्ते । परिपूर्वाभिमोतेर्ष्यण् आपावेष्टाश्च । परिचाप्योऽग्नि' ।
परिचयोऽन्यत्र । एषमुपचाप्योऽग्नि । उपचेयोऽन्यः । आरूपूर्वाभयतेर्ष्यणि आपा
वेष्टो आनाम्पो वृक्षिणाग्निः । आनेयोऽन्य' । समुच्चते समूहोऽग्नि' । अन्यत्र
सबाह्व' । चित्योऽग्नि' । चेषोऽन्यः ।

याज्यादानर्चि ॥५११२६॥

आनाय पठ्यते या भद्र तस्यां याज्या । इज्यतेऽनयेति याज्या करणेऽर्धे
निपात्यते ।

वाऽऽधारेऽमावस्या ॥५११२१॥

अमापूर्वाद्दसतेराधारे ष्यण् प्रत्ययो घातो' पक्षे वृत्त्यञ्च निपात्यते । अमा सह
वसतोऽस्यां सूर्याभन्द्रमसाभिति अमावस्या । अमावास्या वा ।

प्रणाय्यो निष्कामासम्भते ॥५११२३॥

प्रपूर्वाभयतेर्ष्यण् निष्कामेऽसम्भते च बाष्पे । प्रणाप्योऽन्तेवासी । विपये
ष्वनमिसाप इत्यर्थः । प्रणाप्यञ्चीरः । सर्वासम्भत' । प्रणेयोऽन्यः ।

धाय्यापाय्यसान्नाय्यनिकाय्य ऋद्मानह- विर्निवासे ॥५११२४॥

ऋमावेते ऋगाद्यर्धेष्यणगता' । धाय्या भद्र । अन्या घेया । मीयते येन तन्मा
मम् । पाप्यं इस्तादि । मेयमन्यत् । सासाप्यं इति' । संनेयमन्यत् । निकाप्यो
मिवाप्त' । निषेयमन्यत् ।

सञ्चाय्यकुण्डपाय्यराजसूर्यं क्रतौ ॥५११२२॥

एते क्रतौ बाष्पे ष्यणन्ता निपाता' । प्रैपानुज्ञापसरे कत्येति (५४१९९)
स्वया गन्तव्यम् । गमनीयम् । गम्यम् । यद्यपि सामान्ये न भाषकर्मणोर्बिहिताः
हृत्प्रत्ययास्तथापि सर्वप्रत्ययापवादत्वात् पञ्चम्याबाधो नास्त्विति पुनर्बिधीयन्ते ।

णिच्चावश्यकाधमर्ण्ये ॥५१४३६॥

अबह्य भाव आबह्यकम् । षणोऽधमोऽधमर्णः । तस्य भाव आधमर्ण्यम् । आबह्यके आधमर्ण्ये च गम्ये कर्तरि वाच्ये घातोर्णिच् कृत्वाच्च स्युः । अबह्यं करोतीति कारी । हारी । पदाबह्यम् प्रयोगः उभाभ्यामपि घोलमाप्तवा मधुर व्यसकादित्वात्समासः । अबह्यकारी । अबह्यशाब्दोऽकारान्तस्तत्प्रयोगोऽबह्यकारी । आधमर्ण्ये घातदायी । सहजदायी ।

अहं तृच् ॥५१४३७॥

अहं कर्तरि वाच्ये घातोस्तृच् स्यात् । भवान् कन्याया बोधा । समभ्यप पादः । सोऽनुमर्हः स्तुत्यः । शक्ताहं कृत्वाच्च ५१४३५ इत्यहं क्यप् ।

भव्यगेयजन्यरम्यापात्याप्लाव्य न वा ॥५१४३७॥

पते कर्तरि वा निपात्यन्ते । भवत्यसौ भव्या । पक्षे भव्यम् अनेन । गापतीति गेयञ्चैत्रो गापानाम् । पक्षे गेया गापाञ्चैत्रेण । जायत इति जन्यः । पुत्रः । जम्प कार्यम् अनेन । रमयत्यसौ रम्यः । रम्यतेऽनेन रम्यम् ।

प्रवचनीयादयः ॥५१४३८॥

कर्तरि अनीयान्ता निपाताः । उपस्थानीयः शिष्यो गुरो । उपस्थानीयो गुरुः शिष्येण ।

रुच्याव्यथ्यवास्तव्यम् ॥५१४३९॥

पते कर्तरि निपात्या क्यबन्ताः । रोचते इति रुच्यो मोदको मैत्राय । न व्यपते इति अभ्यप्यो मुनिः । वसतीति वास्तव्यः ।

ते कृत्याः ॥५१४४०॥

ते इयञ् लभ्यामीय च क्यप् पते पत्र कृत्वाञ्ज्ञाः स्युः ॥

इति कृत्याधिकारः सम्पूर्णः ॥

णकतृचौ ॥५१४४१॥

पतौ घातो कर्तरि स्त् । पाचकः । पक्ता । कारकः । कर्ता । भाषकः । भविता । पाठकः । पठिता । वहतीति बोधा । कारिका । कर्त्री ।

कुटादेर्द्विद्विण्वात् ॥४१४४२॥

कुरिता । गिरिबाहुणे कुरकः ।

विजेरिद् डिद्धत् ॥४।३।१८॥

वृद्धिजिता ।

ष्णिगति घात् ॥४।३।१००॥

घातकः ।

आत ऐः कृञ्जौ ॥४।३।५३॥

दापकः ।

मोऽकमियमिरमिनमिगमिवमाचमः ॥४।३।५५॥

मान्तस्य घातो कम्पादिषर्जं ष्णिगति कृतप्रत्यये औ ष परे वृद्धिर्न स्यात् ।

शामकः । वमकः । यमेर्यामकः । नियामकः ।

न जनवधः ॥४।३।५४॥

जनकः । वर्षहिंसार्या षषकः ।

रध इटि तु परोक्षायामेव ॥४।४।१०१॥

रधपतीति रन्धकः ।

जभः स्वरे ॥४।४।१००॥

जम्भकः ।

मस्जेः सः ॥४।४।११०॥

मज्जतेः खरात् परस्य सकारस्य स्थाने घुडादी मोऽन्तः स्यात् । मङ्गका ।

नशो घुटि ॥४।४।१०९॥

त मोऽन्ते । नश्व । नशिता ।

रमोऽपरोक्षाशवि ॥४।४।१०२॥

रन्मकः । रम्भा ।

लभः ॥४।४।१०३॥

लम्भकः । लम्भा ।

सहलुमेच्छारुपरिषस्तादेः ॥४।४।४६॥

सहिता । सोडा । पपिता । पद्य । वरिद्रिता । गके तु वरिद्रायकः । आत
वेः कृष्णौ । ४।३।२३ । बहुलप्रहणात्कृन्माप्रत्यार्ष्यमिभार । पादाभ्यां द्वियते पा
वहारकः । अथ कर्मणि णकः ।

तुः ॥४१४५४॥

अनात्मने विपयात् क्रमः परस्य तुः तुष' तुमश्च स्थायशित भावि रिद
स्यात् । क्रमिता । मिष्कमिता । अनात्मन इत्येव । प्रकृन्ता । क्रमेरात्मनेपदवि
पयः कर्मव्यतिहारदृश्यादियु प्रोपव्याह पूर्वभारन्मादियु । व्यतिकृन्ता । पराकृन्ता

गमोऽनात्मने ॥४१४५१॥

जिगमिपितुम् । जिगमिपिता ।

न वृद्धयः ॥४१४५५॥

विद्वृत्सिता । सिसन्त्सिता । शिशृत्सिता । विद्वृत्सिता । यकृन्ताणणे
अङ्गोपस्य स्थानिष्वावृद्धौ पापचक' । यञो लुसेः । पापाचकः ।

अच् ॥५११४९॥

घातो रच् प्रत्ययः स्यात् कर्त्तरि । कर्' । हर' । पचः । पठा ।

लिहादिभ्यः ॥५११५०॥

लिहादिभ्योऽच् स्यात् । छेह' । घोप' । सेव' । देव' । मिहे' संज्ञायाम् इत्य
पत्वे मेघ' । अग्यम मेह' । देह' । बहुलाधिकारात् कोऽपि स्यात् । श्वपचा । श्वपाक
इति तु न्यकादिपाठात् । पारापतः । बहुबचनमाकृतिगणार्थम् । नदी । मपी ।
चोरी । देवी । सेवी । गाहीत्सावयोऽजन्ता गौरावौ ब्रह्मण्याः ।

ब्रुवः ॥५११५१॥

दुगो घातोरेषि द्रुष इति निपात्यते । ब्राह्मणमात्मानं ब्रूते ब्राह्मणब्रुव' ।

नन्धादिभ्योऽनः ॥५११५२॥

नन्धावपस्तु मन्दन रमण इत्यादि नाम गणनाभ्येभ्य ऽन्ध्र्य जेष्याः ॥ मंदि
वासि भदिवृषि इत्यादिभ्यो ऽनन्तेभ्यः संज्ञायामना स्यात् । मन्दयति मन्दना ।
यासनः । मदनः । तपन' । छवण' । निपातनाण्णरचमसंज्ञायामपि । रिपुदमन' ।
परार्दन' ।

अहादिभ्यो णिन् ॥५११५३॥

ग्राही । श्यापी । विशापी । थिपपी । निपातनात्पत्नम् । परिभाषी । परि
भाषी विभाषया वृद्धि' । विशापीत्पावी म वृद्धि' । सर्वं निपातनादिति । लिहाः
दिर्भहादिभ्याकृतिगण' ।

अचि ॥३१४१५॥

अचि प्रत्यये परे यञो लुङ्भवति । इति यञो लुपि । चक्रिय' । मेन्य' । लोलुव' । पोपुष ।

न वृद्धिश्चाविति क्लिलोपे ॥४१३११॥

अविति प्रत्यये य' कितो कितोश्च लोपस्तस्मिन्सति गुणो वृद्धिश्च न स्यात् । लोपोऽर्शानमाश्मिद् यद्भते । तेन वेद्य' । वेभ्यः । मरीचज इत्यादिसिदि' ।

चराचर चलाचल पतापत वदावद

घनाघन पाट्टपट वा ॥४१११३॥

पतेऽचि कृतद्विखा वा निपात्यन्ते । चरतीति चराचर' । पते चर । चला-
चल' । चल' । पत । पदः । हनः । पट' ।

नाम्युपान्त्यप्रीकृगृज्ञः कः ॥५११५४॥

विक्रिय । विलिख' । युपः । कृषा । ह' । प्रीणातीति प्रिय' । किरतीति
किर' । गिलतीति गिलः । अमारुप्यात् क्षेपकः । क्षेसा ।

गेहे ग्रहः ॥५११५५॥

क' । ग्रहम् ग्रहाणि । ग्रहा' । मुंसि बहुत्व एव । उपचारादारा' ग्रहाः ।

उपसर्गादातोडोऽश्यः ॥५११५६॥

अश्य इति शीघ्रं अर्जितादाकारान्तास्सोपसर्गात् अमख्ययः स्यात् । आह्वय
ति आह्वः । सुग्ल । प्रहः ।

व्याघ्राधे प्राणिनसोः ॥५११५७॥

व्याघ्र आघ्र इत्येती जिघतेर्बन्तौ अमारप्राणिनासिकायां च निपात्येते । वि
विषमाजिघ्रतीति व्याघ्र' प्राणी । आजिघ्रतीति आघ्रा नासिका । शस्यापवाद' ।

ब्राह्मापाद्घेदशः शः ॥५११५८॥

पिपतीति पिप' । जिघ्र । घम' । घय' । पश्य' ।

साहि साति वेद्युदेजि धारि पारि चेते

रनुपसर्गात् ॥५११५९॥

एभ्यो ष्यन्तेभ्य इय' प्रत्ययो भवति । साह्यतीति साह्यः । साति सौघ्रो
धातुः सुस्वार्यः । सातय । वेद्ययः । उवेजयः । धारय । पारय' । चेतयः । साति
असारुप्यात् किर । सातयतीति सात् परमात्मा सास्वन्तो भक्ताः ।

लिम्पविन्दः ॥५११६०॥

शाः स्यात् । लिम्प' । विन्द' ।

निगवादेर्नाम्नि ॥५११६१॥

निपूर्वाङ्घ्रिन्पेर्गवादिपूर्वांश्च चिन्देर्नाम्निशाः । निलिम्पन्तीति मिलिम्पा देवा' ।
गां विन्दतीति गोविन्द' । अरां विन्दतीति अरविन्दम् ।

वा ज्वलादिदुनीमृग्रहास्त्रोर्णः ॥५११६२॥

अनुपसर्गादेश । आस्रो राक्षपूर्वांस्त्रयतेरिष्य' । पहिपर्यन्ता ष्वलादय' ।
एभ्यो णो वा स्यात् । पक्षेऽण् स्वासः । ष्वल' । चाल' । चलः । उपसर्गे तु प्रज्वल' ।
दव' । दावः । भय' । नाय' । प्राहो जलचरः । ग्रहः सूर्यादि' । आश्व' । आश्राव' ।

तन्व्यधीणश्चसातः ॥५११६४॥

तन् व्यश् इण् ष्वस् पन्व आदन्ताश्च पातोर्ण' स्यात् । तान' । सोपसर्ग
स्वेऽप्युत्ताम' । अस्तान' । व्याष' । अन्तराय' । आम्बास' । अश्वहायाः । प्रति
इयाप' । ददः । दध' । इति । अश्विद्वि दध्योरिति ।

नृत्खनूरञ्जःशिल्पिन्यकद् ॥५११६५॥

नर्तकः । खमकः । अकद्विनोश्च रञ्जे' । रजकः । रजकी । भाष्ये तु रजका ।
पुयोगे रजकी ।

गस्थकः ॥५११६६॥

गायतेः शिल्पिनि कर्तरि एक प्रत्ययः स्यात् । गायकः ।

टनण् ॥५११६७॥

गायतेः शिल्पिनि कर्तरि टमण् प्रत्ययः स्यात् । गायन' । गायनी ।

हः कालव्रीह्योः ॥५११६८॥

जहातेर्जिहीतेर्वा कालव्रीह्योः कर्त्रोष्टमण् स्यात् । जहाति जिहीते वा भा
षान् हापन' सम्बत्सर । जहात्पुदक दूरोत्पामाजिहीते वा हुत नाम हापमा
प्रीह्य' ।

पुसृत्वोऽकः साधौ ॥५११६९॥

पन्वः साध्वर्षोऽक' प्रत्यय' स्यात् । साधुमवत इति प्रवकः । उवकः ।

आशिष्यकन् ॥५११७०॥

इष्टम्य प्रार्थनमाशीस्तस्यां गम्यायां पातोरेकन् प्रत्ययः स्यात् । जीवतादिति
भाशास्यमामो जीवक' । मन्वतासृक्' । भवतात् भवकः । भाशासितु पित्रा

देरियन्मुक्तिः । आशिपीति किम् । जीषिका । नन्दिका । भाषिका । नकार इवा
पुंसो निष्क्याप्परे इत्यत्र व्युत्सासार्थे । तेन जीषिका । मन्दका । भवका ।

तिकृतौ नाञ्चि ॥५११७१॥

आशिपि विषये सज्ञायां घातोस्तिक् कृतञ्च सर्वे प्रत्ययाः स्यु । शान्या
दिति शान्ति' । तन्यादिति तान्ति' ।

न तिकि दीर्घश्च ॥४१२५९॥

यमिरन्यादीनां तिकिप्रत्यये लुग् दीर्घञ्च न भवति-सन्त्यादिति सन्ति' । बीरो
भ्यादिति बीरन्ः । मिन्नन्ः । क्तिप् । अग्निरस्य भूयादित्याशास्यमानोऽग्निभूतिः ।

तौ सनस्तिकि ॥४१२६४॥

सनित्येतस्य तिकिप्रत्ययपरे-तौलुकाकारौ वा भवतः । सतिः । साति' ।
सान्तिः । इति तु पण्मक्तादित्यस्य—

कर्मणोऽण् ॥५११७२॥

कर्मणः परादातोरण् प्रत्यय' स्यात् । ङ्स्युक्त कृते । १११४५ ति समासः ।
कुम्भकारः । प्राप्यात् वेदाभ्याय' । भारहारः । द्वारपालः । आदित्य पश्यतीत्या
दावनभिधानात् स्यात् ।

शिलि कामि भक्ष्याचरीक्षि क्षमोणः ॥५११७३॥

कर्मणः परेभ्य एभ्यो ण' स्यात् । कर्म शीलयतीति धर्मशीलः । धर्मकामा ।
अणोऽपवादः । कामीति प्यन्तस्योपादानात् अप्यन्तेऽणेष पयस्कामीति । प्यन्त
स्य तु णे सति । पय'कामा सकारादेशो न स्यात् । अतएव प्यन्तनिर्देशात् ।
अतः कृत्मीति मूत्रादी केवलस्यैव कमेर्ग्रहणात् । वायुमक्ष' । वायुमक्षा आइप्
र्षम्भरि' । कल्याणाचार' । कल्याणाचारा स्त्री ।

आतो डोऽह्वावामः ॥५११७६॥

कर्मण' परावनुपसर्गादाकारान्तादातोः ह्वावामायर्जितात् ङ प्रत्यय' स्या
त् । गोद' । कम्पलद' । ह्वावामानां तु । स्वर्गहायः । तन्नुवाय । धान्यमायः ।
अत्राणप्रत्यय' । अनुपसर्गादिति किम् गोमदाय' । प्रह्य जिनातीति प्रह्यज्य' ।
वयुर्पीतवामिति वयुर्ष्य' । क्य मिग्रह' कश्चिदि । १११७१ ति ३ः ।

समः ख्यः ॥५११७७॥

कर्मण' परात् सपूर्वात् ख्यो डो भवति । गां सख्याति सषष्टे वा गोसख्य ।

दश्चाड' ॥५११७८॥

आइपूर्वाइदाते' क्यञ्च डो भवति । दायाद । रुपाट्य' ।

लिम्पविन्दः ॥५।१।६०॥

शः स्यात् । लिम्प । विन्द ।

निगवादेर्नाम्नि ॥५।१।६१॥

निपूर्वाद्धिम्पेर्गवादिपूर्वाच्च विन्देर्नाम्निश्च । निलिम्पन्तीति निलिम्पा देवा ।
गां विन्दतीति गोविन्दः । अरां विन्दतीति अरविन्दम् ।

वा ज्वलादिदुनीमूत्रहास्रोर्यः ॥५।१।६२॥

अनुपसर्गादेश । आस्रो राक्षस्योस्त्रयतेरिष्यर्ष । पक्षिपर्यन्ता ज्वलादयः ।
पम्ब्यो गो वा स्यात् । पक्षेऽच् ज्वाल । ज्वल । चाल । चलः । उपसर्गे तु प्रज्वल ।
दयः । दाहः । नयः । मायः । प्राहो जलधरः । प्रहः सूर्योदिः । आस्रबः । आस्राबः ।

तन्व्यधीण्श्चसातः ॥५।१।६४॥

तन् व्यष इण् श्वस एभ्य आदन्ताच्च घातोर्णः स्यात् । तानः । सोपसर्ग
त्वेऽप्युक्तान् । अघतान् । प्याघः । अन्तरायः । आम्बासः । अब्रह्मपायः । प्रति
दयायः । ठठः । दयः । इति । अषिददि वृष्योरिति ।

नृत्स्वन्रक्षःशिल्पिन्यकद् ॥५।१।६५॥

मर्तकः । अन्रक्षः । अकदपिनोश्च रक्षेः । रजकः । रजकी । माप्ये तु रजका ।
पुपोगे रजकी ।

गस्थक. ॥५।१।६६॥

गाप्यतेः शिल्पिनि कर्तरि यक प्रत्ययः स्यात् । गायकः ।

टनण् ॥५।१।६७॥

गाप्यत शिल्पिनि कर्तरि टनण् प्रत्ययः स्यात् । गायनः । गायनी ।

हः कालत्रीद्योः ॥५।१।६८॥

जहातेर्जिहीतेषां कालत्रीद्योः कर्त्रोऽनण् स्यात् । जहाति जिहीते वा भा-
वान् दायनः सम्बस्तरः । जहात्पुदक दुरोत्पानाजिहीते वा हृतं माम दायमा
मीदयः ।

मुसृत्वोऽक. साधौ ॥५।१।६९॥

एभ्यः साध्वर्थेऽक. प्रत्ययः स्यात् । साधुप्रवत इति प्रकः । लकः ।

आशिष्यकन् ॥५।१।७०॥

इष्टस्य प्राप्यनमाङ्गीस्त्वान्यां गम्पायां घातोत्वन प्रत्ययः स्यात् । जीवतादिति
आशास्यमानो जीवकः । मन्दताम्रकः । भयनात् भवकः । भाशासितु पिघा

वेरिपञ्चकः । आशिपीति किम् । जीषिका । नन्दिका । भाषिका । नकार इषा-
पुसो निष्क्याप्यरे इत्यत्र ष्युदासार्थः । तेन जीषिका । नन्दिका । भवका ।

तिकृतौ नाम्नि ॥५११७१॥

आशिपि विषये सज्ञायां घातोस्तिक कृतञ्च सर्वे प्रत्ययाः स्युः । शम्पा
दिति शान्तिः । तम्पादिति तान्तिः ।

न तिकि दीर्घश्च ॥४१२५९॥

घमिरम्पादीनां तिकिप्रत्यये लुग दीर्घञ्च न भवति-सन्त्यादिति सन्ति । धीरो
मूपादिति धीरम् । मित्रम् । क्विप् । अमिरस्य मूपादिव्याशास्यमानोऽमिमूतिः ।

तौ सनस्तिकि ॥४१२६४॥

सनित्येतस्य तिकिप्रत्ययपरे-तौलुकाकारौ वा भवतः । सतिः । सातिः ।
सान्तिः । इति तु पणभक्तावित्यस्य—

कर्मणोऽण् ॥५११७२॥

कर्मण परादातोरण् प्रत्ययः स्यात् । ऋस्युक्त कृते । १।१।४९। ति समासः ।
कुम्भकारः । प्राप्वात् वेदाप्यायः । भारद्वाजः । द्वारपालः । आदित्यं पश्यतीत्या
दावनभिषानाम् स्यात् ।

शिलि कामि मक्ष्याचरीक्षि क्षमोणः ॥५११७३॥

कर्मणः परेभ्य एभ्यो णः स्यात् । धर्मं शीलयतीति धर्मशीलः । धर्मकामा ।
अणोऽपवादः । कामीति ण्यन्तस्योपादानात् अण्यन्तेऽणेष पयस्कामीति । ण्यन्त
स्य तु णे सति । पयःकामा सकारादेशो न स्यात् । अतएव ण्यन्तनिर्वेद्यात् ।
अतः कृकमीति सूत्रादौ केवलस्यैव कर्मप्रदानात् । वायुमक्षः । वायुमक्षा आरू-
र्ध्वरिः । कन्याणाचारः । कन्याणाचारा स्त्री ।

आतो डोऽह्वामः ॥५११७६॥

कर्मणः परादनुपसर्गाद्याकारान्तादातोः ह्रावामाधर्जितात् च प्रत्ययः स्या
त् । गोदः । कम्पलम् । ह्रावामानां तु । स्वर्गहायः । तन्तुषायः । धान्यमायः ।
अत्राणप्रत्ययः । अनुपसर्गादिति किम् गोसद्रायः । ब्रह्म जिनातीति ब्रह्मजयः ।
यपूर्वीतथानिति यपूर्वः । कथं मित्रहः कश्चिदि । ५।१।१७१। ति च ।

समः ख्यः ॥५११७७॥

कर्मणः परात् सपूर्वात् ख्यो डो भवति । गां सवपाति सषष्टे वा गोसख्यः ।

दश्चाहः ॥५११७८॥

आरूर्ध्वदाते ऋञ्च डो भवति । दापादः । ठपाक्यः ।

गायोऽनुपसर्गात् टक् ॥५११७४॥

कर्मणः परादनुपसर्गाद्वापतेष्टक । बज्रग' । बज्रगी । सामग' । सामगी ।
गापति निर्देशो गाङ्निवृत्त्यर्थे ।

सुरासीधोः पिवः ॥५११७५॥

सुरासीधुभ्यां कर्मभ्यां परादनुपसर्गात्पिपतेष्टक । सुरां पिवतीति सुराप' ।
सुरापी । सीधुपः । सीधुपी ।

स्थापास्त्रात्रः कः ॥५१११४२॥

नाम्न' परेभ्यः । समस्यः । विपमस्य । अश्वत्थः । द्विप' ।

निनदीम्या स्नातेः कौशले ॥२१३२०॥

सस्य पत्न्यम् । निष्ण । नदीष्ण' ।

प्रष्टोऽग्रगे ॥२१३३२॥

सस्य पत्न्य निपातनात् । अन्यत्र प्रस्य' । अतुभि' कुडबै' प्रस्य' ।

गोऽम्बाम्बसव्यापट्टिन्मूम्यमिशोकुशकु-
कगुमञ्जिपुञ्जिवर्हि.परमेदिवे.

स्थस्य ॥२१३३०॥

पृभ्य' परस्य सस्य पत्न्यम् । गोष्ठम् । अम्बष्ठ' । आम्बष्ठ' । परमेष्ठ' । अत
पृष निपातनात्सप्तम्या अस्तुप' । तत्पुन्ये कृति ॥१३२०॥ इति तु नेन्सिद्धस्ये ॥१३२९॥
इति प्रतिपिद्धम् । द्विष्ठः । त्रिष्ठ' ।

प्राज्ज्ञश्च ॥५११७९॥

कर्मण' पराङ्मानातेर्दास्पाच ङ' स्यात् । पधिप्रज्ञ' । प्रेषप्रज्ञ' । प्रपां प्रद
दाति प्रपाप्रद' ।

आशिपि हन ॥५११८०॥

कर्मण' परादन्तर्ह' स्यात् । जतुं यस्यान्तुह' ।

क्लेशादिभ्योऽपात् ॥५११८१॥

क्लेशमपहन्ति क्लेशापह' । तमोपह' । दाषापाट चार्वापाट इति तु घटते
रगिसञ्जापाम् । दन्तेस्तु चार' आहन्तीति चार्वापात' दाषापात' ।

कुमारशीर्षाणिन् ॥५११८२॥

कुमार इन्ति कुमारघाती । शीर्षघाती ।

अचित्तेटक ॥५११८३॥

कर्मण' परादन्तेरपिसवति कर्तरि टक् स्यात् । घात इन्ति घातत्र तैत्तम् ।

जायापतेश्चिह्नवति ॥५११८४॥

कर्तरि टक् जायाप्तो द्विज' । पतिप्री कन्या । बिह शुभाशुभसूचक
तिलकालकादि ।

ब्रह्मादिभ्यः ॥५११८५॥

प्राग्बत् । ब्रह्मम् । कृतम् ।

इस्तिवाहुकपाटाच्छक्तौ ॥५११८६॥

तथैव इस्तिमो मनुष्य । पदुमो मङ्ग' । कपाटत्रयोर' ।

नगरादगजे ॥५११८७॥

नगरमो घ्याघ' । चिन्तयदर्ध आरम्भ' । अगज इति किम् नगरघातो गज' ।
राजघः । निपातोऽप्यम् । अथ घादेश्च निपात्यते ।

पाणिघताडघौ शिल्पिनि ॥५११८९॥

कर्तरि टक् इन्तेर्घादेश्च निपातनाच्छिल्पिनि कर्तरि अशिल्पिनि ।
पाणिघातः ।

कुक्ष्यात्मोदराद्भृगः स्त्रिः ॥५११९०॥

कुक्षिमेष चिमर्ति कुक्षिमरिः । आत्ममरि । उदरमरि' । स्त्रकारो स्त्रियन
प्यपेस्यादिनामोऽन्तार्थ' ।

अर्होऽच् ॥५११९१॥

कर्मण परावर्तेरच् स्यात् । अणोऽपचादः । पूजामर्हति पूजार्ह' साधु ।
पूजार्हा जिनप्रतिमा ।

धनुर्दण्डत्सरुलाङ्गलाङ्कुशर्षियष्टिशक्तोमर-

घटाद्ग्रहः ॥५११९२॥

पृथ्व्य' कर्मभ्य पराद्ग्रहेरच् स्यात् । धनुर्ग्रहाति धनुर्मर्ह' । दण्डग्रह' । त्सरु-
ग्रह' । ऋषिरायुषयिष्ठाप' ।

परिमाणार्थमितनखात्पचः ॥५१११०९॥

परिमाणार्थप्रम्यादयः शान्दास्त्रेभ्यो मितनखाम्पां च कर्मभ्यां परात्पचाः
सः प्रलय' स्यात् । प्रस्यंपचा स्याली । अल्पंपचा म्रमय' । मितपच' ।

कूलाभ्रकरीपात्कपः ॥५११११०॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्कपेः स' स्यात् । कूलकपा नदी । अन्नकपो गिरिः ।
करीपंकपा धाव्या ।

सर्वात्सहश्च ॥५१११११॥

सर्वात् कर्मणः परात्सहे' कपेभ्य सः सर्वात्सहो घृनि' । सर्वाकपा सस' ।

मृ वृ जि त् तपदमेश्च नास्त्रि ॥५११११२॥

एभ्य' कर्म परेभ्यः सहश्च सः । विश्व'भर' । पतिंभरा । शत्रुजयः । परत-
राजः । घनजयः पार्यः । बह्विभ्य । रथतर साम । शत्रुतपो राजा । दमिरन्त-
प्यर्षोऽप्यन्तश्च । ततश्च पलिं धाम्पति दमपति वा पलिंदमः कृष्णः । अरिंदमः ।
बाहुंसहः । एतन्नामानी मृपो ।

धारेर्धर् च ॥५११११३॥

कर्मणः पराद्धारयते' सज्ञार्था सः धर इत्यपमादेशः । बधुंभरा मृति-
पुगपरः । सीमंभरः । सज्ञायामित्येव । उन्नधारः ।

पुरंदरभगदरौ निपातौ ॥५११११४॥

वाचयमो व्रते ॥५११११५॥

निपातः । व्रतादन्यत्र वाग्यामः ।

मन्याणिणन् ॥५११११६॥

कर्मणः परान्मन्यतेर्णिणन् स्यात् । पण्डित मन्यते बभुं पण्डितमन्त्री
प(ग्बो)न्धुः ।

कर्तुः स्वश ॥५११११७॥

प्रलयार्थात्कर्तुः कर्मणः परान्मन्यतेः कश्च स्यात् । यदाप्रलयार्थः स्यात्
आत्मानमेव धर्षानीयत्वादिषु कर्म विशिष्ट मन्यते तदाप्य कर्म तत्राऽप्य विधिः ।
पण्डितमन्यः । पट्टीमात्मान मन्यते पट्टिमन्या । विद्वन्मन्यः । विदुर्विमन्ता ।
असारूप्यात् गिणपि । पण्डितमन्त्री । पण्डितमन्त्रिणी ।

एजेः ॥५११११८॥

कर्मणः परादेजयतेः सश्च स्यात् । अहमेजयः । जनमेजयः ।

शुनीस्तनमुञ्जकुलास्यपुष्पातद्देः ॥५११११९॥

एभ्यः कर्मभ्यः परातद्देः स्वश्व भवति । शुनिषयः । स्तनषयः । मुञ्जषयः ।

स्तनषयीः सर्पजातिः ।

नाडीखरीघटीमुष्टिनासिकावा-

ताद् घ्नश्च ॥५१११२०॥

एभ्यः कर्मभ्यः परादमतेः प्रथेभ्यः स्वश्व स्यात् । नाडी घ्नति घ्नति वा नाडिं

घ्नति । नाडिषयः । घटिषयः । घटिषयः ।

पाणिकरात् ॥५१११२१॥

आभ्यां कर्मभ्यां परादमतेः स्वश्व स्यात् । पाणिषयः । करंघमः ।

कुलादुद्भुजोद्भुहः खश् ॥५१११२२॥

कुलमुद्भुजतीति कुलमुद्भुजो हस्ती । कुलमुद्भुहः नदी ।

वहाभ्राल्लिहः ॥५१११२३॥

खश् । वह स्कुप लेहि वहल्लिहो गौः । अत्रलिहः बैलम् ।

वहुविध्वरुस्तिलात्तुदः ॥५१११२४॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्तुदेः स्वश्व स्यात् । बहुत्तुद युगम् । विद्युत्तुदो राहुः ।

अरुत्तुदः पीडाकरः । तिलत्तुदः काकः ।

ललाटवातशर्द्धात्तपाजहाकः ॥५१११२५॥

ललाटादिभ्यः परेभ्यस्तप अजहाक इत्येतेभ्यः स्वश्व । ललाटतपः सूर्य ।

पातमजा मृगा । शर्द्धजहा माया । स्वश्व शिश्वादिजेर्बीत्यादेशो न स्यात् ।

असूर्योऽग्राहृशः ॥५१११२६॥

सूर्यमपि न पश्यन्तीत्यसूर्यपश्या राजद्वाराः । अग्रपश्यतीत्युग्रपश्यः ।

इरमदः ॥५१११२७॥

कर्मण इति निष्कृतम् । इरापूर्वान्माघतेः स्वश्व श्यामावभ्य निपात्यते । इरा

सुरा तथा माघतीतीरंमदः ।

नमपलितप्रियान्धस्थूलसुभगाढ्यतदन्ताञ्च्य-

र्थेऽञ्चेर्मूव.खिण्णुखुकजौ ॥५१११२८॥

नम्रादिभ्यः केवलभ्यस्तदन्तेभ्यश्चाञ्च्यन्तेभ्यः च्यपेर्न वर्तमानेभ्यः खिण्णु

सूत्राद्वारणे ॥५११९३॥

सूत्र कार्पासादिमपम् । लक्षणसूत्रं वा सूत्रं गृह्णातीति सूत्रग्रहं प्राप्तम् ।
धारण इति किम् । सूत्रग्राहः । यं केवलं सूत्रमुपादत्ते न धारयति तत्राणेषु ।
आयुधशस्त्रेनायुधविशेषाणां ग्रहणम् । दण्डादिप्रतिषेधात् ।

आयुधादिभ्यो धृगोऽदण्डादेः ॥५११९४॥

दण्डादिर्बर्जित आयुधादिभ्यः कर्मभ्यः पराधृगोपात्तोरच् स्यात् । धनुर्धरः ।
जलधरः । पट्टध्वजनादन्त्येभ्योऽपि दण्डादेस्तु । दण्डधारः सूत्रधारः ।

दृगोवयोऽनुद्यमे ॥५११९५॥

कर्मणः पराद्वरतेर्बर्जसि अनुद्यमेगम्येऽच् स्यात् । अस्तिहरः श्वशिष्टः । कच
धरः । कुमारः । अनुद्यमे मनोहरः प्रासादः । अपोऽनुद्यमे तु मारहारः ।

आह. शीले ॥५११९६॥

कर्मणः पराद्वरतेः शीलेऽच् स्यात् । शीलं स्वामाधिकी प्रवृत्तिः । पुष्पाण्याह
रतीत्येष शीलः पुष्पाहरः ।

दृतिनाथात् पशाविः ॥५११९७॥

आभ्यां कर्मभ्यां पराद्वरतेः पशौ कर्तरि इ स्यात् । दृतिहरिः श्वा । नाथ
हरिः सिंहः । अपशौ नाथहारी गन्धी । नापोऽन्यथ नासात्सुः ।

रज.फलेमलाद्बृहः ॥५११९८॥

ण्यः परम्य क्रमाद्बृहेरि स्यात् । रजोमदिः कञ्जकः । फलेमदिर्बृहः । सूत्र
निर्वेशादेस्त्वम् । मलमदिः कम्बलः ।

देववातादापः ॥५११९९॥

आभ्यां कर्मभ्यां पराद्रापेरि स्यात् । देवानामोति देवापि । वातापि ।

शकृत्स्तम्बादत्सत्रीहौ कृग. ॥५११२००॥

शकृत्करिभ्रतम् । स्तम्भकरिर्त्रीहिः ।

किञ्चित्तद्वहोर. ॥५११२०१॥

किञ्चरोमीति किञ्करः । किञ्करा । किञ्करीति इत्थाद्यौ टः । पत्करः
तत्करः । शौचं तु तत्करः । पट्टकर पट्टकरः । पट्टकरीति सख्याध्वजनादु
रमृत्रण टप्रत्यये ।

संख्याहर्दिवाविभानिशाप्रभाभाश्चित्रकर्त्राद्य-
न्तानन्तकारवाह्वरुर्धनुर्नान्दीलिपिलिवि-
वलिमक्तिक्षेत्रजघाक्षपाक्षणदारजनिदो-
पादिनदिवसाट्टः ॥५॥१॥१०२॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्करोतेष्टः प्रत्ययः स्यात् । अहेत्वाद्यर्थे आरम्भः । एक
करः । द्विकरः । अहस्करः । विषाकर । अरुप्करः । इत्याद्य ।

हेतुतच्छीलानुकूलेऽशब्दश्लोककलहगा-
थावैरचाटुसूत्रमत्रपदात् ॥५॥१॥१०३॥

हेतु' प्रतीतशक्तिक कारणम् । तच्छीलस्तत्समायः अनुकूल भारापक
भित्तानुपत्ती । एषु कर्तृषु शब्दाविषर्ज कर्मणः परात्करोतेष्टः स्यात् । यथाः करो
तीति पशस्करी विद्या । शोककरी कन्या । कुलकर वनम् । तच्छिले श्रीवाकरः ।
भाद्रकरः । अटुकूले बचनकरः । शम्भ्रादी तु शम्भ्रकार । श्लोककारः ।

मृतौ कर्मणः ॥५॥१॥१०४॥

कर्मशम्भ्रात्कर्मणः परात्करोतेर्भृतौ गम्यमानायां टः स्यात् । भृतिर्वेतन कर्म
मृत्युमिति यावत् । कर्मकरः । कर्मकरी । पुनः कर्मग्रहण शब्दरूपकर्मप्रतिपत्त्यर्थम् ।

क्षेमप्रियमद्रभद्रात्स्वाण् ॥५॥१॥१०५॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्करोते ण्व अण् इत्येती स्याताम् । क्षेम करोतीति क्षेम
कर' । क्षेमकार' । प्रियकर' । प्रियकार' । हेत्वाट्टौ तीर्थकर' तीर्थकर इत्यपि
कश्चित् । तीर्थकार इत्यपि कश्चित् । तीर्थकर इति क्षेमादिनियमात् ।

मेघर्तिभयाभयात् स्वः ॥५॥१॥१०६॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्करोते ण्वः स्यात् । मेघ करोतीति मेघकरो पायु' ।
भृतिर्गति' । सत्यता वाक् । फर्तिकर' । मयकर' । अमयकर' शान्ति । हेत्वादि
टस्य याचकोऽपम् ।

प्रियवशाद्बदः ॥५॥१॥१०७॥

आभ्यां कर्मभ्यां पराङ्गदेः ण्वः स्यात् । प्रियवद' । वशाद्बद' ।

द्विपतपपरतपौ ॥५॥१॥१०८॥

निपातौ । निपातनस्येष्टयिपयत्वात्स्त्रियामनभिधानम् । द्विपतीनाप ।
अप्यन्तस्य तपेर्न स्यात् । द्विपत' पराङ्ग तपति द्विपत्ताप' । परतापः ।

परिमाणार्थमितनखात्पचः ॥५१११०९॥

परिमाणार्थप्रम्यादपः शन्द्रास्तेभ्यो मितनखाभ्यां च कर्मभ्यां परात्पचः
स' प्रत्यय' स्यात् । प्रत्ययश्चा स्यात् । अस्पपचा मुनय' । मिनपच' ।

कूलाभ्रकरीपात्कपः ॥५११११०॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्कपेः स' स्यात् । कूलाकपा मदी । अभ्रकपो गिरिः ।
करीपकपा बात्या ।

सर्वात्सहश्च ॥५१११११॥

सर्वात् कमणः परात्सहे' कपेभ्य सः सर्वसहो मुनि' । सर्वकपा सल' ।

मृ वृ जि तृ तपदमेश्च नास्त्रि ॥५११११२॥

एभ्य कर्म परेभ्यः सहश्च सः । विश्व'मर' । पतिषरा । शत्रुंजयः । पर्वत-
राजः । घमजयः पार्थः । वह्निश्च । रथंतर साम । शत्रुतपो राजा । दमिरन्तर्युत
प्यर्थाऽण्यन्तश्च । ततश्च पतिं दाम्पति दमपति वा पतिदमः कृष्णः । अरिदमः ।
शत्रुसहः । एतन्नामामौ मृपौ ।

घारेर्घर् च ॥५११११३॥

कर्मणः पराद्घारयते' सङ्घार्यां सः पर इत्ययमादेशः । वसुंधरा भूमिः ।
पुगपरः । सीमंघरः । सङ्घायामित्येष । उघ्रघारः ।

पुरदरमगदरो निपातौ ॥५११११४॥

वाचयमो व्रते ॥५११११५॥

निपातः । व्रतादन्यत्र वाग्यामः ।

मन्याणिन् ॥५११११६॥

कर्मणः पराम्न्यतेर्णिन् स्यात् । पण्डित मन्यते व'युं पण्डितमामी
व(न्पो)न्युः ।

कर्तुः स्वश् ॥५११११७॥

प्रत्ययार्थात्कर्तुः कर्मणः परान्मन्यतेः स्वश् स्यात् । पदाप्रत्ययार्थः कता
आत्मानमेव दर्शनीयत्वादिषमं विशिष्ट मन्यते तदायं कर्म तत्राऽप्य विधिः ।
पण्डितमन्यः । पट्टीमात्मान मन्यते पट्टिमन्या । पिद्वन्मन्यः । त्रिदुर्षिमन्या ।
अमारूप्यात् गिज्ञपि । पण्डितमानी । पण्डितमानीनी ।

एजे. ॥५११११८॥

कर्मणः परादेजयते' सश्च स्यात् । अहमेजयः । जनमेजयः ।

शुनीस्तनमुञ्जकुलास्यपुष्पातद्देः ॥५।१।११९॥

एभ्यः कर्मभ्यः परातद्देः स्वशू भवति । शुनिभयः । स्तनभयः । मुञ्जभयः ।
स्तनभयीः सर्पजातिः ।

नाडीखरीघटीमुष्टिनासिकावा-

ताद् घ्मश्च ॥५।१।१२०॥

एभ्यः कर्मभ्यः पराद्वमतेः प्रथमं स्वशू स्यात् । नाडी भवति भयति वा नाडि-
भमः । नाडिभयः । घटिभयः । घटिभयः ।

पाणिकरात् ॥५।१।१२१॥

आभ्यां कर्मभ्यां पराद्वमतेः स्वशू स्यात् । पाणिभयः । करभयः ।

कुलादुद्भुजोद्बहः स्वशू ॥५।१।१२२॥

कुलमुद्भुजतीति कुलमुद्भुजो हस्ती । कुलमुद्बहा नदी ।

वहाभ्राह्मिहः ॥५।१।१२३॥

स्वशू । वह स्क्रुप लेडि वहलिहो गौः । अभ्राह्मिह वैद्यम् ।

बहुविध्वरुस्तिलात्तुदः ॥५।१।१२४॥

एभ्यः कर्मभ्यः परात्तुदेः स्वशू स्यात् । बहुत्तुद युगम् । विभुत्तुदो राहुः ।
अत्तुदः पीडाकरः । तिलत्तुदः काकः ।

ललाटवातशर्द्धात्तपाजहाकः ॥५।१।१२५॥

ललाटादिभ्यः परेभ्यस्तप अजहाक इत्येतेभ्यः स्वशू । ललाटतपः सूर्यः ।
पातमजा मृगा । शर्द्धाजहा माया । स्वशू शिल्वावजेर्बीत्यादेशो न स्यात् ।

असूर्योऽग्राहृशः ॥५।१।१२६॥

सूर्यमपि न पश्यन्तीत्यसूर्यपश्या राजद्वारा । वप्रपश्यतीत्युर्मपश्यः ।

इरमदः ॥५।१।१२७॥

कर्मण इति मिहृत्तम् । इरापूर्वान्माघते स्वशू दयाभावश्च निपात्यते । इरा-
सुरा तथा माघतीग्रीरमदः ।

नमपलितप्रियान्वस्थूलसुभगाढ्यतदन्ताच्च्य-

र्थेऽच्चेर्भूव.खिण्णुखुकर्जौ ॥५।१।१२८॥

नम्रादिभ्यः केवलेभ्यस्तदन्तेभ्यश्चाच्च्यन्तेभ्यः च्यर्थे वर्तमानेभ्यः खिण्ण-
५. प्र. ५१

लुकत्रौ स्त । अनप्तो नप्तो भवति नप्तमभिष्णु नप्तमायुक् । आर्जमभिष्णु ।
आर्जमायुक् ।

कृगःखनद् करणे ॥५१११२९॥

नप्तादिभ्योऽप्प्यन्तेभ्यः परास्फुरोते खनद् प्यर्थे । अभिष्य' प्रिया क्रियतेऽ
नेनेति प्रियह्वरणं शीलम् ।

भावे चाशिताद्भुवः खः ॥५१११३०॥

आशितशम्भ्रात्पराङ्गतेर्भावकरणे चाभिधेये च' स्यात् । आशितेन
सुप्तेन समूयते भयता । आशितंभवो घर्तते भयता । आशितो भयत्यनेन आ
शितमप ओदन । आशितमवा पचमूली । असारूप्यादनइपि । आशितस्य
भयनम् । न घञ् सरूपस्यात् ।

नास्रौ गमः खड्गौच विहायसस्तु विहः ॥५१११३१॥

नास्र' पराङ्गमे' खड्ग तथा च' स्यात् खड्ग विहायसस्तु विह इत्यादेशः ।
खडि । तुरगः । खे । तुरग' । सुजेन सुजइव वा गच्छति सुजगः । सुजग' । प्रवेण
सुप्तेन वा गच्छति । प्रवग' । ह्वगः । प्रवग' । ह्वगः । पतो गच्छति । पतग' ।
पतगः । विहायसा गच्छति विहगः । विहगः । सर्बग' । सर्बजग' । परदारगः ।
अग्रग' । मप्पगः । आदिगः । सज्ञापामपि खग' । नगच्छतीत्यग' पर्वतस्तरुच ।
पव नग' । उरसा गच्छतीत्युरगः । दृपोदरादित्वात्सुलोपः । अथ स्या सुतं सुते
म वा गच्छति सुतगमो मुभिः । मितगमोऽम्बः । मितगमा इस्तिनी । जनगमा
इस्तिनी । जर्मगमभ्याण्डालः । प्रयगमः कपिः । ह्वर्बगमो भेकः । तुरगमोऽम्ब' ।
सुजगमः सर्प' ।

सुगदुर्गमाधारे ॥५१११३२॥

एप्रत्ययान्तौ मिपातौ । सुप्तेन दुःक्षेम गम्यतेऽस्मिन्निति सुग' । दुर्गो मार्गः ।

निर्गोदेशे ॥५१११३३॥

निपातः । निर्गम्यतेऽस्मि देश इति निर्गोदेशः ।

शमो नाक्य. ॥५१११३४॥

शमित्यस्यपरुपात्ताज्ञा सज्ञापाम' स्यात् । शमित्यस्य सुप्ते तद्य भवति
शम्मयोऽह्न् । शकर' । शंकरः । शयनः । शबरः । नाप्तीतिक्विम् । शंकी
जिनदीक्षा ।

पार्श्वदिभ्य शीङ्. ॥५१११३५॥

अप्रत्ययः पार्श्वीभ्यां शीते पार्श्वशायः

उद्धादिभ्यः कर्तुः ॥५।१।१३६॥

उद्धादिभ्यो नामभ्य पराच्छीञ् अः स्यात् । उद्धं घोते उद्धंशयः ।

आधारात् ॥५।१।१३७॥

खेद्येते सहायः गिरिश इति तद्धिते सोमादिस्वाच्छः । क्रियार्थस्वेतु गिरि
शाय इति ।

चरेष्टः ॥५।१।१३८॥

आधारवाचिनो नाम्नः पराचरेष्टः प्रत्ययः स्यात् । कुरुषु चरतीति कुरुचरः ।
चमेचरः ।

भिक्षासेनादायात् ॥५।१।१३९॥

एभ्यः पराचरेष्टः स्यात् । भिक्षां चरति भिक्षाचरी । सेनां चरति परीक्षते
यः सेनाचरस्तापस्यञ्जनः । सेनया वा चरति सेनाचरः । आदाय गृहीत्वा चर
तीत्यादायचरः ।

पुरोऽग्रतोऽग्रे सतैः ॥५।१।१४०॥

टः । पुरः सरतीति पुर सरः । पुरःसरी । अग्रतः सरति अग्रतःसरः । अग्रे
सरति अग्रेसरः । सप्तम्यलुप् । एकारान्तमभ्यय वा सूत्रनिपाताद्वा एकारः ।

पूर्वात्कर्तुः ॥५।१।१४१॥

कर्तृवाचिभ्यः पूर्वशाब्दात् परास्तर्तेष्टः स्यात् । पूर्व सरतीति पूर्वसरः ।
पूर्वो भूत्वा सरतीत्यर्थः । कर्तुरितिक्त् । पूर्ववेष सरति पूर्वसारः ।

शोकापनुदतुंदपरिमृजस्त्रम्बेरमकर्णेजप

प्रियालसहस्त्रिसूचके ॥५।१।१४३॥

शोकापनुदादयः शब्दा पपासंस्य प्रियादिप्चर्षेणु कप्रत्ययान्ता निपाताः ।
शोकमपनुदति शोकापनुदः प्रियः पुत्रादि । तुंद परिमार्ष्टि तुदपरिमृजोऽलसः ।
स्त्रम्बेरमो गज । कर्णेजपः सूचकः ।

मूलविभुजादयः ॥५।१।१४४॥

अत्र निपाताः कप्रत्ययान्ता नियतार्थानुपपत्त्या पपायोगे श्रेयाः । मूले
विभुजति मूलविभुजो रपः । वर्षीरुहो वृक्षाः ।

दुहेर्दुघः ॥५।१।१४५॥

नाम्नः परादुहेर्दुघा प्रत्ययः स्यात् । कामान् दुग्धे पूरयति कामदुघा । असा-
रूप्यात् क्तिप । कामदुघ । भर्मदुग्ध । अकारोऽन्त्यस्वरादिलोपार्थः ।

भजोविण् ॥५१११४६॥

भान्नः पराद्भजोर्विण् स्यात् । अर्पं भजतेऽर्धमाक । विभाक् । णो वृद्धये इकार
उच्चारणाय । बकारो विण् कियो' सारूप्यार्थ' तेन विण्बिषयये न किय् ।

मन्वन्कनिपूविच् क्वचित् ॥५१११४७॥

भान्नः पराद्भान्तोरेते स्युः । कश्चिद्यथालक्ष्यम् । इन्द्र शृणातीन्द्रशर्मा । सुशर्मा ।
कश्चिद्भृङ्गणात्केबलादपि । शर्म हेम दामा पामा । बन् । मृरिदाबा । घृतपाबा ।
अग्नेगाबा । पिजावा ।

वन्याद् पचमस्य ॥४१२१६५॥

चनिपरे पंचमस्याद् स्याद्विस्वात्स्वम् । कनिप् प्रातरिखा । प्रातरिखानी ।
सुभीबा । केबलादपि कृत्वा । कृत्वाणौ । घीबा । पीबा । विच् । कीलालपाः ।
शुमंया । "पापमान रेटति पाप्मरेट्" । केबलादपि । रेट् । रोट् । वेट् । जाग' ।
ककारपकारी कित्पित्कार्यार्था ।

किप् ॥५१११४८॥

भान्नः पराद्भान्तो' किप् प्रत्यय' स्यात् । क्वचित् । उन्नेन उन्वया वा स्रस्यते
उक्तासत् । बाहाद्भृङ्गपति बाहाद्भृद् । चन्द्र्युपसर्गस्य बहुल ॥११२१८९॥ मिति बहुल-
प्रहृणावुलवहपोर्वीर्ष' । पर्णानि च्चंमते । पर्णेष्वत् ।

गमा कौ ॥४१२१५८॥

गमादीमां यथादर्शानमन्त्रस्य सुग्मभति । जगं गच्छतीति जगत् ।
शकान् ह्वयतीति शकृ' । (वीर्षमभोन्य ॥४१११०३॥ मिति वीर्षः) । परिभ्यपतीति
परिबी' यबसुः । म्लप्' । अक्षप्' । मिघ्रम्' । कटचिकीः । केबलादपि पाः ।
बाः । कीः । गीः । लुः । लुः । लृट् । पक् । सविस्र द्विप द्वृद् वृद् युज चिद् भिद्
चिष्मजिनीराजिम्यम् । द्विवि स्तीदतीति द्विबिपत् । सप्तम्या अक्षुप् । मीरुष्वावा
दित्वात् पत्वम् । श्रुसत् । समासत् । प्रसत् । उपसत् । अडसु' । घातसुः । प्रसुः ।

छदेरिस्मन्द् कौ ॥४१२१३३॥

छदेरिस्मन्द् क्विप्पर णौ ह्रस्वो भवति । इसि । बदि' । मनि । छद्य । त्रदि ।
छद्यम् छधी । क्विपि । उपच्छत् । घामच्छत् । छद् इति क्त्विम् । छाग्रः ।

सृशोऽनुदकात् ॥५१११४९॥

उदकपजिताभान्नः परात्सृशः' विप् स्यात् । घृत्नं सृशति घृतसृक् । मत्र
सृक् । उदके तु उदकस्पर्श' । अनुदक इति पयुदामाभयणात् । उदकसहशमनुप
सर्गं माम गृह्यते ।

अदोऽनन्नात् ॥५१११५०॥

अन्नवर्जं नाम्नं परावदे' क्तिप् स्यात् । शस्यमसि शस्यात् । अन्नवर्जना-
दन्नात् । बाहुलकात्कणात् । पिप्पलात् ।

क्रव्यात्क्रव्यादावामपक्वादी ॥५१११५१॥

ऐतौ शास्त्रौ यथासम्भवं क्रिष्णन्तौ माघू स्तः । यदि आमोत्पक्वाद्यानिधे
यौ स्तः । क्रव्यमसि क्रव्यात् । आमर्मासभक्षः । क्रव्यादस्तु पक्वर्मासभक्षः ।

त्यदाद्यन्यसमानादुपमानाद्वाप्येदृशष्टक् सकौच ॥५१११५२॥

त्यदादेरन्यशास्त्रात्समानशास्त्राद्युपमानभूताद्वाप्ये कर्मणि वर्तमानादुद्यो
र्ष्याप्य एष टक्सकौ क्तिप् च प्रत्यया' स्युः । स इष दृश्यते तादृशः । तादृशः ।
तादृक् । तादृशी । अन्यादृशः । अन्यादृक्षः । अन्यादृक् । अन्यादृशी । सदृशः ।
सदृक्षः । सदृक् । सदृशी । मतान्तरे सकठित् तेन सदृशीत्यपि ।

अन्यत्यदादेराः ॥३१२१५२॥

अन्यस्य त्यदादेर्य इक् इश् इक्षेपु आकारोऽन्तादेशः स्यात् । अन्यइष
दृश्यते अन्यादृक् । अन्यादृशः । अन्यादृक्षः । एवं तादृक् ३ । भषादृक् ३ । त्वादृक् ३ ।
मादृक् ३ ।

इदकिमीत्की ॥३१२१५३॥

इदम ई किम' की स्यात् । अघमिष दृश्यते ईदृक् ३ । क इष दृश्यते कीदृक् ३ ।

कर्तुर्णिन् ॥५१११५३॥

कर्त्र्यानुपमानात्परादातोर्णिन् स्यात् । सिंहनादी ।

अजातेः शीले ॥५१११५४॥

अजातिबाधिमो नाम्नं परादातोः शीलेऽर्थे णिन् स्यात् । वृष्णमोजी । शी
तमोजी । केचिन्नु अनुपसर्गादिच्छन्ति । तद्रसत् । भाष्पयिरोपात् सपभूयोपजी
विमामिति प्रयोगात् ।

साधौ ॥५१११५५॥

नाम्नं परादातोः साधुर्थे णिन् स्यात् । साधुकारी । शाकनादी ।

ब्रह्मणो वदः ॥५१११५६॥

ब्रह्मणादी ।

व्रताभीक्ष्ये ॥५।१।१५७॥

असत्तणभोजी ।

करणाद्यजोभूते ॥५।१।१५८॥

अग्निष्टोमयाजी ।

निन्द्ये व्याप्यादिन्विक्रियः ॥५।१।१५९॥

निन्द्ये इति किम् । घृतविक्राय' । द्विजो घृतविक्रयी निन्द्य' ।

हनोणिन् ॥५।१।१६०॥

पितृव्यघाती । असारुष्याद्वणपि । पितृव्यघातः ।

ब्रह्मभ्रूणवृत्रात्किप् ॥५।१।१६१॥

एभ्यो भूतेऽर्थे हनेः किप् । ब्रह्म हतवान् ब्रह्महा ।

कृगः सुपुण्यपापकर्ममत्रपदात् ॥५।१।१६२॥

सोस्तपा पुण्यादे' कर्मणः पराद्भूते कृगः किप् । सुष्ठु कृतवान् सुष्ठु ।
पुण्यपृत् ।

सोमात्सुगः ॥५।१।१६३॥

भूते । सोम घृतवान् सोमघृत् ।

अग्नेश्चेः ॥५।१।१६४॥

अग्निषित् ।

कर्मण्यग्न्यर्थे ॥५।१।१६५॥

दृशः कनिप् ॥५।१।१६६॥

व्याप्यात्परादृशो भूतेऽर्थे कनिप् । बहुदृश्या । गन्धरे । यथाशंति श्रीप्रलय'
बहुरश्वरी ।

सहराजम्या कृग् युधेः ॥५।१।१६७॥

सह घृतवान् सहघृत्वा । सह युद्धवान् महयुध्या ।

अनोर्जनेर्दः ॥५।१।१६८॥

भूते पुमान्सममुजातः पुमनुजः ।

सप्तम्याः ॥५।१।१६९॥

अप्तु जातम् । अप्तुजम् ।

अजातेः पंचम्याः ॥५१११७०॥

बुद्धेर्जात' बुद्धिजः ।

क्वचित् ॥५१११७१॥

पया लक्ष्यम् । किं जातेन किंज' । केन जातः किंजः । अल जातेन अलंज' ।
द्विजातो द्विज' । न जातोऽज' ।

सुयजोर्द्धनिप् ॥५१११७२॥

सुनोतेर्यजतेऽम् मूतेऽर्थे इनिप् । सुनोति स सुत्वा । सुत्वानौ । पञ्चाशन्तौ ।

जृषोऽतृः ॥५१११७३॥

जीर्यते-भूतेऽतृः । जीर्यते स जरन् जरती । इति कर्तृकर्मोपपदाधिकारः ।

कक्तवत् ॥५१११७४॥

भूतेऽर्थे वर्तमानाद्दातोरेतौ प्रत्ययौ स्तः । क्रियते स कृतः कटः । करोति
स कृतवान्प्रत्य प्राङ् । क् कर्मणि भावे । क्तवत्तुः कर्तरि ।

श्लिषशीङ्स्थासवसजनरुहजृभजेः क्तः ॥५१११९॥

कर्तरि वा स्यात् । आश्लिष्टः स्त्री भरः आश्लिष्टा वा स्त्री नरेण । अतिशयितो
शुभं शिष्य' । अतिशयितो वा शुकः शिष्येण । आरम्भे अस्मिन्नर्थे क्तो वा
कर्तरि । प्रकृतः कटं भवान् । कृतः कटो भवता । प्रकृत भवता ।

गत्यर्थाकर्मकपिवमुजेः ॥५११११॥

पन्थः कर्तरि क्तो वा स्यात् । गतोऽसौ ग्रामं गतो ग्रामोऽमुना । आसितोऽप्य
मासितममेम-। पयः पीता गावः पीत पयो गोभि' । सकर्मका अप्यविषक्षित
कर्माणोऽकर्मकास्तेन पबितो भवान् । एवं विदित' प्रथमात् ।

अद्यर्थाच्चाधारे ॥५१११२॥

अधर्पाद्दातोर्भूते पः क्तः स आधारे वा स्यात् । इदमेवा जग्धमिद तैर्जग्धम् ।

क्त्वातुमभावे ॥५१११३॥

भीमादयोऽपादाने ॥५१११४॥

भीम' । भीष्मः । भपानकः ।

सम्प्रदानाच्चान्यत्रोणादयः ॥५॥१॥१५॥

सम्प्रदानाच्चान्यत्र कारके भाषे 'ओणादयः' प्रत्ययाः स्युः ।

ज्ञानेच्छार्थार्थजीत्शील्यादिभ्यः क्तः ॥५॥२॥९२॥

सख्यर्षे स्यात् । राज्ञां ज्ञातः । राज्ञामिष्टः । राज्ञामर्षितः । जीत् । मिक्तः ।
मिक्षः शीलितो रक्षितः ।

ऋत्वादेरेपा तो नोऽप्रः ॥४॥२॥६८॥

पृषर्जकदन्तात् स्वादिभ्यः परेषां क्त्वात्कवतूनां तो न स्यात् । तीर्णिः ।
तीर्णः । तीर्णवान् । छूनः । छूनवान् । अग्र इति क्त्वात् । पूर्तः । पूर्तवान् ।

रदादमूर्च्छमदः कयोर्दस्यच ॥४॥२॥६९॥

मूर्च्छमदवर्जाद्रदान्तात्परयोः कयोस्तस्य न स्तथोगे पातोर्दस्य च न
स्यात् । पूर्णः । पूर्णवान् । भिन्नः । भिन्नवान् ।

स्यत्याद्योदितः ॥४॥२॥७०॥

स्यत्यादिभ्यो नवभ्योदिङ्प्रत्ययः परयोः कयोस्तोनः स्यात् । छूनः । छूनवान् ।
वूनः । वूनवान् । सप्तः । सप्तवान् ।

व्यजनान्तस्थातोऽख्याद्यः ॥४॥२॥७१॥

व्यजनात्परा या भन्तस्या तस्याः परो य आकारस्तदन्तात् कयाप्प्यर्जि
तमातोर्बिहितयोः कयोस्तस्य नः स्यात् । स्थानः । स्थानवान् । निद्राणः ।
निद्राणवान् । स्थानः । स्थानवान् । अक्याप्प्यइतिक्त्वात् । क्यातः । क्यातः ।

क्षेः क्षी चाघ्यार्थे ॥४॥२॥७४॥

व्यणोरर्षो भावकर्षणी ततोऽपस्मिन्नर्षे बिहितयोः कयोस्तकारस्य क्षिप्तय
इत्येतस्मात्परस्य मकारः स्यात् । तथोगे क्षेक्षीञ्च । क्षीणः २ । अघ्यार्थे इति क्त्वात् ।
क्षितमस्य । भाषे क्तः ।

ऋद्दीघ्राघ्रात्रोन्दनुदविन्तेर्वा ॥४॥२॥७६॥

एभ्यः परयोः कयोस्तस्य नो वा स्यात् । ऋणम् । ऋतम् । द्वीणः । द्वीणवान् ।
द्रीतः । द्रीतवान् । घ्राणः २ । समुद्रः २ । जुमः २ । बिर्दिप् बिचारणे । बिन्नः २ ।
बिन्नः । बिन्नः अनिर्वेशादिष्यतेर्बिन्दतेञ्च निष्पन्नमकारः । बिन्नः २ ।

क्षैशुपिपचोमकवम् ॥४॥२॥७८॥

एभ्यः ऋमात् कयोर्मेकवाः स्युः । क्षामाः । क्षामवान् । शुष्कः । शुष्कवान् ।
पक्तः । पक्तवान् ।

निर्वाणमवाते ॥४१२।७९॥

निपातोऽयं निर्वाणो मुनिः । वातेनुकर्त्तरि निर्वातोवातः ।

दुगोरूच ॥४१२।७७॥

दुग्ध आम्न्यां परयो कपोस्तस्य न तद्भाषेऽनयोऽम्बान्तादेशः । दूनः । दून-
वान् । गूनः । गूनवान् ।

अनुपसर्गाः क्षीवोल्लाघकृशपरिकृशफुल्लोत्फुल्ल-
सफुल्लाः ॥४१२।८०॥

निपातः ।

मित्तं शकलम् ॥४१२।८१॥

वित्तं धनप्रतीतम् ॥४१२।८२॥

श्रुधवसस्तेषाम् ॥४१४।४३॥

आम्न्यां परेषां कृकवतुष्यानामिद् स्यात् । ह्युपितः २ । उपितः २ ।

लुम्यश्चेर्विमोहार्चे ॥४१४।४४॥

आम्न्यां मोहपूजार्थान्यां प्रागुक्तानामादिरिद् स्यात् । विद्धमितः २ ।
अधितः २ ।

ऋवर्णश्र्युर्गुगः कितः ॥४१४।५७॥

ऋवर्णान्तादेकस्यरादातोः अेरुर्गुगश्च परस्य कित इद् न स्यात् । कृतः ।
अितः । कर्णुतः । अमेकस्यरेतु । जागरितः । कितः किं । धरिता । उवर्णात् प्राग्वत् ।
युता । स्तुतः ।

पृहृक्लिशिम्यो नवा ॥४१४।४५॥

आम्न्यां परेषां क्वादीनामादिरिद् स्यात् । प्रतः । पथितः । ह्यिष्टः । ह्यिशितः ।

डीयश्चैदितः कयोः ॥४१४।६१॥

डीयतेः श्वयतेरेदिङ्गश्च घातुभ्य परयोः कयोर्न आदि रिद् । डीना २ ।
शूनः २ । अस्तः ।

वेटोऽपतः ॥४१४।६२॥

पतिवर्जं विकल्पितेदो घातोरेकस्यरात्परयोः कपोर्मादिरिद् । रद्धः २ । अक्तः
२ । गृहः २ । शास्तः २ । अस्तः । पतेस्तु पतितः २ । अनेक स्यरेतु दरिद्रितः ।
॥ प्र ५१

न डीड्शीड्पूड्घृपिक्विदिस्विदिमिदः ॥४१३२७॥

पम्पः परी सेटौ कौ किङ्गमस्याताम् । इपित' २ । कीङ् गतौ भौषादिकः ।
कीपतेस्तु डीनः २ ।

उतिशवर्हाङ्घ्रथः कौ भावारम्भे ॥४१३२६॥

वकार उपान्धे सति शवर्हन्म्योऽत्रादिभ्यश्च परी भावारम्भे कृत्कृत् सेटौ
किङ्गद्वा स्याताम् । रुदित रोदितं वा मुदित मोदित वा घृणित घोणितं वा ।

आदितः ॥४१४७१॥

आकारेतोभातोः परयोः कृपोरिट् न स्यात् । मित्तः २ ।

नवा भावारम्भे ॥४१४७२॥

भावारम्भयोः कृपोर्षा इट् । मित्तं मेदितं वा ।

श्वसजपवमरुपत्वरसंघुपास्वनामः ॥४१४७५॥

एपामघानां कृपोरिङ्वा स्यात् । श्वस्तः । श्वसितः । जप्त' । जपितः । अह
मंभमस्येतिषीषे ॥४१११०॥ अ भान्त' । वमितः । रुष्टः । रुपितः । तृणाः । त्वरितः ।
सघुष्टः । सघुपितः । आस्त्रान्तः । आस्त्रनितः । अभ्यान्तः । अभ्यमितः ।

आः खनिसनिजनः ॥४१२१६०॥

जातः । सात' । जातः ।

णौ दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्नज्ञप्तम् ॥४१४७४॥

पते णौ काम्ता वा निपाष्यन्ते । दान्तः । दमितः । शान्त' । दामित' ।
पूर्णाः । पूरितः । दस्त' । दासित' ।

स्फायः स्फीर्वा ॥४११९४॥

कपो' परत' । स्फातः स्फीतः २ ।

कयोरनुपसर्गस्य ॥४११९२॥

प्यायः पीः कपोः परतः । पीन पीमबन् घृत्तमुपसर्गस्तु प्रप्यानो मेघः ।

प्राद्वागस्तआरम्भे के ॥४१४७॥

आरम्भार्थस्य प्रपूर्वस्य दागः कपरं त् इति स्पञ्जममात्रं वा स्यात् । प्रताः ।
प्रदत्तः ।

निविस्वन्ववात् ॥४१४८॥

प्रम्पो दाग' क तो वा स्यात् । वस्तिषो पस्तादिस्त्वभिन् परं त्राम्यन्तस्यो

पसर्गस्य दीर्घः स्यात् । मीसम् । निद्रसम् । बीसं विदसम् । सुसं सुवसम् । अनु-
समनुवसम् । अथसमथवसम् ।

स्वरादुपसर्गादस्ति कित्यधः ॥४१४१॥

स्वरान्तादुपसर्गात्परस्य धावर्जस्य दासञ्जस्य तादौ किति च इति नित्य
स्यात् । प्रसम् ।

दत् ॥४१४१०॥

अधो दासञ्जस्य तादौ किति दत् स्यात् । वृत्ता ।

दोसोमास्थद् ॥४१४११॥

एपां तादौ किति इः स्यात् । निर्दित २ । सित २ । मित २ । स्थितः ।

छाशोर्वा ॥४१४१२॥

अथच्छितः । अथच्छातः । निश्चितः । निश्चातः ।

धागः ॥४१४१५॥

तादौ किति द्विः स्यात् । विहितः । अपिहितः ।

यपिचादोजग्घ् ॥४१४१६॥

तादौ किति यपि चादौ जग्घ् स्यात् । जग्घ । यजादिबन्धे ॥४११७९॥ रिति
पृति । इष्टम् । वसम् । ऊढम् । उपितम् । आहृतः । वतः ।

स्वपेर्यङ्गे च ॥४१४१८०॥

सुसः ।

तत्र कसुकानौ तद्वत् ॥५१२१२॥

परोक्षामाश्रयिपये घातोः कसुकानौ स्तः । तौच परोक्षावत् । अकृषान् ।
अक्राणः ।

घसेकस्वरातः कसोः ॥४१४१८२॥

घसेरेकस्वरादादन्ताच्च घातो परस्य कसोरादिरिद्र स्यात् । जक्षिषान् । आ
दिषान् । यपिषान् । पेथिषान् । पेथानः ।

गमहनविदविशद्वशो वा ॥४१४१८३॥

एपां कसोरिद्वा स्यात् । जग्मिषान् ।

पक्षे मोनोम्बोश्च ॥२११६७॥

जगन्वान् । अग्निवान् । जघन्वान् । विविदिषान् । विविद्वान् । विविदिषि
वान् । विविदिष्वान् । दृदृशिवान् । दृदृश्वान् ।

वेयिवदनाश्वदनृचानम् ॥५१२३॥

एते कर्तरि कस्युकानान्ता निपाता । इपिषान् । अनाम्बान् । अनृचानाः ।

शत्रानः शावेष्यति तु सस्यौ ॥५१२२०॥

पचन् । पठन् । पश्यन् । पठिष्यन् । भविष्यन् ।

अतोम आने ॥४१४१११४॥

घातोर्धिहित आने परेऽकारस्यमोऽन्तः स्यात् । पचमानः । पश्यमानः । अत
इति क्तिम् । दापानः ।

आसीनः ॥४१४१११५॥

निपातोऽयम् । आस्तेः परस्यामस्यादे रीत्ये कृते । आसीनः । उपासीनः ।
अधर्णादभोतोषासु ॥२११११५॥ रिष्यादिमा अतुः अन्तकरणे तुवन्ती । तुवती ।
भाती भान्ती स्त्री कुलेषा ।

श्यश्वः ॥२११११६॥

निष्पद्यन् । दिष्यन्ती । भवती । यचूः कुले वा । अधर्णादिव्येव । अदती ।
अश्वइति क्तिम् । लुनती ।

तौमाढ्याक्रोशेषु ॥५१२१२१॥

मापचन् जाल्मो ज्ञाम्यति । मापचमानोऽय गन्तुकामः ।

पृढ्यज.शानः ॥५१२१२३॥

वर्तमाने । पजति-ते वा पजमानः ।

वय. शक्तिशीले ॥५१२१२४॥

सख्ये घातोर्पयः शक्ति शीलेषु गम्पेषु शामः स्यात् । कतीह शिल्पञ्च
बहमाना पाठा इत्यर्थः । कतीह हस्तिम निग्नानाः । कतीह परामिन्दमानाः ।

घारीडोऽकृच्छ्रेऽतृशू ॥५१२१२५॥

सुखसाप्ये सख्ये भारे रिटञ्च परोऽञ्च स्यात् । पारयसाप्याराङ्गम् ।
अपीप-द्वमपुष्पीपम् । असम्पेऽपि न स्यात् ।

सुगृह्यार्हः सत्रिगत्रुस्तुत्ये ॥५।२।२६॥

सत्यर्थं वर्तमानास्सुनोतेर्द्रिष अर्तर्थातो ऋमात् सत्रिणि द्वात्रौ स्तुत्ये च
कर्तरि अतृष् स्यात् । सत्री यजमान । सत्ये सुन्वन्तः । यज्ञम्यामिन इत्यर्थः ।
चौरं चौरस्य द्विषन् । शशुरित्यर्थः । पूजामर्हन् । प्रशम्य इत्यर्थः ।

तृन् शीलधर्मसाधुषु ॥५।२।२७॥

शीलादिषु सवर्थादातोस्तृन् स्यात् । कर्ता कटम् । पविता जनापवादान् ।
शीलादि सवर्थांश्चिकारमभ्यर्ति यावत् ।

भ्राज्यलङ्कृग्न्निराकृग्भूसहिरुचिवृतिवृधिय-
रिग्रजनापत्रप इष्णुः ॥५।२।२८॥

भ्रम्य शीलादी सत्यर्थे इष्णुः स्यात् । भ्राजते इत्येषशीलः भ्राजिष्णु ।

उदः पचिपतिपदिमदेः ॥५।२।२९॥

वत्पचिष्णुः । वत्पतिष्णुः ।

भूजेः णुक् ॥५।२।३०॥

क्रियात्र गुणः । भूष्णुः । जिष्णुः ।

स्थान्ग्लाम्लापचिपरिमृजिक्षेः स्नुः ॥५।२।३१॥

स्यात् । ग्लान् । पक्षु । परिमार्ष्णु । क्षेष्णु ।

त्रसिगृधियुपिक्षिपः क्रुः ॥५।२।३२॥

ग्रन्तु । गृधु । घृष्णु । क्षिष्णु ।

सन्भिक्षागसेरुः ॥५।२।३३॥

सप्तन्ताङ्गिक्षे राक्षसस्य उ स्यात् । दिग्भु । भिक्षुः । भाशात् ।

विंदिच्छ्र ॥५।२।३४॥

वेत्सेरिष्णुमेव उ स्यात् । यथाक्रम नकारोपान्त्यना एकारान्तादेशाच्च
निपात्यते । वेदन्नीलो विद् । एषण्णीष् इष्णु । अपां विन्दुरिष्यत्र विन्देरष्य
पार्पाद्रीणादिश्च उ ।

श्रुवन्देरारुः ॥५।२।३५॥

विशारात् । पदात् ।

दाघेसिशदसदोरुः ॥५।२।३६॥

वदाति वपते वच्छति वति दाति दापति वेति दाकः । धाबर्बत्सोगाम् ।
शीयते शद्गु । सिमोति सेकः । सीदते सद्गु ।

शीङ्श्रद्धानिद्रातन्द्रादयिपतिगृहिस्पृहे-
रालुः ॥५।२।३७॥

शयालुः । भामन्तादि । ॥३।३।८५। अपादेशे । पतयालुः । स्पृहालुः ।

हौ सासहिवावहिचाचलिपापतिः ॥५।२।३८॥
ससिचक्रिदधियज्ञिनेमिः ॥५।२।३९॥

एते वपन्ता निपाताः किरिपि चानेम सूत्रेणैव । सासद्यत इत्येर्बशीलः
सासहिः धाबद्धते धाबहिः । पनीपत्यते पापतिः । सरतीति सभिः । वपातीति
वधिः । करोतीति चक्रिः । जापाते जामाति वा जक्तिः । नमति नेमिः । द्वित्वामाब
एत्वं च निपातमात् ।

शृकमगमहनवृषभूस्थ उकण् ॥५।२।४०॥
लपपतपदः ॥५।२।४१॥

तपा । शारुकः । कामुकः ।

मूपाक्रोधार्थजुसृगृधिज्वलशुचश्चान् ॥५।२।४२॥

मूपयतीति मूपणः । क्रोधनाः । कोपनाः । जवतिः सौत्राः । जवनाः । सरणः ।
अलशाभ्यार्पादकर्मकात् । भमः । अलतीत्येवशीलव्यतनः । कम्पनः । शम्पनः ।
रवणः ।

इडितो व्यजनाद्यन्तात् ॥५।२।४४॥

इकारामुबधात् इकारामुवग्धात् व्यजनमादावन्ते च व्यजनाद्यन्तस्त्वभा
स्वार्तोः शीलादौ सख्यर्थे । अनः स्यात् । इडित् स्पर्शनाः इति । कित् वर्तनः । जेर
तत्र विषय एव लोपे व्यजनास्तत्त्वावेतनाः । शुश्रूषनः ।

न णिङ्ग्यसूददीपदीक्ष ॥५।२।४५॥

णिङ्गन्तेभ्यो याम्तेभ्यः सूदादिभ्यः शीलादौ न अनः स्यात् । भावयिता ।
हस्तयिता वस्तुच्छयिता स्मापिता । सूयिता । दीपिता ।

द्रमकमो यद् ॥५२१४६॥

यङ्न्ताभ्यामाभ्यामभ' स्यात् । कुटिल द्रमति क्रामतीति वंद्रमणा । अक्र
मण' । सकर्मकार्थवचनम् ।

यजिजपिदंशिवदादूकः ॥५२१४७॥

एभ्यो यङ्न्तेभ्य उक्' स्यात् । यायजूक्' । वायदूक्' ।

जागुः ॥५२१४८॥

प्राग्बत् । जागस्कः ।

शमष्टकाद् घिनण् ॥५२१४९॥

शीलादे शाम्यतीत्येवंशील' । शमी । दमी । तमी । भमी । घ्रमी । क्षमी ।
प्रमादी । वन्मादी । क्लमी ।

युजमुजभजत्यजरजद्विपदुपद्रुहदुहा-

म्याहनः ॥५२१५०॥

योगी । भोगी । भागी । केऽनित इति गत्वम् ।

आढः क्रीडमुप. ॥५२१५१॥

घिनण् स्यात् । आऋीडी । आमोपी ।

प्राच्च यमयसः ॥५२१५२॥

प्रादाङ्ग्य पराभ्यामाभ्यां घिनण् स्यात् । प्रयामी । आपामी । प्रयासी ।
आपासी ।

मथल्पः ॥५२१५३॥

प्रात्पराभ्यामाभ्यां घिनण् स्यात् । प्रमापी ।

वेश्वद्रोः ॥५२१५४॥

विद्रावी । पद्रापी ।

विपरिप्रात्सर्तेः ॥५२१५५॥

विसारी । प्रसारी ।

समः पृचैप् ज्वरेः ॥५२१५६॥

सम्पर्की । संज्वरी ।

संवेः सृजः ॥५१२५७॥

संसर्गी । विसर्गी ।

संपरिव्यनुप्राद्धदः ॥५१२५८॥

सबासी । प्रबासी ।

वेर्विचकत्थस्रम्भकषकसलसहनः ॥५१२५९॥

विचिनक्ति विवेकी । विछासी ।

व्यपामेर्लषः ॥५१२६०॥

विछापी ।

सम्प्राद्धसात् ॥५१२६१॥

सबासी । प्रबासी ।

समत्यपामिव्यमेश्वरः ॥५१२६२॥

सबारी । व्यमिचारी ।

समनुव्यवाद्बुधः ॥५१२६३॥

संरोपी ।

वेर्दहः ॥५१२६४॥

विदाही ।

परेर्देविमुहश्च ॥५१२६५॥

देहपातुर्प्यन्तः । परिवेचते परिवेषयति वा परिवेची । परिमोही । परिदाही ।

क्षिपरटः ॥५१२६६॥

परिक्षेपी । परिराटी ।

वादेश्च णकः ॥५१२६७॥

परिपूर्वाञ्जीलादौ सख्यर्थे यत्तमानाद्वाद्यपते' क्षिपरटिभ्यां च णकः स्यात् ।

परिबादकः ।

निन्दहिंसक्लिशस्वादविनाशिव्यामापासूयाऽने-

कस्वरात् ॥५१२६८॥

णकः शीलाद्री निन्दकः । हिंसकः ।

उपसर्गादेवृदेविक्रुशः ॥५१२१६९॥

परिवेषकः । भाजोष्ठाकः ।

वृद्धभिक्षिलुण्टिजल्पिकुट्टादाकः ॥५१२१७०॥

धराकः । मिष्ठाकः ।

प्रात्सूजोरिन् ॥५१२१७१॥

सुबतेर्जयतेऽन् इन् शीलादौ । प्रसवी । प्रजवी ।

जीण्वक्षिविश्रिपरिसूवमाम्यमाव्यथः ॥५१२१७२॥

एन्प इन् स्याच्छीलादौ । जपी अक्षपी आदरी । पिअपी । परिभवी । वमी ।
अम्यपी । अक्षपी ।

सृघस्यदोमरक् ॥५१२१७३॥

सुमरः । घस्मरः ।

भजिभासिमिदो घुरः ॥५१२१७४॥

भंगुरं काष्ठम् । मासुर बधुः । मेघति मेदति वा मेदुरः ।

वेत्तिच्छिदभिदः कित् ॥५१२१७५॥

धुरः । विदुरः । मिदुरः । च्छिदुरः ।

मियोरुरुकलुकम् ॥५१२१७६॥

भीकः । मीकः । मीलुकः ।

सृजीण्णशद्वरप् ॥५१२१७७॥

सुत्वरः । सुत्वरी । जित्तरः । इत्तरः । मद्दतरः । मद्दतरी ।

गत्वरः ॥५१२१७८॥

मिपातोऽपम् ।

सम्यजसदिसदीपकम्पकमनमोरः ॥५१२१७९॥

धेर सुलम् । मद्य पूर्वजसूत्र क्षेपणे न जस्यस्यजस्रं भवणम् । अम्ययमपि
हिंस्रः । दीमः । कन्नः । नन्नः ।

तृषि धृषि स्वपो नजिद्ध ॥५१२१८०॥

पभ्यो मजिद्ध स्यात् । तृप्यतीत्येवशीलस्तृष्णकः । स्वमकः ।

स्येशभासपिसकसो वरः ॥५१२८१॥

स्यावर' । ईश्वरः । भास्वर' । स्त्रियां स्यावरा । ईश्वरा । ईश्वरीति औषा-
दिके वरदि अस्मोतेः ।

यायावरः ॥५१२८२॥

निपातोऽयम् । यञ्जन्ताघाते कुटिल यात्येवशीलः ।

दिद्युद्दृज्जगज्जुह्वाक्प्रादधीश्रीद्रूसूज्वायतस्त-
कटप्रूपरित्राद्भ्राजादयः क्विप् ॥५१२८३॥

क्वियः । एते निपाताः क्विपन्ताः शीलादौ । द्योतत इत्येवंशीलो दिद्युत् ।
कटम् । कामरूपी । दधाति ध्यायति वा धी' । मयति मी' । बाहुलकास्त्रयम् ।
इम् । अयससहाय इत्यादयः ।

शसस्वयविप्राद् सुवो डुः ॥५१२८४॥

सत्यर्थे । श सुत् तत्र मयति शम्भु' । शकर' । सम्मूर्जनिता । लयम् ।
विद्युर्म्पापक' । प्रभुः स्वामी ।

पुव इत्रो दैवते ॥५१२८५॥

पवते' पुनातेऽत्र देवतायां कर्तरि सत्यर्थे इत्रः स्यात् । पवित्रोऽर्हन् ।

ऋषिनाम्नोः करणे ॥५१२८६॥

पूयतेऽनेन पवित्र ऋषिर्वर्मेभ्य ।

लूधूसूखनिचरसहार्ते' ॥५१२८७॥

एभ्यः सत्यर्थे करणे इभ' स्यात् । लविभम् । पविभम् । सविभम् । लतिभम् ।
वरिभम् । सदिभम् । भरिभम् ।

नीदावृशस्युयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतपान-

इक्षद् ॥५१२८८॥

एभ्यः सत्यर्थे करणे इद् स्यात् । मयत्यनेन मेभम् । वात्यनेन वाभम् । शाक्य' ।
पोभम् । स्तोभम् ।

इलक्रोडास्ये पुवः ॥५१२८९॥

घातोः सत्यर्थे क्रोडास्ये इलास्ये च करणे इद् स्यात् । पुनाति पवते वाऽनेन
पोभ इलस्य शकरस्य मुसम् ।

दंशेन्नः ॥५।२।९०॥

दशात्यनया दप्रा ।

घात्री ॥५।२।९१॥

द्रुषेर्वघातेर्वा मिपात' । इति शीलाद्यर्थाधिकार' ।

उणादयः ॥५।२।९३॥

सदर्पादातोऽरुणादयो बहुल स्युः । सहासु भातुरूपाणि प्रत्ययाश्च ततः परे ॥
कार्यानुबन्धोपपदं विहातव्यस्युणादियु । १। साम्नोति सापयति वा साधु' । अयति
भीः । इरति मनो हीर' रमत्ययः । सूदति सन्वेहं सूरि' । रिक्प्रत्यय' । कमति वीप्यते
कमकः । अकप्रत्यय' । शीलोऽलक शील । कामयति कमलम् । अलप्रत्यये सिद्धि' ।
अरेर्षुसे णिअम् । अरणं । गुणाति भर्मे गुकः । कृप्रोकः । कल्पते । कृपेर्ष' । रेफस्य क
कारे कृपा । अचतीति अमकप्रत्ययः । भीहीरकमकशालालकृतकमलानुरूपमा
र्यादेः ॥ 'मग' सिद्धि भीमचारित्र शुक्कूपया भी । इत्युणादय' समासाः—

क्रियाया क्रियार्थाया तुम् णकच्
भविष्यन्ती ॥५।३।१३॥

पश्चादातोस्तुमादिषिद्धितस्ताद्वाभ्या क्रिया अर्थः प्रयोजन पस्यास्तस्या
क्रियापामुपपदे अस्त्वर्षदातोस्तुम् णकच् भविष्यन्ती एते प्रत्यया' स्युः । कर्तुं
कारकः करिष्यामीति याति ।

तुमश्च मनःकामे ॥३।२।१४०॥

तुमसमोममसि कामे च पर मकारस्य लुक् ध्यात् । भोक्तुमना' । गन्तुकाम' ।

क्त्वातुमस्रभावे ॥५।३।१३॥

एते पात्वर्थमात्रे स्यु' ।

शकृषृज्जारभलमसहार्हग्लाघटास्त्रिसमर्था-
र्थे च तुम् ॥५।४।९०॥

शक्त्याद्यर्थेषु इच्छार्थेषु भातुषु समर्थाथेषु नामसुपपदेषु कर्ममृतादातोस्तुम्
स्यात् । शक्नोति पारयति वा भोक्तुमिच्छति पठितु समर्थो प्रहीतुम् ।

पदरुजविशस्पृशो घञ् ॥५।३।१६॥

पम्पो घञ् ह्यात्कर्त्तरि । पद्यते पस्यते अपादि पदे वा पात् ।

सर्तेः स्थिरव्याधिवलमत्स्ये ॥५३११७॥

सर्तेर्यु कर्तृपु पञ्च । सरतीति सार' स्थिरोऽर्थः । अतीसार' । सारो बज्ज् ।
बिसारो मत्स्य' ।

भावाकर्त्रोः ॥५३११८॥

भावे कर्तृपजिते च कारके भातोर्ध्व स्यात् । पाकः । स्वागः । श्याः ।
श्याया । 'भाब' ।

मूश्च्यदोऽल् ॥५३१२३॥

म्यः सोपसर्गेभ्यो 'भावाकर्त्रोरल्' स्यात् । प्रमब' । सभया । विबभः ।

न्यादो न वा ॥५३१२४॥

स्यात् । निपस' ।

सन्निव्युपाद्यमः ॥५३१२५॥

अल्वा । संयमः । संपामा ।

नेर्नदगदपठस्वनक्वण. ॥५३१२६॥

अल्वा । निमदः । निमादः । निपठः । मिपाठ' ।

वैणे क्वण. ॥५३१२७॥

प्राग्बत् प्रक्वण' प्रक्वाण' । वीणाश्राव्यः । अन्यत्र प्रक्वाण एव ।

युवर्णवृहवशरणगमृद्ग्रहः ॥५३१२८॥

इबर्णोबर्णान्तेभ्यो घ्रावेः कृत्स्नेभ्यश्च 'भावाकर्त्रोरल्' स्यात् । बपः । जपा ।
रंभः । उषः । बरः । जादरः ।

वर्षादयः क्लीवे ॥५३१२९॥

असन्ता निपाताः ।

समुदोऽज. पशौ ॥५३१३०॥

अल्भावाकर्त्रो' । समजः । पशुसमृह' । उदजः । पशुमेरणम् ।

सृग्लहः प्रजनाक्षे ॥५३१३१॥

प्रजनो गर्भग्रहण तत्र उपसरः । अक्षार्णा ग्लहः । ग्रहण उत्सर्ग निपातनात् ।

पणेर्माने ॥५३१३२॥

शाकपणाः ।

सम्मदप्रमदौ हर्षे ॥५।३।३३॥
हनोन्तर्घनान्तर्घणौ देशे ॥५।३।३४॥

निपातौ ।

प्रघणप्रघाणौ गृहाशे ॥५।३।३५॥
निघोद्धसघोद्धनापघनोपघ्न निमितप्रशस्तगणा-
त्याघानाङ्गासन्नम् ॥५।३।३६॥

निमित्तं तुल्यारोहपरिणाहम् । निघम् बन्धम् । उद्धः प्रशस्त' सघो गण' ।
उद्धनो लोहपरिकर्मस्थानम् । अपघनमङ्गम् । अघाघानं काष्ठछेदनस्थानम् । उद्धम्
एव उपमः आसन्न पते निपाता' ।

मूर्तिनिचिताभ्रे घनः ॥५।३।३७॥

मूर्तिः काठिन्यम् । निचित निरन्तरम् । अभ्रो मेघ' । एण्वर्षेषु हन्तेरण् ।
घनादेशाच्च । घन' । केशा घमा' । घनो मेघः ।

वेरशब्दे प्रथने ॥५।३।३९॥

प्रथमं भीस्तीर्णतादे' परास्तृणाते रशब्दे विपये प्रथने घञ् । विस्तरः । शब्दे
हु विस्तरः ।

द्वितोऽथुः ॥५।३।८३॥

द्वितोर्भावाकर्मोरथु' स्यात् । मवथु' वनथुः वेपथुः ।

द्वितस्त्रिमक् तत्कृतम् ॥५।३।८४॥

इत् पथ्य तस्माद्दातोर्भावाकर्मोस्त्रिमक् स्यात् । तेन पात्वर्थेन निवृत्त
मित्यर्थे । पाकेन निवृत्तं पश्चिमम् । कृत्रिमम् । उष्विमम् । दागोवस्ति । इति
तादेशे । परित्रिमम् ।

युपुद्रोर्घञ् ॥५।३।५४॥

उत्पूर्वेभ्य पभ्यो भावाकर्मोर्घञ् स्यात् । जलोपवादः । उघाव' । उत्पाव' ।
उद्राव' ।

ग्रह. ॥५।३।५५॥

ग्रहवत् । उद्राहः ।

न्यवाच्छापे ॥५।३।५६॥

शापे आक्रोशे गम्ये न्यवाभ्यां प्रहेर्घञ् । निर्माहो ते वृषल मृयात् । अण-
प्राहस्ते मृड मृयात् ।

प्राह्लिप्सायाम् ॥५।३।५७॥

प्रहेर्घञ् भावाकर्मोः । पात्रप्रमाहेण भरति मिष्टुः पिण्डार्थी ।

समो मुष्टौ ॥५।३।५८॥

प्रहेर्घञ् स्यात् । मुष्टिरंघुलिसन्निवशो न परिमाणम् । संमाहो मल्लमुष्टेः ।
दार्ढ्यमित्यर्थः ।

युदुद्रोः ॥५।३।५९॥

संपूर्वेभ्य एभ्यो घञ् स्यात् । सपावः । संवावः । संत्रावः ।

नियश्चानुपसर्गाद्वा ॥५।३।६०॥

नयतेर्युदुद्रोश्च भावाकर्मोर्घञ् वा स्यात् । मयः । मायः । पवः । पावः ।
ववः । दावः । व्रवः । व्रावः ।

वोदः ॥५।३।६१॥

घटपूर्वाभ्यतेर्वा घञ् । उभापः । उभपयः ।

अवात् ॥५।३।६२॥

अवपूर्वाभ्यतेर्मित्य घञ् स्यात् । अवनापः ।

परे घृते ॥५।३।६३॥

परिणापेन धारीन् इन्ति ।

मुवोऽवज्ञाने वा ॥५।३।६४॥

अभज्ञाममसत्कारपूर्वोऽपिज्ञेपः । परिभवः । परिभावः ।

यज्ञे ग्रहः ॥५।३।६५॥

पूर्वपरिमाहः । अयज्ञे परिग्रहः ।

सस्तौ. ॥५।३।६६॥

संपूर्वास्तौतेर्घञ् भावाकर्मोः । संस्तुवत्यथ सस्तावः । देश उच्यते ।
अन्यथ सस्तवः ।

प्रात्सुद्रुस्तोः ॥५।३।६७॥

घञ् । प्रस्त्रावः । प्रद्राव' । प्रस्ताव ।

अयज्ञे स्रः ॥५।३।६८॥

प्रपूर्वात्सु इत्यस्मात् घञ् । अयज्ञे प्रस्तारः । यज्ञे तु प्रस्तरः । बर्हिष्प्रस्तरः ।

छन्दो नाम्नि ॥५।३।७०॥

छन्दः पद्यो वर्णधिन्यासः । यिपूर्वात्सृणाते छन्दोविषये घञ् स्यात् ।
विटारः । आस्तरः । पंक्ति ।

शुश्रोः ॥५।३।७१॥

क्षोते' शृणोतेश्च यिपूर्वाव् घञ् । यिक्षाव । यिश्राव' ।

न्युदो व्रः ॥५।३।७२॥

नि० उत्० परात् गिरतेर्घृणातेर्षा घञ् भाषाकर्त्राः । निगारः । उद्गार ।

किरो धान्ये ॥५।३।७३॥

न्युत्पूर्वात्किरतेर्षान्यविषये धान्यर्षे बर्तमानाव् घञ् स्यात् । धान्यस्य
निकारः चत्कारो वा राक्षिरित्त्वर्थः ।

नेवुः ॥५।३।७४॥

निपूर्वाद्देव् घृणातेर्घृणोतेर्षा घा-पविद्योपे धान्ये घञ् । नीवारः ।

घञ्युपसर्गस्य बहुलम् ॥३।२।८६॥

घञन्त उत्तरपदे परे उपसर्गस्य पृष्ठ षीर्षः स्यात् । मीशारः । प्रतीहारः ।
प्रावारः । कश्चिन्न विहार । प्रभाषः । प्रतापः । कश्चिद्विभाषा । परिणामः । परीणामः ।
प्रतिषोषः । प्रतीषोष' ।

इणोऽभ्रेपे ॥५।३।७५॥

स्थितेरपछनमभ्रेपः । निपूर्वादिणोऽभ्रेप घञ् । भाषाकर्त्राः । शाश्रलोक्
प्रसिद्धादिना नियतमघन न्यायः ।

परे. क्रमे ॥५।३।७६॥

क्रम' परिपाटी तदर्थं इणो घञ् । तपपर्यायो भोक्तृमक्रमे पर्ययः ।

द्युपाच्छीटः ॥५।३।७७॥

घञ् । तथैव तव राजयिज्ञाय' । मम उपज्ञाय' । क्रमप्राप्त कार्यमित्त्वर्थः ।
अक्रमे तु विज्ञायः । उपज्ञाय' ।

हस्तप्राप्ये चेरस्तेये ॥५।३।७८॥

तद्विपपाचिनोतेर्षम् स्यात् । अचौर्षाये । पुष्पप्रचापः । अपचापः ।

चित्तिदेहावासोपसमाधानेकश्चादेः ॥५।३।७९॥

एष्वर्षेषु चिनोतेर्षम् तस्सनियोगे चादेः कावेद्याः । आकाय यज्ञेऽग्निं चि-
नीत् । कापो देहः । आवासे निकायः । उपसमाधाने गोमयनिकायः ।

संधेऽनूर्ध्वे ॥५।३।८०॥

अनूर्ध्वसंधे चिनोतेर्षम् । नास्ति कुतोऽनूर्ध्वमुपरि किंचिद्यभिस्तोऽनूर्ध्वः
यमि । चादेः कः । वैपाकरणनिकायः ।

माने ॥५।३।८१॥

माने गम्ये धातोस्तर्षेच यच् । मानमियत्तासस्यापरिमाणम् । एको निवासः ।
एकस्तण्डुलावस्थायाः । एकस्तण्डुलनिम्बायः । एकः कारः । द्वी कारी । त्रया काराः
मिष्पावः सभित्सग्राहः ।

स्थादिभ्यः कः ॥५।३।८२॥

भाषाकर्मोः । आखुनामुत्पानमाखुत्यो वर्तते । प्रतिष्ठितमखिन्प्रत्याः ।
अपवतिष्ठन्तेऽनया अपवत्या । प्रभात्यसि प्रभाः । प्रपिबन्त्यस्यां प्रपा । विष्यत्यनेन
विषः । विह्व्यतेऽनेनासिन्वा विम्रः । आदीपते इत्यादि । नितरां धीपते मिषिः ।
विषिः ।

व्याप्यादाधारे ॥५।३।८८॥

व्याप्यपूर्वादासशादाधारे किः स्यात् । जलधिः ।

अन्तर्द्धिः ॥५।३।८९॥

स्त्रिया क्तिः ॥५।३।९१॥

भाषाकर्मोः । स्त्रियां क्तिः स्यात् । कृतिः । आत्वादेः । ४।२।३८ रिति मत्वे-
च्छमिः यपि च् ॥४।४।१९॥ ति जग्पादेशो जग्मिः ।

सातिहेतियूतिजृतिज्ञप्तिकीर्तिः ॥५।३।९४॥

पते स्यन्ता निपाताः । सुनोतेः सिनोते स्यतेर्भा आत्वा निपातनात् । सातिः ।
चिनोते गुणे हन्तेर्षान्वयस्त्राद्वरेत्वा हेति । यीतयूतिः । जवतेर्जृतिः । उमयोर्दीर्घः ।

आस्यटित्रज्यज क्यप् ॥५।३।९७॥

पभ्यो भावे स्त्रियां क्यप स्यात् । आस्या । भव्या । वरुषा । इष्या ।

कृगः ङ च वा ॥५३१००॥

भाषाकर्त्रो' त्रिपापक्षे ष्यप् । कृत्वा ।

मृगयेच्छायाञ्चातृष्णाकृपाभाश्रद्धान्तर्द्धा ॥५३१०१॥

एते निपाता ।

परेः सृचरेर्यः ॥५३१०२॥

आम्पा परिपूर्वाभ्यां यः स्यात् । परिसर्पा । परिसर्पा ।

वाऽटाट्यात् ॥५३१०३॥

अटाट्या । पक्षे अप्रत्यय । अटाटा ।

जागुरश्च ॥५३१०४॥

जागर्पा । जागरा ।

शसि प्रत्ययात् ॥५३१०५॥

शसेः प्रत्ययान्तेभ्यश्च भाषाकर्त्रो' त्रिपामः स्यात् । प्रशसा । पिकीर्पा ।

क्तेटो गुरोर्व्यञ्जनात् ॥५३१०६॥

क्तेयद्दमहितस्तस्माद्दुम्मतो व्यञ्जनान्नाङ्गावाकर्त्रो' त्रिपाम' स्यात् । ईहा । कदा । ईक्षा ।

पितोऽद् ॥५३१०७॥

पितो घातोर्भाषाकर्त्रोरद् स्यात् । पया ।

भिदादयः ॥५३१०८॥

एते भिदादयोऽङ्गन्ता निपाताः । भिदा । विदा । विचारणा । छिदा द्वैषी करणम् । मृजा शरीरमस्फार । क्षिपा प्रेरणम् । वपा अनुकम्पा । क्ता रोग । घुरा । घृष्ठा ।

नजोऽनि.शापे ॥५३११७॥

नपपूर्वाद्घातो' शाप गम्ये भाषाकर्त्रोः त्रिपामनि' स्यात् । अजननिस्ते घृषल । मृगात् । अकरणि ।

ग्लाहाज्य. ॥५३११८॥

घृष्य' त्रिपां भाषाकर्त्रोरनि' स्यात् । ग्लानि' । शनि' । वपानि' ।

प्रश्नाख्यानान् वैजू ॥५॥३॥११९॥

प्रश्ने आख्याने गम्य स्त्रियां भाषाकर्त्रोरिच्छ वा स्यात् । कां स्वं कारि मकार्पी ।
कां कारिकां त्रियां कां कृत्वां कां कृतिं वा वचनात् । पथामासम् ।

पर्यायार्हणोत्पत्तौ च णक. ॥५॥३॥१२०॥

पृच्छयेंपु प्रश्ने आख्याने गम्ये घातोर्णकं स्यात् । स्त्रियां भाषाकर्त्रां लयादे
रपवादः । पर्यायः क्रमः । परिपादीति यावत् । भवत आसिका भवत आसितुं
क्रम इत्यर्थः । अर्हणं मह्यं योग्यता । अर्हति भवानिष्टुमभक्तिकाम् । ऋणं यत्परस्मै
धार्यते । इष्टुमभक्तिकां मे धारयसि । उत्पत्तिर्जन्म । इष्टुमभक्तिका मे वत्पादि ।
प्रश्ने कां स्वं कारिकामकार्पीः । आख्याने सर्वा कारिकामकार्पे मिति भावे घात्
र्धनिर्वृद्धो घातोर्णकः स्यात् । आसिका । शायिका । जीविका ।

क्लीवे क्तः ॥५॥३॥१२३॥

ननुंसके भावे क्तः स्यात् । तत्र इतितम् ।

अनद् ॥५॥३॥१२४॥

क्लीवे भावेऽर्थे घातोरेनद् स्यात् । गमनम् । भोजनम् । इसनम् ।

करणाधारे ॥५॥३॥१२९॥

अनयोरेर्धपोर्घातोरेनद् स्यात् । घनाद्यपवादः । छेदनी । कर्त्तनी । गोदो-
हमी । पञ्चमी स्यात् ।

रम्यादिभ्यः कर्तरि ॥५॥३॥१२६॥

अनन् । रमणी । कृमनी । भन्दनी ।

पुञ्जाम्नि घ ॥५॥३॥१३०॥

करणाधारयोः घातोर्धः स्यात् । पुंसि दन्तच्छब्दः ।

एकोपसर्गस्य च घे ॥४॥२॥३४॥

इतिद्वयम् । आकरः ।

न्यायावायाध्यायोद्यावसहारावहाराधारदार-
जारम् ॥५॥३॥१३४॥

पते घञन्ता निपाताः ।

इकिस्तिवस्वरूपार्थे ॥५।३।१३८॥

घातोः स्वरूपे घान्ये सैते स्युः । 'नसि' । 'कुषि' । 'बेत्तिः' । 'पचतिः' ।
परिवृत्ति' ।

दुःस्वीपतः कृच्छ्राकृच्छ्रार्थात्खल् ॥५।३।५३९॥

'कृष्टार्थादुर' अकृष्टार्थान्यां स्वीपत्र्यां च पराद्घातो' खल् स्यात् । 'भाषे क
र्मणि च । कृत्वाद्यपवाद' । 'दु'त्वेन प्राप्यते 'दु'शाय स्वया 'दुष्कर' कट' । 'सुशाय
सुकर' । 'इपच्छय' 'इपत्करः' ।

शासि युधि दृशि धृषि मृषातोऽनः ॥५।३।१४१॥

'दु'स्वीपत्पूर्वेभ्य एभ्यः पचम्य । 'आवृन्ताच्च घातोरेन' स्यात् । 'दुयोपनः' ।
'दु'शासन' । 'इपच्छासम' । 'दुस्स्थानम्' ।

प्राक्काले ॥५।४।४७॥

परकालेन प्राक्पूर्वेण मुख्यकर्तृके प्राक्कालेऽप्ये वर्तमानाद्घातोः सम्बन्धे क्त्वा वा
स्यात् । 'अक्षयकृतो भाव इति पाणिमिना (ये) क्त्वाप्रत्ययो भाषे । मुक्त्वा व्रजति ।
आसित्वा मुक्ते ।

हाकोहिः क्त्व ॥४।४।१४॥

हिक्त्वा । 'उषर्णादि' । ४।४।२८ । तीक्ष्णेषु मूत्वा ।

जृत्रश्चःक्त्वः ॥४।४।४१॥

'आभ्यां परस्य क्त्वाप्रत्ययस्याठिरिद् स्यात् । 'अरीत्वा । 'अपादिरय दिवार्दस्तु
सानुपपत्त्य जीर्वा व्रमित्वा ।

उदितो वा ॥४।४।४२॥

'क्त्वाप्रत्ययस्याठिरिद् वा । 'दान्त्वा । 'व्रमित्वा । 'शमित्वा । 'शूत्वा । 'देमित्वा ।
'त्वा । 'भ्रुपक्ष इतीटि भ्रुमित्वा । 'उपित्वा । 'लुम्पबेरिति लुमित्वा । 'धिमो
द्वार्थं धिना लुम्पवा । 'पूजायामधित्वा । 'गतौ । 'अक्त्वा । 'पृष्टह्लिधिम्योन वा । ४।४।
४५ । इतीद् । 'पृत्वा पधित्वा । 'ह्लिष्ठा । 'ह्लिधित्वा ।

क्त्वा ॥४।३।२९॥

घातोः सेद् क्त्वा क्त्वा स्यात् । 'देमित्वा । 'वर्तित्वा ।

स्कन्दस्यन्द. ॥४।३।३०॥

'आभ्यां परः क्त्वा क्त्वा स्यात् । 'स्कन्त्वा । 'स्पन्त्वा ।

शुधक्त्रिशकुपगुधमृडमृदवदवस. ॥४।३।३१॥

एभ्यः परः क्त्वा सेट् किरत् । सृष्टित्वा । उदित्वा । रुद्रविदेति कित्त्वे रुदित्वा
सृष्टित्वा सृष्ट्या । शृष्ट्वा ।

जनशोन्युपान्त्येतादिःक्त्वा ॥४।३।२३॥

जान्तादातोर्नशेञ्च नकार उपान्त्ये सति तकारादिः फल्वा किरद्वा स्यात् ।
रक्षत्या । रक्ष्क्त्वा । मंष्ट्वा । मष्ट्वा । नीति किम् । सुफल्वा । शृष्ट्वा ।

ऋत्तृपमृपकृशवञ्चलुञ्चथफः सेट् ॥४।३।२४॥

न्युपान्त्ये सति एभ्यः सेम्फल्वा किरद्वा स्यात् । पयासम्भषम् । ऋतित्वा ।
अर्तित्वा । तृपित्वा । तर्पित्वा । षपित्वा । षपित्वा । सुषित्वा । सुषित्वा ।
अपित्वा । अन्धित्वा । शुफित्वा । शुम्फित्वा । न्युपान्त्येति विशेषणम् ।
धकारपकारान्तानां मान्येषाम् । सम्भषभ्यभिचाराभावात् ।

अनञः क्तवो यप् ॥३।२।१५४॥

मय्यर्जितावभ्ययात्पूर्वपदात् पर पञ्चरपद् तद्व्ययस्य फल्वाप्रत्ययस्य
पमादेशः स्यात् । प्रणञ् । प्रणम्य । प्रकृत्य । प्रदाय । अनञ् इति किम् । अकृत्वा ।

लघोर्यपि ॥४।३।८६॥

लघोः परस्य णेपपि परञ्च स्यात् । प्रशमय्य ।

वामो. ॥४।३।८७॥

आमोतेः परस्य णेपपि अय वा स्यात् । प्रापय्य । प्राप्य ।

मेढो वा मित् ॥४।३।८८॥

पपि । अपमित्य । अपमाय ।

क्षे. क्षी. ॥४।३।८९॥

पपि । प्रक्षीय । अदजम्भ “इति जम्भाग्रशे” प्रजम्भ्य ।

यपि ॥४।२।५६॥

पम्पात्रीनां पपि लुक् स्यात् । प्रदत्य ।

वाम ॥४।२।५७॥

पम्पात्रीनां मान्तानां पपि वा लुक् । प्रपय्य । प्रपय्य ।

निमील्यादिमेढस्तुल्यकर्तृके ॥५।४।४६॥

तुल्यो घात्पर्यान्तरेण कर्ता यस्य तद्वृत्तिभ्यो निमील्यादिभ्यो मेढ्र घातोः सम्पन्ने क्त्वा वा स्यात् । अस्मिणी निमील्य हसति । मुम्ब व्यादाय स्वपिति ।

निषेधेऽलखल्वोः क्त्वा ॥५।४।४७॥

निषेधार्थपोरलखल्वोरुपपदयोर्घातोः क्त्वा वा स्यात् । अलकृत्या न कर्तव्यमित्यर्थः । अलकृत्वा । (अलमाधेयदेत्यर्थः)

परावरे ॥५।४।४८॥

अस्मिन्नपि क्त्वा वा स्यात् । अतीत्य नदीं गिरि' । नद्या' पर इत्यर्थः ।

खणम् चामीक्ष्ये ॥५।४।४९॥

परकालेन तुल्यकर्तृके प्राक्काष्ठेऽप्ये खणम् क्त्वा वा स्यात् । भोज भोज याति । भुक्त्वा भूक्त्वा याति ।

मृशाभीक्ष्णाविच्छेदे द्विः प्राकृतमवादेः ॥७।४।७३॥

क्रियायां साकल्यं मृशार्थः । पौनःपुन्यमाभीक्ष्य । क्रियान्तरेणाव्ययघानमविच्छेदः । एषु घोरस्येषु यत्पदं वाक्यं वा स्यात् तद्विन्ध्यते तमपादे प्रागेव । घटाद्विरिति वा दीर्घे घाट घाट घटं घटम् ।

अन्यथैव कथमित्थम् कृगोऽनर्थकात् ॥५।४।५०॥

एभ्यः परात्करोनेस्तुल्यकर्तृकार्यभृत्तेरनर्थकादातोः सम्पन्ने षण्णम् स्यात् । अन्यथाकारं मुक्ते । एषंकारम् । इत्पंकारम् नमति । आनर्थक्यं करोतेरन्यथा विभ्यः वृषगर्षाभावात् ।

दशेस्तृतीयया ॥५।४।७३॥

तृतीयान्तेन योगे वपपूर्वादशेस्तुल्यकर्तृकेऽप्ये वर्तमानात् षण्णम् वा स्यात् । अन्यस्य घातोः सम्पन्ने सति । मूलकेनोपदर्शं मुक्ते मूलकोपदर्शं वा मुक्ते ।

स्वादूर्थाददीर्घात् ॥५।४।५३॥

स्वादोरर्थे वर्तमानाददीर्घान्ताद्वाप्यात् परस्मात्तुल्यकर्तृकात् कृगोपातोः सम्पन्ने षण्णम् वा स्यात् । म्वादुकार मिष्टकारं मुक्ते । पक्षे स्वाद् कृत्वा ।

विद्दृग्भ्यः कात्स्वर्ये णम् ॥५।४।५४॥

अतिपिबेद् भोजयति । कन्यादर्शं धरयति ।

व्याप्याच्चेवात् ॥५।४।७१॥

व्याप्यात्कर्मणश्चकारात्कर्तुश्च इवार्थादुपमानाद्वातो सम्बन्धे णम् वा
क्यात् । सुवर्णनिघाय निहितः । उदनपार्श्वं पक्कः । कर्तुरुपमाने काकनासां मष्टः ।

यावतो विन्दजीवः ॥५।४।५५॥

कात्कर्ण्यविशिष्टाद्वाप्याद्यावच्छब्दात्पराभ्यां विन्दजीवाम्ब्यामेककर्तृके बतं
मानाभ्यां धातो सम्बन्धे णम्बा स्यात् । विन्दतेः शनिर्वेशात् । छामार्थस्य प्रहृणम्
धावद्वेव देवप्रतिमापूजयतः । सकलकमलाः स्फुरन्ति । यावद्धाममित्यर्थः ।
यावद्वेव देवगुरुधर्मा । वापर्मावमीष्टसिद्धिश्च ।

वर्णव्ययात्स्वरूपेकारः ॥७।२।१५६॥

वर्णेन्योऽभ्ययेभ्यश्च स्वरूपे स्वार्येकारः प्रत्ययः स्यात् । स्कारः व्रीकारः ।
भीकारः ।

रादेफः ॥७।२।१५७॥

रेफः । रकारः । प्रायोऽनुवृत्तेरन्यत्राऽपि । मतएष ममस्कारः अयेसे ।
भीसिद्ध हेमचन्द्राभिहिततीर्थोः प्रगुणीकृता । चन्द्रप्रभातरा सम्पद् सुखापैया मया
शुभा । १। इति भीसिद्धहेमचन्द्राभिरचितायां वृहत्प्रक्रियायां चन्द्रप्रभास्यायां
कृदन्तप्रक्रिया सम्पूर्णा । भीशक्तस्वरपार्श्वमास्रदुक्पच्यानाचधानार्थवान् बालोऽ
प्युग्रबलकीर्तिकान्तिपदसैर्जैश्च द्युह्याम्बर ॥ मानोः प्रेरणया प्रपन्नविमयो वृत्ति
द्वितीयां व्यधात् भीमेघाद्विजयाह्वाचकचरश्चन्द्रप्रभाक्याभिमाम् ।

इति श्रीमन्मेघविजयोपाध्यायविरचिता अत्रप्रभा (हेमकौमुदी) समाप्ता ॥

अभ्येतृणामध्यापकानां च द्युम श्रूयात् ॥

श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचित-हेमधातुपाठः ।

१ म्	ससायाम्	३१ ह्यँ	खदने
२ पां	पामे	३२ हँ ङँ सं	क्षये
३ प्रां	गन्धोपादाने	३३ हँ अ	पाके
४ घ्मां	शास्त्राग्निमयोगयोः	३४ रँ ओर्षे	शोपणे
५ छां	गतिनिवृत्तौ	३५ ळँ	बेष्टने
६ झ्मां	अभ्यासे	३६ कळ	नीचैर्गतौ
७ षाम्	दाने	३७ तळ	हमने
८ जिं जिं	अभिभवे	३८ तळु	कृच्छ्रजीवने
९ क्षिं	क्षये	३९ छुळ	गतौ
१० इ डु डुं षुं षुं	गतौ	४० कुळ	भाषणे
११ घु	स्यैर्षे च	४१ उम्बु राम्बु लाम्बु द्राम्बु प्राम्बु शोप	नालमर्षयो
१२ सु	प्रसवैश्वर्ययो	४२ शाम्बु श्चाम्बु	व्याप्तौ
१३ स्वं	चिन्तायाम्	४३ कम्बु	हसने
१४ गुं वुं	सेचने	४४ लळ मळ णळ बम्ब मळ रळ लळ	मळु रळु लळु रिळु इळु इळु ईळु
१५ औस्वु	शास्त्रोपतापयोः	४५ बळग रळु लळु तळु भळु श्चळु भळु	बळु मळु खळु इळु वळु रिळु लिळु
१६ हु	धरणे	गतौ	
१७ षु षुं	कौटिल्ये	४६ स्वळु	कम्पने च
१८ सुं	गतौ	४७ युळु जुळु वुळु	बर्जने
१९ म्	प्रापणे च	४८ गळ	हसने
२० त्	स्रवणतरणयो	४९ वळु	पाठने
२१ हं	पाने	५० णिळु	आप्राणे
२२ र्वँ	शोषने	५१ मळु	मण्डने
२३ ह्यँ	चिन्तायाम्	५२ लळु	शोपणे
२४ र्लँ	हर्षक्षये	५३ छुळ	शोके
२५ म्लँ	गात्रविनामे	५४ कुळ	शास्त्रे तारे
२६ र्षँ	न्यङ्करणे	५५ कुळ	गतौ
२७ व्र	स्यमे	५६ कुळ च	कौटिल्याल्पीभाषयो
२८ र्वँ	तृप्ती		
२९ कँ नँ रँ	शास्त्रे		
३० ष्र्यँ स्त्र्यँ	सहाते च		

५६ लुञ्ज	अपनयने	८७ गज	मन्त्रे च
५७ अर्ध	पूजायाम्	८८ त्यज	हानी
५८ अञ्च्	गती च	८९ पज	सङ्गे
५९ षञ्च् षञ्च् तञ्च् त्यञ्च् मञ्च्		९० कटे	वर्षावर्षायोः
मुञ्च् घृच् घृच् मृञ्च् गृञ्च्		९१ शट	रुजाधिधारणाम्
गृञ्च् पञ्च गती		९२ षट	घसावनेषु
६० मुष् गृञ्च् स्तये		९३ किट सिट	वेष्टमे
६१ म्लञ्च	अभ्यक्तायांवाचि	९४ शिट पिट	वधासे
६२ लृञ् लृञ् लृञ्		९५ जट झट	अनादरे
६३ वाह्	इच्छायाम्	९६ पिट	सङ्घाते
६४ भाह्	आयामे	९७ भट	शब्दे च
६५ द्वीष्ट	लज्जायाम्	९८ तट	मृती
६६ हृष्	कौटिल्ये	९९ छट	कृष्णायै
६७ मूर्च्छा	मोहसमुच्छ्राययो	१०० णट	कांक्षे
६८ स्पर्शा स्पर्शा	विस्मृती	१०१ इट	मूर्च्छी
६९ युष्ट	प्रमादे	१०२ षट	दीप्तौ
७० पूज भृञ् ष्वज ष्वञ् भ्रज भ्रञ् व्रज		१०३ लुट	अवयवे
व्रज पस्ज गती		१०४ शिट	भिलोटमे
७१ अज	क्षेपणे च	१०५ शिट	प्रेत्ये
७२ कुञ् सुञ्	स्नेये	१०६ शिट	शब्दे
७३ अर्ज सर्ज	अर्जने	१०७ इट	विद्याभाषाम्
७४ कर्ज	व्ययने	१०८ अट पट इट किट	
७५ मर्ज	मार्जने च	कट कट्टु कट्टे	गती
७६ म्वज	मन्त्रे	१०९ कुट्ट	वैकल्प्ये
७७ ष्वज्	गतिवैकल्प्ये	११० मुट	प्रमर्दने
७८ एजृ	कम्पने	१११ युट युट्ट	अल्पीभाषे
७९ दोस्पर्जा	वधनिर्घोषि	११२ षट्ट	विभाजने
८० क्षीज कृञ् घृञ्	घृञ् अल्पके शब्दे	११३ कट्टु लुट्ट	स्तेये
८१ लज लृञ् तर्ज	महर्षने	११४ स्फुट स्फुट्ट	विशरणे
८२ लाज लाञ्	मर्जने च	११५ लट	शास्ये
८३ जज जञ्	पुष्ट	११६ रट रट च	परिभाषणे
८४ तुज	हिमायाम्	११७ पट	व्यक्तायाम् वाचि
८५ तुञ्	पत्तने च	११८ भट	स्वीत्ये
८६ गर्ज गृञ् घृञ्	घृञ् मुञ् घृञ्	११९ मट	मन्निवासपोष
घृञ् मज	शब्द	१२० कट	कृष्णजीवने

१२० इठ	यसास्कारे	१५३ अत	सातस्यगमने
१२१ षठ ऋठ लुठ	सपघाते	१५४ ष्युतु	आसेषने
१२२ पिठ	हिंसासङ्केशयो	१५५ षुतु षुतु षुतु षुतु	भरणे
१२३ शठ	कैतवे च	१५६ षुतु	भासने
१२४ शुठ	गतिप्रतिघाते	१५७ अतु	बन्धने
१२५ कुडु लुडु	भालस्ये च	१५८ कित	निवासे
१२६ शुडु	शोपणे	१५९ ऋत	घृणागतिस्पन्देषु
१२७ अठ ऋडु	गतौ	१६० कुषु पुषु लुषु मषु	मन्य मान्य
१२८ पुडु	प्रमर्दने	हिंसासङ्केशयोः	
१२९ मुडु	खण्डने च	१६१ खाड	भक्षणे
१३० मडु	भूपापाम्	१६२ यड	स्यैषे
१३१ गडु	वदनैकदेशे	१६३ खड	हिंसायाम् च
१३२ शौडु	गर्षे	१६४ गड	व्यक्तायाम् वाचि
१३३ कौडु	सम्पत्ते	१६५ रड	बिलेखने
१३४ मेडु मेडु म्लेडु छेडु लौडु	वन्मादे	१६६ णड मिश्रिवा	अभ्यप्ते शब्दे
१३५ रोडु रौडु तौडु	अनावरे	१६७ अर्ष	गतिपाथनयोः
१३६ फीडु	बिहारे	१६८ नर्ष णर्ष गर्ष	शब्दे
१३७ तुडु तूडु जौडु	तोडने	१६९ तर्ष	हिंसायाम्
१३८ डुडु ङुडु ङुडु ङौडु	गती	१७० कर्ष	कुस्तिते शब्दे
१३९ खौडु	प्रतिघाते	१७१ खर्ष	वशमे
१४० बिड	आक्रोशे	१७२ अडु	बन्धने
१४१ बड	उद्यमे	१७३ इडु	परमैश्वर्ये
१४२ लड	बिलासे	१७४ मिडु	अथपवे
१४३ कडु	मदे	१७५ णिडु	कुत्सायाम्
१४४ कडु	कार्कश्ये	१७६ उडु	स्मृदौ
१४५ अडु	अभियोगे	१७७ षडु	दीप्यास्त्रादनयोः
१४६ षुडु	हावकरणे	१७८ ष्रडु	षेष्टायाम्
१४७ अण रण घण ङण षण भण झण	मण घण च्चण ङ्रण कण ङण	१७९ कडु ऋडु लुडु	रोदनाह्वानयोः
	षण शब्दे	१८० झिडु	परिवेषने
१४८ ओणु	अपनयने	१८१ स्कडु	गतिशोपणयोः
१४९ षोणु	वर्णगल्योः	१८२ पिणु	गल्याम्
१५० ओणु ओणु	सघाते	१८३ पिषौ	शास्त्रमाङ्गल्ययोः
१५१ पैणु	गतिप्रेरणस्येपणेषु	१८४ शुष	शुद्धौ
१५२ चित्ते	सज्ञाने	१८५ स्तन धन ध्वन चन स्यन धन शब्दे	
		१८६ वन पन	संभक्तौ

१०७ कमी	दीप्तिकान्तिगतिपु	२१८ अन्न वन्न मन्न	गती
१०८ शुपी	रक्षणे	२१९ अर	भक्षणे च
१०९ तप, -धुप,	सन्तापे	२२० घोर्क	गतिचातुर्थे
११० रप लप जल्प	व्यपे वचने	२२१ व्दोर्क	प्रतिघाते
१११ जप	मानसे च	२२२ वल विकला	विचारणे
११२ अप	मान्त्वने	२२३ मीळ इमीळ अमीळ इमीळ निमेपने	
११३ पप	समयाप	२२४ पीळ	प्रतिघम्ने
११४ सुप्ल	गती	२२५ णीळ	वरणे
११५ शुप	मन्दायाम्	२२६ वीळ	समाधी
११६ तुप तुम्प ठुप तुम्प मुक तुम्फ ठुफ	तुम्फ हिंसायाम्	२२७ वीळ	वाचे
११७ वर्क रफ रफु अर्ध कप स्वपे गर्ध		२२८ कूळ	आवरणे
वर्ध तर्ध नप पध वर्ध शर्ध पर्थ		२२९ शूळ	रुजायाम्
सर्ध रियु रमु गती		२३० तूळ	निष्कर्षे
११८ कुपु	आच्छादन	२३१ पूळ	संघाते
११९ लुपु तुपु	अर्धने	२३२ मूळ	प्रतिघायाम्
२०० चुपु	बद्धसयोग	२३३ फळ	निष्पत्तौ
२०१ छम् छम्प छिन् पिम्प मर्म	हिंसायाम्	२३४ पुञ्ज	विकसने
२०२ शुम्म	भाषणे च	२३५ बुञ्ज	हावकरणे
२०३ यम जम	मैपुने	२३६ चिञ्ज	दीधिस्ये च
२०४ अम् छम् जम् क्षम् जिम् अघने		२३७ पेळ केळ शेळ पेळ सेळ बेळ	
२०५ क्रम्	पादबिक्षेपे	सळ तिळ तिळ पळ बेळ गती	
२०६ यम्	उपरमे	२३८ बेळ बळ केळ वेळ खेळ स्वळ	
२०७ स्वम्	धान्ये	अळने	
२०८ णम्	ग्रहस्थे	२३९ लळ	सञ्चये च
२०९ पम घम	वैष्णव्ये	२४० मळ म्बळ	आशुगती
२१० अम	शाम्भनफलो	२४१ गळ अर्ध	अघने
२११ अम इम इम्म मिम् गम्प गती		२४२ पूर्ध्वे पर्ध्वे मर्ध्वे	पूरणे
२१२ ह्य ह्ये	ह्यान्ती च	२४३ गर्ध्वे विधु शच	गती
२१३ मप्य	वाचने	२४४ कर्ध्वे लर्ध्वे गर्ध्वे	द्वये
२१४ सुर्ध्वे ईर्ध्वे ईर्ध्वे ईर्ध्वार्थाः		२४५ छिन् क्षिन्	निरसने
२१५ शुर्ध्वे शुर्ध्वे	अभियचे	२४६ जीष	प्राणधारणे
२१६ त्मर	छद्यगती	२४७ वीष मीष तीष मीष म्पीस्ये	
२१७ प्मर	दूर्ध्वे	२४८ उर्ध्वे तुर्ध्वे धुर्ध्वे दूर्ध्वे धुर्ध्वे शुर्ध्वे	
		अर्धे अर्धे शर्धे हिंसायाम्	

२४९	सुखे मघ	वचने
२५०	गुखे	वचने
२५१	पिखु मिखु मिबु	सेचने
२५२	दिखु विखु जिखु	प्रीणने
२५३	इखु	व्याप्तौ च
२५४	अथ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितुष्य- वगमनप्रवेद्याभरणस्त्राम्पर्ययाचन त्रियेष्टादीप्यथाप्यथालिङ्गनर्हि साधहनमावष्टुद्विपु	
२५५	कषा	शाब्दे
२५६	मिषा मषा	रोपे च
२५७	शषा	प्लुतिगतौ
२५८	णिषा	समाप्तौ
२५९	इष्ट	प्रेक्षणो
२६०	वषा	वचने
२६१	वृषु	शाब्दे
२६२	वृष	पाने
२६३	तृष	तुष्टौ
२६४	पृष	वृद्धौ
२६५	तृष मृष	स्तेये
२६६	पृष	प्रसवे
२६७	जृष	रुजायाम्
२६८	ईष	उठे
२६९	कृष	बिलेखने
२७०	अथ शिष्य जष्य क्षष्य वष्य मष्य शुष्य रुष्य रिष्य मृष्य जृष्य शष्य चष्य हिंसायाम्	
२७१	वृष	सघाने च
२७२	मष्य	मार्त्सने
२७३	जिषू बिषू मिषू मिषू शृषू वृषू	सेचने
२७४	मृषू	सङ्घने च
२७५	वषू मिषू सिषू वृषू प्लुषू वाहे	
२७६	मृषू	सङ्घने

२७७	इषू	जलीके
२७८	पुष्य	पुष्टौ
२७९	मृष्य तस्य	जलङ्कारे
२८०	तुस्य इस्य हस्य रस्य	शाब्दे
२८१	लस्य	श्लेषणक्रीडनयोः
२८२	धस्य	अवने
२८३	इसे	इसने
२८४	पिस्य पेस्य वेस्य	गतौ
२८५	वास्य	हिंसायाम्
२८६	वास्य	स्तुतौ च
२८७	मिहं	सेचने
२८८	वह	मस्तीकरणे
२८९	चह	कल्कने
२९०	रह	व्यागे
२९१	रहु	गतौ
२९२	रह वहु वृह वृद्धौ	
२९३	वृह वृह	शाब्दे च
२९४	वहु तुहु वृहु	अर्वने
२९५	अहं मह	पूजायाम्
२९६	वक्ष	सेचने
२९७	रक्ष	पालने
२९८	मक्ष मुक्ष	सङ्घाने
२९९	अक्षौ	व्याप्तौ च
३००	तक्षौ त्वक्षौ	तनुकरणे
३०१	णिक्ष	शुम्बने
३०२	वृक्ष स्तृक्ष णक्ष	गतौ
३०३	बक्ष	रोपे
३०४	त्वक्ष	त्वचने
३०५	सूर्य	अमावरे
३०६	कास्य चास्य मास्य कांसायाम्	
३०७	व्रास्य व्रास्य व्यास्य घोरवासिते च	इति परसंभाषाः ।

१ गाह
२ टिप्पण

३ डीइ	बिहापसां गतौ	३५ कडुइ	दीसौ ब
४ उंइ कुंइ गुंइ पुइ कुइ शब्दे		३६ श्वषि श्वशुइ	गतौ
५ व्युंइ ज्युइ श्रुइ पुंइ प्लुइ गतौ		३७ बधि	दीसौ
६ कइ	रेपणे ब	३८ मधि मुशुइ	कल्कने
७ पूइ	पबने	३९ मशुइ भारणोष्णायपूजनेपु ब	
८ मइ	धपने	४० पशुइ	व्यक्तीकरणे
९ पूइ	अवधसमे	४१ पुशि	प्रसादे
१० मइ	प्रतिदाने	४२ एजृइ अजृइ आजि दीसौ	
११ वेंइ ध्रेंइ	पालने	४३ इशुइ	गतौ
१२ इयेंइ	गतौ	४४ ईजि	कुत्समे ब
१३ व्येंइ	पृथ्वी	४५ काजि	गतिस्थानार्जनोपार्जनेपु
१४ वकुइ	कौण्डिल्ये	४६ कजुइ भुजैइ	भर्जनं
१५ मकुइ	मण्डने	४७ निजि	क्षमानिधानयोः
१६ अकुइ	लक्षणे	४८ घडि	बलमे
१७ दीकुइ	सेषने	४९ स्फुटि	बिभसने
१८ लोकुइ	दर्शन	५० बेष्टि	बेष्टायाम्
१९ श्लोकुइ	सहाते	५१ गोष्टि लोष्टि	सहाते
२० श्रेकुइ श्रेकुइ	शाश्वोत्साहे	५२ बेष्टि	बेष्टने
२१ रकुइ शकुइ	शहायाम्	५३ अदि	हिंसातिक्मयोः
२२ ककि	छील्ये	५४ एठि हेठि	भियाभायाम्
२३ कुकि कृकि	आश्राने	५५ मटुइ कडुइ	शोके
२४ चकि कृषिमतीपातयोः		५६ सुडुइ	पलापने
२५ ककुइ श्वशुइ अकुइ मकुइ श्वशुइ		५७ वडुइ	एकवर्षायाम्
डाकुइ प्रौकुइ व्यपिकि बरिकि मरिकि		५८ अडुइ पडुइ	गतौ
तिकि टिकि टीकुइ मेकुइ अकुइ		५९ डुडुइ पिडुइ	सहाते
रमुइ लमुइ गतौ		६० अडुइ	रुजायाम् ब
२६ अमुइ बमुइ	गत्याक्षेपे	६१ तडुइ	ताडने
२७ ममुइ	कैलबं च	६२ कडुइ	मदे
२८ रापुइ लापुइ	सामर्थ्ये	६३ अडुइ	मन्ये
२९ प्रापुइ	आयाम् च	६४ सुडुइ	गतिवैकन्ये
३० श्वापुइ	करयने	६५ कुडुइ	दाहे
३१ लोपुइ	दणान	६६ बडुइ मडुइ	बेष्टने
३२ पधि	मयनं	६७ मडुइ	परिभाषणे
३३ जधि	व्यशायाम् याधि	६८ सुडुइ	माजन
३४ बधि	मग्यम	६९ तुडुइ	तोहनं

७० सुडुह	वरणे	१०५ स्पदि	सहर्षे
७१ षडुह	कोपे	१०६ गाडुह	प्रतिष्ठालिप्साग्रन्येषु
७२ प्राडुह प्राडुह	विशरणे	१०७ वाडुह	रोदने
७३ शाडुह	स्नाघायाम्	१०८ वधि	धारणे
७४ धाडुह	आह्लाष्ये	१०९ पधि	घन्घने
७५ हेडुह होडुह	अनावरे	११० नाडुह	नाडुहम्बत्
७६ हिडुह	गतौ च	१११ पनि	स्तुतौ
७७ पिणुह घुणुह घृणुह प्रहणे		११२ मानि	पूजायाम्
७८ घुणि घृणि	ध्रमणे	११३ तिपृक् छिपृक् छेषृक् क्षरणे	
७९ पणि	व्यषहारस्तुष्यो	११४ तेषृक्	कम्पने च
८० पतैह	प्रयत्ने	११५ डुवेषृक् केषृक् गेषृक् कपुह	बलने
८१ युवह छावृह	भासने	११६ ग्लेषृक्	दैन्ये च
८२ विपृह वेपृह	याचने	११७ मेषृक् रेपृक् लेह	गतौ
८३ नाडुह	उपतापैश्वर्याशीःपु च	११८ अपौपि	लज्जायाम्
८४ अयुह	शैथिल्ये	११९ गुपि	गोपमकुत्सनयो
८५ प्रयुह	कौटिल्ये	१२० अयुह रयुह	शब्दे
८६ कत्थि	स्नाघायाम्	१२१ लयुह	अवस्रसने च
८७ खिडुह	श्वैत्ये	१२२ कडुह	वर्णे
८८ वडुह	स्तुत्यभिषादनयो	१२३ क्षीवृह	अभाष्ये
८९ मडुह	सुखकल्याणयो	१२४ क्षीवृह	मदे
९० मडुह	स्तुतिमोदमदस्त्रमगतिपु	१२५ शीमृह शीमृह	शलिम कत्थने
९१ स्पुह	किञ्चिबलने	१२६ बलिम	भोजने
९२ खिडुह	परिदेषने	१२७ गलिम	भाष्ये
९३ घुवि	हर्षे	१२८ रेमृह अमृह रमृह लमृह	शब्दे
९४ ववि	दाने	१२९ घमृह स्कमृह घृमृह स्तम्भे	
९५ हवि	पुरीपोत्सर्गे	१३० जमृह जमैह जृमृह	गात्रभिनामे
९६ प्ववि स्ववि स्वादि	आस्त्रादमे	१३१ रमि	रामस्ये
९७ ववि	मानक्रीडयोऽ	१३२ कुलभिप्	प्राप्तौ
९८ कुवि गुवि गुवि	क्रीडायाम्	१३३ मामि	कोपे
९९ पूवि	क्षरणे	१३४ क्षमौपि	सहने
१०० हावि	शब्दे	१३५ कमृह	कान्तौ
१०१ हावेह	सुखे च	१३६ अयि षयि पयि मयि नयि	चयि
१०२ पवि	कुत्सिते शब्दे	रयि गतौ	
१०३ स्कुडुह	आप्रवणे	१३७ तयि णयि	रक्षणे च
१०४ पधि	दृढी	१३८ वयि दानगतिर्हिंसादहनेपु	च

१३९ ऊयैद्	तन्नुसन्ताने	१७१ प्रसृद् गलसृद्	अवने
१४० पूयैद्	दुर्ग भविशरणयो	१७२ घसृद्	करणे
१४१ पनूयैद्	शम्प्रोन्दनयो	१७३ ईहि	बेष्टायाम्
१४२ इमायैद्	विपूनने	१७४ अहृद्	सिद्धि, गतौ
१४३ स्फायैद् ओप्यायैद् वृद्धौ		१७५ गहिं गलिह्	कुत्सने
१४४ तायुद्	मन्तानपालमयो	१७६ यहिं यन्हि	प्राधान्ये
१४५ बलि बलिह्	सपरण	१७७ यहिं यलिह्	परिभाषणहिंसा
१४६ बलि	बलने च		छादनेषु
१४७ मलि मलिह्	पारणे	१७८ वेहृद् जेहृद् वाहृद्	प्रपत्रे
१४८ मलि भलिह्	परिभाषणहिंसा	१७९ ब्राहृद्	निक्षेपे
	दानेषु	१८० ऊडि	तर्के
१४९ कलि	शम्प्रसंकयानयोः	१८१ गाहृद्	बिलोडने
१५० कलिह्	अशम्प्रे	१८२ ग्लाहृद्	ग्रहण
१ १ तष्टृद् वष्टृद्	देयने	१८३ यष्टृद् मष्टृद् वृष्टी	
१५२ यष्टृद् मेष्टृद्	कष्टृद् ज्वेष्टृद् गष्टृद्	१८४ वृक्षि	शौभ्ये च
	ग्लष्टृद् पेष्टृद्	१८५ पुक्षि विक्षि	सन्दीपनह्वेदान
	प्लष्टृद् मष्टृद् ज्वेष्टृद्		जीवनपु
	मेयमे	१८६ वृक्षि	घरणे
१ ३ रष्टृद् पयि	गतौ	१८७ शिक्षि	विद्योपादाने
१-४ काष्टृद्	हीप्ता	१८८ निक्षि	पात्रायाम्
१-५ छणि	विषापन	१८९ दीक्षि	मौण्ड्येऽप्योपनयन
१-६ भापि च	व्यशायाम्वाधि		नियमव्रतादिषु
१ ७ ईपि	गलिहिंसादधानेषु	१९० ईक्षि	वर्दाने
१ ८ गष्टृद्	अन्विष्टायाम्		इति आत्मनेमापा ।
१ ९ यष्टृद्	प्रपक्षे		
१९० जष्टृद् जेष्टृद् गष्टृद् द्रष्टृद्	गतौ		
१९१ रेष्टृद् द्रष्टृद्	अव्यशत्रन्द्रे	१ क्षिग	मवापाम्
१९२ पयि	ज्वेहन	२ नीग	प्रापणे
१९३ पुपुद्	कान्तीकरण	३ दृग्	दरणे
१९४ यंष्टृद्	प्रमात्रे	४ भृग्	भरण
१९५ काष्टृद्	शम्प्रकृत्मापाम्	५ पूग्	पारणे
१९६ भागि दुष्भागि	दुष्भाग्यद्विती	६ दृष्टृग्	करणे
१९७ राष्टृग् पाष्टृग्	छाष्टृ	७ द्विपी	अव्यशत्रन्द्रे
१९८ गमि	कौटिल्ये	८ अन्पृग्	गतौ च
१९९ भ्यमि	गणे	९ दृगाष्टृग्	पात्रायाम्
२०० आर्त् पासुद्	इच्छायाम्	१० कुपर्षीप	पात्र

११ राजगुडम्राजी कीसी	सेबायाम्
१२ मजी	रागे
१३ रकी	परिभाषणयाचनयो
१४ रेहण	गतिज्ञानचिन्ता
१५ वेणुग	निशामनबादित्र
	ग्रहणेषु
१६ चतेग	याचने
१७ प्रोष्टुग	पर्यासी
१८ सिष्टुग	मेघार्हिसयो
१९ मेष्टुग	सङ्गमे च
२० चवेग	याचने
२१ ओडुनूग	निशामने
२२ गिहग णेहग	कुत्सासन्निकर्षयो
२३ मिहग मेहग	मेघार्हिसयोः
२४ मेष्टुग	सङ्गमे च
२५ गृष्टुग गृष्टुग	चन्दे
२६ मुष्टुग	योधने
२७ खनूग	भववारणे
२८ दानी	अबन्धनने
२९ शानी	तेजने
३० शर्पी	आक्रोशे
३१ वायुग	पूजानिशामनयो
३२ व्यपी	गती
३३ असी	मूषणपर्यासिवारणेषु
३४ पाष्टुग	गतिशुद्धयो
३५ बीष्टुग	अपीबत्
३६ वाष्टुग	दाने
३७ अपी	आदानसंबरणयोः
३८ मेष्टुग	मये
३९ मेष्टुग	चलने च
४० पपी	भाषनस्पर्शनयोः
४१ लपी	कान्तौ
४२ व्यपी	मक्षणे

४३ छपी	हिंसायाम्
४४ खिपी	कीसी
४५ अपी असी	गत्यादानयोः
४६ वाष्टुग	दाने
४७ माष्टुग	माने
४८ शुहीग	सवरणे

इति उभयतोभाषाः ।

१ घृति	दीसी	
२ रुचि	अभिप्रीत्यां च	
३ घृति	परिवतने	
४ दृटि लृटि लृटि	प्रतीघाते	
५ अिताक्	घर्णे	
६ अिनिवाक्	स्नेहने	
७ अिदिवाक्	अिदिवाक् मोचने च	
८ घृभि	दीसी	
९ लृभि	सङ्गसने	
१० गभि लृभि	हिंसायाम्	
११ अमूक्	विम्बासे	
१२ अशूक् अंसूक्	अवर्जसने	
१३ अ्यसूक्	गतौ च	
१४	हृत्सूक्	वर्तने
	स्यवीहृ	अमणे
	हृष्टूहृ	शुद्धौ
	गृष्टूहृ	शब्दकुत्सायाम्
१६	कृपीहृ	सामर्थ्ये
		इत् प्रुतादया ।

१ कथल	दीसी
२ कुच	सम्पर्धनकीटिल्यप्रतिष्ठमधि
	लेम्बनेषु
३ परल्ल	पधिरागौ
४ कथे	निष्पाके
५ मये	बिलोडने
६ पवृल्ल	विशरणान्यचनेसादनेषु

७ शावृत्	शातने
८ धुष	अयगमने
९ दुपमू	चदुगिरणे
१० ध्रमू	चलने
११ क्षर	सञ्चलने
१२ चल	कम्पने
१३ जल	घाघे
१४ टल इल	वैह्वये
१५ छल	स्याने
१६ हल	त्रिलेखने
१७ णल	गन्धे
१८ पल	प्राणनपान्याधरो धयो
१९ पुल	महत्त्वे
२० कुल	पुसस्थानयो
२१ पल फल शल	गती
२२ हुल	हिंसासवरणयोश्च
२३ कुशं	आह्वानरोदनयो
२४ कस	गती
२५ म्हं	जन्मनि
२६ रभिं	त्रीडायाम्
२७ पहिं	मर्षण

इत् ज्वलादिः ।

१ पर्जी	देयपूजासङ्घति
२ व्येगं	करणशामपु
३ बग्	तन्तुसन्ताने
४ हंग्	सपरण
५ दुषपी	स्पर्शादान्त्रयो
६ पही	पीजमन्ताने
७ टोश्चि	प्रापण
८ पद्	गतिवृद्धयो
९ धम	व्यरतायाम् वाधि निवासे

इत् पत्रादिः ।

१ घटिप्	वेष्टायाम्
२ क्षशुक्	गतिवानयो
३ व्यधिप्	भयबलमयो
४ प्रधिप्	प्रस्थाने
५ झविप्	मर्त्तने
६ स्मदिप्	म्वदने
७ कपुक् कपुक् लपुक् वैह्वये	
८ ऋपि	कूपायाम्
९ त्रिस्वरिप्	सम्भ्रमे
१० प्रसिप्	विस्तारे
११ दक्षि	हिंसागघ्यो
१२ झं	पाके
१३ स्तु	आध्याने
१४ वृ	भये
१५ नृ	नये
१६ एक स्तक	प्रतीपाते
१७ चक	वृत्तौ च
१८ अक	कुटिलार्या गती
१९ कम्ब	इसने
२० अग	अकपत्
२१ रगे	शाङ्गायाम्
२२ लगे	सङ्घे
२३ ह्रगे ह्रगे पगे सगे	एगे म्यगे सवरणे
२४ यट भट	परिभाषणे
२५ णट	वृत्तौ
२६ गड	सेचने
२७ हेट	घटने
२८ सड	जिहोनमधने
२९ फण	कण रण गतौ
३० यण	हिंसादामयोश्च
३१ घाण अण	दान
३२ क्षय ऋय ऋय ह्रय	हिंसार्थाः
३३ छद्	उर्जने
३४ मदै	इपरसपमयो
३५ छन स्तन ध्यन	शाब्दे

३६ खन	अवतमने
३७ खन	हिंसायाम्
३८ खर	रोगे
३९ खल	कम्पने
४० हल झल	खलने
४१ खल	दीप्तौ च

इत् घटादिः ।

इति म्वादयो निरनुपचा घातक समाप्ताः ॥

१ अद प्सांक	भक्षणे
२ भांक	दीप्तौ
३ यांक	प्रापणे
४ घांक	गतिगघनयोः
५ ष्णांक	शोषे
६ भांक	पाके
७ प्रांक	कुत्सित गती
८ पांक	रक्षणे
९ लांक	आदाने
१० रांक	दाने
११ दांक	लक्षणे
१२ र्पांक	प्रकथने
१३ प्रांक	पूरणे
१४ मांक	मामे
१५ इक	स्मरणे
१६ इणक	गती
१७ धीक	प्रजमकान्त्यसमन्वादाने च
१८ शुक्	अभिगमे
१९ तुंक	प्रसन्नैश्वर्ययोः
२० तुंक	वृत्तिहिंसापूरणेषु
२१ युक्	मिथने
२२ शुक्	स्तुतौ
२३ क्णुक	तेजने
२४ कुक्	प्रकथने
२५ उक्कु क कुंक	शब्दे
२६ रुक्कु	अशुभिमोचने

५५

२७ त्रिष्वपक	शये
२८ अन श्वसक	प्राणने
२९ जक्षक	भक्षलसनयोः
३० धरिद्राक	दुर्गतौ
३१ जायुक	निद्राक्षये
३२ चकासुक	दीप्तौ
३३ शासुक	अनुशिष्टौ
३४ वचक	भापणे
३५ सृजीक	शुद्धौ
३६ सस्तुक	म्यमे
३७ विदक	ज्ञाने
३८ इनक	हिंसागल्पो
३९ वशक	कान्तौ
४० असुक	सुखि
४१ पसक	स्वप्ने
४२ यस्तुप	च

इति परस्मैमापा ।

१ इक	अप्ययने
२ शीक	ल्यमे
३ इनुक	अपनयने
४ पूडीक	प्राणिगर्भमोचने
५ पूचैह पूशुह पिशुकि	सपर्वने
६ वृजैकि	वर्जने
७ गिशुकि	विशुद्धौ
८ शिशुकि	अव्यक्ते शब्दे
९ इकि	स्तुतौ
१० ईरिक्	गतिरूपनयोः
११ ईशिक	ऐश्वर्ये
१२ वसिक	आच्छादने
१३ आहशासुकि	हृष्टायाम्
१४ आसिक	वपवेशने
१५ कसुकि	गतिसातनयोः
१६ गिसुकि	शुपने

१७ चक्षिक	व्यक्तायाम् षाधि	१ ऊर्ष्व्	जरसि
इति आत्मनेमापाः ।		२ शौष्	तक्षणे
१ ऊर्ण्व्	आच्छादने	४ शौष्	छेदने
२ छुण्व्	स्तुतो	५ पौष्	अन्तकर्मणि
३ अण्व्	व्यक्तायाम् षाधि	६ व्रीड्व्	सञ्जायाम्
४ द्विपीक्	अप्रीती	७ वृत्तिष्	नर्तने
५ वृद्धीक्	क्षरणे	८ कुष्व्	प्रतिभाषे
६ विहीक्	तेषे	९ पुष्व्	हिंसायाम्
७ लिहीक्	आस्थादने	१० छुष्व्	परिषेष्टने
इति उभयतोमापाः ।		११ राष्व्	वृद्धौ
१ कुक्	वामादनयो	१२ व्यष्व्	ताडने
२ ओर्वाक्	व्यागे	१३ क्षिप्व्	भ्ररणे
३ त्रिभीक्	भये	१४ पुष्प्व्	बिक्रसने
४ हीक्	सञ्जायाम्	१५ तिम तीम छिम	छीमश् चार्त्रभाषे
५ एक्	पासनपूरणयो	१६ पिष्व्	वतौ
६ भाक्	गतौ	१७ भिष्व्	गतिशोषणयोः
इति परसमापाः ।		१८ छिष्व् क्षिष्व्	निरसने
१ ओर्वाक्	गतौ	१९ इष्व्	गतौ
२ भाक्	मामशाष्टयोः	२० ळ्व्	मिरसने
इति आत्मनेमापाः ।		२१ ऋष्व्	वृत्तिवीक्ष्यो
१ छुर्वाक्	दाने	२२ घसैश्	भये
२ छुर्भाक्	भारणे च	२३ ष्युसश्	वाहे
३ छुर्भृग्व्	पोषणे च	२४ पश् पुश्	शक्तौ
४ गिर्जूकी	शौचे च	२५ पुष्व्	पुष्टौ
५ बिर्जूकी	प्रथगभाषे	२६ उष्व्	समवाये
६ बिर्लूकी	व्याप्तौ	२७ लुट्व्	बिलोटने
इति उभयतोमापाः ।		२८ विवदाश्	गात्रप्रक्षरणे
इत्हादयः		२९ क्षित्रीश्	चार्त्रभाषे
इति अदादयः कितो घाठयः ।		३० विमिदाश्	क्षेदने
१ दिष्व्	त्रीहाजयेच्छापणि	३१ त्रिक्विदाश्	मोक्षने च
	श्रुतिस्तुतिगतिषु	३२ छुष्व्	सुसुक्षायाम्
		३३ सुष्व्	शीघ्रे
		३४ छुष्व्	कोपे
		३५ पिष्व्	संराद्धौ

३६ रुषूच्	हृद्री
३७ शूषूच्	अभिकांक्षायाम्
३८ रषौच्	हिंसासंराध्यो
३९ तृषौच्	प्रीतौ
४० हृषौच्	हर्षमोहनपोः
४१ कृषूच्	क्रोधे
४२ शुषूच्	व्याकुलस्ये
४३ पुष रूप लुपच्	बिमोहने
४४ धिपच्	क्षेपे
४५ मृषूच्	समुच्छ्राये
४६ लृमच्	गाक्ष्मिं
४७ झृमच्	सञ्चलने
४८ णम लुमच्	हिंसायाम्
४९ नशीच्	अवर्धने
५० कुशाच्	स्तेपणे
५१ भृश प्रशूच्	अपपतमे
५२ वृशाच्	वरणे
५३ कृशाच्	तनुस्ये
५४ शुपच्	शोपणे
५५ तुपच्	वैकृत्ये
५६ श्लिषंच्	भालिङ्गने
५७ प्लुपूच्	वाहे
५८ त्रितृपच्	पिपासायाम्
५९ तुप हृपच्	तुष्टौ
६० रुपच्	रोपे
६१ प्युप् प्युस् पुसच्	विभागे
६२ बिसच्	प्रेरणे
६३ कृसच्	स्तेपे
६४ असच्	क्षेपणे
६५ यसूच्	प्रपले
६६ जसूच्	मोक्षणे
६७ तसू दसूच्	उपक्षये
६८ बसूच्	स्तम्भे
६९ सुसच्	उत्सर्गे

७० सुसच्	स्वण्डने
७१ मसैच्	परिणामे
७२ शम् वमूच्	उपशामे
७३ तमूच्	कांक्षायाम्
७४ भमूच्	भेदतपसोः
७५ भ्रमूच्	अनवस्थाने
७६ क्षमूच्	सहने
७७ मधैच्	हर्षे
७८ लृमूच्	ग्लामी
७९ सुहीच्	वैभिल्ये
८० दृहीच्	जिघांसायाम्
८१ ण्णुहीच्	उवृगिरणे
८२ णिणहीच्	प्रीतौ

इत् पुपादिः ।

इति परसैमापाः ।

१ पूकौच्	प्राणिप्रसवे
२ वृकूच्	परितापे
३ वीकूच्	क्षये
४ पीकूच्	अनावरे
५ मीकूच्	हिंसायाम्
६ रीकूच्	अवणे
७ लीकूच्	स्तेपणे
८ वीकूच्	गतौ
९ वीकूच्	वरणे

इत्स्नादिः ।

१० पीकूच्	पाने
११ ईकूच्	गतौ
१२ प्रीकूच्	प्रीतौ
१३ युजिच्	समाधी
१४ सृजिच्	बिसर्गे
१५ वृत्ति	वरणे
१६ पदिच्	गतौ
१७ विदिच्	सत्सायाम्

१८ खिदिच	क्षेपे
१९ युधिच	सम्प्रहारे
२० अमोरुधिच	कामे
२१ युधि मर्मिच	ज्ञाने
२२ अमिच	प्राणम
२३ जनैषि	प्राबुर्भाषे
२४ धीपैषि	धीसौ
२५ तर्पिच	ऐश्वर्ये वा
२६ पुरैषि	आप्यापने
२७ धूरैश्च ज्यैरेषि	जरापाम्
२८ धूरैश्च शूरैषि	गतौ
२९ शूरैषि	स्तम्भे
३० तूरैषि	स्वरापाम्
३१ घूरावपो	हिंसापाम् च
३२ धूरैषि	दाहे
३३ क्लिषिच	उपतापे
३४ खिषिच	अल्पस्वे
३५ काशिच	धीसौ
३६ वासिच	शब्दे

इति आत्मनेमापाः ।

१ दाक्षीच	मर्षणे
२ द्युक्षुगैच	पूतिमाधे
३ रक्षीच	रागे
४ दापीच	आक्रोशे
५ सुपीच	तितिक्षापाम्
६ णहीच	पचने

इति उभयतोमापाः ।

इति दिवाद्यधिको घातकः ।

१ पुगट	अभिपय
२ पिगट	पथम
३ पिगुट	निशातने
४ कुमिगट	प्रक्षेपणे
५ पिगट	चपने

६ घृगट	कम्पने
७ स्तृगट	आच्छादने
८ कृगट	हिंसापाम्
९ वृगट	वरणे

इति उभयतोमापाः ।

१ हिंद	गतिबुद्धयो
२ खुंद	अचणे
३ डुपुद	उपतापे
४ पूंद	प्रीतौ
५ स्तृंद	पाछने च
६ शाकुंद	शक्तौ
७ निक तिग पघट	हिंसापाम्
८ राषं साघट	ससिद्धौ
९ रुधुद	पृद्धौ
१० आप्लद	व्याप्तौ
११ वृपद	प्रीणने
१२ वम्भूद	वम्भे
१३ वृषुद	हिंसाकरणयो
१४ पिषुद	गतौ
१५ जिघृपाद	प्रागल्भ्ये

इति परस्मैमापाः ।

१ छिचिट्	आस्कन्त्ने
२ अशीटि	व्याप्तौ

इति आत्मनेमापाः ।

इति स्यादयधिको घातकः ।

१ तुर्वीत्	व्ययमे
२ अस्जीत्	पाथे
३ क्षिपीत्	मेरणे
४ विशीत्	अतिस्वर्जने
५ वृपीत्	वित्केशमे
६ धुन्सती	मोक्षणे
७ पिर्षीत्	क्षरणे

८ विवृल्लती	छामे
९ लुप्ल्लति	छेदने
१० लिपीत्	उपदेशे
इति उभयतोभाषा ।	
११ कृतैत्	छेदने
१२ सिद्धत्	परिभाषे
१३ पिशात्	अवयवे
इत्सुचादि ।	
१४ रिपीत्	गतौ
१५ षित्	धारणे
१६ क्षित्	निवासगण्यो
१७ पूत्	प्रेरणे
१८ सूत्	प्राणस्थाने
१९ कृत्	बिभ्रसे
२० गृत्	निगरणे
२१ लिखत्	अक्षरविन्यासे
२२ जर्ष झर्षत्	परिभाषणे
२३ स्वचत्	सवरणे
२४ रुचत्	स्तुतौ
२५ ओमश्चौत्	छेदने
२६ ऋच्छत् इन्द्रियप्रलयभूर्त्तिभाषयोः	
२७ विच्छत्	गतौ
२८ उच्छेत्	विधासे
२९ मिच्छत्	उत्कृष्टे
३० वृच्छत्	उच्छे
३१ प्रच्छत्	शीप्सायाम्
३२ वञ्जत्	आर्जवे
३३ सृजत्	विसर्गे
३४ रुजौत्	भङ्गे
३५ मुजौत्	कौटिल्ये
३६ कुमस्जौत्	शुद्धौ
३७ जर्ज झञ्जत्	परिभाषणे
३८ उञ्जत्	उत्सर्गे

३९ शुब्जत्	गतौ
४० पूब्ज मूब्जत्	सुखमे
४१ कब्जत्	मदे
४२ पूणत्	प्रीणने
४३ तुणत्	कौटिल्ये
४४ मृणत्	हिंसायाम्
४५ धुणत्	गतिकौटिल्ययोश्च
४६ पुणत्	शुभे
४७ मुणत्	प्रतिज्ञाने
४८ कुणत्	शान्द्रोपकरणयोः
४९ घुण पूर्णत्	भ्रमणे
५० चृतैत्	हिंसाग्रन्थयोः
५१ शुवत्	प्रेरणे
५२ पवृल्लत्	अवसादने
५३ विचत्	विधाने
५४ शुम शुमत्	गतौ
५५ मृपत्	स्पर्शे
५६ रिफत्	कथनयुद्धहिंसादानेषु
५७ वृफ वृफत्	वृत्तौ
५८ कृफ रिफत्	हिंसायाम्
५९ वृफ वृफत्	उत्कृष्टे
६० शुफ शुफत्	ग्रन्थने
६१ उम उमत्	पूरणे
६२ शुम शुमत्	शोभायें
६३ वृमैत्	ग्रन्थे
६४ शुमत्	विमोहने
६५ कुरत्	शब्दे
६६ शुरत्	विलेखने
६७ शुरत्	छेदने च
६८ शुरत्	भीमार्थशाब्दर
६९ पुरत्	अग्रगमने
७० मुरत्	सवेष्टने
७१ सुरत्	ऐश्वर्यदीप्त्योः
७२ स्फुर स्फुरत्	स्फुरणे

७३ किलत्	श्रैत्यकीडनयोः	१०८ कुडत्	वास्ये च
७४ इलत्	गतिस्त्रप्रक्षेपणेषु	१०९ शुडत्	रक्षायाम्
७५ हिलत्	हायकरणे	११० शुडत्	बधने
७६ शिल सिलत्	वज्रे	१११ शुडत्	तोडने
७७ तिलत्	खेडने	११२ लुड लुड स्फुडत्	सभरणे
७८ बलत्	विलसने	११३ शुडत्	वत्सर्गे च
७९ बिलत्	बसने	११४ लुड लुडत्	सघाते
८० विलत्	बसणे	११५ लुड लुड लुडत्	मिमज्जने
८१ बिलत्	भेदने	११६ शुणत्	छेदने
८२ णिलत्	गहमे	११७ डिपत्	क्षेपे
८३ मिलत्	श्लेषणे	११८ धुरत्	छेदने
८४ स्पृशात्	सस्पर्शे	११९ स्फुरत्	स्फुरणे
८५ क्वां रिशित्	हिंसायाम्	१२० स्फुलत्	सञ्चये च
८६ बिधात्	प्रवेशामे		इति परस्मैभाषाः ।
८७ मृशात्	आमर्शने		
८८ लिषां रुषैत्	गती	१२१ कुड् कुड्त्	शब्दे
८९ इषत्	इच्छायाम्	१२२ धुरैति	उद्यमे
९० मिषत्	स्पृशायाम्		इत्तदादिः ।
९१ इशौत्	उद्यमे	१२३ षड्त्	व्यापामे
९२ वशौ वशी स्तृशी स्तृशौत्	हिंसायाम्	१२४ वृड्त्	भावरे
९३ कुटत्	कीडिल्ये	१२५ षड्त्	स्थाने
९४ धृत्	पुरीपोस्सर्गे	१२६ ओबिजैति	भयचलनयो
९५ धृत्	गतिस्त्रैर्षयोः	१२७ ओलजैड्	ओलस्त्रैति व्रीडे
९६ णृत्	स्तपमे	१२८ षजित्	सङ्गे
९७ धृत्	विधूमने	१२९ लुपैति	प्रीतिसेवनयो
९८ कुषत्	सङ्कोचमे		इति आत्मनेभाषाः ।
९९ ष्यषत्	व्याजीकरणे		इति तुदाद्यक्षितो पाठवः ।
१०० धृजत्	शब्दे		
१०१ मृटत्	प्रतीघात		
१०२ धृट् धृट् धृटत्	छेदने	१ रुषुंपी	आचरणे
१०३ धृटत्	कलहकर्मणि	२ रिषुंपी	बिरेचने
१०४ धृटत्	आक्षेपप्रमर्दनयो	३ विषुंपी	पृथग्भावे
१०५ स्फुटत्	विकसने	४ पुर्जुंपी	पोगे
१०६ धृट् लुठत्	सश्लेषणे	५ धृषुंपी	संपेपे
१०७ धृडत्	घसने	६ मिषुंपी	विदारणे

७ छिद्वृपी	द्वैपीकरणे
८ ऊद्वृपी	वीसिदेवनयो
९ ञद्वृपी	हिंसानाहरयोः

इति उभयतोमापाः ।

१० वृषैर्	सपके
११ वृषैर्	वरणे
१२ तच्च तजौर्	सकोचने
१३ भजौर्	भामर्दने
१४ मुजर्	पालनाभ्यवहारयोः
१५ भजौर्	व्यक्तिब्रक्षणकान्तिगतिपु
१६ ओविजैर्	भयचलनयो
१७ कृतैर्	सभेष्टने
१८ उदैर्	क्लेदने
१९ शिप्दैर्	विशेषणे
२० पिप्दैर्	सचूर्णने
२१ हिंसु दृष्टर्	हिंसायाम्

इति परस्मैमापाः ।

२२ सिदिर्	दिन्दे
२३ चिदिर्	विचारणे
२४ जिद्वैपि	वीसौ

इति आत्मनेमापाः ।

इति रुचादयोः पितोषात्वः

१ तम्पी	बिस्तारे
२ पण्पी	दाने
३ क्षण् क्षिण्पी	हिंसायाम्
४ भण्पी	गतौ
५ तण्पी	अवने
६ घण्पी	वीथी

इति उभयतोमापाः ।

१ चमूयि	याचने
---------	-------

२ मन्ूयि	बोधने
	इति आत्मनेमापाः ।
	इति वनादयोः पितोषात्वः

१ कुकीर्	द्रव्यविभिन्नयो
२ पिङ्गर्	बन्धने
३ मीङ्गर्	तृप्तिकान्धो
४ भीङ्गर्	पाके
५ मीङ्गर्	हिंसायाम्
६ युङ्गर्	पचने
७ स्कुङ्गर्	आप्रबणे
८ कुङ्गर्	शाब्दे
९ दृङ्गर्	हिंसायाम्
१० प्रहीर्	उपादाने
११ पूङ्गर्	पचने
१२ ऊङ्गर्	छेदने
१३ घृङ्गर्	कम्पने
१४ स्तुङ्गर्	आच्छादने
१५ कृङ्गर्	हिंसायाम्
१६ भृङ्गर्	वरणे

इति उभयतोमापाः ।

१ ज्यांश्	हानौ
२ रींश्	गतिरेपणयो
३ लींश्	श्लेषणे
४ म्लींश्	वरणे
५ स्त्रींश्	गतौ
६ कृ मृ शृश्	हिंसायाम्
७ वृश्	पालनपूरणयोः
८ भृश्	भरणे
९ भृश्	मर्जने च
१० वृश्	विदारणे
११ भृश्	पयोहानौ
१२ मृश्	मये
१३ गृश्	शाब्दे

१४ कश	गतौ शुनादि । इत्यादिः ।
१५ आश	अवधोषम
१६ सिंपश	हिंसायाम्
१७ प्रीश	परण
१८ श्रीश	भरण
१९ डेटश	भूतप्रादुभाप
२० सूडश	सुम्बने
२१ मन्पश	यिमोथमप्रतिर्पणयो
२२ मन्पश	विलोडने
२३ प्रपश	संश मे
२४ कुन्पश	सङ्कशे
२५ सुवश	क्षोद्रे
२६ शुपश	रोपे
२७ पपश	पपने
२८ धुमश	सचलम
२९ णम तुमश	हिंसायाम्
३० लवश डेटग	बत्
३१ क्लिपीश	बिपापने
३२ अशश	भोजने
३३ इपश	आभीक्ष्ये
३४ बिपश	विप्रयोग
३५ सुप तुपश	कइसंभनपूरणेपु
३६ सुपश	स्तेपे
३७ पुपश	पुष्टौ
३८ कुपश	निष्कर्षे
३९ प्रसुश	वञ्जे

इति परस्मीमापाः ।

१ इश	सम्भक्तौ
	इति आत्मनेमापाः ।
	इति त्रयादयाः द्वितीयातपः

१ चुरण	स्तेपे
२ घण	पूरण
३ घण	श्रवणे
४ द्रुल्ल यङ्गण	भाषणे
५ नफ यङ्गण	नाशम
६ यषा शुपण	व्यथने
७ टपुण	पपने
८ अफण	स्तबन
९ पिषण	कुडने
१० पशुण	विस्तार
११ म्सछण	म्लेछने
१२ ऊर्जण	पलप्राणनयोः
१३ युज पिमुण	हिंसाभलदामनिक्के
	तनेपु
१४ घुशुण	शृङ्गजीवने
१५ पूजण	पूजायाम्
१६ गज मार्जण	शाब्दे
१७ निजण	निधाने
१८ बज प्रजण मार्गणसस्कारगल्यो	
१९ म्जण	हिंसायाम्
२० नटण	अबम्पन्दन
२१ तुट पुट उड छुटण छेदने	
२२ कुडण	कुटसमे च
२३ पुड पुड पुडण	अल्पीभाषे
२४ पुट मुटण	सङ्घर्षे
२५ अड सिटण	अनादरे
२६ लुण्टण	स्तेपे च
२७ सिटण	श्लेहने
२८ घण	पलने
२९ लण	सभरणे
३० पड सिङ्गण	हिंसायाम्
३१ स्फुटण	परिहासे
३२ कीटण	वर्णने
३३ बडुण	बिभाजन
३४ मटण	रोपे
३५ शठ श्चुण	संस्कारगल्योः

३६	शुठण्	आलस्ये	७१	युषण्	हिंसायाम्
३७	शुठुण्	शोषणे	७२	बर्षण्	छेदनपूरणयोः
३८	शुठुण्	वेष्टने	७३	गर्षण्	अभिकाक्षायाम्
३९	लडण्	हपसेवायाम्	७४	ब-भ षषण्	सयमने
४०	स्फुडुण्	परिहासे	७५	छपुण्	गती
४१	ओलडुण्	उत्क्षेपे	७६	क्षपुण्	क्षान्ती
४२	पीडण्	गहने	७७	मूपण्	समुद्राये
४३	तडण्	आघाते	७८	डिपण्	क्षेपे
४४	खड खडुण्	भेदे	७९	हपण्	व्यक्तार्यावाधि
४५	कडुण्	खण्डने च	८०	डपु डिपुण्	सघाते
४६	कुडुण्	रक्षणे	८१	शूर्पण्	माने
४७	शुडुण्	वेष्टने च	८२	शुल्बण्	सर्जने
४८	बुडुण्	छेदने	८३	डबु डिबुण्	क्षेपे
४९	मडुण्	सूपायाम्	८४	सम्भण्	सम्बन्धे
५०	भडुण्	कल्याणे	८५	कुमुण्	आच्छादने
५१	पिडुण्	सहाते	८६	लुबु तुमुण्	अर्धने
५२	ईडण्	स्तुतौ	८७	पुर्षण्	निकेतने
५३	चडुण्	कोपे	८८	यमण्	परिभेषणे
५४	सुड षूर्ण षर्णण्	प्रेरणे	८९	व्यपण्	क्षये
५५	चूण लूणण्	सकोचने	९०	यडुण्	संकोचने
५६	भ्रणण्	क्षामे	९१	कुटुण्	अमृतमाषणे
५७	पूणण्	संघाते	९२	श्वघ्नण्	गती
५८	चित्तुण्	स्मृत्याम्	९३	तिलण्	क्षेदने
५९	पुस्त बुस्तण्	आदरानावरयोः	९४	जलण्	अपवारणे
६०	मुस्तण्	सघाते	९५	क्षलण्	शौचे
६१	कृतण्	सशाब्दने	९६	पुलण्	समुद्राये
६२	खर्त पयुण्	गती	९७	बिलण्	भेदे
६३	अपण्	प्रतिहर्षे	९८	तलण्	प्रतिष्ठायाम्
६४	पृषुण्	प्रक्षेपणे	९९	तुलण्	हम्माने
६५	प्रषण्	प्रख्याने	१००	बुलण्	वत्क्षेपे
६६	छवण्	सचरणे	१०१	बुलण्	निमज्जने
६७	बुवण्	संभोदने	१०२	मुलण्	रोहणे
६८	मिबुण्	क्षेदने	१०३	कल किल	पिलण् क्षेपे
६९	शुर्वण्	निकेतने	१०४	पलण्	रक्षणे
७०	छर्वण्	बमने	१०५	इलण्	प्रेरणे

१०६ चखण	भूती
१०७ चाखण	सामप्रयोगे
१०८ घृषण	कान्तीकरणे
१०९ भिडपण	स्त्रेपणे
११० लुपण	हिंसायाम्
१११ कपण	रोपे
११२ प्युपण	उत्सर्गे
११३ पसुण	नाशने
११४ जसुण	रक्षणे
११५ पुंसुण	अभिमर्दने
११६ मृस पिस जस पईण	हिंसायाम्
११७ टिखण	स्त्रेहमे
११८ म्मण	स्त्रेहमे
११९ मक्षण	अवने
१२० पक्षिण	परिग्रहे
१२१ लक्ष्मीण	वर्शनाह्नयोः

इतो अर्षदिशेपे आठधिया ।

१२२ शाण	मारणादिमिजनेपु
१२३ म्युण	सहमे
१२४ मूण	अवकस्कने
१२५ मुक्षण	अपणे
१२६ रक लक रग छगण	आस्वाद्यमे
१२७ छिद्युण	भिन्नीकरणे
१२८ चर्चण	अध्यायने
१२९ अचण	विशेषणे
१३० सुचण	प्रमोचने
१३१ अर्जण	प्रतिपक्षे
१३२ अजण	विभागने
१३३ अट स्फुरण	भेदे
१३४ अटण	संघाते इत्यर्थात्
१३५ कणण	निमीलने
१३६ यतण	मिकारोपस्कारयोः
१३७ निरब्ध	प्रतिदाने

१३८ शब्दण	वत्सर्गात् भाषा-
	विष्कारयोः
१३९ पूदण	आभवने
१४० आङ् कन्दण	सातये
१४१ ळदण	आत्माहने
१४२ सुदण	ससर्गे
१४३ शृषण	प्रसहने
१४४ कृपण	अवकस्कने
१४५ जसुण	माशने
१४६ जमण	रोगे
१४७ अरण	असंशये
१४८ पूरण	आप्यायने
१४९ वखण	विदारणे
१५० दिवण	अर्दने
१५१ पद्म पपण	अपने
१५२ पुपण	धारणे
१५३ सुपुण	विद्याभ्यने
१५४ आङ्	कन्दे
१५५ मूय तसुण	अलकारे
१५६ जसण	ताहने
१५७ असण	वारने
१५८ वसण	स्त्रेहमेदावहरणेपु
१५९ असण	वत्सर्गे
१६० असण	ग्रहणे
१६१ लसण	शिल्पयोगे
१६२ अर्हण	पूजायाम्
१६३ मोक्षण	असने
१६४ लोह, तर्क, रघ, लघ, लोह	
	विष्ण, अष्ठ, दुष्ट, पिष्ठ, कष्ठ,
	खष्ठ, अष्ठ, पद, पुद, लुद, वद,
	पद, घृत्, पुप, मव, इव, लुव,
	पूप, कृप, निव, वय, कृय, अय,
	पिष्ठ, कृष्ठ, वृष्ठ, वई, वृह, वत्ह,
	अह, बह महण, भाषायाः
	इति परस्मैमायाः ।

१ गुणि	सुगुप्तायाम्
२ गुणि	विज्ञाने
३ वंशिण्	प्रसम्भने
४ कुटिण्	प्रतापने
५ मदिण्	तुष्टियोगे
६ विदिण्	चेतमाख्याननिवासेषु
७ मनिण्	स्तम्भे
८ बलि भलिण्	आमण्डने
९ दिदिण्	परिकृजने
१० वृपिण्	शक्तियन्धे
११ कुस्सिण्	अबक्षेपे
१२ लक्षिण्	आलोचने
१३ द्विदिक्	किदिक्ण् हिंसायाम्
१४ निदिक्ण्	परिमाणे
१५ तर्जिण्	सतर्जने
१६ कृटिण्	अप्रमादे
१७ वृटिण्	छेदने
१८ घाटिण्	श्लाघायाम्
१९ कृणिण्	पूरणे
२० ध्रुणिण्	आर्षासायाम्
२१ भितिण्	सवेदने
२२ यस्ति गंधिण्	अर्धने
२३ वपि द्विपि वपि द्विभिण्	द्विद्वि वभि सघाते
२४ स्यमिण्	वितर्कं
२५ दामिण्	आलोचने
२६ कुस्मिण्	कुस्मपने
२७ गुरिण्	वचने
२८ तत्रिण्	कुटुम्बधारणे
२९ मत्रिण्	शुसभापणे
३० ललिण्	ईप्तायाम्
३१ स्पशिण्	ग्रहणस्त्रेपणयो
३२ वशिण्	वचने
३३ वसिण्	वचने च

३४ भस्तिण्	सतर्जने
३५ यक्षिण्	पूजायाम्

इति आत्मनेमापाः ।

इतो अदन्ता ।

१ अङ्गण्	लक्षणो
२ श्लेषकण्	दर्शने
३ सुम्ब वृत्तण्	तत्प्रक्रियायाम्
४ अङ्गण्	पदलक्षणयो
५ अघण्	पापकरणे
६ रषण्	प्रतिपक्षे
७ सूषण्	पैशून्ये
८ भाजण्	पृथक्कर्मणि
९ सभाजण्	प्रीतिसेवनयोः
१० लज लसुण्	प्रकाशने
११ कृटण्	वाहे
१२ पट वङ्गण्	ग्रन्थे
१३ श्लेटण्	भक्षणो
१४ खोटण्	क्षेपे
१५ पुटण्	ससर्गे
१६ घटुण्	विभेजना
१७ शठ श्वठण्	सम्पन्नभापणे
१८ वृषण्	वृषण्मिपातने
१९ घणण्	गात्रविशूर्णने
२० वर्णण्	वर्णभ्रियाविस्तार शुणयचनेषु
२१ पर्णण्	हरितभाषे
२२ कर्णण्	भेदे
२३ तूणण्	सकोचने
२४ गणण्	सङ्ग्रामे
२५ कुण गुण केतण्	आमन्त्रणे
२६ पतण्	गतौ वा
२७ वातण्	गतिसुम्बसेवनयो
२८ कयण्	वाक्यमप-पे

३९ अघण्	दौर्बल्ये
४० छेदण्	द्वैधीकरणे
४१ गदण्	गर्जे
४२ व्यञ्जण्	ब्रह्मयुपसंहारे
४३ स्तनण्	गर्जे
४४ च्चनण्	शब्दे
४५ स्तेनण्	शौर्चे
४६ उमण्	परिहाणे
४७ कृपण्	दौर्बल्ये
४८ रुपण्	रूपक्रियायाम्
४९ क्षप लामण्	प्रेरणे
४० मामण्	क्रोधे
४१ गोमण्	उपलेपने
४२ सामण्	सान्त्वने
४३ आमण्	आमन्त्रणे
४४ सोमण्	श्लाघायाम्
४५ व्ययण्	बिस्तसमुत्सर्गे
४६ सूत्रण्	बिमोचने
४७ मूत्रण्	प्रभवणे
४८ पार तीरण्	कर्मसमाप्ती
४९ कत्र गात्रण्	शैथिल्ये
५० विघ्नण्	विघ्नक्रियाकदा विद्वृष्टयोः
५१ छिद्रण्	भेदे
५२ मिम्रण्	सपर्चने
५३ बरण्	ईप्सायाम्
५४ स्वरण्	आक्षेपे
५५ चारण्	दौर्बल्ये
५६ कुमारण्	क्रीडायाम्
५७ कखण्	संख्यामगत्योः
५८ घीखण्	उपधारणे
५९ बेल काखण्	उपदेशो
६० पख पूखण्	खञ्जपवनयो
६१ खंघण्	समाधाने
६२ पपण्	अनुपसर्गः

६३ गभेपण्	मार्गणे
६४ मृपण्	क्षान्ती
६५ रसण्	आस्वादनलोहनयो
६६ वासण्	उपसेवायाम्
६७ निवासण्	आच्छादने
६८ च्चण्	कल्कने
६९ महण्	पूजायाम्
७० रहण्	व्यागे
७१ रहुण्	गती
७२ स्पृहण्	ईप्सायाम्
७३ रूक्षण्	पारुष्ये

इति परस्मैमापाः ।

१ मृगणि	अभेपणे
२ अर्घणि	उपवाचने
३ पवणि	गती
४ संग्रामणि	युद्धे
५ शूर भीरणि	बिभ्रान्ती
६ सन्नणि	सन्वामक्रियायाम्
७ स्पृखणि	परिहृष्टणे
८ गर्भणि	मामे
९ गृहणि	ग्रहणे
१० कुहणि	बिस्मापने

इति आत्मनेमापाः ।

१ युजण्	सपर्चने
२ खीण्	ब्रवीकरणे
३ मीण्	मती
४ प्रीगण्	तर्पणे
५ भूगण्	कम्पने
६ भृगण्	आवरणे
७ कृण्	बयोहानौ
८ शीक शीकण्	आमर्षणे
९ मार्गण्	अम्भेपणे
१० वृचण्	सपर्चने

११ रिचण्	विपाजन	२८ तपिण्	दाणे
१२ यचण्	भायण	२९ कृपण्	वृणन
१३ अर्षिण्	पृतापाम्	३० जाप्सण्	रम्भने
१४ वृजण्	यजन	३१ ह्रमैण्	भये
१५ मृजाण्	शौषालद्वारपो	३२ ईरण्	क्षेपे
१६ कृण्	शोरे	३३ मृषिण्	नितिक्षापाम्
१७ अय प्रपण्	सन्द्रभ	३४ णिपण्	असर्वापयोगे
१८ नय अर्दिण्	हिंसापाम्	३५ विपूवा	अनिशये
१९ अयण	मचने ष	३६ सुपण्	परितर्कणे
२० विकण्	भापणे	३७ घृपण्	प्रमहने
२१ उद्रण्	अपवारण	३८ हिंसुण्	हिंसापाम्
२२ आह सद्रण्	गती	३९ गर्हण्	विमिन्द्रने
२३ वृकण्	मदीपने	४० पदण्	मर्षणे
२४ शुषिण्	रुदौ		
२५ तनूण्	श्रद्धापाने		
२६ उपसर्गात्	दृष्टे		
२७ मानण्	गतापाम्		

षट्मन्त्रभिद्रनम् । इत्यूवादिपरममापाः
इत्यापापरमपन्तानुम्भना पुरादपो
तिशो घातर ।

अनुबन्धफलम् ।

उच्चारणेऽस्ववर्णाद्य आस्कयोरिणियेषने ।
 इकारादात्मनेपदमीकाराद्योभयं भवेत् ॥ १ ॥
 उदितं खराहोन्तश्चोस्क्तादाबिदो विकल्पनम् ।
 रुपास्ये च परे ह्रस्व ऋकारादृक्विकल्पकः ॥ २ ॥
 लृकारादृक्स्वमायास्येः सिचि वृद्धिनियेषकः ।
 ऐस्कयोरिणियेषः स्यादोस्कपोस्तस्य नो भवेत् ॥ ३ ॥
 औकार इङ्गिकल्पार्थेऽनुस्वारोऽभिङ्गविशेषणे ।
 लृकारश्च बिसर्गभ्यामुपन्धे भवतो नहि ॥ ४ ॥
 कोदादिर्मं शुणी प्रोक्ता स्ते पूर्वस्य मुमाणम ।
 गेनोभयपदी प्रोक्ता पञ्च चजोः कगी कृतौ ॥ ५ ॥
 आत्मने शुणारोधे ऋञ्चो विवादिगणो भवेत् ।
 यौ वृद्धौ वर्त्तमाने क् टः स्याद्विद्युक्कारका ॥ ६ ॥
 भ्रिमगर्षो ङकारः स्याण् णशुरादिभ्य वृद्धिहृत् ।
 तस्युदादौ मकारभ्येषापुसीति विधोपणे ॥ ७ ॥
 रुधादौ नागमे पो हि मो दामः संप्रदानके ।
 पस्तनादेरकारः स्यात् पुबङ्गाभार्यद्वयकः ॥ ८ ॥
 स्त्रीर्लिङ्गार्थे लृकारो हि उत और्बिति यो भवेत् ।
 दा जयादिः फ्यः शिति प्रोक्तः प' पितोऽङ्गविशेषणे ॥ ९ ॥
 पदत्वार्ये सकारो हि नोक्ता अथ न सन्ति च ।
 भालूनां प्रत्ययानां आनुबन्धः कथितो मया ॥ १० ॥

इत्यनुबन्धफलम् ।

शुतादेरद्यतन्यां चाडात्मनेपदमिष्यते ।
 वृदादिपञ्चकेऽम्पो वा स्वसनोरात्मनेपदम् ॥ १ ॥
 ष्वलादिणौ भवेद्वृद्धिर्यजादेः सप्रसारणं ।
 घटादीनां भवेद्दृष्टो णौ परेऽजीघटत् सदा ॥ २ ॥
 अद्यतन्यां युपादित्वादृक्परस्यैपदे भवेत् ।
 आदिस्वाद्य तपोस्तस्य ऋकारः प्रकटो भवेत् ॥ ३ ॥
 प्यादीनां गदितो ह्रस्वो एवादेस्कतपोश्च नो भवेत् ।
 युजादयो विकल्पेन त्रयाभुरादिके गणे ॥ ४ ॥
 युपावर्नागमोरो च कुटादिस्वात् सिचि परे ।
 शुणभृदेरभावश्च कथितो हेमचरिणा ॥ ५ ॥

अदन्तानां शुणो वृद्धिर्यद्दुष्टुरादिष्व नो भवेत् ।
सक्षेपेण फलं चैतद्वीपित धानरेण हि ॥ ६ ॥

इति इत्थणफलम् ।

श्विभिर्बीशीयुरुक्षुक्षुणुसुन्यश्च वृगो वृष्टः ।

ऊर्ध्वदन्तयुजादिभ्यः खरान्ता घातषो ऽपरे ॥ १ ॥

पाठ एकस्वराः स्यु, येंऽनुस्वारेत इमे स्मृताः ।

द्विषिभोऽपि शक्तिश्चैव, यच्चिर्विचिरिषी पथि ॥ २ ॥

सिञ्चतिर्मुचिरतोऽपि वृच्छति अस्त्रिमस्त्रिमुजपोर्युजिर्पजिः ।

प्वक्षिरक्षिरुजयोर्निजिर्पिजुः पक्षिःमक्षिमजयः सृजिस्वजी ॥ ३ ॥

स्कन्दिषिषिद्विद्विषिसयोर्द्विः स्थिति शदिसदी भिदिष्ठिदि ।

मुचवी पदिहवी श्विद्विधुवी राधिसाभिसुभयो युधिष्यपी ॥ ४ ॥

यन्धिषुष्यरुषयः कुभिधुषी सिष्यतिस्तदनु दन्तिमन्यती ।

आपिना सपिदापिक्षिपिष्णो लुन्पतिः सृपिलिपी यपिखपी ॥ ५ ॥

यमिरभिलमियमिरमिनमिगमय कुशिलिशिरुधिरिदिशतिदशयः ।

सृशिमृशानिबिशतिदशिशिष्कशुपयस्त्रिषिपिपिषिप्लकृपितुपिदुपिपुपयाः ॥ ६ ॥

श्लिष्यतिर्द्विपिरतोषसिषसती रोहतिर्लुहिरिहि अनिहृगदितौ ।

देगिषदोगिषलिहयोर्भिह्विषदती नक्षतिर्द्विहिरिति स्फुटमनिटः ॥ ७ ॥

इति अनिदकारिकाः ।

अथ समग्रहश्लोकाः ।

सहितैकपत्रे नित्या नित्या पातूपसर्गयोः ।

नित्या समासे वाक्ये तु सा यिवक्षामपेक्षते ॥ १ ॥

निमित्तमेकमित्यत्र विभक्त्या नाभिधीयते ।

तद्ब्रह्मस्तु यदेकत्वम् विभक्तिस्तत्र वर्तते ॥ २ ॥

ऊर्ध्वं मानं किलोन्मानं परिमाणं तु सर्वतः ।

आयामस्तु प्रमाणं स्यात् सङ्ख्यायाश्च तु सर्वतः ॥ ३ ॥

अधिकारो ब्रह्म मूर्तं प्राणिम्य स्याद्ब्रह्मरूपते ।

च्युतं च प्राणिनस्तत्सन्निभं च प्रतिमादिषु ॥ ४ ॥

आकृतिप्रदृणात्प्रातिर्लंगानां न च सर्वमाह ।

सकृदाक्यातनिर्ग्राह्या गोश्व च चरणौ सह ॥ ५ ॥

सत्त्वे निविशतेऽपैति वृषगजातिषु दृश्यते ।

आपेयश्चात्रिपाजश्च सोऽस्तत्त्वप्रकृतिगुणः ॥ ६ ॥

अनुबन्धफलम् ।

उच्चारणेऽस्त्वर्णाद्य आस्कयोरिणिवेषणे ।
 इकारादात्मनेपदमीकाराबोभयं भवेत् ॥ १ ॥
 उदितः स्ररास्रोन्तम्बोस्कादाबिदो विकल्पमम् ।
 इपास्ये के परे ह्रस्व ककारादङ्गिकल्पकः ॥ २ ॥
 लृकारादङ्गसमायास्येः सिचि वृद्धिनिषेधकः ।
 ऐस्कयोरिणिवेषः स्यादोस्कयोस्तस्य नो भवेत् ॥ ३ ॥
 औकार इङ्गिकल्पार्थेऽनुस्वारोऽमिङ्गिषोषणे ।
 लृकारस्य भिसर्गमाभ्युषणे भवतो महि ॥ ४ ॥
 कोदादिर्मै गुणी प्रोक्ताः से पूर्वस्य मुमागमा ।
 गेनोभयपदी प्रोक्ता यस्य अजोः कगौ कृती ॥ ५ ॥
 आत्मने गुणारोषे ङङ्गो द्विबादिगणो भवेत् ।
 औ वृद्धौ वर्त्तमाने क्त ट् स्वादिष्ठचुकारका ॥ ६ ॥
 भ्रिमगर्षो ङकारः स्याण् णपुरादिभ्य वृद्धिङ्कृत् ।
 तस्युदादौ मकारभ्येबापुंसीति विशेषणे ॥ ७ ॥
 रुषादी मागमे पो हि मो दामः संप्रदानके ।
 यस्तनादेरकारः स्यात् पुबङ्गाभार्षसूचकः ॥ ८ ॥
 स्त्रीलिङ्गार्थे लृकारो हि क्त और्बिति बो भवेत् ।
 शाः जयादिः क्यः शिति प्रोक्ता यः पितोऽङ्गविशेषणे ॥ ९ ॥
 पदत्वार्थे सकारो हि मोक्ता अक्ष न सन्ति च ।
 घातूर्मा प्रत्यपानां आनुबन्धः कथितो मया ॥ १० ॥

इत्यनुबन्धफलम् ।

शुतादेरद्यतन्यां चाकात्मनेपदमिष्यते ।
 वृदादिपञ्चकेऽन्यो वा स्यसनोरात्मनेपदम् ॥ १ ॥
 स्वल्गादिर्णौ भवेद्वृद्धिर्यजादेः सामसारर्ण ।
 यटादीनां भवेद्वृद्धो गौ परेऽङ्गीघटत् सदा ॥ २ ॥
 अद्यतन्यां पुपादिस्त्रावङ्गपरस्मैपदे भवेत् ।
 स्वादिस्त्राव कयोस्तस्य मकारः प्रकटो भवेत् ॥ ३ ॥
 प्वादीनां गदितो ह्रस्वो एवादेस्कत्तयोऽयं नो भवेत् ।
 पुजादयो विकल्पेन शेषासुरादिके गणे ॥ ४ ॥
 मुपादेर्मागमोरो च कुटादिस्त्रात् सिचि परे ।
 गुणवृद्धेरभाषस्य कथितो हेमचरिणा ॥ ५ ॥

श्रीचन्द्रप्रभा (हेमकौमुदी) शब्दानुशासनसूत्राणाम्
अकारादिवर्णक्रमसूची ।

पृष्ठम्	सूत्रम्	पृष्ठम्	सूत्रम्
	अ		
१६	अइववर्ण-द्वेः ॥१२१४१॥	२०४	अइत्याच्छत्रादेरय् ॥१४४६०॥
२	अजः-गौ ॥१२१९॥	४००	अच् ॥१२१४९॥
३	अम* क-इ ॥१२११९॥	४८	अच* ॥१२४६९॥
२६७	अश हारिणि ॥७१२१९८॥	४०१	अचि ॥१२४१९॥
२६२	अशाहलो ॥७४१२४॥	४०२	अचिसे टक् ॥२१२८३॥
२२२	अ सपण्या ॥७१२१९९॥	४८	अच् प्रा-अ ॥२१२१०४॥
२८३	अ सृजिह्वोऽकिति ॥४४४१२१२॥	४१६	अजाते पञ्चम्या* ॥२१२१७०॥
१६१	अ स्यान्न ॥६१२२९॥	४१३	अजातेः शीले ॥२१२१९४॥
२६७	अकस्याष-वा ॥२१३८०॥	२४७	अजातेर्मु-वा ॥अ३३६॥
२१६	अकट्टचिनोअ रक्ते ॥४४१५०॥	१६६	अजादिभ्यो घेनोः ॥६१२१३४॥
२६६	अकट्टपा-ये ॥७४४६९॥	७१	अजादेः ॥२१४१६॥
१००	अकमेरुकस्य ॥२१२९३॥	९८	अज्ञाने ज्ञ पठौ ॥२१२१८०॥
१८२	अकल्पात् सूत्रात् ॥६१२१२०॥	७१	अञ्ज ॥२४४३॥
१०६	अकालेऽप्ययीमाषे ॥३१२१४६॥	४८	अञ्जोऽनर्थायाम् ॥४२४४३॥
११२	अकेन श्रीडाजीषे ॥३१२१८१॥	८	अञ्जवर्ग-त* ॥१२३३३॥
१३८	अक्लीपेऽप्यर्षुक्ततो ॥३१२१३९॥	१६	अञ्जवर्गात्-न् ॥१२१४०॥
१४४	अकृणोऽप्राण्यङ्गे ॥अ३८६॥	३६६	अञ्जवर्तिस्व-र्णो ॥३१४१०॥
१६२	अगिलाग्निलगिलपो- ॥३१२११९॥	२६३	अङ्गपातोरा-ञ्ज ॥४४४२०॥
३९६	अग्निषिष्या ॥६१२३७॥	७४	अणत्रेपेक-ताम् ॥२१४२०॥
४१४	अग्नेत्रे ॥२१२१६४॥	३७४	अणिकर्मणिक-तौ ॥३१३८८॥
११९	अग्रहानुपदेघोऽन्तरवः ॥३१२१५॥	३७७	अणिकि प्राणिक-ग* ॥३१३१०७॥
२७०	अघञ्चक्यपल-र्षी ॥४४४२९॥	२८०	अत* ॥४४३८२॥
१८	अघोपे प्र-टः ॥१२३१५०॥	२४	अत* कृकमि-स्य ॥२१३१॥
२६९	अघोपे शिटः ॥४४१४६॥	२६३	अतः प्रथयाल्लुक् ॥४४२८६॥
२८१	अकप्रतिस्त-म् ॥२१३४१॥	२९४	अत शिस्त्युत् ॥४४२८९॥
३१०	अके हिह्नो-र्वात् ॥४४१३४॥	४६	अत* स्पमोऽम् ॥१२४६५॥
३४६	अद्गामिरसने णिह् ॥३४४३८॥	२९	अत आः-ये ॥१२४१॥
		१६३	अत इय् ॥६१२३१॥
		२४४	अतमपादे-यद् ॥अ३३१॥

इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरयति चैतदो रूपम् ।
 भवसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयात् ॥ ७ ॥
 नकारजाबनुस्वारपञ्चमी ध्रुटिं चातुषु ।
 सकारजः चाकारश्चे पाँहवर्गस्तवर्गजः ॥ ८ ॥
 उपसर्गेण धात्वर्थो मलादन्यथ मीयते ।
 विहाराहारसंहारप्रहारप्रतिहारयत् ॥ ९ ॥
 धात्वर्थो भाषते कश्चित् कश्चित्तमनुवर्तते ।
 तमेव विशिनष्ट्य'योऽमर्थकोऽन्य' प्रयुज्यते ॥ १० ॥
 फलरूपापारयोरेकनिष्ठतायामकर्मकः ।
 धातुस्तयोर्षर्मिमेवे सकर्मकमुदाहृतः ॥ ११ ॥
 धातोरर्थान्तरे दृष्टेर्भात्वर्थेनोपसग्रहात् ।
 प्रसिद्धेरविषयज्ञातः कर्मणोऽकर्मिका क्रिया ॥ १२ ॥
 नीह्वयहृत्कपो ष्यन्तादुद्दिभ्रून्निष्ठमिक्षिषिदधिशालर्षाः ।
 पशियाभिवृण्डिङ्कृमृहमयिजिप्रमुष्वा द्विकर्माणः ॥ १३ ॥
 न्यादीमां कर्मणो मुख्य प्रत्ययो षक्ति कर्मजः ।
 नयते गौर्विषीग्राम भारो ग्राममयोह्यते ॥ १४ ॥
 गौण कर्मदुहादीनां प्रत्ययो षक्ति कर्मज' ।
 गौः पयो बुह्यतेऽनेन शिष्योऽर्थं गुरुणोच्यते ॥ १५ ॥
 धीजकालेषु सम्बद्धा यथा साक्षारसादय' ।
 बर्णादिपरिणामेन फलाभासुपकुर्वते ॥ १६ ॥
 मुद्धिस्वादपि सम्बद्धास्तथा धातूपसर्गयोः ।
 अल्पन्तरि कृतोभेदः पदकाले प्रकाशयते ॥ १७ ॥
 निपाताभ्योपसर्गाच्च धातव्येऽप्यमी अयः ।
 अनेकार्थाः स्मृताः सर्वे पाठस्तोपां निदर्शयाम् ॥ १८ ॥
 प्रपरापसम्बन्धनिर्बुद्धिं, ह्यर्थेभिसूदतिमिप्रतिपर्यपय' ।
 उपधाकिति विंशतिरेव सन्ने, उपसर्गगण' कथितः कथिमिः ॥ १९ ॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२६४	अनीनाद्-त् ॥अ४१६६॥
२४७	अमुकम्पा-स्यो ॥७१३३॥
३२७	अनुनासिकेच-ट् ॥४११२०८॥
२२१	अनुपक् वद्वा ॥अ१२९६॥
४१७	अनुपसर्गाः क्षीयो-ह्लाः ॥४१२८०॥
१८२	अनुब्राह्मणादिन् ॥४१२१२३॥
२१०	अनुदातिकादीनाम् ॥अ४१२७॥
६	अनेकवर्ण सर्वस्य ॥अ४१२०७॥
२२७	अनोः कर्मतरि ॥अ१११८८॥
३७२	अनोः कर्मण्यसति ॥३१३८१॥
१७४	अनोऽप्ये ये ॥अ४१६१॥
४१४	अनोर्जनेर्हः ॥६११२९८॥
१४३	अनोर्वेषो षट् ॥३१२१२०॥
७२	अनो वा ॥२१४११॥
४७	अनोऽस्य ॥२११२०८॥
४३२	अन्तर्द्धि ॥६१३८२॥
१३१	अन्तर्बहि-भ्रः ॥अ३१३२२॥
३०५	अन्तो नो लुक् ॥४१२९४॥
४१३	अन्यव्यवादेराः ॥३१२१६२॥
४३७	अन्यवैबकथ-कात् ॥६१४६०॥
३६६	अन्यस्य ॥अ११८॥
२	अन्यो घो-न् ॥११११२४॥
३६९	अन्वाद् परे ॥३१३३४॥
११८	अन् खरे ॥३१२१२९॥
५९	अप ॥११४१८८॥
२	अपञ्चमा-ट् ॥११११२१॥
३६८	अपस्किर ॥३१३३०॥
३६८	अपाचतुप्पा-र्व ॥४१४१६५॥
९४	अपायेऽवधिरपादानम् ॥२१२२९॥
१५६	अपीस्थादेर्वहे ॥३१२८९॥
६५	अपोऽवृ-मे ॥२११४॥
६५	अपोनपादपा-त्तः ॥६१२१०५॥
१८८	अपो यद् वा ॥६१२१६॥
१४८	अपो घयोनिमतिषरे ॥३१२२८॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१०१	अप्रत्यावावसाधुना ॥२१२१०१॥
५	अप्रयोगीत् ॥१११३७॥
१२२	अप्राणिनि ॥अ३१२२॥
१३८	अप्राणिपश्वादे ॥३१२१३६॥
१६३	अप्राङ्गणात् ॥६१२१४१॥
१८७	अभक्ष्यञ्चावने घामयद्वा ॥६१२४६॥
१९९	अभिनिष्क्रामति द्वारे ॥६१२१०२॥
२५०	अभिष्यासौ-जिन् ॥६१२१०॥
२२७	अमेरीञ्च वा ॥अ१११८९॥
२२२	अभ्यभिप्रमीयञ्च ॥अ११२०४॥
५२	अभ्यम्भ्यस ॥२१११८॥
२३२	अभ्रादिभ्यः ॥७१२४६॥
५०	अम्वादे-सौ ॥११४१०॥
२५२	अमद्रस्य विशा ॥अ४१३६॥
१०५	अमभ्यपी-भावभ्याः ॥३१२२१॥
५५	अमा त्वामा ॥२११२४॥
३६०	अमाभ्यपात् ष्यन् च ॥३१४२३॥
१४७	अमूर्धमस्तका-मे ॥३१२२२॥
३४०	अमोऽकम्पमिचमः ॥४१२२६॥
१९९	अमोऽपिकृष्य ग्रन्थे ॥६१२१९८॥
५१	अमौ म ॥२१११६॥
४३१	अयज्ञे झ ॥६१३६८॥
३८९	अयदि भद्रा-नवा ॥६१४२३॥
२६६	अयदि स्तृ-न्ती ॥६१२२१॥
५९	अयमिष जु-सौ ॥२११३८॥
३१३	अयि रः ॥४११६॥
१७२	अरण्यात् पथि-रे ॥६१३६२॥
१८४	अरीहणादेरकण् ॥६१२८३॥
२३९	अरुर्मनञ्च-ञ्चौ ॥अ२१२७॥
३९	अर्कौ च ॥११४३०॥
३४६	अर्तिरीम्बीद्भि-पुः ॥४१२२१॥
२२९	अर्षार्पान्ता-त् ॥अ२८॥
२५२	अर्षात्परि-देः ॥अ४२०॥
१९३	अर्षाचः ॥६१३६२॥

शुद्धम्	सुद्धम्
१९०	अतिरतिक्रमे च ॥३॥१॥४५॥
२५	अतोऽति रोकः ॥१॥३॥२०॥
२९९	अतोऽनेकस्वरात् ॥७॥२॥६॥
४९०	अतो म आने ॥४॥४॥११॥
२९६	अतोरिषद् ॥७॥१॥१६१॥
१९२	अतोऽन्वस्य ॥२॥३॥७॥
२१७	अत्र च ॥७॥१॥४९॥
३०३	अत्रस्वाद् ॥४॥४॥९०॥
१४८	अत्रसोऽकआयनणोः ॥३॥२॥३३॥
६३	अत्रसो वः सेस्तु वी ॥२॥१॥४३॥
१०	अदीर्घात्-ने ॥१॥३॥३५॥
२६७	अदुःखसर्गा-नेः ॥२॥३॥७७॥
२३९	अदूरे पन ॥७॥२॥२२॥
१५३	अदृश्याधिके ॥३॥२॥१४५॥
३०	अद्वेतः-क ॥१॥४॥४४॥
२०५	अद्वेषाकालाव्यापिनि ॥६॥४॥७६॥
४१३	अदोऽमभात् ॥५॥१॥१५०॥
१५	अदो मुमी ॥१॥२॥३५॥
१७२	अदोरायमिः प्रायः ॥६॥१॥११३॥
१६७	अदोर्मवीमा-अः ॥६॥१॥६७॥
२६४	अद्यतनी ॥५॥२॥४॥
२६०	अद्यतनी-महि ॥३॥३॥११॥
३०९	अद्यतम्या वा-ने ॥४॥४॥२५॥
४१५	अद्यर्षावाधारे ॥५॥१॥१२॥
१४७	अद्यज्ञनात्स-सम् ॥३॥२॥१८॥
६०	अदृश्यक्रमे ॥२॥१॥३५॥
६९	अद्यण्-सः ॥१॥१॥३५॥
२३८	अद्यपरापरात् ॥७॥२॥११८॥
१८२	अद्यर्मज्ञप्रति-याः ॥६॥२॥१२१॥
२७९	अद्यभ्युर्षास्तयोर्षः ॥२॥१॥७९॥
२७	अद्यतुभि-म ॥१॥१॥२७॥
७१	अद्यतुद्वितः ॥२॥४॥२॥
२२५	अधिकं तत्स-वः ॥७॥१॥१५४॥
१०३	अधिकेन म्रुयसस्ते ॥२॥२॥१११॥

शुद्धम्	सुद्धम्
३९०	अधीष्टौ ॥५॥४॥३२॥
३७०	अधेः प्रसङ्गे ॥३॥३॥७७॥
८८	अधेःशीकस्यासभाघार ॥२॥२॥२०॥
२२७	अधेरास्ते ॥७॥१॥१८०॥
१९४	अध्यात्मादिभ्य इकण् ॥६॥३॥७८॥
२२२	अध्वानं येनौ ॥७॥१॥१०३॥
१०८	अनः ॥७॥३॥८८॥
६०	अनक ॥२॥१॥३६॥
१५६	अनधिरादि-तौ ॥३॥२॥७८॥
४३६	अमअ-कलो यप ॥३॥२॥१५४॥
८३	अनघो मूलात् ॥२॥४॥५८॥
४३४	अनद् ॥५॥३॥१२४॥
६४	अनदुःखः सौ ॥१॥४॥७२॥
२८६	अनतोऽन्तौवात्मने ॥४॥२॥११४॥
४६	अनतो लुप ॥१॥४॥६०॥
१०५	अनतो लुप ॥३॥२॥६॥
२४५	अमअन्ते ॥७॥३॥१४॥
२३६	अमघतने हिः ॥७॥२॥१०१॥
२६५	अनघतने अस्तमी ॥५॥३॥५॥
२६३	अनघतने अस्तनी ॥५॥२॥७॥
३७३	अमनो सन ॥३॥३॥७०॥
६	अनम्त प-यः ॥१॥१॥३८॥
१७९	अनपत्ये ॥७॥४॥५५॥
१७२	अमरे वा ॥६॥३॥६१॥
२	अनवर्षा नामी ॥१॥१॥६॥
२२	अमाङ्क माङ्गे-ङ् ॥१॥३॥२८॥
८०	अमाच्छाङ्गा-वा ॥२॥४॥४७॥
२७४	अनातो मन्वान्त-स्य ॥४॥१॥६५॥
२७७	अमादेष्टादे-तः ॥४॥१॥२४॥
२०५	अमाङ्कयङि लुप ॥६॥४॥१४१॥
४६	अमासूखरे मोन्तः ॥१॥४॥६४॥
८४	अनापेङ्गदे-व्य ॥२॥४॥७८॥
१६१	अमिद्व्यम्पवादे-व्यः ॥६॥१॥१५॥
९	अमियो-वे ॥१॥२॥१६॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३६२	अह-पञ्चमस्य-ति ॥४१११०७॥
१८४	अह्वराविभ्योऽय् ॥४१२१८७॥
२३५	अहीयरुहो-ने ॥अ२१८८॥
२६	अहः ॥२११७४॥
१२२	अहः ॥अ३११६॥
२२०	अह्ना ग-नय् ॥अ११८५॥
आ	
४१	आ अम्हासोऽता ॥११४७५॥
३५७	आ अनिसनिजन' ॥४२१६०॥
९८	आख्यातर्युपयोगे ॥२१२७३॥
२०५	आगारान्तादिक' ॥४१४७' ॥
३५५	आगुणावन्त्यादेः ॥४११४८॥
१७७	आग्रहायण्यम्ब-कण् ॥४२१९९॥
४२३	आरुः क्रीडमुपः ॥५१२०१॥
४०६	आरुः शीले ॥५११९६॥
१२०	आरुल्पे ॥३११४६॥
३७२	आरुो अयोतिरुद्रमे ॥३१३१-२॥
३६९	आरुो पमहन'-च ॥३१३८६॥
३९३	आरुो यि ॥४१४१०४॥
३१५	आ च हौ ॥४२१०१॥
४०	आण्यो व्यञ्जने ॥२१११॥
७१	आत् ॥२१४१८॥
३९९	आत् ऐः कृञ्चौ ॥४१३१६॥
२८६	आतामातेआया-दिः ॥४२११२१॥
३९०	आतुमोऽव्या-त् ॥५१११॥
४०३	आतो बोऽह्नावामः ॥५११७६॥
२६८	आतो णव औ' ॥४२१२०॥
१७९	आतो मेन्द्र-स्य ॥अ४२९॥
१४६	आत्मन' पूरणे ॥३२११४॥
२७३	आत्सप्यक्षरस्य ॥४१११॥
४१८	आदित ॥४१४७१॥
१८१	आदेदण्वत्स' प्रगाथे ॥४२११२२॥
२	आद्यद्वितीय-याः ॥११११३॥
१६०	आद्यात् ॥४११२९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२३४	आद्यादिभ्य' ॥७१२८४॥
३०७	आद्योऽद्या एकस्वर' ॥४११२॥
१४०	आद्युद्रे ॥३१२३९॥
३६	आद्ये ॥२११४१॥
३६०	आधाराद्योप-रे ॥३१४२४॥
४११	आधारात् ॥११११३७॥
२५८	आधिष्यानुपूर्व्ये ॥अ४१७५॥
४१	आपो क्तितां-याम् ॥११४१७॥
२२१	आप्रपदम् ॥अ११९५॥
२५५	आपाने ॥अ५१८५॥
२००	आभिजनात् ॥४१३२१४॥
८६	आम आकम् ॥२११२०॥
२८६	आम कृग' ॥३१३७०॥
३४६	आमन्तास्वाप्येसायय् ॥४१३८५॥
८५	आमङ्ग्ये ॥२१२३२॥
२३२	आमयादीर्घञ् ॥अ२१४८॥
३८	आमो नाम् घा ॥११३३१॥
२२८	आपात् ॥अ२२॥
४०६	आयुचादिभ्यो-दे' ॥५११९४॥
२०१	आयुचादीपञ्च ॥४१४१८॥
९७	आरादर्थैः ॥२१२७८॥
७९	आर्यक्षत्रियाद्वा ॥२१३६६॥
२६३	आशिपि तु-तद् ॥४२११२९॥
१८९	आशिपि नापः ॥३१३३६॥
४०४	आशिपि ह्न' ॥५११८०॥
३०४	आशिपीणः ॥४१३१०७॥
४०२	आशिप्यकन् ॥५११७०॥
२६५	आशिप्याशी पञ्चम्यौ ॥५१३६८॥
२६०	आशी'फ्यात्-सीमहि ॥३१३१३॥
१५४	आदीराद्या-गे ॥३२१२०॥
१९८	आम्बयुज्या अक्य् ॥४१३१९॥
६	आसन्नः ॥अ४१२०॥
१२७	आसन्नादूरा-र्थे ॥३११२०॥
४२०	आसीनः ॥४१३१५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२१८	अर्हतस्तो नृच ॥७११२१॥
१	अर्हम् ॥११११॥
३२८	अर्हे मृष ॥५११३७॥
४०५	अर्होऽप ॥५११०१॥
२२०	अलाज्वाअ-सि ॥७११८४॥
२५३	अल्पयूनो कन् वा ॥७११३३॥
१५५	अल्पे ॥३१२१३५॥
३०३	अषः सप ॥२१३५७॥
२०३	अषक्रये ॥३१३५३॥
२२५	अषपवात्तपट् ॥७११२०१॥
२३	अषर्णो-पिः ॥११३१२२॥
३१	अषर्णस्या-साम् ॥११३१२५॥
७	अषर्णस्ये-रल् ॥११२१५॥
६७	अषर्णादसो-कयोः ॥२११११५॥
१०८	अषर्णेषर्णस्य ॥अ३१६८॥
१७४	अषर्मणो-स्ये ॥७११०२॥
३७३	अषात् ॥३१३३७॥
४३०	अषात् ॥५१३३२॥
२२३	अषात्कुटा-ते ॥अ११२२५॥
२२७	अषिति वा ॥७११७५॥
३२५	अषित्परोस्ता-रेः ॥७११२३३॥
२६३	अषिबक्षिते ॥५१२१३॥
१५५	अषिघोपणे-ञ् ॥२१२१२५॥
१७१	अषुदादोर्नवा ॥३१११२०॥
२०२	अषुदेर्यहणतिगर्भं ॥३१३३३॥
२२३	अषेःसघा-टम् ॥अ१११३२॥
१८१	अषेर्बुग्घे-सम् ॥३१२३४॥
२६४	अषौ दापौ दा ॥३१३१॥
२४१	अष्यक्तामु-ञ् ॥अ२१४५॥
२१६	अष्यजात् घ्यप ॥अ११३८॥
१२९	अष्ययम् ॥३११२१॥
१२१	अष्यय प्रष्टु-मि ॥३११४८॥
७०	अष्ययस्य ॥३१२३॥
२४७	अष्ययस्य ङोऽम् च ॥अ३१३१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३५३	अष्याप्यस्य मुषेर्मोर्नवा ॥३१११२९॥
२८०	अषाभि ते वा ॥३१३४॥
३०७	अषिखस्सन्-टि ॥३१३७७॥
८१	अषिप्रोः ॥२१४८॥
१०५	अष्यवाऽप्राबास्याया ॥३१३१०४॥
१८५	अष्यत्पादेरिक्त् ॥३१२९७॥
१३८	अष्ययद्वयपू-राः ॥३१११२३१॥
१६७	अष्यादे ॥३११४०॥
२१३	अष्यैकादे ॥७१११॥
५०	अष्ट और्ज मो ॥११४०३॥
२९५	असंयोगादो ॥३१२८६॥
२५५	असकृत् सप्रमे ॥अ३७२॥
८२	असत्काण्ड-त् ॥२१४५६॥
९७	असत्काराद्-म् ॥२१२१२०॥
१४६	असत्पे ङसेः ॥३१२१०॥
५३	असत्पिवा-र्भम् ॥२११२५॥
२९१	असमानलोपे-ङ् ॥२११३३॥
८०	असह्यमश्वि-भ्य ॥२१३३८॥
६४	असुको पाकि ॥२११४४॥
४०९	असुर्योग्राद् दषा ॥५१११२९॥
२०३	असोऽसिषू-टाम् ॥२१३४८॥
३३१	असू च लीस्ये ॥३१३१२५॥
२३२	अस्तपोमाया-भिन् ॥अ२१४७॥
३११	अस्तिष्टुषोमूषाषाशिति ॥३१३११॥
३१०	अस्ते' सि-ति ॥३१३७३॥
१४	अस्तीगृहे-वा ॥अ३१०१॥
१३१	अस्पृष्टाच्च ममा ॥अ३१३१॥
२५	अस्पृष्टाच्च-वा ॥११३१५॥
२४३	अस्मिन् ॥अ३१२॥
७४	अस्य कर्पास्तुक् ॥२१४८४॥
२७६	अस्यादेरा' परोस्तायाम् ॥३११३८॥
७३	अस्याऽपस-नाम् ॥२१३१११॥
१३०	अस्ययसुबोऽय् ॥७१३०॥
१२२	अस्ययगुणैः ॥३११८७॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३६२	अह-पञ्चमस्य-ति ॥४११२०॥
१८४	अहरादिभ्योऽञ् ॥४१०८॥
२३७	अहीयरुहो-ने ॥अ२१८८॥
२६	अह् ॥२११७॥
१२२	अह् ॥७३११६॥
२२०	अहा ग-नञ् ॥७११८५॥
आ	
४१	आ अमृशसोऽन्ता ॥११४७॥
३१७	आ अन्निसनिजन ॥४१२६०॥
९२	आख्यातर्युपयोगे ॥२२२७३॥
२०५	आगारान्तादिक् ॥४१४७०॥
३७५	आयुणाव-पाठे ॥४११४८॥
१७७	आम्रहापण्यस्व-कण् ॥६१२९९॥
४२३	आठः त्रीदसुपः ॥२१०१॥
४०६	आठः ङीले ॥२१०६॥
१२०	आठस्ते ॥३११४६॥
३७२	आठो ज्योतिम्ब्रमे ॥३१३०२॥
३६९	आठो घमहन-च ॥३१३८६॥
३९३	आठो पि ॥४१४१०८॥
३१५	आ च हौ ॥४१२१०१॥
४०	आण्यो म्यञ्जने ॥२११११॥
७१	आत् ॥२१४१८॥
३९९	आत णेः कृञ्जौ ॥४१३०३॥
२८६	आतामातेआघा-धि ॥४१०१२२१॥
३९०	आतुमोऽस्या-त् ॥२११११॥
४०३	आतो ङोऽहावामः ॥२११७३॥
२६८	आतो णव औ ॥४१२१००॥
१७०	आतो ने-द्र-स्य ॥अ४००॥
१४६	आत्मनः पूरणे ॥३१२१४॥
२७३	आत्मप्यक्षरस्य ॥४१०११॥
४१८	आदित ॥४१४७१॥
१८१	आदेदण्डम-प्रगाथे ॥३१२११२॥
२	आघद्वितीय-या ॥११११३॥
१६०	आघात् ॥३११२५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२३४	आघादिभ्य ॥७१२८४॥
३०७	आघोऽश्न एकस्वर ॥४११२॥
१४०	आघ्रे ॥३१२३९॥
३६	आघ्रेर ॥२११४१॥
३६०	आघराचोप-रे ॥३१४०४॥
४११	आघरात् ॥२१११३॥
२५५	आघिष्यालुपूर्व्ये ॥७१४७५॥
४१	आपो ङितां-याम् ॥११४१७॥
२२१	आप्रपदम् ॥७११०५॥
२७७	आपाघे ॥७१०८५॥
२००	आभिजनात् ॥६१३२१४॥
७३	आम आकम् ॥२११२०॥
२८६	आम कृग ॥३१३७०॥
३४६	आमन्तास्याप्येलावय् ॥४१३८७॥
८५	आमक्ये ॥२१२३२॥
२३२	आमपादीर्घञ् ॥अ२१८८॥
३८	आमो नाम् वा ॥११४३१॥
२०८	आयात् ॥अ२२॥
४०४	आयुषादिभ्यो-घे ॥१११७४॥
२०१	आयुषादीपञ्च ॥४१४१८॥
९७	आराद्व्येः ॥२१२७८॥
७०	आर्यक्षत्रियाद्वा ॥२१४३६॥
२६३	आशिपि तु-तद् ॥४१११०॥
१८९	आशिपि नाथ ॥३१३३६॥
४०४	आशिपि हन ॥२११८०॥
३०४	आशिपीणः ॥४१३१०७॥
४०२	आशिप्यन् ॥११७०॥
२६२	आशिप्याङीः पञ्चम्यौ ॥२१४३८॥
२४०	आङी-क्यात्-स्त्रीमहि ॥३१३१३॥
१५४	आङीराजा-गे ॥३१२१००॥
१००	आम्बयुज्या अकम् ॥३१३११५॥
६	आमघः ॥७१४००॥
१०७	आसमादृरा-र्थे ॥३११००॥
४००	आसीनः ॥४१४१११॥

श्रुतम्	ध्रुवम्
३२७	वासुपु-म ॥२११२०॥
४३२	वासुपुत्रिभ्यज्जन्मप ॥२११२१॥
१३६	वाहिताप्र्याविपु ॥३१११२६॥
१३८	वाही धरे ॥अ२१२०॥

इ

२००	इकण् ॥३१११॥
१७४	इकण्यधर्षण ॥७१११२५॥
४३६	इकिहितव स्वस्वार्थे ॥२१११३८॥
३०४	इको वा ॥३१११६॥
२६१	इकित् कर्तरि ॥३११२२॥
४२२	इकितो व्यक्तमा-त् ॥२१२१४॥
७४	इच्छापुसो-रे ॥२१११०७॥
३८९	इच्छार्थे कर्मणः सप्तमी ॥२११८९॥
१३०	इष् युद्धे ॥अ२१७४॥
८६	इष् इत् ॥२११७१॥
२६१	इष् ॥७११११॥
२६९	इट इटि ॥३११३७१॥
३२४	इट सिजाशिपो-ने ॥३११३६॥
२६८	इष्टेस्तुति-सुक्त ॥३१११४॥
३०४	इष्ण ॥२११११॥
३०४	इष्णिको गीः ॥३११२३॥
४३१	इणोऽभेदे ॥२१११७५॥
१२	इतापतो सुक्त ॥अ२११४३॥
७९	इतोऽपत्यार्थत् ॥२११३२॥
२३-	इतोऽत् कुत् ॥अ२१२०॥
१६७	इतोऽनिमः ॥३११७२॥
१५४	इदकिमोत्कीः ॥३११२५३॥
२२४	इदकिमो-स्य ॥अ१११४८॥
६०	इवम ॥२११३४॥
६०	इवमवसोऽव्यय ॥१११३३॥
३४	इवुतोऽभे-त् ॥१११२१॥
१३६	इनः कश् ॥अ११२७०॥
५०	इन्डीमरे सुक्त ॥१११७७१॥
२२६	इन्द्रियम् ॥अ११२७४॥

श्रुतम्	ध्रुवम्
१३	इन्त्रे ॥१११३०॥
२६८	इन्व्यसयोगा-द्वत् ॥३११२१॥
७८	इन् इन्-स्योः ॥१११४८७॥
४०९	इरमदः ॥२१११२२॥
३०६	इर्वरित्रः ॥३११२८॥
२३१	इत्त्र्य वेद्ये ॥अ२१३६॥
१०	इवर्णादे-लम् ॥१११२२१॥
१५	इ इ वा ॥१११३३॥
३६२	इष्टम-सनः ॥३११४४॥
२८७	इष्ट्य स्यात् ॥३११४३॥
३०७	इसासः शासोऽन्वयने ॥३११११८८॥
२३९	इस्तोर्बहुसुम् ॥अ२१२२८॥

ई

१४०	ईः पौमषणोऽग्ने ॥३११४२५॥
२६१	ईगितः ॥३११२५॥
४७	ईजी वा ॥२१११०९॥
३४२	ई च गण ॥३१११७७॥
१९१	ईतोऽकम् ॥३११४३१॥
१५	ईवृदे-जम् ॥१११३४॥
२१६	ईनेऽन्वयस्मो ॥अ११४८॥
१८०	ईनोऽद्भुः क्रतौ ॥३१२२१॥
२१५	ईय ॥अ११२८॥
१७०	ईयः अस्तुम् ॥३११८९॥
१५४	ईयकारके ॥३११२२१॥
१३५	ईयसो ॥अ११२७४॥
३-६	ईर्व्यज्जनेऽपि ॥३११२७॥
३१२	ईषीढः-प्रो ॥३११४८७॥
	ईश्वान्वर्ण-स्य ॥३११२११॥
११८	ईपशुणवचनैः ॥३११३४॥

उ

१७५	उद्गो सुक्त ॥अ११२६॥
४२७	उणाद्य ॥२११२३॥
३०५	उत जीर्विति व्यज्जनेऽन्वयार्थे ॥३११२५॥

४१८ वति शार्ङ्ग-भे ॥४१३२६॥
 ६१ वतोऽनङ्घ्रुचतुरो वः ॥११४८२॥
 ८६ वतोऽग्निम-ऊङ् ॥२४३७३॥
 ८९ वत्कृष्टेऽनूपेन ॥२४३३९॥
 १९० वत्तरादाङ्घ्र ॥६१३५॥
 ९४ वत्पातेन ज्ञाप्ये ॥२४२५९॥
 १६१ वत्सादे रथ ॥३१११९॥
 ३७४ वत्स्वराशु-त्रे ॥३१३२६॥
 ४२१ वद्य पचि-रे ॥५२२२९॥
 १८ वद्यः स्यास्तम्भ-स ॥११३१४४॥
 १५१ वद्यकस्योद्य-पेपंघिषा ॥३१२१०४॥
 ४९ वद्यश्च वदीच ॥२१११०३॥
 २२८ वद्यन्वामन्धौ च ॥२१११९७॥
 २२७ वद्यरे त्विकणाद्यने ॥७१११८१॥
 ३७३ वद्यरः साप्यात् ॥३१३३१॥
 २७४ वदित-स्वराभोन्त ॥४१४१८॥
 १७६ वदितगुरोर्भा-व्ये ॥६१२५॥
 २२७ वद्युत्सोऽन्मनसि ॥७१११९९॥
 ३६८ वद्योऽनूर्ध्वे ॥३१३३६॥
 १९९ उपज्ञाते ॥६१३१९१॥
 ११५ उपमान सामान्यै ॥३१११०१॥
 ८३ उपमानसहित-रो ॥२४४७५॥
 ११५ उपमेय व्याघ्रा-क्तौ ॥३१११०२॥
 १० उपसर्गस्थानि-ति ॥११२११९॥
 २९१ उपसर्गस्थायौ ॥२४३१००॥
 १३१ उपसर्गात् ॥७१३१६२॥
 ३८० उपसर्गात् खलुघ्नोऽब्ध ॥४१४१००॥
 ३२३ उपसर्गात् सुग-त्वे ॥२१३३९॥
 १४५ उपसर्गाद्व्यन ॥अ३१७९॥
 ३७० उपसर्गाद्वस्योदो वा ॥३१३१२०॥
 ४०१ उपसर्गादातो-इय ॥५१११०६॥
 ९० उपसर्गादिषः ॥२१२१७॥
 ४२५ उपसर्गाद्वृ-दा ॥११२४९॥
 ११९ उपाजेऽन्याजे ॥३१११२॥

४९३ उपात् स्तुतौ ॥४१४१०५॥
 ३६४ उपात् स्य ॥३१३१८३॥
 २९० उपात्पासमयाय-रे ॥४१४१२॥
 २९१ उपान्वस्यस्यासमा-हे ॥४१२३६॥
 २८८ उपान्व्ये ॥४१३३४॥
 ८९ उपान्वष्पाङ्घ्र्यसः ॥२१२२१॥
 २४३ उपायान्द्रुस्रम्भ ॥७१२१७०॥
 १०४ उपेनाधिकिनि ॥२१२१०५॥
 १९६ उषे ॥३१३११८॥
 २३६ उभयाद् शुसु च ॥अ२१९९॥
 १८६ उमोर्णाद्वा ॥६१२३७॥
 १२२ उरसोऽग्ने ॥अ३१११४॥
 २१५ उवर्णयुगादेर्य ॥७१३१३०॥
 ३२१ उवर्णात् ॥६१४१८॥
 ३९६ उवर्णाद्यावदपके ॥०११११९॥
 १९१ उवर्णाद्विकण ॥६१३३९॥
 २९४ उक्तो ॥४१३२॥
 १४१ उपासोपस ॥४१२४६॥
 १५६ उष्ट्रमुखादय ॥३११२३॥
 १८६ उष्ट्रादक्य ॥६१२३६॥

ऊ

१५० ऊङ् ॥६१३३७॥
 १६ ऊं चोद्य ॥११२३९॥
 ९ ऊटा ॥११२१३॥
 ७७ ऊहायाम् ॥२४४२१॥
 ४३५ ऊदितो वा ॥४१४४२॥
 ३४९ ऊहुपो णौ ॥४१२४०॥
 ७६ ऊङ्गः ॥२४४७॥
 ११० ऊनार्यपूर्वाद्यैः ॥३१३३७॥
 २३२ ऊर्जो यिन्व-न्त ॥अ२१०१॥
 २३० ऊर्णाद्दशुममो युसु ॥अ२११॥
 ४११ ऊर्ष्याद्विन्ध्य-क्तु ॥५११३३३॥
 २३८ ऊर्ष्याद्विदिष्टा-स्य ॥अ२११४॥
 ११८ ऊर्ष्याद्यनु-ति ॥३१३२॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
३९७	आसुपु-म ॥५११२०॥
४३२	आस्यदिमज्यजन्पय ॥५११२७॥
१३६	आहिताम्पाविपु ॥५११२५॥
१३८	आही वृरे ॥अ५१२०॥

इ

२००	इकण् वि०११॥
१७४	इकण्यवर्षण ॥७१४४९॥
४३५	इकितितव स्वरूपापे १-५११३८॥
३०४	इको वा ॥५११३५॥
२३१	इकित कर्तरि ॥५११२२॥
४२२	इकितो व्यञ्जना-त् ॥५११४४॥
७४	इवापुसो-रे ॥२१४१००॥
३८९	इकार्ये कर्मणः सप्तमी ॥५१४८०॥

१३०	इष पुदे ॥७१३७॥
८३	इम इत ॥२१४७१॥
२५१	इजः ॥७१४१२॥
२५९	इट इटि ॥५१३७१॥
३२४	इट सिआशिपो-मे ॥५१४३६॥
२६८	इडेसुसि-सुक् ॥५१३९४॥
३०४	इण ॥२१११२॥
३०४	इणिको गर्गः ॥५१४२३॥
४३१	इणोऽन्नेवे ॥५१३७५॥
१२	इतावतो सुक् ॥७१२१४६॥
७०	इतोऽकल्पार्त् ॥२१४३२॥
२३५	इतोऽत कृत ॥अ२१९०॥
१३७	इतोऽमिधः ॥५११३७॥
१५४	इवकिमोत्कीः ॥५१२१५३॥
२२४	इवकिमो-स्य ॥अ१११४८॥
६०	इवम् ॥२११३४॥
६०	इवमवसोऽक्येव ॥११४३॥
३४	इवतोऽन्ने-त् ॥११४५२॥
१३५	इमः कश् ॥अ११३७०॥
५९	इम्हीसरे सुक् ॥११४७९॥
२२६	इन्द्रियम् ॥अ११३७४॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
१३	इन्ने ॥११२३०॥
२६८	इन्म्यसयोगा-द्वत् ॥५११२१॥
५८	इन् इन्-स्योः ॥११४८७॥
४०९	इरमवः ॥५१११२७॥
३०६	इर्वरिद्रः ॥५१२९८॥
२३१	इलम्ब वेचो ॥७१२३६॥
१०	इवर्णादे-सम् ॥११२२१॥
१८	इ इ वा ॥११२३६॥
३५२	इवृष-सनः ॥५१४४४॥
२८७	इम्ब स्याद ॥५१३४१॥
३०७	इसासः शासोऽम्पञ्जने ॥५१४११८॥
२३९	इसुसोर्बहुसम् ॥अ२१२८॥

ई

१४०	ईः योमवरुणेऽग्ने ॥३१२४२॥
२३१	ईमितः ॥३१३९५॥
४७	ईजो वा ॥२१११०९॥
३४२	ई च गण ॥५११३७॥
१९१	ईतोऽक्य ॥५१३४१॥
१५	ईवृदे-नम् ॥११२३४॥
२१६	ईनेऽम्बात्मनो ॥अ५४४८॥
१८०	ईनोऽम्बः ऋतौ ॥५१२१२१॥
२१५	ईय ॥अ११२८॥
१७०	ईय ससुम् ॥५११८९॥
१५४	ईयकारके ॥३१२१२१॥
१३५	ईयसो ॥७१३१७७॥
३५६	ईर्ष्यञ्जनेऽपि ॥५१३९७॥
३१२	ईषीका-सोः ॥५१४८७॥
	ईम्बाववर्ण-स्य ॥५१३१११॥
११८	ईपद्गुणवचनैः ॥३११३४॥

उ

१७५	उदणो सुक् ॥७१४५६॥
४२७	उणाव्य ॥५१२१३॥
३०५	उत और्विति व्यञ्जनेऽन्नेः ५१३१५॥

पृष्ठम् सूत्रम्
 ३८१ एकपाती कर्म-ये ॥३१४८६॥
 १८७ एकस्यरात् ॥३१२४८॥
 २६८ एकस्यरादमु-त ॥३१४८६॥
 २३७ एकात्-स्य ॥७१११११॥
 १२५ एकादशा षोडश-ह्य ॥३१२९१॥
 २४६ एकादाकि-ये ॥७३१२७॥
 २३३ एकादेः कर्मधारयात् ॥अ२५८॥
 १२३ एकार्यं चानेक च ॥३११२२॥
 ४३४ एकोपसर्गस्य च ये ॥३१२३४॥
 ४०८ एजे ॥३११११८॥

१८६ एण्या एय्य ॥३१२३८॥
 २७ एतद्वम्ब-से ॥११३१४६॥
 २६० एताः शितः ॥३१३१०॥
 १५३ एत्यकः ॥२१३१२६॥
 ३०४ एत्यस्तेर्भृदि ॥३१३३०॥
 ४१ एवापः ॥३१३४२॥
 १२ एवौतोऽप्यात् ॥११२१३॥
 १३ एवौत-लुक् ॥११२१७॥
 ३४ एवौद्विभ्यां-रः ॥११३३५॥
 २९ एव्हृत्सोसि ॥११३३४॥
 १६८ एयत्य ॥७३१२२॥
 १२८ एयेऽन्नायी ॥३१२५२॥
 ३१५ एयामीर्भ्यस्त्रनेऽद् ॥३१२९७॥
 ३८६ एय्यस्यबधौ-गे ॥५३१३४॥
 १०० एय्यहणेमाः ॥३१२९४॥

ये

१०५ येकार्थ्ये ॥३१२८॥
 ९ येदौत्-रे ॥११२५१२॥
 २३६ येपमः पर-ये ॥अ२१००॥
 १९० येपमोऽम्बसो वा ॥३१३१२॥

ओ

२०२ ओजसहो-ने ॥३१३१२७॥
 १४६ ओजोऽस्य छ ॥३१२१२॥
 व. म. ६

पृष्ठम् सूत्रम्
 ३३० ओजोऽप्सरस ॥३१३२८॥
 ४० ओत औ ॥११३१७॥
 ३१८ ओतः इये ॥३१२१०३॥
 १५ ओवन्त ॥११२३७॥
 १२ ओवौतोऽबाव् ॥११२२४॥
 ९ ओमाञ्चि ॥११२१८॥
 ३४६ ओर्जान्तस्या-र्णे ॥३११३६०॥
 ३१५ ओष्ठपावुर् ॥३१३११७॥

ओ

४१ औता ॥११३००॥
 १ औवन्ता स्वरा ॥११११४॥
 ४५ औरीः ॥११३१६॥

क

२३० कर्माभ्यां-मम् ॥७२११८॥
 २०९ कसार्थात् ॥३१३१३५॥
 १८६ कसीया ष्य ॥३१२४३॥
 १३४ ककुदस्या-म् ॥७३१३७॥
 ३४९ कगोबमूजनै-रञ् ॥३१२२५॥
 २८२ कङ्कम्ब्य ॥३११३४॥
 १९२ कङ्गादेर्भृदस्ये ॥३१३३५॥
 २३१ कङ्क्या कुरः ॥अ२१३९॥
 २२३ कट ॥अ११२४॥
 ११७ करादयः कर्मधारये ॥३१११५८॥
 ११९ कणेमनस्तृसौ ॥३११३४॥
 ३६५ कण्ठ्यादेस्तृतीया ॥३११३५॥
 ११७ कतरकतमौ-मे ॥३१११०९॥
 १५४ कधि ॥३१२११३॥
 १८९ कभ्यादेर्भ्येकञ् ॥३१३१०॥
 २३६ कपमित्यम् ॥अ२१०३॥
 ३८७ कपमि सप्तमि च वा ॥अ३१३३॥
 २१४ कपादे रिक्ण् ॥अ११२११॥
 २६० कद्राकर्मोर्नबा ॥अ३१३८॥
 १९० कन्याया इक्ण् ॥३१३२०॥

पृष्ठम् स्वम्
 ऋ
 ७ ऋहृति-वा ॥११५२॥
 ३१६ ऋः जृवृम् ॥११५२०॥
 १४३ ऋक्पूः पथ्यपोऽत् ॥७३१७६॥
 १४४ ऋक्सामर्ग्य-यम् ॥७३१७७॥
 १५० ऋक् इशसि ॥११५२९॥
 ९६ ऋणाद्रेतो ॥११५३७॥
 ८ ऋणे प्र-रू ॥११५३७॥
 १९८ ऋत इकण् ॥६३११५२॥
 २७१ ऋतः ॥११५३७॥
 ३०८ ऋतं खरे वा ॥११५३४३॥
 १४० ऋता विद्यायो-न्वे ॥११५३३॥
 ८ ऋते वृ-से ॥११५८॥
 ९६ ऋते द्वितीया च ॥११५११४॥
 ३०२ ऋतेर्कीय ॥११५३३॥
 ३९ ऋतो जुह ॥११५३३॥
 २७१ ऋतोऽत् ॥११५३३॥
 ४३ ऋतो रः-नि ॥११५१५॥
 १७८ ऋतो र-ते ॥११५२५॥
 ३५६ ऋतो रीः ॥११५३१०९॥
 ७ ऋतो वा तौ च ॥११५४॥
 ४३६ ऋत् तृपमृपकृश-सेट् ॥११५१५४॥
 ८ ऋत्यान्-स्य ॥११५१०॥
 २०८ ऋत्वादिभ्योऽण् ॥११५३१२०॥
 ६१ ऋत्विग् दिश-ग ॥११५१६९॥
 ५० ऋदुदित ॥११५३०॥
 १४० ऋदुदितारतम-ञ्च ॥११५१६३॥
 ३९४ ऋदुपान्स्याद्-ञ्च ॥११५१४१॥
 ३- ऋदुपानस्यु-र्वा ॥११५१८४॥
 ३३७ ऋदृवर्णस्य ॥११५३३॥
 १०१ ऋदनदी वदयस्य ॥११५२१॥
 ३२२ ऋप ईत् ॥११५११॥
 २०३ ऋभरावरण ॥११५११॥
 १२७ ऋभित्वादिन् ॥११५१७१॥

पृष्ठम् स्वम्
 ३०० ऋफिडादीर्ना ऋञ्च ल ॥११५१२०४॥
 ३५६ ऋमतां री ॥११५१०५॥
 ३०० ऋर लृत्-पु ॥११५१९॥
 २७२ ऋवर्णइशोऽङ्कि ॥११५३७॥
 ३९६ ऋवर्णप्यञ्च-प्यण् ॥११५३७॥
 ४१७ ऋवर्णभ्यूर्युगः कितः ॥११५३५॥
 २०४ ऋवर्णात् ॥११५३६॥
 १९८ ऋवर्णोवर्ण-लृक् ॥११५३१॥
 २४७ ऋवर्णोवर्णा-ञ्च ॥११५३३॥
 २७३ ऋवृभ्येत् इट् ॥११५३८०॥
 १८५ ऋव्यादेः क ॥११५२९॥
 २१७ ऋपमोपा-भ्य ॥११५३४॥
 ४२६ ऋपिनामो करणे ॥११५३८६॥
 १६७ ऋपिभृत्प्य चकक्रुभ्य ॥११५३६१॥
 १२४ ऋपौ विभ्यस्य मिच् ॥११५३७९॥
 ३५३ ऋस्मिपूञ्चशी-ञ्चः ॥११५३८॥
 ४१६ ऋहीघाघ्रा-र्वा ॥११५३७॥
 ऋ
 २७२ ऋतां द्वितीत् ॥११५३१६॥
 २७४ ऋदिच्छिस्तम्-वा ॥११५३६५॥
 ४१६ ऋत्वादेरे-ग्र ॥११५३८॥
 ७ ऋस्तयोः ॥११५२॥
 लृ
 ७ लृत् वा ॥११५३३॥
 ९ लृत्वाल् वा ॥११५३११॥
 २८० लृदिदृशुतादि-सौ ॥११५३६॥
 लृ
 २ लृवन्ताः-नाः ॥११५३॥
 ए
 ० ए ऐ ओ औ-रम् ॥११५३८॥
 ५८ ए ॥११५३७॥
 १ एकद्वित्रि-ता ॥११५२॥
 २६२ एकद्विचतु ॥११५३८॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४३१	किरो चान्ये ॥५१३७३॥
४२७	किरो लघने ॥४१४९३॥
४०७	कृष्यात्मोदरा-स्वि ॥५११९०॥
१६५	कृञ्जादेर्जायन्त्यः ॥६११४७॥
३९९	कृटादेर्बिद्बुव्यिण्त् ॥४१३१७॥
२४८	कृटीशुण्डाद्रः ॥७१३४७॥
२४९	कृत्वा रुप ॥७१३४९॥
२४७	कृत्सिताल्पाज्ञाते ॥७१३३३॥
१७२	कृन्त्यवन्तेः स्त्रियाम् ॥६१११२१॥
२९४	कृप्पमिधो-भि ॥५१३७९॥
१२३	कृमद्दृम्या वा ॥७११०८॥
११७	कुमारःभ्रमणादिमा ॥७११११५॥
४०७	कुमारशीर्षाणिन् ॥५११८२॥
२४९	कुमारीश्रीङ-सोः ॥७१३१६॥
१८७	कुमुदादे रिक् ॥६१२९६॥
१९२	कुरुयुगघराद्वा ॥६१३०३॥
१७२	कुरोर्वा ॥६१११२०॥
१७०	कुर्वादेर्ज्यः ॥६१११००॥
१८९	कुलकुक्षि-रे ॥६१३१२॥
१६०	कुलटाया वा ॥६११७८॥
२००	कुलत्पकोपान्धादण् ॥६१४४॥
१७५	कुलास्यानाम् ॥२४७७॥
२२०	कुलाञ्जल्पे ॥७११८६॥
१७०	कुलादीनः ॥६११०४॥
२२७	कुलमापादण् ॥७१११०५॥
१३३	कुन्मपषादि ॥७१३१४०॥
१०२	कुशलायु-याम् ॥२४०७॥
२२२	कुशाभादीय ॥७११११६॥
३८३	कुपिरञ्जेर्न्याप्ये-च ॥३१४७४॥
४०९	कुषाद्बुद्बुजोद्बुद् ॥५१११२२॥
४०८	कुषाञ्जकरी-पः ॥५११११०॥
४१०	कृगः स्वनद्-णे ॥५१११२०॥
०८	कृगः प्रतिपत्ते ॥२४२१२॥
४३३	कृगः श च वा ॥५१३१००॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१४	कृगः सुपुण्य-त् ॥५११११६२॥
११९	कृगो नषा ॥३१११०॥
२९७	कृगो यि च ॥४२४८८॥
२९४	कृग् तनादे रुः ॥३१४८३॥
३१८	कृतचृतचृत-र्वा ॥४१४००॥
९९	कृताद्ये ॥२४२४७॥
२६५	कृतास्मरणा-क्षा ॥५१२१११॥
१११	कृति ॥३११७७॥
११७	कृत्यतुल्या-स्या ॥३११११४॥
१०१	कृत्यस्य वा ॥२४२८८॥
११४	कृथेनावद्यके ॥३११९५॥
३००	कृप स्वस्तन्याम् ॥३१३४६॥
२३२	कृपाद्द्वयादालुः ॥७२४४२॥
२३९	कृन्वस्तिम्यां-च्यिः ॥७२४१२६॥
३०५	कृवृपिमृजि-वा ॥५११४२॥
१८५	कृशाश्वादेरीपण् ॥६१२९३॥
२३०	कृष्यादिभ्यो बलष् ॥७२४२७॥
१३७	कृत कीर्तिः ॥४१४१२३॥
१७४	कृकयमिन्नयु-च ॥७१४११॥
३७०	कृदाराण्यद्वय ॥६१२१३॥
७	कृवलमामक-जात् ॥२४४२९॥
३५	कृवलस-रौ ॥११४२६॥
२३२	कृशाद्वा ॥अ२४३॥
१८०	कृशाद्वा ॥६१२१८॥
१५४	कृोः सक्त्युरुये ॥३१२१३०॥
१५०	कृोदर मिभ्रक-जो ॥३१२७३॥
१००	कृोपान्त्याचान् ॥३१३०६॥
१७३	कृोण्डिन्याग-च ॥३१११२७॥
७	कृोरम्यमाण्कृासुरे ॥२४४७०॥
१८६	कृोशोपम् ॥६१२३९॥
३५६	कृिण्ति यि शप् ॥४१३१००॥
११६	कृ नजादिभिः ॥३१११००॥
४१५	कृक्चयम् ॥५१११७४॥
४१८	कृपोरनुपसर्गस्य ॥४१२९२॥

शुद्धम्	सुद्धम्
१६८	कन्या विधेय्या-य ॥३११३२॥
२१९	कपिशालेरेयण ॥अ११३५॥
१६७	कपिकोषा-से ॥३११३४॥
८१	कबरमणि-रे ॥२४४३२॥
२९०	कमेर्गिह ॥३१३२॥
२१६	कम्बलाशानि ॥अ११३४॥
९१	करण य ॥२४२१२॥
४१४	करणाद्यजो मृते ॥५१११५८॥
४३४	करणाधारे ॥५१११२२॥
२२१	कर्णावेर्मूले जाहः ॥७१११८८॥
०९	कर्त्तरि ॥२४२८३॥
३९१	कर्त्तरि ॥२११३॥
२६२	कर्त्तर्यमश्रयः शय ॥३१३७१॥
३६०	कर्तुं किर-क्ति ॥३१३२५॥
४०८	कर्तुः कश्च ॥२११११७॥
४१३	कर्तुर्गिन् ॥५१११५३॥
८६	कर्तुर्ग्याप्य कर्म ॥२४३३॥
३७१	कर्तुस्यामूर्ताप्यात् ॥३१३४०॥
११२	कर्मजा लुषा य ॥३११८३॥
२४३	कर्मण संदिष्टे ॥अ२११७७॥
८६	कर्मणि ॥२४३४०॥
९९	कर्मणि कृतः ॥२४२८३॥
४०३	कर्मणोऽङ् ॥५१११७२॥
४१४	कर्मण्यप्रयै ॥५१११७५॥
२०७	कर्मभेषाद्य ॥३१३१०३॥
९२	कर्माभिप्रेय समवानम् ॥२४२२५॥
१६१	कल्पमेरेयण ॥३१११७॥
१८०	कश्चिह-कण ॥३१२१४॥
४४	कश्चिह-कण ॥२४३३७५॥
३६३	कटकस्तकृष्ण-णे ॥३१३३११॥
१७८	कसोमात् व्यण ॥३१२१०७॥
१५५	काकषौ घोष्णे ॥३१२१३७॥
११४	काकायै क्षेपे ॥३११२०॥

शुद्धम्	सुद्धम्
१५४	काक्षपयो ॥३१२१३४॥
२३१	काण्डाण्डभाण्डावीर ॥अ२३३८॥
७५	काण्डात् प्रमा-ञ्जे ॥२४३२४॥
२	कादिर्भ्यस्त्रनम् ॥१११११०॥
३८९	कामोकावकश्चि ॥५१३२३॥
११०	कारकं कृता ॥३१११६८॥
११९	कारिका स्थिव्यावौ ॥३११३॥
१०९	काल ॥३१११६०॥
३९०	कालवेलासमये-रे ॥५१३३३॥
३८६	कालस्यानहोराश्रानाम् ॥५१३७७॥
२३०	कालाजटाया-पे ॥अ२४२३॥
१४५	कालात् ॥अ३११९॥
१४८	कालात्तमतरतमकाले ॥३१२२४॥
२०७	कालात्परि-रे ॥३१३१०४॥
१९७	कालाद्रेय ऋणे ॥३१३११३॥
१७८	कालाद्भवत् ॥३१३१११॥
२०८	कालाद्यः ॥३१३१२६॥
९०	कालाच्चनोर्भ्यासी ॥२४२४२४॥
८७	कालाच्चना-णाम् ॥२४२२३॥
१०३	काले मानवाधारे ॥२४२४८॥
११३	कालो द्विगी च मेये ॥३१११५७॥
१८४	काशादेरिलः ॥३१२८२॥
१९१	काश्यादेः ॥३१३३५॥
२४२	कासुगोणी-रह ॥७१३१५०॥
२३६	किंयत्तत्सर्वै-द्रा ॥अ२४९५॥
३८४	किंयत्ते लिप्तायाम् ॥५१३१९॥
३८७	किंयत्ते सप्तमी-न्व्यौ ॥५१३१४॥
४०६	किंयत्तद्दहोरा ॥५१११०१॥
३८७	किंयत्तास्वर्ध-न्ती ॥५१३१३॥
११७	किं क्षेपे ॥३११११०॥
२७८	कितः सहायप्रतीकारे ॥३१३३॥
२४४	किंयत्ते-ह्याम् ॥अ३१८॥
३०	किम क-य ॥२४१४०॥
२३५	किमद्यादि-सस् ॥अ२४८९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४३१	किरो चान्ये ॥५३१७३॥
३९७	किरो लवने ॥४४१९३॥
४०७	कृत्वात्सोवरा-स्वि ॥५३१९०॥
१६५	कृत्वादेर्जायन्त्य ॥५३१४७॥
३९९	कृटावेर्द्धिद्वयिणत् ॥४३११७॥
२४८	कृतीशुण्वात् ॥५३१४७॥
२४९	कृत्वा रूपः ॥७३१४९॥
२४७	कृत्स्निताल्पाहाते ॥७३१३३॥
१७२	कृन्त्यवन्तेः क्लियाम् ॥५३११२२॥
२९४	कृन्त्यभिषो-ञ्चि ॥५३१३९॥
१२३	कृमद्दृम्पा वा ॥७३११०८॥
११७	कुमारःभ्रमणादिना ॥७३१११५॥
४०५	कुमारशीर्षाणिन् ॥५३११८२॥
२४५	कुमारीश्रीङ-सो ॥७३११३॥
१८५	कुमुदादे रिक्तः ॥५३१९६॥
१९२	कुर्युगपरान्ना ॥५३१०३॥
१७२	कुरोर्वा ॥५३११२२॥
१७०	कुर्यादेर्ज्य ॥५३११००॥
१८०	कुलकृत्ति-रे ॥५३११२५॥
१६९	कुलटाया वा ॥५३११७८॥
२००	कुलत्पकोपान्त्यावण् ॥५३१४४॥
१७५	कुलास्यानाम् ॥२४१७९॥
२२०	कुलाज्जल्पे ॥७३१८६॥
१७०	कुलादीम ॥५३११९६॥
२२७	कुल्मापावण् ॥७३११०५॥
१६३	कुन्मपघादिः ॥७३११४५॥
१०२	कुशलायु-याम् ॥२४१९७॥
२२२	कुशाघ्रादीप ॥७३१११६॥
३८३	कुपिरञ्जेर्षाप्ते-च ॥३१४७४॥
४०९	कुलावुद्गुजोद्गः ॥५३११२२॥
४०८	कुलाघ्नकरी-प ॥५३१११०॥
४१०	कृगः एनद्-णे ॥५३११२०॥
९८	कृगः प्रतियक्षे ॥२४१२२॥
४३३	कृगः श च वा ॥५३११००॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१४	कृग सुपुण्य-त् ॥५३११६२॥
११९	कृगो नवा ॥३१११०॥
२९५	कृगो यि च ॥४३१८८॥
२९४	कृग् तनादे कः ॥३१४८३॥
३१८	कृतवृत्तवृत्त-र्षा ॥४३१००॥
९२	कृताद्यैः ॥२४१४७॥
२३५	कृतास्तरणा-क्षा ॥५३११११॥
१११	कृति ॥३११७७॥
११७	कृत्यतुल्पा-स्या ॥३११११४॥
१०१	कृत्यस्य वा ॥२४१८८॥
११४	कृद्येनावदयके ॥३१११९५॥
३००	कृपं स्वस्तन्याम् ॥३३१४६॥
२३२	कृपाद्दृवपावाल्सुः ॥७३१४२॥
२३९	कृन्वस्तिन्म्यां-ञ्चिः ॥७३११२६॥
३९५	कृष्टपिमृजि-वा ॥५३१४२॥
१८५	कृष्णाश्वादेरीयण् ॥५३१२०३॥
२३०	कृष्यादिभ्यो बलच् ॥७३१२७॥
१३७	कृतं कीर्तिः ॥४३११२३॥
१७४	कैकयमित्रयु-च ॥७३१११॥
३७९	कैवाराण्यइव ॥५३१२३॥
७०	कैवलमामक-जात् ॥२४१२०॥
३५	कैवलस-रौ ॥११४२६॥
२३२	कैशाद्ग ॥७३१४४॥
१८०	कैशाद्ग ॥६३११८॥
१८४	कोः सकत्पुरुषे ॥३३११३०॥
१८५	कोटर मिश्रक-नो ॥३३११७३॥
१०२	कोपान्त्याघान् ॥५३११०६॥
१७३	कौण्डिन्याग-च ॥५३११२२॥
७०	कौरव्यमाण्कृकासुरैः ॥२४११७०॥
१८६	कौशेपम् ॥५३१३९॥
३०६	कृडति यि द्वाप् ॥४३११००॥
११६	क्त मनादिभिद्यैः ॥३१११००॥
४१५	क्तकषत् ॥५३११७४॥
४१८	क्तपोरनुपसर्गस्य ॥४३१२२॥

श्लोकम्	सूत्रम्
१००	कयोरसदाधारे ॥२५२१९॥
१३६	का ॥३१११६९॥
७८	काय मासि वा ॥२५४२८॥
२४९	कासमपादे-न्ते ॥७३१२६॥
८०	कादल्पे ॥२५४४॥
३८	कादेघोजपि ॥२१११९॥
४३३	केटो घुरोर्ष्यञ्जनात् ॥२५३१२०६॥
११४	केम ॥३१११९५॥
१११	केनासत्त्वे ॥३१११७४॥
३००	केजनिटञ्जोः-ति ॥४१११११॥
४३०	कम्बा ॥४११२०॥
७०	कम्बालुमम् ॥११११३५॥
४१६	कम्बालुमम्-त्वे ॥२५२११३॥
७७	कः पठितासितात् ॥२५४३७॥
३७८	कयं शिति ॥३१४३७॥
३६०	कयद् ॥३१४२६॥
१२८	कयद्मानिपित्-त्वे ॥३१२५०॥
३६१	कयद्भूपो नवा ॥३१३४३॥
३६०	कयनि ॥४१३११२५॥
२७१	कययकाशीर्षे ॥४१३११०॥
२८२	क्रम ॥४१४०४॥
२८९	क्रमो दीर्घं परस्मै ॥४१२१०५॥
३७२	क्रमोऽनुपसर्गात् ॥३१३४४॥
१२	कर्म्यः क्रमार्थे ॥४१३१९॥
४१३	कर्म्याकर्म्या-दौ ॥२५१११६९॥
३६१	क्रियातिपत्तिः-महि ॥३१३१२६॥
१०३	क्रियामप्येऽच्च-ञ्च ॥२५२१११०॥
४६७	क्रियायां क्रियायां-न्ती ॥११३११३३॥
४	क्रियायां घातुः ॥३१३१३॥
९०	क्रियाविशेषणात् ॥२५२१४१॥
३६६	क्रियाप्यतिहा-र्थे ॥३१३१२३॥
१०१	क्रियाभयस्या-णम् ॥२५२३३०॥
८५	क्रियाहेतुः कारकम् ॥२५१२१॥

श्लोकम्	सूत्रम्
३०७	क्रीडोऽकृजने ॥३१३१३३॥
८०	क्रीतात्करणेः ॥२५४४४॥
९३	कृषद्वहे-यः ॥२५२१२५॥
४०	कृशास्तुनः-सि ॥३१४१२१॥
३३३	कृपादेः ॥३१४३७॥
२२३	कृष्माह-स्व ॥७१११३०॥
१४१	कृष्मन्ते-वा ॥३१११२५८॥
४६	कृषिमे ॥२५४१७॥
४३४	कृषिमे क्तः ॥२५३१२२३॥
६८	कृषिमे वा ॥२५११९३॥
४०४	कृशादिभ्योऽपात् ॥२५११८१॥
२६६	कृष्णात्रेह ॥७२१०३॥
४१२	कृषित् ॥२५१११७१॥
२४८	कृषिस्तुर्पात् ॥७३४४४॥
२४४	कृषिस्तार्थे ॥७३३७॥
६३	कृष्णमती च ॥२५११२००॥
४१९	कृष् ॥११११४८॥
३८	कृष्णस्तेरसुपियस्ती ॥२५११५८॥
१९०	कृष्णामप्रतसस्व्य ॥२५३११६॥
१७०	कृष्णविया ॥२५११०३॥
१२	कृष्णजप्यौ शक्ती ॥४१३१०॥
४२४	कृष्णपरतः ॥२५२१६६॥
३८५	कृष्णार्थसार्थे-म्यी ॥२५४३३॥
१७७	कृष्णवेणु ॥२५२१४५॥
३६१	कृष्णवर्णोऽपामा-यम् ॥४१३११२३॥
१६७	कृष्णव्य परण वा ॥२५११८०॥
४३३	कृष्णव्यकृष्ण-स्य ॥४१३१३१॥
४१७	कृष्णवसलेपाम् ॥४१४४३॥
१२२	कृष्णादीनाम् ॥२५३१९६॥
४३१	कृष्णोः ॥२५३१११॥
४३३	कृष्णोः क्री ॥४१३१८९॥
४१६	कृष्णोः क्री चाप्यार्थे ॥४१२१७४॥
२३६	कृष्णोः क्री चाप्यार्थे ॥७३४८५॥
३८८	कृष्णोः क्री चाप्यार्थे ॥११४१८॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३८७	क्षेपेऽपिजास्वो-ना ॥५१४१२॥
४०७	क्षेमप्रिय-स्त्राण् ॥५११२०७॥
४१६	क्षैष्ट्यपिपद्यो-बन् ॥४२१७८॥

ख

१३१	खरस्वरा-नस ॥७३११६०॥
१८१	खठादिभ्योऽलिन् ॥६२१२७॥
१२३	खार्यां वा ॥७३११०२॥
३६	खितिखीती-रू ॥११४३६॥
१५३	खित्वनभ्यया-म्ब ॥३१२१११॥
३९६	खेपम्युपोषे ॥५११३८॥
४३७	खणम् खामीक्ष्ये ॥५१४४८॥
२६३	ख्याते इक्ष्ये ॥५१२८॥

ग

१९९	गच्छति पथिवृते ॥३१३२०३॥
७७	गङ्गवादे-ये ॥२११७७॥
१३६	गङ्गादिभ्यः ॥३१११०६॥
१७२	गणिकाया ण्यः ॥६२१२७॥
७०	गति ॥१११३६॥
१६६	गतिकारक-कौ ॥३२१८५॥
११८	गतिकन्य-यः ॥१११४२॥
८७	गतियोषा-द्याम् ॥२१२५॥
९५	गते गम्येऽष्व-बा ॥२१२१०७॥
९४	गतेर्नवाऽनासे ॥२१२३३॥
२७९	गतौ शेषः ॥२१३१३१
११९	गक्ष्यर्षवदोऽच्छः ॥३११८॥
४१६	गत्पर्याकर्मक-जे ॥५१११११॥
३५०	गत्पर्यातकुटिले ॥३१४११॥
४२०	गत्परः ॥५२१७८॥
३७०	गघनावक्षे-गे ॥३१३१७॥
२८४	गमहनजन-स्रुक ॥३११४४॥
४१०	गमहनविद्वल-बा ॥४१४८३॥
४१२	गमां कौ ॥४२१८८॥
२८१	गमिपद्यमच्छ ॥४२११०६॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३६७	गमेः क्षान्तौ ॥३१३०५॥
२८१	गमोऽनात्मने ॥४१४०१॥
३७०	गमो वा ॥४१३३७॥
९५	गम्यययः कर्माधारे ॥२१२१७४॥
९४	गम्यस्याप्ये ॥२१२१६२॥
१६६	गर्गादेर्यम् ॥६११४४॥
२२४	गर्गाद्विमाणिनि ॥७१११३९॥
१३९	गर्गाम्बादिः ॥३१११४४॥
१२४	गधि युक्ते ३२१७४
१४७	गवियुधेः स्थिरस्य ॥२१३२५॥
४०२	गस्यकः ॥५११३६॥
१९३	गहादिभ्यः ॥६१३३३॥
२६८	गह्वोर्जः ॥४११४०॥
३११	गाः परोक्षायाम् ॥४१४२६॥
१८२	गाधियिद-न ॥७१४२४॥
१७२	गान्धारिसाल्मेयाम्याम् ३१११९५
२६८	गापास्यासादा-कः ॥४१३९६॥
४०४	गापोऽनुपसर्गादक ॥५११७४॥
१०९	गिरिमदी-द्रा ॥७१३९०॥
१७७	गिरिनद्यादीनाम् ॥२१३५८॥
२४४	गुणाङ्ग्रेष्ठेयसू ॥७१३९॥
९६	गुणाद्-नवा ॥२१२१७॥
२३६	गुणादिभ्यो य ॥७२१२३॥
४	गुणोऽरेवोत् ॥३१३२॥
२८०	गुपीधूपधि-यः ॥३१४११॥
२८८	गुपतिजो-सन् ॥३१४५॥
१२४	गुराधिक्यम् ॥२१२१२४॥
२७५	गुरुनाम्यादे-णोः ॥३१४४८॥
१५९	गुष्ट्यादेः ॥६११८४॥
३३५	गृहणोऽपरोक्षार्यां दीर्घः ॥४१४३४॥
३५५	गृहपसद-गर्भे ॥३१४१९॥
४०१	गृहे ऋहः ॥५११५५॥
२३२	गोः ॥७१५५०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१७६	चन्द्रयुक्तात्-के ॥६१२३॥
११५	चरकमा-नघ् ॥७१३९॥
१३८	चरणस्य स्येणो-वे ॥६१११३८॥
२०१	चरति ॥६१४११॥
३५५	चरफलात् ॥६११५३॥
४०१	चराचरभला-वा ॥६१११३॥
३९३	चरेराब्दस्त्वगुरो ॥५११३१॥
४११	चरेष्टः ॥५११३८॥
२१७	चर्मण्यव् ॥७११४५॥
२२८	चर्मण्यव्य-त् ॥२११९५॥
१७२	चर्मिचर्मि-रात् ॥६१११२२॥
३७६	चत्स्याहारार्थेद्-नः ॥३१३१०८॥
१४१	चवर्गद-रे ॥७११९८॥
३५०	चहण शाब्दे ॥६१२३१॥
१९७	चातुर्मास्य न्-चा ॥६१४८५॥
४	चावपोऽस्तम्भे ॥१११३१॥
१५	चादि'-नाद् ॥११२३६॥
१३७	चार्ये द्वन्द्व' सहोक्तौ ॥३११११७॥
७५	चाद्द् वैषयोगे ॥२११२९॥
४३२	चित्तिवेहा-दे' ॥५१३७५॥
३४९	चित्ते वा ॥६१२४१॥
१९६	चित्रारेवती-याम् ॥६१३१०८॥
१९४	चिरपक्ष्य-स्त' ॥६१३८७॥
३४७	चिस्फुरोर्नवा ॥६१२१९॥
३३६	चुरादिभ्यो णिच् ॥३१४१७॥
२०१	चूर्णमुक्ता-णौ ॥६१४७॥
३२४	चेः क्तिर्वा ॥६११३६॥
२२०	चौरादेः ॥७११७३॥
३६२	च्यपर्ये' भृशादे' स्तोः ॥३१४२९॥

छ

२१७	छदिर्बले रेयण् ॥७११४७॥
४१२	छदेरिभ्रष्ट कौ ॥६१२३३॥
४३१	छन्दोनाम्नि ॥५१३७०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१९	छाशोर्वा ॥६१४१२॥
२१२	छेमादेर्मिष्यम् ॥६१४१८२॥
ज	
२५२	जङ्गल-वा ॥७१४२४॥
१६९	जण्टपण्टात् ॥६११८२॥
४३६	जनशोन्युपान्त्ये-मत्वा ॥६१३२३॥
३५६	जपजमद्दृष्टा-दा' ॥६११२२॥
१५८	जपादीनां पो च ॥२१३१०२॥
२९०	जम' खरे ॥६१४१००॥
१८८	जम्भा वा ॥६१२३०॥
१९७	जयिनि च ॥६१३१२२॥
२१३	जरव्यादिभिः ॥३११२५॥
४६	जरसो वा ॥११४६०॥
१०८	जराया ज-च ॥७१३९३॥
३०	जस इः ॥११४१९॥
३४	जस्येवोत् ॥११४२२॥
५६	जस्त्रिषो-इये ॥२११२६॥
४२३	जागु' ॥५१२४८॥
३०७	जागुः किति ॥६१३६॥
४३३	जागुरम् ॥५१३०४॥
३०७	जागुर्मिणचि ॥६१३५२॥
२८४	जागुपसमिन्धेर्नवा ॥३१४४९॥
३२२	जा हाजनोऽस्यादौ ॥६१२१०४॥
१४५	जातमद्द्व-यात् ॥७१३९५॥
१३६	जातिकात्सुस्ता-वा ॥३१११६९॥
१२८	जातिश्च णितदि-रे ॥३१२५१॥
१२३	जातीयैकार्थेऽन्धैः ॥३१२७०॥
३८८	जातुपचदायदौससमी ॥५१४१७॥
२४०	जाते' सम्पदा च ॥७१२१३१॥
८९	जातेरयान्त-त् ॥५१४५४॥
१७५	जाती ॥७१४२८॥
१७०	जातौ राज्ञ' ॥६११९२॥
१२५	जात्याभ्यार्या-वत् ॥२१२१२१॥
४०५	जायापतेभि-ति ॥५११८४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१८७	गो' पुरीये ॥६॥२५०॥
१९८	गोभ्रावङ्कवत् ॥६॥३१२५॥
१७८	गोघ्रोक्षवत्सो-कञ् ॥६॥२१२२॥
२०६	गोदानादीनां-ये ॥६॥४८१॥
१६९	गोभायादुष्टे णारम्ब ॥६॥११८१॥
२३३	गोपूर्णावत् इच्छण् ॥७॥२५६॥
१९२	गोमये वा ॥६॥३१५२॥
४०४	गोऽम्बाम्ब-स्य ॥२॥३१३०॥
१८०	गोरथवातात्र-सम् ॥६॥२५४१
१३	गोर्नाङ्ग्यबोऽङ्गे ॥१॥२२८॥
८४	गोभ्रान्ते-हौ ॥२॥४१९६॥
१४५	गोघ्रातेः शूनः ॥७॥३१११०॥
१२१	गोस्तत्पुरुपात् ॥७॥३११०५॥
२९७	गोह' स्वरे ॥७॥२१४२॥
८९	गौणात्सम-या ॥२॥२३३३॥
७७	गौणोऽव्यादि' ॥७॥४१११९॥
७७	गौरादिभ्यो मुक्यान् ङी' ॥२॥४११९
२३०	गिम् ॥७॥२१२५॥
१५३	ग्रन्यान्ते ॥३॥२११४७॥
४२०	ग्रह' ॥६॥३१२५॥
३५१	ग्रह्युह्य सन' ॥४॥४१५९॥
३२६	ग्रह्युह्यघ्नस्त्रमच्छ' ॥४॥११८४॥
४००	ग्रहादिभ्यो णिन् ॥ १११०३॥
१२२	ग्रामकौटात्तङ्गाः ॥७॥३११०९॥
१८०	ग्रामजनय-यु-सल् ॥६॥२१२८॥
१०३	ग्रामराष्ट्रांशाद्-णौ ॥६॥३१७२॥
१८०	ग्रामादीन्य् च ॥६॥३१९॥
१४२	ग्राम्याशिद्युदि-य' ॥३॥१११२२७॥
१०७	ग्रीष्मवसन्ताद्वा ॥६॥३११२०॥
३	ग्री' पङ्क्ति ॥२॥३११०१॥
४३३	ग्लादाभ्य' ॥६॥३११०१८॥

घ

१०६	घञ्युपमर्ग-सम् ॥३॥२१८६॥
३३९	घटावर्द्धलो-रे ॥४॥३१२४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१९	घसेकखरा-सौ ॥४॥४१८२॥
३०३	घस्त्व सम-छि ॥४॥४११७॥
२८४	घस्रवस' ॥२॥३१३६॥
२५	घोषवति ॥१॥३१२१॥
४०१	घाघ्मापाद्वे-शाः ॥६॥२११०॥
३०६	घाघ्मोर्यङि ॥४॥३१२८॥
३९६	घ्यण्यावश्यके ॥४॥३११२५॥

ङ

५३	ङ्सेऽवाद् ॥२॥११२९॥
१६०	ङ्सोऽपत्ये ॥६॥११२८॥
१०	ङ्स्युक्तं कृता ॥३॥११४९॥
३४	ङ्ङि-ङ्ङि ॥१॥४१२५॥
३४	ङ्ङिदिति ॥७॥४१२३॥
३१	ङ्ङिसिन् ॥१॥४१८॥
५५	ङ्ङेऽसातेमे ॥२॥११२५॥
२९	ङ्ङेऽस्योर्याती ॥१॥४१३॥
३४८	ङ्ङे पिब' पीप्य' ॥४॥११३३॥
४२२	ङ्ङौ सासहिषाव-ति ॥ ११३५॥
१९	ङ्ङणोः कटा-वा ॥१॥३११७॥
१५०	ङ्ङ्य' ॥३॥२१३४॥
८५	ङ्ङ्यादीवृताः के ॥२॥४११०४॥
१८८	ङ्ङ्यादेर्गाण-भ्यो' ॥२॥४१२५॥
८४	ङ्ङ्यापो बहुल नाङि ॥२॥४१९०
१६८	ङ्ङ्यात्पूङ् ॥६॥११७०॥

च

३१२	चक्षोवादि-क्याम् ॥४॥४१४॥
२२	चटते स-ये ॥१॥३१७॥
२२६	चतुर' ॥७॥११२३३॥
०२	चतुर्थी ॥२॥२१२३३॥
११०	चतुर्थीमकृत्वा ॥३॥११७०॥
१०७	चतुर्मासाङ्गाणि ॥६॥३११३३॥
११७	चतुष्पाद् गर्भिण्या ॥३॥१११२२५॥
१६०	चतुष्पाद्य पप्य' ॥६॥१११८३॥
१२५	चत्वारिंशद्वात्री वा ॥३॥२१२३॥

शुद्धम्	सूत्रम्
१७६	षन्द्रयुक्तात्-क्त ॥३१२६॥
११०	वरकमा-नञ् ॥७११३९॥
१३८	वरणस्य स्येणो-वे ॥३११३८॥
२०१	वरति ॥३११३१॥
३५५	वरफलाम् ॥३११३३॥
४०१	वरावरचला-वा ॥३११३३॥
३९३	वरेराडस्त्वगुरौ ॥५११३१॥
४११	वरेष्टः ॥५११३८॥
२१७	वर्मण्यञ् ॥७११४५॥
२२८	वर्मण्यस्य-त् ॥२१११०६॥
१७२	वर्मिषर्मि-रात् ॥३११११२॥
३७६	वस्याहारायैङ्-न ॥३१११०८॥
१४१	ववर्गद-रे ॥७३१९८॥
३५०	वहणं घाट्ये ॥३१२३१॥
१९७	वातुर्मास्य न्-चा ॥३११८५॥
४	वाद्ययोऽसस्वे ॥१११३१॥
१५	वादि'-नाङ् ॥११२३६॥
१३७	वार्ये इन्द्रु' सहोक्तौ ॥३११११७॥
८५	वाहृद् वैषयोगे ॥२११२९॥
४३२	वातिवेहा-वे' ॥५१३७९॥
४४९	वात्ते वा ॥३१२४१॥
१९६	वात्रारेषती-याम् ॥३१११०८॥
१९४	वात्रपक्ष्ण-स्त्र ॥३१३८८॥
३४७	वात्सुरोर्नवा ॥३१२१२॥
३३६	वुरादिभ्यो णिच् ॥३१४१७॥
२०१	वूर्णसुद्धा-णौ ॥३१४७॥
३२४	वेः क्विर्वा ॥३११३६॥
२५०	वीरादेः ॥७११७३॥
३६२	व्यप्ये भृशादेः स्तोः ॥३१४२९॥

छ

२१७	छदिर्षले रेपण् ॥७११४७॥
४१२	छदेरिस्त्राष्ट कौ ॥३१५३३॥
४३१	छन्दोनाम्नि ॥५१३७०॥

शुद्धम्	सूत्रम्
४१९	छाशोर्वा ॥३१४१२॥
२१२	छेदादेर्निस्वम् ॥३१४१८२॥
ज	
२०२	जङ्गल-मा ॥७१४२४॥
१६९	जण्टपण्टात् ॥३११८२॥
४३६	जनशोन्त्युपान्त्ये-क्त्वा ॥३१३२३॥
३५६	जपजमदृष्टशा-शा ॥३११२२॥
१५८	जपादीनां पो व' ॥२१३१०५॥
२९०	जम' खरे ॥३१४१००॥
१८८	जम्बा या ॥३१२३०॥
१९७	जयिनि च ॥३१३१२२॥
२१३	जरष्यादिभिः ॥३११२५॥
४६	जरसो वा ॥११४६०॥
१०८	जराया ज-च ॥७१३१९३॥
३०	जस इः ॥११४१९॥
३४	जस्येदोत् ॥११४२२॥
५६	जस्विद्यो-भ्ये ॥२१३१९३॥
४२३	जागृ' ॥५१२४८॥
३०७	जागृः किति ॥३१३३३॥
४३३	जागुरञ्च ॥५१३१०४॥
३०७	जागृर्णिणभि ॥३१३६२॥
२८४	जामुपसमिन्धेर्नवा ॥३१४४९॥
३२२	जा ज्ञाजनोऽखादौ ॥३१२०४॥
१४५	जातमहृच्-यात् ॥७१३९५॥
१३६	जातिकाससुक्ता-वा ॥३१११२५॥
१२८	जातिञ्च णितदि-रे ॥३१२५१॥
१२३	जातीयैकार्येऽन्धैः ॥३१२७०॥
३८८	जातुपचदापवौससमी ॥३१४१७॥
२४०	जाते' सम्पदा च ॥७१२१३१॥
८२	जातेरयान्त-त् ॥२१४५४॥
१७५	जातो ॥७१४५८॥
१७०	जातो राङ् ॥३१३९२॥
१२५	जात्याक्यापार्या-भत् ॥२१२१२१॥
४०५	जापापतेभि-ति ॥५११८४॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
१३३	जायाया जानिः ॥३११३४॥
७८	जासनाद-याम् ॥२१२१४॥
३४७	जिघत्तेरिः ॥३१२१८॥
३९५	जिबिपुन्यो-स्के ॥३१२१४॥
१९७	जिह्वामूला-य ॥३१२१९॥
४२५	जीण्डक्ति-वाः ॥२१२७२॥
१३९	जीवन्तपर्वताद्वा ॥३१२१८॥
१९०	जीबिकोपनि-न्ये ॥३१२१९॥
२११	जीवितस्य-सन् ॥३१२१७०॥
३१८	जुप्रमबम-या ॥३१२१९॥
४३५	जुवन्वाः स्वः ॥३१२१९॥
४१५	जुयोऽम् ॥२१२१७३॥
२७०	जृग्णि सन्परोक्षयोः ॥३१२१३॥
३७२	ज्ञ ॥३१२१८॥
३५२	ज्ञप्पायो जीपीप्-सनि ॥३१२१३॥
१११	ज्ञानेच्छार्थार्था-न ॥३१२१८॥
४१३	ज्ञानेच्छार्थार्थजी-क्तः ॥३१२१९॥
३९८	ज्ञीप्सास्येये ॥३१२१४॥
३७०	ज्ञोऽनुपसर्गात् ॥३१२१९॥
२०३	ज्यायाम् ॥३१२१३॥
३१८	ज्याभ्यम् किञ्चि ॥३१२१८॥
२२८	ज्याभ्येभ्यश्चिभ्यश्चि-रिः ॥३१२१७१॥
१४०	ज्योनिरायु-स्य ॥२१२१७॥
२३१	ज्योस्लाविभ्योऽण् ॥३१२१४॥
३४९	ज्यस्तहसस्त-वा ॥३१२१३॥

ञ

३८०	जिष्णमोर्षा ॥३१२१३॥
३२२	जिष्ते पञ्च-य ॥३१२१३॥
३००	जिण्वि घञ् ॥३१२१०१॥
१७४	जिष्वापौद्विण्वो ॥३१२१४०॥
२७७	जिण्वि ॥३१२१०॥
३४०	जिण्वि घात् ॥३१२१००॥

ट

३४ टः घृष्टि मा ॥३१२१२॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
४०२	टनण् ॥३१२१४॥
१९०	टस्तुस्पविणि ॥३१२१२०॥
२९	टाङ्गसोरिनस्यौ ॥३१२१२॥
५२	टाङ्ग्योसि घाः ॥२१२१७॥
८०	टादी खरे घा ॥३१२१२१॥
६०	टौस्यन् ॥२१२१३७॥
४१	टौस्येत् ॥३१२१९॥
२६८	ट्येघ्राणाघ्राणस्ये-वा ॥३१२१३७॥
२७३	ट्यभेर्वा ॥३१२१२९॥
४२९	ट्यितोऽणुः ॥२१२१८॥

ठ

२७६	ठक्काघ्राण-णाम् ॥३१२१८॥
३६	ठनि ण्-ए ॥३१२१७॥
३६	ठत्यतु संक्यायत् ॥३१२१३९॥
२४१	ठान्यादौ ॥३१२१४९॥
३६०	ठाण्डोहिता-पित् ॥३१२१३०॥
७०	ठाण्डन्त्यसरादेः ॥२१२११४७॥
२२४	ठिन् ॥३१२१४७॥
४१७	ठीपद्वैदितः कयोः ॥३१२१३९॥
१९	ठून स-अः ॥३१२१८॥
४२९	ठ्वितक्लिमन्-तम् ॥२१२१८॥

ड

२७	डस्तहरे ॥३१२१२॥
	ण
३९८	णक्तुषी ॥३१२१४८॥
३२	णमसत्परे स्यादि० ॥३१२१६०॥
७१	णस्यराधोया-अ ॥२१२१७॥
३४७	णावज्ञाने गसु ॥३१२१२१॥
३४०	णिन् बहुल-यु ॥३१२१४५॥
२७०	णिद्धान्त्यो ण ॥३१२१३॥
३९८	णिन् चाबन्-य ॥३१२१३९॥
२७०	णिमिद्वन्त्यक-अ ॥३१२१३॥
३०४	णित्सारवाड-णि ॥३१२१७॥
३८२	णित्स्वयात्तमे-त् ॥३१२१०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२९१	गेरमिदि ॥४१३८३॥
३९२	गेर्षा ॥२१३८८॥
२१३	गोऽन्नात् ॥७१११०॥
३४७	गौक्रीजीडः ॥४१२१०॥
३४८	गौडसनि ॥४११८८॥
४१८	गौदान्तघान्त-सम् ॥४१४७४॥
३४९	गौ मृगरमणे ॥४१२११॥
३४७	गौ सन्डे वा ॥४१४२७॥
२१८	ग्योऽतिथे ॥७११२४॥

त

५६	तः सौ स ॥२११४२॥
२८८	तक्षः स्वार्थे वा ॥३१४७७॥
१७८	तत् आगते ॥३१३१४७॥
११	ततोऽस्याः ॥११३१४४॥
१८	ततो ह्-र्षा ॥११३१३॥
१४७	तत्पुरुषे कृति ॥३१२२०॥
२१७	तत्र ॥७११६३॥
१९५	तत्र कृतलक्ष्म-ते ॥३१३१४४॥
४१९	तत्र फस्तुकानौ-त् ॥५१२१२॥
२२३	तत्र घटते-ष्ठ ॥७१११३७॥
२०१	तत्र नियुक्ते ॥३१४७४॥
२१४	तत्र साधौ ॥७१११५॥
१३०	तत्रदापमि-ब ॥३११२६॥
२४०	तत्राधीने ॥७१२१३२॥
११४	तत्राहोरात्रांशम् ॥३१११९३॥
१७७	तत्रोद्भूते पात्रेभ्यः ॥३१२१३८॥
२६१	तत्साप्यामाप्या-म्ब ॥३१३१२१॥
२१७	तव् ॥७१११०॥
२७	तव् सेः-र्षा ॥११३१४५॥
५	तवन्त पवम् ॥११११२०॥
१८३	तव्प्रसिद्धि ॥३१२७०॥
११०	तव्पर्येण ॥३११७२॥
२०४	तव्स्य पण्यम् ॥३१४१२४॥
२२८	तव्स्य स-तः ॥७१११३८॥

५. प्र. ९१

पृष्ठम्	सूत्रम्
२२८	तवस्यास्त्य-त्तु ॥७२११॥
१२९	तद्विप्त खर-रे ॥३१२०५॥
१६२	तद्विप्तयस्वरेऽनाति ॥२१४९२॥
२२९	तद्विप्ताकफो-ख्याः ॥३१२१४४॥
१५९	तद्वितोऽणादिः ॥३११११॥
१०२	तद्ब्रह्मायुष्य-पि ॥२१२१६६॥
२०६	तद्यास्येभ्यः ॥३१४८७॥
२३७	तद्गति घण् ॥७१२१०८॥
१८१	तद्ग्रेष्यधीयते ॥३१२११७॥
३७९	तनः क्ये ॥४१४१६३॥
२४६	तनुपुत्राणु-के ॥७१३२३॥
३१३	तनो वा ॥४१११०५॥
२२७	तन्नादधि-ते ॥७१११८३॥
३३२	तन्भ्यो वा-म्ब ॥४१३१६८॥
४०२	तन्प्पधीण्-तः ॥५१११६४॥
३७९	तप' कर्मनुतापे च ॥३१४१०१॥
३६१	तपसः क्यन् ॥३१४३६३॥
३८२	तपेस्तपःकर्मकात् ॥३१४८५॥
१४८	तप्तान्ववाद्ब्रह्म ॥७१३८११॥
२१२	तमईति ॥३१४१७७॥
२३३	तमिन्नार्णवजपोस्ता ॥७१२१०२॥
२११	तपथतिद्रोणाद्वाञ् ॥३१४१६१॥
२०७	त भाविमूले ॥३१४१०६॥
२४४	तयो' सम्-यु ॥७१३३॥
२०१	तरति ॥३१४१०॥
१३९	तरुणघान्य-त्वे ॥३१११३३॥
८३	तव मम कृता ॥२१११५॥
१६	तवर्गस्य ऋ-गौ ॥११३१६०॥
३९१	तव्यानीयो ॥५११२२७॥
१९९	तसि ॥३१३१२१॥
२०७	तसौ मृता-ब ॥३१४१०७॥
२०६	तसौ योगादे' शके ॥३१४१९४॥
२१६	तसौ हिते ॥७१११३५॥
२१८	तस्य ॥७१११४४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२२२	तस्य तुल्येकः-स्योः ॥७१११०८॥
२२०	तस्य घापे ॥६३४१०१॥
१९७	तस्य व्याख्या-त् ॥६३३१४२॥
२१७	तस्याहं-घत् ॥७११२१॥
१९९	तस्येदम् ॥६३३१६०॥
९३	तावभ्ये ॥२१२०४॥
७२	ताभ्यां घा-त् ॥२१४१०॥
७३	तारकावर्णिका-स्ये ॥२१४११३॥
१८५	तालादनुपि ॥६३२३२॥
१७३	तिककितवादी वृन्दे ॥६३११३३॥
४०३	तिककृतौ नास्ति ॥६३१३३॥
३८५	तिषोपान्ध्या-बुः ॥६३११५४॥
४७	तिरसस्तिर्यति ॥६३२१२४॥
११०	तिरोन्तर्षी ॥३३११०॥
२८३	तिर्षा छिद्यः ॥६३११४३॥
१८७	तिष्ठयथावनास्ति ॥६३२१२२॥
२२३	तिष्ठादिभ्य-लः ॥७१११३५॥
३०८	तिर्षा णयः परस्मै ॥६३२११७॥
३४७	तिष्ठते ॥६३२३०॥
१०७	तिष्ठवृत्तिय-य ॥६३११३६॥
७८	तिष्यपुष्ययोर्भाणि ॥११७१९०॥
३३	तीय डित्-घा ॥२१४१४४॥
२४०	तीयद्वाम्य-डाच् ॥७१२१३०॥
२४२	तीपादीकण्-चेत् ॥७२११३३॥
४००	तुः ॥६३४१०॥
३२६	तुवादे' शा ॥६३४१०१॥
८२	तुभ्य मघ टया ॥ ११११४॥
३	तुमदादिष्णार्पा-नः ॥६३४१२३॥
४७	तुमच्च मनःकामे ॥६३२१४०॥
४४	तुमोप भा-त् ॥२१२१३१॥
३	तुल्यभ्याना-भ्य ॥१११११७॥
१०१	तुल्यार्थस्तुनीपापठ्यौ ॥२१२११२९॥
२४७	तुष्टिणदाम् ॥७११३२॥
१८४	तुणात् मण् ॥६३२८१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१५४	तृणे जातौ ॥६३२१३२॥
११	तृतीयस्तृ-र्थे ॥११३४४९॥
१७	तृतीयस्य पञ्चमे ॥११३११॥
११०	तृतीया तत्कृतैः ॥६३११६५॥
३२	तृतीयान्तात्-ने ॥११४१३३॥
११२	तृतीयापाम् ॥६३११८४॥
१०४	तृतीयास्वीपस ॥२१२११२९॥
१२९	तृतीयोक्त वा ॥६३११५०॥
१००	तृष्टुदन्ता-स्य ॥२१२१९०॥
४२१	तृन् घ्रीषधर्मसाधुषु ॥६३२१२७॥
१११	तृसार्थपूरणा-शा ॥६३११८५॥
४२५	तृपिष्टुपिष्वपोनदिह् ॥६३२१८०॥
३३२	तृह् भावीत् ॥६३३१६९॥
२७२	तृधपपलमजाम् ॥६३११२०॥
३९८	ते कृष्या' ॥६३११४७॥
१७६	तेन षञ्जरेथे ॥६३२१३३॥
२००	तेन जित-स्तु ॥६३४१२॥
१८३	तेन मिष्टुसे च ॥६३२१७१॥
१००	तेन प्रोक्ते ॥६३३१८१॥
२२६	तेम विस्ते-णी ॥७११११७॥
२०६	तेन इस्त्राय ॥६३४१०१॥
२४८	ते लुग्वा ॥६३२१०८॥
१३	ते या ॥७२११४८॥
४२०	ती माह्-पाओषोषु ॥६३२१२१॥
१८	ती मुमो-सौ ॥११३१४४॥
४०३	ती समस्त्रिकि ॥६३२१४४॥
३९३	स्वजयजप्रथय ॥६३१११८॥
१४२	स्वदादि' ॥६३११२०॥
१६०	स्वदादि' ॥६३११७॥
१००	स्वदादेर्मपट् ॥६३३१२५०॥
४१३	स्वदाद्यन्यसमा-थ ॥२१२१२५२॥
५६	स्वदामेन-ते ॥२१११३३॥
२४६	स्वादिसमादे'-ऽफ ॥७१३१२०॥
२४४	स्वादेभ्य प्र-पथ ॥७१३१०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
११८	स्वादौ क्षेपे ॥३१२१२६॥
२६४	अन्त्यस्वरादेः ॥७४४३३॥
१८५	अपुजतोः योजन्तश्च ॥६२४३३॥
२३५	अप च ॥७२१२२॥
४२१	असिगृभिक्तुः ॥२४३२२॥
१३४	अिककुव् गिरो ॥७३११६८॥
४३	अिचतुरस्र-दौ ॥२११११॥
२०९	अिचार्द्धिषाते-र्थे ॥६४४१२०॥
२३१	अीणिअीण्य-य-दि ॥३३११७॥
२२६	अेस्तृच ॥७१११६६॥
३६	अेस्त्रय ॥१४४३४॥
१२८	अ्यते शुणः ॥३१२५२९॥
५१	अ्यमह-कः ॥२१११२२॥
५२	अ्यमौ प्र-न् ॥२१११२१॥
८४	अ्ये ॥२१४१००॥
	थ
३२५	थे वा ॥४११२२॥
५८	थोन्य ॥१४४७८॥
	व
२८३	वशासक्तं शभि ॥४१२४२॥
४३७	वंशेस्तृतीयया ॥५४४७३॥
४२७	वशोस्त्र ॥५२२९०॥
२१२	वक्षिणाकबङ्गर-यौ ॥६४४१८१॥
१८२	वक्षिणापद्मा-खण्ड ॥६४३१३॥
२३८	वक्षिणोत्तराबातस्र ॥७२११२१॥
१७१	वशुकोशल-दिः ॥६४११०८॥
२१२	वण्डादे र्थे ॥६४४१७८॥
१७४	वण्डिहस्ति-ने ॥७४४४५॥
४१९	वत् ॥४४४१०॥
१७७	वज्र इकण ॥६४२१४३॥
४७	वष्पस्यि-न् ॥१४४६३॥
१३८	वष्पुर्-स-लेः ॥७३११७२॥
३३	वन्तपादना-वा ॥२१११०१॥
२३२	वन्तावुभतात् ॥७२४०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३२५	वम्भः ॥४११२८॥
३५२	वम्भोधिन्वीप ॥४१११८॥
२९१	वयायास्कासः ॥३४४४७॥
३०६	वरिद्रोऽद्यतन्वा वा ॥४३३७६॥
१३६	वर्मकृष्णाभिर्दार्म-त्स्ये ॥६४१२५॥
२०२	वशौकावशादिकम् ॥६४४३६॥
४०३	वश्याञ्च ॥५११७८॥
३६७	वागोऽस्वात्यप्रसारविकासे ३३३३३
४२२	वाघेसिशाव-रुः ॥२४३३६॥
९२	वाम समदा-च ॥२४२२२॥
२५०	वामन्यावेरीय ॥७३३६७॥
७२	वान्न ॥२४३१०॥
१९०	विक्रपूर्वपदावनाम् ॥६४३२३॥
१९३	विक्रपूर्वात्तौ ॥६४३७१॥
१८५	विक्रशाब्दात्तीर-र ॥३४२४२४॥
२३७	विक्रशाब्दा-म्या ॥७२११३३॥
११४	विगधिक सन्ना-वे ॥३४१२८॥
१९७	विगादिदेहांशाद्य ॥६४३१२४॥
४२६	विशुद्धञ्ज-पः ॥५२४८३॥
६१	विष औः सौ ॥२४१११७॥
१४०	विषस विष-वा ॥३४२४५॥
१४०	विषो वाया ॥३४२४४॥
१३०	विषोरुद्ध्या-ले ॥३४१२५॥
३०५	विष्योरीह ॥४४४८९॥
३५३	वीकः सनि वा ॥४४२४३॥
२९२	वीपजनपुष-वा ॥३४४६४॥
३७२	वीसिज्ञामयम-द ॥३४३७८॥
३२१	वीय वीक-दे ॥४३३१३॥
२०८	वीर्ये ॥६४४१२५॥
४१	वीर्षक्याव-से ॥१४४४५॥
३२४	वीर्षमबोज्ज्यम् ॥४४११०३॥
२७०	वीर्षक्रिययह् च ॥४३३१०८॥
३०	वीर्षोनाम्य-य ॥१४४४७॥
२४१	दुःस्वात्प्रतिकूल्ये ॥७२४४१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
८३-	कुम्भीपतः-खलु ॥५॥३॥३०॥
११७	कुगोरूप ॥५॥२॥७॥
१७०	कुनाठिकुर्धि-न्व ॥५॥१॥११८॥
१२०	कुर्निन्दाकृन्ड ॥३॥१॥४॥
१७०	कुपकुसावेपणया ॥५॥१॥०८॥
३१४	कुह्विद्विह-क ॥५॥३॥७४॥
४११	कुहे कुघ ॥५॥१॥१४५॥
१४	कुरावामकप-न्त ॥अ॥७००॥
१८०	कुरावेत्यः ॥५॥३॥४॥
१५३	कृगृहशक्षे ॥५॥२॥२५१॥
४०६	कृतिनायात्यशाभि ॥५॥१॥१०॥
३९	कृपूनवर्षाकारैस्तुयः ॥५॥१॥१०॥
३०४	कृष्णस्तुसुपे-सः ॥ ११॥४०॥
४१४	कृषाः कनिप ॥५॥१॥१६३॥
८८	कृष्यमिषवोरात्मने ॥५॥२॥१॥
५५	कृष्यर्थेभ्रिन्तायाम् ॥२॥१॥३०॥
१७६	कृष्टे साभि नाभि ॥५॥२॥१३३॥
२४०	कृषे घा च ॥अ॥२॥३३॥
२८७	कृर्विगि' परोक्षायाम् ॥५॥१॥३२॥
१७७	कृषेया ॥५॥२॥०१॥
२५३	कृषतानामात्वादी ॥अ॥२॥८॥
२१४	कृषतान्तासवर्धे ॥अ॥२॥२॥
४०६	कृषवातादाप' ॥५॥१॥०९॥
२०६	कृषप्रतावीन् बिन् ॥५॥४॥८३॥
२४२	कृषासल ॥अ॥२॥३२॥
१४१	कृषाच्य' च ॥५॥१॥२१॥
१४९	कृषानां मिय' ॥३॥२॥३४॥
३६८	कृषार्था मैत्री-स्य ॥३॥३॥६०॥
१९८	कृषिकाशिशा-वा' ॥अ॥४॥३॥
१६७	कृषो ॥५॥३॥७०॥
१०७	कृष्ये'स्तु ॥३॥१॥३४॥
१७५	कृष्यजिघौषिषु-र्वा ॥५॥४॥८२॥
४०	कृषोः न्यादी ॥२॥१॥३०॥
१८७	कृषोरमाणिन' ॥५॥२॥४९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१०१	कृषीय ॥५॥३॥३२॥
४१९	कृषोमास्य इ' ॥५॥४॥११॥
१७८	कृषावापुषिषी-पी ॥५॥२॥१०८॥
२९०	कृषुते रि' ॥५॥१॥४१॥
२९०	कृष्योऽघतन्याम् ॥५॥३॥४४॥
२३१	कृष्योर्म' ॥अ॥२॥३॥
१८९	कृष्यागपायु-य' ॥५॥३॥८॥
१४८	कृष्याष्टवर्षा-त् ॥३॥२॥२७॥
४२३	कृष्यक्रमो य' ॥५॥२॥४६॥
१७४	कृष्यो वा ॥५॥१॥१३९॥
१७२	कृष्यणोऽप्राप्यमर्गादेः ॥५॥१॥१२२३॥
१६६	कृष्यणाद्वा ॥५॥१॥२९॥
१८६	कृष्यो र्भयः ॥५॥२॥४३॥
१७३	कृष्यवेस्तया ॥५॥१॥१३२॥
२५६	कृष्यं वा ॥अ॥८॥८॥
१९९	कृष्यत्प्रायः ॥५॥३॥२०१॥
१७६	कृष्यत्प्रायः ॥५॥२॥७॥
२२०	कृष्यत्प्रायः ॥अ॥१॥७४॥
३२	कृष्ये वा ॥१॥४॥११॥
२४४	कृष्योर्भिन्नजये च तरप ॥अ॥३॥३॥
२०५	कृष्यरादे' ॥अ॥४॥३॥
२१	कृष्य' कानः-स' ॥१॥३॥११॥
७५	कृष्यगोः समाहारात् ॥२॥४॥२२॥
१६२	कृष्यगोरमपत्य द्विः ॥५॥१॥२४॥
१२२	कृष्यगोरनहोऽट् ॥अ॥३॥९९॥
२००	कृष्यगोरीनः ॥५॥४॥१४०॥
२६४	कृष्यतीयतुर्ध-र्वा ॥५॥१॥४२॥
१००	कृष्यतीयाजटवा क्षेपे ॥३॥१॥२९॥
२४८	कृष्यतीयास्तरावृष्णम् ॥अ॥१॥४१॥
३६०	कृष्यतीयायाः काम्यः ॥५॥४॥२२॥
९८	कृष्यतीयापठ्याचे-क्वे ॥२॥२॥११॥
२३७	कृष्यत्रिषतुर' सुष' ॥अ॥२॥१०॥
११३	कृष्यत्रिषतुष्प-यः ॥३॥१॥८६॥
२२५	कृष्यत्रिष्यामयङ् वा ॥अ॥१॥१६२॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१५६	द्वित्रिस्वरौ-म्य ॥२॥३॥६७॥
१४४	द्वित्रे रायुप ॥७॥३॥१००॥
२३७	द्वित्रेर्धर्मप्रथौ वा ॥७॥२॥१०७॥
१३१	द्वित्रेर्मूर्ध्नौ वा ॥७॥३॥१२७॥
१५४	द्विरुपघाना-हौ ॥३॥२॥९२॥
२२३	द्वित्रे गोयुग ॥७॥१॥१३४॥
८९	द्वित्रेऽधोऽध्वुपपरिमि ॥२॥२॥३४॥
३०६	द्वित्रेऽध्वन्ते-वा ॥२॥३॥८१॥
२९८	द्वित्रे ह् ॥३॥१॥८७॥
१३२	द्विषपव्यावि ॥७॥३॥७५॥
१३२	द्विषवाद्दर्मावन् ॥७॥३॥१४१॥
२६४	द्विर्घातु परोक्षाङ्गे-भेः ॥३॥१॥१॥
४०७	द्विपन्तपपरन्तपौ ॥२॥१॥१०८॥
१००	द्विपो वातृश ॥२॥२॥८४॥
१६३	द्विसरावण ॥६॥१॥१०९॥
१६८	द्विस्वरादनद्या ॥६॥१॥७१॥
९९	द्विहेतो-वा ॥२॥२॥८७॥
१९३	द्वीपावतुसमुद्र प्य ॥६॥३॥९८॥
२२६	द्वेस्तीयः ॥७॥१॥१६५॥
१४३	द्वपन्तरमष-ईप ॥३॥२॥१०९॥
२२६	द्वपादेर्गुणान्-यद् ॥७॥१॥१६९॥
३०६	द्व्युक्जक्षपञ्चत ॥३॥२॥९३॥
३१७	द्व्युक्तोपान्वयस्य-रे ॥३॥३॥१४॥
१७३	द्व्योकेषु-वा ॥६॥१॥१३४॥
७४	द्व्योपसूत-स्य ॥२॥३॥१०९॥

घ

२१३	घनगणाङ्गुपरि ॥७॥१॥९॥
२२६	घनद्विरण्ये कामे ॥७॥१॥१७९॥
१६०	घमादे पत्यु ॥६॥१॥१४॥
४०५	घनुर्दण्डस्तस्य-ह् ॥६॥१॥१९२॥
१३३	घनुपो घन्वन् ॥७॥३॥१५८॥
२३४	घर्मशील-त् ॥७॥२॥६५॥
२०३	घर्माघर्माघरति ॥६॥३॥४४९॥
१३७	घर्माघर्माघरिषु द्वन्द्वे ॥३॥१॥१२९॥

घञम्

७९	घघाघोगा-त् ॥२॥४॥५९॥
४१९	घाग ॥३॥४॥१५॥
३१६	घागस्तपोऽब् ॥२॥१॥७८॥
३०३	घातो कण्ठार्देर्यक् ॥३॥३॥८॥
४	घातोः पू-च ॥३॥१॥१॥
२६६	घातोः सम्बन्धे प्रत्यया ॥६॥४॥४१॥
२८०	घातोरेकस्वरावाम्-न्तम् ३॥३॥४६॥
३७	घातोरेषणो-ये ॥२॥१॥१६०॥
४२७	घाप्ती ॥६॥२॥९१॥
२२०	घान्येभ्य ईनञ् ॥७॥१॥७९॥
३९७	घाप्यपाप्यस्ता-से ॥२॥१॥२४॥
४२०	घारीडोऽङ्कृष्टे सूञ् ॥६॥२॥२५॥
४०८	घारेर्भञ् च ॥६॥१॥१११॥
१३	घुटस्तृतीयः ॥२॥१॥७६॥
४६	घुटां प्राक् ॥१॥३॥६६॥
८	घुटो घुटि वा ॥१॥३॥४८॥
२१९	घुङ्गस्वा-धो ॥३॥३॥७०॥
१४३	घुरोऽनक्षस्य ॥७॥३॥७७॥
२१३	घुरो घैण् ॥७॥१॥३॥
२७०	घृगीदित ॥३॥३॥३८॥
३४४	घृग्रीगोर्नः ॥३॥२॥१८॥
२७१	घृगसुस्तो परस्मै ॥३॥३॥८५॥
१०२	घृमादेः ॥६॥३॥४६॥
१८०	घेमोरनञ् ॥६॥२॥१५॥
१५२	घेमोर्नभ्यापाम् श्वा १११८

न

९०	न ॥२॥२॥१८॥
२६	न क्ये ॥१॥१॥२४॥
२०	न शिञ् ॥१॥३॥१९॥
८५	न कश्चि ॥२॥४॥१०५॥
११२	न कर्त्तरि ॥३॥१॥८८॥
३८२	न कर्मणापिञ् ॥३॥३॥८८॥
३५८	न कघतेर्यक् ॥३॥१॥४७॥
२०५	न कुक्कुक्कुक् ॥२॥१॥६३॥

पृष्ठम्	खण्डम्
७६०	कुम्भीपत -सख् ॥१३१३३९॥
४१७	कुगोरूप ॥३१३७॥
१७०	कुनादिकुर्वि-स्य ॥३१३१३८॥
१२०	कुर्निन्वाहृष्टे ॥३१३१३३॥
१७०	कुक्कुलादेयण्वा ॥३१३१०८॥
३१४	कुहदिहलिह-कः ॥३१३१३४॥
४११	कुह कुष ॥१३१३४५॥
१४	कुरागामक्य-सूत् ॥३१३१०९॥
१८०	कुरादेत्यः ॥३१३१३॥
१५३	कुराहृष्टे ॥३१३१५२॥
४०६	कृतिनापाल्यशाभि ॥३१३१०७॥
३९	कृत्नसर्पाकारैर्मुबः ॥३१३१५९॥
३०४	कृत्नस्तुत्प-स ॥३१३१४०॥
४१४	कृत्नाः कृत्नि ॥३१३१३६॥
८८	कृत्नमिषदोरात्मने ॥३१३१३॥
५५	कृत्नपर्यभिन्तायाम् ॥३१३१३०॥
१७६	कृत्ने साभि नाभि ॥३१३१३३॥
२४०	कृत्ने प्रा ष ॥३१३१३३॥
२८७	कृत्निगि परोक्षायाम् ॥३१३१३२॥
१७७	कृत्न्या ॥३१३१०२॥
२-३	कृत्नानामात्वादी ॥३१३१२८॥
२१४	कृत्नान्तासत्पर्ये ॥३१३१२२॥
१०६	कृत्नयातादाय ॥३१३१०९॥
२०६	कृत्नयतादीन् द्विन् ॥३१३१८३॥
२४७	कृत्नयत् ॥३१३१३६॥
१३१	कृत्नयत् ष ॥३१३१२१॥
१४०	कृत्नयानां प्रिय ॥३१३१३४॥
३३८	कृत्नयाया द्वित्री-स्य ॥३१३१३०॥
१०८	कृत्नयार्जिज्ञ-या ॥३१३१३॥
१६७	कृत्नय ॥३१३१३०॥
१०७	कृत्नय्येऽन्तु ॥३१३१३४॥
१७	कृत्नयमिषीयिषु-या ॥३१३१८०॥
६०	कृत्नयाः स्यादी ॥३१३१३३॥
१८७	कृत्नयमिषिन ॥३१३१३३॥

पृष्ठम्	खण्डम्
१९१	कृत्नीयः ॥३१३१३२॥
४१९	कृत्नीयस्य इ ॥३१३१३१॥
१७८	कृत्नीयपृथिवी-यी ॥३१३१०८॥
२९९	कृत्नीय रि ॥३१३१४१॥
२९०	कृत्नीयपतन्याम् ॥३१३१४४॥
२३१	कृत्नीयर्मे ॥३१३१३७॥
१८९	कृत्नीयपातु-य ॥३१३१३८॥
१४८	कृत्नीयपृथ्वी-त् ॥३१३१३७॥
४२३	कृत्नीयकर्मो यः ॥३१३१४६॥
१७४	कृत्नीयो वा ॥३१३१३३॥
१७२	कृत्नीयणोऽप्राप्यमर्गादेः ॥३१३१३३॥
१६६	कृत्नीयाद्वा ॥३१३१५२॥
१८६	कृत्नीयैः ॥३१३१४३॥
१७३	कृत्नीयैस्त्वया ॥३१३१३३॥
२५६	कृत्नीयैः वा ॥३१३१८२॥
१९९	कृत्नीयात्प्रायः ॥३१३१९०२॥
१७६	कृत्नीयादीय ॥३१३१३७॥
०२०	कृत्नीयाद्विद् ॥३१३१३४॥
३२	कृत्नीये वा ॥३१३१३१॥
२४४	कृत्नीयैर्मन्ये ष तरप ॥३१३१३१॥
२०६	कृत्नीयादेः ॥३१३१३३॥
२१	कृत्नीयः कामः-स ॥३१३१३१॥
७	कृत्नीयोः समाहारात् ॥३१३१३२॥
१६२	कृत्नीयोरनपत्ये द्विः ॥३१३१३४॥
१२७	कृत्नीयोरनहोऽन्तु ॥३१३१०९॥
२००	कृत्नीयोरिन् ॥३१३१३४०॥
२६४	कृत्नीयपतुर्प-या ॥३१३१३२॥
१००	कृत्नीयात्पृथ्वी-क्षेपे ॥३१३१३३॥
२४८	कृत्नीयात्पृथ्वी-स्य ॥३१३१३३॥
३६०	कृत्नीयायाः काम्यः ॥३१३१३३॥
९८	कृत्नीयापृथ्वी-क्षेपे ॥३१३१३३॥
०३७	कृत्नीयपतुरः सुप् ॥३१३१३३॥
११३	कृत्नीयपतुर्प-यः ॥३१३१३३॥
२०५	कृत्नीयपतुर्प-यः ॥३१३१३३॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
९९	नया सुजर्ये काळे ॥२२२९६॥
३२७	नया खरे ॥२३१०२॥
३५०	न विंशत्यादि-न्तः ॥३११३८॥
३७७	न वृद्धिभ्या-वे ॥३११३९॥
३००	न वृद्धय ॥३११४०॥
३५०	नवैकस्वराणाम् ॥३१२३६॥
३२०	नशाः शा ॥२११७८॥
२७७	न शासवत् ॥३११३०॥
१७	न शात् ॥२११३२॥
३२०	नशोर्नेशु वाक्कि ॥३११३०२॥
३२०	नशो घुटि ॥३११३०९॥
६१	नशो वा ॥२११७०॥
२७३	न श्विजायुदास-त् ॥३११३४९॥
१६	न सचिः ॥२११३०२॥
१०	न संपिडीय-कि ॥अ३११११॥
१३७	न सप्तमीन्द्राविभ्यम् ॥३११३५५॥
३२	न सर्वादि ॥२११३२२॥
१३१	न सस्य ॥२११३५५॥
२४९	न सामिषचने ॥अ३११४॥
२२८	न स्त-र्थे ॥२११२३॥
३६१	न स्त ॥२१२९॥
३५८	न हाको लुपि ॥३११३२॥
६६	न हाहोर्धतौ ॥२११८५॥
४०९	नाडी घटीग्वरी-म् ॥२१११२०॥
१३५	नाडीतन्त्रीभ्यां स्यात्ते ॥अ३११८०॥
९८	नाथ ॥२१२१०॥
३८६	नानघतन-स्यो ॥२११५॥
२५५	नानावधारणे ॥अ३११७॥
५६	नान्यत् ॥२११२७॥
१२८	नाप्यियादौ ॥३१२३॥
२१५	नामे नम्-शात् ॥अ३११३१॥
१४४	नामेर्नाम्नि ॥अ३११३५॥
७७	नामरूपे ॥२११२५॥
१०४	नाम नाइपैकाध्य-उम् ॥३१११८॥
२४२	नामरूप-य ॥अ३११४५॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
२६	नाम सिद्ध-ने ॥२११२१॥
१५५	नामिन काशे ॥अ३१८७॥
२३	नामिनस्त्वयो प ॥२११८॥
२७०	नामिनोऽकलिहलेः ॥३११५२॥
२६२	नामिनो गुणो-ति ॥३११३१॥
३५१	नामिनोऽनिट् ॥३११३३॥
४६	नामिनो लुग्वा ॥२११३६१॥
८५	नाम्नः प्रथमै-द्वौ ॥२१२३१॥
२४०	नाम्नः प्राग्-र्था ॥अ३१२२॥
७२	नाम्नि ॥२११३२॥
११४	नाम्नि ॥३११२५॥
१४७	नाम्नि ॥३१२३६॥
१२४	नाम्नि ॥३१२७५॥
१५३	नाम्नि ॥३१२३४५॥
२११	नाम्नि ॥२११३७२॥
१८७	नाम्निः ॥२१२४५॥
८	नाम्नि वा ॥२१२१०॥
४१०	नाम्नो गम-ह् ॥२११३३१॥
३६५	नाम्नो द्विती-ष्टम् ॥३११७॥
५७	नाम्नो नोऽनह् ॥२११२१॥
३९४	नाम्नो घट्-भ्यप् ष ॥२११३५॥
१५१	नाम्नोत्तरपदस्य च ॥३१२०७॥
३०	नाम्न्यन्तम्या-पि ॥२११३५॥
३०२	नाम्न्यादेरेष ने ॥२११८६॥
४०१	नाम्न्युपान्त्य-का ॥२११२४॥
२८६	नाम्न्यन्तात् परोक्ष-ह् ॥२११८०॥
८२	नारी सखी-भू ॥२११७३॥
१२३	नाथ ॥अ३११०॥
२२९	नाथादेरिक ॥अ३१७॥
१३०	नाशिष्यगोषत्सहले ॥३१२३४॥
३२०	नासत्याश्लेषे ॥३११७७॥
२२३	नासानति-टम् ॥अ३११२७॥
८१	नासिकोदरौ-पटात् ॥२११३९॥
२०४	नाम्निका-कम् ॥अ३१३३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१४६	म किम शेषे ॥७३१७०॥
८१	मत्स्यसुखादनाम्नि ॥२४४४०॥
११८	नस्त्रादयः ॥३१२१२८॥
३२२	न क्वापूग-अ ॥२४३१९०॥
१९२	नगरात्कुत्सादाह्वये ॥६१३१४९॥
४०६	नगरादगजे ॥५१११८०॥
३६६	न गुणाद्युमरुचः ॥३१४१३३॥
११८	नगोऽप्राणिनि वा ॥३१२१२२०॥
४०९	नमपलित-कञो ॥५१११२२८॥
३२२	न जमबभ ॥४१३१२४॥
११८	मघ् ॥३११५२॥
२६२	मज शेषशे-षे ॥७३४२३॥
११८	ममत् ॥३१२१२५॥
१२३	नम्रप्यया-डः ॥७३१२२३॥
२६१	मम्रस्रज्ञादेः ॥७३४२५॥
४३३	नमोऽमिः श्रापे ॥५१३१११०॥
१३६	नमोऽर्थात् ॥७३११२७४॥
१४६	नमत्तस्युरुवात् ॥७३१३७२॥
११२	ममसुबुर्न्याः-र्वा ॥७३११२३३॥
१४४	नमसुव्युप-र ॥७३११२३३॥
१८३	नमकुमुदबेतस-डित् ॥६१२१७४॥
१८३	नमसादावु वलः ॥६१२१७५॥
१६१	नडादिभ्य आचमण् ॥६१११५३॥
१८०	नडादेः कीप ॥६१२१२५॥
४१८	न डीह् डीह्-ड ॥४१३१२७॥
४२२	न णिह्वसूव-डः ॥१२४२५५॥
२४५	न तमषादि-भ्य ॥७३११३३॥
४०३	न तिकि वीर्षस्य ॥४१२१६०॥
१३०	न वधिपयव्यादिः ॥३११११४५॥
११८	न विल्योः ॥४१३१६१॥
१३०	नवीदेशापूर्ता-नाम् ॥३११११४२॥
१०८	नवीनिर्मा-अ ॥३१११२०॥
१८०	नषादरेपण् ॥६१३१२॥
१८३	नर्वा मनुः ॥६१२१७०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१२	न द्वित्वं ॥७३२११४७॥
१८८	नद्विरद्वयव-त् ॥६१२१३१॥
३६	न नाञ्जित् ॥३१४१२७॥
१३६	न नाञ्जि ॥७३११२७३॥
२२२	न नुपुजार्थेष्वपित्रे ॥अ१११०९॥
३८३	ननौ ष्टोक्तौ-त् ॥५२२११०॥
४००	न षादिभ्योऽन ॥५२११५२॥
३८४	नन्वो वा ॥६१२११८॥
४६	नपुसकत्व शिः ॥३१४१५५॥
१०८	नपुसकाद्वा ॥७३११८९॥
१६२	न प्राग्जितीये स्वरे ॥६१११२३६॥
४	न प्रादिरप्रत्ययः ॥३१३१४॥
३६०	न षदनं सयोगादिं ॥४१११५॥
२३	ममस्युरसो-सः ॥२१३११॥
३६१	ममोवरिचमिप्रकरो-र्ये ॥३१४१३०॥
१७९	न राजन्य-के ॥२१४१२४॥
२१६	न राजाचार्य-ण् ॥७३११३६॥
६२	न रात्स्वरे ॥३१३१३०॥
१२४	नरे ॥३१२१८०॥
३९६	न षड् र्गता ॥४१११२३॥
३२	न षम्य-वा ॥३१४१२६॥
५७	न षमन्तसयोगात् ॥२११११११॥
२०६	न षयशादयोऽ-न्ते ॥६१४१७३॥
२९७	न षयो य् ॥४१११७३॥
१६३	नषाऽस्तित्कृद-त्रेः ॥७३२११२७॥
२६६	नषा गुण-रित् ॥७३४१८४॥
२१०	नषाण ॥६१४१२४२॥
२४२	नषाकीम-स्य ॥अ२११३०॥
२६१	नषाघानि षाट्-डम् ॥३१११२५॥
८५	नषाय ॥२१४१०६॥
३१२	नषा परोक्षायाम् ॥४१४१॥
४१८	नषा भाषारम्भे ॥४१४१७०॥
१०४	नषा रोगालये ॥६१३१८२॥
७८	नषा शोणादेः ॥२१४१३१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
९९	नवा सुजयं काले ॥२२१९६॥
३२७	नवा खरे ॥२३१००॥
३२६	न विंशत्यादि-न्त ॥३११६८॥
३६७	न वृद्धिभ्या-वे ॥४११११॥
३००	न वृद्धय ॥४१११६॥
१६०	नवैकस्वराणाम् ॥३१२३६॥
३२०	नशाः सा ॥२११७८॥
२७७	न शसवध ॥४११३०॥
१७	न शात् ॥११३३२॥
३२०	नशोर्नेशु षाकि ॥४१३१०२॥
३२०	नशो घुटि ॥४१३१०९॥
६१	नशो षा ॥२११७०॥
२७६	न श्विजायुषास-त् ॥४१३४२॥
१६	न सपिः ॥११३६२॥
१०	न सपिड्वीय-कि ॥४१११११॥
१३७	न सप्तमीन्द्राविम्यम् ॥३१११३६५॥
३२	न सर्पादि ॥११३१२०॥
१३१	न सस्य ॥२१३३५॥
२४०	न सामिषधने ॥७१३०७॥
२२८	न स्त-र्थे ॥११११२३॥
३६१	न स्त ॥२१२०९॥
३०८	न हाको लुपि ॥४११४२॥
६६	न हाहोर्षती ॥२११८६॥
४०९	नाडी घटीग्वरी-ञ्च ॥२१११२०॥
१३५	नाडीतन्त्रीम्यां स्याद्दे ॥४११८०॥
०८	नापः ॥२१२१०॥
३८६	नानयन-त्यो ॥ १४५॥
२६६	नानायधारणे ॥७१३७४॥
६६	नान्यत् ॥११२०७॥
१२८	नापिपादौ ॥३१२०३॥
२२६	नामे र्न्म-शात् ॥७११३१॥
१४४	नामेर्नाम्नि ॥७१३१३४॥
०७	नामरूपे ॥२११९२॥
१०४	नाम नाङ्गपैफार्थे-रम् ॥३१११८॥
२४२	नामरूप-यः ॥४११४२॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२६	नाम सिद्ध-ने ॥१११२२॥
१६५	नामिन काशे ॥३१२८७॥
२३	नामिनस्तयो प ॥२१३८॥
२७०	नामिनोऽकलिहसे ॥४१३१२१॥
२६२	नामिनो गुणो-ति ॥४१३११॥
३६१	नामिनोऽनिट् ॥४१३३३॥
४६	नामिनो लुग्वा ॥११३१६१॥
८	नाम्न प्रथमे-ह्री ॥२१२३१॥
२४५	नाम्नः प्राग्-र्षा ॥७१३१२॥
७२	नाम्नि ॥२१३१२॥
११४	नाम्नि ॥३११९४॥
१४७	नाम्नि ॥३१२१६॥
१२४	नाम्नि ॥३१२७०॥
१६३	नाम्नि ॥३१२१४४॥
२११	नाम्नि ॥४१३१७२॥
१८७	नाम्निक ॥६१२५४॥
८	नाम्नि वा ॥११२१०॥
४१०	नाम्नो गम-ह् ॥११११३१॥
३६०	नाम्नो द्विती-टम् ॥४१११७॥
६७	नाम्नो नोऽनह ॥२११०१॥
३९४	नाम्नो षड् षयप् च ॥२११३३॥
१६१	नाङ्ग्युत्तरपदस्य च ॥३१२१०७॥
३०	नाम्पन्तस्या-वि ॥२१३१२॥
३९२	नाम्प्यादेरेव ने ॥२१३१८६॥
४०१	नाम्प्युपान्त्य-का ॥ १११०४॥
२८६	नाम्प्यन्तात् परोक्षा-ह् ॥२११८०॥
८२	नारी सम्प्री-श्रू ॥२१३७६॥
१०३	नाय ॥७१३१०४॥
२२९	नायादेरिकः ॥४१२३॥
१३०	नाशिप्पगोपत्सहसे ॥३१२१४८॥
३२०	नासत्पाक्षेपे ॥३१४५७॥
२२३	नासानति-टम् ॥४११२६॥
८१	नामिकोद्गरो-ण्टात् ॥२१३३९॥
२०४	नाम्निका-कम् ॥३१३३६॥

१४६ न किम क्षेपे ॥२३१७०॥
 ८१ नन्वमुखादमात्रि ॥२३१४०॥
 ११८ नन्वाद्य ॥३१२१८॥
 ३०२ न क्वापूग-म् ॥२३१००॥
 १०२ नगरात्कुत्सादाह्ये ॥३३३४२॥
 ४०० नगरादगजे ॥२३१८०॥
 ३०३ न गुणाद्युमरुधः ॥३३३१३॥
 ११८ नगोऽप्राणिनि वा ॥३३२१२०॥
 ४०० नमप्रदित-कञो ॥३३१२८॥
 ३२२ न जनघष ॥३३३०३॥
 ११८ नम ॥३३१५२॥
 २२ नम क्षेप्रक्षे-भेः ॥३३३०३॥
 ११८ नमत् ॥३३२१२५॥
 १२३ नमस्यया-डः ॥३३३१०३॥
 २२१ नम्रलङ्कारेः ॥३३११॥
 ४३३ नम्रोऽनिः श्रापे ॥२३३११३॥
 १३२ नम्रोऽर्थात् ॥३३३१७३॥
 १४३ नम्रलक्ष्मणपात् ॥३३३१७१॥
 १२२ नम्रसुपुर्ण्यः-र्वा ॥३३३१३३॥
 १४४ नम्रसुपुण्य-र ॥३३३१३३॥
 १८३ नम्रकुमुदभेनस-दित् ॥३३२१७३॥
 १८३ नम्रणाठान् ब्रह्मः ॥३३२१७३॥
 १३० नडादिभ्य भाषण ॥३३३१३३॥
 १८ नडादेः कीप ॥३३२००॥
 ४१८ न डीह् शीह्-व ॥३३३१२३॥
 ४२२ न गिह्यसूत्र-क्षः ॥३३२१२५॥
 २४२ न लमषादि-भ्य ॥३३३१३३॥
 ४०३ न लिकि वीर्षभ ॥३३२१२०॥
 १३० न लधिपयमादिः ॥३३३१३३॥
 ११८ न दिस्यो ॥३३३३३३॥
 १३० नदीवृषापुर्वा-नाम् ॥३३३१३३॥
 १०८ नदीभिर्मात्र ॥३३३१३३॥
 १८ नद्यादरेपण ॥३३३३३॥
 १८३ नद्या मनु ॥३३३३३॥

१२ न द्वित्वे ॥३३३१३३॥
 १८८ नद्विरद्वय-त् ॥३३३३३३॥
 ३२ न नास्तिवेत् ॥३३३३३३॥
 १३५ न नास्ति ॥३३३३३३॥
 २२२ न नृपूजार्थेष्वपि ॥३३३३३३॥
 ३८३ ननौ वृष्टोऽसौ-त् ॥३३३३३३॥
 ४०० नन्वादिभ्योऽन ॥३३३३३३॥
 ३८४ नन्वो यौ ॥३३३३३३॥
 ४२ ननुसकस्य शिः ॥३३३३३३॥
 १०८ ननुसकाद्वा ॥३३३३३३॥
 १३२ न प्रागिजतीये स्वरे ॥३३३३३३॥
 ४ न प्रादिरप्रत्यय ॥३३३३३३॥
 ३२० न यदनं सयोगादि ॥३३३३३३॥
 २३ नमस्युरसो-सः ॥३३३३३३॥
 ३३१ नमोऽपरिबन्धितो-र्षे ॥३३३३३३॥
 १७९ न राजन्य-के ॥३३३३३३॥
 २१३ न राजाभार्य-व्या ॥३३३३३३॥
 ३० न रात्स्यरे ॥३३३३३३॥
 १२६ नरे ॥३३३३३३॥
 ३०३ न यच्चे र्गती ॥३३३३३३॥
 ३० यवभ्य-वा ॥३३३३३३॥
 ०७ न यमन्तसयोगात् ॥३३३३३३॥
 २०० यवपज्ञाठयोऽन्ते ॥३३३३३३॥
 २९७ यवयो य् ॥३३३३३३॥
 १५३ ययाऽस्तिक्त्व-भ्रेः ॥३३३३३३॥
 २०३ यथा गुण-रित् ॥३३३३३३॥
 २१० यथाण. ॥३३३३३३॥
 २४२ यथावीन-स्य ॥३३३३३३॥
 २३१ यथाघानि दात्-वम् ॥३३३३३३॥
 ८५ यथाप ॥३३३३३३॥
 ३१२ यथा परोक्षायाम् ॥३३३३३३॥
 ४१८ यथा माषारम्भे ॥३३३३३३॥
 १०४ यथा रोगात्पे ॥३३३३३३॥
 ७८ यथा षोणादे ॥३३३३३३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२२८	नोर्म्वादिभ्यः ॥२१११९॥
२७४	नो व्यञ्जनस्या-त् ॥४१५४०॥
२७१	नौ द्विस्वरादिकः ॥४१४१०॥
२१४	नौ विषेण-घ्ये ॥७१११२॥
२१५	न् षोचस ॥७१११२॥
२६१	न्यप्रोषस्य-स्य ॥७१४३॥
३९५	न्यङ्कृङ्-य ॥४११११२॥
२५१	न्यङ्कोर्षी ॥७१४८॥
४६०	न्यवाष्ठापे ॥५११०६॥
४२८	न्यादो मवा ॥५१३१२४॥
१८१	न्यायादेरिक्त् ॥३१२११८॥
२१४	न्यायार्थाद्यनपेते ॥७१११३॥
४३४	न्यायायाया-रम् ॥५११३४॥
४३१	न्युदो घः ॥५१३७२॥
४६	न्सहतोः ॥११४८६॥

प

८१	पक्षाबोपमादेः ॥२१४४३॥
२२१	पक्षात्ति ॥७११८९॥
२०२	पक्षिमत्स्य-ति ॥४१४३१॥
३८१	पक्षिबुद्देः ॥३१४८७॥
२	पञ्चकोर्बर्ग ॥११११२॥
४५	पञ्चतोऽन्यादे-द्वः ॥११४५८॥
२११	पञ्चदशद्वर्गे वा ॥४१४१७५॥
२५९	पञ्चमी-आमहैय् ॥३११८॥
११०	पञ्चमी भयापै ॥३११७३॥
९५	पञ्चम्यपावामे ॥२१२६९॥
३८५	पञ्चम्यर्षहेतो ॥५११११॥
३०८	पञ्चम्याः कृग ॥३१४५२॥
६	पञ्चम्या मि-स्य ॥७१४१०४॥
२१६	पञ्चसर्ष-ये ॥७११४१॥
४२८	पणे मीने ॥५१३३२॥
२१८	पतिराजान्त-च ॥७११६०॥
७७	पतिघत्स्यन्त-ण्यो ॥२१४५३॥
१११	पतिरपी गणकेन ॥३११७७॥

६ प्र ६९

पृष्ठम्	सूत्रम्
७६	पत्युर्न ॥२१४४८॥
२०६	पय इकट् ॥४१४८८॥
१९५	पयः पन्थ च ॥३१३१०३॥
५८	पयिन् मयिन्-सौ ॥११४७६॥
२१४	पय्यतिथि-यण् ॥७१११६॥
१५०	पद् पादस्याभ्या-ते ॥३१२९५॥
१८२	पद्कल्पल-कात् ॥३१२११॥
४२७	पद्कृजविश-घञ् ॥५१३१६॥
११	पदस्य ॥२११८९॥
२५२	पदस्थानिति वा ॥७१४१२॥
५४	पदाद्युग-स्वे ॥२११०१॥
३१६	पदान्तरगम्ये वा ॥३१३९९॥
१७	पदान्ताद-ते ॥११३६३॥
६२	पदान्ते ॥२११६४॥
३९५	पदासैरिवा-ह् ॥५११४४॥
१५७	पदेऽन्तरेऽना-ते ॥२१३९३॥
१८२	पदोत्तरपदेभ्य इक ॥३१२१२५॥
१८५	पन्त्यादे रायनण् ॥३१२८९॥
२८	पर ॥७१४११८॥
१११	परःघातादिः ॥३११७५॥
१९१	परजनरसोऽकीप ॥४१३३१॥
१२६	परत ॥ स्त्री पुक्त्-ह् ॥३१२४९॥
२०२	परवारादिभ्यो गच्छति ॥४१३३८॥
१८६	परघाभ्याद्यलुक च ॥३१२४०॥
२०४	परम्बघाद्वाण् ॥४१३६३॥
२६१	पराणि कानाम-द्वम् ॥३१३२०॥
१४७	परात्मभ्या ङेः ॥३१२१७॥
३७६	परानो कृगः ॥३१३१०१॥
४३७	पराबरे ॥५१३४५॥
३६७	परावेर्जे ॥३१३२८॥
९३	परिचयणे ॥२१२६७॥
२१७	परिष्ठाडस्य-स्यात् ॥७११४८॥
३९७	परिष्ठाड्योप-मौ ॥५११२५॥
२१७	परिणामे-र्षे ॥७११४४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३०२	निसमिक्ष-बा ॥२॥३॥८॥
३३८	मिक्तपाठस्य ॥३॥१॥४०॥
२०५	मिक्तटापिषु वसति ॥६॥४॥७॥
४०२	निगपादे नाभि ॥५॥१॥७१॥
४५९	निघोवृघसघो-ग्रम् ॥५॥३॥३॥
३२७	निर्जा शिष्येत् ॥४॥१॥७॥
४१	निष्यद्वि-सः ॥१॥४॥४॥
३३९	निष्यधैरस्य ॥३॥१॥४१॥
२४०	निष्यं धमिनोऽण् ॥७॥३॥८॥
२०३	निष्यं णः पन्थञ्च ॥६॥४॥८०॥
३०७	निष्य प्रतिनात्वे ॥३॥१॥३॥
३२०	निष्यं हस्ते-हे ॥३॥१॥२॥
४५	नि दीर्य ॥१॥४॥८॥
४०४	निमद्या-ले ॥२॥३॥२०॥
४२४	निन्दर्हिस-रात् ॥५॥२॥६॥
३१५	निन्व्यं कृतसनै-नैः ॥३॥१॥१००॥
२४४	निन्व्ये पाशाप् ॥७॥३॥४॥
३०३	निपुणेन चार्थापाम् ॥२॥२॥२०३॥
३०६	निप्रागुजः चाक्षये ॥४॥१॥११३॥
४३७	निमील्यादिमे-के ॥५॥४॥४॥
३७	निप धाम् ॥१॥४॥२१॥
४३०	निपञ्चानुपसर्गाद्वा ॥१॥३॥६०॥
२०४	नियुक्त दीपते ॥६॥४॥७०॥
३००	निरम्यनोञ्च-नि ॥२॥३॥०॥
४१०	निर्गो वेद्ये ॥५॥१॥१३३॥
२३	निर्बुधेहि-राम् ॥२॥३॥०॥
४७७	निर्बोणमवाते ॥४॥२॥७०॥
३०१	निर्बिण्णः ॥२॥३॥८०॥
२०२	निर्बुधेऽस्तप्लादेः ॥६॥४॥२०॥
२०७	निर्बुधे ॥६॥४॥१००॥
३८	नि वा ॥१॥४॥८९॥
३८३	निवासावृत्तये-भि ॥६॥४॥६९॥
३६६	निविश ॥३॥३॥२५॥
४१८	निविद्यन्ववात् ॥४॥४॥८॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३९४	निशामदोपात् ॥७॥३॥८३॥
४३७	निषेधेऽल्लख्त्वोः स्या ॥१॥४॥४४॥
२३३	निष्कावे-स्रात् ॥७॥२॥५॥
२४१	निष्कृलाति-णे ॥७॥२॥१३०॥
३३५	निष्कृपः ॥४॥४॥३०॥
३३६	निष्पवाणि ॥७॥३॥१८१॥
२४२	निष्फले तिष्ठा-जौ ॥७॥२॥१५४॥
११३	निष्प्रा-नस्य ॥२॥३॥६५॥
३६०	निसस्तपेऽनासेवायाम् ॥२॥३॥३५॥
३४०	निसञ्च अयेस ॥७॥३॥१२२॥
३९०	निसो गते ॥७॥३॥१८॥
३७२	निह्वये ङ् ॥३॥३॥३॥
४२६	नीवायशासू-स्रह् ॥१॥२॥८॥
३७६	नीलपीतादिकम् ॥७॥२॥४॥
७८	नीलात्प्राण्यौपध्वयो ॥२॥४॥२॥
३६८	नुमच्छः ॥३॥३॥२४॥
८३	नुर्जाते ॥२॥४॥७२॥
४०	नुर्वा ॥१॥४॥४८॥
३५६	नुतेर्यङि ॥२॥३॥१५॥
४०२	नुत्स्मन्त्रजः-ट् ॥५॥१॥६॥
२१	नुनः-बा ॥१॥३॥३०॥
३२	नुमार्थ-या ॥१॥४॥१०॥
२७८	नुर्कं मावापत्-र्यो ॥२॥३॥७९॥
३९०	नुर्बुधे ॥६॥३॥१०॥
४२८	नुर्बुधेऽवपठ-णः ॥१॥३॥२३॥
४३१	नुर्बुधे ॥५॥३॥७४॥
२६४	नुकस्वरस्य ॥७॥४॥४४॥
२४	नुकस्वरस्येऽङ्गिणे ॥२॥३॥१२॥
२३१	नुज्जादेः ॥७॥२॥२२॥
३०८	नुज्जदस्य तद्धिते ॥७॥४॥३१॥
७२	नुपान्त्यवतः ॥२॥४॥१३॥
२१	नुज्जशामो-रे ॥१॥३॥८॥
३०१	नुमयोर्बुधेः ॥२॥८॥९॥
२५५	नु मट् ॥७॥१॥१५९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२२८	नोर्म्यादिभ्यः ॥२१११९॥
२७४	नो व्यञ्जनस्या-त् ॥४१२४४॥
२७१	नौ द्विस्वराधिकः ॥४११२०॥
२१४	नौ विपेण-व्ये ॥१७१११२॥
२१५	नू षोडश ॥१७११३२॥
२६१	न्यग्रोधस्य-स्य ॥१७४३७॥
३९५	न्यङ्कङ्ग-य ॥४१११११॥
२५१	न्यङ्कोर्वा ॥१७४३८॥
४३०	न्यबाष्ठापे ॥५१३५६॥
४२८	न्यादो नबा ॥५१३५४॥
१८१	न्यापादेरिक्कण् ॥४१२११८॥
२१४	न्यापार्यादमपेते ॥१७१११३॥
४३४	न्यायाबापा-रम् ॥५१३५३४॥
४३१	न्युदो घः ॥५१३७२॥
४६	न्साहृतोः ॥११४८५॥

प

८१	पक्ष्वाशोपमादेः ॥२१४४३॥
२२१	पक्ष्वाप्तिः ॥१७११८९॥
२०२	पक्षिमत्स्य-ति ॥४१४३१॥
३८१	पश्चिदुहे ॥३१४८७॥
२	पञ्चकोवर्ग ॥११११२॥
४७	पञ्चतोऽन्यादे-वः ॥११४५८॥
२११	पञ्चदशान्तर्गे वा ॥४१४१७५॥
२५९	पञ्चमी-भामहैव् ॥३१३८॥
११०	पञ्चमी मयाद्यै ॥३११७३॥
९५	पञ्चम्यपादाने ॥२१२५९॥
३८५	पञ्चम्यर्षहेतौ ॥५१३११॥
३०८	पञ्चम्याः कृग ॥३१४७१॥
६	पञ्चम्या नि-स्य ॥१७११०४॥
२१६	पञ्चसर्ष-ये ॥१७११४१॥
४२८	पणे मीने ॥५१३३२॥
२१८	पतिराजान्त-य ॥१७११६०॥
७५	पतिबल्यन्त-पयो ॥२१४५३॥
११२	पतिरधी गणकेन ॥३११७७॥

६. प्र. १९

पृष्ठम्	सूत्रम्
७६	पत्युर्न ॥२१४४८॥
२०६	पय इकट् ॥४१४८८॥
१९५	पयः पन्य च ॥४१३१०३॥
५८	पयिन् मयिन्-सौ ॥११४७६॥
२१४	पय्यतिथि-घण् ॥१७१११६॥
१५०	पद् पादस्यान्या-ते ॥३१२९५॥
१८२	पदकल्पछ-कात् ॥४१२११९॥
४२७	पदकृजविश-घञ् ॥५१३१६॥
११	पदस्य ॥२११८९॥
२५२	पदस्यानिति वा ॥१७४१२२॥
७४	पदाद्युग-त्वे ॥२१२२१॥
३१६	पदान्तरगम्ये वा ॥३१३९९॥
१७	पदान्ताह-ते ॥११३६३॥
६२	पदान्ते ॥२११६४॥
३९५	पदासैरिवा-ह् ॥५१३४४॥
१५७	पदेऽन्तरेऽमा-ते ॥२१३९३॥
१८२	पदोत्तरपदेभ्य इक ॥४१२१२५॥
१८५	पन्द्यादे रायमण् ॥४१२१८९॥
२८	पर ॥१७४११८॥
१११	परःशतादिः ॥३११७५॥
१९१	परजनराज्ञोऽकीय ॥४१३३१॥
१२६	परत ॥ स्त्री पुबल्-ह् ॥३१२४९॥
२०२	परवारादिभ्यो गच्छति ॥४१३३८॥
१८६	परशब्द्याद्यलुक् च ॥४१२४०॥
२०४	परशब्दाद्याण् ॥४१४६३॥
२६१	पराणि कानान-वम् ॥३१३१०॥
१४७	परात्मभ्यां केः ॥३१२१७॥
३७६	परानो कृगः ॥३१३१०१॥
४३७	पराबरे ॥५१४४५॥
३६७	परावेर्जे ॥३१३१८॥
०३	परिचयणे ॥२१२६७॥
२१७	परिष्ठाडस्य-स्यात् ॥१७११४८॥
३९७	परिष्ठाड्योप-सौ ॥५१३१२५॥
२१७	परिणामे-र्वे ॥११४४४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२९२	परिनिधेः सेषः ॥२॥३॥४॥
२०२	परिपन्थासिद्धति ॥३॥४॥३॥
७५	परिमाणा-स्यात् ॥२॥४॥२॥
४०८	परिमाणार्थ-चः ॥१॥१॥१००॥
३७७	परिमुहायमा-ति ॥३॥३॥९॥
३६७	परिस्पयात् क्रियः ॥३॥३॥२७॥
४३१	परेः क्रमे ॥५॥३॥७॥
४३३	परेः सूचरेयः ॥१॥१॥३॥०॥२॥
४२४	परेर्विमुह्य ॥५॥२॥६॥
४३०	परेर्णते ॥५॥३॥६॥
२०२	परेर्मुसपाश्चात् ॥३॥४॥१॥९॥
३७५	परेर्मुपख ॥३॥३॥१०॥४॥
३८६	पर वा ॥५॥४॥८॥
२६०	परोक्ष-महे ॥३॥३॥१॥२॥
३०३	परोक्षार्था नवा ॥४॥४॥१॥८॥
२६४	परोक्षे ॥१॥२॥१॥४॥
३७१	परोपात् ॥३॥३॥४९॥
२०१	पर्पावेरिक्त् ॥३॥४॥१॥४॥
१०७	पर्पपाद्-स्या ॥३॥३॥३॥२॥
३४९	पर्पपात् स्मृत्ः ॥४॥४॥२॥२॥
२३४	पर्पमे सर्वोमये ॥अ॥१॥८॥३॥
४४४	पर्पायाहणोत्पत्ती च णकः ॥५॥३॥१॥२०॥
१९२	पर्षतात् ॥३॥३॥६०॥
१८०	पर्षाद्बण् ॥३॥२॥२०॥
२५०	पर्षावरण् ॥अ॥३॥६॥
२०३	पर्षवो ण्य ॥३॥४॥४७॥
२१४	पर्षवोण्यणो ॥अ॥१॥१॥८॥
२२३	पशुभ्यः-ष्टः ॥अ॥१॥१॥३॥
१३९	पशुम्पन्नमाम् ॥३॥१॥१॥३॥
१९३	पश्वादायन्ता-मा ॥३॥३॥७॥
२३०	पशोऽपरस्य-ति ॥अ॥२॥१॥२॥
१४८	पश्यद्वाग्वि-ण्ड ॥३॥२॥३॥
८२	पाकवर्णपर्णो-त् ॥२॥४॥५॥
२७८	पाठ घास्यावेर्णो नः ॥२॥३॥९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४०९	पाणिकरात् ॥५॥१॥१॥२॥
७७	पाणिगृहीतीति ॥२॥४॥०॥२॥
४०५	पाणिघताङ्घ्रौ-मि ॥१॥१॥८९॥
३९६	पाणिसमवापान्म्यां सूजः ॥१॥१॥१॥८॥
१७१	पाण्टाहृति-णम् ॥३॥१॥१०॥४॥
१७६	पाण्डुकम्पलादिन् ॥३॥२॥१॥३॥
१७२	पाण्डोर्बण् ॥३॥१॥१॥१॥
३४८	पाते ॥४॥२॥१७॥
१३३	पात्पादस्याह-वे ॥अ॥३॥१॥४॥
२१२	पात्रास्तौ ॥४॥४॥१॥८०॥
११४	पात्रेसमि-य ॥३॥१॥९॥१॥
७६	पादाघो ॥२॥१॥२॥
२१५	पादाघ्ये ॥अ॥१॥२॥३॥
१७७	पानस्य भाषकरणे ॥२॥३॥६९॥
२३५	पापहीपमानेन ॥अ॥२॥८॥
२२२	पारावार-च ॥अ॥१॥१॥०॥१॥
१८८	पारावारादीनः ॥३॥३॥३॥
१०७	पारे मध्ये-वा ॥३॥१॥३॥०॥
४१०	पार्श्वोद्विन्य-ञ् ॥अ॥१॥१॥३॥
३४८	पाशाच्छासा-य ॥४॥२॥२०॥
१८०	पाशादेभ्य स्प ॥३॥२॥२॥
१४२	पिता मात्रा वा ॥३॥१॥१॥२॥
१९८	पितृपौ वा ॥३॥३॥१॥५॥१॥
१७०	पितृमातृभ्य-दि ॥३॥२॥३॥
२२६	पिसिपट्-घात् ॥अ॥१॥१॥६०॥
१७०	पिप्रोडांमहृद् ॥३॥२॥६॥
२६४	पिपैतिवाभू-ट् ॥४॥३॥६॥
१८७	पिष्टात् ॥३॥२॥६॥
१६३	पीलासाल्पा-शू ॥३॥१॥६॥
२२१	पील्यादेः-के ॥अ॥१॥८॥
४३४	पुं मासि घः ॥अ॥३॥१॥३॥
६३	पुसो-न्स् ॥१॥४॥७॥
८१	पुष्पात् ॥२॥४॥४॥
३४६	पुष्पात्परिस्पसने ॥३॥३॥३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१४६	पुल्लनुपोऽनुजान्ये ॥३१२१३॥
२१०	पुत्राघेयौ ॥६१११७४॥
१७१	पुत्रान्तात् ॥६१११११॥
१४८	पुत्रे वा ॥६१२११॥
३६६	पुनरेकेयाम् ॥६१११०॥
१३५	पुमनहु-स्त्रे ॥अ३१७३॥
२०	पुमोऽधि-रः ॥११३१॥
४०८	पुर्ववरमगदरौ ॥२११११४॥
२६५	पुरापावतोर्वर्तमाना ॥२१३१॥
१६३	पुरुमगधकलिङ्ग-द्रण ॥६११११३॥
१४१	पुरुपः स्त्रिया ॥३१११२६॥
२१९	पुरुपङ्कदधादसमासे ॥अ११७०॥
१८०	पुरुपात् कृत-यञ् ॥६१२१०॥
७५	पुरुपाद्वा ॥२१३१२५॥
१४४	पुरुपायु-घम् ॥अ३१२२०॥
१८५	पुरुपे वा ॥३१२१३५॥
४११	पुरोऽप्रतोऽप्रे सत्तेः ॥२११११४०॥
१९४	पुरो नः ॥६१३१८६॥
११९	पुरोऽस्तमव्ययम् ॥३१११०॥
४२६	पुय इत्रो वैधते ॥२१२१८५॥
२३४	पुष्करादेर्वैशे ॥अ२१७०॥
२४८	पूगादमुस्य-त्रिं ॥अ३३३०॥
४१७	पूङ्गुलिशिम्पो न वा ॥६१११४५॥
४२०	पूङ्गुजैः शानः ॥२१२१०३॥
३७१	पूजाभार्यक-यः ॥६१३१३९॥
१४०	पूजास्रतेः प्राकृतात् ॥अ३३२॥
७७	पूतक्रतुपृया-च ॥२१३१६०॥
२३३	पूरणाद्रपसि ॥अ२३२॥
१३४	पूरणाद्वादिक् ॥६१३११०॥
१२७	पूरणीभ्यस्तत्-प् ॥अ३११३०॥
२३३	पूर्णमासोऽण् ॥अ२५२५॥
११४	पूर्वकालैक-सम् ॥३१११०॥
१३१	पूर्वपठस्या-ग ॥२१३१३॥
२४८	पूर्वपठस्य वा ॥अ३३४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२५०	पूर्वप्रथमा-ये ॥अ४१७३॥
२२६	पूर्वमनेन-न् ॥अ१११६३॥
२७४	पूर्वस्याऽस्त्रेण्वरेपोरियुञ् ॥६१११३॥
४११	पूर्वात् कर्तुं ॥२१११४१॥
११६	पूर्वापरम-रम् ॥३१११०३॥
११२	पूर्वापराघ-ना ॥३१११०२॥
२३६	पूर्वापरा-गुस् ॥अ२१९८॥
२३८	पूर्वापराघ-वाम् ॥अ२१११५॥
१९४	पूर्वाङ्गा-नद् ॥६१३१८॥
१२३	पूर्वात्तर-कम् ॥अ३१११३॥
९६	पृथगनामा-च ॥२१२११३॥
१९३	पृथिवीमव्यान्-स्य ॥६१३१६॥
२१०	पृथिवी सर्व-भ्याञ् ॥६१३१५६॥
१६१	पृथिव्या ज्ञाञ् ॥६११११८॥
२०६	पृथुसृज्-र ॥अ४३३०॥
२१८	पृथ्यादेरिमन् वा ॥अ१११८॥
१५८	पृथोदरादयः ॥३१२१०५॥
१८०	पृष्ठाद्यः ॥३१२१०॥
३१५	पृम्माहाङ्गमि ॥६१११५८॥
१७८	पृष्ठाक्षीपुत्रादेरीय ॥६१२१०२॥
१६३	पृष्ठादेः ॥६१११४२॥
११७	पृष्ठापुवति-ति ॥३१११११॥
१५९	पृष्ठादि वृद्धम् ॥३१११२॥
२०२	पृष्ठाद्यः पीः ॥६१११९१॥
२३४	प्रकार जातीपर ॥अ२१७५॥
३३६	प्रकारे वा ॥अ२११०२॥
२४३	प्रकृते मयट् ॥अ३३१॥
२४४	प्रकृष्टे तमप् ॥अ३३५॥
४२९	प्रचणप्रघाणौ गृह्यते ॥३३३५॥
२६६	प्रचये नया-स्य ॥२१३१३॥
१३२	प्रजाया अस् ॥अ३११३॥
२४३	प्रजादिभ्योऽण् ॥अ२११६५॥
२६०	प्रज्ञापणोद्-लौ ॥अ२१२५॥
२३१	प्रज्ञाभ्रदा-णौ ॥अ२३३॥

शुद्धम्	सूत्रम्
२९०	परिनिधेः सेवः ॥२॥३॥४॥३॥
२०२	परिपन्थास्त्रिष्ठिति ॥४॥४॥३॥३॥
७५	परिमाणा-स्यात् ॥२॥४॥२॥३॥
४०८	परिमाणार्थ-चः ॥२॥१॥१००॥
३७७	परिमुहायमा-ति ॥३॥३॥१९४॥
३६७	परिभ्यवात् क्रियः ॥३॥३॥२७॥
४३१	परेः क्रमे ॥५॥३॥७६॥
४३३	परेः सूचरेयैः ॥५॥३॥१०२॥
४२४	परर्विभुह्यम् ॥५॥२॥६५॥
४३०	परर्षते ॥५॥३॥३॥३॥
२०२	परैर्मुसुपाश्वात् ॥६॥४॥२९॥
३७५	परमुपम् ॥३॥३॥१०४॥
३८६	परे वा ॥५॥४॥८॥
२६०	परोक्षा-मह् ॥३॥३॥१२५॥
३०३	परोक्षार्था नवा ॥४॥४॥१८॥
२६४	परोक्षे ॥५॥२॥१२॥
३७१	परोपात् ॥३॥३॥४९॥
२०१	पर्षादेरिच्छद् ॥६॥४॥१२॥
१०७	पर्यपाद्-स्या ॥३॥१॥३२॥
३४९	पर्यपात् स्मवः ॥४॥२॥२॥७॥
२३४	पर्यमे सर्वोभये ॥अ२॥८॥३॥
४३४	पर्यापार्श्वोत्पत्तौ च णकः ५॥३॥१२०॥
१९२	पर्षतात् ॥४॥३॥६०॥
१८०	पर्षाद्द्वरण् ॥६॥२॥२०॥
२५०	पर्षाद्वरण् ॥अ३॥६६॥
२०३	पर्यवो ण्य ॥६॥४॥४॥७॥
२१४	पपदोपपणौ ॥अ१॥१८॥
२२३	पशुभ्यः-छा ॥अ१॥१३३॥
१३९	पशुभ्यञ्जमानाम् ॥३॥१॥१३३॥
१०३	पश्चादाद्यन्ता-मः ॥६॥३॥७॥१॥
२७९	पश्चोऽपरम्य-ति ॥अ२॥२२४॥
१४८	पद्मपद्मगदि-ण्ड ॥३॥२॥६२॥
८२	पाठकर्णपर्य-त् ॥५॥४॥५॥
२७८	पाठ भास्वाद्यणो न ॥२॥३॥१९७॥

शुद्धम्	सूत्रम्
४०९	पाणिकरात् ॥५॥१॥१२९॥
७७	पाणियुहीतीति ॥२॥४॥०॥२॥
४०५	पाणिघताडयो-नि ॥५॥१॥८९॥
३९६	पाणिसमवापान्यां सूजाः ५॥१॥१९०॥
१७१	पाण्टाङ्गति-णञ्ज ॥६॥१॥१०४॥
१७६	पाण्डुकम्बलादित् ॥६॥२॥१३६॥
१७२	पाण्डोर्भण् ॥६॥१॥१२९॥
३४८	पाते ॥४॥२॥१७॥
१३३	पात्पादस्याह-जे ॥अ३॥१३४॥
२१२	पाप्राप्तौ ॥६॥४॥१८०॥
११४	पात्रेसमि-च ॥३॥१॥९३॥
५६	पाठाद्यो ॥२॥१॥२८॥
२१५	पाथाच्ये ॥अ१॥२३॥
१५७	पानस्य भावकरणे ॥२॥३॥६९॥
२३५	पापहीयमानेन ॥अ२॥८६॥
२२२	पारावार-च ॥अ१॥१०१॥
१८८	पारावारादीनः ॥६॥३॥३॥
१०७	पारे मध्ये-वा ॥३॥१॥३०॥
४१०	पार्श्वोदिभ्य-ञ् ॥५॥१॥१३५॥
३४८	पाशाच्छासा-य ॥४॥२॥२०॥
१८०	पाशादेभ्य स्य ॥६॥२॥२५॥
१४२	पिता माघा वा ॥३॥१॥१२२॥
१९८	पितृणो वा ॥६॥३॥१५१॥
१७९	पितृमातृर्ष्य-रि ॥६॥२॥६२॥
२२६	पितृयद्-मात् ॥अ१॥१३६०॥
१७९	पितृोर्भामहद् ॥६॥२॥६३॥
२६४	पियैतिदाम्-द् ॥४॥३॥६६॥
१८७	पिष्टात् ॥६॥२॥५३॥
१६३	पीलासास्वा-भ्रु ॥६॥१॥६८॥
२२१	पीलयादेः-के ॥अ१॥८७॥
४३४	पुं मास्ति घा ॥५॥३॥१३०॥
६३	पुमो-न्त् ॥१॥४॥७३॥
८१	पुष्पात् ॥२॥४॥४१॥
३४६	पुष्पादुत्परिभ्यसने ॥३॥३॥३९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४६०	प्राङ्निष्ठायाम् ॥५११०७॥
१९५	प्राप्त्य पण्यः ॥६११२२॥
१३६	प्रियः ॥३१११५७॥
४०७	प्रियवशाद्भूदः ॥५१११०७॥
२५७	प्रियसुख-छे ॥७४१८७॥
२४१	प्रियसुखादा-स्ये ॥७२१४०॥
२५३	प्रियस्विर-न्वम् ॥७४१३८॥
४०९	सुसुखोऽक सायी ॥५१११९१॥
१८४	मेक्षादे रिन् ॥६२१८०॥
२६३	मैपानुज्ञावसर-स्यौ ॥५४१२९॥
३७१	प्रोपादारम्भे ॥३११२१॥
२५५	प्रोपोत्स-णे ॥७४१७८॥
१९६	प्रोष्ठमब्राह्मणे ॥७४११३॥
१८८	स्रक्तादेर्य ॥६२१५९॥
२२	सुतादा ॥१११२९॥
२५६	सुपचादा-वे ॥७४१८१॥
३३३	प्यावेर्ह्रस्वः ॥४२११०५॥

फ

२२९	फलमर्हाभिमः ॥७२११३॥
१३८	फलस्य जातौ ॥३१११३५॥
१२५	फल्गुनीप्रो-भे ॥२२११२३॥
१९६	फल्गुन्याष्टः ॥६१३१०६॥
३६३	फेमोष्मयाप्य-ने ॥३४१३३॥

घ

१४७	घन्धे घट्टि नवा ॥३१२२३॥
१५१	घन्धी बहुमीहौ ॥२४१८४॥
२३०	घलवातदन्त-सः ॥७२११९॥
१८४	घलादेर्यः ॥६२१८६॥
१६१	घट्टिपटीकण च ॥६१११६॥
३५७	घट्टुल लुप ॥३४११३॥
३९१	घट्टुलम् ॥५११२१॥
१९६	घट्टुलाजुराया-लुप ॥६१११०७॥
४०९	घट्टुविष्वक्-व ॥५१११२४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१९९	बहुविषयेभ्यः ॥६१३४५॥
१३१	बहुमीहे-ट ॥७३११२५॥
१६६	बहुष्पक्षियाम् ॥६१११२४॥
६४	बहुष्पेरी ॥२११४९॥
२४९	बहुनां प्रभे-वा ॥७३१५४॥
१३०	बहोर्हे ॥७३१७३॥
२५४	बहोर्णीष्टे सूय ॥७४१४०॥
२३७	बहोर्षासभे ॥७२११२२॥
२४१	बहस्पार्याप शस् ॥७२११५०॥
२५३	बाहान्तिक-दौ ॥७४१३७॥
२३४	बाहूर्वादेर्बलात् ॥७२१३६॥
८३	बाह्वन्तक-भि ॥२४१७४॥
१६४	बाह्वादिभ्यो गोभे ॥६११३२॥
१६६	बावादेर्द्वे ॥६११४१॥
३७०	बिभेतेर्मीप च ॥३१३१२२॥
२२०	ब्रह्मणस्त्व ॥७११७७॥
४१३	ब्रह्मणोवद ॥५१११२५६॥
४१४	ब्रह्मभ्रूणभू-प ॥५१११२६१॥
१४२	ब्रह्मइस्ति-स ॥७३१८३॥
४०५	ब्रह्मादिभ्यः ॥५११८५॥
१८०	ब्राह्मणमाण-घ ॥६२११६॥
१४६	ब्राह्मणाच्छसी ॥३१२११॥
१६०	ब्राह्मणाद्वा ॥६११३५॥
४००	भृष ॥५११२१॥
३१३	भृगः पञ्चानां-भ्या ॥४२१११८॥
३१३	भृत् परादि ॥४३१३३॥

भ

२०४	भक्षौदनाद्वाणिकट् ॥६१३७२॥
८८	भक्षोहिसायाम् ॥२२१३॥
२०४	भक्ष्य हितमस्यै ॥६१३६९॥
१९९	भजति ॥६१३२०४॥
४१२	भजो विण् ॥५१११४६॥
४२५	भक्तिभासिमिदोद्युर ॥५११७४॥
३८०	भक्षेर्भौ वा ॥४२१४८॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३९७	प्रणाप्योनि-ते ॥५११२३॥
३९८	प्रतिज्ञायाम् ॥३३३६५॥
२३७	प्रतिमा पञ्चम्याः ॥अ२८७॥
१०८	प्रतिपरोऽनो-घात् ॥अ३८७॥
१४५	प्रतेन्सः सप्तम्याः ॥अ३८७॥
३२७	प्रतेञ्च षष्ठे ॥३३३९३॥
९३	प्रत्यनोर्युणा-रि ॥२२२५७॥
१४३	प्रत्यन्वषास्सामलोऽः ॥अ३८२॥
३७६	प्रत्यभ्यतेः क्षिपः ॥३३३१०२॥
६	प्रत्यषा-द्वेः ॥अ३११२५॥
६	प्रत्ययस्य ॥अ३१०८॥
२३	प्रत्यये ॥२३३६॥
१७	प्रत्यय च ॥११३१॥
९३	प्रत्याठः कु-नि ॥२२२५६॥
१८	प्रथमाद्-छ ॥११३३॥
१०७	प्रथमोक्त प्राक् ॥३३११४८॥
१०८	प्रथमति ॥३३३१५७॥
२०३	प्रमृतादि-ति ॥३३३३३॥
०७	प्रमृत्वन्यार्थ-रैः ॥२२२३७॥
२२४	प्रमाणान्माघट्ट ॥अ११४७॥
१५७	प्रमाणी सख्याङ्कः ॥अ३३१२८॥
३४६	प्रयोक्तृभ्यापारे णिन् ॥३३३२०॥
२०८	प्रयोजनम् ॥३३३११३॥
३७	प्रसन्ने षुषिबबो ॥३३३८७॥
३०८	प्रवचनीयादयः ॥५११८॥
२०३	प्रदास्यस्य भः ॥अ३३३॥
४३४	प्रसाक्ष्याने वेत् ॥अ३३१२१॥
४०४	प्रसोऽप्रगे ॥३३३३२॥
१०३	प्रसितोऽस्तु-द्वैः ॥२२२४९॥
२०५	प्रस्तारसस्यान-ति ॥३३३७७॥
१०१	प्रत्यपुरषहाम्त-त् ॥३३३३३॥
•	प्रत्यये-ण ॥११२३३॥
२०४	प्रहरणम् ॥३३३३३॥
१३६	प्रहरणात् ॥३३३१०४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१८१	प्रहरणात् क्रीडार्यां णः ॥३३३१२३॥
१४७	प्राकारस्य व्यञ्जने ॥३३३१२९॥
४३५	प्राज्ञाळे ॥५३३३७॥
२१८	प्राक्त्वावगङ्गुलावे ॥अ११५९॥
२४६	प्रागनिव्यात्कप् ॥अ३३२८॥
६४	प्रागिनात् ॥२३३४८॥
१६०	प्रागजितावण् ॥३३३११३॥
१७३	प्राग् भरते-अः ॥३३३१२०॥
३५१	प्रागबत् ॥३३३३७॥
१६२	प्रागबतः खञ् ॥३३३१२५॥
४२३	प्राच यमयसः ॥५३३२५॥
४०४	प्राञ्जम् ॥५३३३०२॥
२१९	प्राणिजाति-वञ् ॥अ११६३॥
१३८	प्राणित्पूर्वाङ्गणाम् ॥३३३११३३॥
१२२	प्राणिन उपमानात् ॥अ३३१११॥
२०८	प्राणिनि मृते ॥३३३३१२५॥
२१६	प्राण्यङ्क रयन्वल्-च ॥अ१३३३॥
२३०	प्राण्यङ्गादातो क् ॥अ२२०॥
१८७	प्राण्यौपधिङ्-च ॥३३३३३१॥
२८०	प्राप्तुम्पतेर्गबि ॥३३३३९॥
२४२	प्राप्तपुराणे नञ् ॥अ२२३३३॥
१२०	प्रात्यक्षपरि-न्तैः ॥३३३३३३॥
४२५	प्राप्तुजोरिन् ॥५३३३३१॥
४३१	प्रात् क्षुद्रुस्तोः ॥५३३३३३॥
३१०	प्रादुरुपसर्गा-स्ते ॥२३३३५८॥
४१८	प्रादागस्त आ-क्ते ॥३३३३३॥
३७६	प्राद्गृहः ॥३३३३०३॥
१६८	प्राद्गृहणस्यैवे ॥अ३३२१॥
१२०	प्राच्य ष-ये ॥३३३३३६॥
१०९	प्रासापसी-च ॥३३३३३३॥
२४२	प्रायोऽतोर्नय-मट् ॥अ२२०५॥
२२७	प्रायोऽमम-न्ति ॥अ१३३३०॥
१९८	प्रायो षट्स्वरादिकण् ॥३३३३३३३॥
२५४	प्रायोऽप्ययस्य ॥अ३३३६॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४३०	प्राह्लिप्सायाम् ॥२॥३१०॥
१९५	प्राहृप एण्यः ॥२॥३१२॥
१३६	प्रियः ॥३॥११२५॥
४०७	प्रियवशाद्बद्धः ॥४॥११२०॥
२५७	प्रियसुखं-छे ॥५॥४१८॥
२४१	प्रियसुखाद्वा-स्ये ॥५॥२१४०॥
२५३	प्रियस्विर-न्दम् ॥५॥४१३८॥
४०२	सुसृष्टोऽकः साधौ ॥४॥११९॥
१८४	मेक्षादे रिन् ॥६॥२१८०॥
२६३	मैपानुभावसरे-स्यौ ॥४॥४२९॥
३७१	प्रोपादारम्भे ॥३॥३५२॥
२५५	प्रोपोत्स-णे ॥५॥४१७८॥
१९६	प्रोष्ठभद्राज्जाते ॥५॥४१३॥
१८८	प्रस्तावेरण ॥६॥२१९॥
२२	सुताद्वा ॥१॥३१२५॥
२६६	सुप्रपादा-वे ॥५॥४१८१॥
३३३	प्यावेर्ह्रस्व ॥४॥२१०५॥

फ

२२९	फलपहर्षेणः ॥५॥२१३॥
१३८	फलस्य जातौ ॥३॥११३५॥
१२६	फल्गुनीप्रो-मे ॥२॥२१२३॥
१९६	फल्गुन्याष्टः ॥६॥३१०६॥
३६३	फेनोष्मपाप्प-ने ॥३॥४३३॥

घ

१४७	घन्धे घयि मवा ॥३॥२१२३॥
१५१	घन्धी बहुव्रीही ॥२॥४१८४॥
२३०	घस्रवातवन्त-सः ॥५॥२१२९॥
१८४	घलादेर्यः ॥३॥२१८५॥
१६१	घह्निपट्टीकण च ॥६॥१११६॥
३५७	बहुर्धं सुप्र ॥३॥४१३॥
३९१	बहुसम् ॥४॥११२॥
१९६	बहुखानुराषा-सुप्र ॥६॥३११०॥
४०९	बहुविष्वक्-व् ॥५॥२१२४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१९२	बहुविषयेभ्य ॥६॥३१४५॥
१३१	बहुव्रीहिः-ट् ॥५॥३१२५॥
१६६	बहुष्वस्त्रियाम् ॥६॥११२४॥
६४	बहुष्वेरी ॥२॥११४९॥
२४९	बहूनां प्रभे-वा ॥५॥३१०४॥
१३०	बहोर्धे ॥५॥३१७३॥
२५४	बहोर्णीष्ठे भूप ॥५॥४१४०॥
२३७	बहोर्षासस्ते ॥५॥२११२॥
२४१	बहृस्पर्याप चास् ॥५॥२१२५०॥
२५३	बाढान्तिक-शौ ॥५॥४१३५॥
२३४	बाहूर्वादेर्बलात् ॥५॥२१६५॥
८३	बाह्वन्तक-म्नि ॥२॥४१७४॥
१६४	बाह्वादिभ्यो गोभे ॥६॥११३२॥
१६६	बिदादेर्वृद्धे ॥६॥११४१॥
३७०	बिभेतेर्नीप् च ॥३॥३१२२॥
२२०	ब्रह्मणस्त्व ॥५॥११७५॥
४१३	ब्रह्मणोबव् ॥५॥२१२५६॥
४१४	ब्रह्मभ्रूणसृ-प ॥५॥२१२६१॥
१४०	ब्रह्महस्ति-स्र ॥५॥३१८३॥
४०५	ब्रह्मादिभ्यः ॥५॥२१८५॥
१८०	ब्राह्मणमाण-घ ॥६॥२१२६॥
१४६	ब्राह्मणाच्छसी ॥३॥२१२१॥
१६५	ब्राह्मणाद्वा ॥६॥११३५॥
४००	ब्रुव ॥५॥२१२१॥
३१३	ब्रू पद्यानां-च्वा ॥४॥२११८॥
३१४	ब्रू परादिः ॥४॥३१३३॥

भ

२०४	भक्तौदनाद्वाणिकट् ॥६॥४१७२॥
८८	भक्षोर्हिसायाम् ॥२॥२१४॥
२०४	भस्य हितमसौ ॥६॥४१६९॥
१९९	भजति ॥६॥३१२०४॥
४१२	भजो बिण् ॥५॥२१२४६॥
४२५	भस्त्रिमासिमिदोद्युरः ॥४॥२१७४॥
३८०	भञ्जेर्धौ वा ॥४॥२१४८॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
३९७	प्रणाप्योनि-ते ॥१११२३॥
३९८	प्रतिज्ञायाम् ॥३३३६॥
२३५	प्रतिमा पञ्चम्याः ॥७१८७॥
१०८	प्रतिपरोऽनो-यात् ॥७३८७॥
१४५	प्रतेकरस मसम्याः ॥७३८४॥
३२७	प्रतेज्ज घषे ॥४१४०४॥
०३	प्रत्यनोऽगुणा-रि ॥२५२॥ आ
१४३	प्रत्यन्यपास्मामलोभः ॥७३८८॥
३७६	प्रत्यभ्यतेः क्षिपः ॥३३३१०८॥
६	प्रत्यप -ठेः ॥७४११०८॥
६	प्रत्यपस्य ॥७४११०८॥
२३	प्रत्यपे ॥१३३३॥
१७	प्रत्यप च ॥११३३३॥
०३	प्रत्याङ्-सु-नि ॥२५२॥ ३॥
१८	प्रथमाद्-उ ॥११३३३॥
१०	प्रथमोरु प्राफ ॥३३३११४८॥
१०८	प्रथयति ॥३३३१०८॥
२०३	प्रमृतादि-ति ॥३३३३३३॥
०	प्रमृत्त्यन्यार्थ-रैः ॥२५२७॥
२२४	प्रमाणान्मात्र ॥७३११४०॥
१२७	प्रमाणी संख्याङ्कः ॥७३३१२८॥
३४३	प्रपोऽगुणापार णिग ॥३३३२०॥
२०८	प्रपोजनम् ॥३३३११७॥
३७	प्रप्पमे शृषिपथ ॥३३३१०८॥
१०८	प्रपयनीयाद्यः ॥११११८॥
३	प्रदात्यस्य भः ॥७४३३॥
४३६	प्रदात्याने वेम् ॥१३३३३३॥
४०६	प्रद्यो-मगे ॥२३३३३३॥
१०३	प्रसितोऽगु-रैः ॥११३३३॥
२०	प्रसारसम्यान्-नि ॥३३३३३३॥
१०१	प्रस्यपुरपदान्-त् ॥३३३३३३॥
०	प्रस्यवे-ण ॥११३३३३॥
०४	प्रहरणम् ॥३३३३३३॥
१३५	प्रहरणात् ॥३३३३३३॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
१८१	प्रहरणात् क्रीडायानं ॥३३३३३३३॥
१४७	प्राकारस्य व्यञ्जने ॥३३३३३३॥
४३५	प्राकारे ॥३३३३३३॥
२१८	प्राक्तस्मादगुणादे ॥७३३३३३॥
२४६	प्रागनिव्यात्कप ॥७३३३३३॥
६४	प्रागिनात् ॥२३३३३३॥
१६०	प्रागजितादण् ॥३३३३३३॥
१७३	प्राग् भरते-घः ॥३३३३३३३॥
३०१	प्रागवत् ॥३३३३३३॥
१६२	प्रागवत्तः स्व ॥३३३३३३३॥
४२३	प्राप पमपसः ॥२३३३३३॥
४०४	प्राउभ्रम् ॥२३३३३३॥
२१०	प्राणिजाति-द्वय ॥७३३३३३॥
१३८	प्राणितूर्याद्वाणाम् ॥३३३३३३३॥
१२२	प्राणिन उपमानात् ॥७३३३३३३॥
२०८	प्राणिनि भूते ॥३३३३३३३॥
२१६	प्राण्यङ्ग रम्यल-घ ॥७३३३३३३॥
२३०	प्राण्यद्वादातो स ॥अ३३३३३३॥
१८०	प्राण्योपधिपृ-च ॥६३३३३३३॥
२८०	प्राप्त्यपतेर्गधि ॥४३३३३३३॥
२४२	प्राप्तपुराणे मभ ॥७३३३३३३३॥
१२०	प्राप्त्यपरि-न्तैः ॥३३३३३३३॥
४२५	प्राप्त्यजोरिन् ॥२३३३३३३३॥
४३१	प्रात् सुदुस्त्वोः ॥१३३३३३३३॥
३१०	प्राप्त्यपमगा-स्त ॥२३३३३३३३॥
४१८	प्रादागस्य आ-क्त ॥४३३३३३३३॥
३७६	प्राद्वदः ॥३३३३३३३३॥
१३८	प्रादादण्यपे ॥७३३३३३३३॥
१२०	प्राप्य घ-पे ॥३३३३३३३३॥
१००	प्राप्तापत्री-च ॥३३३३३३३३॥
२६५	प्रायोऽनोर्द्वय-प्र ॥अ३३३३३३३॥
२२७	प्रायोऽसम-क्षि ॥७३३३३३३३॥
१०८	प्रायो यद्भवरादिवण ॥३३३३३३३३॥
२५४	प्रायोऽप्यपस्य ॥अ३३३३३३३॥

४३० प्राङ्निन्सायाम् ॥५३१०७॥
 १९५ प्राकृप पण्यः ॥५३१२२॥
 १३६ प्रियः ॥३११२५॥
 ४०७ प्रियवशाद्वा ॥५३११०७॥
 २५७ प्रियसुखं-छे ॥७३४८७॥
 २४१ प्रियसुखादा-स्ये ॥अ२१४०॥
 २०४ प्रियस्विर-न्दम् ॥७३४३८॥
 ४०२ प्रसुखोऽक साधौ ॥५३११६९॥
 १८४ प्रेक्षादे रिन् ॥६३२८०॥
 २६३ प्रैपानुक्तामसरे-म्यौ ॥५३१२९॥
 ३७१ प्रोपादारन्मे ॥३३१२१॥
 २०५ प्रोपोस्स-णे ॥अ४३८॥
 १०६ प्रोष्ठमद्राज्जाते ॥अ४१३॥
 १८८ प्रभादेरण ॥६३२५९॥
 २२ सुतादा ॥१३३०९॥
 २०६ सुपचादा-दे ॥अ४८१॥
 ३३३ प्वावेर्ह्वः ॥५३२१०५॥

फ

२२९ फलपह्विचनः ॥अ२१३॥
 १३८ फलस्य जातौ ॥३३११३५॥
 १२० फल्गुनीमो-मे ॥अ२१२३॥
 १९६ फल्गुन्याष्टः ॥६३३१०६॥
 ३६३ फेनोप्मपाप्प-ने ॥३३३३३॥

घ

१४७ घ-घे घनि नषा ॥अ२१२३॥
 १८१ घ-घौ बहुव्रीहौ ॥अ४८४॥
 २३० घलघातवन्त-सः ॥अ२११९॥
 १८४ घलादेर्यः ॥अ२१८६॥
 १६१ घद्विपष्ठीकण् च ॥अ३११६॥
 ३०७ घट्टस्य लुप ॥३३३१४॥
 ३९१ घट्टसम् ॥अ३१२॥
 १९६ घट्टलातुरापा-लुप ॥३३३१०७॥
 ४०९ घट्टविज्वर-व ॥३३११२३॥

१९२ बहुविपयेभ्यः ॥३३३४५॥
 १३१ बहुव्रीहे -टः ॥अ३३१२५॥
 १६६ बहुष्वस्त्रियाम् ॥३३११२४॥
 ६४ बहुष्वेरी ॥अ२१४९॥
 २४९ बहूनां प्रसे-वा ॥अ३३५३॥
 १३० बहोर्हे ॥अ३३७३॥
 २०४ बहोर्णीष्टे सूय ॥अ३३४०॥
 २३७ बहोर्भाससे ॥अ२११२४॥
 २४१ बहुस्पर्षार्थ शस् ॥अ२११५०॥
 २०३ पादान्तिक-शौ ॥अ३३३३॥
 २३४ पाह्वर्षादेर्वलात् ॥अ२३६॥
 ८३ पाह्वन्तक-न्नि ॥अ२३७३॥
 १६४ पाह्वदिभ्यो गोत्रे ॥३३१३३३॥
 १६६ पिवादेर्षुदे ॥अ३३३३३॥
 ३७० विमेतेर्मीप च ॥अ३३३२३॥
 २२० ब्रह्मणस्त्व ॥अ१३७३॥
 ४२३ ब्रह्मणोवक ॥३३३३६६॥
 ४१४ ब्रह्मभूणहृ-व ॥३३३३६२॥
 १४० ब्रह्महस्ति-स ॥अ३३८३॥
 ४०५ ब्रह्मादिभ्यः ॥३३३८५॥
 १८० ब्राह्मणमाण-व्य ॥अ३३३३३॥
 १४६ ब्राह्मणाच्छसी ॥अ३३३३३॥
 १३ ब्राह्मणादा ॥अ३३३३३॥
 ४०० ब्रुव ॥३३३३३॥
 ३१३ ब्रुव पत्रानां-वा ॥अ३३३३३॥
 ३१३ ब्रुव पत्रादि ॥अ३३३३३॥

म

०४ मर्यादनादादिभ्यः ॥अ३३३३३॥
 ८८ मर्यादनाम् ॥अ३३३३३॥
 २०१ मर्यादितन्ने ॥अ३३३३३॥
 १०० मर्यादित्थि ०४॥ ॥
 ११ मर्यादित्थि ॥३३३३३३॥ ॥३॥
 ४० मर्यादित्थि ॥अ३३३३३३॥
 ३८० मर्यादित्थि ॥अ३३३३३३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१५२	भद्रोष्णास्करणे ॥३११११६॥
१६८	भर्तृबुल्यस्वरम् ॥३११११६२॥
१९५	भर्तृसध्यावेरण् ॥३१३१८९॥
२६४	भबतेः सिजलुपि ॥३१३११२॥
१९१	भवतोरिकणीयसौ ॥३१३१३०॥
२३५	भवत्वायु-पात् ॥अ२११११॥
२६६	भविष्यन्ती ॥५१३१४॥
२६१	भविष्यन्ती-हे ॥३१३११५॥
१९७	भवे ॥३१३११२३॥
३९८	भव्यगेपजन्य-नवा ॥५१११३७॥
२०२	भस्त्रावेरिकद् ॥३१३१२४॥
१७१	भागावित्तिता-वा ॥३११११०५॥
८९	भागिनि च-भिः ॥२१११३७॥
२४६	भागोऽष्टमाद्यजः ॥७१३१४५॥
७८	भाजगोण-दो ॥२१३१३०॥
१५४	भादितो या ॥२१३१२७॥
१३१	भाभेतु ॥अ३११२३३॥
३७८	भाबकर्मणोः ॥३१३१३८॥
४२८	भावाकर्षोः ॥५१३१२८॥
२०२	भावादिमः ॥३१३१२१॥
४१०	भावेवाशि-क ॥५११११३०॥
२१८	भावेखल ॥अ१११५५॥
१७९	भिक्षादेः ॥३१२११०॥
४११	भिक्षासेनावापात् ॥५११११३९॥
४१७	भिक्षा शकलम् ॥३१२१८१॥
४३३	भिक्षाव्या ॥५१३११०८॥
३१५	भियोनवा ॥३१२१९१॥
४२६	भियोरुक्कलुक्कम् ॥५१२१७३॥
२०	भिस ऐस् ॥११३१२५॥
४१५	भीमादयोऽपादामे ॥५११११४॥
१२३	भीरुडामाव्या ॥२१३१३३॥
३१४	भीहीमृहोस्त्रिबत् ॥३१३१५०॥
३०६	भुजो भव्ये ॥३१११११७॥
३७४	भुनजोऽघाणे ॥३१३१३७॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२६४	भुवो वः-न्योः ॥३१२१४३॥
४३०	भुवोऽवज्ञाने वा ॥५१३१३५॥
३४५	भूकः प्रासौ गिह् ॥३१३११९॥
४२१	भूजेः प्युक ॥५१२१३०॥
२३४	भूतपूर्वे पचरद् ॥अ२१७८॥
३८५	भूतयथाशांस्ये वा ॥५१३१२१॥
३८७	भूते ॥५१३११०॥
१६५	भूप संभूयो-च ॥३१११३६॥
२५४	भूर्लुक शेषर्णस्य ॥अ३१४११॥
४२८	भूर्भदोऽल्ल ॥५१३१२३॥
४२२	भूपात्रोपाय-नः ॥५१३१४३॥
११०	भूपात्रक्षेपे-त् ॥३१११४॥
३८३	भूपार्थसन्-क्यौ ॥३१३१२३॥
२६४	भूस्त्रपोरुतौ ॥३१११७०॥
३९५	भृगोऽस्तस्यायाम् ॥५१११४५॥
१७३	भृग्वङ्गिरस्कु-त्रेः ॥३११११२८॥
३२६	भृजो भर्ज ॥३१३१३१॥
१६२	भृतिप्रथ-क ॥अ३११४०॥
४०७	भृती कर्मणः ॥५११११०४॥
४०८	भृष्टजित्-भि ॥५१११११२॥
२५५	भृशामीक्ष्या-वेः ॥७१३१७३॥
२६६	भृशामीक्ष्ये हि-दि ॥५१३१४४२॥
२४२	भ्रिपजादिभ्यष्टयण् ॥अ२११६४॥
२१६	भ्रोगोत्तर-नः ॥अ२११४०॥
१७६	भ्रोजसूतयो-स्योः ॥२१३१८१॥
१८१	भ्रौरिकषैपु-क्तम् ॥३१२१६८॥
३३७	भ्राजभासमाय-नवा ॥३१२१३६॥
४२१	भ्राज्यर्लकृत्-प्युः ॥५१२१२८॥
१६८	भ्रातुर्ष्यः ॥३१११८८॥
१३५	भ्रातुः स्तुतौ ॥अ३११७९॥
२१	भ्रातुप्युभ-यः ॥२१३११४॥
१४१	भ्रातुपुत्राः स्वसृ-भिः ॥३११११२२१॥
१५२	भ्रातृप्रेरिग्णे ॥३१२१११४॥
२८२	भ्रासभ्ठासध्रम-र्षा ॥३१३१७३॥

पृष्ठम् सूत्रम्
 १५१ मृबोऽब-ज्यो ॥२४१०१॥
 १६८ मृबो मृब च ॥३११७६॥
 ४४ मृभोः ॥२११०३॥
 ६४ म्वादेवविर्घ ॥२११८३॥
 ५८ म्वादेर्नामिनो-ने ॥२११३३॥

म

२३२ मण्याविम्य ॥७२४४॥
 २१४ मतमदस्यकरणे ॥७१११४॥
 ७७ मस्त्यस्य यः ॥२१४८७॥
 ४२३ मयलपः ॥५२१२३॥
 २४१ मद्रमद्राद्रपने ॥७२१४४॥
 १९० मद्रावृष् ॥३१३२४॥
 १६६ मधुयघ्नोर्त्राघ्न-के ॥३११४३॥
 १९४ मध्ये वृत्क-र ॥३१३७७॥
 १९७ मण्यादिनण्णेया मोन्तम् ३१३२६
 १४७ मध्यान्ताद्वरौ ॥३१२२१॥
 १९३ मध्यान्म ॥३१३७६॥
 १२० मध्ये पदे नि-ने ॥३११११॥
 २३० मध्वादिम्यो रः ॥७२२२६॥
 १८३ मध्वादे ॥३१२७३॥
 ७९ मन ॥२१४१४॥
 १९ मनपवलपर हे ॥११३१५॥
 १४३ मनसम्भाहायिनि ॥३२१५॥
 ७७ मनौरौ च वा ॥२१४६१॥
 १७० मनोर्याणीपमान्तः ॥३११९४॥
 ५१ मन्तस्य युषा-यो ॥२१११०॥
 १५१ मन्यौदनसक्तु-वा ॥३१२१०६॥
 १३२ मन्त्राल्पाव मेपाया ॥७११३८॥
 २३४ मन्माष्वादेर्नामि ॥७२१५७॥
 ९४ मन्यस्यामावा-ने ॥२२१६४॥
 ४०८ मन्याणिणन् ॥५११११५॥
 ४१९ मन्बन्फनि-चित् ॥५१११४७॥
 ११७ मयूरभ्यसकेत्यादय ॥३११११५॥
 २२९ मरुत्पर्बणस्तः ॥७२१५॥

पृष्ठम् सूत्रम्
 २४२ मर्तादिम्यो य ॥७२१५९॥
 २२९ मलादीमसम् ॥७२१४॥
 २६२ मव्यस्या ॥४२११३॥
 ३२८ मस्जे स ॥४४११०॥
 १२४ महतः-डाः ॥३१२६८॥
 २१६ महत्सर्वादिफण् ॥७११४२॥
 १७० महाकुलाद्वाग्नीमजौ ॥३११९९॥
 १७८ महाराजप्रो-कण् ॥३१२११०॥
 १७८ महैन्द्राद्वा ॥३१२१०६॥
 २६६ माक्यघतनी ॥५१४३९॥
 १७० माणवः कुत्सतापाम् ॥३११९५॥
 १५१ मातमातृमातृके वा ॥२१४८५॥
 १४१ मातरपितर वा ॥३१२४७॥
 ३९ मातुर्मात-क्ये ॥११४४०॥
 ७९ मातुलाचार्यो-द्वा ॥२१४६३॥
 १४९ मातृपितृ स्वसु ॥२१३१८॥
 १७० मातृपिआदेर्बेयणीघणौ ॥३११९०॥
 २०३ मापोत्तरपद-ति ॥३१४४०॥
 ६४ मातृघर्णोऽनु ॥२११४७॥
 २११ मानम् ॥३१४१६९॥
 १८७ मानात् क्रीतवत् ॥३१२४४॥
 २२४ मामावसशये लुप ॥७११४३॥
 ४३२ मामे ॥५१३८१॥
 २४४ माने कम् ॥७१२२॥
 ३३९ मारणतोपण-कम् ॥४११३०॥
 २३३ मालायाः क्षेत्रे ॥७२१६४॥
 १५२ मालेपीके-ते ॥२१४१०२॥
 २२८ मावर्णान्तो-व ॥२११९४॥
 २०३ माशब्द इत्यादिम्य ॥३१४४४॥
 ३३ मासनिशा-वा ॥२१११००॥
 १३८ मासवर्णप्राधनुपूर्वम् ॥३१११६१॥
 २०८ मासाद्ग्रसि यः ॥३१४११३॥
 ३२४ मिग्रीगोऽखलचलि ॥४२१८॥
 ३७५ मिण्याकृगोऽम्वासे ॥३१३१३॥

श्रुतम्	स्वम्
१५२	भद्रोष्णात्करणे ॥३१२१२३॥
१३८	भर्तृतुल्यस्वरम् ॥३१११२३२॥
१९५	भर्तृसख्यादेरण् ॥३१३१८९॥
२६४	भवतेः सिजलुपि ॥३१३१२२॥
१९१	भवतोरिकणीयसी ॥३१३१३०॥
२३५	भवत्बायु-र्घात् ॥अ२९१२॥
२६६	भविष्यन्ती ॥५१३१४॥
२६१	भविष्यन्ती-हे ॥३१३१२५॥
१९७	भवं ॥३१३१२३॥
३९८	भष्यगेपजन्य-नवा ॥५१२१७॥
२०९	भस्मादेरिकद् ॥३१३१२४॥
१७१	भागवित्तिता-वा ॥३१११२०५॥
८९	भागिति च-मिः ॥२१२१३७॥
२४६	भागोऽष्टमाद्यलः ॥७१३१२४॥
७८	भाजगोण-घो ॥२१४१३०॥
१५४	भादितो वा ॥२१३१२५॥
१३१	भासतु ॥७१३१२३३॥
३७८	भासकर्मणो ॥३१३१३८॥
४२८	भावाकर्षोः ॥५१३१२८॥
२०२	भावादिसः ॥३१३१२१॥
४१०	भावेषाधि-ख ॥५१११२३०॥
२१८	भावेष्वतल ॥अ११५५॥
१७९	भिक्षादेः ॥३१२१२०॥
४११	भिक्षासेनावामात् ॥५१११२३९॥
४१७	भिक्षं शकलम् ॥३१२१८१॥
४३३	भिक्षादयः ॥५१३१२०८॥
३१५	भियोनवा ॥३१२१९९॥
४२६	भियोदकस्तुक्म् ॥५१२१७३॥
२९	भिस पेस् ॥११३१२४॥
४२५	भीमावयोऽपत्तमे ॥५१११२४॥
१२३	भीरुष्ठामावयः ॥२१३१३३॥
३१४	भीहीमृहोस्त्रिबत् ॥३१३१५०॥
३०६	भुजो भक्ष्ये ॥३१११२१७॥
३७४	भुनजोऽजाणे ॥३१३१३७॥

श्रुतम्	स्वम्
२६४	भुवो घः-न्योः ॥३१२१४३॥
४३०	भुषोऽवमाने वा ॥५१३१३४॥
३४५	भूः प्रासौ गिह् ॥३१३१२९॥
४२१	भूजेः ण्युक् ॥५१२१३०॥
२३४	भूतपूर्वे एवरद् ॥अ२१७८॥
३८५	भूतवचार्शस्ये वा ॥५१३१२४॥
३८७	भूते ॥५१३१२०॥
१६५	भूय संभूयो-च ॥३१११३६॥
२५४	भूयैश्च चेषणस्य ॥अ३१४२॥
४२८	भूयवोऽल ॥५१३१२३॥
४२२	भूयान्प्रोषार्थ-नः ॥५१२१४२॥
११९	भूयावरक्षेपे-त् ॥३१११४॥
३८३	भूयार्पसन-क्ष्यौ ॥३१३१२३॥
२६४	भूयपोरबुतो ॥३१११७०॥
३९५	भृगोऽसंज्ञायाम् ॥५१२१४५॥
१७३	भृग्वक्त्रिस्तु-त्रे ॥३१११२९८॥
३२६	भृजो भर्ज ॥३१३१३५॥
१३२	भृतिप्रत्य-क ॥अ३१२४०॥
४०७	भृती कर्मणः ॥५१२१२०४॥
४०८	भृषुजितु-ञि ॥५१२१२१२॥
२५५	भृशामीक्ष्य-वेः ॥अ३१७३॥
२६६	भृशामीक्ष्ये द्वि-द्वि ॥५१३१४२॥
२४२	भेषजादिभ्यष्टपण् ॥अ२१२६४॥
२१६	भोगोत्तर-न ॥अ११४०॥
१७६	भोजस्तपो-स्योः ॥अ३१८१॥
१८१	भौरिक्यैपु-क्तम् ॥३१२१३८॥
३३७	भ्राजभासभाप-नवा ॥३१२१३३॥
४२१	भ्राज्यसंभृग-प्युः ॥५१२१२८॥
१६८	भ्रातृर्ष्य ॥३१२१८८॥
१३५	भ्रातृः स्तुती ॥अ३१२७७॥
२१	भ्रातृपुत्र-यः ॥२१३१२४॥
१४१	भ्रातृपुत्राः खस-मिः ॥३१११२२१॥
१५२	भ्रातृप्रेरिभ्ये ॥३१२१२४॥
२८२	भ्रासम्भासभ्रम-र्षा ॥३१३१७३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४८	युजश्चक्रुन्नोक्तः ॥२११७२॥
४९३	युजमुजमज-नः ॥५२५५०॥
३४३	युजादेर्नवा ॥३४१८॥
५०	युजोऽसमासे ॥१४४७१॥
४३०	युक्तोः ॥५३५९॥
४२९	युक्तोर्घञ् ॥५३५९॥
४२८	युवर्णवृद्धवश-ह् ॥५३५९॥
१५९	युवपृद्ध स्तार्धे वा ॥५३५९॥
११६	युवात्सलति-सै ॥३५११३॥
२१९	युवादेरण् ॥५३५९॥
५१	युष्मदस्मदोः ॥२११५॥
२४६	युष्मदस्मदो-देः ॥५३५९॥
८४	यूनस्तिः ॥२४५७॥
१६२	यूमि लुप् ॥५३५९३७॥
५२	यूय वय जसा ॥२११३३॥
२७९	ये नवा ॥४१२५२॥
२२६	येषु च लुक् च ॥५३५९३४॥
१७०	यैकप्रावसमासे वा ॥५३५९७॥
२०६	योगकर्मभ्यां योक्तवौ ॥५३५९५॥
१०६	योग्यताबीप्सा-इये ॥३११४०॥
१८१	योद्धमयोजमाशुद्धे ॥५३५९१३॥
३७	योऽनेकस्वरस्य ॥२११५६॥
२१९	योपान्त्वा-कञ् ॥५३५९७२॥
३५५	योऽशिति ॥४३५८०॥
२५०	यो घेयादेरञ् ॥५३५९५॥
१२	य्यक्ये ॥११५५५॥
१६५	य्यः पदान्तात्-घौत् ॥५३५९५॥
२१९	य्यवर्णाच्छ्वादेः ॥५३५९५॥
३४७	य्योः य्यव्यत्यमे लुक् ॥४३५९२२॥

र

२१	राकक्षप-त् पी ॥११३५॥
२२	रपदान्ते-योः ॥११३५३॥
२४५	रक्तामिष्यवर्णयोः ॥५३५९८॥
१८९	रक्तो प्राणिनि वा ॥५३५९५॥

५५. ११

पृष्ठम्	सूत्रम्
४०६	रजः फलेमलाह्वः ॥५३५९८॥
१५४	रयवदे ॥३१२१३३॥
४१६	रवादमूर्च्छम-ञ् ॥४३५९८॥
३१९	रघ इति तु-ञ् ॥४३५९०१॥
३५३	रमलमशक-मि ॥४३५९२१॥
३८०	रमोऽपरोस्ताशभि ॥४३५९०२॥
४३४	रम्यादिभ्य-रि ॥५३५९२५॥
३०	रष्टवर्णाभो-दे ॥२१३५३॥
२५६	रहस्य मर्या-नो ॥५३५९८३॥
१७५	रागाहो रक्ते ॥५३५९१॥
१३७	राजवन्ताविष्णु ॥३१११४९॥
१८१	राजन्यादिभ्योऽकञ् ॥५३५९६५॥
२२८	राजन्वान् सुराभि ॥३११९८॥
१२१	राजन्ससे ॥५३५९०६॥
२०७	राज्यहःस-र्था ॥५३५९१०॥
५०	रास्सः ॥२११९०॥
४३८	रादेकः ॥५३५९५७॥
३५४	राधेर्धे ॥४३५९२२॥
२३५	राहुक् ॥४३५९१०॥
१६६	राष्ट्रक्षत्रियात्-रञ् ॥५३५९१४॥
१२३	राष्ट्रक्याव् प्रथमण् ॥५३५९०७॥
१८७	राष्ट्रादिय ॥५३५९३॥
१८१	राष्ट्रज्जादिभ्यः ॥५३५९६५॥
२७२	रिः शक्याशीर्षे ॥४३५९१०॥
१२९	रिति ॥३१२५८॥
३९७	रिरिघात्-ता ॥३१२८२॥
५७	रिरो च लुपि ॥४३५९५५॥
९२	रिभिकृष्य-यु ॥३१२५५॥
३९८	रिभ्याप्प्यवास्तव्यम् ॥५३५९३॥
९८	रिभ्यो-रि ॥३१२१३॥
३०५	रिभ्यो-रि ॥४३५९८॥
३५१	रिभिवमुप च ॥४३५९३॥
३८९	रिभः ॥३१२५९॥
३३०	रिभ्यो-रि ॥४३५९८॥

पृष्ठम्	ध्वम्
३१९	मिदं ह्ये ॥४१३५॥
३२३	मिमीमावामिस्वरस्य ॥४१३२०॥
३२६	मुखादित्फरुफ-सो ॥४१४१९॥
३२५	सुरतोऽमुनासिकस्य ॥४१३१२१॥
३५	सुहृद्दृष्ट्याहृदिगहो-वा ॥२१३१८४॥
४२९	मूर्तिनिश्चिताध्रे घनः ॥२१३३३॥
४११	मूकचिसुजावपः ॥२१३१४४॥
२१०	मूष्यैः कीते ॥४१४१२५०॥
१२९	मृगक्षीरादिषु वा ॥३१२४३॥
४३३	मृगयेच्छायाष्वा-र्द्धा ॥५१३१०१॥
३०८	मृजोऽस्य वृद्धिः ॥४१३४४॥
२४३	मृदस्तिकः ॥४२१३७१॥
४०७	मेषर्तिमया-स्तः ॥५१३१०६॥
४३६	मेको वा मित् ॥४१३८८॥
२३७	मेघारपाक्षवेरः ॥४२१४१॥
३९९	मोऽक्रमियमिरमि-म ॥४१३५५॥
६१	मोमो म्बोऽ ॥२१३१६७॥
५४	मोर्षा ॥२१३१॥
६४	मोऽवर्णस्य ॥२१३१४५॥
१८	म्रां घृङ्-स्ते ॥१३१३३९॥
३२७	त्रियतेरघत-च ॥३१३४४॥

य

३९७	य एषातः ॥५१३१२८॥
२१३	य ॥४१३११॥
२६२	यः सप्तम्याः ॥४१२४२२॥
३००	यद्भुक्तुस्तोर्षद्भुक्तम् ॥४१३१६४॥
४०	यजसृज-य ॥२१३१८७॥
२९७	यजादिबन्धेः किति ॥४१३१७९॥
३९७	यजादिबन्ध-प्लूत् ॥४१३१७९॥
४२६	यजिजपिर्दशि-कः ॥५१२४४॥
३०६	यजेयैःश्राते ॥४१३११४॥
२१२	यजादिय ॥४१३१७९॥
४६०	यज्ञे ग्रह ॥५१३१६॥
१९७	यज्ञे न्य ॥४१३११३४॥

पृष्ठम्	ध्वम्
१३६	यज्जोऽद्या-वे ॥४१३१२३॥
१६३	यमि मः ॥४१३१२४॥
७४	यजो षायन् च वा ॥२१३४४॥
०६	यत प्रतिनि-ना ॥२१२१७९॥
२२५	यत्तत् किमः-र्षा ॥४१३१२५०॥
२४९	यत्तत् किमन्यात् ॥४१३१३॥
२२५	यत्तवेतदो षावादि ॥४१३१४९॥
२२२	यथाकामा-मि ॥४१३१००॥
१०६	यथाऽप्या ॥३१३१४१॥
२२१	यथामुक्त-स्मिन् ॥४१३१९३॥
१०२	यथावो भावसङ्गणम् ॥२१२१०६॥
९१	यज्ञेवैस्तद्ववाष्या ॥२१२४६॥
९३	यज्ञीस्ये राधीक्षी ॥२१२५८॥
४३६	यपि ॥४१२५६॥
४१९	यपि षावो जम् ॥४१३१३॥
३२१	यव किति ॥४१२७॥
३६९	यम सूचने ॥४१३३९॥
३६९	यमः स्त्रीकारे ॥३१३१६९॥
३०३	यममदगवोऽमुपसर्गात् ॥५१३१३०॥
३०९	यमिरमिनमिगमि-ति ॥४१२५५॥
२६८	यमिरमिनम्या-ञ्च ॥४१३१८६॥
३४०	यमोऽपरिचे-च ॥४१२२९॥
३	परतवा कन्तस्या ॥१३१३१५॥
२२०	यवयवक यः ॥४१३१८१॥
८०	यवयवमार-न्वे ॥२१३४६॥
१६४	यत्कावेर्गोभे ॥४१३१२५॥
१११	याजकादिभि ॥३१३१७८॥
३९७	याज्यादानर्षि ॥५१३१२६॥
४२६	यायावरः ॥५१२४२॥
४३८	यावतो विन्दुजीव ॥५१३१५॥
१०६	यावदियत्से ॥३१३१३१॥
२४५	यावादिभ्यः कः ॥७१३१२५॥
३२०	यि सन्नेप्य ॥४१३१११॥
३१५	यि लुक् ॥४१३१०९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४८	युजश्चक्रुन्नोऽनोः ॥२११७२॥
४२३	युजसुजमज-नः ॥२१२५०॥
४४३	युजादे नैवा ॥३१४१८॥
५०	युष्मोऽसमासे ॥३१४७१॥
४३०	पुद्गुद्गोः ॥२१३५९॥
४२९	पुद्गुद्गोर्बन्ध ॥२१३५९॥
४२८	पुवर्णवृद्धवशा-ह् ॥२१३५२८॥
१५९	पुववृद्धं त्सात्तं वा ॥३११५॥
११३	पुवाखलति-मै ॥३१५११३॥
२१९	पुवादेरण् ॥७११३७॥
५१	पुष्पदम्बदोः ॥२११३॥
२४६	पुष्पदम्बदो-देः ॥७१३३०॥
८४	पूनस्तिः ॥२१३७७॥
१६२	यूनि लुप ॥३१११३७॥
५२	यूय वय जसा ॥२१११३३॥
२७९	ये नवा ॥४१२३२॥
२२६	येयौ च लुक च ॥७१११३५॥
१७०	यैयकजाबसमासे वा ॥३१२१७॥
२०६	योगकर्मन्यां योक्तौ ॥३१४१५॥
१०६	योग्यतावीप्सा-इये ॥३११४०॥
१८१	योद्धमयोजनाशुद्धे ॥३१२१३॥
३७	योऽनेकस्वरस्य ॥२११५६॥
२१९	योपान्था-कञ् ॥७११७२॥
३५५	योऽशिति ॥४१३८०॥
२५०	यौ घेयादेरञ् ॥७१३५५॥
१२	प्यक्ये ॥११२५५॥
१३५	प्वः पदान्तात्-श्रीत् ॥७१३५५॥
२१९	प्ववर्णाङ्गवादेः ॥७१३५५॥
३४७	प्वोः प्वयप्यङ्गने लुक ॥४१३१२१॥

र

२१	राकक्षप-त्तौ ॥११३५५॥
२२	र-पदान्ते-योः ॥११३५५॥
२४५	रक्तानिष्यवर्णयोः ॥७१३१८॥
१८९	रक्तो प्राणिनि वा ॥३१३१८॥

च. प्र. ११

पृष्ठम्	सूत्रम्
४०६	रजः फलेमलाम्बहः ॥२१११९८॥
१५४	रयवदे ॥३१२१३१॥
४१६	रदादमूर्च्छम-ञ्च ॥४१२३८॥
३१९	रभ इटि तु-ञ्च ॥४१४१०१॥
३५३	रमलमशाक-मि ॥४११२१॥
३५०	रमोऽपरोक्षाशशि ॥४१३१०२॥
४३४	रम्यादिभ्य-रि ॥२१३१२५॥
३०	रष्टवर्णाङ्गो-रे ॥२१३३३॥
२५६	रहस्य मर्या-ने ॥७१३८३॥
१७५	रागाहो रक्ते ॥३१२१॥
१३७	राजदन्तादिपु ॥३१११४२॥
१८१	राजन्यादिभ्योऽकञ् ॥३१२३६॥
२२८	राजन्वान् सुराङ्गि ॥२११९८॥
१२१	राजन्सस्त्रे ॥७१३१०६॥
२०७	राज्यहासं-र्वा ॥३१३१०॥
५०	रास्ताः ॥२११९०॥
४३८	रादेका ॥७१२१५॥
३५४	राधेर्बन्धे ॥४१२२२॥
९३५	रासुक ॥४११११०॥
१६६	राष्ट्रक्षधियात्-रञ् ॥३११११४॥
१२३	राष्ट्रस्यात् ब्रह्मण ॥७१३१०७॥
१८७	राष्ट्रादिप्य ॥३१३३३॥
१८१	राष्ट्रमन्त्रादिभ्यः ॥३१२३६॥
२७२	रिः शक्याशीर्ये ॥४१३११०॥
१२९	रिति ॥३१२५८॥
३९७	रिरिष्ठात्-ता ॥२१२८२॥
५७	रिरौ च लुपि ॥४११५३॥
९२	रिषिकृष्य-सु ॥२१२५५॥
३९८	रिष्याभ्यप्यवास्तप्यम् ॥२१११५॥
९८	रिष्यार्षस्या-रि ॥२१२१३॥
३०५	रिष्यार्षस्याभिव्य ॥४१३८८॥
३५१	रिष्यार्षस्याभिव्य च ॥४१३३२॥
३८२	रिष्यः ॥३१३८९॥
३३०	रिष्यार्षस्याभिव्य च ॥३१३८२॥

शुद्धम्	सूत्रम्	शुद्धम्	सूत्रम्
३४७	ऊङ्घः पः ॥४१३१॥	३२१	लीङ्घ लिनो वा ॥४१२१॥
२३३	रूपात्पशास्ताहतात् ॥४२१५॥	२०	लुङ्घ ॥११३१॥
१९०	रूप्योत्तरपदारण्याण्यः ॥४३३२॥	२४७	लुङ्घयुत्तरपदस्य कम् ॥४३३३॥
७५	देवतरोहिणाङ्गे ॥२४३२॥	२९	लुङ्घस्यावेत्यपदे ॥२११११॥
१६९	देवत्यादेरिक्ण ॥४३१८॥	३४	लुङ्घातोऽनापः ॥२११०३॥
१६९	देवतिकादेरीयः ॥४३३१७०॥	३६	लुङ्घ्यङ्घुल्लेनत् ॥४३३११॥
२१	रोः काम्ये ॥२३३३॥	२३९	लुङ्घञे ॥अ३३११॥
१९७	रोपान्स्यात् ॥४३३४२॥	१८८	लुङ्घ बहुल पुष्पमूले ॥४३३५॥
३६३	रोमन्याद्याप्या-णे ॥३३३३३॥	४१७	लुङ्घ्यङ्घेर्मोहाद्यै ॥४३३४३॥
२७	रोरे लुङ्घ-तः ॥१३३४१॥	२४५	लूनयिपातात् पशौ ॥अ३३११॥
२५	रोर्यः ॥१३३२३॥	१५२	लोकघृणम-स्यम् ॥३३३११॥
२६	रो लुङ्घरि ॥२३३३५॥	२५६	लोकज्ञाते-यै ॥अ३३८३॥
१८४	रोङ्घमावे ॥४३३७२॥	२१०	लोकसर्ष-ते ॥४३३२५॥
२८५	रोम्पन्तात्-ङ्घः ॥२३३८०॥	१	लोकत् ॥१३३३॥
६७	रौ वा ॥१३३३३॥	२३१	लोमपिच्छादेः शोल्म् ॥अ३३२८॥
११	रौर्दईस-वा ॥१३३३३॥	३७	लोम्नोऽपत्येयु ॥४३३२३॥
	ल	३४८	लो लः ॥४३३३३॥
९०	लक्षणाधीप्ये-ना ॥२३३३३॥	७४	लोहितादिषा-त् ॥२३३३३॥
१०७	लक्षणेना-स्ये ॥३३३३३॥	२४७	लोहितान्मणौ ॥३३३३३॥
२३१	लक्ष्म्या जनः ॥अ३३३३॥		व
२९१	लघोदीर्घोऽस्वरादेः ॥४३३३३॥	२११	बंशावेर्मा-स्तु ॥४३३३३३॥
२७४	लघोन्पान्त्यस्य ॥४३३३३॥	१५९	बह्यज्यापो-वा ॥४३३३३॥
४३६	लघोर्याप ॥४३३३३॥	१०७	बह्येन पूर्वार्धे ॥३३३३३॥
१३७	लघ्यक्षरास-कम् ॥३३३३३३॥	३९६	बयोऽशाम्भनाभि ॥४३३३३३३॥
३०	लमाः ॥४३३३३३॥	३५६	बभ्रससप्यस-मी ॥४३३३३३॥
४०९	लसाटवात-कः ॥५३३३३३॥	५२७	बटकादिन् ॥अ३३३३३॥
४२२	लपपतपद् ॥ १२३३३॥	६७	बतण्डात् ॥४३३३३॥
१७६	लाक्षारोचनाविक्ण ॥४३३३३॥	७०	बत्तस्याम् ॥१३३३३॥
३८५	लिप्यसिद्धौ ॥ ३३३३३॥	२४७	बत्सोऽशाम्भ-पित् ॥३३३३३३॥
४०२	लिम्पयिन्द्रः ॥ १३३३३॥	२७५	बद्वजसः ॥४३३३३३॥
३४७	लियोनोऽन्तः-वे ॥४३३३३॥	३७	बदोऽपात् ॥३३३३३३॥
१७	लितौ ॥१३३३३॥	४१२	बन्पाद्पद्यमस्य ॥४३३३३३॥
४००	लिहादिभ्य ॥ १३३३३॥	३००	यमि वा ॥४३३३३३॥
३५	लीङ्घलिनो-पि ॥३३३३३३॥	३२३	यम्ययिति वा ॥४३३३३३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४२०	धयः शक्तिशीले ॥५२२४॥
१३४	धयसि वृत्त-सू ॥७३११५१॥
७५	धयस्यनन्धे ॥२१४२१॥
१९५	धराहावे' कण् ॥६१२१५॥
७९	धरुणेन्द्र-न्त' ॥२१४१५॥
१९७	धर्गान्तात् ॥६११२८॥
१५७	धर्षस्कादिष्व-य ॥३१२४८॥
२१८	धर्णहृत्वा-वा ॥७११५९॥
२३४	धर्णात् णि ॥७२१६९॥
१९०	धर्णावकण् ॥६११२१॥
४३८	धर्णाभ्ययात्-रः ॥७२११७६॥
२५९	धर्तमाना-महे ॥३१३३॥
३८९	धस्स्यति-ले ॥२१४२५॥
१६४	धर्मणोऽन्धत्वात् ॥६११३३॥
३९३	धर्मोपसर्गा-ये ॥२११३३॥
१४८	धर्मक्षर-जे ॥३१२२६॥
१९४	धर्माकालेभ्यः ॥६१३८०॥
४२८	धर्मादयः स्त्रीये ॥५१३२९॥
२०७	धर्मादम् वा ॥६१४१११॥
१५५	धलच्यपिप्रादेः ॥३१२८२॥
३३०	धलिषटि-र्मः ॥७१२१६॥
३१०	धशोरयञि ॥४११८३॥
१८१	धसाले र्वा ॥६१२६७॥
२०९	धसनात् ॥६१४१३८॥
१९४	धसुरादोः ॥३१२८१॥
२०१	धस्नात् ॥६१४१७॥
२१३	धहतिरप्यु-त् ॥७११२॥
४०९	धहाघ्राह्निहः ॥५१११२३॥
२५१	धहीनरस्येत् ॥७१४१॥
८८	धहे' प्रवेप' ॥२१२८॥
३९३	धर्षा करणे ॥५११३४॥
६१	धा' शोये ॥३१४८२॥
८६	धाऽकर्मणा-णी ॥२१२७॥
३८३	धाकाह्नायाम् ॥२१२१०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२५७	धाक्यस्य परिर्षजने ॥७१४८८॥
२८५	धाक्षः ॥३१४७६॥
१३४	धाघ्रान्त-रात् ॥७११२९५॥
२३०	धाघ्र भालादौ ॥७२२४॥
२४३	धाघ्र इकण् ॥७२१६८॥
४०८	धाघ्रयमो व्रते ॥२११२९५॥
१४९	धाघ्रस्पति-सम् ॥३१२३६॥
४०२	धाघ्रवलादि-र्ण' ॥५११३२॥
१२३	धाघ्रखेरस्तुकाः ॥७१११०१॥
४३३	धाघ्राट्पात् ॥५११०३॥
२२०	धाघ्रुमापात् ॥७११८२॥
२१०	धाघ्रपित्त-ने ॥६१४१७२॥
२३३	धाघ्रातीसार-न्तः ॥७२२६१॥
१०५	धाघ्रतीपाया' ॥३१२३॥
२०९	धाघ्रोरिका ॥६१४१३२॥
२९८	धाघ्रमने ॥३१४६३॥
१३	धाघ्रसधिः ॥३१२३३॥
२३८	धाघ्रक्षिणात्-भा' ॥७१२११९॥
४२४	धाघ्रेऽन्ध णकः ॥५१२६५॥
३११	धाघ्रतनीक्रिया-र्गिह् ॥४१४२८॥
३८४	धाघ्रतनी पुरादौ ॥५१२९५॥
४९	धाघ्रौ ॥२११४६॥
३०३	धाघ्रिपातोऽन पुस् ॥४१२९१॥
३९७	धाघ्ररेऽन्धाघ्रास्या ॥५११२९॥
१३३	धा नाग्नि ॥७१३१५९॥
१०	धा माग्नि ॥३१२२०॥
१४०	धान्तिके ॥३१११४७॥
२५३	धान्तिमान्ति-पक् ॥७१४३१॥
४६	धान्यतः पुमान्-रे ॥३१४६२॥
१७३	धान्येन ॥६१११३३॥
२९९	धापरोक्षायञि ॥४११२०॥
७२	धा पाठः ॥२१४६॥
४३६	धामो' ॥४१३८७॥
७२	धा यहुमीहे' ॥२१४५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३४७	कृहः पः ॥४१५१४॥
२३३	रूपात्प्रदास्त्राहतात् ॥७२१०४॥
१००	रूप्योत्तरपद्धारण्याणः ॥६३१२२॥
७५	रेवतरोहिणाङ्गे ॥२४१२६॥
१६९	रेवत्यादेरिक्ण ॥६३१८६॥
१६०	रेवतिकावेरीयः ॥६३११७०॥
२१	रोः काम्ये ॥२३३७॥
१०७	रोपान्त्यात् ॥६३१४२॥
३६३	रोमन्याद्याप्या-णे ॥३३१३२॥
२७	रोरे लुग-तः ॥११३४१॥
२०	रोर्यः ॥११३२६॥
२६	रो लुप्परि ॥२११७॥
१८४	रोड्मादे ॥६३१७०॥
२८०	रान्म्यन्तात्-व ॥२५१८०॥
६७	र्त्वा वा ॥१३१३७॥
११	र्द्दार्द्द-या ॥१३१३२॥

ल

९०	लक्षणवीप्ये-ना ॥२२२३६॥
१०७	लक्षणोना-र्ये ॥३१३३३॥
२३१	लक्ष्म्या जनः ॥७२३२॥
२०१	लघोदीर्घोऽधरादः ॥४१३३४॥
२७४	लघोरुपान्त्यस्य ॥४३३३॥
४३६	लघोर्यौप ॥३३१८६॥
१३३	लक्ष्मणस-कम् ॥३३११२६०॥
३	लमः ॥४३१०३॥
४०९	ललाटवात-कः ॥५१११२५॥
४२२	लपपतपदः ॥१२१४१॥
१७६	लाक्षारोचनाविकण् ॥६३१२३॥
३८५	लिप्प्यसिद्धौ ॥३३११०॥
४०२	लिप्प्यसिद्धः ॥१२१३०॥
३४७	लियोनोऽन्तः-वे ॥४३१२१॥
१७	लिङ्गौ ॥१३३३॥
४००	लिङ्गादिभ्यः ॥१२१०॥
१५	लीङ्गिनो-पि ॥३३३०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३२१	लीङ्गिनिोर्वा ॥४३१२॥
२०	लुक् ॥१३३१३॥
२४७	लुक्पुत्तरपदस्य कम् ॥७३३८॥
२९	लुगस्यादेष्पदे ॥२११११३॥
३४	लुगातोऽनापः ॥२१११०७॥
३४	लुप्प्युद्धेनत् ॥७३११२॥
२३९	लुमञ्जे ॥अ२१२३॥
१८८	लुक् पद्लुक् पुष्पमूले ॥६३१७॥
४१७	लुम्प्योर्धिमोहाय ॥४३३३३॥
२४५	लूनयियातात् पशौ ॥अ३२१॥
१५२	लोकपुणम-स्यम् ॥३३१२३॥
२०६	लोकजाले-यं ॥७३१८६॥
२१०	लोकसर्व-ते ॥४३३१५७॥
१	लोकान् ॥१३३३॥
२३१	लोमपिच्छादेः दोलम् ॥अ२२८॥
३७	लोमोऽप्येषु ॥६३१२३॥
३४८	लो लः ॥४३१२६॥
७४	लोहितादिश-त् ॥२३३३३॥
२४५	लोहितात्मणो ॥७३३१७॥

घ

२११	घशादेर्मा-स्तु ॥६३३३३॥
१०९	घदपज्यायो-ना ॥७३३३॥
१०७	घदयेन पूर्वार्धे ॥३३३२०॥
३०६	घञोऽशब्दनाम्नि ॥४३३११२५॥
३-६	घञस्यस्यस-मी ॥४३३०॥
२२७	घटकादिन् ॥अ११२९३॥
६७	घतण्टात् ॥६३३१४॥
७०	घशास्याम् ॥१३३३३॥
२४९	घस्योऽशब्द-पित् ॥अ३३२३॥
२७	घञमजस्यः ॥४३३३८॥
३७	घञोऽप्यात् ॥३३३०७॥
४१२	घन्याद्पञ्चमस्य ॥४३३३३॥
३००	घमि वा ॥२३३१८६॥
३२३	घम्यपिनि वा ॥३३३८७॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
१३१	वेः खुल्लग्रम् ॥अ३११६३॥
३७१	वेः स्वार्ये ॥३३१५०॥
२७२	वेगे सत्तं घीव् ॥४१२१०७॥
४१७	वेदोऽपतः ॥४१४६२॥
२०१	वेतनादे जीवति ॥४१४१५॥
४२५	वेत्तिच्छिद्यमिदं कित् ॥५२२७५॥
३०९	वेत्ते कित् ॥३४६२॥
१४०	वेदसहस्रु-नाम् ॥३१४४१॥
१५१	वेदतोऽनव्य-दे ॥२४४९८॥
४२०	वेयिषद्वमाश्व-नम् ॥५२२३॥
४४	वेयुषोऽस्त्रिया ॥१४३०॥
२९७	वेरय ॥४११७४॥
४२९	वेरघाष्ये प्रथमे ॥५२३६९॥
४२४	वेर्वहः ॥५२३४४॥
२९७	वेर्वय ॥४१४१९॥
४२४	वेर्विचकस्य-नः ॥५२२५९॥
२२३	वेर्विस्तृते-टी ॥अ३११२३॥
४२३	वेस्त्रो ॥५२२५४॥
२४	वेसुसोऽपेक्षायाम् ॥२३३११॥
९९	वेकग्र द्वयो ॥२२२८५॥
१५१	वेकव्यसने प्र्ये ॥३२२१०५॥
२४९	वेकात् ॥अ३१५५॥
२४९	वेकात्-रः ॥अ३१५२॥
२३६	वेकाद् ध्यमय् ॥अ३११०३॥
१९८	वेहृयः ॥३३३१५८॥
४२८	वेणे क्रमः ॥५२३२७॥
३८७	वेतात्प्रमाद ॥५४१११॥
१५७	वेत्तरपद-ह् ॥२३३७५॥
२३९	वेत्तरपदेऽर्षे ॥अ३११२५॥
२३८	वेत्तरात् ॥अ३११२१॥
४३०	वेद ॥५२३३१॥
१७७	वेदभितः ॥५२२४४॥
१७३	वेपकादे ॥५२११३०॥
३७६	वेपात् ॥३३३१०६॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
२४७	वेपादेरवाकौ च ॥अ३३३५॥
२२०	वेपामम्लतिखात् ॥अ३१८३॥
३१३	वेर्षुगः सेटि ॥४३३४५॥
३१३	वेर्षोः ॥४३३१९॥
३१२	वेर्षो ॥४३३५०॥
२२४	वेर्ष्व द-सद् ॥अ३११४२॥
१३३	वेर्ष्वीत् ॥अ३३१५५॥
३४८	वे विचूने जः ॥४३२१९॥
६३	वेदानसो-सौ ॥१४४८०॥
१९१	वेदीनरेयु ॥३३३३७॥
७३	वे वर्तिका ॥२४३११०॥
३५२	वे व्यसनादेः-ज्वः ॥४३३२५॥
९	वेष्टीती-से ॥१२२१७॥
३७२	व्यक्तवाचा सहोक्तौ ॥३३३७९॥
३२९	व्यसोऽनसि ॥४३३८९॥
२६९	व्यसूनस्या-ल्लुक् ॥४३३४४॥
२४०	व्यसूनस्यान्त ईः ॥अ३११२९॥
३३३	व्यसूनमाच्छनाहेरानः ॥३३४८०॥
७४	व्यसूनमात्तद्वितस्य ॥२४४८८॥
११	व्यसूननात् पक्षमान्त-वा ॥३३४७॥
३५४	व्यसूननादेरेक-वा ॥३३४९॥
३९२	व्यसूननादेर्नाम्पुपान्त्याद्वा २३३८७
२८६	व्यसूननादेर्षो-न्तः ॥४३३४७॥
३०७	व्यसूननादेः सम्बदः ॥४३३७८॥
२९५	व्यसूनानामनिटि ॥४३३४५॥
४१६	व्यसूनान्तस्या-ध्यः ॥४३२७१॥
२४९	व्यतिहारेऽनीहा-ञ् ॥५२३११६॥
२२	व्यत्यये लुगवा ॥३३३५॥
४२४	व्यपामेर्षपः ॥५२३५०॥
२९१	व्यपास्वनोऽनघामे ॥२३३४३॥
१८९	व्यस्तव्यत्वस्तात् ॥३३३३॥
२०१	व्यस्ताप ऋ-क ॥४३३१६॥
२९८	व्यस्यवृणधि ॥४३२३॥
४०१	व्याघाघ प्रा-मो ॥अ३११५०॥
२९०	व्याहृपरे रमः ॥३३३१०५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
८८	वाग्निनिविश ॥२४२२२॥
४३६	वामः ॥४२२३॥
२१३	वामाधावेरीन ॥७११४॥
४३	वामशसि ॥२४२२५॥
१६३	वायमणापनिधोः ॥६१११३८॥
१९३	वा युष्मद-कम् ॥४१३४॥
१७८	वापुस्तुपिपुपसो वा ॥६१२१०९॥
२३६	वादे कृत्वस् ॥२४२१०९॥
१२३	वार्पा ॥७१३१०३॥
३६९	वा लिप्सायाम् ॥३१३४१॥
७०	वावाप्यो-पी ॥३१२१५३॥
३८४	वा वेतो कसुः ॥२४२२२॥
१७४	वाशिन आयमौ ॥७४३४३॥
१८०	वाम्बादीय ॥३१२१९॥
५९	वाद्यम आः स्यादौ ॥११४५२॥
३६९	वा स्त्रीकृतौ ॥४३३४०॥
२६	वाहर्षस्यादयः ॥११३५८॥
२५०	वाहीकेष्वत्राद्य-म्य ॥७१३४३॥
१५७	वाङ्माद्वाहनस्य ॥२४३१७॥
२०९	विंशतिक्रात् ॥६१४१३९॥
१२९	विंशते-ति ॥७४३७॥
२११	विंशत्यादयः ॥६१४१७३॥
१६८	विकर्णच्छगला-ये ॥६११३४॥
१८५	विकारे ॥६१२३०॥
२३६	विष्माले च ॥७१२१०५॥
३३०	विजेरिद् ॥४३३१८॥
४१७	वित्तं धनप्रतीतम् ॥४३२८२॥
४३७	विवृद्धम्या-याम् ॥२४३२४॥
१९८	विद्यापोनिस-कम् ॥६१३१२५०॥
२६२	विपिनिसधणा-ने ॥६१३३८॥
२१३	विष्पलमेन ॥७११८॥
९६	विनाते कृतीया च ॥२४२११५॥
९०	विभिनेपचूनपर्ण-द्रोः ॥२४२१३॥
४२१	विम्बिच्छ ॥२४२३४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२५३	विन्मतोर्णीष्ठे-रूप ॥७४३३॥
४२३	विपरिमास्ततैः ॥२४२५५॥
७०	विभक्तिप-भाः ॥१११३३॥
१०५	विभक्तिस-यम् ॥३११३९॥
३४७	विषय प्रजने ॥४३२१३॥
२१२	विरागाद्विरुद्धम् ॥६१३१८३॥
४८	विरामे वा ॥११३५२॥
१३९	विरोधिनाम-स्यैः ॥३१११३०॥
२०२	विशयवीचभाद्वा ॥६१३५५॥
३७२	विवादे वा ॥३१३८०॥
११५	विशेषणं वि-म्य ॥३१११९३॥
५	विशेषणमन्तः ॥७१३१३३॥
१३६	विशेषणस-हो ॥३१११२५०॥
२३१	विष्यचो विषुष ॥७२४३१॥
२५०	विसारिणो मस्त्ये ॥७३३२९॥
२५६	वीप्सायाम् ॥७४३८०॥
२५०	वृकादेण्यण् ॥७३३४६॥
३७१	वृत्तिसर्गातायने ॥३३३४८॥
६८	वृत्तयन्तोऽस्ये ॥१११२५॥
१६९	वृद्धक्रिया-णम् ॥६११८७॥
२५३	वृद्धस्य च क्य ॥७४३३५॥
१६४	वृद्धाचूनि ॥६११३०॥
१६०	वृद्धिस्त्रेष्वा-ते ॥७४३१॥
४	वृद्धिरारौषीत् ॥३३३१॥
१६०	वृद्धिर्षस्य म्-दिग् ॥६११८॥
१९१	वृद्धेज् ॥६१३१८॥
१४१	वृद्धोयूनात्नमाभनेदे ॥३१११२४३॥
४२५	वृद्धिसिद्धिण्डि-का ॥२४२७०॥
२९९	वृद्धस्य स्यसन्तोः ॥३१३४५॥
२२९	वृद्धादारका ॥७२१११॥
११६	वृन्दारकनागकुञ्जरे ॥३१११०८॥
३६१	वृषाभ्यान्मैथुनेस्त्वोऽन्त ॥४३३११५॥
२७२	वृत्तो नवाऽना-च ॥४३३३५॥
३७१	वैः कृता-हो ॥३३३८५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१३१	वे सुप्रथम् ॥अ३११३॥
३७१	वे कार्ये ॥३११०॥
२७२	वेगे सत्ते र्वात् ॥अ३१०७॥
४१७	वेतोऽपतः ॥अ३१६॥
२०१	वेतमादे जीवति ॥अ३११६॥
४२६	वेत्तिष्ठिष्ठमिदं कित् ॥अ३१७५॥
३०९	वेत्ते कित् ॥अ३१६१॥
१४०	वेत्सहस्रु-नाम् ॥अ३१४१॥
१६१	वेत्तोऽमभ्य-वे ॥अ३१९८॥
४२०	वेयिबदनाम्-नम् ॥अ३१३॥
४४	वेयुबोऽस्त्रियाः ॥११३३०॥
२९७	वेरप ॥अ३१७५॥
४२९	वेरघाब्दे प्रथमे ॥अ३१६९॥
४२४	वेर्वहः ॥अ३१६४॥
२९७	वेर्वय ॥अ३११९॥
४२४	वेर्विचकल्प-नः ॥अ३१६९॥
२२३	वेर्विस्तृते-दौ ॥अ३११२३॥
४२३	वेर्वत्रो ॥अ३१६४॥
२४	वेत्सुसोऽपेक्षापाम् ॥अ३१११॥
१९	वेकत्र द्वयो ॥अ३१८५॥
१६१	वेकभ्यञ्जने पूर्वे ॥अ३१०६॥
२४९	वेकात् ॥अ३१६५॥
२४९	वेकात्-रः ॥अ३१६२॥
२३६	वेकात् व्यमञ् ॥अ३११०६॥
१९८	वेहूर्यः ॥अ३११६८॥
४२८	वेणे कणः ॥अ३१२७॥
३८७	वेतात्प्राक् ॥अ३१११॥
१६७	वेत्तरपद-ङ् ॥अ३१७५॥
२३९	वेत्तरपदेऽर्धे ॥अ३११२५॥
२३८	वेत्तरात् ॥अ३११२१॥
४३०	वेव ॥अ३१६१॥
१७७	वेवम्बितः ॥अ३११४४॥
१७३	वेवकादे ॥अ३११३०॥
३७६	वेवात् ॥अ३११०६॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२४७	वेवादेरडाकी च ॥अ३१३६॥
२२०	वेवामङ्गातितात् ॥अ३१८३॥
३१३	वेवुर्गः सेति ॥अ३१४६॥
३१३	वेवुर्गः ॥अ३११९॥
३१२	वेवुर्गः ॥अ३१६०॥
२२४	वेवुर्ग व-सद् ॥अ३११४४॥
१३३	वेवुर्गात् ॥अ३११६५॥
३४८	वेवुर्गाने ज ॥अ३११९॥
६३	वेवुर्गाने-सौ ॥अ३१८०॥
१९१	वेवुर्गानेरेणु ॥अ३१३७॥
७३	वेवुर्गानेरेणु ॥अ३१११०॥
३६२	वेवुर्गानेरेणु-व्याः ॥अ३१२५॥
९	वेवुर्गानेरेणु-से ॥अ३१११७॥
३७२	वेवुर्गानेरेणु-सहोक्तौ ॥अ३१३७९॥
३२९	वेवुर्गानेरेणु-सि ॥अ३११८२॥
२६९	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११४४॥
२४०	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११२९॥
३३३	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११८०॥
७४	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११८८॥
११	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११४७॥
३६४	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११११॥
३९२	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११८७॥
२८६	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११४७॥
३०७	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११७८॥
२९६	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११४५॥
४१६	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११७१॥
२४९	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३१११३॥
२२	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११६५॥
४२४	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११६०॥
२९१	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११४३॥
१८९	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११३०॥
२०१	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३१११६॥
२९८	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११३॥
४०१	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३११६७॥
२९०	वेवुर्गानेरेणु-सुक् ॥अ३१११०॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
१०९	व्यासी ॥३११६१॥
२४०	व्यासी स्तात् ॥अ२१३०॥
४३८	व्याप्याबेबात् ॥५४१७१॥
४३२	व्याप्यावापारे ॥५४१८८॥
१०१	व्याप्ये केना ॥२४२९॥
३९१	व्याप्ये घुरके-व्यम् ॥२११४॥
९१	व्याप्ये द्वित्रो-वाम् ॥२४२५०॥
१३४	व्याभये तसुः ॥अ२८११॥
१६५	व्यासबद्ध-वाक ॥६११३८॥
१९७	व्याहरति मृगे ॥६११२२१॥
२३४	व्युक् काकु-लुक ॥अ३११६५॥
३६९	व्युक्तपः ॥३११८७॥
४३१	व्युपाच्छीक ॥५४१७७॥
३५८	व्येस्यमोर्यकि ॥४११८५॥
२६	व्योः ॥११३१३॥
४१४	व्रतामीह्ये ॥५१११५७॥
२५०	व्रतादक्षियाम् ॥अ३१३१॥
२२०	व्रीहिसाखेरेपण् ॥अ११८०॥
१८७	व्रीहे' पुरावाशे ॥६१२५१॥
२२९	व्रीह्यर्पतुन्वा-अ ॥अ२१९॥
२२९	व्रीह्यादिभ्यस्तौ ॥अ२५॥

श

४२६	शासलय-दुः ॥५२८४॥
४३३	शासिमलयपात् ॥५२३१०५॥
४२७	शाकपुपहारम-दुम् ॥५४१९०॥
२१३	शाकटावण् ॥अ११७॥
१७६	शाकलकर्वमाद्रा ॥६१२३॥
१९१	शाकलादेर्पञ् ॥६१२२७॥
१७२	शाकादिभ्यो ब्रेर्लुप् ॥६१११२०॥
३०२	शाकितकिचति-त् ॥२११२९॥
४०६	शाकृत्स्तम्भाद्-ग ॥३१११००॥
३६७	शाकोऽजिज्ञासापाम् ॥३१३७३॥
९४	शाकार्पणपद्मनः-भिः ॥२४२६८॥
३००	शाकाहं कृत्वाअ ॥२४३३॥

पृष्ठम्	श्लोकम्
२०४	शक्तियष्टेष्टीकण् ॥६४१६४॥
७९	शक्ते शक्ते ॥२४३३॥
१७८	शतरुद्रास्तौ ॥६१२०४॥
२०९	शतात्केव-की ॥६४१३३१॥
२५५	शतादिमासा-रात् ॥अ१११५७॥
४२०	शशानवावे-स्यौ ॥२४२०॥
३४८	शवेरगतौ शात् ॥६१२२३॥
३००	शवेः शिति ॥३१३४१॥
२२४	शन्शक्तिशते ॥अ१११४४॥
३६८	शपठपलम्बने ॥३१३३५॥
१६७	शप भरद्वाजावाश्रेये ॥६११५०॥
१५०	शब्दनिष्कपोपमिन्ने वा ॥३१३३६९॥
३६३	शब्दादे' कृतौ वा ॥३१३३५॥
४२३	शमठकात्-ण् ॥५२४२९॥
३४९	शमोऽवर्त्तने ॥अ२१२८॥
२४८	शम्पास्त्री ॥अ३१४८॥
१८५	शम्या लः ॥६१२३४॥
३२१	शम् सप्तकस्यइये ॥४१२१११॥
१४८	शयवासिवासे-त् ॥३१२२५॥
१९४	शरवःआदे कर्मणि ॥६१३८१॥
१८७	शरवर्नकृदी-आत् ॥६१२४७॥
१०८	शरवादेः ॥अ३१२२॥
२२२	शर्करावेरण् ॥अ११११८॥
१८४	शर्कराया इक एच ॥६१२७८॥
२२	शयसे श-वा ॥११३६॥
२९	शसोता-सि ॥११३४९॥
५२	शसो मः ॥२१११७॥
२५०	शश्वजीवि-वा ॥अ३१६२॥
२३१	शाकीप-अ ॥अ२३०॥
२२२	शाम्बादे र्ण ॥अ१११४॥
२९४	शान्दान्मान्वा-लः ॥३१४७॥
२०३	शाब्धिकवार्द-कम् ॥६१३४४॥
१६५	शालङ्क्यौविपा-लि ॥६१३७७॥
११९	शालीनकी-नम् ॥६११८५॥

४४८ शाससूदनः-दि ॥३२८४॥
 ४३७ शास्युषिदशि-न ॥२५३१४१॥
 ३०८ शास्यसूषक्ति-रङ् ॥३३४६०॥
 २२९ शास्त्रादिभ्य इन् ॥७२४॥
 १८३ शास्त्रायाः ॥३२१७३॥
 २२ शास्यघोषात् ॥११३१०॥
 १९ शास्यघस्यद्वितीयो वा ॥११३१२९॥
 १८ शास्यदेजुस्वार ॥११३१४०॥
 २६२ शास्यवित् ॥४३३२०॥
 १८४ शिरीषादिककणौ ॥३२१७७॥
 २४ शिरोऽघस-भ्ये ॥२३३४॥
 २८ शिशुह् ॥११३२८॥
 २०४ शिल्पे ॥३३४०॥
 १६४ शिषावेरण् ॥३३३३०॥
 ३११ शीघ्र ए शिति ॥४३३१०४॥
 ३११ शीघ्रो रत् ॥४३२११५॥
 ४२२ शीघ्रभ्रदानिद्रा-स्तु ॥१२३३७॥
 २२७ शीताय कारिणि ॥७३११८६॥
 २२१ शीतोष्णसृ-हे ॥७३१९२॥
 २४७ शीतोष्णादतौ ॥७३३२०॥
 २१२ शीर्षच्छेदाघो वा ॥३३२१८४॥
 २०४ शीलम् ॥३३४००॥
 १०३ शीलिकामि-णः ॥११३१७३॥
 १७८ शूक्रादियः ॥३३२१०३॥
 १६९ शूक्रान्यां भरद्वाजे ॥३३३३६॥
 १०६ शूनः ॥३३२००॥
 ४०० शूनीस्तन-द्वये ॥२५३११९॥
 २१६ शूनो यश्चोवृत् ॥७३३३३॥
 २०९ शूर्पाद्वाय् ॥३३४३३७॥
 २४१ शूलात्पाके ॥७३३१४२॥
 १७७ शूलोन्वाद्यः ॥३३२१४१॥
 २२९ शूद्रात् ॥७३३१२॥
 ४२२ शूकमगम-कण् ॥११४०॥
 १२१ शृपन्देरात् ॥११४३॥

१४९ शोषपुरुच्छला-न ॥३३२३५॥
 २४८ शोषलायावे-यात् ॥७३३४३॥
 २६१ शोषात्परस्मै ॥३३३१००॥
 १३७ शोषाद्वा ॥७३३१७५॥
 ९७ शोषे ॥२३२८१॥
 १८८ शोषे ॥३३३११॥
 ३८८ शोषे भयिष्यन्त्यपद्यौ ॥७३४२०॥
 ७२ शोषे लुक् ॥२३३१८॥
 ४११ शोकापनुद्-के ॥११३१४३॥
 २०६ शोभमाने ॥३३४३०२॥
 ६८ शौ वा ॥३३२९५॥
 ६०६ शम्भ्वात् ॥३३२९६॥
 ३१० श्मास्त्योर्लुक् ॥३३२९०॥
 ४२० श्य शय ॥२३३११३॥
 १३४ श्यामारोकाद्वा ॥७३३१८३॥
 ७७ श्येतैतहरित-नम्ब ॥२३४३६॥
 १७६ श्रयणाश्वत्यामाङ्ग्य ॥३३२८॥
 १९७ श्रयिष्ठापाठादीयण् च ॥३३३३००॥
 १०९ श्रितादिभि ॥३३३३२॥
 २२१ श्रुमच्छमी-यद्य् ॥७३३३६॥
 ३७३ श्रुयोजनाट् प्रते ॥३३३३७१॥
 ३४६ श्रुसुदुसु-र्वा ॥३३३३६१॥
 ११६ श्रेण्यादिकृता-र्थे ॥३३३३०४॥
 २१९ श्रोत्रियावलुक् च ॥७३३३१॥
 २४३ श्रोत्रौपधि-ने ॥७३३३६॥
 २६७ श्रौतिश्रुषिषु-दम् ॥३३२१०८॥
 ०२ श्लाहुषस्या-ज्ये ॥२३२३६॥
 ३०० श्लिष ॥३३४३३॥
 ४१६ श्लिषशीघ्र-त् ॥११३१॥
 २०१ श्वगणाद्वा ॥३३४३४॥
 ५८ श्वन्युषन्म-ड ॥२३३१०६॥
 २७८ श्वयत्नस्यय-सम् ॥३३३३०३॥
 १४० श्वगुर श्वश्रूम्या वा ॥३३३३२३॥
 १७० श्वशुराय ॥३३३३१॥

४४१ व्याप्तौ ॥३१॥६१॥
 २४० व्याप्तौ स्वात् ॥३१॥७३०॥
 ४६८ व्याप्याद्येवात् ॥३१॥७३१॥
 ४६२ व्याप्यादापारे ॥३१॥६८८॥
 २०१ व्याप्ये क्तनः ॥३१॥७९९॥
 ३९१ व्याप्ये घुरके-प्यम् ॥३१॥७९९॥
 ९१ व्याप्ये द्वित्रो-याम् ॥३१॥७९०॥
 २३४ व्याप्तये तसुः ॥३१॥६८१॥
 २६६ व्यासयष्ट-प्राक् ॥३१॥३६८॥
 २९७ व्याहरति मृगे ॥३१॥३१२२१॥
 २३४ व्युष काक्-लुक् ॥३१॥२३६५॥
 ३६९ व्युवक्षपः ॥३१॥३६८७॥
 ४३१ व्युपाप्सीक् ॥५१॥३७७॥
 ३५८ व्यस्यमोर्यकि ॥५१॥२१८५॥
 २६ व्योः ॥२१॥३१२३॥
 ४१४ व्रतानीह्ये ॥५१॥२१९५७॥
 २५० व्रातादक्षियाम् ॥३१॥३१९१॥
 २२० व्रीहिशालेरेयण् ॥३१॥२८०॥
 १८७ व्रीहे पुरावाशे ॥५१॥२५९१॥
 २२९ व्रीहार्थनुवा-ञ्च ॥३१॥२५९॥
 २३९ व्रीह्यादिभ्यसौ ॥३१॥२५९॥

श

४२६ शसल्य-ऌः ॥५१॥२८५॥
 ४३३ शसिप्रलयात् ॥५१॥३१०५॥
 ४२७ शाकधूपकारम-तुम् ॥५१॥४१९०॥
 २१३ शाकटावण् ॥३१॥१८७॥
 १७६ शाकलकर्तृमादा ॥३१॥२३३॥
 १९१ शाकलादेर्जन ॥३१॥३१२७॥
 १७९ शाकादिभ्यो ब्रेर्लुप ॥३१॥३१२९०॥
 ३९२ शाकितकिञ्चति-त् ॥५१॥३१२९॥
 ४०६ शाकृतस्तम्बाव्-ग ॥३१॥३१२००॥
 ३६७ शाको जिज्ञासायाम् ॥५१॥३१७३॥
 ९४ शाक्तार्थबपहनमः-भिः ॥५१॥३१६८॥
 ३९० शाक्तार्थे कृत्वाञ्च ॥५१॥३१३५॥

२०४ शक्तिपट्टिक्ण ॥३१॥३१३५॥
 ७९ शक्ते शस्त्रे ॥२१॥३१३५॥
 १७८ शतक्रासौ ॥३१॥२१०४॥
 २०९ शतात्केव-कौ ॥३१॥३१३३१॥
 २२६ शतादिमासा-रात् ॥३१॥३१७७७॥
 ४२० शशानशापे-स्यौ ॥५१॥२१२०॥
 ३४८ शशवेरगतौ श्रात् ॥५१॥२१२३॥
 ३०० शश्वेः शिति ॥३१॥३१४२१॥
 २२४ शश्वद्विशाले ॥३१॥३१४२५॥
 ३६८ शपडपलम्भन ॥३१॥३१३५॥
 १६७ शप भरद्वाजादाश्रेये ॥३१॥३१२५०॥
 १५० शान्दनिष्कघोषमिभे वा ॥३१॥३१३५॥
 ३६६ शम्भादे कृतौ वा ॥३१॥३१३५॥
 ४२३ शमष्टकात्-ण् ॥५१॥२१४९॥
 ३४९ शमोऽदर्शने ॥५१॥२१८॥
 २४८ शम्पाकौ ॥३१॥३४८॥
 १८६ शम्पा छः ॥३१॥२१३५॥
 ३२१ शम् सप्तकस्यहये ॥५१॥२१११॥
 १४८ शययासिवासे-त् ॥३१॥२१२५॥
 १९४ शरदाद्भादे कर्मणि ॥३१॥३१८१॥
 १८७ शरदूर्भूदी-जात् ॥३१॥२१७७॥
 १०८ शरदादे ॥३१॥३१९५॥
 २२२ शर्करादेरण् ॥३१॥३१११८॥
 १८४ शर्कराया इक एच ॥३१॥२१७८॥
 २२ शपसे श-वा ॥२१॥३१३५॥
 २९ शसोता-सि ॥२१॥३१३५॥
 ५२ शसो नः ॥२१॥३११७॥
 २५० शश्वदीभि-वा ॥३१॥३१६२५॥
 २३१ शाकीय-ञ्च ॥३१॥३१३०॥
 २२९ शास्तावे य ॥३१॥३१११५॥
 २९४ शान्दान्मान्मन्वा-तः ॥३१॥३१७७॥
 २०३ शाश्विकवार्ध-कम् ॥३१॥३१३५॥
 १६६ शाश्वहृष्यौदिपा-लि ॥३१॥३१३५॥
 २१२ शाश्वीमकी-नम् ॥३१॥३११८५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२११	संभवद्वयहरतोऽथ ॥१४४१३२॥
३८८	समाधनेलमर्थे-क्तौ ॥५४२२॥
३८९	समाधने सिद्धयत् ॥५४४४॥
४२९	समत्वप्रमदौ द्वये ॥५४३३३॥
४९	सयोगस्या-क ॥२११८८॥
३७	सयोगात् ॥२११२२॥
३२४	सयोगादतः ॥४४४३७॥
२७१	सयोगाद्वर्ते ॥४४३२॥
२६९	सयोगादेर्वा-प्ये ॥४४३१९५॥
१९५	सबत्सरात्-णोः ॥५४३१९०॥
३६८	सधिमावात् ॥३३३३३॥
४२४	संवे-सृज ॥५४२५७॥
२०१	ससृष्टे ॥५४४५॥
२००	ससृष्टे ॥५४३३॥
१७७	ससृष्टे-मस्ये ॥५४२१४०॥
४३०	सस्तो ॥५४३३३॥
२६८	स-सिजस्तोर्विस्तोः ॥४४३३५५॥
१३०	सकप्यङ्गः स्यात् ॥४४३२६३॥
२१९	सखिवणिगयूतायः ॥४४३३३॥
१८४	सक्यादेरेपण ॥५४२१८८॥
३५	सक्युरितोऽशावैत् ॥१४४८३॥
२०	सक्यप ॥२११७३॥
२३१	सति ॥५४२१९॥
३८९	सतीष्णार्थात् ॥५४२३॥
२०५	सतीर्ष्य ॥५४४७८॥
१०२	सत्यागवास्तोः कारे ॥४४२११२॥
२४१	सत्यावृष्टापथे ॥४४२१४३॥
३६१	सत्यार्थवेदस्या ॥४४४४४॥
३८५	सत्सामीप्ये सद्गदा ॥५४४१॥
२३६	सदाधुने-र्हि ॥४४२९५॥
२८१	सदोऽप्रतेः वे ॥२१३४४॥
२३६	सद्योऽद्य-हि ॥४४२९७॥
३३२	मनस्तत्राथा ॥४४३३६९॥
३२२	सनि ॥४४२३३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३२१	सनीक्य ॥४४४२५॥
४२१	सन्निष्ठाशसेकः ॥५४२३३॥
११६	सन्महत्परमो-याम् ॥४४११०७॥
२८८	सन्वयक्य ॥४४१३॥
२९१	सन्वय ॥४४१२९॥
७६	सपञ्चयादौ ॥४४५०॥
२४०	सपञ्चनिष्पत्रा-ने ॥४४२३८॥
१५९	सपिण्डेषय स्याना-द्वा ॥५४१४४॥
५५	सपूर्वात्-द्वा ॥२११३२॥
१९३	सपूर्वाधिकण् ॥५४३७०॥
२५९	सप्तमी-ईमहि ॥४४३७॥
१०३	सप्तमी चा-णे ॥२१२१०९॥
३८५	सप्तमी चोर्ष्व-के ॥५४३१२॥
३८९	सप्तमी चो-के ॥५४३०॥
२४०	सप्तमीद्विती-म्य ॥४४२३३॥
३९०	सप्तमी यदि ॥५४३३३॥
११३	सप्तमी शौण्डाचैः ॥४४१८८॥
१०१	सप्तम्यधिकरणे ॥२१२९५॥
१६७	सप्तम्यर्थे क्रि-स्तः ॥५४४१९॥
४१४	सप्तम्या ॥५४११६९॥
२३५	सप्तम्या ॥४४२९४॥
६	सप्तम्या पूर्वस्य ॥४४१०५॥
१०५	सप्तम्या चा ॥४४२४॥
३८७	सप्तम्युक्ताप्योर्षादे ॥५४४२१॥
३७४	सप्त-क्ष्णोः ॥४४२९॥
४०३	सप्त-स्यः ॥५४१७७॥
४२३	सप्त-पृषज्ज्वरेः ॥५४२५॥
४२४	सप्तत्यपामिर ॥५४२३२॥
४२४	सप्तनुष्यघादुघः ॥५४२३३॥
२०८	सप्तपात् प्राप्त ॥५४४१२५॥
२४०	सप्तपाथा-याम् ॥४४२३७॥
१०४	सप्तमर्थ पदविधि ॥४४२२२॥
१४०	सप्तम्यन्वयात्सप्तम ॥४४२०॥
३७३	सप्तमस्तृतीयया ॥४४३३२॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१८	श्वसजपयम-भ ॥४१४१७५॥
१००	श्वसस्ताविः ॥४१४१८४॥
१४४	श्वसो वसीयस ॥७३१२१॥
२६०	श्वस्तनी ता-तास्त्रहे ॥३१३११॥
१८०	श्वविभ्योऽम् ॥४१४२३॥
२०१	श्वदेरिति ॥अ४१०॥
३४२	श्वेताश्वभ्यतर-सुक् ॥३१४४५॥
३४८	श्वेषा ॥३१४१८५॥

प

२६९	प सोऽष्टपै-ष्कः ॥२१३१७८॥
२२३	पटकति-षट् ॥अ१११३२॥
२२३	पन्त्ये पद्गय ॥अ१११३५॥
२४८	पद्भर्जक-र ॥अ३१४०॥
२८३	पद्मो काः सि ॥२१२१३५॥
२८२	पटपादेर-दे ॥अ१११५८॥
१००	पष्ठी घानादरे ॥२१२१०८॥
१११	पद्मपद्म-उपे ॥३११३७॥
१४८	पद्म्या क्षेपे ॥३१२३०॥
१७९	पट्या समूहे ॥३१२१९॥
२०३	पट्या धर्म्ये ॥३१४१०॥
३	पट्यान्वस्य ॥अ४१००४॥
३३४	पट्यान्वस्य-र ॥अ४१०८०॥
१७	पादिहन्-णि ॥२१११११०॥
८४	पापटाद्वा ॥२१४३७॥
१७	पि तर्गस्य ॥११३१३५॥
४३३	पिनो-र ॥११३१३७॥
२८२	पिप्लुम्पायम ॥११३१११०॥
१०१	प्या पुमपत्योः वे ॥२१४८३॥

स

१०८	सक्या म्याप् ॥७१३१८५॥
१०७	सक्याम-की ॥३१३१३८॥
१८०	सक्याम्याप ॥३१३११८८॥
२००	सक्याम्ये-का ॥३१३१३०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१२२	संक्याता-वा ॥अ३१११७॥
१२१	संक्यातैक-रत् ॥अ३१११९॥
२४२	सक्यादेः पादा-व ॥अ२११५२॥
२४०	संक्यादेर्गुणात् ॥अ२११३५॥
७६	सक्यादेर्हाय-सि ॥२१४१९॥
२०५	सक्यादेभ्य-वः ॥३१४१८०॥
२०७	सक्याधि-नि ॥अ४११०॥
५९	सक्यानां ण्याम् ॥११३१३३॥
१३९	सक्याने ॥३१११३५॥
१४३	सक्यापाण्डू-मे ॥अ३१३८॥
२५५	सक्यापूरणे षट् ॥अ१११५५॥
२११	संख्यायाः सघ-उ ॥३१३१३०१॥
२३६	सक्याया या ॥अ२११०४॥
१४४	सक्यायानदी-भू ॥अ३१११॥
१९१	सक्याम्यपाददुहे ॥अ३११२४॥
१०८	सक्या समाहारे ॥३१११०८॥
११७	संक्या समाहारे-यम् ॥३१११९७॥
३४	सक्यासाय-वा ॥११३११०॥
१३७	सक्यासम-र्ब ॥अ१११३५॥
४०७	सक्याद्विबा-टा ॥३१११०२॥
५४१	सक्याकार्या-शाम् ॥अ२११५१॥
३९४	सक्याज्जर्जम् ॥११११५॥
४३२	सक्याज्जर्जम् ॥२१३१८०॥
३०७	सक्याज्जर्जम्-ती ॥१११२५॥
१३०	सक्या कुवा ॥३१११३॥
२४८	सक्याज्जर्जम् ॥अ३१३४५॥
२९८	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
४२८	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
४६४	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
२०५	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
३०२	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
४१६	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
१३२	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥
४६४	सक्याज्जर्जम् ॥३१३१७॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२११	समवद्वहृरतोम् ॥१४११३२॥
३८८	समावनेलमर्थे-क्तौ ॥१४१२२॥
३८९	समावने सिद्धवत् ॥१४१४॥
४२९	संमवप्रमदौ ह्ये ॥१४१३३॥
४९	सयोगस्या-क ॥२११८८॥
३७	सयोगात् ॥२११२२॥
३२४	सयोगादतः ॥१४१३७॥
२७१	सयोगादवर्ते ॥१४१३९॥
२६९	सयोगाद्वेषा-प्ये ॥१४१३९॥
१९५	सवत्सरात्-णोः ॥६११९०॥
३६८	सधिप्रावात् ॥२१३३३॥
४२४	सवे सृज ॥२१२५७॥
२०१	ससृष्टे ॥१४१५२॥
२००	ससृष्टे ॥१४१३१॥
१७७	ससृष्टे भव्ये ॥१४२१४०॥
४३०	सस्तो ॥१४१३६॥
२६८	स सिजस्तोर्विख्यो ॥१४१३६॥
१३०	सपप्यस्यः स्याद्दे ॥अ११२६॥
२१९	ससिबणिगदृताद्यः ॥अ११३३॥
१८४	सकपादेरेषण् ॥१४२८८॥
३५	सक्युरितोऽवाचैत् ॥१४१८३॥
२७	सकृप ॥२११७३॥
२६१	सति ॥१४२१९॥
३८९	सतीष्ठायात् ॥१४१२४॥
२०५	सतीर्ष्य ॥१४१७८॥
१५२	सत्यागदास्तोः कारे ॥३२११२२॥
२४१	सत्यादशपये ॥अ१११४३॥
३६१	सत्यार्थबेवस्याः ॥३१४४४॥
३८५	सत्सामीप्ये सद्भद्रा ॥१४११॥
२३६	सवापुने-र्हि ॥अ११९६॥
२८१	सवोऽप्रतोः वे ॥२१३४४॥
२३६	सवोऽप्य-हि ॥अ११९७॥
३३२	समस्तप्राया ॥१४१३९॥
३५२	सनि ॥१४१३९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३५१	सनीकम् ॥१४१२५॥
४२१	सन्निष्ठाशसेकः ॥५२१३३॥
११६	सन्महत्परमो-याम् ॥३११२०७॥
२८८	सन्वयकम् ॥१४१३३॥
२९१	सन्वयस्य ॥१४१५९॥
७३	सपक्ष्यादौ ॥२१४५०॥
२४०	सपत्रनिष्पत्रा-ने ॥अ११३८॥
१५९	सपिण्डेष्य स्याना-द्वा ॥३११४॥
५८	सपूर्वात्-द्वा ॥२११३२॥
१९३	सपूर्वादिकण् ॥६१३७०॥
२७९	सप्तमी-ईमहि ॥३१३७॥
१०३	सप्तमी चा-णे ॥२२११०९॥
३८५	सप्तमी चोर्ष्व-के ॥१४१२५॥
३८९	सप्तमी चो-के ॥५१४३०॥
२४०	सप्तमीद्विती-म्य ॥अ११३४॥
३००	सप्तमी यदि ॥५१४३४॥
११३	सप्तमी शौण्डाचैः ॥३११८८॥
१०१	सप्तम्यधिकरणे ॥२११९५॥
१६७	सप्तम्यर्थे ऋ-सिः ॥५१४९॥
४१४	सप्तम्या ॥११११३९॥
२३५	सप्तम्या ॥अ११९४॥
६	सप्तम्या पूर्वस्य ॥अ११०५॥
१०५	सप्तम्या वा ॥३१२४॥
३८७	सप्तम्युताप्योर्षाडे ॥५१४२१॥
३७४	सप्तम्यः षणोः ॥३१३२९॥
४०३	सप्तम्यः स्यः ॥५११७७॥
४२३	सप्तम्यः पृषपञ्चरे ॥१११५६॥
४२४	सप्तम्यपामिर ॥१११५६॥
४२४	सप्तम्यप्यवाहुषः ॥५११३३॥
२०८	सप्तम्यात् प्राप्त ॥३१४१२४॥
२४०	सप्तम्याया-याम् ॥अ११३३७॥
१०४	सप्तम्यः पदविधि ॥अ११२२॥
१४५	सप्तम्यान्वात्तमस ॥अ११८०॥
३७३	सप्तम्युत्तीपया ॥३१३३३॥

शुद्धम्	सूत्रम्
४१८	श्वसजपबम-म ॥४१४७५॥
१९०	श्वसस्ताविः ॥४१४८४॥
१४४	श्वसो वसीयस ॥अ११२१॥
२६०	श्वसनी ता-तास्वहे ॥११११४॥
१८०	श्वविम्पोऽम् ॥४१४२६॥
२५१	श्ववेरिति ॥अ११०॥
३४२	श्वेताश्वस्वतर-सुक् ॥११४४५॥
३४८	श्वेर्वा ॥४१४८९॥

प

२६९	प सोऽष्टयै-ष्कः ॥४११९८॥
२२६	पद्कति-पद् ॥अ१११९९॥
२२३	पद्स्ये पद्गय ॥अ१११३५॥
२४८	पद्स्यैक-रे ॥अ११४०॥
२८३	पद्सो कः सि ॥४१११६५॥
२२५	पद्स्येदे-दे ॥अ१११५८॥
१०२	पद्सी भानावर ॥२१२१०८॥
१११	पद्स्यपद्स्ये ॥११११७३॥
१४८	पद्स्यो क्षेपे ॥११२१३०॥
१७९	पद्स्यो समूहे ॥११२१९॥
२०३	पद्स्यो सम्ये ॥११४१०॥
३	पद्स्योन्वय ॥अ११०९॥
२३४	पद्स्योरूप्य-ट ॥अ२१८०॥
१७५	पादिहन्-णि ॥२११११०॥
८४	पायदाद्वा ॥२१४१३५॥
१७	पायि तर्षणस्य ॥११११३४॥
४३३	पायितोऽह् ॥११११७३॥
२८९	पायिसुम्वायम ॥अ११११०॥
१८१	पाया सुप्रपलोः पे ॥२१४१८३॥

स

१०८	सकटा भ्याम् ॥अ११८६॥
१०७	सक्यास्त-सौ ॥११११३८॥
१८०	सक्याहात्सुप्र ॥४१४१२८॥
२००	सक्याहते-व ॥११४१३०॥

शुद्धम्	सूत्रम्
१२२	सक्याता-वा ॥अ११११०॥
१२१	सक्यातिक-रत् ॥अ१११११॥
२४२	सक्यादेः पादा-व ॥अ२११५२॥
२४०	सक्यादेर्गुणात् ॥अ२११३६॥
७६	सक्यादेर्हाय-सि ॥२१४१९॥
२०५	सक्यादेऽमा-वः ॥२१४१८०॥
२०७	सक्याधि-नि ॥अ१११०॥
५९	सक्यानां ण्याम् ॥११४१३३॥
१३९	सक्याने ॥१११११४६॥
१४३	सक्यापाण्डू-मे ॥अ१११७८॥
२२५	सक्यापूरणे षट् ॥अ१११५५॥
२११	सक्यायाः सप-ठे ॥११४१७३॥
२३९	सक्याया भा ॥अ२११०४॥
१४४	सक्यायानदी-म् ॥अ१११११॥
१२१	सक्याभ्यपात्रहुते ॥अ११११५४॥
१०८	सक्या समाहारे ॥११११९८॥
११५	सक्या समाहारे-यम् ॥११११९९॥
३४	सक्यासाप-वा ॥११४१५०॥
१६७	सक्यासम-र्ष ॥११११६५॥
४०७	सक्याहर्षिवा-टा ॥२११११०२॥
२४१	सक्याकार्पा-वास् ॥अ२११५१॥
३९४	सक्यातेऽजर्षम् ॥२१११५॥
४३२	सक्यातेऽनृषं ॥२१११८०॥
३९७	सक्याप्यकुण्ड-तौ ॥२१११२२॥
१६०	सक्या बुयो ॥११११३॥
२४८	सक्याप्यहरासेम ॥अ१११४२॥
२९८	सक्यानि ॥११११५०॥
४२८	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
४२४	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
२९५	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
३७२	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
४२६	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
१३०	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥
४२४	सक्याभ्युपायम ॥२१११५५॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१९०	सायविरमा-यात् ॥६॥३॥८८॥
११३	सायाहादयं ॥३॥१५३॥
१७४	सारवैष्वा-यम् ॥७॥४॥३०॥
१७९	साल्वांशप्रत्यदिक् ॥६॥११११७॥
१७७	सास्य पौर्णमासी ॥६॥२१२८॥
४०१	साहिसातिवे-त् ॥२॥११५९॥
२३१	सिकताशर्करात् ॥अ३१३५॥
२७०	सिधि परसौ-ति ॥४॥३॥४४॥
३३१	सिधोऽङ्गे ॥४॥४॥८४॥
३५७	सिधो यक् ॥२॥३॥६०॥
२६४	सिजघतन्याम् ॥३॥४॥५३॥
३००	सिजाशिपावात्मने ॥४॥३॥३५॥
२६७	सिन्धिवोऽमुब ॥४॥२१९॥
१	सिद्धिः-त् ॥१॥११९॥
९१	सिद्धौ तृतीया ॥२॥२॥४३॥
२३०	सिध्मादि-ग्न्य ॥७॥२१२१॥
३४७	सिष्पतेरज्ञाने ॥४॥२१११॥
१९५	सिन्ध्वपकरात्काणौ ॥६॥३११०१॥
२००	सिष्वादेरख् ॥६॥३१२१६॥
११३	सिंहायै पूजायाम् ॥३॥१८९॥
२१५	सीतया सगते ॥अ११२७॥
१२०	सु पूजायाम् ॥३॥११४४॥
२३३	सुखादेः ॥अ२१६३॥
३६३	सुखादेरनुमवे ॥३॥४॥३४॥
४१०	सुगदुर्गमाधारे ॥५॥१११३२॥
३२४	सुगः स्वसमी ॥२॥३॥६२॥
४२१	सुग द्विपार्ह-खे ॥२॥२१२६॥
२३	सुबो वा ॥३॥३११०॥
१२७	सुब्बायै स-दिः ॥३॥१११२९॥
१८४	सुतगमादेरिक् ॥६॥२१८५॥
१८४	सुपन्मादेर्व ॥६॥२१८४॥
१३३	सुप्रत्युत्सु णे ॥७॥३११४४॥
१३२	सुमातसुब्ब-दम् ॥अ३११२०॥
४१५	सुपजोऽङ्गिप् ॥५॥१११७२॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१७१	सुयान्नः सौधी-निष् ॥६॥१११०३॥
४०४	सुराशीचो पियः ॥२॥११७५॥
२०२	सुसर्वाभाद्राष्टस्य ॥अ७४१५॥
१३४	सुसस्यात् ॥अ३११५०॥
२०३	सुलातादि-ति ॥६॥४॥४२॥
१३२	सुहरिततृण-त् ॥अ३११४२॥
१३६	सुहृद्दुर्द्धन्-त्रे ॥अ३११५७॥
३११	सूतेः पञ्चम्याम् ॥४॥३११३॥
४०६	सुप्रादारणे ॥२॥१११९३॥
४१६	सुप्ल्याद्योदितः ॥४॥२१७०॥
७७	सूर्यागस्थयो-य ॥२॥४॥८९॥
७९	सूर्यादेयतायां वा ॥२॥४॥६४॥
४२८	सुखइ प्रजनास्ते ॥५॥३॥३१॥
४२६	सुखस्यदो मरक् ॥५॥२१७३॥
३८९	सृज भादे-तया ॥३॥४॥८४॥
२६८	सृजिदशिष्क-वः ॥४॥४॥७८॥
४२५	सृजीणनदाष्टवरप् ॥५॥२१७७॥
११६	सेट्टनानिटा ॥३॥१११०६॥
१३८	सेमाङ्गुष्ठ-नाम् ॥३॥१११३४॥
१७१	सेनान्तका-य ॥६॥१११०२॥
२०३	सेनाया वा ॥६॥४॥४८॥
२००	सेर्निवासादस्य ॥६॥३१२१३॥
१९६	सोदर्यसमानोदर्यौ ॥६॥३१११२॥
२८६	सोभिवा ॥४॥३१७२॥
४१४	सोमात्सुग ॥२॥१११६३॥
२५	सोः ॥२॥११७२॥
३६०	सोषा लुक् च ॥३॥४१२७॥
२०८	सोऽस्य ब्रह्म-तोः ॥६॥४१११३॥
२११	सोऽस्य मृत्ति-दाम् ॥६॥४११६८॥
२२७	सोऽस्यमुस्य ॥अ१११००॥
१८	सौनवेती ॥१॥२१३८॥
१७१	सौयामापनि-घा ॥६॥३११०६॥
४४५	स्क्न्ठ न्यन्द् ॥४॥३१३०॥
३३३	स्कन्नः ॥२॥३११॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२२२	समांसमीनम् ॥अ१११०५॥
१९४	समानपूर्ष-त् ॥६१३७९॥
१७३	समानस्वधर्माधिपु ॥३१२१४९॥
२९	समानावमोतः ॥११४४६॥
७	समानानां वीर्यं ॥११२११॥
२८	समानामर्षेनैकः शेषः ॥३११११८८
२०७	समाया ईनः ॥६१४१०९॥
२५१	समासान्त ॥७१३३९॥
१४०	समासेऽग्रे स्तुतः ॥२१३१३॥
२४	समासे समस्तस्य ॥२१३१३॥
१०७	समीपे ॥३१३३३॥
३७५	समुदायोपमेरप्रत्ये ॥३१३१८॥
४९८	समुदोऽजः पशौ ॥५१३३०॥
१९२	समुद्राधुनायोः ॥६१३३८॥
२०३	समुद्रार्पात् समवेते ॥६१४४६॥
११३	समोऽशोऽर्थे नषा ॥३११२५॥
३६०	समोगम्-दा ॥२१३१८॥
३७३	समोगिरः ॥३१३३६॥
९२	समोऽग्रे-वा ॥२१२५१॥
४३०	समो घृष्टौ ॥५१३१८॥
३९५	समो वा ॥२११४६॥
१७१	सम्राजः क्षत्रिये ॥६१११०१॥
१०	सम्राट् ॥११३१३॥
१४५	सरजसोप-बम् ॥७१३१४॥
१२२	सरोऽमोऽग्रे ॥७१३११५॥
४२८	सर्तः स्थिर-त्स्ये ॥५१३१७॥
२७२	सत्यर्षेवा ॥३१४६१॥
२१४	सर्वजनाण्येनश्री ॥अ१११९॥
१११	सर्वपत्न्या-यः ॥३११८०॥
२१६	सर्वाणो वा ॥अ११४३॥
४०८	सर्वात्महम् ॥५११११११॥
१२०	सर्वाद्योऽस्यादौ ॥३१२६१॥
४८	सयादिभिष्ण-र्षी ॥३१२१२२॥
२२१	सबादे प-ति ॥७११०४॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
९७	सर्वादेः सर्वाः ॥२१२१११॥
३१	सर्वादेः कीमती ॥११४७॥
४२	सर्वादेऽसू पूर्वा ॥११४१८॥
२३३	सर्वादेरेन् ॥अ२५९॥
२२१	सर्वात्मसि ॥अ११८॥
१२२	सर्वादा-पात् ॥अ३११८॥
८९	सर्वाभया-सा ॥२१२६॥
२००	सखानुरावीपण् ॥६१३२१७॥
५	सखिशोपण-कपम् ॥११११९॥
१८२	ससर्षपूर्वाङ्ग ॥६१२१९॥
२८७	सस्तः सि ॥४१३१२॥
२४३	सत्तौ प्रशस्ते ॥७१२१०९॥
२६६	सम्मे ह्यस्वमीष ॥५१४४०॥
१६	सत्य शयी ॥११३३१॥
४२२	सखिश्चक्रिदधि-मि ॥५१२३२॥
४१४	सहराजाम्वा-वे ॥२१११७७॥
२९३	सहस्रमेच्छ-वे ॥४१४४६॥
४९	सहस्रम् सखिसमि ॥३१२१२३॥
१३०	सहस्रेन ॥३११२४॥
२००	सहस्रशत-दण् ॥६१४१३३॥
१३०	सहस्यसोऽन्यार्थे ॥३१२१४३॥
१३५	सहस्रुल्पयोगे ॥अ३११७८॥
२१८	सहायाद्वा ॥अ११६९॥
९१	सहार्थे ॥२१२४६॥
११९	साक्षादादिष्ण्यर्थे ॥३१११४॥
२२८	साक्षाद्ब्रह्मा ॥अ१११९॥
४३२	सातिहेतियुति-र्ति ॥५१३१९॥
७२	सादेः ॥२१४४९॥
२१५	सादेऽभातद् ॥अ११२५॥
०१	साधकतन करणम् ॥२१२४४॥
१०१	साधुमा ॥२१२१०९॥
१०६	साधुपुष्यत्पच्यमाने ॥६१३११७॥
४१३	सापी ॥५१११५६॥
२०६	सामीप्येऽग्रे-रि ॥अ४१७९॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१९०	सायधिरप्रा-यात् ॥६॥३॥८८॥
११३	सापाद्वावय' ॥३॥१॥२५॥
१७४	सारवैक्ष्या-यम् ॥७॥४॥३०॥
१७२	सात्वाशाप्रत्यदिय् ॥६॥१॥११७॥
१७७	सास्य पौर्णमासी ॥३॥२॥९८॥
४०१	साहिसातिषे-त् ॥५॥१॥६९॥
२३१	सिकताशर्करात् ॥७॥२॥३५॥
२७०	सिचि परस्मै-ति ॥४॥३॥४४॥
३३१	सिचोऽञ्जे ॥४॥४॥८४॥
३६७	सिचो घटि ॥२॥३॥६०॥
२६४	सिजघतन्याम् ॥३॥४॥२३॥
३००	सिजाशिपायात्मने ॥४॥३॥३५॥
२६७	सिज्जिदोऽमुय ॥४॥२॥०२॥
१	सिद्धि-त् ॥१॥१॥२॥
०१	सिद्धौ तृतीया ॥२॥२॥४३॥
२३०	सिष्मादि-ग्यम् ॥७॥२॥२१॥
३४७	सिष्पतेरज्ञाने ॥४॥२॥११॥
१९५	सिष्पकरात्काणौ ॥६॥३॥१०१॥
२००	सिष्वादेर्य् ॥६॥३॥२१६॥
११३	सिद्दाथै' प्रजायाम् ॥३॥१॥८९॥
२१८	सीतया सगते ॥अ॥१॥२७॥
१२०	सु' प्रजायाम् ॥३॥१॥४४॥
२३३	सुन्वादेः ॥अ॥२॥६३॥
३६३	सुन्वादेरनुभवे ॥३॥४॥३४॥
४१०	सुगदुर्गमाधार ॥५॥१॥१३२॥
३२४	सुगः स्वमनी ॥२॥३॥६२॥
४२१	सुग द्विपार्द'-स्ये ॥.१८०३॥
०३	सुचो या ॥२॥३॥१०॥
१२७	सुज्यापे' स-दि' ॥३॥१॥१०॥
१८४	सुतगमादेरिय् ॥६॥२॥८५॥
१८४	सुपन्म्यादेर्द्र' ॥६॥२॥८४॥
१३३	सुपुत्सुत्सु णे ॥अ॥३॥१४४॥
१३२	सुमातसुभ्य-ठम् ॥अ॥३॥१०॥
२१८	सुयजोर्दुनिप् ॥५॥१॥१००॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
१७१	सुपाज्ञ सौवी-निष् ॥६॥१॥१०३॥
४०४	सुराशीघो' पिपः ॥५॥१॥७०॥
२८०	सुसर्था'र्था'द्वाष्टस्य ॥अ॥४॥१५॥
१३४	सुसख्यात् ॥अ॥३॥१८०॥
२०३	सुस्नातादि-ति ॥६॥४॥४२॥
१३२	सुहरितवृण-त् ॥अ॥३॥१४२॥
१३६	सुहृद्दुर्दन्-त्रे ॥अ॥३॥१०७॥
३११	सूतेः पञ्चम्याम् ॥४॥३॥१३३॥
४०६	सूत्रादारणे ॥१॥१॥९३॥
४१६	सूयत्याघोदितः ॥४॥२॥७०॥
७७	सूर्यागस्त्यपो-य ॥२॥४॥८०॥
७९	सूर्यादेयतायां या ॥२॥४॥६४॥
४२८	सुल्ह' मजनाभे ॥५॥३॥३१॥
४२८	सूषस्यदो मरक ॥५॥२॥७३॥
३८२	सूज' आदे-तया ॥३॥४॥८४॥
२६८	सुजिह्विशिक्लू-यः ॥४॥४॥७८॥
४२५	सुजीणनशष्टघरप ॥५॥२॥७७॥
११६	सेट्टनानिटा ॥३॥१॥१०६॥
१३८	सेनाद्गुह्य-नाम् ॥३॥१॥१३४॥
१७१	सेनान्तका-य ॥६॥१॥१००॥
२०३	सेनाया या ॥६॥४॥४८॥
२००	सेर्निषामादस्य ॥६॥१॥०१३॥
१०६	सोदर्यममानोठर्या ॥४॥३॥११२॥
२८६	सोषिवा ॥४॥३॥७०॥
४१४	सोमात्सुग' ॥५॥१॥१६३॥
२०	सोगः ॥२॥१॥७२॥
३६०	सोया लुय्य च ॥३॥४॥०७॥
२०८	सोऽस्य प्राय-तोः ॥३॥४॥११३॥
२११	सोऽस्य भृति-ठाम् ॥६॥४॥१६८॥
२२७	सोऽस्यसुग' ॥अ॥१॥१००॥
१५	सौनयेतो ॥१॥१॥३८॥
१७१	सौयामायनि-या ॥६॥१॥१०३॥
४८	स्यन्द' म्यन्द' ॥४॥१॥३०॥
२३३	स्य' ॥१॥३॥०॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
४१९	स्वरावुपसर्गात्-व ॥४१४१॥
५०१	स्वरादेर्द्वितीयः ॥४१४१॥
७७५	स्वरावेस्तासु ॥४१४१॥
२९३	स्वरेऽन्त ॥४१४१॥
२२	स्वरेभ्यः ॥४१४१॥
१२	स्वरे वा ॥४१४१॥
१३	स्वरे वाऽन्त ॥४१४१॥
२०८	स्वर्गस्वस्ति-पौ ॥४१४१॥
१४०	स्वसूपस्योर्वा ॥४१४१॥
१२९	स्वाङ्गात्-नि ॥४१४१॥
८०	स्वाङ्गादेरकृत-हेः ॥४१४१॥
२२९	स्वाङ्गाद्विद्वदासौ ॥४१४१॥
२२३	स्वाङ्गेषु सक्ते ॥४१४१॥
३२३	स्वादे भुः ॥४१४१॥
४३७	स्वाङ्गाधीर्वादीर्घात् ॥४१४१॥
२३९	स्वामिमीशो ॥४१४१॥
१८८	स्वामि निह-र्जे ॥४१४१॥
३०३	स्वामिवैद्वेषेर्ज ॥४१४१॥
१००	स्वामीश्वरा-सैः ॥४१४१॥
१०४	स्वाम्येऽधिः ॥४१४१॥
२८८	स्वार्थे ॥४१४१॥
१०४	स्वेषोऽधिना ॥४१४१॥
९	स्वैर-ण्याम् ॥४१४१॥
२०	स्तुटि सप्तः ॥४१४१॥
	ह
४०९	ह कालमीशो ॥४१४१॥
३९४	हव्याम्य भाये ॥४१४१॥
३००	हनः ॥४१४१॥
३६९	हनः सिच् ॥४१४१॥
२७१	हवतः म्यस्य ॥४१४१॥
३०६	हनो ग्रीषये ॥४१४१॥
४१४	हनो णिन् ॥४१४१॥
४०९	हनोऽन्तर्धना-देज ॥४१४१॥
३१०	हनो षष् आ-नौ ॥४१४१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
८८	हनो ह्यो मः ॥४१४१॥
२०२	हरत्युत्सङ्गादेः ॥४१४१॥
१३०	हरितादेरजः ॥४१४१॥
४२३	हलक्रोडास्ये पुष ॥४१४१॥
२१३	हलसीराविकण् ॥४१४१॥
२१५	हलस्य कर्षे ॥४१४१॥
३१४	हृष शिति ॥४१४१॥
२१०	हृषिरस-वा ॥४१४१॥
१०४	हृषिप्यष्टन कपाले ॥४१४१॥
३८३	हृषाश्वद्युगान्तः-व ॥४१४१॥
२९३	हृषितोमा-सक ॥४१४१॥
२३४	हृषवन्त-तौ ॥४१४१॥
४३२	हृषमाप्ये चेरस्तेषु ॥४१४१॥
२२४	हृषिपुदपाद्वाण् ॥४१४१॥
४००	हृषिपाङ्कपा-सौ ॥४१४१॥
३१४	हाक ॥४१४१॥
४३०	हाको हि किस्व ॥४१४१॥
२८७	हान्तम्याम् ऋङ्म्या वा ४१४१॥
२१०	हापनान्तात् ॥४१४१॥
१७	हितनासो वा ॥४१४१॥
०४	हितसुस्वाम्याम् ॥४१४१॥
११०	हितादिभिः ॥४१४१॥
१००	हिमहितिकापिपेपद् ॥४१४१॥
२२१	हिमात्रेणु सह ॥४१४१॥
०३२	हीनात्स्वाङ्गादेः ॥४१४१॥
३०३	हृषुटो हेपिः ॥४१४१॥
८८	हृषोर्नवा ॥४१४१॥
३६७	हृषो गगताच्छीस्ये ॥४१४१॥
४०६	हृषो षपोऽनुषमे ॥४१४१॥
१३४	हृषस्य-ण्ये ॥४१४१॥
२२२	हृषगसिन्धो ॥४१४१॥
२१४	हृष षष् तुल्य-र्ष्यन् ॥४१४१॥
०१	हेतु कर्तृ करणे-णे ॥४१४१॥
४०७	हेतुताच्छीन्या-त् ॥४१४१॥

१७१ स्फुटस्फुटो-याम् ॥४१३८॥
 १७२ स्फुटस्फुट-या ॥४१३८१॥
 १७३ स्तम्भस्तम्भ-य ॥४१३७८॥
 १७५ स्थापयितो-रिद ॥४१३३२॥
 १७६ स्तुलक्या-वा ॥२१३४२॥
 १७९ स्तेनास लुक च ॥४१३४३॥
 १७ स्तोकास्प-णे ॥२१३७९॥
 १९२ स्वोमेवद ॥४१३२५॥
 ५ स्वादिर्विमक्तिः ॥११३१२९॥
 ४३ क्रियाः ॥२१३५४॥
 १४४ क्रियाः पुसो-च ॥४१३२५॥
 ४२ क्रियाभिता-म् ॥१३४२८॥
 ४३२ क्रियां क्तिः ॥२१३१२१॥
 १३३ क्रिया नाम्नि ॥४१३१५२॥
 ७१ क्रियां चतो-र्कीः ॥२१३११॥
 १३७ क्रियां लुप ॥४१३१४३॥
 ४४ क्रियाम् ॥१३४२३॥
 १२४ क्रियाम् ॥३१३५९॥
 ७- क्रियाम्भूषसोऽन् ॥४१३१३९॥
 ४३ क्रीवृत् ॥१३४२९॥
 १४१ क्रीपुवच ॥३१३१२५॥
 १५१ क्रीपुव्यायनम् ॥३१३१४८॥
 १७७ स्पण्डिलात्-ती ॥४१३१३९॥
 ४२१ स्वाग्लाम्हापयि-स्तु ॥२१३३३१॥
 ४३२ स्यादिभ्यः ॥२१३१८२॥
 १०५ म्यानान्तगो-लात् ॥४१३११०॥
 १० म्यानीयावणविधौ ॥४१३१०२॥
 ४०४ म्यापास्त्रात्रः कः ॥२१३१४२॥
 १०६ म्यामाजिना-म् ॥४१३१०३॥
 २४० म्यामनिमघ-पि ॥२१३१४०॥
 २४४ स्पूल कृ-न ॥४१३४७॥
 ४२५ म्यसमास-रः ॥१३४८१॥
 २४३ म्यामाद्रदसमासौ ॥४१३२३॥
 ३८० लो ॥४१३३॥

१७४ स्पर्षे ॥४१३११०॥
 २८४ स्पृशस्पर्शकृषा-वा ॥३१३५४॥
 २८० स्पृशादि स्प्रो वा ॥४१३१११४॥
 ४१२ स्पृशोऽनुवकात् ॥२१३१३४॥
 ९२ स्पृहेर्भ्याप्य वा ॥२१३२३॥
 ३४८ स्फाय स्फाय् ॥४१३२२॥
 ४१८ स्फाय स्फीर्वा ॥४१३१९४॥
 ३७५ मिङः प्रयोक्तुं स्वार्ये ॥३१३१२३॥
 ९८ स्तुत्यर्थदोषाः ॥२१३१११॥
 ३३८ स्तुहत्वप्रथ-र ॥४१३१५५॥
 ३७३ स्तुह्या ॥३१३१७२॥
 २५३ स्ते च वर्त्तमाना ॥२१३११५॥
 ३९० स्ते पञ्चमी ॥२१३१३१॥
 ४२५ स्तयजसर्हिंस-रः ॥२१३१७९॥
 २९ स्यादावसंक्षेपः ॥३१३११११॥
 २१७ स्यादेरिषे ॥४१३१२३॥
 ३९ स्यादी वा ॥२१३१५७॥
 ५ स्तौजस-दिः ॥१३१३१८॥
 ५३ ससु च्चंस-दः ॥२१३१५८॥
 २७३ सज्ज ॥२१३१४५॥
 ३३० सज्जेर्नवा ॥४१३१२२॥
 ७३ सज्ञा जम-कात् ॥२१३१०८॥
 ८५ सतस्रः कर्ता ॥२१३२४॥
 ३०५ सपे र्पङ्के च ॥४१३१८०॥
 ३५१ सपोणायु ॥४१३१५२॥
 १०० सप्य सामी केन ॥३१३१८॥
 ३७८ सरमहृदश-वा ॥३१३१५९॥
 ३८२ सरदुहो वा ॥३१३१९०॥
 १० सरस्य पर-धी ॥४१३११०॥
 ३५१ सरहृन्गमो-दि ॥४१३११३॥
 ४ सराण्यौ ॥१३१३५॥
 ३०१ सरात् ॥२१३१८॥
 २८ सरादयोऽ-यम् ॥१३१३३०॥
 ७८ सरादुतो-रोः ॥२१३१३॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
२१०	हेतौस-से ॥६४॥१७३॥
१७	हेत्यर्थस्तु-द्याः ॥२१२॥१८॥
१९७	हेमन्ताद्वातलुक्य ॥६४॥१९१॥
१८७	हेमादिन्पोऽय् ॥६४॥२४४॥
१८६	हेमार्पांन्माने ॥६४॥२४२॥
१४	हेहैष्यपामेव ॥७४॥१००॥
२४२	होप्राया ईय ॥७२॥१६३॥
६४	होमुदपदान्ते ॥२१॥१८२॥
३१६	होवः ॥६४॥१३१॥
२६८	ह्रस्वः ॥६४॥१३९॥
३२	ह्रस्वस्य शुणः ॥१४॥४४१॥

पृष्ठम्	सूत्रम्
३९४	ह्रस्वस्य तः पितृकृति ॥६४॥१११॥
२०	ह्रस्वान्ङणनोद्रे ॥११॥२७॥
१९०	ह्रस्वात्तामसि ॥२१॥३४॥
३०	ह्रस्वापञ्च ॥११॥४३२॥
२४८	ह्रस्वे ॥७४॥४६॥
१४	ह्रस्वोऽपदे वा ॥११॥२२२॥
२७९	घस्वनी-महि ॥३१॥३१॥
१८७	घोगोठोहादी-स्य ॥६४॥२२२॥
२९८	ह्रः स्पर्धे ॥३१॥३०३॥
२९८	ह्रालिप् सिच ॥६४॥४६२॥
३०४	ह्रिणोरप्यित्थिव्यौ ॥६४॥१६५॥

